TEMEL BRITANNICA

CİLT 20 DİZİN

Hürriyet

TEMEL BRITANNICA

TEMEL EĞİTİM VE KÜLTÜR ANSİKLOPEDİSİ

Children's Britannica

First Edition 1960
Second Edition 1969
Third Edition 1973
Fourth Edition 1988

Temel Britannica Temel Eğitim ve Kültür Ansiklopedisi
Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu'nun
7 Ağustos 1991 tarihli ve 4019 sayılı ve 10 Ekim 1991
tarihli ve 5505 sayılı yazıları ile öğrencilere
tavsiye edilmiştir.

ISBN 975-7760-02-01

92.34.Y.0012.3

Ana Yayıncılık ve Sanat Ürünlerini Pazarlama Sanayi ve Ticaret A.Ş.
Büyükdere Caddesi, Üçyol Mevkii, 57, Maslak 80725 İstanbul

Baskı: Hürriyet Ofset
Ağustos 1993

TEMEL BRITANNICA

TEMEL EĞİTİM VE KÜLTÜR ANSİKLOPEDİSİ

CİLT 20

HÜRRİYET'İN OKURLARINA ARMAĞANIDIR.

ANA YAYINCILIK A.Ş. VE
ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA, INC.
İŞBİRLİĞİ İLE
YAYIMLANMAKTADIR

TEMEL BRITANNICA'NIN 1993 BASKISINA İLİŞKİN NOT

TEMEL BRITANNICA Temel Eğitim ve Kültür Ansiklopedisi'nin 1993 baskısı hazırlanırken, ansiklopedide yer alan maddeler tek tek gözden geçirildi. Her ciltteki maddelerle ilgili olarak, ilk yayımlandıkları tarihten bu yana ortaya çıkan gelişmeler ve yeni bilgiler ile değişiklik geçirmiş haritalar, o cildin sonundaki ek bölümde alfabetik sırayla verildi. Ansiklopediye eklenen yeni maddeler de bu eklerde yer aldı. Ayrıca, her cildin sonundaki eklerle ilgili dizin bilgileri ve dizin cildine eklenen yeni kısa maddeler, *TEMEL BRITANNICA*'nın 20. cildindeki **Dizin**'in ekinde toplandı.

Ansiklopedinize eklenen yeni bilgilere kolayca ulaşabilmeniz için, her cildin ekinde yer alan bilgilerin ilgili olduğu maddelerin listesi o cildin başında verilmektedir.

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AFC	Almanya Federal Cumhuriyeti
AO	Anonim Ortaklığı
AŞ	Anonim Şirket
B	Batı
BAE	Birleşik Arap Emirlikleri
bak.	bakınız
cm	santimetre
D	Doğu
d.	doğumu
DC	District of Columbia (ABD)
G	Güney
GB	güneybatı
GD	güneydoğu
geç.	geçici sonuç
ha	hektar
hk. d.	hükümdarlık dönemi
İÖ	İsa'dan Önce
İS	İsa'dan Sonra
K	Kuzey
KB	kuzeybatı
KD	kuzeydoğu
kg	kilogram
km	kilometre
kW	kilowatt
Ltd.	Limited Şirket
m	metre
met.	metropol alan
mm	milimetre
nüf.	nüfus
NY	New York
ö.	ölümü
örn.	örnek, örneğin
SFSC	Sovyet Federe Sosyalist Cumhuriyeti
SSC	Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği
St.	Saint, Sainte
tah.	tahmini
ü.	ünlenmesi, tanınması
vb.	ve benzerleri
vd.	ve devamı
W	Watt
y.	yaklaşık
y.öl.	yüzölçümü
yy	yüzyıl

İnsanlar merak ettikleri konularda bilgi edinmek için genellikle ansiklopediye başvururlar. Bu konu çok geniş kapsamlı olabilir; örneğin bazıları ansiklopedinin müzik konusunda ne gibi bilgiler verdiğini öğrenmek isterler. Kimi zaman da ilgi alanı daralır ve yalnızca caza ya da rock müziğe indirgenir. Hatta, Beethoven'in ne zaman doğduğu, Itri'nin hangi çağda yaşadığı ya da Beatles topluluğu üyelerinin adları gibi daha özel bilgileri arayanlar çıkabilir. Yanıt aranan soru ne olursa olsun, istenen bilgiye en kolay yoldan ulaşmanızı sağlayacak olan ansiklopedinin dizinidir.

Soruyu Sözcüklere Dökün

Dizinde herhangi bir konuyu aramaya başlamadan önce yapmanız gereken ilk şey, o konuyu tanımlayacak sözcükleri bulup çıkarmaktır. Sözgelimi yukarıdaki örnekte anahtar sözcükler müzik, caz, rock müzik, Beethoven, Itri ve Beatles'dır. Soruyu en doğru tanımlayan sözcüğü bulmak için biraz uğraşırsanız, aradığınız yanıta daha çok yaklaşırsınız. Örneğin kuşlar konusunda bilgi edinmek istiyorsanız, anahtar sözcüğünüz belki de kuştur. Ama sorunuzun genel olarak kuşlarla mı, yoksa ördeklerle mi ilgili olduğunu belirlemeniz gerekir. Eğer seçiminiz ördeklerse anahtar sözcüğünüz de ördektir. Yok eğer bütün ördek türleriyle değil, yalnızca yeşilbaş ördekle ilgili bilgi arıyorsanız bu kez sözcüğünüz yeşilbaş olacaktır.

Demek ki ilk kural, aradığınız bilgiyi tam olarak tanımlayan en doğru sözcüğü seçmektir. Aradığınız Paris ise dizinde Fransa'ya bakmak, aradığınız Eiffel Kulesi ise Paris'e bakmak yanlış seçim olacaktır. Ansiklopedide uçaklar konusunda da oldukça ayrıntılı bilgi vardır. Bu nedenle, eğer aradığınız uçak tipi Concorde ise uçak sözcüğünü seçtiğinizde çok zaman yitirirsiniz. En doğrusu dizinde doğrudan Concorde sözcüğüne bakmaktır.

Bilgiyi Doğru Yerde Arayın

Doğrudan ansiklopedinin sayfalarına baktığınızda müzik, caz, Beethoven, Itri, kuş, ördek, Fransa, Paris ve Eiffel Kulesi konularında kolayca bilgi edinebilirsiniz. Ama rock müzik, Beatles, yeşilbaş ya da Concorde konusundaki bilgilere ulaşmanız bu kadar kolay değildir. Çünkü MÜZİK, CAZ, BEETHOVEN, ITRİ vb. ansiklopedide yer alan madde başlıklarıdır; oysa rock müzik, Beatles, yeşilbaş ve Concorde ansiklopedide madde olarak yer almamıştır.

Ansiklopedide 4.500'den çok madde başlığı vardır; ama bilgi verilen konuların sayısı 30.000'i aşar. Bu yüzden, ilgilendiğiniz konu ansiklopedide madde başlığı olarak yer alıyorsa işiniz biraz daha kolaydır. Eğer yer almıyorsa, bu bilgilere ulaşmak için dizine başvurmanız gerekir. Ama, aradığınız konu ansiklopedide madde başlığı olsa bile, önce dizine bakma alışkanlığını kazanırsanız o konuda daha çok bilgi edinebilirsiniz.

Dizinde yalnızca 4.500 madde başlığı değil, 25.000'den çok ek giriş alfabetik sıralama içinde verilmiştir. Bu ek girişler, ansiklopedideki madde başlıkları altında anlatılan konulardır. Kısacası bu dizine, bir saman yığınında bir iğneyi bulmanıza yarayacak bir alet gözüyle bakabilirsiniz.

Şimdi, dizinde *Beatles* girişine baktığınız zaman hangi bilgileri bulacağınızı görelim:

BEATLES İngiliz pop müzik topluluğu; 1963'te kuruldu; bütün üyeleri Liverpool'luydu: John Lennon, 1940-80, Paul McCartney, d. 1942, George Harrison, d. 1943 ve Ringo Starr, d. 1940; bütün dünyada 1 milyardan çok Beatles plağı ve kaseti satıldı; *Sgt. Pepper's Lonely Heart Club Band* (1967) gibi albümlerinde elektronik ses kaydının öncülüğünü yaptılar; *A Hard Day's Night* (1964) gibi tanınmış filmlerde de rol alan topluluk 1970 sonlarında dağıldı, ama bütün üyeleri bireysel müzik çalışmalarını sürdürdüler.

ilgili maddeler

Pop müzik 14:121a, görsel
Suikast 16:171a

Daha ilk bakışta, dizinin size Beatles topluluğuyla ilgili kısa ve öz bilgi verdiğini görebilirsiniz. Dizin girişlerinin çoğu böyledir. (Yalnız bazı girişlerde, aradığınız konu ansiklopedideki bir madde başlığında yeterince açıklandığı için, dizinde bu kadar bilgi vermeye gerek duyulmamıştır.) Bu açıdan dizin, kısa açıklama maddeleriyle pek çok konuda bilgi veren başlı başına bir ansiklopedi niteliği taşır. Ama, böylesine kalın bir ciltte bile yer sorunu olduğundan, yukarıdaki örnekte gördüğünüz gibi bilgiler, birbirinden noktalı virgülle ayrılmış kısa cümleler halinde verilmiştir. Uzun ve tam cümleler yerine böyle bir anlatım seçildiğinde dizine daha çok bilgi sığdırılabileceği açıktır.

Dizinde aradığınız kişilerin çoğunda, bu açıklamaları okuyarak en azından o kişinin *kim* olduğunu ve *ne zaman* yaşadığını öğrenebilirsiniz. Adının yanındaki tarihler sırasıyla o kişinin doğum ve ölüm tarihlerini belirtir; doğum tarihi bilinmiyorsa yalnızca ölüm (ö.) tarihi, yaşıyorsa yalnızca doğum (d.) tarihi, yaşadığı yıllar kesin olarak bilinmiyorsa yalnızca adının ilk kez belgelere geçtiği tarih (ü.) verilmiştir. Aradığınız yer adlarının ve yüzey biçimlerinin çoğunda da en azından *ne* olduğunu (dağ, bölge, vb.) ve *nerede* bulunduğunu görebilirsiniz. Kavram ve terimlerde ise bazen kısa bir tanım ya da ne olduğunu belirten bir-iki sözcük, çoğu zaman da yukarıdaki örnekte olduğu gibi bir paragraflık açıklama bulacaksınız. Bu paragraf, öğrenmek istediğiniz konuya doyurucu bir yanıt verebilir. Örneğin yalnızca Beatles topluluğunun üyelerinin kimler olduğunu araştırıyorsanız, bu açıklamadan başka bir yere bakmanız gerekmez. Ama bu topluluğun pop müzik tarihindeki yerini ve önemini merak ediyorsanız bir adım daha atmanız gerekir.

Kısa açıklama paragrafının bitiminde *ilgili maddeler* diye bir ara başlık, onun altında da "Pop müzik" ve "Suikast" sözcüklerini göreceksiniz. Bu sözcükler, Beatles'a ilişkin bu paragrafta yer almayan bazı bilgileri ansiklopedinin POP MÜZİK ve SUİKAST maddelerinde bulabileceğinizi gösterir. Bu durumda yapacağınız şey, alfabetik olarak sıralanmış ilgili maddelerin hangi ciltlerde bulunduğuna bakarak dizinden ansiklopediye geçmektir. Ama dizin size yardımcı olmak için bu kadarla yetinmeyip, bu iki maddede Beatles'la ilgili bilgileri nerede bulacağınızı da belirtir. POP MÜZİK maddesinde aradığınız bilgi 14. cildin 121. sayfasının a sütunundadır. (Bunu dizinde 14:121a biçiminde göreceksiniz.) SUİKAST maddesinde ise, dizin sizi 16:171a'ya yönelttiğine göre 16. cildin 171. sayfasının a sütununa bakmanız gerekir. Ansiklopedideki her sayfa iki sütun halinde basıldığı için, dizinde bunlardan ilki a, öbürü b olarak belirtilmiştir. Dizindeki ilgili maddeler bölümü ayrıca, bazı maddelerde o konuyla ilgili bir ya da birkaç görsel bilgi (fotoğraf ya da çizim) bulunduğunu ve aynı konunun sonraki sayfalarda da devam ettiğini (vd.) size hatırlatır.

Bazen dizinde baktığınız bir sözcüğün altında pek çok ilgili madde adı bulacaksınız. Bu, ansiklopedinin birçok maddesinde aradığınız konudan söz edildiği anlamına gelir. Dizinin sizi yönelttiği ne kadar çok maddeye bakarsanız, o konuda o kadar çok bilgi edinebilirsiniz.

En Doğru Yolu Seçin

İlgili madde listelerinin çok uzun olması ilk anda gözünüzü korkutabilir. Hangi maddelerde daha çok bilgi bulunacağını saptayıp, bunları sırasıyla *madde başlığı, ana madde* ve *ilgili maddeler* adı altında toplayarak, en çok yararlanabileceğiniz başlıkları seçmenize yardımcı olmaya çalıştık. Örneğin Afrika başlığı altındaki dizin girişini ele alalım:

Gördüğünüz gibi burada açıklama paragrafı verilmemiştir, çünkü ansiklopedide AFRİKA adıyla uzun bir madde vardır. Dizin bu konuda, 1. cildin 42. sayfasının b sütunundan başlayan bir *madde başlığı* olduğunu, bu maddenin tablo ve görsel bilgiyle zenginleştirildiğini belirtiyor. Demek ki bir dizin girişinde *madde başlığı* sözcüklerini gördüğünüz zaman, aradığınız konuyla doğrudan ilgili bir madde bulacağınızdan emin olabilir ve önce o maddeyi okumakla işe başlayabilirsiniz.

Ansiklopedide madde başlığı olan konular bile bazen o konuyla bağlantılı başka maddelerde ele alınarak daha ayrıntılı biçimde işlenmiştir. Örneğin dizindeki Afrika girişinde ayrıca AFRİKA DİLLERİ, AFRİKA EDEBİYATI ve AFRİKA HALKLARI gibi üç ana madde vardır; çünkü bu kıtada yaşayan çeşitli halklar, konuştukları diller ve edebiyatları ayrı maddelerde ele alınmıştır. Bu nedenle ana maddeler bazen aradığınız konuya madde başlığından daha yakın olabilir. Bu maddelerin adı seçtiğiniz anahtar sözcükle tam çakışmasa bile, aradığınız bilgilere doyurucu bir yanıt almak istiyorsanız madde başlığından sonra ana maddelere de göz atmalısınız.

Ansiklopedideki AFRİKA, AFRİKA DİLLERİ, AFRİKA EDEBİYATI ve AFRİKA HALKLARI maddelerini okuduktan sonra bu kıta konusunda oldukça ayrıntılı bilgi edinmiş olacaksınız. Ama gördüğünüz gibi başka maddelerde de Afrika'dan söz edilmiş. Eğer bu maddeler için belirtilen yerlere de bakarsanız, sözgelimi Afrika halklarının ağaç oymacılığı, boncuk ve sepet işçiliğindeki yaratıları, kıtlık ve açlığın bu kıta insanlarını nasıl etkilediği ya da Amerika kıtasına yerleşenlerin Afrikalılar'ı nasıl köleleştirdiği konusunda bazı bilgiler edinebilirsiniz.

Sizi, araştırdığınız konudaki özel bilgilere ulaştırabilecek madde başlıklarını dizinde *ilgili maddeler* adı altında topladık. Örneğin EVLİLİK ve YARDIM KURUMLARI gibi maddelerin ilk bakışta Afrika'yla hiçbir ilgisi yok gibi gelebilir; oysa bu maddelerde bulacağınız birkaç ayrıntı belki de tam aradığınız bilgidir. Eğer ilgili maddenin adına bakarak oradaki bilginin sizi hiç ilgilendirmeyeceğine karar verebiliyorsanız, ansiklopedideki o maddeyi açıp okumanıza zaten gerek yoktur. Herhangi bir dizini, özellikle böylesine geniş kapsamlı bir dizini kullanırken her şeyden önce aklınızı ve sağduyunuzu kullanmanız gerekir. Dizinin yapısını kavradığınız ve bu yararlı rehberi kullanmaya alıştığınız anda, *ilgili maddeler* başlığı altında sıralanan bütün maddelere tek tek bakmaktansa işinize yarayanları bir anda bulup seçebildiğinizi siz de göreceksiniz.

Madde başlığı, ana madde ve ilgili maddelerin hangi anlama geldiğini öğrendik. Şimdi aynı örneği inceleyerek dizinin "dilini" biraz daha çözmeye çalışalım. İlgili maddeler listesindeki girişlerin çoğunda Afrika'yla ilgili bilgilerin hangi cilt, sayfa ve sütunda bulunabileceği belirtilirken, İLKEL DİNLER ve SEPET maddelerinde gördüğünüz gibi sütun belirtilmemiştir. Çünkü bu maddelerde yazılı değil, görsel bilgi bulabilirsiniz; bunlar için de yalnızca cilt ve sayfa belirtmek yeterlidir. "Görsel bilgi" deyimi ilk anda yadırgatıcı gelse de, bazen bir tek fotoğraf ya da çizim bir paragraflık bilginin yerini tutabilir. Üstelik bu fotoğrafların altyazılarında çoğu kez maddede yer almayan çok

daha özel bilgiler verilmiştir. İlgili madde girişlerinde maddenin adından sonra (:) işaretini ve görsel sözcüğünü görürseniz dizin sizi doğrudan o maddedeki görsel bilgiye yöneltiyor demektir. Bazen bu girişlerde, İLKEL DİNLER'deki "dans başlığı" gibi, görsel bilginin niteliğini belirten özel bir açıklama bulacaksınız.

Dipnotları İnceleyin

Afrika ile ilgili örneği incelemeyi sürdürürseniz, ilgili maddeler listesinin bitiminde küçük siyah bir nokta (•) ve yanında bazı sözcükler göreceksiniz. Bu noktanın görevi, sizi dizindeki başka sözcüklere de yönelterek, sorunuza belki de seçtiğiniz anahtar sözcükten daha yakın olan yeni seçenekler sunmaktır. Aynı siyah nokta bazen bu örnekte olduğu gibi ana madde girişlerinin yanında da karşınıza çıkabilir. Bu durumda, aradığınız konuda yeterince bilgi edinmek için ana maddeleri okumakla yetinmeyip, bu maddelerin dizindeki girişlerine de göz atmanızda yarar var demektir.

Örneğin, genel olarak Afrika kıtasıyla değil de Afrika'da konuşulan dillerle ilgilendiğinizi varsayalım. O zaman, bu ana maddenin yanındaki siyah nokta, Afrika girişiyle daha fazla zaman yitirmeden doğrudan Afrika dillerine bakmanızı öğütler. Bu öğüdü tutarak dizindeki yeni hedefimize bir göz atalım:

AFRİKA DİLLERİ
madde başlığı Afrika dilleri 1:52a, harita
ilgili maddeler
Dil 5:227a
Güney Afrika 7:297a
•*Afrika dillerinin adları, örn.* Afrikaner dili; Amhara dili; Arapça; Bantu dilleri; Berberi dili; Koisan dilleri; Svahili dili

Gördüğünüz gibi buradaki siyah noktanın sizi yönelttiği girişler, Afrika dilleri gibi genel bir konudan çok daha özel alanlara ulaşmanızı sağlayacaktır. Dipnotlarını inceleyerek artık tam aradığınız dili seçebilirsiniz. Örneğin merak ettiğiniz Amhara diliyse dizindeki bu girişe bakmalısınız:

AMHARA DİLİ Etiyopya'nın ulusal dili; Sami dillerindendir
ilgili maddeler
Afrika dilleri 1:53b
Afrika halkları 1:56a
Arapça 1:313a
Etiyopya 6:218a

Eğer Arapça konusunda bilgi edinmek istiyorsanız, bu kez dizindeki Arapça girişini seçmeniz gerekir:

ARAPÇA
madde başlığı Arapça 1:312b, görsel
ilgili maddeler
Afrika dilleri 1:52b
Afrika halkları 1:56a
Alfabe: yazı: görsel 1:146
Ali, Hz.: yazı: görsel 1:150
Arabistan 1:309a
Aruz 2:50a
Divan edebiyatı 5:249a
Eğitim 6:71b
Farsça 6:256a
İran edebiyatı 9:70b
Kuran 11:103a vd.
Milli edebiyat 12:220b
Osmanlıca 13:233a vd.
Türkçe 18:28b

Böylece Arapça'yı yalnızca Afrika kıtasında ve Arabistan'da konuşulan bir dil olarak değil, öbür dillerle etkileşimi açısından da inceleyebilirsiniz. Sözgelimi Farsça, Osmanlıca ve Türkçe'nin Arap-

ça'dan beslendiğini, İran edebiyatı ile Divan edebiyatında Arapça'nın etkilerini bu madde başlıklarında bulacaksınız.

Bazı Ayrıntılara Dikkat Edin

İnsanlar çoğu zaman ellerindeki dizinin genel kurallarını bilmedikleri için aradıklarını bulamazlar. Özellikle nükleer fizik, Orhan Veli Kanık, III. Selim, Türkiye İş Bankası, Charles Dickens, "Alis Harikalar Diyarında" gibi birkaç sözcükten oluşan girişlerde insan hangi sözcüğe bakması gerektiğine karar veremeyebilir.

Genel kural olarak, birkaç sözcükten oluşan girişleri konuşurken nasıl söylüyorsanız öyle, yani ilk sözcüğün alfabetiğinde aramanız gerekir: Nükleer fizik, güneş enerjisi, Tunç Çağı, Atlas Okyanusu, Süleymaniye Camisi gibi konuları ve "Sinekli Bakkal", "Mona Lisa" gibi kitap ve tablo adlarını doğrudan ilk sözcüğün baş harfinde bulabilirsiniz. Yalnız yabancı dillerdeki *the, le, la, das, el-* gibi tanımlayıcı sözcükler alfabetik sıralamaya alınmamış, gerektiğinde Cezire, el- biçiminde sözcüğün sonuna eklenmiştir. (El Salvador ya da El-Azhar Üniversitesi gibi doğrudan "E" alfabetiğinde aranacağına kuşku duyulmayan girişler bu kuralın dışındadır.)

Bu dizinde, söylendiği gibi aradığınızda bulamayacağınız tek şey kişilerin adı olabilir. Ama, soyadı kullanılan bütün ülkelerdeki kişileri önadıyla değil, soyadıyla aramanız gerektiğini ansiklopedideki madde sıralamasından zaten biliyorsunuz; örneğin: Kanık, Orhan Veli; Dickens, Charles; Biret, İdil; Hugo, Victor.

Eskiçağlarda yaşadıkları için soyadı olmayan kişiler, peygamberler ve azizler, tahta çıkış sırasıyla adlandırılan padişahlar, krallar ve yapıtlarında soyadını kullanmayan ya da daha çok önadıyla bilinen bazı ünlü kişiler, gene ansiklopedide alıştığınız gibi önadlarıyla ya da lakaplarıyla verilmiştir:

Muhammed, Hz.
Yuhanna, Aziz
Âli Paşa
Mehmed IV
Yavuz Sultan Selim
Leonardo da Vinci
Cezzar Ahmed Paşa
Nâzım Hikmet

Alfabetik Sıralama

İnsanların böylesine geniş kapsamlı bir dizinden yararlanamamalarının temel nedeni, alfabetik sıralamanın kurallarını bilmemeleridir. Dizini başarıyla kullanabilmek için her şeyden önce alfabetik sıralama yöntemini iyice incelemeniz gerekir.

Bu dizinde uygulanan ilk kural, kaç sözcükten oluşursa oluşsun ve ister ayrı ister bitişik yazılsın, bütün girişlerin tek bir sözcük kabul edilerek alfabetik sıralamaya alınmış olmasıdır. Bu nedenle, her girişi harf harf düşünerek alfabetik sıralamadaki yerini kolayca bulabilirsiniz:

Acı badem
Acıbakla
Acıbalık
Acıdülek
Acıelma otu
Acı Göl
Acıgöl
Acıpayam
"Acı Tütün"
"Acıya Yazgılı Çocuk"

Eğer girişin yanında virgülle ayrılmış bir önad ya da bir rakam varsa, alfabetik sıralama biraz daha karmaşık duruma gelir. Örneğin:

Charles
Charles, Jacques A.
Charles, Ray
Charles I
Charles V
Charles IX
Charles de Gaulle Havalimanı
Charles Martel
Charlestown
Charles yasası

İlk sıradaki Charles Galler prensidir ve adının yanında herhangi bir ek olmadığı için öbürlerinden

önce gelir. Bunu, bir virgülle ayrılmış olan öbür Charles'lar izler. Sözcüklerin sıralamada yer değiştirdiğini belirten virgül, alfabetik sıralamayı etkileyen tek işarettir. Yani virgülden sonraki sözcükler yok sayılır ve aynı soyadlı birkaç kişi varsa, önadlarının alfabetiği ayrıca gözetilir. (Bu arada, kişilerin önadından önce yazılan "Sir" gibi unvanların dizinde belirtildiğini, ama alfabetik sıralamada göz önüne alınmadığını eklemeliyiz. Örneğin Davy, Sir Humphry adını Davy, Humphry alfabetiğinde aramalısınız.) Bundan sonra gelenler, hanedan numarasına göre sıralanmış olan öbür Charles'lardır. En sonunda da birden fazla sözcükten oluşan adlar gene harf alfabetiğine göre sıralanarak dizindeki yerini alır. Virgülün alfabetik sıralamayı etkilemesine karşılık, sözcüklerin arasındaki nokta işareti hiç göz önüne alınmaz. Örneğin A.Kadir'i A harfinin başında değil "Ak" harfleriyle başlayan girişler arasında aramalısınız.

İki ya da daha çok giriş, aralarında hiçbir ayrım olmayan aynı adı bölüşüyorlarsa bu kez yeni sıralama kuralları gereklidir. Eğer bu girişlerden biri *kişi*, biri *yer*, öbürü *nesne* ya da *kavram* adıysa, bunları dizinde bu sıralamayla bulacaksınız. Örneğin Roma mitolojisindeki Mars, gezegen Mars'tan önce gelir. Aynı biçimde, böcek adı olan Akrep'i takımyıldız olan Akrep, bunu da saatin küçük ibresi olan Akrep girişi izler. Eğer kişilerin adları da tümüyle aynıysa, sıralamada bu kez yeni bir ölçüt göz önüne alınır. Sözgelimi dizinde Charles II adını taşıyan iki kral olduğunda bu girişler ülke adına göre sıralanır ve Fransa Kralı II. Charles, İngiltere Kralı II. Charles'tan önce gelir. Acı Göl ve Acıgöl biçiminde yazılan iki giriş olduğunda da, örneğin Göller Yöresi'ndeki göl birinci, Nevşehir'in ilçesi ikinci sırada yer alır.

Bir sayıyla başlayan girişler de (örn. 1961 Anayasası) okunduğu gibi alfabetik sıralama içinde verilmiştir:

Binboğa Dağları
1961 Anayasası
Binet, Alfred
Bingazi
Binicilik
1812 Savaşı

Başka bir sorun da yabancı dillerde "Mc" ve "Mac" gibi iki ayrı biçimde yazılan sözcüklerde karşımıza çıkar. Bu girişler özgün biçimiyle yazılmış, ama okunduğu gibi "Mac" alfabetiğine yerleştirilmiştir:

MacArthur
"Macbeth"
McCarthy
McDonald's
Macellan

Gene yabancı dillerde Saint, Sainte vb. ile başlayan kişi ve yer adları alfabetik dizinde mutlaka açık yazımıyla verilmiş, yalnız açıklama paragraflarında bazen "St." kısaltması kullanılmıştır.

Dizinde, başka ilgili girişlere de bakmanız gerektiğini hatırlatan siyah noktaların dışında, çok sayıda gönderi girişi düzenlenmiştir. Böylece bir sözcüğün eşanlamlarından, bir adın değişik yazımlarından ya da sözcüklerin kısaltılmış biçimlerinden arasanız bile istediğiniz girişe ulaşabilirsiniz. Örneğin:

Akne *bak.* Ergenlik sivilcesi
Siyam *bak.* Tayland
BM *bak.* Birleşmiş Milletler

Bir dizin hazırlarken, okurların bu dizinden en iyi biçimde yararlanabilmesi için pek çok kural koymak gerekir. Ama bir dizini kullanırken göz önünde bulundurulacak temel kural sağduyunun sesini dinlemektir. Aradığınız herhangi bir girişi ilk bakışta bulamazsanız, değişik olasılıkları düşünerek yeniden deneyin. Örneğin *Hammamizade İsmail Dede Efendi*'yi *Hammamizade* ya da *Dede Efendi* alfabetiğinde bulamazsanız, *İsmail Dede Efendi* olarak aramanızda yarar vardır.

A

AA *bak.* **ANADOLU AJANSI**
AACHEN *ya da* **Aix-la-Chapelle** AFC'de kent; Belçika ve Hollanda sınırları yakınında önemli bir sanayi merkezi; bir zamanlar Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu'nun başkentiydi; Şarlman'ın doğum yeridir; nüf. 239.170 (1987 tah.)
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:163b
Almanya Federal Cumhuriyeti 1:174a vd.
Şarlman 16:245a
AA LAVI
ilgili madde Lav: görsel 11:216
AALBORG *bak.* **ÅLBORG**
AALTO, ALVAR Finlandiyalı mimar, kent plancısı ve mobilya tasarımcısı, 1898-1976; çağdaş mimarlığın en iyi örneklerini verdi; yerleşim yerinin özelliklerine uygun yapılarında çeşitli gereçlerin yanı sıra geleneksel ahşap kullanımını sürdürdü; el yapımı mobilyalardan çok daha ucuza çıkan fabrika ürünü mobilya tasarımları yaptı
ilgili madde Mimarlık 12:231b
AARE *ya da* **Aar** İsviçre'de ırmak; Ren Irmağı'nın kolu ve İsviçre'nin, bütün çığırı ülke sınırları içinde kalan en uzun akarsuyudur; uzunluğu 295 km; Bern Alpleri'nden doğar ve bu dağları yaran vadisinin çarpıcı güzelliğiyle pek çok turist çeker
ilgili maddeler
Bern 3:145a
İsviçre 9:133b
AARHUS *bak.* **ÅRHUS**
ABADAN İran'ın güneybatısında kent; önemli bir petrol arıtım ve dışsatım merkezidir; kuzeydeki petrol kuyularından boru-hatlarıyla taşınan petrol Abadan limanında tankerlere yüklenir; nüf. 296.081 (1976)
ilgili madde İran 9:69a
ABAELARDUS, PETRUS *bak.* **ABÉLARD, PIERRE**
ABA GÜREŞİ
ilgili madde Güreş 7:305a
ABAKA İlhanlı hükümdarı, 1243-82; hk. d. 1265-82; Anadolu'daki İlhanlı egemenliği güçlendirildi, ama Memlûklar karşısında pek başarılı olamadı; ülkesinde İslamiyet'e karşı Budacılık'ı savundu
ilgili madde İlhanlılar 8:329a
ABAKA *ya da* **Manilakeneviri** muzla yakın akraba olan tropik ağaç; anayurdu Filipinler'dir; muza çok benzeyen meyveleri yenmez, ama yaprak saplarından elde edilen dayanıklı lifler özellikle halat, gemi palamarı, balık ağı, hafif giysilik dokumalar, şapka ve ayakkabı yapımında kullanılır
ilgili madde Halat ve halat yapımı 7:329a
ABAKÜS
madde başlığı Abaküs 1:9a, görsel
ilgili madde Aritmetik 2:10a
ABALIOĞLU, YUNUS NADİ *bak.* **YUNUS NADİ**
ABANA Kastamonu'nun ilçesi; toprakları kuzeyden Karadeniz, güneyden Küre Dağları ile sınırlanmıştır; ilçe merkezi olan Abana kasabası da Karadeniz kıyısındaki doğal plajlarıyla turistleri çeken bir sayfiye merkezidir; nüf. (1990 geç.): ilçe 3.921, kasaba 2.851
ilgili madde Kastamonu 10:84b
ABANOZ
madde başlığı Abanoz 1:9b
ABANOZGİLLER daha çok tropik bölgelerde dağılmış 450 kadar ağaç ve çalı türünü içeren bitki familyası; Latince adı *Ebenaceae*; çoğu, abanoz denen değerli odunu, bazıları da meyveleri için yetiştirilir
•Trabzonhurması
ABANT ALASI alabalığın Abant Gölü'nde yaşayan alttürü
ilgili madde Abant Gölü 1:10a
ABANT GÖLÜ Bolu
madde başlığı Abant Gölü 1:10a, görsel
ABARTMA *bak.* **MÜBALAĞA**
ABASIYANIK, SAİT FAİK Türk öykü yazarı, 1906-54
madde başlığı Abasıyanık 1:10b, görsel
ABAZA HASAN PAŞA Osmanlı veziri, ö. 1659; yönetime karşı iki kez ayaklandı; ilkinde (1651) İstanbul'a kadar ilerledi; ikincisinde (1657-59) üzerine gönderilen birlikleri Konya'da yendi; Halep'te hileyle öldürüldü
ilgili madde Celali ayaklanmaları 4:146b
ABAZALAR Müslüman halk; Kuzey Kafkasya'nın batı kesiminde, daha çok Karaçay- Çerkes özerk bölgesinde yaşarlar; bir bölümü 1864'teki Rus işgalinde Anadolu'ya göç etmiştir; dilleri Abhaz-Adige dil ailesindendir
ilgili madde Bolu 3:282a
ABAZA MEHMED PAŞA Osmanlı devlet adamı, ö. 1635
ilgili madde Celali ayaklanmaları 4:146b
ABBA pop müzik topluluğu
ilgili madde Pop müzik 14:122b
ABBADİLER 11. yy'da Endülüs'te (İspanya) kurulmuş Müslüman-Arap devleti; 1023'te Sevilla (İşbiliye) kentinin bağımsızlığını ilan etmesiyle kurulan devlet, çevresindeki küçük krallıkları ele geçirerek sınırlarını genişletti; o dönemde Sevilla, İspanya'daki İslam kültürünün merkezi oldu; Abbadi egemenliğine 1091'de Murabıtlar'ca son verildi
ABBAS tam adı **Abbas bin Abdülmuttalib** Hz. Muhammed'in amcası, 568-653; ilk halifeler Abbas'ın soyundan geldiği için Abbasi Devleti onun adıyla anılmıştır
ilgili madde Abbasiler 1:11b
ABBAS I İran şahı, 1571-1629; Safevi hanedanının en güçlü hükümdarıdır; 1588'de tahta çıktı; yönetimi ve orduyu düzenledi; Özbekler'e ve Osmanlılar'a karşı askeri başarılar kazandı; ülkeyi bayındırlaştırdı, ticareti geliştirdi; güzel sanatlarda parlak bir dönem başlattı
ana madde Safeviler 14:332a
ilgili maddeler
İran sanatı 9:74a
Mehmed 12:124b
ABBAS HİLMİ PAŞA Mısır hıdivi, 1874-1944; hıdivliği sırasında (1892-1914) giderek artan İngiliz baskısına direnmeye çalıştı; bu yüzden İngilizlerce hıdivlikten uzaklaştırıldı; bundan sonraki yaşamı sürgünde geçti
ABBASİLER İslam devleti, 8. yy
madde başlığı Abbasiler 1:11b, harita, tablo
ana madde Arap edebiyatı 1:315a vd.
ilgili maddeler
Araplar 1:320a
Bağdat 2:263b
Divan 5:247b vd.
Emeviler 6:145b
Endülüs Emevileri 6:152a
Fatımiler 6:260b vd.
Halifelik 8:7b
Harun Reşid 8:39b, 40b
Sünnilik 16:206b
Tarih 17:44a
ABBEY TİYATROSU Dublin, İrlanda; 20. yy başlarında İrlanda tiyatro sanatının merkeziydi; başta W.B. Yeats olmak üzere birçok İrlandalı yazarın oyunları bu tiyatroda sahnelendi
ilgili maddeler
Dublin 5:310b
Synge 16:221b
Tiyatro sanatı 17:214b
Yeats 19:131a
ABC tam adı **American Broadcasting Company** Amerikan televizyon yayım şirketi
ilgili madde Radyo ve televizyon yayınları 14:193a
ABDAL MUSA Bektaşilik'in yayılmasında etkili olmuş eren, ü. 14. yy
ilgili maddeler
Bektaşilik 3:119b
Hacı Bektaş Veli 7:318b
ABD ANAYASASI *ya da* **Amerikan Anayasası**
ana madde Amerika Birleşik Devletleri 1:210a
ilgili madde Anayasa 1:264a
ABDEST *bak.* **APTES**
ABDİ EFENDİ tam adı **Abdürrezzak** Osmanlı tiyatro oyuncusu, 1835-1914; sahneye ilk kez ünlü ortaoyuncu Kavuklu Hamdi'nin yanında çıktı; hem modern oyunlarda, hem tuluat oyunlarında oynadı ve yarattığı "İbiş" tipiyle ünlendi
ABD KONGRESİ *ya da* **Amerikan Kongresi** ABD'nin yasama organı; Senato ve Temsilciler Meclisi'nden oluşur; 1789 ABD Anayasası'na göre kurulmuştur; başlıca görevleri yasa yapmak, vergi salmak ve toplamak, savaş açmak ve anayasada değişiklik yapmaktır; sorunların çözümünde sürekli ya da geçici komisyonlardan yararlanır; Kongre, ABD Yüksek Mahkemesi'nce ve başkanın veto hakkını kullanmasıyla denetlenir
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:210a, 220b, görsel
Parlamento 14:9b
Porto Riko 14:131b
Siyah Amerikalılar: görsel 15:271
ABD SENATOSU *ya da* **Amerikan Senatosu** iki meclisli ABD Kongresi'nin üst organı; yasama görevini Temsilciler Meclisi ile birlikte yürütür; her eyalet altı yıl için seçilen iki senatörle temsil edilir
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:210a, 220b
Mahkeme 11:334a
ABD TEMSİLCİLER MECLİSİ *ya da* **Amerikan Temsilciler Meclisi** iki meclisli ABD Kongresi'nin 435 üyeli alt organı; yasama

Bağımsızlık Savaşı'na önemli katkıları olmuştur
ilgili maddeler
Beyaz Saray 3:160a
Jefferson 9:196b
ADAMS, JOHN COUCH İngiliz matematik ve astronomi bilgini, 1819-92; kütleçekim yasalarının astronomiye uygulanması ve Dünya'nın magnetik özellikleri konusundaki çalışmalarıyla tanınır
ilgili maddeler
Astronomi 2:74b
Neptün 13:56b
ADAMS, JOHN QUINCY ABD başkanı, 1767-1848; John Adams'ın oğlu ve ABD'nin 6. başkanı, 1825-29; Monroe Doktrini'ne önemli katkılarda bulunmuş ve köleliğe karşı savaş vermiştir
ADAMS, SAMUEL ABD'li siyaset adamı, 1722-1803; Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nın önderlerinden ve Bağımsızlık Bildirgesi'ni imzalayanlardandır
ilgili madde Amerika Birleşik Devletleri 1:209b
ADANA il
madde başlığı Adana 1:25b, harita
ilgili madde Tarım ve hayvancılık: görsel 17:35
ADANA kent
ana madde Adana 1:28b vd., görsel
ADANA ALTIN KOZA FİLM ŞENLİĞİ
ilgili madde Türk sineması 18:137b
ADANOS Yunan mitolojisi
ilgili madde Adana 1:29a
ADAPAZARI kent; Sakarya ilinin merkezi
ana madde Sakarya 15:26a, görsel
ADAPAZARI OVASI *ya da* **Akova** Sakarya
ilgili maddeler
Sakarya 15:23b
Sakarya Irmağı 15:27a vd.
ADAPTASYON *bak.* **UYUM**
ADATAVŞANI
madde başlığı Adatavşanı 1:29b, görsel
ana madde Ev hayvanları 6:229a
ilgili maddeler
Hayvan 8:96b, 98b
Tavşan 17:85b
ADA YAYI okyanuslarda yan yana dizili adacıklardan oluşan, uzun ve yay gibi bükülmüş adalar zinciri; etkin yanardağların, şiddetli depremlerin ve yerkabuğu hareketlerinin yoğun olduğu bu oluşumların en tanınmış örnekleri Büyük Okyanus'taki Aleut-Alaska ve Kuril-Kamçatka yaylarıdır
ilgili madde Dünya 6:14a
ADDAKS Kuzey Afrika çöllerinde yaşayan antilop türü; postu kirli sarı, yelesi kahverengidir
ilgili madde Antilop 1:296a
ADDAMS, JANE ABD'li kadın sosyal reformcu, 1860-1935; kadınlara, göçmenlere ve Siyahlar'a eşit haklar tanınması için çalıştı; işsizliğe, yoksulluğa ve ırkçılığa karşı savaştı; 1931 Nobel Barış Ödülü'nü Nicholas Murray Butler ile bölüştü
ADDİS ABABA Etiyopya
madde başlığı Addis Ababa 1:30b
ilgili madde Etiyopya 6:218b, görsel
ADDISON, JOSEPH İngiliz yazar, 1672-1719; şiir, oyun ve denemeleriyle tanınır
ilgili maddeler
Deneme 5:146a
İngiliz edebiyatı 9:23a

ADELAIDE Avustralya; Güney Avustralya eyaletinin başkenti ve ülkenin dördüncü büyük kenti; Torrens ırmağı üzerinde, denizden birkaç km içeride yer alan bir liman kentidir; çömlekçilik, yünlü dokumacılık ve makine sanayisi gelişmiştir; nüf. 1.013.000 (1987 tah.)
ilgili madde Avustralya 2:195b
ADELIE KIYISI Antarktika
ilgili madde Magnetik kutuplar 11:321a
ADELIE PENGUENİ
ilgili madde Penguen 14:44a, görsel
ÂDEM İslam, Hıristiyan ve Musevi inanışında, Tanrı'nın yarattığı ilk erkek
madde başlığı Âdem ile Havva 1:31a
ilgili madde Kâbe 9:234b
"ÂDEM'DEN ÖNCE" London'ın romanı
ilgili madde London 11:278a
ÂDEM DORUĞU Sri Lanka
ilgili madde Sri Lanka 16:129a
ÂDEMELMASI boynun önünde yer alan, küçük ve sertçe gırtlak çıkıntısı
ilgili maddeler
Cinsellik ve eşey 4:195b
Solunum 15:319b
ÂDEM İLE HAVVA ilk yaratılan insan çifti
madde başlığı Âdem ile Havva 1:31a
"ÂDEM İLE HAVVA" Dürer'in oymabaskısı
ilgili madde Dürer 6:31b
"ÂDEMOĞLU NERDEYDİN?" Böll'ün romanı
ilgili madde Böll 4:10a
ÂDEMOTU *bak.* **ADAMOTU**
ADEN Yemen Cumhuriyeti
madde başlığı Aden 1:31b, görsel
ilgili maddeler
Asya 2:82b
Yemen Cumhuriyeti 19:141b
ADENAUER, KONRAD AFC başbakanı, 1876-1967
madde başlığı Adenauer 1:32a
ilgili madde Almanya 1:172b
ADENİN karbon, hidrojen ve azottan oluşan organik bileşik; nükleik asitlerin temel bileşenlerindendir
ilgili madde Metabolizma 12:168b
ADEN KÖRFEZİ Kızıldeniz ile Umman Denizi arasında derin körfez; adını Aden kentinden alır; kuzeydoğudan güneybatıya uzunluğu 1.480 km, kapladığı alan 530.000 km^2; kıyılarında birçok balıkçı köyü kurulmuştur
ilgili madde Kızıldeniz 10:243b
ADENOVİRÜS
ilgili madde Grip ve soğuk algınlığı: görsel 7:234
ADENOZİN DİFOSFAT *ya da* **ADP**
ilgili madde Metabolizma 12:168b
ADENOZİN MONOFOSFAT *ya da* **AMP**
ilgili madde Metabolizma 12:168b
ADENOZİN TRİFOSFAT *ya da* **ATP**
ilgili madde Metabolizma 12:168b
ADER, CLÉMENT Fransız mühendis ve mucit, 1841-1926; uçak mühendisliğinin ve havadan ağır taşıtlarla uçuşun öncüsüdür; buhar motoruyla donatılmış ilk uçağı yapmış ve bununla ilk uçuş denemesini gerçekleştirmiştir
ilgili madde Havacılık tarihi 8:59b
ÂDET GÖRME *ya da* **Aybaşı** *ya da* **Regl** kadınlarda, kirli kanın, döllenmemiş yumurta hücresinin ve döllenme olmadığı için kullanılmayan dölyatağı dokularının belirli aralıklarla dölyolundan dışarı atılması; döllenmenin gerçekleşmediğini gösteren âdet kanamaları ortalama 28 günlük bir çevrimle yinelenir; yani sağlıklı bir kadın, gebe kalmadığı sürece, ergenlikten menopoza kadar yaklaşık ayda bir kez âdet görür
ilgili madde Cinsellik ve eşey 4:195a
ADIL *bak.* **ZAMİR**
ADIVAR, ABDÜLHAK ADNAN Türk siyaset adamı ve bilim tarihçisi, 1882-1955
madde başlığı Adıvar 1:32a, görsel
ilgili madde Atatürk 2:125a
ADIVAR, HALİDE EDİP Türk kadın yazar, 1882-1964
madde başlığı Adıvar 1:33a, görsel
ilgili madde Milli Edebiyat 12:221a
ADIYAMAN il
madde başlığı Adıyaman 1:34a, görsel, harita
ilgili maddeler
Antepfıstığı 1:291a
Nemrut Dağı 13:51b
ADIYAMAN kent
ana madde Adıyaman 1:37a, görsel
ADIGE İtalya'da ırmak; ülkenin Po'dan sonra en uzun akarsuyu; 410 km; sulama ve hidroelektrik enerji barajları
ilgili madde Po Irmağı 14:103a
"ADI GRANTH" Sihler'in kutsal kitabı
ilgili madde Sihler 15:203b
ÂDİL Eyyubi hükümdarı, 1145-1218; Selahaddin Eyyubi'nin kardeşidir; hk.d. 1200-18
ilgili madde Eyyubiler 6:245b
ADİLCEVAZ Bitlis'in ilçesi; Van Gölü'nün kuzey kıyısı ile Süphan Dağı arasındaki ilçe toprakları, ilin tarıma elverişli ender bölgelerinden biridir; nüf. (1990 geç.): ilçe 26.335, kasaba 10.135
ilgili maddeler
Bitlis 3:238a, 239b
Kaya mezarları 10:120a
ADIRONDACK DAĞLARI ABD; güneyde Mohawk Irmağı, doğuda Champlain Gölü ve kuzeybatıda St. Lawrence Irmağı arasında 13.000 km^2'lik bir alanı kaplar; 100'ü aşkın doruğu içinde en yükseği 1.628 m'lik Marcy Dağı'dır
ilgili madde Amerika Birleşik Devletleri 1:200a
ADİ ŞİRKET
ilgili madde Şirket 16:283b
ADLER, ALFRED Avusturyalı psikiyatr, 1870-1937; önceleri Freud'un en yakın çalışma arkadaşıydı, sonradan görüş ayrılığına düştüler; günlük dilde yanlış anlamlar yüklenerek "aşağılık kompleksi" biçimine dönüşen eksiklik duygusu teriminin yaratıcısıdır
ilgili madde Freud 7:50a
ADLER, DANKMAR ABD'li mimar, 1844-1900
ilgili madde Mimarlık 12:231a
ADLER, LARRY ABD'li müzikçi, d. 1914
ilgili madde Ağız mızıkası 1:81a
ADLİ II. Bayezid'in mahlası
ilgili madde Bayezid II 3:86a
ADLİ MAHKEME *bak.* **ADLİYE MAHKEMESİ**
ADLİ TIP
madde başlığı Adli tıp 1:37a
ADLİ YARGI
ilgili madde Mahkeme 11:332b, tablo

ADLİYE MAHKEMESİ *ya da* **Adli mahkeme**
ilgili madde Mahkeme 11:332b
ADMIRALTY ADALARI Papua Yeni Gine; Bismarck Takımadaları'nda, 40 kadar adadan oluşan grup; toplam y.öl. 2.100 km²; ana yerleşim merkezi, adaların en büyüğü olan Manus üzerindeki Lorengau'dur; nüf. 27.500 (1984 geç.)
ilgili madde Papua Yeni Gine 13:313a, görsel
ADONİS Yunan mitolojisinde, tanrıça Afrodit'in âşık olduğu yakışıklı genç; avlanırken bir yaban domuzu tarafından öldürülmüş ve söylenceye göre, yere akan kanı ya da Afrodit'in döktüğü gözyaşları toprağa değer değmez dağlalelerine dönüşmüş
ilgili madde Dağlalesi 5:59a
ADP *bak.* **ADENOZİN DİFOSFAT**
ADRENALİN *ya da* **Epinefrin** böbreküstü bezlerinin iç bölgesinden salgılanan hormon; ayrıca sempatik sinir liflerinin ucunda bulunur; temel görevi, korku ya da heyecan gibi stres yaratıcı durumlara yanıt vererek vücudu bu koşullara hazırlayan sempatik sinir sistemini uyarmaktır
ilgili maddeler
Hormonlar 8:207a
Salgıbezi 15:32a
ADRİYA DENİZİ *ya da* **Adriyatik**
madde başlığı Adriya Denizi 1:37b, harita
ilgili maddeler
Akdeniz 1:110b vd.
Rüzgâr 14:313a
ADSIZ ALKOLİKLER alkoliklerin kendi aralarında dayanışarak alkol bağımlılığından kurtulmalarına yardımcı olmak üzere 1935'te kurulmuş dernek
ilgili madde Alkolizm 1:156a
AEG *ya da* **Allgemeine Elektrizitäts Gesellschaft** elektronik ve elektrikli aygıtlar üreten Alman şirketi; 1966'da Telefunken AG ile birleştikten sonra AEG-Telefunken AG adını aldı
ilgili madde Sanayi tasarımı 15:49a
AENEAS Yunan-Roma mitolojisi
ana madde Aeneis 1:38a
ilgili maddeler
Afrodit 1:60b
Latince 11:214a
"AENEIS" Virjil'in destansı şiiri
madde başlığı Aeneis 1:38a
ilgili maddeler
Kartaca 10:76b
Latince 11:214a
Virjil 19:17b
AEOLİPİL
ilgili madde Jet motoru 9:211b, görsel
AEROBİK akciğerlerin hava emme sığasını artırarak vücut hücrelerinin daha bol oksijen almasını sağlamak amacıyla yapılan jimnastik hareketleri; yürüme, koşma, yüzme, dans ve bisiklete binme egzersizleriyle akciğerlerin ve kalbin daha iyi çalışması sağlanır
AERODİN *ya da* **Havadan ağır taşıt**
ilgili madde Hava taşıtları 8:86b
•Helikopter; Planör; Uçak
AERODİNAMİK gaz halindeki akışkanların, özellikle havanın hareketini ve cisimler üzerine uyguladığı kuvvetleri inceleyen fizik dalı; uçakların ve roketlerin havanın direncini yenerek uçabilmesi, yarış otomobillerinin ve çok hızlı trenlerin yapımı aerodinamik alanındaki gelişmelerin ürünüdür
AEROFLOT Sovyet devlet havayolları şirketi
ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:12a
AEROLİT *bak.* **TAŞ METEORİT**
AERONOMİ
ilgili madde Jeofizik 9:199a
AERONOTİK motorlu ya da motorsuz hava taşıtlarının tasarımını, yapımını ve kullanımını konu alan bilim dalı; başlangıçta havadan ağır taşıtlarla Dünya atmosferinde uçuş olanaklarını araştıran aeronotik bugünkü havacılık ve uzay mühendisliğinin öncüsüdür
•Balon; Havacılık; Hava taşıtları; Uçak; Uzay araştırmaları; Uzay uçuşları
AEROSOL
madde başlığı Aerosol 1:38b, görsel
ilgili madde Oksijen 13:139a
AEROSTAT *ya da* **Havadan hafif taşıt**
ilgili madde Hava taşıtları 8:86a
•Balon; Güdümlü balon
AÉROTRAIN hava yastıklı tren
ilgili madde Demiryolu ve tren 5:139b
AESIR TANRILARI İskandinav mitolojisi
ilgili madde İskandinav efsaneleri 9:85b
AET *bak.* **AVRUPA EKONOMİK TOPLULUĞU**
AETIUS, FLAVIUS Romalı general, ö. 454; Vizigotlar'la birleşerek Catalaunum Ovası'nda Attila'yı durdurduysa da bir yıl sonra Hun imparatorunun İtalya'yı işgalini önleyemedi
ilgili madde Attila 2:158b
AF
madde başlığı Af 1:40a
AFADJATO TEPESİ Gana
ilgili madde Gana 7:69a
"AFAK-I IRAK" Cenab Şahabeddin'in gezi notları
ilgili madde Cenab Şahabeddin 4:154b
AFARLAR halk
ilgili maddeler
Cibuti 4:188a
Etiyopya 6:218a
AFARLAR VE İSSALAR TOPRAKLARI *bak.* **CİBUTİ**
AFAZİ *bak.* **SÖZYİTİMİ**
AFGANİSTAN
madde başlığı Afganistan 1:40b, harita
ilgili maddeler
Mülteci 12:331a
Pakistan 13:292b
AFGAN TAZISI
ilgili madde Köpek 11:49b
AFİFE JALE Türk kadın tiyatro oyuncusu, 1902-41; sahneye çıkan ilk Müslüman Türk kadınıdır; 1918'de Darülbedayi'ye girdi; iki yıl sonra sahneye çıktı; 1921'de Müslüman kadınların oyunculuk yapması yasaklanınca Darülbedayi'den ayrıldı; Cumhuriyetten sonra çeşitli özel tiyatrolarda çalıştı; son yıllarında uyuşturucu bağımlılığı nedeniyle tiyatrodan uzaklaştı
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:147a
AFİŞ *ya da* **Poster** reklam, propaganda ya da bilgi vermek amacıyla herkesin görebileceği yerlere asılan, elle yazılmış ya da basılmış resimli duyuru yazısı
ilgili maddeler
Grafik sanatlar 7:221b vd., görsel
Propaganda: görsel 14:146b
Sirk: görsel 15:256
AFOROZ bazı dinlerde, özellikle Hıristiyanlık'ta, dine karşı ağır bir suç işleyen kişinin dinsel topluluktan çıkarılması; aforoz edilenlerin kilisedeki ayinlere katılması yasaklanır ve geçici de olsa kilise üyeliği hakları elinden alınır
ilgili maddeler
Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu 11:132b vd.
Ortaçağ 13:222b
AFRİKA
madde başlığı Afrika 1:42b, görsel, tablo
ana maddeler
•Afrika dilleri 1:52a vd.
•Afrika edebiyatı 1:54a vd.
•Afrika halkları 1:56a vd., görsel
ilgili maddeler
Ağaç oymacılığı 1:74b
Boncuk 3:287b
Davul 5:97a vd.
Doğayı Koruma 5:262a
Evlilik 6:232b, 233a
İlkel dinler 8:331a
İlkel dinler: dans başlığı: görsel 8:330
Keşifler 10:193a, 195b vd.
Kıtalar: tablo 10:231
Kıtlık ve açlık 10:231b, 232b, görsel
Kölelik 11:37a vd.
Savan 15:75a
Sepet: görsel 15:131
Tabu 16:291b
Ulusal parklar 18:191a vd.
Yağmur ormanları 19:70b
Yardım kurumları 19:104a
•*ülkeler, bölgeler, kentler ve yüzey biçimleri, örn.* Nijerya; Shaba; Nairobi; Sahra Çölü
"AFRİKA" Petrarca'nın destansı şiiri
ilgili madde Petrarca 14:56a
AFRİKAANS *bak.* **AFRİKANER DİLİ**
AFRİKA-ASYA DİLLERİ *ya da* **Haml-Sami dilleri**
ilgili madde Afrika dilleri 1:52a
AFRİKABAMYASI ebegümecigillerden, bamyaya benzeyen otsu bitki; gövdesinden, çuval bezi ve sicim yapımında kullanılan sağlam lifler elde edilir; çiçeklerinin koyu kırmızı renkte ve ekşimsi tattaki çanak bölümünden ise tropik ülkelerde şerbet, reçel ya da pelte yapılır
AFRİKA BİRLİĞİ ÖRGÜTÜ
ilgili maddeler
Nyerere 13:123b vd.
Uluslararası ilişkiler 18:198a
AFRİKA ÇEKİRGESİ *bak.* **GÖÇMEN ÇEKİRGE**
AFRİKA DİLLERİ
madde başlığı Afrika dilleri 1:52a, harita
ilgili maddeler
Dil 5:227a
Güney Afrika 7:297a
•*Afrika dillerinin adları, örn.* Afrikaner dili; Amhara dili; Arapça; Bantu dilleri; Berberi dili; Koisan dilleri; Svahili dili
AFRİKA EDEBİYATI
madde başlığı Afrika edebiyatı 1:54a
•*Afrikalı yazarlar, örn.* Achebe; Senghor; Soyinka
AFRİKA FİLİ
ana madde Fil 6:290b, görsel
ilgili madde Dişler 5:245a
AFRİKA HALKLARI

Dericilik 5:194a
Konya 10:331a
Lonca 11:277a
Tekke ve zaviyeler 17:116a

AHİRET
ilgili maddeler
Din 5:233a
İslam 9:96a
Kuran 11:104b

AHİT Musevilik
ilgili maddeler
Kutsal Kitap 11:130a vd.
Yahudiler ve Musevilik 19:72b, 75b
•Eski Ahit; Yeni Ahit

AHİT SANDIĞI Musevilik'te, Tanrı tarafından Hz. Musa'ya verilen ve üzerinde On Emir yazılı olan iki tabletin konulduğu altın işlemeli tahta sandık; Tabernaculum'un içinde saklanan sandık, daha sonra Hz. Davud tarafından Kudüs'e getirildi; Hz. Süleyman yaptırdığı tapınağa yerleştirdi; daha sonra ne olduğu bilinmiyor
ilgili maddeler
Musa, Hz. 12:315a
Tapınak 17:7b
Yahudiler ve Musevilik 19:73a

AHLAT Bitlis'in ilçesi; Van Gölü'nün kuzeybatı kıyısında, çok eski bir yerleşim olan Ahlat kasabası İÖ 1500'lerden sonra Asurlular'ın önemli bir sınır kenti oldu; İÖ 9. yy'da Urartular'a geçti, Ortaçağ'da önemli Bizans yerleşimlerinden biri olan kasaba 11. yy'da Türk egemenliğine girdikten sonra bilim ve kültür merkezi haline geldi; nüf. (1990 geç.): ilçe 34.602, kasaba 17.057
ana madde Bitlis 3:239a, 240a vd.
ilgili madde Harezmşahlar 8:35a

AHLATLIBEL Ankara'nın Haymana ilçesinde Erken Tunç Çağ yerleşmesi; İÖ 2500'den İÖ 2000'e kadar süren tek bir kültür evresini içerir; buluntulardan çıkarılan sonuçlara göre, Erken Tunç Çağı'nın 3. evresinde Ege ve Güney Anadolu ile yoğun bir kültür alışverişine girmiştir; bulunan taş el baltaları, kılıçlar, kemik aletler gibi küçük eşyaların yapımında büyük bir özen görülür
ilgili maddeler
Arkeoloji 2:26a
Höyük 8:213a

AHLAT MEZAR ANITLARI
ilgili maddeler
Anadolu Selçuklu Devleti: görsel 1:254
Bitlis 3:240b, görsel

AHLATŞAHLAR Anadolu'da kurulmuş beylik
ilgili madde Anadolu Beylikleri: tablo 1:245

AHMADULİNA, BELLA SSCB'li kadın şair, d. 1937
ilgili madde Rus edebiyatı 14:303b

AHMATOVA, ANNA SSCB'li kadın şair, 1889-1966; duru, özlü, yalın ve içten anlatımı, biçimdeki yetkinlik arayışıyla Rus edebiyatının en ünlü şairlerindendir; Sembolizm'in belirsizliğine karşı gerçekçiliği ve somutluğu savundu; yapıtları yüzünden yönetimin baskısına uğradı, ama ölümünden sonra 20. yy'ın en büyük şairlerinden sayıldı; İtalya'da Etna- Taormina şiir ödülünü kazandı, 1964
ilgili madde Rus edebiyatı 14:302b, 303b

AHMED I Osmanlı padişahı, 1590-1617; II. Mehmed'in oğlu; hk. d. 1603-17; tahtın babadan oğula değil, en yaşlı şehzadeye geçmesi kuralını getirdi; döneminde Celali ayaklanmaları bastırıldı; İran savaşları yenilgiler ve toprak kayıplarıyla sonuçlandı, ama Akdeniz'deki Osmanlı egemenliği güçlendi; "Bahti" mahlasıyla şiirler yazdı, Sultanahmet Camisi'ni yaptırdı
ilgili maddeler
Avcılık 2:171b
Celali ayaklanmaları 4:145b
Genç Osman 7:124b
Murad 12:312a
Osmanlı İmparatorluğu: tablo 13:236
Sultan Ahmed Camisi 16:179b, 178a vd.

AHMED II Osmanlı padişahı, 1643-95; Deli İbrahim'in oğlu; hükümdarlık dönemi (1691-95) Avusturya ve Venedik karşısında uğranan yenilgilerle geçti; bu yüzden imparatorluğun birçok yerinde ayaklanmalar çıktı; en olumlu girişimi Divan-ı Hümayun'un düzenli olarak toplanmasını sağlamasıdır
ilgili maddeler
Karlofça Antlaşması 10:71a
Köprülü Ailesi 11:62b
Osmanlı İmparatorluğu: tablo 13:236

AHMED III Osmanlı padişahı, 1673-1736; IV. Mehmed'in oğlu; hk. d. 1703-30; 1710'a kadar iç sorunlarla ilgilendi; 1711'deki Prut Seferi'nde Rusya'ya karşı başarı sağlandı; ama Avusturya karşısındaki yenilgi üzerine 1718'de Pasarofça Antlaşması'nı kabul etmek zorunda kaldı; 1718'de başlayan Lale Devri'nde birçok yeniliğe öncülük etti; 1730'da Patrona Halil ayaklanmasıyla tahttan indirildi
ilgili maddeler
İbrahim Müteferrika 8:264b
Lale Devri 11:196a
Nevşehirli Damat İbrahim Paşa 13:65b
Osmanlı İmparatorluğu: tablo 13:236
Pasarofça Antlaşması 14:17a
Topkapı Sarayı 17:240a

AHMEDABAT Hindistan; 1411'de Gucerat sultanının başkenti olarak kuruldu; Türk-Hint İmparatorluğu döneminde gelişti ve zenginleşti, 1572-l707; pamuk üretimi ve dokuma sanayisi önemlidir; Hindu ve Müslüman mimarisinin güzel örnekleri vardır; nüf. 2.059.725 (1981)

AHMED ARİF Türk şair, 1927-91; yalın bir lirizmin egemen olduğu şiirleriyle toplumcu gerçekçi şiire önemli katkıda bulunmuştur; şiirleri, halkın kullandığı sözcük ve deyişlerle yoğrulmuş bir türkü havasında Anadolu insanının duyarlılığını yansıtır; tek şiir kitabı olan *Hasretinden Prangalar Eskittim* (1968) 20'yi aşkın baskı yapmıştır

AHMED BİCAN Türk yazar, ö. 1465; halk diliyle yazdığı ve tarih, peygamberlerin yaşamöyküleri, din ilkeleri, ahlak öğütleri gibi konuları işlediği *Envarü'l-Âşıkîn* adlı yapıtıyla yüzyıllar boyu en çok okunan yazarlardan biri olmuştur

AHMED BİN TOLUN Tolunoğulları hanedanının kurucusu, 834-884
ilgili maddeler
Memlûklar 12:143b
Tolunoğulları 17:237a, 236b

AHMED ÇELEBİ (HEZARFEN) *bak.* **HEZARFEN AHMED ÇELEBİ**

AHMED EFLÂKÎ Türk yazar, ö. 1360; Mevlana'nın yaşamı, Mevlevilik'in doğuşu, yayılması, 14. yy'ın ilk yarısında Anadolu'daki toplumsal ve dinsel yaşam gibi konularda çok önemli bilgiler veren *Ariflerin Menkıbeleri* (1953-54) adlı yapıtıyla tanınır

AHMED EL-BEDEVİ Arap mutasavvıf ve Bedevilik tarikatının kurucusu, 1200-1276
ilgili madde Tarikatlar 17:54a

AHMED ER-RIFAİ Rıfailik tarikatının kurucusu, 1118-1182
ilgili madde Tarikatlar 17:54a

AHMED FEHİM Türk tiyatrocu ve film yönetmeni, 1856-1930; tiyatronun Anadolu'da yaygınlaşmasına büyük katkılarda bulundu; ilk kez 1876'da sahneye çıktı; kendi adına çeşitli tiyatro toplulukları kurdu; 1914'te Darülbedayi'de öğretmenlik yaptı; anıları *Ahmed Fehim Bey'in Hatıraları* (1977) adıyla yayımlandı
ilgili madde Türk sineması 18:132b

AHMED FETHİ PAŞA Osmanlı asker ve devlet adamı, 1801-54
ilgili maddeler
İstanbul Arkeoloji Müzeleri 9:122a
Müzeler ve sanat galerileri 13:10b

AHMED FEVZİ PAŞA Osmanlı kaptan-ı derya, ö. 1843
ilgili maddeler
Abdülmecid 1:18b
Tanzimat 16:327b

AHMED HAŞİM Türk şair, 1884-1933
madde başlığı Ahmed Haşim 1:89a, görsel
ilgili maddeler
Deneme 5:146a
Fecr-i Ati 6:265b
Hisar 8:185b
Milli Edebiyat 12:221a
Sembolizm 15:116a
Şiir sanatı 16:272b, 270b
Tanpınar 16:322b

AHMED İBN HANBEL Hanbeli mezhebinin kurucusu, 780-855
ilgili maddeler
Hanbeli mezhebi 8:23a vd.
Sünnilik 16:207a

AHMED-İ DÂİ Osmanlı divan şairi, ü. 15. yy; en ünlü yapıtı olan *Çengnâme* (1604), dinsel konulu alegorik bir şiirdir; Farsça ve Türkçe *Divan*'ı vardır
ilgili madde Türk edebiyatı 18:36b

AHMED İZZET PAŞA Osmanlı komutan, 1864-1937
ilgili maddeler
Bilecik 3:178a
İnönü 9:51b
Mondros Mütarekesi 12:264b
Talat Paşa 16:314a

AHMED KARAHİSARİ Türk hattat, 1468-1556; sülüs ve nesih yazıda büyük ün kazandı; özellikle çok değişik düzenlemeleri denediği besmelelerle büyük bir yenilikçi olduğunu kanıtladı; ama üslubu hattatlarca benimsenmedi

AHMED MİDHAT EFENDİ Türk gazeteci ve yazar, 1844-1913
madde başlığı Ahmed Midhat Efendi 1:90a, görsel
ilgili maddeler
Beyoğlu 3:165b
Çocuk edebiyatı 5:16a

Kızıldeniz 10:243b
AKAÇLAMA *ya da* **Drenaj**
madde başlığı Akaçlama 1:98b, görsel
ilgili maddeler
Sulama 16:178a
Tarım tarihi 17:26a
Toprak kazanımı 17:252a
AKAÇLAMA HAVZASI *bak.* **HAVZA**
AKAD Mezopotamya'da, bugünkü Irak'ın güneyinde tarihi bölge; adını, İÖ y. 2300'de kurulmuş olan Agade kentinden almıştır; Akad dilini konuşan Sami kökenli halkların anayurdu ve Babil ülkesinin en önemli yerleşim bölgelerinden biriydi
•Akadlar
AKAD, LÜTFİ ÖMER Türk film yönetmeni, d. 1916; yalın dili ve anlatımıyla Türk sinemasında yeni bir dönem başlattı; ilk filmini 1949'da çekti, en olgun yapıtlarını 1965-75 arasında verdi; filmlerinde toplumsal boyutu gözardı etmeden köylü, kentli kişilerin dramını gerçekçi bir yaklaşımla işledi; ayrıca belgeseller çekti
AKADEMİ eğitim kurumu
madde başlığı Akademi 1:100a
ilgili madde Eski Mısır 6:189a
AKADEMİ Platon'un kurduğu okul
ilgili maddeler
Akademi 1:100a
Platon 14:99b
AKADEMİ ÖDÜLÜ *ya da* **Oskar** her yıl film yapımında gösterilen başarılar için verilir
ilgili madde Sinema 15:242a, tablo
A. KADİR tam adı **Abdülkadir Meriçboyu** Türk şair, 1917-85; bireyin dramını toplumsal boyutuyla ele aldığı gerçekçi şiirleriyle tanındı; Nazım Hikmet'in etkisinde kaldı; 1940 kuşağı toplumcu gerçekçi şairlerin önde gelenlerindendir; dünya şiirinden birçok örneği dilimize kazandırdı
AKADLAR *ya da* **Akkadlar** Mezopotamya'da egemenlik kurmuş Sami kökenli halk; İÖ 4. binde Arabistan'dan Fırat boylarına geldiler ve uzun süre Sümerler'in egemenliği altında kaldılar; önderleri Sargon İÖ 2750'de Sümerler'i yenerek hükümdarlığını ilan etti; İÖ 2300'lerde Elam ve Asur topraklarını içine alarak Doğu Anadolu'dan Akdeniz'e uzanan geniş bir alana egemen oldular; başkentleri Agade kentiydi; iç ayaklanmalar ve Persler'in akınlarıyla yıpranak sonunda yeniden Sümerler'in egemenliğine girdiler
ilgili madde Babil ve Asur uygarlıkları 2:251a
AKA GÜNDÜZ asıl adı **Enis Avni** Türk yazar, 1886-1958; 1910'larda Milli Edebiyat akımı doğrultusunda öyküler yazmaya başladı; geniş bir okur kitlesinin beğenisini kazanan *Dikmen Yıldızı* (1928), *Bu Toprağın Kızları* (1927), *İki Süngü Arasında* (1929), *Yayla Kızı* (1940), *Bir Şoförün Gizli Defteri* (1943) gibi romanlarıyla tanındı
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:17a
AKAİD İslam dininin inanç ilkelerini konu edinen bilim dalı; zamanla başka kültürlerin ve dinlerin etkisiyle temel inançlarda farklılıklar ortaya çıktığı için doğdu; bu bilimin amacı, temel kaynakları doğru yorumlayarak inanç ilkelerini saptamak ve aykırılıkları ortadan kaldırmaktı
AKAL, HAŞMET Türk ressam, 1918-61
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:126b
AKALAR *bak.* **AKHALAR**
AKANYILDIZ *bak.* **METEOR**
AKAR
madde başlığı Akar 1:100b, görsel
ilgili madde Zararlı hayvanlar 19:237b
AKAR, NASUH Türk güreşçi, 1925-84; 44 kez milli takımda yer aldı; serbest stilde 1946 ve 1949'da Avrupa, 1948'de Olimpiyat, 1951'de dünya şampiyonu oldu
ilgili madde Güreş 7:304a
AKARKUM
madde başlığı Akarkum 1:101b
AKARSU
madde başlığı Akarsu 1:101b, görsel, tablo
ilgili maddeler
Aşınma 2:107a
Baraj 3:34b vd.
Çağlayan 4:222a vd.
Çöl 5:46a
Göl 7:201a
Su dağıtım sistemi 16:158b
Sürtünme 16:208a
Taşkın 17:77a
•Delta; Su enerjisi; *akarsuların adları, örn.* Kızılırmak; Nil Irmağı; Volga Irmağı
AKARSU SEKİSİ
ilgili madde Akarsu 1:104b
AKARYAKIT *bak.* **SIVI YAKIT**
AKASYA
madde başlığı Akasya 1:104b, görsel
ilgili madde Tohum 17:228b
AKATLI, FÜSUN Türk kadın yazar, d. 1944; felsefe öğrenimi gördü; denemeleri ve edebiyat eleştirileriyle tanındı; eleştirilerinde özellikle öncü olarak nitelenebilecek yapıtları ele aldı; *Bir Pencereden* (1982) adlı kitabında da çağdaş Türk öykücülüğünü değerlendirmiştir
AK AYAKLI FARE
ilgili maddeler
Baykuş: görsel 3:88
Fare 6:255b, görsel
AKBABA kuş
madde başlığı Akbaba 1:105b, görsel
ilgili maddeler
Kuş 11:120b
Uçuş 18:170a
Yırtıcı kuşlar 19:179a
AKBABA Türk mizah dergisi; kurucusu Yusuf Ziya Ortaç; 1922-77 arasında yayımlandı; Türk basınının en uzun süreli mizah dergisidir; ayrıca birkaç kuşak mizah yazarı ve karikatürcü için bir okul işlevi görmüştür
AKBABA BEÇTAVUĞU
ilgili madde Beçtavuğu 3:114a, görsel
AKBAL, OKTAY Türk yazar, d. 1923; gerçekçi bir anlayışla ve şiirsel bir dille kaleme aldığı öykü ve denemeleriyle tanınır; toplumsal sorunları işlediği günlük fıkra yazılarında da edebiyat tutkusunu ve sevgisini sürekli dile getirir; *Berber Aynası* (1958) adlı öykü kitabıyla 1959 Sait Faik Hikâye Armağanı'nı, *Suçumuz İnsan Olmak* (1957) adlı romanıyla 1958 Türk Dil Kurumu Roman Ödülü'nü kazandı; anı ve günce türünde de yapıtlar verdi
AK BALIKÇIL
ilgili maddeler
Balıkçıl 2:315a
Kuştüyü 11:129b
AK BALİNA *bak.* **BEYAZ BALİNA**
AKBAŞ, HÜSEYİN Türk güreşçi, 1933-89; serbest stilde kendine özgü tekniğiyle tanındı; 1954'te 52 kiloda, 1957, 1959 ve 1962'de de 57 kiloda dünya şampiyonu oldu; 1965'te güreşi bıraktıktan sonra bir süre çalıştırıcılık yaptı
AKBULUT, YILDIRIM Türk siyaset adamı, d. 1935; 1983'te Anavatan Partisi'nden milletvekili seçildi; 1984-87'de içişleri bakanlığı, 1987-89'da TBMM başkanlığı yaptı; 9 Kasım 1989'da Cumhurbaşkanı Turgut Özal tarafından başbakanlığa getirildi; daha sonra Anavatan Partisi genel başkanlığına seçildi; 1991'de parti kongresindeki seçimle bu görevi Mesut Yılmaz'a devredince başbakanlıktan istifa etti
ilgili madde Türkiye 18:96a, tablo
AKCİĞER
madde başlığı Akciğer 1:107a
ana madde Solunum 15:316b vd., görsel
ilgili maddeler
Alerji 1:142a
Fizyoloji: görsel 6:311
Verem 18:322a
Zatürree 19:241b vd.
AKCİĞER ATARDAMARI
ilgili maddeler
Akciğer 1:108a
Kalp 9:288b, görsel
Solunum 15:317b
AKCİĞER HASTALIKLARI
ana madde Akciğer 1:108a
ilgili madde Meslek hastalıkları 12:163b vd.
AKCİĞER KANSERİ
ilgili maddeler
Akciğer 1:108b
Asbest 2:57a
Kanser 9:331b
Meslek hastalıkları 12:164a
Solunum 15:320b
AKCİĞER KELEBEĞİ kedi, köpek, koyun, sığır gibi evcil memelilerin ve insanın akciğerlerine yerleşerek hastalık yapan asalak yapraksolucan
ilgili madde Asalak ve çürükçül canlılar 2:53b
AKCİĞER KILKURDU deniz memelileri ve insan da aralarında olmak üzere bütün memelilerin, ama en çok gevişgetirenlerin akciğerlerine ve solunum yollarına yerleşen asalak ipliksolucan; bazı türler yaşam çevrimini bir tek hayvanda tamamlarken, bazıları birkaç konakta olgunluğa erişir
AKCİĞERLİ BALIK
madde başlığı Akciğerli balık 1:108b, görsel
ilgili maddeler
Balık 2:306b
Evrim 6:241a
AKCİĞER TOPLARDAMARI
ilgili maddeler
Akciğer 1:108a
Solunum 15:318a
AKCİĞER VEBASI
ilgili madde Veba 18:311a
AKCİĞER VEREMİ
ilgili madde Verem 18:322a
AKÇAABAT Trabzon'un ilçesi; Karadeniz kıyısındaki Akçaabat koyu kuzey rüzgârlarına kapalı doğal bir limandır; kıyıda kurulmuş olan Akçaabat kasabası Trabzon'a çok yakın olduğundan kentle bütünleşme-

ye başlamıştır; nüf. (1990 geç.): ilçe 99.612, kasaba 25.328

AKÇAAĞAÇ
madde başlığı Akçaağaç 1:109a, görsel
ilgili maddeler
Çiçek 4:293a
Erdişi 6:167a
Tayga 17:92a
•Şeker akçaağacı

AKÇAAĞAÇGİLLER 200 kadar türü içeren bitki familyası; Latince adı *Aceraceae*
•Akçaağaç

AKÇAAĞAÇ ŞEKERİ
ana madde Akçaağaç 1:109b vd.

AKÇADAĞ Malatya'nın ilçesi; Nurhak Dağı'nın eteklerine kurulmuş olan ilçe merkezi Akçadağ kasabasında dünyaca ünlü safkan Arap atları yetiştirilir; nüf. (1990 geç.): ilçe 52.097, kasaba 11.077

AKÇAKALE Şanlıurfa'nın ilçesi; topraklarının büyük bölümü Harran Ovası'nın güney kesiminde ve Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) kapsamındadır; nüf. (1990 geç.): ilçe 49.561, kasaba 16.229

AKÇAKENT Kırşehir'in ilçesi; daha önce Çiçekdağı ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 14.152, kasaba 1.448

AKÇAKOCA Bolu'nun ilçesi; Karadeniz kıyısındaki Akçakoca kasabası son yıllarda turizm merkezi olarak gelişmiştir; nüf. (1990 geç.): ilçe 32.918, kasaba 13.604
ilgili madde Bolu: görsel 3:280

AKÇAKOCA BEY Osmanlı akıncı, ö. 1328
ilgili maddeler
Orhan Gazi 13:197b
Osman Gazi 13:232a

AKÇAY Büyük Menderes Irmağı'nın kolu, uzunluğu 157 km
ilgili maddeler
Aydın 2:224b
Denizli 5:168a
Muğla 12:299a

AKÇAY, İSMAİL Türk atlet, d. 1942; 1964'te Türkiye maraton birincisi oldu ve bu başarısını 8 yıl sürdürdü; 1968 Meksiko Olimpiyatları'nda dördüncü olunca Avrupa'nın en iyi üç maratoncusundan biri sayıldı; 1975'te atletizmi bıraktı

AKÇE Osmanlı Devleti'nde 1820'ye kadar kullanılan ve para birimi olarak kabul edilen gümüş sikke; ilk akçeler 1.154 gr'dı; devlet mali bunalıma girdikçe akçenin değerini azalttı ve ayarını düşürdü; 17. ve 18. yüzyıllarda alınan önlemler de etkili olmayınca II. Mahmud zamanında kullanımdan kaldırıldı
ilgili madde Para 13:317a

AKÇIL, SAİM Türk kemancı, d. 1941
ilgili madde Keman ailesi 10:159b

AKÇURA, YUSUF Türk düşünce adamı ve tarihçi, 1876-1935; Türkçülük akımının önderlerindendir; önce doğup büyüdüğü Rusya'daki Türkler arasında, 1908'den sonra da Osmanlı ülkesinde milliyetçiliğin uyanması için çalıştı; öğretim üyeliği ve milletvekilliği yaptı; 1932'de Türk Tarih Kurumu'nun başkanı oldu
ilgili madde Türkçülük 18:32b, görsel

AKDAĞ Antalya-Muğla illeri arasında dağ; yüksekliği 3.024 m
ilgili maddeler
Antalya 1:285a
Muğla 12:299a

AKDAĞ Batı Toroslar'da dağ; yüksekliği 3.069 m
ilgili madde Toroslar 17:256a

AKDAĞ Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde dağ; yüksekliği 2.551 m
ilgili madde Adıyaman 1:34b

AKDAĞ, MUSTAFA Türk tarihçi, 1913-73; Osmanlı toplumunun ekonomik ve toplumsal yapısına eğilen ilk tarihçilerden; en önemli çalışması *Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi*'dir (1959-71)

AKDAĞ, TEVFİK Türk şair, d. 1932
ilgili madde İkinci Yeni 8:310a

AKDAĞMADENİ Yozgat'ın ilçesi; ilçede çinko ve kurşun yatakları işletilir; ilçe merkezi Akdağmadeni kasabası Akdağ'ın eteklerinde çam ormanlarıyla kaplı bir bölgede kurulmuştur; nüf. (1990 geç.): ilçe 62.672, kasaba 12.216

AKDAMAR *ya da* **Ahtamar** Van Gölü'nde ada; bugün üzerinde yerleşim olmayan ada 10. yüzyılda yapılmış kilisesiyle ünlüdür
ilgili maddeler
Van 18:290b
Van Gölü 18:301a, görsel

AKDENİZ
madde başlığı Akdeniz 1:110a, harita
ilgili maddeler
Adriya Denizi 1:37b
Avrupa 2:171b vd.
Ege Denizi 6:63a, 63b
Gelgit 7:104a
Tunç Çağı 17:325a

AKDENİZ BİTKİ ÖRTÜSÜ
ana madde Akdeniz Bölgesi 1:113b vd.
•Maki

AKDENİZ BÖLGESİ Türkiye
madde başlığı Akdeniz Bölgesi 1:111b, harita

AKDENİZ BUKALEMUNU
ilgili madde Bukalemun 4:52a

AKDENİZ FOKU
ilgili madde Fok 6:322a

AKDENİZ HUMMASI *bak.* **MALTA HUMMASI**

AKDENİZ İKLİMİ Akdeniz kıyılarına özgü iklim tipi; kışlar yağışlı ve ılık, yazlar sıcak ve kurak geçer; kuzey bölgeleri daha bol yağış alır ve yazlar daha kısadır; güneye inildikçe sıcaklık artar, yağışlar azalır; California, Orta Şili, Güneybatı Avustralya gibi başka sıcak bölgelerde de görülür
ilgili maddeler
Maki 12:12b
Yağmur 19:68a

AKDENİZ KANSIZLIĞI
ilgili maddeler
Kalıtsal hastalıklar 9:285b
Kan 9:303b

AKDENİZ MEYVE SİNEĞİ
ilgili madde Meyve sineği 12:188a, görsel

AKDENİZ MİDYESİ
ilgili madde Midye 12:207b

AKDENİZ OYUNLARI spor
madde başlığı Akdeniz Oyunları 1:114b, görsel, tablo
ilgili madde Stadyum 16:131b

AKDENİZ SERVİSİ
ilgili madde Servi 15:141b

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ Antalya
ilgili madde Üniversite ve yüksekokullar: tablo 18:269

AKDİK, ŞEREF Türk ressam, 1899-1972; genellikle portre, natürmort ve manzara resimleri yapmış, akademik ve yarı izlenimci bir üslup benimsemiştir; *Uyuyan Kadın*, *Küçük Binici* ve *Harf İnkılabı* en tanınmış tablolarıdır
ilgili madde Çallı 4:231b

AK DOĞAN *bak.* **AK SUNGUR**

AKGÖZ bütün sıcak bölgelerde dağılmış 85 kadar ötücükuş türünün ortak adı; gövdeleri küçük ve tombul, tüyleri kahverengi ya da sarı ve yeşildir; gözlerinin çevresinde beyaz tüylerden belirgin bir halka bulunur

AKGÜNLÜK Arabistan'ın güneyinde ve Hindistan'ın bazı yörelerinde doğal olarak yetişen *Boswellia* cinsinden çeşitli ağaçların kokulu reçinesi; genellikle tütsü, ayrıca bazı Doğu ülkelerinde ilaç olarak kullanılır

AKHAİA Yunanistan'da tarihi bölge; Peloponnesos (Mora) Yarımadası'nın kuzey kıyısında, Korint Körfezi'nin güneyindedir; Eski Yunan'da bir yönetim birimiydi; 1460-1828 arası Osmanlı egemenliğinde kaldı; Homeros'un destanlarında bütün Eski Yunanlılar Akhalar olarak anılır
ilgili madde Yunanistan 19:208b
•Akhalar

AKHAİA BİRLİĞİ İÖ 3. yy'da Akhaia kentlerinin oluşturduğu birlik; özerk kent devletleri, topraklarını yabancılara, özellikle de Makedonyalılar'a karşı korumak için merkezi bir yönetim altında birleşti
ilgili madde Eski Yunan 6:207a

AKHALAR *ya da* **Akalar** halk
ilgili maddeler
Eski Yunan 6:198b vd.
İlyada 9:13a
Truva Savaşı 17:303b

AKHAN KERVANSARAYI Denizli
ilgili madde Denizli: görsel 5:168

AKHİLLEUS *bak.* **AŞİL**

AKHİSAR Manisa'nın ilçesi; dağlarla çevrili olan Akhisar Ovasında dünyaca ünlü Şark tütünü yetiştirilir; nüf. (1990 geç.): ilçe 151.957, kent 74.002

AKHUNLAR *ya da* **Eftalitler** eski Türk devleti, 5.-6. yy
madde başlığı Akhunlar 1:115a
ilgili madde Sasaniler 15:70a

AKILCILIK *bak.* **RASYONALİZM**

AKILDİŞİ *ya da* **Yirmi yaş dişi**
ilgili maddeler
Dişler 5:243b
X ışınları: görsel 19:62

AKIL HASTALIĞI *bak.* **RUH HASTALIĞI**

AKIM fizik *bak.* **ELEKTRİK AKIMI**

AKIM meteoroloji *bak.* **HAVA AKIMI**

AKIMÖLÇER *bak.* **AMPERMETRE**

AKIN, GÜLTEN Türk kadın şair, d. 1933; Anadolu söylencelerinden, destanlarından ve halk şiirinden esinlenmiş coşkulu bir anlatımı, yalın bir dili vardır; *Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı* (1972) en ünlü yapıtıdır; bütün şiirleri *Seyran* (1982) adlı kitapta toplanmıştır

AKINCI Osmanlılar'da, Rumeli'deki sınır bölgelerinde görev yapan gönüllü süvarilerin adı; keşif ve yıldırma amacıyla düşman topraklarına sürekli akınlar yapar, savaş sırasında da orduya kılavuzluk ederlerdi; 16. yüzyılda sayıları 40.000 kadardı; 17. yüzyıldan başlayarak önemleri azaldı

AKINCILAR Sivas'ın ilçesi; daha önce Su-

şehri ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 11.196, kasaba 5.213

AKINTI *bak.* **DENİZ AKINTISI**

AKINTI DEMİRİ denizcilik
ilgili madde Demir 5:117a

AKIŞ ÇİZELGESİ
ilgili madde Bilgisayar: görsel 3:184

AKIŞKAN gazlar ve sıvılar gibi kolayca akarak yer değiştiren ve bulunduğu kabın biçimini alan madde; akışkanlar, bulundukları kabın duvarlarına "hidrostatik basınç" denen bir basınç uygular; bu kuvvetin yönü her noktada kabın duvarlarına diktir
ilgili madde Sıvı 15:187b, 188a
•Gaz; Sıvı

AKIŞKANLAR MEKANİĞİ
ilgili madde Fizik 6:308b

AKITMA
ilgili madde At 2:111a

AKİDE ŞEKERİ
ilgili madde Şekerlemecilik 16:251b

"ÂKİF BEY" Namık Kemal'in tiyatro oyunu
ilgili madde Namık Kemal 13:27b

AKİK
madde başlığı Akik 1:116a, görsel

AKİS *ya da* **Çaprazlama** edebiyat
ilgili madde Söz sanatları 16:45b

AKİT *bak.* **SÖZLEŞME**

AKİTANYA Fransa'da bölge; Roma İmparatorluğu'nun yönetim bölgesiydi; 10. yy'da Guyenne adını aldı; 1152-1452 arası İngiltere'nin yönetiminde kaldı; bugün tarihsel Akitanya bölgesinin bir bölümünü kapsar; güneyinde, en yüksek noktası Midi Tepesi (2.885 m) olan Pireneler yükselir; başkent Bordeaux dışında sanayi gelişmemiştir; şarap, tahıl ve tütün üretilir; çok sayıda göçmen işçi vardır; nüf. 2.705.000 (1985)
ilgili maddeler
Galya 7:67a
Louis 11:186a
Yüz Yıl Savaşları 19:225b, 226a

AKKÂ İsrail; Akdeniz kıyısında liman kenti; tarih boyunca Makedonyalılar'ın (İÖ 336), Mısırlılar'ın (İÖ 3. yy), Romalılar'ın, Haçlılar'ın ve Osmanlılar'ın (1516-1918) egemenliğine girdi; 1948'de İsrail birliklerince işgal edildi; bugün kentin limanı alüvyonla dolmuştur; önemli bir sanayi ve ticaret merkezidir; tarihsel yapılar arasında Akkâ Kalesi ile Akkâ Ulucamisi dikkati çeker; nüf. 39.100 (1982 tah.)
ilgili maddeler
Cezzar Ahmed Paşa 4:177a
Eyyubiler 6:245b
Haçlı Seferleri 7:321b
Kuşatma 11:127b
Selim 15:112a

AKKADLAR *bak.* **AKADLAR**

AKKAN *bak.* **LENF**

AKKARAMAN
ilgili madde Koyun 11:28b

AK KAVAK
ilgili madde Kavak 10:107b, 108a

AKKERMAN ANTLAŞMASI 1826
ilgili madde Boğazlar Sorunu 3:267a

AKKIŞLA Kayseri'nin ilçesi; daha önce Bünyan ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 10.725, kasaba 3.123

AKKOR GÖMLEKLİ LAMBA *ya da* **Lüks lambası**
ilgili madde Aydınlatma 2:231a

AKKOR LAMBA
•Akkor gömlekli lamba; Akkor telli lamba

AKKORLUK bir cismin, çok yüksek sıcaklığa kadar ısıtıldığında, soğurduğu ısı enerjisini görünür ışık biçiminde salması; ısınan cisim önce kızıl kor duruma gelerek kırmızı ışık yayar; sıcaklık yükseldikçe ışığın rengi giderek turuncuya, sarıya ve en sonunda beyaza döner; akkor lambalarla aydınlatmada cisimlerin bu özelliğinden yararlanılır
ilgili maddeler
Alev 1:142b
Elektrik 6:106a
Sıcaklık: tablo 15:171
Tayf 17:90b

AKKOR TELLİ LAMBA havası boşaltılmış bir cam ampulün içindeki ince bir karbon telin, içinden geçen elektrik akımıyla akkor duruma gelerek sarımsı beyaz renkte, sürekli bir ışık yaydığı elektrik lambası; telin yanarak erimemesi için ampulde oksijen bulunmaması gerekir; konutların aydınlatılmasında kullanılan elektrik lambaları genellikle bu türdendir
ana madde Aydınlatma 2:232a
ilgili madde Flüorışıma 6:318a

AKKOYUNLULAR Türkmen devleti, 15. yy
madde başlığı Akkoyunlular 1:116b, harita, tablo
ilgili maddeler
Dede Korkut Hikayeleri 5:100a
Fatih Sultan Mehmed 6:263b
Kadı Burhaneddin 9:246a
Karakoyunlular 10:36b
Safeviler 14:331b
Timur İmparatorluğu 17:203b

AK KÖKNAR değerli bir süs ve kereste ağacı olan, yapraklarının alt yüzü gümüş beyazlığında köknar türü
ilgili madde Köknar 11:35b, görsel

AKKRA *bak.* **ACCRA**

AKKUŞ Ordu'nun ilçesi; Canik Dağları'yla engebelenmiş olan toprakları tarıma çok elverişli olmadığından başlıca geçim kaynağı ormancılıktır; nüf. (1990 geç.): ilçe 48.868, kasaba 6.272

AK KUYRUKLU GEYİK
ilgili madde Geyik 7:140b, görsel

AK KUYRUKLU GNU
ilgili madde Antilop 1:296a

AK KUYRUKSALLAYAN
ilgili madde Kuyruksallayan 11:149a, görsel

AK'LA KARA Cemal Nadir'in yarattığı karikatür tipleri
ilgili maddeler
Cemal Nadir 4:151a
Türk karikatürü: görsel 18:101

AKLÂM-I SİTTE hat sanatı
ilgili madde Hat sanatı 8:55b

AKLANMA *ya da* **Beraat** ceza hukukunda, mahkemenin sanığın suçsuzluğuna karar vermesi; bu karar, sanık hakkında yeterli delil olmaması ya da suçsuzluğunun açıkça ortaya çıkması durumunda jüri ya da yargıç tarafından verilir ve sanığın üzerindeki tüm yasal suçlamalar ortadan kalkar

AK LEYLEK
ana madde Leylek 11:242b vd., görsel

"AKLINI İYİ KULLANMAK VE BİLİMLERDE DOĞRUYU BULMAK İÇİN METOT ÜZERİNE KONUŞMA" Descartes'ın yapıtı
ilgili maddeler
Descartes 5:198b
Fransız edebiyatı 7:39b

AKMA
ilgili madde Esneklik 6:209b

AKMADDE beyin ve omurilikteki beyazımsı renkli sinir dokusu; büyük ölçüde üstleri miyelin kılıfıyla kaplı sinir liflerinden oluşur
ilgili maddeler
Beyin 3:161b
Sinirler ve sinir sistemi 15:245b

AKMAZ GÖL *ya da* **Kopuk menderes**
ilgili maddeler
Akarsu 1:103a
Göl 7:202a

AKNE *bak.* **ERGENLİK SİVİLCESİ**

AKONİTİN
ilgili madde Kurtboğan 11:112b

AKOR müzikte, değişik perdelerdeki notaların birlikte çalınmasıyla oluşan nota dizisi
ilgili madde Armoni 2:33a vd.

AKORDEON
madde başlığı Akordeon 1:118b, görsel

AKORTLU DEVRE *ya da* **Rezonans devresi**
ilgili madde Sığaç 15:174b

AKOVA *bak.* **ADAPAZARI OVASI**

AKÖREN Konya'nın ilçesi; daha önce Çumra ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 14.769, kasaba 10.146

AK PELİKAN
ilgili madde Pelikan 14:40b, görsel

AKPINAR Kırşehir'in ilçesi; daha önce Kaman ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 19.059, kasaba 3.573

AKPINAR, METİN Türk tiyatro ve sinema oyuncusu, tiyatro yönetmeni, d. 1943
ilgili madde Taner 16:319a

AKPİNAR, SAİT Türk fizikçi, d. 1913; uzun yıllar İstanbul Üniversitesi'nde fizik dersleri verdi ve deneysel fizik araştırmalarını yönlendirdi; Çekmece Nükleer Araştırma ve Eğitim Merkezi'nin kurulmasına ve Türkiye'de ilk kez radyoaktif izotopların tıpta kullanılmasına öncülük etti

AKR İngiliz ve Amerikan ölçü sistemlerinde alan ölçüsü birimi; 1 akr 0,0040 km^2'ye eşittir
ilgili madde Ölçme 13:267a

AKRABALIK insan topluluklarında kan bağı ya da evlat edinme yoluyla kurulan ilişkilerin tümü; insanların doğuştan içinde oldukları ya da sonradan edindikleri bu ilişkilerin belirgin özelliği toplum tarafından bağlayıcı sayılmasıdır

AKREP böcek
madde başlığı Akrep 1:120a, görsel
ilgili maddeler
Hayvan 8:93a
Tarihöncesi yaşam 17:49b

AKREP takımyıldız; Latince adı *Scorpius*; en parlak yıldızı Akrep Yüreği'dir; astrolojide 8. burç bu takımyıldızın adıyla anılır
ilgili maddeler
Astroloji: tablo 2:68
Takımyıldız 16:303b

AKREP saatin küçük ibresi

ilgili madde Saat 14:318b
AKREP DURUŞU
ilgili madde Yoga: görsel 19:183
AKREP X-1 uzaydaki en güçlü X ışını kaynaklarından biri
ilgili madde Evren 6:237b
AKREP YÜREĞİ yıldız; Latince adı *Antares*: kendisinden çok daha küçük ve sönük ışıklı olan yoldaşıyla birlikte bir çiftyıldız oluşturur; Akrep takımyıldızının en parlak yıldızı ve 579.000.000 km'lik çapıyla bilinen en büyük yıldızlardan biridir
ilgili madde Takımyıldız 16:303b
AKRİLİK LİF
ilgili maddeler
Boya ve cila 3:320b
Dokumacılık 5:278a
Lif 11:253a
AKRİLİK REÇİNE
ilgili madde Diş hekimliği 5:243a
AKRİSİOS Yunan mitolojisi
ilgili madde Perseus 14:51b
AKROBASİ ip üstünde ya da trapezle yapılan jimnastik ve sirk gösterileri
ilgili madde Sirk 15:256a
"AKRON" güdümlü balon
ilgili madde Güdümlü balon 7:248b
AKROPOL
madde başlığı Akropol 1:120b
ilgili maddeler
Aspendos 2:66b
Atina 2:140b vd.
Bergama 3:134b vd.
Perikles 14:46b
•Atina Akropolü; Bergama Akropolü; Parthenon
AKROSTİŞ
madde başlığı Akrostiş 1:122a
AKSAK TİMUR *bak.* **TİMUR**
AKSAL, SABAHATTİN KUDRET Türk şair ve yazar, d. 1920; kaygılarını, yalnızlıklarını, çevresindeki acıları dile getirdiği şiirleriyle tanınır; etkileyici bir anlatımla kaleme aldığı öykü ve oyunlarında küçük mutlulukları ve yaşama sevincini yansıtmıştır; şiirlerinin büyük bölümünü içeren *Şiirler*'le (1979) 1980 Yeditepe Şiir Armağanı'nı aldı
AKSARAY İç Anadolu Bölgesi'nde il; daha önce Niğde iline bağlı bir ilçeydi; 1989'da il yapıldı ve Ortaköy, Eskil, Gülağaç, Ağaçören, Güzelyurt ve Sarıyahşi ilçeleri bu ile bağlandı; nüf. (1990 geç.): il 329.383, kent 92.038
ilgili maddeler
Kapadokya 10:10a
Niğde 13:75a vd.
Peribacaları 14:45b
AK SAZ *bak.* **SU KAMIŞI**
AKSEKİ Antalya'nın ilçesi; Taşeli Yaylası'ndaki dağlık ve engebeli arazide kurulduğundan tarım gelişmemiştir; nüf. (1990 geç.): ilçe 31.876, kasaba 12.787
AKSEL, MALİK Türk ressam, 1903-87; *Halı Dokuyanlar* ve *Köylü Kızlar* gibi tablolatında yerel konuları izlenimci bir üslupla işlemiştir; çok sayıda desen, oymabaskı, suluboya ve yağlıboya çalışması vardır; sanat kuramı ve eleştirisi üstüne yazıları, *Anadolu Halk Resimleri* (1960), *Türkler'de Dini Resimler* (1967) gibi incelemeleri vardır
AKSES, NECİL KÂZIM Türk besteci, d. 1908
ana madde Türk Beşleri 18:25b, görsel
AKSIRIK *ya da* **Hapşırık** akciğerlerdeki havanın istemsiz olarak burundan ve ağızdan şiddetle dışarı atılması
ilgili maddeler
Boş inançlar 3:307a
Solunum 15:320b
AKSİYOM *ya da* **Belit** klasik mantık ve matematikte, kanıtlamaya gerek duymaksızın doğru olduğu kabul edilen önerme; Aristo mantığındaki bütün çıkarımların ve Öklit geometrisindeki kuramların çıkış noktası aksiyomlardır; bu önermelerin en ünlüsü, bir bütünün her zaman parçalarından daha büyük olduğunu söyler
AKSOLOT
madde başlığı Aksolot 1:122b, görsel
ilgili madde Semender 15:117b
AKSON *ya da* **Sinir lifi** bir siniri oluşturan uzun liflerin her biri
ilgili maddeler
Beyin 3:161a
Sinirler ve sinir sistemi 15:245b
AKSOY, FAHİR Türk ressam, d. 1917; insan, doğa ve toplum ilişkisini işlediği naif anlayıştaki resimlerinde çarpıcı ve coşkulu renkler kullanmıştır; yapıtlarında halk resminin ve Doğu işleme sanatının izleri görülür
AKSOY, MUZAFFER Türk hekim, d. 1915; kan hastalıkları üzerindeki çalışmalarıyla tanınır; özellikle Akdeniz kansızlığının değişik tiplerini, benzenden kaynaklanan alyuvar yıkımını ve kan kanserini tanımladı; bu alandaki çalışmalarıyla yurtiçi ve yurtdışında birçok bilimsel ödül kazandı
AKSOY, ÖMER ASIM Türk dilbilimci, d. 1898; Türkçe'nin özleşmesi yolundaki çalışmalarıyla tanınır; 1941'den başlayarak TDK'da önemli görevler üstlendi; 1963-76 arasında kurumun genel yazmanlığını yürüttü; *Derleme Sözlüğü* ve *Tarama Sözlüğü* gibi geniş kapsamlı çalışmalara katkıda bulundu; en önemli yapıtı *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*'dür (1971-77)
AK SÖĞÜT
ilgili madde Söğüt 16:32b
AKSU Akdeniz Bölgesi'nde ırmak; Göller Yöresi'nden doğar, sularını Akdeniz'e boşaltır; uzunluğu 162 km
ilgili madde Isparta 8:246b
AKSU Ceyhan Irmağı'nın kolu, uzunluğu 150 km
ilgili maddeler
Adıyaman 1:35a
Kahramanmaraş 9:262b
AKSU Isparta'nın ilçesi; Beyşehir ve Eğridir gölleri arasında; daha önce Eğridir ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 9.747, kasaba 2.938
AKSUM KRALLIĞI Etiyopya'da eski krallık
ilgili madde Etiyopya 6:219a
AK SUNGUR *ya da* **Ak doğan**
ilgili madde Doğan 5:261b
AKŞAM zaman bölümü
ilgili madde Gündüz ve gece 7:265b
"AKŞAM" gazete
ilgili maddeler
Atay 2:131a
Gazete ve gazetecilik 7:92a
"AKŞAM GÜNEŞİ" Güntekin'in romanı
ilgili madde Güntekin 7:301b
AKŞAMSEFASI *ya da* **Gecesefası**
madde başlığı Akşamsefası 1:123a, görsel
AKŞAM YILDIZI *bak.* **VENÜS**
AKŞEHİR Konya'nın ilçesi; ilçe merkezi Akşehir kenti Sultan Dağları'nın eteklerinde kuruludur; Nasreddin Hoca uzun yıllar burada yaşamıştır; nüf. (1990 geç.): ilçe 94.637, kent 51.669
ilgili madde Nasreddin Hoca 13:39a, 39b
AKŞEHİR GÖLÜ İç Anadolu Bölgesi; Akşehir'in kuzeyinde 105 km^2'lik bir alanı kaplar; çevresindeki sulak ve bataklık alanlarla birlikte toplam y.öl. 353 km^2'yi bulur
ilgili madde Afyonkarahisar 1:62b
AKŞEMSEDDİN Türk mutasavvıf, 1389-1459; bir süre müderrislik yaptıktan sonra Ankara'ya gitti ve dönemin ünlü mutasavvıfı Hacı Bayram Veli'ye bağlandı; halifesi olarak 1429'da onun yerine geçti; Göynük'e yerleşerek Bayrami tarikatını buradan yönetti; Fatih Sultan Mehmed'le yakın ilişki kurdu ve İstanbul'un fethine katıldı
ilgili madde Hacı Bayram Veli 7:318a
AKTAİON Yunan mitolojisinde Boiotia'lı ünlü avcı; tanrıça Artemis'i derede çıplak yıkanırken görmüş; Artemis de onu bir geyik haline getirip köpeklerini peşine salmış; bu geyiğin kendi sahipleri olduğunu bilmeyen köpekler Aktaion'u parçalayarak öldürmüşler; Artemis'in bütün efsaneleri gibi bu öykü de Roma mitolojisinde tanrıça Diana için anlatılır
ilgili madde Artemis 2:41b, görsel
"AKTAİON'UN ÖLÜMÜ" Tiziano'nun tablosu
ilgili madde Artemis: görsel 2:41
AKTAR çağdaş eczacılığın ve ilaç sanayisinin kurulmasından önce, ilaç hammaddesi satan ya da bunlarla ilaç hazırlayan kişi; aktarlar ayrıca baharat ve güzel kokular da satarlardı
AK TARAKDİŞ *ya da* **Sütlâbi**
ilgili madde Ördek 13:276b
AKTARMA BASKI
ilgili madde Dokumacılık 5:285b
AKTARMA SİSTEMİ *ya da* **Transmisyon** genel olarak bütün makinelerde, mekanik gücü iş üreten organlara aktaran düzenek; motorlu taşıtlarda debriyaj, vites kutusu, dişli çiftleri ve diferansiyelden oluşan bu sistem, motorun ürettiği gücü devindirici tekerleklere aktarır
ana madde Motorlu taşıtlar 12:284b vd.
ilgili madde Dişli çark 5:245b, 247a
AKTARMA YÖRÜNGESİ
ilgili madde Uzay uçuşları 18:259a
AKTİN
ilgili madde Protein 14:148b
AKTİNİTLER periyotlar cetvelinde aktinyumla başlayıp lavrensiyumla sona eren art arda 15 kimyasal elementin oluşturduğu dizi; hepsi de ağır, radyoaktif metallerdir; bunlardan yalnızca aktinyum, toryum, protaktinyum ve uranyum doğada bulunur; öbürleri nötron bombardımanıyla üretilmiştir ve uranyumötesi elementler• olarak bilinir
ana madde Periyotlar cetveli 14:50a
AKTİNYUM aktinitler• dizisinin ilk üyesi olan kimyasal element; simgesi Ac, atom numarası 89; adını "demet" ya da "ışın" anlamındaki Yunanca *aktis* sözcüğünden almıştır; gümüş beyazlığında, son derece

radyoaktif bir metaldir; en kararlı izotopu olan Ac-227'nin yarı ömrü 21,6 yıldır; en çok uranyum cevherlerinde bulunur; 1899'da keşfedilmiştir

AKTİUM SAVAŞI İÖ 31; sonradan Augustus Caesar adını alan Octavianus'un Marcus Antonius'u yendiği deniz savaşı; iki donanma, Yunanistan'ın Kuzey Akarnania bölgesinde dağlık bir burun olan Aktium (ya da Aktion, bugünkü Akra Nikolaos) açıklarında çarpıştı
ilgili maddeler
Antonius 1:301b
Augustus Caesar 2:164a
Kleopatra 10:286b
Roma İmparatorluğu 14:265a

AKTÜER bir sigorta sözleşmesinin sigorta şirketi için doğurabileceği zararı ya da riski hesaplayarak, uygun sigorta primini belirleyen kişi; çoğu sigorta şirketlerinde, bir bölümü de devlet ya da büyük şirketler adınan çalışır

AKUA-MMA BEBEĞİ
ilgili madde Bebek: görsel 3:109

AKUPUNKTUR
madde başlığı Akupunktur 1:123b, görsel
ilgili madde Tedavi yöntemleri 17:102b, 103a

AKURGAL, EKREM Türk arkeolog, d. 1911; Anadolu arkeolojisi alanındaki çalışmalarıyla tanındı; İzmir'in ilk yerleşme çekirdeği olan Bayraklı'daki kazılarla yörenin İÖ 1050-300 arasındaki yerleşim tarihini aydınlattı
ilgili madde Arkeoloji 2:26b

AKUSTİK sesle ilgili bütün olguları inceleyen fizik dalı; uygulamada özellikle konser salonlarındaki istenmeyen yankıların azaltılması sorunuyla ilgilenir
ana maddeler
Fizik 6:309a
•Ses 15:145a, görsel
ilgili madde Müzik 13:17a

AKUSTİK GİTAR *bak.* **KLASİK GİTAR**

AKUT HASTALIK şiddetli belirtilerle birdenbire başlayıp kısa sürede ağırlaşan hastalık; tedavi edilmezse ölümle sonuçlanabilir; tedavi edilirse ya da vücut hastalığı yenebilirse başladığı gibi birdenbire sona erer
•Kronik hastalık

AKUT LENFOSİT LÖSEMİSİ
ilgili madde Lösemi 11:290b

AKÜ *bak.* **AKÜMÜLATÖR**

AK ÜÇGÜL
ilgili madde Üçgül 18:263a

AKÜMÜLATÖR *ya da* **Akü** depoladığı kimyasal enerjiyi doğru akım biçiminde geri veren ve boşaldığında yeniden doldurulabilen elektrik bataryası
ilgili maddeler
Elektrik 6:107a
Elektrik enerjisi 6:108b
Pil 14:72a

AKVAMARİN *bak.* **GÖKZÜMRÜT**

AKVARYUM
madde başlığı Akvaryum 1:124b, görsel
ilgili maddeler
Beta 3:153b
Hayvanat bahçesi 8:101a
Lepistes 11:237a

AKVARYUM MELEKBALIĞI
ilgili madde Melekbalığı 12:139a

AKYA sıcak denizlerde yaşayan kemikli balık; yanlardan basılmış elips biçimi gövdesiyle suda dik olarak yüzer; yazın Akdeniz'e de giren akyanın eti beyaz, çok kılçıklı ve lezzetsizdir

AKYAKA Kars'ın ilçesi; daha önce Arpaçay ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 15.288, kasaba 2.603

AKYATAN GÖLÜ Seyhan ve Ceyhan ırmakları deltasında 39 km^2'lik lagün
ilgili madde Adana 1:27a

AKYAZI Sakarya'nın ilçesi; topraklarının kuzeyini ve batısını verimli Akyazı Ovası kaplar; doğusu ile güneyindeki dağlık ve ormanlık bölgelerde tarım oldukça kısıtlıdır; nüf. (1990 geç.): ilçe 64.243, kasaba 19.194

AKYILDIZ Büyükköpek'in en parlak yıldızı; Latince adı *Sirius*; Dünya'dan y. 8,8 ışık yılı uzaklıktaki Akyıldız, geceleri gökyüzünde görünen yıldızların en parlağıdır
ilgili maddeler
Takımyıldız 16:303a
Takvim 16:309b
Yıldız 19:173b, 174a, 175a

AKYOL, İBRAHİM HAKKI Türk coğrafyacı, 1888-1950; İstanbul Üniversitesi'nde fiziksel coğrafya profesörüydü; depremlerin nedenlerini araştırdı; iklim koşullarını, yağışları ve atmosfer hareketlerini inceleyerek ülkemizde klimatolojinin temellerini attı; Türkiye Coğrafya Kurumu'nun da kurucularındandır

AKYURT Ankara'nın ilçesi; daha önce Çubuk ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 12.644, kasaba 3.520

AKYUVAR *ya da* **Lökosit** kan hücresi; beş değişik tipi olan akyuvarların temel görevi, bakterileri ve öbür yabancı maddeleri yok etmektir
ana madde Kan 9:301a
ilgili maddeler
AIDS 1:95a
Apse 1:307a
Bağışıklık 2:266b
Lösemi 11:290b vd.
Mikroskop: görsel 12:216
•Lenfosit

AKYÜZ, KENAN Türk yazar ve edebiyat tarihçisi, d. 1911
ilgili madde Türk edebiyatı 18:41b

ALABALIK
madde başlığı Alabalık 1:127a, görsel
ilgili maddeler
Balık 2:313a, görsel
Balıkçılık: görsel 2:321

ALABAMA ABD'nin güneydoğusunda eyalet; 16 yy'da Avrupalılar'ca keşfedilen bölge 17.-18. yy'lar boyunca İngilizler, Fransızlar ve İspanyollar arasında savaşlara neden oldu; 1783'te ABD'ye geçti; iç savaşta Güney'in yanında yer alan Alabama'da katı ırk ayrımı politikası 1960'ların ortalarına kadar sürdü; başkent Montgomery; nüf. 4.150.000 (1989 tah.)

"ALABAMA'DA ŞAFAK" Hughes'ün yapıtı
ilgili madde Siyah Amerikalılar 15:277a

ALABAŞ LAHANA şalgama benzeyen yumru gövdesi sebze olarak yenen lahana çeşidi
ilgili madde Lahana 11:192a, görsel

ALACA Çorum'un ilçesi; ilin en önemli tarım bölgelerinden biridir ve eskiçağlardan beri tahıl ticaretinin merkezi olmuştur; yöredeki Hitit yerleşmelerinden biri olan Alacahöyük bu ilçenin sınırları içindedir; nüf. (1990 geç.): ilçe 54.558, kasaba 20.575
•Alacahöyük

ALACA AĞAÇKAKAN
ilgili madde Ağaçkakan 1:73a, görsel

ALACA BAYKUŞ
ilgili madde Baykuş 3:88a

ALACAHÖYÜK eskiçağ kenti, Çorum
madde başlığı Alacahöyük 1:128a, görsel
ilgili maddeler
Altın 1:187a, görsel
Çorum 5:42b
Hititler: geyik ve ana tanrıça heykelleri: görsel 8:190
Sfenks 15:163a
Tunç Çağı 17:322b

ALACAKAYA Elazığ'ın ilçesi; daha önce Maden ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe olmuştur; nüf. (1990 geç.): ilçe 8.032, kasaba 3.786

ALAÇAM Samsun'un ilçesi; ilçe ekonomisi tarım ve balıkçılığa dayanır; nüf. (1990 geç.): ilçe 54.808, kasaba 12.033

ALADAĞ Adana'nın ilçesi; daha önce Karaisalı ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 23.085, kasaba 5.003

ALADAĞLAR Orta Torosları oluşturan dağların en yükseği; Demirkazık Tepesi'nde yükseklik 3.756 m'ye ulaşır
ilgili maddeler
Adana 1:26a
Niğde 13:73b
Toroslar 17:256a, 258a, görsel

ALA DOĞAN
ilgili madde Doğan 5:261b

ALAEDDİN Arap edebiyatında masal kahramanı
ilgili madde Arapça 1:314b
•"Alaeddin'in Büyülü Lambası"

ALAEDDİN CAMİSİ
ilgili maddeler
Anadolu Selçuklu Devleti: Konya: görsel 1:251
Ankara 1:282b
Çinicilik: Konya 4:324b
Niğde: görsel 13:75

"ALAEDDİN'İN BÜYÜLÜ LAMBASI" masal
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:9a

ALAEDDİN KEYKUBAD I Anadolu Selçuklu hükümdarı, 1192-1237; I. Gıyaseddin Keyhüsrev oğlu; ağabeyi I. İzzeddin Keykâvus'un ölümü üzerine 1220'de tahta çıktı; doğuda Harezmşahlar'a ve Eyyubiler'e karşı askeri başarılar kazandı; Akdeniz kıyılarını topraklarına kattı; döneminde refah arttı, ticaret gelişti, Anadolu'da birçok kervansaray yapıldı
ilgili maddeler
Afyonkarahisar 1:64b
Alanya 1:132a
Anadolu Selçuklu Devleti 1:253a

ALAEDDİN KEYKUBAD II Anadolu Selçuklu hükümdarı, y. 1239-54
ilgili madde Anadolu Selçuklu Devleti: tablo 1:254

ALAEDDİN KEYKUBAD III Anadolu Selçuklu hükümdarı, ö. 1302

ilgili maddeler
Anadolu Selçuklu Devleti: tablo 1:254
Osman Gazi 13:232a
ALAEDDİN KÜMBETİ Karaman
ilgili madde Anadolu Beylikleri: görsel 1:247
ALAEDDİN MUHAMMED Harezmşahlar hükümdarı, ö. 1220
ilgili madde Harezmşahlar 8:34b
ALAEDDİN TEKİŞ Harezmşahlar hükümdarı, ö. 1200
ilgili madde Harezmşahlar 8:34b
ALAGEYİK
ana madde Geyik 7:141a, görsel
ilgili maddeler
Boynuz: görsel 3:322
Doğayı koruma 5:267a
"ALA GEYİK" Gökalp'in masal kitabı
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:17a
ALAKARGA
madde başlığı Alakarga 1:129a, görsel
ALAKART
ilgili madde Lokanta 11:272b
ALA KAZ
ilgili madde Kaz 10:130a
ALALAH *ya da* **Tel Açana** Akdeniz Bölgesi'nde, Türkiye-Suriye sınırında höyük
ilgili madde Hatay 8:51a
ALAMOGORDO ABD; New Mexico eyaletinde kent; ilk atom bombası kentin 80 km kuzeybatısında patlatıldı
ilgili madde Bomba 3:284b
ALAMO KALESİ Texas, ABD; 18. yy'da kuruldu; Texas'ın Meksika'dan bağımsızlığını kazanma mücadelesinde, aralarında efsanevi kahraman Davy Crockett'in de bulunduğu 200 Texaslı gönüllünün tümü bu kaleyi savunurken can verdi; altı hafta sonra General Houston Texas'ın bağımsızlığını kazandı
ilgili madde Crockett 4:209b
ALAN
madde başlığı Alan ve hacim 1:130a, görsel
ilgili maddeler
Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:77
Çarpma 4:258b
Diferansiyel ve integral hesap 5:218a
Kesirler 10:187b vd.
ALAN ARAŞTIRMASI
ilgili maddeler
Arkeoloji 2:21b vd.
Sosyoloji 15:333b
ALAN BİRİMLERİ *ya da* **Yüzey birimleri**
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:77
ALAND ADALARI Finlandiya; Baltık Denizi'nde İsveç ile Finlandiya arasında adalar grubu; y. öl. 1.505 km^2
ALANGU, TAHİR Türk yazar, 1915-73; edebiyat tarihi ve halkbilim araştırmalarıyla tanındı; çeşitli liselerde ve yüksekokullarda öğretmenlik yaptı; hem çağdaş edebiyat, hem de halk edebiyatı ve halkbilim konularında çalıştı; *Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman* (1959-65) ile *Türkiye Folkloru El Kitabı* (1983) başlıca yapıtlarıdır
ilgili madde Keloğlan 10:153b
ALANYA Antalya'nın ilçesi; Antalya Körfezi'nin doğu kıyısında; tarihi zenginlikleri ve doğal güzellikleriyle bölgedeki önemli turizm merkezlerinden biridir; başlıca tarım alanı Alanya Ovası'dır; Türkiye'de muz üretimi ilk kez burada başlamıştır; nüf. (1990 geç.): ilçe 135.874, kent 58.629
ALANYA Antalya'da ilçe merkezi kent
madde başlığı Alanya 1:132a, görsel
ALANYA KALESİ
ilgili maddeler
Alanya 1:132a
Kale ve tahkimat: görsel 9:278
ALAN YARIŞI
ana madde Atletizm 2:147a vd.
ALAPLI Zonguldak'ın ilçesi; daha önce Ereğli ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; ilçe merkezi Alaplı kasabası Zonguldak ilinin turizm merkezlerinden biridir; nüf. (1990 geç.): ilçe 41.130, kasaba 12.015
ALARCON, HERNANDO DE İspanyol denizci, ü. 16. yy; California Körfezi'ne ve Colorado Irmağı'na araştırma seferleri düzenlemiştir
ilgili madde Colorado Irmağı 4:201a
ALARCON, PEDRO ANTONIO DE İspanyol yazar, 1833-1891
ilgili madde İspanyol edebiyatı 9:109b
ALARIK I Vizigot kralı, y. 370-410
madde başlığı Alarik I 1:132b
ilgili maddeler
Barbar akınları 3:40b
Gotlar 7:188a
Roma İmparatorluğu 14:268b
ALA SIĞIRCIK
ilgili madde Sığırcık 15:180a
ALASKA ABD'de eyalet
madde başlığı Alaska 1:133a, görsel
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:199b, 203b, 204a, 213a
Bering Denizi 3:138b vd.
Eskimolar 6:191a
İlkel sanatlar: sandık: görsel 8:333
Kuzey Amerika 11:152a vd.
ALASKA DAĞLARI ABD; Kayalık Dağlar ile Büyük Okyanus kıyısındaki sıradağların bir uzantısıdır; Alaska'yı Kanada sınırından denize kadar bir baştan bir başa geçerek Aleut Adaları'na kadar ulaşır; en yüksek tepesi 6.194 m ile McKinley Dağı'dır
ilgili maddeler
Alaska 1:134a
Kuzey Amerika 11:152a
ALASKA KIZAK KÖPEĞİ
ilgili madde Köpek 11:48a, görsel
ALASYA, ZEKİ Türk tiyatro ve sinema oyuncusu, d. 1944
ilgili madde Taner 16:319a
ALAŞEHİR Manisa'nın ilçesi; Kurtuluş Savaşı sırasında Yunan işgaline karşı önemli kararların alındığı Alaşehir Kongresi ilçe merkezi Alaşehir kasabasında yapılmıştır; nüf. (1990 geç.): ilçe 91.259, kasaba 36.535
ALAŞIM
madde başlığı Alaşım 1:135a
ilgili maddeler
Altın 1:186a
Bakır 2:286a
Metal 12:169a vd.
Mühendislik 12:327a
Nikel 13:84b vd.
•*alaşım türleri, örn.* Alüminyum tuncu; Çelik; Düralümin; Elektrum; Pirinç; Tunç
ALAŞIM ÇELİĞİ yapısına krom gibi bazı metaller katılmış, son derece sağlam ve dayanıklı özel çeliklerin ortak adı
ilgili maddeler
Alaşım 1:136b
Demir ve çelik 5:127a
ALATURKA KİREMİT *bak* **OSMANLI KİREMİDİ**
ÀLAVA İspanya; ülkenin kuzeyinde, Bilbao yakınlarında Bask ili
ilgili madde Basklar ve Bask Bölgesi 3:59a, 59b
ALAY birçok orduda bölük, takım ve taburlardan oluşan, bir albayın komutasındaki askeri birlik
ALAYCIKUŞ Kuzey Amerika'da yaşayan ve taklit yeteneğiyle tanınan ötücükuş; bu boz renkli irice kuş, hızla perde değiştirerek art arda 20 değişik kuşun ötüşünü taklit edebilir
ALAYUNTLU BOYU Oğuz boyu; Üçoklar'ın Dağ Han Oğulları kolundandır; küçük bir boydu; Anadolu'ya gelenlerin çoğu İç Anadolu ile İç Batı Anadolu bölgelerine yerleşmişlerdir
ALBANY ABD; New York eyaletinin başkenti; Hudson Irmağı üzerinde bir liman kentidir ; nüf. 101.727 (1980)
ALBATR *ya da* **Kaymaktaşı** *ya da* **Sumermeri** bir alçıtaşı türü olan, beyaz, ince taneli ve yumuşak mineral
ilgili maddeler
Kalsiyum 9:291a
Sıva ve alçı 15:187a
ALBATROS
madde başlığı Albatros 1:137b, görsel
ilgili maddeler
Kuş 11:120b
Uçuş 18:170a
ALBAY general rütbesinin altındaki en yüksek subay; alay komutanı; Osmanlı ordusundaki miralay rütbesi Cumhuriyet'ten sonra albay olarak değiştirildi
•Alay
"ALBAYA KİMSEDEN MEKTUP YOK" Garcia Marquez'in yapıtı
ilgili madde Garcia Marquez 7:76b
ALBEE, EDWARD ABD'li oyun yazarı, d. 1928; adı "Uyumsuzluk Tiyatrosu" ile birlikte anılır; en ünlü yapıtları *Kim Korkar Hain Kurttan* (1962) ve *Amerikan Rüyası*'dır (1961); 1967 Pulitzer Ödülü'nü almıştır
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:228a
Tiyatro sanatı 17:217a
ALBENIZ, ISAAC İspanyol piyanist ve besteci, 1860-1909; İspanyol halk müziğinden yaptığı uyarlamalarla tanınır
ilgili madde Gitar 7:160a
ALBERT İngiltere prensi, 1819-61; kraliçe Victoria'nın eşi ve Kral VII. Edward'ın babası
ilgili madde Victoria 18:332b
ALBERTA Kanada'da eyalet; 18. yy'da Avrupalı kürk tüccarları bölgeye geldi; 1870'e kadar Hudson Körfezi Şirketi'nce yönetildi; 1905'te Kanada'nın eyaleti oldu; 1940'ların sonunda petrol ve doğal gaz yatakları bulundu; kereste ve buğday üretimi ile hayvancılık önemlidir; nüf. 2.344.600 (1985)
ilgili madde Kanada 9:305b vd.
ALBERTI, LEON BATTISTA İtalyan mimar, 1404-72; Rönesans'ın "evrensel insan"ının tipik bir örneğidir; felsefe, bilim, sanat ve özellikle sanat kuramına önemli katkıları oldu; en tanınmış yapıları Floran-

sa'daki Santa Maria Novella Kilisesi'nin ve Rucellai Sarayı'nın cepheleridir
ilgili madde Hümanizm 8:225a
ALBERTI, RAFAEL İspanyol şair, d. 1902
madde başlığı Alberti 1:138a, görsel
ilgili madde İspanyol edebiyatı 9:110a
ALBERT KANALI Belçika; Liège ile Anvers arasında, Meuse Irmağı'nı Schelde Irmağı'na bağlayan suyolu; 1939'da tamamlandı
ilgili madde Liège 11:251b
ALBERTUS MAGNUS, AZİZ Alman ilahiyatçı, filozof ve bilim adamı, y. 1200-80; Paris'te doğa bilimleri ve felsefe dersleri verdi; Aquino'lu Tommaso öğrencisiydi
ilgili madde Simya 15:215b
ALBİNİZM
ana madde Albino 1:139a
ilgili madde Kalıtsal hastalıklar 9:285b
ALBİNO
madde başlığı Albino 1:139a
ilgili maddeler
Biyokimya: görsel 3:241
Göz 7:210a
Kalıtım ve genetik 9:283b
Kıl 10:205a
ALBINONI, TOMASO İtalyan besteci, 1671-1750; bütün yaşamı Venedik'te geçti; 48 opera ve çok sevilen konçertolar besteledi
ÅLBORG *ya da* **Aalborg** Danimarka'da, Jutland Yarımadası'nın kuzeyinde liman kenti; y. 1000'de kuruldu; Danimarka'nın en eski kentlerinden biri, önemli bir liman ve ticaret merkezidir; gemi yapımı ve damıtma sanayisi önemlidir; Danimarka'nın ulusal içkisi olan *akvavit* en çok bu kentte üretilir; Viking ve ortaçağ yapıları dikkati çeker; nüf. 113.650 (1986)
ilgili madde Danimarka 5:74b
ALBRECHT II Kutsal Roma-Germen imparatoru, 1397-1439
ilgili madde Avusturya İmparatorluğu 2:210b
ALBUQUERQUE ABD; New Mexico'nun en büyük kenti; nüf. 378.180 (1988 tah.)
ilgili madde Kayalık Dağlar 10:119b
ALBÜMİN
ilgili madde Kan 9:299b
ALCATRAZ ADASI California, ABD: San Francisco Körfezi'nde, eski bir İspanyol kalesinin bulunduğu kayalık ada; y. öl. 9 ha, kıyıdan uzaklığı 2 km; 1934-63 arası federal suçlular bu hapishanede tutulurdu
ALCAZAR KALESİ Toledo, İspanya
ilgili madde Toledo 17:235b
ALCINDOR, LEW *bak.* **ABDUL-JABBAR, KAREEM**
ALCOCK, JOHN WILLIAM İngiliz havacı, 1892-1919
ilgili madde Havacılık tarihi 8:63a
ALCOTT, LOUISA MAY ABD'li kadın yazar, 1832-88
madde başlığı Alcott 1:139a
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:11b
ALÇAK BASINÇ meteoroloji
ilgili maddeler
Meteoroloji 12:172a
Rüzgâr 14:309a
ALÇAK FREKANS *ya da* **Uzun dalga**
ilgili madde Radyo 14:178b
ALÇAK KABARTMA *ya da* **Yarım kabartma**
ilgili madde Ağaç oymacılığı 1:73b
ALÇAK ÜLKELER *bak.* **BENELÜKS ÜLKELERİ**
ALÇI
madde başlığı Sıva ve alçı 15:185b, görsel
ilgili madde Heykel 8:139b
ALÇITAŞI *ya da* **Jips**
ana madde Sıva ve alçı 15:186b vd., görsel
ilgili maddeler
Aşındırıcı: tablo 2:105
Kalsiyum 9:291a
Mağara 11:325b
Su 16:149a
ALDABRA ADALARI Hint Okyanusu'nda atol; bağlı olduğu Seyşeller'in 1.000 km güneybatısındadır; oval biçimli atol geniş ve sığ bir lagünü çevreler; 1965'te dev bir kara kaplumbağası olan Galâpagos kaplumbağalarını korunması amacıyla doğal koruma alanı ilan edilmiştir
ilgili maddeler
Kaplumbağa 10:19b
Seyşeller 15:162b
ALDEBARAN yıldız
ilgili madde Yıldız 19:175a
ALDISS, BRIAN İngiliz yazar, d. 1925
ilgili madde Bilimkurgu 3:190a, 190b
ALDOSTERON hormon
ilgili madde Salgıbezi 15:32a
ALDRIN, EDWIN ABD'li astronot, d. 1930: Temmuz 1969'da Apollo 11'de görevli olarak uzaya gönderilmiş ve Ay'a ayak basan ikinci insan olmuştur
ilgili maddeler
Astronot: görsel 2:80
Uzay araştırmaları 18:249a
ALE İngiltere'de çok sevilen bir bira çeşidi
ilgili madde Bira ve biracılık 3:201b
ALEGORİ
madde başlığı Alegori 1:139b
ALEHİN, ALEKSANDR Rus asıllı satranç oyuncusu, 1892-1946
madde başlığı Alehin 1:140a
ALEIJADINHO Brezilyalı heykeltıraş, y. 1738-1814
ilgili madde Brezilya 4:24b
ALEKSANDR I Rus çarı, 1777-1825
ilgili maddeler
Finlandiya 6:304a
Helsinki 8:123a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:19a
ALEKSANDR II Rus çarı, 1818-81; Rusya'da serfliği kaldırdı; bir suikastte öldürüldü
ilgili maddeler
Sosyalizm 15:327a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:19b vd.
Suikast: görsel 18:170
Terörizm 17:159b
ALEKSANDR III Rus çarı, 1845-94
ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:20a
"ALEKSANDR NEVSKİ" Ayzenştayn'ın filmi
ilgili maddeler
Ayzenştayn 2:242b
Prokofyev 14:145a
ALEKSANDR NEVSKİ KATEDRALİ Sofya, Bulgaristan
ilgili madde Sofya 15:299b
ALEKSANDRUPOLİS *ya da* **Dedeağaç** Yunanistan; Trakya'nın batısında, Enez Körfezi'nde liman kenti; 1860'ta Dedeağaç adıyla Türkler tarafından kuruldu; uzun süre Yunanistan ile Bulgaristan arasında anlaşmazlık konusu oldu; Lozan Antlaşması'yla Yunanistan'da kalması onaylandı; tarım merkezi; ipekçilik önemlidir; tahıl, tütün ve büyükbaş hayvan yetiştirilir; nüf. 35.779 (1981)
ALEKSEYEV, VASİLİ SSCB'li halterci, d. 1942; 1970-77 arasında süper ağır siklette (110 kg ve üzeri) 80 kez dünya rekoru kırdı; 1970-73 arasında dünya ve Avrupa şampiyonu; 1976 ve 1980 Olimpiyatlar'ında altın madalya kazandı; 600 kg kaldıran ilk sporcu
ALEKSİOS I KOMNENOS Bizans imparatoru, 1048-1118; askeri ve diplomatik becerisiyle Komnenos hanedanını kurdu; Normanlar ve Anadolu Selçukluları karşısında alınan yenilgilerle sarsılan imparatorluğu bir ölçüde güçlendirdi; ama bu başarıları bile Osmanlılar'ın fetihlerini önleyemedi
ilgili maddeler
Bizans İmparatorluğu 3:252b
Haçlı Seferleri 7:320a
"ALEKSİ ZORBA" Kazancakis'in romanı
ilgili madde Kazancakis 10:135a
ALEMBERT, JEAN LE ROND D' Fransız matematikçi, düşünür ve yazar, 1717-83; cisimlerin hareket yasalarını inceledi, diferansiyel ve integral hesabın gelişmesine katkıda bulundu; Fransızlar'ın ünlü *Encyclopédie*'sini hazırlayanlardandır
ilgili maddeler
Ansiklopedi 1:284b
Aydınlanma Çağı 2:228b
Olasılık kuramı 13:145a
"ALEMDAĞ'DA VAR BİR YILAN" Abasıyanık'ın öykü kitabı
ilgili madde Abasıyanık 1:11a
ALEMDAR MUSTAFA PAŞA Osmanlı sadrazamı, 1765-1808; Rusçuk âyanı olarak Rumeli'de büyük güç kazandı; 1807'de vezirliğe yükseldi; Kabakçı Mustafa ayaklanmasıyla tahttan indirilen III. Selim'i yeniden padişah yapmak amacıyla İstanbul'a yürüdü. III. Selim öldürülünce II. Mahmud'u tahta çıkardı ve sadrazam oldu; Sekban-ı Cedid adlı yeni bir ordu kurmaya girişti; âyanların devletle ilişkisini düzenleyen Sened-i İttifak'ı hazırlattı; bir ayaklanma sonucu öldürüldü
ALEPUDELİS, ODİSSEUS *bak.* **ELİTİS, ODİSSEUS**
ALERJİ
madde başlığı Alerji 1:140b, görsel
ilgili maddeler
Bağışıklık 2:268a
Penisilin 14:44b
ALERJİK RİNİT *bak.* **SAMAN NEZLESİ**
ALERJİ TESTİ
ilgili madde Alerji 1:141a, görsel
ALET bir iş yaparken kullanılan, çekiç, testere, bıçak gibi bütün yardımcı araçların ortak adı; insanın yaşadığı çevreyi değiştirip biçimlendirmesinde en önemli etkendir; ilk aletler 2.600.000 yıl önce yapıldı; buhar makinesinin bulunmasından sonra mekanik güçle çalışan aletler çağı başladı
ana maddeler
Duyarlı ölçü aletleri 5:319a vd.

saat elektrik üretir
ilgili madde Petrol 14:64b
ALİ BABA Arap edebiyatında masal kahramanı
ilgili maddeler
Arapça 1:314b
Binbir Gece Masalları 3:194b
"ALİ BABA VE KIRK HARAMİLER" masal
ilgili maddeler
Binbir Gece Masalları 3:194b
Çocuk edebiyatı 5:9a
Periler ve peri masalları 14:47b
ALİBEY ADASI eskiden **Cunda Adası** Balıkesir
ilgili maddeler
Balıkesir 2:324a
Ege Bölgesi 6:61b
ALİBEY BARAJI İstanbul
ilgili madde Baraj: tablo 3:36
ÂLİ BEY (DİREKTÖR) *bak.* **DİREKTÖR ÂLİ BEY**
ALICANTE İspanya; Valencia bölgesinin limanı ve başkenti; şarap, kuru üzüm, sebze ihraç eder; tuğla, sigara ve alüminyum üretilir; nüf. 258.707 (1986 tah.)
ALICE SPRINGS Avustralya; Kuzey Toprakları'na bağlı kent; 250.000 km²'lik çöl ve kayalarla kaplı Orta Avustralya'nın başlıca merkezi; kış turizmi gelişmiştir; nüf. 18.395 (1981)
ilgili madde Avustralya: görsel 2:201
ALIGHIERI, DANTE *bak.* **DANTE ALIGHIERI**
ALİ HAYDAR BEY Türk oyun yazarı, 1836-1914
ilgili maddeler
Söz sanatları 16:45a
Tanzimat edebiyatı 16:333b
ALİ İZZET soyadı **Özkan** Türk âşık, 1902-81; Aşık Veysel'le birlikte son dönem âşık şiirinin önde gelen temsilcilerindendir; küçük yaşta saz çalmaya başladı; halkevlerinde çalıştı, gezici saz öğretmenliği yaptı; şiirlerinin önemli bölümü *Aşık Ali İzzet Özkan* (1979) adlı kitapta toplanmıştır
ilgili madde Türk edebiyatı 18:38a
ALİ KUŞÇU Türk astronomi ve matematik bilgini, ö. 1474
madde başlığı Ali Kuşçu 1:151a
ilgili madde Seydi Ali Reis 15:156b
"ALİ NİZAMİ BEY'İN ALAFRANGALIĞI VE ŞEYHLİĞİ" Hisar'ın romanı
ilgili madde Hisar 8:185b
ÂLİ PAŞA Osmanlı devlet adamı, 1815-71
madde başlığı Âli Paşa 1:151b
ilgili maddeler
Abdülaziz 1:16a
Mustafa Reşid Paşa 12:319b
Osmanlı İmparatorluğu 13:237b
Şinasi 16:280b
Tanzimat 16:328a
ALİ RIZA EFENDİ Atatürk'ün babası, 1839-1893
ilgili madde Atatürk 2:115b
ALİ RIZA (HOCA) *bak.* **HOCA ALİ RIZA**
ALİ SAMİ YEN STADYUMU İstanbul
ilgili madde Stadyum 16:131b
"ALİS HARİKALAR DİYARINDA" Carroll'ın romanı
ilgili maddeler
Carroll 4:130b, görsel
Çocuk edebiyatı 5:10a
ALİ SUAVİ Türk gazeteci ve siyaset adamı, 1839-78; ilk Jön Türkler'dendir; 1867'de *Muhbir*'de gazeteciliğe başladı; aynı yıl sürgüne gönderilince Paris'e kaçtı; Abdülaziz'e karşı sert bir muhalefet yürüttü, gazeteler çıkardı; 1876'da İstanbul'a döndü; başlangıçta iyi ilişkiler kurduğu II. Abdülhamid'in Meclis'i kapatıp anayasayı askıya alması üzerine gene muhalefete geçti; V. Murad'ı yeniden tahta çıkarmak amacıyla giriştiği Çırağan baskınında öldürüldü; dinde reform ve Türkçülük düşüncesinin öncülerinden sayılır
ilgili maddeler
Jön Türkler 9:223b vd.
Tanzimat edebiyatı 16:331a, 331b, görsel
ALİŞAR Yozgat ilinde Alişar köyünün kuzeyinde höyük; Kalkolitik Çağ'dan (İÖ 5500-3500) Frig dönemine (İÖ 1200-700) kadar uzanan yerleşim katları saptandı; Frig, Med ve Pers egemenliklerinin izleri de görülen höyükte ayrıca Helenistik, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı uygarlıklarına ait küçük yerleşmelere rastlanmıştır
ALİ ŞİR NEVAİ Türk şair ve dil bilgini, 1441-1501
madde başlığı Ali Şir Nevai 1:152a, görsel
ilgili maddeler
Babür 2:257a
Timur İmparatorluğu 17:204a
ALİTERASYON *bak.* **SES YİNELEMESİ**
ALİ UFKİ Leh asıllı Osmanlı müzikçi, 1610-75; tutsak düştükten sonra İstanbul'a getirildi ve Müslüman oldu; saraya girince 20 yıl kadar Enderun'da kaldı, Türk müziğini öğrendi, santur ve tanbur çaldı, şiirler yazdı, besteler yaptı; en önemli hizmeti kendi bulduğu notalama sistemiyle 16. ve 17. yy Türk bestecilerinin yapıtlarını notaya almasıdır
ALİ ULVİ soyadı **Ersoy** Türk karikatürcü, d. 1926; genç yaşta haftalık mizah dergilerinde başladığı karikatürü 1956'dan sonra günlük gazetelerde sürdürdü; güncel gelişmeleri yansıtan karikatürlerinde daha çok durumlar ve düşünceler hicvedilir; 1950 sonrasında yeni bir biçim ve içerik kazanan Türk karikatürünün en özgün temsilcilerindendir
ilgili madde Türk karikatürü: karikatür: görsel 18:102
ALİZARİN
ilgili madde Boya ve cila 3:319a, 320a
ALİZE RÜZGÂRLARI
madde başlığı Alize rüzgârları 1:153a
ilgili maddeler
Büyük Okyanus 4:89a
Konveksiyon 10:326b
Rüzgâr 14:310a
ALKAEVLİ BOYU Oğuz boyu; Bozoklar'ın Gün Han Oğulları kolundandır; Anadolu'ya göç etmemişlerdir
ALKALİ
ana madde Baz 3:104b vd.
ALKALİ METALLER periyotlar cetvelinin I grubundaki 6 element: lityum, sodyum, potasyum, rubidyum, sezyum ve fransiyum; hepsi de hızla tepkimeye giren, gümüş beyazlığında, kolayca kesilebilen yumuşak metallerdir
•Toprak alkali metaller
ALKALİ TOPRAK
ilgili madde Baz 3:105b
ALKALOİT
madde başlığı Alkaloit 1:153b
ALKIM, ULUĞ BAHADIR Türk arkeolog, 1915-81; Anadolu arkeolojisine, özellikle Hitit döneminin aydınlatılmasına katkıda bulundu; Güney Anadolu'daki kazılarıyla Geç Hitit dönemine, Samsun'daki kazılarla da Erken Hitit dönemine ilişkin önemli buluntular elde etti; Yesemek kazısıyla ilkçağda Anadolu'da taş çıkarma ve heykel işleme tekniklerini ortaya çıkardı
ilgili madde Arkeoloji 2:26b
ALKİBİADES Eski Yunanlı komutan, İÖ y. 450-404; Atinalı siyaset adamı ve askeri önder; yarattığı siyasal karışıklıklar Peloponnesos Savaşı'nda uğranılan yenilginin önemli bir nedenidir
ilgili madde Peloponnesos Savaşı 14:41a
ALKİLBENZEN
ilgili madde Deterjan 5:200a
ALKİNOOS Yunan mitolojisi; efsanevi Skherie Adası'nda yaşayan Phaiaklar'ın kralı
ilgili maddeler
Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:279a
Odysseia 13:131b
ALKMAAR Hollanda
ilgili madde Hollanda: görsel 8:199
ALKOL
madde başlığı Alkol 1:154a, görsel
ilgili maddeler
Alkolizm 1:155b vd.
Antiseptik 1:297a
Genleşme 7:126b
İlaç bağımlılığı 8:320a
Karaciğer 10:26a
Pusula 14:166a
Roket 14:256a
Termometre 17:156b
Yakıt 19:78a
ALKOL BAĞIMLILIĞI *bak.* **ALKOLİZM**
ALKOLİK
ilgili madde Alkolizm 1:156a
ALKOLİZM *ya da* **Alkol bağımlılığı**
madde başlığı Alkolizm 1:155b
ilgili madde Alkol 1:155a
ALKOLLÜ İÇKİ *bak.* **İÇKİ**
ALKOLÖLÇER
ilgili madde Suç: görsel 16:157
ALKOLSÜZ İÇECEK *bak.* **İÇECEK**
ALKYONE Yunan mitolojisi
ilgili madde Yalıçapkını 19:80b
ALLAH
ana madde Tanrı 16:324a
ilgili maddeler
Âdem ile Havva 1:31a
İslam 9:96a
ALLAHABAT Hindistan'ın kuzeyinde kent; Ganj ve Camna ırmaklarının kesişme noktasında 1583'te kuruldu; 1857'de İngilizler'e karşı ayaklanan kentte büyük bir katliam oldu; 1900'lerde bağımsızlık hareketinin merkezlerinden biriydi; Nehru ailesinin yurdu olarak tanınan kent, bugün bir yönetim ve eğitim merkezidir; tarım ürünleri ve yiyecek sanayisi önemlidir; nüf. 616.061 (1981)
ilgili madde Ganj Irmağı 7:74a
ALLAHÜEKBER DAĞLARI Doğu Anadolu'da, Sarıkamış ve Kars'ın kuzeyinde uzanan volkanik kökenli dağ sırası; en yüksek noktası 3.120 m
ALLEGHENY DAĞLARI ABD'nin doğu-

ALMANYA FEDERAL CUMHURİYETİ *ya da* **Batı Almanya**
madde başlığı Almanya Federal Cumhuriyeti 1:172b, görsel, harita
ana madde Almanya 1:172b vd.
ilgili maddeler
Alman Demokratik Cumhuriyeti 1:158a
Cumhuriyet 4:214a
Devlet 5:206a
Nato 13:39b
Radyo ve televizyon yayınları 14:193a
•*kentler, bölgeler ve yüzey biçimleri, örn.* Bonn; Bavyera; Karaorman; Ren Irmağı; Ruhr

ALMEIDA, MANUEL ANTÔNIO DE Brezilyalı romancı, 1831-61
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:209b

"AL MİDİLLİ" Steinbeck'in öyküleri
ilgili madde Steinbeck 16:134b

ALMUS Tokat'ın ilçesi, dağlık ve engebeli bir bölgede bulunur; ilçe merkezi Almus kasabası Almus baraj gölünün kıyısında kurulmuştur; nüf. (1990 geç.): ilçe 35.816, kasaba 5.938

ALMUS BARAJI Tokat
ilgili madde Baraj: tablo 3:36

ALNAR, HASAN FERİT Türk besteci, 1906-78
ana madde Türk Beşleri 18:26a, görsel

ALNİKO alaşım
ilgili maddeler
Magnetizma 11:323a
Metal 12:170a

ALOTROP
ilgili maddeler
Fosfor 6:330b
Karbon 10:54b

ALPAKA devegillerden, lamayla yakın akraba olan memeli hayvan; Güney Amerika'da, özellikle Bolivya, Peru ve Şili'de yaşar; bacakları ve boynu uzun, kuyruğu kısa, başı küçük, kulakları dik, zarif bir hayvandır; yünü için evcilleştirilmiştir ve aynı amaçla çiftliklerde beslenir; normal olarak iki yılda bir kırkılır ve her hayvandan 3 kg kadar yapağı alınır
ilgili maddeler
Lama 11:197a
Yün: görsel 19:215

ALP ARSLAN Büyük Selçuklu hükümdarı, ö. 1072
madde başlığı Alp Arslan 1:177a, görsel
ilgili maddeler
Anadolu Beylikleri 1:243b vd.
Anadolu Selçuklu Devleti 1:249b
Büyük Selçuklu Devleti 4:93a
Karahanlılar 10:35a
Malazgirt Savaşı 12:22b

ALP BİTKİSİ
madde başlığı Alp bitkileri 1:178a, görsel

ALP BORUSU müzik aleti; Alpler'de çobanların çaldığı boru
ilgili madde Korno ailesi 11:15a

ALP BUZULU *bak.* **VADİ BUZULU**

ALP CENTİYANI *ya da* **Mavi centiyan**
ilgili madde Centiyan 4:160b, görsel

ALP ÇAYIRI
ilgili maddeler
Akdeniz Bölgesi 1:114a
Alp bitkileri 1:179a, görsel
Doğu Anadolu Bölgesi 5:272a

ALP DAĞKEÇİSİ
ilgili maddeler
Alp Dağları 1:181b
Dağkeçisi 5:58b

ALP DAĞLARI Avrupa
madde başlığı Alp Dağları 1:179a, görsel
ilgili maddeler
Adriya Denizi 1:37b
Avrupa 2:177a vd.
Avusturya 2:207a
Dağcılık 5:57b
İsviçre 9:133b vd., görsel
İtalya 9:143b vd.

ALP DEPREM KUŞAĞI
ilgili madde Deprem 5:185a, 186b

ALP DİSİPLİNİ
ilgili madde Kayak 10:118a, görsel

ALP ER TUNGA İskit Türkleri'nin efsanevi hakanı
ilgili maddeler
Ağıt 1:80a
Destan 5:199a

ALPLER *bak.* **ALP DAĞLARI**

ALP MARMOTU
ilgili madde Marmot 12:76a

ALPÖGE, ATİLLA Türk oyun yazarı, d. 1935
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:148b

ALP SEMENDERİ *ya da* **Kara semender**
ilgili madde Semender 15:116b

ALPTİGİN Gazneli hükümdarı, ö. 963
ilgili madde Gazneliler 7:98a

ALPU Eskişehir'in ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; ilçe merkezi Alpu kasabası Porsuk Irmağı üzerinde kurulmuştur; nüf. (1990 geç.): ilçe 18.880, kasaba 5.171

ALPULLU ŞEKER FABRİKASI Babaeski, Kırklareli
ilgili maddeler
Şeker ve şeker yapımı 16:257a
Türkiye: görsel 18:59

ALSACE-LORRAINE Fransa'da bölge
madde başlığı Alsace-Lorraine 1:182a, görsel
ilgili maddeler
Almanya 1:170a
Birinci Dünya Savaşı 3:210b
Fransa 7:23a, 31a
Fransa-Prusya Savaşı 7:33a

ALSTER IRMAĞI Almanya
ilgili madde Hamburg 8:21a

ALTAMIRA MAĞARASI İspanya, Santander yakınları; tarihöncesi çağlarda yapılmış duvar resimleriyle ünlüdür
ilgili maddeler
İlkel dinler 8:329b
İspanya 9:103b
Mağara sanatı 11:330a, 331a, görsel

ALTAN, ÇETİN Türk gazeteci ve yazar, d. 1927; uzun süre çeşitli gazetelerde fıkra yazarlığı yaptı; ayrıca oyun, roman ve deneme türünde yapıtlar verdi; *Çemberler* (1964), *Mor Defter* (1965) ve *Suçlular* (1965) gibi oyunlarında, toplumun katı gerçekleri karşısında açmaza düşen insanları işledi; ilk romanı *Büyük Gözaltı* (1972) ile 1973 Orhan Kemal Roman Armağanı'nı aldı

ALT ANATOPLARDAMAR
ilgili madde Fizyoloji: görsel 6:311

ALTAR kiliselerde, ayinlerde kullanılan masaya benzer eşya; genellikle üzerinde haç ya da çarmıha gerilmiş İsa heykeli ve bazı kutsal eşyalar bulunur; kökeni, ilkel dinlerde tanrılara kurban törenlerinin düzenlendiği ya da armağanların konulduğu sunak•'tır; Hıristiyanlar'a da İsa'nın kendisini insanlık için kurban ettiğini anımsatır

ALTAY, FAHREDDİN Türk asker, 1880-1974; Kurtuluş Savaşı'nda önemli görevler aldı; Süvari Kolordusu'nun komutanlığını yaptı; İzmir'e ilk giren komutandı; 1945'te orgeneralken emekliye ayrıldı

ALTAY DAĞLARI Asya; SSCB, Moğolistan ve Çin topraklarında uzanan sıradağlar; en yüksek tepesi Beluha (4.506 m); madencilik ve hidroelektrik enerji üretimi; mineralli su kaynaklarının yakınında sağlık tesisleri kurulmaktadır
ilgili maddeler
Asya 2:87a, 89b
Bozkır 3:323b
Çin Halk Cumhuriyeti 4:310a
Göktürkler 7:198b
Mezar 12:191a

ALTAY DİLLERİ
madde başlığı Ural-Altay dilleri 18:207b
ilgili maddeler
Afganistan 1:41a
Türk dilleri 18:34a
Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:236a, 237a

ALTDERİ
ilgili madde Deri 5:189a vd.

ALTDORFER, ALBRECHT Alman ressam, 1480-1538; manzara resminin öncülerinden ve oymabaskı sanatçısı; günbatımını, şafak aydınlığını, gece manzaralarını, ormanları resimleyen ilk Avrupalı ressamdır
ilgili madde Alman sanatı ve müziği 1:164b

ALTERNATİF AKIM *ya da* **Değişken akım** akış doğrultusu belirli aralıklarla değişen ya da tersine dönen elektrik akımı
ana madde Elektrik 6:108a
ilgili maddeler
Tesla 17:163a
Transformatör 17:281a

ALTERNATİF ENERJİ yeryüzündeki rezervleri giderek tükenen odun, kömür ve petrol gibi geleneksel yakıtların yerini tutacağı düşünülen enerji kaynağı
•Gelgit enerjisi; Güneş enerjisi; Jeotermal enerji; Rüzgâr enerjisi

ALTERNATİF TEDAVİ
ana madde Tedavi yöntemleri 17:103a vd.

ALTERNATÖR alternatif akım üreteci
ilgili madde Dinamo 5:233b

ALTIGEN
ilgili madde Geometri 7:129b, görsel

ALTIGEN PRİZMA
ilgili madde Kristal 11:79a

"ALTI KİŞİ YAZARINI ARIYOR" Pirandello'nun tiyatro oyunu
•Pirandello

ALTILIK *bak.* **SEKSTANT**

ALTIN
madde başlığı Altın 1:182b, görsel
ilgili maddeler
Alaşım 1:137a
Altına hücum 1:188b vd.
Ayar damgası 2:221a
Bankalar ve bankacılık 3:23b vd., görsel

ALTİMETRE havada yükseldikçe atmosfer basıncının azalmasına dayanarak uçağın bulunduğu yükseltiyi gösteren aygıt; çalışma ilkesi aneroit barometreninkine benzer
ilgili madde Uçak 18:159b
ALTIPLANO Güney Amerika'da yayla; Bolivya'nın en yüksek düzlüğüdür
ilgili maddeler
Bolivya 3:276a vd.
La Paz 11:201a
ALT KAVUŞUM
ilgili madde Güneş sistemi 7:275b
ALTKÜME
ilgili madde Kümeler kuramı 11:174a
ALTO
ilgili madde Şan 16:227b
ALTO FLÜT
ilgili madde Flüt ailesi 6:320b, görsel
ALTOKÜMÜLÜS
ilgili madde Bulut 4:56b
"ALTONA MAHPUSLARI" Sartre'ın oyunu
ilgili madde Sartre 15:69b
ALTONA MÜZESİ Hamburg, Almanya
ilgili madde Müzeler ve sanat galerileri: tablo 13:13
ALTO SAKSOFON
ilgili madde Saksofon 15:29a
ALTOSTRATUS
ilgili madde Bulut 4:56b
ALTTEPKEN
ilgili madde Enzim 6:162a, görsel
ALTUNBEZER, İSMAİL HAKKI Türk hattat, 1873-1946; son dönemin en büyük hattatlarındandır; çeşitli okullarda hat sanatı ve resim dersleri verdi; celi sülüs yazılarıyla tanındı; tuğra çekmede ve yazı istifinde başarı gösterdi; tezhip sanatıyla da uğraştı
ALTUNHİSAR Niğde'nin ilçesi; daha önce Bor ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 22.560, kasaba 4.121
"ALTUN YARUK" Uygur edebiyatı
ilgili madde Türk edebiyatı 18:36a
ALUCRA Giresun'un ilçesi; dağlarla kuşatılmış bir bölgede bulunan ilçenin ana geçim kaynağı hayvancılıktır; nüf. (1990 geç.): ilçe 21.822, kasaba 11.796
ilgili madde Giresun 7:156b
ALUĞU *bak.* **ALGU**
"ALUMINAUT" denizaltı
ilgili madde Denizaltı 5:152b
ALUMİNYUM *bak.* **ALÜMİNYUM**
ALÜMİNA alüminyum oksit; doğada korindon minerali içinde bulunur; sanayide boksitin arıtılmasıyla elde edilir
ilgili maddeler
Alüminyum 1:191b
Boksit 3:274a, 274b
ALÜMİNYUM *ya da* **Aluminyum**
madde başlığı Alüminyum 1:191a, görsel
ilgili maddeler
Alaşım 1:136b
Boksit 3:274a
Kablo 9:237b
Kaynak 10:124b
Teleskop 17:134a
Uçak 18:160b
ALÜMİNYUM FOLYO
ilgili madde Alüminyum 1:192b
ALÜMİNYUM OKSİT *bak.* **ALÜMİNA**
ALÜMİNYUM TUNCU
ilgili maddeler
Alüminyum 1:193a
Bakır 2:286a
ALÜVYON *ya da* **Lığ** sellerin geçtiği yerde kalan ya da akarsularla deniz kıyısına taşınan çamur ve kum kütlesi
ilgili maddeler
Akarsu 1:102b
Kıyı 10:235b
Madencilik 11:315a
Toprak 17:248b, görsel
ALÜVYON ALTINI *ya da* **Plaser altın** akarsuların taşıdığı alüvyon çökeltilerinde balçık, kum ve çakılla karışmış halde bulunan altın
ilgili maddeler
Altın 1:184b
Madencilik 11:315a
ALÜVYON OVASI *bak.* **TAŞKIN OVASI**
ALVARADO, PEDRO DE İspanyol fatih, 1485-1541; Meksika ve Orta Amerika'nın fethine katıldı; 1518'de Yucatán Yarımadası'na geçti; 1519'da Hernán Cortés'in ordusunda Meksika'nın fethine katıldı; bir süre Tenoçtitlán'ı yönetti; Guatemala'da, Ekvador'da keşif ve fetihler yaptı; Guatemala valiliğine atandı; bir Yerli ayaklanmasında öldürüldü
ilgili madde El Salvador 6:139b
ALVEOL akciğerlerdeki küçük hava keseciklerinden her biri
ilgili maddeler
Akciğer 1:107b
Solunum 15:317b
"ALVIN" denizaltı
ilgili madde Dalgıçlık 5:67b, görsel
ALYATTES Lidya kralı, ö. İÖ y. 560; hk. d. İÖ y. 619 - y. 560
ilgili madde Lidya 11:248b vd.
"ALYOŞKA'NIN YÜREĞİ" Şolohov'un yapıtı
ilgili madde Şolohov 16:286a
ALYUVAR *ya da* **Eritrosit**
ana madde Kan 9:299b vd.
ilgili maddeler
Sıtma 15:183b
Solunum 15:319a
AM *bak.* **GENLİK MODÜLASYONU**
A.M. Latince *ante meridiem* (öğleden önce) sözcüklerinin kısaltması
ilgili madde Gündüz ve gece 7:265a
AMADO, JORGE Brezilya'lı yazar, d. 1912; Siyahlar'ın, melezlerin ve yoksul halkın öykülerini anlattı; 1930'da gazeteciliğe başladı; 1946'da Kurucu Meclis'e seçildi; sosyalist etkinlikleri nedeniyle birçok kez kovuşturmaya uğradı, ülkesinden sürüldü ve yapıtları Brezilya ile Portekiz'de yasaklandı; *Tarçın Kokulu Kız* ve *Kızgın Toprak* Türkçe'ye çevrilmiş yapıtlarındandır
ilgili madde Barış hareketleri 3:44a
AMALGAM *ya da* **Malgama** bütün cıva alaşımlarının ortak adı; bazıları sıvı, bazıları kristalleşmiş katı haldedir; gümüş, kadmiyum ve bakır amalgamlar genellikle dişçilikte dolgu malzemesi olarak kullanılır
ana madde Alaşım 1:137a
ilgili maddeler
Altın 1:186a
Cıva 4:187b
Diş hekimliği 5:243a
AMALIENBORG SARAYI Kopenhag, Danimarka
ilgili madde Kopenhag 11:7b
AMANOS DAĞLARI Akdeniz Bölgesi'nde, Toroslar'ın bir kolu olan volanik kökenli sıradağ; uzunluğu 180 km, en yüksek noktası Daz Dağı (2.240 m)
ilgili maddeler
Akdeniz Bölgesi 1:113a
Çukurova 5:50b
Toroslar 17:255b
"AMARCORD" Fellini'nin filmi
ilgili madde Fellini 6:269a
AMARE, EL- Irak'ta kent
ilgili madde Irak 8:229a
AMASRA Zonguldak'ın ilçesi; daha önce Bartın ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; Karadeniz Bölgesi'nde turizme açılan ilk yörelerdendir; nüf. (1990 geç.): ilçe 19.869, kasaba 6.504
ilgili madde Zonguldak 19:265a, görsel
AMASYA il
madde başlığı Amasya 1:193a, harita
ilgili madde Babai Ayaklanması 2:248b
AMASYA kent
ana madde Amasya 1:194b vd., görsel
AMASYA ANTLAŞMASI Osmanlılar ile Safeviler arasında imzalanan barış antlaşması, 29 Mayıs 1955; Nahcivan seferinde Safeviler'e karşı büyük başarı kazanan Kanuni Sultan Süleyman dönüş yolundayken, Safevi Şahı I. Tahmasp elçisini Amasya'ya göndererek barış istedi; antlaşma, aralıklarla 37 yıl süren Osmanlı-İran Savaşı'na son verdi; bu belge aynı zamanda Osmanlılar ile Safeviler arasındaki ilk yazılı sözleşmedir
AMASYA TAMİMİ 21 Haziran 1919
ilgili maddeler
Amasya 1:195b
Atatürk 1:121a vd.
AMATERASU Japon mitolojisi
ilgili maddeler
Efsane ve mitler 6:57b
Şinto dini 16:282a
AMATI, NICOLÒ İtalyan keman yapımcısı, 1596-1684; y. 1550-1692 arasında Cremona'da büyük ün kazanan keman yapımcısı bir ailenin üyesiydi; Andrea Guarnieri ve Antonio Stradivari gibi değerli öğrenciler yetiştirdi
ilgili madde İtalya 9:149b
AMATÖR RADYO YAYIMCILIĞI
ilgili madde Radyo ve televizyon yayınları 14:191b
AMAZON Anadolu ve Yunan mitolojisinde kadın savaşçı
madde başlığı Amazonlar 1:198a, görsel
ilgili maddeler
Amasya 1:193a
Samsun 15:41a
AMAZON HAVZASI Güney Amerika
ilgili maddeler
Amazon Irmağı 1:196b
Brezilya 4:22a vd.
İklim 8:315a
Yağmur ormanları 19:70b
AMAZON IRMAĞI Güney Amerika
madde başlığı Amazon Irmağı 1:195b, harita
ilgili maddeler
Akarsu 1:102a
Brezilya 4:22a vd.
Peru 14:52a
AMAZON KARINCASI

ilgili madde Philippos 14:68a
AMPİR ÜSLUP 1800'lerin başında Fransa'da ortaya çıktı; Eski Yunan, Roma ve Mısır motiflerinden esinlendi; mimarlık, iç dekorasyon, mobilya ve giyim alanında uygulandı; uzun kıvrımlar ile metal ve ağaç bezemeler kullanıldı
ilgili maddeler
Çeşme 4:279a
Mobilya 12:252a
AMPLİFİKATÖR *bak.* **YÜKSELTEÇ**
AMPUL *bak.* **ELEKTRİK AMPULÜ**
AMPÜTASYON cerrahide, kol ve bacak gibi organların bir bölümünün ya da tümünün kesilerek alınması; iyileşme umudu olmayan yaralar, iltihaplanma, kangren, ur, şeker hastalığı ya da ağır dolaşım bozuklukları ampütasyonu gerektirebilir
ilgili madde Takma kol ve bacak 16:305b
AMR BİN KULSUM Arap şair, ü. 6. yy; *Muallakatü's-Seb'a* (Yedi Askı) adıyla bilinen şiir derlemesindeki kasidesiyle tanınır; Hire hükümdarını öldürdüğü söylentisi yayıldığı için kabilesiyle birlikte yurdundan uzaklaşmak zorunda kaldı; bütün Arabistan'ı dolaştı; kendisinden sonraki Arap şairlerini büyük ölçüde etkilemiştir
AMR İBNÜ'L-AS Arap komutan, 573-663
ilgili maddeler
Mühür 12:330a
Ömer, Hz. 13:273a
AMRİTSAR Hindistan; Pecap'ın en önemli kültür, ticaret ve ulaşım merkezi; Altın Tapınak'ın bulunduğu kent Sihler'in dinsel merkezidir; kumaş ve ipek dokuma ile halıcılık önemlidir; l984'te askerlerin ayrılıkçı Sihler'e saldırmasıyla büyük bir siyasal çalkantı yaşanmıştır
ilgili maddeler
Gandhi 7:73a
Nehru 13:48b
Sihler 15:203a vd., görsel
AMRİTSAR KATLİAMI Hindistan, 1919; askeri birlikler, 13 Nisan'da İngiliz yönetiminin yıkıcı eylemlere karşı çıkardığı yasayı protesto eden 1.000 Hintli göstericinin üzerine ateş açtı; 379 kişi öldü, 1.200 kişi yaralandı; bu olay İngiliz-Hint ilişkilerinde kalıcı bir iz bıraktı ve Mohandas Gandhi'nin pasif direniş eylemlerini yaygınlaştırmasının başlangıcı oldu
AMSTERDAM Hollanda
madde başlığı Amsterdam 1:240b, görsel
ilgili madde Hollanda 8:197a
AMU DERYA *ya da* **Ceyhun Irmağı** SSCB'de ırmak, 1.415 km; SSCB'nin Orta Asya'daki en uzun ırmağıdır; Aral Gölü'ne dökülür; Afganistan ile sınırın bir bölümünü oluşturur
ilgili maddeler
Özbekistan 13:285a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:8a
AMULIUS Roma mitolojisi
ilgili madde Romus ve Romulus 14:280a, 280b
AMUNDSEN, ROALD Norveçli kâşif, 1872-1928
madde başlığı Amundsen 1:241b
ilgili maddeler
Antarktika 1:290b
Güdümlü balon 7:248a
Kutupların keşfi 11:137b, 139a
AMUR IRMAĞI Asya
madde başlığı Amur Irmağı 1:242a
ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:8a
AMYANT *bak.* **ASBEST**
ANA *ya da* **Kraliçe** arılar, karıncalar, yabanarıları ve termitler gibi toplu yaşayan böceklerde, koloninin üremesini ve düzenini sağlayan dişi
ilgili maddeler
Arı 1:329a, görsel
Arıcılık 1:332a vd.
Karınca 10:63b, görsel
Termit 17:154b, 155a
Yabanarısı 19:64a
"ANA" Gorki'nin romanı
ilgili madde Gorki 7:187b
ANA BİLGİSAYAR
ana madde Bilgisayar 3:180b
ANABOLİZMA
ana madde Metabolizma 12:168b
ANAÇ
ilgili madde Aşılama 2:103b
ANADOLU
madde başlığı Anadolu 1:242b
ilgili maddeler
Arkeoloji 2:25b
Aşçılık 2:95b
Demir Çağı 5:119a
Eski Yunan 6:201a, 198a
Kibele 10:249b
Medler ve Persler 12:123a
Taş Devri 17:64b vd.
Tekerlek 17:107a
Tunç Çağı 17:320b, 322a vd.
•Anadolu Beylikleri; Anadolu Selçukluları; Bizans İmparatorluğu; Frigya; Hititler; İyonya; Lidya; Osmanlı İmparatorluğu; Roma İmparatorluğu; Türkiye
ANADOLU ADAÇAYI *ya da* **Acıelma otu** *ya da* **Dağelması**
ilgili madde Adaçayı 1:24b
ANADOLU AJANSI *ya da* **AA** Türkiye'nin yarı resmi haber ajansı; 1920'de Ankara'da kuruldu; 1925'te anonim şirkete dönüştü; yurtiçinde bölge müdürlükleri, yurtdışında büroları ve muhabirleri vardır; abonelerine haber, fotoğraf ve teleks hizmeti verir; yabancı dilde telsiz yayını yapar; yabancı ajanslarla haber alışverişinde bulunur
ANADOLU BEYLİKLERİ eski Türk devletleri
madde başlığı Anadolu Beylikleri 1:243a, harita, tablo
ilgili maddeler
Murad 12:311b
Osmanlı İmparatorluğu 13:234b
Timur 17:202b
ANADOLU ÇINARI *bak.* **DOĞU ÇINARI**
ANADOLU ÇOBAN KÖPEĞİ *bak.* **KANGAL KÖPEĞİ**
ANADOLU HİSARI İstanbul
madde başlığı Anadolu ve Rumeli hisarları 1:256a, görsel
ANADOLU LİSESİ Türkiye'de ağırlıklı olarak yabancı dilde eğitim veren ortaöğretim kuruluşu; başlangıçta kolej adıyla anılan bu kuruluşlar 1975'te Anadolu Lisesi adını aldı; birçok ilde ve bazı ilçelerde yenileri açıldı; bazı meslek liseleri de bu kapsama alındı; merkezi sınavla öğrenci alır; hazırlıkla birlikte öğretim süresi 7 yıldır
ANADOLU MEDENİYETLERİ MÜZESİ Ankara
ilgili madde Müzeler ve sanat galerileri: tablo 13:11
"ANADOLU NOTLARI" Güntekin'in anıları
ilgili madde Güntekin 7:301a
ANADOLU SELÇUKLULARI Türk devleti, 1075-1318
madde başlığı Anadolu Selçuklu Devleti 1:249b, harita, tablo
ana maddeler
Anadolu Beylikleri 1:243b vd.
Babai Ayaklanması 2:248a vd.
ilgili maddeler
Divan 5:248a
Malazgirt Savaşı 12:23a
"ANADOLU SÜİTİ" Tüzün'ün bestesi
ilgili madde Bale 2:305a
ANADOLU TÜRKÇESİ *bak.* **TÜRKİYE TÜRKÇESİ**
ANADOLU ÜNİVERSİTESİ Eskişehir
ilgili madde Üniversite ve yüksekokullar: tablo 18:269
ANADOLU VE RUMELİ MÜDAFAA-İ HUKUK CEMİYETİ
ilgili maddeler
Erzurum ve Sivas kongreleri 6:185b
Kurtuluş Savaşı 11:114b
Siyasal partiler 15:282b
ANAERKİLLİK ailede ve siyasal alanda ana otoritesinin egemen olduğu toplum biçimi; 19. yy'da bazı bilim adamları, insanlığın gelişiminde böyle bir evreden geçildiği görüşünü ortaya attılar; kesin kanıtlar bulunamadığı için bu görüş günümüzde genel olarak benimsenmez; anaerkilliğin hiçbir zaman mutlak biçimde varolmadığı düşüncesi daha yaygındır
ANAFARTALAR SAVAŞLARI 9-20 Ağustos 1915
ilgili madde Çanakkale Savaşları 4:248a
ANAFOR *ya da* **Girdap**
madde başlığı Anafor 1:257a, görsel
ilgili madde Karayib Denizi 10:47b
ANAGRAM *ya da* **Evirmece**
madde başlığı Anagram 1:258a
ANAHTAR çilingirlik
madde başlığı Kilit ve anahtar 10:259a, görsel
ANAHTAR elektrik; bir elektrik devresinde bağlantıyı sağlayan, kesen ya da değiştiren aygıt
ilgili maddeler
Cıva 4:187b
Elektrik 6:107a
Elektronik 6:123a
•Komütatör; Röle; Şalter
ANAHTAR müzik; portenin başına konulan işaret; çizgilerin hangi notaya ait olduğunu gösterir; genellikle, sol, fa ve do anahtarları olmak üzere üç tür anahtar kullanılır
ilgili maddeler
Armoni 2:33b
Müzik: görsel 13:19
ANAHTAR-KİLİT MODELİ
ana madde Enzim 6:162a
ANA İŞLEM BİRİMİ *ya da* **AİB** sayısal bilgisayarların temel birimi ya da beyni; bilgisayarın ana belleğini, aritmetik, mantık ve kontrol birimlerini içerir; girdi ve çıktı aygıtları, dış bellekler ve öbür çevre donanımları AİB'ye bağlıdır
ana madde Bilgisayar 3:181b vd.

ANAKENT BELEDİYESİ
ilgili madde Belediye 3:124b

ANAKONDA
madde başlığı Anakonda 1:258a, görsel
ilgili madde Yılan 19:166a

ANAKREON Eski Yunanlı şair, İÖ y. 582-y. 485
ilgili madde İyonya 9:162a

ANAKSAGORAS Eski Yunanlı düşünür, İÖ y. 500- y. 428; Anadolu'daki Klazomenai'de (bugünkü Urla) doğdu; kozmoloji kuramında, başlangıçta evrenin sınırsız bir kütle olduğunu ve her şeyin karmakarışık bir arada bulunduğunu öne sürdü; bu kütle "zihin" aracılığıyla harekete geçirildiğinde tohumlar (ya da parçacıklar) birleşerek et, kemik gibi temel maddeleri oluşturdu; temel maddelerin hepsinde bütün maddelerin tohumları bulunur, ama hangi tohum çoğunluktaysa görünümü o maddeye benzer; örneğin odunda ekmek, et vb. tohumları da vardır, ama odun tohumları hepsinden fazladır

ANAKSİMANDROS Eski Yunanlı düşünür, İÖ y. 610- y. 546; ilk büyük kozmoloji kuramını ortaya attı; bu kurama göre, dünya ve insanlar "sınırsız töz"den doğdu; bu töz sıcak ve soğuk gibi karşıt çiftlerden oluşuyor, bu karşıtlık da evrende düzeni sağlıyordu; birbirine düşman olan karşıt çiftler eninde sonunda sınırsız töze dönmek zorundaydı; bu nedenle dünyanın düzeni bozuluyor, sonra yeniden kuruluyor ve bu böylece sonsuza kadar sürüp gidiyordu

ANAKSİMENES Eski Yunanlı düşünür, ö. İÖ y. 545; Anaksimandros'un öğrencisiydi; onun kozmoloji kuramındaki yanlışlıkları ve eksiklikleri giderdi; evren düzeninin kaynağı olan "sınırsız töz"ün sürekli hareket halindeki hava olduğunu öne sürdü; hava bazen yoğunlaşıp bazen incelerek suyu, toprağı, bulutları, yıldızları vb. oluşturuyordu

ANALİTİK GEOMETRİ
ilgili madde Geometri 7:127b

ANALİTİK KİMYA
ilgili madde Kimya 10:262a

ANALİTİK MAKİNE *bak.* **ÇÖZÜMLEYİCİ MAKİNE**

ANALİTİK PSİKOLOJİ Carl Jung'un kurduğu psikanaliz dalı; hastanın çocukluk çağından çok o andaki ruhsal çatışmalarını ön plana almasıyla Freud'çu psikanalizden ayrılır
ilgili madde Jung 9:226b

ANALİZ diferansiyel ve integral hesap yöntemlerine dayanan matematik dalı; başlıca konuları karmaşık sayılar, diferansiyel denklemler, vektör ve fonksiyon analizidir; Leibniz ve Newton tarafından temelleri atılmış, Fourier, Cauchy, Weierstrass ve Riemann'ın katkılarıyla gelişmiştir
ana madde Diferansiyel ve integral hesap 5:217a
ilgili madde Matematik 12:99b, 101b
•Fonksiyon

ANALJEZİK *bak.* **AĞRI KESİCİ**

ANALOG BİLGİSAYAR *bak.* **ÖRNEKSEL BİLGİSAYAR**

ANAMUR İçel'in ilçesi; dar kıyı şeridindeki Anamur Ovası çok verimli bir alüvyon ovasıdır; doğal güzellikler açısından zengin bir bölge olmasına karşın turizm pek gelişmemiştir; nüf. (1990 geç.): ilçe 62.923, kasaba 34.587

ANAMUR BURNU Akdeniz Bölgesi'nde, İçel ili sınırları içinde burun; Türkiye'nin en güney noktasıdır; 36° 03´ kuzey enlemine kadar uzanır

ANAMUR KALESİ İçel
ilgili madde İçel 8:276a, görsel

ANANAS
madde başlığı Ananas 1:258b, görsel
ilgili maddeler
Meyvecilik: görsel 12:187
Tarım ve hayvancılık 17:38a

ANANAS ADASI *bak.* **LANAI ADASI**

ANANASGİLLER özellikle Amerika'nın tropik bölgelerinde dağılmış 2.000'den çok türü içeren bitki familyası; Latince adı *Bromeliaceae*; türlerin çoğu "sarnıç epifitler" grubundandır; bunlar kısa kökleriyle başka bitkilerin gövdesine tutunarak yaşadıkları halde asalak değillerdir; birleşerek büyük bir sarnıca dönüşmüş olan etli yaprak diplerinde biriken suyu ve mineralleri yapraklarındaki özel tüycüklerle emerek beslenirler
ilgili madde Ananas 1:259b

ANAOKULU
madde başlığı Anaokulu 1:259b, görsel
ilgili madde Çocukluk çağı 5:28a

ANARŞİZM insanların devlet olmaksızın barış içinde ve adil bir düzende yaşayacaklarını savunan kuram; yönetimin, insanların mutluluğunu engelleyen çürümüş ve zararlı bir kurum olduğunu öne sürer; Yunanca *an arkhos* (yönetimsiz) sözcüğünden türemiştir; bu kuramı geliştiren başlıca düşünürler Proudhon, Bakunin ve Kropotkin'dir

ANASAZİLER *bak.* **PUEBLOLAR**

ANASON maydanozgiller familyasından biryıllık otsu bitki; anayurdu Mısır ve Doğu Akdeniz yöresidir; şemsiye biçiminde kümelenmiş küçük beyaz çiçekleri vardır; özellikle kokulu meyveleri için yetiştirilir; anason tohumu denen bu küçük tüylü meyveler ile bunlardan elde edilen uçucu yağ (anason esansı) rakıya ve çeşitli hamur işlerine koku vermek için katılır; gene bu tohumlardan hazırlanan anason çayı da yatıştırıcı ve gaz söktürücüdür
ilgili maddeler
Alkol 1:155a
Baharat 2:271b

ANA TANRIÇA
ilgili maddeler
Hititler: görsel 8:190
Kibele 10:249b

ANATOMİ
madde başlığı Anatomi 1:261b, görsel
ilgili maddeler
Fizyoloji 6:311a
Tıp 17:180a, 182a vd., görsel
•Bitki anatomisi; Vücut

"ANATOMİ DERSİ" *bak.* **DR. NICOLAES TULP'UN ANATOMİ DERSİ"**

ANATOPLARDAMAR akciğerle solunum yapan omurgalılarda en büyük toplardamar; iki koldan oluşur ve oksijeni tükenmiş kanı kalbin sağ kulakçığına taşır; diyaframın üstündeki bölgelerden (akciğerler hariç) gelen kirli kan üst anatoplardamarla, diyaframın altındaki bölgelerin kanı ise alt anatoplardamarla kalbe iletilir
ilgili maddeler
Kalp 9:288b
Kan: görsel 9:300

ANAVARZA *ya da* **Anazarba** Adana'nın Kozan ilçesinde eskiçağ kenti; İÖ 19'da Romalılar'ca kuruldu; Bizans döneminde bir başpiskoposluk merkezi oldu; İS 6. yüzyılda bir depremle yıkıldı; yeniden yapıldıktan sonra 12. yy başında Haçlılar, 1374'te de Memlûklar tarafından iki kez yakılıp yıkıldıktan sonra terkedildi; en önemli kalıntısı olan kalede küçük bir kilise, tiyatro ve stadyum vardır; ayrıca sukemeri ve mezar kalıntıları bulunur

ANAVATAN PARTİSİ Türk siyasal partisi; 1983'te Turgut Özal başkanlığında kuruldu; seçimlere katılmasına izin verilen üç partiden biriydi; Kasım 1983'teki genel seçimi kazanarak iktidara geldi; daha düşük oranda oy almasına karşın Kasım 1987'deki genel seçimi de kazanarak iktidarını sürdürdü; Özal'ın 1989'da cumhurbaşkanı seçilmesi üzerine genel başkanlığı Yıldırım Akbulut, 1991'de de Mesut Yılmaz üstlendi; liberal ve muhafazakâr eğilimli bir partidir
ilgili madde Türkiye 18:94a

ANAYASA
madde başlığı Anayasa 1:264a
ilgili maddeler
Bakanlar Kurulu 2:285a
Parlamento 14:9b

ANAYASA HUKUKU kamu hukuku; devletin ve hükümetin görevlerini, işleyişini ve bireyin devlet karşısındaki haklarını inceleyen hukuk dalı
ilgili madde Hukuk 8:215b

ANAYASAL KRALLIK *ya da* **Meşruti monarşi** hükümdarın devleti anayasa hükümlerine uygun olarak yönettiği sistem
ana madde Krallık 11:72b vd.
ilgili maddeler
Cumhuriyet 4:214a
Devlet başkanı 5:206b
Parlamento 14:8a

ANAYASA MAHKEMESİ
madde başlığı Anayasa Mahkemesi 1:265a
ilgili maddeler
Evren 6:239a
Mahkeme 11:333a
Parlamento 14:8a, 12b

ANAZARBA *bak.* **ANAVARZA**

ANC *bak.* **AFRİKA ULUSAL KONGRESİ**

ANCHORAGE ABD'nin Alaska eyaletinde kent; Büyük Okyanus'un Alaska Körfezi kıyısında; eyaletin en büyük kenti, liman, hava üssü, savunma, turizm ve iş merkezidir; met. nüf. 174.431 (1985)
ilgili maddeler
Alaska 1:134a
Deprem 5:186b, görsel

ANÇÜEZ
ilgili madde Hamsi 8:22b

ANDALUCIA *ya da* **Endülüs** İspanya'nın güneyinde tarihi bölge; bugün özerk bir yönetim bölgesi; başkenti Cádiz; 8. yy'da bölgeyi ele geçiren Mağripliler'ce Endülüs olarak adlandırıldı; 14. yy'da Kuzey Afrikalı Müslüman nüfus hemen hemen tümüyle yok olmuştu; bugün madencilik ve turizm gelişmiş olmakla birlikte, geçimi tarıma dayalı azgelişmiş bir bölgedir; Granada, Córdoba ve Sevilla gibi eski kentlerdeki tarihsel miras turizmin gelişmesinde önemli bir etkendir; nüf. 6.152.000 (1982 tah.)

ANDAMAN VE NİKOBAR ADALARI Hindistan'da eyaletlerin dışında kalan birlik toprakları; Bengal Körfezi'nde iki ada grubudur; toplam y. öl. 8.300 km²; Andamanlar 3 büyük ve 201 küçük, Nikobarlar ise 19 adadan oluşur; Hindistan ile Birmanya arasındaki ticaret yolu üzerindedir; kereste, hindistancevizi ve tahıl ihraç eder; nüf. 188.741 (1981)

ANDAY, MELİH CEVDET Türk şair ve yazar, d. 1915
madde başlığı Anday 1:265b, görsel
ilgili madde Kanık 9:327b vd.
•Garip

AND DAĞLARI Güney Amerika
madde başlığı And Dağları 1:266b, görsel
ilgili maddeler
Arjantin 2:12b vd.
Bolivya 3:276a, 277b vd.
Dağ 5:54b
Güney Amerika 7:287a, görsel
Jeoloji: görsel 9:207
Peru 14:52b vd., görsel
Şili 16:274a vd.

ANDERSEN, HANS CHRISTIAN Danimarkalı yazar, 1805-75
madde başlığı Andersen 1:267b
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:14a
Periler ve peri masalları 14:48a

ANDERSON, LINDSAY İngiliz film yönetmeni ve eleştirmen, d. 1923; sinemaya kısa metrajlı belgeseller çekerek başladı; İngiliz sinema ve tiyatrosuna önemli katkılarından biri de Özgür Sinema hareketi oldu; *Eğer* (1968) filmiyle Cannes Film Şenliği'nde Altın Palmiye Ödülü'nü kazandı
ilgili madde Sinema 15:236a

ANDERSON, MARIAN ABD'li kadın opera sanatçısı, d. 1902
ilgili madde Siyah Amerikalılar 15:276a

ANDERSON, MAXWELL ABD'li oyun yazarı, 1888-1959; ABD'de manzum tiyatronun canlanmasını sağladı; *Yalınayak Sokrates* adlı yapıtı Türkiye'de 1985'te sahnelendi
ilgili madde Tiyatro sanatı 17:217a

ANDERSON, SHERWOOD ABD'li yazar ve şair, 1876-1941; daha çok kısa öyküleriyle tanınır; yapıtlarında, sıradan Amerikalılar'ın yaşamını yalın bir dille anlatır; Hemingway, Faulkner gibi yazarları desteklemiş ve etkilemiştir
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:224a

ANDERSSON, BIBI asıl adı **Birgitta Andersson** İsveçli kadın sinema ve tiyatro oyuncusu, d. 1935
ilgili madde Bergman 3:138a

ANDERSSON, HARRIET İsveçli kadın sinema ve tiyatro oyuncusu, d. 1932
ilgili madde Bergman 3:138a

AND FLAMİNGOSU
ilgili madde Flamingo 6:313b

ANDIRIN Kahramanmaraş'ın ilçesi; büyük bir bölümü dağlık olan ilçede hayvancılık ve ormancılık önem kazanmıştır; nüf. (1990 geç.): ilçe 44.570, kasaba 7.515

ANDIRIŞ *bak.* **İLHAM**

AND KONDORU Güney Amerika'da yaşayan, siyah ve beyaz tüylü akbaba türü; kanat açıklığı bazen 3 m'yi aşabilir
ana madde Akbaba 1:107a, görsel
ilgili maddeler
Albatros 1:137b
Kuş 11:125b
Yırtıcı kuşlar 19:179b

ANDLAR *bak.* **AND DAĞLARI**

ANDLAR ORDUSU
ilgili maddeler
And Dağları 1:267b
Arjantin 2:15b

ANDO HİROŞİGE *bak.* **HİROŞİGE**

ANDORRA
madde başlığı Andorra 1:269a, görsel
ilgili madde Pirene Dağları 14:75b

ANDORRA LA VELLA Andorra
ilgili madde Andorra 1:269a

ANDRADE, OSWALD DE Brezilya'lı yazar, 1890-1954
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:211a

ANDREA DEL SARTO İtalyan ressam, 1486-1530; 16. yy'da Floransa'da resmin gelişmesine önemli katkıları oldu; yapıtları kusursuz bir çalışma örneği olarak nitelenir; en ünlü yapıtı, Floransa'daki Scalzo Manastırı'nda bulunan ve Vaftizci Yahya'nın yaşamını konu alan fresklerdir

ANDREAS, AZİZ Hz. İsa'nın havarisi, ö. İS 1. yy
ana madde Havariler 8:85a

ANDRÉE, SALOMON AUGUST İsveçli balon pilotu, 1854-97; iki arkadaşıyla birlikte Kuzey Kutbu'nu balonla aşmayı denerken öldü
ilgili madde Balon 3:12a

ANDREINI, ISABELLA İtalyan kadın oyuncu, 1562-1604
ilgili madde Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:220b

ANDREYEV, LEONİD Rus yazar, 1871-1919
ilgili madde Rus edebiyatı 14:303a

"ANDREY RUBLEV" Tarkovski'nin filmi
ilgili madde Sinema 15:236b

ANDRİÇ, İVO Yugoslav yazar, 1892-1975; arı bir dille yazdığı destansı romanları ve öyküleriyle tanındı; Türkçe'ye ve başka birçok dile çevrilen en ünlü romanı, Bosna'nın II. Dünya Savaşı yıllarını anlattığı *Drina Köprüsü*'dür (1945); 1961'de Nobel Edebiyat Ödülü'nü aldı

ANDROCLES efsane ve oyun kahramanı
madde başlığı Androcles 1:270a, görsel
ilgili madde İyonya 9:158b

ANDROİD
ilgili madde Robot 14:252a

ANDROJEN erkekte üreme sisteminin gelişmesini yönlendiren bir dizi hormonun ortak adı; en çok erbezlerinde, az miktarda da böbreküstü bezlerinin kabuk bölgesinde üretilir; ayrıca sakal, bıyık gibi ikincil erkeklik özelliklerinin gelişmesinden sorumludur

"ANDROMAK" Racine'in oyunu
ilgili madde Racine 14:171b

ANDROMAKHE Yunan mitolojisi; Aşil tarafından öldürülen Hektor'un karısı; Truva'nın düşüşü sırasında oğlu kent surlarından atılır; kendisi de Aşil'in oğlu Neoptolemos'un kölesi olur

ANDROMEDA Yunan mitolojisi; Aithiopia (bugün Yafa) Kralı Kepheus ile Kassiepeia'nın kızı; Poseidon'un gönderdiği deniz canavarına kurban edilmek üzere bağlandığı kayadan Perseus tarafından kurtarılır; canavarı öldüren Perseus'la evlenir
ilgili madde Perseus 14:51b

ANDROMEDA GÖKADASI Samanyolu Gökadası'na yakın gökadalar içinde en büyüğü; Andromeda takımyıldızı içinde yer alan sarmal bir gökadadır; Messier kataloğunda M31 kayıt numarasıyla geçer; Güneş sisteminden 2 milyon ışık yılı uzakta, Samanyolu'nun yaklaşık 2 katı büyüklüğündedir ve çıplak gözle görülebilir
ana madde Gökada 7:194b, 195a, görsel

ANDROPOV, YURİ SSCB'li devlet adamı, 1914-84; 1967-82 arasında KGB başkanı; 1982'den ölümüne kadar SBKP genel sekreteri
ilgili maddeler
Gorbaçov 7:183b
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:25a

ANEMİ *bak.* **KANSIZLIK**

ANEMOMETRE atmosferdeki hava akımlarının hızını ölçen aygıt
ilgili madde Hava durumu 8:69b

ANEMON *bak.* **DAĞLALESİ**

ANEROİT BAROMETRE atmosfer basıncındaki değişiklikleri ölçen cıvasız barometre
ilgili madde Barometre 3:47a, görsel

ANESTEZİ
madde başlığı Anestezi 1:270b
ana madde Cerrahi 4:161a
ilgili maddeler
Diş hekimliği 5:243a
Hipnotizma 8:182b

ANESTEZİK
ilgili madde Anestezi 1:271a vd.

ANESTEZİ UZMANI *ya da* **Narkozitör**
ilgili madde Anestezi 1:272a

ANETO TEPESİ İspanya
ilgili madde Pirene Dağları 14:75b

ANGARA SSCB'de ırmak; 1.779 km
ilgili maddeler
Sibirya 15:192b
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:11b

ANGARYA
ilgili madde Feodalizm 6:272a

ANGEL ÇAĞLAYANI Venezuela; dünyanın en yüksek çağlayanı (979 m); Doğu Venezuela'daki Auyán-Tepui Yaylası'ndan dökülür; 1935'te çağlayanı ilk gören havacı Jimmy Angel'in adı verilmiştir
ilgili maddeler
Çağlayan 4:223b vd.
Venezuela 18:316b

ÁNGELES, VICTORIA DE LOS İspanyol soprano, d. 1923
ilgili madde İspanya 9:107a

ANGELICO, FRA *bak.* **FRA ANGELICO**

ANGELOPULOS, THEO Yunanlı film yönetmeni, d. 1936
ilgili madde Sinema 15:237a

ANGEVIN İMPARATORLUĞU 12.-13. yy'larda İngiltere krallarınca yönetilen ve İngiltere'nin yanı sıra Fransa'nın bir bölümünü de kapsayan topraklar; adını II. Henry'nin babası Anjou kontundan almıştır; Yüz Yıl Savaşları'ndan sonra ortadan kalkmıştır

ANGILLAR halk
ilgili maddeler
Anglosaksonlar 1:273a
İngiltere 9:40b
İngiltere Bölgesi 9:47a

radeniz, güneyinde Trabzon Dağları bulunur; temel geçim kaynağı çay, fındık ve tütündür; nüf. (1990 geç.): ilçe 61.476, kasaba 12.258

ARAKON, AYDIN Türk film yönetmeni, 1918-82
ilgili madde Türk sineması 18:134b

ARAKONAK
ilgili maddeler
Asalak ve çürükçül canlılar 2:53b
Şistozomiyaz 16:285a

ARAL, OĞUZ Türk karikatürcü, d. 1936; toplumsal sorunların günlük yaşamdaki yansımalarını ustaca işledi; 1972-89 arasında yönettiği *Gırgır* dönemin en çok satan gülmece dergisi oldu
ilgili madde Türk karikatürü 18:104a, görsel

ARAL, TEKİN Türk karikatürcü, d. 1941
ilgili madde Türk karikatürü 18:104a

ARAL GÖLÜ SSCB; dünyanın dördüncü büyük gölü; y.öl. 65.000 km^2
ilgili maddeler
Kazakistan 10:133a vd.
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:8a vd.

ARALIK Kars'ın ilçesi; güneyinde yer alan Ağrı Dağı'nın eteklerindeki yaylalarda hayvancılık yapılır; ana geçim kaynağı tarımdır; nüf. (1990 geç.): ilçe 18.059, kasaba 4.279

ARALIK yılın 12. ve son ayı; 31 gün çeker
ilgili madde Ay 2:216b vd.

ARALIK müzikte iki nota arasındaki uzaklık
ilgili madde Armoni 2:33b

ARAMCA eskiçağda Doğu Akdeniz kıyılarında konuşulan Sami dillerinden; Fenike dili ve İbranice ile akrabadır; Eski Ahit'in, Talmud'un ve Lût Gölü Ruloları'nın bir bölümü bu dilde yazılmıştır; İÖ 7. ve 6. yy'da bölgede yaygın olarak konuşulmuş, sonraları Pers İmparatorluğu'nun resmi dili olmuş, İS 7. yy'dan başlayarak yerini Arapça'ya bırakmıştır
ilgili maddeler
Kutsal Kitap 11:131a
Lût Gölü Ruloları 11:293a
Talmud 16:315b

ARAMCO tam adı *Arabian American Oil Company* Suudi Arabistan'ın tüm petrol üretimini sağlayan şirket; Arap-Amerikan ortaklığı olarak kuruldu, 1980'de devletleştirildi
ilgili madde Suudi Arabistan 16:197a

ARAMİ ALFABESİ
ilgili maddeler
Alfabe 1:145b
Orhun Anıtları 13:201a

ARAMİLER Sami halk; İÖ 11.-8. yy'lar arasında Suriye'nin kuzeyinde yaşadılar, Mezopotamya'da krallıklar kurdular; Eski Ahit'te İbraniler'le aynı soydan geldikleri ve İÖ 16. yy'dan sonra Harran (Urfa) dolaylarında yaşadıkları yazılıdır; kendilerine özgü kültürleri olmamakla birlikte, Arami alfabesi ve Aramca yüzyıllar boyu varlığını korumuştur
ilgili maddeler
Babil ve Asur uygarlıkları 2:252a
Kahramanmaraş 9:263a
Mardin 12:64b
Şam 16:223b

ARAMU Urartu kralı, hk. d. İÖ 850-840
ilgili madde Urartular 18:212b

ARANAĞME
ilgili madde Şarkı 16:244a

ARANGO, DOROTEO *bak.* **PANCHO VILLA**

ARAP ALFABESİ
ana madde Arapça 1:313a, görsel
ilgili maddeler
Alfabe: görsel 1:146
Atatürk 2:127a
Osmanlıca 13:234a
Yazım kuralları 19:127a

ARAP ATI narin yapılı ve uysal binek atı; evcil atın en eski soylarından biridir
ana madde At 2:111a, görsel
ilgili madde Arabistan 1:309a

ARAP BİRLİĞİ Arap ülkelerinin Ortadoğu'daki haklarını ve çıkarlarını korumak için oluşturdukları birlik; 1945'te Kahire'de kurulan birliğin bugün 22 üyesi vardır; başta ekonomik, toplumsal ve kültürel konularla ilgilendi; sonradan siyasal etkinliğini artırdı; 1979'da, İsrail ile barış antlaşması imzaladığı için Mısır'ın üyeliği askıya alındı
ilgili maddeler
Araplar 1:321a
Mısır 12:200a

ARAPBÜLBÜLÜ bütün Asya ve Afrika'ya dağılmış 100'ü aşkın ötücükuş türünün ortak adı; bülbülle akrabalığı olmayan, çok hareketli ve gürültücü kuşlardır; bazen meyve bahçelerini yağmalarlar; en iri türlerden biri, Madagaskar, Hint Okyanusu adaları ve Güneydoğu Asya'da yaşayan, 25 cm uzunluğundaki kara arapbülbülüdür
ilgili madde Bülbül 4:82b

ARAPÇA
madde başlığı Arapça 1:312b, görsel
ilgili maddeler
Afrika dilleri 1:52b
Afrika halkları 1:56a
Alfabe: yazı: görsel 1:146
Ali, Hz.: yazı: görsel 1:150
Arabistan 1:309a
Aruz 2:50a
Divan edebiyatı 5:249a
Eğitim 6:71b
Farsça 6:256a
İran edebiyatı 9:70b
Kuran 11:103a vd.
Milli edebiyat 12:220b
Osmanlıca 13:233a vd.
Türkçe 18:28b

ARAP EDEBİYATI
madde başlığı Arap edebiyatı 1:314b
ilgili maddeler
Aruz 2:49b
Divan edebiyatı 5:249a vd.
Kaside 10:82a
Mesnevi 12:166a
Mevlit 12:180b
Rubai 14:293a

ARAP-İSRAİL SAVAŞLARI 1948-82
madde başlığı Arap-İsrail Savaşları 1:317a, görsel
ilgili maddeler
Arafat 1:310b
Beytlehem 3:167b
Filistin 6:300b
İsrail 9:114b
Kudüs 11:90a
Lübnan 11:296a
Mısır 12:199b
Nâsır 13:38b

ARAPKİR Malatya'nın ilçesi; Yama Dağı'nın uzantılarıyla engebelenmiştir; yaylalarda hayvancılık yapılır; nüf. (1990 geç.): ilçe 20.708, kasaba 10.401

ARAPLAR halk
madde başlığı Araplar 1:318a, görsel
ana madde Arabistan 1:309a vd., görsel
ilgili maddeler
Amman 1:237b
Astronomi 2:72a
Atlas Dağları 2:144b
Bizans İmparatorluğu 3:251b
Cezayir 4:174b
Ermenistan 6:172b
İskenderiye 9:91b
İsrail 9:112b
Kanun 9:334a
Magripliler 11:324b
Mısır 12:197b
Ortadoğu 13:223b, 224a
Parfüm 13:327a
Siyonizm 15:289b
Sudan 16:161b
Sulama 16:175a
Suudi Arabistan 16:195a
Tanzanya 16:326a, 326b
Terörizm 17:160b
Ürdün 18:280a vd.
Yahudiler ve Musevilik 19:74b

ARAP LAWRENCE *bak.* **LAWRENCE, T. E.**

ARAP LEJYONU
ilgili madde Ürdün 18:280a

ARAPOTU *bak.* **ARAPSÜMBÜLÜ**

ARAP RAKAMLARI
ilgili maddeler
Abaküs 1:9a
Arapça 1:314a
Aritmetik 2:9b

ARAPSABUNU
ilgili madde Baz 3:105a

ARAPSÜMBÜLÜ *ya da* **Arapotu** zambakgiller familyasının *Muscari* cinsinden, 50 kadar çokyıllık bitki türünün ortak adı; ilkbaharda açan ve yapraksız sapların çevresinde sık salkımlar oluşturan küçük, yuvarlak çiçekleriyle sevilen bahçe bitkileridir
ilgili madde Sümbül 16:203a

ARAPTAVŞANI
madde başlığı Araptavşanı 1:321a
ilgili maddeler
Çöl 5:47a, görsel
Kemiriciler 10:166a, görsel

ARAP YASEMİNİ *ya da* **Ful**
ilgili madde Yasemin 19:109a

ARAPZAMKI bazı akasya türlerinin gövdesinden sızan, yapışkan ve koyu kıvamlı sıvı
ilgili maddeler
Akasya 1:105a
Pastel 14:24b
Pul ve pulculuk 14:162a

ARARAT DAĞI Ağrı Dağı'nın eski adı
ilgili madde Ağrı Dağı 1:85a

"ARARKEN" Ataç'ın yapıtı
ilgili madde Ataç 2:114a

ARAROT
madde başlığı Ararot 1:321b
ilgili madde Saint Vincent ve Grenadinler 15:21a

ARAS, TEVFİK RÜŞTÜ Türk siyaset adamı, 1883-1972; Atatürk döneminde dış politikanın yürütülmesinde etkili rol oynadı; dışişleri bakanlığı yaptı (1925-38); Türkiye'nin uluslararası alanda yerini sağlamlaştırmaya yönelik başarılı girişimlerde bulundu; komşu ülkelerle dostluğu ve işbirliğini geliştirmeye çalıştı
ilgili madde Masonluk 12:92b

ARAS DAĞLARI Doğu Anadolu Bölgesi
ilgili madde Ağrı 1:81b

ARA SEÇİM
ilgili maddeler
Parlamento 14:13a
Türkiye Büyük Millet Meclisi 18:97b

ARAS IRMAĞI Türkiye-İran-SSCB
madde başlığı Aras Irmağı 1:321b
ilgili maddeler
Alabalık 1:127b
Doğu Anadolu Bölgesi 5:271a
Ermenistan 6:172b
Erzurum 6:180b
Kars 10:73b
Köroğlu 11:66b vd.

ARASTA Osmanlı mimarlığında, bir eksen üzerinde sıralanmış dükkânlardan oluşan üstü açık ya da kapalı çarşı; çoğu zaman ayrı bir yapıdır, bazen de bir külliyenin içinde yer alır; ilk örnekleri 15. yy'da görülmüştür; en ünlüleri İstanbul'daki Mısır Çarşısı ve Sultan Ahmed Camisi Arastası ile Edirne'deki Selimiye Camisi Arastası'dır
ilgili maddeler
Selimiye Camisi 15:114a
Sultan Ahmed Camisi 16:179b

ARAŞTIRMA
ilgili maddeler
Ay 2:214a vd.
Bilim ve bilimsel yöntemler 3:192b
Sirke sineği 15:258a
Sosyoloji 15:334b
X ışınları 19:63a vd.
•Araştırma-Geliştirme; Araştırma laboratuvarı; Uzay araştırmaları

ARAŞTIRMA-GELİŞTİRME yeni yöntem ya da ürünler geliştirmek amacıyla kamu ve özel sanayi kuruluşlarınca yürütülen bilimsel araştırma; *temel araştırma*, sanayideki yararlarını göz önüne almaksızın salt bilimsel amaçla yürütülür; *uygulamalı araştırma* ise bu bulguların uygulama alanına geçirilmesiyle, örn. pazara sürülecek yeni ürünlerin yapımında kullanılmasıyla ilgilenir

ARAŞTIRMA LABORATUVARI
ilgili maddeler
Bilim ve bilimsel yöntemler: görsel 3:192
Curie: görsel 4:215
Faraday: görsel 6:253
Kimya: görsel 10:263, 264
Kimya sanayisi: görsel 10:272

ARAT, REŞİT RAHMETİ Türk dilbilimci, 1900-64; Türkçe'nin tarihsel gelişmesini ve lehçelerini inceledi; *Oğuz Kağan Destanı*, *Kutadgu Bilig*, *Atabetü'l-Hakayık* gibi yapıtların dili üstünde çalıştı; Türkçe lehçelerinin sınıflandırılmasına ilişkin görüşleri ilgiyle karşılandı
ilgili madde Babür 2:256b

ARAVAKLAR Güney Amerika Yerlileri; bugün büyük bölümü Guyana'da yaşar
ilgili maddeler
Amerika Yerlileri 1:233b
Batı Hint Adaları 3:75a
Haiti 7:325b
Jamaika 9:180b
Porto Riko 14:131b

"ARAYA GİREN GARİP OYUN" O'Neill'in oyunu
ilgili maddeler
O'Neill 13:186a
Tiyatro sanatı 17:217a

ARAYICI, OKTAY Türk oyun yazarı, 1936-85; özellikle cumhuriyet dönemindeki toplumsal değişmeyi ve bunun yarattığı sorunları ele alan oyunlar yazdı; en önemli yapıtları, hepsi de çeşitli ödüller kazanmış olan *Seferi Ramazan Bey'in Nafile Dünyası* (1971), *Bir Ölümün Toplumsal Anatomisi* (1978) ve *Rumuz Goncagül*'dür (1981)

ARAZİ ÖLÇÜMÜ *bak.* **YERÖLÇÜMÜ**

ARBALET *ya da* **Tatar yayı** ortaçağ silahı; bir kundağa yerleştirilmiş tahta, çelik ya da demirden yapılma bir yaydan oluşurdu; kundağın üzerinde okun yerleştirildiği bir oyuk ve bir tetik bulunurdu; yayın kirişi kundağın oyuğundaki kilitleme mekanizmasına takılır, tetik çekilince boşalan kiriş kısa bir oku fırlatırdı
ilgili maddeler
Ok ve yay 13:143b, 144a, görsel
Roma İmparatorluğu 14:263a

ARBAŞ, AVNİ Türk ressam, d. 1919
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:126b

ARBORETUM
ilgili madde Botanik bahçeleri 3:309b

ARCADIUS Roma imparatoru, 378-408; I. Theodosius'un oğlu; 395'te babasının yerine geçti
ilgili madde Alarik 1:133a

ARC DE TRIOMPHE *bak.* **ZAFER TAKI**

ARCHER, F. S. İngiliz mucit, 1813-57
ilgili madde Fotoğrafçılık 7:7b

ARCHIPENKO, ALEXANDER Rus asıllı ABD'li ressam ve heykelci, 1887-1964; öğrenimine Kiev'de başladı, 1923'te ABD'ye yerleşti; Kübizm'i benimsedi ve sanatta geleneksel gereçlere karşı çıktı; yarattığı soyut biçimlerle heykel sanatına yeni bir anlayış getirdi; cam, tahta ve metal parçalarından asamblaj (birleştirme) tekniğiyle heykeller yaptı
ilgili madde Kübizm 11:169a

ARCHOSAURIA
ilgili madde Tarihöncesi yaşam 17:50b
•Dinozor; Timsah

ARDA, ORHAN Türk mimar, d. 1911; Anıtkabir'in yapımı için düzenlenen uluslararası yarışmada, Emin Onat ile birlikte hazırladıkları projeyle birincilik ödülünü kazandı (1942)
ilgili madde Anıtkabir 1:277b

ARDAHAN Kars'ın ilçesi; kuzeyden Yalnızçam, batıdan Uğurludağ ile çevrilidir; güneyinde, 1.800 m yüksekliğindeki Ardahan Yaylası bulunur; nüf. (1990 geç.): ilçe 52.941, kasaba 16.860
ilgili madde Berlin Antlaşması 3:141b

ARDAHAN YAYLASI Kars
ilgili madde Kars 10:72b

ARDANUÇ Artvin'in ilçesi; doğusunu ve güneyini Yalnızçam Dağları kaplar; ilçe merkezi Ardanuç kasabası Ardanuç Suyu'nun kenarında kurulmuştur; nüf. (1990 geç.): ilçe 17.719, kasaba 5.047

ARDENLER Avrupa'da bölge; ormanlık tepeler ve yüksek yaylalarla engebelenmiştir; büyük bölümü Belçika'dadır; ayrıca Lüksemburg ve kuzeydoğu Fransa topraklarına kadar uzanır; toplam y.öl. 10.000 km^2'yi aşar; kereste, yün, sebze üretimi, deri işleme ve turizm önemlidir; her iki Dünya Savaşı'nda da kanlı çarpışmalara sahne olmuştur
ilgili maddeler
Belçika 3:120b
Lüksemburg 11:297a

ARDENLER SAVAŞI 16 Aralık 1944-16 Ocak 1945; II. Dünya Savaşı'nda, Belçika'nın güneyindeki Ardenler bölgesinde, Almanlar ile Müttefikler arasında yapılan savaş; Almanlar'ın yenilgisiyle sonuçlandı

ARDEŞEN Rize'nin ilçesi; kuzeyden Karadeniz, güneyden Doğu Karadeniz kıyı dağlarıyla çevrilidir; tarım olanakları sınırlıdır; en çok çay ve fındık üretilir; nüf. (1990 geç.): ilçe 39.750, kasaba 17.381

ARDEŞİR I Sasani hükümdarı, hk. d. 224-241
ilgili madde Sasaniler 15:70a

ARDIÇ
madde başlığı Ardıç 1:322a, görsel
ilgili maddeler
İğneyapraklılar 8:293b
Şifalı bitkiler 16:269a

ARDIÇ BÜLBÜLÜ
ilgili madde Bülbül 4:82b

ARDIÇKUŞU
madde başlığı Ardıçkuşu 1:323a, görsel
ilgili madde Kuş 11:125a

ARDUVAZ *ya da* **Damtaşı** *ya da* **Kayağantaş**
madde başlığı Arduvaz 1:324a
ilgili maddeler
Jeokimya 9:203a
Kayaç 10:116a

AREKCEVİZİ
ilgili madde Palmiye 13:294a

AREL, HÜSEYİN SAADETTİN Türk müzikbilimci ve besteci, 1880-1955; Türk müziğinin kuramsal temellerini yeni bir yorumla açıklamaya çalıştı; geleneksel çalgıları geliştirerek, makam ve usul yapısına dokunmadan çoksesli çağdaş Türk müziğinin yaratılabileceğini savundu; besteleriyle de bu alanda öncülük yaptı
ilgili maddeler
Selçuk 15:110b
Türk müziği 18:122a, görsel

ARENA Roma amfitiyatrolarının ortasında dövüşlerin yapıldığı alan
ilgili maddeler
Amfitiyatro 1:235b
Boğa güreşi 3:264a vd., 263b
Roma 14:258a

ARES Yunan mitolojisi
ana madde Mars 12:77a
ilgili maddeler
Afrodit 1:60b
Amazonlar 1:198a
Efsane ve mitler 6:54b
Zeus 19:250b

ARETINO, PIETRO İtalyan şair ve yazar, 1492-1556
ilgili madde İtalyan edebiyatı 9:151a

ARF, CAHİT Türk matematikçi, d. 1910; uzun yıllar İstanbul Üniversitesi'nde ve ODTÜ'de matematik dersleri verdi; TÜBİTAK'ın Gebze'deki araştırma enstitüsünde görev aldı; cebirsel sayılar ve matematiksel mekanik alanındaki çalışmalarıyla ulus-

lararası ün kazandı; 1948'de İnönü Armağanı'nı, 1974'te TÜBİTAK Bilim Ödülü'nü aldı
ARGALI *ya da* **Argali**
ilgili madde Koyun 11:27a
ARGAND, AIMÉ İsviçreli fizikçi, 1755-1803; dumansız yanan yuvarlak lamba fitilinin bulucusudur
ilgili maddeler
Aydınlatma 2:231a
Deniz feneri 5:158b
ARGİŞTİ I Urartu kralı, hk. d. İÖ 786-764
ilgili madde Urartular 18:213b
ARGİŞTİ II Urartu kralı, hk. d. İÖ 714-685
ilgili madde Urartular 18:214b
ARGO
madde başlığı Argo 1:324b
ARGO GEMİCİLERİ *ya da* **Argonautlar** Yunan mitolojisi
ana madde Altın Post 1:191a
ilgili maddeler
Herakles 8:132a
Sinop 15:251b
Sirenler 15:253a
ARGON soy gazlar• grubundan kimyasal element; simgesi Ar, atom numarası 18, bağıl atom kütlesi 39,95; adı, "tembel" ya da "aylak" anlamındaki Yunanca *argos*'tan gelir; renksiz, kokusuz, tadı olmayan, eylemsiz bir gazdır; atmosferde y. % 1 oranında bulunur; elektrik ampullerini ve elektron lambalarını doldurmak, ayrıca ark kaynağında eylemsiz ortam yaratmak için kullanılır; 1894'te keşfedilmiştir
ilgili maddeler
Flüorışıma 6:318b
Hava 8:57b
Laser 11:205b
Radyometrik tarihlendirme 14:190a
ARGONAUTLAR *bak.* **ARGO GEMİCİLERİ**
ARGOS Yunan mitolojisi
ilgili madde Hermes 8:133b
ARGOS Yunanistan'da kent; Mora Yarımadası'nın kuzeydoğusundaki bir eskiçağ kentinin yerinde kurulmuştur; bağımsızlıktan sonra ülkenin ilk parlamentosu 1821 ve 1829'da burada toplandı; zengin bir tarım ve ticaret merkezi; nüf. 20.702 (1981)
ilgili maddeler
Agamemnon 1:65a
Perseus 14:51b
ARGUN
ilgili madde Kaval 10:109a
ARGUVAN Malatya'nın ilçesi; toprakları Fırat vadisindeki dağlık araziyi kaplar; nüf. (1990 geç.): ilçe 13.837, kasaba 1.807
ARHANGELSK SSCB; Beyaz Deniz'den 50 km içeride, Dvina Irmağı kıyısında kent; ilk yerleşim 1584'te kurulan manastır çevresinde gelişti; ülkenin kuzeydeki en önemli ticaret limanıdır; kereste ihracatı, balıkçılık ve gemi yapımı; nüf. 416.000 (1989)
ARHAVİ Artvin'in ilçesi; Karadeniz Bölgesi'nin doğu ucundaki topraklarının büyük bölümü dağlıktır; nüf. (1990 geç.): ilçe 18.315, kasaba 10.058
ÅRHUS *ya da* **Aarhus** Danimarka'da, Jutland Yarımadası'nın doğu kıyısında kent; ortaçağın varlıklı kentlerinden biriydi; 19. yy'da demiryolu ve liman yapımıyla gelişti; verimli topraklarda kurulmuş olan kent, Jutland'ın önemli tarım ve sanayi merkezlerindendir; ortaçağdan kalma zarif yapıları ve çağdaş mimarisiyle dikkati çeker; nüf. 195.152 (1986)
ilgili madde Danimarka 5:74b
ARI
madde başlığı Arı 1:325b, görsel
ana madde Arıcılık 1:331a vd.
ilgili maddeler
Böcek 3:326b, 332a
Hayvan davranışı 8:106a
İlkyardım 9:12a
Tozlaşma 17:265a vd.
•Balarısı; Toprakarısı; Yabanarısı
ARIBURNU, ORHON MURAT Türk şair ve film yönetmeni, d. 1918-89
ilgili madde Türk sineması 18:134a
ARICAK Elazığ'ın ilçesi; daha önce Palu ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 21.046, kasaba 3.383
ARICILIK
madde başlığı Arıcılık 1:331a, görsel
ilgili madde Artvin 2:48b
ARIK, REMZİ OĞUZ Türk arkeolog, 1899-1954; 1939'da arkeoloji ve dinler profesörü oldu, çeşitli kazılara katıldı; ayrıca siyasetle ilgilenerek Türk milliyetçiliğinin dil, din, toprak ve soy birliği temeli üzerinde yeniden örgütlenmesini savunan Anadoluculuk akımının ideologları arasında yer aldı
ilgili madde Alacahöyük 1:129a
ARIKİL *bak.* **KAOLİN**
ARI KOLİBRİSİ dünyanın en küçük kuşu
ilgili maddeler
Kolibri 10:301b, görsel
Kuş 11:126a
ARI KOVANI EV başta Suriye olmak üzere dünyanın çeşitli ülkelerinde rastlanan, kireçtaşından yapılmış, koni biçimli ev tipi
ilgili madde Asya: görsel 2:84
ARIKUŞU
madde başlığı Arıkuşu 1:334a, görsel
ARISİNEĞİ
ilgili maddeler
Böcek: görsel 3:328
Sinek 15:223b, görsel
ARI SU
ilgili maddeler
Damıtma 5:72b
Su 16:148b vd.
ARISÜTÜ
ilgili maddeler
Arı 1:329a
Arıcılık 1:332b
ARI ŞAHİNİ
ilgili madde Şahin 16:221b
ARITIMEVİ *bak.* **RAFİNERİ**
ARITMA kimyada ve sanayide, ürünlerin içindeki bütün istenmeyen katışkıların giderilmesi
ilgili maddeler
Damıtma 5:72b
Filtre 6:302a
Kanalizasyon 9:321a vd.
Petrol 14:61b vd.
Su dağıtım sistemi 16:159a vd.
Şap 16:235b
ARİADNE Yunan mitolojisinde Girit Kralı Minos'un kızı; Theseus'a âşık olur ve Minotauros'u öldürüp Labyrinthos'tan kaçmasına yardım eder; Naksos Adası'nda Theseus tarafından terkedilir
ilgili madde Theseus 17:175a
ARIANE roket
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:254b, görsel
ARİARATHES I Kapadokya kralı, ü. İÖ 332
ilgili madde Kapadokya 10:10b
ARİARATHES V Kapadokya kralı, ö. İÖ 130
ilgili madde Kapadokya 10:10b
ARIÈGE Fransa'nın güneyinde il
ilgili madde Mağara sanatı: görsel 11:330
ARIEL doğal uydu
ilgili madde Uranüs 18:210b
ARIES *bak.* **KOÇ**
ARİF, ABDÜSSELAM Iraklı asker ve devlet adamı, 1921-66; 1963'te bir darbeyle Abdülkerim Kasım'ı devirerek devlet başkanı oldu
ilgili madde Saddam Hüseyin 14:329a
ARİF BEY (HACI) *bak.* **HACI ARİF BEY**
ARİF HİKMET (HERSEKLİ) *bak.* **HERSEKLİ ARİF HİKMET**
ARİ IRK Almanya'da Hitler'in öncülüğünde başlayan ırkçı hareketin, saf ırk olarak nitelendirdiği Normanlar'a ve Germenler'e verdiği ad
ilgili maddeler
Irk 8:232a
Irkçılık 8:232b, 233b
ARİLER tarihöncesi çağlarda, bugünkü İran ve Kuzey Hindistan topraklarında yaşayan halk; Hint-Avrupa dillerinin bugün Güney Asya'da konuşulan kolu Ari dilinden türemiştir türemiştir
ilgili maddeler
Din 5:231a
Hindistan 8:169b
Hindular ve Hindu Dini 8:175b
İran 9:67a
ARIOSTO, LUDOVICO İtalyan şair, 1474-1533; şiirlerinde İtalyan Rönesans ruhunu yansıttı; ayrıca Rönesans üslubundaki İtalyan güldürülerinin ilk örneklerini yazdı; 1505'ten sonra üzerinde çalışmaya başladığı ve ölümüne kadar yenileyip düzelttiği *Orlando furioso* adlı destansı şiiri en tanınmış yapıtıdır
ilgili madde İtalyan edebiyatı 9:151a
ARİSTARKHOS Eski Yunanlı astronom, İÖ y. 310- y. 230; Ege Denizi'ndeki Samos (Sisam) Adası'nda doğduğu için "Samoslu" diye anılır; Dünya'nın Güneş'in çevresinde dolaştığını öne süren ilk bilgindir
ilgili madde Astronomi 2:71b
ARİSTEİDES Atinalı devlet adamı, ü. İÖ 5. yy
ilgili madde Themistokles 17:174a
ARİSTO *ya da* **Aristoteles** Eski Yunanlı filozof ve bilgin, İÖ 384-322
madde başlığı Aristo 2:7a, görsel
ilgili maddeler
Adalet 1:25a
Biyoloji 3:244b
Büyük İskender 4:86a
Farabi 6:253a
Hava 8:57a
İbn Rüşd 8:261b
İbn Sina 8:262b
Rasyonalizm 14:203b
Simya 15:215a
Siyaset 15:288a
Skolastik felsefe 15:290b
Şiir sanatı 16:271b
Tıp 17:179b

ilgili madde Avrupa dilleri 2:186a
ARNAVUTKÖY İstanbul'da semt
ilgili madde İstanbul: görsel 9:120
ARNAVUTLUK tam adı **Arnavutluk Sosyalist Halk Cumhuriyeti**
madde başlığı Arnavutluk 2:35b, harita
ana madde Balkanlar 2:333a vd.
ilgili maddeler
Balkan Savaşları 3:7a
İkinci Dünya Savaşı 8:299b
ARNHEM Hollanda'da kent; Ren kıyısında; II. Dünya Savaşı'nda kanlı çarpışmalara sahne oldu; nüf. 128.107 (1988 tah.)
ilgili madde İkinci Dünya Savaşı 8:305a
ARNIOCERAS
ilgili madde Ammonitler 1:238a
ARNO IRMAĞI İtalya; Toskana yöresinin en önemli akarsuyudur
ilgili maddeler
İtalya 9:147b
Pisa 14:82a
ARNOLD, MATTHEW İngiliz eğitimci ve şair, 1822-88
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:25b
ARNOLFO DI CAMBIO İtalyan mimar ve heykelci, y. 1245-1302
ilgili madde Kilise ve katedral 10:259a
AROKANLAR Güney Amerika'da, Şili'nin orta kesimlerinde yaşayan Yerli halk; İspanyollar ile uzun süre savaştıktan sonra, 1881'de Şili hükümetiyle barış yaptılar
ilgili maddeler
Güney Amerika 7:290a
Şili 16:275b
AROMA TEDAVİSİ bitkilerden özütlenen uçucu yağların buğu biçiminde solunarak ya da vücuda masajla yedirilerek kullanılmasını öngören alternatif tedavi yöntemi
ilgili madde Tedavi yöntemleri 17:104a
AROMATİK BİLEŞİKLER benzen gibi halkalı molekül yapısında, genellikle hoş kokulu hidrokarbonlar sınıfı; petrol türevleri, bitkilerden elde edilen uçucu yağlar ve bireşim yoluyla üretilen organik bileşiklerin çoğu aromatik yapıdadır
ilgili madde Petrol 14:62a
ARONCO, RAIMONDO D' İtalyan mimar, 1857-1932; *Art Nouveau*'nun Türkiye'deki en önemli uygulayıcısıdır
ilgili madde Türk mimarlığı 18:114a
AROUET, FRANÇOIS-MARIE *bak.* **VOLTAIRE**
ARP
madde başlığı Arp 2:37a, görsel
ARP, HANS *ya da* **Jean Arp** Fransız heykelci, ressam ve şair, 1887-1966; Dadacılık akımının İsviçre'deki öncülerindendir
ilgili madde Grafik sanatlar 7:222a
ARPA
madde başlığı Arpa 2:38a, görsel
ilgili maddeler
Alkol 1:154b
Bira ve biracılık 3:201a vd.
Tahıl 16:295a
Tarım ve hayvancılık 17:36a
ARPACIK silah; namlunun ön tarafındaki küçük çıkıntı; gezle aynı doğrultuya getirilerek nişan almayı kolaylaştırır
ilgili madde Atıcılık 2:139a
ARPACIK tıp; gözkapaklarında beliren küçük çıban; genellikle stafilokok cinsi bakterilerin gözkapaklarındaki yağ bezlerine yerleşmesinden ileri gelir; iltihap odağı bir çıban gibi kızarıp şişer ve birkaç gün içinde patlayarak içindeki irini boşaltır
ARPACIK ÇUKURU
ilgili madde At 2:110b
ARPACIK SOĞANI
ilgili madde Soğan 15:300b
ARPAÇAY Aras Irmağı'nın kolu; SSCB'deki Akbaba Dağları'ndan doğar ve Türkiye-SSCB sınırının bir bölümünü oluşturur; uzunluğu 174 km
ilgili madde Kars 10:73b
ARPAÇAY Kars'ın ilçesi; Türkiye'nin SSCB sınır kapısı ilçe sınırları içindedir; nüf. (1990 geç.): ilçe 27.054, kasaba 2.825
ARPAÇAY BARAJI Kars; Türkiye-SSCB işbirliğiyle yapılmıştır
ilgili madde Baraj: tablo 3:36
ARPALIK
ilgili madde Emeklilik 6:143a
ARRAS Fransa'da kent; kuzeydeki Pas-de-Calais yönetim bölgesinin merkezi; Galya-Roma kenti olarak kuruldu; ortaçağda duvar halılarıyla tanındı; bugün bir sanayi merkezidir; nüf. 41.376 (1982)
ilgili madde Duvar halısı 5:316a
ARREZZOLU GUIDO İtalyan keşiş ve müzik kuramcısı, y. 990-1050
ilgili madde Solfej 15:309a
ARSAKLILAR Part İmparatorluğu'nu kuran eski hanedan, İÖ 247-İS 224; daha önce Hazar Denizi'nin doğusunda yaşayan Arsaklılar, Büyük İskender'in ölümünden sonra Parthia'ya girerek İran ve Mezopotamya'nın büyük bölümünü egemenlikleri altına aldılar; kurdukları imparatorluk 224'te Sasaniler tarafından yıkıldı
ilgili madde Sasaniler 15:70a
•Parthia
ARSENİK
madde başlığı Arsenik 2:39a
ARSENİK ASİT
ilgili madde Arsenik 2:39b
ARSENİK OKSİT
ilgili madde Arsenik 2:39a vd.
ARSENOPİRİT
ilgili madde Arsenik 2:39a
ARSİN Trabzon'un ilçesi; toprakları kuzeyden Karadeniz, güneyden Trabzon Dağları ile çevrilidir; Arsin kasabası Trabzon kentinin 15 km doğusunda yer alır; nüf. (1990 geç.): ilçe 33.398, kasaba 6.784
ARSİN savaş gazı
ilgili madde Arsenik 2:39b
ARSLAN, YÜKSEL Türk ressam, d. 1933; gerçeküstü anlayıştaki resimleriyle tanındı; boya dışında çok değişik malzemeler kullandı; çoğunlukla insanın iç yaşantısının yansımalarını, çelişkilerini ve bilinçüstüne çıkmayan yönlerini resimledi
ARSLANKAYA *bak.* **ASLANTAŞ**
ARSLANTEPE Malatya kentinin 10 km kuzeyinde arkeolojik yerleşme; Bakır Çağı'ndan kalma kalın ve yüksek duvarlı yapıların varlığı saptanmıştır; Erken Tunç Çağı'nda Anadolu'nun en büyük yerleşme merkezlerinden biriydi; höyüğe bugünkü adını veren aslan kabartmaları, surların üzerindeki kapının iki yanında yer alır
ARSONVAL GALVANOMETRESİ *bak.* **DÖNER BOBİNLİ GALVANOMETRE**
ARŞIN
ilgili madde Ölçme 13:267a
ARŞINLAYICI TIRTIL
ana madde Güve 7:308b
ilgili madde Böcek: görsel 3:329
ARŞİMET *ya da* **Arkhimedes** Eski Yunanlı matematik bilgini ve mucit, İÖ y. 287-212
madde başlığı Arşimet 2:40a
ilgili maddeler
Fizik 6:308a
Makine 12:14b
Matematik 12:98b
ARŞİMET BURGUSU suyu yükseğe çıkarmaya yarayan düzenek; sabit bir borunun içinde dönen bir burgu ya da sabit bir milin çevresinde dönen sarmal bir boru biçimindedir; Arşimet'in buluşu olduğuna inanılır
ilgili madde Arşimet 2:40b, görsel
ARŞİMET İLKESİ suya batırılan bir cismin, taşırdığı suyun ağırlığı kadar hafifleyeceğini belirten fizik ilkesi; bağıl yoğunluk yasası bu ilkeden doğmuştur
ilgili madde Sıvı 15:187b, görsel
ARŞİV kütüphanelerde, ticari ve resmi kuruluşlarda, belge ve kayıtların düzenli biçimde saklandığı yer; toplu haldeki belgelere de arşiv denir; birçok ülkenin, devlet denetiminde düzenlenen ve korunan ulusal arşivi vardır
ARTAKSERKSES I Pers kralı, ö. İÖ 425; Kserkses'in oğlu; hk. d. İÖ 465-425
ilgili madde Themistokles 17:174b
"ARTAMONOVLAR" Gorki'nin romanı
ilgili madde Gorki 7:188a
ARTAUD, ANTONIN Fransız oyun yazarı, şair, oyuncu ve kuramcı, 1896-1948
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:43b
Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:223b
ART DECO mimarlık, iç mimarlık ve dekoratif sanatlarda etkili olan sanat akımı; 1930'larda resim ve heykel sanatını da etkiledi; en belirgin özelliği, süslemeler yerine işlevselliğe önem vermesi, biçimlerin yalınlığı ve çizgilerin akışkanlığıdır
ilgili madde İç mimarlık 8:282b
ARTEMİS Yunan mitolojisi
madde başlığı Artemis 2:40b, görsel
ilgili maddeler
Agamemnon 1:65b
Zeus 19:250b
ARTEMİSİA Karya Kralı Mausolos'un kız kardeşi ve karısı, ö. İÖ y. 350
ilgili maddeler
Bodrum 3:261b
Dünyanın Yedi Harikası 6:16a
ARTEMİS TAPINAĞI
ilgili maddeler
Dünyanın Yedi Harikası: Efes 6:16a, görsel
Efes 6:49b, 50a vd.
Manisa: Sart 12:46b, görsel
Mimarlık: Efes 12:226a
ARTEZYEN
madde başlığı Artezyen kuyusu 2:41b, görsel
ilgili madde Kuyu 11:151a, görsel
ARTHUR İngiltere'nin efsanevi kralı
madde başlığı Arthur 2:43a
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:38a
İngiliz edebiyatı 9:20a
Kılıç 10:207a
"ARTHUR'UN ÖLÜMÜ" Malory'nin romanı
ilgili maddeler

lu'nun birçok yerini dolaşmıştır; yaşamı ve ,bütün şiirleri *Dünden Bugüne Âşık İhsani* (1976) adlı kitapta toplanmıştır
"ÂŞIK KADINLAR" Lawrence'ın romanı
ilgili madde Lawrence 11:219b
ÂŞIKLAR BAYRAMI âşık denen halk şairlerini bir araya getirerek âşık edebiyatını canlandırmayı amaçlayan kültür etkinliği; ilki 1931'de Sivas'ta düzenlenmiş, 1966'dan bu yana Konya'da yapılanı gelenekselleşmiştir
"ÂŞIK MERDİVENİ" Rifat'ın şiir kitabı
ilgili madde Rifat 14:239b
ÂŞIK ÖMER Türk halk şairi, ö. 1707; âşıklar arasında büyük bir usta olarak tanınmış, dil ve sanat anlayışıyla 20. yy başlarına kadar etkili olmuştur
ÂŞIK PAŞA Türk şair, 1272-1332; şiirlerinde Yunus Emre ile Mevlana'nın etkisi büyüktür; en önemli yapıtı olan *Garibname* 12.000 beyitlik bir mesnevidir; *Divan-ı Âşık Paşa* ve *Maarifname* adlarıyla da bilinen bu yapıt, sanat kaygısı güdülmeden kaleme alınmış tasavvufi bir çalışmadır
ÂŞIK PAŞA TÜRBESİ Kırşehir
ilgili madde Kırşehir: görsel 10:224
ÂŞIKPAŞAZADE Osmanlı tarihçi, 1400-84; ilk önemli Osmanlı tarihçidir; daha çok *Âşıkpaşazade Tarihi* olarak tanınan *Tevarih-i Âl-i Osman* adlı yapıtı 1299-1478 arası Osmanlı tarihini kapsar; 1431'e kadarki gelişmeleri eski kaynaklardan ve çeşitli kişilerden derlemiş, sonraki olayları kendi gözlemlerine dayanarak yazmıştır; yapıt yalın bir dille ve bir destan havasıyla kaleme alınmıştır
ÂŞIK ŞENLİK Türk halk şairi, 1853-1912; yurt sevgisini işleyen deyişleri ve halk öyküleriyle tanınır; atışmalarda büyük ustalık göstermiş, koçaklamaları çok sevilmiştir; şiirleri *Çıldırlı Âşık Şenlik* (1975) adlı kitapta toplanmıştır
ÂŞIK VEYSEL asıl adı **Veysel Şatıroğlu** Türk halk şairi, 1894-1973
madde başlığı Âşık Veysel 2:102a, görsel
"ÂŞIK VEYSEL'İN HAYATI" *ya da* **Karanlık Dünya** Erksan'ın filmi
ilgili maddeler
Âşık Veysel 2:103a
Türk sineması 18:134b
AŞILAMA tarım
madde başlığı Aşılama 2:103a, görsel
ilgili madde Elma 6:133b
AŞINDIRICI
madde başlığı Aşındırıcı 2:104a, tablo
AŞINMA *ya da* **Erozyon**
madde başlığı Aşınma 2:105b, görsel
ilgili maddeler
Avustralya: görsel 2:199
Buzul ve buzullaşma 4:80b
Doğayı koruma 5:263b
Dünya 6:15a
Jeokimya 9:203a, görsel
Kıyı 10:235b, görsel
Orman 13:209a
Toprak 17:251a
AŞIRIİLETKEN *bak.* **ÜSTÜNİLETKEN**
AŞİL *ya da* **Akhilleus** Yunan mitolojisi
madde başlığı Aşil 2:108a, görsel
ilgili maddeler
Amazonlar 1:198b
Hektor 8:118a vd.
Hermes 8:133a
İlyada 9:13a vd.
Teb 17:99a
Truva Savaşı 17:304a vd.
AŞİR EFENDİ HANI Kastamonu
ilgili madde Kastamonu: görsel 10:86
AŞİRET aynı soydan gelen ve göçebe ya da yarı göçebe yaşam süren insan topluluğu; mevsimine göre yaylak ve kışlaklara göç ederler; dışa kapalı ekonomik ve toplumsal yaşamları geleneklere bağlıdır, bunu da aşiret beyi denetler; beylik ya soydan geçer ya da seçimle kazanılır; tarih boyunca dünyanın her yerinde benzer topluluklar görülmüş, bunlar zamanla toprağa yerleşip özelliklerini yitirmişlerdir; Türkiye'de bugün yalnız Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da aşiretlere rastlanır
ilgili madde Anadolu Beylikleri 1:248a
AŞİYAN Tevfik Fikret'in evi, Rumelihisarı, İstanbul; 1945'te Edebiyat-ı Cedide Müzesi olarak düzenlendi; bugün Tevfik Fikret Müzesi'dir
ilgili madde Tevfik Fikret 17:166a
AŞKABAT SSCB; Türkmenistan'ın başkenti; 1881'de bir Rus kalesi olarak kuruldu; 1924'te Türkmenistan SSC'nin başkenti yapıldı; 1948'de SSCB'de o güne kadar görülen en büyük depremde yerle bir oldu; yeniden kurulan kent, bugün bir sanayi ve kültür merkezidir; nüf. 398.000 (1989 tah.)
ilgili madde Türkmenistan 18:107a
AŞKALE Erzurum'un ilçesi; ilçe merkezi Aşkale kasabası Karasu Irmağı'nın vadisinde kurulmuştur; nüf. (1990 geç.): ilçe 42.443, kasaba 15.472
AŞKELON İsrail'de Eski Mısır ve Filistin kenti; ilk yerleşim tarihi İÖ 2000'lere uzanır; 1153'te Haçlılar'ın eline geçti; yeni kent 1949'da İsrailliler tarafından eskisinin 2 km uzağında kuruldu; bugün sanayi ve turizm merkezidir; nüf. 53.500 (1982)
AŞKENAZİ EDEBİYATI *bak.* **YİDİŞ EDEBİYATI**
"AŞK-I MEMNU" Uşaklıgil'in romanı
ilgili madde Uşaklıgil 18:225a, 225b
"AŞK OTOBÜSÜ" Steinbeck'in romanı
ilgili madde Steinbeck 16:134b
"AŞK VE GURUR" Austen'ın romanı
ilgili madde Austen 2:164b, 165a
AŞOKA Hindistan imparatoru, ö. İÖ y. 238; Çandra Gupta'nın torunu ve Maurya hanedanının son hükümdarı; Budacılık'ı benimsedi ve devlet dini olarak ilan etti
ilgili maddeler
Buda ve Budacılık 4:39b
Din 5:231a
Hindistan 8:169b
AŞTORET *bak.* **ASTARTE**
AŞURE buğday, nohut, fasulye ve çeşitli kuru ve yaş yemişlerle pişirilen tatlı; önemli dinsel günlerde aşure pişirme geleneği Yahudiler'de ve İslam öncesi Araplar'da da vardı; bugün Müslümanlar arasında Hz. Hüseyin'in şehit edildiği gün olan 10 Muharrem'de pişirilmesi geleneği yaygındır
AT hayvan
madde başlığı At 2:108b, görsel
ana maddeler
At yarışı 2:159a vd.
Binicilik 3:198a vd.
Midilli 12:206a
ilgili maddeler
Dişler 5:245a, görsel
Evcil hayvanlar 6:224a, 225b
Evrim: görsel 6:242
İspanya: görsel 9:104
Tarihöncesi yaşam 17:52b
AT satranç
ilgili madde Satranç 15:70b vd.
ATABARI halk oyunu
ilgili madde Artvin 2:49b
ATABETÜ'L-HAKAYIK Edip Ahmed Yükneki'nin manzum yapıtı; Doğu Türkçesiyle ve aruz vezniyle yazılmış ahlak öğütlerini içerir; Türk edebiyatının en eski yapıtlarından biridir; 12. yy'da yazıldığı sanılıyor
•Edip Ahmed Yükneki
ATABEY Selçuklular'da şehzadeleri eğitmekle görevli kişilere verilen san; zamanla devlet yönetiminde güç kazanan atabeylerden bazıları bağımsız hanedanlar kurdular; bu beyliklerden en önemlileri Fars Atabeyleri (Salgurlular), Azerbaycan Atabeyleri (İldenizliler) ve Suriye Atabeyleri'dir (Zengiler)
ilgili madde Fatımiler 6:261a
ATABEY Isparta'nın ilçesi; Göller Yöresi'nde yer alır; ilçenin en önemli geçim kaynağı gül üretimi ve halıcılıktır; nüf. (1990 geç.): ilçe 7.560, kasaba 5.013
ATACAMA ÇÖLÜ Şili; kuzeyde, kıyıdaki dağlardan tuz düzlüklerine kadar y. 1.100 km boyunca uzanan kıraç ve serin bir bölgedir; 19. yy'da Peru, Şili ve Bolivya arasında savaş nedeni olan sodyum nitrat yatakları burada bulunur; bugün bakır madenciliği önemlidir
ilgili maddeler
Peru 14:52a
Yağmur 19:68b
ATACAMA YAYLASI Güney Amerika; Arjantin ve Şili topraklarında soğuk ve ıssız yayla; ortalama yükseklik 3.650 m; 16. yy'da Şilili ve Perulu kolonicilerin yerleştiği vadilerde bugün az sayıda insan mısır ve buğday yetiştirir
ATAÇ, NURULLAH Türk deneme ve eleştiri yazarı, 1898-1957
madde başlığı Ataç 2:113b
ilgili maddeler
Beyatlı 3:157a
Deneme 5:146b
Günlük 7:300a
ATAERKİLLİK aile içinde babanın ya da en büyük erkeğin otoritesinin mutlak olduğu toplum biçimi; 19. yy'da bazı antropologlar, ataerkil toplumu insanlık tarihinin evriminde bir aşama olarak düşündüler; günümüzde ise tiranlığa varan mutlak baba egemenliğinin ender olduğu görüşü daha yaygındır
ilgili madde Zulular 19:271a
ATAHUALPA İnka kralı, y. 1502-33; Peru'nun son İnka hükümdarıydı; Pizarro tarafından tutsak alınarak öldürüldü
ilgili maddeler
İnkalar 9:50b
Peru 14:54b
Pizarro 14:88b
ATALANTE Yunan mitolojisinde avcılığıyla da ünlü kadın atlet; yarışta kendisini geçebilecek erkekle evleneceğini duyurur; Hippomenes, Afrodit'in verdiği üç altın elmayı yol üstüne bırakır; Atalante'nin elmaları almak için zaman yitirmesinden yararlanarak yarışı kazanır ve Atalante ile evlenir

sı'nın kuzey kesimindedir; daha önce Çekerek ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 21.813, kasaba 5.773

AYDIN DAĞLARI Ege Bölgesi'nde sıradağ; yüksekliği 1.500-1.800 m arasında değişir
ilgili madde Aydın 2:224b, görsel

AYDINLANMA ÇAĞI
madde başlığı Aydınlanma Çağı 2:228a
ilgili maddeler
Adalet 1:25a
Alman edebiyatı 1:161a vd.
Felsefe 6:270a

AYDINLAR Siirt'in ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 7.008, kasaba 3.883

AYDINLATMA
madde başlığı Aydınlatma 2:229a, görsel
ilgili maddeler
Deniz feneri 5:158b
Flüorışıma 6:318a
İç mimarlık 8:279a
•*aydınlatma araçları, örn.* Fener; Kandil; Lamba; Mum

AYDINOĞLU MEHMED BEY Aydınoğulları beyliğinin kurucusu, ö. 1334
ilgili madde Anadolu Beylikleri 1:245b

AYDINOĞULLARI Anadolu'da kurulmuş beylik
ana madde Anadolu Beylikleri 1:245b vd., tablo
ilgili maddeler
Aydın 2:225b vd.
İzmir 9:173b

AYDIN REİS Osmanlı denizci, ü. 16. yy
ilgili madde Barbaros Hayreddin Paşa 3:43a

AYDINTEPE Bayburt'un ilçesi; daha önce Gümüşhane'nin Bayburt ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; 1989'da da il olan Bayburt'a bağlandı; nüf. (1990 geç.): ilçe 16.186, kasaba 5.333
•Bayburt

AY DÜZLÜĞÜ Ay'ın yüzeyinde koyu bir leke olarak görünen ve yanılgıyla deniz olduğu sanılan düzlük bölge
ilgili madde Ay 2:213a, 214b, görsel

AYERS KAYASI Avustralya; Kuzey Toprakları'nda kızıl renkli dev kayaç kütlesi
ilgili maddeler
Avustralya: görsel 2:194
Ulusal parklar 18:189a

AYET Kuran'ın surelerini oluşturan cümle ya da cümleler
ilgili maddeler
Kuran 11:104a vd.
Muhammed, Hz. 12:303b

AYGEN, REŞAT ENİS Türk yazar, 1909-84; yapıtlarında katı gerçekleri, toplumsal ve bireysel bunalımları işledi; en tanınmış romanları *Kanun Namına* (1932), *Toprak Kokusu* (1944), *Ekmek Kavgamız* (1947) ve *Sarı İt*'tir (1968)
ilgili madde Gerçekçilik 7:133b

AYI
madde başlığı Ayı 2:233a, görsel
ilgili madde Biyolojik saat 3:248b vd.

AYIBALIĞI *bak.* **FOK**

AYIK, AHMET Türk güreşçi, d. 1938; serbest stilde 97 ve 100 kilolarda güreşti; Akdeniz, Balkan ve Avrupa şampiyonluklarından sonra 1965 ve 1967'de dünya, 1968'de olimpiyat şampiyonu oldu; 1977-79 arası güreş federasyonu başkanlığı yaptı

AYIRAÇ kimya *bak.* **BELİRTEÇ**

AYIRMA GÜCÜ
ilgili maddeler
Mikroskop 12:216a
Tayf 17:90b

"AYIŞIĞINDA ÇALIŞKUR" Taner'in öykü kitabı
ilgili madde Taner 16:319b

AYİN-İ ŞERİF *ya da* **Mevlevi ayini**
ilgili maddeler
Mevlevilik 12:180a
Tarikatlar: görsel 17:53
Türk müziği 18:119a

AYKAÇ, FAZIL AHMET Türk yazar, 1884-1967; taşlama şiirinin önde gelen adlarından; döneminin siyaset ve edebiyat dünyasını hicveden nazireleriyle tanınır
ilgili maddeler
Servet-i Fünun: görsel 15:139
Türk edebiyatı 18:39b

AYKAL, DUYGU Türk balerin ve koreograf, 1943-88; Devlet Halk Dansları Topluluğu sanat sorumlusu olarak çalıştı; Devlet Opera ve Balesi'nde baş koreograf oldu; *Oluşum* ve *Bulutlar Nereye Gider* gibi özgün bir yorum getiren koreografiler sahneledi
ilgili madde Bale 2:305a

AYKAL, GÜRER Türk orkestra şefi, d. 1942; Ankara Oda Orkestrası'nın kurucularından; birçok Avrupa kentinde konuk şef olarak konserler yönetti; 1981'de devlet sanatçısı unvanını aldı; Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası şefleri arasına katıldı

"AYLAKLAR" Anday'ın romanı
ilgili madde Anday 1:266b

AYMÉ, MARCEL Fransız yazar, 1902-67; yapıtlarında simgesel bir anlatım ve gizli bir alaycılık vardır; fantezi ile gerçeğin iç içe geçtiği öykülerinde garip olaylara yer verir; örn. *Duvargeçen*'de (1943) duvarlardan sızabilen çekingen bir kâtibi, bir başka öyküsünde de 30 yaşından sonra uzamaya başlayan bir cüceyi anlatmıştır
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:18b

AY MODÜLÜ
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:247a, 247b, görsel

AYNA optik
madde başlığı Ayna 2:236a
ilgili maddeler
Laser 11:205b
Teleskop 17:133a vd.
Uzakdoğu sanatı 18:240b
Yansıma ve kırılma 19:93a vd.

"AYNA" Tarkovski'nin filmi
ilgili madde Sinema 15:236b

"AYNADAKİ YALAN" Kısakürek'in romanı
ilgili madde Kısakürek 10:227b

AYNA DİŞLİ
ilgili madde Bisiklet 3:225b

AYNAK *ya da* **Çeltikçi**
madde başlığı Aynak 2:236b, görsel
•Kel aynak

AYNALIKAVAK KASRI İstanbul; I. Ahmed döneminde Haliç'te Tersane Sarayı olarak yapıldı; Pasarofça Antlaşması'nda sonra Venedikliler tarafından saraya armağan edilen büyük aynalarla bezendiğinden Aynalıkavak Kasrı olarak anıldı; 1677 ve 1766'da yanan kasır son olarak III. Selim döneminde onarıldı ve Hasbahçe Köşkü eklendi

AYNALIKAVAK TENKİHNAMESİ 21 Mart 1779; Osmanlı Devleti ile Rusya arasında imzalanan antlaşma; 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması'yla bağımsızlık kazanan Kırım'ın Rus egemenliğine girmesi üzerine başgösteren karışıklıklar ve Osmanlı Devleti'nin olaylara müdahalesi yeni bir antlaşmayı zorunlu kıldı; İstanbul'da Aynalıkavak Kasrı'nda imzalanan antlaşmayla Kırım'ın bağımsızlığı tanındı; Kırım'daki Rus askerlerinin çekilmesi, Osmanlı Devleti'nin de Rusya'ya bazı ticaret ayrıcalıkları vermesi kabul edildi

AYNALI ODA Topkapı Sarayı
ilgili madde Topkapı Sarayı: görsel 17:241

AYNALI SAZAN
ilgili madde Sazan 15:90b

AYNALI TELESKOP *ya da* **Yansımalı teleskop**
ana madde Teleskop 17:133a vd., görsel
ilgili maddeler
Astronomi 2:74a, görsel
Newton 13:66b

"AYNALI VENÜS" Tiziano'nun tablosu
ilgili madde Tiziano 17:226a

"AYNA ÖNÜNDEKİ KIZ" Picasso'nun tablosu
ilgili madde Picasso 14:71a, görsel

"AYNAROZ KADISI" Musahipzade Celal'in oyunu
ilgili maddeler
Musahipzade Celal 12:316a
Türk tiyatrosu: görsel 18:149

AYN-I ZİLHA *bak.* **BALIKLI GÖL**

AYNŞTAYNYUM uranyumötesi element•; simgesi Es, atom numarası 99; adını Albert Einstein'dan almış radyoaktif bir katıdır; en kararlı izotopu Es-254 (yarı ömrü 276 gün); 1952'de patlatılan ilk hidrojen bombasının artıklarında keşfedilmiştir

AYNULAR halk
ilgili maddeler
Japonya 9:187b
Kıl 10:205a

AYRAÇ *ya da* **Parantez**
ilgili madde Noktalama işaretleri 13:102b vd.

AYRAN yoğurdun çırpılıp sulandırılmasıyla hazırlanan içecek; "yayık ayranı" denen gerçek ayran, sütün yayıkta çalkalanması ve kremadaki katı yağ parçacıklarının tereyağına dönüştürülerek alınmasından sonra geriye kalan besleyici sıvıdır; bu sıvı % 90 su, % 5 süt şekeri, % 3 kazein ve az miktarda laktik asit içerir
ilgili maddeler
İçecek 8:271a
Tereyağı 17:153b vd.

AYRANCI Karaman'ın ilçesi; daha önce Konya'nın Ereğli ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu, 1989'da Karaman iline bağlandı; nüf. (1990 geç.): ilçe 14.601, kasaba 2.926

AYRIKÇİMİ
ilgili madde Buğdaygiller 4:44b

AYRIKOTU
ilgili madde Buğdaygiller 4:44a, görsel

AYRIMCILIK bazı toplumsal gruplara, yasal ya da geleneksel olarak eşit hak tanı-

AZOT *ya da* **Nitrojen**
madde başlığı Azot 2:243b
ilgili maddeler
Amonyak 2:238b
Baklagiller 2:291b
Bakteri 2:293a
Dalgıçlık 5:65b, 66b
Demir ve çelik 5:127b
Gübre 7:244b
Hava 8:57a
Rutherford 14:307a
Su 16:149a

AZOT BAĞLAYICI BAKTERİ bitkilerin köklerinde yaşayan ve havanın azotunu nitrat gibi bileşiklere dönüştüren bakterilerin ortak adı
ilgili madde Azot 2:244b

AZOT ÇEVRİMİ
ilgili madde Azot 2:244b, görsel

AZOT GRUBU ELEMENTLERİ periyotlar cetvelindeki V. grubu oluşturan beş element; bunlardan azot ve fosfor ametal, arsenik ve antimon metalsi, bizmut ise tipik bir metaldir; azot gaz halinde, öbürleri ise katı halde bulunur

AZOT OKSİT
ilgili maddeler
Azot 2:244b
Doğayı koruma 5:263a

AZRAİL İslam inancında ölüm meleği; görevi, Allah'ın belirlediği yaşam süresinin sonuna gelen canlıların canını almaktır; inanmışların canını incitmeden, inançsızlarınkini ise sökerek alır; Cebrail, İsrafil ve Mikail'le birlikte dört büyük melekten biridir
•Cebrail; İsrafil; Mikail

AZRAK TOPRAK METALLERİ *bak.* **LANTANİTLER**

AZTEK İMPARATORLUĞU
ana madde Aztekler 2:245b vd.

AZTEKLER *ya da* **Tenoçkalar** halk
madde başlığı Aztekler 2:245a
ilgili maddeler
Cortes 4:207a vd.
Çikolata ve kakao 4:301a
Efsane ve mitler 6:53a, 56a
Heykel 8:142b
Maske: görsel 12:91
Meksika 12:135a
Meksiko 12:137a vd.
Pipo 14:73a
Vanilya 18:302a

AZTLÁN efsanevi ada
ilgili madde Aztekler 2:245a

AZUELA, MARIANO Meksikalı yazar, 1873-1952
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:210a

AZZİ Hitit kaynaklarında, Karasu vadisini çevreleyen bölgeye verilen ad: Boğazköy tabletlerinde bu bölge Azzi-Hayaşa biçiminde geçer; Hitit döneminden sonra unutulmuştur

B

BAADER-MEINHOF ÇETESİ 1968'de kurulan Batı Alman terör örgütü; adını eski önderleri Andreas Baader (1943-77) ve Ulrike Meinhof'tan (1934-76) alır
ilgili madde Terörizm 17:160b

BAAL Yakındoğu mitolojisi
madde başlığı Baal 2:247b
ilgili madde Babil 2:249b

BAALBEK Lübnan'da kent; İÖ 332'de bir Yunan kenti olarak kuruldu; daha sonra Mısırlılar aynı yerde Heliopolis kentini kurdular; İÖ 64'te Romalılar'ın, İS 637'de Suriye'nin egemenliğine girdi; I. Dünya Savaşı'ndan sonra Lübnan topraklarına katıldı; Roma tapınak kalıntılarını barındırır; nüf. 14.000 (1982 tah.)

BAAL-ZEBUB *bak.* **BEEL-ZEBUB**

BAAS PARTİSİ birçok Arap ülkesinde örgütlenmiş siyasal parti; Arap sosyalizmini kurmayı ve Arap toplumlarını birleştirmeyi amaçlar; Irak ve Suriye'de iktidardadır
ilgili maddeler
Irak 8:230a
Saddam Hüseyin 14:328b vd.

BÂB asıl adı **Mirza Ali Muhammed** İranlı dini önder ve Babilik'in kurucusu, 1819-50; kendisini, tanrısal gerçeğe açılan kapı anlamında "Bâb" ilan etti ve 18 müridiyle Babilik'i yaymaya çalıştı; bu nedenle 19 sayısı Babilik'te kutsal sayılır
•Babilik

"BABA" Coppola'nın filmi
ilgili madde Sinema 15:34b

"BABA" Strindberg'in tiyatro oyunu
ilgili madde Strindberg 16:147a

BABA BURNU Ege Denizi kıyısında, Çanakkale il sınırları içinde burun; Anadolu'nun en batı ucu; 38° 28´ K enlemi ile 26° 04´ D boylamında yer alır
ilgili madde Çanakkale 4:242a

BABADAĞ Denizli'nin ilçesi; daha önce Sarayköy ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 9.460, kasaba 5.974

BABAESKİ Kırklareli'nin ilçesi; Ergene Ovası'nda yer alır; 1926'da Alpullu Şeker Fabrikası'nın kurulmasından sonra ilçede şekerpancarı üretimi gelişmiştir; nüf. (1990 geç.): ilçe 58.127, kasaba 23.125

"BABAEVİ" Orhan Kemal'in romanı
ilgili madde Orhan Kemal 13:199a

BABAFİNGO YELKENİ
ilgili madde Gemi ve gemi yapımı 7:114b

BABAİ AYAKLANMASI 1239-40
madde başlığı Babai Ayaklanması 2:248a
ilgili madde Hacı Bektaş Veli 7:318a

BABA İLYAS Türkmen ayaklanmacı, ö. 1240
ana madde Babai Ayaklanması 2:248a vd.

BABA İSHAK Türkmen ayaklanmacı, ö. 1240
ana madde Babai Ayaklanması 2:248b vd.
ilgili madde Hacı Bektaş Veli 7:318a

"BABALAR VE OĞULLAR" Turgenyev'in romanı
ilgili maddeler
Rus edebiyatı 14:302a
Turgenyev 17:330a

"BABASIZ EVLER" Böll'ün romanı
ilgili madde Böll 4:10a

BABA TAHİR URYAN İranlı şair, ö. 11. yy
ilgili madde Rubai 14:293a

"BABAYİĞİT" Synge'in tiyatro oyunu
ilgili maddeler
Synge 16:221b
Tiyatro sanatı 17:214b

BABBAGE, CHARLES İngiliz matematikçi ve mucit, 1792-1871; çağdaş sayısal bilgisayarların öncüsü sayılan aygıtın tasarımını yapmıştır
ilgili maddeler
Bilgisayar 3:186b vd., görsel
Hesap makinesi 8:138b

BABBITT, ISAAC ABD'li mucit, 1799-1862
ilgili madde Alaşım 1:137a

BABBITT METALİ mil yataklarının yapımında kullanılan kalay, antimon ve bakır alaşımı
ilgili maddeler
Alaşım 1:137a
Kalay 9:274a

BABEK İranlı ayaklanmacı, ö. 838; Abbasi egemenliğine karşı ayaklanarak Azerbaycan'ı denetimi altına aldı;, yandaşlarınca peygamber sayıldı; sonunda Abbasi ordusunca yakalanıp idam edildi

BABEL, İSAAK SSCB'li öykü yazarı, 1894-1941; yapıtlarında Yahudiler'in yaşamını ve savaşı konu aldı; Yahudi kökenini yansıtan *Odessa Masalları* (1931) ile Rus-Polonya Savaşı'na katıldıktan sonra yazdığı *Kızıl Süvariler* (1926) Türkçe'ye çevrilmiştir; 1939'da, Stalin döneminde tutuklandı ve bir çalışma kampında öldü
ilgili madde Rus edebiyatı 14:303a vd.

BABIÂLİ Osmanlı Devleti'nin başkenti İstanbul'da, sadrazamlık makamının ve yönetim organlarının toplandığı yer; eskiden sadrazamlar görevlerini kendi konaklarında yürütürlerdi; 18. yy'da Topkapı Sarayı yakınında belli bir yer yapıldı; zamanla öbür devlet daireleri de burada toplandı; Tanzimat'tan sonra nezaretler (bakanlıklar) ayrı yerlere taşınınca burada yalnızca Sadrazamlık, Hariciye ve Dahiliye nezaretleri kaldı; bugün İstanbul valiliğince kullanılmaktadır
ana madde Osmanlı İmparatorluğu 13:238b, görsel

BABIÂLİ BASKINI 1913
ilgili maddeler
Enver Paşa 6:161a
İttihat ve Terakki Cemiyeti 9:153a
Talat Paşa 16:313b

BAB-I HÜMAYUN Topkapı Sarayı'nın ana giriş kapısı
ilgili madde Topkapı Sarayı 17:239a

BABİL Irak'ta, Fırat Irmağı kıyısında eskiçağ kenti
madde başlığı Babil 2:249a
ilgili maddeler
Babil Kulesi 2:249b
Babil ve Asur uygarlıkları 2:250a vd.
Nabukadnezar 13:21b
Tünel 18:19b

BABİLİK İranlı Mirza Ali Muhammed Bâb'ın kurduğu din; Şii inançlarından yola çıktığı halde birçok yönüyle ondan ayrılır; 19 sayısı kutsaldır ve inançlarda önemli yer tutar; kutsal kitabı Bâb'ın yazdığı *Beyan*'dır, Bâb'ın öldürülmesinden sonra Bahailik ve Subh-ı Ezel yolu olarak ikiye ayrılmıştır
•Bahailik

BABİL İMPARATORLUĞU Mezopotamya'da eski krallık
ana madde Babil ve Asur uygarlıkları 2:250a, 251a

sıdır
ilgili madde Kutupların keşfi 11:137a
BAFFIN DENİZİ Atlas Okyanusu'nun kuzeyinde, Grönland ile Baffin Adası arasında; haritası ilk kez 1615'te çıkarıldı; buzdağlarıyla kaplıdır ve iklimi çok serttir; denizdeki ve kıyılarındaki hayvanlar ile bitkiler yaşamlarını sıcak su akıntılarına ve denizin tuzlu oluşuna borçludur
ilgili madde Kutupların keşfi 11:135b, 137b
BAFRA Samsun'un ilçesi; Kızılırmak'ın deltasındaki verimli Bafra Ovası'nda yer alır; Kızılırmak vadisinin yamaçlarında dünyaca ünlü Bafra tütünü yetiştirilir, kıyılarda balıkçılık yapılır; nüf. (1990 geç.): ilçe 153.997, kent 66.209
BAFRA OVASI Samsun il sınırları içinde alüvyonlu delta ovası
ilgili maddeler
Delta 5:115a
Ova 13:255a
BAGAMOYO Tanzanya
ilgili madde Tanzanya: görsel 16:325
BAGET
ilgili madde Davul 5:98a, görsel
BAGO *bak.* **PEGU**
BAGRATLI HANEDANI Ermenistan
ilgili madde Ermenistan 6:173a
BAĞ anatomi
madde başlığı Kemikler, eklemler ve bağlar 10:162a, görsel
ilgili madde İskelet 9:89b
BAĞ üzüm bahçesi
ilgili maddeler
Avrupa: görsel 2:178
Şarap 16:236b, görsel
BAĞA kaplumbağaların, kemiksi levhalardan oluşan kalın ve sert kabuğu; bazı kaplumbağa türlerinin kabuğu eskiden sedefçilikte ve kakmacılıkta çok değerliydi; ısı ve basınç altında kolayca biçimlendirilebilen, yarı saydam, güzel renkli ve desenli bağalardan ayrıca tarak, kaşık, enfiye ve mücevher kutusu gibi küçük eşyalar yapılırdı
BAĞBOZUMU
ilgili madde Şarap: görsel 16:237, 238
BAĞCILIK
ana madde Üzüm 18:285b, 286b
ilgili madde Şarap 16:241b
BAĞDAT Irak
madde başlığı Bağdat 2:263a, görsel
ilgili maddeler
Abbasiler 1:11b
Arabistan 1:310a
Dicle Irmağı 5:216a
Gözlemevi 7:215b
Irak 8:229a
BAĞDAT DEMİRYOLU İstanbul'u Bağdat'a bağlayan demiryolu hattı; Batılı devletlerin Osmanlı topraklarından ekonomik çıkar sağlama girişimlerinin bir parçası olarak tasarlanmıştı; Almanlar'ın üstlendiği projenin İzmit-Ankara ve Eskişehir-Konya bölümü 1895'te tamamlandı; 1918'de Nusaybin'e kadar ulaşan hattın geri kalan bölümü Suriye ve Irak tarafından bitirildi
BAĞDAT KÖŞKÜ Topkapı Sarayı; sarayın 4. avlusundaki köşkü 1640'ta IV. Murad Bağdat seferinin anısına yaptırdı; sekizgen biçimli ve kubbeli, kâgir bir yapıdır; kubbesi altın yaldızlı nakışlarla, pencere ve kapı içleri renkli taş mozaiklerle, duvarları da çinilerle süslüdür
BAĞDATLI RUHİ Türk şair, öl. 1606; deyimler, atasözleri ve halk deyişleriyle yüklü gazelleriyle tanınır; *Divan*'ı basılmıştır (1870); en ünlü şiiri 17 bentlik *Terkib-i bent*'tir
ilgili madde Rubai 14:293a
BAĞDAT PAKTI *ya da* **CENTO** NATO'nun Ortadoğu'daki uzantısı olarak 1955'te ABD ve İngiltere'nin girişimleriyle Bağdat'ta kurulan güvenlik örgütü
ilgili madde Türkiye 18:88b vd.
BAĞDOKU *ya da* **Destekdoku** vücudun biçimini koruyan ve bütün bölümlerini bir arada tutan dokuların ortak adı; kemik, bağ, kiriş, kıkırdak, altderi ve yağ dokusu gibi değişik dokuları içerir; karbonhidrat yapısındaki bağlayıcı bir maddenin içinde yüzen hücreler ve hücre dışı protein liflerinden oluşur
ana madde Vücut 19:38a
ilgili maddeler
Kemikler, eklemler ve bağlar 10:163a, 165a
Protein 14:148b
BAĞFİİL
ilgili madde Fiil 6:287a
BAĞIL ATOM KÜTLESİ *ya da* **Atom kütlesi** *ya da* **Atom ağırlığı**
ilgili maddeler
Atom 2:154a
Kimyasal elementler 10:268a
Molekül 12:262b
Thomson 17:176b
BAĞIL MOLEKÜL KÜTLESİ *ya da* **Molekül ağırlığı**
ilgili madde Molekül 12:262a
BAĞIL NEM
ilgili madde Nem 13:50b vd.
BAĞIL YOĞUNLUK *ya da* **Özgül ağırlık** sıvı ya da katı bir maddenin belirli bir sıcaklıktaki yoğunluğunun 4°C sıcaklığındaki suyun yoğunluğuna oranı; örn. altının bağıl yoğunluğu 20°C'de 19,3'tür; gazların yoğunluğu kuru havanın yoğunluğuyla karşılaştırılır
ana madde Yoğunluk 19:185a
ilgili maddeler
Bilim ve bilimsel yöntemler 3:192a
Metal 12:169b
BAĞIMLILIK
ana madde İlaç bağımlılığı 8:319a vd.
ilgili madde Afyon 1:61a
"BAĞIMSIZLIK SAVAŞI, SAMSUN'DAN ANKARA'YA" Dağlarca'nın şiir kitabı
ilgili maddeler
Dağlarca 5:60b
Şiir sanatı 16:273a
BAĞIRSAK
madde başlığı Bağırsak 2:264b, görsel
ana madde Sindirim 15:220a vd.
ilgili maddeler
Beslenme 3:150a
Cerrahi 4:162b
Kancalıkurt 9:323b, 324a
BAĞIRSAK İLTİHABI *ya da* **Enterit** bağırsakların tahriş edici maddeler, zehirler ve mikroplar nedeniyle iltihaplanması; belirtileri ateş, ishal ve bağırsak kasılmalarıdır; bebeklerde ve yaşlılarda tehlikeli olabilir; tedavi, iltihap giderici ilaçlarla belirtileri yok etmeye dayanır
BAĞIRSAK KELEBEĞİ bağırsaklarda asalak yaşayan yapraksolucan
ilgili madde Asalak ve çürükçül canlılar: görsel 2:52
BAĞIRSAK ÖZSUYU
ilgili madde Sindirim 15:220a
BAĞIRSAK SOLUCANI *bak.* **ASKARİT**
BAĞIRSAK SPAZMI
ilgili maddeler
Sindirim 15:221b
Stres 16:147a
BAĞIRTLAK
madde başlığı Bağırtlak 2:266a
BAĞIŞIKLAMA
ilgili maddeler
Aşı 2:101b
Bağışıklık 2:267b
BAĞIŞIKLIK
madde başlığı Bağışıklık 2:266a
ilgili maddeler
Aşı 2:101a
Doku ve organ nakli 5:288a, 288b
Grip ve soğuk algınlığı 7:234a
BAĞIŞIKLIKBİLİM *bak.* **İMMÜNOLOJİ**
BAĞIŞIKLIK SİSTEMİ
ana madde Bağışıklık 2:266b vd.
ilgili maddeler
AIDS 1:95a
Aşı 2:101b
Doku ve organ nakli 5:288a
Hastalık 8:44a
Lenf sistemi 11:229b
Mikroplar 12:214b
BAĞIŞIK SERUM *ya da* **Antiserum**
ilgili madde Bağışıklık 2:267b
BAĞ-KUR tam adı **Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu**
ilgili maddeler
Emeklilik 6:143a vd.
Sağlık ve sağlık hizmetleri 15:10b
Türkiye 18:73a
BAĞLAÇ
madde başlığı Bağlaç 2:268a
ilgili madde Yazım kuralları 19:128a
BAĞLAMA
ana madde Bağlama ailesi 2:269b, görsel
ilgili madde Halk müziği 8:17a
BAĞLANMA KUVVETİ *ya da* **Kohezyon**
ilgili maddeler
Buharlaşma 4:46a
Kılcallık 10:206a vd.
Sıvı 15:187a, 188a, 188b
BAĞLANTISIZ ÜLKELER
ilgili maddeler
Hindistan 8:174a
Nâsır 13:38a
Tito 17:207a
Uluslararası hukuk 18:197b
BAĞ MİLDİYÖSÜ
ilgili madde Mantarlar 12:52a
"BAĞRIYANIK ÖMER" Yesari'nin romanı
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:17a
BAĞ SALYANGOZU
ilgili madde Salyangoz 15:34a
BAHAEDDİN VELED Türk mutasavvıf, ö. 1231; Mevlana'nın babası
ilgili madde Mevlana 12:179a
BAHAİLİK Babilik'in bir kolu olarak 19. yy'da Bahaullah'ın kurduğu din; dinlerin ve insanların birliğini savunur; kutsal metinleri, Babilik'in kurucusu Bâb'ın, Bahaullah'ın ve oğlu Abdülbaha'nın konuşmaları ile yazılarıdır; günümüzde 200'den fazla ülkede izleyicisi vardır

•Babilik

BAHAMALAR
madde başlığı Bahamalar 2:270b, harita
ana madde Batı Hint Adaları 3:73a vd.
ilgili madde Kolomb 10:304b

BAHARAT
madde başlığı Baharat 2:271b, görsel
ana madde Baharat Yolu 2:272a vd.
ilgili madde Aşçılık 2:97b, 100a

BAHARAT ADALARI *bak.* **DOĞU HİNT ADALARI**

BAHARAT YOLU
madde başlığı Baharat Yolu 2:272a
ilgili maddeler
Araplar 1:320a
Büyük Selçuklu Devleti 4:94a
Doğu Hint Adaları 5:273a

"BAHAR AYİNİ" Stravinski'nin bestesi
ilgili maddeler
Nijinski 13:82a
Stravinski 16:145a

BAHAR ILIMI *ya da* **Bahar dönümü** gündüz ve gecenin eşit uzunlukta olduğu tarih; her yıl y. 21 Mart'a rastlar
ilgili maddeler
Hipparkhos 8:184a
Mevsimler 12:182a
•Güz ılımı

BAHARİYE kaside
ilgili madde Divan edebiyatı 5:252a

BAHAULLAH Bahailik'in kurucusu, 1817-92; Babilik'in kurucusu Bâb'ın müridi; Bâb'ın İran yönetimince idam edilmesinden sonra Babiler'in başına geçti (1850); ülkesinden kaçmak zorunda kalınca, kendisinin Bâb'ın müjdelediği imam-mehdi olduğunu açıklayarak Bahailik'i kurdu; ibadetten çok toplum ahlakı ve insanların kardeşliği üzerinde durdu; 100'den fazla yazılı metin bıraktı
•Babilik; Bahailik

BAHÇE Adana'nın ilçesi; zengin orman örtüsüyle kaplı dağlık bir yörededir; hayvancılık ve ormancılık yapılır; nüf. (1990 geç.): ilçe 27.885, kasaba 15.941

BAHÇE tarım
ana madde Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:273a vd., görsel
•Bostan; Botanik bahçesi; Çay bahçesi; Meyve bahçesi

"BAHÇEDE ACI ÇEKME" Bellini'nin tablosu
ilgili madde Bellini 3:131a, görsel

"BAHÇEDE ACI ÇEKME" Mantegna'nın tablosu
ilgili madde Mantegna: görsel 12:54

BAHÇE KARANFİLİ
ilgili madde Karanfil 10:43a

BAHÇE MİMARLIĞI *ya da* **Peyzaj mimarlığı**
madde başlığı Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:273a

BAHÇE ÖRÜMCEĞİ *bak.* **HAÇLI ÖRÜMCEK**

BAHÇESARAY Ukrayna SSC'de tarihi kent; 1783'te Ruslar'ın eline geçene kadar Kırım Hanlığı'nın başkentiydi; sanat yapıtlarına da konu olan kentin adı, Kırım Hanı Mengli Giray'ın yaptırdığı hanlık sarayından gelir; nüf. 15.912 (1970)
ilgili madde Kırım Hanlığı 10:216a

BAHÇESARAY Van'ın ilçesi; daha önce Gevaş ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 17.467, kasaba 3.325

"BAHÇIVAN" Tagore'un şiir kitabı
ilgili madde Tagore 16:295a

BAHÇIVAN KARINCA *bak.* **YAPRAKKESEN KARINCA**

BAHÇIVAN TERMİT
ilgili madde Termit 17:156a

BAHIA *bak.* **SALVADOR**

BAHİA BLANCA Arjantin; Atlas Okyanusu kıyısında, Napostá Grande Irmağı yakınında liman kenti; nüf. 220.765 (1980)
ilgili madde Arjantin 2:14b

BAHREYN
madde başlığı Bahreyn 2:282a, görsel
ilgili madde İnci ve inci avcılığı 9:17a

BAHŞİLİ Kırıkkale'nin ilçesi; daha önce Ankara'nın Kırıkkale ilçesine bağlı bir köydü; 1989'da il olan Kırıkkale'ye bağlandı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 10.872, kasaba 6.299
ilgili madde Kırıkkale 10:214b

BAHTERAN eskiden **Kirmanşah** İran'ın batısında kent; 4. yy'da Sasani hükümdarı IV. Behram tarafından kuruldu; Akdeniz'i Orta Asya'ya bağlayan kervan yolu üzerindeydi; sırasıyla Araplar'ın, Selçuklular'ın ve Safeviler'in eline geçti; I. Dünya Savaşı'nda iki yıl Osmanlı işgalinde kaldı; bugün önemli bir sanayi merkezi ve karayolu kavşağıdır; nüf. 560.514 (1986)
ilgili madde İran sanatı 9:71a

BAHUTULAR halk
ilgili maddeler
Burundi 4:73a
Ruanda 14:292b

BAILLY KRATERİ Ay
ilgili madde Ay 2:214a

BAILY, FRANCIS İngiliz astronomi bilgini, 1774-1844
ilgili madde Ay ve Güneş tutulması 2:240a

BAILY BONCUKLARI astronomi
ilgili madde Ay ve Güneş tutulması 2:240a

BAIN, ALEXANDER İngiliz mucit, 1810-77
ilgili madde Faksimile 6:251a

BAIRD, JOHN LOGIE İskoç mühendis ve mucit, 1888-1946
madde başlığı Baird 2:282b, görsel
ilgili maddeler
Radyo ve televizyon yayınları 14:192a, 193a
Televizyon 17:135b vd.
Video 19:7a

BAJA CALIFORNIA Meksika'nın batısında yarımada; doğudan California Körfezi, güneyden ve batıdan Büyük Okyanus ile çevrilidir; y. öl. 143.750 km^2; dar kıyı şeridinde birçok ada ve doğal liman bulunur
ilgili maddeler
Guano 7:237a
Hayvan göçü 8:109a
Meksika 12:130b

BAKAL
madde başlığı Bakal 2:283b

BAKALİT yapay fenol formaldehit reçinesi; yalıtım, kaplama ve kalıplama gibi pek çok kullanım alanı vardır
ilgili madde Plastikler 14:94b

BAKANLAR KONSEYİ Avrupa Toplulukları
ilgili madde Avrupa Toplulukları 2:189a

BAKANLAR KURULU *ya da* **Kabine**
madde başlığı Bakanlar kurulu 2:284a
ilgili maddeler
Başbakan 3:62a
Cumhurbaşkanı 4:213a

BAKARA
ilgili madde Kâğıt oyunları 9:256b

BAKARA SURESİ Kuran'ın ikinci suresi
ilgili madde Kuran 11:104a

BAKIMEVİ kimsesizlerin, yaşlı, sakat ve düşkünlerin barındırıldığı, genellikle devlete ya da vakıflara ait olan kuruluşların ortak adı
ilgili madde Sosyal yardım hizmetleri 15:330b

BAKIR
madde başlığı Bakır 2:285b, görsel
ilgili maddeler
Kablo 9:235b
Metal 12:169a, 170a
Oymabaskı 13:259b
Tarihöncesi aletler 17:47a
Tunç 17:319a
Tunç Çağı 17:320b

BAKIR ALAŞIMI
ilgili maddeler
Alaşım 1:136b
Bakır 2:286a

BAKIRCILIK
ana madde Bakır 2:287b, görsel

BAKIR ÇAĞI *ya da* **Kalkolitik Çağ** Tunç Çağı'ndan önce, alet yapımında taşın yanı sıra bakırın da kullanıldığı kültür dönemi
ana madde Tunç Çağı 17:320b
ilgili maddeler
Alacahöyük 1:129a
Çorum 5:42b
Lidya 11:248a

BAKIRÇAY Ege Bölgesi'nde akarsu; uzunluğu 129 km
ilgili madde Ege Bölgesi 6:61b

BAKIRKELEBEĞİ
ilgili madde Kelebek: görsel 10:146

BAKIRKÖY İstanbul'un ilçesi; anakent alanı içinde yer alır; Türkiye'nin en kalabalık ilçesidir; nüf. 1.310.072 (1990 geç.)

BAKIRKÖY RUH VE SİNİR HASTALIKLARI HASTANESİ İstanbul; Türkiye'nin en büyük akıl ve ruh sağlığı kurumu; 1924'te Mazhar Osman Usman'ın girişimiyle kuruldu

BAKIRPASI *ya da* **Patina** oksitlenme sonucunda bakırın yüzeyini kaplayan mavimsi yeşil renkli pas katmanı
ilgili madde Bakır 2:285b

BAKIR SÜLFAT *ya da* **Göztaşı**
ilgili maddeler
Bakır 2:286b
Boya ve cila 3:319b
Tuz 18:17a

BAKIR ÜFLEMELİ ÇALGILAR bakırdan ya da pirinçten yapılmış üflemeli çalgılar: örn. borazan, korno, saksofon, trombon, trompet, tuba
ana madde Üflemeli çalgılar 18:263b vd., görsel
ilgili maddeler
Bando 3:19a vd.
Orkestra 13:203a, 203b
•Borazan; Korno; Saksofon; Trombon; Trompet; Tuba

BAKIŞIM *ya da* **Simetri** *biyolojide,* bir hayvanın ya da bitkinin çeşitli bölüm ve organlarının belirli bir düzen içinde yerleşmesi; genellikle, benzer bölümlerin bir ek-

BASKI MAKİNESİ *ya da* **Matbaa makinesi**
ana madde Basım 3:52a vd.
ilgili maddeler
Gazete ve gazetecilik: görsel 7:90, 91
İletişim 8:324b
•Ofset baskı makinesi; Rotatif baskı makinesi
BASKI MÜREKKEBİ *ya da* **Matbaa mürekkebi**
ilgili maddeler
Basım 3:50b
Gliserin 7:179b
Karbon 10:55a
Mürekkep 12:333a
BASKI SİLİNDİRİ
ilgili madde Basım: görsel 3:54
BASKİL Elazığ'ın ilçesi; topraklarını Doğu Toros Dağları'nın uzantıları engebelendirir; temel geçim kaynağı tarımdır; nüf. (1990 geç.): ilçe 22.893, kasaba 4.464
ilgili madde Doğu Anadolu Bölgesi 5:272a
BASKLAR halk
madde başlığı Basklar ve Bask Bölgesi 3:59a
ilgili maddeler
Balina 2:331b
Fransa 7:22b
Pelot 14:41b
Pirene Dağları 14:76a
•Bask dili
BAS KLARNET alçak perdeli, tahta üflemeli çalgı
ilgili maddeler
Klarnet ailesi 10:283a, görsel
Üflemeli çalgılar: görsel 18:264
BASK YURDU VE ÖZGÜRLÜĞÜ *bak.* **ETA**
BAS LAVTA *bak.* **KİTARON**
BASLE *bak.* **BASEL**
BASMA basma tekniğiyle canlı renkte desenlerle süslenmiş, kalınca pamuklu dokuma; ilk kez 11. yy'da ya da daha önce Hindistan'da yapılmıştır
ilgili maddeler
Dokumacılık 5:284b
Pamuk 13:300a
BASMA TULUMBA
ilgili madde Pompa 14:116b
BASMILLAR Türk boyu
ilgili maddeler
Göktürkler 7:200a
Uygurlar 18:231a
BASRA Irak; Şattü'l-Arap kıyısında kent ve petrol yükleme limanı; 638'de Hz. Ömer tarafından kuruldu; uzun süre Müslümanlar'ın kültür ve ticaret merkezi oldu; sonradan siyasal çatışmalar ve karışıklıklar yüzünden eski önemini yitirdi; 16. yy'da ırmağın birkaç km yukarısında yeniden kuruldu; 1980'lerde İran-Irak Savaşı sırasında şiddetli çarpışmalara sahne oldu; nüf. 616.700 (1985 tah.)
ilgili madde Irak 8:229b
BASRA KÖRFEZİ Asya
madde başlığı Basra Körfezi 3:59b, harita
ilgili maddeler
Arabistan 1:307b, 309b
Babil ve Asur uygarlıkları 2:251a
Bahreyn 2:282b
Harezmşahlar 8:34b
İnci ve inci avcılığı 9:17b
İran 9:68b vd.
BASS BOĞAZI Avustralya ile Tasmanya'yı ayıran boğaz; en geniş yeri 241 km; derinliği 55-73 m arasında değişir; çevresinde doğal gaz ve petrol yatakları bulunmuştur
ilgili madde Tasmanya 17:58a
BASSE-TERRE Guadeloupe'ta ada; başkenti de aynı adı taşır
ilgili madde Guadeloupe 7:236b, görsel
BASSETERRE Saint Christopher ve Nevis Federasyonu'nun başkenti
ilgili madde Saint Christopher ve Nevis Federasyonu 15:16a
BAST *ya da* **Ubasti** kedi ya da aslan başlı Mısır tanrıçası
ilgili madde Kedi 10:141a
BASTILLE Paris'te tarihi hapishane
madde başlığı Bastille 3:60b, görsel
ilgili maddeler
Fransız Devrimi 7:35a
Paris 13:330b
BASTILLE MEYDANI Paris, Fransa
ilgili madde Paris 13:330b
BASUR *ya da* **Hemoroit** anüs kanalını döşeyen mukozanın ya da anüsü örten derinin altındaki toplardamar ağının genişlemesiyle oluşan kütle; enfeksiyonlardan ya da gebelik, kabızlık gibi karın içi basıncını artıran etkenlerden kaynaklanır; bazen de kalıtsaldır; kaşıntı, ağrı ve kanamalarla rahatsızlık veren bu kütle çok büyüdüğünde ameliyatla alınması gerekebilir
BASUROTU
ilgili madde Düğünçiçeği 5:331b
BAŞ anatomi
ilgili maddeler
İskelet 9:90a
Sinirler ve sinir sistemi 15:246a
BAŞ botanik
ilgili maddeler
Sarmısak 15:68b, görsel
Soğan 15:300b
BAŞAĞA, FERRUH Türk ressam, d. 1914; önceleri Gerçekçilik ve Kübizm anlayışında ürünler verdi; soyut sanatı benimseyen ilk ressamlardandır
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:126b
BAŞ AĞRISI kafatasının içinde duyulan ağrı; baştaki ağrıya duyarlı bölgelerin hastalık, yaralanma, stres ya da heyecan gibi nedenlerden etkilenmesiyle ortaya çıkar; menenjit ve beyin urları da baş ağrısına yol açar, ama bu ağrıların % 90'ından çoğu migrene ya da strese bağlıdır
ilgili madde Beyin 3:163b
BAŞAK botanik
ilgili madde Çiçek 4:299b
BAŞAK takımyıldız; Latince adı *Virgo*; astrolojide burçlar kuşağının 6. işaretidir
ilgili maddeler
Astroloji: tablo 2:68
Burçlar kuşağı 4:63a
BAŞAKÇIK
ilgili maddeler
Buğday 4:41b
Buğdaygiller 4:43b
BAŞAK KÜMESİ
ilgili maddeler
Evren: görsel 6:235
Gökada 7:195b
BAŞAR, ŞÜKÛFE NİHAL Türk kadın şair ve yazar, 1896-1973
ilgili madde Hecenin Beş Şairi 8:115a
BAŞARAN, MEHMET Türk şair ve yazar, d. 1926; köy yaşamını ve eğitim sorunlarını gerçekçi bir yaklaşımla yansıttı; *Elif Diye Bir Türkü* (1976) adlı öykü kitabıyla TRT Hikâye Başarı Ödülü'nü, *Mehmetçik Mehmet* (1978) adlı romanıyla da 1979 Orhan Kemal Roman Ödülü'nü kazandı
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:20b
BAŞARAN, TUNÇ Türk film yönetmeni, d. 1938
ilgili madde Türk sineması 18:140a
BAŞAT GEN
ilgili madde Kalıtım ve genetik 9:282b vd.
BAŞBAKAN
madde başlığı Başbakan 3:61a
ilgili maddeler
Bakanlar kurulu 2:285a
Parlamento 14:7a
BAŞ BİTİ
ilgili madde Bit 3:231a
BAŞÇIK
ilgili maddeler
Bitki 3:235a
Çiçek 4:294b, görsel
Üreme 18:282a
BAŞÇİFTLİK Tokat'ın ilçesi; daha önce Niksar ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 6.741, kasaba 3.826
BAŞ DÖNMESİ kişinin kendisinin ya da çevresinin döndüğü duygusuna kapılması; sersemlemeye, hatta bulantıya yol açar; hareketlerinin yönünü saptamaya yarayacak sabit belirleme noktaları olmayan pilotlarda ve dalgıçlarda çok sık görülür
ilgili madde Kulak 11:96b
BAŞGARSON *ya da* **Metrdotel**
ilgili madde Lokanta 11:273a
BAŞKALAŞIM KAYACI sıcaklık, basınç, gerilim gibi dış koşulların etkisiyle ya da kimyasal bileşenlerinden birini yitirdiği için, başlangıçtaki biçimi değişikliğe uğramış olan kayaç
ana madde Kayaç 10:115b vd., görsel
ilgili maddeler
Arduvaz 1:324a
Jeokimya 9:203a
Jeoloji 9:204a
Mineral 12:237a
BAŞKALAŞMA *ya da* **Metamorfoz** biyolojide, bir canlının geçirdiği köklü yapısal ya da biçimsel değişiklik süreci; örn. kurbağaların iribaş denen ve suda yaşayan larvalarının erişkin kara kurbağasına ya da bir tırtılın kelebeğe dönüşmesi
ilgili maddeler
Amfibyumlar 1:234b
Böcek 3:330b
İpek 9:63b
Sinek 15:222b
Sirke sineği 15:258a
"BAŞKALDIRAN İNSAN" Camus'nün denemesi
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:44b
Varoluşçuluk 18:306b
BAŞKALE Van'ın ilçesi; ilin en engebeli ve yüksek bölgesinde bulunan ilçenin ana geçim kaynağı hayvancılıktır; nüf. (1990 geç.): ilçe 55.621, kasaba 16.718
"BAŞKAN BABAMIZIN SONBAHARI" Garcia Marquez'in romanı

madde başlığı Batı Samoa 3:77a, görsel
ilgili maddeler
Pasifik Adaları 14:21b
Polinezyalılar 14:105b

BATI SLAVLARI halk
ilgili madde Slavlar 15:291a

BATI ŞERİA İsrail'in işgali altındaki bölge; İsrail ile Ürdün arasında, Şeria Irmağı'nın batısında; 1967'den bu yana İsrail yönetimindedir; Kudüs'ün bir bölümünü de içerir; y. öl. 5.700 km²; halkın büyük bölümünü Araplar oluşturur
ilgili maddeler
Arap-İsrail Savaşları 1:317b
Filistin 6:301b
Ürdün 18:279b, 280b

BATI TÜRKÇESİ *ya da* **Oğuzca** en eski Türk lehçesi
ilgili maddeler
Kaşgarlı Mahmud 10:88b
Osmanlıca 13:233a

BATI VIRGINIA ABD'de eyalet; ülkenin orta kesiminde; topraklarının dörtte üçü ormanlıktır; başkenti Charleston; nüf. 1.901.625 (1990)

BATIYA GÖÇ ABD; Amerika kıtasına gelen göçmenlerin doğudaki Atlas Okyanusu kıyılarından batıya doğru yayıldıkları büyük göç hareketi; ilk göçmenlerin kıtaya yerleşmesinden hemen sonra başlayıp 19. yy'ın sonlarına kadar sürdü; böylece Kuzey Amerika topraklarının hemen her yanı beyazların yerleşimine açılmış oldu

"BATIYA YOLCULUK" *ya da* **"Maymun"** Wu Chengen'in romanı
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:238a

BATİK
madde başlığı Batik 3:78a, görsel
ilgili maddeler
Dokumacılık 5:285b
Endonezya 6:149b
Güneydoğu Asya sanatı 7:297b

BATİSFER denizaltı gözlemlerinde kullanılan küresel çelik kabin; bir kabloyla gemiye bağlanır; çevreyi gözlemek için pencereleri vardır; ilki 1930'da yapılan bu dalış küresi günümüzde yerini batiskafa bırakmıştır
ilgili maddeler
Dalgıçlık 5:66b
Derin deniz canlıları 5:196b

BATİSKAF derin denizleri araştırmak amacıyla yapılmış iki kişilik sualtı aracı; demir safraların ağırlığıyla dibe iner; safralar atıldığı zaman, sudan daha hafif olan benzinle doldurulmuş şamandırasının yardımıyla yüzeye çıkar
ana madde Dalgıçlık 5:67a
ilgili maddeler
Denizaltı 5:152b
Derin deniz canlıları 5:196b

BATISTA, FULGENCIO Küba diktatörü, 1901-73; 1933'te askeri darbeyle başa geçti; 1933-44 ve 1953-59 arasında iki kez devlet başkanı oldu; 1959'da Fidel Castro tarafından düşürüldü
ilgili maddeler
Castro 4:132a
Küba 11:167a

BATLAMYUS *ya da* **Klaudios Ptolemaios** Eski Yunanlı astronomi ve coğrafya bilgini, ü. 127-145
madde başlığı Batlamyus 3:79a
ilgili maddeler
Astroloji 2:69a
Astronomi 2:71b, 72a
Coğrafya 4:199b
Evren 6:235a
Harita ve haritacılık 8:36a
Kopernik 11:8a
Takımyıldız 16:300b

BATLAMYUS MODELİ İS 140'ta Batlamyus'un geliştirdiği evren modeli; bu modele göre Dünya evrenin merkezindedir; hareketsiz olan Dünya'nın çevresinde Güneş, gezegenler, Ay ve yıldızlar eşmerkezli küreler üzerinde düzgün dairesel hareketle dolanır
ilgili maddeler
Astronomi 2:71b
Batlamyus 3:79b

BATLLE Y ORDÓÑEZ, JOSÉ Uruguay devlet başkanı, 1856-1929
ilgili madde Uruguay 18:219b

BATMAN Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde il; topraklarının küçük bir bölümü Doğu Anadolu Bölgesi'ne taşar; daha önce Siirt'in ilçesiydi; 1990'da il oldu; Beşiri, Gercüş, Hasankeyf, Kozluk ve Sason ilçeleri de bu yeni ile bağlandı; nüf. (1990 geç.): il 345.070, kent 148.121
ilgili madde Siirt 15:208a, 207b

BATMAN eski ağırlık birimi
ilgili madde Ölçme 13:267a

BATMAN ÇAYI Dicle Irmağı'nın kolu; uzunluğu 170 km
ilgili maddeler
Diyarbakır 5:254a
Muş 12:320b

BATMAN RAFİNERİSİ Batman; Türkiye'nin en eski ham petrol arıtma tesisi; yapımına 1953'te başlandı; 1954'te Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'na devredildi; Türkiye'de işlenen ham petrolün % 4'ünü üretir
ilgili maddeler
Güneydoğu Anadolu Bölgesi 7:293a
Petrol 14:64b
Siirt 15:207b, 208a

BATOLİT erimiş korkayaçların yerkabuğunun altında katılaşmasıyla oluşan büyük boyutlu derinlik kayacı
ilgili madde Granit 7:226b

BATRAK hem balığa hem solucana benzeyen omurgasız deniz canlısı; boyu yaklaşık 6 cm'dir; gevşek kumlara gömülerek yaşar; evrim sürecinde sert bir sırt desteği oluşturan ilk canlıdır
ilgili maddeler
Hayvan: tablo 8:95
Omurgalılar 13:183a

BATTAL GAZİ Arap komutan, ü. 7. yy; Emeviler'in Bizans'a karşı giriştikleri seferlerde kazandığı başarılarla Arap ve Türk destanlarına konu oldu
ilgili maddeler
Kız Kulesi 10:248b vd.
Malatya 12:20b

BATTALGAZİ Malatya'nın ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 26.880, kasaba 15.129

"BATTALNAME" *ya da* **"Battal Gazi Destanı"** Battal Gazi'nin yaşamını konu alan halk öyküsü, 8.yy
ilgili madde Destan 5:199b

BATU Moğol hükümdarı, 1205-55; Altınordu Devleti'nin kurucusu ve Cengiz Han'ın torunu; 1235'te batıdaki Moğol ordularının başına getirildi; 1240'a kadar bütün Rusya'yı fethetti
ilgili maddeler
Altınordu Devleti 1:189b
Kırım Hanlığı 10:215b
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:10a

BATUM Gürcistan, SSCB; Karadeniz kıyısında, Türkiye sınırının 15 km kuzeyinde liman kenti; Osmanlılar'ca 1878'de Rusya'ya bırakıldı; petrol ürünleri ihracatı; nüf. 136.000 (1989)
ilgili maddeler
Gürcistan 7:302b
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:12a

BATUR, ENİS Türk yazar ve şair, d. 1952
ilgili madde Türk edebiyatı 18:41b

BATURALP, MEHMET Türk basketbolcu, d. 1936; Darüşşafaka'da başladığı basketbolu Fenerbahçe'de sürdürdü; 72 kez milli oldu; daha sonra çeşitli kulüplerde ve milli takımda çalıştırıcılık ve spor yazarlığı yaptı

BATUSİLER halk
ilgili maddeler
Burundi 4:73a
Ruanda 14:292b

BAUDELAIRE, CHARLES PIERRE Fransız şair ve sanat eleştirmeni, 1821-67
madde başlığı Baudelaire 3:80a, görsel
ilgili maddeler
Albatros 1:138a
Fransız edebiyatı 7:42b
Sembolizm 15:115b
Şiir sanatı 16:272a

BAUDOT, JEAN-MAURICE-ÉMILE Fransız mucit, 1845-1903
ilgili madde Telekomünikasyon 17:126a

BAUDOT KODU
ilgili madde Telekomünikasyon 17:126a

BAUHAUS 1919'da Almanya'da mimar Walter Gropius'un kurduğu tasarım okulu ve bu okulda geliştirilen üslup; mimarlık, tasarım, grafik ve el sanatlarında etkisini gösterdi; en belirgin özelliği ürünlerin süsten arınmış ve işlevine uygun biçimde tasarlanmış olmasıydı
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:165a
İç mimarlık 8:282b
Resim sanatı 14:232b

BAUM, LYMAN FRANK ABD'li yazar, 1856-1919
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:11b

BAVYERA Almanya'da eyalet
madde başlığı Bavyera 3:81b
ilgili maddeler
Almanya Federal Cumhuriyeti 1:174a vd.
Münih 12:332a vd.

BAVYERA ALPLERİ Almanya; Alp Dağları'nın Bavyera'da kalan bölümü; Almanya ve Avusturya sınırı boyunca, KD yönünde 110 km kadar uzanır
ilgili maddeler
Almanya Federal Cumhuriyeti 1:173b, 174b
Bavyera 3:81b, görsel

BAYAN KAĞAN Avar İmparatorluğu'nun kurucusu, ö. 602
ilgili madde Avarlar 2:165b

"BAYAN SHERIDAN" Gainsborough'nun

sanlarının yaşamlarını gerçekçi bir biçimde anlattı; başlıca yapıtları *Sarduvan* (1944), *Rezil Dünya* (1955) ve 1969'da Sait Faik Hikâye Armağanı'nı kazandığı *Sancı Meydanı*'dır (1968)
BAYT sekiz bit•'ten oluşan grup
ilgili madde Bilgisayar: tablo 3:182
BAZ
madde başlığı Baz 3:104b
ilgili maddeler
Asit 2:60b
Sabun ve sabun yapımı 14:326b, 328a
Tuz 18:16b
•*bazların adı, örn.* Sodyum hidroksit
BAZAL METABOLİZMA
ilgili madde Metabolizma 12:169a
BAZALT
madde başlığı Bazalt 3:105b, görsel
ilgili maddeler
Kayaç 10:115b
Lav 11:216a
Yanardağ 19:82a
BAZERIES, ÉTIENNE Fransız kriptoloji uzmanı, 1846-1931
ilgili madde Kod ve şifre 10:296a
BAZİK OKSİJEN YÖNTEMİ yakıt tüketimi eski yöntemlerden daha az olan çelik üretme yöntemi
ana madde Demir ve çelik 5:127b, görsel
BAZİLİKA sütun dizileriyle neflere ayrılmış dikdörtgen planlı kilise; bu planın bilinen en eski örnekleri İÖ 1. yy'da yapılmış Roma mahkeme binalarıdır; sonraları Avrupa kiliselerinde yaygın biçimde uygulanmıştır; bugün bu terim özellikle eski dönemlerden kalma Katolik ve Ortodoks kiliseleri için kullanılır
ilgili maddeler
Bizans 3:255a
Kilise ve katedral 10:257a vd.
Mimarlık 12:227a
BAZILLE, FRÉDÉRIC Fransız ressam, 1841-70
ilgili maddeler
İzlenimcilik 9:168b
Resim sanatı 14:231b
BAZIN, ANDRÉ Fransız sinema eleştirmeni ve kuramcısı, 1918-58; Yeni Dalga akımının doğuşunu hazırlayanlardandır
ilgili madde Sinema 15:235a
BAZİTLİMANTARLAR üreme hücresi olan sporların bazit denen çomak biçimindeki organlarda barındığı mantar sınıfı; Latince adı *Basidiomycetes*; bitkilerde hastalık yapan pas mantarları ile yanık mantarları bu sınıftandır
BAZLAMA sacda ya da tandırda pişirilen ekmek
ilgili madde Ekmek 6:87b
BAZUKA *bak* **ROKETATAR**
BBC tam adı **British Broadcasting Corporation**
ilgili madde Radyo ve televizyon yayınları 14:191b vd., görsel
B_1 VİTAMİNİ *ya da* **Tiyamin**
ana madde Vitamin 19:21b
BCG verem aşısı
ilgili madde Verem 18:322b
BEAGLE
ilgili madde Köpek 11:49a
BEARDSLEY, AUBREY İngiliz grafik sanatçısı, 1872-98
ilgili madde Grafik sanatlar 7:221b
BEAT KUŞAĞI 1950'lerde ABD'de ortaya çıkan ve edebiyat alanında da önemli etkileri olan toplumsal hareketi benimseyenlere verilen ad
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:227a
BEATLES İngiliz pop müzik topluluğu; 1963'te kuruldu; bütün üyeleri Liverpool'luydu: John Lennon, 1940-80, Paul McCartney, d. 1942, George Harrison, d. 1943 ve Ringo Starr, d. 1940; bütün dünyada 1 milyardan çok Beatles plağı ve kaseti satıldı; *Sgt. Pepper's Lonely Hearts Club Band* (1967) gibi albümlerinde elektronik ses kaydının öncülüğünü yaptılar; *A Hard Day's Night* (1964) gibi tanınmış filmlerde de rol alan topluluk 1970 sonlarında dağıldı, ama bütün üyeleri bireysel müzik çalışmalarını sürdürdüler
ilgili maddeler
Pop müzik 14:121a, görsel
Suikast 16:171a
BEAUFORT DENİZİ Kuzey Buz Denizi'nin, Kanada ve Alaska'nın kuzeyini çevreleyen bölümü; y.öl. y. 476.000 km^2; sularında daha çok tekhücreli deniz canlıları, kabuklular ve yumuşakçalar yaşar
ilgili madde Kutupların keşfi 11:138a
BEAUFORT ÖLÇEĞİ
ana madde Rüzgâr 14:311b, tablo
BEAUMARCHAIS, PIERRE CARON DE Fransız yazar, 1732-99; her ikisi de operalara konu olan *Sevil Berberi* ile *Figaro'nun Düğünü*'nün yazarıdır
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:40b
Opera 13:189b
BEAUVOIR, SIMONE DE Fransız kadın yazar, 1908-86; Sartre'ın çalışma ve yaşam arkadaşı; Varoluşçu felsefe akımını benimsedi; 1954'te Goncourt Edebiyat Ödülü'nü kazandı
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:44b, görsel
Kadın hakları 9:250b
Sartre 15:69b, görsel
Varoluşçuluk 18:306b
BEBEK süt çocuğu
madde başlığı Bebek 3:106a, görsel
ana madde Doğum 5:274a vd., görsel
ilgili maddeler
Cinsellik ve eşey 4:194a
Dişler 5:243b
Duygu 5:322a
Felç 6:266b
Göz 7:210b
İkiz 8:311a
İskelet 9:90b
Kalıtım ve genetik 9:282a vd.
Kalıtsal hastalıklar 9:285a
Kan 9:304a
Kemikler, eklemler ve bağlar 10:163b
Kıl 10:205a
Mongolizm 12:266a
Ninni 13:87b
Plastik cerrahi 14:93b
Solunum 15:318b, 319a
Uyku 18:232a
•Çocukluk çağı
BEBEK oyuncak
madde başlığı Bebek 3:109a, görsel
ilgili maddeler
Antika: görsel 1:294
Oyuncak 13:261a, görsel
BEBEK CAMİSİ İstanbul
ilgili madde Kemaleddin Bey 10:156b, görsel
BEBEK ŞENLİĞİ *ya da* **Şeftali Çiçeği Şenliği** Japonya'da her yıl 3 Mart'ta küçük kızlar için düzenlenen şenlik
ilgili madde Japonya 9:189a
BEBEL, AUGUST Alman siyaset adamı, 1840-1913
ilgili madde Kadın hakları 9:247b
BEBERUHİ Karagöz oyunundaki tiplerden biri
ilgili madde Karagöz oyunu 10:33b
BEBOP *ya da* **Bop**
ilgili madde Caz 4:138b
BECHET, SIDNEY ABD'li caz saksofoncusu, 1897-1959; Duke Ellington ve Louis Armstrong'la birlikte çalıştı; *swing* 'le doğaçlama yapan ilk müzikçilerdendi
ilgili madde Caz 4:138a
BECKENBAUER, FRANZ Alman futbolcu, d. 1945; Bayern-Münih takımında oynadı; iki kez Avrupa'nın en iyi futbolcusu seçildi; 103 kez Alman milli takımında yer aldı; 1974 Dünya Kupası şampiyonu Alman milli takımının kaptanıydı; 1982'de futbolu bıraktı; 1990'da Dünya Kupası'nı akan Alman milli takımının teknik direktörlüğünü üstlendi
BECKER, BORIS Alman tenisçi, d. 1967; 1975'te Wimbledon Tenis Turnuvası'nı kazanan ilk Alman ve en genç oyuncu; aynı kupayı 1986'da 2., 1989'da 3. kez kazandı
ilgili madde Tenis 17:147b, görsel
BECKET, THOMAS Canterbury başpiskoposu, 1118-70
ilgili maddeler
Chaucer 4:181b
Hac 7:316a
BECKETT, SAMUEL İrlandalı yazar, 1906-89
madde başlığı Beckett 3:111b, görsel
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:44b
Tiyatro sanatı 17:215a
BECQUEREL, HENRI Fransız fizikçi, 1852-1908
madde başlığı Becquerel 3:112b
ilgili maddeler
Atom 2:155a
Radyoaktiflik 14:182a
Uranyum 18:211b
BEÇTAVUĞU
madde başlığı Beçtavuğu 3:113b
BEÇUANALAR halk
ilgili madde Botsvana 3:311b
BEDE, AZİZ Anglosakson keşiş ve tarihçi, y. 672-735
ilgili maddeler
Anglosaksonlar 1:275a
İngiliz edebiyatı 9:20a
Tarih 17:42b
BEDELLİ ASKERLİK
ilgili madde Askerlik 2:64a
BEDEN *bak* **VÜCUT**
BEDEN EĞİTİMİ
madde başlığı Beden eğitimi 3:114a, görsel
BEDENSEL ÖZÜRLÜ *ya da* **Sakat**
ilgili maddeler
İzcilik: görsel 9:164
Kalıtsal hastalıklar: görsel 9:286
Özürlülerin eğitimi 13:286b, 287b
Psikoloji 14:157a

türü
ana madde Sinema 15:237b vd., görsel
BELGRAD Yugoslavya
madde başlığı Belgrad 3:126b, görsel
ilgili maddeler
Kanuni Sultan Süleyman 10:7a
Karlofça Antlaşması 10:71a
Köprülü Ailesi 11:61b vd.
Yugoslavya 19:196a vd., görsel
BELGRAD ANTLAŞMASI 1739; Osmanlı Devleti'nin Rusya ve Avusturya ile imzaladığı antlaşma; Rusya'nın Karadeniz'e egemen olmak amacıyla 1736'da başlattığı savaşa 1737'de Avusturya da katıldı; yenilgiye uğrayan Avusturya'nın barış önerisini Rusya da kabul etti; böylece Osmanlılar Balkanlar'da yitirdikleri toprakların bir bölümünü geri aldılar; Rusya da Karadeniz'de askeri ve ticari ödünler verdi
BELGRAD ORMANI İstanbul; 5.440 ha'lık bir alanı kaplar; kentin dinlence yerlerinden biri ve soyu azalan bazı hayvanlar için doğal barınma ortamıdır
ilgili madde Bent 3:133b
BELİNSKİ, VİSSARİON GREGORYEVİÇ Rus edebiyat kuramcısı, 1811-1848
ilgili madde Rus edebiyatı 14:302a
BELİRLİ ORANLAR YASASI
ilgili madde Kimya 10:263a
BELİRSİZLİK İLKESİ
ilgili madde Heisenberg 8:117b
BELİRTEÇ dilbilgisi *bak.* **ZARF**
BELİRTEÇ *ya da* **Ayıraç** kimya
ilgili maddeler
Asit 2:60a
Ebegümeci 6:37a
Turnusol 18:10a
BELİRTME SIFATI
ilgili madde Sıfat 15:173a
BELİSARİOS Bizanslı general, y. 505-565
ilgili maddeler
Bizans İmparatorluğu 3:251a
Roma İmparatorluğu 14:268b
BELİT *bak.* **AKSİYOM**
BELİZE eskiden **İngiliz Hondurası** Orta Amerika'da ülke
madde başlığı Belize 3:127a, harita
ilgili maddeler
Çamaşır yıkama: görsel 4:234
Orta Amerika 13:217b, harita
BELİZE kent; Belize'nin en büyük kenti ve en önemli limanı; Karayib Denizi'nde, Belize Irmağı'nın ağzında kurulmuştur; nüf. 39.771 (1985 tah.)
ilgili madde Belize 3:127b, 128a, görsel
BELKIS Seba melikesi, ü. İÖ 10. yy.; Kutsal Kitap'ta Hz. Süleyman'ı görmek için Kudüs'e gittiği yazılıdır; Kuran'da Belkıs adı anılmadan Hz. Süleyman'la arasındaki ilişkiden söz edilir
ilgili maddeler
Araplar 1:319a
Süleyman, Hz. 16:197b vd.
BELL, ALEXANDER GRAHAM İskoç mucit, 1847-1922
madde başlığı Bell 3:128a, görsel
ilgili maddeler
Hidrofoil 8:156b
Ses kaydı 15:147a
Telekomünikasyon 17:126b
BELL, PATRICK İskoç mucit, 1799-1869
ilgili madde Tarım tarihi 17:29a
BELLEK *ya da* **Hafıza** psikoloji
madde başlığı Bellek 3:129a
ilgili maddeler
Okuma 13:140b
Öğrenme 13:264b
BELLEK *ya da* **Hafıza** bilgisayar
ilgili maddeler
Bilgisayar 3:181b vd.
Elektronik 6:123b
Hesap makinesi 8:137a
BELLEK BİRİMİ
ilgili madde Bilgisayar 3:181b, görsel
BELLEK DEVRESİ
ilgili madde Elektronik 6:123b
BELLEK OYUNLARI
ana madde Çocuk oyunları 5:31b
BELLEK YİTİMİ *ya da* **Amnezi** şok, yorgunluk, yaşlılık, alkol bağımlılığı ve beyin yaralanmaları gibi nedenlere bağlı anımsama güçlüğü; çok ender olarak aylarca ya da yıllarca sürer
ilgili maddeler
Bellek 3:130b
Zihinsel süreçler 19:255b
BELLEROPHONTES Yunan mitolojisi
ilgili madde Pegasos 14:37b
BELLING, RUDOLF Alman heykelci, 1886-1972
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:129b
BELLINI, GENTILE İtalyan ressam, 1429-1507; Venedik Okulu olarak bilinen üslubun kurucularından; en çok büyük boyutlu Venedik manzaralarıyla tanınır
ilgili maddeler
Bellini 3:130b
Fatih Sultan Mehmed 6:264a
Tiziano 17:224b
BELLINI, GIOVANNI İtalyan ressam, y. 1430-1516
madde başlığı Bellini 3:130b
ilgili maddeler
Mantegna 12:54b
Resim sanatı 14:225a
Tiziano 17:225a
•"Bahçede Acı Çekme"; "Dük Leonardo Loredan"
BELLINI, JACOPO İtalyan ressam, y. 1400-70; Giovanni ve Gentile Bellini'nin babası; Venedikli sanatçılara Floransa resim üslubunu ve perspektif kurallarını tanıttı; kendinden sonra gelen sanatçılar üzerinde etkili oldu
ilgili maddeler
Bellini 3:130b
Resim sanatı 14:225a
BELLİNİ, VINCENZO İtalyan besteci, 1801-35; ilk operasını 20 yaşından önce yazdı; yazdığı dokuz operadan en tanınmışı *Norma*'dır (1831)
BELLOW, SAUL ABD'li yazar, d. 1915; romanlarında toplumsal baskıya direnen, benliğini ve kişiliğini korumaya çalışan kentli insanları anlatır; başlıca yapıtlarından *Boşlukta Sallanan Adam* (1944), *Endişe* (1947) ve *Nefret* (1964) dilimize de çevrilmiştir
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:227a
BELMOPAN Belize'nin başkenti; 1966'da Belize Irmağı kıyısında, bir kasırgada büyük ölçüde yıkılan eski başkent Belize'den 80 km içeride kuruldu; nüf. 3.694 (1988 tah.)
ilgili madde Belize 3:128a
BELSOĞUKLUĞU bakterilerin yol açtığı ve cinsel birleşme yoluyla geçen akut bulaşıcı hastalık; başta penisilin olmak üzere antibiyotiklerle tedavi edilebilir
ilgili madde Cinsellik ve eşey 4:197a
BELUCİSTAN İran'ın güneydoğusunda bölge; yüzey biçimleri ve ulaşım olanakları açısından yaşanması en güç, en geri kalmış bölgedir; az yağış alır ve çok sıcaktır; eskiçağlarda İndus vadisine inen önemli bir geçitti
BELUCİSTAN YAYLASI Pakistan; batıdaki Belucistan eyaletinde, dağlar ve geniş düzlüklerden oluşan çorak bir yayladır; adını, bölgeye 14. yy'da gelen Beluciler'den almıştır; daha çok hayvancılık yapılır
ilgili madde Pakistan 13:290a
BELUGA *bak.* **BEYAZ BALİNA**
BEL-USUR *ya da* **Berosos** Babilli astronom, ü. İÖ y. 300
ilgili madde Güneş saati 7:271a, 271b
BEN
ilgili madde Deri 5:190b
BENARES *bak.* **VARANASİ**
BENCİLLİK *ya da* **Egoizm** kişinin kendi değer yargılarını, kendi mutluluğunu ve çıkarlarını her şeyin üstünde tuttuğu düşünce ve yaşam biçimi; genellikle Özgecilik•'in karşıtı olarak kabul edilir
"BEN DELİ MİYİM?" Gürpınar'ın romanı
ilgili madde Doğalcılık 5:260a
BENDİMAHİ ÇAĞLAYANI Van
ilgili madde Van: görsel 18:293
BENDİR
ilgili madde Vurmalı çalgılar 19:37a
BENEDICT, AZİZ *ya da* **Benedictus** İtalyan rahip, y. 480- y. 547; Benedikten tarikatının kurucusu; koyduğu kurallarla öbür manastırlara örnek oldu ve Avrupa'da manastır yaşamını düzenledi; Benedikten keşişler ortaçağda Hıristiyanlık'ın yayılmasında önemli rol oynadılar; 1964'te papa, Benedict'i tüm Avrupa'nın koruyucu azizi ilan etti
ilgili maddeler
Hıristiyanlık 8:151b
Kütüphane 11:186a
BENEDİKTENLER Katolik Kilisesi'nde keşişler tarikatı; daha sonra rahibeler de katıldı; 6. yy'da Aziz Benedict'in kurduğu tarikatın, ortaçağ boyunca öğrenim merkezi olan birçok manastırı vardı
BENEDIKTSSON, EINAR İzlandalı şair, 1864-1940
ilgili madde İzlanda 9:168a
BENEK
ilgili madde Güneş 7:269b
BENEKLİ EĞRELTİ *ya da* **Kaya eğreltisi**
ilgili madde Eğreltiotu 6:76a
BENEKLİ GEYİK *ya da* **Çital**
ilgili madde Geyik 7:141b
BENEKLİ HANİ
ilgili madde Hani 8:25b
BENEKLİ HİNDİ
ilgili madde Hindi 8:163a
BENEKLİ KAPLUMBAĞA *bak.* **BATAKLIK KAPLUMBAĞASI**
BENEKLİ SIRTLAN *ya da* **Gülen sırtlan**
ilgili madde Sırtlan 15:182b vd., görsel
BENEKLİ SİNEKKAPAN
ilgili madde Sinekkapan 15:225b, görsel
BENELÜKS Belçika, Hollanda ve Lüksemburg'un üye olduğu gümrük birliği; ekonomik, mali ve toplumsal alanlarda işbirliği yapmak üzere 1958'de kuruldu

"BEREKETLİ TOPRAKLAR ÜZERİNDE" Orhan Kemal'in romanı
ilgili madde Orhan Kemal 13:199b

BERFE, SÜREYYA Türk şair, d. 1943; Türk şiirinin eski kaynaklarını değerlendirdi, toplum sorunların eğildi ve şiirini sağlam bir çağrışım zinciriyle donattı; toplu şiirleri *Ufkun Dışında* (1985) adıyla yayımlanmıştır

BERG, ALBAN Avusturyalı besteci, 1885-1935; Viyana'da doğdu; 1904-10 arasında Schönberg'in öğrencisiydi; atonal türde dramatik ve dışavurumcu yapıtlar verdi; atonal sistemi geliştirerek geleneksel ve armonik biçimlere uyguladı; en bilinen yapıtları *Wozzeck* (1921) ve ölümünden sonra başka bir bestecinin tamamladığı *Lulu* (1937) operalarıdır
ilgili maddeler
Armoni 2:34a
Dışavurumculuk 5:212a

BERGAMA İzmir'in ilçesi; eskiçağa uzanan tarihi, plajları ve kaplıcalarıyla önemli turizm merkezlerinden biridir; ayrıca tarım, halı ve kilim dokumacılığı yapılır; nüf. (1990 geç.): ilçe 102.554, kasaba 44.321

BERGAMA eskiden **Pergamon** İzmir'de ilçe merkezi kent
madde başlığı Bergama 3:134a
ilgili maddeler
Anatomi 1:263a
Arkeoloji 2:26a
Kent 10:169b

BERGAMA AKROPOLÜ
ana madde Bergama 3:134b

BERGAMA KRALLIĞI İÖ 282-133; Büyük İskender'in fetihlerinden sonraki karışıklık döneminde kentin yönetimini ele geçiren Philetairos tarafından kuruldu; zamanla sınırları Marmara kıyılarına kadar ulaştı; Helenistik kültürün merkezi olan Bergama kenti görkemli yapılarla donandı; krallık en parlak dönemini I. Attalos (İÖ 241-197) ve oğlu II. Eumenes (İÖ 197-160) zamanında yaşadı; II. Attalos döneminde Roma egemenliğine girdi
ilgili madde Bergama 3:134b

BERGAMA KÜTÜPHANESİ
ilgili maddeler
Bergama 3:135a
Kütüphane 11:186a

BERGAMA MÜZESİ
ilgili maddeler
Bergama 3:137b
Müzeler ve sanat galerileri 13:12b

BERGAMA TİYATROSU
ilgili maddeler
Bergama 3:135b, görsel
Tiyatro 17:208a

BERGAMOT
ana madde Turunçgiller 18:13a
ilgili madde Parfüm 13:326b, 327a

BERGEN Norveç; ülkenin ikinci büyük kenti ve önemli limanı; 1070'te kral III. Olaf tarafından kuruldu; 12.- 13. yy'larda ülkenin başkentiydi; 14.-18. yy'larda Hansa Birliği tüccarlarının denetiminde kaldı; başlıca gelir kaynağı balıkçılıktır; nüf. 409.167 (1990 tah.)
ilgili madde Norveç 13:107a, görsel

BERGEN-BELSEN Nazi toplama kampı, Almanya
ilgili madde Nazizm: görsel 13:45

BERGER, ALİYE Türk kadın ressam ve gravür sanatçısı, 1906-74; Londra'da gravür öğrenimi gördü; 1954'te Uluslararası Eleştirmenler Derneği'nin düzenlediği sergide birincilik ödülü aldı; daha çok, çeşitli tekniklerden yararlanarak, özgün çizgi anlayışını yansıtan, soyut desenli gravürleriyle tanındı
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:127a

BERGMAN, INGMAR İsveçli film yönetmeni, d. 1918
madde başlığı Bergman 3:137b, görsel

BERGMAN, INGRID İsveçli kadın sinema ve tiyatro oyuncusu, 1915-82; 1940'larda Hollywood'un en büyük yıldızlarından biriydi; bu dönemde çevirdiği önemli filmler arasında *Kazablanka* (1942), *Çanlar Kimin İçin Çalıyor* (1943) ve *Aşktan da Üstün* (1946) sayılabilir; daha sonra yönetmen Rossellini ile evlenerek İtalya'ya yerleşti
ilgili madde Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:223b

BERGSON, HENRI Fransız düşünür, 1859-1941; insan yaşamında ve evrende mutlak ve durağan gerçeklik yerine değişme ve evrimin geçerli olduğunu savundu; "süreç felsefesi" denen bu sürekli değişme düşüncesine göre, herhangi bir andaki durum geçmişte olanların bir sonucudur

BERİBERİ B_1 vitamini eksikliğine bağlı beslenme bozukluğu; sinirlerde ve kalpte yıkıma yol açar; genel belirtileri iştahsızlık ve bitkinliktir; temel besin maddesinin pirinç olduğu Uzakdoğu ülkelerinde bin yıldan beri bilinir
ilgili maddeler
Pirinç 14:77b
Vitamin 19:21b

BERİL zümrüt ve gökzümrüt gibi türleri mücevher olarak kullanılan berilyum minerali
ilgili maddeler
Değerli taşlar ve mücevherler 5:107a
Mineral 12:237b
Uğur taşı 18:178a

BERİLYUM toprak alkali metaller• grubundan element; simgesi Be, atom numarası 4, bağıl atom kütlesi 9,01; çok zehirlidir; nükleer tepkimelerde nötron kaynağı olarak kullanılır; ayrıca X ışını lambalarında, bakır alaşımlarının ve nükleer yakıt tanklarının yapımında yararlanılır; 1828'de element halinde elde edilmiştir

BERING, VITUS Danimarkalı kâşif, 1681-1741; Rusya adına keşif gezilerine çıktı; 1741'de Alaska'yı keşfetti
ilgili maddeler
Alaska 1:135a
Bering Denizi 3:139a
Kutupların keşfi 11:136a

BERİNG BOĞAZI Kuzey Amerika'yı Asya'dan ayıran ve Kuzey Buz Denizi ile Büyük Okyanus'u birleştiren suyolu; Alaska ile Sibirya arasındaki en dar noktada yer alır; en dar yerinde kıtalar birbirinden ancak 90 km uzaklıktadır
ilgili madde Bering Denizi 3:139a

BERİNG DENİZİ
madde başlığı Bering Denizi 3:138a, harita

BERK, İLHAN Türk şair, d. 1918; Toplumcu Gerçekçilik akımının etkisindeki ilk şiirlerinden sonra 1950'lerde İkinci Yeni akımına bağlandı; 1960'larda konuyu dışlayarak nesneleri vurgulayan bir şiir anlayışına yöneldi; şiirlerinden seçmeler *Kitaplar Kitabı* (1981) adı altında toplanmıştır

BERK, NURULLAH Türk ressam, 1906-82; Yapımcılık ve Kübizm akımlarının Türkiye'deki ilk temsilcilerindendir; D Grubu'nun kurulmasına öncülük etti; Türkiye'de sanat eleştirisinin ilk örneklerini verdi; eski Türk resim sanatının yarı soyut tavrını ve renk anlayışını yansıtan resimler yaptı
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:126a

BERKA *ya da* **Sirenayka** Kuzey Afrika'da tarihi bölge
ilgili maddeler
İkinci Dünya Savaşı 8:299a
Libya 11:247a

BERKE Altınordu hükümdarı, ö. 1267; Batu Han'ın kardeşi; İslam dinini benimseyen ilk Moğol hükümdarıdır; 1257'de başa geçti; Hulagu'nun güçlenmesine karşı Memlûklar'la işbirliği yaptı ve İlhanlılar'la sürekli savaştı
ilgili madde Altınordu Devleti 1:190a

BERKEL, SABRİ Türk ressam, d. 1907; 1929-35 arasında Floransa Güzel Sanatlar Akademisi'nde öğrenim gördü; ilk sergisini 1935'te İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde açtı; D Grubu'na katıldı; önceleri geometrik soyutlamalara, ardından *lekeci* (taşist) anlayışa yöneldi
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:127a, 126a

BERKELEY, GEORGE İrlandalı düşünür ve din adamı, 1685-1753; İdealist felsefenin önde gelen savunucularından; ruhsal öz dışındaki herşeyin ancak duyularla algılanabildiği sürece varolduğunu savundu; deneyci felsefesiyle tanınır; yaşamı boyunca din ve bilim üzerine çok sayıda yapıt verdi
ilgili madde İdealizm 8:288b

BERKELYUM uranyumötesi element•; simgesi Bk, atom numarası 97; radyoaktif bir katıdır; en kararlı izotopu Bk-247 (yarı ömrü 1.400 yıl); amerikyumu helyum iyonlarıyla bombardımana tutarak yapay yoldan elde edilir; 1949'da bulunmuştur

BERKES, NİYAZİ Türk toplumbilimci, 1908-88; Türkiye'nin tarihsel ve toplumsal evrimine ilişkin çalışmalarıyla tanınır; uzun yıllar Türkiye'de ve Kanada'da öğretim üyeliği yaptı; özellikle Türk toplumunun son 200 yılda geçirdiği değişimi ayrıntılarıyla inceledi; en önemli yapıtı *Türkiye'de Çağdaşlaşma*'dır (1973)

BERKSOY, ZELİHA Türk kadın tiyatro oyuncusu, d. 1946
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:148a, görsel

BERKUK Memlûk hükümdarı, ö. 1399; Çerkez asıllı ilk Memlûk hükümdarıydı; 1382'de başa geçtikten sonra uzun süre iç ayaklanmalarla uğraştı; 1390'dan sonra merkezi bir yönetim kurmayı başararak devleti yeniden örgütledi ve güçlendirdi

BERKYARUK Büyük Selçuklu sultanı, y. 1079-y. 1105
ilgili madde Büyük Selçuklu Devleti 4:93b

BERLAM Atlas Okyanusu'nda, Büyük Okyanus'un doğusunda, Karadeniz ve Akdeniz'de, orta ya da derin sularda yaşayan balık; mezgit ve morinayla akrabadır; uzun

ve iri bir başı, büyük, keskin dişleri ve iki sırt yüzgeci vardır; etçil ve yırtıcıdır

BERLİN Almanya; II. Dünya Savaşı'ndan sonra Doğu Berlin ve Batı Berlin olarak ikiye ayrılan Berlin, 1990'da iki Almanya'nın birleşmesiyle yeniden tek bir kent oldu; 1991'de alınan kararla da Almanya'nın başkenti ilan edildi

madde başlığı Berlin 3:139a, görsel

ilgili maddeler

Almanya 1:172a

Almanya Federal Cumhuriyeti 1:174a

İkinci Dünya Savaşı: görsel 8:306

BERLİN ABLUKASI 1848-49; SSCB'nin Batı Berlin'i ablukaya alarak öbür ülkelerle tüm iletişimini kesmesinden doğan uluslararası bunalım; SSCB'nin amacı batılı güçlerin Batı Berlin üzerindeki denetimine son vermekti; abluka süresince ABD ve İngiltere Batı Berlin'e havadan destek sağladılar

ilgili maddeler

Abluka 1:20b

Almanya 1:172a

BERLİN ANTLAŞMASI 1878

madde başlığı Berlin Antlaşması 3:141a

BERLİN DUVARI Almanya; Batı Berlin ile Doğu Berlin'i ayıran duvar; 12-13 Ağustos 1961'de, Batı'ya göçü önlemek amacıyla Doğu Berlin yönetimince ördürüldü; 9 Kasım 1990'da fiilen kaldırıldı; bu olay, Almanya'nın birleşmesindeki en önemli adımlardan biri oldu

ilgili madde Berlin 3:140b

BERLINER, EMILE Alman asıllı ABD'li mucit, 1851-1929

ilgili maddeler

Helikopter 8:120a

Ses kaydı 15:147a

BERLINER, HENRY ABD'li helikopter yapımcısı; 1920-23 arasında iki helikopter yaparak uçurmuş, ama çok iyi sonuç alamamıştır

ilgili madde Helikopter 8:120a

BERLINER ENSEMBLE tiyatro topluluğu

ilgili maddeler

Brecht 4:20a

Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:223a vd.

BERLİN FİLARMONİ ORKESTRASI

ilgili madde Berlin 3:139b

BERLİN KONGRESİ Haziran 1878; Berlin Antlaşması'nın hazırlandığı kongre

ana madde Berlin Antlaşması 3:141b, görsel

ilgili maddeler

Abdülhamid II 1:17b

Balkanlar 2:334b

Kıbrıs 10:201b

Yugoslavya 19:198b

BERLİN-ROMA-TOKYO MİHVERİ *bak.* **MİHVER DEVLETLERİ**

BERLIOZ, HECTOR Fransız besteci, 1803-69

madde başlığı Berlioz 3:142b, görsel

ilgili maddeler

Faust 6:265b

Koro ve koral müzik 11:15b

Müzik 13:18b

Senfoni 15:126b

BERMEJO, BARTOLOME ESTEBAN İspanyol ressam, ö. 1474-95

ilgili madde Resim sanatı 14:227a

BERMEKİLER Abbasiler döneminde büyük siyasal ve ekonomik güç kazanmış İran kökenli aile; bilinen ilk üyesi Halid bin Bermek (ö. 782), daha kuruluş döneminden başlayarak Abbasi devletinde önemli görevler üstlendi; oğlu Yahya (ö. 805) Harun Reşid'in vezirliğini yaptı; oğulları el-Fazl (ö. 808) ve Cafer'le (ö. 803) birlikte 20 yıl kadar devleti yönetti; 803'te karşıtlarının baskısıyla ailenin bütün üyeleri tutuklandı, bazıları idam edildi; efsaneleşmiş zenginlikleri birçok tarihsel öyküye konu olmuştur

ilgili madde Harun Reşid 8:40a vd.

BERMUDA *ya da* **Somers Adaları** Atlas Okyanusu'nda takımada

madde başlığı Bermuda 3:143b, görsel

BERMUDA ÜÇGENİ *ya da* **Bermuda Şeytan Üçgeni** Atlas Okyanusu'nun kuzeyinde, 50'den çok gemi ve 20 kadar uçağın iz bırakmaksızın kaybolduğu öne sürülen bölge; sınırları konusunda görüş birliğine varılamamıştır; ama kabaca ABD'nin güney kıyıları, Bermuda ve Büyük Antiller arasında kalan üçgen biçiminde bir alanı kapsar; bölgenin tehlikeli olduğunu doğrulayacak hiçbir bilimsel kanıt yoktur

BERMÚDEZ, JUAN İspanyol denizci, ö. 1570; 16. yy başlarında Bermuda Adaları'nı keşfetti

ilgili madde Bermuda 3:144b

BERN *ya da* **Berne** İsviçre

madde başlığı Bern 3:145a, görsel

ilgili madde Ayı 2:233b

BERNADOTTE, JEAN *ya da* **XIV. Karl** İsveç ve Norveç kralı, 1763-1844

ilgili madde İsveç 9:133a

BERNARD, CLAUDE Fransız fizyoloji bilgini, 1813-78; sindirim sürecini inceleyerek pankreas ile karaciğerin sindirimdeki rolünü ve kan akımının sinirler aracılığıyla düzenlendiğini açıkladı

ilgili madde Tıp 17:182b

BERNARD, HENRIETTE ROSINE *bak.* **BERNHARDT, SARAH**

"BERNARDA ALBA'NIN EVİ" Garcia Lorca'nın oyunu

ilgili madde İspanyol edebiyatı 9:110a

BERN BİLDİRİSİ 11 Kasım 1976

ilgili madde Ege Sorunu 6:64b

BERNE *bak.* **BERN**

BERNHARDT, SARAH asıl adı **Henriette Rosine Bernard** Fransız kadın tiyatro oyuncusu, 1844-1923

madde başlığı Bernhardt 3:145b, görsel

ilgili madde Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:222b

BERNINI, GIAN LORENZO İtalyan ressam, heykeltraş ve mimar, 1598-1680

madde başlığı Bernini 3:146b

ilgili maddeler

Heykel 8:145a, görsel

Kilise ve katedral 10:259a

Roma 14:260a, görsel

BERN KATEDRALİ İsviçre

ilgili madde Bern: görsel 3:145

BERNOULLI, DANIEL İsveçli matematik ve fizik bilgini, 1700-82; değerli matematikçi ve bilim adamları yetiştiren bir ailedendi; tıp, biyoloji, astronomi ve okyanusbilim alanlarında da araştırmalar yaptı; özellikle statik, sıvıların akışı, olasılık kuramı ve bunun istatistikteki uygulamaları üzerinde çalıştı; kendi adıyla anılan ve bir akışkanın hızı arttıkça basıncının azaldığını gösteren teoremi ortaya attı

BERNSTEIN, LEONARD ABD'li besteci ve orkestra şefi, 1918-90; 1958-69 arasında New York Filarmoni Orkestrası şefi; ülkemizde *Batı Yakası'nın Hikâyesi* (1957) adlı müzikaliyle tanınır

ilgili madde Müzik 13:20a, görsel

BEROSOS *bak.* **BEL-USUR**

BERRY, CHUCK ABD'li şarkı sözü yazarı, şarkıcı ve gitarist, d. 1926; 1950-60'larda *rock'n'roll* olarak tanınan *rhythm and blues*'a biçim vermiş ilk müzikçilerden; *Rock Over Beethoven* , *Rock and Roll Music* gibi parçalarıyla dünya çapında ün kazandı

BERTHELOT, MARCELLIN Fransız kimyacı, 1827-1907; hidrokarbonların bireşimi ve alkollere ilişkin önemli araştırmalarıyla tanınır; patlayıcılar üzerinde çalışırken patlama dalgasını buldu; kimya ve simya tarihi konularında pek çok kitap yazdı; ayrıca çeşitli bakanlık görevlerinde bulundu

BERTHOLLET, CLAUDE Fransız kimyacı, 1749-1822; amonyağın bileşimini belirledi ve potasyum kloratı buldu; klor gazının renk açıcı özelliğini keşfederek ağartıcı olarak kullanılabileceğini gösterdi

ilgili madde Ağartma 1:75b

BERTOLUCCI, BERNARDO İtalyan film yönetmeni, d. 1940

madde başlığı Bertolucci 3:147b, görsel

BERZELIUS, JÖNS JACOB İsveçli bilim adamı, 1779-1848; elementlerin atom kütlelerini saptamış ve birçok yeni element keşfetmiştir; elementleri simgelerle belirtme yöntemini bugünkü bilimsel temellerine oturtan da odur

ilgili maddeler

Kimya 10:266b

Silisyum 15:211b

BESBASE küçükhindistancevizi tohumlarının kabuğu; yemeklerde tat verici olarak kullanılır

ilgili madde Aşçılık 2:100a

BESBAYE

ilgili madde Eğreltiotu 6:76a

BESİCİLİK *bak.* **HAYVANCILIK**

BESİDOKU tohumlarda embriyonu saran ve besleyen doku; bazı tohumlarda (örn. bezelye, fasulye) olgunlaşma sırasında tümüyle emilir; bazılarında ise (örn. buğday ve öbür tahıllar) bir bölümü çimlenmeye kadar kalır

ilgili madde Tohum 17:227b

BESİ ORTAMI *bak.* **BESİ YERİ**

BESİSUYU bitkilerdeki besleyici sıvı; bitki için gerekli mineral tuzlarını taşır

ilgili madde Selüloz 15:114a

BESİ YERİ ya da **Besi ortamı**

ilgili maddeler

Antibiyotik 1:291b, görsel

Biyokimya 3:242a

Grip ve soğuk algınlığı: görsel 7:234

BESLENME

madde başlığı Beslenme 3:148b

ilgili maddeler

Bebek 3:107b

Ekmek 6:89b

Hayvan 8:92b vd.

Sebzeler 15:99b, 100b

Tahıl 16:295a

Vitamin 19:21a

Yağ 19:66b

Yara 19:100b

BESLENME AĞI

madde başlığı Beslenme ağı 3:151b, görsel

ilgili maddeler
Bitki 3:235b
Çevrebilim 4:279b
Fotosentez 7:15a vd.
Kril 11:76b
•Beslenme zinciri
BESLENME BASAMAĞI
ilgili madde Beslenme ağı 3:151a vd.
BESLENME BOZUKLUĞU *ya da* **Beslenme yetersizliği**
ana madde Hastalık 8:43a
BESLENME ZİNCİRİ ekolojide, madde ve enerjinin yiyecek biçiminde bir canlıdan öbürüne aktarıldığı basamaklı süreç; fotosentezle kendi besinini üretebilen bitkiler bu zincirin ilk halkası, dolayısıyla bütün canlıların temel besin kaynağıdır; bitki yiyen otçul hayvanlar bu ilk kaynaktan beslenir ve sonunda bir etçil hayvana yem olarak zincirin sürmesini sağlar
ilgili maddeler
Beslenme ağı 3:151b
Çevre kirliliği 4:284a, 282b
BESMELE Kuran'da Tevbe Suresi dışındaki bütün surelerin başında yer alan ve "esirgeyen, bağışlayan Allah adıyla" anlamına gelen cümle; Hz. Muhammed'in besmelenin her şeyin anahtarı olduğunu belirtmesi, bütün yararlı işlere besmeleyle başlanmasını geleneksellestirmiştir
BESNİ Adıyaman'ın ilçesi; topraklarının doğusu ve güneyi tarıma elverişlidir; en önemli su kaynağı Göksu'dur; nüf. (1990 geç.): ilçe 89.374, kasaba 26.560
ilgili madde Adıyaman 1:36b
BESSEL, FRIEDRICH WILHELM Alman astronomi bilgini, 1784-1846; 50.000 kadar yıldızın konumunu ölçerek yıldızlar arasındaki uzaklıkların ilk kez doğru biçimde belirlenmesini sağlamıştır
ilgili madde Evren 6:235b, 236a
BESSEMER, SIR HENRY İngiliz mucit, 1813-98
madde başlığı Bessemer 3:153a
ilgili maddeler
Demir ve çelik 5:127b
Teknoloji 17:121a
BESSEMER DÖNÜŞTÜRÜCÜSÜ *ya da* **Bessemer konvertörü**
ilgili maddeler
Bessemer 3:153a
Demir ve çelik 5:127b, görsel
Teknoloji: görsel 17:122
BESSEMER İŞLEMİ
ilgili madde Demir ve çelik 5:127b
BEST, CHARLES HERBERT ABD'li doktor, 1899-1978
madde başlığı Banting ve Best 3:29b, görsel
ilgili madde Şeker hastalığı 16:251a
BESTE
ilgili maddeler
Müzik 13:15b
Şarkı 16:242a
Türk müziği 18:118a
BEŞAMEL SOS
ilgili madde Aşçılık 2:99b
BEŞBIYIK *bak.* **MUŞMULA**
BEŞERİ COĞRAFYA
ilgili madde Coğrafya 4:198a
BEŞGEN
ilgili madde Matematik 12:101b
BEŞ HECECİLER *bak.* **HECENİN BEŞ ŞAİRİ**
BEŞİKDÜZÜ Trabzon'un ilçesi; daha önce Vakfıkebir ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 28.756, kasaba 14.009
BEŞİK SENDROMU *ya da* **Beşik ölümü** sağlıklı gözüken bir bebeğin ani ölümü; genellikle 3 ya da 4 aylık bebeklerde rastlanır; 2 haftalıktan 1 yaşına kadar çocuklarda en sık karşılaşılan ölüm nedenidir; nedeni bilinmiyor
BEŞİKTAŞ İstanbul'un ilçesi; anakent sınırları içinde yer alır; hem bir iş merkezi, hem de kentin yoğun yerleşim alanlarındandır; nüf. (1990 geç.): 203.224
BEŞİKTAŞ SPOR KULÜBÜ 1903'te kuruldu; forma renkleri siyah-beyaz; futbol etkinlikleri 1910'da başladı; günümüzde futbol, basketbol, voleybol, atletizm, boks ve halter dallarında etkinlik göstermektedir; futbolda Türkiye birinci liginde (1959-91) yedi kez şampiyon oldu
BEŞİK TONOZ
ilgili maddeler
Kemer 10:161b
Tonoz 17:238a, 238b, görsel
"BEŞİNCİ SENFONİ" Şostakoviç'in yapıtı
ilgili madde Şostakoviç 16:286b
BEŞİR FUAD Türk yazar, 1852-87; Türkiye'de Pozitivizm'i ve Materyalizm'i ilk savunanlardandır; Tanzimat yazarlarının romantizmine karşı Doğalcılık'ı savundu; metafizik düşüncelerin yoğun etkisini kırmak için de Pozitivizm'in ve Materyalizm'in gerekliğini ileri sürdü; 1887'de intihar etti
ilgili madde Doğalcılık 5:260a
BEŞİRİ Batman'ın ilçesi; daha önce Siirt iline bağlıydı; 1990'da il olan Batman'a bağlandı; nüf. (1990 geç.): ilçe 34.385, kasaba 5.202
BEŞİZ aynı anneden tek gebelikte doğan beş kardeş
ilgili madde İkiz 8:312b
BEŞPARMAK DAĞI Ege Bölgesi; Bafa Gölü'nün kuzeyinde; zengin bir orman örtüsüyle kaplıdır; en yüksek noktası 1.442 m
BEŞ TONLU MÜZİK *bak.* **PENTATONİK MÜZİK**
BEŞ YILLIK PLAN bir ülkede ekonomik büyümenin sağlıklı olması için kaynakların eşgüdüm içinde kullanılmasını düzenleyen plan; genellikle beş yıllık süreler için hazırlandığından bu adla anılır; yıllık uygulamalar da bu plan çerçevesinde düzenlenir; ekonomiye devletin egemen olduğu ülkelerde bütünüyle emredici, öbür ülkelerde genellikle kamu kesimi için emredici, özel kesim için yol göstericidir; Türkiye'de 1963'ten bu yana "beş yıllık kalkınma planı" adıyla uygulanmaktadır
ilgili madde Türkiye 18:59b, 62b
BETA *ya da* **Kavgacı Siyam balığı**
madde başlığı Beta 3:153a, görsel
ilgili maddeler
Akvaryum 1:126b
Balık 2:314a
BETA IŞINI *ya da* **Beta parçacığı**
ilgili maddeler
Işınım 8:259a, görsel
Radyoaktiflik 14:183b
BETAMAX
ilgili madde Video 19:7b
BETA PARÇACIĞI *bak.* **BETA IŞINI**
BETATRON
ilgili madde Parçacık hızlandırıcıları 13:326a
BETLEHEM *bak.* **BEYTLEHEM**
BETON
madde başlığı Beton 3:154a, görsel
ilgili maddeler
İnşaat sanayisi 9:59a
Karayolu 10:51a
Kiremit 10:277b
Seramik 15:132b
BETON AĞIRLIK BARAJI *bak.* **AĞIRLIK BARAJI**
BETONARME *ya da* **Donanımlı beton**
ana madde Beton 3:156a, görsel
ilgili maddeler
İnşaat sanayisi 9:58a vd.
Mimarlık 12:231b
BETONYER beton karıştırma makinesi
ilgili madde Beton 3:155a
BEVERLY HILLS Los Angeles'ta semt, California, ABD
ilgili madde Los Angeles 11:283b
BEVLİYE *bak.* **ÜROLOJİ**
BEYAĞAÇ Denizli'nin ilçesi; daha önce Kale ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 7.526, kasaba 3.001
BEYATLI, YAHYA KEMAL Türk şair, 1884-1958
madde başlığı Beyatlı 3:156b, görsel
ilgili maddeler
Milli Edebiyat 12:221a
Türk edebiyatı 18:39b
BEYAZ renk
ilgili madde Renkler 14:215a vd.
BEYAZ ALTIN
ilgili madde Platin 14:98b
BEYAZ AVUSTRALYA SİYASETİ
ilgili maddeler
Avustralya 2:195a
Göç 7:190b
BEYAZ AYI *bak.* **KUTUP AYISI**
BEYAZ BALİNA *ya da* **Ak balina** *ya da* **Beluga** özellikle Kuzey Buz Denizi ve çevresinde yaşayan küçük, dişli balina; küçük gruplar halinde yaşar, balıklar, kafadanbacaklılar ve kabuklularla beslenir; yağı, derisi ve eti için avlanır
ilgili maddeler
Balina 2:331a, görsel
Memeliler: görsel 12:142
"BEYAZ BALİNA, MOBY DICK" Melville'in romanı
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:222b, görsel
Balina 2:331b
Melville 12:140b
BEYAZBİBER
ilgili madde Karabiber 10:24a
BEYAZ CÜCE
ana madde Yıldız 19:171a
BEYAZ DENİZ Kuzey Buz Denizi'nin, SSCB'nin Avrupa topraklarına sokulmuş bölümü; y. öl. y. 90.000 km²; Gorlo Boğazı ile Barent Denizi'ne bağlanır; kuzeybatıda dik yamaçlarla, güneydoğuda ise alçak kıyı şeridiyle çevrelenmiştir; en önemli limanı Arhangelsk'tir; deniz memelileri ve balık türleri açısından zengindir
ilgili maddeler
Leningrad 11:232b
Moskova 12:279b
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:7a
"BEYAZ DİŞ" London'ın romanı

tablo

BEYŞEHİR GÖLÜ Akdeniz Bölgesi: Göller Yöresi'nde Türkiye'nin üçüncü büyük gölü; y.öl. 675 km²
ilgili maddeler
Göl 7:201b
Türkiye 18:46b, görsel

BEYTANYA İsrail; Kudüs yakınındaki Zeytin Dağı'nda köy
ilgili madde İsa, Hz.: görsel 9:81

BEYTLEHEM *ya da* **Betlehem** İsrail işgali altındaki Filistin toprakları
madde başlığı Beytlehem 3:167a
ilgili madde Haçlı Seferleri 7:322a

BEYTÜLMAL Şam, Suriye
ilgili madde İslam sanatı: görsel 9:98

BEYTÜŞŞEBAP Şırnak'ın ilçesi; daha önce Hakkâri iline bağlıydı; 1990'da il olan Şırnak'a bağlandı; nüf. (1990 geç.): ilçe 40.797, kasaba 22.391

BEYZBOL
madde başlığı Beyzbol 3:168a, görsel
ilgili madde Eldiven: görsel 6:104

BEZ BEBEK
ilgili madde Bebek 3:110b, görsel

BEZE *bak.* **SALGIBEZİ**

BEZELYE
madde başlığı Bezelye 3:170b, görsel
ilgili maddeler
Kalıtım ve genetik: görsel 9:281
Mendel 12:144b vd.
Tohum: görsel 17:227

BEZİRYAĞI
ilgili maddeler
Boya ve cila 3:316a
Keten 10:198b

BG *bak.* **BEYGİR GÜCÜ**

B GRUBU VİTAMİNLERİ
ana madde Vitamin 19:21b vd.

BHAGAVADGİTA Hindu dininin en önemli kutsal metinlerinden; Sanskrit dilinde "Tanrının şarkısı" anlamındadır; tanrı Vişnu'nun yeryüzündeki görünümlerinden biri olan Krişna ile bir savaşçının, iyilik ve kötülüğe ilişkin epik şiir biçiminde yazılmış söyleşisini içerir

BHOPAL Hindistan'da kent; Madya Pradesh eyaletinde yönetim ve sanayi merkezi; 1984'te tarihin en korkunç sanayi kazalarından birine sahne oldu; Union Carbide adlı ABD şirketine bağlı bir tarım ilacı fabrikasından çevreye yayılan zehirli gaz, 2.500 kişinin ölümüne, 50.000 kişinin ciddi biçimde zarar görmesine yol açtı; nüf. 671.018 (1981)
ilgili madde Kaza 10:131b

BHUTAN
madde başlığı Bhutan 3:171b
ilgili maddeler
Himalaya Dağları 8:160b
Tibet 17:191b

BHUTTO, BENAZİR *bak.* **BUTTO, BENAZİR**

BHUTTO, ZÜLFİKÂR ALİ *bak.* **BUTTO, ZÜLFİKÂR ALİ**

"BIÇAĞIN UCU" Attilâ İlhan'ın romanı
ilgili madde İlhan 8:328b

BILDIRCIN
madde başlığı Bıldırcın 3:172a, görsel
ilgili madde Kuş: görsel 11:124

BILDIRCIN KILAVUZU
ilgili madde Yelve ve sazlavuğu 19:139b, görsel

BINGILDAK
ilgili madde İskelet 9:90b

BIRAKINIZ YAPSINLAR Fransızca **Laissez-faire** devlet müdahalesini en aza indiren ekonomi politikası
ana madde Kapitalizm 10:13a

BIYIKLIBALIK sazangiller familyasından çok sayıda tatlı su balığının ortak adı
ilgili madde Balık: görsel 2:308

BIYIKLI BAŞTANKARA
ilgili madde Baştankara 3:69b, görsel

BİAFRA Nijerya'da bölge; 1967'de bağımsızlığını ilan ederek ayrı bir devlet kurdu; 1970'e kadar süren iç savaşta federal hükümete yenik düştü ve yeniden Nijerya'ya katıldı
ilgili maddeler
Kıtlık ve açlık 10:232b
Nijerya 13:81a

BİALİK, HAİM NAHMAN Yahudi yazar ve şair, 1873-1934; İbrani edebiyatının önde gelen adlarından; Rusya'da doğdu; çağdaş İbranice'yi esnek bir şiir diline dönüştürdü
ilgili madde İbrani edebiyatı 8:266b

BİAT İslam toplumlarında devlet başkanlarının dinsel yargı gücüne sahip olabilmeleri, meşru ve yetkili sayılabilmeleri için halktan aldıkları söz, bağlılık andı; Hz. Muhammed Müslümanlar'dan biat almıştı, halifeleri de buna uydular; Emeviler döneminden başlayarak halifeliğin saltanatla birleşip babadan oğula geçen bir kurum olmasından sonra biat biçimsel bir gelenek olarak sürdü

BİATLON kayak krosu ile tüfek nişancılığı dallarından oluşan kış sporları karşılaşması
ilgili maddeler
Kayak 10:118a
Olimpiyat Oyunları: tablo 13:172

BİBER
madde başlığı Biber 3:172b, görsel
•Karabiber; Kırmızı biber

BİBERİYE
madde başlığı Biberiye 3:173b, görsel
ilgili maddeler
Baharat 2:271b
Çiçek 4:300a

BİBİHANIM MEDRESESİ Semerkant
ilgili madde Semerkant 15:118a

BİÇERBAĞLAR ekinleri biçtikten sonra demetler halinde bağlayan tarım makinesi; bağlama işlemini otomatik olarak yapan ilk biçerbağların patenti 1850'de alındı; 1930'lara kadar atla çekilen ve demetleri mekanik olarak düğümleyen modeller kullanıldı; günümüzde daha çok biçerdöver kullanılmaktadır
ilgili madde Tarım tarihi 17:29a

BİÇERDÖVER tarım makinesi
ilgili maddeler
Buğday: görsel 4:41
Tarım makineleri 17:19b, görsel
Tarım tarihi 17:29b, görsel
Tarım ve hayvancılık 17:34a

BİÇİMBİLİM *ya da* **Morfoloji** dilbilgisi; sözcüklerin yapısını inceleyen bilim dalı; dilleri, sözcükleri oluşturan ögelere ya da anlambirimlere ayırırarak inceler; ayrıca var olan sözcüklerden türemiş yeni sözcükleri araştırır
ilgili madde Dilbilgisi 5:228a

BİÇİMLENDİRME *ya da* **Model yapımı** heykel
ana madde Heykel 8:139b, 140a vd., görsel

BIELA, WILHELM VON Avusturyalı astronom, 1782-1856
ilgili madde Kuyrukluyıldız 11:149a

BIELA KUYRUKLUYILDIZI
ilgili madde Kuyrukluyıldız 11:149a

BİGA Çanakkale'nin ilçesi; ilin en gelişmiş ilçelerinden biridir; başlıca ekonomik etkinlik tarım ve tarıma dayalı sanayidir; nüf. (1990 geç.): ilçe 76.313, kasaba 20.761

BİGADİÇ Balıkesir'in ilçesi; dağlık bir bölgede yer alan ilçede tarım, tavukçuluk, arıcılık ve ormancılık yapılır; nüf. (1990 geç.): ilçe 52.354, kasaba 12.914

BİGA YARIMADASI Marmara Bölgesi
ilgili madde Çanakkale 4:242a vd.

BIG BANG KURAMI *bak.* **BÜYÜK PATLAMA KURAMI**

BIG BEN Londra, İngiltere; parlamento binası olarak kullanılan Westminster Sarayı'nın çanıyla ünlü saat kulesi
ilgili maddeler
Londra: görsel 11:279
Saat 14:319b

BİHZAD İranlı ressam, y. 1455- y. 1536
ilgili maddeler
İran sanatı 9:74a
Minyatür 12:240b

BİKAA VADİSİ Lübnan
ilgili madde Lübnan 11:294b, 295a

BİKİLA, ABEBE Etiyopyalı atlet, 1932-73; Olimpiyat Oyunları'da maraton koşusunu iki kez kazanmış tek sporcudur; 1960'ta yarışın büyük bölümünü çıplak ayakla koştu; ikinci Olimpiyat şampiyonluğunu 1964'te kazandı; geçirdiği bir trafik kazası yüzünden 1969'da sporu bıraktı
ilgili madde Maraton 12:60b

BİKİNİ Marshall Adaları'nda atol; deniz alçaldığında suyun 2 m kadar üstüne çıkan birkaç adacıktan oluşur; yerli halkı, 1946-58 arasında ABD'nin bölgede yürüttüğü nükleer denemeler nedeniyle boşaltılmıştır
ilgili madde Pasifik Adaları 14:20b

B_2 VİTAMİNİ *ya da* **Riboflavin**
ana madde Vitamin 19:22a

BIKO, STEPHEN Güney Afrikalı siyasal önder, 1946-77; Güney Afrika'daki "Siyah Bilinci" hareketinin kurucusu; 1968'de Siyah öğrencilerden oluşan Güney Afrikalı Öğrenciler Örgütü'nü (SASO) kurdu; aynı yıl Siyah Halklar Kongresi'nin (BPC) onur başkanlığına seçildi; 1973'te toplantı, eylem ve demeç verme hakları kısıtlandı; birkaç kez tutuklandı; gözaltında bulunduğu sırada başına yediği darbeler nedeniyle öldü

BİLAL-İ HABEŞİ İslam dininde ilk müezzin, ö. 641; Habeş asıllı bir köleydi; Hz. Ebubekir tarafından satın alınıp azat edildi; İslam dinini ilk kabul edenlerdendir; Hz. Muhammed'le birlikte 622'de Medine'ye göç etti; ezan emrolununca Hz. Muhammed onu müezzinliğe atadı; 630'da Mekke'nin alınmasından sonra Kâbe'nin damında ilk ezanı okudu

BİLANÇO
ilgili madde Muhasebe 12:305b

BİLARDO
madde başlığı Bilardo 3:174a, görsel
ilgili madde Uğraşı: görsel 18:173

BILBAO İspanya'da kent; Bask Bölgesi'nde, Vizcaya ilinin başkenti; Nervión Ir-

ana madde Maya 12:110a vd.
ilgili maddeler
Bira ve biracılık 3:201a, 202a
Fırıncılık 6:282a
"1 + 1= 1" Nâzım Hikmet'in şiir kitabı
ilgili madde Nâzım Hikmet 13:43b
"BİRAZ GELİR MİSİNİZ" Nesin'in tiyatro oyunu
ilgili madde Nesin 13:60b
"BİR BALO GECESİ" Çallı'nın tablosu
ilgili madde Çallı: görsel 4:231
"BİR CIGARA İÇİMİ" Rifat'ın şiir kitabı
ilgili madde Rifat 14:240a
BİRÇENEKLİLER tek çeneği ya da çim yaprağı olan bitkileri içeren sınıf
ilgili maddeler
Bitki: tablo 3:234
Tohum 17:227b
Yaprak 19:98b
"BİR ÇOCUĞUN HAYATI" Daudet'nin romanı
ilgili madde Daudet 5:93a
"BİR ÇUVAL İNCİR" Shaw'un tiyatro oyunu
ilgili madde Shaw 15:168b
"BİR DELİKANLININ HİKÂYESİ" *bak.* **"GÖNÜL Kİ YETİŞMEKTE"**
"BİR DELİNİN GÜNCESİ" Gogol'ün yapıtı
ilgili madde Gogol 7:181b
BİRDİRBİR çocuk oyunu
ilgili madde Çocuk oyunları 5:39a, görsel
BİRECİK Şanlıurfa'nın ilçesi; topraklarından geçen Fırat Irmağı'nın ulaşıma elverişli olması nedeniyle Birecik kasabasında ticaret önem kazanmıştır; nüf. (1990 geç.): ilçe 58.643, kasaba 28.528
ilgili madde Doğayı koruma 5:267b
"BİR ENDÜLÜS KÖPEĞİ" Buñuel'in filmi
ilgili madde Buñuel 4:60b
BİREŞEYLİ yalnızca erkek ya da yalnızca dişi üreme hücresi üreten çiçek
ilgili maddeler
Dut 5:314a
Hıyar 8:153a
BİREŞİM *ya da* **Sentez** basit moleküllerden yola çıkarak daha karmaşık moleküllerin elde edilmesi; belli koşullarda, moleküllerdeki kimyasal bağlar koparak yenileri oluşur; karmaşık bir bileşiğin bireşimlenmesi bir dizi bağımsız tepkimeyle gerçekleşir
ilgili madde İlaç 8:318b
BİRET, İDİL Türk kadın piyanist, d. 1941
madde başlığı Biret 3:203b, görsel
BİREVCİKLİ çiçekleri bireşeyli• olan türlerde, erkek ve dişi çiçekleri aynı gövdede barındıran bitki
ilgili maddeler
Erdişi 6:167a
Huşağacı 8:218a
Üreme 18:282b
BİREYSEL HAK VE ÖZGÜRLÜK
ilgili maddeler
Siyasal ve yerel yönetim 15:285a, 285b, 286a
Suç 16:153b
"BİR FAUN'UN ÖĞLEDEN SONRASINA PRELÜD" Debussy'nin bestesi
ilgili madde Debussy 5:99b
"BİR FİLİZ VARDI" Orhan Kemal'in romanı
ilgili madde Orhan Kemal 13:199b
BIRGER JARL İsveçli devlet adamı, ö. 1266
ilgili madde Stockholm 16:139b
"BİR GÜN BÜYÜYECEKSİN" Seyda'nın romanı
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:18a
"BİR GÜNLÜK DÜŞ VE GERÇEK" Behrengi'nin öykü kitabı
ilgili madde Behrengi 3:118a
"BİR HALK DÜŞMANI" Ibsen'in tiyatro oyunu
ilgili madde Ibsen 8:268a
BİRHÜCRELİ HAYVANLAR *bak.* **TEKHÜCRELİ HAYVANLAR**
BİRİNCİ ARAP-İSRAİL SAVAŞI 1948-49
ana madde Arap-İsrail Savaşları 1:317a
BİRİNCİ BALKAN SAVAŞI 1912
ana madde Balkan Savaşları 3:7b
ilgili madde İttihat ve Terakki Cemiyeti 9:153a
BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI 1914-18
madde başlığı Birinci Dünya Savaşı 3:204a, görsel
ana madde Savaş ve savaş araçları 15:79b vd., görsel
ilgili maddeler
Almanya 1:170a
Amerika Birleşik Devletleri 1:213b
Arabistan 1:310a vd.
Avusturya İmparatorluğu 2:211b
Balkanlar 2:334b
Balon 3:12b vd.
Belçika 3:123a
Bomba 3:283a
Botha 3:311a
Çanakkale Savaşları 4:247a
Denizaltı 5:148b
Deniz kuvvetleri 5:163a
Deniz savaşları 5:174a vd.
Fransa 7:31a
Güdümlü balon 7:248a
Havacılık tarihi 8:61b
Hava kuvvetleri 8:73b
İngiltere 9:46a vd.
Japonya 9:193b
Kale ve tahkimat 9:278b
Kamuflaj 9:298a
Kan 9:304a
Kızılhaç 10:246a
Lawrence 11:220a, 220b
Lozan Barış Antlaşması 11:288b
Macaristan 11:302b
Mısır 12:199a
Osmanlı İmparatorluğu 13:238a
Polonya 14:114a
Sevr Antlaşması 15:155a
Sivil savunma 15:266a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:21a
Suikast 16:171a
Tank 16:320b
Taşımacılık 17:72a
Uluslararası ilişkiler 18:197a
Yaz saati 19:130b
Zırh 19:254a
BİRİNCİ DÜNYA SERGİSİ 1851
ilgili maddeler
Sanayi tasarımı 15:48b
Sergi, fuar ve panayırlar 15:136a, görsel
BİRİNCİ ENTERNASYONAL *ya da* **Uluslararası Emekçiler Birliği**
ilgili maddeler
Engels 6:156b
Sosyalizm 15:326a, 326b
BİRİNCİ HAÇLI SEFERİ 1096-99
ana madde Haçlı Seferleri 7:320a vd.
ilgili madde Anadolu Beylikleri 1:244b
BİRİNCİ İNÖNÜ SAVAŞI Ocak 1921
ilgili maddeler
Atatürk 2:122a
İnönü 9:52a vd.
Kurtuluş Savaşı 11:118a
BİRİNCİL EŞEYSEL ÖZELLİKLER
ilgili madde Cinsellik ve eşey 4:195a
BİRİNCİL RENKLER başka renklerden elde edilemeyen üç temel renk
ana madde Renkler 14:215b vd.
BİRİNCİ MEŞRUTİYET 1876-78
madde başlığı Birinci ve İkinci Meşrutiyet 3:211a
ilgili maddeler
Abdülhamid II 1:16b vd.
Belediye 3:124b
Osmanlı İmparatorluğu 13:237b
BİRİNCİ SÜVARİ
ilgili madde Deniz taşımacılığı 5:178b
BİRİNCİ TRİUMVİRLİK Roma İmparatorluğu'nda Jül Sezar, Pompeius ve Crassus'un kurdukları üçlü yönetim, İÖ 60
ilgili maddeler
Jül Sezar 9:227b
Pompeius 14:119b
Roma İmparatorluğu 14:264b
BİRİNCİ ULUSAL MİMARLIK AKIMI
ilgili maddeler
Kemaleddin Bey 10:156a
Tek 17:105a
Türk mimarlığı 18:114a
BİRİNCİ VİYANA KUŞATMASI 27 Eylül-14 Ekim 1529
ana madde Viyana kuşatmaları 19:27b
BİRİNCİ YENİ *bak.* **GARİP**
BİRİNCİ ZAMAN *ya da* **Paleozoyik Zaman** Dünya'nın jeolojik tarihindeki üç ana zaman diliminin ilki; 570 milyon yıl önce başlayıp 345 milyon yıl sürmüştür; yeryüzünde yaşamın başlaması, denizlerin ve dağların oluşması ve suyosunlarından ilk eğreltiotları ile ağaçların evrimleşmesi bu döneme rastlar; solucanlar ve öbür omurgasızlar, daha sonra da böcekler, balıklar, amfibyumlar ve sürüngenler bu dönemde yeryüzünde belirdi
ana madde Jeoloji 9:205a vd.
•Devoniyen Dönem; Kambriyen Dönem; Karbonifer Dönem; Ordovisiyen Dönem; Permiyen Dönem; Silüriyen Dönem
"BİR KADININ PENCERESİNDEN" Rifat'ın romanı
ilgili madde Rifat 14:240a
"BİR KADIN YARATTIM" Shaw'un tiyatro oyunu
ilgili maddeler
Pygmalion 14:167b
Shaw 15:168b
"BİR KAVUK DEVRİLDİ" Musahipzade Celal'in tiyatro oyunu
ilgili madde Musahipzade Celal 12:316a
BİRLEŞİK ALAN KURAMI parçacık fiziğinde, bilinen bütün kuvvetleri ve aralarındaki ilişkileri tek bir kuramda birleştirme girişimi
ilgili madde Einstein 6:80a
BİRLEŞİK ARAP CUMHURİYETİ birleşik Mısır ve Suriye'nin adı, 1958-61; Mısır'ın 1971'e kadar resmi adı
ilgili maddeler

gerektiğini savundu; Kopernik ile başlayan çağdaş astronominin doğuşuna ortam hazırlayan bilim adamlarından biridir
BİTÜM kömürler ve gaz halindeki bileşikler dışında bütün doğal hidrokarbonların ortak adı; dünyanın hemen her yerinde ve bütün jeolojik katmanlarda bulunur
ana madde Asfalt 2:58b
ilgili maddeler
Damıtma 5:73b
Karayolu 10:51a
BİYA IRMAĞI SSCB
ilgili madde Obi Irmağı 13:124a
BİYKIN ışık, radar ve radyo sinyalleriyle gemilere ve uçaklara yol gösteren aygıt
ilgili madde Havalimanı 8:79b
BİYOCOĞRAFYA iklimin ve fiziksel koşulların canlılar üzerindeki etkilerini inceleyen bilim dalı
ilgili maddeler
Biyoloji 3:244a
Coğrafya 4:198b
BİYOELEKTRİK canlılarda oluşan elektrik gerilimleri ve akımları; çeşitli biyolojik süreçler sonucunda üretilir; şiddeti genellikle 1-100 milivolt arasındadır; kalpteki ve beyindeki elektrik etkilerinden tıpta tanı koymak için yararlanılır; birçok balık avını öldürmek için elektrik üretir ve elektrik alanlarını algılayabilir
BİYOFİZİK fiziksel kuvvetlerin canlılar üzerindeki etkilerini inceleyen bilim dalı
ilgili maddeler
Biyoloji 3:244a
Fizik 6:309b
BİYOGRAFİ *bak.* **YAŞAMÖYKÜSÜ**
BİYOKİMYA
madde başlığı Biyokimya 3:240b
ilgili maddeler
Biyoloji 3:244a
Enzim 6:161b
Radyoaktiflik 14:184b
Tıp 17:184a
BİYOKİMYASAL TEPKİME
ilgili maddeler
Enzim 6:161b vd.
Metabolizma 12:168a vd.
Sibernetik 15:191a
BİYOLOJİ
madde başlığı Biyoloji 3:242b
ilgili madde Bilim ve bilimsel yöntemler 3:191a
•Anatomi; Botanik; Çevrebilim; Fizyoloji; Genetik; Patoloji; Taksonomi; Zooloji
BİYOLOJİK IŞILDAMA *ya da* **Biyolüminesans**
madde başlığı Biyolojik ışıldama 3:246a
ilgili maddeler
Ateşböceği 2:132b
Fosforışıma 6:331b
BİYOLOJİK MÜCADELE
ilgili maddeler
Zararlı hayvanlar 19:238a
Zararlı otlar 19:240b
BİYOLOJİK PSİKİYATRİ
ilgili madde Psikiyatri 14:154a
BİYOLOJİK SAAT
madde başlığı Biyolojik saat 3:247b
BİYOLOJİK SİLAH
ilgili maddeler
Kimyasal savaş 10:271a
Silahsızlanma 15:210a vd.
BİYOLOJİ MÜHENDİSLİĞİ *bak.* **BİYOMÜHENDİSLİK**
BİYOLÜMİNESANS *bak.* **BİYOLOJİK IŞILDAMA**
BİYOM
ilgili madde Çevrebilim 4:280b
BİYOMEKANİK OYUNCULUK Meyerhold'un oyunculuk yöntemi
ilgili madde Tiyatro sanatı 17:216b
BİYOMOLEKÜL
ilgili madde Protein 14:147a
BİYOMÜHENDİSLİK *ya da* **Biyoloji mühendisliği** *ya da* **Biyoteknoloji**
madde başlığı Biyomühendislik 3:249a
ilgili maddeler
Cerrahi 4:163a vd.
Mayalanma 12:111b
Takma kol ve bacak 16:306b
BİYOPSİ
ilgili madde Kanser 9:331b
BİYOSFER bütün canlıların yaşadığı ince yeryüzü ve atmosfer katmanı; canlılar yaşamlarını sürdürebilmek için bu katmandaki enerjiyi (çoğunlukla güneş enerjisi) ve besinleri tüketir ve çevrimini sağlarlar
BİYOTEKNOLOJİ *bak.* **BİYOMÜHENDİSLİK**
BİYOTİT
ilgili madde Mika 12:209b
BİZ tahta ve deri gibi sert malzemeleri delmek için kullanılan küçük, sivri alet
ilgili maddeler
İğne 8:292a
Marangozluk 12:59a, görsel
BİZANS İMPARATORLUĞU *ya da* **Doğu Roma İmparatorluğu**
madde başlığı Bizans İmparatorluğu 3:249b, harita
ilgili maddeler
Anadolu 1:243a
Anadolu Selçuklu Devleti 1:249b vd.
Barbar akınları 3:40a
Bulgaristan 4:54b
Fatih Sultan Mehmed 6:263a
Haçlı Seferleri 7:320a
İstanbul 9:115a
İznik Gölü 9:178a
Korint 11:13a
Osmanlı İmparatorluğu 13:234a vd.
Resim Sanatı 14:222b
Roma İmparatorluğu 14:268b
Yunanistan 19:208b
•Bizans sanatı
BİZANS SANATI
ana madde Bizans İmparatorluğu 3:254b vd.
ilgili maddeler
Kilise ve katedral: görsel 10:257
Mimarlık 12:227a
BIZET, GEORGES Fransız besteci, 1838-75; *Carmen* (1875) operasıyla tanınır; çok genç yaşta Paris Konservatuvarı'na kabul edildi; orada Halévy gibi değerli bestecilerden ders aldı; 1857'de bir bestesiyle Roma Ödülü'nü kazandı; Gerçekçi yaklaşımıyla 19. yy'da, opera sanatında gelişmeye başlayan Gerçekçilik Akımı *Verismo*'yu etkilemiştir
ilgili madde Opera 13:187b, 190a
•"Carmen"
"BİZİM KOĞUŞ" Ilgaz'ın romanı
ilgili madde Ilgaz 8:227b
"BİZİM ŞEHİR" Wilder'in tiyatro oyunu
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:227b
Tiyatro sanatı 17:217a
BİZMUT
madde başlığı Bizmut 3:256a
ilgili madde Radyoaktiflik 14:182b
BİZON
madde başlığı Bizon 3:256b, görsel
ilgili maddeler
Amerika Yerlileri 1:231a
Avcılık 2:169b
Ulusal parklar 18:188a
BJERKNES, JACOB Norveç asıllı ABD'li meteorolog, 1897-1975
ilgili madde Norveç 13:110a
BJERKNES, VILHELM Norveçli meteorolog ve fizikçi, 1862-1951
ilgili madde Norveç 13:110a
BLACK, JOSEPH İngiliz kimyacı ve fizikçi, 1728-99; karbon dioksit gazını tanımlamış, gizli ısı kavramını geliştirmiş ve bikarbonatları bulmuştur
BLACK IRMAĞI Jamaika
ilgili madde Jamaika 9:179b
BLAKE, WILLIAM İngiliz şair ve ressam, 1757-1827
madde başlığı Blake 3:257b
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:9b
İngiliz edebiyatı 9:24b
Resim sanatı 14:229b
BLANCHARD, JEAN-PIERRE Fransız balon pilotu, 1753-1809
ilgili maddeler
Balon 3:12a
Paraşüt 13:323a
BLASIS, CARLO İtalyan bale öğretmeni, 1803-78
ilgili madde Bale 2:302b
BLASTULA hayvan embriyonunun gelişme sürecindeki aşamalardan biri
ilgili madde Embriyon 6:141b
BLAUE REITER, DER 1911'de Münih'te Wassily Kandinsky ve Franz Marc öncülüğünde kurulan sanatçılar topluluğu; bir akım ya da okul niteliği taşımaz; 1911-14 arasında birçok sanatçının yapıtlarını topluca sergileyen serbest bir örgüt niteliğindeydi; Dışavurumculuk, Gelecekçilik, Kübizm, Art Nouveau ve naif sanattan etkilenmişti; soyut sanatın gelişimine önemli katkıları oldu
ilgili maddeler
Dışavurumculuk 5:211a
Kandinsky 9:324b
Klee 10:285b
Resim sanatı 14:232b
BLÉRIOT, LOUIS Fransız mühendis ve pilot, 1872-1936
madde başlığı Blériot 3:258b, görsel
ilgili madde Havacılık tarihi: görsel 8:61
BLİSTER
ilgili madde Bakır 2:287a
BLIXEN, KAREN *bak.* **DINESEN, ISAK**
BLOEMFONTEIN Güney Afrika'da kent; 1846'da bir İngiliz kalesi olarak kuruldu; 1854'ten sonra Boerler'in yönetim merkezi oldu; Oranj Bağımsız Devleti'nin başkenti; ülkenin adli merkezi; nüf. 104.381 (1985)
ilgili maddeler
Cape Town 4:127b
Güney Afrika Savaşı 7:286a
BLOK, ALEKSANDR ALEKSANDROVİÇ Rus şair ve oyun yazarı, 1880-1921; Rus Sembolizmi'nin başlıca temsilcisi; Ekim Devrimi sırasında Bolşevikler'i destekledi; devrim sonrasında sanatının onaylanmadı-

burçlar kuşağının 2. işaretidir
ilgili madde Astroloji: tablo 2:68
BOĞA ANTİLOBU Afrika'ya özgü antilop; çayırlarda, geniş ovalarda ya da seyrek ağaçlı bölgelerde yaşar; yaşayan antilopların en irisidir ve omuz yüksekliği 1,8 m'ye ulaşır; kısa bir yelesi, uzun boynuzları vardır ve gerdanının altından bir deri parçası sarkar; erkeklerin boynuzları dişilerinkinden daha kısadır
ilgili madde Afrika: görsel 1:46
•Dev boğa antilobu
BOĞA GÜREŞİ
madde başlığı Boğa güreşi 3:263b, görsel
ilgili maddeler
İspanya 9:102b
Portekiz 14:128a
BOĞA MASTISI
ilgili madde Köpek: görsel 11:50
BOĞANOTU *bak.* **KURTBOĞAN**
BOĞA TERİYESİ
ilgili madde Köpek 11:52a, görsel
BOĞA YAĞMURU meteor yağmuru; en kolay izlenebilenlerden biridir
ilgili madde Meteor ve meteorit: tablo 12:174
BOĞAZ boynun, omurganın önünde kalan bölümü
ilgili madde Solunum 15:316b vd.
BOĞAZİÇİ İstanbul Boğazı ile iki kıyısını içine alan bölge; 17. yy sonlarına kadar balıkçılık ve bahçecilik yapılan kırsal bir yerleşimdi; 18. yy başlarında padişah ve yakınları için saraylar, köşkler ve varlıklı kesimin oturduğu yalılar yapıldı; 20. yy ortalarından başlayarak hızla kentleşmesine karşın, bir dinlence ve eğlence merkezi olma özelliğini bugün de korumaktadır
ilgili maddeler
İstanbul 9:121b
İstanbul Boğazı 9:124b vd.
BOĞAZİÇİ KÖPRÜSÜ İstanbul Boğazı'nda, Beylerbeyi ile Ortaköy arasında, Asya ile Avrupa'yı birbirine bağlayan asma köprü
ilgili madde Köprü 11:57b, görsel
"BOĞAZİÇİ MEHTAPLARI" Hisar'ın anıları
ilgili madde Hisar 8:185a
BOĞAZİÇİ ÜNİVERSİTESİ İstanbul; ilk çekirdeği Robert Kolej'dir; 1971'de özel ve yabancı okulların devletleştirilmesine ilişkin yasayla kuruldu; İngilizce eğitim verir; dört fakültesi, iki yüksekokulu ve altı enstitüsü vardır
ilgili madde Üniversite ve yüksekokullar: tablo 18:269
"BOĞAZİÇİ YALILARI" Hisar'ın anıları
ilgili madde Hisar 8:185a
BOĞAZKALE Çorum'un ilçesi; daha önce Sungurlu ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 10.344, kasaba 2.189
ilgili madde Boğazköy 3:265a
BOĞAZKÖY Anadolu'da arkeolojik yerleşme
madde başlığı Boğazköy 3:265a, görsel
ilgili maddeler
Anadolu 1:242b
Arkeoloji 2:26b
Hititler 8:190a
BOĞAZKÖY-ALACAHÖYÜK MİLLİ PARKI İç Anadolu Bölgesi
ilgili madde Çorum 5:44a
BOĞAZLAR SORUNU
madde başlığı Boğazlar Sorunu 3:266b
BOĞAZLIYAN Yozgat'ın ilçesi; İç Anadolu Yaylası'nda; Boğazlıyan kasabası bölgenin tarım ticareti merkezidir; nüf. (1990 geç.): ilçe 56.075, kasaba 17.168
BOĞDAN Osmanlılar döneminde Moldavya'ya verilen ad; 16. yy ortalarından 19. yy sonlarına kadar özerk, ama Osmanlılar'a bağımlı bir devletti; 1859'da Eflâk ile birleşerek Romanya'yı oluşturdu; Osmanlılar bu devletin bağımsızlığını Ayastefanos ve Berlin antlaşmalarıyla tanıdılar
•Moldavya
BOĞMACA bir basilin yol açtığı bulaşıcı, akut solunum yolu hastalığı; belirtileri, şiddetli öksürük nöbetleri ve bunu izleyen ıslık gibi hırıltılı soluk almadır; hastalık genellikle 4-6 haftada geçer, ama bazen bronkopnömoni, hatta beyin hasarı gibi daha ağır sonuçlara yol açabilir; en şiddetli çocuk hastalıklarından biridir; aşıyla önlenebilir
BOĞMAKLI BAKAL
ana madde Bakal 2:284a
ilgili madde Ardıçkuşu 1:324a
BOĞULMA solunum yollarının tıkanması, oksijen azlığı ya da oksijenin vücutta kullanımını engelleyen zehirli gazların solunması sonucunda solunumun durması
•Havasızlıktan boğulma; Suda boğulma
BOĞUM botanik
ilgili maddeler
Bitki 3:235a
Gövde 7:207a
BOHEMYA Çekoslovakya'da tarihi bölge
madde başlığı Bohemya 3:267b
ilgili maddeler
Avusturya İmparatorluğu 2:210b
Cam ve camcılık 4:110b
Çekoslovakya 4:276b vd.
Elbe Irmağı 6:100a
Otuz Yıl Savaşları 13:252b
Slavlar 15:291b
BOHR, NIELS Danimarkalı fizikçi, 1885-1962
madde başlığı Bohr 3:268a, görsel
ilgili maddeler
Atom 2:155b
Rutherford 14:307a
BO JUYİ Çinli şair, 772-846
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:237b
BOKASSA, EDDİNE AHMED asıl adı **Jean-Bédel Bokassa** Orta Afrika Cumhuriyeti devlet başkanı, d. 1921
ilgili madde Orta Afrika Cumhuriyeti 13:217b
BOKBÖCEĞİ
madde başlığı Bokböceği 3:269a, görsel
ilgili madde Kınkanatlılar 10:209b, görsel
BOKS
madde başlığı Boks 3:269b, görsel
ilgili maddeler
Akdeniz Oyunları 1:115a
Balkan Şampiyonası 3:8a
Olimpiyat Oyunları 13:148b, tablo
Spor: tablo 16:66, görsel
Spor kazaları 16:127a
BOKSER
ilgili madde Köpek: görsel 11:50
BOKSİNEĞİ *ya da* **Lağımsineği**
ilgili madde Tatlı su canlıları 17:83b
BOKSİT
madde başlığı Boksit 3:274a, görsel
ilgili maddeler
Alüminyum 1:191b
Aşındırıcı 2:105a
Madencilik 11:314b
BOLAYIR, ALİ EKREM Türk şair, 1867-1937; Namık Kemal'in oğlu; 1896'da Edebiyat-ı Cedide topluluğuna katıldı; şiirlerinde aruz ve hece ölçüsünü kullandı; Çanakkale ve Kurtuluş savaşları sırasında ulusal şiirler yazdı; *Zilâl-ı İlham* (1909), *Ordunun Defteri* (1918), *Vicdan Alevleri* (1925) başlıca yapıtlarıdır
"BOLERO" Ravel'in bestesi
ilgili madde Ravel 14:204a
BOLEYN, ANNE *bak.* **ANNE BOLEYN**
BOLINGBROKE, HENRY *bak.* **HENRY IV**
BOLÍVAR, SIMÓN Latin Amerikalı önder, 1783-1830
madde başlığı Bolívar 3:274b, görsel
ilgili maddeler
Arjantin 2:15b
Bolivya 3:279a
Caracas 4:129a
Güney Amerika 7:290b
Kolombiya 10:308a
Peru 14:54b
Venezuela 18:318b
BOLIVAR ALANI Bogotá, Kolombiya
ilgili madde Bogotá: görsel 3:263
BOLİVYA
madde başlığı Bolivya 3:276a, harita
ilgili maddeler
And Dağları 1:266b vd.
Bolívar 3:275b
Güney Amerika 7:286b vd.
İnkalar 9:48b
Paraguay 13:321b
BOLKAR DAĞLARI Güneydoğu Anadolu; Orta Toroslar'ın doğu uzantısını oluşturur; en yüksek noktası 3.524 m
ilgili madde Toroslar 17:256a, 258a
BOLOGNA İtalya'da kent; kuzeydeki Bologna ilinin merkezi; 11. yy'dan kalma üniversiteleriyle Avrupa'nın en eski üniversite kentidir; kemerli sokakları, sarayları ve kiliseleriyle ünlüdür; ayrıca önemli bir ticaret ve ulaşım merekezidir; II. Dünya Savaşı'ndan bu yana komünistlerin yönetimindedir; nüf.422.204 (1989 tah.)
ilgili maddeler
İtalya 9:146a
Yayımcılık 19:121b
BOLOGNA ÜNİVERSİTESİ Bologna, İtalya; 1200'de kuruldu; Avrupa'nın en eski üniversitelerinden biridir
ilgili maddeler
Anatomi 1:263a
Üniversite ve yüksekokullar 18:267a
BOLŞEVİK Rusça'da "çoğunluk" anlamındadır ve Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nde çoğunluğu elinde tutan grubun üyeleri için kullanılır; önderleri Lenin'di; 1917'de yönetimi ele geçirdiler
ilgili maddeler
Ekim Devrimi 6:83b
Lenin 11:231a
Sosyalizm 15:327a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:21b
Troçki 17:291b

BOŞBAĞIRSAK incebağırsağın orta bölümü
ilgili madde Bağırsak 2:265a
"BOŞ BEŞİK" Cumalı'nın tiyatro oyunu; konusunu aynı adlı halk öyküsünden alır
ilgili madde Cumalı 4:212a
BOŞ BEŞİK Türk halk öyküsü; bir Yörük beyiyle evlendirilen kimsesiz Fadime yedi yıl sonra bir oğlan doğurur; yazın oba yaylaya göçerken, beşiğiyle birlikte bir devenin sırtına bağlanan çocuk kaybolur; acısından aklını yitiren Fadime dağ bayır dolaşarak oğlunu ararken kimilerine göre suda boğulur, kimilerine göre eski sevdiğine kavuşur
BOŞ İNANÇ *ya da* **Batıl inanç**
madde başlığı Boş inançlar 3:306b
ilgili maddeler
Folklor 6:325a
Tutanhamon 18:15a
BOŞ KÜME
ilgili madde Kümeler kuramı 11:174b
BOŞNAKLAR Bosna'nın Müslüman halkına Osmanlılar'ın verdiği ad; Slav, Hırvat ve Avar karışımı olan Hıristiyan Bosnalılar, 1463'te Osmanlılar'ın yönetimine girdikten sonra Müslüman oldular ve Osmanlılar'ca Boşnak olarak adlandırıldılar
ilgili madde Balkanlar 2:334b
BOT ayakkabı
ilgili madde Ayakkabı ve ayakkabıcılık: görsel 2:219
BOTAK YANARDAĞI Endonezya
ilgili madde Yanardağ: görsel 19:83
BOTAN ÇAYI *ya da* **Uluçay** Dicle Irmağı'nın kolu; uzunluğu 268 km
ilgili madde Siirt 15:206b
BOTANİK *ya da* **Bitkibilim**
madde başlığı Botanik 3:307b
ilgili maddeler
Biyoloji 3:245a
Linnaeus 11:263a
BOTANİK BAHÇESİ
madde başlığı Botanik bahçeleri 3:308b, görsel
ilgili maddeler
Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:279b
Sera 15:132a
BOTANY KÖRFEZİ Avustralya; Tasman Denizi'nde, Avustralya'nın Yeni Güney Galler eyaleti kıyısında; kaptan James Cook'un 1770'te Avustralya'ya ilk ayak bastığı yerdir; kıyısında Sidney'in banliyöleri, büyük gemilerin yanaşabileceği bir liman ve doğal koruma alanları vardır
ilgili madde Sydney 16:220a
BOTHA, LOUIS Güney Afrika Birliği başbakanı, 1862-1919
madde başlığı Botha 3:310b
ilgili maddeler
Güney Afrika 7:284a
Güney Afrika Savaşı 7:286a
BOTHA, PIETER WILLEM Güney Afrika cumhurbaşkanı, d. 1916; 1978-84 arasında başbakanlık görevindeyken, Siyahlar'ın yönetimindeki komşu ülkelere saldırılar düzenledi; Siyahlar'ın yaşadığı yerleşim bölgelerine sözde "bağımsızlık" tanıyan bir reform programını uygulamaya koydu; beyazların üstünlüğünü koruyan yeni anayasayı da yalnızca beyazların katıldığı bir halkoylamasıyla onaylattı; 1984'te cumhurbaşkanı seçildi; artan muhalefet nedeniyle 1989'da istifa etti
BOTHEZAT, GEORGE DE ABD'li helikopter tasarımcısı
ilgili madde Helikopter 8:120a
BOTNİ KÖRFEZİ Avrupa; Baltık Denizi'nde, İsveç ile Finlandiya arasında yer alır; kuzey-güney doğrultusunda uzunluğu 725 km'dir
ilgili maddeler
Baltık Denizi 3:14b
Denizler ve okyanuslar 5:166a
Laponya 11:203a
BOTSVANA
madde başlığı Botsvana 3:311a, harita
ilgili maddeler
Güney Afrika 7:277a
Rhodes 14:235b
BOTTICELLI, SANDRO tam adı **Alessandro di Mariano dei Filipepi** İtalyan ressam, 1445-1510
madde başlığı Botticelli 3:312b
ilgili maddeler
Meryem, Hz.: görsel 12:162
Resim sanatı 14:225a, görsel
Rönesans 14:289a
•"Mars ve Venüs"; "Gül Bahçesi Madonnası"
BOTÜLİZM erken tanı konulmadığında ölümle sonuçlanabilen ağır gıda zehirlenmesi; bazı havasızyaşar bakterilerin salgıladığı toksinlerden ileri gelir ve genellikle iyi sterilize edilmemiş konservelerin yenmesiyle ortaya çıkar; belirtileri bulantı, kusma, bitkinlik, baş dönmesi ve görme bozukluklarıdır; solunum kaslarının felce uğraması çoğu zaman ölüme yol açar
BOUCHER, FRANÇOIS Fransız ressam, oymabaskı ustası ve tasarımcı, 1703-70; tarihsel olayları ve kır yaşamını konu alan manzara resimleri yaptı; 18. yy'ın en büyük çizim ustalarından biri ve Fransız rokoko üslubunun en yetkin temsilcisi olarak kabul edilir
ilgili madde Resim sanatı 14:229a
BOUDICCA İken kraliçesi, ö. İS 60
ilgili maddeler
Giysi 7:164a
Neron 13:58a
BOUGAINVILLE, LOUIS-ANTOINE DE Fransız kâşif, 1729-1811
ilgili madde Tahiti 16:295b
BOUGAINVILLE ADASI Solomon Adaları
ilgili madde Solomon Adaları 15:311a, 310b
BOULANGER, A. Fransız lokanta işletmecisi, ü. y. 1765
ilgili madde Lokanta 11:272b
BOULOGNE ORMANI Paris, Fransa
ilgili maddeler
Paris 13:331a
Park 13:334a
BOULTON, MATTHEW İngiliz sanayici, 1728-1809
ilgili maddeler
Birmingham 3:222b
Watt 19:50a
BOURBONLAR soylu Fransız aile; ailenin birçok üyesi Fransa, İspanya, Napoli ve Sicilya'ya kral ya da kraliçe oldu; Bourbon hanedanından gelen Fransa kralları arasında IV. Henri, XIII. Louis ile XVIII. Louis arasında Louis adıyla tahta çıkan tüm Fransa kralları ve X. Charles sayılabilir
BOURGOGNE *bak.* **BURGONYA**
BOURKE-WHITE, MARGARET ABD'li kadın fotoğrafçı, 1906-71; gazete fotoğrafçılığına birçok yenilik getirdi; mimarlık ve sanayi alanlarında çektiği özgün fotoğraflarla ün kazandı; daha sonra çeşitli dergi ve gazetelerde çalıştı; II. Dünya Savaşı'nda ABD ordusunun ilk kadın fotoğrafçısıydı; Hindistan ile Pakistan'ın bölünmesinden sonraki büyük göçü, Güney Afrika'daki karışıklıkları ve Kore Savaşı'nı görüntüledi
BOURSIN PEYNİRİ
ilgili madde Peynir 14:67b
BOVLİNG
madde başlığı Bovling 3:313a, görsel
BOWIE, DAVID İngiliz pop şarkıcısı, d. 1947
ilgili madde Pop müzik 14:123a
BOWMAN KAPSÜLÜ anatomi
ilgili madde Böbrek 3:324b, 325a
BOXER AYAKLANMASI 1900; Çin'de, yabancıları ülkeden çıkarmak için imparatorun emriyle başlatılan ayaklanma; imparatoriçe yabancıların öldürülmesini emretti; Alman büyükelçisi öldürüldü; ayaklanma, 14 Ağustos 1900'de Pekin'e giren Fransız, Alman, İngiliz, Japon, Rus ve ABD ordularınca bastırıldı
ilgili madde Çin Halk Cumhuriyeti 4:321a
BOYA
madde başlığı Boya ve cila 3:314b
ilgili maddeler
Alkol 1:155b
Dokumacılık 5:284a vd.
Mağara sanatı 11:331a
Renkler 14:217a
Resim sanatı 14:221b, 222a
BOYABAT Sinop'un ilçesi; üç yanını kuşatan dağların arasındaki yüksek yaylalarda tarım ve hayvancılık yapılır; nüf. (1990 geç.): ilçe 50.914, kasaba 21.759
BOYACI CAMİSİ Gaziantep
ilgili madde Gaziantep: görsel 7:95
BOYACISUMAĞI
ilgili madde Sumak 16:180a
BOYA KALEMİ
ilgili madde Kalem 9:277a
BOYALI KAPLUMBAĞA Kuzey Amerika kaplumbağası; uzunluğu 10-18 cm; yassı, siyah ya da yeşilimsi kahverengi kabuğu kırmızı ve sarı lekelerle süslüdür; durgun ve sığ tatlı sularda yaşar, bitkiler ve küçük hayvanlarla beslenir; kalabalık gruplar halinde güneşlenir ve kış uykusuna yatarlar
ilgili madde Kaplumbağa 10:18a, görsel
BOYAMA
ana madde Boya ve cila 3:315a
ilgili maddeler
Dokumacılık 5:284a
Halı ve kilim 7:331b, 333a
Nijerya: görsel 13:79
•Batik; Boyarmadde
BOYAR Çarlık Rusya'sında, yönetimde etkili olan, toprak sahibi zengin soylulara verilen unvan; 18. yy'da kaldırıldı
ilgili maddeler
Korkunç İvan 11:13b
Petro 14:57b
BOYARMADDE
ana madde Boya ve cila 3:315a, 317b vd.
ilgili maddeler
Alkol 1:155b
Dokumacılık 5:284a
Kimya sanayisi 10:271b

olarak kullanılır
"BÖYLE BİR SEVMEK" Attilâ İlhan'ın şiir kitabı
ilgili madde İlhan 8:328a
"BÖYLE BUYURDU ZERDÜŞT" Nietzsche'nin yapıtı
•Nietzsche
BRABANT Belçika'da il; ülkenin ortasında, bugün bir bölümü Hollanda'da kalan tarihi bölgede yer alır; güneydeki alçak, verimli ovada tarım ve bahçecilik yapılır; makine, dokuma ve giyim sanayileri önemlidir; Waterloo Savaşı'nın (1815) yapıldığı alan bu ilin sınırları içinde, Brüksel'in güneyindedir; nüf. 2.243.026 (1990 tah.)
ilgili maddeler
Flandre 6:313b
Hollanda 8:197a
BRACHIOPODA
ilgili maddeler
Fosil: görsel 6:332
Tarihöncesi yaşam 17:49a
BRADBURY, RAY ABD'li yazar, d. 1920
ilgili madde Bilimkurgu 3:190b
BRADLEY, JAMES İngiliz astronomi bilgini, 1693-1762; yıldızlardan gelen ışığın sapmasını ve Dünya'nın dönme ekseninin üğrümünü hesaplayarak, yıldızların görünür konumlarındaki küçük değişiklikleri belirledi; Venüs'ün çapını ölçtü, Jüpiter'in uydularının dolanım tablolarını hazırladı
BRAHE, TYCHO Danimarkalı astronomi bilgini, 1546-1601
madde başlığı Brahe 4:13a, görsel
ilgili maddeler
Astroloji 2:69a
Astronomi 2:72b
Gözlemevi 7:216a
Kepler 10:178a, 178b
Kuyrukluyıldız 11:147b
Yerçekimi 19:154b
BRAHMA Hindu tanrısı; Dünya'yı ve bütün canlıları yarattığına inanılır; Vişnu ve Şiva ile birlikte, tanrının yeryüzündeki üç görünümü olan Trimurti'yi oluşturur
BRAHMA tavuk soyu
ilgili madde Tavuk 17:87a, görsel
BRAHMAN Hindu inancında yüce ruh; bu ölümsüz ruhun evrenin yaşam kaynağı olduğuna ve her yerde bulunduğuna inanılır
ilgili maddeler
Din 5:231a
Hindular ve Hindu dini 8:175b
BRAHMAN Hindu kastı; Hindu rahiplerden oluşan en yüksek kastın üyelerine de Brahman denir
ilgili madde Kast 10:83a
BRAHMANA Hindular'ın en eski kutsal metinleri olan *Vedalar*'a eklenmiş düzyazı metinler; *Vedalar*'ın anlamını açıklayan efsanelerle süslenmiştir
BRAHMAN ÇAYLAĞI
ilgili madde Çaylak 4:269b
BRAHMAPUTRA Asya'da ırmak
madde başlığı Brahmaputra 4:14a
ilgili madde Hindistan 8:165a vd.
BRAHMS, JOHANNES Alman besteci, 1833-97
madde başlığı Brahms 4:14a, görsel
ilgili maddeler
Ninni 13:87b
Senfoni 15:126b
BRAILLE, LOUIS Fransız eğitimci, 1809-52
madde başlığı Braille 4:15a, görsel
ilgili madde Körlük 11:64a
BRAILLE ALFABESİ 1829'da Louis Braille'in körler için hazırladığı alfabe; alfabenin her harfi, sayıları 1 ile 6 arasında değişen ve parmaklarla hissedilebilen kabartma noktaların değişik düzenlemeler içinde bir araya getirilmesiyle oluşur
ilgili maddeler
Braille 4:15b, görsel
Körlük 11:64a vd., görsel
Kütüphane: görsel 11:184
Özürlülerin eğitimi 13:288a
BRAKTE *bak.* **BÜRGÜ**
BRAMAH, JOSEPH İngiliz mühendis, 1748-1814
ilgili maddeler
Hidrolik 8:159b
Kilit ve anahtar 10:259b
BRAMANTE, DONATO İtalyan mimar, 1444-1514; mimarlıkta Yüksek Rönesans üslubunun öncülerinden; başlıca yapıtları Milano ve Roma'dadır; Papa II. Julius'un Roma'yı yeniden düzenleme tasarısına büyük katkısı oldu; San Pietro Bazilikası'nın ilk mimarı
ilgili maddeler
Kilise ve katedral 10:259a
Mimarlık 12:228b
Rönesans: kilise: görsel 14:289
BRANCUSI, CONSTANTIN Romen heykelci, 1876-1957; çağdaş soyut heykelin öncüsüdür; zarif, uyumlu biçimleri ve ince işçiliğiyle tanınır; 1904'ten sonra Paris'te çalıştı; 1952'de Fransız uyruğuna geçti; yapıtları dünyanın birçok yerinde sergilendi
ilgili madde Heykel 8:147a
BRANDBERG DAĞI Namibia
ilgili madde Namibia 13:28a
BRANDENBURG Almanya'da kent; Havel Irmağı üzerinde Slavlar tarafından kuruldu; 1157'de Brandenburg Devleti'nin topraklarına katıldı; bugün Elbe-Havel Kanalı üzerinde tersanelerin bulunduğu işlek bir liman kenti, çelik ve dokuma sanayisi merkezidir; nüf. 95.052 (1983 tah.)
BRANDENBURG KAPISI Berlin, Almanya; 1788-91'de II. Friedrich Wilhelm döneminde kurulan zafer takı
ilgili madde Berlin 3:140a
"BRANDENBURG KONÇERTOLARI" Bach'ın bestesi
ilgili maddeler
Bach Ailesi 2:58a
Konçerto 10:313b
BRANDO, MARLON ABD'li sinema oyuncusu, d. 1924; sinemanın en büyük oyuncularından; Actors Studio'ya katıldı; üstlendiği rolleri içten ve en gerçekçi biçimde canlandırmasıyla tanınır; *The Man* (1950) filmindeki felçli bir adam rolü için bir ay hastanede yatarak hazırlandı; oynadığı birçok başka önemli rolün yanı sıra *Rıhtımlar Üzerinde* (1954) ve *Baba* (1972) filmleriyle Oskar Ödülü'nü aldı
ilgili madde Bertolucci 3:147b
BRANDT, WILLY Alman siyaset adamı, d. 1913; Almanya Sosyal Demokrat Partisi (SDP) başkanı, 1964-78; Almanya Federal Cumhuriyeti başbakanı, 1969-74; doğu ve batı bloğu arasında yakınlaşmayı sağlamak ve ilişkileri yumuşatmak için gösterdiği çabalar nedeniyle 1971'de Nobel Barış Ödülü'nü aldı
BRANDY *ya da* **Brendi** içki
ilgili madde Şarap 16:240a vd.
BRANT, SEBASTIAN Alman şair, y. 1458-1521
ilgili madde Alman edebiyatı 1:161a
BRAQUE, GEORGES Fransız ressam, 1882-1963
madde başlığı Braque 4:15b
ilgili maddeler
Kübizm 11:167b vd., görsel
Resim sanatı 14:232b, görsel
•"Gitarlı Kadın"; "Yuvarlak Masa"
BRASİDAS Spartalı komutan, ö. İÖ 422
ilgili madde Peloponnesos Savaşı 14:41a
BRASİLIA Brezilya
madde başlığı Brasília 4:17a, görsel
ilgili madde Kent 10:171a
BRAŞOV Romanya'da kent; Transilvanya Alpleri'nin kuzey yamacında, 1211'de Töton Şövalyeleri'nce kuruldu; 1876'ya kadar bir Alman yerleşmesiydi; bugün ülkenin en büyük kentlerinden biri, sanayi ve ulaşım merkezidir; Gotik üsluptaki ortaçağ yapılarıyla tanınır; nüf. 351.493 (1986 tah.)
BRATISLAVA Çekoslovakya'da kent; Slovak Sosyalist Cumhuriyeti'nin başkenti; Çekoslovakya, Avusturya ve Macaristan sınırında, Tuna Irmağı kıyısında yer alır; eskiçağlarda Keltler'in ve Romalılar'ın yerleşim ve ticaret merkeziydi; 1526-1784 arasında Macaristan'ın başkenti oldu; bugün önemli bir ırmak limanı, ulaşım, eğitim ve kültür merkezidir; nüf. 438.065 (1989 tah.)
ilgili maddeler
Çekoslovakya 4:276a
Tuna Irmağı 17:314a
BRATSK SSCB; Rusya SFSC'de kent; nüf. 255.000 (1989)
ilgili madde Sibirya 15:192b
BRATTAIN, WALTER HOUSER ABD'li fizikçi, 1902-87
ilgili madde Transistör 17:282b
BRAUN, WERNHER VON Alman asıllı ABD'li mühendis, 1912-77; roket teknolojisinin öncülerinden; II. Dünya Savaşı sırasında Almanya'da roket araştırmalarına başkanlık etti; V2 roketini geliştirdi; NASA'da görev alarak ilk ABD uydusunun yapımına ve Apollo programlarının yürütülmesine katkıda bulundu
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:245b
BRAUNSCHWEIG Almanya'da kent; Aşağı Saksonya eyaletinde, sanayi merkezi; eskiden Hansa Birliği'nin önemli bir üyesi ve Reform'u ilk destekleyen kentlerden biriydi; II. Dünya Savaşı'nda büyük ölçüde zarar gördü, ama bazı ortaçağ yapıları hâlâ ayaktadır; bilimsel araştırma alanında uluslararası ün kazanmıştır; ülkenin en eski teknik üniversitesi buradadır; nüf. 253.794 (1989 tah.)
BRAZZA, PIERRE SAVORGNAN DE Fransız kâşif, 1852-1905; Kongo topraklarını Fransa adına sömürgeleştirdi; 1880'de Kongo Irmağı'na ulaşarak, ırmağın kıyısında bugünkü Brazzaville kentini kurdu
ilgili maddeler
Brazzaville 4:18b
Kongo 10:316b
BRAZZAVILLE Kongo
madde başlığı Brazzaville 4:18a
ilgili madde Kongo 10:315b

BREAM, JULIAN İngiliz gitar ve lavta sanatçısı, d. 1933; klasik İspanyol ve Latin Amerika müziğini başarıyla yorumladı; ayrıca Rönesans lavta müziğini çağdaş dinleyici kitlelerine tanıttı; 1950'de ilk gitar resitallerini verdi; 1961'de, eski topluluk müziklerini seslendirmek amacıyla Julian Bream Topluluğu'nu kurdu
ilgili madde Gitar 7:160a
BREARLEY, HARRY İngiliz bilim adamı
ilgili madde Krom 11:81b
BRECHT, BERTOLT Alman yazar, 1898-1956
madde başlığı Brecht 4:18b
ilgili maddeler
Alman edebiyatı 1:163a, görsel
Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:223a
•Berliner Ensemble; Epik tiyatro
BREG IRMAĞI Almanya; Tuna Irmağı'nı oluşturan iki koldan biri
ilgili madde Tuna Irmağı 17:313b
•Brigach Irmağı
BRÉGUET, LOUIS Fransız uçak yapımcısı, 1881-1959
ilgili madde Helikopter 8:120a
BREIT, GREGORY ABD'li fizikçi, 1899-1981
ilgili madde Radar 14:172a
BREJNEV, LEONİD İLYİÇ SSCB'li siyaset adamı, 1906-82; 1977-82 arasında Yüksek Sovyet Prezidyumu başkanı
ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:25a
BREL, JACQUES Belçikalı şarkıcı, besteci ve söz yazarı, 1929-78
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:45a
BREMEN Almanya
madde başlığı Bremen 4:20a
ilgili maddeler
Almanya 1:168b vd.
Almanya Federal Cumhuriyeti 1:173a vd.
"BREMEN ÇALGICILARI" Andersen'in masalı
ilgili madde Periler ve peri masalları 14:48a
BREMERHAVEN Almanya; Bremen'in kuzeyinde, Weser Irmağı kıyısında liman kenti; nüf. 126.934 (1989 tah.)
ilgili madde Bremen 4:20a
BRENDİ *bak.* **BRANDY**
BRENNER GEÇİDİ Avrupa; Alp Dağları'nın en alçak geçidi; Avusturya'daki Innsbruck ile İtalya'daki Verona kentleri arasında; en yüksek noktası 1.375 m
ilgili madde Alp Dağları 1:182a
BRESLAU *bak.* **WROCLAW**
BRESLAU ANTLAŞMASI 1742; Prusya ile Avusturya İmparatorluğu arasında imzalanan bu antlaşmayla Avusturya Silezya'yı Prusya'ya bırakmak zorunda kaldı
ilgili madde Friedrich II 7:51a
BREST Fransa; Atlas Okyanusu kıyısında, Bretanya bölgesinde liman kenti ve Fransız Deniz Kuvvetleri'nin iki büyük üssünden biri; nüf. 148.000 (1990)
ilgili maddeler
Bretanya 4:21b
Fransa 7:26b
BREST-LİTOVSK ANTLAŞMASI 1918
ilgili maddeler
Ağrı 1:84a
Ekim Devrimi 6:83b
Kars 10:75a
Lenin 11:231b
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:22b
BREŞ 2 mm'den daha büyük, sivri ya da hafif yuvarlak köşeli parçalardan oluşan, taşlaşmış tortul kayaç; bazen tek bir kayacın, bazen de aynı yerde önceden var olan birçok kayacın kırılıp ufalanmasıyla oluşan bu köşeli parçalar ile aradaki boşlukları dolduran bağlayıcı madde breşin temel dokusunu oluşturur
ilgili madde Kayaç 10:116b
BRETANYA *ya da* **Bretagne** eskiden **Armorica** Fransa'da bölge
madde başlığı Bretanya 4:20b
ilgili maddeler
Fransa 7:22b, 24b vd.
Yüz Yıl Savaşları 19:225b
BRETON, ANDRÉ Fransız şair, eleştirmen ve deneme yazarı, 1896-1966; Gerçeküstücülük akımının kurucusu; her türlü denetim ve kaygıdan sıyrılarak düşünceyi ortaya koyma biçimi olarak tanımladığı bu akımın devrimci, ama bağımsız bir hareket olduğunu savundu; 1941'de Almanya'nın Fransa'yı işgali üzerine ABD'ye gitti; 1946'da Paris'e döndükten sonra Uluslararası Gerçeküstücülük Sergisi'ni düzenledi; yaşamının sonuna kadar inandığı ilkeleri savundu ve çok sayıda yapıt verdi
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:43b
Gerçeküstücülük 7:134a
BRETONCA *ya da* **Breton dili** Fransa'nın kuzeybatısındaki Bretanya'da konuşulan, Kelt dillerinin Briton öbeğine bağlı dil; 20. yy ortalarında, edebiyat dili olarak yaygınlaşmasını sağlamak amacıyla iki standart lehçe geliştirildi; bazı yazarlar bu dilde şiir, düzyazı ve tiyatro oyunu türünde yapıtlar verdiler
ilgili maddeler
Avrupa dilleri 2:186a
Bretanya 4:21b
Fransa 7:27a
BRETONLAR Fransa'nın Bretanya bölgesinde yaşayan halk; eskiden Büyük Britanya Adası'nın güneyinde yaşayan Britonlar•'ın soyundan gelirler; Saksonlar'a yenik düşen Britonlar'ın bir bölümü KB Fransa'daki Armorica Yarımadası'na yerleşerek bölgeye Bretanya adını verdi
ilgili maddeler
Bretanya 4:20b
Fransa 7:22a
Siyasal partiler 15:280b
BRETTON WOODS KONFERANSI 1944; resmi adı Birleşmiş Milletler Para ve Maliye Konferansı; II. Dünya Savaşı'ndan sonra ABD'de, Bretton Woods'da düzenlenen bu toplantıda Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) temelleri atıldı
ana madde Borsa ve kambiyo 3:297a
BREUER, JOSEF Avusturyalı hekim, 1842-1925
ilgili madde Freud 7:49b
BREWSTER, SIR DAVID İskoç fizikçi, 1781-1868; ışığın kırılmasına ilişkin deneyleriyle tanınır
ilgili madde Kaleydoskop 9:279b
BREYTENBACH, BREYTEN Güney Afrikalı şair, d. 1939: Afrikaner dilinde şiirler yazdı; yaşam biçimine ve şiirlerine yansıyan ırk ayrımcılığı karşıtı düşüncelerinden dolayı ülkesinden ayrılmak zorunda kalınca Paris'e yerleşti; 1975'te sahte pasaportla ülkesine girmeye çalışırken tutuklandı ve dokuz yıl hapis cezasına çarptırıldı
ilgili madde Afrika edebiyatı 1:55b
BREZİLYA
madde başlığı Brezilya 4:21b, görsel, harita
ana madde Güney Amerika 7:286b vd.
ilgili maddeler
Altına hücum 1:189b
Amazon Irmağı 1:198a
Elmas 6:134b
Nüfus 13:114a
Paraná, Paraguay ve Plata ırmakları 13:321b
Portekiz 14:129a
Uruguay 18:218b vd.
•Latin Amerika edebiyatı
BREZİLYA AKINTISI Atlas Okyanusu'nda, Brezilya'nın doğusundaki São Roque Burnu açıklarından başlayıp Güney Amerika kıyıları boyunca güneye doğru akan ılık su akıntısı; sıcaklığı 19°C ile 27°C arasında değişir; tuzluluk oranı binde 35-37 arasındadır
ilgili madde Atlas Okyanusu 2:144b
BREZİLYA TANGARASI
ilgili madde Tangara: görsel 16:320
BRIAN BORU İrlanda kralı, 941-1014
ilgili madde İrlanda Cumhuriyeti 9:76b
BRİÇ
ilgili madde Kâğıt oyunları 9:256a
BRIDGETOWN Barbados'un başkenti ve ticaret limanı; 1628'de Indian Bridge adıyla kuruldu; ekonomisi şeker ve rom üretimine dayanır; nüf. 7.466 (1985)
ilgili madde Barbados 3:40a
BRIE PEYNİRİ Fransız peyniri
ilgili madde Peynir 14:67b
BRIGACH IRMAĞI Almanya; Tuna Irmağı'nı oluşturan iki koldan biri
ilgili madde Tuna Irmağı 17:313b
•Breg Irmağı
BRIGHT, TIMOTHY İngiliz doktor ve mucit, y. 1551-1615
ilgili madde Steno 16:135b
BRİK gemi
ilgili madde Gemi ve gemi yapımı 7:116b, görsel
BRİKET tuğla çeşidi
ilgili madde Tuğla 17:310a
BRINDESI, JEAN asıl adı **Giovanni Brindesi** İtalyan ressam, ü. 19. yy; İstanbul'u ve Osmanlılar'ın saray yaşamını betimleyen oymabaskı resimleriyle tanınır
ilgili madde Başlık ve şapka: Osmanlı resimleri: görsel 3:67, 68
BRINDLEY, JAMES İngiliz inşaat mühendisi, 1716-72; kanal yapımının öncülerinden; İngiltere'de ekonomik açıdan önem taşıyan ilk kanalı yapmıştır
ilgili madde Kanal 9:319a
BRINK, ANDRÉ Güney Afrikalı romancı, d. 1935; Afrikaner dilinde yazdığı romanlarında ülkesindeki yönetimi ve ırk ayrımcı politikayı eleştirdi; yapıtlarını İngilizce'ye kendisi çevirdi; bazı romanları ülkesinde yasaklandı; *Uçurum, Rüzgârda Bir An* ve *Sesler Zinciri* Türkçe yayımlanmış romanlarıdır
ilgili madde Afrika edebiyatı 1:55b
BRISBANE Avustralya'da kent; Queens-

land'in merkezi ve limanı, ülkenin üçüncü büyük kenti; Brisbane Irmağı'nın iki yakasında kurulmuştur; ulaşım ve ihracat merkezi; petrol rafinerileri, otomobil, çimento ve gübre fabrikaları; nüf. 1.272.400 (1989 tah.)
ilgili madde Avustralya 2:195b

BRİSEİS Yunan mitolojisi; Aşil'in kaçırdığı Truvalı güzel kız
ilgili madde İlyada 9:13a vd.

BRISTOL İngiltere'nin Avon ilinde kent; Frome ve Aşağı Avon ırmaklarının birleştiği yerde, bir ortaçağ kenti olarak kuruldu; 17.-18. yy'larda köle ticaretine aracılık ederek gelişti; bugün ticaret, ulaşım ve sanayi merkezidir; porselenleri ve cam işleri ünlüdür; Concorde uçakları burada üretilir; nüf. 420.234 (1981)
ilgili madde Sabun ve sabun yapımı 14:326b

BRISTOL KANALI İngiltere; Atlas Okyanusu kıyısında, karanın içlerine kadar sokularak GB İngiltere'yi Güney Galler'den ayıran körfez; Bristol, Swansea ve Cardiff önemli limanlarıdır
ilgili madde Denizler ve okyanuslar 5:167a

BRITANNICUS Claudius'un oğlu, İS 41-55
ilgili madde Neron 13:58a

"BRITANNICUS, NERON DEVRİNE AİT MANZUM PİYES" Racine'in trajedisi
ilgili madde Racine 14:171b

BRİTANYA ADALARI Avrupa'nın kuzeybatısında adalar topluluğu; Büyük Britanya Adası, İrlanda Adası, Hebrid, Shetland ve Orkney adaları ile pek çok küçük adayı kapsar
ilgili maddeler
Anglosaksonlar 1:273a
İngiltere 9:32b
İrlanda Cumhuriyeti 9:75b
Kuzey İrlanda 11:158a

BRİTANYA KÖPRÜSÜ İngiltere; KB Galler'de, Menai Boğazı üzerinde; 1850'de Robert Stephenson tarafından yapıldı
ilgili maddeler
Köprü 11:55a, görsel
Stephenson 16:137a, görsel

BRITISH AIRWAYS İngiliz havayolu şirketi; kuruluş 1974
ilgili madde Uçak 18:164a

BRITISH BROADCASTING CORPORATION *bak.* **BBC**

BRITISH MUSEUM Londra'da, İngiltere'nin ulusal müzesi; müze ve buna bağlı kütüphane, 1753'te İngiliz hükümetinin Sir Hans Sloane'nin sanat yapıtları ve kitap koleksiyonunu satın almasıyla oluşturuldu
ilgili maddeler
Kütüphane 11:186b
Müzeler ve sanat galerileri 13:8b, 14b, görsel

BRITISH RAIL eskiden **British Railways** İngiliz ulusal demiryolu işletmesi
ilgili madde Demiryolu ve tren 5:136b

BRİTONLAR Büyük Britanya Adası'nda yaşayan Kelt kökenli halk; bölgeye İÖ 7. ya da 6. yy'da geldikleri sanılıyor; İS 450'ye kadar Roma yönetiminde kaldılar; 1066'daki Norman istilasına kadar Anglo-Saksonlar'ca yönetildiler
ana madde Keltler 10:153a vd.
ilgili maddeler
Anglosaksonlar 1:273a vd.
Arthur 2:43a
Galler 7:66a
İngiltere 9:39a vd.
Kavimler Göçü 10:111a
Kuaförlük 11:84b

BRITTEN, BENJAMIN İngiliz besteci, 1913-76
madde başlığı Britten 4:26b, görsel
ilgili maddeler
Auden 2:162a
Bando 3:19b
Opera 13:188b
Senfoni 15:127a
Şarkı 16:243b

BRİYOLOJİ
ilgili madde Botanik 3:307b

BRNO Çekoslovakya'da kent; Güney Moravya'nın yönetim merkezi ve ülkenin ikinci büyük kenti; çevresindeki tarihöncesi yerleşmelerde Neanderthal insanına ait buluntular ve Cro-Magnon insanlarının yerleşmeleri ortaya çıkarılmıştır; bugün uluslararası ticaret fuarlarıyla tanınan bir sanayi merkezidir; dokumacılık, biracılık ve şeker üretimi önemlidir; nüf. 390.782 (1989 tah.)
ilgili madde Çekoslovakya 4:276a, görsel

BROADWAY New York kentinde semt; NY, ABD
ilgili madde New York 13:68b

BROCKEN Almanya'da dağ
ilgili madde Alman Demokratik Cumhuriyeti 1:158a

"BROCKHAUS" Alman ansiklopedisi
ilgili madde Ansiklopedi 1:284b

BROCKHAUS, FRIEDRICH ARNOLD Alman yayımcı, 1772-1823; 1805'te Amsterdam'da kendi adıyla bir yayınevi kurdu ve o günden beri varlığını sürdüren *Brockhaus* ansiklopedisini yayımladı
ilgili madde Ansiklopedi 1:284b

BRODY, NEVILLE ABD'li grafik sanatçısı
ilgili madde Grafik sanatlar: logo: görsel 7:222

BROGLIE, LOUIS VICTOR DE Fransız fizikçi, 1892-1987; en önemli çalışmasını 1923-24 arasında yaparak maddenin hem parçacık, hem dalga özelliği gösterdiğini öne sürdü; 1929'da Nobel Fizik Ödülü'nü aldı
•Dalga-parçacık ikilemi

BROKAR ipekten dokunan ve yüzeyinde genellikle çiçek biçiminde kabartma desenler olan, giysilik ya da döşemelik ağır kumaş
ilgili maddeler
Ayakkabı ve ayakkabıcılık 2:218b
Giysi 7:171a

BROKKOLİ turpgiller familyasından, sapları ve yeşil çiçek tomurcukları sebze olarak yenen bitki
ilgili madde Lahana 11:192a, görsel

BROM buğdaygiller familyasından, ılıman ve serin iklimlerde yetişen 100 kadar bitki türünün ortak adı; kılçıksız brom yem bitkisi olarak yetiştirilir; kır bromu ise otlak hayvanlarının gözüne ya da ağzına kaçarak iltihaplanmaya neden olduğu için zararlı ot sayılır
ilgili madde Buğdaygiller 4:44a

BROM halojenler• grubundan kimyasal element; simgesi Br, atom numarası 35, bağıl atom kütlesi 79,91; adı, "pis koku" anlamındaki Yunanca *bromos*'tan gelir; aşındırıcı ve zehirli bir maddedir; olağan sıcaklıkta koyu kırmızı renkli bir sıvı halinde bulunur ve keskin kokulu, boğucu buharlar çıkararak tüter; bromür denen tuzlarının çoğu sanayide kullanılır; 1826'da keşfedilmiştir
ilgili madde Sıvı 15:187b

BROMO Endonezya'da yanardağ
ilgili madde Yanardağ: görsel 19:83

BRONKOPNÖMONİ
ilgili madde Zatürree 19:242a

BRONKOSKOP
ilgili madde Tıp 17:184a

BRONŞ soluk borusunun akciğerler içindeki uzantısı; bu hava kanalları akciğerlerde gitgide dallanarak incelir ve çapı 1 cm'nin altına düştüğünde bronşçuk adını alır
ilgili maddeler
Akciğer 1:107b
Alerji 1:141a vd.
Solunum 15:317b, 320b
Zatürree 19:242a

BRONŞÇUK bronşlardan dallanarak akciğerlerin her yanına yayılan ve alveollerde sonlanan en ince hava borucuklarının ortak adı
ilgili maddeler
Akciğer 1:107b
Solunum 15:317b

BRONŞİT bronşların, mikroplara ya da sigara dumanı, toz gibi tahriş edici maddelere bağlı olarak iltihaplanması; belirtileri inatçı bir öksürük, soluk darlığı, bol balgam salgısı ve göğüs ağrısıdır; bir virüsten ileri gelen akut bronşit genellikle kısa sürede iyileşir; kronik bronşit ise çok daha önemli ve tedavisi güç bir hastalıktır
ilgili maddeler
Antibiyotikler 1:293a
Solunum 15:320b

BRONŞİYOLİT bronşçukların iltihaplanması; genellikle virüs kökenli akut bir hastalıktır
ilgili madde Akciğer 1:108a

BRONŞTAYN, LEV DAVİDOVİÇ *bak.* **TROÇKİ, LEV**

BRONTË, ANNE İngiliz kadın romancı, 1820-49; *Agnes Grey* ve *Şatodaki Kadın* romanlarının yazarı
ana madde Brontë Kardeşler 4:27b, görsel

BRONTË, BRANWELL Bronteler'in erkek kardeşi, 1817-48
ilgili madde Brontë Kardeşler 4:27b, görsel

BRONTË, CHARLOTTE İngiliz kadın romancı, 1816-55; *Jane Eyre* ve *Shirley* romanlarının yazarı
ana madde Brontë Kardeşler 4:27b, görsel
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:25a

BRONTË, EMILY İngiliz kadın romancı, 1818-48; *Uğultulu Tepeler* romanının yazarı
ana madde Brontë Kardeşler 4:27b, görsel
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:25a

BRONTË KARDEŞLER İngiliz yazarlar ailesi
madde başlığı Brontë Kardeşler 4:27b, görsel
ilgili madde Takma ad 16:305a

BRONTOSAURUS *bak.* **APATOSAURUS**

BRONZ *bak.* **TUNÇ**
BRONZ ÇAĞI *bak.* **TUNÇ ÇAĞI**
BROOKLYN KÖPRÜSÜ ABD'de, New York kentinin Brooklyn bölgesini Manhattan Adası'na bağlayan asma köprü; 1883'te tamamlandı
ilgili madde Köprü: görsel 11:58
BROOKS, GWENDOLYN ABD'li kadın şair, d. 1917; kentlerde yaşayan Siyahlar'ın günlük yaşamını olağandışı öğeler katarak anlattığı yapıtlarıyla tanınır; 1950 Pulitzer Ödülü'nü kazanarak, bu ödülü alan ilk Siyah şair oldu
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:227b
Siyah Amerikalılar 15:277a
BROOKS DAĞLARI ABD; Alaska'nın kuzeyinde, doğu-batı doğrultusunda uzanır; ortalama yüksekliği 1.800-2.100 m
ilgili madde Alaska 1:133b vd.
BROŞ *ya da* **Tığ** broşlama tezgâhının delici takımı
ilgili madde Takım tezgâhları 16:298b
BROŞ giysilerin yakasını tutturmak için kullanılan süslü iğne; bugün yalnızca takı olarak kullanılır
ilgili maddeler
Değerli taşlar ve mücevherler: görsel 5:108
Demir Çağı 5:117b
Düğme 5:326b
Oniks 13:186b
BROŞLAMA TEZGÂHI
ilgili madde Takım tezgâhları 16:298b
BROWN, ARTHUR WHITTEN İngiliz havacı, 1886-1948
ilgili madde Havacılık tarihi 8:63a
BROWN, ROBERT İskoç botanikçi, 1773-1858; Brown hareketini gözlemledi; açıktohumlular ile kapalıtohumlular arasındaki temel farklılıkları saptadı; çekirdeğin, bitkilerin çoğunda canlı hücrenin değişmez bir öğesi olduğunu keşfetti
ilgili madde Einstein 6:79a
BROWNE, SIR THOMAS İngiliz yazar, 1605-82
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:22b
BROWN HAREKETİ
ilgili madde Einstein 6:79a
BROWNIE FOTOĞRAF MAKİNESİ içindeki film kasedi çıkarılabilen fotoğraf makinesi; 1900'de George Eastman tarafından geliştirildi
ilgili madde Eastman 6:36b
BROWNING, ELIZABETH BARRETT İngiliz kadın şair, 1806-61
madde başlığı Browning 4:29b, görsel
BROWNING, ROBERT İngiliz şair, 1812-89
madde başlığı Browning 4:29b, görsel
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:25b
BROZ, JOSİP *bak.* **TİTO**
BRUBECK, DAVE ABD'li caz piyanisti ve besteci, d. 1920; bir süre Arnold Schönberg'in öğrencisi oldu; klasik müzik öğelerini caz müziğinde kullandı; 1951-67 arasında, kendi adını verdiği caz dörtlüsü dünya çapında ün kazandı; piyanist olarak caz dünyasında önemli bir yeri olmasa da, *Take Five* ve *Blue Rondo a la Turk* gibi çok sevilen parçalar bestelemiştir
ilgili madde Caz 4:138b
BRUCE, ROBERT DE *bak.* **ROBERT I**
BRUCKNER, ANTON Avusturyalı besteci, 1824-96
madde başlığı Bruckner 4:30b, görsel
ilgili madde Senfoni 15:126b
•Fa Majör Yaylı Çalgılar Beşlisi; Te Deum
BRUEGEL, JAN Flaman ressam, 1568-1625; Baba Pieter Bruegel'in küçük oğlu; ağabeyinden daha yetenekliydi; zaman zaman yakın dostu Rubens'le birlikte çalıştı; natürmortlar ve manzara resimleri yaptı; birçok sanatçı tarafından taklit edildiyse de hiçbiri onun renk ve ayrıntı ustalığına ulaşamadı
ilgili madde Bruegel 4:32a
BRUEGEL, PIETER Flaman ressam, y. 1525-69; *Baba Pieter Bruegel* olarak tanınır
madde başlığı Bruegel 4:31b
ilgili madde Resim sanatı 14:227a
•"Babil Kulesi"; "Çocuk Oyunları"; "Köy Düğünü"
BRUEGEL, PIETER Flaman ressam, 1564 - y. 1637; Baba Pieter Bruegel'in büyük oğlu; *Oğul Pieter Bruegel* olarak tanınır
ilgili madde Bruegel 4:32a
BRUGES *ya da* **Brugge** Belçika'da kent; Zeebrugge limanının 16 km güneyinde, Batı Flander ilinin merkezi; hâlâ ayakta kalmış eski yapılarıyla ortaçağ görünümünü korur; I. ve II. Dünya savaşlarında Almanlar'ca işgal edildi; ekonomisi turizme ve dantelcilik gibi geleneksel işkollarına dayanır; nüf. 117.460 (1990 tah.)
ilgili madde Belçika 3:121b, 122a vd., görsel
BRUNEİ
madde başlığı Brunei 4:32a, harita
ilgili madde İkinci Dünya Savaşı 8:301a
BRUNEL, ISAMBARD KINGDOM İngiliz mühendis, 1806-59; çağdaş buharlı gemilerin ilk örneğini tasarımladı
ilgili madde Teknoloji 17:121a
BRUNEL, SIR MARC ISAMBARD Fransız asıllı İngiliz mühendis ve mucit, 1769-1849; su altında tünel açma yöntemi geliştirdi; Isambard Kingdom Brunel'in babasıdır
ilgili maddeler
Örgü ve tığ işi 13:279a
Tünel 18:20b
BRUNELLESCHI, FILIPPO İtalyan mimar, 1377-1446; doğduğu kent Floransa'yı Rönesans'ın en önemli düşünce, sanat ve kültür merkezi durumuna getirdi; çizimde perspektif kurallarını saptadı; başlıca yapıtları Floransa'daki Pitti Sarayı, San Spirito Kilisesi ve Santa Maria del Fiore Katedrali'dir
ilgili maddeler
Resim sanatı 14:224b
Rönesans 14:289a
Floransa 6:316a, 316b
BRUNHILD Germen ve İskandinav mitolojisinde, davranışlarıyla Amazonlar'ı andıran güzel prenses; kendisinden daha güçlü ve daha üstün nitelikleri olan bir erkekle evlenmeye yemin eder; bütün koşullarına uyan Siegfried tarafından aldatıldığını anlayınca onu öldürür; Wagner'in *Nibelungen Halkası* adlı operasının kahramanıdır
BRUNO, GIORDANO asıl adı **Filippo Bruno** İtalyan filozof ve astronom, 1548-1600; Kopernik'in günmerkezli evren kuramını destekledi ve geliştirdi; 17. yy'da bilimsel düşüncenin gelişmesinde önemli katkıları oldu; kilisenin katı görüşlerine karşı çıktığı için dinsizlikle suçlandı ve Roma Engizisyonu'nda yedi yıl yargılandıktan sonra yakılarak öldürüldü
ilgili madde Engizisyon 6:159a
BRUSELLOZ *bak.* **MALTA HUMMASI**
BRUTUS, MARCUS JUNIUS Romalı siyaset adamı, İÖ 85-42; Roma ordularının komutanı ve Jül Sezar'a suikast düzenleyenlerin önderlerinden biriydi; Octavius ve Antonius'un ordularına Filippoi'de yenildi
ilgili maddeler
Antonius 1:301b
Augustus Caesar 2:164a
Jül Sezar 9:228b
BRÜKSEL Belçika
madde başlığı Brüksel 4:33b, görsel
ilgili maddeler
Belçika 3:121b, 122a
Liège 11:251b
BRÜKSEL LAHANASI
ilgili madde Lahana 11:192a vd., görsel
BRÜLÖR
ilgili maddeler
Alev 1:142b, görsel
Soba 15:295a
BUBASTİS Mısır; Nil deltasının doğu yakasında kurulmuş eski kent; kentin tanrıçası Bast (Ubasti) adına büyük şenlikler düzenlenirdi; bugün kalıntıları Tell Beste olarak bilinir
ilgili madde Gümüş işçiliği 7:262a
BUBİ TUZAĞI zararsız görünen, ama hafif bir dokunuşta patlayabilen bomba
ilgili madde Savaş ve savaş araçları 15:76a
BUCA İzmir'in ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlıydı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 203.140, kent 199.140
BUCAK Burdur'un ilçesi; çam ve ardıç ormanlarıyla kaplı dağlarla çevrilidir; tarım, gül üretimi, halı ve kilim dokumacılığı önem taşır; nüf. (1990 geç.): ilçe 54.224, kasaba 27.381
BUCAK yönetsel birim
ana madde Türkiye 18:77b
BUCHAN, JOHN İskoç yazar ve devlet adamı, 1875-1940; serüven romanları ve öyküler yazdı; 1935'te Kanada genel valiliğine atandı
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:27b
BUCHANAN Liberya'da kent
ilgili madde Liberya 11:245b
BUCHNER, EDUARD Alman biyokimyacı, 1860-1917; mayalanmanın doğrudan doğruya maya denen tekhücreli canlılardan değil, bu hücrenin içindeki çeşitli enzimlerin etkisinden kaynaklandığını kanıtladı
ilgili madde Enzim 6:162b
BUCK, PEARL ABD'li kadın yazar, 1892-1973; Çin'deki yaşamı anlatan romanlarıyla tanınır; çocukluğu ailesinin misyoner olarak bulunduğu Çin'de geçti; *Dost Toprak* (1931) adlı romanıyla adını duyurdu ve aynı yapıtıyla 1932'de Pulitzer Ödülü'nü aldı; en tanınmış romanları *Ana* (1934), *Bir Evliliğin Romanı* (1945) ve *Orkide*'dir (1956); 1938 Nobel Edebiyat Ödülü'nü almıştır
BUCKINGHAM SARAYI Londra, İngiltere
madde başlığı Buckingham Sarayı 4:34b, görsel

ilgili madde Londra 11:278b
BUDA *ya da* **Buddha** asıl adı **Siddharta Gautama** Budacılık'ın kurucusu, İÖ y. 563- y. 483
madde başlığı Buda ve Budacılık 4:37a, görsel
ilgili maddeler
Angkor: görsel 1:272
Din 5:229b, 230b, 231a
Hac 7:315a
Lhasa 11:224a
Uzakdoğu sanatı 18:241a
BUDA Macaristan; Tuna Irmağı'nın iki yakasındaki Budapeşte'yi oluşturan iki kentten biri; Osmanlı egemenliğindeyken Budin Eyaleti'nin merkeziydi
ilgili madde Budapeşte 4:36b, görsel
BUDACILIK *ya da* **Budizm**
madde başlığı Buda ve Budacılık 4:39b
ana madde Din 5:230b vd.
ilgili maddeler
Asya: tapınak: görsel 2:89
Asya: rahip: görsel 2:86
Bangkok: tapınak: görsel 3:21
Birmanya 3:221b
Çin Halk Cumhuriyeti 4:319a
Etyemezlik 6:223a
Güneydoğu Asya sanatı 7:296b
Hindistan 8:169b
Hint sanatı 8:179a
Japonya 9:189a
Lhasa 11:244a
Mistisizm 12:246a
Şinto dini 16:282a
Taoculuk 16:334a vd.
Tapınak 17:8a vd., görsel
Uzakdoğu sanatı 18:241a
•Lamacılık
"BUDALA" Dostoyevski'nin romanı
ilgili maddeler
Dostoyevski 5:302b
Rus edebiyatı 14:301b
BUDAMA
madde başlığı Budama 4:35a
ilgili madde Meyvecilik 12:187b
BUDAPEŞTE Macaristan
madde başlığı Budapeşte 4:36b, görsel
ilgili maddeler
Avrupa: görsel 2:181
Macaristan 11:300b
Metro 12:176b
BUDDHA *bak.* **BUDA**
BUDİN Macaristan *bak.* **BUDA**
BUDİZM *bak.* **BUDACILIK**
BUENOS AIRES Arjantin
madde başlığı Buenos Aires 4:40a, görsel
ilgili maddeler
Arjantin 2:14b vd.
Güney Amerika 7:287a
Pampa 13:297a vd.
BUFFALO *bak.* **AMERİKA BİZONU**
BUFFALO BILL asıl adı **William Frederick Cody** ABD'li kovboy, 1846-1917
madde başlığı Buffalo Bill 4:40b
ilgili maddeler
Bizon 3:257a
Posta hizmetleri 14:133b
BUFFON, GEORGES-LOUIS LECLERC Fransız doğa bilgini, 1707-88; jeoloji tarihi konusundaki görüşleriyle çağdaş paleontolojiye ve evrim kuramlarına ışık tutmuştur
BUGANDA Afrika'da eski krallık
ilgili maddeler
Afrika halkları 1:57a
Uganda 18:172b
BUGAY, SAİM Türk heykelci, d. 1934; ağaçtan yonttuğu soyut heykelleriyle tanınır
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:130a
"BU GECE BAŞKA GECE" Güntekin'in tiyatro oyunu
ilgili madde Güntekin 7:301a
BUĞDAY
madde başlığı Buğday 4:41a, görsel
ilgili maddeler
Buğdaygiller 4:43b
Çiçek 4:293a
Ekmek 6:85b
Nişasta 13:88b
Tahıl 16:295a
Tarım tarihi 17:22a
Tarım ve hayvancılık 17:34a
Un ve un değirmeni 18:205a vd.
Yaprak 19:98b
BUĞDAYBİTİ
ilgili maddeler
Bit 3:231b
Kınkanatlılar 10:211b, görsel
BUĞDAYGİLLER
madde başlığı Buğdaygiller 4:43a, görsel
ilgili maddeler
Bitki 3:236a
Kök 11:34b, görsel
Saman 15:35b
Tarım makineleri 17:19b
Tohum 17:227b
Tozlaşma 17:265a
•Arpa; Bambu; Buğday; Çavdar; Darı; Mısır; Pirinç; Şekerkamışı; Yulaf
BUĞDAY GÜVESİ
ilgili madde Güve 7:308b
BUĞDAY KARINCASI *ya da* **Hasat karıncası**
ilgili madde Karınca 10:64b vd., görsel
BUĞDAYPASI başta buğday olmak üzere çeşitli tarım bitkilerinde görülen mantar hastalığı
ilgili madde Pas 14:16b
BUĞRA, TARIK Türk yazar, d. 1918; gazetecilik yaptı; öykü, roman ve oyunlar yazdı; öykülerinde ve oyunlarında bireyi, romanlarında ise Türk tarihini değişik yorumlarla ele aldı; önemli romanları *Küçük Ağa* (1964), *Firavun İmanı* (1976), *Gençliğim Eyvah* (1979) ve *Osmancık*'tır (1984)
BUĞULAMA
ilgili madde Aşçılık 2:91b
BUHAR fizikte, olağan koşullarda genellikle sıvı halde bulunan su, petrol gibi maddelerin gaz halini belirtmek için kullanılan terim; buharlaşmış maddelerin molekül yoğunluğu genellikle aynı hacimdeki gazların molekül yoğunluğundan daha fazladır
ana madde Buharlaşma 4:46a vd.
ilgili maddeler
Buhar kazanı 4:44b vd.
Buhar makinesi 4:47a vd.
Molekül 12:262a
Soğutma 15:303b
Türbin 18:23b
Yoğunlaşma 19:184a
Zehir ve zehirlenme 19:245a
•Su buharı
BUHARA SSCB'de kent; Özbekistan SSC'de, Buhara vahasında; İS 1. yy'da kuruldu; 8. yy'da Araplar'ın eline geçti; 16. yy'da Buhara Hanlığı'nın başkenti oldu ve en parlak dönemini yaşadı; 1924'te Özbekistan'a katıldı; camileri, medreseleri, eski yapıları ve el dokuması halılarıyla tanınır; bugün doğal gaz bölgesindeki en büyük kenttir; altın işlemeciliği ve metal eşya yapımı gibi geleneksel el sanatları sürdürülmektedir; nüf. 224.000 (1989 tah.)
ilgili maddeler
Asya 2:87b
Özbekistan 13:285b
Uluğ Bey 18:186b
BUHAR ÇEKİCİ *bak.* **BUHARLI ŞAHMERDAN**
BUHAR KAZANI
madde başlığı Buhar kazanı 4:44b, görsel
ilgili maddeler
Buhar makinesi 4:47b
Demiryolu ve tren 5:133a
Gemi motoru 7:109b, 110a
Musluk, vana ve supap 12:317a
BUHARKENT Aydın'ın ilçesi; daha önce Kuyucak ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 11.015, kasaba 5.793
BUHARLAŞMA
madde başlığı Buharlaşma 4:46a, görsel
ilgili maddeler
Isı 8:237a
Isıtma ve klima 8:240a
Sıvı 15:188a
Soğutma 15:304a
Su 16:149a, 150a
Vakum 18:290b
Yağmur 19:67a
BUHARLI ARABA
ilgili maddeler
Motorlu taşıtlar 12:281a, görsel
Taşımacılık 17:71b, 72a
Trevithick 17:284a
BUHARLI GEMİ buhar gücüyle çalışan deniz taşıtı; ırmaklarda ve kıyı taşımacılığında kullanılır
ana madde Gemi ve gemi yapımı 7:118b vd.
ilgili maddeler
Fulton 7:54a
Mississippi ve Missouri ırmakları: görsel 12:245
Norveç: görsel 13:106
Parsons: görsel 14:15
Teknoloji 17:121a, görsel
BUHARLI LOKOMOTİF
ana madde Demiryolu ve tren 5:133a vd., görsel
ilgili maddeler
Buhar makinesi: görsel 4:50
Stephenson 16:136a vd.
Trevithick 17:284a vd., görsel
BUHARLI ŞAHMERDAN *ya da* **Buhar çekici**
ilgili maddeler
Dövme 5:305a
Sanayi Devrimi: görsel 15:46
BUHAR MAKİNESİ
madde başlığı Buhar makinesi 4:47a, görsel
ilgili maddeler
Fabrika 6:248b
Gemi motoru 7:110b, görsel
Jet motoru 9:212a

BUNYAN, JOHN İngiliz yazar, 1628-88; efsaneler, dinsel öğütler ve kırsal kesimin halk kültürüyle yoğrulmuş bir ortamda yetişti; Püriten bakış açısını yansıtan dinsel konulu kitaplar yazdı; 1653'te rahip oldu; en ünlü yapıtı *Hac Yolunda*'dır (1678)
ilgili maddeler
Alegori 1:139b
Baal 2:248a
İngiliz edebiyatı 9:22a
BUONARROTI, MICHELANGELO *bak.* **MICHELANGELO**
BURAK, CİHAT Türk ressam, d. 1915; mimarlık öğrenimi gördü; naif üsluptaki tablolarında toplumun ve insanın çelişkilerini mizah yüklü, ayrıntılara inen bir yaklaşımla işledi; çalışmalarında mimari bir kurgu göze çarpar
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:127a
BURAK, RATİP TAHİR Türk karikatürcü, 1904-77; Cumhuriyet döneminin ilk karikatürcülerindendir
ilgili madde Türk karikatürü 18:101b
BURAK, SEVİM Türk kadın yazar, 1931-83; öyküleri bilinç akışı tekniğinin ve Gerçeküstücülük akımının yetkin örnekleri olarak kabul edilir; genellikle kadın sorunlarını anlattığı öykülerinde şiirsel bir dil kullandı; ilk kitabı *Yanık Saraylar*'dan (1965) sonra *Sahibinin Sesi* (1982) adlı oyunu ve *Afrika Dansı* (1982) adlı öykü kitabı yayımlandı
BURAK REİS Türk denizci, ö. 1499; II. Bayezid döneminde Akdeniz'in en ünlü korsanlarından biriydi; 1488'de Mısır seferine katıldı; 1499'daki Osmanlı-Venedik Savaşı sırasında, Mora Yarımadası'nın doğu kıyılarında çatışmaya girdiği Venedik gemileriyle birlikte kendi gemisini de yakarak şehit oldu
BURBAGE, JAMES İngiliz tiyatro oyuncusu, 1531-97
ilgili maddeler
Tiyatro 17:209a
Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:220b
BURÇ bitki *bak.* **ÖKSEOTU**
BURÇ astroloji
ana madde Burçlar kuşağı 4:62a
ilgili madde Astroloji 2:68a vd., görsel, tablo
BURÇAK baklagiller familyasından biryıllık çalımsı bitki; hayvan yemi ve yeşil gübre olarak kullanılır
BURÇLAR KUŞAĞI *ya da* **Zodyak**
madde başlığı Burçlar kuşağı 4:61b, görsel
ilgili maddeler
Astroloji 2:68a, görsel
Güneş sistemi 7:273a
Takımyıldız 16:303a vd.
BURDON çalgılarda tiz seslere temel oluşturmak üzere çıkarılan pes notalara ve bu notaları çıkaran tel ya da boruya verilen ad
ilgili madde Gayda 7:81a, görsel
BURDUR il
madde başlığı Burdur 4:63a, görsel, harita
BURDUR kent
ana madde Burdur 4:65b, görsel
BURDUR GÖLÜ Akdeniz Bölgesi; Burdur kentinin batısında 200 km²'lik bir alanı kaplar
ilgili madde Burdur 4:63b
BURGAZ Bulgaristan; Karadeniz kıyısında liman kenti ve Burgaz ilinin merkezi; ortaçağdaki Pirgos kasabasının bulunduğu yerde kurulmuştur
ilgili maddeler
Bulgaristan 4:54a
Karadeniz 10:28b
BURGAZADA İstanbul
ana madde Prens Adaları 14:140b, 141b, görsel
BURGESS, ANTHONY İngiliz romancı ve edebiyat eleştirmeni, d.1917; müziğe ilgi duymasına karşın İngiliz edebiyatı ve dilbilim eğitimi gördü; 1971'de sinemaya aktarılan *Otomatik Portakal* (1962) adlı romanıyla üne kavuştu; yapıtlarında alışılmışın dışında, nükteli ve iğneleyici bir dil kullandı
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:26a
BURGİBA, HABİB Tunus devlet başkanı, d. 1903
ilgili madde Tunus 17:328b
BURGONYA *ya da* **Bourgogne** Fransa'da tarihi bölge; Baltık kıyılarından göç eden Burgonlar tarafından 5. yy'da kuruldu; Valois düklerinin yönetiminde gelişti ve önem kazandı; 1477'de Fransa'nın yönetimine girdi; güneyinde Massif Central yükselir; nüfusu azdır; ekonomisi bağcılık, şarapçılık ve ormancılığa dayanır; bölge merkezi Dijon; nüf. 1.608.500 (1990 geç.)
ilgili maddeler
Fransa 7:25a
Şarap 16:238b
BURGOS İspanya'da kent; Castilla-León bölgesinin kuzeyinde, bir tepenin yamacında kurulmuştur; 11. yy kahramanı El Cid'in kemiklerinin ve eşyalarının saklandığı Burgos Katedrali'yle tanınır; içki, dokuma, un, gübre, kâğıt sanayileri ve turizm önemlidir; nüf. 158.857 (1987 tah.)
ilgili madde İspanyol edebiyatı 9:108a
BURGU
ilgili madde Marangozluk 12:59a, görsel
BURGUKURDU *bak.* **VİDALIKURT**
BURHANEDDİN (KADI) *bak.* **KADI BURHANEDDİN**
BURHANİYE Balıkesir'in ilçesi; topraklarının büyük bölümü zeytin ağaçlarıyla kaplıdır; zeytin tarımı, sabun üretimi, meyvecilik ve turizm ekonomik açıdan önem taşır; nüf. (1990 geç.): ilçe 33.650, kasaba 21.773
BURI İskandinav mitolojisi
ilgili madde Efsane ve mitler 6:54a
BURJUVAZİ toplumsal sınıf; fabrika, makine gibi üretim araçlarının sahibi olan sanayiciler ile yaşamlarını ticaretle sürdüren tüccarlardan oluşur; ilk kez ortaçağın sonlarında Avrupa'da, soylu olmayan ve kentlerde yaşayan zanaatkârlar ile tüccarlar için kullanıldı; günlük dilde varlıklı ya da yönetici sınıflar anlamında kullanılır
ilgili maddeler
Fransa 7:30a
Fransız Devrimi 7:34a
Sosyalizm 15:326a
BURKİNA FASO eskiden **Yukarı Volta**
madde başlığı Burkina Faso 4:65b
ilgili maddeler
Benin 3:132b
Fildişi Kıyısı 6:292b
Gana 7:68b
Mali 12:26b
Nijer 13:77b
BURKULMA
ana madde İlkyardım 9:11a
ilgili maddeler
Kemikler, eklemler ve bağlar 10:165a
Spor kazaları 16:127a
BURMA Güneydoğu Asya'da ülke *bak.* **BİRMANYA**
BURMA *ya da* **Eneme** özellikle çiftlik hayvanlarına uygulanan kısırlaştırma işlemi
ilgili madde Sığır 15:175b
BURMALI MİNARE CAMİSİ Amasya
ilgili madde Amasya: görsel 1:194
BURNE-JONES, SIR EDWARD İngiliz ressam ve tasarımcı, 1833-98; romantik, dinsel ve mitolojik konulu resimleriyle tanınır; Ön-Raffaellocular•'ın en önemli temsilcilerinden biridir; ayrıca vitray, halı ve süsleme sanatları alanında ürünler vermiştir; tasarımcı William Morris'le birlikte yaptığı ortak çalışmalarla 20. yy sanayi tasarımı alanında etkili olmuştur
ilgili madde Davud, Hz.: vitray: görsel 5:96
BURNEY, FANNY İngiliz kadın yazar, 1752-1804
ilgili maddeler
Giysi 7:171a
Günlük 7:299a
BURNS, ROBERT İskoç şair, 1759-96
madde başlığı Burns 4:66b
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:27a, görsel
BURROUGHS, EDGAR RICE ABD'li romancı, 1875-1950
madde başlığı Burroughs 4:67a
BURSA il
madde başlığı Bursa 4:67b, görsel, harita
BURSA kent
ana madde Bursa 4:70b, görsel
ilgili maddeler
Karagöz oyunu 10:33a, 33b
Orhan Gazi 13:197b
BURSA ULUCAMİSİ Bursa
ilgili madde Bursa 4:71a
BURTON, CHARLES İngiliz kâşif
ilgili madde Kutupların keşfi 11:140a
BURTON, SIR RICHARD İngiliz kâşif, 1821-1890
ilgili madde Tanzanya 16:326b
BURU *bak.* **MOMENT**
BURULMA SARKACI
ilgili madde Sarkaç 15:66a
BURUN duyu organı
madde başlığı Burun 4:71b
ilgili maddeler
Duyular 5:322b vd.
Solunum 15:316b, 320a
"BURUN" Şostakoviç'in operası
ilgili madde Şostakoviç 16:286b
BURUNDİ eskiden **Urundi**
madde başlığı Burundi 4:72a, harita
BURUN KANAMASI
ilgili madde İlkyardım 9:9b
BURUŞMAZ KUMAŞ
ilgili madde Dokumacılık 5:286b
BUSH, GEORGE ABD başkanı, d. 1924; 1980 ve 1984 seçimlerinde Reagan'ın başkan yardımcılığına seçildi; 1989'da ABD'nin 41. başkanı oldu; SSCB devlet başkanı Gorbaçov'la silahsızlanma ve silah indirimi konusunda zirve toplantısı yap-

tı (1989); Kuveyt bunalımı sırasında Irak'a karşı yürütülen savaşta önemli rol oynadı
ilgili madde Reagan 14:205b
BUSHNELL, DAVID ABD'li mucit, 1742-1824
ilgili madde Denizaltı 5:148a
"BU ŞEHR-İ STANBUL Kİ" Taner'in tiyatro oyunu
ilgili madde Taner 16:319a
BUŞIL ABD ve İngiltere'de kullanılan ölçü birimi
ilgili madde Ölçme 13:268b
BUŞİDO samurayların uymakla yükümlü oldukları kurallar bütünü
ilgili madde Samuray 15:42b
BUŞMANLAR ya da **Sanlar** Afrika'nın güneyinde yaşayan göçebe-avcı halk; Koikoiler'le akrabadırlar; Botsvana, Namibia ve Güney Afrika'da yaşarlar; sayılarının 65-70.000 kadar olduğu sanılıyor
ilgili maddeler
Afrika halkları 1:56b
Angola 1:276a
Botsvana 3:312a
Göçebelik 7:192a, görsel
Güney Afrika 7:282a
Kalahari Çölü 9:272b
Zimbabve 19:258b
BUTAK, BEHZAT Türk tiyatro oyuncusu, 1891-1963; ilk kez 1908'de sahneye çıktı; 1927'den ölümüne kadar İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları'nda çalıştı; çok değişik karakterleri ustalıkla canlandırdı; Türk sinemasının da ilk oyuncularındandır
BUTOR, MICHEL Fransız romancı ve deneme yazarı, d. 1926; 1950'lerde Fransa'da gelişen Yeni Roman• akımının önde gelen temsilcilerinden; romanı felsefe ve şiirin bir karışımı olarak görür; *Değişme* (1957) adlı romanında, deneysel roman tekniğinin doruğuna ulaştığı kabul edilir
BUTTO, BENAZİR *ya da* **Benazir Bhutto** Pakistan başbakanı, d. 1953; Zülfikâr Ali Butto'nun kızı ve İslam dünyasının ilk kadın başbakanı; Oxford'da siyaset bilimi ve iktisat öğrenimi gördü; babasının devrilmesinden sonra sık sık evinde göz hapsine alındı; Aralık 1988'de başbakanlığa atandı; yönetimi süresince inandırıcı olamadı ve düş kırıklığı yarattı; Ağustos 1990'da cumhurbaşkanı tarafından görevinden uzaklaştırıldı; Ekim 1990'daki seçimlerde büyük bir yenilgiye uğradı
ilgili madde Pakistan 13:292b vd.
BUTTO, ZÜLFİKÂR ALİ *ya da* **Zülfikâr Ali Bhutto** Pakistanlı siyaset adamı, 1928-79; devlet başkanı, 1971-73; başbakan, 1973-77; Yahya Han'ın ardından cumhurbaşkanı oldu; yeni anayasayla cumhurbaşkanlığı simgesel bir nitelik kazanınca görevini başbakan olarak sürdürdü; 1977'de General Ziyaü'l-Hak'ın yaptığı darbeden sonra tutuklandı; bir milletvekilinin öldürülmesini emrettiği gerekçesiyle yargılandı ve idam edildi
ilgili madde Pakistan 13:292b
BUYRUKÇU, MUZAFFER Türk yazar, d. 1928; ayrıntıya önem veren bir yazar olarak tanındı; edebiyata şiirle başladı, sonra öykü ve romana geçti; *Bulanık Resimler* (1961) ile Türk Dil Kurumu Hikâye Ödülü'nü, *Kavga* (1967) ile de Sait Faik Hikâye Armağanı'nı kazandı; çevresindeki sanatçıları anlattığı günlüklerle de dikkati çekti
BUZ
madde başlığı Buz 4:73a
ilgili maddeler
Donma ve erime 5:299b
Soğutma 15:305a
Su 16:148b, görsel
Şimşek ve gök gürültüsü 16:278a
BUZAĞI
ilgili maddeler
Mandıracılık 12:38b vd.
Sığır 15:175b vd.
BUZBACASI *ya da* **Serak**
ilgili madde Buzul ve buzullaşma 4:80b
BUZ BALTASI dağcıların buz tutmuş doruklara tırmanırken kullandıkları araç
ilgili madde Dağcılık 5:57b
BUZDAĞI *ya da* **Aysberg**
madde başlığı Buzdağı 4:74b, görsel
ilgili maddeler
Antarktika 1:290a
Buz 4:74a
Buzul ve buzullaşma 4:80b
Su dağıtım sistemi 16:159a
BUZ DANSI
ana madde Paten 14:30b, görsel
ilgili maddeler
Olimpiyat Oyunları: tablo 13:172
Spor: tablo 16:78
BUZDOLABI
ana madde Soğutma 15:302b, 303b, görsel
ilgili madde Termostat 17:159a
BUZ HOKEYİ
madde başlığı Buz hokeyi 4:75b, görsel
ilgili maddeler
Olimpiyat Oyunları: tablo 13:173
Paten 14:29b
Spor: tablo 16:75
•Çim hokeyi
BUZKAR *ya da* **Neve**
ilgili madde Buzul ve buzullaşma 4:80a
BUZKIRAN gemi
ilgili maddeler
Deniz taşımacılığı: görsel 5:177
Gemi ve gemi yapımı 7:120a
Kutupların keşfi 11:135a, görsel
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:12a
BUZ KUTUSU
ilgili madde Soğutma 15:303a
BUZLA
ilgili madde Buzul ve buzullaşma 4:79b
"BUZLARIN ÇÖZÜLÜŞÜ" Ehrenburg'un romanı
ilgili madde Rus edebiyatı 14:303b
BUZ PATENİ
ana madde Paten 14:29a, görsel
ilgili maddeler
Buz 4:74b
Spor: tablo 16:75, görsel
BUZUKİ üçgen biçiminde bir gövdesi ve üç çift teli olan Yunan çalgısı
ilgili madde Halk müziği 8:16a
BUZUL
madde başlığı Buzul ve buzullaşma 4:78b, görsel
ilgili maddeler
Alp Dağları 1:181a
Aşınma 2:105b vd.
Buzdağı 4:74b
Buzul Çağı 4:78a
Kuzey Amerika: Freshfield Buzulu: görsel 17:52
•Barnard Buzulu; Morteratsch Buzulu
BUZUL BALİNASI
ilgili madde Balina 2:330b vd.
BUZUL ÇAĞI
madde başlığı Buzul Çağı 4:77a
ilgili maddeler
Aşınma 2:105b vd.
Avrupa 2:183b
Buzul ve buzullaşma 4:81a
Büyük Göller Yöresi 4:84b
Göl 7:201a
İngiltere 9:36b
Jeoloji 9:210a
Mağara insanları 11:328a
Mağara sanatı 11:329b
Tarihöncesi aletler 17:46a, 46b
Tarihöncesi yaşam 17:52b
Taş Devri 17:64b
BUZUL ÇATLAĞI *ya da* **Buzyarığı**
ilgili madde Buzul ve buzullaşma 4:80b
BUZUL GÖLÜ
ilgili maddeler
Adana 1:26a
Göl 7:201a, 201b
BUZULLAŞMA
madde başlığı Buzul ve buzullaşma 4:80a
BUZUL SÜRÜNTÜSÜ *ya da* **Til**
ilgili maddeler
Buzul ve buzullaşma 4:81a
Toprak 17:248b, görsel
BUZUL TAKKESİ
ilgili maddeler
Herschel 8:135b
İklim: görsel 8:312
Mars 12:78a
BUZULTAŞ *ya da* **Moren** buzullarla taşınan sürüntülerin çökelmesiyle oluşan ve buzul gerilediğinde açığa çıkan birikinti; iri kaya parçalarından kum ve kile kadar değişik büyüklükte kayaç parçalarından oluşabilir
ana madde Buzul ve buzullaşma 4:81a
ilgili maddeler
Alp Dağları 1:181a
Buzul Çağı 4:78a
Göl 7:201a
Toroslar 17:256b
Uludağ 18:185a
BUZYALAĞI *ya da* **Sirk**
ilgili maddeler
Buzul ve buzullaşma 4:80a, görsel
Kuzey Anadolu Dağları 11:157a
Toroslar 17:256b
Uludağ 18:185a
Yedigöller 19:132a
BUZYARIĞI *bak.* **BUZUL ÇATLAĞI**
BÜCHNER, GEORG Alman oyun yazarı, 1813-37; 20. yy Alman tiyatrosunun temellerini attı; Alman Romantizm'inin tersine, yapıtlarında insanı toplumsal, tarihsel ve psikolojik boyutlarıyla ele aldı; ilk oyunu *Danton'un Ölümü*'nde (1835) Fransız Devrimi'ni konu aldı; 1836'da yazmaya başladığı, yarım kalan oyunu *Woyzeck* sonradan Alban Berg tarafından opera olarak bestelendi
ilgili madde Tiyatro sanatı 17:215a
B_3 VİTAMİNİ *ya da* **PP vitamini** *ya da* **Niyasin**
ana madde Vitamin 19:22a
BÜĞDÜZ Oğuz boyu; Üçoklar'ın Deniz Han Oğulları kolundan; Oğuzlar'ın İslam öncesi ve İslam dinini benimsedikleri dönemin başında etkili oldular; daha çok Batı

ve Orta Anadolu'ya yerleştiler
ilgili madde Oğuzlar 13:133a
BÜĞLÜ *bak.* **BORAZAN**
BÜKREŞ Romanya
madde başlığı Bükreş 4:81b, görsel
BÜKREŞ ANTLAŞMASI 28 Mayıs 1812; 1806 Osmanlı-Rus Savaşı'nı sona erdiren antlaşma; bu antlaşmayla Besarabya Rusya'ya bırakıldı; karşılığında Rusya Eflâk ve Boğdan'dan çekildi; Osmanlı Devleti de Sırbistan'a özerklik tanıdı; çeşitli nedenlerle antlaşma uygulanmadı ve 1813'te Osmanlılar Sırbistan'ı yeniden işgal ettiler
BÜKREŞ ANTLAŞMASI 10 Ağustos 1913; II. Balkan Savaşı'nı sona erdiren antlaşma
ilgili maddeler
Balkan Savaşları 3:8a
Girit 7:158b
Selanik 15:110a
BÜKÜNLÜ DİL zaman, kişi, sayı, cins, kip, çatı ve durum ayrımlarını belirtmek için sözcüklerin biçimini değiştiren dil; bu değişiklik için sözcüklere sonek, içek, önek eklenir ya da sözcüğün gövdesi değiştirilir
ilgili maddeler
Arapça 1:314a
Dilbilgisi 5:228b
BÜLBÜL kuş
madde başlığı Bülbül 4:82a, görsel
"BÜLBÜL" Stravinski'nin operası
ilgili madde Stravinski 16:145b
BÜNYAN Kayseri'nin ilçesi; engebeli bir bölgede bulunduğundan tarım olanakları kısıtlıdır; Bünyan kasabasında halkın büyük bölümü ev tezgâhlarında halı dokur; nüf. (1990 geç.): ilçe 43.795, kasaba 13.800
ilgili madde Kayseri 10:128a
BÜR maden ocaklarında galerileri birbirine bağlayan kuyu
ilgili madde Madencilik 11:316b
BÜRGÜ *ya da* **Brakte** botanik
ilgili maddeler
Atatürkçiçeği 2:130b, görsel
Çiçek 4:293a
Meyve 12:183b
BÜRLESK edebiyatta ciddi bir yapıtın gülünçleştirilerek ele alınması; en ciddi olaylar ve kavramlar acımasız, kaba bir dille alaya alınır; gerçek duygular aşırı duygusallık biçiminde sunulurken, saçma duygusallıklar yüceltilir; bu türün en tanınmış örnekleri Cervantes'in *Don Kişot* ve John Gay'in *Dilenci Operası* adlı yapıtlarıdır
BÜROKRASİ belirlenmiş genel kurallar ve işleyiş ilkelerine göre çalışan görevliler grubu; aşağıdan yukarıya doğru daralan hiyerarşik bir örgütlenme yapısı vardır; bürokrat denen bu görevliler, baştaki yöneticiye değil var olan sisteme uygun olarak, ücret ya da maaş karşılığı çalışırlar; çağdaş toplumlarda büyük örgütlerin temelini bürokrasi oluşturur
ilgili madde Siyasal ve yerel yönetim 15:284b
BÜRÜMCÜK ham ipekten dokunmuş ince, dökümlü kumaş
ilgili madde Bursa 4:70b
BÜST heykel
ilgili madde Heykel 8:142b, görsel
BÜTAN renksiz, kokusuz gaz halinde hidrokarbon
ilgili maddeler
Aydınlatma 2:231b
Gaz 7:85a
Karbon 10:55b
BÜTÇE
madde başlığı Bütçe 4:83a
BÜTİRİK ASİT
ilgili madde Yağ 19:66a
BÜVELEK *ya da* **Nokra sineği** çiftkanatlılar takımından zararlı böcek; Avrupa ve Kuzey Amerika'ya yayılmıştır; sığırların, koyunların ve rengeyiklerinin asalağı olan larvaları et, deri ve süt kaybına yol açar
ilgili madde Sinek 15:223b
BÜVEYHİLER Batı İran'da ve Irak'ta egemenlik kuran Şii mezhebine bağlı İslam hanedanı, 945-1055; en önemli hükümdarları Adudu'd-Devle'dir; mimarlık, güzel sanatlar ve kültür alanında önemli gelişmeler gösteren hanedan Büyük Selçuklular tarafından yıkıldı
ilgili maddeler
Abbasiler 1:12a vd.
Büyük Selçuklu Devleti 4:93a
Şiilik 16:270b
BÜYÜ *ya da* **Sihir**
madde başlığı Büyü ve büyücülük 4:95b, görsel
ilgili maddeler
Afrika halkları 1:57b
Tedavi yöntemleri 17:102a
Tıp 17:178a
•Gözbağcılık
BÜYÜCÜ DOKTOR
ilgili maddeler
Cadılık 4:100b, görsel
Tedavi yöntemleri 17:102b, görsel
BÜYÜCÜLÜK
madde başlığı Büyü ve büyücülük 4:96a, görsel
ilgili madde Tıp 17:178a
BÜYÜKADA İstanbul
ana madde Prens Adaları 14:140b, 141a
BÜYÜK ANTİLLER Batı Hint Adaları'nda adalar grubu
ilgili madde Batı Hint Adaları 3:73a
BÜYÜK APPALAŞ VADİSİ ABD
ilgili madde Appalaş Dağları 1:306b
"BÜYÜK ASLAN AVI" Rembrandt'ın oymabaskısı
ilgili madde Oymabaskı: görsel 13:268
BÜYÜK ATILIM 1958-60; Çin yönetiminin, ülkenin sanayi ve tarım alanlarındaki sorunlarını çözmek üzere başlattığı kampanya; halkı komünler halinde örgütleyerek, insan gücüne dayalı yaygın bir sanayileşme girişimi başlatıldı; ama uygulamadaki yanlışlıklar ve doğal afetler Çin ekonomisinin çökmesine neden oldu
ilgili madde Mao Çe-Tung 12:56a
BÜYÜK AVUSTRALYA KÖRFEZİ Hint Okyanusu'nun Avustralya'nın güney kıyılarında oluşturduğu büyük körfez; fırtınalı ve yüksek dalgalı bir bölgedir; körfezin doğu ve batı uç noktaları arasındaki uzaklık 1.159 km'yi bulur
BÜYÜKAYI kuzey yarıkürede takımyıldız; Latince adı *Ursa Major;* işaretçiler adında iki yıldızı vardır
ilgili maddeler
Kutup yıldızı 11:140b
Takımyıldız 16:301b, 303a
BÜYÜK AYI GÖLÜ Kanada; Kuzeybatı Toprakları'nda, dünyanın en büyük tatlı su göllerinden; y.öl. 31.328 km²; en derin yeri 413 m; sularını Mackenzie Irmağı akaçlar
BÜYÜKAYI KÜMESİ
ilgili madde Evren: görsel 6:235
BÜYÜK AZI
ilgili madde Dişler 5:243b
BÜYÜK BENT İstanbul
ilgili madde Bent 3:133b
BÜYÜK BRİTANYA ADASI İngiltere
ilgili maddeler
Ada 1:23b
İngiltere 9:32b
•Galler; İngiltere Bölgesi; İskoçya
BÜYÜK BRİTANYA VE İRLANDA BİRLEŞİK KRALLIĞI *bak.* **İNGİLTERE**
BÜYÜK CAMGÖZ çok iri ve hantal köpekbalığı türü; uzunluğu 14 m'ye ulaşır; planktonla beslenir; kuzeydeki ılıman denizlerde ve Hint Okyanusu'nda yaşar
ilgili maddeler
Balık 2:306a
Köpekbalığı 11:53a, görsel
BÜYÜK CENNETKUŞU
ilgili madde Cennetkuşu 4:158a, görsel
BÜYÜK COULEE BARAJI Washington, ABD; Columbia Irmağı üzerinde sulama ve taşkın önleme barajı
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:219b, görsel
Kuzey Amerika 11:155b
BÜYÜKÇEKMECE İstanbul'un ilçesi; daha önce Çatalca'ya bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 142.187, kasaba 21.817
BÜYÜKÇEKMECE BARAJI İstanbul
ilgili madde Baraj: tablo 3:36
BÜYÜKÇEKMECE GÖLÜ Marmara Denizi'nin kuzey kıyısında lagün; y. öl. 11 km²
ilgili maddeler
İstanbul 9:116a
Marmara Denizi 12:72b
BÜYÜKÇEKMECE KÖPRÜSÜ İstanbul; Büyükçekmece Gölü üzerinde Mimar Sinan'ın yaptığı köprü
ilgili maddeler
Köprü 11:55b
Mimar Sinan 12:233b
BÜYÜK DALICIMARTI
ilgili madde Dalıcımartı 5:69b
BÜYÜK DOLAŞIM
ilgili madde Kan 9:302b
BÜYÜK DÜNYA BUNALIMI *ya da* **1929 Bunalımı** 1929-39; Kuzey Amerika, Avrupa ve dünyanın öbür sanayileşmiş bölgelerini etkileyen ekonomik bunalım; 1929'da ABD'de menkul değerler borsasının çökmesiyle başladı ve dünya çapında yaygınlaşarak etkisini 1939'a kadar sürdürdü; işsizlik yüksek boyutlara ulaştı, dünya ticareti yarı yarıya azaldı
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:214a
Ekonomi 6:92b
Faşizm 6:259b
Hitler 8:191a
Siyah Amerikalılar 15:272b
Sosyal yardım hizmetleri 15:329a vd.
BÜYÜKELÇİ bir devletin başka bir devlet topraklarındaki sürekli temsilcisi; diplomatik işleri yürütmekle görevlidir
ilgili madde Diplomasi 5:239a, 240a
BÜYÜK FRIEDRICH *bak.* **FRIEDRICH II**
BÜYÜK GAYZER İzlanda'nın güneybatı-

sında, 13. yy'dan beri su püskürttüğü bilinen gayzer; yerel adı *Geysir*'dir ve gayzer terimi de bu sözcükten türetilmiştir
ilgili madde Gayzer 7:82b
BÜYÜK GÖÇ Güney Afrika'daki Kap Kolonisi'nde yaşayan Afrikanerler'in giriştikleri göç hareketi, 1835-49; İngiltere'nin yönetiminden hoşnut olmayan 12-14.000 kadar Afrikaner, kendilerine yeni bir yurt bulmak amacıyla doğuya ve kuzeye doğru yayıldı
ilgili maddeler
Göç 7:189a
Güney Afrika 7:283b
BÜYÜKGÖL Bolu
ilgili madde Yedigöller 19:131b, görsel
BÜYÜK GÖLLER Afrika
ilgili madde Afrika 1:44b
BÜYÜK GÖLLER YÖRESİ Kuzey Amerika
madde başlığı Büyük Göller Yöresi 4:84a, harita
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:204b
Buzul Çağı 4:78a
Göl 7:201b
Kanada 9:308a
Kuzey Amerika 11:153b
Saint Lawrence Irmağı 15:18b, 19a vd.
•Erie Gölü; Huron Gölü; Michigan Gölü; Ontario Gölü; Superior Gölü
BÜYÜK HAVZA ABD; Nevada eyaletinin tümünü, komşu eyaletlerin bir bölümünü kapsar; y.öl 492.000 km^2; dağ sıraları ve çölleşmiş vadilerden oluşur; bakır, çinko ve altın yatakları vardır
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:202a, 203a
Kuzey Amerika 11:152a
Sierra Nevada 15:198b
BÜYÜK HERODES *bak.* **HERODES**
BÜYÜK HİNT ÇÖLÜ Hindistan ve Pakistan arasında yer alır; y.öl 200.000 km^2; cılız bir bitki örtüsüyle kaplıdır; bir bölümünde kanallarla sulama yapılır
ilgili madde Çöl 5:46a
BÜYÜK İSKENDER *ya da* **III. İskender** Makedonya kralı, İÖ 356-323
madde başlığı Büyük İskender 4:86a, harita, tablo
ana madde Eski Yunan 6:206b
ilgili maddeler
Anadolu 1:243a
Aristo 2:7b
Babil 2:249b
Babil ve Asur uygarlıkları 2:252b
Diyojen 5:257b
Eski Mısır 6:189a
Fenike 6:271b
Gordion 7:184a
İletişim 8:324a
İskenderiye 9:91a
İsyan 9:137a
Jül Sezar 9:228a
Madalya ve nişanlar 10:307b
Makedonya 12:12a
Medler ve Persler 12:123b
Philippos II 14:68a vd.
Savaş ve savaş araçları 15:77a
Teb 17:98b
Thebai 17:173b
BÜYÜK KAÇGUNLUK Celali Ayaklanmaları sırasında Anadolu'daki halkın daha güvenli bölgelere sığınması; ekonomik ve toplumsal dengenin bozulmasına yol açtı
ilgili madde Celali Ayaklanmaları 4:146b
BÜYÜK KANAL Çin; dünyanın en eski ve en uzun kanalı; uzunluğu 1.400 km'den fazladır; 13. yy'da tamamlanmıştır
ilgili maddeler
Kanal 9:319a
Sarı Irmak 15:64a
Tiençin 17:195a
BÜYÜK KANAL Venedik, İtalya
ilgili madde Venedik 18:313b, görsel
BÜYÜK KANYON Arizona, ABD
madde başlığı Büyük Kanyon 4:88a, görsel
ilgili maddeler
Akarsu 1:102b, görsel
Amerika Birleşik Devletleri 1:202a
Aşınma 2:107a
Colorado Irmağı 4:201a
Dünya 6:15a
Kayalık Dağlar 10:119b
Lav 11:215b
BÜYÜK KATERİNA *bak.* **KATERİNA II**
BÜYÜK KIZIL BENEK Jüpiter'in atmosferinde gözlenen kızıl leke
ilgili madde Jüpiter 9:229b
BÜYÜKKÖPEK takımyıldız; Latince adı *Canis Major*; Orion takımyıldızının yakınındadır; en parlak yıldızı, gökyüzündeki bütün yıldızların en parlağı olan Akyıldız'dır
ilgili madde Takımyıldız 16:303a
BÜYÜK KUDU
ilgili madde Antilop 1:294b, görsel
BÜYÜK LONDRA YANGINI 2-5 Eylül 1666; 87 kilise ve 13.000 dolayında konut yandı
ilgili maddeler
Charles 4:181a
İngiliz edebiyatı 9:22b
Londra 11:280b
Sigorta 15:201a
Yangın ve yangından korunma 19:86a, 87b
"BÜYÜK MAL" Kemal Tahir'in romanı
ilgili madde Kemal Tahir 10:156b
BÜYÜK MAVİ BALIKÇIL
ilgili madde Balıkçıl 2:314b, görsel
BÜYÜK MENDERES IRMAĞI Ege Bölgesi'nin en büyük akarsuyu; 25.000 km^2'lik bir alanın sularını toplar; dağlık kesimden doğan akarsu ovaya indiğinde eğimin az olması nedeniyle düzgün büklümler çizerek akar; menderes denen bu akış biçimi adını bu akarsudan almıştır; uzunluğu 584 km
BÜYÜK MENDERES OVASI Ege Bölgesi; Aydın Dağları ve Menteşe Dağları arasında yer alır; Büyük Menderes Irmağı'nın taşıdığı alüvyonlarla oluşmuş verimli bir taşkın ovasıdır
BÜYÜK OKYANUS *ya da* **Pasifik Okyanusu**
madde başlığı Büyük Okyanus 4:88b, harita
ilgili maddeler
Ada 1:23b
Amerika Birleşik Devletleri 1:199b vd.
Amundsen 1:241b
Antarktika 1:289a
Balboa 2:297b
Hint Okyanusu 8:178a
İkinci Dünya Savaşı 8:303a
Keşifler 10:194b vd.
Macellan 11:304a
Macellan Boğazı 11:304b
Panama Kanalı 13:304a vd.
Pasifik Adaları 14:18b
BÜYÜKORHAN Bursa'nın ilçesi; daha önce Orhaneli ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 19.658, kasaba 4.060
BÜYÜK OTTO *bak.* **OTTO I**
BÜYÜK OVALAR Kuzey Amerika'nın ortabatı kesiminde kurak, bitki örtüsü seyrek, geniş alan; ABD'nin 10 eyaleti ile Kanada'nın bir bölümünü kapsar; yüksek kesimlerinde buğday, koyun ve sığır yetiştirilir; kuzeyindeki ormanlarda sığın ve karibu yaşar
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:201a, 203a
Kuzey Amerika 11:152b
BÜYÜK PATLAMA KURAMI *ya da* **Big Bang kuramı** evrenin oluşumuna ilişkin kuram; evrenin oluşumunun ve sürekli genleşmesinin en az 10 milyar yıl önce, çok sıcak bir madde ve enerji kütlesinin patlamasıyla başladığını belirtir
ilgili madde Evren 6:236b, 237b
BÜYÜK PERHİZ Hıristiyanlık'ta, Paskalya'dan önceki tövbe dönemi; Hz. İsa'nın peygamber olmadan önce çölde oruç tutması örnek alınarak başlatılmıştır; Hıristiyanlık'ın ilk dönemlerinden beri uygulanır
ilgili madde Katolik Kilisesi 10:97b
BÜYÜK PETRO *bak.* **PETRO I**
BÜYÜK PİRAMİT *bak.* **KEOPS PİRAMİDİ**
BÜYÜK POSTANE Sirkeci, İstanbul; binanın tasarımını 1909'da Vedat Tek yapmıştır
ilgili madde Tek 17:104b, görsel
BÜYÜK RİFT VADİSİ *ya da* **Rift Vadisi** *ya da* **Doğu Afrika Rift Vadisi** Afrika
madde başlığı Büyük Rift Vadisi 4:91a, görsel
ilgili maddeler
Afrika 1:44a
Kenya 10:174b
Lût Gölü 11:291a
Tanzanya 16:324b
BÜYÜK SAHRA *bak.* **SAHRA ÇÖLÜ**
BÜYÜK SELÇUKLULAR Türk devleti, 11-12. yy.
madde başlığı Büyük Selçuklu Devleti 4:92a, harita
ilgili maddeler
Abbasiler 1:12a
Anadolu Beylikleri 1:243a
Anadolu Selçuklu Devleti 1:251a
Batınilik 3:77a
Karahanlılar 10:35a
Malazgirt Savaşı 12:22a vd.
Oğuzlar 13:132b
BÜYÜK SET RESİFLERİ Avustralya
ana madde Mercan resifi 12:151b vd., görsel
ilgili maddeler
Avustralya 2:192a
Denizyıldızı 5:184a
BÜYÜK SFENKS Gize, Mısır
ana madde Sfenks 15:162b vd., görsel
BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ *bak.* **ANAKENT BELEDİYESİ**
BÜYÜK TAARRUZ 26 Ağutos- 9 Eylül 1922; Kurtuluş Savaşı'nın son büyük çarpışması
ana madde Kurtuluş Savaşı 11:119a

ilgili maddeler
Afyonkarahisar 1:61b
Atatürk 2:122b
İnönü 9:52b

BÜYÜK THEODOSIUS *bak.* **THEODOSIUS I**

"BÜYÜK TREN SOYGUNU" Porter'in filmi
ilgili madde Sinema 15:229b

BÜYÜK TUZ GÖLÜ Utah, ABD
madde başlığı Büyük Tuz Gölü 4:94b, görsel
ilgili maddeler
Göl 7:201b
Sulama 16:176b

"BÜYÜK ÜMİTLER" Dickens'ın romanı
ilgili maddeler
Dickens 5:214a
İngiliz edebiyatı 9:25a
Sinema 15:235b

BÜYÜK VATOZ
ilgili madde Vatoz ve folya 18:310b

BÜYÜK ZAP SUYU Doğu Anadolu Bölgesi'nden doğar, Irak topraklarında Dicle ile birleşir; Türkiye sınırları içindeki uzunluğu 189 km, toplam uzunluğu 426 km
ilgili maddeler
Dicle Irmağı 5:215b
Van 18:291b

BÜYÜME biyoloji
ana madde Hayvan 8:98a vd.
ilgili maddeler
Bebek 3:108a
Bitki 3:232a, 235b
Canlılar 4:122a
Cinsellik ve eşey 4:195a
Çocukluk çağı 5:26a
Ergenlik çağı 6:168a vd.
Hücre 8:223b
Odun 13:127a, 127b
Psikoloji 14:155b

BÜYÜME HALKASI *bak.* **YILLIK HALKA**

BÜYÜME HORMONU
ilgili maddeler
Genetik mühendisliği 7:126a
Hormonlar 8:207b
Salgıbezi 15:31b

BÜYÜTEÇ
ilgili madde Mercek 12:154b, görsel

BÜYÜTKENDOKU bitkilerde odundoku ile soymukdokuyu birbirinden ayıran hücre katmanı; köklerde ve gövdede kalınlığın artmasını sağlayan ve yıllık halkaların oluşmasıyla sonuçlanan ikincil büyümeden sorumludur
ilgili maddeler
Aşılama 2:104a
Kauçuk 10:101a
Odun 13:127b, görsel
•Odundoku; Soymukdoku

BÜYÜTME GÜCÜ optik
ilgili maddeler
Mercek 12:154b
Mikroskop 12:215b

"BÜYÜYEN AY" Tagore'un şiir kitabı
ilgili madde Tagore 16:295a

BÜZÜLME fizik
ilgili maddeler
Alaşım 1:136b
Ampermetre 1:240b
Genleşme 7:126b vd.
Termometre 17:156a

B VİTAMİNİ *bak.* **B GRUBU VİTAMİNLERİ**

BWR *bak.* **KAYNAR SULU REAKTÖR**

BYBLOS bugün **Cubeyl** Lübnan'da eski liman kenti; dünyanın en eski yerleşmelerinden biridir; İÖ 2000'lerde sedir gibi değerli keresteler Mısır'a bu limandan ihraç edilirdi; İÖ 11. yy'da Fenike'nin en önemli kenti oldu; Mısır ve Fenike döneminden birçok anıt ve yazılı belge kalmıştır
ilgili madde Osiris 13:229b

BYRD, RICHARD EVELYN ABD'li kâşif, 1888-1957
madde başlığı Byrd 4:96b
ilgili maddeler
Antarktika 1:290b
Kutupların keşfi 11:139a

BYRD, WILLIAM İngiliz besteci, 1543-1623; besteleri ve derlemeleriyle madrigal, oda müziği ve koral müziğin gelişmesine önemli katkılarda bulundu; başta virginal ve org olmak üzere her türlü çalgı için beste yazdı
ilgili maddeler
Elizabeth I 6:133a
Madrigal 11:319b
Müzik 13:17b
Oda müziği 13:125b

BYRON, GEORGE GORDON *bak.* **LORD BYRON**

BYRSA Kartaca'da eski kent
ilgili madde Kartaca 10:76b

BYZANTİON İstanbul'un İÖ 7. yy- İS 330 arasındaki adı; daha sonra *Konstantinopolis* olarak değiştirildi
ilgili maddeler
Bizans İmparatorluğu 3:250a
Kent 10:170a
Mimarlık 12:227a vd.
Yunanistan 19:208b
•İstanbul; Konstantinopolis

C

CABİR BİN HAYYAN Arap simyacı, y. 721-815
ilgili madde Damıtma 5:73b

CABOT, JOHN asıl adı **Giovanni Caboto** İtalyan kâşif, 1450-99
madde başlığı Cabot 4:97b, görsel
ilgili maddeler
Kanada 9:313b
Keşifler 10:193b

CABOT, SEBASTIAN İngiliz kâşif, y. 1476-1557
madde başlığı Cabot 4:97b
ilgili madde Arjantin 2:15a

CABO VERDE ADALARI *ya da* **Yeşil Burun Adaları**
madde başlığı Cabo Verde Adaları 4:98b, harita
ilgili madde Gemici Henrique 7:107b

CABRAL, PEDRO ÁLVARES Portekizli kâşif, y. 1467-1520; Brezilya'ya ilk onun ayak bastığı sanılır; Portekiz kralı I. Manuel'in hizmetinde bir soyluydu; 1500'de Hindistan'a yapılan keşif gezisine katıldı; çok fazla batıya giderek Brezilya'ya ulaştı; Hindistan'a gitmeden önce bölgede Portekiz adına hak iddia etti
ilgili madde Brezilya 4:25a

CABRAL DE MELO NETO, JOÃO Brezilyalı şair ve diplomat, d. 1920
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:212a

CADIÇEKİRGESİ *bak.* **DEĞNEKÇEKİRGESİ**

CADIFINDIĞI Kuzey Amerika, Çin ve Japonya'da dağılmış birkaç türü içeren bitki cinsi; yaprakları fındık ağacınınkilere çok benzediği için bu adla anılırsa da fındıkla akrabalığı yoktur; adındaki cadı sözcüğü de Amerika'ya yerleşen ilk göçmenlerin, bu çalının çatallı dallarında yeraltı sularının yerini gösterme özelliği olduğuna inanmalarından kaynaklanır; baharda uzun ve kıvrık taçyapraklı sarı çiçekler açan Asya türleri bahçe bitkisi olarak yetiştirilir
ilgili madde Çalı: görsel 4:226

"CADI KAZANI" Miller'ın tiyatro oyunu
ilgili madde Tiyatro sanatı 17:217a

CADILAR BAYRAMI Hıristiyanların 31 Ekim akşamı kutladıkları bayram; günümüzde dinsel özelliğini yitirerek bir şenliğe dönüşmüştür; özellikle çocuklar hortlak ya da cadı kılığında eğlenir ve evlerden şeker toplarlar; bu bayramın simgesi, içi oyulmuş ve üzerine göz, burun, ağız delikleri açılmış balkabağıdır; kabağın içine yanan bir mum yerleştirilerek sokaklarda fener gibi dolaştırılır

CADILIK
madde başlığı Cadılık 4:99a, görsel
ilgili maddeler
Büyü ve büyücülük 4:96b
Periler ve peri masalları 14:47a

CADIMAKİ
madde başlığı Cadımaki 4:101a, görsel

CADILLAC otomobil
ilgili madde Motorlu taşıtlar: görsel 12:289

CÁDIZ İspanya'da kent; Andalucia'nın merkezi; Atlas Okyanusu kıyısında, Cádiz Körfezi'ne uzanan ince bir burunda kurulmuştur; Amerika'nın keşfinden sonra denizaşırı ticaret merkezi oldu; bugün en önemli dıştıcaret limanlarındandır; nüf. 156.113 (1987 tah.)
ilgili maddeler
Drake 5:308a
İspanya 9:103a

CA'D'ORO Venedik'te saray, İtalya
ilgili madde Venedik 18:313b

CAELIUS TEPESİ İtalya
ilgili madde Roma İmparatorluğu 14:269a

CAEN Fransa; Aşağı Normandiya'da, Calvados ilinin merkezi; Manş Denizi'nden 14 km içeride, Orne Irmağı üzerinde yer alır; 10. ve 11. yy'larda Norman dükleri döneminde gelişti ve önem kazandı; II. Dünya Savaşı'nda kentin üçte ikisi yerle bir oldu; tahıl yetiştiren verimli bir bölgenin merkezinde, çelik, elektrik ve elektronik sanayisi gelişmiş önemli bir limandır; nüf. 113.000 (1990)

CAERE bugün **Cerveteri** İtalya; Roma'nın 48 km kuzeybatısında Etruria kenti; İÖ 353'te Roma'nın egemenliğine girdi
ilgili madde Etrüskler 6:221b

CAESAR, GAIUS *bak.* **CALIGULA**

CAESAR, GAIUS JULIUS *bak.* **JÜL SEZAR**

CAFÉ *ya da* **Kafe**
ilgili maddeler
Lokanta 11:273a
Paris 13:332b
Toplum: görsel 17:246

CAFER BERMEKİ İranlı devlet adamı, 767-803
ilgili madde Harun Reşid 8:40a vd.
CAFER SADIK *ya da* **Caferü's-Sâdık** Şii imam, 699-766
ilgili madde Şiilik 16:270a
CAGE, JOHN ABD'li besteci, d. 1912; yenilikçi ve köklü değişikliklerden yana düşünceleriyle 20. yy müziğini derinden etkiledi; en tanınmış yapıtları, yorumcunun hiçbir alet çalmadığı *Dört Dakika Otuz Üç Saniye* (1952) ve tellerinin üzerine yerleştirilmiş nesnelerle sesleri önceden "hazırlanmış piyano" için *Sonatlar ve İnterlüdler*'dir (1946-48)
ilgili madde Müzik 13:20b
CAGLIARI Sardinya'da kent, İtalya
ilgili madde Sardinya 15:62a
CAHİLİYE DÖNEMİ Arabistan'da İslam dininin benimsenmesinden önceki dönem
ilgili madde Arap edebiyatı 1:314b
CAICOS ADALARI Batı Hint Adaları
ilgili maddeler
Batı Hint Adaları 3:73a, 73b
Turks ve Caicos Adaları 18:7a
CAKARTA eskiden **Batavia** Cava, Endonezya
madde başlığı Cakarta 4:102a, görsel
ilgili madde Endonezya 6:148b vd.
CALABRIA İtalya'da bölge; ülkenin güneyinde, "çizme"nin ayak ucunu oluşturan engebeli ve dağlık yarımadada yer alır; ekonomisi tarıma dayalıdır; 1951'deki toprak reformuna kadar büyük çiftlikler ile köylülerin küçük tarlaları yan yana uzanırdı; bugün tarım alanları aile işletmeleri biçimindedir; nüf. 2.151.357 (1989 tah.)
CALAIS Fransa'da kent; ülkenin kuzey kıyısında liman ve sanayi merkezi; Marsilya'dan sonra ikinci büyük yolcu limanı; II. Dünya Savaşı'nda şiddetli çarpışmalara sahne oldu ve büyük bölümü yıkıldı
ilgili maddeler
Rodin 14:253b
Yüz Yıl Savaşları 19:226a
CALDER, ALEXANDER ABD'li heykelci, 1898-1976; metal, tel gibi gereçler kullanarak, asılı ya da dengede duran öğelerin hava akımıyla ya da motor gücüyle hareket ettiği, "mobil" denen heykelleri yarattı
ilgili madde Heykel 8:148a
CALDER HALL nükleer enerji santralı, İngiltere
ilgili madde Nükleer enerji 13:120b
CALDERÓN DE LA BARCA, PEDRO İspanyol oyun yazarı, 1600-81; İspanya kralı IV. Felipe'nin koruması altında saray tiyatrosu için klasik tarzda, dinsel ve mitolojik konulu birçok oyun ve opera yazdı; yapıtlarında kişilerden çok eyleme, olay örgüsünden çok konunun bütünlüğüne önem verdi; Lope de Vega'dan sonra İspanyol tiyatrosunun en büyük yazarı sayılır
ilgili madde Tiyatro sanatı 17:212a
CALDWELL, ERSKINE ABD'li yazar, 1903-87; ABD'nin güneyindeki yoksul köylülerin yaşamını cesur, nükteli ve eleştirel bir dille yansıttı; toplumsal eşitsizliği eleştirdiği *Tütün Yolu* (1932) adlı romanında korku ve güldürü öğelerine yer verdi; öteki önemli yapıtları *Temmuz Vakası* (1940) ve *Penceredeki Işık* (1952) adlı romanları ile *Bir Garip Zenci* (1943) adlı öyküsüdür
CALEDON IRMAĞI Güney Afrika; Oranj Irmağı'nın kolu; Lesotho ile Oranj Bağımsız Devleti arasında sınır oluşturur
ilgili madde Lesotho 11:237b
CALGARY Kanada; Alberta eyaletinin güneyinde kent; 20. yy'ın başlarında petrol ve doğal gaz yataklarının bulunmasıyla gelişti; büyük ölçeki hayvancılık, kerestecilik, petrol arıtma, et işleme ve inşaat sanayileri önemlidir; nüf. 636.104 (1986)
CALIFORNIA ABD'de eyalet
madde başlığı California 4:102b, görsel
ilgili maddeler
Altına hücum 1:189a
Amerika Birleşik Devletleri 1:202a vd.
Amerika Yerlileri 1:232a, 233b
Şarap 16:239a
CALIFORNIA AKINTISI Büyük Okyanus'ta yüzey akıntısı; Kuzey Amerika'nın batı kıyısı boyunca Aleut Akıntısı'nın devam olarak akar; dipten yükselen soğuk suların taşıdığı besinler ve planktonlar zengin bir hayvan yaşamı sağlar
CALIFORNIA DENİZASLANI
ana madde Fok 6:323b
CALIFORNIA GELENGİSİ
ilgili madde Gelengi 7:102b, görsel
CALIFORNIA KONDORU ABD'de, California'nın güneyindeki kıyı sıradağlarında yaşayan, soyu tükenmeye yüz tutmuş büyük akbaba
ilgili maddeler
Akbaba 1:107a
Doğayı koruma 5:267a
Soyu azalan türler 16:30a
CALIFORNIA KÖRFEZİ Meksika; Büyük Okyanus'un Meksika ile Baja California arasında oluşturduğu dar körfez
ilgili madde Delta 5:115a
CALIFORNIA TEKNOLOJİ ENSTİTÜSÜ *ya da* **Cal Tech** California, ABD; Pasadena'da özel üniversite ve araştırma enstitüsü; kuramsal ve uygulamalı bilimler ile mühendislik dallarında öğretim ve araştırma yapar; uzay ve Ay araştırmalarına katılmıştır
CALIGULA asıl adı **Gaius Caesar** *ya da* **Gaius Caesar Augustus Germanicus** Roma imparatoru, İS 12-41
madde başlığı Caligula 4:105a
ilgili madde Roma İmparatorluğu 14:266a vd.
CALLAO Peru'da liman kenti; 1537'de İspanyollar tarafından, İnkalar'dan ele geçirdikleri altın ve gümüşü İspanya'ya gönderdikleri bir liman olarak kuruldu; Büyük Okyanus kıyısındaki birkaç doğal limandan biri ve Peru'nun en canlı ticaret limanıdır; nüf. 588.600 (1990 tah.)
ilgili maddeler
Lima 11:256b
Peru 14:54a
CALLAS, MARIA Yunan asıllı ABD'li soprano, 1923- 77; koloratur soprano sesinin yanı sıra oyunculuk yeteneğiyle de tanındı; ilk kez 1945'te Atina'da sahneye çıktı; ABD'de ve Avrupa'da ünlü operalarda başrol oynadı; Rossini ve Donizetti gibi İtalyan bestecilerinin bilinmeyen operalarının tanınmasını sağladı; 40'ı aşkın rolde oynadı, 20'den fazla operanın plağını yaptı
CALMETTE, ALBERT Fransız bakteriyolog, 1863-1933
ilgili madde Verem 18:322b
CAL TECH *bak.* **CALIFORNIA TEKNOLOJİ ENSTİTÜSÜ**
CALTHORPE, ARTHUR İngiliz amiral, 1864-1939; İtilaf Devletleri adına Mondros Mütarekesi'ni imzaladı
ilgili madde Mondros Mütarekesi 12:264b
CALVADOS Fransa'da il
ilgili madde Normandiya 13:104a, 104b
CALVADOS elma suyundan yapılan damıtık içki
ilgili madde Şarap 16:240a
CALVIN, JEAN Fransız din adamı ve Kalvencilik mezhebinin kurucusu, 1509-64
madde başlığı Calvin 4:105b, görsel
ilgili maddeler
Cenevre 4:155b
İsviçre 9:136b
Protestan Kilisesi 14:150a
Reform 14:207b, görsel
CALVIN, MELVIN ABD'li biyokimyacı, d. 1911; fotosentez olayındaki kimyasal tepkimeleri açıkladı
ilgili madde Fotosentez 7:15b
CALVINO, ITALO İtalyan yazar, 1923-85; zengin bir düş gücünün ürünü olan öyküleri masalsı, fantastik öğelerle ve ince bir alayla yüklüdür; alegorik bir üçlemenin ikinci kitabı olan *Ağaca Tüneyen Baron* (1957) ile siyasal görüşlerine yer veren *Sandık Müşahidi* (1963) adlı romanı dilimize de çevrilmiştir
ilgili madde Postmodernizm 14:136b
CAM
madde başlığı Cam ve camcılık 4:108b, görsel
ilgili maddeler
Aşındırıcı 2:104b
Boncuk 3:287a
Çekoslovakya 4:276b, görsel
Işık 8:251b vd.
Mercek 12:153b vd.
CAMADAN BAĞI denizci düğümü
ilgili madde Düğüm 5:328b, görsel
CAMÕES, LUÍS DE Portekizli şair, 1524-80; ülkesinin en ünlü ulusal şairleri arasında anılır; tarihsel şiirlerin yanı sıra aşk şiirleri de yazmıştır
ilgili madde Portekiz 14:128a
CAMARGO, MARIE Fransız kadın dansçı, 1710-70; baleye getirdiği yeniliklerle tanınır
ilgili madde Bale 2:302b
CAMARGUE Fransa'da bölge; Rhône Irmağı'nın Akdeniz kıyısındaki deltasını kapsar; kuzeyi alüvyonlu kuru topraklarla, güneyi sığ lagünler ve bataklıklarla kaplıdır; 19. yy'da bağcılık ve tahıl tarımının gelişmesiyle yeni yerleşmeler kuruldu; bugün bir turizm merkezidir
CAM ARMONİKASI
ana madde Armonika 2:34b
CAMBACERES, EUGENIO Arjantinli yazar, 1843-88
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:209b
CAMBAZ sirk ya da panayırlarda perende ve takla atma, ipte yürüme gibi eğlendirici ve heyecan verici gösteriler yapan akrobat
ilgili madde Sirk 15:253a vd.
CAMBRAI Fransa'da kent: I. Dünya Savaşı'nda stratejik noktalardan biriydi; ilk tank savaşına sahne oldu; ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanır; nüf. 35.070 (1982)

ilgili madde Tank 16:321a

CAMBRIAN DAĞLARI İngiltere; Galler'de sıradağlar; en yüksek noktası 1.085 m'lik Snowdon'dur
ilgili madde İngiltere 9:32b

CAMBRIDGE ABD; Massachusetts eyaletinin doğusunda kent; 1636'da Harvard College'ın (bugünkü Harvard Üniversitesi) kurulmasından bu yana eğitim ve bilim merkezi; nüf. 95.321 (1980)

CAMBRIDGE İngiltere; Cambridgeshire ilinde, Cam Irmağı kıyısında kent; eski yapıları ve eğitim kurumlarıyla tanınır; Cambridge Üniversitesi buradadır; 97 km güneyindeki Londra'ya kara ve demiryoluyla bağlanır; nüf. 101.100 (1982 tah.)
ilgili madde Radyoastronomi 14:187b

CAMBRIDGE ÜNİVERSİTESİ İngiltere'nin en eski yükseköğrenim kurumlarından; bölgedeki eğitim kurumlarının tarihi 12. yy'a kadar iner; 1284'te açılan Peterhouse College, bugün üniversiteyi oluşturan 22 okulun ilkidir; öbür okulların çoğu da bunu izleyen 300 yıl içinde kurulmuştur
ilgili maddeler
Eğitim 6:67b
Kürek sporu 11:175b
Üniversite ve yüksekokullar 18:267a

CAMCI MACUNU öğütülmüş tebeşir, beyaz kurşun ve beziryağının karıştırılmasıyla hazırlanan dolgu maddesi; camların çerçevelere tutturulmasında ve çatlakların ya da deliklerin doldurulmasında kullanılır

CAMELOT efsanevi krallık; efsaneye göre Kral Arthur'un sarayı buradaydı
ilgili madde Arthur 2:43b

CAM ELYAFI *bak.* **CAMYÜNÜ**

CAMGÖZ değişik familyalardan birkaç tür köpekbalığının ortak adı
•Büyük camgöz; Mahmuzlu camgöz

CAMİ İranlı mutasavvıf ve şair, 1414-92; İran edebiyatının en büyük şairlerinden; Frasça'nın en yetkin örneklerinden sayılan şiirleri ile düzyazılarında tasavvufu, ahlak ve felsefe öğretilerini, Allah ve insan sevgisini işledi; en ünlü yapıtı, yedi mesneviden oluşan *Heft Evreng*'dir

CAMİ yapı
madde başlığı Cami 4:106a, görsel
ilgili maddeler
Asya: görsel 2:86
Bağdat: görsel 2:264
Bolu: görsel 3:281
İslam sanatı 9:99a, görsel
Kuveyt: görsel 11:143
Malezya: görsel 12:25
Pakistan: görsel 13:292
Şam: görsel 16:224
Tapınak 17:7a
Türk mimarlığı 18:108b vd.
•Bayezid Camisi; Selimiye Camisi; Sultan Ahmed Camisi; Süleymaniye Camisi

CAMİ MÜZİĞİ
ilgili madde Türk Müziği 18:118b vd.

CAM İŞÇİLİĞİ
ana madde Cam ve camcılık 4:108b vd., görsel
ilgili madde Çekoslovakya: görsel 4:276

"CAMİÜ'T-TEVARİH" Reşideddin'in yapıtı
ilgili maddeler
Ergenekon Destanı 6:167b
İlhanlılar 8:329b

CAM KELERİ yılana benzer kelerlerin ortak adı; kuyrukları kolayca koptuğu için bu adla anılırlar
ilgili maddeler
Keler 10:150b
Sürüngenler 16:209b

CAMNA IRMAĞI *ya da* **Yamuna Irmağı** *ya da* **Cumna Irmağı** Hindistan; Himalayalar'dan doğar ve GB yönünde 1.380 km boyunca akarak Ganj Irmağı ile birleşir
ilgili madde Ganj Irmağı 7:74a

CAMPAGNA DI ROMA İtalya'da ova
ilgili maddeler
Roma 14:257b
Tiber Irmağı 17:191b

CAMPANELLA, TOMMASO İtalyan filozof ve yazar, 1568-1639; *Güneş Ülkesi* (1602) adlı yapıtında Hıristiyanlık'ta reform yapılması ve bütün halkların tek bir dinsel düzen altında birleştirilmesi gerektiğini savundu; bir köylü ayaklanmasına önayak olmak suçundan İspanyol Engizisyonu'nca ömür boyu hapse mahkûm edildi; 27 yıl sonra papa tarafından bağışlandı
ilgili madde İtalyan edebiyatı 9:151b

CAMPANIA İtalya'da bölge; ülkenin güneyinde, Tiren Denizi kıyısında engebeli ve dağlık bir bölgedir; merkezi, bir ticaret kenti olan Napoli'dir; geri kalan bölümlerde halkın geçimi tarıma dayanır; nüf. 5.773.067 (1989 tah.)

CAMP DAVID Maryland, ABD; ABD başkanlarının Blue Ridge Dağları'ndaki dinlenme yeri; 1942'de Franklin D. Roosevelt tarafından kuruldu; yabancı devlet başkanlarıyla önemli görüşmelerin yapıldığı bir merkez oldu

CAMP DAVID ANTLAŞMASI 1987
ilgili madde Mısır 12:200a

CAMPIN, ROBERT Flaman ressam, y. 1378-1444
ilgili maddeler
İç mimarlık: tablo: görsel 8:278
Resim sanatı 14:225b

CAMPORA, HECTOR Arjantin devlet başkanı, 1909-80
ilgili madde Arjantin 2:16a

CAMSI CİSİM gözyuvarının, göz merceğinin arkasında kalan bölümünü dolduran peltemsi, saydam madde
ilgili madde Göz 7:208a

CAM SÜNGERİ
ilgili madde Sünger 16:206a

CAMUKA Moğol beyi, ü. 12. yy sonları
ilgili madde Cengiz Han 4:156b

CAMUS, ALBERT Fransız düşünür ve yazar, 1913-60; yapıtlarında insanın toplumsal değerlere başkaldırısını, yalnızlığını, kendine yabancılaşmasını, yaşamın anlamsızlığını ve saçmalığını vurguladı; felsefesi Varoluşçuluk'la ortak özellikler taşımakla birlikte, hiçbir akıma bağlanamayacak kadar özgün ve özgürdür; en ünlü yapıtları *Yabancı* (1942), *Veba* (1947) ve *Başkaldıran İnsan* 'dır (1951); 1957 Nobel Edebiyat Ödülü
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:44a vd., görsel
Varoluşçuluk 18:306b

CAM ÜFLEME
ana madde Cam ve camcılık 4:109a vd., görsel

CAMYÜNÜ *ya da* **Cam elyafı** *ya da* **Fiberglas** dokumacılıkta, yalıtımda ve güçlendirilmiş plastik üretiminde kullanılan ince, bükülebilir cam lifi
ilgili maddeler
Dokumacılık 5:278b
İletkenlik 8:327a
Kablo 9:237b
Lif 11:252a
Lif optiği 11:253a

CANALETTO asıl adı **Giovanni Antonio Canal** İtalyan ressam, 1697-1768
madde başlığı Canaletto 4:118b
ilgili madde Varşova 18:307b
•"Rıhtım ve Santa Maria della Salute Kilisesi"

CANAVAR KARADAM *bak.* **YETİ**

"CANAVARLAR ÜLKESİNİN KRALI" Sendak'ın çocuk kitabı
ilgili madde Sendak 15:118b vd., görsel

CANBERDİ GAZALİ Memlûklu komutan ve yönetici, ö. 1521
ilgili madde Kanuni Sultan Süleyman 10:7a

CANBERRA Avustralya
madde başlığı Canberra 4:119b, görsel
ilgili madde Avustralya 2:195b, 197b, görsel

CANBULATOĞLU Celali Ayaklanmaları'nın elebaşlarından, ö. 1611
ilgili madde Celali Ayaklanmaları 4:146a

CANCER astronomi *bak.* **YENGEÇ**

CANDAROĞULLARI *ya da* **İsfendiyaroğulları** Türk beyliği
ana madde Anadolu Beylikleri 1:246a, tablo
ilgili madde Kastamonu 10:85b

CANETTI, ELIAS Yahudi asıllı, İngiliz uyruklu roman ve oyun yazarı, d. 1905; Almanca yazdığı yapıtlarında bireyin çevresiyle uyumsuzluğunu, kitlelerin duygularını ve eylemlerinin derinindeki nedenleri çözmeye çalıştı; 1981 Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazandı; başlıca yapıtları *Körleşme* (1935) adlı romanı ve *Sözcüklerin Bilinci* (1975) adlı denemesidir

CANGIL tropik orman
ilgili madde Yağmur ormanları 19:70b

CANGIL SÜLÜĞÜ
ilgili madde Sülük: görsel 16:200

CANIBEK HAN Altınordu hükümdarı, ö. 1357
ilgili madde Altınordu Devleti 1:190a

CANİK DAĞLARI Karadeniz Bölgesi
ilgili maddeler
Kuzey Anadolu Dağları 11:156a
Ordu: görsel 13:194
Samsun: görsel 15:39

CANIS MAJOR *bak.* **BÜYÜKKÖPEK**

CANIS MİNOR *bak.* **KÜÇÜKKÖPEK**

CANKURTARAN *bak.* **AMBULANS**

CANKURTARAN BOTU
ilgili maddeler
Deniz tekneleri 5:183a
Kurtarma çalışmaları: görsel 11:110

CANKURTARAN SANDALI
ilgili maddeler
Deniz tekneleri 5:182b
Kurtarma gemisi 11:111b
Kurtarma çalışmaları 11:111b

CANKURTARAN YELEĞİ *ya da* **Can yeleği**
ilgili maddeler
Mantar 12:49b
Su kayağı 16:171b

CANLANDIRMA SİNEMASI *ya da* **Animasyon** selüloit şerit üzerine çizili desen-

"CARMINA BURANA" altı dinsel oyunu ve şarkıları içeren 13. yy elyazması; Latince ve Almanca yazılmıştır; Carl Orff'un aynı adlı opera yapıtı bu şiirlerin bir bölümünden oluşur
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:165b
Koro ve koral müzik 11:16a
CARNAC Fransa'da bölge
ilgili madde Bretanya 4:21b, görsel
CARNEGIE, ANDREW ABD'li sanayici, 1835-1919; Carnegie Vakfı'nın kurucusu
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:213b
Vakıf 18:289a
CAROL I Romanya kralı, 1839-1914
ilgili madde Romanya 14:278b
CAROL II Romanya kralı, 1893-1953
ilgili madde Romanya 14:278b
CAROLINA YELVESİ *bak.* **SORA**
CAROTHERS, WALLACE HUME ABD'li kimyacı, 1896-1937
ilgili madde Naylon 13:40b
CARPENTIER, GEORGES Fransız boksör, 1894-1975; 1920-22 arası yarı ağır siklet dünya şampiyonu; ayrıca dört ayrı siklette Avrupa şampiyonu; 109 karşılaşmanın 56'sını nakavtla kazandı; 1927'de boksu bıraktı
CARRACCI, AGOSTINO İtalyan ressam, 1557-1602
ilgili madde Karikatür 10:68a
CARRACCI, ANNIBALE İtalyan ressam, 1560-1609
ilgili maddeler
Karikatür 10:68a
Resim sanatı 14:227b
CARRANTUOHILL DAĞI İrlanda Cumhuriyeti; yüksekliği 1.041 m
ilgili madde İrlanda Cumhuriyeti 9:75a
CARRARA İtalya'da bölge
ilgili maddeler
Mermer 12:160a
Moore 12:273b
CARREL, ALEXIS Fransız asıllı ABD'li cerrah, 1873-1944; yaraları mikroptan arındırmak ve irinini boşaltmak için yeni bir yöntem geliştirdi; doku ve organ nakli konusunda öncü çalışmalar yaptı; 1912 Nobel Tıp Ödülü'nü aldı
CARRIER, WILLIS H. ABD'li mucit ve sanayici, 1876-1950; ilk havalandırma sistemini tasarımladı
ilgili madde Isıtma ve klima 8:243b
CARROLL, LEWIS asıl adı **Charles Lutwidge Dodgson** İngiliz yazar, 1832-98
madde başlığı Carroll 4:130b
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:10a
Takma ad 16:305a
•"Alis Harikalar Diyarında"
CARTAGENA İspanya'da liman kenti; İspanya'nın Akdeniz'deki en büyük deniz üssü buradadır; nüf. 172.751 (1981)
ilgili madde İspanya 9:103b
CARTAGO Kosta Rika'da kent; Irazú Yanardağı'nın eteğinde; 1823'ten önce başkentti; nüf. 23.928 (1984)
ilgili madde Kosta Rika 11:24a
CARTER, HOWARD İngiliz arkeolog, 1873-1939
ilgili madde Tutanhamon 18:14a
CARTER, JIMMY ABD başkanı, d. 1924; 1946'da ABD Deniz Kuvvetleri Akademisi'ni bitirdi; 1946-53 arasında donanmada görev aldı; Demokrat Parti'den Georgia valisi seçildi, 1971-75; 1976'da ülkenin 39. başkanı oldu; 1980 seçimlerini Ronald Reagan karşısında kaybetti
ilgili madde Amerika Birleşik Devletleri 1:217a
CARTIER, JACQUES Fransız kâşif, 1491-1557; Kuzey Amerika kıyılarında ve St. Lawrence Irmağı'nda keşifler yaptı; 1534, 1535 ve 1541-42'de yaptığı üç keşif gezisi, Fransa'nın Kanada üzerindeki iddialarına temel oluşturdu
ilgili maddeler
Kanada 9:313b
Keşifler 10:193b
CARTIER-BRESSON, HENRI Fransız fotoğrafçı, d. 1908; belge fotoğrafçılığının bir sanat dalı olarak gelişmesine katkıda bulundu; fotoğrafçılıkta en önemli noktanın, fotoğrafın çekileceği 'doğru anı' yakalamak olduğunu ve ancak o zaman dış görünümün altındaki gizli anlamın yakalanabileceğini savundu; 1947'de Magnum Photos adlı fotoğraf ajansını kurdu
CARTWRIGHT, EDMUND İngiliz mucit, 1743-1823
madde başlığı Cartwright 4:131b
ilgili madde Dokumacılık 5:283b
CARUSO, ENRICO İtalyan tenor, 1873-1921; güçlü, zengin, lirik ve canlı sesiyle 20. yy başlarında en sevilen opera sanatçısıydı; sahneye ilk kez 1894'te Napoli'de çıktı; oyunculuk yeteneğiyle de başarı kazandı; sesini plağa kaydettiren ilk opera sanatçılarından biridir
CASALS, PABLO İspanyol çellocu, 1876-1973; ilk resitallerini 1898'de Paris ve Londra'da verdi; 1919'da Barselona'da kendi adıyla bir orkestra kurdu; Faşizm döneminde Fransa'ya yerleşti; İspanya İç Savaşı'ndan sonra da ülkesine geri dönmeyi reddederek 1956'da Porto Riko'ya yerleşti; 1958'de Birleşmiş Milletler'de, 1961'de Beyaz Saray'da konser verdi; Porto Riko'da 1957'den beri her yıl onun adına şenlik düzenlenir
ilgili maddeler
Keman ailesi 10:159a
Porto Riko 14:130b
CASA ROSADA *ya da* **Pembe Ev** Arjantin'in başkenti Buenos Aires'te başkanlık sarayı
ilgili madde Arjantin: görsel 2:13
ČÁSLAVSKÁ, VĚRA *bak.* **ÇASLAVSKA, VERA**
CASSATT, MARY ABD'li kadın ressam, 1844-1926; yakın arkadaşı Degas'dan etkilendi; daha çok pastel çalıştı ve en güzel yapıtlarını bu türde verdi
ilgili madde Pastel 14:25a
•"Anne ve Çocuk"
CASSINI, GIOVANNI DOMENICO İtalyan asıllı Fransız astronom, 1625-1712; Satürn'ün dört uydusunu keşfetti ve Mars'ın kendi çevresindeki dolanım süresini hesapladı
ilgili madde Mars 12:79a
CASSINO İtalya'da kent; Roma'nın güneydoğusunda, Rapido Irmağı kıyısında; Cassino Dağı üzerinde, Aziz Benedict'in 529'da kurduğu ünlü manastır bulunur; tarih boyunca birçok kez yağmalanan kent, II. Dünya Savaşı'nda üç büyük çarpışmaya sahne oldu; oyuncak sanayisi gelişmiştir; nüf. 31.139 (1981 geç.)
ilgili madde İkinci Dünya Savaşı 8:302b
CASSIOPEIA astronomi *bak.* **KOLTUK**
CASSIUS LONGINUS, GAIUS Romalı konsül yardımcısı, ö. İÖ 42; Jül Sezar'a karşı düzenlenen suikastın önderlerinden Romalı komutan; Filippoi'de Octavius ve Antonius'un ordularına yenildi, İÖ 42
ilgili maddeler
Antonius 1:301b
Augustus Caesar 2:164a
Roma İmparatorluğu 14:265a
CASTAGNO, ANDREA DEL İtalyan ressam, y. 1421-57; 15. yy İtalyan Rönesansı'nın önde gelen ressamlarından; duygusal ağırlıklı insan figürlerinde Donatello'nun etkileri gözlenir; sağlam ve özgün bir perspektif anlayışı vardır; başlıca yapıtları Floransa'da, San Egidio Kilisesi'ndeki *Aziz Julianus* freski (1454-55) ile gerçek insan boyutlarındaki *Ünlü Erkekler ve Kadınlar* adlı fresk dizisidir
CASTRIES Saint Lucia'nın başkenti
ilgili madde Saint Lucia 15:20a, görsel
CASTRO, FIDEL Küba devlet başkanı, d. 1926
madde başlığı Castro 4:132a, görsel
ilgili maddeler
Havana 8:82a, görsel
Küba 11:167a
CASUSLUK
madde başlığı Casusluk 4:133a, görsel
ilgili madde Diplomasi 5:239b
•Sanayi casusluğu
CASUS UYDU
ilgili madde Uydu 18:230a
CATHERINE *ya da* **Bragançalı Catherine** İngiltere Kralı II. Charles'ın karısı, 1638-1705
ilgili maddeler
Bombay 3:286a
Doğu Hint Kumpanyası 5:274a
CATHERINE DE MÉDICIS asıl adı **Caterina de' Medici** Fransa kraliçesi, 1519-89
ana madde Medici Ailesi 12:122a, görsel
ilgili maddeler
Aşçılık 2:92b
Dans 5:81b
Dondurma 5:298b
CATILINA tam adı **Lucius Sergius Catilina** Romalı soylu, İÖ y. 108-62; cumhuriyet yönetimini yıkma girişiminde bulundu; o dönemde konsül olan Cicero'nun emriyle tutuklanarak idam edildi
ilgili madde Cicero 4:189a
CATLIN, GEORGE ABD'li ressam ve yazar, 1796-1872
ilgili madde İlkel dinler: tablo: görsel 8:330
CATO, MARCUS PORCIUS Romalı devlet adamı, İÖ 234-149; Latince'nin ilk önemli düzyazı ustası; ilk Roma tarihini yazdı
ilgili maddeler
Kartaca Savaşları 10:78a
Latince 11:213b
CATULLUS, GAIUS VALERIUS Romalı şair, İÖ y. 84- y. 54; yaşamına ilişkin çok az bilgi vardır; aşk ve nefret duygularını işlediği lirik şiirleriyle tanınır; Lesbia adlı bir kadına duyduğu aşkı anlatan 25 şiirinin dışında, Jül Sezar'ı ve dönemin ileri gelen kişilerini küçümseyen şiirler yazmıştır

ilgili madde Latince 11:213b
CAUCA IRMAĞI Kolombiya; And Dağları'ndan doğar ve Karayib Denizi'ne dökülür
ilgili madde Kolombiya: görsel 10:307
CAVA *ya da* **Java** Endonezya'ya bağlı ada; tarih boyunca Hintliler'in, Müslümanlar'ın ve Hollandalılar'ın eline geçti; 1950'de Endonezya Cumhuriyeti'nin parçası oldu; verimli topraklarında pirinç ve kapok yetiştirilir; dokumacılık ve kauçuk üretimi önemlidir; dünyanın en yoğun nüfuslu bölgelerindendir; yakınındaki Madora Adası'yla birlikte toplam y.öl. 130.987 km^2; nüf. 91.269.928 (1981)
ilgili maddeler
Bambu 3:18a
Batik 3:78b
Endonezya 6:148b vd.
Şimşek ve gök gürültüsü 16:278b
Yanardağ 19:83a
CAVA GERGEDANI
ilgili madde Gergedan 7:135b
CAVA İNSANI insanın atası olan *Homo erectus*'un 1891'de Cava'da bulunan ilk fosilleri; y. 1 milyon yıl öncesinden kaldığı sanılıyor; belirgin özellikleri küçük bir beyin, iri çene kemikleri, küçük dişler, basık alın ve çıkık kaş kemerleridir; dik yürüdüğü ve boyunun 1,72 m kadar olduğu saptanmıştır
ilgili madde İnsanın kökeni 9:57a
CAVALLA IRMAĞI Batı Afrika
ilgili madde Liberya 11:244b
"CAVALLERIA RUSTICANA" Mascagni'nin operası
ilgili madde Opera 13:190a
CAVA PAMUĞU *bak.* **KAPOK**
CAVA TAVUSKUŞU *bak.* **YEŞİL TAVUSKUŞU**
CAVENDISH, HENRY İngiliz bilim adamı, 1731-1810; havanın ve suyun bileşimini belirledi; elektrostatik kuvvet yasasını Coulomb'dan, elektrik gerilimi ile akım arasındaki bağıntıyı veren yasayı Ohm'dan önce buldu; ama çalışmalarını yayımlamadığı için bu yasalar bugün onun adıyla anılmaz; özgül ısı kavramını da Black'ten bağımsız olarak ortaya attı; 1760'ta Kraliyet Derneği üyeliğine seçildi
ilgili maddeler
Balon 3:11a
Hidrojen 8:157a
Kimya 10:265b
Su 16:148b
CAVİD BEY Osmanlı siyaset adamı, 1875-1926; İttihat ve Terakki yönetiminin maliye ve iktisat politikalarında etkili oldu; önce liberal iktisat anlayışını savundu, 1914'ten sonra milli iktisat düşüncesine yaklaştı; İzmir'de Atatürk'e karşı düzenlenen suikastle ilgili olarak tutuklandı ve idam edildi
CAVOUR, CAMILLO BENSO (Kont) İtalya başbakanı, 1810-61
madde başlığı Cavour 4:134b
ilgili madde İtalya 9:148a
CAXTON, WILLIAM İngiliz yayımcı, y. 1422-91; Köln'de basım tekniklerini öğrendi; İngiltere'ye dönerek Westminster'de ilk basımevini kurdu ve İngiliz edebiyatından bulabildiği tüm yapıtları bastı; öldüğünde 100 kadar kitap yayımlamıştı
ilgili maddeler
Basım 3:50b
Çocuk edebiyatı 5:9b
İletişim 8:324a
İngiliz edebiyatı 9:20b
Yayımcılık 19:120a
CAYENNE Fransız Guyanası'nın başkenti; Atlas Okyanusu kıyısında liman; çok büyük geniler için elverişli olmayan limandan kereste, rom ve altın ihraç edilir; ananas konservesi ve karides işleme tesisleri vardır; nüf. 38.091 (1982)
CAYLEY, SIR GEORGE İngiliz havacı ve mucit, 1773-1857; aerodinamiğin ve havacılığın öncülerinden; küçük bir helikopter modeli tasarımladı ve uçurmayı başardı
ilgili maddeler
Havacılık tarihi 8:59a
Helikopter 8:119b
Planör 14:193a
CAYMAN ADALARI Karayib Denizi'nde İngiliz sömürgesi; Jamaika'nın kuzeybatısındaki üç mercanadadan oluşur; 1503'te Kristof Kolomb tarafından keşfedildi; ilk kalıcı yerleşme 1670'ten sonra kuruldu; ilk yerleşenler deniz kaplumbağası avcılığı, korsanlık ve tekne yapımı ile uğraştılar; bugün başlıca gelir kaynağı turizmdir; başkenti George Town; nüf. 20.000 (1985 tah.)
ilgili madde Batı Hint Adaları 3:73a vd.
CAYNACILIK Hindistan'da benimsenmiş din ve felsefe; kurucusu Vardhamana Mahavira (İÖ 599-22); hiçbir canlıya zarar vermeme ilkesini savunur; Caynacılar'a göre, gerçek çok yönlüdür ve hiçbir konuda mutlak bir önerme ileri sürülemez; evrenin sonsuzluğuna ve döngüsel bir süreç izlediğine inanılır; insan çilekeş bir keşiş yaşamı sürdürerek doğasını yetkinleştirmeyi amaçlamalıdır
ilgili maddeler
Etyemezlik 6:223a
Hindistan 8:167b
Hint sanatı 8:178a
Tapınak 17:8a
CAYPUR Hindistan'da kent
ilgili madde Hint sanatı 8:180a
CAYROPUSULA mıknatıstan ve magnetik alanlardan etkilenmeyen pusula türü
ana madde Cayroskop 4:136a
ilgili maddeler
Pusula: görsel 14:164
Seyir 15:156b
Uçak 18:159b
CAYROSKOP
madde başlığı Cayroskop 4:135a, görsel
ilgili maddeler
Ateşli silahlar 2:136a
Pusula 14:166b
Seyir 15:158a
Uçak 18:159b
CAZ
madde başlığı Caz 4:136b
ilgili maddeler
Afrika halkları 1:59b
Gitar 7:160a
Halk müziği 8:16b
Müzik 13:20a
Pop müzik 14:119b vd.
Saksofon 15:29a
Siyah Amerikalılar 15:274b vd., görsel
CAZGIR
ilgili madde Deve güreşi 5:204b
"CAZ ŞARKICISI" Crosland'ın filmi
ilgili maddeler
Caz 4:139b
Sinema 15:231b
CBS tam adı **Columbia Broadcasting System** Amerikan radyo ve televizyon yayım kuruluşu
ilgili madde Radyo ve televizyon yayınları 14:192b
CCIVS tam adı *Coordination Committee of International Volunteers Services* Uluslararası Gönüllü Hizmetler Eşgüdüm Komitesi
ilgili madde Gençlik kuruluşları 7:124a
CD *bak.* **KOMPAKT DİSK**
CDC 772 alaşım
ilgili madde Alaşım 1:137b
CEAUŞESCU, NICOLAE *bak.* **ÇAVUŞESKU, NİKOLAY**
CEBECİ OCAĞI Osmanlı Devleti'nde silah yapımı, onarımı ve korunmasıyla görevli askeri birim
ilgili madde Osmanlı İmparatorluğu 13:240b
CEBELİTARIK İngiliz kolonisi
madde başlığı Cebelitarık 4:139b, görsel
ilgili maddeler
Kuşatma 11:128a
Magripliler 11:324b
CEBELİTARIK BOĞAZI Fas ile İspanya arasında, Akdeniz'i Atlas Okyanusu'na bağlayan boğaz; uzunluğu 58 km, en dar yeri y. 15 km
ilgili maddeler
Akdeniz 1:110a vd.
Cebelitarık 4:139b
Deniz akıntıları 5:147b
Trafalgar Savaşı 17:273b vd.
CEBELÜ'Ş-ŞEYH *bak.* **HERMON DAĞI**
CEBESOY, ALİ FUAT Türk asker ve siyaset adamı, 1882-1968; Kurtuluş Savaşı'nda Batı Cephesi komutanıydı; Balkan ve I. Dünya savaşlarına katıldı; kurucularından olduğu Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın 1925'te kapatılması üzerine siyasetten çekildi; İzmir Suikastıyla ilişkisi olduğu gerekçesiyle tutuklandı, yargılama sonucunda aklandı; 1933-60 arası milletvekilliği, bakanlık ve TBMM başkanlığı yaptı
ilgili madde Atatürk 2:125b
CEBİR
madde başlığı Cebir 4:140b
ilgili maddeler
Araplar 1:320b
Matematik 12:103b, 104b
CEBİRSEL YAPI
ana madde Cebir 4:142a vd.
CEBRAİL İslam, Hıristiyan ve Musevi inancında dört büyük melekten biri; Müslümanlık'ta Hz. Muhammed'e ve öbür peygamberlere vahiy indirdiğine inanılır
ilgili maddeler
Âdem ile Havva 1:31b
İsa, Hz. 9:80a
İslam 9:96a
Kuran 11:103b
Meryem, Hz. 12:162a
Muhammed, Hz. 12:303b
•Azrail; İsrafil; Mikail
CEBRİ BORU
ilgili madde Su enerjisi 16:165b
CEBU Filipinler'de ada; 1521'de Macellan tarafından keşfedildi; çevresindeki adalarla birlikte Cebu ilini oluşturur; tarım alanları

kısıtlı, volkanik ve engebeli bir adadır; yerfıstığı, pirinç, mısır ve pamuk yetiştirilir; nüfus yoğunluğu önemli bir sorundur
ilgili madde Filipinler 6:297b, 298a vd.
CEEFAX teletekst sistemi
ilgili madde Televizyon 17:141b
CEHENNEM
madde başlığı Cennet ve cehennem 4:158b
CEHENNEM OBRUĞU Silifke
ilgili madde İçel: görsel 8:274
CEKET
ilgili madde Giysi 7:164b, görsel
CELA, CAMILO JOSÉ İspanyol yazar, d. 1916; İspanyol İç Savaşı'ndan sonraki dönemin en önemli yazarlarından; roman, öykü ve yolculuk günceleri yazdı; olay örgüsünden ve kişilerden çok tek tek olaylara ve ayrıntılara ağırlık verir; 1989 Nobel Edebiyat Ödülü'nü almıştır
ilgili madde İspanyol edebiyatı 9:110a
CELALEDDİN HAREZMŞAH Harezmşahlar'ın son hükümdarı, ö. 1231; 1220'de tahta çıktığında ülkesi Moğol istilası altındaydı; İran'ın batısına çekilerek devleti toparlamaya çalıştı; Doğu ve Güneydoğu Anadolu'ya yönelince Anadolu Selçukluları ile Eyyubiler ona karşı birleştiler; 1230'daki Yassıçimen Savaşı'nda yenildi; 1231'de de Moğollar karşısında bozguna uğradı ve öldürüldü
ilgili madde Harezmşahlar 8:34b vd.
"CELALEDDİN HAREZMŞAH" Namık Kemal'in tiyatro oyunu
ilgili madde Namık Kemal 13:27b
CELALEDDİN RUMİ *bak.* **MEVLANA**
CELALİ AYAKLANMALARI 16-17. yy
madde başlığı Celali Ayaklanmaları 4:145a
ilgili maddeler
İsyan 9:138a
Osmanlı İmparatorluğu 13:235b
Tımar 17:177b
CELASUN, SEDAT Türk asker, d. 1915; Milli Güvenlik Konseyi üyesi
ilgili madde Türkiye 18:93b
CELAYİRLİLER Irak ve Azerbaycan'da hüküm sürmüş Moğol hanedanı, 1336-1432; kurucusu Hasan Büzürg (1336-56); Altınordu, Timurlu ve Memlûk baskısı altında kalan hanedana Karakoyunlular son verdi
ilgili maddeler
İlhanlılar 8:329a
Karakoyunlular 10:36a
CELİ hat sanatı
ilgili madde Hat sanatı 8:56b
CELİLE Filistin'in en kuzeyinde tarihi bölge; Yahudi ve Hıristiyanlık tarihinde önemli yeri vardır; 19. yy'da Siyonist yerleşmeler kuruldu; 1947'de BM, bölgenin İsrail ve kurulacak bir Arap devleti arasında paylaştırılmasını öngördü; ama 1948-49 Arap-İsrail Savaşı'nda İsrail tarafından işgal edildi
ilgili maddeler
Havariler 8:84a vd.
Hıristiyanlık 8:150b
İsa, Hz. 9:81a
CELİLE DENİZİ *bak.* **TABERİYE GÖLÜ**
"CELLATIN ŞARKISI" Mailer'in romanı
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:227a
CELLINI, BENVENUTO İtalyan kuyumcu ustası ve heykeltraş, 1500-71
madde başlığı Cellini 4:146b
ilgili madde Altın 1:188a, görsel
•"Perseus"
CELSIUS, ANDERS İsveçli bilim adamı, 1701-44
madde başlığı Celsius 4:148a
CELSIUS SICAKLIK ÖLÇEĞİ *ya da* **Santigrat Sıcaklık Ölçeği** suyun donma noktası olarak 0°C'yi, kaynama noktası olarak da 100°C'yi alan ölçek; 1742'de Celsius tarafından düzenlendi; Celsius derecesi (°C) ile Fahrenheit derecesi (°F) arasındaki bağıntı °C = 5/9 (°F - 32) olarak gösterilir
ilgili maddeler
Ağırlıklar ve ölçüler 1:77a, 78a
Celsius 4:148b, 149a, görsel
Lord Kelvin 11:283a
Sıcaklık 15:171a
Termometre 17:156b
CELSUS KÜTÜPHANESİ Efes, İzmir
ilgili maddeler
Efes 6:51b
Turizm: görsel 17:333
CELVETİLİK Aziz Mahmud Hüdayî'nin kurduğu tarikat
ilgili madde Tarikatlar 17:54a
"CEM" mizah dergisi
ilgili madde Cem 4:149b
CEM, CEMİL Türk karikatürcü, 1882-1950
madde başlığı Cem 4:149a, görsel
ilgili madde Türk karikatürü 18:101a
CEMAL ABDÜNNÂSIR *bak.* **NÂSIR**
CEMALEDDİN AFGANİ İslamcılık akımının kurucusu, 1839-97
ilgili madde İslamcılık 9:97b
CEMAL NADİR Türk karikatürcü, 1902-47
madde başlığı Cemal Nadir 4:150a, görsel
ilgili madde Türk karikatürü 18:101b, görsel
CEMAL PAŞA Osmanlı asker ve siyaset adamı, 1872-1922
madde başlığı Cemal Paşa 4:151b, görsel
ilgili maddeler
Enver Paşa 6:160a
İttihat ve Terakki Cemiyeti 9:153a
Osmanlı İmparatorluğu 13:238a
Talat Paşa 16:313a vd.
CEMAL SÜREYA asıl adı **Cemalettin Seber** Türk şair, 1931-90; İkinci Yeni Akımı'nın önde gelen adlarından; şiirlerinde yoğun ve çarpıcı söz sanatlarına yer verdi; divan ve halk şiiri geleneklerinden yararlandı; ilk kitabı *Üvercinka* (1958) ile Yeditepe Şiir Armağanı'nı, *Göçebe* ile de Türk Dil Kurumu Edebiyat Ödülü'nü aldı; deneme ve günlükler de yazdı; bütün şiirleri 1984'te *Sevda Sözleri* adıyla yayımlandı
ana madde İkinci Yeni 8:310a
ilgili maddeler
Deneme 5:146b
Günlük 7:300a
Takma ad 16:305a
Türk edebiyatı 18:40b
CEM AYİNİ Alevilerin dinsel töreni
ilgili maddeler
Alevilik 1:144b
Bektaşilik 3:119b
CEMAZİYÜLÂHIR hicri takvim•'in 6. ayı; kutsal sayılan üç aylardan (recep, şaban, ramazan) önce geldiği için "büyük tövbe" olarak da adlandırılır; 29 gündür
ilgili madde Ay 2:216b
CEMAZİYÜLEVVEL hicri takvim•'in 5. ayı; cemaziyülâhırdan önce geldiği için "küçük tövbe" olarak da anılır; 30 gündür
ilgili madde Ay 2:216b
CEMEL VAKASI *ya da* **Deve Vakası** 656
ilgili madde Ali, Hz. 1:150b
CEMİL, MESUT *bak.* **MESUT CEMİL**
CEMİL BEY (TANBURİ) *bak.* **TANBURİ CEMİL BEY**
"CEMİLE" Aytmatov'un öykü kitabı
ilgili madde Aytmatov 2:238a
CEMİYET ADALARI Fransız Polinezyası
ilgili maddeler
Pasifik Adaları 14:21a
Polinezyalılar 14:105a
CEMİYETLER KANUNU
ilgili maddeler
Sendika 15:122b
Siyasal partiler 15:282b
CEMMU VE KEŞMİR Hindistan Yarımadası'nın kuzeybatısında, Hindistan ve Pakistan'ın hak iddia ettikleri dağlık bölge
ilgili maddeler
Keşmir 10:198a
Pakistan 13:293a
CEMRE ilkbaharın gelişini müjdeleyen ve birer hafta arayla önce havaya (19-20 Şubat), sonra suya (26-27 Şubat), en son olarak da toprağa (5-6 Mart) düştüğü kabul edilen ısıtıcı güç
CEM SULTAN Osmanlı şehzadesi, 1459-95; Fatih Sultan Mehmed'in oğlu; ağabeyi II Bayezid'e karşı giriştiği taht mücadelesinde yenik düşerek önce Memlûklar'a, daha sonra papaya sığındı; Fransa kralı tarafından yeni bir Haçlı seferinde koz olarak kullanılmak üzere Fransa'ya götürülürken yolda öldü; Türkçe ve Farsça iki *Divan*'ı vardır
ilgili maddeler
Bayezid II 3:84b
Fatih Sultan Mehmed 6:264a
CENAB ŞAHABEDDİN Türk şair, 1870-1934
madde başlığı Cenab Şahabeddin 4:153a, görsel
ilgili maddeler
Edebiyat-ı Cedide 6:41b
Servet-i Fünun 15:140a vd., görsel
Türk edebiyatı 18:39a
CENAZE
ilgili madde Cenaze törelеri 4:154b
CENAZE NAMAZI İslam dininde ölünün başında kılınan namaz; camide ve erkekler tarafından kılınması şarttır; ölü için dua niteliği taşıyan bu namazda Kuran okunmaz
ilgili maddeler
Cami 4:107b
Cenaze töreleri 4:154b
CENAZE TÖRELERİ
madde başlığı Cenaze töreleri 4:154b, görsel
CENEVİZ 12. yy'da bir cumhuriyet olan Cenova kentine Osmanlılar'ın verdiği ad
•Cenova
CENEVRE İsviçre
madde başlığı Cenevre 4:155b, görsel
ilgili maddeler
Calvin 4:106a
İsviçre 9:136a, görsel
CENEVRE ANLAŞMALARI *ya da* **Cenevre Konferansı** 1954; Cenevre'de toplanan konferans sonunda, Çinhindi ile ilgili ola-

CEVİZ KIRACAĞI *bak.* **FINDIK KIRACAĞI**
CEYHAN Adana'nın ilçesi; Çukurova'da yer alan ilçede pamuk tarımı ve pamuğa dayalı sanayiler ekonominin temelidir; ilçe merkezi Ceyhan kenti Ceyhan Irmağı kıyısında kurulmuştur; nüf. (1990 geç.): ilçe 161.000, kent 85.000
CEYHAN IRMAĞI Kahramanmaraş'ın Elbistan ilçesi yakınlarından doğar, Akdeniz'e dökülür; uzunluğu 509 km
ilgili maddeler
Adana 1:26b
Çukurova 5:50b vd.
CEYHAN OVASI *ya da* **Yukarı Ova** Akdeniz Bölgesi
ilgili maddeler
Adana 1:26b
Çukurova 5:50b
CEYHUN, DEMİRTAŞ Türk yazar, d. 1934; yapıtlarında bireyin iç dünyasına ve ruhsal çözümlemelere ağırlık verdi; Türkiye'nin toplumsal yapısını, edebiyat ve basın dünyasının sorunlarını inceleyen araştırmalar yazdı; *Çamasan* (1972) ile Sait Faik Hikâye Armağanı'nı, *Apartman* (1974) adlı yapıtıyla da Türk Dil Kurumu Hikâye Ödülü'nü kazandı
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:20b
CEYHUN IRMAĞI *bak.* **AMU DERYA**
CEYLAN *ya da* **Ceren** *ya da* **Gazal** *ya da* **Ahu**
madde başlığı Ceylan 4:167a, görsel
CEYLANPINAR Şanlıurfa'nın ilçesi; topraklarının hemen hemen tümü verimli alüvyonlu topraklarla kaplı olan Viranşehir Ovası'nda yer alır; nüf. (1990 geç.): ilçe 51.661, kasaba 34.467
ilgili maddeler
Güneydoğu Anadolu Bölgesi 7:294a
Şanlıurfa 16:234b
CEZA
madde başlığı Ceza 4:167b, görsel
ilgili maddeler
Babil ve Asur uygarlıkları 2:251b
Çocuklara eziyet 5:25a
Çocuk suçları 5:40b
Suç 16:153a
•Cezaevi; Çarmıha germe; Gözetim; Ölüm cezası; Sürgün
CEZA DAVASI
ilgili madde Duruşma 5:312a vd.
CEZAEVİ *ya da* **Hapishane**
madde başlığı Cezaevi 4:169b, görsel
ilgili madde Gözetim 7:214b
•Islahevi; Toplama kampı
CEZA HUKUKU
ana madde Hukuk 8:215a
ilgili maddeler
Mahkeme 11:331b
Suç 16:155a
CEZA KOLONİSİ cezası kesinleşmiş suçlular için oluşturulan denizaşırı yerleşme; uygulamanın başlangıcı eskiçağlara dayanır; Avustralya'daki Yeni Güney Galler 1788'den sonra İngiltere'nin ceza kolonisi oldu; Fransızlar ise Şeytan Adası'nı 1945'e kadar aynı amaçla kullandılar
CEZA MAHKEMESİ
ana madde Mahkeme 11:331b vd.
ilgili madde Çocuk suçları 5:39a
CÉZANNE, PAUL Fransız ressam, 1839-1906
madde başlığı Cézanne 4:172a
ilgili maddeler
İzlenimcilik 9:168b
Kübizm 11:168b
Resim sanatı 14:232a
•"Marsilya Körfezi'nin l'Éstaque'tan Görünüşü"
"CEZA SÖMÜRGESİ" Kafka'nın öyküleri
ilgili madde Kafka 9:254a
CEZAYİR ülke
madde başlığı Cezayir 4:173a, görsel, harita
ilgili maddeler
Fas 6:257a, 257b
Fransa 7:32a
CEZAYİR kent, Cezayir
ana madde Cezayir 4:175b, görsel
CEZAYİR BAĞIMSIZLIK SAVAŞI 1954-62
ilgili maddeler
Cezayir 4:175a vd.
Fransa 7:32a
"CEZAYİR'DE İTALYAN KIZ" Rossini'nin operası
ilgili maddeler
Opera: görsel 13:189
Rossini 14:282b
CEZAYİRMENEKŞESİ
madde başlığı Cezayirmenekşesi 4:176a, görsel
ilgili madde İlaç 8:317b
"CEZAYİR SÜİTİ" Saint-Saëns'ın senfonik şiiri
ilgili madde Saint-Saëns 15:21a
"CEZAYİR TÜRKÜSÜ" Dağlarca'nın şiir kitabı
ilgili madde Dağlarca 5:60b
CEZERİ *bak.* **EBÜ'L-İZZ**
CEZİRE Sudan'da ova
ilgili maddeler
Nil Irmağı 13:86a
Sudan 16:162a
CEZİRE, EL- Mezopotamya'da bölge; kuzeyde, Dicle ve Fırat ırmakları arasında kalan engebeli düzlükler; tarihte Anadolu, Suriye ve İran'ı bağlayan yolların kavşak noktasıydı; bugünkü Irak sınırları içinde kalan bölümü, deve ve koyun yetiştiren göçerlerin yaşadığı kurak ve tarıma elverişsiz bir bölgedir
ilgili madde Irak 8:228a
"CEZMİ" Namık Kemal'in romanı
ilgili maddeler
Namık Kemal 13:27b
Tanzimat edebiyatı 16:333a
CEZZAR, ENGİN Türk tiyatro oyuncusu ve yönetmeni, d. 1936
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:148a
CEZZAR AHMED PAŞA Osmanlı devlet adamı, ö. 1804
madde başlığı Cezzar Ahmed Paşa 4:176b
ilgili madde Selim 15:112a
CGS *bak.* **SANTİMETRE-GRAM-SANİYE SİSTEMİ**
CHABROL, CLAUDE Fransız film yönetmeni, d. 1930; Yeni Dalga hareketinin öncülerinden; Fransız gerilim filmlerinin ustası olarak tanınır; başlıca yapıtları *Öldüren Kıskançlık* (1968) ve *Zehirli Çiçek*'tir (1978)
ilgili madde Sinema 15:235b
CHACO SAVAŞI 1932-35; Paraguay ile Bolivya arasında Gran Chaco bölgesi nedeniyle çıkan savaş
ilgili madde Bolivya 3:279a
CHADWICK, SIR JAMES İngiliz fizikçi, 1891-1974
madde başlığı Chadwick 4:177a
CHAGALL, MARC Rus asıllı, Fransız uyruklu ressam, 1887-1985
madde başlığı Chagall 4:177b
ilgili madde Vitray: Benyaminoğulları vitrayı: görsel 19:23
•"Ben ve Köy"; "Köylü Meryem"
CHAGAS HASTALIĞI *ya da* **Güney Amerika tripanozomiyazı**
ilgili maddeler
Tahtakuruları 16:297a
Tropik hastalıklar 17:299b
Uyku hastalığı 18:234a
CHAIN, SIR ERNST BORIS Alman asıllı İngiliz biyokimyacı, 1906-79
madde başlığı Fleming,Florey ve Chain 6:315a
ilgili madde Penisilin 14:44b
"CHALLENGER" uzay mekiği
ilgili maddeler
Astronot 2:78b
Uzay araştırmaları 18:255b
CHALONS-SUR-MARNE Fransa'da kent; Paris'in doğusunda, Marne Irmağı kıyısında; 451'de Roma ordusunun Attila'yı yendiği savaşa sahne oldu; bugün bir sanayi ve ticaret merkezidir; nüf. 49.941 (1982)
CHAMBERLAIN, WILTON NORMAN ABD'li basketbolcu, d. 1936; boyu 2,2 m; basketbolun en başarılı hücum oyuncularından; Ulusal Basketbol Birliği'nin (NBA) 1.045 maçında toplam 31.419, 1962'deki bir tek maçta ise 100 sayı yaptı
CHAMBERS, EPHRAIM İngiliz ansiklopedi yayımcısı, 1680-1740
ilgili madde Ansiklopedi 1:284b, 284a
CHAMPAGNE Fransa'nın kuzeydoğusunda tarihi bölge; ortaçağda ticaret merkeziydi; halkın çoğu Kelt kökenlidir; ekonomisi hayvancılığa ve tarıma dayanır
ilgili madde Fransa 7:25a
CHAMPLAIN, SAMUEL DE Fransız kâşif, 1567-1635; Kanada'daki ilk Fransız yerleşmelerinin öncüsüdür
ilgili maddeler
Büyük Göller Yöresi 4:85a
Keşifler 10:193b
Quebec 14:168b
CHAMPOLLION, JEAN FRANÇOIS Fransız tarihçi ve dilbilimci, 1790-1832; Rosetta Taşı üzerindeki hiyeroglifleri çözdü; Eski Mısır konusundaki araştırmalarıyla tanınır
ilgili madde Hiyeroglif 8:192b
CHAMPS-ÉLYSÉES BULVARI Paris, Fransa
ilgili madde Paris 13:331a
CHANGAN Çin'de tarihi kent
ilgili madde Çin Halk Cumhuriyeti 4:319a
CHANGJIANG *bak.* **YANGTZE IRMAĞI**
CHANNEL ADALARI *ya da* **Anglo-Norman Adaları** Manş Denizi'nde takımada; dört büyük ve çok sayıda küçük adadan oluşur; Fransa ile İngiltere arasında anlaşmazlık konusu olan adalar 1953'te Uluslararası Adalet Divanı'nın kararı uyarınca İngiltere'ye bağlandı; nüf. 135.000 (1982 tah.)
ilgili madde İngiltere 9:32a
CHANSON DE GESTE 12. yy'da Fransız halk ozanlarının söyledikleri kahramanlık şarkısı

ilgili madde Fransız edebiyatı 7:37b
CHANUTE, OCTAVE ABD'li mühendis ve havacı, 1832-1910
ilgili madde Yelken uçuşu 19:136a
CHAO PHRAYA IRMAĞI *ya da* **Menam Irmağı** Tayland
ilgili maddeler
Bangkok 3:21a
Tayland 17:93a, 94b
CHAPLIN, CHARLIE İngiliz film yönetmeni ve sinema oyuncusu, 1889-1977
madde başlığı Chaplin 4:178b, görsel
ilgili maddeler
Mim sanatı 12:234b
Sinema 15:232b
CHAPMAN, TRACY ABD'li kadın pop şarkıcısı, d. 1964
ilgili maddeler
Konser 10:320a
Pop müzik 14:123a
CHAPPE, CLAUDE Fransız mühendis, 1763-1805; semaforun bulucusu
ilgili madde İletişim 8:324b
CHAR, RENÉ Fransız şair, d. 1907; önceleri Gerçeküstücülük akımını benimsedi, ama sonradan kendi üslubunda özgün bir şiir anlayışı geliştirdi; güçlü imgelerle örülü, kısa ve özlü şiirler yazdı; Alman işgali sırasında Fransız Direniş Hareketi'ne katıldı; şiirlerinden bir bölümü *Seçilmiş Şiirler* (1983) adıyla Türkçe'de yayımlandı
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:45a
CHARCOT, JEAN-MARTIN Fransız sinir hastalıkları uzmanı, 1825-93
ilgili madde Freud 7:49b
CHARDIN, JEAN-BAPTISTE-SIMEON Fransız ressam, 1699-1779; portre, natürmort ve iç mekân resimleriyle tanınır; yapıtlarında ışıltılı renkler, sıcak ve dingin bir atmosfer egemendir; 1728'de Kraliyet Resim ve Heykel Akademisi üyeliğine seçildi; bugün 18. yy'ın en büyük natürmort ressamı olarak değerlendirilir; nasıl öldüğü bilinmiyor; en tanınmış tabloları *Büfe* (1728) ve *Mektubu Mühürleyen Kadın*'dır (1733)
ilgili maddeler
Pastel 14:24b, görsel
Resim sanatı 14:229a
CHARLEMAGNE *bak.* **ŞARLMAN**
CHARLES Galler prensi, d. 1948; İngiliz tahtının vârisidir
ilgili madde İngiliz Uluslar Topluluğu: görsel 9:29
CHARLES, JACQUES ALEXANDRE CÉSAR Fransız fizikçi, 1746-1823; balonla uçuşun öncüsü ve gazlara ilişkin "Charles yasası"nın bulucusudur
ilgili madde Balon 3:11a, 11b
•Charles yasası
CHARLES, RAY ABD'li piyanist, şarkıcı ve besteci, d. 1930; caz müziğinin önde gelen adlarından; soul müziğin gelişmesine önemli katkıları oldu; piyano çalışı ve orkestra düzenlemeleriyle funky cazı yeniden canlandırdı; sonraki yıllarda pop müziğe ağırlık verdi
CHARLES I İngiltere kralı, 1600-49
ana madde Charles 4:179b, görsel
ilgili maddeler
İngiltere 9:42a vd.
İskoçya 9:95b
CHARLES II İngiltere ve İrlanda kralı, 1630-85
ana madde Charles 4:180b, görsel
ilgili maddeler
At yarışı 2:159b
Bakanlar kurulu 2:284b
İngiltere 9:42b
İskoçya 9:95b
Komedi 10:311a
CHARLES V Fransa kralı, 1338-80; babası II. Jean'ın İngilizler'e tutsak düşmesinden sonra tahta geçti
ilgili madde Yüz Yıl Savaşları 19:226b
CHARLES VI Fransa kralı, 1368-1422; geçirdiği delilik nöbetlerine karşın, Yüz Yıl Savaşları'nın en karışık döneminde hükümdarlık etti
ilgili madde Yüz Yıl Savaşları 19:226b
CHARLES VII Fransa kralı, 1403-61; Jan Dark'ın yardımıyla İngilizler'i topraklarından çıkardı ve yönetimini sağlamlaştırdı
ilgili madde Jan Dark 9:184a vd.
CHARLES IX Fransa kralı, 1550-74; Catherine de Médicis'nin oğlu; 10 yaşındayken tahta çıktı ve 20 yaşına kadar devlet yönetimini tümüyle annesine bırakmak zorunda kaldı; Huguenotlar'ın öldürüldüğü Aziz Bartolomeus Yortusu Kıyımı (1572) onun zamanında yaşandı
•Huguenotlar
CHARLES DE GAULLE HAVALİMANI Paris, Fransa
ilgili maddeler
Havalimanı 8:81b
Paris 13:332b
CHARLES MARTEL Franklar'ın yöneticisi, y. 688-741; Frank topraklarını birleştirdi ve krallığı yönetti; Poitiers'de Haçlılar'a karşı savaşan Araplar'ın ilerlemesini durdurdu
ilgili madde Endülüs Emevileri 6:151b
CHARLESTOWN Nevis Adası'nda kent; Saint Christopher ve Nevis Federasyonu
ilgili madde Saint Christopher ve Nevis Federasyonu 15:16b
CHARLES YASASI gazların davranışına ilişkin temel yasalardan biri; adını, Fransız fizikçi J.A.C. Charles'dan alır
ilgili madde Gaz 7:84a
"CHARLIÈRE" balon
ilgili madde Balon 3:11a
CHARLOTTE AMALIE Virgin Adaları
ilgili madde Virgin Adaları 19:17b, görsel
CHAROLAIS Fransız et sığırı soyu
ilgili madde Sığır 15:177a, görsel
CHARTRES KATEDRALİ Fransa
ilgili maddeler
Heykel 8:143a
Mimarlık 12:228a
Vitray 19:24a, görsel
CHATEAUBRIAND, FRANÇOIS RENÉ Fransız yazar, 1768-1848; Romantizm akımının gelişmesine katkıda bulunan ilk yazarlardan
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:41a
Tanzimat edebiyatı 16:332b
CHÂTEAU PIERRECLOS Burgonya, Fransa
ilgili madde Şarap: görsel 16:240
CHAUCER, GEOFFREY İngiliz şair, y 1341-1400
madde başlığı Chaucer 4:181a, görsel
ilgili maddeler
Fabl 6:247a
İngiliz edebiyatı 9:20b
Spenser 16:47b
CHE GUEVARA *bak.* **GUEVARA, CHE**
CHEMNITZ *bak.* **KARL-MARX-STADT**
CHENGDU *ya da* **Çengtu** Çin'de kent; Sichuan yönetim bölgesinin merkezi; İÖ 3. yy'dan önce kurulduğu sanılıyor; ortaçağda brokar ve saten kumaşlarıyla ün kazandı; II. Dünya Savaşı sırasında gelişti ve ticaret merkezi oldu; verimli Chengdu Ovası'nda yer alır; önemli bir kültür ve sanayi merkezidir; nüf. 1.653.800 (1989 tah.)
ilgili madde Çin Halk Cumhuriyeti 4:313a
CHERBOURG Fransa'da liman kenti
ilgili maddeler
İkinci Dünya Savaşı 8:304b
Normandiya 13:104b
CHERWELL IRMAĞI İngiltere
ilgili madde Oxford 13:257b
CHESTERTON, G. K. İngiliz yazar, 1874-1936
ilgili madde Dedektif 5:102a
CHEVALIER, MAURICE Fransız şarkıcı ve müzikal film oyuncusu, 1888-1972; 1930'ların başlarında müzikal filmlerin benimsenmesinde önemli payı oldu; sahne yaşamına 1901'de Paris'teki bir *café'* de şarkı söyleyerek başladı; sonradan revülerde ve filmlerde rol aldı; 1958'de kendisine özel bir Oscar ödülü verildi; başlıca filmleri *Şen Dul* (1934), *Öğleden Sonra Aşk* (1957) ve *Gigi*'dir (1958)
CHEVIOT DAĞLARI İngiltere
ilgili maddeler
Hadrianus Duvarı 7:323b
İngiltere Bölgesi 9:48a
CHEVREUL, MICHEL EUGÈNE Fransız kimyacı, 1786-1889
ilgili maddeler
Mum 12:309a
Sabun ve sabun yapımı 14:327b
Seurat 15:153b
CHIAPAS Meksika'da bölge
ilgili madde Mayalar 12:112a
CHICAGO Illinois, ABD
madde başlığı Chicago 4:182a, görsel
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:217b
Gökdelen 7:196a vd., görsel
İnşaat sanayisi 9:61a
Kanal 9:320b
CHICAGO IRMAĞI ABD
ilgili madde Chicago 4:182a
CHICAGO ÜNİVERSİTESİ Illinois, ABD; 1891'de kuruldu; uluslararası ün kazanmış bilimsel araştırma kurumlarından biridir
ilgili madde Chicago 4:183a
CHICHA içki
ilgili madde Bolivya 3:277a
CHICHEN ITZA *bak.* **ÇİÇEN İTZA**
CHICHESTER, SIR FRANCIS İngiliz denizci, 1901-72; "Gypsy Moth IV" adlı yatıyla dünyanın çevresini tek başına dolaştı, 1966-67; Plymouth'dan Sydney'e gidişi 107, Horn Burnu'nu aşarak dönüşü ise 119 gün sürdü; 1960'ta Atlas Okyanusu'nda düzenlenen ilk tekli yelken yarışını kazandı
CHIHUAHUA köpek
ilgili madde Köpek 11:47b, görsel
CHILLON ŞATOSU İsviçre
ilgili madde Şato 16:245b, görsel
CHIMBORAZO Ekvador'da yanardağ; And Dağları'nın orta bölümünde; yüksekliği 6.267 m

ilgili maddeler
Dağ 5:54b, tablo
Ekvador 6:93b, görsel
CHINCHA ADALARI Peru
ilgili madde Guano 7:237a
CHIPPENDALE, THOMAS İngiliz mobilyacı, 1718-79
ilgili madde Mobilya 12:252a
CHIRICO, GIORGIO DA İtalyan ressam, 1888-1978
ilgili maddeler
Gerçeküstücülük 7:134b
Resim sanatı 14:234a
CHOBE IRMAĞI Afrika
ilgili madde Botsvana 3:311a vd.
CHOCANO, JOSÉ SANTOS Perulu yazar, 1875-1934
ilgili madde Peru 14:53a
CHONGOING *ya da* **Çungking,** okunuşu *Çunğçinğ* Çin'de Sichuan yönetim bölgesinin en büyük kenti; iki ırmak arasında kurulmuştur ve ülkenin önemli limanlarındandır; II. Dünya Savaşı'nda milliyetçi hükümetin başkentiydi; Japonlar'ın hava saldırıları sırasında büyük bölümü yıkıldı; bugün çevresindeki yerleşmelerle birleşmiş büyük bir sanayi ve kültür merkezidir; nüf. 2.217.500 (1989 tah.)
ilgili madde Çin Halk Cumhuriyeti 4:313a
CHOPIN, FRÉDÉRIC FRANÇOIS Polonyalı besteci, 1810-49
madde başlığı Chopin 4:183b, görsel
ilgili maddeler
Bale 2:299a
Müzik 13:18b
Ninni 13:87b
CHRÉTIEN DE TROYES Fransız şair, ü. 1165-80
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:38a
CHRISTCHURCH Yeni Zelanda; Güney Adası'nın doğusunda kent; idari yönden ülkenin en büyük kenti; nüf. 167.700 (1989 tah.)
ilgili madde Yeni Zelanda 19:150a
CHRISTIAN III Danimarka ve Norveç kralı, 1503-59
ilgili madde Danimarka 5:77b
CHRISTIAN IV Danimarka ve Norveç kralı, 1577-1648; Otuz Yıl Savaşları'nda Protestanlar'ın yanında yer aldı
ilgili maddeler
Danimarka 5:77b
Otuz Yıl Savaşları 13:253a
CHRISTIANSBORG SARAYI Kopenhag, Danimarka
ilgili madde Kopenhag 11:7b
CHRISTIE, DAME AGATHA İngiliz kadın yazar, 1890-1976
madde başlığı Christie 4:184a, görsel
ilgili madde Dedektif 5:102a
CHRISTMAS ADASI Büyük Okyanus'ta, Cava'nın güneyinde, Avustralya'ya bağlı ada; okyanus dibinden yükselen bir dağın deniz yüzeyini aşan doruğudur; büyük bölümü ormanlarla kaplıdır; ekonomisi fosfat madenciliğine dayanır; nüf. 1.200 (1989 tah.)
ilgili madde Avustralya 2:198a
CHRISTMAS ADASI *ya da* **Kiritimati Mercanadası** Kiribati
ilgili maddeler
Kiribati 10:278b
Mercanada 12:150a
Pasifik Adaları 14:21a
CHRISTOPHE, HENRI Haitili devlet adamı, 1767-1820; Haiti'nin bağımsızlık savaşında çarpıştı; 1811'den ölünceye kadar adanın kuzeyinde kurduğu krallığı yönetti
CHRIST THE KING KATEDRALİ Liverpool, İngiltere
ilgili maddeler
Kilise ve katedral 10:258a, görsel
Liverpool 11:267b
CHRYSLER BİNASI New York'ta gökdelen, ABD; 1926-30 arasında yapıldı; Art Deco üslubunun en tipik örneklerindendir
ilgili madde Gökdelen 7:196b
CHURCHILL, SIR WINSTON İngiltere başbakanı, 1874-1965
madde başlığı Churchill 4:185a, görsel
ilgili maddeler
İkinci Dünya Savaşı 8:307a, 309b vd.
İngiltere 9:46b
Roosevelt 14:282a
Tank 16:320b
CHURCHILL ÇAĞLAYANLARI Kanada; Churchill Irmağı üzerinde önemli bir hidroelektrik enerji kaynağı
ilgili madde Labrador 11:189a
CIA *ya da* **Merkezi Haberalma Örgütü** ABD'nin haberalma ve karşı haberalma örgütü; daha önce FBI'ca yürütülen bu görev 1947'de kurulan CIA'ya devredildi
ilgili madde Casusluk 4:134b
CILIBIT
ilgili madde Yağmurcun 19:69a, görsel
CINGIL *ya da* **Reklam müziği**
ilgili madde Reklamcılık 14:210b
CIRCIRBÖCEĞİ
madde başlığı Cırcırböceği 4:186b, görsel
ilgili madde Koruyucu renklenme: görsel 11:22
CIRTATAN *bak.* **EŞEKHIYARI**
CIVA
madde başlığı Cıva 4:187a
ilgili maddeler
Alaşım 1:137a
Barometre 3:46a vd.
Flüorışıma 6:318a
Lavoisier 11:217b vd.
Metal 12:169b
Sıvı 15:187a, görsel
Termometre 17:156a
CIVA ALAŞIMI *bak.* **AMALGAM**
CIVA BUHARLI LAMBA
ilgili maddeler
Aydınlatma 2:232a, 232b
Cıva 4:188a
CIVA FÜLMİNAT kumu andıran, gri, kristalleşmiş toz; kuru haldeyken kolayca tutuşur
ilgili madde Cıva 4:188a
CIVALI BAROMETRE
ilgili madde Barometre 3:46b vd., görsel
CIVALI TERMOMETRE
ilgili madde Termometre 17:156a
CIVATA
ilgili maddeler
Çivi ve vida 4:329a
Dövme 5:305b
Makine 12:17a
Naylon: görsel 13:42
CIVA ZEHİRLENMESİ
ilgili madde Meslek hastalıkları 12:165a, görsel
CIVIKMANTARLAR dünyanın her yanına dağılmış, 500 kadar ilkel canlı türünün ortak adı; hem tekhücreli hayvanlara, hem mantarlara benzeyen bu canlılar, orman altı örtüsü gibi loş, serin ve nemli yerlerde yaşarlar; temel besinleri bakteriler, mantarlar ve mayalardır
CİBUTİ eskiden **Fransız Somalisi** daha sonra **Afarlar ve İssalar Toprakları** ülke
madde başlığı Cibuti 4:188a, görsel
CİBUTİ kent, Cibuti
ilgili madde Cibuti 4:188b, görsel
CICERO tam adı **Marcus Tullius Cicero** Romalı devlet adamı ve hatip, İÖ 106-43
madde başlığı Cicero 4:188b, görsel
ilgili madde Latince 11:213b
CİCİM Anadolu'da uygulanan dokuma tekniği ve bu teknikle dokunmuş yaygıların adı; kilimden farklı desenler oluşturmak için, renkli iplikler çözgülerin arasından geçirilip atkılara dolanır; bu yüzden desenler geometrik biçimlerde olur; genellikle yün iplik kullanılır
"CİCİM" Colette'in romanı
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:43b
CİCOZ çocuk oyunu
ilgili madde Çocuk oyunları 5:29b
CID, EL asıl adı **Ruy** *ya da* **Rodrigo Diaz de Vivar** İspanya'nın efsaneleşmiş kahramanı, y. 1040-99; Kastilya Kralı Alfonso'nun Magripliler'le savaşı sırasında tanındı; 1081'de Kastilya'dan sürüldü; bir süre Araplar için çalıştıktan sonra geri döndü ve Valencia'yı uzun bir kuşatmadan sonra aldı; ölümüne kadar bu kenti yönetti
ilgili madde İspanyol edebiyatı 9:108a
CİDAGO *ya da* **Cidağı**
ilgili madde At 2:111a
CİDDE Suudi Arabistan; Kızıldeniz kıyısında liman kenti; eskiden daha çok hacca giden Müslümanlar'ın yararlandıkları bir limandı; II. Dünya Savaşı'ndan sonra petrol gelirleriyle zenginleşti ve modern bir kente dönüştü; ülkenin diplomatik başkenti ve derin su limanıyla en önemli liman kentlerinden biridir; Klasik Magrip mimarisi ile modern yapılar yan yana bulunur; nüf. 1.500.000 (1983 tah.)
ilgili madde Suudi Arabistan 16:197a
CİDDİ OPERA *bak.* **OPERA SERIA**
CİDE Kastamonu'nun ilçesi; toprakları dağlarla kaplı olan ilçenin ekilebilir arazisi sınırlıdır; zengin orman örtüsü nedeniyle ormancılık önem kazanmıştır; nüf. (1990 geç.): ilçe 29.167, kasaba 5.125
ilgili madde Kastamonu 10:84b
CIERVA, JUAN DE LA İspanyol uçak tasarımcısı, 1895-1936; 1923'te ilk başarılı otojirin tasarımını gerçekleştirdi
ilgili madde Helikopter 8:122a
CİĞERYOSUNU
ana madde Yosunlar 19:189a vd.
ilgili maddeler
Açıktohumlular 1:22b
Bitki 3:233b, görsel, tablo
CİHAD İslam dininde Tanrı yolunda yapılan savaş; ümmetin önderi imam tarafından ilan edilir; her Müslüman için bir görev olmakla birlikte, belirli durumlar dışında katılmak zorunlu değildir; İslam dini cihad sırasında işkenceyi, toplu kıyımı, kadınların, çocukların ve savaşçı olmayanlar ile tutsak ve rehinelerin öldürülmelerini yasaklar
CİHANBEYLİ Konya'nın ilçesi; sınırları

içindeki Cihanbeyli Yaylası'nda tarım yapılır; Türkiye'nin en önemli tuz yataklarından biri olan Yavşan Tuzlası bu ilçededir; nüf. (1990 geç.): ilçe 69.712, kasaba 15.025

CİHANGİR Hint-Türk imparatoru, 1569-1627; babası Ekber'in izinden gitti; İran kültürünün, özellikle de minyatür sanatının gelişmesini destekledi
ilgili maddeler
Hint-Türk İmparatorluğu 8:181a
Lahor 11:193b

CİHANGİR BEY Akkoyunlu hükümdarı, ö. 1469; hk. d. 1444-53
ilgili madde Akkoyunlular 1:117b, tablo

"CİHANNÜMA" Kâtip Çelebi'nin coğrafya kitabı
ilgili maddeler
Coğrafya 4:200b
Kâtip Çelebi 10:96a

CİHANŞAH Karakoyunlu hükümdarı, 1405-68; gençliği babası Kara Yusuf ve ağabeyi İskender'le birlikte Celayirliler'e ve Timurlular'a karşı savaşla geçti; 1438'de hükümdar olduktan sonra topraklarını Irak'tan Afganistan'a kadar genişletti; 1468'de Akkoyunlular'la yaptığı savaşta yenilerek öldürüldü
ilgili madde Karakoyunlular 10:36b

CİLA
madde başlığı Boya ve cila 3:316b
ilgili madde Aerosol 1:39b

CİLALI TAŞ DEVRİ *ya da* **Neolitik Çağ** tarihöncesi dönem
ana madde Taş Devri 17:66b vd.
ilgili maddeler
Çatalhöyük 4:260a
Ekmek 6:85b
Grafik sanatlar 7:221a
Kibele 10:249b
Mezar 12:190a
Tarım tarihi: görsel 17:22
Tarihöncesi aletler 17:47a

CİLDİYE *bak.* **DERMATOLOJİ**

CİLO DAĞI Doğu Anadolu Bölgesi
ilgili maddeler
Dağ: tablo 5:55
Hakkâri 7:326b
Toroslar 17:256b, 257a, 258a

CİLTÇİLİK
madde başlığı Ciltçilik 4:189b, görsel
ilgili maddeler
Basım 3:53b
Kitap 10:281a

CIMABUE İtalyan ressam, d. 1261'den önce-ö.1302; İtalya'da erken dönem ortaçağ resmine egemen olan Bizans üslubunun son temsilcisi; Giotto'nun ustası olduğu biliniyor; günümüze ulaşabilen en önemli yapıtı Floransa'daki *Santa Trinità Madonnası* (y. 1290) adlı ahşap duvar panosudur
ilgili maddeler
Giotto 7:153a
Resim sanatı 14:224b

CİMCİME paçavra tabanlı, örme konçlu ayakkabı
ilgili madde Ayakkabı ve ayakkabıcılık 2:219b

"CİMRİ" Molière'in tiyatro oyunu
ilgili madde Molière 12:263a

CİN düş ürünü, doğaüstü yaratık
ilgili maddeler
Periler ve peri masalları 14:46b vd.
Şeytan 16:264a

CİN içki
ilgili madde Alkol 1:155a

CİNAS
ilgili maddeler
Anagram 1:258a
Söz sanatları 16:45b

CİNAYET
ilgili maddeler
Polis 14:108b
Suç 16:153a, 153b

CİN BAYKUŞU Meksika'da ve ABD'nin güneybatısında yaşayan küçük, yırtıcı kuş
ilgili madde Baykuş 3:87a

CINCINNATI Ohio, ABD; Ohio Irmağı kıyısında kent; eyaletin üçüncü büyük kenti; 1788'de kuruldu; limanı 1811'de açıldı; makine sanayisi, sabun ve kimyasal maddeler üretimi önemlidir; kültür merkezi; nüf. 377.780 (1989 tah.)

CİNDARI *ya da* **Kuşdarısı**
ilgili madde Darı 5:89b

CINDERELLA *bak.* **KÜLKEDİSİ**

CİN MISIRI küçük, sert taneli mısır türü
ilgili madde Mısır 12:194a, görsel

CİNNAH, MUHAMMED ALİ Pakistanlı devlet adamı, 1876-1948
madde başlığı Cinnah 4:193a, görsel
ilgili madde Pakistan 13:292a

CİNS biyolojik sınıflandırma
ilgili maddeler
Biyoloji 3:245b
Böcek 3:332a

CİNSAÇI
ilgili maddeler
Asalak ve çürükçül canlılar 2:54a
Zararlı otlar 19:239b

CİNSEL BİRLEŞME insanlarda cinsel doyuma ve üremeye yönelik eylem; bir bebeğin dünyaya gelmesi için, erkeğin üreme organının kadının dölyoluna girmesi ve yumurta hücresini dölleyecek olan spermaları buraya boşaltması gerekir; memelilerde ve öbür gelişmiş hayvanlarda bu üreme eylemine çiftleşme• denir
ilgili madde Üreme 18:284a

CİNSEL DAVRANIŞ
ana madde Cinsellik ve eşey 4:196a

CİNSEL GELİŞME
ana madde Cinsellik ve eşey 4:195a

CİNSELLİK *ya da* **Seks**
madde başlığı Cinsellik ve eşey 4:193b

CİNSEL YOLLA BULAŞAN HASTALIK *ya da* **Zührevi hastalık**
ana madde Cinsellik ve eşey 4:196b
•AIDS; Belsoğukluğu; Frengi

CİNS İSMİ
ilgili madde İsim 9:83b

CİNSİYET *bak.* **EŞEY**

CİNSİYETÇİLİK cinsiyete bağlı ayrımcılık
ilgili maddeler
Kadın hakları 9:251a
Önyargı 13:274b

CİNSİYET KROMOZOMU *bak.* **EŞEY KROMOZOMU**

CINTO DAĞI Korsika'nın en yüksek tepesi; 2.710 m
ilgili madde Korsika 11:19b

"CIOTAT GARI'NA BİR TRENİN GİRİŞİ" Lumière Kardeşler'in filmi
ilgili madde Sinema 15:229a

CIRCUS MAXIMUS Roma, İtalya; Traianus tarafından yaptırılan eski stadyum
ilgili maddeler
Roma İmparatorluğu 14:269b
Sirk 15:253b
Tiyatro 17:208a

CİRİT ATMA cirit denen hafif bir mızrağın uzağa fırlatılmasına dayanan pist ya da alan sporu; kökeni Eski Yunan'daki Olimpiyat Oyunları'na dayanır
ilgili maddeler
Atletizm 2:147b, görsel
Olimpiyat Oyunları: tablo 13:153, 155
Spor: tablo 16:53

CİRİT OYUNU iki takımın at koşturup, birbirlerine cirit atarak oynadıkları eski bir oyun; ciriti tam hedefe atabilen sayı kazanır; ciritin ata vurması acemilik sayılır; Türkler'in Orta Asya'dan Anadolu'ya getirdikleri bir oyundur
ilgili maddeler
At 2:108b
Binicilik 3:200b

CISKEI Güney Afrika'nın denetiminde oluşturulan sözde cumhuriyetlerden biri; 1981'de yurtluk• olarak ayrılmış Zosa toprakları üzerinde, Güney Afrika parlamentosunun kararıyla kuruldu; Güney Afrika'nın ırk ayrımcı politikalarının bir ürünü olan Ciskei, BM tarafından bağımsız bir devlet olarak tanınmaz; halkın çoğu bölge sınırları dışında çalışır; nüf. 844.000 (1990 tah.)
ilgili madde Güney Afrika 7:280a

CITLALTÉPETL DAĞI Meksika
ilgili madde Meksika 12:130a

CITROËN otomobil
ilgili madde Motorlu taşıtlar: görsel 12:287, 289

CIUDAD BOLÍVAR Venezuela
ilgili madde Venezuela 18:317b

CİVCİV
ilgili maddeler
Tavuk 17:87a vd.
Yumurta 19:201b

CİZRE Şırnak'ın ilçesi; daha önce Mardin iline bağlıyken 1990'da il olan Şırnak'a bağlandı; nüf. (1990 geç.): ilçe 66.162, kent 52.389
ilgili madde Şırnak 16:268a

CİZVİTLER Katolik Kilisesi'ne bağlı tarikat
ana madde Katolik Kilisesi 10:98b
ilgili madde Paraguay 13:321a

CİZYE İslam ülkelerinde yaşayan ve Müslüman olmayan erkeklerin kişi başına ödemekle yükümlü oldukları vergi; İslam hukukuna göre belirlenen vergi ilk kez 630'da uygulanmaya başladı; Osmanlı Devleti'nde de önemli bir gelir kaynağıydı, 1856'da kaldırıldı. Müslüman olmayanlardan alınan öbür temel vergi haraç•'tır

CLAIR, RENÉ Fransız film yönetmeni, 1898-1981; hem sessiz, hem sesli sinema dönemlerinde başarılı yapıtlar verdi; filmlerinde mizah ve bürlesk• öğelerini gerçeküstücü bir anlatımla birleştirdi; *Sükût Altındır* (1947) ile *Şeytanın Güzelliği* (1949) en önemli filmleri olarak değerlendirilir; 1960'ta Fransız Akademisi'ne seçildi
ilgili madde Sinema 15:231a, 231b, 232a

CLAPPERTON, HUGH İskoç kâşif, 1788-1827
ilgili madde Nijer Irmağı 13:78b

CLAPTON, ERIC İngiliz rock gitarcısı, d. 1945; rock müziğinin önde gelen adlarından; 1960'larda Yardbirds, 1966-68 arasında Cream, 1967'de Blind Faith topluluklarını kurdu; "Layla" adlı bestesi rock klasiklerinden sayılır; 1970'lerde uyuşturucu

alışkanlığı yüzünden bir süre müziğe ara verdi; 1980'lerde yeniden parladı; başlıca albümleri *Fresh Cream, Wheels of Fire* ve *Just One Night*'tır
ilgili madde Pop müzik: görsel 14:122
CLARKE, ARTHUR C. İngiliz yazar, d. 1917; bilimkurgu romanları ve *2001: Uzay Yolu Macerası* filminin senaryosunu yazmıştır
ilgili madde Bilimkurgu 3:190a
CLARKE, MARCUS Avustralyalı yazar, 1846-81
ilgili madde Avustralya edebiyatı 2:202b
CLAUDEL, CAMILLE Fransız kadın heykelci, 1864-1943; Rodin'in çalışma arkadaşı ve yakın dostu; *Bırakış* (1888) ve *Vals* (1893) adlı heykellerinde Rodin'in etkisi görülür; son yapıtlarının anlaşılmaz ve karmaşık düzeni kişisel dramını yansıtır
ilgili maddeler
Heykel 8:145a vd.
Rodin 14:253b
CLAUDEL, PAUL Fransız yazar ve diplomat, 1868-1955
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:42b
Sembolizm 15:116a
CLAUDE LORRAIN Fransız ressam, 1600-82; ideal manzara resminin önde gelen temsilcilerinden; resimlerinde doğayı olduğundan daha güzel ve uyumlu bir biçimde yansıttı; resimlerinde en çok kırsal görüntülere, eskiçağ kalıntılarına ve klasik giysili insan figürlerine yer verdi; günümüze ulaşabilen başlıca yapıtı *Manzara: İshak ve Rebeka'nın Evliliği*'dir (1648)
CLAUDIUS asıl adı **Tiberius Claudius Nero Germanicus** Roma imparatoru, İÖ 10-İS 54
madde başlığı Claudius 4:197a, görsel
ilgili maddeler
Heykel: görsel 8:144
Köln 11:39a
Neron 13:57b
Roma İmparatorluğu 14:266a vd.
CLAUDIUS CAECUS, APPIUS Romalı devlet adamı, ö. İÖ 4. yy sonu - 3. yy başı; Roma'nın ilk suyolunu yaptırdı ve Appia Yolu'nu başlattı
ilgili madde Sukemeri 16:173a
CLAY, CASSIUS MARCELLUS *bak.* **MUHAMMED ALİ**
CLEMENCEAU, GEORGES Fransız devlet adamı, 1841-1929; başbakan 1917-20; I. Dünya Savaşı'nda İtilaf Devletleri'nin başarısında büyük katkısı oldu; 1919'da Paris Barış Konferansı'na başkanlık etti ve Versailles Antlaşması'nın hazırlanmasında önemli rol oynadı
ilgili madde Birinci Dünya Savaşı 3:210b
CLEMENS, SAMUEL LANGHORNE *bak.* **TWAIN, MARK**
CLEMENS IV papa
ilgili madde Bacon 2:261a
CLEMENS VII asıl adı **Gullio de' Medici** papa, 1478-1534
ana madde Medici Ailesi 12:122a
"CLERMONT" buharlı gemi
ilgili maddeler
Fulton 7:54a
Gemi ve gemi yapımı 7:119a
CLOSTRIDIUM TETANI tetanos basili
ilgili madde Tetanos :görsel 17:165
CLOVIS Frank krallığı'nın kurucusu ve ilk Frank kralı, y. 466-511
ilgili madde Fransa 7:27b
CLUSIUS, CAROLUS Fransız botanikçi, 1526-1609
ilgili madde Botanik bahçeleri 3:310a
CLUTHA IRMAĞI Yeni Zelanda; Güney Adası'nın en uzun akarsuyu; uzunluğu 340 km; Wanaka Gölü'nden doğar ve Büyük Okyanus'a dökülür; kıyılarında koyun yetiştirilir, tahıl ve meyve tarımı yapılır
ilgili madde Yeni Zelanda 19:147b
CLWYD İngiltere; Galler'in kuzeydoğusunda il; tarım, kömür madenciliği ve ağır sanayi bölgesi; nüf. 407.000 (1988 tah.)
ilgili madde Galler 7:65b
CLYDE IRMAĞI İngiltere; İskoçya'nın en önemli akarsuyu; y. 170 km; Atlas Okyanusu'na dökülür; ırmak vadisinde yoğun tarım yapılır; kıyıları doğal güzellikleriyle ünlüdür
ilgili maddeler
Glasgow 7:177b
İskoçya 9:93a
CLYDESDALE ATI İskoçya kökenli, büyük ağır at
ilgili madde At 2:113a, görsel
COBOL bilgisayar programlama dili; adı "genel yönetim amaçlı dil" anlamındaki İngilizce sözcüklerden türetilmiştir; y. 1960'ta bilimsel amaçlı kullanımdan çok ticari kullanıma yönelik olarak geliştirildi
COCA-COLA
ilgili madde İçecek 8:271b
COCKERELL, SIR CHRISTOPHER İngiliz mucit, d. 1910; hoverkraftı geliştirdi
ilgili madde Hoverkraft 8:210b
COCOS ADALARI Avustralya'ya bağlı adalar; Hint Okyanusu'nun doğusunda iki mercanadadan oluşur; toplam y.öl. 14 km^2; kopra üretimi ve ihracatı yapılır; nüf. 600 (1984)
ilgili madde Avustralya 2:198a
COCTEAU, JEAN Fransız yazar ve film yönetmeni, 1889-1963; yaratıcılığı, özgün sanat anlayışı ve çok yönlü etkinlikleriyle 20. yy'ın önde gelen sanatçılarından sayılır; yapıtlarının güç anlaşılır olması, yaşadığı sürece sanatının sık sık tartışılmasına ve yeniden değerlendirilmesine yol açmıştır; en önemli yapıtları arasında *Müthiş Çocuklar* (1929) adlı romanı, *Saatli Bomba* (1934) adlı oyunu ile *Güzel ve Hayvan* (1946) adlı filmi sayılabilir
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:44a
Sinema 15:235a
COD BURNU ABD; Massachusetts eyaletinin güneydoğusunda, Atlas Okyanusu'na uzanan çengel biçiminde yarımada; 105 km uzunluğunda kumlu bir alandır; iklimi, Gulf Stream akıntısı nedeniyle anakaraya göre daha ılımandır; sayfiye ve turizm merkezi
CODHPUR Hindistan'da kent; 1459'da Codhpur hükümdarlığının başkenti olarak kuruldu; 1949'da Racastan eyaletine bağlandı; eski sur kalıntıları ve bir tepe üzerindeki kale 18. yy'dan kalmadır; önemli bir karayolu ve demiryolu kavşağı, ticaret merkezi; fildişi ve deri eşya yapımı gibi geleneksel el sanatları önemlidir; nüf. 506.345 (1981)
ilgili madde Hint sanatı 8:179b
CODY, WILLIAM FREDERICK *bak.* **BUFFALO BILL**
COE, SEBASTIAN İngiliz atlet, d. 1956; 1980 ve 1984 Olimpiyatları'nda 1.500 m'de altın, 800 m'de gümüş madalya kazandı; 1979'da 41 gün içinde 800 m, 1.500 m ve 1 mil koşularında dünya rekoru kırdı
COEN, JAN PIETERSZOON Hollandalı devlet adamı, 1587-1629
ilgili madde Cakarta 4:102b
COGNAC *ya da* **Konyak**
ilgili maddeler
Alkol 1:154b, 155a
Fransa 7:25a
Şarap 16:240a
COĞRAFİ IRK belirli bir alanda yaşayan ve çevresindeki bölgelerden doğal bir engelle ayrılmış insan toplulukları; bu topluluklar kendi içlerinde çoğalarak benzer fiziksel özelliklere sahip oldular
ana madde Irk 8:230b
COĞRAFİ KUTUP *bak.* **KUTUP**
COĞRAFYA
madde başlığı Coğrafya 4:197b
ilgili madde Batlamyus 3:80a
COKE, THOMAS WILLIAM İngiliz tarım uzmanı, 1752-1842
ilgili madde Tarım tarihi 17:25b
COKEY
ilgili madde At yarışı 2:160b
COKHANG TAPINAĞI Lhasa, Tibet
ilgili madde Lhasa 11:244a
COLBERT, JEAN-BAPTISTE Fransız devlet adamı, 1619-83; XIV. Louis'nin bakanı; maliye ile deniz kuvvetlerinde yaptığı reformlarlarla tanınır; ticaret ve sanayinin gelişmini desteklemiş, izlediği ulusal politikalarla Fransa'yı Avrupa'nın bir numaralı ülkesi yapmıştır
ilgili madde Dantel ve oya 5:85b
COLE, NAT KING ABD'li caz şarkıcısı ve piyanist, 1919-65; yumuşak ve pürüzsüz sesinden dolayı "kadife sesli şarkıcı" olarak anılır; piyanoyu bir ritim çalgısı olmaktan çıkarıp solo çalgısı durumuna getirdi; ünlü şarkıları arasında "Unforgettable", "Mona Lisa" ve "Nature Boy" sayılabilir
ilgili madde Siyah Amerikalılar 15:275b
COLEMAN, ORNETTE ABD'li caz müzikçisi, d. 1930
ilgili madde Caz 4:138b, görsel
COLERIDGE, SAMUEL TAYLOR İngiliz şair, 1772-1834; 18. yy'ın en önemli şairlerinden; ingiltere'de Romantizm akımının ilk habercisi sayılır; öteki edebiyatçılar üzerinde derin etkiler bırakmıştır
ilgili maddeler
İngiliz edebiyatı 9:24a
Romantizm 14:276a
COLETTE, SIDONIE GABRIELLE Fransız kadın yazar, 1873-1954; gerçekçi, duyarlı ve nükteli bir yaklaşımla aşkın haz ve acılarını, çeşitli kadın tiplerini işledi; romanlarında dokunma, ses, tat, koku gibi duyuları son derece canlı bir biçimde canlandırdı; başlıca yapıtları *Cicim* (1920), *Claudine'in Evi* (1922) ve sonradan filme de uyarlanan *Gigi*'dir (1944)
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:43b, görsel
COLLINS, MICHAEL ABD'li astronot, d. 1930; Apollo 11 uçuşunda görev alarak, Ay'a ilk iniş sırasında komuta modülünün pilotluğunu yaptı (1969)

ilgili madde Uzay araştırmaları 18:249a
COLLINS, MICHAEL İrlandalı siyasal önder, 1890-1922
ilgili madde İrlanda Cumhuriyeti 9:78b
COLLODI, CARLO İtalyan yazar, 1826-90; 1880'de bir çocuk dergisinde yayımlanan, sonradan pek çok dile çevrilerek Disney'in çizgi film kahramanları arasına katılan kukla çocuk Pinokyo'nun maceralarıyla bütün dünyada tanındı
•"Pinokyo"
COLORADO ABD'de eyalet; ülkenin ortabatısında Kayalık Dağlar'ın iki yanında yer alır; yönetim merkezi Denver; doğu kesimindeki ovalar kurak ve tarıma elverişsizdir; batısındaki Kayalık Dağlar derin vadiler ve kanyonlarla parçalanmıştır; nüfusun büyük bölümü orta kesimde yaşar; sanayi, madencilik ve turizm önemlidir; nüf. 3.370.912 (1990)
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:202a
Kayalık Dağlar 10:119a
Rio Grande 14:243a
Rodeo 14:252b
COLORADO IRMAĞI ABD
madde başlığı Colorado Irmağı 4:200b
ilgili maddeler
Akarsu 1:102b, görsel
Büyük Kanyon 4:88a vd.
Jeoloji: görsel 9:209
COLORADO YAYLASI ABD
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:202a
Büyük Kanyon 4:88b
Colorado Irmağı 4:201a
Kayalık Dağlar 10:119b
COLOSSEUM *ya da* **Flavius Amfitiyatrosu** İtalya; Roma'da eski amfitiyatro; yapımına Vespasianus döneminde (70-72) başlandı; 80'de çeşitli gösterilerin yer aldığı 100 gün süren bir törenle açıldı; 82'de son katı eklendi
ana madde Amfitiyatro 1:236a, görsel
ilgili maddeler
Mimarlık 12:226b
Roma 14:258a
Roma İmparatorluğu 14:271a
Tiyatro 17:208a
COLT, SAMUEL ABD'li mucit ve sanayici, 1814-62; kendi adıyla anılan revolveri geliştirmiştir
ilgili madde Ateşli silahlar 2:137a
COLTRANE, JOHN ABD'li caz saksofoncusu ve besteci, 1926-67; 1960-70 arasında caz müziği üzerinde önemli etkileri oldu; Miles Davis ve Thelonious Monk gibi usta cazcılarla birlikte çalıştı; özellikle doğaçlamalarında tenor saksofonun tüm olanaklarını kullanarak zengin bir tını elde etti; 1960'ta kendi adıyla anılan dörtlü topluluğunu kurdu; başlıca parçalarını *Ascension* ve *Meditations* adlı albümlerinde topladı
ilgili maddeler
Caz 4:138b
Saksofon: görsel 15:28
"COLUMBIA" uzay mekiği
ilgili maddeler
Alaşım: görsel 1:135
Uzay araştırmaları 18:249a. 255b
COLUMBIA BROADCASTING SYSTEM *bak.* **CBS**
COLUMBIA DAĞI Kanada
ilgili madde Kayalık Dağlar 10:119a
COLUMBIA IRMAĞI Kuzey Amerika; Kanada'da Kayalık Dağlar'dan doğar ve ABD'nin Oregon eyaletinden Büyük Okyanus'a dökülür; toplam uzunluğu 1.953 km; üzerinde çok sayıda baraj bulunan ırmak, dünyanın en büyük hidroelektrik kaynaklarından biridir
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:202a
Kuzey Amerika 11:154a, 155b
COLUMBIA YAYLASI ABD
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:202a vd.
Kuzey Amerika 11:152a
COLUMBUS ABD; Ohio eyaletinin başkenti; ticeret ve ulaştırma merkezi; Ohio Irmağı'nın bir kolu üzerinde yer alır; havacılık sanayisi başta olmak üzere gelişmiş bir sanayi kentidir; nüf. 588.430 (1989)
COMA KÜMESİ
ilgili madde Evren: görsel 6:235
COMANECI, NADIA Romen kadın jimnastikçi, d. 1961; 10 tam puan alan ilk jimnastikçi; 1976 Montreal Olimpiyatları'nda yedi tam puan ve iki altın madalya,1980 Olimpiyatları'nda da iki altın madalya kazandı
ilgili maddeler
Jimnastik 9:218b
Olimpiyat Oyunları: görsel 13:147
COMÉDIE-FRANÇAISE Paris, Fransa; Fransız ulusal tiyatrosu; dünyanın en eski ulusal tiyatrosudur; 1680'de profesyonel bir oyuncu topluluğunca kuruldu; 1791'de bugünkü yerine, Place de Théâtre-Français olarak adlandırılan yapıya taşındı; oyunlarıyla Fransız tiyatrosunun gelişmesini derinden etkilemiş, Sarah Bernhardt ve Jean-Louis Barrault gibi dünyaca ünlü oyuncular yetiştirmiştir
COMET uçak
ilgili maddeler
Havacılık tarihi 8:66b, görsel
Uçak 18:164a
COMITIUM Eski Roma'da halk meclisinin toplandığı yer
ilgili madde Roma İmparatorluğu 14:270a
COMMEDIA DELL'ARTE 16. yy'da ortaya çıkan ve 18. yy'a kadar Avrupa'nın her yanında etkisini sürdüren İtalyan halk tiyatrosu; İtalyanca'da "profesyonel oyuncuların komedisi" anlamına gelir; kökeninin mim ve farslara dayandığı sanılmaktadır; klasik tiyatro metinlerinden yararlanılır, profesyonellerin yanı sıra amatör oyunculara da yer verilirdi
ilgili maddeler
Komedi 10:310a
Tiyatro sanatı 17:212a
Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:220b
"COMMEDIA DELL'ARTE" Watteau'nun tablosu
ilgili madde Watteau: görsel 19:50
COMMONWEALTH *bak.* **İNGİLİZ ULUSLAR TOPLULUĞU**
COMO GÖLÜ İtalya
ilgili maddeler
İtalya 9:144b
Po Irmağı 14:103a
COMPSOGNATHUS
ilgili madde Dinozor 5:236b
COMTE, AUGUSTE Fransız düşünür, 1798-1857; düzenli bir öğrenim görmedi; 18. yy düşünürlerinin yapıtlarını okuyarak kendi kendini yetiştirdi; en çok Montesquieu ve Saint-Simon'un düşüncelerinden etkilendi
ana madde Pozitivizm 14:138a
ilgili madde Sosyoloji 15:333a, görsel
CONCA D'ORO Sicilya'da vadi
ilgili madde Sicilya 15:194b
CONCEPCIÓN ada *bak.* **GRENADA**
CONCEPCIÓN Paraguay'da kent
ilgili madde Paraguay 13:320b
CONCORDE İngiliz-Fransız ortak yapımı sesüstü yolcu uçağı
ilgili maddeler
Hava taşıtları 8:87a
Teknoloji 17:123b
Uçak 18:154b, 157b, 165a vd., görsel
CONCORDE MEYDANI Paris
ilgili madde Paris 13:331a, görsel
CONGREVE, WILLIAM İngiliz oyun yazarı, 1670-1729; İngiliz edebiyatında Yeniklasikçilik akımının önde gelen yazarı; yapıtlarında yaşadığı dönemin yapmacık davranışlı kişilerini gülünç diyaloglara yer vererek, alaycı bir dille eleştirdi
ilgili maddeler
İngiliz edebiyatı 9:22b
Komedi 10:311a
Tiyatro sanatı 17:214a
CONGREVE, SIR WILLIAM İngiliz mucit, 1772-1828
ilgili madde Roket 14:254b
CONIMBRIGA Portekiz
ilgili madde Roma İmparatorluğu: görsel 14:270
CONNAUGHT İrlanda Cumhuriyeti'nde eyalet, nüf. 431.409 (1986)
ilgili madde İrlanda Cumhuriyeti 9:75a
CONNECTICUT ABD'de eyalet; adını Connecticut Irmağı'ndan alır; ülkenin kuzeydoğusunda, New England bölgesindedir; y. öl. bakımından üçüncü büyük eyalet; topraklarının üçte biri ormanlarla kaplıdır; sanayi ve ulaşım merkezi; silah ve askeri donanım sanayisi ile gümüş, bakır ve pirinç eşya yapımı önemlidir; nüf. 3.295.669 (1990)
ilgili madde Amerika Birleşik Devletleri 1:208a
CONRAD, JOSEPH Polonya asıllı İngiliz yazar, 1857-1924
madde başlığı Conrad 4:201b, görsel
CONSTABLE, JOHN İngiliz ressam, 1776-1837
madde başlığı Constable 4:202a, görsel
ilgili maddeler
Delacroix 5:111a
Doğalcılık 5:260b
Resim sanatı 14:230a
Romantizm 14:276b
•"Mısır Tarlası"
CONSTANTA *ya da* **Köstence** Romanya'da kent; Karadeniz kıyısında ülkenin başlıca limanı ve dinlence kenti; ilk yerleşme İÖ 7. yy'da Yunanlılar'ca kuruldu; İÖ 1. yy'da Romalılar'a geçti; 15. yy'da Osmanlı egemenliğine girinceye kadar çeşitli kavimlerin istilasına uğradı; 1878'de Romanya'ya katıldıktan sonra önemli bir ticaret ve sanayi kenti oldu; nüf. 327.676 (1986 tah.)
CONSTANTINUS I Roma imparatoru, y. 280-337
madde başlığı Constantinus I 4:203a, görsel

ilgili maddeler
Bizans İmparatorluğu 3:250a
Gladyatör 7:177a
Hıristiyanlık 8:151b
İstanbul 9:117a, 120a
Mimarlık 12:227a
Papa 13:308b
Roma 14:259a
Roma İmparatorluğu 14:268a

CONSTANTINUS KEMERİ Roma, İtalya; 315'te yapıldı
ilgili madde Constantinus I 4:203b, görsel

CONTRA'LAR *ya da* **Kontralar** Nikaragualı ayaklanmacılar; 1980'lerde Sandinist yönetime karşı savaşan 15-20 bin kişilik isyancı grup; Honduras'ta üslenen grup, etkinliğini ABD'nin para ve donanım desteğiyle sürdürdü; 1990'da seçimleri kaybeden Sandinistler'in yönetimi bırakmasından sonra dağıldılar
ilgili madde Nikaragua 13:84b

COOK, JAMES İngiliz kâşif, 1728-79
madde başlığı Cook 4:204b
ilgili maddeler
Avustralya 2:200a, görsel
Hawaii 8:90a
Keşifler 10:195a vd.
Kutupların keşfi 11:139b
Mercan resifi 12:152b
Tonga 17:237b
Yeni Zelanda 19:151b

COOK ADALARI Büyük Okyanus; Yeni Zelanda'ya bağlı, içişlerinde özerk adalar; Yeni Zelanda'nın 3.000 km güneydoğusunda; ilk yerleşenler 12. yy'dan önce buraya ulaşan Polinezyalılar oldu; beş volkanik ada ile 10 mercanadadan oluşur; tarım ve turizm önemlidir; nüf. 17.000 (1985 tah.)
ilgili maddeler
Büyük Okyanus 4:89b
Pasifik Adaları 14:21b
Polinezyalılar 14:105a
Yeni Zelanda 19:150b

COOK BOĞAZI Yeni Zelanda; Kuzey ve Güney adalarını ayıran boğaz; ulaşım demiryolu feribotu ve havayoluyla sağlanır; tehlikeli akıntılar ve güçlü fırtınalar görülür; 1770'te Kaptan Cames Cook tarafından keşfedilmiştir
ilgili madde Cook 4:205a

COOK DAĞI Yeni Zelanda; Güney Adası'nda, ülkenin en yüksek dağı, 3.764 m; doruğuna ilk kez 1894'te tırmanıldı
ilgili maddeler
Dağ: tablo 5:55
Planör 14:92b
Yeni Zelanda 19:147a

COOKWORTHY, WILLIAM İngiliz porselen yapımcısı, 1705-80
ilgili madde Kaolin 10:9b

COOLIDGE, CALVIN ABD devlet başkanı, 1872-1933; Cumhuriyetçi Parti'den Massachusetts valisi, 1919-20; 1920'de başkan yardımcılığına aday gösterildi; 1923'te Başkan W. G. Harding'in ölümünden sonra ABD'nin 30. devlet başkanı oldu; 1924'te yeniden seçildi; 1929'da emekli oldu; yönetimi süresince dışişlerine ve ekonomiye müdahaleden kaçındı

COOLIDGE, WILLIAM DAVID ABD'li bilim adamı, 1873-1975
ilgili madde X ışınları 19:61b

COOLIDGE LAMBASI
ilgili madde X ışınları 19:61b

COOL JAZZ 1940'ların sonlarına doğru ortaya çıkan caz üslubu; İngilizce'de "serin" anlamına gelen bu sözcük Davis ve Mulligan gibi sanatçıların müziğindeki hafif ve yumuşak duyguyu ifade etmek için kullanıldı
ilgili madde Caz 4:138b

COOPER, JAMES FENIMORE ABD'li romancı 1789-1851; ABD'nin ilk büyük roman yazarı; serüven romanlarıyla tanınır; başlıca yapıtları *Mohikanların Sonu* (1826) ve *Geyik Avcısı*'dır (1841)
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:221b, görsel

COPACABANA Bolivya'da kent; Titicaca Gölü kıyısında
ilgili madde Bolivya 3:278a

COPLAND, AARON ABD'li besteci, 1900-90
madde başlığı Copland 4:205b, görsel
ilgili maddeler
Müzik 13:20a
Oda müziği 13:126a
Senfoni 15:127a

COPPOLA, FRANCIS FORD ABD'li film yönetmeni, d. 1939; California Üniversitesi'nde sinema öğrenimi gördü; destan ve korku filmlerinden müzikallere kadar çok çeşitli yapıtlar verdi; en ünlü filmleri *Baba* (1972), *Kıyamet* (1979) ve *General Patton*'dır (1969); 1974'te çektiği *Baba II* filmi yedi dalda Oscar Ödülü aldı
ilgili madde Sinema 15:234a, 234b, 239b

CORBETT ULUSAL PARKI Hindistan
ilgili madde Ulusal Parklar 18:192a

CORBUSIER, LE *bak.* **LE CORBUSIER**

CORCOVADO DAĞI Brezilya
ilgili madde Rio de Janeiro 14:242a

CORDILLERALAR Amerika'da birbirini izleyen, uzun dağ sıraları; Kayalık ve And dağlarını da kapsayarak, Alaska'dan Horn Burnu'na kadar uzanır
ilgili maddeler
Bolivya 3:276a
Dağ 5:54b
Dominik Cumhuriyeti 5:293b
Kanada 9:307a vd.
Kayalık Dağlar 10:118a
Orta Amerika 13:218a

CÓRDOBA Arjantin'de kent; Córdoba eyaletinin merkezi; Pampa bölgesi ile kuzeybatıdaki kentler arasında bağlantı noktası; nüf. 968.829 (1980)
ilgili madde Arjantin 2:14b

CÓRDOBA *ya da* **Kurtuba** İspanya'da kent; Andalucia bölgesinde, Sevilla'nın kuzeydoğusunda, Guadalquivir Irmağı kıyısında; Emeviler zamanında Avrupa'nın en büyük kenti ve kültür merkezi oldu; bu dönemde Kurtuba olarak adlandırılan kentte, Magripliler'den kalma çok sayıda yapı vardır; en önemlisi Kurtuba Camisi'dir; bugün dokumacılık ve turizm başlıca gelir kaynaklarıdır; nüf. 298.372 (1987 tah.)
ilgili maddeler
Arap edebiyatı 1:316a
Araplar 1:320b
Magripliler 11:324b

CORDOBES, EL İspanyol boğa güreşçisi, d. 1936; olağanüstü refleksleri, üstün cesareti ve izleyicileri büyüleyen hareketleriyle dünya çapında ün kazanmıştır

COREA, CHICK ABD'li caz piyanisti, d. 1941; Getz ve Davis gibi usta caz sanatçılarıyla çalıştı; 1970'lerde Circle ve Return to Forever adlı toplulukları kurdu; "Spain" ve "La Fiesta" gibi bestelerinde İspanyol müziği motiflerini kullandı; "Windows" adlı parçası caz klasikleri arasına girmiştir
ilgili maddeler
Caz 4:139a
Pop müzik 14:122b

CORELLI, ARCANGELO İtalyan keman sanatçısı ve besteci, 1653-1713; keman sololarının, sonat ve konçertoların gelişimine önemli katkıları oldu; modern orkestra şefliğinin öncülerindendir; en ünlü yapıtı *12 Konçerto Grosso* ölümünden sonra, 1714'te yayımlandı
ilgili maddeler
Keman ailesi 10:158b
Konçerto 10:313b
Oda müziği 13:125b
Sonat 15:323b

CORIOLIS, GUSTAVE-GASPARD Fransız bilim adamı, 1792-1843; hava ve deniz akıntılarını etkileyen Coriolis kuvvetini tanımladı
ilgili madde Deniz akıntıları 5:147a

CORIOLIS KUVVETİ
ilgili maddeler
Deniz akıntıları 5:147a
Gelgit 7:104a

CORK İrlanda'da kent; Cork ilinin merkezi; Cork Körfezi'nde liman kenti; Avrupa'daki en elverişli doğal limanlardan biri; tahıl siloları, petrol depolama tesisleri ve çeşitli sanayi kuruluşları bulunur; nüf. 133.271 (1986)
ilgili madde İrlanda Cumhuriyeti 9:75a vd., 76a vd.

CORNEILLE, PIERRE Fransız şair ve oyun yazarı, 1606-84; klasik Fransız trajedisinin yaratıcısı; en tanınmış yapıtı, tutkulu bir aşk ile aile bağlılığı arasındaki çatışmayı konu alan *Le Cid* 'dir (1637)
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:39b
Klasikçilik ve Yeniklasikçilik 10:283b
Tiyatro sanatı 17:212b

CORNU, PAUL Fransız mühendis, 1881-1944
ilgili madde Helikopter 8:120a

CORNWALL İngiltere'de il; ülkenin güneybatısında, Atlas Okyanusu'na uzanan bir yarımadayı da kapsar; İngiltere'nin Saksonlar'a boyun eğen son bölgesiydi; hayvancılık ve bahçecilik yapılır; kıyı kesiminde turizm önemlidir; nüf. 460.600 (1988 tah.)
ilgili maddeler
İngiltere Bölgesi 9:47a
Keltler 10:155a, 154a

COROT, CAMILLE Fransız ressam, 1796-1875; İzlenimci ressamlara esin kaynağı oldu; sürekli açık havada çalıştı; usta fırça vuruşları ve dengeli renk tonları tablolarının en belirgin özelliğidir; 1827'de İzlenimci ressamlarla birlikte Paris Salon Sergisi'ne katıldı; başlıca yapıtları arasında *Narni Köprüsü* (1826-27) ve *Mavili Kadın* (1874) sayılabilir
ilgili maddeler
Doğalcılık 5:260b
Pissarro 14:84a

ilgili madde Sindirim 15:221b
CRO-MAGNON İNSANI günümüzden y. 35-10 bin yıl önce yaşamış tarihöncesi insan; kalıntıları 1868'de Fransa'nın güneyindeki Cro-Magnon'da bir mağarada bulunmuştur
ana madde Mağara insanları 11:329a vd.
ilgili maddeler
Tarihöncesi aletler 17:46b
Taş Devri 17:64b
CROMPTON, SAMUEL İngiliz mucit, 1753-1827
madde başlığı Crompton 4:209b
ilgili maddeler
Dokumacılık 5:279a
Hargreaves 8:35b
Sanayi Devrimi 15:45a
CROMWELL, OLIVER İngiliz devlet adamı, 1599-1658
madde başlığı Cromwell 4:210a, görsel
ilgili maddeler
Cadılık 4:100a
Charles 4:181a
Dublin 5:310b
İngiltere 9:42b
İrlanda Cumhuriyeti 9:76b
İskoçya 9:95b
CROOKES, SIR WILLIAM İngiliz bilim adamı, 1832-1919; talyumu buldu; katot ışınlarına ilişkin çalışmalarıyla tanınır
ilgili madde Elektron 6:117b
CROSBY, BING ABD'li şarkıcı ve sinema oyuncusu, 1904-77; döneminin en tutulan sanatçısıydı; 1927'de Paul Whiteman'ın orkestrasına katıldı; alçak sesle, yumuşak ve içten şarkı söyleme biçimiyle tanınır; ilk sesli filmlerde rol aldı; 58 filmde oynadı; 1944'te Oscar Ödülü'nü kazandı
ilgili madde Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:224a
CROWN CAMI
ana madde Cam ve camcılık 4:116b
CRUIKSHANK, GEORGE İngiliz karikatürcü ve ressam, 1792-1878: siyasal yergi karikatürleri ve kitap resimleriyle tanınır; çizgileriyle özellikle çocuk kitaplarına mizah ve canlılık kazandıran ilk sanatçılardan biridir; resimlediği kitaplardan en ünlüsü Dickens'ın *Oliver Twist* (1838) adlı romanıdır
ilgili maddeler
Cervantes: kitap resmi: görsel 4:164
Dickens 5:213a
İflas: karikatür: görsel 8:289
Karikatür 10:68a
CRUISE FÜZESİ stratejik füze tipi; radar dalgalarına olabildiğince küçük bir yüzey sunacak ve oldukça düşük hızlarda alçaktan uçabilecek biçimde tasarımlanmıştır; bu nedenle uyarı sistemlerince saptanması güçtür; genellikle nükleer bir savaş başlığı taşır
ilgili maddeler
Güdümlü füzeler 7:250b
Hava kuvvetleri 8:78a
CRUX AUSTRALIS *bak.* **GÜNEYHAÇI**
CRUZ, JUANA INÉS DE LA Meksikalı kadın yazar, 1651-95
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:208b
CUBEYL *bak.* **BYBLOS**
CUCİ HAN Moğol hanı, 1182-1227
ilgili madde Altınordu Devleti 1:189b
CÛDA, MAHMUT Türk ressam, 1904-87; daha çok natürmortlar, manzara resimleri ve portreler yaptı; sanat-doğa ilişkisini gerçekçi bir yaklaşımla ve kendine özgü bir duyarlıkla işledi; edebiyat, heykel, karikatür, kitap resimleme gibi sanat dallarında da başarılı ürünler verdi
ilgili madde Çallı 4:231b
CUDİ DAĞI Şırnak ilinin kuzeyinde dağ; yüksekliği 2.114 m
ilgili maddeler
Nuh Peygamber 13:112b
Şırnak 16:268a
CUGAŞVİLİ, JOSEF VİSSARİONOVİÇ *bak.* **STALİN, JOSEF**
CUGNOT, NICOLAS Fransız mühendis, 1725-1804
ilgili maddeler
Motorlu taşıtlar 12:281a
Taşımacılık 17:71a
CUİ, CESAR ANTONOVİÇ Rus besteci ve müzik eleştirmeni, 1835-1918
ana madde Rus Beşleri 14:297a vd.
ilgili madde Rimski-Korsakov 14:240b
CUKOR, GEORGE ABD'li film yönetmeni, 1899-1983; oyuncu yönetmedeki ustalığı ve ayrıntıları işlemedeki titizliğiyle tanınır; birçok yıldız oyuncu unutulmaz kişilikleri onun filmlerinde canlandırmıştır; başlıca yapıtları *Kamelyalı Kadın* (1936), *Işıklar Sönerken* (1944) ve *Âdem'in Kaburga Kemiği*'dir (1949)
ilgili madde Sinema 15:232a
CULLEN, COUNTEE ABD'li şair, 1903-46
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:224b
CULLINAN ELMASI 1905'te Transvaal'de çıkarıldı
ilgili madde Elmas 6:138a, görsel
CUMA DİVANI Osmanlı Devleti'nde, sadrazamın başkanlığındaki en yüksek yargı kurulu
ilgili madde Divan 5:248b
CUMALI, NECATİ Türk yazar, d. 1921
madde başlığı Cumalı 4:211a, görsel
ilgili madde Türk edebiyatı 18:41a vd.
CUMA NAMAZI Müslümanlar'ca kutsal sayılan cuma günü öğle vakti kılınan namaz; yalnız yetişkin erkeklere farzdır; camide ve toplu olarak kılınır; iki rekâttır, ayrıca dördü farzdan önce, dördü farzdan sonra sekiz rekât sünneti vardır; namazdan önce mutlaka hutbe okunur
ilgili madde Cami 4:106b
CUMAOVA Bolu'nun ilçesi; 1987'de Cumayeri ve Gümüşova bucakları birleşerek Cumaova adıyla ilçe olarak örgütlendi; nüf. (1990 geç.): ilçe 27.073, kasaba 10.857
CUMHURBAŞKANI
madde başlığı Cumhurbaşkanı 4:212a
ilgili maddeler
Anayasa 1:264b
Başbakan 3:61b
Siyasal ve yerel yönetim 15:287a
•Devlet başkanı
CUMHURBAŞKANLIĞI SENFONİ ORKESTRASI ilk Türk senfoni orkestrası; 1826'da bando olarak kuruldu ve 1831'de Muzıka-yı Hümayun adını aldı; 1933'te Riyaseticumhur Filarmoni Orkestrası, 1957'de de bugünkü adını aldı; çoksesli müziğin yaygınlaşmasına katkıda bulunan orkestra 1961'den bu yana Ankara'daki kendi salonunda düzenli konserler vermektedir
ilgili madde Türk Beşleri 18:26b
CUMHURİYET devlet yönetimi
madde başlığı Cumhuriyet 4:213b
ilgili maddeler
Atatürk 2:125a vd.
Devlet 5:206a vd.
Roma İmparatorluğu 14:260b vd.
Siyaset 15:288a
"CUMHURİYET" gazete
ilgili maddeler
Gazete ve gazetecilik 7:92b
Yunus Nadi 19:212a
"CUMHURİYET" Platon'un yapıtı
ilgili madde Eğitim 6:66a
CUMHURİYET ANITI Ankara
ilgili madde Ankara: görsel 1:282
CUMHURİYET BAYRAMI 29 Ekim 1923; Türkiye Cumhuriyeti'nin ilan edildiği gün kutlanan ulusal bayram
ilgili madde Bayramlar ve kutsal günler 3:103b
CUMHURİYETÇİLİK
ana madde Atatürk 2:128b
CUMHURİYETÇİ PARTİ ABD'de siyasal parti; 1854'te kuruldu; ilk Cumhuriyetçi başkan Lincoln'dür
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:216a
Jefferson 9:196b
CUMHURİYET HALK PARTİSİ Türk siyasal partisi, 1923-81; Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Halk Fırkası'na dönüşmesiyle kuruldu; 1924'te Cumhuriyet Halk Fırkası, 1935'te Cumhuriyet Halk Partisi adını aldı; ilk genel başkanı Atatürk'tür; 1950'ye kadar iktidarda kaldı; 1950-60 arasında Demokrat Parti karşısında muhalefete düştü; 1961-65 arasında üç koalisyon hükümeti kurdu; 1965-71 arasında muhalefette kaldı; 1971-79 arasında kurulan çeşitli koalisyon hükümetlerinin ana kanadını oluşturdu; 12 Eylül 1980 müdahalesiyle etkinliği durduruldu; Ekim 1981'de kapatıldı
ilgili maddeler
Atatürk 2:124b
Bayar 3:83a vd.
Ecevit 6:39a vd.
Halkevleri 8:14b vd.
İnönü 9:52b vd.
Köy enstitüleri 11:70b
Seçim 15:104b
Siyasal partiler 15:282b
Türkiye 18:81b vd.
CUMHURİYET SENATOSU Türkiye
ilgili maddeler
Anayasa 1:265a
Parlamento 14:12b
Türkiye Büyük Millet Meclisi 18:97a
CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ Sivas
ilgili maddeler
Sivas 15:265b
Tokat 17:233b
Üniversite ve yüksekokullar: tablo 18:269
cummings, e.e. ABD'li şair, 1894-1962; edebiyatta yeniliklerin denendiği bir dönemde kendine özgü noktalama işaretleri ve sözdizimiyle dikkati çekti; adını da her zaman küçük harflerle yazdı; şiirlerinde kent sokaklarında konuşulan dile yer verdi; aşk ve cinsellik üzerine yazdığı şiirler çocuksu bir içtenlik ve canlılıkla yüklüdür

Ç

ve Nijer sınırları içinde, Afrika'nın dördüncü büyük gölü: Büyük Bamei Sırtı'yla birbirinden ayrılan iki havzadan oluşur; güney bölümü bazen kuruduğundan y.öl. 9.840 km^2 ile 25.760 km^2 arasında değişir; timsah, suaygırı ve yabanıl kuşların doğal ortamıdır
ilgili maddeler
Afrika 1:45a
Çad 4:221b
ÇADIR çadır bezi, deri ya da başka malzemelerden yapılan taşınabilir barınak
ilgili maddeler
Göçebelik: görsel 7:192
Kampçılık 9:295b vd., görsel
ÇADIR BEZİ pamuk, kenevir, yün ya da yapay liften sıkı dokunmuş bez; kullanım amacına göre değişik kalınlıkta üretilir; yelken, çadır, çanta, torba, tente ve tuval yapımında kullanılır
ilgili madde Keten 10:200b
ÇADIR KELEBEĞİ tırtıl evresindeyken, ortak yuva olarak kullanılan çadır biçiminde geniş ağlar ören kelebek; erişkinlerin rengi genellikle sarımsı kahverengidir; tırtılları ağaçlarda yaprak dökülmesine yol açar
ilgili madde Kelebek: görsel 10:145
ÇAĞAN, SERMET Türk oyun yazarı, 1929-70; tiyatro yönetmenliği ve oyunculuğu, sahne tasarımcılığı ve gazetecilik yaptı; 1964'te yazıp yönettiği *Ayak Bacak Fabrikası* adlı oyunla adını duyurdu
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:150b
ÇAĞATAY Moğol hanı, 1185-1241
ilgili madde Çağatay Hanlığı 4:222a vd.
ÇAĞATAY, ALİ RİFAT Türk besteci, 1867-1935
ilgili maddeler
Mesut Cemil 12:166b
Ulusal marşlar 18:187b
ÇAĞATAY HANLIĞI Moğol devleti, 13-14. yy
madde başlığı Çağatay Hanlığı 4:222a
ilgili maddeler
Ali Şir Nevai 1:152b
Timur 17:202a
"ÇAĞIMIZIN GERÇEKLERİ" Sartre'ın yapıtı
ilgili madde Sartre 15:69b
ÇAĞLA
ilgili madde Badem 2:261b
ÇAĞLA, CEVDET Türk besteci, 1900-88; son dönemin başarılı bestecilerindendir; uzun yıllar İstanbul ve Ankara radyolarında keman sanatçısı ve koro şefi olarak çalıştı; Hacı Arif Bey'in geleneğini sürdüren Çağla'nın şarkılarında özgün müzik cümleleri dikkati çeker
ilgili madde Şarkı 16:244a
ÇAĞLAR, BEHÇET KEMAL Türk şair, 1908-69; özellikle Atatürk şiirleriyle tanınır; yetkin bir şiir tekniği geliştirmesine karşın, yenilikçi şiir akımlarının gerisinde kaldı; *Erciyas'tan Kopan Çığ* (1932), *Burda Bir Kalp Çarpıyor* (1933), *Benden İçeri* (1966) başlıca şiir kitaplarıdır
ÇAĞLAYAN *ya da* **Şelale**
madde başlığı Çağlayan 4:222b, görsel
ilgili madde Batı Hint Adaları: Jamaika: görsel 3:74
•*çağlayanların adları, örn.* Angel Çağlayanı; Düden Çağlayanı; Iguaçu Çağlayanı; Niagara Çavlanı; Victoria Çağlayanı

ÇAĞLAYANCERİT Kahramanmaraş'ın ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir köyken 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 26.914, kasaba 10.435
ÇAĞLAYANGİL, İHSAN SABRİ Türk siyaset adamı, d. 1908; uzun yıllar valilik yaptı; 1961-79 arası Adalet Partisi hükümetlerinde çeşitli görevler aldı; 1979-80'de Cumhuriyet Senatosu başkanlığı yaptı; 1982'de başlayan siyaset yasağı 1987'de sona erdi
ilgili madde Türkiye 18:93b
ÇAĞRI BEY Büyük Selçuklu Devleti'nin kurucusu, 990-1060
ilgili maddeler
Alp Arslan 1:177a
Büyük Selçuklu Devleti 4:92b vd.
Gazneliler 7:98b
ÇAĞRIŞIM OYUNU çocuk oyunu
ilgili madde Çocuk oyunları 5:32a
ÇAKA BEY Türk beyi, ö. 1095; 1086'da İzmir yöresinde beyliğini ilan etti ve ilk Türk donanmasını kurarak Ege Adaları'na akınlar düzenledi; I. Kılıç Arslan tarafından öldürtüldü
ilgili madde Gemi ve gemi yapımı 7:113a
ÇAKAL
madde başlığı Çakal 4:224a, görsel
ÇAKAL ERİĞİ
ilgili madde Erik 6:171a, görsel
ÇAKARBALIĞI
ilgili madde Biyolojik ışıldama 3:247a
ÇAKI freze tezgâhının kesici takımı
ilgili madde Takım tezgâhları 16:299a
ÇAKIL *ya da* **Çakıl taşı**
madde başlığı Kum ve çakıl 11:100a, görsel
ilgili madde Toprak 17:248a
ÇAKILLI KAYAÇ *bak.* **KONGLOMERA**
ÇAKIL TAŞI *bak.* **ÇAKIL**
ÇAKIR
madde başlığı Atmaca ve çakır 2:150a, görsel
ilgili madde Avcılık 2:167b, görsel
ÇAKIRAĞA KONAĞI Birgi, Ödemiş, İzmir
ilgili madde İzmir: görsel 9:175
ÇAKIRCALI MEHMED EFE Türk efe, 1872-1912; 1897'de dağa çıkarak İzmir, Aydın ve Muğla yöresinde eşkıyalığa başladı; dağda kolluk kuvvetleriyle çatışmaya girdiklerinde kendi adamlarınca yanlışlıkla öldürüldü; soygunlardan elde ettiklerini yoksul köylülere dağıttığı için efsane kahramanı gibi anılmış, adına türküler yakılmıştır
"ÇAKIR'IN DESTANI" Dağlarca'nın şiir kitabı
ilgili madde Destan 5:199b
ÇAKIT SUYU Akdeniz Bölgesi; Pozantı ve Bolkar dağlarından inen kaynak sularının birleşmesiyle oluşur; Adana'nın batısında Seyhan baraj gölüne dökülür; uzunluğu 125 km
ilgili madde Adana 1:26a
ÇAKMA *bak.* **GÜNEY AFRİKA BABUNU**
ÇAKMAK, FEVZİ Türk asker ve siyaset adamı, 1876-1950
madde başlığı Çakmak 4:224b, görsel
ÇAKMAKTAŞI rengi gri ile siyah arasında değişen, ince taneli kuvars türü; sert ve çok yoğun bir mineraldir; yapısında büyük ölçüde silisyum ve bazı katışkılar bulunur; Taş Devri insanlarınca alet ve silah yapımında kullanılmıştır
ilgili maddeler
Ok ve yay 13:144b
Tarihöncesi aletler 17:46b vd.
Taş Devri 17:63b, 66a
Tekhücreli hayvanlar 17:110b
ÇAL Denizli'nin ilçesi; başlıca geçim kaynağı tarım, özellikle de bağcılıktır; daha önce bu ilçeye bağlı olan Bekilli bucağı 1987'de ayrı bir ilçe olarak örgütlendi ; nüf. (1990): ilçe 39.260, kasaba 4.704
ÇALAPALA, RAKIM Türk yazar, d. 1909; uzun yıllar gazetecilik yaptı ve çocuk dergilerini yönetti; eğitici çocuk kitapları ve öyküleriyle tanınır
ilgili madde Dergi 5:188b
"ÇALARDI BASEL'İN ÇANLARI" Aragon'un romanı
ilgili madde Aragon 1:312a
ÇALDIRAN Van'ın ilçesi; daha önce Muradiye ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 41.879, kasaba 4.780
ÇALDIRAN OVASI Doğu Anadolu Bölgesi
ilgili madde Van 18:291b, görsel
ÇALDIRAN SAVAŞI 1514
madde başlığı Çaldıran Savaşı 4:225b
ilgili maddeler
Safeviler 14:331b
Tunceli 17:317a
Yavuz Sultan Selim 19:118b
ÇALGI *bak.* **MÜZİK ALETİ**
ÇALGI YAĞMURU meteor yağmuru; en kolay izlenebilenlerden biridir
ilgili madde Meteor ve meteorit: tablo 12:174
ÇALI
madde başlığı Çalı 4:226b, görsel
ilgili maddeler
Ağaç 1:66a
Odun 13:126b
Orman 13:206a
•*çalı türleri, örn.* Açalya; Akasya; Kelebekçalısı; Kocayemiş; Mazı; Ormangülü; Ortanca
ÇALI ALAKARGASI
ilgili madde Alakarga 1:12b
ÇALI DOMUZU
ilgili madde Domuz 5:297b
ÇALIHOROZU *ya da* **Orman horozu**
ilgili madde Ormantavuğu 13:214a
ÇALIK, ŞADİ Türk heykelci, 1917-1979; Türk heykel sanatında soyut anlayışın ilk temsilcilerinden; İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'nde öğrenim gördü; bir inşaat demirinden oluşturduğu *Minimumizm* (1957) adlı soyut heykeliyle geniş yankı uyandırdı; yapıtlarında karşıt biçimleri uzlaştırmaya ve öğeleri en aza indirgemeye çalıştı; ODTÜ kampusundaki *Atatürk* (1966) heykeli başlıca yapıtlarındandır
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:130a
ÇALI KARİDESİ
ilgili madde Karides ve teke 10:66b
ÇALIKÖPEĞİ
ilgili madde Köpek 11:47b
ÇALIKUŞU kuş
madde başlığı Çalıkuşu 4:227a, görsel
"ÇALIKUŞU" Güntekin'in romanı
ilgili maddeler
Güntekin 7:300b, 301b
Milli Edebiyat 12:221a
ÇALILIK alçak boylu, kalın yapraklı, her-

demyeşil çalılardan oluşan alan; özellikle yazların kuru ve sıcak, kışların serin ve yağışlı geçtiği kıyı bölgelerinde yaygındır; Avustralya'nın batısı ile Kuzey ve Güney Amerika'da da görülmekle birlikte daha çok Akdeniz bitki örtüsü olarak bilinir
ilgili madde Orman 13:206a
ÇALILIK TİFÜSÜ *ya da* **Çuçugamuşi hastalığı**
ilgili madde Tifüs 17:197a
ÇALI MERCANI
ilgili madde Mercan: görsel 12:148
ÇALIMSI LİKEN
ilgili madde Liken 11:254b
ÇALIŞMA
madde başlığı Çalışma ve işgücü 4:228a, görsel
ilgili madde Sendika 15:11a vd.
ÇALITAVUĞU Kuzey Amerika'da yaşayan uzun tüylü ormantavuğu
ilgili madde Ormantavuğu 13:215a
ÇALLI, İBRAHİM Türk ressam, 1882-1960
madde başlığı Çallı 4:230a, görsel
•"Bir Balo Gecesi"
ÇALPARA hayvan
ilgili madde Yengeç 19:144a
ÇALPARA *ya da* **Şakşak** müzik aleti
ilgili madde Vurmalı çalgılar 19:37b
ÇALTI SUYU Doğu Anadolu Bölgesi; Fırat Irmağı'nın kollarından; uzunluğu 143 km
ilgili maddeler
İç Anadolu Bölgesi 8:269b
Sivas 15:263a
ÇAM
madde başlığı Çam 4:231b, görsel
ilgili maddeler
Ağaç 1:66a
Budama 4:36a
Kreozot 11:74a
Odun 13:129a
Reçine 14:205b vd.
Tohum 17:228a
•Kara çam; Kızıl çam; Sarı çam; Veymut çamı
ÇAMALTI TUZLASI İzmir; devlet eliyle işletilir ve Türkiye'nin toplam tuz üretiminin %40'ını karşılar; tuzlanın kuzeyindeki lagün birçok kuş türünün üreme ve konaklama alanıdır
ilgili madde İzmir 9:175a
ÇAMARDI Niğde'nin ilçesi; topraklarının tümünü Aladağlar kapladığından tarım olanakları kısıtlıdır; daha çok hayvancılık yapılır; nüf. (1990): ilçe 21.432, kasaba 5.179
ÇAMAŞ Ordu'nun ilçesi; daha önce Fatsa ilçesine bağlı bir bucakken 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 15.311, kasaba 10.430
ÇAMAŞIR KURUTMA MAKİNESİ
ilgili madde Çamaşır yıkama: görsel 4:234
ÇAMAŞIR MAKİNESİ
ana madde Çamaşır yıkama 4:233b, görsel
ilgili madde Elektronik: görsel 6:125
ÇAMAŞIR SODASI *bak.* **SODYUM KARBONAT**
ÇAMAŞIR YIKAMA
madde başlığı Çamaşır yıkama 4:233a, görsel
ÇAM BAŞTANKARASI
ilgili madde Baştankara 3:69b, görsel
ÇAMBEL, HALET Türk kadın arkeolog, d. 1916; tarihöncesi arkeoloji alanında en yetkili uzmanlardandır; bu konuyla uğraşan kadroların yetişmesinde ve bir tarihöncesi arkeoloji laboratuvarının kurulmasında büyük emeği geçti; İÖ 7. yy'a tarihlendirilen Karatepe-Aslantaş yerleşmesini ve Çayönü'nde 9.000 yıl öncesinden kalma bir köyü ortaya çıkardı
ÇAMÇAK sazangiller familyasından, Avrupa ve Batı Asya'ya dağılmış tatlı su balığı; uzunluğu 15-40 cm arasında, rengi sarımsı yeşil, yüzgeçleri kırmızıdır
ilgili maddeler
Balık: görsel 2:308
Kızılkanat 19:248a
ÇAMELİ Denizli'nin ilçesi; Akdeniz Bölgesi sınırları içinde, dağlık bir alanda yer alır; başlıca geçim kaynağı ormancılıktır; nüf. (1990): ilçe 20.379, kasaba 3.043
ÇAM ESANSI
ilgili madde Reçine 14:206a
ÇAMFISTIĞI
ilgili maddeler
Çam 4:233a
İzmir 9:173a
ÇAMGİLLER iğneyapraklılardan 10 ağaç cinsini içeren familya
•Ardıç; Çam; Duglasköknarı; Köknar; Ladin; Melez; Sedir; Suga
ÇAM KELEBEĞİ
ilgili madde Güve 7:308b
ÇAM KESEBÖCEĞİ
ilgili madde Hayvan davranışı 8:106b
ÇAMLIBEL, FARUK NAFİZ Türk şair, 1898-1973; Hecenin Beş Şairi olarak bilinen topluluğun temsilcilerindendir; gazetecilik, öğretmenlik ve milletvekilliği yaptı; ilk şiirlerini aruzla yazdı, sonradan Milli Edebiyat akımının etkisiyle hece veznine yöneldi; duyarlı ve akıcı bir üslupla yazdığı şiirlerinin en tanınmış örnekleri "Çoban Çeşmesi" ve "Han Duvarları"dır
ilgili maddeler
Hecenin Beş Şairi 8:115a
Milli Edebiyat 12:221a
Türk edebiyatı: görsel 18:40
ÇAMLIBEL DAĞLARI İç Anadolu Bölgesi; Sivas ve Tokat illeri arasında sıradağ; en yüksek noktası 2.052 m
"ÇAMLICA'DAKİ ENİŞTEMİZ" Hisar'ın romanı
ilgili madde Hisar 8:185b
ÇAMLIDERE Ankara'nın ilçesi; toprakları Köroğlu Dağları'yla engebelenmiştir; temel geçim kaynakları ormancılık ve arıcılıktır; nüf. (1990): ilçe 19.365, kasaba 10.075
ÇAMLIDERE BARAJI Bayındır, Ankara
ilgili madde Baraj: tablo 3:36
ÇAMLIHEMŞİN Rize'nin ilçesi; Kaçkar Dağları topraklarının tümünü kaplar; mera hayvancılığı başlıca geçim kaynağıdır; nüf. (1990): ilçe 10.566, kasaba 2.829
ilgili madde Rize 14:248a, görsel
ÇAMOLUK Giresun'un ilçesi; daha önce Alucra ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 10.641, kasaba 1.794
ÇAMOROLAR İspanyollar, Filipinliler ve başka toplumlarla karışmış Endonezya kökenli halk; Guam Adası'nda yaşarlar
ilgili madde Pasifik Adaları 14:20a
•Guam
ÇAMPA KRALLIĞI Çinhindi'nde eski krallık
ilgili madde Angkor 1:272b
ÇAM REÇİNESİ *bak.* **KOLOFAN**
ÇAMSAKIZI *bak.* **TEREBENTİN**
ÇAMUKA
madde başlığı Gümüşbalığı ve çamuka 7:257a
ÇAMURCUN
ilgili madde Ördek 13:275b
ÇAMURŞEYTANI
ilgili madde Semender 15:117b
ÇAMURTAŞI *bak.* **ŞEYL**
ÇAN Çanakkale'nin ilçesi; engebeli ve sık ormanlarla kaplı bir bölgede bulunan ilçenin başlıca tarım alanı Çan Ovası'dır; Türkiye'nin en büyük seramik fabrikası burada kurulmuştur; ayrıca kerestecilik, madencilik, halı ve kilim dokumacılığı önem taşır; nüf. (1990): ilçe 51.713, kasaba 23.855
ÇAN sesli haberleşme aracı
madde başlığı Çan 4:235a, görsel
ÇANAK çiçeklerde, çanakyaprakların birleşmesiyle oluşan bölüm; çiçek tomurcuğunu tümüyle saran bu koruyucu kılıf, açılmış çiçekte taç bölümünün oturduğu yeşil bir çanağı andırır
ilgili madde Çiçek 4:294a, görsel
ÇANAK ANTEN *bak.* **UYDU ANTENİ**
ÇANAKÇI Giresun'un ilçesi; daha önce Görele ilçesine bağlı bir bucakken 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 17.327, kasaba 6.264
ÇANAK ÇÖMLEK
madde başlığı Çanak çömlek 4:237a, görsel
ilgili maddeler
Arkeoloji 2:22b
Boğazköy 3:266a
İngiltere: Erken Tunç Çağı: görsel 9:37
Seramik 15:132a, 132b
Tarihöncesi aletler 17:45b
Taş Devri 17:66b
Uzakdoğu sanatı 18:240b, 241a
•Çin porseleni; Porselen
ÇANAKKALE il
madde başlığı Çanakkale 4:242a, görsel, harita
ÇANAKKALE kent
ana madde Çanakkale 4:245b, görsel
ÇANAKKALE BOĞAZI Yunan mitolojisinde **Hellespontos** Türkiye
madde başlığı Çanakkale Boğazı 4:246a, görsel
ilgili maddeler
Altın Post 1:190b
Boğazlar Sorunu 3:266b
Çanakkale Savaşları 4:247a vd.
Çanakkale 4:242a vd.
Ege Denizi 6:63a
Hero ile Leandros 8:134b
Kserkses 11:83a
Marmara Denizi 12:72b
"ÇANAKKALE DESTANI" Dağlarca'nın şiir kitabı
ilgili madde Dağlarca 5:60b
ÇANAKKALE SAVAŞLARI 1915
madde başlığı Çanakkale Savaşları 4:247a, görsel
ilgili maddeler
Atatürk 2:11a
Çanakkale 4:244a
ÇANAKKALE ŞEHİTLERİ ANITI Çanakkale Savaşları'nda ölen Türk askerlerinin anısına yapılan anıt; Gelibolu Yarımada-

sı'nın Hisarlık Burnu'nda, 39,75 m yüksekliğindedir; mimarlığını Doğan Erginbaş ve İsmail Utkular'ın üstlendikleri anıtın yapımına 1954'te başlandı, 1960'ta bitirildi; 1971'de, Çanakkale Savaşları'ndan kalan silah, harita ve fotoğrafların sergilendiği bir müze eklendi

ÇANAKYAPRAK bir çiçeğin en dış halkasını oluşturan, genelikle yeşil renkli yaprakların her biri
ilgili maddeler
Çiçek 4:294a, görsel
Meyve 12:183b

ÇANÇİÇEĞİ
madde başlığı Çançiçeği 4:248a, görsel

ÇANDARLI AİLESİ devlet adamları yetiştirmiş Osmanlı ailesi
madde başlığı Çandarlı Ailesi 4:249a

ÇANDARLI ALİ PAŞA Osmanlı veziri, ö. 1406
ana madde Çandarlı Ailesi 4:249b
ilgili maddeler
Murad 12:311a
Yıldırım Bayezid 19:169a

ÇANDARLI HALİL PAŞA Osmanlı sadrazamı, ö. 1453
ana madde Çandarlı Ailesi 4:250a

ÇANDARLI İBRAHİM PAŞA Osmanlı sadrazamı, ö. 1429
ana madde Çandarlı Ailesi 4:249b

ÇANDARLI İBRAHİM PAŞA Osmanlı sadrazamı, 1429-99
ana madde Çandarlı Ailesi 4:250a

ÇANDARLI KÖRFEZİ Ege Bölgesi; İzmir Körfezi'nin kuzeyinde; kuzey ve güney burunları arasındaki uzaklık 20 km'dir; Bakırçay bu körfeze dökülür; çevresinde Aliağa, Çandarlı, Yeni Foça gibi yerleşmeler kurulmuştur ve girintili çıkıntılı kıyılarında turizme elverişli birçok koy vardır

ÇANDIR Yozgat'ın ilçesi; daha önce Çayıralan ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 11.317, kasaba 8.432

ÇAN HAYVANI
ilgili madde Tekhücreli hayvanlar 17:110b

ÇANKAYA Ankara'nın ilçesi; anakent sınırları içindedir; TBMM binası, Cumhurbaşkanlığı konutu ve büyükelçilikler bu semtte toplanmıştır; nüf. (1990): ilçe 714.330, kent 712.304

"ÇANKAYA" Atay'ın anı kitabı
ilgili madde Atay 2:132a

ÇAN KAY-ŞEK Çinli devlet adamı, 1887-1975
madde başlığı Çan Kay-Şek 4:250b, görsel
ilgili maddeler
Çin Halk Cumhuriyeti 4:321b vd.
Kanton 9:333b
Mao Çe-Tung 12:55b vd.
Tayvan 17:97b vd.

ÇANKIRI il
madde başlığı Çankırı 4:251a, görsel, harita
ilgili madde Kaya mezarları 10:120b

ÇANKIRI kent
ana madde Çankırı 4:253b, görsel

ÇANKIRI ULUCAMİSİ Çankırı
ilgili madde Çankırı: görsel 4:252

ÇAN KULESİ genellikle bir kilisenin bitişiğinde ya da yakınında yapılan kule; üst bölümüne bir ya da birkaç çan yerleştirilir; başlangıçta Pisa Kulesi gibi silindir biçiminde yapılırdı; sonraları Venedik'teki San Marco Bazilikası'nda olduğu gibi kare kesit benimsendi
ilgili maddeler
Floransa 6:316b, görsel
Pisa 14:82b, görsel
Venedik 18:314a

ÇANKUŞU aralarında hiçbir akrabalık ilişkisi olmayan birçok kuşa, çan sesini andıran çınlamalı ötüşlerinden dolayı verilen ad; Orta ve Güney Amerika'daki bazı kotinga türleri ile Avustralya ve Yeni Zelanda'da yaşayan birçok kuş bu adla anılır
ilgili madde Balkuşu 3:10a

"ÇANLAR KİMİN İÇİN ÇALIYOR" Hemingway'in romanı
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:225b
Hemingway 8:125a

ÇAP
ilgili madde Matematik 12:98a

ÇAPA denizcilik *bak.* **DEMİR**

ÇAPA tarım aleti; toprağı havalandırmak ve zararlı otları temizlemek için kullanılır
ilgili maddeler
Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:276b
Tarım makineleri 17:19a
Tarım tarihi 17:26a, 29a

ÇAPAK metalurji
ilgili madde Döküm 5:304a

ÇAPAKBALIĞI sazangiller familyasından tatlı su balığı; solucanlar, yumuşakçalar ve öbür hayvanlarla beslenir; sırtı mavimsi ya da esmer, gövdesi gümüş rengindedir; uzunluğu 30-50 cm'yi bulur

ÇAPAKÇUR *bak.* **BİNGÖL**

ÇAPAN, CEVAT Türk şair, tiyatro eleştirmeni ve çevirmen, d. 1933; şiirlerinde umut ve yaşama sevinci gibi duygular egemendir; edebiyat dergilerinde yayımlanan başarılı şiir çevirileriyle dikkati çekti; *Dön Güvercin Dön* adlı ilk şiir kitabıyla 1986 Behçet Necatigil Şiir Ödülü'nü kazandı

ÇAPANOĞLU AYAKLANMASI 1920
ilgili madde Yozgat 19:193a

ÇAPARİ
ilgili madde Balıkçılık 2:322a

ÇAPATTİ
ilgili maddeler
Aşçılık 2:97b, görsel
Hindistan 8:167b

ÇAPEK, KAREL Çekoslovak yazar, 1890-1938; insana benzer bir makine için ilk kez "robot" terimini kullandı; yapıtlarında demokrasi ve adalet kavramlarını vurguladı; öykülerinin bir bölümü Türkçe'de *Kaybolan Bacak* (1953) adıyla yayımlandı
ilgili maddeler
Bilimkurgu 3:189a
Robot 14:251a

ÇAPRAZ BULMACA
madde başlığı Çapraz bulmaca 4:253b, görsel

ÇAPRAZ DÖLLENME bitkilerde, aynı türün iki ayrı bireyinden gelen erkek ve dişi üreme hücrelerinin birleşmesi; bu döllenme biçimi, daha büyük bir gen çeşitliliği sağladığı için türlerin çevreye uyum yeteneğini ve doğal seçme sürecinde varlığını koruma şansını artırır
ilgili madde Gül 7:252b

ÇAPRAZGAGA
madde başlığı Çaprazgaga 4:254a
ilgili maddeler
İspinozgiller 9:111b
Kuş 11:122b, görsel

ÇAPRAZLAMA biyoloji; birbirine yakın, ama genetik yapıları farklı bitki ve hayvan türleri arasında döllenmeyi sağlayarak melez bireyler elde etme yöntemi; bilimsel araştırmalarda ve genellikle daha üstün nitelikli soyların elde edilmesini amaçlayan bitki ve hayvan ıslahında uygulanır
ilgili madde Mendel 12:145a

ÇAPRAZLAMA edebiyat *bak.* **AKİS**

ÇAPRAZ TONOZ *ya da* **Haç tonoz**
ilgili maddeler
Kemer 10:161b
Tonoz 17:238b, görsel

ÇAPRAZ TOZLAŞMA
ilgili maddeler
Ebegümeci 6:37a
Sarısalkım 15:64b
Tozlaşma 17:264b

ÇAPULA genellikle Karadeniz Bölgesi'nde giyilen bir tür erkek ayakkabısı
ilgili madde Ayakkabı ve ayakkabıcılık 2:219b

ÇARCOU Türkmenistan SSC
ilgili madde Türkmenistan 18:107a

ÇAR ÇANI Moskova, SSCB
ilgili maddeler
Çan 4:237a
Moskova 12:278b

ÇARDAK Denizli'nin ilçesi; temel geçim kaynakları tarım ve madenciliktir; sınırları içindeki Acıgöl'ün sularından, özellikle cam ve deterjan yapımında kullanılan sodyum sülfat elde edilir; nüf. (1990): ilçe 11.818, kasaba 3.733
ilgili madde Denizli 5:168a

ÇARDAKKUŞU
madde başlığı Çardakkuşu 4:254b, görsel

ÇARDAŞ Macarlar'ın ulusal halk dansı
ilgili madde Dans 5:82a

ÇARIK yüksek konçlu erkek ayakkabısı
ilgili madde Ayakkabı ve ayakkabıcılık 2:219a

ÇARK buharlı gemilerde, buhar gücüyle dönerek geminin yol almasını sağlayan büyük tekerlek; eskiden, özellikle ırmaklarda çalışan gemilerin hemen hepsi çarklıydı; geminin arkasında ya da yanlarında bulunan bu çarklar güçlü akıntılarda ve fırtınada kolayca kırıldığı için bugün yerini uskur denen pervaneye bırakmıştır
ilgili madde Gemi motoru 7:110a vd.
•Dişli çark

ÇARKIFELEK bitki
madde başlığı Çarkıfelek 4:255b, görsel
ilgili madde Tırmanıcı bitkiler 17:190a

ÇARKIFELEK mekanik
ilgili madde Jet motoru: görsel 9:214

ÇARLIK BALESİ *bak.* **KİROV BALESİ**

ÇARLİSTON biber
ilgili madde Biber 3:173a

ÇARLİSTON caz ritminde, hızlı dans; Siyah Amerikalılar'ın müziğinden kaynaklanmıştır; 1920'lerde çok yaygındı; baş parmakların içe, topukların dışa dönük olduğu adımlar ve bacakların ara sıra yanlara savrulması temel hareketlerdir

ÇARMIHA GERME eskiden uygulanan cezalandırma yöntemi; suçlu, kollarından ve bacaklarından bir direğe çivilenerek

ölünceye kadar orada tutulurdu; tarihte en bilinen örneği, İS y. 32'de Yahuda'nın Romalı valisi Pontius Plate'nin emriyle Hz. İsa'nın çarmıha gerilişidir
ilgili maddeler
Havariler 8:85a
İsa, Hz. 9:82a
ÇARPAN matematik
ilgili maddeler
Aritmetik 2:11b
Bölme 3:12a vd.
Çarpma 4:259b vd.
ÇARPANA en basit dokuma tezgâhı ve bu tezgâhta dokunan dokumaların ortak adı; örme ve dokuma teknikleri birlikte uygulanır; çarpananın bir ucu yer kazığına, çözgü ipliklerinin ucu da dokumacının beline ya da sabit bir yere bağlıdır; daha çok kemer, kuşak, ip gibi dar ve uzun dokumalar için elverişlidir
ilgili madde Çorum 5:44b
ÇARPAN BALIKLAR
madde başlığı Çarpan balıklar 4:256a, görsel
ilgili madde Elektrikli balıklar 6:112a
ÇARPIM TABLOSU
ilgili maddeler
Aritmetik 2:11b
Cebir 4:142b vd.
Çarpma 4:259b
ÇARPMA
madde başlığı Çarpma 4:258a
ilgili maddeler
Aritmetik 2:11a vd.
Bölme 4:11a
Cebir 4:143a
Kesirler 10:187a
Logaritma 11:271a vd.
Matematik 12:103b
ÇARPMALI TÜRBİN
ilgili madde Türbin 18:23b, 24b
ÇARŞAF iki parçalı kadın giysisi
ilgili madde Giysi 7:176a
ÇARŞAMBA Samsun'un ilçesi; Türkiye'nin en verimli ovalarından biri olan Çarşamba Ovası ilçe sınırları içindedir; ayrıca doğal güzellikleri ve zengin balık varlığıyla turistlerin ilgisini çeken pek çok göl bulunur; nüf. (1990): ilçe 124.270, kasaba 38.863
ÇARŞAMBA ÇAYI Konya
ilgili maddeler
İç Anadolu Bölgesi 8:269b
Konya 10:328a
ÇARŞAMBA DİVANI Osmanlı Devleti'nde, İstanbul'un sorunlarını görüşmek üzere sadrazamın başkanlığında toplanan divan
ilgili madde Divan 5:248b
ÇARŞAMBA OVASI Karadeniz Bölgesi
ilgili maddeler
Karadeniz Bölgesi 10:29b
Samsun 15:39a
ÇARŞI
ilgili maddeler
Bahreyn: görsel 2:282
Dükkân ve mağaza 5:332b, görsel
•Kapalı çarşı
ÇARŞI ARŞINI
ilgili madde Ölçme 13:267a
ÇARŞIBAŞI Trabzon'un ilçesi; daha önce Vakfıkebir ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 19.287 kasaba 6.002
ÇARTA üçgen biçiminde sığ bir gövdesi ve 14 perde bağlı bir sapı olan Türk halk müziği aleti
ilgili madde Halk müziği 8:17a
ÇARTİSTLER 19. yy ortalarında Çartizm hareketini başlatan İngiliz işçi sınıfı; bütün yetişkin erkeklere oy hakkı tanınması, seçilmek için mülk sahibi olma zorunluluğunun kaldırılması gibi isteklerini 1839'da bir dilekçeyle parlamentoya ilettiler; istekleri geri çevrilince büyük bir ayaklanma çıktı; 1842 ve 1848'deki dilekçeleri de reddedildi, ama isteklerinin çoğu sonradan gerçekleşti
ilgili maddeler
İngiltere 9:45b vd., görsel
Victoria 18:332b
ÇASLAVSKA, VERA Çek kadın jimnastikçi, d. 1942; 1950-60'larda toplam 22 madalya kazandı: 1959 Avrupa birinciliği; 1964 Tokyo Olimpiyatları'nda iki altın madalya ve en yüksek toplam puan; 1965 ve 1967 Dünya şampiyonalarında bütün jimnastik dallarında birincilik; 1968 Meksika Olimpiyatları'nda dört altın madalya
ÇAT Erzurum'un ilçesi; yüksek ve engebeli bir bölgede yer alır; halk geçimini hayvancılıktan sağlar; Dünya Bankası'nın finanse ettiği bir kalkınma projesinin kapsamındaki yörelerden biridir; nüf. (1990): ilçe 24.921, kasaba 3.878
ÇATAK Van'ın ilçesi; yüksek ve dağlık yöredeki yaylalarda hayvancılık ve mandıracılık yapılır; ünlü otlu peynir üretilir; nüf. (1990): ilçe 21.755, kasaba 4.270
ÇATAL uzun saplı büyük bir sofra çatalını andıran tarım aleti
ilgili madde Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:276b
ÇATALAĞZI TERMİK SANTRALI Zonguldak; 1946'da yapımına başlandı, 1949'da işletmeye açıldı; 1956'da Çatalağzı Elektrik İşletmesi'ne dönüştü ve sonradan eklenen yeni ünitelerle genişletildi
ilgili maddeler
Karadeniz Bölgesi 10:31b
Zonguldak 19:266b
ÇATALCA İstanbul'un ilçesi; yüzölçümü açısından ilin en büyük ilçesidir; İstanbul'un önemli su kaynaklarından Terkos Gölü bu ilçe sınırları içinde bulunur; nüf. (1990): ilçe 64.241, kasaba 11.550
ÇATAL ÇİVİ
ilgili madde Çivi ve vida 4:328b
ÇATALHÖYÜK Anadolu'da Cilalı Taş Devri yerleşmesi
madde başlığı Çatalhöyük 4:260a, görsel
ilgili maddeler
Bakır 2:287b
Çanak çömlek 4:237b
Kibele 10:249b
Tarım tarihi 17:22b
Taş Devri 17:67a
ÇATALKUYRUK BALİNA
ilgili madde Balina 2:330a vd., görsel
ÇATALLI YÜKLEYİCİ *bak.* **FORKLİFT**
ÇATALPINAR Ordu'nun ilçesi; daha önce Fatsa ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 17.165, kasaba 4.630
ÇATALZEYTİN Kastamonu'nun ilçesi; toprakları kuzeyden Karadeniz, güneyden Küre Dağları ile sınırlanmıştır; başlıca geçim kaynağı tarım, hayvancılık ve ormancılıktır; nüf. (1990): ilçe 11.910, kasaba 3.165
ÇATI inşaat
madde başlığı Çatı 4:261a, görsel
ilgili maddeler
İnşaat sanayisi 9:59b vd.
Kiremit 10:278b, görsel
ÇATI dilbilgisi
ilgili madde Fiil 6:286b
ÇATI AŞIĞI *bak.* **AŞIK**
ÇATI KAPLAMASI
ana madde Çatı 4:262a vd., görsel
ilgili maddeler
Arduvaz 1:324b
Asfalt 2:59b
Atık değerlendirme 2:140b
Çinko 4:325a
Kurşun 11:107b
ÇATI KEMİĞİ
ilgili maddeler
İskelet 9:90a, görsel
Kemikler, eklemler ve bağlar 10:163a
ÇATI OMURGASI *bak.* **MAHYA AŞIĞI**
ÇATIŞMA psikolojide, güçlü iki güdünün aynı anda çözümlenememesi ya da birbirine ters olmasıyla ortaya çıkan durum; bilinçaltındaki çatışmalar bunaltıya yol açabilir
ÇATLAK jeoloji
ilgili madde Kayaç 10:116b
ÇAVDAR
madde başlığı Çavdar 4:263a, görsel
ilgili maddeler
Alkol 1:155a
Ekmek 6:85b
Tahıl 16:295a
ÇAVDARHİSAR Kütahya'nın ilçesi; daha önce Emet ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 12.280 kasaba 4.035
ÇAVDARMAHMUZU bitkilerde asalak yaşayan asklımantar ve bu mantarın tahıllarda, özellikle çavdar başaklarında yol açtığı hastalık; mahmuzu andıran, uzun ve kıvrık, koyu renkli doku sertleşmeleri oluşturur; hastalıklı tahıllardan yapılmış yiyecekler insanlarda ve hayvanlarda ergotizm denen zehirlenme sonucunda ağır ve kalıcı sakatlıklara yol açabilir
ilgili madde Çavdar 4:263a
ÇAVDIR Burdur'un ilçesi; daha önce Gölhisar ilçesine bağlı bir bucakken 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 16.205, kasaba 3.886
ÇAVLAN
ilgili madde Çağlayan 4:222b
ÇAVULDUR Oğuz boyu; Üçoklar'ın Gök Han Oğulları kolundan; büyük bölümü 10. yy'da Mangışlak Yarımadası'na göç etti; 16. yy'da Kalmuklar'ın baskısıyla Kafkasya'ya çekildiler; çok küçük bir bölümü de Anadolu'ya geldi
ilgili madde Oğuzlar 13:133a
ÇAVUŞÇU GÖLÜ *ya da* **Ilgın Gölü** İç Anadolu Bölgesi; Ilgın kasabasının kuzeyinde; y.öl. 51 km^2
ilgili madde Konya 10:328b
ÇAVUŞESKU, NİKOLAY Romanya devlet başkanı, 1918-89; 1930'larda komünist gençlik hareketine katıldı; 1965'te parti genel sekreterliğine, 1967'de Devlet Konseyi başkanlığına getirildi; 1974'te oluşturulan devlet başkanlığı makamına seçildi; ülkesini 24 yıl boyunca, baskıcı yöntemlerle yönetti; kanlı bir ayaklanmayla devrildi ve 3 Şubat 1989'da karısı Elena ile birlikte kur-

şuna dizildi
ilgili madde Romanya 14:279a
ÇAVUŞKUŞU *bak.* **İBİBİK**
ÇAVUŞTEPE Van-Hakkâri karayolu üzerinde, Çavuştepe köyünün doğusunda Urartu yerleşmesi; yapılan kazılarda bir saray, sarnıçlar, surlar, kuleler, mahzenler ve bir tapınak bulundu; tapınağın yazıtında Urartu tanrısı İrmunişi'ye adandığı yazılıdır; bu kale kenti İÖ 7. yy'ın sonunda İskitler'in eline geçti
ilgili maddeler
Saray 15:58b
Urartular: görsel 18:213
Van 18:292b
ÇAY bitki
madde başlığı Çay 4:264a, görsel
ilgili maddeler
Alkaloit 1:153b
Çin Halk Cumhuriyeti 4:315a, görsel
Karadeniz Bölgesi 10:31a
Rize 14:248b vd., görsel
Sri Lanka: görsel 16:130
•Yerba mate
ÇAY Afyonkarahisar'ın ilçesi; topraklarının büyük bölümü dağlarla kaplıdır; ilçe merkezi olan Çay kasabasındaki birkaç sanayi kuruluşu dışında, ekonomisi tarıma dayanır; nüf. (1990): ilçe 43.582, kasaba 14.147
ÇAY küçük akarsu
ilgili madde Akarsu 1:101b vd.
ÇAY içecek
ana madde Çay 4:266b
ÇAY BAHÇESİ
ilgili madde Uzakdoğu sanatı 18:241b
ÇAYBAŞI Ordu'nun ilçesi; daha önce Ünye ilçesine bağlı bir bucakken 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 21.721, kasaba 6.526
ÇAYCUMA Zonguldak'ın ilçesi; düz bir bölgede kurulduğundan tarım oldukça gelişmiştir; ayrıca kıyı kesimlerde ticari balıkçılık yapılır; nüf. (1990): ilçe 105.586, kasaba 13.308
ÇAYDA ÇIRA halk oyunu
ilgili maddeler
Dans 5:82a
Elazığ 6:99a
ÇAYELİ Rize'nin ilçesi; topraklarının büyük bölümü Rize Dağları'yla kaplıdır; ekonomisi çay üretimine ve hayvancılığa dayanır; nüf. (1990): ilçe 51.751, kasaba 14.947
ÇAYGİLLER ılıman ve tropik bölgelerde dağılmış 25 kadar ağaç ve çalı cinsini içeren bitki familyası
•Çay; Kamelya
ÇAYIR
madde başlığı Çayır 4:267b
ilgili maddeler
Çevrebilim: görsel 4:280
Ova 13:255a
ÇAYIRALAN Yozgat'ın ilçesi; topraklarının büyük bölümü dağlık, doğu kesimi orman örtüsünce zengindir; ekonomisi tarım, hayvancılık ve ormancılığa dayanır; nüf. (1990): ilçe 24.381, kasaba 7.644
ÇAYIR ÇEKİRGESİ *ya da* **Yeşil çekirge**
ilgili madde Çekirge 4:273a
ÇAYIR KENESİ
ilgili madde Kene 10:167a
ÇAYIRLI Erzincan'ın ilçesi; oldukça yüksek bir yörede bulunduğundan tarıma elverişli topraklar azdır; daha çok hayvancılık yapılır; nüf. (1990): ilçe 21.116, kasaba 7.076
ÇAYIRLIK daha çok otsu bitkilerden oluşan, seyrek olarak çalıların ve ağaçların yer aldığı alan; yaygın tarıma geçilmeden önce dünyadaki karaların yaklaşık yarısı çayırlıktı
•Savan
ÇAYIR MANTARI
ilgili madde Mantarlar 12:53a
ÇAYIR MARMOTU
ana madde Marmot 12:76b, görsel
ÇAYIRPAPATYASI
ilgili maddeler
Çiçek: görsel 4:298
Papatya 13:311b
ÇAYIRTAVUĞU
ilgili madde Ormantavuğu 13:215a, görsel
ÇAYIR TUYGUNU
ilgili madde Tuygun 18:15b, görsel
ÇAYIR ÜÇGÜLÜ
ilgili madde Üçgül 18:263a
ÇAYKARA Trabzon'un ilçesi; zengin ormanlarla kaplı dağlık bir bölgede yer alır; ilçe ekonomisi hayvancılığa dayanır; nüf. (1990): ilçe 21.660, kasaba 2.250
ÇAYKOVSKİ, PETER İLİÇ Rus besteci, 1840-93
madde başlığı Çaykovski 4:268a, görsel
ilgili maddeler
Bale 2:299a
Müzik 13:19a
Senfoni 15:126b
ÇAYLAK
madde başlığı Çaylak 4:269a, görsel
ÇAYÖNÜ Diyarbakır'ın Ergani ilçesinde höyük; Anadolu'da bugüne kadar saptanabilmiş yerleşmelerin en eskisidir; İÖ 7250-6750 arasına tarihlendirilir; yapılan kazılarda, Çayönü insanlarının taş, kerpiç ve çakmaktaşı kullandıkları, buğday tarımı yaptıkları, köpek, koyun ve keçiyi evcilleştirdikleri anlaşılmıştır
ilgili maddeler
Bakır 2:287b
Diyarbakır 5:253b, 254b vd.
Taş Devri 17:67a
ÇAY YASASI 1773
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:208a vd.
Çay 4:267a
ÇEÇE SİNEĞİ
madde başlığı Çeçe sineği 4:270a, görsel
ilgili maddeler
Asalak ve çürükçül canlılar 2:53b
Mikroplar 12:214a
Uyku hastalığı 18:233b
ÇEDAR peynir
ilgili madde Peynir 14:67b
ÇEDİK eskiden giyilen kısa konçlu ayakkabı
ilgili madde Ayakkabı ve ayakkabıcılık 2:219b
ÇEHOV, ANTON PAVLOVİÇ Rus yazar, 1860-1904
madde başlığı Çehov 4:270b, görsel
ana madde Rus edebiyatı 14:302b, görsel
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:19a
Tiyatro sanatı 17:215b
ÇEK
ilgili maddeler
Alışveriş 1:149a
Bankalar ve bankacılık 3:25b
Para 13:315a
ÇEKÇEK ulaşım aracı
ilgili madde Ulaşım 18:180a
ÇEKEREK Yozgat'ın ilçesi; Bozok Yaylası üzerindedir; Çekerek Çayı'nın çevresindeki düzlüklerde tarım, yüksek kesimlerde hayvancılık yapılır; nüf. (1990): ilçe 38.420, kasaba 10.399
ÇEKEREK ÇAYI Yeşilırmak'ın kolu
ilgili madde Yeşilırmak 19:160b
ÇEK HESABI *bak.* **VADESİZ TASARRUF HESABI**
ÇEKİ eski kütle (ağırlık) birimi; değeri zaman içinde değişmiştir; bugün yalnızca odun tartmak için kullanılır ve 250 kg olarak kabul edilir
ilgili madde Ölçme 13:267a
ÇEKİCİ MOTOR
ilgili madde Havacılık tarihi 8:61a
ÇEKİÇ alet
ilgili maddeler
Marangozluk 12:58b, görsel
Tarihöncesi aletler: görsel 17:46
Truva: görsel 17:302
ÇEKİÇ silah *bak.* **HOROZ**
ÇEKİÇ ATMA küre biçimli bir ağırlığın fırlatılarak atıldığı alan sporu
ilgili madde Atletizm 2:147b
ÇEKİÇBALIĞI sıcak ve ılık sularda yaşayan köpekbalığı türü; adını, iki yana doğru çıkıntı yaparak çekici andıran başından alır; burun delikleri ile gözleri bu çıkıntıların ucundadır; öbür balıklarla beslenir, insanlara da saldırır
ilgili madde Köpekbalığı 11:53b, görsel
ÇEKİÇ KEMİĞİ
ilgili madde Kulak 11:95b, görsel
ÇEKİM KUVVETİ *bak.* **KÜTLEÇEKİM KUVVETİ**
ÇEKİNİK GEN
ilgili maddeler
Albino 1:139a
Kalıtım ve genetik 9:282b vd.
ÇEKİRDEK biyoloji; hücrenin genleri taşıyan bölümü; çoğu hücrenin tek bir çekirdeği vardır; büyüme ve bölünme gibi etkinlikleri denetler; hücrenin öbür bölümlerinden çekirdek zarıyla ayrılır
ilgili maddeler
Canlılar: görsel 4:125
Çiçek 4:299a
Hücre 8:221b, görsel
ÇEKİRDEK atom fiziği; atomun en içteki yoğun kütleli bölümü; atom kütlesinin % 99,9'unu oluşturur; artı yüklü protonlar ile yüksüz nötronları içerir; elektronlar, bu kütlenin çekim kuvvetiyle çekirdeğin çevresinde dolanır
ana madde Atom 2:155b vd., görsel
ilgili maddeler
Bohr 3:268b
Bulutsu 4:58a
Heisenberg 8:117b
Nükleer enerji 13:118b vd.
Parçacık hızlandırıcıları 13:325b
Radyoaktiflik 14:182a
Rutherford 14:307a
•Nötron; Proton
ÇEKİRDEK jeoloji ve astrofizik; Dünya'nın, öbür gezegenlerin ve bazı yıldızların mer-

ilgili maddeler
Bitki: tablo 3:234
Tohum 17:227b

ÇENELİ KAVRAMA *bak.* **KURTAĞIZLI KAVRAMA**

ÇENESİZ BALIKLAR *ya da* **Çenesizler**
ilgili maddeler
Balık 2:306a
Evrim 6:241a, tablo

ÇENET
ilgili maddeler
Kabuk ve kabuk koleksiyonculuğu 9:241b
Midye 12:207a
Yumuşakçalar 19:204a

ÇENGELLİ İĞNE
ilgili madde İğne: görsel 8:293

ÇENGEL VURUŞ
ilgili madde Boks 3:272a

ÇENGİ dansçı
ilgili madde Levni: minyatür: görsel 11:240

"ÇENGİ" Ahmed Midhat Efendi'nin romanı
ilgili madde Ahmed Midhat Efendi 1:191a

ÇENGTU *bak.* **CHENGDU**

ÇENNAİ *bak.* **MADRAS**

ÇENTİKLEME
ilgili madde Ağaç oymacılığı 1:73b

ÇEPNİ Oğuz boyu; Üçoklar'ın Gök Han Oğulları kolundan; Anadolu'ya gelen en büyük boylardan biridir; Orta Karadeniz bölümüne yerleşenler bazı küçük beylikler kurdular
ilgili madde Oğuzlar 13:133b

ÇERÇİ
ilgili madde Dükkân ve mağaza 5:332b

ÇERKES ETHEM çete reisi, 1886-1948; Kurtuluş Savaşı sırasında Kuva-yı Seyyare (Gezici Güçler) adıyla bir çete kurarak, iç ayaklanmaların bastırılmasında önemli rol oynadı; bütün çetelerin düzenli orduya katılmasına ilişkin hükümet kararına karşı çıkarak direnişe geçti; girdiği çatışmadan sonra Yunanlılar'a sığındı, sonra da Suriye'ye yerleşti; affedilmesine karşın Türkiye'ye dönmedi
ilgili maddeler
Anzavur Ayaklanması 1:304b
Kurtuluş Savaşı 11:118a

ÇERKESLER *ya da* **Çerkezler** Kafkas halkı; çoğunluğu Müslüman'dır; tarihleri İÖ 3000'lere uzanır; 1220'de Kafkasya'yı işgal eden Moğollar'ca kıyıma uğradılar; 1864'ten sonra Osmanlı topraklarına göç ettiler; bugün SSCB'deki Adigey, Karaçay-Çerkes ve Kabartay-Balkar özerk yönetim birimlerinde yaklaşık 500.000 Çerkes yaşar

"ÇERKES ÖZDENLERİ" Ahmed Midhat Efendi'nin tiyatro oyunu
ilgili maddeler
Ahmed Midhat Efendi 1:91a
Tanzimat edebiyatı 16:333a

ÇERKEŞ Çankırı'nın ilçesi; dağlık ve engebeli bir arazidedir; orman örtüsünün büyük ölçüde kıyıma uğramasına karşın yüksek kesimleri av hayvanları açısından oldukça zengindir; nüf. (1990): ilçe 22.145, kasaba 8.579

ÇERKEZKÖY Tekirdağ'ın ilçesi; İstanbul'a yakınlığı nedeniyle büyük sanayi bölgelerinden biri haline gelen ilçede çoğu dış pazara yönelik üretim yapan pek çok sanayi kuruluşu bulunmaktadır; nüf. (1990): ilçe 41.317, kasaba 23.102
ilgili madde Tekirdağ 17:113a

ÇERKEZLER *bak.* **ÇERKESLER**

ÇERMİK Diyarbakır'ın ilçesi; dağlarla engebelenmiş yüksek bir bölgede yer alır; ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanır; nüf. (1990): ilçe 49.107, kasaba 16.531

ÇERNENKO, KONSTANTİN SSCB'li devlet adamı, 1911-85; 1984'te SSCB'de devlet başkanlığına denk olan Yüksek Sovyet Prezidyumu başkanlığına getirildi; ölünceye kadar bu görevi sürdürdü; ABD ile ilişkilerinde katı bir siyaset izledi
ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:25a

ÇERNİŞEVSKİ, NİKOLAY Rus romancı ve gazeteci, 1828-89
ilgili madde Rus edebiyatı 14:302a

ÇERNOBİL nükleer reaktör, SSCB
ilgili maddeler
Çevre kirliliği 4:284b
Işınım 8:259b, görsel
Nükleer enerji 13:122a

ÇEROKİLER Kuzey Amerika'nın Yerli halkı; Tennesse'nin doğusu ile Carolina'nın batısında yaşar, tarım ve avcılıkla geçinirlerdi; Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nda İngilizler'in yanında yer aldılar; savaş sonrası topraklarının büyük bölümü ellerinden alındı ve güçlerini kaybettiler; kalan topraklarında altın bulununca da Oklahoma'ya sürüldüler; bugün y. 47.000 Çeroki kaldığı sanılıyor
ilgili maddeler
Amerika Yerlileri 1:233b, görsel
Sekoya 15:108a

ÇERRAPUNCİ Hindistan
ilgili madde Yağmur 19:68b

ÇEŞİTKENAR ÜÇGEN
ilgili maddeler
Alan ve hacim: görsel 1:131
Geometri: görsel 7:129

ÇEŞME İzmir'in ilçesi; Karaburun Yarımadası'nın uç bölümünü kaplar; hem İzmir'in sayfiyesi, hem de doğal güzellikleri ve plajlarıyla canlı bir turizm merkezidir; nüf. (1990): 29.463, kasaba 20.622

ÇEŞME halkın ortak kullanımı için yapılmış su deposu
madde başlığı Çeşme 4:278a, görsel
ilgili madde Giresun: görsel 7:155

ÇEŞME BASKINI 1770
ilgili maddeler
Deniz kuvvetleri 5:163b
Küçük Kaynarca Antlaşması 11:171a

"ÇEŞMEBAŞI" bale
ilgili madde Bale 2:305a

ÇEŞMİBÜLBÜL
ilgili maddeler
Cam ve camcılık 4:113b, görsel
İslam sanatı 9:100b

ÇEŞNİCİBAŞI
ilgili maddeler
Aşçılık 2:91a
Zehir ve zehirlenme 19:246a

ÇETİN, YALÇIN Türk karikatürcü, 1934-77; *Vatan Millet Sakarya* (1974) ve *Dosya* (1977) adlı karikatür albümleri yayımlanmıştır
ilgili madde Türk karikatürü 18:103a

ÇETİR
ilgili madde İç mimarlık 8:283a

ÇEVİKER, TURGUT Türk karikatürcü, d. 1950
ilgili madde Türk karikatürü 18:104b

ÇEVİRME AĞI
ilgili madde Balıkçılık 2:316b

ÇEVRE canlıların doğal yaşama ortamını oluşturan tüm etkenler ve koşullar; canlı, cansız tüm doğal varlıklar ve insan yapısı öğeler bütünü
ilgili maddeler
Çevre kirliliği 4:281a
Doğayı koruma 5:264a
Hayvan davranışı 8:105b
Kalıtım ve genetik 9:284a, 284b
Şeker hastalığı 16:251a

"ÇEVRE" Necatigil'in şiir kitabı
ilgili madde Necatigil 13:47b

ÇEVRE AKUSTİĞİ
ilgili madde Fizik 6:309a

ÇEVREBİLİM *ya da* **Ekoloji**
madde başlığı Çevrebilim 4:279b, görsel
ilgili maddeler
Avcılık 2:169a
Beslenme ağı 3:151b
•Doğayı koruma; Bitki ekolojisi

ÇEVRE BİRİMİ bilgisayar
ilgili madde Bilgisayar: tablo 3:182

ÇEVRE KİRLİLİĞİ
madde başlığı Çevre kirliliği 4:281a, görsel
ilgili maddeler
Aerosol 1:38b
Akdeniz 1:111a
Atık değerlendirme 2:139b
Deniz canlıları 5:156b
Doğayı koruma 5:262b
Enerji 6:155a
Gelgit 7:105a
Hidroklorik asit 8:158b
Kanalizasyon 9:322a
Kent 10:172b
Kimya sanayisi 10:273a
Motorlu taşıtlar 12:289b
Nükleer enerji 13:122a
Plastikler 14:98a
Ren Irmağı 14:215a
Sigorta: görsel 15:201
Soyu azalan türler 16:28a
Tarım tarihi 17:31a
Teknoloji 17:124a
Ulusal parklar 18:189b, 193b
•Asit yağmuru; Smog

ÇEVRE KORUMA *bak.* **DOĞAYI KORUMA**

ÇEVREL SİNİR SİSTEMİ
ana madde Sinirler ve sinir sistemi 15:244b vd.

ÇEVREL SİNİR SİSTEMİ HASTALIKLARI
ilgili madde Sinirler ve sinir sistemi 15:247b

ÇEVRİM fizik
ilgili madde Radyo 14:175b, görsel

ÇEVRİMSEL FONKSİYON
ilgili madde Trigonometri 17:286a, görsel

ÇEYENLER *bak.* **ŞAYENLER**

ÇEYİZ evlenen kadının kocasına getirdiği mal mülk; kadının evlenme şansını artırmak ve aile bağlarını güçlendirmek amacıyla birçok ülkede sürdürülen yaygın bir gelenektir
ilgili maddeler
Boşanma 3:306a
Evlilik 6:233a

ÇEYREK MİL YARIŞ ATI
ilgili madde At 2:112b, görsel
ÇIBAN bir kıl keseciğinin çevresinde oluşan sert, iltihap toplamış şişkinlik; gözkapağının kenarında oluşan küçük çıbanlara arpacık denir; çıban kümelerinin biraraya gelmesiyle karbonkül denen odaklar oluşur; genellikle sağlık durumu çok iyi olmayan kişilerde görülen çıban, içindeki iltihap boşalmadıkça iyileşmez
ana madde Apse 1:307a
ilgili madde Deri 5:190b
ÇIĞ
madde başlığı Çığ 4:285b, görsel
ilgili maddeler
Dağcılık 5:57b
Toprak kayması 17:251b
"ÇIĞLIKLAR VE FISILTILAR" Bergman'ın filmi
ilgili madde Bergman 3:138a
ÇIKARMA
madde başlığı Çıkarma 4:286a
ilgili maddeler
Aritmetik 2:11a
Kesirler 10:189a
ÇIKARMA GEMİSİ
ilgili maddeler
Hoverkraft 8:212a
İkinci Dünya Savaşı 8:297b, görsel
Savaş ve savaş araçları 15:82b
ÇIKARMALI KARIŞIM
ilgili madde Renkler 14:217a vd., görsel
ÇIKIK bir eklemdeki kemiklerin, örselenme, zorlanma ya da burkulma nedeniyle yerinden çıkması; belirtileri eklem çevresinde ağrı ve şişmedir; kemikler elle çekilerek ya da ameliyatla yerine yerleştirilebilir
ana madde İlkyardım 9:10b
ilgili madde Tedavi yöntemleri 17:101b
ÇIKIŞ Eski Ahit'in ikinci kitabı; İsrailoğulları'nın Mısır'dan çıkışı ve Tanrı'nın Sina Dağı'nda Hz. Musa'ya On Emir'i gönderişi anlatılır
ilgili madde İbrani edebiyatı 8:264b
ÇIKMA *bak.* **MOSTRA**
ÇIKRIK
ana madde Makine 12:15a vd., görsel
ilgili maddeler
Dokumacılık 5:278b, görsel
Tekerlek 17:107b
ÇIKTI AYGITI elektronik
ilgili madde Elektronik 6:122a
ÇIKTI BİRİMİ bilgisayar
ilgili maddeler
Bilgisayar 3:181a, 182a
Elektronik 6:121b
ÇILDIR Kars'ın ilçesi; dağlık bir bölgede yer alan ilçe hayvancılık açısından ilin önemli merkezlerindendir; nüf. (1990): ilçe 24.296, kasaba 2.119
ÇILDIR GÖLÜ Doğu Anadolu Bölgesi; Kars'ın kuzeyinde, SSCB sınırı yakınında; y.öl. 120 km^2
ilgili madde Göl 7:202a
"ÇILGIN KALABALIKTAN UZAK" Hardy'nin romanı
ilgili madde Hardy 8:32a
"ÇILGIN NAR AĞACI" Elitis'in şiir kitabı
ilgili madde Elitis 6:131b
ÇIMA denizcilik
ilgili madde Düğüm 5:328b
ÇINAR ağaç
madde başlığı Çınar 4:288a, görsel
ilgili madde Kabuk: görsel 9:239
ÇINAR Diyarbakır'ın ilçesi; güneyi ve batısı engebeli, geri kalan bölümleri verimli Kiki (Kiken) Ovası'yla kaplıdır; nüf. (1990): ilçe 50.455, kasaba 10.080
ÇINGIRAK
ilgili maddeler
Çan 4:235b
Vurmalı çalgılar 19:36a, 36b
ÇINGIRAKLI YILAN
madde başlığı Çıngıraklı yılan 4:289a, görsel
ilgili maddeler
Baykuş 3:88a
Engerek 6:157a
ÇINGIRAK SAKSAĞANI Avustralya ve Asya'ya özgü ötücükuş; adını, metal tınısındaki yüksek sesinden ve saksağanınkileri andıran siyahlı beyazlı tüylerinden alır; kertenkeleler, yılanlar ve büyük böceklerle beslenir; açıklık yerlerde yuva yapar; insanlara karşı bile saldırgandır
ÇIPLAK AYAKLI DOKTOR
ilgili madde Sağlık ve sağlık hizmetleri 15:12a
"ÇIPLAK DAĞDA BİR GECE" Mussorgski'nin tamamlanmamış bestesinden Rimski-Korsakov'un düzenlediği senfonik şiir
ilgili maddeler
Rimski-Korsakov 14:241a
Rus Beşleri 14:298b
ÇIPLAK ÜCRET ekonomi
ilgili madde Ücret 18:261b
"ÇIPLAK VE ÖLÜ" Mailer'in romanı
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:226b
ÇIRA çam gibi reçineli ağaçlardan elde edilen ve ateşi tutuşturmaya ya da aleviyle çevreyi aydınlatmaya yarayan küçük odun parçası
ilgili madde Aydınlatma 2:229a
ÇIRAĞAN BASKINI 20 Mayıs 1878; V. Murad'ı ikinci kez tahta çıkarmak amacıyla Ali Suavi'nin Çırağan Sarayı'na düzenlediği baskın; 1876-77 Osmanlı-Rus Savaşı'nın yenilgiyle sonuçlanması ve Meclis-i Mebusan'ın süresiz tatil edilmesi gergin bir ortam yaratmıştı; meşrutiyeti geri getirmek isteyen Ali Suavi, 70 kadar kişiyle Çırağan Sarayı'nı bastı; çıkan çatışmada Yedi-Sekiz Hasan Paşa tarafından öldürüldü
ÇIRAĞAN SARAYI İstanbul; Beşiktaş ile Ortaköy arasında, 1863-71'de Abdülaziz tarafından yaptırıldı; mimarları Sarkis ve Agop Balyan'dır; denize paralel olan ana yapı 120 m x 42 m boyutlarındadır; kara tarafında, ana yapıya dik, 26 m uzunluğunda bir bölüm daha vardır; II. Meşrutiyet'te Meclis-i Mebusan'ın toplantılarına ayrıldı; 1910'da yandı; 1986'da otel yapılmak amacıyla restorasyonuna başlandı
ilgili maddeler
Abdülaziz 1:16a
Balyan Ailesi 3:16a
Saray 15:60b, görsel
ÇIRAKLIK
madde başlığı Çıraklık 4:290a, görsel
ilgili madde Lonca 11:276a
ÇIRÇIR balık
madde başlığı Lapina ve çırçır 11:201b, görsel
ÇIRÇIR MAKİNESİ 1793'te ABD'li Eli Whitney tarafından geliştirilen ve pamuğun çekirdeğini ayırmaya yarayan makine; çırçır fabrikalarında kullanılır
ilgili maddeler
Pamuk 13:298b
Tarım tarihi 17:27b
Tarım ve hayvancılık 17:38a
ÇIRPINMA *ya da* **Havale** kasların, genellikle bilinç yitimiyle sonuçlanan şiddetli nöbetler halinde kasılıp gevşemesi; sara gibi pek çok hastalığın belirtisi olabilir; hastanın düşerek ya da dilini ısırarak yaralanmaması için gerekli önlemler alınmalıdır
ilgili maddeler
Çocuk hastalıkları 5:24b
Zehir ve zehirlenme 19:245b
ÇITÇIT
ilgili madde Dikiş 5:222b
ÇITKUŞU
madde başlığı Çıtkuşu 4:291a, görsel
ÇIVGIN
ilgili madde Ötleğen 13:283b
ÇIYAN
madde başlığı Çıyan ve kırkayak 4:292a, görsel
ÇİÇEK
madde başlığı Çiçek 4:293a, görsel
ilgili maddeler
Ağaç 1:66b
Arı 1:326b
Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:273a vd.
Bitki 3:235a
Böcek 3:334a
Hücre 8:224a
Koleksiyonculuk 10:298b
Meyve 12:183b
Meyvecilik 12:186b, 187a
Tozlaşma 17:264b vd., görsel
Üreme 18:282a
Yaprak 19:99a
ÇİÇEKBOZUĞU
ilgili madde Aşı 2:101a
ÇİÇEKDAĞI Kırşehir'in ilçesi; ilin tek orman orman alanı bu ilçededir; adını, merkez kasabanın batısındaki Çiçekdağı'ndan almıştır; nüf. (1990): ilçe 24.053, kasaba 6.468
ÇİÇEKDURUMU çiçeklerin bitki üstündeki yerleşme düzeni; çiçek öbeklerinin biçimine göre salkım, başak, şemsiye, tırtıl gibi değişik adlarla anılır
ilgili madde Çiçek 4:299b
ÇİÇEK ELMASI *bak.* **SÜS ELMASI**
ÇİÇEK HASTALIĞI bir virüsten ileri gelen bulaşıcı hastalık; başlıca belirtileri yüksek ateş ve irinli deri döküntüleridir; bu döküntüler "çiçekbozuğu" denen kalıcı izler bırakabilir; çoğu kez ölümle sonuçlanan bu hastalıktan 1967'de 2 milyon kişinin öldüğü sanılıyor; düzenli aşılamayla 1977'de tümüyle yeryüzünden silinmiştir
ilgili maddeler
Aşı 2:101a vd.
Jenner 9:198b
ÇİÇEKLİ BİTKİLER *bak.* **KAPALITOHUMLULAR**
ÇİÇEKLİ DİŞBUDAK
ilgili madde Dişbudak 5:241b
ÇİÇEK PASAJI İstanbul
ilgili madde Lokanta: görsel 11:274
ÇİÇEKTABLASI çiçek sapının üstündeki geniş ve yayvan bölüm
ilgili maddeler
Çiçek: görsel 4:294
Çilek 4:302b
ÇİÇEKTOZU *ya da* **Polen**

"ÇOCUK ODASI" Mussorgski'nin şarkı dizisi
ilgili madde Şarkı 16:243a
ÇOCUK OYUNLARI eğlendirici oyunlar
madde başlığı Çocuk oyunları 5:29a, görsel
"ÇOCUK OYUNLARI" Bruegel'in tablosu
ilgili madde Çocuk oyunları: görsel 5:30
"ÇOCUK SAHNELERİ" Schumann'ın bestesi
ilgili madde Schumann 15:96b
ÇOCUK SUÇLARI
madde başlığı Çocuk suçları 5:39a
ilgili madde Gözetim 7:214b
"ÇOCUK VE ALLAH" Dağlarca'nın şiir kitabı
ilgili madde Dağlarca 5:59b
"ÇOCUK VE BÜYÜCÜLER" Ravel'in operası
ilgili madde Ravel 14:204a
ÇOĞULCULUK sosyal ve siyasal düşüncede, toplumu oluşturan farklı grupların özerk olması gerektiğini ve bu grupların varlığının yararlı olduğunu ileri süren görüş; genellikle tek merkezden yönetime karşıdır
ÇOĞUNLUK SİSTEMİ
ilgili madde Seçim 15:104a
ÇOK ALÇAK FREKANS
ilgili madde Radyo 14:178b
ÇOKAYAKLILAR belirgin bir başı, iki anteni ve birçok bacağı olan eklembacaklılar
ilgili maddeler
Çıyan ve kırkayak 4:292a vd.
Eklembacaklılar 6:84b
ÇOKBİÇİMLİLİK *bak.* **POLİMORFİZM**
ÇOKER, ADNAN Türk ressam, d. 1927; Türkiye'de soyut resmin ilk temsilcilerinden; İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'nde ve Paris'te öğrenim gördü; 1950-60 arasında soyut dışavurumcu resimler yaptı; sonraki yıllarda soyut resme ağırlık verdi; yalın, geometrik biçimleri siyah zemin üzerine yerleştirerek karşıtlık ve boşluk izlenimi yarattı
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:127b
ÇOKEŞLİLİK *bak.* **POLİGAMİ**
ÇOKGEN beş ya da daha çok doğruyla sınırlanmış, kapalı, düzlemsel, geometrik şekil
ilgili madde Geometri 7:128b vd., görsel
ÇOK GEN BOZUKLUKLARI
ilgili madde Kalıtsal hastalıklar 9:286a
ÇOK KADEMELİ ROKET
ilgili madde Roket 14:256b, görsel
ÇOK KISA DALGA *bak.* **ÇOK YÜKSEK FREKANS**
ÇOK PARTİLİ SİSTEM bir siyasal sistemde üç ya da daha çok sayıda siyasal partinin bulunması
ilgili maddeler
Hükümet 8:224b
Siyasal partiler 15:281b
Siyasal ve yerel yönetim 15:287a
Türkiye 18:85a vd.
ÇOKSESLİ MÜZİK ritimleri birbirinden bağımsız iki ya da daha çok melodinin aynı anda, birlikte çalındığı müzik türü; terim özellikle ortaçağ ve Rönesans müziğini nitelemek için de kullanılır
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:166a
Armoni 2:34a
Müzik 13:17b
ÇOKTANRILI DİNLER
ilgili maddeler
İlkel dinler 8:331a
Kilise ve katedral 10:265a
ÇOKTAVLAR Kuzey Amerika'nın GD Mississippi bölgesinde yaşayan Yerli halk; tarım, avcılık ve balıkçılık yaparlardı; Avrupa'nın pamuk talebinin artması üzerine topraklarından çıkarıldılar ve 1830'da Oklahoma'ya sürüldüler; bugün küçük bir bölümü Mississippi'de, çoğu (y. 17.000) Oklahoma'da yaşar
ÇOKULUSLU ŞİRKET
ilgili maddeler
Kapitalizm 10:14a
Tekel 17:106a
Uluslararası ticaret 18:203a
ÇOKYILLIK BİTKİ doğal yaşam sürecinde ikiden çok büyüme dönemi geçiren bitki
ilgili madde Zararlı otlar 19:239b
ÇOK YÜKSEK FREKANS *ya da* **VHF** *ya da* **Çok kısa dalga** elektromagnetik tayfın, 1 ile 10 m arası dalga boyundaki ve 300 ile 30 MHz arası frekanstaki radyo dalgalarını kapsayan bölümü; yayım alanı kısıtlı olduğundan yalnızca yerel radyo ve televizyon yayımlarında kullanılır
ilgili maddeler
Radyo 14:180a, 181b
Radyo ve televizyon yayınları 14:193a
ÇOMAK botanik
ilgili madde Kala 9:272a
ÇOMOLUNGMA *bak.* **EVEREST DAĞI**
"ÇORAK ÜLKE" T.S. Eliot'ın şiiri
ilgili madde Eliot 6:130b
ÇORAP
madde başlığı Çorap 5:40b, görsel
ilgili maddeler
Naylon 13:42b
Örgü ve tığ işi 13:277b
Yozgat 19:193b
ÇORLU Tekirdağ'ın ilçesi; toprakları Trakya'nın en verimli bölgelerinden olan Ergene Havzası'nda yer alır; tarım, sanayi ve ticaret gelişmiştir; nüf. (1990): ilçe 104.303, kent 74.681
ÇORUH IRMAĞI Karadeniz Bölgesi; Erzurum-Kars Yaylası'nın kuzeybatısındaki Mescit Dağı'ndan doğar, SSCB'de Batum'dan Karadeniz'e dökülür; uzunluğu 466 km
ilgili maddeler
Artvin 2:47b
Kuzey Anadolu Dağları 11:156a
ÇORUH-KELKİT DAĞLARI Karadeniz Bölgesi'nde dağ sırası
ilgili madde Kuzey Anadolu Dağları 11:156a
ÇORUH-KELKİT VADİ OLUĞU Karadeniz Bölgesi
ilgili maddeler
Gümüşhane 7:258b
Karadeniz Bölgesi 10:29b
ÇORUM il
madde başlığı Çorum 5:41b, görsel, harita
ÇORUM kent
ana madde Çorum 5:44b, görsel
ilgili madde Keltler 10:155a
ÇOV-ÇOV anayurdu Çin olan siyah dilli ve kıvrık kuyruklu köpek
ilgili madde Köpek 11:48a
ÇÖĞÜR müzik aleti
ilgili madde Bağlama ailesi 2:270a
ÇÖKELTİ
ilgili maddeler
Tepkime: görsel 17:152
Tuz 18:17a
ÇÖKKÜNLÜK *bak.* **RUHSAL ÇÖKÜNTÜ**
ÇÖL
madde başlığı Çöl 5:45a, görsel, harita
ilgili maddeler
Afrika 1:45a
Arabistan 1:307b, 2:308a vd.
Asya 2:87a vd.
Aşınma 2:107a
Doğayı koruma 5:263b
Kumul 11:99b
Kum ve çakıl 11:101a
Serap 15:133b
•Gobi Çölü; Kalahari Çölü; Libya Çölü; Mojave Çölü; Sahra Çölü
ÇÖL ÇEKİRGESİ *ya da* **Sudan çekirgesi**
ilgili madde Çekirge 4:272b, görsel
ÇÖL ENGEREĞİ
ilgili madde Engerek 6:157b
ÇÖLGEÇEN, NESLİ Türk film yönetmeni, d. 1955
ilgili madde Türk sineması 18:140a
ÇÖL İGUANASI
ilgili madde İguana 8:291b
ÇÖL KALDIRIMI suyun ve rüzgârın etkisiyle birbirine kenetlenmiş kayaç parçalarından oluşan yüzey biçimi
ilgili madde Çöl 5:45b
ÇÖL KAPLUMBAĞASI
ilgili madde Kaplumbağa 10:20a
ÇÖL KİRPİSİ
ilgili madde Kirpi 10:279b
ÇÖLMİNESİ
ilgili madde Sütleğen 16:215a
ÇÖL SERÇESİ
ilgili madde Serçe 15:135a
ÇÖL TİLKİSİ çölde yaşayan, küçük gövdeli, iri kulaklı tilki türü
ilgili maddeler
Çöl 5:47a, görsel
Tilki 17:198b
ÇÖLYAK HASTALIĞI
ilgili madde Sindirim 15:221b
ÇÖMLEKÇİ ÇARKI çanak çömleği biçimlendirmek için kullanılan döner tabla
ilgili maddeler
Çanak çömlek 4:237b
Sanayi tasarımı 15:50b
Tekerlek 17:106b
ÇÖMLEKÇİKUŞU altı ötücükuş türünün ortak adı; çalı çırpıyı çamurla sıvayarak yaptıkları kubbe biçimindeki yuvalarıyla tanınırlar; Güney Amerika'ya özgü bir çömlekçikuşu, yuva yapımında kille karıştırdığı otları kullanır
ilgili madde Kuş 11:125b
ÇÖMLEKÇİLİK
ana madde Çanak çömlek 4:237b
ilgili maddeler
Tarihöncesi aletler 17:47a
Uğraşı 18:175a, görsel
ÇÖMLEKÇİ YABANARISI
ilgili madde Yabanarısı 19:65a, görsel
ÇÖNGÇOU *bak.* **ZHENGZHOU**
ÇÖP
ana madde Çevre kirliliği 4:282a, görsel
ilgili madde Atık değerlendirme 2:139b
ÇÖPLEME düğünçiçeğigillerden zehirli, otsu bitki; Avrupa va Asya'nın ormanlık

Aragon 1:311b
Gerçeküstücülük 7:134a
Grafik sanatlar 7:222a
DADALOĞLU Türk halk şairi, ü. 19 yy
madde başlığı Dadaloğlu 5:53b
ilgili madde Adana 1:28b
DADAŞ
ilgili madde Erzurum 6:182b
DADAY Kastamonu'nun ilçesi; Küre ve Ilgaz dağları arasında yer alır; temel geçim kaynağı tarım ve ve ormancılıktır; ilçeye bağlı İnceğiz köyünde en eski Türk evlerinden biri bulunur; nüf. (1990): ilçe 15.131, kasaba 3.502
DAGUERRE, LOUIS-JACQUES-MANDÉ Fransız mucit, 1789-1851
ilgili madde Fotoğrafçılık 7:7a
DAĞ
madde başlığı Dağ 5:54a, tablo
ilgili maddeler
Ay 2:214a, görsel
Bulut 4:56a
Çin Halk Cumhuriyeti: görsel 4:311
Deprem 5:185a
Dünya 6:14a
İklim 8:315a, görsel
Jeofizik 9:199b
Kuzey Amerika 11:151b
Rüzgâr 14:310b vd.
Solunum 15:319a
• *dağ ve sıradağ adları, örn.* Ağrı Dağı; Alp Dağları; Apennin Dağları; Appalaş Dağları; Atlas Dağları; Erciyas Dağı; Everest Dağı; Kuzey Anadolu Dağları; Toroslar; Uludağ
DAĞ AKÇAAĞACI *ya da* **İsfendan**
ilgili madde Akçaağaç 1:109b
DAĞ ALASI göçmen alabalık
ilgili madde Alabalık 1:128a
DAĞ BAŞTANKARASI
ilgili madde Baştankara 3:69b, görsel
DAĞ BUZULU *bak.* **VADİ BUZULU**
DAĞCILIK
madde başlığı Dağcılık 5:55b, görsel
ilgili madde Oksijen 13:138a
DAĞ ÇİLEĞİ *ya da* **Orman çileği**
ilgili madde Çilek 4:303b
DAĞELMASI *bak.* **ANADOLU ADAÇAYI**
DAĞETEĞİ BUZULU
ilgili madde Buzul ve buzullaşma 4:79b
DAĞ GORİLİ
ilgili madde Goril 7:185a, görsel
DAĞILIM istatistik
ilgili madde İstatistik 9:126b
DAĞISTANLI, MUSTAFA Türk güreşçi, d. 1932; üç kez dünya, iki kez de olimpiyat şampiyonu oldu; 1953'te milli mayoyu giydi; serbest ve grekoromen stillerde güreşti; serbest stilde hiç yenilgi almadı ve hiç tuş olmadı; güreşi bıraktıktan sonra antrenörlük yaptı; 1973-80 arası Samsun'dan iki dönem milletvekili seçildi
DAĞITIM
ilgili madde Gazete ve gazetecilik 7:90a, görsel
DAĞ İSPİNOZU
ilgili madde İspinozgiller 99:110b
DAĞ KARAAĞACI
ilgili madde Karaağaç 10:22a
DAĞ KARGASI
ilgili madde Karga 10:62b
DAĞKEÇİSİ
madde başlığı Dağkeçisi 5:58a, görsel
ilgili madde Keçi 10:137b vd.
DAĞ KOATİSİ
ilgili madde Koati 10:289a
DAĞ KOYUNU
ilgili maddeler
Doğayı koruma 5:267a
Koyun 11:27b
DAĞ KUYRUKSALLAYANI
ilgili madde Kuyruksallayan 11:149b, görsel
DAĞLALESİ *ya da* **Manisalalesi** *ya da* **Anemon**
madde başlığı Dağlalesi 5:59a, görsel
ilgili madde Botanik: görsel 3:308
DAĞLARCA, FAZIL HÜSNÜ Türk şair, d. 1914
madde başlığı Dağlarca 5:59b, görsel
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:20b
Destan 5:199b
Şiir sanatı 16:273a
"DAĞLAR VE RÜZGÂR" Sabahattin Ali'nin şiir kitabı
ilgili madde Sabahattin Ali 14:325b
DAĞLIÇ
ilgili madde Koyun 11:28b vd., görsel
DAĞ NİYALASI
ilgili madde Antilop 1:294b
DAĞOLUŞ bir okyanusla ayrılmış olan iki kıtanın birbirine yaklaşması ya da çarpışması sonucunda sıradağların ortaya çıktığı jeodinamik süreç
ilgili maddeler
Alp Dağları 1:179b
Arduvaz 1:324b
DAĞSIÇANI *bak.* **MARMOT**
DAĞ ŞEBEĞİ
ilgili madde Maymun 12:117a
DAĞ TAPİRİ
ilgili madde Tapir 17:9a
DAĞ YAĞMURCUNU
ilgili madde Yağmurcun: görsel 19:69
DAĞ YAĞMURU
ilgili madde Yağmur 19:67b
DAĞ ZEBRASI
ilgili madde Zebra 19:242b
DAHİLİYE *bak.* **İÇ HASTALIKLARI**
DAHL, ANDREAS İsveçli botanikçi, 1751-89; Linnaeus'un öğrencisiydi; yıldızçiçeği, bilimsel adını Dahl'dan almıştır
ilgili madde Yıldızçiçeği 19:176b
DAHOMEY *bak.* **BENİN**
DAİDALOS Yunan mitolojisi
madde başlığı Daidalos ile İkaros 5:60b
DAIMLER, GOTTLIEB Alman mühendis, 1834-1900; otomobilin babası sayılır; yüksek hızlı, içten yanmalı motorlar için ilk patent alanlardandır
ilgili maddeler
İçten yanmalı motor 8:285a
Motorlu taşıtlar 12:281b
Motosiklet 12:290a
Taşımacılık 17:72a
DAİMYO Japonya'da feodal bey
ilgili maddeler
Japonya 9:193a
Samuray 15:43a
DAİRE bir çemberin çevrelediği düzlemsel alan
ilgili maddeler
Alan ve hacim 1:131a, görsel
Diferansiyel ve integral hesap 5:217b vd.
Geometri 7:128b
Matematik 12:95a vd.
DAİRE GRAFİK
ilgili madde Grafik 7:218b, görsel
DAİRESEL TESTERE
ilgili madde Takım tezgâhları 16:298a
"DAISY MILLER" James'in romanı
ilgili madde James 9:183b
DAKAR Senegal
madde başlığı Dakar 5:61a
ilgili madde Senegal 15:125a, görsel
DAKİKA 60 saniyeye eşit zaman birimi; bir saatin altmışta biri olarak tanımlanır, ama daha kesin olarak sezyum atomlarının yaydığı ışıma cinsinden ölçülür
ilgili madde Saat 14:318b
DAKKA Bangladeş
madde başlığı Dakka 5:61b
ilgili madde Bangladeş 3:22a
DAKOTALAR *bak.* **SİULAR**
DAKRON yapay lif
ilgili madde Boya ve cila 3:320b
DAKTİLO *bak.* **YAZI MAKİNESİ**
DAL botanik
ilgili maddeler
Ağaç 1:66a vd.
Gövde 7:207a
Odun 13:127b
DALAK karın boşluğunun sol yanında, diyafram hemen altında yer alan lenf sistemine bağlı organ; kanı süzme işlevini üstlenmiştir; yabancı bir madde saptayınca yok eder ya da antikorlar üretmesi için bağışıklık sistemini harekete geçirir; işe yaramayan alyuvarları kandan ayıklar
ilgili maddeler
Kan 9:301b
Mikroplar 12:214b
DALAMAN Muğla'nın ilçesi; güneyindeki Dalaman Ovası ilin en verimli tarım alanıdır; nüf. (1990): ilçe 26.408, kasaba 15.025
ilgili madde Muğla 12:300b, 301a
DALAMAN ÇAYI Akdeniz Bölgesi; Batı Toroslar'ın Göktepe ve Yaylacık doruklarından inen suların birleşmesiyle doğar, bölgenin batı sınırı yakınlarından Akdeniz'e dökülür; uzunluğu 229 km
ilgili madde Burdur 4:63b
DALAY LAMA Tibet Budacılığı'nın dinsel önderi; her Dalay Lama'nın ardılı, onun yeniden dünyaya gelişi olarak görülür; biri öldüğünde, yeni doğan erkek çocuklar arasından ardılı bulunarak Dalay Lama yapılır; 1959'a kadar Tibet'in aynı zamanda siyasal yöneticisiydi
ilgili maddeler
Lama 11:198b
Lhasa 11:244a
Tibet 17:192a vd.
DALDIRMA bitki üretme yöntemi
ilgili maddeler
Cezayirmenekşesi 4:176b
Erik 6:171b
Üzüm 18:287a
DALDIRMA cam ya da seramik eşyayı, emay denen sıvı boya banyosuna batırarak sırlama tekniği ve bu teknikle üretilmiş eşya
ilgili madde Cam ve camcılık: görsel 4:112
D'ALEMBERT, JEAN LE ROND *bak.* **ALEMBERT, JEAN LE ROND D'**
DALGA hidroloji
madde başlığı Dalga 5:61b, görsel
ilgili madde Denizler ve okyanuslar

"DANTON'UN ÖLÜMÜ" Büchner'in tiyatro oyunu
ilgili madde Tiyatro sanatı 17:215a
DANUA
ilgili madde Köpek 11:47b
DANZIG *bak.* **GDANSK**
DAPHNE Yunan mitolojisi; kendisini kovalayan Apollon'a yakalanmamak için defne ağacına dönüşen su perisi
ilgili maddeler
Apollon 1:306a
Bernini 3:146b
Defne 5:103b
"DAPHNE" Jacopo Peri'nin operası
ilgili madde Opera 13:187a
"DAPHNIS VE CHLOÉ" Ravel'in operası
ilgili maddeler
Chagall 4:178a
Ravel 14:204a
DAR AÇILI ÜÇGEN
ilgili madde Geometri: görsel 7:129
DARALAN EVRİM
ilgili madde Evrim 6:242a
DARBE fizik *bak.* **VURU**
DARBUKA çalgı
ilgili madde Vurmalı çalgılar 19:37a
DAR BURUNLU MAYMUNLAR
ana madde Maymun 12:117a
•Babun; Genon; Gereza; Langur; Mangabey; Şebek
DARBY, ABRAHAM İngiliz demirci ustacı, 1677-1717
ilgili maddeler
Demir ve çelik 5:131b
Teknoloji 17:120a
DARCİLİNG Hindistan; kuzeydoğu Hindistan'da, Batı Bengal eyaletine bağlı il ve kent: Sıkkım Himalayaları üzerinde, dar ve uzun bir sırtta yer alır; 19. yy'da İngiliz askerleri için bir sanatoryuma dönüştürülünce gelişti; özellikle çayı ünlüdür; öbür önemli ürünleri pirinç, mısır, buğday ve kakuledir; kent nüfusu 57.603 (1981)
ilgili maddeler
Çay 4:265a
Himalaya Dağları 8:161b
DARDANOS Çanakkale kenti yakınında eskiçağ kenti
ilgili maddeler
Çanakkale 4:243b
Çanakkale Boğazı 4:247a
DARENDE Malatya'nın ilçesi; Güneydoğu Toroslar'ın uzantılarıyla engebelenir; ilçe merkezi Darende kasabasında pek çok tarihi yapı vardır; nüf. (1990): ilçe 48.612, kasaba 11.488
DAR ES-SELAM *ya da* **Darüsselam** Tanzanya
madde başlığı Dar es-Selam 5:88a
ilgili madde Tanzanya 16:325a vd., görsel
DARGEÇİT Mardin'in ilçesi; daha önce Midyat ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe olarak örgütlendi; nüf. (1990): ilçe 31.436, kasaba 10.079
DARGOMIJSKİ, ALEKSANDR Rus bestecі, 1813-1869
ilgili madde Rus Beşleri 14:297a
DARI
madde başlığı Darı 5:88b, görsel
ilgili madde Tahıl 16:295a
DARIFÜLFÜL
ilgili madde Karabiber 10:23b
DAR-I ŞÛRA-YI ASKERİ
ilgili madde Tanzimat 16:329b
DARÍO, RUBÉN Nikaragualı şair ve diplomat, 1867-1916
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:210a, görsel
DARİUS I Pers kralı, İÖ 550-486
madde başlığı Darius 5:89b
ilgili maddeler
Eski Yunan 6:204b
İran sanatı 9:72b
Maraton Savaşı 12:61a
Medler ve Persler 12:123a, görsel
Mimarlık 12:224b
DARİUS III Pers kralı, ö. İÖ 330; Büyük İskender karşısında yenilgiye uğradı; satraplarından biri tarafından öldürüldü
ilgili madde Büyük İskender 4:87a
"DAR KAPI" Gide'in romanı
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:44a
Gide 7:149a
DARLING IRMAĞI Avustralya; Murray-Darling akarsu sisteminin en uzun ırmağı; uzunluğu 2.700 km, akaçlama havzası 650.000 km^2; üzerinde sulama amaçlı bir dizi baraj bulunur
ilgili madde Avustralya 2:192b
DARPHANE madeni paraların basıldığı yer; ilk devlet darphanesini İÖ 7. yy'da Lidyalılar'ın kurduğu kabul edilir; modern darphaneciliğin temellerini Romalılar attı
ilgili maddeler
Ayar damgası 2:221a
Para 13:317b
DART
madde başlığı Dart 5:90a, görsel
DARÜLACEZE Türkiye'nin ilk düşkünlerevi; 1896'da hizmete girdi; bugün İstanbul Belediyesi'ne bağlıdır; her dinden ve yaştan kimsesiz, sakat ve düşkünleri barındırır; iş yapabilecek durumda olanlar çeşitli atölyelerde çalışır; bakıma muhtaç olanlar için 400 yataklı bir hastanesi vardır
DARÜLBEDAYİ İstanbul Şehir Tiyatrosu•'nun çekirdeği; 1914'te kuruldu
ilgili maddeler
Ertuğrul 6:175a
Milli Edebiyat 12:221b
Türk tiyatrosu 18:147a vd.
DARÜLELHAN *bak.* **İSTANBUL BELEDİYE KONSERVATUVARI**
DARÜLFÜNUN Osmanlı Devleti'nde kurulan ilk üniversite; 1863'te İstanbul'da açıldı; 1900'e kadar çeşitli zamanlarda eğitime ara verdi; II. Meşrutiyet dönemindeki eğitim reformlarıyla çağdaş bir yükseköğretim kurumuna dönüştü; 1924'te İstanbul Darülfünunu adını aldı; 1933 Üniversite Reformu'nda kaldırılarak yerine İstanbul Üniversitesi• kuruldu
ilgili maddeler
Abdülaziz 1:15b
Eğitim 6:71b, 72b
Üniversite ve yüksekokullar 18:268a
DARÜLMUALLİMAT Osmanlı Devleti'nde ilk ve ortaöğretim kurumlarına kadın öğretmen yetiştiren okul; kız rüştiyeleri (ortaokul) ile ibtidailere (ilkokul) öğretmen yetiştirmek amacıyla 1870'te İstanbul'da açıldı; II. Meşrutiyet'te öğretim programı yeniden düzenlendi; 1924'te adı kız öğretmen okulu oldu
DARÜLMUALLİMİN Osmanlı Devleti'nde ilk ve ortaöğretim kurumlarına erkek öğretmen yetiştiren kurum; rüştiyelere (ortaokul) öğretmen yetiştirmek amacıyla 1848'de İstanbul'da açıldı; 1868'de ibtidai (ilkokul), 1874'te idadi (lise) öğretmenliği bölümleri kuruldu; II. Meşrutiyet'ten sonra öğretim programlarında yeni düzenlemeler yapıldı; 1924'te adı erkek öğretmen okulu oldu
ilgili maddeler
Abdülmecid 1:19a
Tanzimat edebiyatı 16:331a
DARÜSSELAM *bak.* **DAR ES-SELAM**
DARÜŞŞAFAKA LİSESİ İstanbul; anasız babasız ve yoksul öğrencilere ortaöğrenim düzeyinde eğitim veren parasız, özel yatılı okul; 1865'te Kapalıçarşı çıraklarını okutmak amacıyla kuruldu; 1873'te bugünkü adını aldı; 1969'da kız öğrencilere de eğitim vermeye başladı; özel seçme sınavıyla öğrenci alır; öğretim süresi toplam yedi yıldır ve bazı dersler İngilizce okutulur
ilgili madde Abdülaziz 1:15b
DARÜŞŞİFA eskiden İslam dünyasında hem hastaların tedavi edildiği, hem de hekimlerin eğitildiği sağlık kurumlarına verilen ad; ilk örneği 707'de Şam'da kuruldu; sonradan bütün İslam ülkelerine yayıldı
ilgili maddeler
Anadolu Selçuklu Devleti 1:255a
Hastane 8:45b vd.
DARWIN Avustralya'da kent; Kuzey Toprakları'nın merkezi ve en büyük limanı; tarım, madencilik, sanayi, ulaşım ve haberleşme merkezi; nüf. 56.482 (1981)
ilgili madde Avustralya: görsel 2:197
DARWIN, CHARLES İngiliz doğa bilgini, 1809-82
madde başlığı Darwin 5:90b, görsel
ilgili maddeler
Antropoloji 1:301b
Doğalcılık 5:259b
Evrim 6:242a, 242b
Galápagos Adaları 7:62a
Irk 8:231b
İspinozgiller 9:110b
Mercan resifi 12:151b
Solucan 15:314a
DARWIN REASI devekuşuyla akraba olan iri, uçamayan kuş türü
ilgili madde Rea 14:204a
D'ASCANIO, CORRADINO İtalyan helikopter yapımcısı
ilgili madde Helikopter 8:120a
DATÇA Muğla'nın ilçesi; Reşadiye (Datça) Yarımadası üzerinde; doğal güzellikleri ve temiz deniziyle önemli turizm merkezlerinden biridir; eskiçağdaki Knidos kentinin kalıntıları yarımadanın ucunda yer alır; nüf. (1990): ilçe 10.741, kasaba 5.022
DATÇA Muğla'da ilçe merkezi kasaba
madde başlığı Datça 5:91b, görsel
DAUDET, ALPHONSE Fransız yazar, 1840-97
madde başlığı Daudet 5:93a, görsel
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:19a
Fransız edebiyatı 7:42b
DAUMIER, HONORÉ Fransız ressam ve karikatürcü, 1808-79
madde başlığı Daumier 5:94a
ilgili maddeler
Karikatür 10:68b
Taşbaskı 17:63a
•"Ayaklanma"
DAVA hukuk

ana madde Duruşma 5:312a vd.
ilgili madde Avukat 2:190b
"DAVA" Kafka'nın romanı
ilgili maddeler
Kafka 9:254a
Varoluşçuluk 18:306b
"DAVACILAR" Racine'in komedisi
ilgili madde Racine 14:171b
DAVA MAHKEMELERİ
ana madde Mahkeme 11:332a
ilgili madde Yargı sistemi 19:106a
DAVAO Filipinler'de kent; uluslararası limanından pirinç, kopra, mısır ve abaka ihraç edilir; hindistancevizi bahçeleri ile pirinç tarlaları arasında yayılan 2.212 km²'lik alanıyla dünyanın en geniş kentlerinden biridir; II. Dünya Savaşı sırasında yıkıma uğradı; nüf. 610.375 (1985)
DAVID, JACQUES-LOUIS Fransız ressam, 1748-1825
madde başlığı David 5:95a
ilgili maddeler
Klasikçilik ve Yeniklasikçilik 10:283b
Resim sanatı 14:229a
•"Marat'nın Ölümü"; "Sokrat'ın Ölümü"
DAVID I İskoçya kralı, y. 1082-1153
ilgili madde İskoçya 9:94b
"DAVID COPPERFIELD" Dickens'ın romanı
ilgili madde Dickens 5:214a
DA VINCI, LEONARDO *bak.* **LEONARDO DA VINCI**
DAVIS, BETTE ABD'li kadın sinema oyuncusu, 1908-89; sinema ve özel yaşamındaki güçlü kişiliği, duyarlı ve sinirli kadın tiplemelerindeki başarılı oyunculuğuyla tanındı; 10 kez Oskar'a aday oldu; *Tehlikeli Kadın* (1935) ve *Jezebel* (1938) filmlerindeki oyunuyla bu ödülü iki kez kazandı
DAVIS, JEFFERSON ABD'li devlet adamı, 1808-89; İç Savaş sırasında Amerika Konfederasyonu'nun başkanı; savaştan sonra tutuklanıp vatana ihanetle suçlandıysa da mahkeme önüne çıkarılmadı
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:212a
Lincoln 11:261a
DAVIS, JOHN İngiliz denizci, y. 1550-1605
ilgili maddeler
Falkland Adaları 6:251b
Kutupların keşfi 11:137a
DAVIS, MILES ABD'li caz trompetçisi, d. 1926; yalın ve duru yorumuyla birçok trompetçiyi etkiledi; yenilikçi müzikçilerle oluşturduğu topluluklarla *cool jazz*, *jazz rock* ve *jazz funk* gibi caz üsluplarının gelişmesine öncülük etti
ilgili madde Caz 4:138b
DAVIS KÖRFEZİ *ya da* **Davis Boğazı** Kanada; Atlas Okyanusu'nun kuzeyinde, Baffin Adası ile Grönland arasında; Kuzeybatı Geçidi'nin bir bölümünü oluşturur; uzunluğu 640 km, genişliği 320-640 km arasındadır
ilgili maddeler
Keşifler 10:193b
Kutupların keşfi 11:137a
DAVIS KUPASI tenis turnuvası; resmi adı *Uluslararası Çim Kort Tenis Turnuvası* ; ulusal kadın ve erkek takımları katılır; her yıl düzenlenir; daha çok Avustralya, Fransa ve ABD üstünlük sağlamıştır
ilgili madde Tenis 17:148a, 148b
DAVRANIŞ
ilgili maddeler
Psikoloji 14:154b
Ruh hastalıkları 14:295a
•Hayvan davranışı; İnsan davranışı
DAVRANIŞ BİLİMLERİ
ilgili madde Toplum bilimleri 17:248a
DAVRANIŞÇI PSİKİYATRİ
ilgili madde Psikiyatri 14:154a
DAVRAS DAĞI Akdeniz Bölgesi; Isparta'nın doğusunda; yüksekliği 2.635 m
ilgili madde Toroslar 17:256a
DAVUD, HZ. İsrailoğulları'nın peygamberi ve kralı, ö. İÖ y. 962
madde başlığı Davud, Hz. 5:95b, görsel
ilgili maddeler
Kutsal Kitap 11:131a
Süleyman, Hz. 16:197a
Yahudiler ve Musevilik 19:73a
•Mezmur
"DAVUD" Donatello'nun heykeli
ilgili madde Donatello 5:297b, görsel
"DAVUD" Michelangelo'nun heykeli
ilgili madde Michelangelo 12:202b
DAVUD AĞA Osmanlı mimar, ö. 1598; Mimar Sinan'ın yanında yetişti; onun ölümünden sonra başmimarlığa getirildi; İncili Köşk ve Sepetçiler Kasrı'nın yanı sıra birçok cami, medrese ve türbe yaptı; en önemli yapıtı, projesini çizip temelini attığı Eminönü'ndeki Yeni Cami'dir
ilgili madde Türk mimarlığı 18:113b
DAVUD ANTAKİ Arap bilgin, hekim ve şair, 1541-99; klasik İslam kültürünün son temsilcisiydi; *Tezkire-i Davud* adıyla bilinen kitabında genel tıp bilgilerine, hastalıklara, tedavi yöntemlerine ve ilaçlara yer verdi; ayrıca patoloji, aritmetik, geometri, felsefe ve mantık konularında kitaplar yazdı
DAVUD HAN Afganistanlı devlet adamı, 1909-78
ilgili madde Afganistan 1:42a
DAVUD PAŞA Osmanlı sadrazamı, ö. 1623
ilgili madde Genç Osman 7:125b
DAVUL
madde başlığı Davul 5:96b, görsel
ilgili maddeler
Bando 3:19a
Halk müziği 8:17a
İşaretleşme 9:138b
Vurmalı çalgılar 19:35b, 37b
DAVY, EDMUND İrlandalı kimyacı, 1785-1857; asetileni bulmuştur
ilgili madde Asetilen 2:57b
DAVY, SIR HUMPHRY İngiliz kimyacı, 1778-1829
madde başlığı Davy 5:98a, görsel
ilgili maddeler
Anestezi 1:271a
Aydınlatma 2:231b
Faraday 6:253b
Kimyasal elementler 10:267b
Klor 10:287b
Magnezyum 11:323b
Sodyum ve soda 15:297a
Stephenson 16:136b
Su 16:148b
DAVY LAMBASI *bak.* **GÜVENLİK LAMBASI**
DAYAKLAR halk
ilgili maddeler
Borneo 3:296a
Güneydoğu Asya 7:295a
DAYAN, MOŞE İsrailli asker ve devlet adamı, 1915-81; 1956 ve 1967'de Araplar'a karşı büyük başarı kazandı; 1953-58 arasında genelkurmay başkanı, 1967-73 arasında savunma bakanıydı; 1977'de Menahem Begin hükümetinde dışişleri bakanı oldu; 1979'da istifa etti
DAYANAK NOKTASI *bak.* **DESTEK NOKTASI**
DAYANANDA SARASVATİ Hindu çileci ve toplumsal reformcu, 1824-83; Hindular'ın en eski kutsal metinleri olan *Vedalar* 'ın dünyevi ve ruhani üstünlüğüne geri dönülmesini savunan bir örgütün kurucusudur; çok sayıda eğitim ve hayır kurumu açtı; Hint milliyetçiliğinin uyanışına katkıda bulundu
ilgili madde Hint edebiyatı 8:178a
DAYANIŞMA SENDİKASI Polonyalı sendikacıların Eylül 1980'de Gdansk'ta kurdukları bağımsız işçi sendikası; 1981'de sıkıyönetim ilan edilince etkinliği durduruldu, 1982'de de hükümet kararıyla kapatıldı; bir yeraltı örgütü olarak varlığını sürdürdü ve yönetime karşı muhalefetin odak noktası oldu; 1989'da yeniden yasallık kazandı ve parlamento seçimlerinden sonra kurulan hükümette çoğunluğu ele geçirdi; sendikanın önderi Lech Wałesa 1990'da cumhurbaşkanı seçildi
ilgili maddeler
Gdansk 7:99b
Polonya 14:115a
DAYI 16. ve 19. yy'lar arasında Osmanlı Devleti'ne bağlı Garp Ocakları•'nın komutanlarına verilen unvan; genellikle askerler ya da denizciler arasından seçilirdi; Tunus, Cezayir ve Trablusgarp'ın yönetimi dayılara bırakılmıştı; askeri güce dayanarak yönetimi ellerinde tutar, bölgelerinde mutlak otoriteyi temsil ederlerdi
DAYIOĞLU, GÜLTEN Türk kadın yazar, d. 1935; çocuk öyküleri ve çocuk romanlarıyla tanınır; bazı yapıtları Almanca'ya çevrilmiş, yurtiçinde çeşitli ödüller kazanmıştır
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:21a
DAYLAR *bak.* **TAYLAR**
DAY LEWIS, C. İngiliz yazar, 1904-72
ilgili maddeler
Auden 2:161b
Takma ad 16:305a
DAZBOG Slav mitolojisi
ilgili madde Efsane ve mitler 6:58a
DAZKIRI Afyonkarahisar'ın ilçesi; topraklarının büyük bölümü Göller Yöresi'nde bulunur; bir bölümü sazlıklarla kaplı olan Dazkırı Ovası ilçenin başlıca tarım alanıdır; nüf. (1990): ilçe 16.258, kasaba 6.677
DAZLAK KARTAL Kuzey Amerika'ya özgü kartal türü; su kenarlarında yaşar; ölü balıklar, hayvan leşleri ve güçsüz düşmüş su kuşlarıyla beslenir; başı ve kuyruğu beyaz, gövdesi koyu kahverengidir; ABD'nin ulusal simgesidir
ilgili madde Kartal 10:78a
DC-2 uçak
ilgili madde Havacılık tarihi 8:64a, görsel
DC-3 uçak
ilgili madde Havacılık tarihi: görsel 8:67
DC-6 uçak
ilgili madde Havacılık tarihi: görsel 8:67
DC-8 uçak

kuşağa aktarılan değişiklik; bazı değişimler, kalıtsal maddenin kopyalanması sırasındaki anlık bir hatadan kaynaklanır; bazıları ise ışınım gibi dış etkenlerin etkisiyle zaman içinde ortaya çıkar
ilgili maddeler
Kalıtım ve genetik 9:281b
Kalıtsal hastalıklar 9:286b
Sirke sineği 15:258b

DEĞİŞKEN AKIM *bak.* **ALTERNATİF AKIM**

DEĞİŞKEN SIĞAÇ
ilgili madde Sığaç 15:174b, görsel

DEĞİŞME ÖZELLİĞİ matematik
ilgili maddeler
Aritmetik 2:11b
Matematik 12:103b, 104a vd.

DEĞNEKÇEKİRGESİ *ya da* **Cadıçekirgesi**
madde başlığı Değnekçekirgesi 5:110a, görsel
ilgili maddeler
Çekirge 4:273b
Koruyucu renklenme 11:21b

DE HAVILLAND COMET *bak.* **COMET**

DE HAVILLAND MOSOUITO *bak.* **MOSQUITO**

DEHHANİ (HOCA) *bak.* **HOCA DEHHANİ**

DEİANEİRA Yunan mitolojisinde Herakles'in karısı
ilgili madde Herakles 8:132a

DEIMOS Mars'ın iki uydusundan dışta olanı
ilgili madde Mars 12:78a

DEINONYCHUS
ilgili madde Dinozor 5:236b

DEKA uluslararası birimler sisteminde kullanılan önek
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:78

DEKABRİST AYAKLANMASI Çarlık Rusya, 1825
ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:19a

DEKADANLAR Sembolizm akımına öncülük eden şairler topluluğu
ilgili maddeler
Sembolizm 15:115a
Servet-i Fünun 15:139a

DEKAR alan ölçüsü birimi
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:77

DEKATLON yarışmacıların, üst üste iki gün boyunca 10 ayrı pist ve alan yarışmasına katıldıkları atletizm dalı
ilgili madde Atletizm 2:147b

DEKKAN YAYLASI Hindistan; yarımadanın büyük bölümünü kaplayan, üçgen biçiminde yüksek bir yayladır; ortalama yüksekliği y. 600 m; doğusu ve batısı, yaylanın güney ucunda birleşen Gat Sıradağları'yla çevrilidir; kuzeyinde Satpura Sıradağları bulunur; iklimi kurak ve yer yer kıraçtır; yeraltı kaynakları açısından zengindir
ilgili maddeler
Asya 2:84b
Hindistan 8:166a

DEKLANŞÖR fotoğraf makinesinde, çok kısa bir an için açılarak ışığın filme ulaşmasına olanak veren mekanik düzenek
ilgili madde Fotoğraf makinesi 7:12a

DE KOONING, WILLEM Hollanda asıllı ABD'li ressam, d. 1904; Soyut Dışavurumculuk• akımının başlıca temsilcilerinden; "Kadın I-II" (1952-53) adlı dizisinde olduğu gibi, yapıtlarının çoğunda soyut, figüratif ya da simgeci üslupla kadınları işlemiştir
ilgili madde Dışavurumculuk 5:211b

DEKORASYON
ilgili madde İç mimarlık 8:280b, 282a vd.

DEKORATİF SANATLAR *bak.* **SÜSLEME SANATLARI**

DEKSTROZ *bak.* **GLİKOZ**

DELACROIX, EUGÈNE Fransız ressam, 1798-1863
madde başlığı Delacroix 5:110b
ilgili maddeler
Resim sanatı 14:231a
Romantizm 14:276b
•"Halka Yol Gösteren Özgürlük"

DELAUNAY, ROBERT Fransız ressam, 1885-1941
ilgili maddeler
Chagall 4:177b
Kübizm 11:167b

DELAUNAY, SONIA Fransız kadın ressam, 1885-1979
ilgili maddeler
Chagall 4:177b
Kübizm 11:167b

DE LAVAL, KARL GUSTAF İsveçli mühendis, 1845-1913
ilgili madde Türbin 18:24a

DELAWARE ABD'nin doğusunda eyalet; ilk yerleşmeyi 1683'te İsveçliler kurdu; 17. yy'da önce Hollandalılar'ın, sonra İngilizler'in eline geçti; 1787'de ABD Anayasası'nı onaylayan ilk eyalet oldu; İç Savaş'ta Güneyliler'in yanında yer aldı; ülkenin ikinci küçük eyaleti; başkent Dover; nüf. 668.696 (1990)

DELEGE bir görevi yerine getirmesi için yetki verilen kişi
ilgili maddeler
Avrupa Toplulukları 2:189a
Seçim 15:104a
Siyasal partiler: görsel 15:281

DELFİ *ya da* **Delphoi** Eski Yunan'da kent
ana madde Delfi kâhinleri 5:111b vd.
ilgili maddeler
Apollon 1:305b
Ejderha 6:81b
Kâhin 9:259b
Krezüs 11:74b
Lidya 11:249a
Mağara 11:326b
Spor 16:49b

DELFİ KÂHİNLERİ
madde başlığı Delfi kâhinleri 5:111b
ilgili maddeler
Eski Yunan 6:202b
İstanbul 9:116b
Kâhin 9:259b
Krezüs 11:74b
Oidipus 13:134b
Perseus 14:51b
Sokrat 15:306b
Thebai 17:173b
Themistokles 17:174a
•Salamis Savaşı

DELFT Hollanda'da kent; Zuidholland ilinde, Schide Irmağı üzerinde, Rotterdam ile Lahey arasında; 1075'te kuruldu; 16. yy'da önemli bir ticaret merkeziydi; 17. yy'da adını taşıyan seramiklerle ün kazandı; Orange Prensi I. Willem 1584'te düzenlenen bir suikastla burada öldürüldü; ressam Jan Vermeer'in doğum yeri; nüf. 86.278 (1983 tah.)
ilgili madde Hollanda 8:199a

DELFT SERAMİĞİ ilk kez 17. yy'da Hollanda'daki Delft kentinde yapılan seramik; kalay oksitli bir sırla kaplıdır; 17. ve 18. yy'larda İngiltere'de üretilen kalay sırlı seramikler de bu adla anılır
ilgili madde Çanak çömlek 4:240a

DELHİ Hindistan
madde başlığı Delhi 5:112b, görsel

DELHİ SULTANLIĞI 1206-1555; Kuzey Hindistan'da egemenlik kurmuş İslam devleti; Gazneliler'in ve Gurlular'ın egemenliğini devralan bu sultanlık, Muizziler, Halaciler, Tuğluklular, Seyyidler, Ludiler ve Suriler adını taşıyan altı hanedanca yönetildi; Hindistan'da İslam egemenliğinin kökleşmesini sağlayan Delhi Sultanlığı, yerini Babür'ün kurduğu Hint-Türk İmparatorluğu'na bırakarak tarihten silindi

DELİBAŞ AYAKLANMASI *bak.* **KONYA AYAKLANMASI**

DELİCE Kırıkkale'nin ilçesi; daha önce Ankara iline bağlı bir ilçeydi; 1989'da il olan Kırıkkale'ye bağlandı; nüf. (1990): ilçe 27.688, kasaba 7.415
ilgili madde Kırıkkale 10:214a

DELİCE BUĞDAY
ilgili madde Buğdaygiller 4:44a

DELİCE DOĞAN sırtı koyu kahverengi, karnı beyaz üstüne koyu renk çizgili doğan türü; küçük kuşlar ve iri böceklerle beslenir
ilgili madde Doğan 5:261b

DELİCE IRMAĞI İç Anadolu Bölgesi; Kızılırmak'ın en uzun kolu; Akdağmadeni Dağları'ndan doğar; uzunluğu 426 km
ilgili madde Kızılırmak 10:246b

DELİCE ZEYTİN
ilgili maddeler
Türkiye 18:49a
Zeytin 19:251a

"DELİ DOLU" Cemal Reşit Rey'in opereti
ilgili madde Türk Beşleri 18:28a

"DELİ DUMRUL" Tanç'ın operası
ilgili madde Opera 13:189b

DELİ HASAN Celali Ayaklanmaları'nın elebaşlarından, ö. 1606
ilgili maddeler
Celali Ayaklanmaları 4:146a
Mehmed 12:124b

DELİ İBRAHİM Osmanlı padişahı, 1615-48; I. Ahmed'in oğlu; hk. d. 1640-48; çocukluğu ve gençliği sarayda kapalı geçtiği için ruh sağlığı bozulmuştu; dengesiz davranışları yüzünden "Deli" lakabıyla anıldı; padişahlığı sırasında altı sadrazam değiştirdi; yönetim daha çok saray ağalarının ve annesi Kösem Sultan'ın elindeydi; bir yeniçeri ayaklanmasıyla tahttan indirilerek öldürüldü
ilgili madde Celali Ayaklanmaları 4:146b

"DELİ İBRAHİM" Oflazoğlu'nun tiyatro oyunu
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:150b

DELİKLİLER *ya da* **Foraminiferler** kireçli kabuklarının üstünde delikler olan tekhücreli deniz canlıları
ilgili maddeler
Plankton 14:90b
Tebeşir 17:99b
Tekhücreli hayvanlar 17:110a

Zooloji 19:269a
DELİKLİ TUĞLA
ilgili madde Tuğla 17:309b
DELİLA *bak.* **DALİLA**
"DELİLİĞE ÖVGÜ" Erasmus'un yapıtı
ilgili madde Erasmus 6:164b
DELİLLER HANI Diyarbakır
ilgili madde Diyarbakır: görsel 5:254
DELİRİUM düşünce ve davranış bozuklukları, huzursuzluk ve sanrılarla ortaya çıkan ruhsal bozukluk; bazı ağır zehirlenmelerden ve yüksek ateş ya da kalp yetmezliği gibi beyni etkileyebilen rahatsızlıklardan kaynaklanır; genellikle, nedeni ortadan kalkınca kendiliğinden sona erer
DELİ TÜTÜN
ilgili madde Tütün 18:151a
DELLA ROBBIA AİLESİ ünlü heykelciler yetiştirmiş Floransalı İtalyan aile; Luca Della Robbia (1400-82) Floransa Rönesansı'nın öncülerindendi; kurduğu aile atölyesi, *terracotta* denen sırlı pişmiş topraktan eşya yapımında uzmanlaşmıştı; Luca'nın ölümünden sonra atölyenin başına yeğeni Andrea (1435-1525), onun ölümünden sonra da oğlu Giovanni (1469-1529) geçti; özellikle kiliseler için yaptıkları kabartmalarla tanınırlar
ilgili madde Floransa 6:316b
DELME TEZGÂHI
ilgili madde Takım tezgâhları 16:298a
DELOS Yunanistan'a bağlı ada; Ege Denizi'ndeki Kykladlar'ın en küçüğü; ilkçağın din, siyaset ve ticaret merkezlerinden biriydi; bugün yerleşme olmayan ıssız bir adadır; Athena Tapınağı'nın kalıntıları, dokuz mermer aslan heykeli ve dev boyutlu bir Apollon heykeli bulunur; nüf. 16 (1981)
DELOS BİRLİĞİ Yunan kent devletlerinin Persler'e karşı oluşturduğu birlik; İÖ 478-477'de, Atina'nın önderliğinde kuruldu
ilgili maddeler
Eski Yunan 6:205b
İstanbul 9:116b
İyonya 9:161b
DELPHİNİON Milet'te Apollon Tapınağı; Söke, Aydın
ilgili madde Milet 12:219b
DELPHOİ *bak.* **DELFİ**
DELTA
madde başlığı Delta 5:114a, görsel
ilgili maddeler
Akarsu 1:103b, görsel
Akdeniz 1:111a
DELTA KANATLI UÇAK
ilgili maddeler
Havacılık tarihi 8:66a vd.
Uçak 18:153b, 154a
DELTA KOVA YAĞMURU meteor yağmuru; en kolay izlenebilenlerdendir
ilgili madde Meteor ve meteorit: tablo 12:174
DELTA SEFE
ilgili madde Yıldız 19:175b
DEMAVEND TEPESİ İran; Elbruz Dağları'nın en yüksek doruğu; yüksekliği 5.670 m
ilgili madde Tahran 16:269a
DEMETER Yunan mitolojisi
madde başlığı Demeter 5:115b, görsel
ilgili madde Bergama 3:136b
DEMETER KUTSAL ALANI Bergama, İzmir
ilgili madde Bergama 3:136a vd.

DE MILLE, CECIL BLOUNT ABD'li film yapımcısı ve yönetmeni, 1881-1959; *On Emir* (1923) ve *Hazreti İsa* gibi, konuları Kutsal Kitap'tan alınmış büyük yapımlarıyla tanındı; *Harikalar Sirki* (1952) filmiyle Oskar ödülü kazandı
ilgili madde Sinema 15:231a
DEMİR *ya da* **Çapa** denizcilik
madde başlığı Demir 5:116a, görsel
DEMİR metal
madde başlığı Demir ve çelik 5:120b
ilgili maddeler
Alaşım 1:136a vd.
Beslenme 3:150b
Demir Çağı 5:117a vd.
Genleşme 7:127a
Kan 9:299b
Madencilik 11:313b vd.
Metal 12:169b, 170a
Pas 14:16a
Sanayi Devrimi 15:45b
Sıvı 15:187b
Tarihöncesi aletler 17:47b vd.
Teknoloji 17:117b, 121a
DEMİRAĞ, NURİ Türk iş ve siyaset adamı, 1886-1957
ilgili madde Türkiye 18:85b
DEMİRAĞ, TURGUT Türk film yapımcısı ve yönetmeni, 1920-87
ilgili madde Türk sineması 18:134a
DEMİR ALAŞIMI
ilgili madde Alaşım 1:136a
DEMİRBAŞ ŞARL *bak.* **KARL XII**
"DEMİRBAŞ ŞARL" Musahipzade Celal'in oyunu
ilgili madde Musahipzade Celal 12:316a
DEMİRCİ Manisa'nın ilçesi; topraklarının hemen hemen tümü dağlarla kaplıdır; zengin bir orman örtüsüne sahip olduğundan ormancılık gelişmiştir; ayrıca halı dokumacılığı önemli bir gelir kaynağıdır; nüf. (1990): ilçe 60.184, kasaba 20.576
DEMİRCİ, LATİF Türk karikatürcü, d.1961
ilgili madde Türk karikatürü 18:104a, görsel
DEMİRCİ-SİMAV DAĞLARI Ege Bölgesi; Demirci'nin batısından başlayıp Simav'a kadar uzanan dağ sırası; en yüksek noktası 1.800 m
DEMİR ÇAĞI
madde başlığı Demir Çağı 5:117a, görsel
ilgili maddeler
Arkeoloji 2:19a
Konut 10:324a
Tarihöncesi aletler 17:47b, görsel
DEMİR-ÇELİK SANAYİSİ
ana madde Demir ve çelik 5:131b vd.
ilgili maddeler
Asya: Çin: görsel 2:88
Bessemer 3:153a
Gaz 7:85a
Oksijen 13:138b
DEMİR EKSİKLİĞİ KANSIZLIĞI demir eksikliğinden ileri gelen ve en sık rastlanan kansızlık türü
ilgili madde Kan 9:303a
DEMİREL, SÜLEYMAN Türk siyaset adamı, d. 1924
madde başlığı Demirel 5:119b, görsel
ilgili madde Türkiye 18:93a, 95a
DEMİR HAÇ NİŞANI Almanya'da askeri madalya; 1813'ten bu yana askeri başarılar için verilir

ilgili madde Madalya ve nişanlar 11:309b, görsel
DEMİRHİNDİ Afrika'da kendiliğinden yetişen, baklagillerden herdemyeşil ağaç; keçiboynuzuna benzeyen meyvelerinden reçel ve şerbet yapılır; ayrıca yaprakları çay gibi demlenerek solucan düşürücü, meyveleri de müshil olarak kullanılır
DEMİRİŞ, OKAN Türk besteci, d. 1942
ilgili madde Opera 13:189b
DEMİRKAPI Romanya; Karpat Dağları'nın güneybatı ucunda dar boğaz
ilgili madde Avrupa 2:182a
DEMİRKAZIK kuzey gökkürede yıldız; Latince adı *Polaris*; yaklaşık 12.000 yıldır tam kuzey gökkutbunda bulunduğu için Kutup Yıldızı adıyla bilinir
ana madde Kutup Yıldızı 11:140b
ilgili madde Takımyıldız 16:302b
DEMİRKIR ANTİLOP Afrika'nın güneyinde yaşayan, kısa ve kalın boynuzlu antilop
ilgili madde Antilop 1:294b
DEMİRKÖPRÜ BARAJI Manisa
ilgili madde Baraj: tablo 3:36
DEMİRKÖY Kırklareli'nin ilçesi; güneyini ve batısını Istranca Dağları engebelendirir; topraklarının büyük bölümü zengin orman örtüsüyle kaplıdır; ilçenin Karadeniz kıyısında yer alan İğneada bucağı yabanıl yaşam açısından önemli bir merkezdir; nüf. (1990): ilçe 12.976, kasaba 5.203
DEMİRLİ GÖKTAŞI *bak.* **DEMİR METEORİT**
DEMİR MASKELİ ADAM Fransız siyasal tutuklu, ö. 1703; maskeli olarak tek kişilik hücrede tutuldu; XIV. Louis'nin görevden alınan Maliye Bakanı Nicolas Fouquet'nin, 1669'da tutuklanan uşağı Eustache Dauger olduğu sanılır
ilgili madde Bastille 3:60b
DEMİR METEORİT *ya da* **Demirli göktaşı** *ya da* **Siderit**
ilgili madde Meteor ve meteorit 12:175a
DEMİR OKSİT
ilgili maddeler
Boya ve cila 3:316a
Çanak çömlek 4:237b
Demir ve çelik 5:125a
Pusula 14:163b
Ses kaydı 15:148b
"DEMİR ÖKÇE" London'ın romanı
ilgili madde London 11:278a
DEMİRÖZÜ Bayburt'un ilçesi; daha önce Gümüşhane iline bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; 1989'da il olarak örgütlenen Bayburt'a bağlandı; nüf. (1990): ilçe 13.319, kasaba 2.452
•Bayburt
DEMİR PERDE SSCB'nin kendisini ve Doğu Avrupa ülkelerini, komünist olmayan ülkelerle ilişkiye kapalı tutma politikasını simgeleyen terim; bu terimi ilk kez 1946'da Winston Churchill kullandı; 1953'te Stalin öldükten sonra Demir Perde'nin kısıtlamaları büyük ölçüde azaldı
DEMİRYOLU
madde başlığı Demiryolu ve tren 5:132b
ilgili maddeler
İşaretleşme 9:143a, görsel
Karayolu 10:50b
Sanayi Devrimi 15:46b
Stephenson 16:136a, 137a
Tarım tarihi 17:27a
Taşımacılık 17:72a vd.

ilgili maddeler
Alize rüzgârları 1:153a
Antarktika 1:290a
Büyük Okyanus 4:89a
Denizler ve okyanuslar 5:167a
Gelgit 7:104a
Hint Okyanusu 8:178b
İklim 8:314b
Jeofizik 9:200b
•Gulf Stream; Labrador Akıntısı
DENİZ ALASI
ana madde Alabalık 1:127b, görsel
DENİZALTI
madde başlığı Denizaltı 5:147b, görsel
ilgili maddeler
Abluka 1:20b
Deniz kuvvetleri 5:165a
Hava kuvvetleri 8:77a
İkinci Dünya Savaşı 8:297a
Periskop 14:48b
Torpil 17:258a
DENİZALTI KABLOSU
ilgili maddeler
Kablo 9:236b vd.
Telekomünikasyon 17:129a
"DENİZ ALTINDA YİRMİ BİN FERSAH" Verne'in romanı
ilgili maddeler
Bilimkurgu 3:188a
Verne 18:327a, görsel
DENİZANASI
madde başlığı Denizanası 5:153a, görsel
ilgili maddeler
Hayvan 8:96a
Hayvan davranışı 8:106b
Solunum 15:315b
DENİZASLANI daha çok Büyük Okyanus'ta yaşayan beş fok türünün ortak adı; tüyleri kısa ve serttir; küçük kulakları ve palet biçiminde iri ayakları vardır; bazı türlerde erkekler yelelidir; balık ve kalamarla beslenir, üreme mevsiminde büyük sürüler oluştururlar
ilgili madde Fok 6:323b, görsel
DENİZATI
madde başlığı Denizatı 5:154b, görsel
ilgili madde Balık 2:313a, 314a, görsel
DENİZ BALIKÇILIĞI
ana madde Balıkçılık 2:316a, 321b vd., görsel
DENİZ BİYOLOJİSİ deniz canlılarını konu alan bilim dalı
ilgili madde Biyoloji 3:242b
DENİZ CANLILARI
madde başlığı Deniz canlıları 5:155b
DENİZCİLİK eskiden denizaşırı fetihler ya da savunma gibi askeri amaçlarla, çağımızda ise yolcu ve yük taşımacılığına yönelik ticari amaçlarla denizlerde yürütülen etkinliklerin tümü
ana maddeler
Deniz taşımacılığı 5:176a vd., görsel
Seyir 15:156b vd., görsel
ilgili maddeler
Harita ve haritacılık 8:36b
İşaretleşme 9:138b
•Deniz kuvvetleri; Deniz savaşı; Deniz teknesi; Gemi; Kıyı koruma; Pusula; Radar
DENİZÇAKISI *ya da* **Denizusturası** *ya da* **Sulina** y. 20 cm uzunluğundaki kabuğu bir çakıyı ya da usturayı andıran çiftçenetli yumuşakça; planktonlar ve organik artıklarla beslenir
ilgili maddeler
Kıyı canlıları 10:237b, görsel
Midye 12:208a
"DENİZDE KAR FIRTINASI" Turner'in tablosu
ilgili madde Turner 18:9b, görsel
DENİZDİŞİ yumuşakça
ilgili madde Yumuşakçalar 19:204a
DENİZDÜDÜKÇÜNÜ
ana madde Düdükçün 5:325b, görsel
ilgili madde Kıyı kuşları 10:238b
"DENİZE DOĞRU KONUŞMA" Rifat'ın şiir kitabı
ilgili madde Rifat 14:240a
DENİZEJDERİ balık
ilgili madde Balık: görsel 2:312
DENİZ FENERİ
madde başlığı Deniz feneri 5:156b, görsel
ilgili maddeler
İşaretleşme: görsel 9:142
Kıyı koruma 10:238a
Seyir 15:160b
"DENİZ FENERİ" Woolf'un romanı
ilgili madde Woolf 19:59b
DENİZFİLİ *bak.* **FİL FOKU**
DENİZGERGEDANI sırt yüzgeci olmayan küçük balina; erkeklerin üstçenesinde, 3 m'ye kadar uzayabilen ve gergedan boynuzunu andıran düz bir diş bulunur; Kuzey Kutup Bölgesi kıyılarında yaşayan ve 15-20 tanesi bir araya gelerek gruplar oluşturan bu memelilerin başlıca yiyeceği balıklar, kafadanbacaklılar ve kabuklulardır
ilgili maddeler
Balina 2:331a
Fildişi ve fildişi oymacılığı 6:293a
"DENİZ GURBETÇİLERİ" Halikarnas Balıkçısı'nın romanı
ilgili madde Halikarnas Balıkçısı 8:9a
DENİZGÜLÜ *bak.* **DENİZŞAKAYIĞI**
DENİZGÜZELİ *bak.* **MANATİ**
DENİZ HARP AKADEMİSİ Türk Silahlı Kuvvetleri'ne kurmay subay yetiştiren askeri eğitim kurumu; kuruluşu, 1887'de Mekteb-i Bahriye-i Şahane'de açılan kurmay sınıfına dayanır; bu sınıf 1930'ta Deniz Harp Akademisi'ne dönüştü; bugün Harp Akademileri Komutanlığı'na bağlı olarak İstanbul'da etkinliğini sürdürmektedir
ilgili madde Askeri okullar 2:62b
DENİZ HARP OKULU Türk Silahlı Kuvvetleri'ne subay yetiştiren askeri okul; 1776'da kurulan Mühendishane-i Bahri-i Hümayun (Deniz Mühendishanesi) 1846'da Mekteb-i Bahriye-i Şahane, 1928'de de Deniz Harp Okulu adını aldı; Deniz Lisesi'nden gelen öğrencilere dört yıllık eğitim verir; tesisleri İstanbul Tuzla'dadır
ilgili madde Askeri okullar 2:62b
DENİZHIYARI
madde başlığı Denizhıyarı 5:159b, görsel
ilgili maddeler
Derin deniz canlıları 5:195a
Derisidikenliler 5:197a
Kıyı canlıları 10:237a
DENİZ İGUANASI
ilgili maddeler
Galápagos Adaları: görsel 7:62
İguana 8:291a
Keler 10:152a
DENİZİĞNESİ
madde başlığı Deniziğnesi 5:160a, görsel
ilgili maddeler
Balık 2:314a
Denizatı 5:155a
DENİZİNEĞİ aşırı avlanma nedeniyle 18. yy ortalarında soyu tükenen iri ve otçul deniz memelisi; bugün bu ad, aynı takımın yaşayan üyeleri olan dugong ve manati için de kullanılır
ilgili maddeler
Manati 12:31b
Memeliler 12:141b
"DENİZİN VE AŞKIN DALGALARI" Grillparzer'in tiyatro oyunu
ilgili madde Hero ile Leandros 8:134b
DENİZKABUĞU *bak.* **KABUK**
DENİZ KABUKLULARI *bak.* **KABUKLU DENİZ HAYVANLARI**
DENİZ KAPLUMBAĞASI
ana madde Kaplumbağa 10:18b vd., görsel
ilgili maddeler
Doğayı koruma 5:269a
Meksika: görsel 12:131
Sürüngenler 16:209a vd.
DENİZ KARTALI
ilgili madde Kartal 10:78b
DENİZ KAVİMLERİ Tunç Çağı'nın sonlarında, özellikle İÖ 13. yy'da Doğu Anadolu, Suriye, Filistin, Kıbrıs ve Mısır'ı istila eden denizci halklar; Hitit İmparatorluğu gibi güçlü eskiçağ devletlerinin yıkılmasına neden olmuşlardır
ilgili maddeler
Eski Mısır 6:188b
Tunç Çağı 17:325a
"DENİZ KENARINDA" Gauguin'in tablosu
ilgili madde Gauguin: görsel 7:80
DENİZKESTANESİ
madde başlığı Denizkestanesi 5:160b, görsel
ilgili maddeler
Kıyı canlıları 10:237a, görsel
Mercan resifi 12:152a
Üreme 18:283a
DENİZKIRLANGICI *bak.* **SUMRU**
DENİZKIZI
madde başlığı Denizkızı 5:161a
ilgili madde Sirk 15:254b
DENİZKOZALAĞI *bak.* **DENİZKÜLAHI**
DENİZKULAĞI deniz salyangozu
ana madde Salyangoz 15:35a, görsel
DENİZKULAĞI yüzey biçimi *bak.* **LAGÜN**
DENİZ KURBAĞASI
ilgili madde Amfibyumlar 1:235a
"DENİZ KURDU" London'ın romanı
ilgili madde London 11:278a
DENİZ KUVVETLERİ
madde başlığı Deniz kuvvetleri 5:161b
ilgili maddeler
Birinci Dünya Savaşı 3:208a vd.
Helikopter 8:120b
Savaş ve savaş araçları 15:81b
DENİZKÜLAHI *ya da* **Denizkozalağı**
ana madde Salyangoz 15:35b, görsel
"DENİZ KÜSTÜ" Yaşar Kemal'in romanı
ilgili maddeler
Dino 5:236a
Yaşar Kemal 19:114b
DENİZLALESİ omurgasız deniz hayvanı; suda serbestçe dalgalanan dokunaçlarıyla hayvandan çok bitkiyi, özellikle eğreltio-

tunu andırır; derin sularda yaşar ve organik artıklarla beslenir
ilgili maddeler
Derisidikenliler 5:197a
Tarihöncesi yaşam 17:49b, görsel
DENİZLİ il
madde başlığı Denizli 5:167b, görsel, harita
DENİZLİ kent
ana madde Denizli 5:170a, görsel
DENİZLİ HOROZU
ilgili maddeler
Denizli 5:169b
Tavuk 17:86b, görsel
DENİZMARULU suyosunu
ilgili madde Yosunlar 19:190a, görsel
DENİZ MAYINI
ilgili madde Mayın 12:113a vd., görsel
DENİZ MİLİ denizcilikte ve havacılıkta kullanılan uzunluk ölçüsü birimi
ilgili madde Seyir 15:156b
DENİZ MOTORU *bak.* **MOTORLU TEKNE**
DENİZPAPAĞANI
madde başlığı Denizpapağanı 5:170b, görsel
ilgili madde Doğayı koruma 5:262b
DENİZ PİYADELERİ deniz çarpışmalarına ya da kıyılara yapılacak çıkarmalara katılmakla görevli özel askeri birlikler; geçmişi, gemilerde borda savaşlarının yapıldığı eskiçağlara kadar uzanır; bugün başta ABD ve İngiltere olmak üzere birçok ülkenin deniz piyadeleri vardır
DENİZ SALYANGOZU
ana madde Salyangoz 15:34b vd.
ilgili maddeler
Erdişi 6:166b vd.
Kabuk ve kabuk koleksiyonculuğu: görsel 9:242
Kıyı canlıları 10:236b, görsel
Para: görsel 13:316
Tarihöncesi yaşam 17:49b
DENİZ SAVAŞI
madde başlığı Deniz savaşları 5:171a, görsel
ilgili maddeler
İkinci Dünya Savaşı 8:301b, 303a, görsel
Teknoloji 17:118b
Trafalgar Savaşı 17:273b
DENİZSİCİMİ suyosunu
ilgili madde Yosunlar: görsel 19:190
DENİZ SİGORTASI
ilgili madde Sigorta 15:200b
DENİZSOLUCANI
ana madde Solucan 15:314a vd., görsel
DENİZ SUSAMURU
ana madde Susamuru 16:190b
DENİZ SUYU
ana madde Denizler ve okyanuslar 5:166a
ilgili maddeler
Su 16:149a
Su dağıtım sistemi 16:159a
Tuz 18:17b
DENİZŞAKAYIĞI *ya da* **Denizgülü**
madde başlığı Denizşakayığı 5:175a, görsel
ilgili maddeler
Deniz canlıları: görsel 5:156
Hayvan 8:96b
DENİZ TAŞEMENİ
ilgili madde Taşemen 17:67b, görsel
DENİZ TAŞIMACILIĞI
madde başlığı Deniz taşımacılığı 5:176a, görsel
ilgili maddeler
Taşımacılık 17:73a
Uluslararası ticaret 18:202a
Umman: görsel 18:204
DENİZ TEKESİ *bak.* **TEKE**
DENİZ TEKNESİ
madde başlığı Deniz tekneleri 5:180a, görsel
ilgili maddeler
Jet motoru 9:212a
Taşımacılık 17:73a
•*tekne tipleri, örn.* Balıkçı teknesi; Hidrofoil; Kano; Katamaran
DENİZ TİCARET FİLOSU
ilgili madde Deniz taşımacılığı 5:178a, 180a
DENİZ TİMSAHI
ilgili madde Timsah 17:199b, 200a
DENİZ TRAFİĞİ
ana madde Seyir 15:158b vd., görsel
ilgili madde Trafik 17:277a
DENİZ TUTMASI
ilgili madde Kulak 11:96a
DENİZ UÇAĞI su yüzeyinden havalanıp suya iniş yapmak üzere, gövdesi deniz teknesi biçiminde tasarımlanmış uçak
ilgili maddeler
Birinci Dünya Savaşı 3:210a
Curtiss 4:216b, görsel
Havacılık tarihi 8:64b
Uçak 18:154a
DENİZUSTURASI *bak.* **DENİZÇAKISI**
DENİZ YILANI
ana madde Yılan 19:166a vd., görsel
ilgili madde Zehir ve zehirlenme: görsel 19:244
DENİZYILDIZI
madde başlığı Denizyıldızı 5:183a, görsel
ilgili maddeler
Deniz canlıları: görsel 5:157
Derisidikenliler 5:197a
Hayvan 8:92b
Kıyı canlıları 10:237a, görsel
Üreme 18:281a
•Dikentaçlı denizyıldızı
DENİZ YOSUNU
ana madde Yosunlar 19:189b
ilgili madde Kıyı canlıları 10:237b
DENKLEM iki niceliğin ya da iki terimin büyüklük açısından eşit olduğunu ya da aynı nesneyi belirttiğini gösteren matematiksel anlatım biçimi; genellikle " = " simgesiyle gösterilir ve bu işaretin iki yanındaki niceliklerin aynı ya da birbirine eşit olduğunu belirtir
ana madde Cebir 4:141b vd.
ilgili maddeler
Isı 8:236b
Matematik 12:93b
DENKTAŞ, RAUF Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) ilk cumhurbaşkanı, d. 1924; 1960'ta kurulan bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Türk Cemaat Meclisi başkanı; 1963'te Mücahit örgütünün kurulmasına öncülük etti; 1963-68 arası İngiltere'de sürgündeydi; 1974'te, Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan sonra kurulan Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin devlet başkanlığına seçildi; Rum ve Türk toplumlarının federatif bir devlet kurması için sürdürülen görüşmeler sonuç vermeyince, 1983'te bağımsız KKTC ilan edildi ve Denktaş devlet başkanlığına getirildi; 1985'teki halkoylamasıyla yedi yıllık bir süre için yeniden aynı göreve seçildi
ilgili madde Kıbrıs 10:203b
DENNER, JOHANN CHRISTOPH Alman müzikçi ve çalgı yapımcısı, 1655-1707
ilgili madde Klarnet ailesi 10:282b
DENTİN
ilgili madde Dişler 5:243b
DENVER ABD'de, Colorado eyaletinin başkenti; ilk kez 1859'da, Altına Hücum sırasında yerleşildi; bugün önemli bir ticaret ve kış sporları merkezidir; nüf. 500.560 (1988 tah.)
ilgili madde Rodeo 14:252b
DEOKSİRİBONÜKLEİK ASİT *bak.* **DNA**
DEPARDIEU, GÉRARD Fransız tiyatro ve sinema oyuncusu, d. 1948; önemli filmleri arasında *Amerikalı Amcam* (1980), *Son Metro* (1980), *Sagan Kalesi* (1984) ve *Cyrano de Bergerac* (1990) sayılabilir
ilgili madde Bertolucci 3:147b
DEPREM *ya da* **Yersarsıntısı** jeoloji
madde başlığı Deprem 5:184b, görsel
ilgili maddeler
Dalga 5:63b
Dünya 6:11b
Erzincan 6:176b, 179a
Erzurum 6:182a
Guatemala 7:238a
Jamaika 9:181a
Japonya 9:187a
Jeofizik 9:199a
Kıtlık ve açlık 10:231b
Korint 11:13a
Muş 12:321a
Samsun 15:39b
San Francisco 15:52b, görsel
Sicilya 15:194b
Şili 16:273b
"DEPREM" Gören'in filmi
ilgili madde Türk sineması 18:138b
DEPREM DALGASI *ya da* **Sismik dalga** yeryüzünün alt katmanlarından yüzeye doğru ya da yüzey doğrultusu boyunca yayılan titreşim; yer hareketlerinden ya da büyük çaplı petrol arama çalışmaları sırasında kullanılan güçlü patlayıcıların yol açtığı sarsıntıdan ileri gelen bu dalgalar sismografla ölçülür ve elde edilen veriler kayaç oluşumları ile petrol yatakları konusunda bilgi verir
ilgili maddeler
Ay 2:216a
Deprem 5:185a
Jeofizik 9:199a
DEPREM KUŞAĞI
ana madde Deprem 5:185a vd.
ilgili maddeler
Marmara Denizi 12:73a
Tebriz 17:100a
Yeni Zelanda 19:147a
DEPRESYON *bak.* **RUHSAL ÇÖKÜNTÜ**
DERAIN, ANDRE Fransız ressam, 1880-1954; Fovizm• akımının ilk temsilcilerinden biriydi; sonradan, bu akımın salt soyuta yönelmesini tepkiyle karşılayarak, Fransa'daki Gerçekçilik geleneğinden yana çıktı
ilgili maddeler
Bale 2:304a
Heykel 8:148a
DERBEDER Türk halk müziği makamı

ilgili madde Halk müziği 8:17a
DERBENT Konya'nın ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 22.111, kasaba 6.469
DERBY İngiltere'de kent; Derbyshire ilinde, Derwent Irmağı kıyısında; 9. yy'da Danlar tarafından kuruldu; porselenleriyle ünlüdür; önemli bir demiryolu kavşağı ve makine sanayisi merkezi; nüf. 215.600 (1982 tah.)
ilgili madde Çanak çömlek 4:240b
DERBY YARIŞI İngilizler'in, dünyaca ünlü geleneksel at yarışı; 1780'den bu yana her yıl Surrey'deki Epsom Downs'da, y. 2.400 m'lik bir parkurda koşulur
ilgili madde At yarışı 2:161a
DERE
ilgili madde Akarsu 1:101b
DERE ALASI
ilgili madde Alabalık 1:127b
DEREBEYLİK *bak.* **FEODALİZM**
DEREBUCAK Konya'nın ilçesi; daha önce Beyşehir ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 16.067, kasaba 5.115
DERECE döküm aleti
ilgili madde Döküm 5:303a vd., görsel
DERELİ Giresun'un ilçesi; topraklarını Giresun Dağları engebelendirir; yüksek yaylalarda hayvancılık önemli bir gelir kaynağıdır; ayrıca mısır yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 34.422, kasaba 6.058
ilgili madde Giresun: görsel 7:156
DEREOTU maydanozgiller familyasından otsu bitki; çok parçalı yaprakları ve sarı çiçekleri vardır; taze yaprakları, olgunlaşmamış çiçekleri ve kurutulmuş olgun meyveleri baharat olarak kullanılır
DEREPAZARI Rize'nin ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucakken 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 10.381, kasaba 4.240
DERE SİNEĞİ *bak.* **BOSTAN SİNEĞİ**
DERGÂH İslam *bak.* **TEKKE**
"DERGÂH" dergi
ilgili maddeler
Ataç 2:114a
Beyatlı 3:157a
Karaosmanoğlu 10:45a
Tanpınar 16:332b
DERGİ
madde başlığı Dergi 5:187a
ilgili maddeler
Habercilik 7:312a
Karikatür 10:68a vd.
Reklamcılık 14:209b
Yergi 19:157b
DERİ
madde başlığı Deri 5:188b, görsel
ana madde Dericilik 5:191a vd., görsel
ilgili maddeler
Amfibyumlar 1:234b
Ayakkabı ve ayakkabıcılık 2:217a, 219a
Ciltçilik 4:192a
Duyular 5:323b, 324a, görsel
Giysi 7:171a vd.
Hücre 8:223a
Irk 8:231b
Işınım 8:259a
Mikroplar 12:214a
Sıcaklık 15:172a
Yara 19:100b
Yılan 19:164b
•Deri hastalıkları
DERÎ Farsça'nın lehçesi
ilgili madde Farsça 6:256a
DERİ AŞILAMA *bak.* **DERİ NAKLİ**
DERİCİLİK
madde başlığı Dericilik 5:191a, görsel
DERİ DEĞİŞTİRME hayvanlarda, derinin atılması ya da dökülmesi ve yerine yenisinin oluşması
ilgili maddeler
Böcek 3:330b
Çıngıraklı yılan 4:289a
Yılan 19:164b, görsel
DERİ HASTALIKLARI
ana madde Deri 5:190a
ilgili maddeler
Mantar 12:52b
Meslek hastalıkları 12:164b
•Deri kanseri; Egzama; Ergenlik sivilcesi; Ürtiker
DERİK Mardin'in ilçesi; düz ve verimli topraklarla kaplı bir arazide yer alır, ama sulama olanaklarından yoksun olduğu için tarımsal üretim sınırlıdır; en önemli ekonomik etkinlik hayvancılıktır; nüf. (199): ilçe 45.983, kasaba 13.201
DERİ KANSERİ
ilgili maddeler
Aerosol 1:40a
Işınım 8:259a
Meslek hastalıkları 12:165b
DERİN, ZİHNİ Türk tarım mühendisi, 1880-1965; Gürcistan'ın Batum kentinden getirttiği fidanlarla Rize'de ilk kez çay yetiştirmeyi başardı; yaşamı boyunca Türkiye'de çay tarımının başlaması ve yaygınlaşması için uğraştı
DERİ NAKLİ *ya da* **Deri aşılama** vücudun bir bölgesinden alınan sağlam derinin, büyük bir yarayı ya da yanığı kapatmak amacıyla vücudun başka bir bölgesine aktarılması; aşılanacak deri genellikle uyluğun iç bölümünden, bacaktan ya da koldan alınır
ilgili maddeler
Cerrahi 4:162b
Plastik cerrahi 14:94a
DERİN DENİZ BALIKLARI 250 m'yi aşan derinliklerde yaşayan balık türleri
ana madde Derin deniz canlıları 5:195b, görsel
ilgili maddeler
Balık 2:313a
Biyolojik ışıldama 3:247a
Deniz canlıları 5:155a vd.
DERİN DENİZ BÖLGESİ *ya da* **Abisal bölge** deniz ve okyanusların, derinliği 2.000 m ile 6.000 m arasında olan bölümü; okyanusların % 83'ünü ve Dünya yüzeyinin % 60'ını oluşturur; ışığın ulaşamadığı ve su basıncının 600 atmosferi bulduğu bu derinliklerde çok az hayvan yaşayabilir
DERİN DENİZ CANLILARI
madde başlığı Derin deniz canlıları 5:194a, görsel
DERİN DONDURMA
ana madde Soğutma 15:304b
DERİN DONDURUCU *ya da* **Dipfriz**
ilgili madde Soğutma 15:304b
DERİNKUYU Nevşehir'in ilçesi; topraklarının büyük bölümünü Derinkuyu Ovası kaplar; Derinkuyu kasabasının altında, volkanik kayaçları oyarak yapılmış 85 m derinliğindeki yeraltı kenti yörenin en ilgi çekici yerlerden biridir; nüf: (1990): ilçe 20.043, kasaba 8.580
ana madde Nevşehir 13:63a vd., görsel
ilgili madde Kapadokya 10:11b
DERİN UYKU *bak.* **REM-DIŞI UYKU**
DERİSİDİKENLİLER
madde başlığı Derisidikenliler 5:197a
ilgili maddeler
Canlılar 4:124b
Derin deniz canlıları 5:195a
Tarihöncesi yaşam 17:49b
Zooloji 19:268a
•Denizhıyarı; Denizkestanesi; Denizyıldızı
DERİ SOLUNUMU
ilgili madde Solunum 15:315b, 316a
DERİ YARASI
ana madde Yara 19:100b
DERJAVİN, GAVRİLA ROMANOVİÇ Rus şair, 1743-1816
ilgili madde Rus edebiyatı 14:300a
"DERMAN" Gören'in filmi
ilgili madde Türk sineması 18:138b
DERMATİT *bak.* **EGZAMA**
DERMATOLOJİ eskiden **Cildiye** deri sağlığı ve hastalıklarıyla ilgili tıp dalı
•Deri hastalıkları
DERNEKPAZARI Trabzon'un ilçesi; daha önce Çaykara ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 8.181, kasaba 2.686
"DERS" Ionesco'nun tiyatro oyunu
ilgili madde Ionesco 9:62b
"DERSAADETTE SABAH EZANLARI" Attilâ İlhan'ın romanı
ilgili madde İlhan 8:328b
DERSİM AYAKLANMASI 1937
ilgili madde Tunceli 17:317b
DERTLİ Türk halk şairi, 1772-1846; Alevi-Bektaşi inançlarına bağlıydı; asıl ününü hece ölçüsüyle yazdığı şiirlerine borçludur; bu şiirlerinde sağlam bir yapı, doğal bir akıcılık ve içtenlik görülür; ayrıca koşma, semai ve taşlamalar yazdı; şiirleri *Şair Dertli* (1979) adıyla derlenip yayımlandı
ilgili maddeler
Erzurumlu Emrah 6:183b
Türk edebiyatı 18:38a
"DERTLİ KAVAL" Eflatun Cem Güney'in masal kitabı
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:17b
DERVİŞ dilenci anlamında Farsça sözcük; tasavvufta bir tarikata girerek maddi dünyayla bağlarını koparan, yoksulluğu seçen kişi; dervişin amacı kalbini arındırarak olgunlaşmak ve Allah'a ulaşmaktır
ilgili maddeler
Mevlevilik 12:180a vd.
Tarikatlar 17:53a, görsel
Tasavvuf 17:58a
DERYA-İ NUR elmas
ilgili madde Elmas: görsel 6:135
DESAİ, MORARCİ Hintli devlet adamı, d. 1896; 1977-79 arasında Hindistan başbakanı; Canata Partisi'nin önderi
ilgili madde Hindistan 8:173b
DESCARTES, RENÉ Fransız düşünür ve matematik bilgini, 1596-1650
madde başlığı Descartes 5:198a, görsel
ilgili maddeler
Aydınlanma Çağı 2:228b
Fransız edebiyatı 7:39b

DEVLET DEMİRYOLLARI İŞLETMESİ *ya da* **TCDD** Türkiye'de, devletin elindeki demiryolları ile bazı liman, rıhtım ve iskeleleri işletmekle görevli kamu iktisadi kuruluşu; 1927'de kuruldu, bugünkü yapısını 1984'te aldı; Ulaştırma Bakanlığı'na bağlıdır; demiryollarının gereksinimini karşılayan çeşitli sanayi kuruluşlarını da işletir
ilgili maddeler
Demiryolu ve tren 5:137a
Türkiye 18:70a
DEVLET DENETLEME KURULU yönetimin hukuka uygunluğunu denetlemek ve sağlamakla görevli organ; 1981'de kuruldu; 1982 Anayasası'nın 108. maddesiyle anayasal organ oldu; cumhurbaşkanlığına bağlı olarak çalışan dokuz üyeden oluşur
ilgili madde Cumhurbaşkanı 4:213a
DEVLET GİRAY I Kırım hanı, 1530-77; Mübarek Giray'ın oğlu; 1551'de han oldu; Osmanlı Devleti'yle işbirliği yaparak Ruslar'la savaştı; 1571'de Moskova'yı aldı, ama Kazan ve Astrahan seferlerinde başarısızlığa uğradı
DEVLET GÜVENLİK KOMİTESİ SSCB *bak.* **KGB**
DEVLET GÜVENLİK MAHKEMELERİ Türkiye'de devletin iç ve dış güvenliğine karşı işlenen suçlara ilişkin davalara bakmakla görevli mahkeme; 1982 Anayasası'nın 143. maddesine göre sekiz ilde kuruldu; her mahkemenin böşgesel bir yargı çevresi vardır; kararları Yargıtay'ca onanırsa yürürlüğe girer
DEVLET İSTATİSTİK ENSTİTÜSÜ *ya da* **DİE** Türkiye'deki ekonomik, toplumsal ve kültürel etkinliklerle ilgili istatiksel bilgileri derlemek, değerlendirmek ve yayımlamakla görevli kamu kuruluşu; 1926'da kuruldu, son biçimini 1984'te aldı; başbakanlığa bağlıdır
ilgili madde Başbakan 3:63a
DEVLET KLASİK TÜRK MÜZİĞİ KOROSU
ilgili madde Türk müziği 18:122b
DEVLET KONFEDERASYONU
ilgili madde Devlet 5:206a
DEVLET KONSERVATUVARLARI
•Ankara Devlet Konservatuvarı; İstanbul Devlet Koservatuvarı; İzmir Devlet Konservatuvarı
"DEVLET KUŞU" Orhan Kemal'in romanı
ilgili madde Orhan Kemal 13:199b
DEVLETLER GENEL HUKUKU *ya da* **Devletler hukuku**
ana madde Uluslararası hukuk 18:195a vd.
DEVLETLER ÖZEL HUKUKU
ana madde Uluslararası hukuk 18:194b vd.
DEVLET OPERA VE BALESİ Türkiye'de Kültür Bakanlığı'na bağlı bir genel müdürlük olarak etkinlik gösteren sanat kuruluşu; 1940'ta kuruldu, 1970'te bugünkü biçimini aldı; Ankara, İstanbul ve İzmir'de genel müdürlüğe bağlı üç opera ve bale topluluğu vardır
DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI *ya da* **DPT** Türkiye'de ekonomik, toplumsal ve kültürel kalkınmayı planlı bir biçimde yürütmekle görevli kamu kuruluşu; 1961'de kuruldu, 1984'te bugünkü biçimini aldı; başbakanlığa bağlıdır; temel görevi beş yıllık planları ve yıllık uygulama programlarını hazırlamak, kalkınma çabalarında eşgüdümü sağlamaktır
ilgili madde Türkiye 18:75a vd.
•Beş yıllık plan
DEVLET SU İŞLERİ *ya da* **DSİ** Türkiye'nin su kaynaklarını geliştirmek ve ekonomiye yararlı biçimde düzenlemekle görevli kamu kuruluşu; 1953'te kuruldu; bugün Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'na bağlı bir genel müdürlüktür; taşkınlara karşı önlem almak, sulama ve enerji üretimi amaçlı barajlar ve tesisler kurmak, bataklıkları kurutmak, kentlere içme suyu sağlamak başlıca görevleridir
DEVLET TERÖRÜ
ilgili madde Terörizm 17:159b
DEVLET TİYATROLARI Türkiye'de Kültür Bakanlığı'na bağlı bir genel müdürlük olarak etkinlik gösteren sanat kuruluşu; 1949'da kuruldu; bugün yedi kentteki 20 sahnede gösterilerini sunmaktadır
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:147b
"DEVLET VE İHTİLAL" Lenin'in yapıtı
ilgili madde Lenin 11:231b
DEVLİK bireyin boyunun ortalama kabul edilen değerlerin çok üstünde olması; kalıtıma, beslenmeye ve iç salgı sistemindeki bozukluk ya da hastalıklara bağlı olarak ortaya çıkar
ilgili madde Hormonlar 8:207b, görsel
DEV MİDYE
ilgili madde Midye 12:208a, görsel
DEVONİYEN DÖNEM jeolojik zaman dilimi; günümüzden yaklaşık 400 milyon yıl önce başlayıp, 350 milyon öncesine kadar sürmüştür; Dünya'nın coğrafyası bugünkünden çok farklıydı; en büyük kıta güney yarıküredeydi ve daha küçük olan öbür kıtalar ekvatorun çevresinde sıralanmıştı; güçlü yanardağ etkinlikleri vardı; zamanla denizler daha geniş alanlara yayıldı ve buna bağlı olarak başta balıklar ve mercanlar olmak üzere deniz canlılarının sayısı ve çeşidi arttı; eğreltiotları ile ağaçlar da bu dönemde oluştu
ilgili maddeler
Akciğerli balık 1:108b
Dünya 6:9a
Eğreltiotu 6:73b
Gelgit 7:104a
Jeoloji 9:206a
Tarihöncesi yaşam 17:50a
DEVONPORT Avustralya'da liman kenti; nüf. 21.424 (1981)
ilgili madde Tasmanya 17:59a, 59b
DEV PANDA Hindistan'ın batısında yaşayan, siyah ve beyaz tüylü, sevimli hayvan
ana madde Panda 13:606b vd., görsel
ilgili madde Veteriner hekimlik: görsel 18:330
DEVRE *bak.* **ELEKTRİK DEVRESİ**
DEVREK Zonguldak'ın ilçesi; topraklarının büyük bölümü ormanlarla kaplı olduğundan ormancılık ve buna dayalı sanayi önem kazanmıştır; nüf. (1990): ilçe 74.138, kasaba 16.442
DEVREKÂNİ Kastamonu'nun ilçesi; Devrekâni Çayı'nın suladığı Devrekâni Ovası ilçenin başlıca tarım alanıdır; ayrıca hayvancılık yapılır; nüf. (1990): ilçe 16.045, kasaba 5.137
DEVREZ ÇAYI Karadeniz Bölgesi; Kızılırmak'ın büyük kollarından biridir; Köroğlu Dağları'ndan inen suların birleşmesiyle oluşur; uzunluğu 186 km
ilgili maddeler
Çorum 5:42b
Kastamonu 10:84b
DEVRİK CÜMLE
ilgili madde Cümle 4:220a
DEVRİM
madde başlığı Devrim 5:208b
DEVRİM, İZZET MELİH Türk yazar, 1887-1966; Fecr-i Âti topluluğu yazarlarından; şiir, öykü, roman ve tiyatro oyunları yazdı; en tanınmış yapıtları *Tezat* (1915) ve *Sermet* (1918) adlı romanlarıdır
ilgili madde Servet-i Fünun: görsel 15:139
DEVRİMCİ İŞÇİ SENDİKALARI KONFEDERASYONU *bak.* **DİSK**
DEVRİMCİLİK
ana madde Atatürk 2:130a
"DEVRİMDEN ÖNCE" Bertolucci'nin filmi
ilgili madde Bertolucci 3:147b
DEVRİM MAHKEMESİ Fransız Devrimi sırasında siyasal suçluların yargılanması için Konvansiyon tarafından kurulan mahkeme; kararları temyiz edilemezdi ve yalnızca ölüm cezası verilirdi; Robespierre karşıtlarını mahkûm etmek için bu mahkemeden yararlandı
ilgili maddeler
Marat 12:60a
Marie-Antoinette 12:67a
DEVRİYE UÇAĞI
ilgili madde Hava kuvvetleri 8:77a
DEV SAMUR ANTİLOBU
ilgili madde Antilop 1:295a, görsel
DEV SEMENDER
ilgili maddeler
Amfibyumlar 1:235a
Semender 15:117a
DEV SUSAMURU
ilgili madde Susamuru 16:190b
DEVŞİRME
ilgili maddeler
Kölelik 11:37a
Osmanlı İmparatorluğu 13:240b
Yeniçeri Ocağı 19:145a
DEV TIRTIR
ilgili madde Tırtır 17:190b
DEV UÇAN SİNCAP
ilgili madde Sincap: görsel 15:218
DEV VARAN
ilgili madde Varan 18:305a
DEV YENGEÇ örümcek yengeçlerin Büyük Okyanus'ta yaşayan türü; bilinen en büyük eklembacaklıdır
ilgili madde Yengeç 19:143a
•Örümcek yengeç
DEV YILDIZ kütlesi ve boyutları büyük, sıcaklığı yüksek ve ışığı çok parlak olan yıldız; bu gruptaki yıldızlar üçe ayrılır: çok büyük olan üstdevler; sıcaklığı düşük, ama parlaklığı fazla olan kırmızı devler ve hem çapı, hem sıcaklığı görece düşük olan altdevler
DEWAR, SIR JAMES İskoçyalı fizikçi ve kimyacı, 1842-1923
ilgili maddeler
Düşük sıcaklıklar fiziği 6:32b
Termos 17:158a
DEWEY, JOHN ABD'li düşünür ve eğitimci, 1859-1952
madde başlığı Dewey 5:209b, görsel
ilgili madde Eğitim 6:69a
DEWEY, MELVIL ABD'li kütüphaneci,

celer (1746), *Görenlerin Yararına Körler Hakkında Mektup* (1749) gibi felsefe çalışmaları ile *Rahibe* (1796), *Kaderci Jacques ile Efendisi* (1773) ve *Rameau'nun Yeğeni* (1891) gibi romanları sayılabilir
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:40b
DIDI Brezilyalı futbolcu, d. 1928; ülkesinin 1958 ve 1962 FIFA Dünya Kupası'nı kazanmasında büyük payı oldu; 1972'de Fenerbahçe futbol takımının çalıştırıcılığına getirildi; takım onun döneminde iki lig şampiyonluğu ve bir Türkiye Kupası birinciliği kazandı
ilgili madde Futbol 7:58a
DİDİM *ya da* **Didyma** Anadolu'da eskiçağ kenti
madde başlığı Didim 5:216a, görsel
DİDİMUS *bak.* **TOMAS, AZİZ**
DİDO Yunan ve Roma mitolojisinde Tyros kralının kızı ve Kartaca kraliçesi; Aeneas'a delice tutulur ve sevgilisini yanında alıkoyamayınca kendisini bir odun yığınının üzerinde ateşe verir
ilgili maddeler
Aeneis 1:38b
Kartaca 10:76b
"DİDO VE AENEAS" Purcell'in operası
ilgili madde Opera 13:190b
DİDYMA *bak.* **DİDİM**
DİE *bak.* **DEVLET İSTATİSTİK ENSTİTÜSÜ**
DIEFENBAKER, JOHN Kanadalı devlet adamı, 1895-1979; 1956'da İlerlemeci Muhafazakâr Parti başkanlığına seçildi; aralıksız 22 yıl süren Liberal Parti yönetiminin ardından 1957-63 arasında başbakanlık yaptı
ilgili madde Kanada 9:316b
DİELEKTRİK sığaçlarda kullanılan yalıtkan madde; elektrik akımını iletmez ya da çok az iletir
ilgili madde Sığaç 15:173b
DİEN BİEN PHU ÇARPIŞMASI 1953-54; 1. Çinhindi Savaşı'nda (1946-54) Fransız ve Viet Minh (Vietnam) birlikleri arasındaki çarpışma; Fransızlar Dien Bien Phu kentini işgal ettiler, ama Vietnamlılar kenti kuşatarak geri almayı başardılar; Vietnamlılar'ın bu zaferi savaşı fiilen sona erdirdi
DIESEL, RUDOLF Alman mühendis, 1858-1913; dizel motorunu buldu ve 1892'de bu basit, verimli ve başarılı içten yanmalı motorun patentini aldı; Augsburg'da kurduğu fabrikada dizel motoru üretimini başlattı
ilgili maddeler
Dizel motoru 5:258b
İçten yanmalı motor 8:285a
DIETRICH, MARLENE Alman asıllı, ABD uyruklu kadın sinema oyuncusu, d. 1901; tiyatro eğitiminden sonra 1923'te sinemaya geçti; zerafeti ve kayıtsız görünümünün altındaki çekiciliğiyle sinemanın en büyüleyici yıldızlarından biri olarak benimsendi; *Mavi Melek* (1930), *Şanghay Ekspresi* (1932) ve *Beklenmeyen Şahit* (1957) en ünlü filmlerinden birkaçıdır
ilgili madde Sinema 15:231b
DİFERANSİYEL motorlu taşıtlarda, motor kuvvetini devindirici tekerleklere aktaran dişli düzenek; kuvveti iki tekerleğe eşit olarak dağıtır; ama gerektiğinde, örn. bir virajı dönerken tekerleklerin değişik uzunluklarda yol almasını da olanaklı kılar
ilgili madde Motorlu taşıtlar 12:285a
DİFERANSİYEL HESAP
madde başlığı Diferansiyel ve integral hesap 5:217a
ilgili maddeler
Grafik 7:217b
Leibniz 11:226b
Newton 13:66b, 67a
DİFTERİ ya da **Kuşpalazı** özellikle küçük çocukları etkileyen, tehlikeli ve bulaşıcı üst solunum yolu hastalığı; solunum yollarına yerleşen bir basilin ürettiği toksinlerden ileri gelir; başlıca belirtileri yüksek ateş ve boğaz ağrısıdır; ölümle sonuçlanan kalp kası felcine neden olabilir; ilk aşı bebekken yapılır, çocukluk çağında yinelenir
ilgili maddeler
Çocuk hastalıkları 5:23b
Penisilin 14:44b
Salgın hastalıklar 15:33b
DİFÜZYON *bak.* **YAYINIM**
DİGOR Kars'ın ilçesi; engebeli bir bölgede bulunduğu için tarım çok kısıtlı olarak yapılır; buna karşılık sınırları içindeki Hacıhalil Dağı, su kaynakları ve bitki örtüsü açısından hayvancılığa elverişlidir; nüf. (1990): ilçe 27.759, kasaba 2.373
DİJİT eski uzunluk birimi
ilgili madde Ölçme 13:266b, 268b
DİJİTAL BİLGİSAYAR *bak.* **SAYISAL BİLGİSAYAR**
DİJİTALİN yüksükotunun tohumları ile yapraklarından özütlenen ve ilaç yapımında kullanılan madde; kalbin kasılmasını güçlendirerek kalp atımlarını yavaşlatır; kalp yetmezliklerinde kan dolaşımını düzenlemek için kullanılır; ama son derece zehirli olduğundan, doktorun öğütlediği dozu aşmamak gerekir
ilgili maddeler
İlaç 8:317b
Kalp 9:290b
Şifalı bitkiler 12:269b
DİJİTAL SAAT *bak.* **SAYISAL SAAT**
DIJON Fransa'da kent; Burgonya'daki Côte-d'Or ilinin merkezi; tepelerin eteğinde, üzüm bağlarıyla kaplı bir ovada yer alır; kentte birçok tarihsel yapı vardır; 1851'de demiryolları döşendikten sonra ağır sanayi gelişmiştir; hardalıyla ünlüdür; yörenin önemli turizm merkezlerindendir; nüf. 139.188 (1982)
DİK AÇILI ÜÇGEN *ya da* **Dik üçgen**
ilgili maddeler
Geometri: görsel 7:129
Karekök 10:61a
DİKDİK Afrika'nın doğusunda yaşayan küçük antilop; adını, ürktüğü zaman çıkardığı sesten alır; sırtı kahverengi, karnı beyazdır; daha çok çalımsı bitkilerle beslenir
ilgili maddeler
Antilop 1:294b
Kenya 10:175a
DİKDÖRTGEN dört kenarlı düzlemsel geometrik şekil; bütün açıları diktir
ilgili maddeler
Alan ve hacim 1:130a, görsel
Çarpma 4:258b
Geometri: görsel 7:129
Kesirler 10:187b, 188a
DİKDÖRTGENLER PRİZMASI
ilgili madde Alan ve hacim 1:131b, görsel
DİKELEK
ilgili madde Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:277b
DİKENBAŞLILAR ya da **Dikenbaşlı solucanlar** larvaları eklembacaklıların, erişkinleri ise omurgalıların iç organlarında asalak yaşayan ve 600 kadar türü içeren omurgasızlar filumu
ilgili madde Asalak ve çürükçül canlılar: görsel 2:53
DİKENCE
madde başlığı Dikence 5:218a, görsel
ilgili maddeler
Balık 2:313a
Tatlı su canlıları: görsel 17:83
DİKENLİ FARE
ilgili madde Fare 6:255b, görsel
DİKENLİ KARINCAYİYEN *bak.* **EKİDNE**
DİKENLİ KIRLANGIÇBALIĞI
ilgili madde Kırlangıçbalığı 10:223b, görsel
DİKENLİ ÖKSÜZBALIĞI
ilgili madde Kırlangıçbalığı 10:223b
DİKENLİ SALYANGOZ karındanbacaklı deniz salyangozu; Fenikeliler zamanında en değerli boyarmaddelerden biri olan Sur firfiri bu hayvanın salgısından elde edilirdi
ilgili maddeler
Boya ve cila 3:318a, görsel
Salyangoz 15:35a
Sur ve Sayda 16:189a
DİKENTAÇLI DENİZYILDIZI
ana madde Denizyıldızı 5:184a, görsel
ilgili madde Mercan resifi 12:152b
DİKENÜZÜMÜ *bak.* **KADINTUZLUĞU**
DİKİLİ İzmir'in ilçesi; Dikili Körfezi'nden Çandarlı Körfezi'ne uzanan bir alanı kaplar; hareketli bir gümrük kapısı olan Dikili kasabası aynı zamanda bir turizm merkezidir; nüf. (1990): ilçe 23.219, kasaba 10.023
ilgili madde Ege Bölgesi 6:62b
DİKİLİTAŞ *ya da* **Obelisk**
madde başlığı Dikilitaş 5:219a, görsel
DİKİŞ cerrahi
ilgili madde Yara 19:101a
DİKİŞ terzilik
madde başlığı Dikiş 5:220a, görsel
ilgili madde Dikiş makinesi 5:224a vd.
DİKİŞ MAKİNESİ
madde başlığı Dikiş makinesi 5:224a, görsel
ilgili maddeler
Dikiş 5:220a
Hazır giyim sanayisi 8:111b, 113b
DİKİT
madde başlığı Sarkıt ve dikit 15:66b, görsel
ilgili maddeler
Alanya: Damlataş Mağarası: görsel 1:132
Mağara 11:326a
Mağara araştırmaları 11:328a
Su 16:150a
DİKKUYRUK ördek; en çok güney yarıkürenin ılıman bölgelerindeki tatlı sularda bulunur; erkeğin tüyleri kırmızı, gagası mavidir ve kur yaparken boynundaki hava kesesini şişirir; kuyruklarını suyun altında bir dümen gibi kullanan bu kuşlar genellikle bataklıklarda, kamıştan yuvalar yaparlar
ilgili madde Ördek 13:276a
DİKMEN Sinop'un ilçesi; daha önce Gerze ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe olarak örgütlendi; nüf. (1990): ilçe 14.872,

kasaba 2.412
DİKMEN, HALİL Türk ressam, 1906-64; sağlam desen anlayışı ve ışık-gölge oyunlarının egemen olduğu klasik resimlerinin yanı sıra geometrik-soyut resimleriyle de tanınır; 1946'da D Grubu'na katıldı; 1960'larda Kübizm anlayışına yöneldi
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:126a
DİKRAN II Ermenistan kralı, İÖ y. 140 - y. 55
ilgili maddeler
Ermenistan 6:172b
Erzurum 6:177b
Kars 10:74b
Kilikya 10:255a
DİKTATÖR
madde başlığı Diktatör 5:225a
ilgili maddeler
Cumhuriyet 4:214a
Faşizm 6:259a
Hitler 8:190a
Mussolini 12:318b
Seçim 15:101b
Siyaset 15:288a
DİK ÜÇGEN *bak.* **DİK AÇILI ÜÇGEN**
DİL anatomi; yalnızca arka bölümüyle ağzın tabanına yapışmış, ağız boşluğunda serbestçe hareket edebilen kassı doku; omurgalıların çoğunda bulunan bu organ bazı hayvanlarda avlanma aracıdır; sürüngenlerde duyu organı işlevini görür; insanlarda ise tat duyusunun temel organı olduğu kadar yiyeceklerin çiğnenmesinde, yutulmasında, emme hareketinde ve konuşmada da çok önemli rol oynar
ana madde Duyular 5:323a, görsel
ilgili maddeler
Bukalemun 4:52b, görsel
Konuşma 10:320b
Sindirim 15:219a
DİL iletişim
madde başlığı Dil 5:225b
ilgili maddeler
Afrika halkları 1:56a vd.
Babil Kulesi 2:249b
Çin Halk Cumhuriyeti 4:314a
Çocukluk çağı 5:26b
Hayvan 8:96a vd.
İnsanın kökeni 9:55b
Okuma 13:141b
Psikoloji 14:155a
Sözcük türleri 16:38a
Şiir sanatı 16:270b vd.
Yayımcılık 19:121b
•Alfabe; Argo; Bitişken dil; Bükünlü dil; Dilbilgisi; Dilbilim; Etimoloji; Konuşma; Lehçe; Önek; Sonek; *diller ve dil grupları, örn.* Afrika dilleri; Avrupa dilleri; Hint-Avrupa dilleri; Türkçe; Ural-Altay dilleri; Yunanca
"DİLÂ HANIM" Cumalı'nın öykü kitabı
ilgili madde Cumalı 4:212a
DİLBALIĞI ılıman ve tropik denizlerde yaşayan yassıbalık; gövdesi uzunca ve yassı, gözlerinin ikisi de başının sağ yanındadır; dümdüz karnıyla sığ sulardaki çamurlu diplere yatar; ekonomik açıdan değerli bir balıktır
ana madde Yassıbalıklar 19:110a
ilgili madde Balık 2:313b
DİLBİLGİSİ *ya da* **Gramer**
madde başlığı Dilbilgisi 5:228a
ilgili maddeler
Konuşma bozuklukları 10:321b
Lehçe 11:224a
Sözcük türleri 16:38a
DİLBİLİM *ya da* **Lengüistik** dilin bir sistem olarak incelenmesi; dilin niteliğini, yapısını, öğelerini ve değişmesini kuramsal ya da uygulamalı olarak inceler; dili ya belirli bir andaki durumuyla ya da tarihsel gelişme süreci içinde ele alır; çağdaş dilbilimin en önemli temsilcileri arasında Ferdinand de Saussure ve Noam Chomsky sayılabilir
ilgili maddeler
Antropoloji 1:302b
Bilim ve bilimsel yöntemler 3:191b
Dilbilgisi 5:228a
DİLEK KİPİ
ilgili madde Fiil 6:285a
DİLEK KUYUSU
ilgili madde Kuyu 11:151b
DİLEK YARIMADASI ULUSAL PARKI Aydın; Kuşadası ve Söke ilçe sınırları içindeki Dilek Yarımadası'nda doğal koruma alanı; Akdeniz bitki örtüsünün hemen hemen bütün türlerini barındırdığı için bilimsel açıdan önem taşır
ilgili madde Ulusal parklar: tablo 18:193
"DİLENCİ OPERASI" Gay ve Pepusch'un operası
ilgili madde Opera 13:187a, 190b
DİLHAYAT KALFA Türk kadın besteci, ü. 18. yy; Osmanlı döneminde yetişmiş kadın bestecilerin en önemlisidir; günümüze ulaşan 12 yapıtından *Evcârâ Peşrevi* ve *Saz Semaisi* en tanınmışlarıdır
DİLLİ DÜDÜK
ilgili madde Üflemeli çalgılar 18:266a
DİLLİ KAVAL
ilgili madde Kaval 10:108a vd., görsel
DİLMAÇOĞULLARI Anadolu'da kurulmuş beylik, 1085-1394
ilgili maddeler
Bitlis 3:239a
Malazgirt Savaşı 12:22b
DİLMECE çocuk oyunu
ilgili madde Çocuk oyunları 5:34b
DİLMEN, GÜNGÖR Türk oyun yazarı, d. 1930; daha çok tarih ve mitoloji konulu oyunlarıyla tanınır; ilk oyunu *Midas'ın Kulakları* 'yla (1959) dikkati çekti; bunu, Midas üçlemesinin öbür oyunları olan *Midas'ın Altınları* (1969) ile *Midas'ın Kördüğümü* (1975) izledi; *İttihat ve Terakki* (1969), *Bağdat Hatun* (1974) gibi tarihsel oyunların yanı sıra toplumsal ve evrensel konuları işleyen yapıtlar da verdi
ilgili maddeler
Midas 12:204a
Türk edebiyatı 18:41b
Türk tiyatrosu 18:150a
DİLSİ ÇİÇEK
ilgili madde Çiçek 4:300a
DİLSİZ KAVAL
ilgili madde Kaval 10:108a vd., görsel
"DİLSİZ VE ÇIPLAK" Rifat'ın şiir kitabı
ilgili madde Rifat 14:240a
DÎMBOVİTA IRMAĞI Romanya
ilgili madde Bükreş 4:81b
DİMİ dokuma
ilgili maddeler
Dokumacılık 5:281b
Erzincan 6:179a
DİMİTROV, GEORGİ Bulgar devlet adamı, 1882-1949; 1933'te Berlin'de sürgündeyken Reichstag yangınını çıkarmak suçuyla tutuklandı; mahkemedeki savunmasıyla bütün dünyanın ilgisini çekti ve aklandı; Bulgaristan Halk Cumhuriyeti'nin kurucusu (1946) ve ilk başbakanıdır
ilgili maddeler
Bulgaristan 4:55b
Sofya 15:300a
DİMYAT Mısır'da kent; Aşağı Mısır'da, Dimyat ilinin merkezi; Nil Irmağı'nın kolu olan Dimyat'ın sağ yakasında kurulmuştur; deri işleri, değirmencilik ve balıkçılık önem taşır; nüf. 118.100 (1985 tah.)
ilgili maddeler
Haçlı Seferleri 7:322a
Nil Irmağı 13:86b
DİN inanç
madde başlığı Din 5:229a
ilgili maddeler
Bayramlar ve kutsal günler 3:103b
Cenaze töreleri 4:154b vd.
Cennet ve cehennem 4:158b
Eski Mısır 6:189b
Etyemezlik 6:223a
Hititler 8:189a
Ölüm 13:270b
Önyargı 13:274b
Polinezyalılar 14:106b
Şeytan 16:264b
Tasavvuf 17:57b vd.
Yiyecekler 19:183a
•Tanrı; İlkel dinler; *dinlerin özel adları, örn.* Budacılık; Hıristiyanlık; Hindu dini; İslam; Musevilik
DİN CGS sisteminde kuvvet birimi
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:78
DİNAMİK mekaniğin, hareketli cisimleri inceleyen dalı; dış etkenlerin etkisi altındaki cisimlerin davranışını inceler; momentum, enerji, ivme vb. konularla ilgilenir
ana madde Mekanik 12:126a vd.
ilgili madde Fizik 6:308b
DİNAMİK MİKROFON *bak.* **DÖNER BOBİNLİ MİKROFON**
DİNAMİT katı patlayıcı; 1867'de Alfred Nobel tarafından patenti alındı; uçucu bir madde olan nitrogliserin içerir; önceki patlayıcılardan çok daha güvenlidir
ilgili madde Patlayıcılar 14:33a
DİNAMO
madde başlığı Dinamo 5:233a
ilgili maddeler
Aydınlatma 2:231b
Elektrik 6:106b
Elektrik enerjisi 6:108b
Elektrik motoru 6:115a
Motor 12:280b
Parsons 14:16a
DİNAMO, HASAN İZZETTİN Türk şair ve yazar, 1909-89; Toplumsal Gerçekçilik akımının Türkiye'deki öncülerinden; şiirleri anlatım yönünden Nâzım Hikmet'in etkisindedir; çoğu birer özyaşamöyküsü olan romanlarının dışında, Kurtuluş Savaşı'nı konu alan 8 ciltlik *Kutsal İsyan* (1966-67) adlı romanıyla ilgi uyandırmıştır
ilgili madde Gerçekçilik 7:133b
DİNAMOMETRE
ilgili madde Hidrolik 8:160b
DİNAR Afyonkarahisar'ın ilçesi; topraklarının doğusu dağlarla kaplıdır; en geniş tarım alanı olan Dinar Ovası ilçenin batısında yer alır; nüf. (1990): ilçe 90.952, kasa-

Tropik hastalıklar 17:299b
DİZBAĞI NİŞANI
ilgili madde Madalya ve nişanlar 11:309a, görsel
DİZE *bak.* **MISRA**
DİZEL LOKOMOTİF
ilgili madde Demiryolu ve tren 5:138b, görsel
DİZEL MOTORU
madde başlığı Dizel motoru 5:257b
ilgili maddeler
Demiryolu ve tren 5:139a
Denizaltı 5:151b
Elektrik enerjisi 6:110b
İçten yanmalı motor 8:284b, 287b
Motorlu taşıtlar 12:283b
Taşımacılık 17:68a, 72a
Traktör 17:278, görsel
DİZEL YAKITI *bak.* **MAZOT**
DİZGİ basım
ana madde Basım 3:50b
DİZGİ MAKİNESİ basılacak metindeki her harfi ya da karakteri satırlar halinde dizerek sayfanın metal kalıbını çıkaran makine; 19. yy sonlarında geliştirilen bu makinelerin en çok kullanılan iki tipi linotip ve monotiptir; linotip, bütün bir satırı dizdikten sonra tek bir kalıba döker; monotip ise her harfin ayrı ayrı kalıbını çıkarır
ilgili maddeler
Basım 3:52a, görsel
Bessemer 3:153a
DİZGİN
ilgili madde Binicilik 3:198b, görsel
DİZİ *ya da* **Gam** müzikte, bir oktavın içindeki belirli notalar ya da aralıklar düzeni; batı müziğinde, tonlardan ve yarım tonlardan oluşan majör ve minör diziler ile yalnızca yarım tonlardan oluşan kromatik dizi kullanılır; doğu müziğinde, yarım tondan daha küçük olan mikrotonları da içeren diziler bulunur
ilgili madde Müzik 13:17a, görsel
DİZİGOT İKİZLER *bak.* **ÇİFT YUMURTA İKİZLERİ**
DİZİSEL SİSTEM *ya da* **12 Ton sistemi** anahtarsız (atonal) müzik yazma tekniklerinden biri; bir oktavda yer alan 12 sesin her birine eşit ağırlık tanıyarak isteğe uygun bir sırayla dizilmesi ve bu sıra değiştirilmeden, belirlenen ses dizisinin isteğe göre farklı biçimlerde yinelenmesine dayanır
ilgili maddeler
Alman müziği ve sanatı 1:167b
Armoni 2:34a
Müzik 13:20a
Schönberg 15:93b vd.
Stravinski 16:146a
DİZKAPAĞI
ilgili madde Kemikler, eklemler ve bağlar: görsel 10:165
DJURGARDEN ADASI İsveç
ilgili madde Stockholm 16:140b
D-LİSERJİK ASİT DİETİLAMİT *bak.* **LSD**
DNA *ya da* **Deoksiribonükleik asit** kromozomların temel bileşeni olarak hücre çekirdeğinde yer alan karmaşık yapılı organik madde; gelecek kuşaklara aktarılacak olan kalıtsal bilgiyi taşır; bazı virüslerde bu görevi RNA• üstlenmiştir; DNA'nın ikili sarmal yapısını 1953'te Watson ve Crick belirlediler
ilgili maddeler
Biyokimya 3:241b
Biyoloji 3:245b, görsel
Canlılar 4:125a
Genetik mühendisliği 7:125b
Hücre 8:221b
Kalıtım ve genetik 9:281a vd.
Kalıtsal hastalıklar 9:285a
Molekül 12:262a, görsel
Watson ve Crick 19:48b vd., görsel
X ışınları 19:63b
DOBERMAN korkusuz, çevik ve güçlü köpek soyu
ilgili madde Köpek: görsel 11:50
DOBROLYUBOV, NİKOLAY Rus yazar ve düşünür, 1836-61
ilgili madde Rus edebiyatı 14:302a
DOBROVOLSKİ, GEORGİ SSCB'li kozmonot, 1928-71
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:251a
DOBZHANSKY, THEODOSIUS Rus asıllı ABD'li genetik ve evrim bilgini, 1900-75; sirke sineği üzerindeki genetik araştırmaları, türler arasındaki çeşitliliğin anlaşılmasına katkıda bulundu; deneysel ve kuramsal düzeydeki yoğun bilgi birikiminden, kalıtım ve evrimin tutarlı bir bireşimine vardı; çalışmalarıyla kalıtım, evrim kuramı ve insanın evrimi konusundaki araştırmaları derinden etkiledi
DODGSON, CHARLES LUTWIDGE *bak.* **CARROLL, LEWIS**
DODO soyu tükenmiş kuş
madde başlığı Dodo 5:258b, görsel
ilgili maddeler
Çimlenme 4:307a
Kuş 11:121b
Soyu tükenmiş hayvanlar 16:32a
DODOMA Tanzanya'da kent; başkent ilan edilmesine karşın hükümet hâlâ eski başkent Dar es-Selam'dadır; nüf. 203.833 (1988)
ilgili maddeler
Dar es-Selam 5:88b
Tanzanya 16:325b
DODURGA Oğuz boyu; Bozoklar'ın Ay Han Oğulları kolundandır
ilgili madde Oğuzlar 13:133a
DODURGA Çorum'un ilçesi; daha önce Osmancık ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 13.550, kasaba 3.974
DODURGA BARAJI Bilecik; Sarısu Çayı üzerinde 1977'de kurulan toprak dolgu baraj
ilgili madde Bilecik 3:176b
DOGGER SIĞLIĞI Kuzey Denizi; İngiltere'nin kuzeydoğu kıyısının 100 km açığında, deniz tabanından 20 m kadar yükselmiş sığ alan; son buzullaşmanın güney sınırında çökelmiş bir buzultaştan oluşur; yüzyıllardan beri bilinen bir balık yatağıdır; Kuzey Denizi'ndeki uluslararası balıkçılık sınırları sığlığın kuzeyinde kesişir
DOGONLAR halk
ilgili maddeler
Büyü ve büyücülük: görsel 4:96
Mali: kulübe: görsel 12:27
DOĞA BİLİMLERİ
ilgili madde Bilim ve bilimsel yöntemler 3:191b
DOĞAÇLAMA müzikte, bir parçanın hiçbir ön çalışma ya da hazırlık olmadan, o anda bestelenip çalınması ya da söylenmesi; doğaçlama yeni bir yaratı olabileceği gibi, var olan bir beste üzerinde de doğaçlama yapılabilir; modern cazın en belirgin özelliğidir
ilgili madde Caz 4:137b
DOĞA DENGESİ *bak.* **DOĞAL DENGE**
DOĞAL ARMONİKLER *ya da* **Kısmi sesler** titreşen bir telin ya da hava sütununun çıkardığı temel sesten daha yüksek frekansta çıkan ikincil ses; telin ya da hava sütununun tümünün titreşmesi temel sesi (birinci armoniği), telin bir bölümünün titreşmesi ise doğal armonikleri verir
ilgili maddeler
Korno ailesi 11:14a
Müzik 13:16a
Ses 15:144b
Ses kaydı 15:150b
Trombon ailesi 17:292a
Trompet ailesi 17:292b
Üflemeli çalgılar 18:264b
DOĞAL AYIKLANMA *bak.* **DOĞAL SEÇME**
DOĞAL BAĞIŞIKLIK
ilgili maddeler
Bağışıklık 2:267a
Salgın hastalıklar 15:33b
DOĞALCILIK *ya da* **Natüralizm**
madde başlığı Doğalcılık 5:259a
ilgili maddeler
Alman edebiyatı 1:162b
Amerikan edebiyatı 1:224a
Fransız edebiyatı 7:41a vd.
Latin Amerika edebiyatı 11:209b
Milli Edebiyat 12:221b
Resim sanatı 14:230b
Rus edebiyatı 14:302b
DOĞAL DENGE *ya da* **Doğa dengesi**
ana madde Çevrebilim 4:280b
ilgili madde Soyu tükenmiş hayvanlar 16:32a
DOĞAL GAZ yeraltında bulunan ve başta metan ve etan olmak üzere çeşitli hidrokarbonlardan oluşan gaz; önemli bir yakıt kaynağıdır
ana madde Gaz 7:84b vd.
ilgili maddeler
Afrika 1:50a
Alev 1:142b
Boruhattı 3:301a vd.
Güney Amerika 7:288b
Hidrojen 8:157a
Isıtma ve klima 8:240b
Petrol 14:62b
Soba 15:296a
Yakıt 19:78a, görsel
DOĞAL GÜBRE
ilgili maddeler
Azot 2:244b
Gübre 7:244b
Kanalizasyon 9:322a
•Guano
DOĞAL HAYATI KORUMA DERNEĞİ Türkiye
ilgili madde Doğayı koruma 5:269a
DOĞAL KAYNAK mineraller, su ve toprak gibi, doğada var olan ve insanlarca yararlanılan her şey
ilgili maddeler
Aşınma 2:107b
Atık değerlendirme 2:139a
Doğayı koruma 5:262a, 262b
Ekonomi 6:91a
Enerji 6:155a
Uluslararası ticaret 18:200a

ilgili maddeler
Evlat edinme 6:231b
Nüfus 13:114a
•Nüfus planlaması
DOĞUM ORANI
ana madde Nüfus 13:114a
ilgili madde Asya 2:83a
DOĞUM SARILIĞI
ilgili madde Felç 6:266b
DOĞU MUTFAĞI Asya'nın doğusu ile güneyindeki ülkelerin yemek pişirme yöntemleri ve çeşitleri
ana madde Aşçılık 2:96
DOĞU ROMA İMPARATORLUĞU *bak.* **BİZANS İMPARATORLUĞU**
DOĞU SLAVLARI halk
ilgili maddeler
Slavlar 15:291a vd.
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:17a
DOĞUŞTAN FELÇ *ya da* **Beyin felci**
ana madde Felç 6:266b
DOĞU TÜRKİSTAN *bak.* **XINJIANG**
DOHA Katar'ın başkenti; eskiden balık ve inci avcılığı yapılan bir köydü; II. Dünya Savaşı'ndan bu yana petrol varlığı nedeniyle çok gelişti; günümüzde derin su limanı ve ticaret merkezidir; yeni Hükümet Konağı (1969) ve uluslararası havalimanı ilgi çekici yerleridir; nüf. 190.000 (1983)
DOI INTANON Tayland'da dağ
ilgili madde Tayland 17:93a
DOK gemicilik: çevresi rıhtımlarla kuşatılmış havuz; kuru havuzlar gemilerin bakım ve onarımı için kullanılır; gemilerin yükleme ve boşaltma işlemlerinin yapıldığı rıhtımlar da dok olarak adlandırılır; gemilerin yanaşıp bağlandığı doklarda rıhtım, yük iskelesi ve yüzer dubalar bulunur
ana madde
•Liman 11:257b vd.
ilgili maddeler
Hamburg 8:21a
Hidrolik 8:160b
•Kuru havuz
DOKTOR
ilgili maddeler
Hastane 8:48a
İlaç: görsel 8:318
Sağlık ve sağlık hizmetleri 15:12a
Tedavi yöntemleri 17:100b
Veba: görsel 18:311
•Tıp
"DOKTOR CALIGARI'NİN ODASI" Wiene'nin filmi
ilgili maddeler
Dışavurumculuk 5:211b
Sinema 15:230b
DOKTOR DERECESİ *bak.* **KLİNİK TERMOMETRESİ**
"DOKTOR FAUSTUS" Marlowe'un tiyatro oyunu
ilgili madde Tiyatro sanatı 17:214a
"DOKTOR FAUSTUS" Thomas Mann'ın romanı
ilgili madde Faust 6:265b
"DOKTOR JİVAGO" Pasternak'ın romanı; 1965'te David Lean'in çektiği aynı adlı filmin senaryosuna konu olmuştur
ilgili madde Rus edebiyatı 14:303b
"DOKTOR MORO'NUN ADASI" Wells'in romanı
ilgili madde Bilimkurgu 3:189a
DOKU anatomi; kendine özgü hücrelerarası bağlayıcı maddeyle bir arada tutulan, benzer yapıdaki hücreler topluluğu
ana madde Vücut 19:38a
ilgili maddeler
Doku ve organ nakli 5:288a
Kemikler, eklemler ve bağlar 10:162b vd.
Protein 14:148a
Ur 18:207a vd.
Yara 19:100a
•Hücre
DOKUBİLİM *bak* **HİSTOLOJİ**
DOKU KÜLTÜRÜ
ilgili maddeler
Biyokimya 3:242a
Çocuk felci 5:23a
DOKUMA
ana madde Dokumacılık 5:281b vd., görsel
ilgili maddeler
Arkwright 2:27b
Duvar halısı 5:314a vd.
Halı ve kilim 7:330a vd.
Pamuk 13:298a
Yün 19:216a
DOKUMACIKUŞU
madde başlığı Dokumacıkuşu 5:276a, görsel
"DOKUMACILARIN İSYANI" Hauptmann'ın tiyatro oyunu
ilgili madde Tiyatro sanatı 17:215a
"DOKUMACILARIN İSYANI" Kollwitz'in oymabaskı dizisi
ilgili madde Kollwitz 10:302b
DOKUMACILIK *ya da* **Tekstil**
madde başlığı Dokumacılık 5:276b, görsel
ilgili maddeler
Giysi 7:162a
Keten 10:199b
Naylon 13:40b
Pamuk 13:297b vd.
Reçine 14:206a
Sanayi Devrimi 15:45a vd.
Swan 16:218b
Türkiye: görsel 18:66
Yün 19:215a
DOKUMA TEZGÂHI *ya da* **Dokuma makinesi** boyuna ipliklerin (atkı) arasından enine iplikler (çözgü) geçirerek kumaş, halı, kilim gibi dokumaları üreten makine
ana madde Dokumacılık 5:281b vd., görsel
ilgili maddeler
Cartwright 4:131b, görsel
Duvar halısı 5:314b
Halı ve kilim 7:330b, 333b
Keten: görsel 10:200
Pamuk 13:298b, görsel
Sanayi Devrimi 15:45b, görsel
Yün 19:216a
DOKUNAÇ bazı hayvanlarda, başın ya da gövdenin çeşitli bölümlerinden çıkan, özellikle duyu organı, bazen de besin yakalama işlevini üstlenen esnek uzantı
ilgili maddeler
Balık 2:307b
Böcekçil bitkiler 4:8a
Derin deniz canlıları 5:195a
Derisidikenliler 5:197b
Mürekkepbalığı 12:334a
Yumuşakçalar 19:204a
DOKU NAKLİ
madde başlığı Doku ve organ nakli 5:287a
DOKUNDURMA edebiyat *bak.* **TARİZ**
DOKUNMA DUYUSU
ana madde Duyular 5:323b vd.
ilgili maddeler
Balık 2:311a
Canlılar 4:121a
DOKUNULMAZLIK hukuk
•Diplomatik dokunulmazlık; Kişi dokunulmazlığı; Konut dokunulmazlığı
DOKU REDDİ
ana madde Doku ve organ nakli 5:288a vd.
ilgili madde Kalp 9:290b
DOKU TİPİ
ana madde Doku ve organ nakli 5:288a
DOKU UYUMU
ana madde Doku ve organ nakli 5:288a
DOKU UYUŞMAZLIĞI
ana madde Doku ve organ nakli 5:288a
ilgili madde Kalp 9:290b
"DOKUZ BUÇUKTA BİLARDO" Böll'ün romanı
ilgili madde Böll 4:10a
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ İzmir
ilgili madde Üniversite ve yüksekokullar: tablo 18:269
DOKUZ KUKA OYUNU spor
ilgili madde Bovling 3:313b, görsel
DOKUZ OĞUZLAR 7. ve 9. yy'lar arasında varlığı bilinen dokuz boyun birleşmesiyle oluşmuş Oğuz topluluğu; Göktürk egemenliğine karşı çıktıkları, bir süre Uygurlar'la egemenliği bölüşüp sonradan Uygurlar'ın arasında eriyerek siyasal kimliklerini kaybettikleri biliniyor; Karahanlı Devleti'ni kuran Yağmalar'ın da Dokuz Oğuzlar'dan olduğu sanılır
DOKUZ TAŞ çocuk oyunu
ilgili madde Çocuk oyunları 5:34a
9 TEMMUZ BULVARI Arjantin; Buenos Aires'te cadde
ilgili madde Buenos Aires 4:40b, görsel
"DOKUZUNCU HARİCİYE KOĞUŞU" Safa'nın romanı
ilgili madde Safa 14:331a
"DOKUZUNCU SENFONİ" Beethoven'in senfonisi
ilgili maddeler
Beethoven 3:116a
Schiller 15:92a
Senfoni 15:126b
"DOKUZUNCU SENFONİ" Bruckner'in tamamlanmamış senfonisi
ilgili madde Bruckner 4:31b
"DOKUZUNCU SENFONİ" *ya da* **"Yeni Dünya'dan"** Dvořák'ın senfonisi
ilgili maddeler
Dvořák 6:35a
Obua ailesi 13:124b
Senfoni 15:127a
DOLANDIRICILIK
madde başlığı Sahtekârlık ve dolandırıcılık 15:13b
ilgili madde Suç 16:153b
DOLAŞIM SİSTEMİ fizyoloji
ana madde Kan 9:302a
ilgili maddeler
Anatomi 1:263b
Hayvan 8:94a
İlkyardım 9:7b
Kalp 9:287a vd.
Lenf sistemi 11:228b
Vücut 19:39a

Opera 13:187a, 189b

DONG SON KÜLTÜRÜ Güneydoğu Asya'da İÖ 4. - 1. yy'lar arasında gelişmiş kültür; Tunç Çağı sanatının özgünlüğüyle tanınır; adını Vietnam'ın kuzeydoğusundaki bir köyden alır; yörede ilk araştırmalar 1924-39 arasında yapıldı; üzeri hayvan figürleriyle bezenmiş tunçtan davullar ve kaplar bulundu; sonraki yıllarda Çin ve Hint kültürlerinin etkisiyle değişikliğe uğramış ve bölgedeki uygarlığın temelini oluşturmuştur; bölge İÖ 2. yy'da Çinliler'ce ele geçirildikten sonra kültür etkisini yitirmeye başlamıştır

ilgili maddeler
Güneydoğu Asya sanatı 7:296b
Mezar 12:191a

"DON HİKÂYELERİ" Şolohov'un öykü kitabı

ilgili madde Şolohov 16:285b

DON IRMAĞI SSCB; Moskova'nın güneyindeki Orta Rusya Yaylaları'ndan doğar; güneye doğru 1.870 km boyunca akarak Azak Denizi'ne dökülür; Tsimlyansk göletinin yapımıyla ırmak üzerinde ulaşım olanağı artmıştır; temelde karlarla beslenir; havzasının büyük bölümü verimli tarım arazisi ve kerestelik ormanlardan oluşur

ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:8a

DONIZETTI, GAETANO İtalyan besteci, 1797-1848; İtalya'nın Bergamo kentinde doğdu; operaları, bu sanatın gelişiminde Rossini ile Verdi arasında bir geçiş aşaması oluşturur; ciddi operalar yanında komik operalar da yazmıştır

DONIZETTI, GUISEPPE *ya da* **Donizetti Paşa** Osmanlı Devleti'nde etkinlik göstermiş İtalyan asıllı müzikçi, 1788-1856; ünlü besteci Gaetano Donizetti'nin ağabeyidir; müzik öğrenimi gördü; Sardinya'da çalışırken İstanbul'a çağrıldı; kendisine paşa unvanı ve geniş yetkiler verildi; Muzıka-yı Hümayun'u yeniden düzenledi; Türkiye'de batı notası kullanımını ve ciddi batı müziği öğretimini başlattı

ilgili maddeler
Bando 3:21a
Ulusal marşlar 18:187b

DON JUAN roman kahramanı

madde başlığı Don Juan 5:299a

"DON JUAN" Molière'nin tiyatro oyunu

ilgili madde Molière 12:263a

"DON JUAN" Richard Strauss'un bestesi

ilgili madde Strauss 16:143a

DONKIN, BRYAN İngiliz sanayici, 1768-1855

ilgili madde Kâğıt ve kâğıt yapımı 9:257b

"DON KİŞOT" Cervantes'in romanı

ilgili maddeler
Cervantes Saavedra 4:164b, görsel
İspanyol edebiyatı 9:109a
Roman 14:274a

DONMA fizik

madde başlığı Donma ve erime 5:299b
ana madde Buz 4:73a vd.
ilgili maddeler
Gıda teknolojisi 7:145a
Kar 10:21a
•Donma noktası; Erime noktası

DONMA tıp; ısı kaybı buz oluşumuna yol açacak kadar fazla olduğunda canlı dokuların donması; sıcaklığın donma noktasının altına düştüğü ve giysi ya da korunağın yeterli olmadığı durumlarda görülür; en sık karşılaşılan, kulakların, burun ucunun, el ve ayak parmaklarının donmasıdır; donmuş bölgeleri sertçe ovuşturmak yararlı olabilir

DONMA NOKTASI sıvıların katı hale dönüştüğü sıcaklık; erime noktasıyla aynıdır; ama karışımlar ve bazı organik bileşikler, erime noktalarındaki sıcaklıktan daha düşük sıcaklıklarda donar

ilgili maddeler
Alkol 1:155b
Buz 4:74a
Cıva 4:187b
Donma ve erime 5:299b vd.
Madde 11:311a
Sıvı 15:188b vd.
Tuz 18:17b
•Erime noktası

DON MUANG Tayland'da havalimanı

ilgili maddeler
Bangkok 3:21b
Tayland 17:195a

DONNE, JOHN İngiliz şair, 1572-1631; Metafizik şiirin en önde gelen temsilcilerindendir

ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:22a

DONYAĞI *bak.* **İÇYAĞI**

DOORS, THE ABD'li pop müzik topluluğu; 1967'de kuruldu; özellikle topluluğun şarkıcısı Jim Morrison'ın sözlerini yazdığı parçalarla müzik dünyasında büyük yankı uyandırdı; 1971'de Morrison'ın ölümü üzerine dağıldı; önemli albumleri *Strange Days* (1967), *L.A Woman* (1970) ve *Absolutely Live* 'dır (1970)

ilgili madde Pop müzik 14:122a

DOPAMİN beyinde bulunan ve sinir iletisinde rol oynayan azotlu organik bileşik

ilgili madde Beyin 3:163b

DOPPLER, CHRISTIAN JOHANN Avusturyalı fizikçi, 1803-53; ses dalgalarında ortaya çıkan "Doppler etkisi"ni ilk kez gözlemleyerek açıklamıştır

ilgili madde Doppler etkisi 5:300b

DOPPLER ETKİSİ *ya da* **Doppler kayması**

madde başlığı Doppler etkisi 5:300b
ilgili maddeler
Ses 15:144b
Seyir 15:158a

DORADO Güney Amerika'daki ırmaklarda yaşayan balık; rengi altın sarısı, yüzgeçleri kırmızıdır; uzunluğu 1 m'yi, ağırlığı 20 kg'ı bulur

ilgili madde Arjantin 2:14a

DORDOGNE Fransa'da il

ilgili maddeler
Fransa 7:25a
Mağara insanları 11:329b
Mağara sanatı 11:330a

DOR DÜZENİ *ya da* **Dor üslubu** klasik mimarlıkta, en basit ve en eski yapı düzeni; Eski Yunan'da doğmuş, Romalılar tarafından benimsenerek geliştirilmiş ve değişikliğe uğramıştır; sütunların yivli olması ve yukarıya doğru hafifçe daralması, basit biçimli sütun başlığı ve friz bölümünde, birbirinden yivlerle ayrılmış dikey şeritler belirleyici özellikleridir

ilgili madde Mimarlık 12:225b, görsel

DORÉ, GUSTAVE Fransız oymabaskı sanatçısı, 1832-83; Dante'nin İlahi Komedya'sı ve Kutsal Kitap için yaptığı oymabaskılarla tanınır

ilgili madde Periler ve peri masalları: kitap resmi: görsel 14:47

DORIA, ANDREA Cenovalı devlet adamı ve denizci, 1466-1560; Preveze Deniz Savaşı'nda (1538) Haçlı donanmasına komuta etmiştir

ilgili maddeler
Barbaros Hayreddin Paşa 3:42a, 42b
Cenova 4:160a
Preveze Deniz Savaşı 14:142b

"DORIAN GRAY'İN PORTRESİ" Wilde'ın romanı

ilgili madde Wilde 19:54a

DORLAR Eski Yunan halkı; Peloponnesos'un fatihi sayılırlar; Tunç Çağı'nın sonlarında, İÖ y. 1100'de, üç büyük Dor kabilesi Ege Denizi'nin güneyindeki adalara yerleşti; efsaneye göre bu istilaya, Miken kralının el koyduğu haklarını geri almak isteyen ve Herakles'in soyundan gelen üç kardeş önderlik etmiştir

ana madde Eski Yunan 6:201a
ilgili madde Sparta 16:46a

DORMEN, HALDUN Türk tiyatro oyuncusu ve yönetmeni, d. 1928; Dormen Tiyatrosu'nun kurucusu

ilgili madde Türk tiyatrosu 18:148a

DORNIER, CLAUDIUS Alman uçak tasarımcısı, 1884-1969

ilgili madde Havacılık tarihi 8:63a

DORTMUND Almanya'da kent; nüf. 587.928 (1989 tah.)

ilgili madde Ruhr 14:297a, görsel

DORU at donu

ilgili madde At 2:110b

DORUK, BELGİN Türk kadın sinema oyuncusu, d. 1936

ilgili madde Türk sineması 18:135a

DORU VAŞAK kedigiller familyasından, vaşağa benzeyen, küt kuyruklu memeli türü; Kanada'nın güneyinden Meksika'nın güneyine kadar uzanan bölgede yaşar; bacakları uzun, pençeleri iri, gövdesi kısadır; kahverengi postunun üstünde siyah benekler vardır

DOR ÜSLUBU *bak.* **DOR DÜZENİ**

DOS PASSOS, JOHN ABD'li yazar, 1896-1970; roman, öykü, oyun ve şiirler yazdı; *U.S.A.* (1930-36) adlı üçlemesiyle, Amerikan yaşam biçimini köktenci bir dille eleştiren bir toplum tarihçisi olarak sivrildi

ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:225a

"DOSTLAR BENİ HATIRLASIN" Âşık Veysel'in şiir kitabı

ilgili madde Âşık Veysel 2:103a

"DOSTLARIN BULUŞMASI" Ernst'in tablosu

ilgili madde Gerçeküstücülük 7:134a

DOSTLAR TİYATROSU İstanbul

ilgili madde Türk Tiyatrosu 18:148b

DOSTOYEVSKİ, FYODOR Rus yazar, 1821-81

madde başlığı Dostoyevski 5:301b, görsel
ana madde Rus edebiyatı 14:301b, görsel
ilgili madde Roman 14:274a

DOUGLAS-HOME, SIR ALEC İngiliz devlet adamı, d. 1903; 1931'de Avam Kamarası, 1951'de Lordlar Kamarası üyesi oldu; Muhafazakâr Parti hükümetlerinde 1960-63 arası dışişleri bakanlığı, 1963-64'te de

başbakanlık yaptı
DOUGLASS, FREDERICK ABD'li yurttaşlık hakları önderi, 1817-95; kölelikten kurtuldu ve kölelik karşıtı harekette etkili oldu; ABD'de yüksek bir yönetim görevine gelen ilk Siyahtı
ilgili madde Siyah Amerikalılar 15:271a
DOURO IRMAĞI İber Yarımadası; İspanya'nın orta-kuzey kesiminden doğar ve bu ülkenin sınırları içinde akarken Duero Irmağı adıyla anılır; batıya doğru yönelerek İspanya-Portekiz sınırının bir bölümünü oluşturur; Portekiz'in kuzeyinden geçerek Porto'da Atlas Okyanusu'na dökülür; uzunluğu 770 km; aşağı çığırındaki vadide ünlü Porto şarabı üretilir
ilgili maddeler
İspanya 9:101b
Portekiz 14:127a, görsel
Şarap 16:239b
DOVER BOĞAZI İngiltere'yi Fransa'dan ayıran dar su geçidi; genişliği 34 km
ilgili madde Seyir 15:159b
DOVER ŞATOSU İngiltere
ilgili madde Şato: görsel 16:247
DOVER TOZU haşhaştan elde edilen yatıştırıcı ilaç
ilgili madde Afyon 1:61a
DOWLAND, JOHN İngiliz besteci, lavta virtüözü ve şarkıcı, 1562-1626; Avrupa'daki gezilerinden sonra İngiltere'ye dönerek Kral I. James'in "lavta müzikçisi" oldu; 88 lavta şarkısı ve başka birçok yapıt besteledi
ilgili madde Lavta ailesi 11:219a
DOWN SENDROMU *bak.* **MONGOLİZM**
DOYLE, SIR ARTHUR CONAN İngiliz yazar, 1859-1930; İngiliz edebiyatının en canlı karakterlerinden biri olan dedektif Sherlock Holmes'un yaratıcısı olarak tanınır; yapıtlarının pek çoğu sinemaya da aktarılmıştır
ilgili maddeler
Dedektif 5:102a
Sherlock Holmes 15:70b vd.
DOYMUŞ ÇÖZELTİ
ilgili madde Çözelti ve asıltı 5:48b
DÖĞER Oğuz boyu; Bozoklar'ın Ay Han Oğulları kolundandır; Selçuklular döneminde batıya göç edenleri daha çok Güneydoğu Anadolu ve Suriye'ye yerleşmişlerdi
ilgili madde Oğuzlar 13:133a
DÖKME ÇELİK
ilgili madde Demir ve çelik 5:130a
DÖKME DEMİR *ya da* **Pik demir** *ya da* **Font**
ana madde Demir ve çelik 5:126a
ilgili madde Teknoloji 17:118a
DÖKÜM
madde başlığı Döküm 5:302b, görsel
ilgili maddeler
Çan 4:236b, görsel
Demir ve çelik 5:130a
Heykel 8:139b
Metal 12:170b
DÖKÜNTÜ nükleer fizik *bak.* **RADYOAKTİF DÖKÜNTÜ**
DÖKÜNTÜ patoloji; genellikle mikrobik ve ateşli hastalıklar sırasında deride beliren, geçici kızarıklık, kabarcık ya da lekeler
ilgili maddeler
Alerji 1:142b
Çocuk hastalıkları 5:24a
DÖKÜNTÜLÜ TİFÜS *ya da* **Salgın tifüs**
ilgili madde Tifüs 17:197a
DÖL DEĞİŞİMİ bir canlının yaşam çevriminde eşeyli ve eşeysiz üreme evrelerinin birbirini izlemesi
ilgili madde Eğreltiotu 6:74b
DÖLLENME erkek ve dişi üreme hücrelerinin yeni bireyler oluşturmak amacıyla birleşmesi
ana madde Üreme 18:282a vd.
ilgili maddeler
Bebek 3:106b
Bitki 3:233a
Çiçek 4:299a
İkiz 8:311a
Kalıtım ve genetik 9:281a vd.
Meyve 12:185a
Tozlaşma 17:264b
•Kendini dölleme
DÖLLENMİŞ YUMURTA *ya da* **Zigot**
ana madde Üreme 18:283a vd.
ilgili maddeler
Kalıtım ve genetik 9:281b
Yumurta 19:200b
DÖLÜT *ya da* **Cenin** ya da **Fetüs** omurgalıların, özellikle memelilerin doğmamış yavrusu; döllenmiş yumurtanın gelişimindeki ilk dönem embriyon evresi olarak adlandırılır; dış görünümü kendi türünün erişkinlerine benzemeye başladığında, embriyona dölüt denir; insanlarda dölüt evresi döllenmeden yaklaşık 8 hafta sonra başlar
ilgili maddeler
Bebek 3:106b
Doğum 5:274a
DÖLYATAĞI *ya da* **Rahim** *ya da* **Uterus** memelilerde dişi üreme organı; döllenmiş yumurtayı gebeliğin başlangıcından doğuma kadar barındırır ve besler; insanda 8 cm uzunluğunda, armut biçiminde bir organdır; kalın ve kaslı duvarları, döllenmiş yumurtanın içine gömülerek gelişmeye başladığı bir mukoza katmanıyla kaplıdır
ilgili maddeler
Bebek 3:106b
Doğum 5:274a vd., görsel
Üreme 18:284a
DÖLYATAĞI BOYNU memelilerde dölyatağının dölyoluna açılan en alt ucu; spermanın dölyatağına ulaşmasını ve âdet kanının dölyatağından atılmasını sağlar; doğum sırasında genişleyerek bebeğin çıkmasına yardımcı olur
ilgili madde Doğum 5:275a
DÖLYOLU özellikle spermanın dölyatağına girişini sağlayan, kanal biçiminde dişi üreme organı; doğum sırasında doğum kanalının bir bölümünü oluşturur; âdet kanaması sırasında vücuttan atılan maddelerin çıkış kanalıdır
ilgili maddeler
Doğum 5:274a vd., görsel
Üreme 18:284a, görsel
DÖNEL POMPA
ana madde Pompa 14:117a vd.
DÖNEM
ilgili madde Jeoloji 9:204a
DÖNENCE
madde başlığı Dönenceler 5:304a, görsel
ilgili maddeler
Alize rüzgârları 1:153a
İklim 8:313b
Orman 13:206b
•Tropik bölge
DÖNENCE YILI *bak.* **GÜNEŞ YILI**
DÖNER BOBİNLİ AMPERMETRE
ilgili madde Ampermetre 1:239b
DÖNER BOBİNLİ GALVANOMETRE *ya da* **Arsonval galvanometresi**
ilgili madde Galvanometre 7:66b, görsel
DÖNER BOBİNLİ MİKROFON *ya da* **Dinamik mikrofon**
ana madde Mikrofon ve hoparlör 12:211b
DÖNERBÖCEK *ya da* **Fırıldakböceği** palet biçiminde bacakları olan küçük, mavimsi siyah renkli su böceği
ilgili maddeler
Tatlı su canlıları 17:83a, görsel
Uyum 18:234b
DÖNER DEMİRLİ AMPERMETRE
ilgili madde Ampermetre 1:239b, görsel
DÖNER KEMİK
ilgili madde İskelet 9:90b, görsel
DÖNER KEPÇELİ EKSKAVATÖR
ilgili madde Kazı makineleri 10:135b
DÖNER KÖPRÜ gemilerin geçmesi için, ortasındaki bir ayak üzerinde daire çizecek biçimde dönebilen hareketli köprü
ilgili madde Köprü 11:57b, görsel
DÖNER KÜMBET Kayseri
ilgili madde Türbe: görsel 18:22
DÖNER PİSTONLU MOTOR yanma odaları ile silindirlerin, pistonların tutturulmuş olduğu sabit bir şaftın çevresinde döndüğü içten yanmalı motor; en gelişmiş ve en yaygın tipi Wankel motorudur
ana madde İçten yanmalı motor 8:286b, görsel
•Wankel motoru
DÖNGEL *bak.* **MUŞMULA**
DÖNME EKSENİ
ilgili madde Dünya 6:8b, 9a
DÖNÜŞ *bak.* **RÜCU**
DÖNÜŞLÜ HUMMA ya da **Nöbetli humma**
ilgili madde Bit 3:230b
DÖNÜŞÜM geometri
ana madde Matematik 12:102b, görsel
DÖNÜŞÜMLÜ TARIM
ilgili madde Tarım ve hayvancılık 17:33a
•Ekim nöbeti
DÖRDÜNCÜ ARAP-İSRAİL SAVAŞI *ya da* **Yom Kippur Savaşı** 1973
ana madde Arap-İsrail Savaşları 1:317b vd.
DÖRDÜNCÜ DÖNEM *ya da* **Kuvaterner Dönem** jeolojik zaman dilimi; 2.5 milyon yıl öncesinden günümüze kadar uzanır; jeoloji tarihindeki 11 dönemin sonuncusudur; sıcak ve soğuk dönemler sırayla birbirini izledi; kısa süreli, günümüzdekine benzer ılıman dönemlerle kesintiye uğrayan birçok buzullaşma evresi yaşandı; her değişiklikte bitki ve hayvan türleri yer değiştirdi ve ya yeni koşullara uyum sağladı ya da yeryüzünden silindi; insanın evrimi ve yayılımı da bu döneme rastlar
ilgili madde Jeoloji 9:209b
DÖRDÜNCÜ HAÇLI SEFERİ 1202-04
ana madde Haçlı Seferleri 7:321b vd.
"DÖRDÜNCÜ SENFONİ" Akses'in bestesi
ilgili madde Türk Beşleri 18:26a
"DÖRDÜNCÜ SENFONİ" Mahler'in senfonisi
ilgili madde Mahler 12:7b
"DÖRDÜNCÜ SENFONİ" Saygun'un bes-

madde başlığı Dreyfus davası 5:309a
DREYFUSS, HENRY ABD'li sanayi tasarımcısı, 1904-72
ilgili madde Sanayi tasarımı 15:49b
DREZİN velosipetin ayakla itilerek yol alan ilk biçimi
ilgili madde Bisiklet 3:226a, görsel
DRIEU LA ROCHELLE, PIERRE-EUGÈNE Fransız yazar, 1893-1945
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:43b
DRİL babun
ilgili madde Babun 2:254a
DRINA IRMAĞI Yugoslavya; Tara ve Piva akarsularının birleşmesiyle oluşur; genellikle kuzey yönünde, 346 km boyunca akarak Sava Irmağı'yla birleşir
"DR. JEKYLL İLE MR. HYDE" Stevenson'ın romanı
ilgili maddeler
Bilimkurgu 3:190b
Stevenson 16:139a
"DR. NICOLAES TULP'UN ANATOMİ DERSİ" *ya da* **"Anatomi Dersi"** Rembrandt'ın tablosu
ilgili madde Rembrandt 14:211b, görsel
DRONGO Eskidünya'nın tropik bölgelerine özgü 20 ötücükuş türü; tüyleri parlak siyah, kuyrukları uzun ve genellikle çatallıdır; kaba ve yumuşak seslerin birbirine karıştığı gürültülü ötüşleriyle tanınırlar; yuvalarını korumak için kendilerinden iri kuşlara, hatta yılanlara korkusuzca saldırırlar
DRUC *bak.* **EHRİMEN**
DRUID eskiden Keltler'de rahiplik, öğretmenlik, yargıçlık gibi işlevler de üstlenmiş bilgin; Keltçe'de "meşe ağacını bilen" ya da "bulan" anlamına gelir; meşe ormanlarında gezindikleri için bu adı almışlardır; druidlere ilişkin ilk belgeler İÖ 3. yy'dan kalmadır
ilgili maddeler
Keltler 10:154a
Stonehenge 16:141b
DRURY LANE TİYATROSU Londra, İngiltere
ilgili maddeler
Tiyatro 17:210a
Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:221b
Yangın ve yangından korunma 19:88b
DRYDEN, JOHN İngiliz şair, oyun yazarı ve edebiyat eleştirmeni, 1631-1700; Restorasyon döneminde II. Charles'ı destekledi; başşairliğe getirildi; Restorasyon tiyatrosunun en önemli yazarlarındandır; yaşadığı dönemin kendi adıyla anılmasına yol açacak derecede etkili olmuştur
ilgili maddeler
İngiliz edebiyatı 9:22b
Tiyatro sanatı 17:214a
DRYOPITHECUS insanın ve insansımaymunların atası sayılan soyu tükenmiş memeli
ilgili madde İnsanın kökeni 9:56a vd.
DSİ *bak.* **DEVLET SU İŞLERİ**
DUA Tanrı'ya ya da tapınılan nesneye övgü ve şükran sunma ya da dilekte bulunarak yakarma; çoktanrılı ve tektanrılı bütün dinlerde dua geleneği vardır; tek başına ya da toplu olarak, sessiz ya da sesli biçimde dua edilebilir
DUA ASASI Tibet Budacıları'nın kullandıkları mekanik araç; üstünde bir *mantra* (kutsal hece ya da dize) yazılmış, içi boş metal bir silindir ve bunun eksenine tutturulmuş bir saptan oluşur; asanın elde her çevrilişi, *mantra*'nın sözlü olarak tekrarlanması yerine geçer
ilgili maddeler
Lama 11:198a vd.
Lhasa 11:244b
DUALA Kamerun'da kent; Littoral eyaletinin merkezi, ülkenin en önemli limanı ve sanayi merkezi; gelişmiş kara, hava ve demiryolu bağlantıları vardır; geleneksel ve çağdaş mimarlık örnekleri bir arada bulunur; nüf. 852.700 (1985 tah.)
ilgili madde Kamerun 9:292b
DUARTE, JOSÉ NAPOLEÓN El Salvador devlet başkanı, 1925-90
ilgili madde El Salvador 6:139b
DUBAİ BAE; Ortadoğu'da, Basra Körfezi kıyısında emirlik; BAE'nin kurucu üyelerinden biri olduğu 1971'e kadar İngiltere'nin denetimindeydi; 1966'da denizde petrol yatakları bulununca zenginleşip gelişti; nüf. 307.000 (1983 tah.)
ilgili madde Birleşik Arap Emirlikleri 3:214a
DUBALI KÖPRÜ genellikle savaş sırasında askerlerin bir su engelini aşması için geçici olarak yapılan yüzer köprü; Galata Köprüsü gibi sürekli kullanım amacıyla yapılmış dubalı köprüler de vardır
ilgili madde Köprü 11:57b vd., görsel
DUBÇEK, ALEXANDER Çekoslovak devlet adamı, d. 1921; başbakanlığı döneminde (1968-69) uyguladığı reform programı, Çekoslovakya'nın Ağustos 1968'de Varşova Paktı üyelerince işgaliyle sonuçlanmıştır
ilgili madde Çekoslovakya 4:278a
DUBLAJ *bak.* **SESLENDİRME**
DUBLIN İrlanda Cumhuriyeti
madde başlığı Dublin 5:310a, görsel
ilgili madde İrlanda Cumhuriyeti 9:75a vd.
"DUBLINLİLER" Joyce'un öykü kitabı
ilgili madde Joyce 9:222b
DUBROVNIK Yugoslavya; Hırvatistan'da liman kenti; Adriya Denizi'ne doğru uzanmış bir burnun üstünde yer alır; surlarla çevrilidir; tarihinin büyük bölümü boyunca özgür ve tarafsız bir kent olarak varlığını sürdürdü; kent planının geçmişi 1292'ye uzanır; turizm önem taşır; içki, peynir, ipek ve deri eşya başlıca sanayi ürünleridir; nüf. 66.131 (1981)
ilgili madde Yugoslavya 19:198a vd.
DUCCIO DI BUONINSEGNA İtalyan ressam, y. 1255 - y. 1318; ortaçağın en büyük ressamlarından biri ve Siena Okulu'nun kurucusu; Bizans ve Klasik dönem sanatından etkilendi; Siena Katedrali'nin altarı için yaptığı "Maestà" (1311) en önemli çalışmasıdır
DUCE Mussolini'nin unvanı
ilgili madde Mussolini 12:318a
DUCHAMP, MARCEL Fransız ressam, 1887-1968; yerleşmiş estetik ölçülere karşı çıktı; "Merdivenden İnen Çıplak, No.2" (1912) gibi çarpıcı yapıtlar ortaya koydu; sanat yapıtı ile günlük nesneler arasındaki ayrımı ortadan kaldıran "hazır nesneler"inin başında, ünlü "Mona Lisa"nın fotoğrafına bıyık ve sakal ekleyerek oluşturduğu yapıt gelir
DUDAKSIL SES
ilgili madde Konuşma bozuklukları 10:322a
"DUDAKTAN KALBE" Güntekin'in romanı
ilgili madde Güntekin 7:301b
DUDAKTAN OKUMA işitme özürlülere özgü iletişim biçimi
ilgili maddeler
Kulak 11:97a
Özürlülerin eğitimi 13:288b
DUERO IRMAĞI *bak.* **DOURO IRMAĞI**
DU FU Çinli şair, 712-770
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:237b
DUFY, RAOUL Fransız ressam ve tasarımcı, 1877-1953; zevk ve lüks içindeki bir yaşamdan sahneleri betimlediği parlak renkli resimleriyle tanınır; özellikle Fovizm•'in yaygınlaşmasında rol oynamıştır
ilgili madde Duvar halısı 5:316b
DUGLASKÖKNARI çamgiller familyasından, iğneyapraklı kerestelik ağaç; anayurdu Kuzey Amerika'nın batısı ile Asya'nın doğusudur; sarmal dizilişli, uzun, sarımsı ya da mavimsi yeşil renkli iğneyaprakları ve yumurta biçimli kozalakları vardır; 100 m'ye kadar boylanabilir
ilgili maddeler
Köknar 11:36a
Orman 13:206b
DUGONG büyük, otçul deniz memelisi; Kızıldeniz'den Avustralya'ya kadar uzanan sığ sularda yaşar; yuvarlak ve giderek incelen bir gövdesi, palet biçiminde ön bacakları vardır; arka bacakları kaybolmuş, yerini çatallı bir kuyruk yüzgecine bırakmıştır; çiftler ya da küçük gruplar halinde yaşar; eti, derisi ve yağı için avlanır
ana madde Manati 12:31a vd.
DUHAMEL, GEORGES Fransız yazar, 1884-1966; roman, oyun ve şiirler yazdı; *Yaralılar* (1918) adlı yapıtı ile Goncourt Ödülü'nü kazandı; 1954'te Türkiye'ye gelerek bir dizi konferans verdi; 1956'da *Yeni Türkiye, Bir Garp Devleti* adlı yapıtı yayımlandı
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:43a
DUİKER Güney Afrika'ya özgü küçük orman antilobu
ilgili madde Antilop 1:296b
•Boz duiker
DUİSBURG Almanya'da kent; nüf. 527.447 (1989 tah.)
ilgili maddeler
Almanya Federal Cumhuriyeti 1:174a
Ren Irmağı 14:215a
Ruhr 14:296b, 297a
DULAC, EDMUND İngiliz ressam, 1882-1953
ilgili madde Periler ve peri masalları: kitap resmi: görsel 14:47
DULAVRATOTU anayurdu Anadolu olan çokyıllık otsu bitki; yüksekliği 60 cm'ye ulaşabilir; gölgelik ve nemli yerlerde yetişir; kırmızı çiçekler açar
DULKADIROĞULLARI Türk beyliği, 1337-1521
ilgili madde Anadolu Beylikleri: tablo 1:248
DULLES, JOHN FOSTER ABD'li devlet adamı ve diplomat, 1888-1959; Eisenhower'ın başkanlığı döneminde dışişleri bakanıydı (1953-59); Soğuk Savaş• sırasında ABD'nin SSCB'ye karşı politikasını be-

lirledi; Güneydoğu Asya Antlaşması Teşkilatı'nın (SEATO) kurulmasıyla sonuçlanan Manila Konferansı'nın (1954) toplanmasını sağladı; Bağdat Paktı'nın kurulmasında önemli rol oynadı

DUMA Çarlık Rusya'da parlamento
ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:21a

DUMANSIZ BARUT
ilgili maddeler
Ateşli silahlar 2:134b
Patlayıcılar 14:33a
Roket 14:256a

DUMANSIZ YAKIT
ilgili madde Kömür 11:46a

DUMAS, ALEXANDRE *ya da* **Baba Dumas** Fransız yazar, 1802-70
madde başlığı Dumas 5:311a, görsel
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:41b

DUMAS, ALEXANDRE *ya da* **Oğul Dumas** Fransız yazar, 1824-95
ana madde Dumas 5:311b
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:41b

DUMLUPINAR Kütahya'nın ilçesi; daha önce Altıntaş ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 6.840, kasaba 3.559
ilgili madde Kütahya 11:180a

DUMLUPINAR MEYDAN SAVAŞI *bak.* **BAŞKOMUTANLIK MEYDAN SAVAŞI**

DUNANT, HENRI İsviçreli hümanist, 1828-1910; Kızılhaç Örgütü'nün kurucusudur (1864); 1901'de, ilk Nobel Barış Ödülü'nü Fransız Frédéric Passy ile paylaşmıştır
ilgili maddeler
Cenevre 4:155b
Kızılhaç 10:245b
Yardım kurumları 19:102b

DUNBAR SAVAŞI 1650
ilgili madde Cromwell 4:210b

DUNCAN, ISADORA ABD'li kadın dansçı, 1877-1927; dansta özgür yorumu savunmuş, yapay teknik kısıtlamaları reddederek doğal hareketlerin zarifliğini ön plana çıkarmıştır; modern dansın öncülerindendir
ilgili madde Dans 5:79a, 82b, görsel

DUNDEE İskoçya'da kent; nüf. 174.345 (1981)
ilgili maddeler
İskoçya 9:92a, görsel
Jüt 9:232a

DUNLOP, JOHN BOYD İngiliz mucit, 1840-1921; 1888'de ilk havalı lastiğin patentini aldı
ilgili maddeler
Bisiklet 3:227a
Taşıt lastiği 17:75b

DUPIN, ARMANDINE LUCIE AURORE *bak.* **SAND, GEORGE**

DUPIN, AUGUSTE roman kahramanı
ilgili madde Dedektif 5:102a

DURAĞAN Sinop'un ilçesi; sınırları içindeki Gökırmak vadisi ilin en önemli tarım alanıdır; kuzeyini ve doğusunu kaplayan ormanlık Küre Dağları'nda da hayvancılık yapılır; nüf. (1990): ilçe 34.131, kasaba 7.432

DURAĞAN HAL KURAMI evrenin sürekli genleştiğini, ama yeni maddeler oluşturduğu için ortalama yoğunluğunun sabit kaldığını öne süren kuram; 1920'de ortaya atılan bu kurama göre evrenin zaman içinde başlangıcı ya da sonu yoktur; 1950'lerden bu yana, durağan hal kuramını çürüten ve büyük patlama kuramını destekleyen gözlemlerde bulunulmuştur
ilgili maddeler
Evren 6:236b
Radyoastronomi 14:189b
•Büyük patlama kuramı

DURAN, FAİK SABRİ Türk coğrafyacı, 1882-1943; Türkiye'de çağdaş coğrafya biliminin öncülerindendir; Fransa'da öğrenimi gördü; çeşitli orta ve yükseköğrenim kurumlarında öğretmenlik yaptı; coğrafyayı geniş kitlelere tanıtmayı ve sevdirmeyi amaçlayan birçok kitap yazdı; en önemli çalışması *Büyük Atlas*'tır (1937)

DURAN, FEYHAMAN Türk ressam, 1886-1970; portre sanatının Türkiye'deki ilk ve en önemli temsilcilerinden; portrelerinde sağlam bir çizim anlayışı, saydam renkler ve kişilerin karakterlerini yansıtan serbest bir anlatım egemendir; ayrıca manzara resimleri ve natürmortlar da yapmıştır
ilgili maddeler
Cem: tablo: görsel 4:149
Hoca Ali Rıza: tablo: görsel 8:194
Türk resim ve heykel sanatı 18:125a

DURAS, MARGUERITE Fransız kadın romancı, oyun ve senaryo yazarı, film yönetmeni d. 1914; *Hiroşima Sevgilim* (1959) adlı film öyküsüyle uluslararası ün kazandı; *Sevgili* (1972) adlı romanıyla 1984'te Goncourt Ödülü'nü aldı
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:45a

DURBAN Güney Afrika Cumhuriyeti; Natal yönetim bölgesinin en büyük kenti ve ülkenin en büyük limanıdır; Hint Okyanusu kıyısındaki Natal Koyu'nda yer alır; yöreye ilk kez 19. yy'ın başlarında yerleşildi; şeker sanayisinin merkezi ve turizm yöresi; nüf. 634.301 (1985)
ilgili madde Güney Afrika 7:281a, 282a

DURBAŞ, REFİK Türk şair, d. 1944; büyük kentin küçük insanlarını anlatan şiirleriyle tanındı; önceleri İkinci Yeni çizgisini benimsemişti, 1970'ten sonra kendi üslubunu oluşturdu; günlük dilden ustaca yararlanan, imgelerle yüklü etkili bir söyleyişi vardır; şiirlerini *Çırak Aranıyor* (1978), *Çaylar Şirketten* (1980), *Nereye Uçar Gökyüzü* (1983) ve *Bir Umuttan Bir Sevinçten* (1984) adlı kitaplarında topladı

DURGUNLUK ALANI kuzeydoğu ve güneydoğu alize rüzgârlarının karşılaştığı, ekvatora yakın bölge; bu bölgede, hava ağır ağır yükselir ve yelkenli gemilerin rüzgârsızlıktan durmasına yol açan sakin bir hava kuşağı oluşturur
ilgili madde Rüzgâr 14:310b

DURGUNLUK DENİZİ Ay düzlüğü
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:249b

DURHAM KATEDRALİ Durham, İngiltere
ilgili madde Mimarlık 12:227b

DURKHEIM, ÉMILE Fransız sosyolog, 1858-1917; Fransız sosyoloji okulunun kurucusu olarak kabul edilir; ilkel toplumları inceleyen sosyal bilimcilerin en etkilisidir; her toplumun bir bütün olarak ele alınması ve toplumun her parçasının öbürleriyle ilişkisi içinde incelenmesi gerektiğini savunmuştur
ilgili madde Sosyoloji 15:333a, görsel

DURRELL, LAWRENCE İngiliz yazar, 1912-90; gezi kitapları, öykü, roman ve şiirler yazdı; en ünlü yapıtı, Mısır'da alışılmadık kişilerin erotik yaşamlarını konu aldığı *İskenderiye Dörtlüsü* (1957-60) adlı roman dizisidir

DURRËS *ya da* **Dıraç** Arnavutluk'un Adriya Denizi kıyısındaki başlıca liman kenti; aynı adı taşıyan ilin de merkezidir; nüf. 72.400 (1983 tah.)
ilgili madde Arnavutluk 2:35b

DURSUNBEY Balıkesir'in ilçesi; zengin bir orman örtüsüyle kaplı dağlık bir bölgede yer alır; başlıca geçim kaynağı hayvancılık ve ormancılıktır; nüf. (1990): ilçe 52.230, kasaba 13.025

DURUKULİ
ilgili madde Maymun 12:116b

DURUM BUĞDAYI makarna üretiminde kullanılan buğday türü
ilgili maddeler
Buğday 4:42b, görsel
Makarna 12:10a
Un ve un değirmeni 18:205a

DURUŞMA
madde başlığı Duruşma 5:311b
ilgili maddeler
Avukat 2:190b
Mahkeme 11:333a
•Dreyfus davası

DUT
madde başlığı Dut 5:313b, görsel
ilgili madde Meyve 12:185a

DUTGİLLER tropik ve astropik bölgelere yayılmış 54'ten fazla ağaç ve çalı cinsini içeren familya; Latince adı *Moraceae*
ilgili madde Bitki 3:236b
•Dut; Ekmekağacı; İncir

DUVAR inşaat
ana madde İnşaat sanayisi 9:59b
ilgili maddeler
Hint sanatı: görsel 8:179
İç mimarlık 8:279a vd.
Tuğla 17:308b, 310b
•Ağlama Duvarı; Berlin Duvarı; Hadrianus Duvarı

"DUVAR" Attilâ İlhan'ın şiir kitabı
ilgili madde İlhan 8:328a

"DUVAR" Yılmaz Güney'in filmi
ilgili madde Türk sineması 18:138a

DUVARCI ARI
ana madde Arı 1:330b

DUVAR HALISI
madde başlığı Duvar halısı 5:314a, görsel
ilgili madde Duvar kâğıdı 5:317a

DUVAR KABARTMASI *bak.* **KABARTMA**

DUVAR KÂĞIDI
madde başlığı Duvar kâğıdı 5:317a, görsel
ilgili madde İç mimarlık 8:281b

DUVAR KELEBEĞİ
ilgili madde Kelebek: görsel 10:146

DUVAR PİYANOSU *bak.* **KONSOL PİYANO**

DUVAR RESMİ
ilgili maddeler
Bhutan: görsel 3:172
Çatalhöyük: görsel 4:261
Güneydoğu Asya sanatı: görsel 7:297
Kozmetik: görsel 11:31
Mağara sanatı 11:329b, görsel
Rivera 14:244b, görsel
Roma İmparatorluğu: görsel 14:261, 271
•Fresk

Uluslararası ilişkiler 18:198b
"DÜNYA'NIN MERKEZİNE SEYAHAT" Verne'in romanı
ilgili maddeler
Bilimkurgu 3:188a
Verne 18:327a
DÜNYANIN YEDİ HARİKASI
madde başlığı Dünyanın Yedi Harikası 6:15a, görsel
•Artemis Tapınağı; Babil'in Asma Bahçeleri; İskenderiye Feneri; Mausoleion; Mısır Piramitleri; Rodos Heykeli; Zeus Heykeli
"DÜNYA NİMETLERİ" Gide'in düzyazı-şiir kitabı
ilgili madde Gide 7:148a
DÜNYA SAĞLIK ÖRGÜTÜ *ya da* **WHO** Birleşmiş Milletler'e bağlı uzmanlık kuruluşu; bütün dünyada sağlık koşullarının iyileştirilmesi amacıyla 1948'de kuruldu; merkezi İsviçre'nin Cenevre kentindedir; sağlıkla ilgili verilerin toplanmasında ve hastalıklara karşı yürütülecek kampanyalarda eşgüdümü sağlar; ülkelere sağlık hizmetlerinin yürütülmesi konusunda danışmanlık eder
ilgili maddeler
Birleşmiş Milletler 3:218b
Hemşirelik 8:127a
Sağlık ve sağlık hizmetleri 15:8a, 11a, 12a
Uluslararası ilişkiler 18:199a
DÜNYA SAVAŞI
•Birinci Dünya Savaşı; İkinci Dünya Savaşı
DÜNYA TARİHİ
madde başlığı Dünya tarihi 6:16b, tablo
DÜNYA TİCARET MERKEZİ New York, ABD
ilgili madde New York 13:67b
DÜNYA YABANIL YAŞAMI KORUMA FONU dünyanın birçok yöresinde hayvanların ve bitkilerin korunması için çalışmalar yürüten örgüt
ilgili madde Doğayı koruma 5:266b
DÜRALÜMİN alüminyum alaşımı; sert, hafif, fiziksel ve kimyasal aşındırıcılara dayanıklıdır; 1910'da Alfred Wilm tarafından bulundu
ilgili maddeler
Alaşım 1:136b
Alüminyum 1:193a
DÜRBÜN her biri bir göze denk gelecek biçimde yan yana yerleştirilmiş iki küçük teleskoptan oluşan optik alet; odaklamaya yarayan bir ayar halkası vardır; uzaktaki cisimleri gözlemekte kullanılır
ilgili maddeler
Fizik 6:308b
Kuş 11:126a, görsel
Teleskop 17:130b, görsel
DÜRER, ALBRECHT Alman ressam, 1471-1528
madde başlığı Dürer 6:31b
ilgili maddeler
Ağaçbaskı 1:71a
Alman sanatı ve müziği 1:165a
Biyoloji: gergedan çizimi: görsel 3:243
Resim sanatı 14:227a
•"Melankoli"
DÜRRENMATT, FRIEDRICH İsviçreli oyun, roman ve deneme yazarı, 1921-90; Almanca yazdığı trajikomik oyunlarında, dünyanın temelde saçma, insanlık durumunun ise ölümcül aşırılıklarla dolu olduğu görüşünü yansıttı; II. Dünya Savaşı sonrası Alman tiyatrosunun canlanmasında çok önemli rol oynadı; en tanınmış yapıtları *Yargıç ve Celladı* (1952), *Duruşma Gecesi* (1956), *Yaşlı Kadının Ziyareti* (1956) ve *Fizikçiler* 'dir (1964)
ilgili maddeler
Alman edebiyatı 1:163b
Tiyatro sanatı 17:215b
DÜRTÜ fizyolojik ya da psikolojik gereksinimleri doyurmaya yönelik, karşı konulmaz istek; en güçlü dürtülerin başında açlık ve susuzluk gibi fizyolojik dürtüler gelir
DÜRZİLİK Şiilik'ten ayrılarak kurulmuş batıni nitelikte mezhep; Fatımi halifesi el-Hâkim'in (hk.d. 996-1021) veziri Hamza bin Ali tarafından kuruldu; el-Hâkim'i tanrı tanıyan, onun koyduğu bütün kurallara uyan, bütün İslami inanç ve ibadetleri reddeden Dürzilik öbür dinlerden uzak durmayı da öngördüğünden kapalı bir mezhep olarak kaldı; İsrail, Lübnan, Suriye ve Ürdün'de yaşayan 400.000 kadar Dürzi vardır
ilgili madde Şiilik 16:270a
DÜSE naylon üretiminde kullanılan küçük, delikli disk
ilgili madde Naylon 13:42a
DÜSSELDORF Almanya'da kent; Kuzey Ren-Vestfalya eyaletinin merkezi; Köln'ün kuzeybatısında, Ren Irmağı'nın sağ kıyısında; Wuppertal ve Ruhr bölgelerinin sanayi merkezi; II. Dünya Savaşı'nda Müttefikler'in bombardımanlarından büyük zarar gördü; nüf. 563.000 (1985 tah.)
ilgili maddeler
Almanya Federal Cumhuriyeti 1:174a, görsel
Avrupa 2:183b
"DÜSTURÜ'L-AMEL" Kâtip Çelebi'nin yapıtı
ilgili madde Kâtip Çelebi 10:96a
DÜŞ *bak.* **RÜYA**
DÜŞEY KALKIŞ VE İNİŞLİ UÇAK *ya da* **VTOL uçak**
ilgili maddeler
Havacılık tarihi 8:67a
Hava kuvvetleri 8:77a
Jet motoru 9:215a
"DÜŞMAN" Yılmaz Güney'in filmi
ilgili madde Türk sineması 18:138a
"DÜŞSEL DOĞAÇLAMA" Kandinsky'nin yapıtı
ilgili madde Kandinsky: görsel 9:325
"DÜŞTEN GÜZEL" Tarancı'nın şiir kitabı
ilgili madde Tarancı 17:13a
DÜŞÜK gebeliğin zamanından önce ve kendiliğinden sona ermesi; eğer gebeliğe isteyerek ve çeşitli yöntemlerle son verilirse buna çocuk aldırma denir; bazı özel koşullar dışında, gebeliğin ilaçla ya da kürtajla sona erdirilmesi birçok ülkede yasaktır; bazı ülkelerde ise doğum kontrolü ve nüfus planlaması çerçevesinde ailenin isteği üzerine kürtaja izin verilmiştir
•Kürtaj
DÜŞÜK SICAKLIKLAR FİZİĞİ *ya da* **Kriyojeni**
madde başlığı Düşük sıcaklıklar fiziği 6:32a
ilgili madde Isı 8:236a
DÜŞÜNCE BOZUKLUĞU
ilgili madde Psikiyatri 14:153a
"DÜŞÜNEN ADAM" Rodin'in heykeli
ilgili madde Rodin 14:253a, görsel
DÜVE
ilgili madde Sığır 15:175b
DÜYUN-I UMUMİYE
madde başlığı Düyun-ı Umumiye 6:33a
ilgili maddeler
Abdülhamid II 1:17b
Tanzimat 16:330b
DÜZCE Bolu'nun ilçesi; çevresi dağlarla kuşatılmış olan Düzce Ovası verimli bir tarım alanıdır; zengin orman verliğı nedeniyle ilçede ormancılık ve buna bağlı sanayi dalları gelişmiştir; nüf. (1990): ilçe 156.326, kent 61.878
ilgili madde Bolu 3:282a
DÜZCE OVASI Karadeniz Bölgesi'nin en önemli tarım alanlarından biridir
ilgili maddeler
Bolu 3:280a
Karadeniz Bölgesi 10:29b
DÜZ DİŞLİ
ilgili madde Dişli çark 5:246a, görsel
DÜZELTİM *bak.* **REFORMİNG**
DÜZENSİZ GÖKADA
ilgili madde Gökada 7:194b
DÜZGÜN ÇOKGEN
ilgili madde Geometri 7:129b
DÜZGÜN DOĞRUSAL HAREKET
ilgili maddeler
Görelilik kuramı 7:204b
Hız 8:154b
DÜZGÜNMAN, MUSTAFA Türk ebru sanatçısı, d. 1920
ilgili madde Ebru 6:38a
DÜZİÇİ Adana'nın ilçesi; geniş düzlüklerden oluşan ilçe topraklarını Ceyhan Irmağı sular; yörede yetiştirilen en önemli ürün yerfıstığıdır; nüf. (1990): ilçe 67.155, kasaba 31.813
DÜZKANATLILAR çekirgeleri ve cırcırböceklerini içeren böcek takımı
ilgili madde Böcek 3:332b
DÜZ KAS *ya da* **İstemsiz kas**
ana madde Kas 10:80a, görsel
•Çizgili kas
DÜZ KELER
ilgili madde Keler 10:151a, görsel
DÜZ KİREMİT
ilgili madde Kiremit 10:278a
DÜZ KOŞU at yarışında düz alanda yapılan engelsiz koşu
ilgili madde At yarışı 2:159b
DÜZKÖY Trabzon'un ilçesi; daha önce Akçaabat ilçesine bağlı bir bucakken 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 20.974, kasaba 4.793
DÜZLEM AÇI
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 2:79
DÜZLEM AYNA
ilgili madde Ayna: görsel 2:236a
DÜZLEM-DIŞBÜKEY MERCEK
ilgili madde Mercek 12:154b
DÜZLEM-İÇBÜKEY MERCEK
ilgili madde Mercek 12:154b
DÜZLEMSEL İZDÜŞÜM haritacılık
ana madde Harita ve haritacılık 8:37a, görsel
ilgili madde Matematik 12:103b, görsel
DÜZMECE MUSTAFA *bak.* **MUSTAFA ÇELEBİ**
DÜZYAZI *ya da* **Nesir**

madde başlığı Düzyazı 6:33b
ilgili maddeler
Arapça 1:314a
Divan edebiyatı 5:252b
Latince 11:213b, 214b
Roman 14:273a vd.
Söz sanatları 16:42b
DÜZYAZI ŞİİR *ya da* **Mensur şiir** *ya da* **Mensure**
ana madde Şiir sanatı 16:273b
ilgili madde Servet-i Fünun 15:141a
DVİNA IRMAĞI SSCB
ilgili maddeler
Avrupa 2:174b
Dinyeper ırmağı 5:238a
D VİTAMİNİ
ana madde Vitamin 19:22b
DVOŘÁK, ANTONİN Çek besteci, 1841-1904
madde başlığı Dvořák 6:34b, görsel
ilgili madde Senfoni 15:126b
DYAUS Hint mitolojisinde en büyük tanrı
ilgili madde Efsane ve mitler 6:57a
DYCK, SIR ANTHONY VAN *bak.* **VAN DYCK, SIR ANTHONY**
DYLAN, BOB ABD'li şarkıcı ve besteci, d. 1941; asıl adı Robert Zimmerman'dır; şarkıları bir kuşağın müzik anlayışını biçimlendirmiştir; "Blowing in the Wind" ve "The Times They are a-Changing" adlı parçaları Medeni Haklar Hareketi'nin marşları haline geldi; 1965'te, elektronik çalgılarla *rock and roll* ritimlerini kullanmaya başladı ve *folk rock* adı verilen yeni bir müzik türü yarattı
ilgili maddeler
Halk müziği 8:16b
Pop müzik 14:122b
DYSON, EDWARD GEORGE Avustralyalı yazar, 1865-1931
ilgili madde Avustralya edebiyatı 2:203a

E

$E = mc^2$ enerji ile kütlenin eşdeğerlik bağıntısı
ilgili maddeler
Einstein 6:79b
Görelilik kuramı 7:206b
Nükleer enerji 13:118b
•Kütle-enerji bağıntısı
E1 avcı uçağı
ilgili madde Havacılık tarihi 7:61b
E-5 Türkiye'yi Avrupa ve Ortadoğu'ya bağlayan uluslararası karayolu; Bulgaristan üzerinden gelen yolun Türkiye'deki bölümü Edirne'den başlar, Hatay ilinden Suriye'ye geçer; Türkiye'deki bölümün uzunluğu 1.404 km'dir
ilgili maddeler
Edirne 6:44b
İstanbul 9:119a
Karayolu: görsel 10:53
Trakya 17:281a
Türkiye 18:71a
EA *ya da* **Enki** Sümer mitolojisinde su tanrısı
ilgili madde Efsane ve mitler 6:54a
EARHART, AMELIA ABD'li kadın pilot, 1897-1937
madde başlığı Earhart 6:35b, görsel
ilgili madde Havacılık tarihi 8:64b
EASTMAN, GEORGE ABD'li mucit ve işadamı, 1854-1932
madde başlığı Eastman 6:35b, görsel
ilgili madde Sinema 15:228a
EASTMAN KODAK ŞİRKETİ fotoğrafçılıkla ilgili araç ve gereç üreten şirket
ana madde Eastman 6:35b
EBCED HESABI
ilgili madde Divan edebiyatı 5:251a
EBE doğuma yardımcı olan kadın; batı ülkelerinde ebeler genellikle hemşirelik eğitimi görmüş kişilerdir; Türkiye'de ebelerin görevi doğumla sona ermez; ana-çocuk sağlığı ve halkın aile planlaması konusunda bilgilendirilmesi gibi konuları da kapsar
"EBEDİ KOCA" Dostoyevski'nin romanı
ilgili madde Dostoyevski 5:302b
EBEGÜMECİ
madde başlığı Ebegümeci 6:36b, görsel
EBEGÜMECİGİLLER çok soğuk bölgeler dışında dünyanın her yerine dağılmış olan 95 kadar otsu bitki, çalı ve ağaç cinsini içeren familya; Latince adı *Malvaceae*
•Ebegümeci; Gülhatmi; Güzelhatmi; Pamuk
EBE KURBAĞA derisi siğilli ve donuk boz renkli kurbağa; öbür kurbağalar gibi suda değil karada çiftleşir; erkek kurbağa, dişinin şerit gibi ince jelatinimsi bir kılıf içindeki yumurtalarını dölledikten sonra, şeritleri arka bacaklarına dolar ve üç hafta boyunca karada taşır; açılma zamanı geldiğinde suya girerek yumurtaları bırakır
ilgili maddeler
Kurbağa 11:107a
Yumurta 19:203b
EBER GÖLÜ İç Anadolu Bölgesi; oldukça sığ bir göldür; y.öl. mevsimlere ve yıllara göre 126 km^2 ile 30 km^2 arasında değişir
ilgili madde Afyonkarahisar 1:62b
EBERT, CARL Alman tiyatro yönetmeni, 1887-1980; Berlin Operası'nın genel müdürüyken, 1936'da Türkiye'ye geldi ve Atatürk tarafından bugünkü Ankara Devlet Konservatuvarı'nda tiyatro bölümü açmakla görevlendirildi; Türkiye'de kaldığı sürece birçok oyun ve opera sahneledi
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:147b
•Ankara Devlet Konservatuvarı
EBONİT
ilgili madde Kauçuk 10:104b
EBRO IRMAĞI İspanya; İber Yarımadası'nın en büyük beş ırmağından biridir; Kantabriya Dağları'ndan doğar ve 927 km boyunca güneydoğu yönünde akarak Akdeniz'e dökülür; çığırı boyunca kurulmuş 35 baraj, ülkenin elektrik enerjisi gereksiniminin % 35'ini sağlar
ilgili madde İspanya 9:102a
EBRU
madde başlığı Ebru 6:37a, görsel
ilgili madde Grafik sanatlar 7:224a
EBUBEKİR, HZ. halife, 573-634
madde başlığı Ebubekir,Hz. 6:38a, görsel
ilgili maddeler
Ali, Hz. 1:150b
Halifelik 8:7a
Kuran 11:103b
Muhammed, Hz. 12:303b
Osman, Hz. 13:231a vd.
Ömer, Hz. 13:272b
Şiilik 16:269b
EBUBEKİR AĞA Osmanlı besteci, 1685-1759; Lale Devri'nin en büyük bestecilerindendi; Enderun'da yetişti ve müzik hocalığına getirildi; Lale Devri'nin şen ve coşkulu havasını yansıtan bestelerinden çok azı günümüze ulaşmıştır; en ünlü yapıtı "Mahur Beste" dir
ilgili madde Türk müziği 18:120a
EBUBEKİR RAZİ İranlı hekim ve düşünür, y. 865 - y. 932; simyacı ve filozof olarak da tanınır; yazdığı tıp kitapları Latince, Yunanca gibi çeşitli dillere çevrildi; ahlak ve simya konularında da denemeler, incelemeler yazdı; felsefi yapıtlarında Platon'un izleyicisi olduğu açıkça görülür
EBU HANİFE NUMAN BİN SABİT Hanefi mezhebinin kurucusu, 699-767
ilgili maddeler
Hanefi mezhebi 8:24b
Sünnilik 16:206b
EBU HAYYAN Arap dilbilimci, 1256-1345
ilgili maddeler
Arap edebiyatı 1:315b
Sözlük 16:41a
EBU'L-ABBAS ilk Abbasi halifesi, 724-754
ilgili maddeler
Abbasiler 1:11b
Emeviler 6:145b
EBU'L-ALÂ EL- MAARRİ Arap şair, 973-1057; dört yaşında kör olması yapıtlarındaki kramsarlığın temel nedenidir; sıkıntılarını şiirlerinde ve mektuplarında felsefi bir dille anlattı; saray şairlerine karşı çıktı; mektuplarının bazıları İngilizce'ye çevrildi
ilgili madde Arap edebiyatı 1:315b
EBU'L-İZZ *ya da* **Cezeri** Artuklu mühendis, ü.13. yy; Eski Yunan mekanik bilgisinin İslam dünyasında ulaştığı yüksek düzeyi gösteren yapıtıyla tanınmıştır; Diyarbakır Artuklu hükümdarlarına hizmet etti; 1206'da tamamladığı *el-Cami beyne'l-İlm ve'l-Amenü'n-Nafi fi Sanati'l-Hıyal* (Olağanüstü Mekanik Araçların Bilgisi Hakkında Kitap, 1990) adlı yapıtı özellikle hidrolik alanındaki tasarımları bakımından ilginçtir
EBU MÜSLİM HORASANİ Arap önder, 719-755; halifeliğin Emeviler'den Abbasiler'e geçmesini sağlayan ayaklanmanın önderidir; Abbasiler adına 747'de başlattığı ayaklanma giderek genişledi ve 750'de Abbasiler'in iktidara gelmeleriyle sonuçlandı; Horasan valiliğine atandıysa da gücünden çekinen halife Mansur tarafından öldürtüldü
EBU NASR MUHAMMED BİN TURHAN BİN UZLUG *bak.* **FARABİ**
EBU NUVAS Arap şair, 747-813; Abbası dönemi Arap edebiyatında yeni üslup deneyen akımın önde gelen temsilcisidir; Bağdat'ta saray çevresinde yaşadı; dünyasal değerleri öne çıkaran, aşk, zevk ve eğlenceyi öven şiirleriyle tanındı
ilgili madde Arap edebiyatı 1:315a
EBU SAİD BAHADIR İlhanlı hükümdarı, 1317-35
ilgili madde İlhanlılar 8:329b
EBUSSUUD EFENDİ Osmanlı din bilgini, 1491-1574; İslam hukuku ve tefsir alanındaki çalışmalarıyla tanınır; 1545'ten ölümüne kadar şeyhülislamlık yaptı; bu görevdeyken verdiği fetvalar daha sonra bir kural gibi benimsendi; 20 ciltlik tefsiri bu alandaki başyapıtlardan biridir

ilgili madde Kanuni Sultan Süleyman 10:9a
EBU SUFYAN Hz. Muhammed'e karşı çıkan Mekkeli önder, 597-653
ilgili madde Emeviler 6:145a
EBU TEMMAM Arap şair, 804-845; eski Arap şiirleri antolojisiyle tanınır; halife Mutasım döneminde saray şairi oldu; kasideleriyle ünlendi; önemi, kendinden önceki Arap şairlerinin şiirlerini derlediği *Hamase* adlı antolojiden gelir
ilgili madde Arap edebiyatı 1:315b
EBU YUSUF Arap bilgin, 731-798
ilgili madde Hanefi mezhebi 8:24b
EBÜLGAZİ BAHADIR HAN Hive hükümdarı ve Çağatay edebiyatı tarihçisi, 1603-63
ilgili maddeler
Ahmed Vefik Paşa 1:92b
Ergenekon Destanı 6:167b
EBÜZZİYA TEVFİK Osmanlı gazeteci ve yayımcı, 1849-1913; özellikle yayımcılık alanındaki atılımlarıyla tanınır; gazeteciliğe 1864'te başladı; ilk Jön Türkler arasında yer aldı; 1881'de bir basımevi kurarak kitap ve dergi yayımcılığına girişti; basımda teknik ve estetik gelişmeye önem verdi; en önemli yapıtı anılarını da içeren *Yeni Osmanlılar Tarihi* 'dir (1973-74, 3 cilt)
ilgili maddeler
Grafik sanatlar 7:224a
Şemseddin Sami 16:258b
Türk tiyatrosu 18:144b
ECEABAT Çanakkale'nin ilçesi; Gelibolu Yarımadası'nın ucunda yer alır; Çanakkale Boğazı ve Ege kıyılarında pek çok doğal kumsal vardır; en önemli geçim kaynağı balıkçılıktır; nüf. (1990): ilçe 9.671, kasaba 4.055
ilgili madde Çanakkale 4:245a
ECE AYHAN Türk şair, d. 1931; İkinci Yeni akımının önde gelen şairlerindendir; yoğun bir düşünce temeline oturan şiiri, sözcüklerin anlamını zorlayan çağrışımlarla yüklüdür; şiirleri *Yort Savul* (1977), *Zambaklı Padişah* (1981) ve *Çok Eski Adıyladır* (1982) adlı kitaplarda toplanmıştır
ana madde İkinci Yeni 8:310a
ECEVİT, BÜLENT Türk siyaset adamı, gazeteci ve şair, d. 1925
madde başlığı Ecevit 6:39a, görsel
ilgili madde Türkiye 18:91b, 93a, 95a
"ECHO 1" balon
ilgili madde Balon 3:13a
"ECHO 2" balon
ilgili madde Balon 3:13a
"ECİNNİLER" Dostoyevski'nin romanı
ilgili madde Dostoyevski 5:302b
ECO, UMBERTO İtalyan edebiyat eleştirmeni ve romancı, d. 1932; ilk çalışmaları eleştiri ve göstergebilim alanlarındaydı; fantastik romanı *Gülün Adı* (1981) ile büyük ün kazandı; görünüşte, 14. yy'da bir İtalyan manastırındaki cinayet öyküsünün anlatıldığı bu romanda çeşitli açılardan "gerçek"i sorguluyordu; 1989'da yayımladığı *Foucault'nun Sarkacı*'nda ise dünya çapında tasarlanmış hayali bir entrikayı konu aldı
ilgili maddeler
İtalyan edebiyatı 9:152a
Postmodernizm 14:136b
ECZACIBAŞI, NEJAT Türk kimyacı ve sanayici, d. 1913; Türkiye'de ilaç sanayisinin kurucularındandır; Almanya ve ABD'de kimya öğrenimi gördü; 1941'de küçük bir laboratuvarda başladığı ilaç üretimini geliştirerek sanayi durumuna getirdi; başka sanayi alanlarında da etkinlik gösterdi
ECZACILIK ilaçların hazırlanıp kullanıma sunulmasıyla ilgilenen bilim dalı; çok eskiçağlardan beri uygulanmaktadır
ilgili maddeler
İlaç 8:316b
Kimya 10:262b
EÇMİYADZİN KATEDRALİ Ermenistan
ilgili madde Ermenistan: görsel 6:172
EDAM PEYNİRİ Hollanda peyniri
ilgili madde Peynir 14:67b
EDAT *ya da* **İlgeç**
madde başlığı Edat 6:40a
ilgili maddeler
Dilbilgisi 5:228b
Sözcük türleri 16:38a vd.
"EDDA" İzlanda edebiyatı
ilgili maddeler
İskandinav efsaneleri 9:85b, 86b
İzlanda 9:168a
Saga 15:7a
EDDINGTON, SIR ARTHUR İngiliz bilim adamı, 1882-1944; yıldızların hareketi, evrimi ve iç yapısına ilişkin çalışmalarıyla tanınır
ilgili madde Astronomi 2:75b
EDEBALI Türk Ahi şeyhi, ö.1325
ilgili maddeler
Ahilik 1:88b
Babai Ayaklanması 2:249a
Osman Gazi 13:232b
EDEBİ SANATLAR *bak.* **SÖZ SANATLARI**
EDEBİYAT *ya da* **Yazın**
madde başlığı Edebiyat 6:40b
ana madde Çocuk edebiyatı 5:8a vd.
ilgili maddeler
Divan edebiyatı 5:249a vd.
Doğalcılık 5:259b vd.
Edebiyat-ı Cedide 6:41a vd.
Fecr-i Âti 6:265b
Garip 7:79a vd.
Gerçekçilik 7:132b vd.
Halk edebiyatı 8:13a vd.
Hecenin Beş Şairi 8:115a
İkinci Yeni 8:310a vd.
Latince 11:213a vd.
Milli Edebiyat 12:220a vd.
Nobel ödülleri 13:90b
Pulitzer 14:159b
Romantizm 14:275b vd.
Rönesans 14:290a
Sembolizm 15:114b vd.
Servet-i Fünun 15:138a vd.
Tanzimat edebiyatı 16:331a vd.
Yunanca 19:204b
•Ağıt; Alegori; Bilimkurgu; Deneme; Destan; Düzyazı; Epigram; Fabl; Günlük; Öykü; Roman; Söz sanatları; Şiir sanatı; Sone; Tiyatro sanatı; Yaşamöyküsü; Yergi; *halkların edebiyatları, örn.* Alman edebiyatı; Fransız edebiyatı; Rus edebiyatı; Türk edebiyatı; Uzakdoğu edebiyatı; *ayrıca ülkeler, örn.* Danimarka; İzlanda
EDEBİYAT-I CEDİDE edebiyat akımı
madde başlığı Edebiyat-ı Cedide 6:41a
ilgili maddeler
Cenab Şahabeddin 4:153a
Fecr-i Âti 6:265b vd.
Sembolizm 15:116a
Servet-i Fünun 15:138a
Tevfik Fikret 17:165a vd.
Uşaklıgil 18:225a
Yalçın 19:78b
EDEBİYAT TAPINAĞI Hanoi, Vietnam
ilgili madde Hanoi 8:28a
EDELVAYS İsviçre Alpleri'nde yetişen tüylü, beyaz bitki
ilgili maddeler
Alp bitkileri 1:178b
İsviçre 9:134a
EDEN, ANTHONY İngiliz devlet adamı, 1897-1977; 1935-38, 1940-45 ve 1951-55 dönemlerinde dışişleri bakanı; 1955-57 arası başbakan; Churchill'in yerine başbakan oldu; SSCB ile olan gerginliği yumuşatmaya çalıştı; Mısır'ın Süveyş Kanalı'nı ulusallaştırmasına karşılık olarak, İsrail'in ardından Fransa ile birlikte Mısır'a saldırı hareketine girişti; ama uluslararası baskılar nedeniyle çekilmek zorunda kaldılar; Eden, bir süre sonra, sağlık sorunlarını gerekçe göstererek istifa etti
"EDGAR" Puccini'nin operası
ilgili madde Puccini 14:158b
EDİBOĞLU, BAKİ SÜHA Türk şair, 1915-72; aşk ve doğa şiirleriyle tanındı; öykü, anı türlerinde de yapıtlar verdi; başlıca şiir kitapları *Gece Yağmuru* (1947), *İşaret* (1953) ve *Karanlıkta Geçen Gemiler'dir* (1958)
EDİK kısa ve bol konçlu ayakkabı
ilgili madde Ayakkabı ve ayakkabıcılık 2:219b
EDİNBURGH İskoçya
madde başlığı Edinburgh 6:41b, görsel
ilgili madde İskoçya 9:92b, 93b
EDİNBURGH FESTİVALİ *ya da* **Edinburgh Uluslararası Müzik ve Tiyatro Festivali** her yıl İskoçya'nın başkentinde düzenlenen uluslararası sanat festivali
ilgili maddeler
Edinburgh 6:41b
İskoçya 9:94a
EDİNBURGH ŞATOSU İskoçya
ilgili maddeler
Edinburgh 6:41b, görsel
Havai fişek: görsel 8:72
Şato 16:247a
EDİP AHMED YÜKNEKİ Türk şair, ü. 12. yy; Türk edebiyatının en eski yazılı ürünlerinden *Atabetü'l-Hakayık* (Gerçekler Eşiği) adlı yapıtıyla tanınır; aruz vezniyle yazılan yapıt 256 beyitten oluşur ve erdemli olmanın yollarını anlatır
EDİRNE il
madde başlığı Edirne 6:42a, harita
ilgili madde Balkan Savaşları 3:7b
EDİRNE kent
ana madde Edirne 6:45b, görsel
ilgili madde Bizans İmparatorluğu 3:253b
EDİRNE ANTLAŞMASI 1681
ilgili madde Köprülü Ailesi 11:61b
EDİRNE ANTLAŞMASI 1829
ilgili maddeler
Boğazlar Sorunu 3:267a
Mahmud II 12:8b
Yunanistan 19:209a
EDİRNE ANTLAŞMASI 1713
ilgili madde Petro 14:57b
EDİRNE KIRMIZISI *bak.* **TÜRK KIRMIZISI**
EDİRNELİ NAZMİ Osmanlı şair, ü. 16. yy;

divan edebiyatında Türki-i Basit (yalın Türkçe) denen akımın öncülerindendir; döneminin Arapça ve Farsça sözcüklerle yüklü şiirine karşı çağdaşı Tatavlalı Mahremi gibi yalın Türkçe ile şiirler yazdı; ama sanatsal bir değer taşımayan bu tutumu izleyicisi olmadığından unutuldu
ilgili maddeler
Osmanlıca 13:233b
Türkçe 18:28b
EDİRNE-SEGEDİN ANTLAŞMASI 1444
ilgili madde Murad 12:311b
EDISON, THOMAS ALVA ABD'li mucit, 1847-1931
madde başlığı Edison 6:46a, görsel
ilgili maddeler
Aydınlatma 2:232a
Ses kaydı 15:146b vd., görsel
Sinema 15:228a
Teknoloji 17:121b
Tesla 17:163a
EDISON ETKİSİ termoiyonik salım, yani ısınan maddenin elektron salması
ilgili madde Edison 6:47a
EDİTÖR *bak.* **YAYIN YÖNETMENİ**
EDMONTON Kanada'da kent; Alberta eyaletinin merkezi; Kuzey Saskatchewan Irmağı kıyısında; ekonomisi tarım ve petrole dayanır; kerestecilik, sepicilik, et paketleme, petrol arıtma ve petrokimya sanayileri önemlidir; bölgenin ticaret merkezi; nüf. 573.982 (1986)
EDO *bak.* **TOKYO**
EDREMİT Balıkesir'in ilçesi; topraklarının kuzeyi Kaz Dağı'yla engebelenmiştir; orman varlığı açısından oldukça zengin olan ilçenin en önemli geçim kaynakları zeytincilik ve ormancılıktır; Edremit Körfezi kıyıları turizm açısından önem taşır; nüf. (1990): ilçe 63.430, kasaba 35.486
ilgili madde Balıkesir 2:326b
EDREMİT KÖRFEZİ Ege bölgesi
ilgili maddeler
Balıkesir 2:323b
Çanakkale 4:242b
EDWARD lakabı **Kara Prens** Galler ve Akitanya prensi, 1330-76; Yüz Yıl Savaşları'nın komutanlarından; II. Richard'ın babası
ilgili madde Yüz Yıl Savaşları 19:226a
EDWARD İngiltere kralı, y. 1003-66 *bak.* **AZİZ EDWARD**
EDWARD I İngiltere kralı, 1239-1307
ana madde Edward 6:47b
ilgili madde Galler 7:66a
EDWARD II İngiltere kralı, 1284-1327
ana madde Edward 6:48a
EDWARD III İngiltere kralı, 1312-77
ana madde Edward 6:48a
ilgili maddeler
Chaucer 4:181a
Madalya ve nişanlar 11:309a
Yüz Yıl Savaşları 19:226a
EDWARD IV İngiltere kralı, 1442-83
ana madde Edward 6:48a
ilgili maddeler
Güller Savaşı 7:255b
Henry 8:128a
Richard 14:237b
EDWARD V İngiltere kralı, 1470-83
ana madde Edward 6:48b
ilgili maddeler
Güller Savaşı 7:256a
Richard 14:237b
EDWARD VI İngiltere ve İrlanda kralı, 1537-53
ana madde Edward 6:48b
ilgili maddeler
Elizabeth I 6:132a
Reform 14:207b
EDWARD VII İngiltere kralı, 1841-1910
ana madde Edward 6:48b
EDWARD VIII İngiltere kralı, 1894-1972
ana madde Edward 6:49a, görsel
EDWARD SENDROMU *bak.* **TRİZOMİ 18**
EEG *bak.* **ELEKTROANSEFALOGRAFİ**
EFE eskiden Batı Anadolu'da kendilerine özgü gelenekleri olan köy yiğitlerinin önderlerine verilen ad; genellikle ezilen halkın çıkarlarını koruduklarından bir kahraman olarak görülürlerdi; zaman zaman aralarından eşkıyalık yapanlar da çıkmıştır; efenin buyruğu altındaki yiğitlere zeybek, genç adaylara da kızan denirdi
ilgili madde Aydın 2:227a
"EFELERİN EFESİ" Sırmalı'nın filmi
ilgili madde Türk sineması 18:134b
EFES *ya da* **Ephesos** Anadolu'da eskiçağ kenti
madde başlığı Efes 6:49a, görsel
ilgili maddeler
Amazonlar 1:198b
Arkeoloji 2:26b
Dünyanın Yedi Harikası 6:16a
İyonya 9:158b vd.
Kent 10:169b
Lidya 11:248b
Mimarlık 12:226a
EFES ARKEOLOJİ MÜZESİ Selçuk, İzmir
ilgili madde Müzeler ve sanat galerileri 13:12b
EFES TİYATROSU Selçuk, İzmir
ilgili maddeler
Efes 6:51a, görsel
İzmir 9:177b
Tiyatro 17:208a
EFFELSBERG RADYOTELESKOPU
ilgili madde Radyoastronomi 14:187a, görsel
EFLAK *ya da* **Valahya** Romanya'da, Aşağı Tuna kıyısında eski prenslik; 1330'da bağımsız bir prenslik oldu; 1391'de Osmanlılar'a vergi vermeyi, 1417'de Osmanlı egemenliğini kabul etti, ama prenslerin yönetimindeki özerk yapısını korudu; 18. yy'da Rusya'nın etkisi giderek arttı; Kırım Savaşı'ndan sonra Avrupa devletleri Rus korumasına son verdiler; 1859'da Boğdan• ile birleşerek bağımsızlığını ilan etti; Osmanlılar bağımsızlık kararını 1878'de Ayastefanos ve Berlin antlaşmalarıyla tanıdılar; bugün Boğdan ile birlikte Romanya'yı oluşturur
ilgili maddeler
Abdülmecid 1:18b
Bükreş 4:81b
Fatih Sultan Mehmed 6:263b
Kırım Savaşı 10:217a vd.
Romanya 14:278b
EFLANİ Zonguldak'ın ilçesi; topraklarının yaklaşık üçte ikisi sık ormanlarla kaplıdır; ilçe ekonomisinde hayvancılık önemli yer tutar; nüf. (1990): ilçe 17.266, kasaba 2.894
EFLATUN *bak.* **PLATON**
"EFRUZ BEY" Ömer Seyfettin'in romanı
ilgili madde Ömer Seyfettin 13:274b
EFSANE
madde başlığı Efsane ve mitler 6:52b
ilgili maddeler
İlkel dinler 8:331a
Periler ve peri masalları 14:47b
Pirinç 14:76a
Semender 15:116b
•İskandinav efsaneleri
EFTALİTLER *bak.* **AKHUNLAR**
EGE, FEHMİ Türk müzikçi, 1902-78; tango bestecisi olarak tanınır; uzun yıllar Ankara ve İstanbul radyolarında çalıştı; İstanbul Radyosu Tango Orkestrası'nı yönetti; 300'ü aşkın tango besteledi
ilgili madde Pop müzik 14:124b
EGE ADALARI Ege Denizi
madde başlığı Ege Adaları 6:58a, harita
ilgili maddeler
Ada 1:23b
Ege Sorunu 6:64a vd.
Eski Yunan 6:205b
İzmir 9:175b
EGE BÖLGESİ
madde başlığı Ege Bölgesi 6:60a, harita
"EGE'DEN" Halikarnas Balıkçısı'nın öykü kitabı
ilgili madde Halikarnas Balıkçısı 8:9a
EGE DENİZİ
madde başlığı Ege Denizi 6:62b
ilgili maddeler
Atlantis 2:144a
Ege Sorunu 6:64a vd.
"EGE KIYILARINDAN" Halikarnas Balıkçısı'nın öykü kitabı
ilgili madde Halikarnas Balıkçısı 8:9a
EGEMENLİK bir ülkede karar verme yetkisinin toplandığı otorite; bu otorite bir kişi, örn. hükümdar ya da halk olabilir; halk bu egemenliği, kendi seçtiği temsilcilerden oluşan parlamento aracılığıyla tek merkezden kullanabileceği gibi, federal bir yapı oluşturarak birden çok merkeze de bölebilir
ilgili maddeler
Türkiye Büyük Millet Meclisi 18:96b
Yargı sistemi 19:105b
"EGE'NİN DİBİ" Halikarnas Balıkçısı'nın öykü kitabı
ilgili madde Halikarnas Balıkçısı 8:9a
EGE SORUNU
madde başlığı Ege Sorunu 6:64a
ilgili madde Ege Denizi 6:63b
EGE UYGARLIĞI
ana madde Eski Yunan 6:198b
EGE ÜNİVERSİTESİ İzmir; 1955'te kuruldu; çekirdeğini Tıp ve Ziraat fakülteleri oluşturur; bugün 7 fakülte, 3 yüksekokul, 5 enstitü, 2 meslek yüksekokulu ve Devlet Türk Musikisi Konservatuvarı ile öğretimini sürdürmektedir
ilgili madde Üniversite ve yüksekokullar 18:268a, tablo
EGLI, ERNST Avusturya asıllı İsviçreli mimar, 1893-1974; Türkiye'de bulunduğu sırada, eğitim ve uygulama çalışmalarıyla Türk mimarlık anlayışını etkilemiştir
ilgili madde Türk mimarlığı 18:115b
EGLOG pastoral şiir türü
ilgili madde Şiir sanatı 16:273a
EGMONT DAĞI Yeni Zelanda'da yanardağ; Kuzey Adası'nın orta batısında, Egmont Ulusal Parkı içinde; koni biçimindeki dağın deniz düzeyinden yüksekliği 2.518 m'dir; ikinci doruk olan Fanthams Dağı 1,5 km güneyinde yer alır; 17. yy'dan bu yana

etkin değildir
ilgili madde Yeni Zelanda 19:147a, görsel

EGOİZM *bak.* **BENCİLLİK**

EGZAMA *ya da* **Dermatit**
ana madde Alerji 1:142a
ilgili maddeler
Deri 5:190b
Meslek hastalıkları 12:164b

EGZİSTANSİYALİZM *bak.* **VAROLUŞÇULUK**

EGZOZ içten yanmalı motorlarda egzoz borusuyla dışarı atılan yanmış gaz ve hava karışımı
ilgili maddeler
Çevre kirliliği 4:283a
İçten yanmalı motor 8:286a
Karbon dioksit ve karbon monoksit 10:58a
Sis 15:259b

EGZOZ VANASI
ilgili madde Buhar makinesi 4:48a

EGZOZ ZAMANI dört zamanlı motor
ana madde İçten yanmalı motor 8:286a

EĞİK ÇİZGİ noktalama işareti
ilgili madde Noktalama işaretleri 13:102a

EĞİK DÜZLEM ağır cisimleri kaldırmak için kullanılan basit makine
ana madde Makine 12:16a vd., görsel
ilgili madde Kanal 9:319b

EĞİL Diyarbakır'ın ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 21.148, kasaba 4.803
ilgili madde Şeyh Said Ayaklanması 16:263a

"EĞİL DAĞLAR" Beyatlı'nın yapıtı
ilgili madde Beyatlı 3:157b

EĞİLMEZ, ERTEM Türk film yönetmeni ve yapımcısı, 1929-89
ilgili madde Türk sineması 18:139a, 140a

EĞİRDİR *bak.* **EĞRİDİR**

EĞİRDİR GÖLÜ *bak.* **EĞRİDİR GÖLÜ**

EĞİRME
ana madde Dokumacılık 5:278b vd., görsel
ilgili maddeler
Arkwright 2:27b
Keten 10:199b
Pamuk 13:298a, görsel
Yün 19:215b
•Çıkrık; Eğirme makinesi; Eğirme tezgâhı

EĞİRME MAKİNESİ
ana madde Dokumacılık 5:279b vd., görsel
ilgili maddeler
Crompton 4:209b, görsel
Keten 10:199b
Sanayi Devrimi: görsel 15:45
Tekerlek 17:107b

EĞİRME TEZGÂHI yün eğirmeye yarayan, iğlerden oluşmuş makine; 18. yy'da James Hargreaves tarafından bulunmuştur
ilgili maddeler
Arkwright 2:27b, görsel
Dokumacılık 5:279a
Hargreaves 8:35a vd., görsel
Sanayi Devrimi 15:45a

EĞİTİM
madde başlığı Eğitim 6:65a, görsel
ilgili maddeler
Bilgisayar 3:186b vd.
Dewey 5:209b vd.
Eskimolar 6:193b, görsel
İnsan hakları 9:54b
Körlük 11:63b
Köy enstitüleri 11:70b vd.
Kulak 11:97a
Montessori 12:269a vd.
Okuryazarlık 13:142b
Roma İmparatorluğu 14:271b vd.
Siyah Amerikalılar 15:274a
Sosyal yardım hizmetleri 15:330a vd.
Yücel 19:213b
•Açık öğretim; Kitap; Öğrenme; Özürlülerin eğitimi; *eğitim düzeyleri ve kurumları, örn.* Anaokulu; İlköğretim; Mesleki eğitim; Ortaöğretim; Üniversite; Yüksekokul; *kıtalar ve ülkeler örn.* Afrika; Avrupa; Türkiye

EĞİTİM UÇAĞI
ilgili madde Uçak 18:156a

"EĞİTİM ÜZERİNE" Russell'ın yapıtı
ilgili madde Russell 14:304a

EĞRELTİOTU *ya da* **Eğrelti**
madde başlığı Eğreltiotu 6:73b, görsel
ilgili maddeler
Açıktohumlular 1:22b
Bitki: tablo 3:234
Yaprak 19:98a, 99a
Yaşam çevrimi 19:111a vd.

EĞRETİLEME *bak.* **İSTİARE**

EĞRİBOZ ADASI *ya da* **Evvoia** Yunanistan
ilgili maddeler
Ayasofya 2:221b
Ege Adaları 6:58b

EĞRİDİR *ya da* **Eğirdir** Isparta'nın ilçesi; Göller Yöresi'nde yer alır; Eğridir Gölü ilçenin kuzeyinde geniş bir alanı kaplar; tarım, hayvancılık ve balıkçılık gelişmiştir; ilçe merkezindeki Kemik Hastalıkları Hastanesi ülke çapında hizmet verir; nüf. (1990): ilçe 41.266, kasaba 15.828
ilgili madde Isparta 8:249a

EĞRİDİR GÖLÜ *ya da* **Eğirdir Gölü** Akdeniz Bölgesi; Göller Yöresi'nde çöküntü gölü; y.öl. 468 km^2
ilgili madde Isparta 8:246b

EĞRİGAGA
ilgili madde Yağmurcun 19:69a

EĞRİGÖZ DAĞI Ege Bölgesi; Kütahya ilinin doğusunda yer alır; maden yatakları ve orman varlığı açısından zengindir; en yüksek noktası 1.931 m
ilgili madde Ege Bölgesi 6:61a

EĞRİ KEMER İstanbul
ilgili madde Sukemeri 16:174a

EHLİBEYT Hz. Muhammed'in ev halkı
ilgili madde Halifelik 8:7a

EHRAMLAR *bak.* **MISIR PİRAMİTLERİ**

EHRENBURG, İLYA SSCB'li yazar, 1891-1967
madde başlığı Ehrenburg 6:76a, görsel
ilgili maddeler
Barış hareketleri 3:44a
Rus edebiyatı 14:303a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:16a

EHRİMEN *ya da* **Druc** Eski İran inancında şeytan
ilgili maddeler
Şeytan 16:265a
Zerdüşt 19:249b

EHRLICH, PAUL Alman bakteriyoloji bilgini, 1854-1915
madde başlığı Ehrlich 6:77a, görsel
ilgili madde Tıp 17:184b

EIFFEL, ALEXANDRE GUSTAVE Fransız inşaat mühendisi, 1832-1923; Paris'teki ünlü Eiffel Kulesi'ni yapmıştır
ilgili madde Eiffel Kulesi 6:78a

EIFFEL KULESİ *ya da* **Eyfel Kulesi** Paris, Fransa
madde başlığı Eiffel Kulesi 6:78a, görsel
ilgili maddeler
Paris 13:332b
Sergi, fuar ve panayırlar 15:136b, görsel

EINDHOVEN Hollanda'da kent; ülkenin güneyinde, Dommel Irmağı kıyısında; 1891'de kurulan Philips Elektrik Şirketi'nin kentin gelişmesinde önemli payı oldu; 1900-20 arasında 10 kat, o zamandan beri de üç kat büyüdü; II. Dünya Savaşı'nda yıkılan kent yeniden yapıldı; bugün bir sanayi merkezidir; nüf. 190.736 (1989 tah.)
ilgili madde Hollanda 8:198b

EINSTEIN, ALBERT Alman bilim adamı, 1879-1955
madde başlığı Einstein 6:78b, görsel
ilgili maddeler
Astronomi 2:75a
Fizik 6:308a
Görelilik kuramı 7:203b vd.
Işık 8:255a

EİRE *bak.* **İRLANDA CUMHURİYETİ**

EISENHOWER, DWIGHT DAVID ABD başkanı, 1890-1969
madde başlığı Eisenhower 6:80a, görsel
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:216a
İkinci Dünya Savaşı 8:302a

EISENSTEIN, SERGEI *bak.* **AYZENŞTAYN, SERGEY**

EJDERHA *ya da* **Ejder** ürkütücü düşsel yaratık
madde başlığı Ejderha 6:81b, görsel

EJDERHA takımyıldız; Latince adı *Draco*
ilgili madde Takımyıldız 16:303b

EKBER Moğol imparatoru, 1542-1605
madde başlığı Ekber 6:82a, görsel
ilgili maddeler
Çita 4:328a
Hindistan 8:171a
Hint-Türk İmparatorluğu 8:181a

EKFİİL *ya da* **Ekeylem** dilbilgisi
ilgili maddeler
Fiil 6:285b
Yazım kuralları 19:127b

EKHİDNA Yunan mitolojisinde yarısı genç kız, yarısı yılan biçimli ejderha
ilgili madde Sfenks 15:163b

EKİDNE *ya da* **Dikenli karıncayiyen**
madde başlığı Ekidne 6:82b, görsel
ilgili maddeler
Hayvanat bahçesi 8:103b
Karıncayiyen 10:66b
Memeliler 12:140b, görsel
Yumurta 19:203a

EKİM yılın 10. ayı; 31 gün çeker
ilgili madde Ay 2:216b, 217a

"EKİM" Ayzenştayn'ın filmi
ilgili madde Ayzenştayn 2:242a

EKİM DEVRİMİ *ya da* **1917 Devrimi** *ya da* **Rus Devrimi** 1917
madde başlığı Ekim Devrimi 6:83b, görsel

ana madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:21b
ilgili maddeler
Birinci Dünya Savaşı 3:207b
Devrim 5:208b
Lenin 11:230a, 231b
Rus edebiyatı 14:303a
Stalin 16:132a
Troçki 17:291a
"EKİM DEVRİMİ'NİN 20. YILDÖNÜMÜ KANTATI" Prokofyev'in bestesi
ilgili madde Prokofyev 14:145a
EKİM NÖBETİ toprağın verimini ve üretimi artırmak için tarlaya her yıl başka bir ürün ekilmesi; örn. mısır, yulaf ve üçgülün art arda üç yıl sırayla ekilmesi
ilgili maddeler
Gübre 7:245b
Tarım tarihi 17:24a, 25b
EKİN KARGASI
ana madde Karga 10:61b, görsel
EKİNLİK ADASI Balıkesir; Marmara Denizi'ndeki Marmara Takımadaları'na bağlıdır
ilgili madde Balıkesir 2:323b
EKİNÖZÜ Kahramanmaraş'ın ilçesi; daha önce Elbistan ilçesine bağlı bir köyken 1990'da ilçe olarak örgütlendi; nüf. (1990): ilçe 21.633, kasaba 8.184
EKKLESİA Eski Yunan'da halk meclisi
ilgili maddeler
Eski Yunan 6:204a
Solon 15:311b vd.
EKLEM
madde başlığı Kemikler, eklemler ve bağlar 10:162a, görsel
ilgili maddeler
Artrit ve romatizma 2:45a vd., görsel
İlkyardım 9:11b
İskelet 9:89b, 90b
Spor kazaları 16:128a vd.
EKLEMBACAKLILAR
madde başlığı Eklembacaklılar 6:84a
ilgili maddeler
Böcek 3:326b
Kabuk ve kabuk koleksiyonculuğu 9:241b
Tarihöncesi yaşam 17:49b
EKLEME BAĞI
ilgili madde Düğüm 5:328b
EKLEM KAPSÜLÜ
ilgili maddeler
Artrit ve romatizma: görsel 2:45
Kemikler, eklemler ve bağlar 10:164b
EKLEMLEME *ya da* **Artikülasyon**
ilgili madde Konuşma bozuklukları 10:322a
EKLEMLİ LOKOMOTİF
ilgili madde Demiryolu ve tren 5:135b vd.
EKLİPTİK *bak.* **TUTULUM**
"EKMEĞİMİ KAZANIRKEN" Gorki'nin romanı
ilgili madde Gorki 7:187b
EKMEK
madde başlığı Ekmek 8:85a, görsel
ilgili maddeler
Maya 12:110b
Un ve un değirmeni 18:205a
EKMEKAĞACI
madde başlığı Ekmekağacı 6:90a, görsel
ilgili madde Ağaç 1:69b
EKOLOJİ *bak.* **ÇEVREBİLİM**
EKOLOJİK ARDILLIK
ilgili madde Çevrebilim 4:280b
EKONOMİ *ya da* **İktisat**
madde başlığı Ekonomi 6:90b
ilgili maddeler
Devrim 5:208b vd.
Marx 12:85b vd.
Nobel ödülleri 13:90b
Smith 15:292b vd.
EKONOMİK BUNALIM *ya da* **İktisadi bunalım** yatırımların ve üretimin yavaşladığı, işsizliğin arttığı, gelirler ile ücretlerin düştüğü ekonomik durum; ülke ekonomisindeki gelişme durur; bazen bir ülkede başlayan ciddi bir ekonomik bunalım başka ülkelerde de etkisini göstererek yaygınlaşabilir
ana madde Ekonomi 6:92b
ilgili maddeler
Almanya 1:170a vd.
Faşizm 6:259a
İngiliz Uluslar Topluluğu 9:29b
•Büyük Dünya Bunalımı
EKONOMİK COĞRAFYA
ilgili madde Coğrafya 4:199a
EKOSİSTEM
ilgili madde Çevrebilim 4:279b
EKRAN bir televizyon alıcısının, bir bilgisayarın, tıpta kullanılan tarayıcı aygıtların ve öbür elektronik donanımların görüntüleri, verileri ya da işlem sonuçlarını gösteren bölümü; hemen her alanda katot ışınlı televizyon ekranları kullanılır
ilgili maddeler
Bilgisayar 3:185a
İletişim 8:326b
Radar 14:174a
Radyo ve televizyon yayınları 14:194b, görsel
Seyir 15:158b
Sözcükişlem 16:37a
Televizyon 17:138a vd.
•Terminal
EKRON eski Filistin'de kent; bugün İsrail topraklarındadır; Hz. Davud zamanında bir Filistin kalesiydi; İÖ y. 918'de Mısırlılar'ın eline geçti; ortaçağda terk edildi; Ekron adı 1949'da yakınında kurulan bir göçmen yerleşimine verildi
EKSANTRİK mühendislik
ilgili madde Buhar makinesi 4:50a
EKSEN matematikte, grafik çizerken referans olarak kullanılan doğruların her biri; ikiboyutlu grafiklerde yatay eksen *x*, düşey eksen *y* harfiyle gösterilir
ilgili madde Matematik 12:93b
EKSENEL KOMPRESÖR
ilgili madde Jet motoru 9:214a
EKSİ İVME *ya da* **Negatif ivme**
ilgili maddeler
Hız 8:154b
İvme 9:154b
EKSKAVATÖR *bak.* **KAZI MAKİNESİ**
EKSOTERMİK TEPKİME *bak.* **ISIVEREN TEPKİME**
EKSPRESYONİZM *bak.* **DIŞAVURUMCULUK**
EKSTRAFOR
ilgili madde Dikiş 5:222b
EKSTRÜZYON sanayide, metalleri ya da plastikleri sıkıştırarak kalıptan geçirme yöntemi; çubuk, boru ve tüp biçimindeki ürünler bu yöntemle elde edilir
ilgili maddeler
Kalıp ve kalıplama 9:280a
Metal 12:170b
Plastikler 14:96b, görsel
EKVADOR
madde başlığı Ekvador 6:93a, görsel, harita
ilgili maddeler
Bolivar 3:274b, 275b
Güney Amerika 7:286b vd.
EKVATOR
madde başlığı Ekvator 6:95a
ilgili maddeler
Dünya 6:7b
Rüzgâr 14:310a
Yağmur 19:68a
•Tropik bölge
EKVATOR AKINTISI okyanus akıntısı; ekvatorun iki yanından batı yönünde akarken, aralarında genellikle doğu yönünde akan bir karşı akıntı yer alır; kıtaların doğu kıyılarında iklimin ılıman ve nemli, batı kıyılarında ise kuru olmasına yol açar
ilgili madde Gulf Stream 7:241a
EKVATOR GİNESİ
madde başlığı Ekvator Ginesi 6:96a
•Bioko
EKVATOR ORMANI *bak.* **YAĞMUR ORMANI**
EL Fenike mitolojisinde en büyük tanrı
ilgili madde Fenike 6:272a
EL insanda ve bazı omurgalılarda, kolun ucunda yer alan organ; insan dışındaki omurgalılarda temel işlevi yer değiştirmeye yardımcı olmaktır; iş yapmaya yarayan insan eli ise bükülgendir ve beş parmakla kavramaya uyarlanmıştır
ilgili madde İskelet 9:90b
"EL-AHRAM" gazete
ilgili madde Arap edebiyatı 1:316b
EL-ALAMEYN SAVAŞI 1942; II. Dünya Savaşı'nda Haziran-Temmuz ve Ekim-Kasım 1942'de gerçekleşen iki ayrı çarpışma; ilk savaşta, Rommel'in komutasındaki Alman ve İtalyan kuvvetleri İngilizler tarafından el-Alameyn'de durduruldu; ikincisinde ise Montgomery komutasındaki İngilizler Rommel'in kuvvetlerini yenerek Almanlar'ı Mısır'dan çıkardılar
ilgili maddeler
Mısır 12:199b
Montgomery 12:227a
Rommel 14:279b
ELAM İran'ın kuzeyinde eski krallık; hükümdarlığın anadan kıza geçtiği bir sistem kurdular; İÖ 13. yy'da Mezopotamya'yı işgal ettiler; İÖ 12 yy'da Babil kralı I. Nabukadnezar'ın başkentleri Susa'yı ele geçirmesiyle zayıfladılar; İÖ 640'ta Asur Kralı Asurbanipal'in işgal ettiği bölge daha sonra Ahameniş İmparatorluğu'na bağlandı; bu uygarlıktan günümüze pek fazla bilgi ulaşmamıştır
ilgili maddeler
Babil ve Asur Uygarlıkları 2:159a
İran sanatı 9:71a
ELASMOSAURUS
ilgili madde Dinozor: görsel 5:237
ELAT İsrail'de liman kenti; Kızıldeniz'de, Akabe Körfezi kıyısında; Romalılar'ın sınır kalesiydi; 1116'da Haçlılar'ın, 1167'de Selahaddin Eyyubi'nin eline geçti; yeni kent 1949'da kuruldu; petrol boşaltma iskelesi ve Akdeniz'e bağlanan bir boruhattı kuruldu; turizm merkezi; nüf. 19.500 (1982)
ilgili madde İsrail 9:113b
EL-AZHAR ÜNİVERSİTESİ *ya da* **El-**

Ezher Üniversitesi Kahire, Mısır; İslam ve Arap bilimleri alanında dünyanın en önemli eğitim kurumu; 970'te Fatımiler zamanında El-Ezher Medresesi olarak kuruldu; ders programının temelini fıkıh, kelâm ve Arapça oluşturur; bağlı 11 enstitüye dünyanın birçok ülkesinden öğrenciler gelir; 1962'den sonra kız öğrenciler de kabul edilmiştir
ilgili maddeler
Afrika 1:52a
Kahire 9:260a
Mısır 12:198a
ELAZIĞ il
madde başlığı Elazığ 6:96b, harita
ELAZIĞ kent
ana madde Elazığ 6:99a, görsel
ELBA ADASI *ya da* **Elbe Adası** İtalya; Tiren Denizi'de, İtalya'nın batı kıyısı açıklarındaki Toskana Takımadaları'nın en büyük adası; y.öl. 223 km^2; Napolyon'un 1814-15'teki sürgün yeri olarak ünlüdür; ekonomisinde turizm, balıkçılık ve demir cevheri işletmeleri önemli yer tutar; nüf. 27.309 (1981 geç.)
ilgili madde Napolyon 13:34b
EL BALTASI tarihöncesi alet
ilgili maddeler
İngiltere: görsel 9:37
Tarihöncesi aletler 17:46a, görsel
Taş Devri 17:64a vd., görsel
ELBE ADASI *bak.* **ELBA ADASI**
ELBE IRMAĞI Avrupa
madde başlığı Elbe Irmağı 6:100a
ilgili maddeler
Alman Demokratik Cumhuriyeti 1:158b
Almanya Federal Cumhuriyeti 1:173a, 175b
Çekoslovakya 4:274a vd.
ELBERT DAĞI Colorado, ABD
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:201b
Kayalık Dağlar 10:119a
EL BİLEĞİ eli kolun ucuna bağlayan hareketli eklem
ilgili maddeler
İskelet 9:90b
Kemikler, eklemler ve bağlar 10:163a
ELBİSE BİTİ *bak.* **VÜCUT BİTİ**
ELBİSE GÜVESİ *ya da* **Giysi güvesi** tırtılı giysilere zarar veren güve
ana madde Güve 7:308a vd.
ELBİSTAN Kahramanmaraş'ın ilçesi; topraklarını Güneydoğu Toroslar'ın uzantıları engebelendirir; Ceyhan Irmağı Elbistan kenti yakınlarından doğar; bu ırmağın kollarıyla sulanan Elbistan Ovası ilin en önemli tarım alanıdır; ilçe merkezi Afşin-Elbistan Termik Santralı yapıldıktan sonra hızla gelişmiştir; nüf. (1990): 112.024, kent 54.741
ilgili madde Doğu Anadolu Bölgesi 5:272a
ELBİSTAN OVASI Doğu Anadolu Bölgesi
ilgili madde Kahramanmaraş 9:262b
EL BOMBASI elle fırlatılan metal bomba; içine katı patlayıcılar ya da gaz konulabilir; patladığında metal gövdesi küçük parçalara ayrılarak hızla çevreye dağılır
ilgili madde Bomba 3:282a
ELBRUZ DAĞI SSCB; Kafkas Dağları'nın en yüksek doruğu; sönmüş bir yanardağdır; yükseklikleri 5.642 m ve 5.595 m olan yan yana iki koniden oluşur
ilgili maddeler
Kafkas Dağları 9:254a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:7b
ELBURZ DAĞLARI İran'ın en önemli dağ sırası; Hazar Denizi yakınında 900 km boyunca uzanır; en yüksek doruğu Demavend Tepesi; 3 milyon ha'dan fazla bir bölümü ormanlarla örtülüdür; kereste üretimi önemlidir; ırmaklarından sulama, hidroelektrik enerji üretimi ve Tahran'ın su gereksinmesi için yararlanılır
ilgili madde İran 9:67a
ELCANO, JUAN SEBASTIÁN DE Bask kâşif, y. 1476-1526
ilgili madde Keşifler 10:193a
ELCEBBAR *bak.* **İKİZLEREVİ**
ELÇİ
ilgili madde Diplomasi 5:239a
"ELÇİLER" Holbein'in tablosu
ilgili madde Holbein 8:196a
EL DEĞİRMENİ elle döndürülerek çalıştırılan basit un değirmeni
ilgili madde Un ve un değirmeni 18:205b
ELDEM, HALİL ETHEM Türk müzeci, 1861-1938
madde başlığı Eldem 6:100b, görsel
ELDEM, SEDAT HAKKI Türk mimar, 1908-88
madde başlığı Eldem 6:101a, görsel
ilgili madde Türk mimarlığı 18:115b
"ELDE VAR HÜZÜN" Attilâ İlhan'ın şiir kitabı
ilgili madde İlhan 8:328a
ELDİVAN Çankırı'nın ilçesi; Kızılırmak Havzası'nda yer alır; sanayi ve ticaret gelişmemiştir; ilçe ekonomisi geleneksel yöntemlerle sürdürülen tarıma dayalıdır; nüf. (1990): 9.707, kasaba 4.403
ELDİVEN
madde başlığı Eldiven 6:102b, görsel
ilgili madde Boks 3:271a
ELDORADO 16.-17. yy'larda, Güney Amerika'da olduğu sanılan ve bol miktarda altın bulunduğu söylentisi çıkan efsanevi ülke; bu ülkeyi arayan serüvenciler ve kâşifler, Güney Amerika'nın neredeyse tümünü keşfettiler ve bölgeyi istila ettiler; kolayca zengin olunabilecek yer anlamında kullanılmaya başlanan Eldorado sözcüğü Latin Amerika'da ve ABD'de birçok kentin adı oldu
ELDRIDGE, ROY ABD'li trompetçi, 1911-88; 1930'ların önde gelen yaratıcı cazcılarındandır; trompet çalma üslubu, Louis Armstrong'un klasik üslubuyla Dizzy Gillespie'nin yenilikçi üslubu arasında bir köprü oluşturmuştur
ilgili madde Caz 4:130b
ELEFANTİYAZİS *bak.* **FİL HASTALIĞI**
ELEK elektronik
ilgili madde Televizyon 17:140a, görsel
ELEK un eleme aracı
ilgili madde Un ve un değirmeni 18:205b
ELEKTRA Yunan mitolojisinde Agamemnon'un kızı
ilgili madde Agamemnon 1:66a
"ELEKTRA" Sofokles'in tiyatro oyunu
ilgili madde Sofokles 15:299a
"ELEKTRA'YA YAS YARAŞIR" O'Neill'in tiyatro oyunu
ilgili maddeler
Aiskhylos 1:98b
Amerikan edebiyatı 1:227b
O'Neill 13:186a
ELEKTRİK
madde başlığı Elektrik 6:104b, görsel
ana maddeler
Elektrik enerjisi 6:108b vd., görsel
Elektrik motoru 6:113a vd.
Elektron 6:119a
Elektronik 6:119a, görsel
ilgili maddeler
Bakır 2:285b
Baraj 3:35a
Dinamo 5:233b
Elektroliz 6:115a
Enerji 6:153a vd.
Fizik 6:309a
İletkenlik 8:327a
Kablo 9:235a
Kuvvet ve hareket 11:144a
Laser 11:204a
Lord Kelvin 11:282a
Magnetizma 11:322b vd.
Mühendislik 12:328a
Pil 14:72a
Radyo ve televizyon yayınları 14:190b
Rüzgâr enerjisi 14:317b vd.
Saat 14:318b
Su enerjisi 16:163b vd.
Şimşek ve gök gürültüsü 16:277a vd.
Teknoloji 17:121b
Telekomünikasyon 17:125a
Televizyon 17:136a
Yangın ve yangından korunma 19:86b
•Statik elektrik
ELEKTRİK AKIMI elektrik yükü taşıyıcıları olan elektronların, protonların ve iyonların hareketi
ana madde Elektrik 6:105b vd.
ilgili maddeler
Ampère 1:239b
Ampermetre 1:239b
Atom 2:155a
Aydınlatma 2:231b
Bakır 2:285b
Dinamo 5:233a vd.
Elektrik enerjisi 6:110a
Elektrik motoru 6:113b vd.
Elektromıknatıs 6:116a vd.
Elektron 6:119a
Elektronik 6:119b vd.
Faraday 6:253b vd.
Galvanometre 7:66b
Magnetizma 11:323a
Pil 14:72a
Ses 15:145a
Sesüstü dalgalar 15:152a
Tayf 17:90b
Telekomünikasyon 17:125b vd.
Termostat 17:158b
Transformatör 17:281a
ELEKTRİK ALANI bir elektrik yükünün yarattığı kuvvetin, yüklü parçacıkları etkilediği alan; elektrik alanının şiddeti (E), birim artı yüke (q) etki eden elektrik kuvvetine (F) eşittir ve E=F/q formülüyle gösterilir; elektrik alanının birimi newton/coulomb'dur
ilgili madde Sıvı kristal 15:189b
ELEKTRİK AMPULÜ
ilgili maddeler
Aydınlatma 2:232a
Edison 6:47a
Elektrik 6:106a, 107b

Transformatör 17:281b

ELEKTROMAGNETİK TAYF elektromagnetik dalgaların dalga boylarına göre dağılımı
ilgili maddeler
Astronomi 2:69b
Işık 8:254b
Tayf 17:90a, 90b

ELEKTROMAGNETİZMA
ilgili maddeler
Ampère 1:239b
Maxwell 12:109b

ELEKTROMIKNATIS
madde başlığı Elektromıknatıs 6:116a, görsel
ilgili maddeler
Ampère 1:239b
Bell 3:128b
Dinamo 5:234a
Düşük sıcaklıklar fiziği 6:33a
Elektrik 6:106b
Elektrik motoru 6:114b
Magnetizma 11:323a, görsel
Ses kaydı 15:148b
Telekomünikasyon 17:127a

ELEKTROMOTOR KUVVET *ya da* **EMK**
ana madde Pil 14:72b
ilgili maddeler
Dinamo 5:233b
Elektrik 6:107b

ELEKTRON
madde başlığı Elektron 6:117a
ilgili maddeler
Atom 2:155a, görsel
Bohr 3:268b
Bulutsu 4:58a
Elektrik 6:104b
Elektronik 6:119a
Işık 8:254b vd.
İyon 9:157a, 158b
Kimya 10:263b vd.
Metal 12:170a
Nükleer enerji 13:118a, 122b
Parçacık hızlandırıcıları 13:325b
Periyotlar cetveli 14:49b vd.
Proton 14:151a
Radyo 14:178a
Radyoastronomi 14:189a
Sığaç 15:173b
Televizyon 17:137a vd.
Temel parçacıklar 17:143a
Thomson 17:176b

ELEKTRONİK
madde başlığı Elektronik 6:119a
ilgili maddeler
Fizik 6:309a
Teknoloji 17:122a vd.
•Elektron; *elektroniğin uygulama alanları, örn.* Bilgisayar; Telekomünikasyon

ELEKTRONİK ANAHTAR
ana madde Elektronik 6:123b
ilgili madde Hesap makinesi 8:137b

ELEKTRONİK DEVRE
ana madde Elektronik 6:124b vd.
ilgili maddeler
Bilgisayar 3:183b
Hesap makinesi 8:136b, 138a
Saat 14:321b

ELEKTRONİK DİZGİ MAKİNESİ
ilgili madde Basım: görsel 3:51

ELEKTRONİK FIRIN *bak.* **MİKRODALGA FIRIN**

ELEKTRONİK GİZLİ DİNLEME elektronik aygıtların yardımıyla bir konuşmayı gizlice dinlemek; en çok kullanılan yöntem, telefon ya da telgraf aygıtlarına alıcı yerleştirip yapılan görüşmeleri kaydetmektir; bir odaya yerleştirilen vericiyle de konuşmalar dışardan dinlenebilir

ELEKTRONİK HESAP MAKİNESİ
ana madde Hesap makinesi 8:136b vd.
ilgili maddeler
Aritmetik 2:10b, görsel
Teknoloji 17:123a

ELEKTRONİK MÜHENDİSLİĞİ
ana madde Elektronik 6:119a vd.
ilgili madde Mühendislik 12:326a, görsel

ELEKTRONİK MÜZİK seslerin elektromekanik ya da elektronik aletlerle üretildiği müzik; sesin elektrikle üretildiği ilk çalgı ABD'li Thaddeus Cahill'in yaptığı dinamofondu; ilk elektronik müzik stüdyosu 1950'lerde Köln'de kuruldu; 1970'lerde bilgisayarla yapılan müzik yaygınlaştı; John Cage, Charles Ames, Charles Dodge, Bülent Arel, İlhan Usmanbaş ve İlhan Mimaroğlu bu alanda yapıtlar verdiler
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:167b
Müzik 13:20a

ELEKTRONİK ORG sesin elektronik devrelerle üretilip yükselteç aracılığıyla yayıldığı klavyeli çalgı; 20. yüzyıl başlarında ortaya çıkmıştır
ilgili madde Org 13:197a

ELEKTRONİK UZAKLIK ÖLÇME
ilgili madde Yerölçümü 19:158a, 159a, görsel

ELEKTRON KABUĞU
ilgili maddeler
Atom 2:156a vd.
Elektron 6:117a

ELEKTRON LAMBASI *ya da* **Vakum lambası** elektronik aygıt; elektronik devrelerde, elektronların akışını denetlemek amacıyla kullanılan iki ucu kapalı cam ya da metal tüp; diyotlar, televizyon tüpleri, X ışını lambaları birer elektron tüpüdür
ilgili maddeler
Bilgisayar 3:187b, görsel
Elektronik 6:126a
Röntgen 14:291b
Sibernetik 15:191b
Vakum 18:290b

ELEKTRON MİKROSKOBU ışık ışınları yerine elektron demeti kullanarak çok yüksek ayırma gücü sağlayan mikroskop
ana madde Mikroskop 12:216b, görsel
ilgili madde Bilim ve bilimsel yöntemler: görsel 3:192

ELEKTRON TABANCASI
ilgili maddeler
Kaynak 10:124b
Radar 14:173b
Televizyon 17:138a, 140a, görsel

ELEKTRON YÖRÜNGESİ
ilgili maddeler
Atom: görsel 2:157
Bohr 3:268b

ELEKTROSKOP elektrik yükünü ölçmek için kullanılan aygıt
ilgili maddeler
Curie 4:215a
Elektrik 6:104b

ELEKTROSTATİK akım dışı elektrikle ilgilenen bilim dalı; elektrik yüklerinin davranışını, özelliklerini ve etkilerini inceler; statik elektrik, yani sürtünme ya da başka yollarla bir cisimde yük birikmesi gibi kavramları açıklar

ELEKTROŞOK TEDAVİSİ *bak.* **ŞOK TEDAVİSİ**

ELEKTROT
ana madde Elektroliz 6:115b
ilgili maddeler
Çinko 4:325b
Fotosel 7:14a vd.
Kaynak 10:123a
Saat 14:320b

ELEKTROTROPİZM *ya da* **Galvanotropizm**
ilgili madde Bitki 3:233a

ELEKTROVALANS BAĞI *bak.* **İYON BAĞI**

ELEKTRUM altın ve gümüşün soluk sarı renkli doğal alaşımı
ilgili madde Para 13:316b

ELEMENT *bak.* **KİMYASAL ELEMENT**

ELEMENT 106 uranyumötesi element•; simgesi Unh; kararsız, radyoaktif bir elementtir; kurşunun krom iyonlarıyla ve kaliforniyumun oksijen iyonlarıyla bombardımanı sonucunda 1974'te elde edilmiştir

ELEMENT 107 uranyumötesi element•; simgesi Uns; yarı ömrü 1-2 milisaniye olan çok kararsız, radyoaktif bir elementtir; bizmutun krom iyonlarıyla bombardımanı sonucunda 1976'da elde edildi

ELEMENT 109 yapay olarak üretilmiş en yeni uranyumötesi element•; simgesi Une; 1982'de bulundu

ELÉONORE Akitanya düşesi, y. 1122-1204; önce Fransa Kralı VII. Louis'nin (1137-52), ondan boşandıktan sonra da İngiltere Kralı II. Henry'nin (1152-1204) karısı; İngiltere kralları I. Richard (Aslan Yürekli) ve John'un annesi; 12. yy'da Avrupa'nın en güçlü kadınlarından biriydi
ilgili maddeler
Louis 11:286a
Richard 14:236b

ELEPHANTA ADASI Hindistan
ilgili maddeler
Hint sanatı 8:179a
Tapınak 17:8b

ELEŞKİRT Ağrı'nın ilçesi; Türkiye'nin en yüksek kesiminde yer alır; ilçe ekonomisi canlı hayvan ticaretine dayanır; nüf. (1990): ilçe 41.748, kasaba 9.871
ilgili maddeler
Ağrı 1:84a
Berlin Antlaşması 3:141b

ELEŞTİRİ
ilgili maddeler
Ataç 2:113b vd.
Tanzimat edebiyatı 16:333a
Yergi 19:157a

EL-EZHER ÜNİVERSİTESİ *bak.* **EL-AZHAR ÜNİVERSİTESİ**

EL FENERİ pillerin yerleştirildiği metal bir tüpten ve küçük bir elektrik ampulünden oluşan aydınlatma aracı; ışığının gücünü artırmak amacıyla bazen ampulün çevresi yansıtıcı bir maddeyle kaplanır
ilgili maddeler
Lif optiği 11:253a
Pil 14:71b, 72b

EL FRENİ
ilgili maddeler
Demiryolu ve tren 5:134b
Fren 7:46a
Motorlu taşıtlar 12:286b

ENCKE, JOHANN FRANZ Alman astronomi bilgini, 1791-1865; kendi adıyla anılan kuyrukluyıldızın dolanım süresini saptamıştır
ilgili madde Kuyrukluyıldız 11:148b

ENCÜMEN-İ DÂNİŞ Osmanlı Devleti'nde bilimler akademisi; Tanzimat'ın bilim alanındaki yeniliklerini düzenlemek ve açılacak üniversite için ders kitapları hazırlamak amacıyla 1851'de kuruldu; 40 asil üyesi vardı; önemli bir etkinlik gösteremeden 1862'de dağıldı
ilgili maddeler
Abdülmecid 1:19b
Cevdet Paşa 4:165a

"ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA" İngilizce genel kültür ansiklopedisi
ilgili maddeler
Ansiklopedi 1:284b, görsel
Devedikeni 5:204a
Ticari marka :görsel 17:195

"ENCYCLOPÉDIE" 18. yy'da yayımlanmış Fransız ansiklopedisi
ilgili maddeler
Ansiklopedi 1:284b
Aydınlanma Çağı 2:228b

ENDAZE eski uzunluk birimi
ilgili madde Ölçme 13:267a

ENDEMİK HASTALIK *bak.* **YERLEŞİK HASTALIK**

ENDERUN Osmanlı sarayında iç bölüm
madde başlığı Enderun 6:147b, görsel
ilgili maddeler
Osmanlı İmparatorluğu 13:238b
Topkapı Sarayı 17:239a

ENDERUNLU FAZIL Osmanlı divan şairi, 1757-1810; Enderun'dan yetiştiği için bu adla anılır; şiirlerinde Nedim'in, Nabi'nin ve Sabit'in etkisi görülür; *Divan*'ından (1842) başka aşk serüvenlerini anlattığı *Defter-i Aşk* (1837) adlı yapıtı ünlüdür
ilgili madde Nedim 13:48a

ENDERUNLU VASIF Osmanlı divan şairi, ö. 1824; Enderun'dan yetişti; özellikle gazelleri ve şarkılarıyla tanındı; şiirlerinde Nedim'in ve Enderunlu Fazıl'ın etkisi görülür
ilgili maddeler
Nedim 13:48a
Türk edebiyatı 18:37a

ENDERUN MEKTEBİ
ana madde Enderun 6:147b vd.
ilgili madde Eğitim 6:70a

"ENDİŞE" Yılmaz Güney'in filmi
ilgili madde Türk sineması 18:138a

ENDOKART
ilgili madde Kalp 9:288a

ENDOKRİNOLOJİ iç salgı sisteminin çalışmasını ve hastalıklarını inceleyen tıp dalı
ilgili madde Tıp 17:186a
•İç salgı sistemi; Salgıbezi

ENDONEZYA *ya da* **İndonezya**
madde başlığı Endonezya 6:148b, görsel, harita
ilgili maddeler
Cakarta 4:102a vd.
Hollanda 8:200b
Nüfus 13:114a vd.
Pasifik Adaları 14:18b
Sumatra 16:180b vd.

ENDOSKOP
ilgili maddeler
Cerrahi 4:163b
Periskop 14:48b

ENDOSKOPİ tıpta, aydınlatma düzeneği olan bir çubuk ya da ucu açık ince bir boru yardımıyla vücudun içini inceleme yöntemi; genellikle lokal anestezi altında uygulanır; örn. ışıklı ve bükülgen bir boru olan gastroskop ağızdan sokulur ve mideyi incelemekte kullanılır; son yıllarda teknolojik gelişmenin ürünü olan optik lifler de endoskopide kullanılmaya başlamıştır

ENDOTERMİK TEPKİME *bak.* **ISIALAN TEPKİME**

ENDÜLJANS Katolik Kilisesi'nde, günahlardan arınmak için çekilen cezaların belirli bir sevap karşılığında bağışlanması
ilgili maddeler
Luther 11:293b
Reform 14:206b vd.

ENDÜLÜS *bak.* **ANDALUCIA**

ENDÜLÜS EMEVİLERİ Arap hanedanı, 756-1031
madde başlığı Endülüs Emevileri 6:151a, harita
ilgili maddeler
Emeviler 6:146a
Halifelik 8:7b
Magripliler 11:324b

ENDÜSTRİ *bak.* **SANAYİ**

ENEME *bak.* **BURMA**

ENERJİ
madde başlığı Enerji 6:153a
ana madde Evren 6:237a
ilgili maddeler
Beslenme 3:149a
Einstein 6:79a vd.
Fizik 6:307b
Görelilik kuramı 7:206a
Güç 7:246a
Joule 9:221b vd.
Kütle 11:182a
Mekanik 12:127a
Molekül 12:261b
Sıvı 15:189a
•Elektrik enerjisi; Gelgit enerjisi; Güç; Güneş enerjisi; Isı; Işınım; İş; Nükleer enerji; Rüzgâr enerjisi; Su enerjisi

ENERJİ BUNALIMI
ilgili madde Petrol 14:63b

ENERJİ DÖNÜŞÜMÜ enerjinin bir biçimden başka bir biçime dönüştüğü süreç; uygulamada enerjinin üretimi, denetim altına alınması, depolanması ya da kullanımı için genellikle bu yönteme baş vurulur; basit bir kaldıraca etki eden kas kuvveti, içten yanmalı motorlar, elektrik üreteçleri, radyolar ve nükleer reaktörler enerji dönüşümünün başlıca örnekleridir

ENERJİ KABUĞU
ana madde Elektron 6:117b
ilgili madde Proton 14:151a

ENERJİNİN KORUNUMU İLKESİ *ya da* **Termodinamiğin Birinci Yasası** klasik fizikte, kapalı bir sistemde etkileşim halinde bulunan cisimlerin ya da parçacıkların enerjilerinin sabit kalacağını belirten yasa; görelilik kuramının bulunmasından sonra kütle-enerji korunumu ya da toplam enerjinin korunumu olarak anılmaya başlamıştır
ilgili maddeler
Enerji 6:153b
Evren 6:237a
Isı 8:235a
Joule 9:222a

ENERJİ SANTRALI *bak.* **ELEKTRİK SANTRALI**

ENERJİ TASARRUFU
ilgili madde Isıtma ve klima 8:243b

ENEZ Edirne'nin ilçesi; güneyi ve batısı Ege Denizi, kuzeybatısı Yunanistan ile çevrilidir; ilçenin en önemli akarsuyu olan Meriç Irmağı tarıma büyük bir canlılık kazandırır; nüf. (1990): ilçe 12.700, kasaba 3.509
ilgili madde Edirne 6:43a

ENFARKTÜS *bak.* **MİYOKART ENFARKTÜSÜ**

ENFEKSİYON *bak.* **BULAŞMA**

ENFİYE genellikle buruna çekilerek kullanılan toz haline getirilmiş tütün
ilgili madde Tütün 18:151a

ENFLASYON ekonomi
madde başlığı Enflasyon 6:155a
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:217a
Ekonomi 6:92b
Para 13:315a
Türkiye 18:64a, 64b
Yüzde hesabı 19:219a

ENFORMATİK *bak.* **BİLİŞİM**

ENFRARUJ IŞIN *bak.* **KIZILÖTESİ IŞIN**

ENGELLİ KOŞU atletizm; yarışçıların bir dizi engeli aşarak koştukları pist yarışı
ilgili madde Atletizm 2:147a, görsel

ENGELLİ KOŞU at yarışı
ilgili madde At yarışı 2:159b, görsel

ENGELS, FRIEDRICH Alman düşünür, 1820-95
madde başlığı Engels 6:155b, görsel
ilgili maddeler
Kadın hakları 9:247b
Komünizm 10:312b vd.
Sosyalizm 15:325b, 326a
•"Komünist Manifesto"

ENGEREK
madde başlığı Engerek 6:157a, görsel
ilgili madde Yılan 19:166a, görsel

ENGEREKBALIĞI hemen hemen bütün okyanusların derin sularında yaşayan tropik balık; adını, gruptaki altı türde de görülen uzamış alt ve üst dişlerinden alır
ilgili maddeler
Biyolojik ışıldama: görsel 3:246
Derin deniz canlıları 5:194b

ENGEREKOTU hodangiller familyasından, anayurdu Avrupa olan biryıllık bitki; kenarları sert tüylerle kaplı yaprakları ve mavi çiçekleri vardır; kumlu toprakları sever

ENGİNAR
madde başlığı Enginar 6:157b, görsel

ENGİZİSYON
madde başlığı Engizisyon 6:158a
ana madde Cadılık 4:99b
ilgili maddeler
Jan Dark 9:184b
Mülteci 12:330b
Terörizm 17:160a

"EN GÜZEL TÜRK MASALLARI" Eflatun Cem Güney'in masal kitabı
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:17b

ENİNE DALGA
ilgili maddeler
Polarılma 14:103b
Ses: görsel 15:145

ENİS AVNİ *bak.* **AKA GÜNDÜZ**

ENKHUIZEN Hollanda

ilgili madde Hollanda: görsel 8:198
ENKİ *bak.* **EA**
ENKİDU efsanevi hayvan
ilgili madde Gılgamış Destanı 7:146a
ENLEM
madde başlığı Enlem ve boylam 6:159b, görsel
ilgili maddeler
Ekvator 6:95a vd.
Harita ve haritacılık 8:36a vd.
Hipparkhos 8:183b
İklim 8:313a vd.
Seyir 15:156b, görsel
ENLEM DAİRESİ *ya da* **Paralel**
ana madde Enlem ve boylam 6:159b, görsel
ENNIUS, QUINTUS Romalı yazar, İÖ 329-169; şiir, yergi, destan ve oyunlar yazdı; Latin edebiyatının kurucusu sayılır
ilgili madde Latince 11:213a
ENOSİS 19. yy'da Girit'in, 20. yy'da da Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesini amaçlayan siyasal hareketlerin temel sloganı; Kıbrıs konusunda *enosis*'i gerçekleştirmek için EOKA örgütü kurulmuştur
ilgili maddeler
Kıbrıs 10:203a
Yunanistan 19:210a
"ENRIQUILLO" Galván'ın tarihsel romanı
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:209b
ENSEST aralarındaki akrabalık ilişkileri nedeniyle yasalar ya da gelenekler tarafından evlenmeleri yasaklanan kişiler arasındaki cinsel ilişki; akrabalık ilişkileri ve akraba tanımı bir toplumdan öbürüne değişmekle birlikte, hemen hemen bütün toplumlarda ensest yasaklanmıştır; ama bazı toplumlarda ensest açısından kuzenler "akraba" sayılmayabilir
ilgili maddeler
Cinsellik ve eşey 4:196b
Evlilik 6:232b
ENSOR, JAMES Belçikalı ressam, 1860-1949; yapıtlarındaki garip fanteziler ve alaycı toplumsal yorumlarla tanınır; dışavurumcular ve gerçeküstücüler üzerinde belirgin etkileri olmuştur
ilgili madde Dışavurumculuk 5:211a
ENSÜLİN pankreastan salgılanan ve kandaki serbest şekerin sindiriminde görev alan hormon; eksikliği şeker hastalığına yol açar
ilgili maddeler
Banting ve Best 3:29b, 30a
Genetik mühendisliği 7:126a
İlaç 8:317b
Kimya sanayisi 10:272b
Salgıbezi 15:32a
Sibernetik 15:191a
Şeker hastalığı 16:250b, 251a vd., görsel
ENTARİ uzun erkek giysisi
ilgili madde Giysi 7:161b, 164b, 173b
ENTEBBE BASKINI 1976
ilgili madde Terörizm 17:161b
ENTEGRE DEVRE *bak.* **TÜMLEŞİK DEVRE**
ENTENTE CORDIALE İngiltere ile Fransa arasındaki sorunları çözerek çatışma ortamına son veren anlaşma, 1904 ; I. Dünya Savaşı'ndan önceki 10 yıl boyunca bu iki ülkenin Alman baskılarına karşı diplomatik işbirliğine girmesini kolaylaştırmıştır
ilgili madde Edward 6:48b
ENTERİT *bak.* **BAĞIRSAK İLTİHABI**
ENTERNASYONAL
•Birinci Enternasyonal; İkinci Enternasyonal; Üçüncü Enternasyonal
"ENTERNASYONAL" Birinci, İkinci ve Üçüncü Enternasyonal'in resmi marşı; 1871'de bestelendi
ilgili madde Ulusal marşlar 18:187b
ENTERTİP dizgi makinesi
ilgili madde Basım 3:52a
ENTOMOLOJİ zoolojinin böcekleri inceleyen dalı
ilgili madde Zooloji 19:270b
ENTONASYON *bak.* **TONLAMA**
ENUGU Nijerya
ilgili madde Nijerya 13:80b
ENVER HOCA Arnavutluk'un ilk devlet başkanı, 1908-85; Arnavutluk Komünist Partisi'nin kurulmasında rol oynadı; 1944-54 arasında başbakanlık görevini üstlendi; 1954'te partinin başına getirildi; 1958'de Yugoslavya, 1961'de de SSCB ile ilişkileri kesti ve Çin yanlısı bir tutum benimsedi; 1978'de ise Çin Arnavutluk ile bütün ekonomik ve askeri bağlarını kopardı
ilgili madde Arnavutluk 2:36b
ENVER PAŞA Osmanlı asker ve siyaset adamı, 1881-1922
madde başlığı Enver Paşa 6:160a, görsel
ilgili maddeler
Atatürk 2:117b
Birinci ve İkinci Meşrutiyet 3:213a
İttihat ve Terakki Cemiyeti 9:153a
Osmanlı İmparatorluğu 13:238a
Talat Paşa 16:313a vd.
ENZİM
madde başlığı Enzim 6:161b, görsel
ilgili maddeler
Alkol 1:154b
Bağırsak 2:265b
Biyokimya 3:241b
Deterjan 5:200b
Katalizör 10:90b
Mantarlar 12:51b
Maya 12:110b
Metabolizma 12:168b
Mide 12:205a
Protein 14:147b vd.
Sindirim 15:219a vd.
EOGYRINUS
ilgili madde Tarihöncesi yaşam 17:50a
EOKA *ya da* **Kıbrıs Mücadelesi Ulusal Örgütü**
ilgili madde Kıbrıs 10:202a
EOS Yunan mitolojisi
madde başlığı Eos 6:162b
EOSEN BÖLÜM jeolojide Üçüncü Dönem'in bölümü; günümüzden 54 milyon yıl önce başlamış ve 38 milyon yıl önce sona ermiştir; at, gergedan gibi çifttoynaklılar, geyik, sığır, koyun gibi tektoynaklılar, balina, yunus, musur gibi deniz memelileri ve yarasalar ilk kez Eosen Bölüm'de ortaya çıkmıştır; günümüzde yaşayan birçok kuş takımının fosil örneklerine de ilk kez bu zaman dilimine ait kayaçlarda rastlanır
ilgili madde Jeoloji 9:209a, 209b
EPAMİNONDAS Thebaili devlet adamı ve komutan, İÖ y. 410-362; Sparta'nın askeri üstünlüğünün kırılmasında ve Yunan devletleri arasında yeni bir güç dengesinin kurulmasında önemli rol oynadı; İÖ 371'deki Leuktra Çarpışması'nda Sparta ordusunu yenilgiye uğrattı, ama Peloponnesos Savaşı'nda öldürüldü
ilgili madde Thebai 17:173a
EPANYÖL köpek soyu *bak.* **SPANYEL**
EPE Fransız düello silahı; yaklaşık 90 cm uzunluğundadır; eskrimde kullanılan bir kılıç türü de aynı adla anılır
ilgili maddeler
Düello 5:326a
Eskrim 6:208a, görsel
Kılıç 10:207a, görsel
EPEİOS Yunan mitolojisi
ilgili madde Truva Savaşı 17:304b
EPHESOS *bak.* **EFES**
EPİDAUROS TİYATROSU Yunanistan
ilgili maddeler
Sofokles: görsel 15:299
Tiyatro 17:208a
EPİDEMİYOLOJİ tıbbın, hastalıkların insan topluluklarındaki dağılımıyla ilgilenen dalı; halk sağlığının iyileştirilmesi amacıyla sağlık hizmetlerinin planlanması ve hastalık nedenlerinin araştırılmasıyla uğraşır
ana madde Salgın hastalıklar 15:33b
ilgili madde Hastalık 8:41b
EPİDERMA *bak.* **ÜSTDERİ**
EPİDOT mineral
ilgili madde Mermer 12:160a
EPİFİT bir desteğe gerek duyduğu için başka bitkilerin üstünde büyüyen, ama besinini havadan ve yağmurdan sağlayan bitki; yosunların ve ananasgillerin bazı türleri ile orkideler bu gruptandır; özellikle yağmur ormanlarında epifit bitkilere çok sık rastlanır
ilgili maddeler
Eğreltiotu 6:74a
Kibritotu 10:252a
Tropik bölgeler 17:298a vd.
•Ananasgiller
EPİFİZ anatomi
ilgili madde Kemikler, eklemler ve bağlar 10:163a
EPİFİZ BEZİ omurgalılarda bulunan iç salgıbezi; işlevi henüz tam olarak bilinmiyor; bazı basit yapılı omurgalılarda duyu organı olarak görev yapar;iç salgıbezi olarak bilinen tek işlevi, melanin adlı pigmentin bazı pigment hücrelerinde yoğunlaşmasını sağlamaktır
ana madde Salgıbezi 15:31b
EPİGLOT *bak.* **GIRTLAK KAPAĞI**
EPİGRAM
madde başlığı Epigram 6:163a
ilgili madde Latince 11:214b
EPİKMAN, REFİK Türk ressam, 1902-74; soyut resimleriyle tanınır; 1960'larda geometrik-soyut sanat anlayışı doğrultusunda duygulu ve yumuşak renklerle lirik bir anlatımın egemen olduğu resimler yaptı; çeşitli sanat kitapları yazdı
ilgili madde Çallı 4:231b
EPİK ŞİİR
ana madde Şiir sanatı 16:272b
ilgili madde Latince 11:213a
EPİK TİYATRO Brecht'in, geleneksel ve dramatik tiyatro anlayışına karşı geliştirdiği tiyatro biçimi ve anlayışı; kaderci dünya görüşünün bir parçası olan geleneksel tiyatro anlayışının tersine toplum karşısında toplumu değiştirebilme düşüncesine dayanır; izleyicinin olaylara yansız ve eleştirel bir gözle bakmasını sağlamak amacıyla

"yabancılaştırma" etmeninden yararlanılır
ilgili maddeler
Brecht 4:19a
Taner 16:318a

EPİKUROS Eski Yunanlı filozof, İÖ 341-270
madde başlığı Epikuros 6:163b
ilgili madde Maddecilik 11:312b

EPİKUROSÇULUK dünyadan zevk almaya çalışıp her türlü acıdan kaçınmayı öneren felsefi görüş; adını Eski Yunanlı filozof Epikuros'tan almıştır
ana madde Epikuros 6:163b
ilgili madde Eski Yunan 6:207a

EPİLEPSİ *bak.* **SARA**

EPİNEFRİN *bak.* **ADRENALİN**

EPİNET klavyeli çalgı; 17. ve 18. yy'larda kullanılan, klavyeli ve genellikle kuyruklu, klavsene benzeyen bir çalgıdır; bu sözcük günümüzde duvar piyanolarının kısa boylu türleri için kullanılır
ilgili maddeler
Klavsen 10:285a, görsel
Müzik 13:18a

EPİR Yunanistan'ın kuzeybatısı ile Arnavutluk'un güneyini kapsayan tarihsel bölge; büyük bölümü kıyıya paralel uzanan kireçtaşı sırtlarından oluşmuştur; uzun yıllar Eski Yunan sınırları içinde bağımsız bir krallık olarak varlığını korudu; İÖ 167'de Romalılar'ın eline geçti; 1430'da Osmanlı yönetimine girdi; II . Dünya Savaşı'ndan sonra Arnavutluk ve Yunanistan arasında paylaşıldı
ilgili maddeler
Pyrrhos 14:168a
Yunanistan 19:209b

EPİSİKL astronomi *bak.* **İLMEK**

EPİTEL DOKU yabancı maddelerle karşı karşıya kalan yüzeyleri kaplayacak biçimde kesintisiz bir örtü oluşturan doku
ilgili maddeler
Vücut 19:38a
Yara 19:100b

EPİZOT müzik
ilgili madde Sonat 15:324a

EPOKSİ REÇİNE
ilgili maddeler
Lif 11:253a
Meslek hastalıkları 12:164b
Plastikler 14:97b
Yapıştırıcı 19:95b

EPSOM TUZU *bak.* **İNGİLİZ TUZU**

EPSTEIN, JEAN Fransız film yönetmeni ve deneme yazarı, 1897-1953; sessiz ve sesli film dönemlerinde önemli filmler yaptı; *öncü sinema*'nın en önemli temsilcilerindendir; sinema estetiği üzerine çeşitli kitaplar yazdı; başlıca filmleri *Afiş* (1924), *Üç Yüzlü Ayna* (1927) ve *Usher Malikânesi'nin Çöküşü*'dür (1928)
ilgili madde Buñuel 4:60b

EPSTEIN, SIR JACOB İngiliz heykeltıraş, 1880-1959
madde başlığı Epstein 6:164a, görsel
ilgili madde Heykel 8:145b

ER rütbesiz asker
ilgili madde Askerlik 2:64a

ERASMUS, DESIDERIUS Hollandalı düşünür, y. 1466-1536
madde başlığı Erasmus 6:164b, görsel
ilgili maddeler
Holbein 8:196a
Hümanizm 8:225a
Rönesans 14:289b, görsel

ERATO Yunan mitolojisindeki dokuz Musa'dan biri; aşk şiirlerinin esin perisi
ilgili madde Musalar 12:316a

ERATOSTHENES Eski yunanlı bilgin, İÖ y. 276- y. 194; ilk kez Dünya'nın çevresini ölçmüş, astronomi, coğrafya ve matematik alanında yapıtlar vermiştir
ilgili madde Dünya 6:7b

ERAY, NAZLI Türk kadın yazar, d. 1945; öykü ve ve romanları yaşananlar ile tasarlananın iç içe örüldüğü zengin bir düş dünyasını yansıtır; öykü kitapları arasında *Ah Bayım Ah* (1976), *Geceyi Tanıdım* (1979), *Yoldan Geçen Öyküler* (1987), romanları arasında da *Pasifik Günleri* (1981) ve *Orphée* (1983) sayılabilir

ERAYBAR, DEĞER Türk voleybolcu, d. 1936; 100 kez milli olmuş ilk Türk voleybolcusudur; 1956-67 arasında milli takımda oynadı; Avrupa'nın en iyi voleybolcuları arasına girdi; sporu bıraktan sonra kız ve erkek milli takımlarını çalıştırdı

ERBAA Tokat'ın ilçesi; topraklarının büyük bölümü Kelkit Irmağı'nın yığdığı alüvyonlarla oluşmuş Erbaa Ovası'yla kaplıdır; ilçe merkezi Erbaa kasabası 1939-43 arasında yaşanan üç depremde çok büyük zarar gördü; kasaba halkı 1944'te daha güneydeki sağlam zeminli bir bölgede kurulan yeni yerleşim yerine taşındı; nüf. (1990): ilçe 99.596, kasaba 33.554
ilgili madde Tokat 17:230a

ERBAKAN, NECMETTİN Türk siyaset adamı, d. 1926; dinsel-muhafazakâr eğilimli bir siyasetçi olarak tanındı; 1970'te Milli Nizam Partisi'ni kurdu; bu partinin kapatılması üzerine kurulan Milli Selamet Partisi'nin genel başkanlığına getirildi; 1974-77 arasındaki koalisyon hükümetlerinde görev aldı; 12 Eylül 1980'den sonra tutuklanarak yargılandı ve aklandı; 1987' de Refah Partisi genel başkanı oldu
ilgili madde Türkiye 18:95a

ERBEZİ *ya da* **Testis** hayvanlarda sperma üreten erkek üreme organı; insanda kamışın arkasında, erbezi torbasının içinde yer alan ve oval biçimli bir çift organ olan erbezleri, androjen adı verilen erkeklik hormonlarını da üretir
ilgili maddeler
Balık 2:311a
Cinsellik ve eşey 4:195a vd.
Hormonlar 8:207b
Salgıbezi 15:32a
Üreme 18:284a, görsel

ERBİL Irak'ta kent, nüf. 333.903 (1985 tah.)
ilgili madde Irak: görsel 8:230

ERBİL, DEVRİM Türk ressam, d.1937; İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'nde Bedri Rahmi Eyuboğlu'nun öğrencisi oldu; soyut anlayışı yansıtan kent manzaralarında çizgiye ağırlık verdi; yurtiçinde ve yurtdışında çeşitli ödüller kazandı; başlıca yapıtları *Anadolu İzlenimleri* (1977), *Kuşlar III* (1979) ve *Titreşim*'dir (1983)

ERBİL, LEYLA Türk kadın yazar, d. 1931; Varoluşçuluk akımının etkisindeki ilk öykülerinden sonra toplumun yaşama biçimini ve değer yargılarını eleştiren öyküler yazdı; başlıca öykü kitapları *Gecede* (1968), *Tuhaf Bir Kadın* (1971) ve *Eski Sevgili*'dir (1977); ayrıca *Karanlığın Günü* (1985) ve *Mektup Aşkları* (1989) adlı romanlarıyla da dikkati çekti

ERBİYUM lantanitler• dizisinden kimyasal element; simgesi Er, atom numarası 68, bağıl atom kütlesi 167,26; 1843'te keşfedildi ve önceleri İsveç'teki Ytterby kentinin adından esinlenerek terbiya diye adlandırıldı; gümüş beyazlığında, yumuşak bir metaldir; pembe renkli bileşikler verir

ERBOĞA güney gökkürede takımyıldız; Latince adı *Centaurus*; pek çok parlak yıldızı içerir; bunlardan Alfa Erboğa ya da Rigel Kentarus, gökyüzünün en parlak yıldızları arasında üçüncü sırayı alan bir üçlü yıldızdır; bu üçlünün en sönük bileşeni olan *Proxima Centauri* ya da Proksima Erboğa ise bilinen bütün yıldızlar içinde Güneş sistemine en yakın olanıdır

ERBOĞA A gökyüzünün güney yarıküresinde gökada
ilgili madde Gökada: görsel 7:194

ERBOĞA KÜMESİ
ilgili madde Evren: görsel 6:235

ERBULAK, ALTAN Türk karikatürcü ve tiyatro oyuncusu, 1929-88; resim öğrenimi gördü; birçok dergi ve gazetede karikatür çizdi; Cafer ile Hürmüz tipini yarattı; 1957'den başlayarak profesyonel tiyatro oyunculuğu ve yönetmenliği yaptı
ilgili maddeler
Türk karikatürü 18:102b
Türk tiyatrosu 18:148a

ERCİYAS DAĞI *ya da* **Erciyeş Dağı** İç Anadolu
madde başlığı Erciyas Dağı 6:165a, görsel

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ Kayseri
ilgili madde Üniversite ve yüksekokullar: tablo 18:269

ERCİYEŞ DAĞI *bak.* **ERCİYAS DAĞI**

ERÇEK GÖLÜ Doğu Anadolu Bölgesi; Van Gölü'nün doğusunda lavların yığılmasıyla oluşmuş bir set gölüdür
ilgili madde Van 18:291b

ERDEK Balıkesir'in ilçesi; Kapıdağ Yarımadası'nda yer alır; kıyılarını kaplayan doğal kumsalları ve İstanbul'a yakınlığı nedeniyle önemli turizm merkezlerinden biri olmuştur; ilçede balıkçılık da gelişmiştir; nüf. (1990): ilçe 26.547, kasaba 13.246
ilgili madde Balıkesir 2:327a

ERDEK KÖRFEZİ Marmara Bölgesi
ilgili madde Balıkesir 2:323b

ERDEL Transilvanya'nın Osmanlılar dönemindeki adı
ilgili maddeler
Kanuni Sultan Süleyman 10:8b
Karlofça Antlaşması 10:71a
Köprülü Ailesi 11:61a
Osmanlı İmparatorluğu 13:242a
Sokullu Mehmed Paşa 15:307a vd.
•Transilvanya

ERDEMLİ İçel'in ilçesi; Akdeniz kıyısında yer alır; turfanda sebze ve turunçgil üretimi gelişmiştir; antik Neapolis ve Korykos kentlerinin kalıntıları ilçe sınırları içindedir; nüf. (1990): ilçe 100.563, kasaba 30.042

ERDİŞİ *ya da* **Hermafrodit**
madde başlığı Erdişi 6:166a
ilgili maddeler
Karaağaç 10:21b
Salyangoz 15:34a
Solucan 15:314a
Tenya 17:150a

Üreme 18:282a

ERDOK, NEŞE Türk kadın ressam, d. 1940; çocukları, satıcıları, hastaları ve büyük kentlerde çalışan işçilerin yaşamını konu alan büyük boyutlu resimler yaptı; yurtiçinde çeşitli ödüller kazandı

ERDURAN, AYLA Türk kadın keman sanatçısı, d. 1936; özellikle üstün yorum gücüyle tanınır; Paris Konservatuvarı'nda ve ABD'de Juilliard Müzik Okulu'nda öğrenim gördü; dünyaca ünlü keman sanatçılarıyla çalıştı; uluslararası yarışmalarda çeşitli ödüller kazandı; 1973'te devlet sanatçısı seçildi; çalışmalarını İsviçre'de sürdürmektedir

ilgili madde Keman ailesi 10:159b

ERDURAN, REFİK Türk gazeteci ve oyun yazarı, d. 1928

ilgili madde Türk tiyatrosu 18:150a

EREBUS YANARDAĞI Ross Adası, Antarktika; 1839'da keşfedildi; yüksekliği 4.000 m

ilgili maddeler
Antarktika 1:290b
Yanardağ: tablo 19:84

EREĞLİ Konya'nın ilçesi; ekonomik açıdan ilin en gelişmiş ilçelerinden biridir; Ereğli Ovası'nda tarım ve bağcılık gelişmiştir; Ereğli kasabası yakınlarında bulunan ve bir elinde buğday, bir elinde üzüm tutan Hitit bereket tanrısını betimleyen İvriz Kaya Kabartması yörede buğday ve üzüm üretiminin çok eskiye dayandığını göstermektedir; nüf. (1990): ilçe 116.847, kent 74.283

EREĞLİ Zonguldak'ın ilçesi; Türkiye'nin en önemli ağır sanayi bölgelerinden biridir; ilçede 1848'den bu yana taşkömürü çıkarılır; Ereğli Demir-Çelik İşletmeleri Ereğli kenti yakınında kurulmuştur; 1960'larda ağır sanayinin kurulmasıyla çevre illerden kente yoğun bir göç olmuş ve nüfus hızla artmıştır; bu süreç içinde demir-çelik sanayisine dayalı yan sanayiler ortaya çıkmıştır

ilgili madde Zonguldak 19:263b, 265a

EREĞLİ DEMİR-ÇELİK İŞLETMELERİ Zonguldak

ilgili maddeler
Karadeniz Bölgesi 10:31b
Türkiye: görsel 18:63
Zonguldak 19:266a

EREKHTHEİON TAPINAĞI Atina, Yunanistan; Atina Akropolü'ndeki en önemli iki yapıdan biridir; tanrıça Athena adına yapıldı; İÖ 407'de tamamlandı; güney cephesindeki saçaklığı taşıyan ve *karyatit* adı verilen mermer kadın heykelleriyle ünlüdür

ilgili madde Akropol 1:120b, görsel

ERENUS, BİLGESU Türk kadın oyun yazarı, d. 1943

ilgili madde Türk tiyatrosu 18:148b

ERETNA BEYLİĞİ Orta Anadolu'da kurulmuş beylik, 1343-81

ilgili maddeler
Anadolu beylikleri 1:247a
Kadı Burhaneddin 9:246a

ERETRİA Yunanistan'da, Eğriboz Adası'nda eskiçağ kenti; 1890-95 ve 1900'deki kazılarda tiyatro ve tapınaklar ortaya çıkarıldı

ilgili maddeler
Darius 5:90a
Eski Yunan 6:205a
Maraton Savaşı 12:60a

ERFELEK Sinop'un ilçesi; topraklarının büyük bölümünü Küre Dağları kaplar; şekerpancarı, buğday, meyve ve az miktarda üstün nitelikli keten yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 19.288, kasaba 4.262

ERG CGS sisteminde iş ya da enerji birimi

ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:78

ERGANİ Diyarbakır'ın ilçesi; Dicle havzasında yer alır; geçim kaynağı tarım, madencilik, taşımacılık ve ticarettir; nüf. (1990): ilçe 78.603, kasaba 37.365

ilgili madde Diyarbakır 5:254b

ERGANİ BAKIR İŞLETMESİ Elazığ'ın Maden ilçesinde Etibank'a bağlı işletme; İÖ 2000'den bu yana aralıklarla kullanılan Ergani bakır yatakları, Osmanlılar tarafından 1850'de işletilmeye başlandı; Cumhuriyet döneminde, 1939'da Etibank'a bağlandı; birçok yeni tesis eklenerek cevher işleme kapasitesi artırıldı; cevher rezervleri azalmaktadır

ERGENE IRMAĞI Marmara Bölgesi; Trakya'da, bütün çığırı Türkiye sınırları içinde kalan akarsuların en büyüğü; Istranca Dağları'nın güneydoğu uzantılarından doğar, İpsala yakınlarında Meriç Irmağı ile birleşir; uzunluğu 281 km

ilgili maddeler
Kırklareli 10:219a
Tekirdağ 17:112a

ERGENEKON DESTANI Göktürk destanı

madde başlığı Ergenekon Destanı 6:167a

ilgili madde Destan 5:199a

ERGENLİK

madde başlığı Ergenlik çağı 6:168a, görsel

ilgili maddeler
Cinsellik ve eşey 4:195b
Çocukluk çağı 5:25b
Deri 5:190b
Ergenlik sivilcesi 6:170a
Salgıbezi 15:31b

ERGENLİK SİVİLCESİ *ya da* **Akne**

madde başlığı Ergenlik sivilcesi 6:170a

ilgili maddeler
Cinsellik ve eşey 4:195b
Deri 5:190b
•Sivilce

ERGONOMİ eşya ve mekân tasarımında, insanların bedensel ve ruhsal özellikleriyle eğilimlerinin göz önüne alınması

ERGÖR, BOZKURT Türk dağcı, d. 1927

ilgili madde Dağcılık 5:58a

ERGUN, SADEDDİN NÜZHET Türk yazar ve edebiyat tarihçisi, 1901-46; 1926'dan başlayarak divan, halk ve tasavvuf edebiyatı üzerinde birçok araştırma yayımladı, antolojiler hazırladı; en önemli yapıtı *Türk Şairleri* (1936-46) adlı yarım kalmış dört ciltlik ansiklopedisidir

ilgili maddeler
Baki 2:290b
Karacaoğlan 10:25a

ERGUVAN

madde başlığı Erguvan 6:170b, görsel

ERHAT, AZRA Türk kadın yazar, 1915-82; deneme, inceleme ve çevirileriyle hümanizmi savundu; Anadolu'daki eski uygarlıkların bir bütün olarak benimsenmesi ve Anadolu'da doğmuş kültür değerlerinin çağdaş kültüre temel olması gerektiğini ileri sürdü; *İlyada* ve *Odysseia* gibi önemli yapıtları Türkçe'ye çevirdi; mitoloji alanında çalışmalar yaptı; hümanizm anlayışını *İşte İnsan* (1969) adlı kitapta açıkladı

ilgili maddeler
Apollon 1:306a
Bodrum 3:262b
Çocuk edebiyatı 5:21a

ERICSSON, JOHN İsveçli mühendis, 1803-89; döner taret sisteminin başarıyla uygulandığı ilk zırhlı gemi olan *Monitor*'un tasarımcısı ve yapımcısıdır

ilgili madde Gemi motoru 7:110b

ERİDU Irak'ta eskiçağ kenti; bilinen en eski Sümer kenti ve Babil'in güneyindeki en önemli tarihöncesi kentsel yerleşmelerden biridir; İÖ y. 5. binyılda kuruldu; İÖ y. 600'e kadar oturulan bir yerleşmeydi; 1946-49 arasında kazılar yapıldı

ERIE GÖLÜ Kuzey Amerika'nın beş büyük gölünden dördüncüsü; Kanada ile ABD arasındaki sınırın bir bölümü gölden göçer; y. öl. 25.666 km^2; adını bir Yerli kabilesinden alır; yoğun su kirliliği görülür; çevresindeki kentlerde ekonomik etkinlik suyolu taşımacılığına dayanır

ilgili maddeler
Büyük Göller Yöresi 4:84a vd., harita
Çağlayan 4:223a
Niagara Çavlanı 13:71b

ERIE KANALI New York eyaleti, ABD; Büyük Gölleri New York kentine bağlayan tarihsel suyolu; ilk kez 1825'te ulaşıma açıldı

ilgili madde Amerika Birleşik Devletleri 1:211a

ERİHA *bak.* **CERİKO**

ERİ İPEĞİ

ilgili madde İpek 9:64a

ERİK

madde başlığı Erik 6:171a, görsel

ilgili madde Meyve 12:184b

ERİK (KIZIL) *bak.* **KIZIL ERİK**

ERİKSİ MEYVE yumuşak ve etli bir dış bölümün sert bir çekirdeği örttüğü meyve tipi

ilgili madde Meyve 12:184b, görsel

•Badem; Ceviz; Erik; Hindistancevizi; Kayısı; Kızılcık; Kiraz; Şeftali

ERİM, KENAN Türk arkeolog, 1929-90; Afrodisias kentinde yaptığı kazılarla tanındı; uzun yıllar ABD üniversitelerinde öğretim üyeliği yaptı; 1961-90 arasında kazılarıyla az bilinen Karya yöresi tarihininin aydınlatılmasına katkıda bulundu

ilgili madde Arkeoloji 2:26b

ERİM, NİHAT Türk siyaset adamı, 1912-80; hukuk öğrenimini gördü; Ankara Hukuk Fakültesi'nde profesörlük yaptı; 1946'da CHP'den siyasete atıldı; 12 Mart 1971 muhtırasından sonra başbakanlığa getirildi; kurduğu iki hükümet de başarısızlığa uğrayınca 1972'de siyasetten çekildi; bir suikast sonucu öldürüldü

ilgili madde Türkiye 18:91a, görsel

ERİME

madde başlığı Donma ve erime 5:299b

ilgili maddeler
Isı 8:237a
Katı 10:93b vd.
Madde 11:310b

ERİME NOKTASI katı bir maddenin erimeye başladığı sıcaklık; madde bütünüyle eriyinceye kadar sıcaklık artışı olmaz; bu noktadan sonra verilen ısı, maddenin ısın-

masını sağlar
ilgili maddeler
Donma ve erime 5:299b vd.
Gümüş 7:256a
Isı 8:236b, 237a
Katı 10:93b
Metal 12:169a
Platin 14:98b
Su 16:148b
•Donma noktası
ERİMEZ, DİNÇER Türk ressam, d. 1932; İslam geleneğinin ve Türk kültürünün öğelerini temel aldığı yapıtlarıyla tanınır; minyatür üslubundan, çocuk resimlerinden ve halk sanatlarından esinlendi; 1980'lerde Atatürk resimleriyle dikkati çekti; yapıtları birçok ödül kazandı
ERİNÇ, SIRRI Türk coğrafyacı, d. 1918; İstanbul Üniversitesi'nde fiziksel coğrafya profesörlüğü yaptı; jeomorfoloji ve iklimbilim alanlarındaki çalışmalarıyla tanınır
ERİŞTE hamurun ince ince kesilerek kurutulmasıyla elde edilen bir tür makarna
ilgili madde Aşçılık 2:97a, görsel
ERİTİCİ
ilgili maddeler
Kaynak 10:123a
Lehimleme 11:224b
Taşocağı 17:81b
ERİTME
ilgili maddeler
Demir ve çelik 5:125b
Kalay 9:275a
ERİTME FIRINI demir cevherinden demir elde etmekte kullanılan sanayi fırını; genellikle çelikten üretilir ve içi ateş tuğlasıyla kaplanır; yakıt olarak kokkömürü kullanılır ve yanma, basınçlı havayla hızlandırılır
ilgili maddeler
Demir ve çelik 5:125b
Kireç ve kireçtaşı 10:277b
ERİTRE Etiyopya'nın kuzeyinde il; y.öl. 117.400 km²; Etiyopya Yaylası'nın kuzey uzantısını oluşturur; iklim koşulları çeşitlilik gösterir ve değişkendir; çeşitli etnik ve dinsel gruplar bulunur; geçmişte Osmanlı, İtalyan ve İngiliz yönetimi altında kalan bölge, 1962'de bir il olarak Etiyopya'ya bağlandı; bağımsız bir devlet kurmak için gerilla savaşı yürüten güçlü bir milliyetçi hareket vardır
ana madde Etiyopya 6:217b
ilgili maddeler
İkinci Dünya Savaşı 8:299a vd.
Kıtlık ve açlık 10:234a
ERİTROMİSİN *Streptomyces* cinsinden bakterilerin ürettiği antibiyotik; bakteri kökenli hastalıkların tedavisinde kullanılır
ilgili madde Antibiyotikler 1:292b
ERİTROSİT *bak.* **ALYUVAR**
ERİVAN Ermenistan SSC'nin başkenti ve sanayi merkezi; nüf. 1.199.000 (1989)
ilgili madde Ermenistan 6:172a
ERKAL, GENCO Türk tiyatro yönetmeni ve oyuncusu, d. 1938
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:148a
ERKAN, YAŞAR Türk güreşçi, 1912-86; olimpiyatlarda altın madalya kazanan ilk Türk güreşçi; üç kez de Balkan birinciliği vardır
ilgili maddeler
Güreş 7:304a
Olimpiyat Oyunları 13:148b
ERKAN-I HARBİYE MEKTEBİ *bak.* **HARP AKADEMİSİ**
ERKEK
ilgili maddeler
Atletizm 2:146b, 147a
Ayakkabı ve ayakkabıcılık 2:217a
Cinsellik ve eşey 4:193a
Emeklilik 6:142b
Giysi 7:161b
Kozmetik 11:31a
Masonluk 12:92a
Üreme 18:281b, 284a
•İnsan
ERKEK EĞRELTİ daha çok Avrupa'da yetişen eğrelti türü; büyük ve parçalı yaprakların altında koruyucu bir kılıfla örtülü spor kümeleri vardır; yüksekliği 150 cm'ye ulaşır
ilgili madde Eğreltiotu 6:76a
ERKEKORGAN çiçeğin erkek üreme organı; genellikle dişiorganın çevresinde yer alan erkekorganların her biri, ipçik ve çiçektozlarını üreten başçık bölümlerinden oluşur
ilgili maddeler
Bitki 3:235a
Çiçek 4:294b, görsel
Erdişi 6:167a
Tozlaşma 17:264b vd.
Üreme 18:282a, görsel
ERKEN DOĞUM gebeliğin 37. haftasından önce gerçekleşen doğum; annenin sağlık durumunun iyi olmaması, yetersiz beslenmesi ya da çoğul gebelik erken doğuma yol açabilir; erken doğan (prematüre) bebeklerin, solunum güçlüğü gibi sorunlardan ve mikroplardan korunabilmesi için özel bakım gerekir
ana madde Doğum 5:275b
ERKİN, ULVİ CEMAL Türk besteci, 1906-72
ana madde Türk Beşleri 18:26b, görsel
ERKMEN, BÜLENT Türk grafik sanatçısı, d. 1947; İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Dekoratif Sanatlar Bölümü'nde öğrenim gördü; sonraları grafik sanatların her dalında yapıtlar verdi; yurtiçinde ve yurtdışında çeşitli ödüller kazandı; 10. Avrupa ve Akdeniz Okçuluk Şampiyonası afişi 1986'da, dünyanın basılmış en iyi 50 afişinin yer aldığı sergiye seçildi
ilgili madde Grafik sanatlar 7:224b, görsel
ERKSAN, METİN Türk film yönetmeni, d. 1929; kendine özgü sinema dili ve üslubuyla tanınmıştır; sinemaya başladığı ilk yıllarda toplumsal gerçekçi filmlerle dikkati çekti; sonraları kişisel bir sinema dili yaratmaya yöneldi; 1963'te çektiği *Susuz Yaz* filmiyle 1964 Berlin Film Şenliği'nde büyük ödülü kazandı
ilgili madde Türk sineması 18:134b, 136a vd.
ERMENEK Karaman'ın ilçesi; Taşeli Yaylası'nda yer alır; en önemli akarsuyu Ermenek Çayı'dır; ilçe merkezi Ermenek kasabasında Karamanoğulları döneminden kalma pek çok tarihi yapı vardır; bunların en önemlileri Ermenek Ulucamisi ve Tol Medrese'dir; nüf. (1990): ilçe 34.443, kasaba 12.592
ilgili madde Karaman 10:40b, 41b, 42a
ERMENİ ALFABESİ
ilgili maddeler
Alfabe 1:147b
Ermenistan 6:172b
ERMENİCE Hint-Avrupa dil ailesinin batı öbeğine bağlı dil; Ermenistan SSC'de, ABD'de, Türkiye'de ve başka yerlerde yaşayan Ermeniler'in anadilidir; Ermeni alfabesi 5. yy başlarında Aziz Mesrop tarafından geliştirilmiştir
ilgili madde Avrupa dilleri 2:185b
ERMENİLER tarihsel olarak Anadolu'nun çeşitli yörelerinde ve bugünkü Ermenistan SSC'nin kapsadığı bölgelerde yaşayan halk
ilgili maddeler
Adana 1:28a
Azerbaycan 2:243a
Baku 2:294b
Elazığ 6:98b
İzmir 9:175b
Kars 10:74a, 75a
Muş 12:322a vd.
Sivas 15:262a
Talat Paşa 16:314a
Van 18:293a
ERMENİSTAN Asya'da tarihi bölge
madde başlığı Ermenistan 6:172a
ERMENİSTAN SOVYET SOSYALİST CUMHURİYETİ SSCB'nin en küçük cumhuriyeti; başkenti Erivan
ana madde Ermenistan 6:172a
ilgili madde Atatürk 2:122b
ERMİN gelincikgiller familyasından gelincik ve kakım gibi hayvanların beyaz, yumuşak ve bol tüylü kışlık kürkü
ilgili maddeler
Gelincik 7:106a
Kakım 9:268b
Kürk ve kürkçülük 11:178a
ERMİTAJ MÜZESİ Leningrad, SSCB
ilgili maddeler
Katerina 10:93a
Müzeler ve sanat galerileri 13:15a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği: görsel 16:18
ERNST, MAX Alman ressam ve heykelci, 1891-1976; önceleri Dadacılık akımına katıldı; Paris'e yerleştikten (1922) sonra Gerçeküstücülük akımının kurucuları arasında yer aldı; sanatta akıldışını savundu; 1934'ten sonra heykele gittikçe daha çok ağırlık verdi; resimde olduğu gibi heykelde de doğaçlama teknikleri kullandı; 1950 sonrasında giderek daha soyut ve lirik yapıtlar gerçekleştirdi
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:165a
Gerçeküstücülük 7:134a
Miro 12:242a
EROĞLU, MEHMET Türk romancı, d. 1948
ilgili madde Türk edebiyatı 18:41a
"EROICA" Beethoven'in senfonisi
ilgili madde Senfoni 15:126b
EROİN bağımlılık yaratan morfin türevi; beyaz, kristal yapısında acı bir tozdur; burna çekilerek, deri altına ya da damara şırınga edilerek ve çiğnenerek kullanılır; eskiden öksürüğü kesmek için tıpta yatıştırıcı olarak kullanılırdı; yan etkilerinin çokluğu nedeniyle birçok ülkede ilaç olarak bile kullanımı yasaklanmıştır
ilgili maddeler
Alkaloit 1:154a
Haşhaş 8:49b
İlaç bağımlılığı 8:319b, 320b, 321a

EROL, TURAN Türk ressam, d. 1927; 1960'larda ortaya çıkan yöresellik anlayışının ilk temsilcilerindendir; İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'nde Bedri Rahmi Eyuboğlu'nun öğrencisi oldu; 1961'de Devlet Resim ve Heykel Sergisi'nde ikincilik, 1968'de *Yamaç* adlı resmiyle birincilik ödülü kazandı; yapıtlarında renkçi ve duygulu bir anlatım egemendir
EROS Yunan mitolojisi
madde başlığı Eros ile Psykhe 6:173a
ilgili maddeler
Afrodit 1:60b
Mars 12:77a
EROS küçük gezegen
ilgili madde Küçük gezegen 11:170a
EROZAN, CELAL SAHİR Türk şair, 1883-1935; Servet-i Fünun edebiyatının tanınmış şairlerindendir; yoğun biçimde aşk ve kadın temalarını işledi; II. Meşrutiyet döneminde önce Fecr-i Âti topluluğuna katıldı, sonra da Milli Edebiyat akımına bağlandı; aruzu bırakıp heceyle yazdı, dilini yalınlaştırdı; *Beyaz Gölgeler* (1909), *Buhran* (1909) başlıca şiir kitaplarıdır
ilgili maddeler
Edebiyat-ı Cedide 6:41b
Servet-i Fünun: görsel 15:139
Sone 15:324b
Tanpınar 16:322b
EROZYON *bak.* **AŞINMA**
ERSİN, NURETTİN Türk asker, d. 1918; Milli Güvenlik Konseyi üyesi
ilgili madde Türkiye 18:93b
ERSOY, ALİ ULVİ *bak.* **ALİ ULVİ**
ERSOY, MEHMET AKİF Türk şair, 1873-1936
madde başlığı Ersoy 6:173b, görsel
ilgili maddeler
Aruz 2:50b
İslamcılık 9:97b
Söz sanatları 16:43b vd.
Tevfik Fikret 17:168a
Ulusal Marşlar 18:187b
ERSUYU *ya da* **Atmık** erkeğin üreme organları tarafından salgılanan ve sperma hücreleri ile bu hücrelerin canlı kalmasını sağlayan ersuyu plazmasını içeren, sarımsı beyaz, bulanık, koyu kıvamlı sıvı
ilgili madde Üreme 18:283b, 284a
ERŞAD, HÜSEYİN MUHAMMED Bangladeş devlet başkanı, d. 1930
ilgili madde Bangladeş 3:23a
ERTEL, MENGÜ Türk grafik sanatçısı ve sahne tasarımcısı, d. 1931; 1969'da tiyatro afişlerine ağırlık verdi ve ilk kişisel afiş sergisini açtı; 1974'te Uluslararası Cannes Sinema Afişleri Sergisi'nde ödül aldı; 1975'te Paris Uluslararası Sinema Afişleri Sergisi Büyük Ödülü'nü kazandı; yapıtlarında çarpıcı bir kompozisyon anlayışı, şiirsel bir yalınlık ve uyumlu bir renk anlayışı egemendir
ilgili madde Grafik sanatlar: amblem: görsel 7:225
ERTEM, SADRİ Türk yazar, 1898-1943; sınıflar arası ilişkileri, toplumdaki değişmeyi ele alan öykü ve romanlarıyla toplumsal gerçekçi akımın öncülerinden sayıldı; *Çıkrıklar Durunca* (1931) adlı romanı büyük ilgi gördü; ayrıca gezi, deneme ve inceleme kitapları vardır
ERTOKUŞ HANI Isparta
ilgili madde Isparta: görsel 8:248
ERTOKUŞ KÜLLİYESİ Isparta
ilgili madde Isparta: görsel 8:248
"ER-TÖŞTÜK" Kırgız destanı
ilgili madde Boratav 3:291b
ERTUĞRUL, MUHSİN Türk tiyatro oyuncusu ve yönetmeni, 1892-1979
madde başlığı Ertuğrul 6:174b, görsel
ana madde Türk sineması 18:132b
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:147a, 147b, görsel
ERTUĞRUL GAZİ Türk beyi, ö. y. 1281; Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Gazi'nin babası
ilgili maddeler
Bilecik 3:177b
Osman Gazi 13:232a, 233a
Osmanlı İmparatorluğu 13:234a
ERUH Siirt'in ilçesi; dağlık bir bölgede yer alır; temel geçim kaynağı hayvancılıktır; Siirt battaniyesi ve çadır dokumacılığı da önem taşır; nüf. (1990): ilçe 28.726, kasaba 5.929
ERYOPS
ilgili madde Tarihöncesi yaşam 17:50b
ERZEN, AFİF Türk arkeolog, d. 1913; İstanbul Üniversitesi'nde profesör oldu; Van bölgesinde yaptığı kazılarla Urartu uygarlığının bilinmeyen birçok yönünü aydınlattı; Edirne'nin Enez ilçesindeki kazılarla da yörede İÖ 3000'e kadar inen bir yerleşmenin varlığını ortaya çıkardı
ilgili madde Arkeoloji 2:26b
ERZGEBIRGE Avrupa; Almanya-Çekoslovakya sınırının büyük bölümünü oluşturan, 160 km uzunluğunda dağ sırası; Çekoslovakya tarafındaki yamaçları oldukça diktir; en yüksek doruğu Klínovec'tir (1.244 m); yöredeki cevher yatakları ortaçağdan beri Alman madenci topluluklarını çekmiştir; Almanlar II. Dünya Savaşı sonrasında yöreden çıkarıldılar; bir turizm bölgesidir
ilgili madde Alman Demokratik Cumhuriyeti 1:158a
ERZİN Hatay'ın ilçesi; daha önce Dörtyol ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe olarak örgütlendi; nüf. (1990): ilçe 29.160, kasaba 22.477
ilgili madde Dadaloğlu 5:53b
ERZİNCAN il
madde başlığı Erzincan 6:176a, görsel, harita
ERZİNCAN kent
ana madde Erzincan 6:179a, görsel
ERZİNCAN DEPREMİ 1939
ilgili madde Deprem 5:186b
ERZİNCAN OVASI Doğu Anadolu Bölgesi
ilgili maddeler
Erzincan 6:176b
Fırat Irmağı 6:278b
Kuzey Anadolu Dağları 11:156b
ERZURUM il
madde başlığı Erzurum 6:179b, görsel, harita
ilgili madde Kurtuluş Savaşı 11:117a
ERZURUM kent
ana madde Erzurum 6:183a, görsel
ERZURUM-KARS DEPREMİ 1983
ilgili madde Erzurum 6:182a
ERZURUM-KARS YAYLASI Doğu Anadolu Bölgesi
ilgili maddeler
Erzurum 6:180b
Kars 10:72b
ERZURUM KONGRESİ 1919
madde başlığı Erzurum ve Sivas Kongreleri 6:184b
ilgili madde Atatürk 2:121b
ERZURUMLU EMRAH Türk halk şairi, ö. 1860
madde başlığı Erzurumlu Emrah 6:183b
ERZURUMLU İBRAHİM HAKKI Osmanlı mutasavvıf, 1703-80; şeriatla tasavvufu uzlaştırmaya çalıştı; döneminde geçerli bütün bilimleri tasavvufi bir yorumla anlatan *Marifetname* adlı ansiklopedik yapıtı ünlüdür
ERZURUM OVASI Doğu Anadolu Bölgesi
ilgili maddeler
Erzurum 6:180b
Ova 13:255a
ESAD, HAFIZ *bak.* **HAFIZ ESAD**
ESAD EFENDİ Osmanlı şeyhülislam ve besteci, 1685-1753; daha çok besteci ve müzik tarihçisi olarak tanınır; 1748-49'da bir yıl kadar şeyhülislamlık yaptı; müzik alanında dinsel ve dindışı formlardaki besteleri ve 17.-18. yy'larda yaşamış bestecilerin yaşamöykülerini anlatan yapıtıyla ün kazandı
ilgili madde Fıtnat Hanım 6:282b
ESCHER, MAURITS Hollandalı grafik sanatçısı, 1898-1971; değişik tekniği ve anlatım diliyle grafik sanatına yeni boyutlar kazandırdı; göz yanılsamasından yararlanarak yapıtlarında şaşırtıcı bir perspektif oluşturdu; mekânda sonsuzluk, yansımalar, çok yüzeyli nesneler, olanaksız yapılar ve tersine akan sular gibi görüntülerle gerçeküstücü bir etki yarattı; başlıca yapıtları *Dönüşüm* (1938), *Gök ve Su I*(1938) ve *Metamorfoz*'dur (1939-40)
ESCHERICHIA COLI bakteri
ilgili madde Biyoloji: görsel 3:244
ESCOFFIER, AUGUSTE Fransız aşçı, 1847-1935; "aşçıların kralı ve kralların aşçısı" olarak tanınır; Londra'daki Savoy ve Carlton otellerinin mutfaklarının yöneticisi olarak dünya çapında ün kazanmıştır
ilgili maddeler
Aşçılık 2:93b
Lokanta 11:272b
ESCORIAL, EL İspanya; Madrid'in 42 km kuzeybatısında köy; ülkedeki dinsel binaların en büyüklerinden biri olan Kraliyet Manastırı bu köydedir; 1563-64'te yapılan manastırda İspanya krallarının mezarları, büyük bir kütüphane ve sanat yapıtları koleksiyonu vardır
ESENBOĞA HAVALİMANI Ankara; 1956'da hizmete girdi; uluslararası tarifeli ve tarifesiz iç ve dış hat seferlerine açıktır
ilgili maddeler
Havalimanı 8:81b
Terörizm 17:162a
ESENCE DAĞI eskiden **Keşiş Dağı** Doğu Anadolu Bölgesi; en yüksek noktası 3.549 m
ilgili madde Erzincan 6:176b
ESENDAL, MEMDUH ŞEVKET Türk yazar, 1883-1952; sıradan insanların gündelik yaşamlarını ele aldığı öykü ve romanlarıyla tanınır; yapıtlarında yalın bir konuşma dili egemendir; *Ayaşlı ve Kiracıları* (1934) romanıyla dikkati çekti; uzun bir aradan sonra yayımladığı öykülerle edebiyatta yerini pekiştirdi
ilgili maddeler

ESTONYA SOVYET SOSYALİST CUMHURİYETİ SSCB
ana madde Estonya 6:209b
ESZTERGOM *ya da* **Estergon** Macaristan'da kent; 13. yy ortalarına kadar Macar krallarının beşkentiydi; Osmanlılar'ın eline ilk kez 1529'da I. Viyana Kuşatması sırasında geçti; 1543'te kesin olarak fethedildi; 1595'te Avusturyalılar'ca geri alındıktan sonra 1605'te bir kez daha Osmanlı egemenliğine girdi; 1683'te Avusturya topraklarına katıldı; kalesiyle ünlüdür
EŞAÇILI ÇOKGEN
ilgili madde Geometri 7:129b
EŞAPMAN mekanik saatlerde, balans çarkının düzenli dönmesini sağlayarak zaman ayarını denetleyen düzenek
ilgili maddeler
Saat 14:319a vd., görsel
Sarkaç 15:66a
EŞ'ARİ MEZHEBİ Arap din bilgini Eş'ari'nin (873-936) kurduğu Sünni mezhep
ilgili madde Sünnilik 16:207a
EŞBASINÇ EĞRİSİ *bak.* **İZOBAR**
"EŞBER" Tarhan'ın tiyatro oyunu
ilgili madde Tarhan 17:16a
EŞCİNSELLERE ÖZGÜRLÜK HAREKETİ ABD ve Avrupa'da, eşcinsellerin yurttaşlık haklarından eşit biçimde yararlanmalarını sağlamayı amaçlayan hareket; yetişkinler arasında iki tarafın isteğiyle girilen eşcinsel ilişkileri yasaklayan yasaların kaldırılması, işe girme, konut bulma gibi konularda eşcinsellere karşı ayrımcılığın sona erdirilmesi için çaba gösterir; hareketin en son hedefi, eşcinselliğin bir yaşam biçimi olarak kabul görmesini sağlamaktır
EŞCİNSELLİK *ya da* **Homoseksüellik** bireyin cinsel ilgi ve isteğinin, kendisiyle aynı cinsten kişilere yönelmesi; kadın eşcinselliği için genellikle lezbiyenlik terimi kullanılır; eskiden bir ruhsal bozukluk olarak görülürdü; bugün bazı toplumlarda daha hoşgörüyle karşılanmaktadır
ana madde Cinsellik ve eşey 4:196b
EŞEK
madde başlığı Eşek 6:211a
ilgili maddeler
Evcil hayvanlar: görsel 6:225
Girit: görsel 7:158
Katır 10:95a
Memeliler 12:141a
Taşımacılık 17:68b
EŞEKADASI *bak.* **TAVŞANADASI**
"EŞEK ARILARI: YARGIÇLAR" Aristofanes'in tiyatro oyunu
ilgili maddeler
Aristofanes 2:8a
Racine 14:171b
EŞEKARISI
ilgili madde Yabanarısı 19:64b
EŞEKHIYARI *ya da* **Acıdülek** *ya da* **Cırtatan**
ilgili madde Hıyar 8:154a
EŞEN ÇAYI *ya da* **Kocaçay** Akdeniz Bölgesi; Söğüt Gölü'nün güneyindeki Kızılcadağ'dan doğar; Kalkan yakınlarında Akdeniz'e dökülür; denize döküldüğü Çayağzı'nın iki yakasında, turistler için ilgi çekici yerlerden biri olan 15 km uzunluğundaki Patara kumsalı vardır; uzunluğu 146 km
EŞEY *ya da* **Cinsiyet**
madde başlığı Cinsellik ve eşey 4:193b
ilgili maddeler
Ergenlik çağı 6:169a
Kalıtım ve genetik 9:283a
Salgıbezi 15:32a
•Cinsel birleşme; Cinsiyetçilik; Eşeyli üreme
EŞEY BEZİ ya da **Gonat** insanda ve hayvanlarda üreme hücrelerini üreten salgıbezi; erkeklerde bu yapıya erbezi•, kadınlarda yumurtalık• adı verilir; memelilerin çoğunda bir çift, bazı hayvanlarda ise tek bir eşey bezi bulunur
ana madde Salgıbezi 15:32a
ilgili madde Balık 2:311a
EŞEY HÜCRESİ *bak.* **ÜREME HÜCRESİ**
EŞEY KROMOZOMU *ya da* **Cinsiyet kromozomu** bireyin dişi ya da erkek olmasını belirleyen kromozom; canlıların çoğunda iki tane eşey kromozomu vardır; memelilerde bunlara X ve Y kromozomları denir; dişilerde iki X, erkeklerde bir X ve bir Y kromozomu bulunur
ilgili maddeler
Cinsellik ve eşey 4:194a vd., görsel
Kalıtım ve genetik 9:283a
EŞEYLİ ÜREME
ana madde Üreme 18:281b, görsel
ilgili maddeler
Bitki 3:233b
Böcek 3:330a
Hayvan 8:98a
Sünger 16:206a
•Eşey
EŞEYSİZ ÜREME
ana madde Üreme 18:281a vd., görsel
ilgili maddeler
Bitki 3:233b
Hayvan 8:98a
EŞFAZLI IŞIK
ilgili madde Işık 8:254b
EŞİK müzik aleti *bak.* **KÖPRÜ**
EŞKANATLILAR bitki özsularını emerek beslendikleri için çoğu tarım zararlısı sayılan, dünyanın her yanına dağılmış 32.000'den çok türü içeren böcek takımı
ilgili madde Böcek 3:332b vd.
•Ağustosböceği; Kabuklubit; Şeytantükürüğü; Unlubit; Yaprakbiti; Yaprakpiresi
EŞKENAR ÇOKGEN
ilgili madde Geometri 7:129b, görsel
EŞKENAR DÖRTGEN
ilgili maddeler
Geometri: görsel 7:129
Matematik 12:102b
EŞKENAR ÜÇGEN
ilgili madde Geometri: görsel 7:129
EŞKİN
ilgili madde Binicilik 3:200a
EŞKİNA başta Akdeniz olmak üzere ılık sularda, kıyıya yakın taşlık ve kayalık diplerde yaşayan balık; uzunluğu 30 cm, ağırlığı ortalama 600 gr ile en iri örneklerinde 4 kg arasında değişir
EŞLEME *ya da* **Senkronizasyon**
ilgili madde Sinema 15:239b
EŞME Uşak'ın ilçesi; Gediz Irmağı'nın suladığı verimli topraklarıyla ilin en önemli tarım alanlarından biridir; Fakılı köyünde uranyum yatakları bulunur; nüf. (1990): ilçe 39.902, kasaba 10.547
EŞREF Türk yergi şairi, 1847-1912
madde başlığı Eşref 6:212a, görsel
ilgili madde Söz sanatları 16:44a
EŞREFOĞLU RUMİ Türk şair, 1353-1469; Türk tasavvuf şiirinin önde gelen adlarındandır; İznik'te Kadirilik'in Eşrefiye kolunu kurdu; Yunus Emre'nin izindeki tasavvuf şiirleriyle tanındı; *Muzekki'n-Nüfus* (Benlikleri Arıtan) adlı düzyazı yapıtıyla da yaygın bir ün kazandı
ilgili madde Halk edebiyatı 8:14b
EŞREFOĞULLARI Türk beyliği
ilgili madde Anadolu Beylikleri 1:247a
EŞZAMANLAMA VURUSU *ya da* **Senkronizasyon vurusu**
ilgili madde Televizyon 17:137b, 138a, 139a
EŞZAMANLI MOTOR *bak.* **SENKRON MOTOR**
ET
madde başlığı Et 6:213a, görsel
ilgili maddeler
Aşçılık 2:99b, görsel
Etyemezlik 6:222b
Koyun 11:30a, 30b
Sığır 15:176b
Tabu 16:291a
Tavuk 17:86b
•*et ürünleri, örn.* Jambon; Pastırma; Sucuk
"E.T." Spielberg'in filmi
ilgili maddeler
Bilimkurgu 3:191a
Sinema 15:234a
ETA *ya da* **Bask Yurdu ve Özgürlüğü** tam adı *Euzkadi ta Azkatasuna* Bask ayrılıkçı örgütü
ilgili madde Basklar ve Bask Bölgesi 3:59b
ETA KOVA YAĞMURU meteor yağmuru
ilgili madde Meteor ve meteorit 12:174b
ETALON MASTAR *bak.* **AYAR MASTARI**
ETANOL *bak.* **ETİL ALKOL**
ÉTATS-GÉNÉRAUX Fransa'da, din adamları, soylular ve halkın temsilcilerinden oluşan meclis; ilk kez 1302'de toplandı
ilgili maddeler
Fransa 7:30a
Fransız Devrimi 7:34b
Siyasal partiler 15:280b
ETÇİL *ya da* **Etobur** ağırlıklı olarak etle beslenen ve ayrı bir takım oluşturan memelilerin ortak adı; iyi gelişmiş dişleri ve güçlü çeneleri vardır; bu takımın en tanınmış üyeleri aslan, kaplan, pars, kedi, köpek, tilki, kurt, ayı, rakun, panda, gelincik, samur, sansar, porsuk ve sırtlandır
ilgili maddeler
Beslenme ağı 3:152a
Hayvan 8:92b
Memeliler 12:141a
Zooloji 19:268b
ETENE *ya da* **Plasenta** anatomi
ilgili maddeler
Bebek 3:106b
Doğum 5:275a
Embriyon 6:141b
Memeliler 12:141a
ETENELİ MEMELİLER doğmamış yavruları, etene aracılığıyla annenin kanından besin ve oksijen alarak gelişen memeliler grubu
ilgili maddeler
Memeliler 12:141a, 143a
Soyu tükenmiş hayvanlar 16:31b
ETEOKLES Yunan mitolojisinde, kral Oidipus'un ikiz oğullarından biri

EVRENGZİB Hint-Türk imparatoru, 1658-1707
ilgili madde Hint-Türk İmparatorluğu 8:181a
EVREN IŞINLARI *bak.* **KOZMİK IŞINLAR**
EVREN MODELİ
ana madde Evren 6:236a
ilgili madde Astronomi 2:71b vd., görsel
EVRENOS BEY Osmanlı akıncı beyi, ö. 1417
ilgili madde Evrenosoğulları 6:239a
EVRENOSOĞULLARI Osmanlı akıncılar ailesi
madde başlığı Evrenosoğulları 6:239a
EVRENSEL ÇEKİM YASASI *bak.* **NEWTON'IN KÜTLEÇEKİM YASASI**
EVRENSEL KÜME matematik
ilgili madde Kümeler kuramı 11:173b
EVRENSEL POSTA BİRLİĞİ *ya da* **UPU** Birleşmiş Milletler'e bağlı olarak 1875'te kuruldu; uluslararası posta hizmetlerini düzenler
ilgili maddeler
Bern 3:144b
Posta hizmetleri 14:134a
Uluslararası ilişkiler 18:198b
EVRİM
madde başlığı Evrim 6:239b, tablo
ana madde Biyoloji 3:245b
ilgili maddeler
Antropoloji 1:301b
At 2:109a
Darwin 5:91a vd.
İnsanın kökeni 9:55b vd.
Lamarck 11:198b
Soyu azalan türler 16:27b
Soyu tükenmiş hayvanlar 16:31a
Uyum 18:234b
EVRİM KURAMI
ana madde Evrim 6:242a
ilgili maddeler
Antropoloji 1:301b
Darwin 5:90b, 91b
Galápagos Adaları 7:62b
Huxley Ailesi 8:218b
Lamarck 11:199b
Sosyoloji 15:333a
EVROPİYUM lantanitler• dizisinin en hafif ve yumuşak elementi; simgesi Eu, atom numarası 63, bağıl atom kütlesi 151,96; gümüşsü beyaz bir metaldir; 1896'da bulundu
EVVOİA *bak.* **EĞRİBOZ ADASI**
EXCALIBUR İngiltere'nin efsanevi kralı Arthur'un kılıcı; Sir Thomas Mallory'nin *Arthur'un Ölümü* adlı yapıtında, kılıcı saplandığı taştan yalnızca Arthur çıkarabilir; öykünün bir başka biçiminde kılıcı Arthur'a Göl Kraliçesi verir; Arthur'un ölümünden sonra Sir Bedivere kılıcı yeniden göle atar
ilgili madde Arthur: görsel 2:43
"EXPLORER I" yapma uydu
ilgili maddeler
Uydu 18:230a
Uzay araştırmaları 18:246a
EXPO 67 Kanada'da, Montreal'de açılan uluslararası fuar
ilgili madde Sergi, fuar ve panayırlar 15:137a, 137b
EXPO 70 Japonya'da, Osaka'da açılan uluslararası fuar
ilgili madde Sergi, fuar ve panayırlar 15:137a
EXPO 86 Kanada'da, Vancouver'da açılan uluslararası fuar
ilgili madde Sergi, fuar ve panayırlar 15:137b
EYALET ABD'yi oluşturan federe devletlerin her biri
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri: tablo 1:201
Siyasal ve yerel yönetim 15:286a
EYALET Osmanlı Devleti'nin taşra örgütlenmesinde, bir beylerbeyi tarafından yönetilen en büyük yönetim birimi
ilgili madde Osmanlı İmparatorluğu 13:241b
EYALET DİVANI Osmanlı Devleti'nde beylerbeylerinin başkanlığında toplanan kurul
ilgili madde Divan 5:248b
EYALET MAHKEMESİ ABD
ilgili madde Mahkeme 11:333b
EYCK, JAN VAN Flaman ressam, y. 1385-1441
madde başlığı Eyck 6:243a
ilgili madde Resim sanatı 14:225b vd., görsel
•"Giovanni Arnolfi'nin Evlenmesi"
EYER atın sırtına yerleştirilen oturma yeri; genellikle deriden yapılır
ilgili maddeler
Binicilik 3:198a, görsel
Kovboy 11:26b
EYFEL KULESİ *bak.* **EIFFEL KULESİ**
EYLEM *bak.* **FİIL**
EYLEMSİZLİK
madde başlığı Eylemsizlik 6:243b
ilgili maddeler
İvme 9:156a
Kütle 11:182a
EYLEMSİZLİK İLKESİ *bak.* **NEWTON'IN BİRİNCİ HAREKET YASASI**
EYLEMSİZLİK MOMENTİ
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:79
EYLÜL yılın 9. ayı; 30 gün çeker
ilgili madde Ay 2:271a
EYLÜL KATLİAMLARI Eylül 1792'de Paris'te y. 1.200 mahkûmun kitle halinde öldürülmesi; Fransız Devrimi'nde "Birinci Terör" adıyla da bilinir; halk, mahkûmların karşıdevrimci bir komploya katılmayı planladıklarına inanıyordu
EYMÜR Oğuz boyu; Üçoklar'ın Gök Han Oğulları kolundan
ilgili madde Oğuzlar 13:133a
EYNESİL Giresun'un ilçesi; yüzey biçimleri dar kıyı ovası ile hemen arkasında yükselen dağlardan oluşur; çay ve fındık üretimi temel geçim kaynaklarıdır; nüf. (1990): ilçe 16.692, kasaba 6.713
EYRE GÖLÜ Avustralya'da büyük tuz gölü; y.öl. 9.300 km^2; genellikle kurudur, ama zaman zaman taşkınlara uğrar; Avustralya kıtasının en alçak noktasıdır; genellikle çöl ortamına özgü bitki ve hayvanlar bulunur
ilgili madde Avustralya 2:292b, 293a
EYUBOĞLU, BEDRİ RAHMİ Türk ressam ve şair, 1913-75
madde başlığı Eyuboğlu 6:244a, görsel
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı: tablo: görsel 18:125
EYUBOĞLU, EREN Türk kadın ressam, 1912-88; geleneksel Anadolu yaşamını yansıtan resimleriyle tanınır; D Grubu'na katıldı; süslemecilikten uzak ve yalın bir biçim anlayışına yöneldi; 1970'lerde duyarlı ifadeler taşıyan kadın portreleri yaptı
EYUBOĞLU, İSMET ZEKİ Türk yazar ve çevirmen, d. 1925
ilgili madde Sözlük 16:42b
EYUBOĞLU, SABAHATTİN Türk yazar, 1908-73; hümanist bir kültür anlayışını savundu; Anadolu'daki Türk kültürünün geçmiş kültürlerin yeni bir bireşimi olduğunu öne sürdü; bu görüşünü denemeleriyle ve sanat tarihi alanındaki çalışmalarıyla destekledi; eski Anadolu uygarlıklarına ilişkin belgesel filmler çekti; hümanist batı edebiyatından seçkin yapıtları Türkçe'ye çevirdi
ilgili maddeler
Bodrum 3:262b
Boratav 3:291a
Garip 7:79b
EYÜB HAN Pakistan devlet başkanı, 1907-74; 1958'de ordu desteğiyle anayasa feshedilince sıkıyönetim başkomutanlığına getirildi; bir süre sonra kendini devlet başkanı ilan etti; 1965'te bu kez seçimle geldiği bu görevden 1969'da istifa etti; yönetimi sırasında ülkenin kalkınması açısından önemli gelişmeler olmuştur
ilgili madde Pakistan 13:292a
EYÜP İstanbul'un ilçesi; anakent sınırları içinde, Haliç'in batı kıyısında; Lale Devri'nde İstanbul'un en gözde dinlence yerlerinden biriydi; 1939'da Haliç'in sanayiye açılmasıyla önemli çevre kirliliği sorunlarıyla karşı karşıya kaldı ve hızla gecekondulaştı; 1983'te yeni bir çevre düzenlemesi yapılarak plansız sanayileşmenin ve yapılaşmanın önüne geçildi; önemli tarihi yapılar Eyüp Sultan Camisi ve Türbesi, Zal Mahmud Paşa Külliyesi ve Haliç'e bakan bir tepede kurulmuş Pierre Loti Kahvesi'dir; nüf. (1990): ilçe 211.986, kent 200.045
EYÜP SULTAN tam adı *Ebu Eyyub el-Ensari* Hz. Muhammed'in sancaktarı, ö. 672; Medineli ilk Müslümanlar'dandı; Hz. Muhammed'in bütün savaşlarına katıldı ve sancağını taşıdı; Emeviler dönemindeki İstanbul kuşatması sırasında hastalanarak öldü ve bugün adıyla anılan semtte, türbesinin bulunduğu yere gömüldü; gömüldüğü yer İstanbul'un fethi sırasında Akşemseddin tarafından bulundu
"EYVAH" Ahmed Midhat Efendi'nin tiyatro oyunu
ilgili madde Ahmed Midhat Efendi 1:91a
EYVAN mimarlıkta üç yanı kapalı, dördüncü yanı bir avluya bakan, üzeri genellikle tonozla örtülü mekân; Sasaniler döneminde (2-7. yy) ortaya çıktı, Selçuklular'da olgun biçimini aldı; Anadolu Türk evinde iki oda arasında yer alan ve hayat ya da sofaya açılan mekâna da eyvan adı verilir
ilgili maddeler
Diyarbakır 5:256b
Türk mimarlığı 18:109a, 109b, 111a
EYYAM-I BAHUR ılıman kuzey enlemlerinde temmuz, ağustos ve eylül aylarının başlarında görülen, aşırı sıcak ve nemli dönemler; "sıcak günler" anlamına gelir; Türkiye'de 1-8 Ağustos arasındaki günler eyyam-ı bahur olarak adlandırılır
EYYUBİLER İslam devleti, 12-13. yy
madde başlığı Eyyubiler 6:245a
ilgili maddeler
Anadolu Selçuklu Devleti 1:153a

FELDİSPAT potasyum, sodyum ve kalsiyum içeren alüminosilikat minerallerinin ortak adı; yerkabuğundaki en yaygın mineral grubudur; Ay'da ve meteoritlerde de bulunur
ilgili madde Aşındırıcı: tablo 2:105
FELEMENK CUMHURİYETİ bugünkü Hollanda topraklarında 1579-1795 arasında hüküm süren devlet
ilgili maddeler
Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu 11:131b
Resim sanatı 14:225b
FELEMENKÇE *bak.* **HOLLANDA DİLİ**
FELIPE II *ya da* **Felipe I** İspanya ve Portekiz kralı, 1527-98
madde başlığı Felipe II 6:267b, görsel
ilgili maddeler
Armada 2:28a
Filipinler 6:298b
Hollanda 8:199b
Madrid 11:318b
Rubens 14:294a
FELIPE IV İspanya kralı, 1605-65
ilgili madde Velazquez 18:312b, 313b
FELLINI, FEDERICO İtalyan film yönetmeni, d. 1920
madde başlığı Fellini 6:268b, görsel
ilgili madde Sinema 15:234b
FELSEFE
madde başlığı Felsefe 6:269b
ilgili maddeler
Aydınlanma Çağı 2:228a vd.
Yunanca 19:205a vd.
•Mantık; *akımlar ve kişiler, örn.* Aristo; Descartes; Epikuros; İdealizm; Konfüçyüs; Maddecilik; Rasyonalizm; Skolastik felsefe
"FELSEFENİN SEFALETİ" Marx'ın yapıtı
ilgili madde Marx 12:86b
FEMİNİZM kadın haklarını savunan, cinsiyetçi ve erkek egemen toplum olarak nitelendikleri günümüz toplumlarına karşı çıkan kadın hareketi
ana madde Kadın hakları 9:247a, 250a vd.
FEMTO uluslararası birimler sisteminde kullanılan önek
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:78
FEMUR *bak.* **UYLUKKEMİĞİ**
"FENA HALDE LEMAN" Attilâ İlhan'ın romanı
ilgili madde İlhan 8:328b
FENAKİSTİSKOP 1832'de Joseph Plateau'nun icat ettiği aygıt
ilgili maddeler
Çizgi film 4:330b
Sinema 15:228a
FENARİ İSA CAMİSİ eskiden **Konstantin Lips Manastır Kilisesi** İstanbul; II. Bayezid döneminde camiye dönüştürülen Bizans kilisesi
ilgili madde Bizans İmparatorluğu 3:256a
FÉNELON, FRANÇOIS Fransız ilahiyatçı ve yazar, 1651-1715; eğitim ve siyaset konusundaki görüşleriyle Katolik Kilisesi'nin ve devletin tepkisini çekti; *Telemakhos'un Başından Geçenler* (1699) en tanınmış yapıtıdır; 1862'de Yusuf Kâmil Paşa'nın *Terceme-i Telemak* adıyla çevirdiği bu yapıt, Türkçe'de ilk roman çevirisi sayılır
ilgili madde Tanzimat edebiyatı 16:332a
FENER sabit ya da taşınabilir aydınlatma aracı
ilgili madde Aydınlatma 2:229b
•Deniz feneri; El feneri
FENERBAHÇE SPOR KULÜBÜ 1907'de kuruldu; forma renkleri sarı-lacivert; Cumhuriyet döneminde futbolda İstanbul liginde dokuz kez, İstanbul profesyonel liginde üç kez, Türkiye birinci liginde (1959-91) 12 kez şampiyon oldu; basketbol, atletizm ve kürek dallarında da başarılar elde etti; bugün 14 spor dalında etkinlik göstermektedir
ilgili maddeler
Futbol 7:58b
Tenis 17:148b
FENERBAHÇE STADYUMU İstanbul
ilgili madde Stadyum 16:131b
FENERBALIĞI
madde başlığı Fenerbalığı 6:270a, görsel
ilgili maddeler
Balık 2:309a
Biyolojik ışıldama 3:247a
Deniz canlıları; görsel 5:156
Derin deniz canlıları 5:196a
FENER GEMİSİ
ana madde Deniz feneri 5:159a, görsel
ilgili maddeler
Liman 11:259a
Seyir 15:160b
FENERGÖZ BALIĞI Büyük Okyanus, Hint Okyanusu ve Karayib Denizi'ndeki mercan resiflerinde yaşayan balık; derin su balığı olmamasına karşın gözlerinin hemen altında ışık organları vardır; uzunluğu en çok 30 cm'dir
FENER RUM PATRİKHANESİ İstanbul
ilgili madde Ortodoks Kilisesi 13:277a
FENG MENGLONG Çinli yazar, 1574-1645
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:238a
FENIAN HAREKETİ *ya da* **İrlanda Cumhuriyetçi Kardeşlik Birliği** İrlanda siyasal hareketi; 19. yy'da İrlanda'nın bağımsızlığını sağlamak için kuruldu
ilgili madde İrlanda Cumhuriyeti 9:77b
FENİKE Asya'da tarihi bölge
madde başlığı Fenike 6:271a
ilgili maddeler
Akdeniz 1:111b
Arkeoloji 2:26a
Astarte 2:67a
Baal 2:247b
Beyrut 3:166b
Boncuk 3:289a
Fildişi ve fildişi oymacılığı: oyma: görsel 6:294
Liman 11:257b
Lübnan 11:295b
Sabun ve sabun yapımı 14:326b
Sicilya 15:194b
Sur ve Sayda 16:189a vd.
Taşımacılık 17:73a
FENİKE ALFABESİ
ilgili maddeler
Alfabe: görsel 1:146
Demir Çağı 5:118b
Fenike 6:272a
FENIKS ADALARI Kiribati; Büyük Okyanus'un güneyinde sekiz mercanadadan oluşan adalar grubu
ilgili maddeler
Kiribati 10:278b vd.
Pasifik Adaları 14:20a vd.
FENİLALANİN
ilgili madde Enzim 6:162b
FENİLKETONÜRİ
ilgili maddeler
Enzim 6:162b
Kalıtsal hastalıklar 9:285b
FENMEN, MİTHAT Türk piyanist ve besteci, 1916-82; Fransa ve Almanya'da müzik öğrenimi gördü; uzun yıllar Ankara Devlet Konservatuvarı'nda piyano öğretmenliği yaptı; Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nda çalıştı; çeşitli orkestra ve bale yapıtları besteledi
FENOL ya da **Karbolik asit** çok keskin kokulu, suda çözünen organik bileşik; kömürden elde edilir; eskiden dezenfektan olarak kullanılırdı; günümüzde plastik üretiminin temel hammaddelerindendir
ilgili maddeler
Antiseptik 1:297a
Benzen 3:134a
Cerrahi 4:161b
Lister 11:264b
Pasteur 14:26b
Reçine 14:206a
FENOL-FORMALDEHİT *bak.* **BAKALİT**
FENOMEN ya da **Olgu** ya da **Görüngü**
ilgili maddeler
Bilim ve bilimsel yöntemler 3:192a
Pozitivizm 14:138a vd.
FENOPLAST
ilgili madde Plastikler 14:94b
FEODALİZM *ya da* **Derebeylik**
madde başlığı Feodalizm 6:272a
ilgili maddeler
Demokrasi 5:143a
İngiltere 9:41a
İskoçya 9:94b
Japonya 9:193a
Kapitalizm 10:12b
Kara kuvvetleri 10:38a
Ortaçağ 13:222a
Samuray 15:42b
Savaş ve savaş araçları 15:78b
Şövalyelik 16:287b
Vakıf 18:289a
Yüz Yıl Savaşları 19:225b
FERACE Osmanlı döneminde kadınların ve erkeklerin giydiği mantoya benzer giysi; kadınlar 19. yy'da çarşafın yaygınlaşmasından önce sokağa feraceyle çıkarlardı; erkekler arasında ise yalnız ilmiye sınıfından olanların tören giysisi olarak 19. yy'ın ikinci yarısında kullanılmaya başlandı
ilgili madde Giysi 7:176a, görsel
FERAİZCİZADE MEHMED ŞAKİR Türk oyun yazarı, 1853-1911
ilgili madde Tanzimat edebiyatı 16:333b
FERDİNAND Bulgaristan kralı, 1861-1948; 1887'de tahta çıktı; 1908'de ülkesinin bağımsızlığını ilan etti; 1918'de tahttan indirildi
ilgili madde Bulgaristan 4:55a
FERDINAND I Kutsal Roma-Germen İmparatoru, 1503-1564
ilgili maddeler
Habsburg hanedanı 7:314a
Kanuni Sultan Süleyman 10:7b vd.
Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu 11:133b
Viyana Kuşatmaları 19:27b
FERDINAND II Kutsal Roma-Germen im-

paratoru, 1578-1637
ilgili madde Otuz Yıl Savaşları 13:253a
FERDINAND III Kutsal Roma-Germen imparatoru, 1608-57
ilgili madde Simya 15:216a
FEREZDAK Arap şair, 641-728
ilgili madde Arap edebiyatı 1:315a
FERGANA SSCB; Özbekistan SSC'de kent; ipekli ve pamuklu dokuma, sentetik iplik, gübre fabrikaları ve petrol rafinerisi vardır; nüf. 200.000 (1989)
ilgili maddeler
Babür 2:255a vd.
Hint-Türk İmparatorluğu 8:180a
İskitler 9:92a
Kırgızistan 10:213a
Moğol İmparatorluğu 12:257b
FERGUSSON, ROBERT İskoç şair, 1750-1774
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:27a
"FERHAD İLE ŞİRİN" Nâzım Hikmet'in tiyatro oyunu
ilgili madde Nâzım Hikmet 13:44a
"FERHAD İLE ŞİRİN" Türk halk öyküsü
madde başlığı Ferhad ile Şirin 6:273a
ilgili maddeler
Amasya 1:194b
Karagöz oyunu 10:33b
Meddah 12:120b
FERİBOT *ya da* **Araba vapuru** hem yolcu, hem motorlu taşıt taşıyabilen ve genellikle kısa hatlarda çalışan gemi
ilgili maddeler
Deniz taşımacılığı 5:178a
Gemi kurtarma 7:109a, görsel
FERİDEDDİN ATTAR İranlı şair ve mutasavvıf, 1142-1220; düşünceleri ve üslubuyla İslam tasavvuf edebiyatını etkilemiştir; manzum yapıtları 45.000 beyit tutar; ünlü yapıtı *Mantıkut-Tayr*'da tanrıyı evrende arayan kişinin onu ancak kendi içinde bulabileceğini işler
ilgili madde İran edebiyatı 9:70b
FERİD PAŞA (DAMAT) *bak.* **DAMAT FERİD PAŞA**
FERİK Osmanlı ordusunda bugünkü korgeneral karşılığındaki rütbe; 1830'da kondu; mirliva (tümgeneral) ile müşir (mareşal) arasında yer alıyordu; 1903'te bir üst rütbe olarak birinci ferik (orgeneral) kondu; Cumhuriyet'in ilk yıllarında kullanımdan kaldırıldı
FERİSİLER Musevilik'te, İÖ 515-İS 70 arasında, İkinci Süleyman Tapınağı döneminde ortaya çıkan dinsel grup; çoğunlukla din bilginlerinden ve inananlardan oluşan Ferisiler'in, Musevilik'te sözlü geleneğin yerleşmesine ve sinagoglarda ibadet etme geleneğinin yaygınlaşmasına büyük katkıları oldu
ilgili madde Yahudiler ve Musevilik 19:74a
FERİZLİ Sakarya'nın ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir köydü; 1990'da yapılan bir düzenlemeyle ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 16.086, kasaba 5.058
FERMAN eski İslam devletlerinde ve Osmanlı Devleti'nde hükümdarın buyruklarını içeren yazılı belge; Osmanlı Devleti'nde başına tuğra konur, konularına göre hüküm, tevki, nişan, berat, menşur gibi çeşitli adlar alırdı
ilgili madde Hukuk 8:215b
"FERMANLI DELİ HAZRETLERİ" Musahipzade Celal'in tiyatro oyunu
ilgili madde Musahipzade Celal 12:316a
FERMANTASYON *bak.* **MAYALANMA**
FERMAT, PIERRE Fransız matematikçi, 1601-65
ilgili maddeler
Geometri 7:127b
Olasılık kuramı 13:145a
FERMI, ENRICO İtalyan asıllı ABD'li nükleer fizikçi, 1901-54
madde başlığı Fermi 6:273b, görsel
ilgili madde Nükleer enerji 13:120a
FERMI BİRİMİ
ilgili madde Fermi 6:274b
FERMİYUM aktinitler• dizisinden, yapay olarak üretilmiş kimyasal element; simgesi Fm, atom numarası 100; adını Enrico Fermi'den almış radyoaktif bir katıdır; en kararlı izotopu Fm-257 (yarı ömrü 80 gün); 1953'te ilk hidrojen bombasının artıklarında keşfedilmiştir
ilgili madde Fermi 6:274b
FERMİYUM-251
ilgili madde Radyoaktiflik: görsel 14:182
FERMUAR
madde başlığı Fermuar 6:274b, görsel
ilgili maddeler
Dikiş 5:222a vd.
Hazır giyim sanayisi 8:111b
FERNÁNDEZ DE LIZARDI, JOSÉ JOAQUÍN Meksikalı yazar, 1776-1827
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:209a
FERNANDO II İspanya kralı, 1452-1516
madde başlığı Fernando ve Isabella 6:275a, görsel
ilgili maddeler
Granada 7:226a
İspanya 9:105a
Kolomb 10:304b
FERNANDO III Kastilya ve Leon kralı, ö. 1252
ilgili maddeler
Sevilla 15:154a
Toledo 17:235b
FERNANDO PO *bak.* **BIOKO**
"FERNANDO SİRKİ" Toulouse-Lautrec'in tablosu
ilgili madde Toulouse-Lautrec 17:261b, görsel
FEROMON
ilgili maddeler
Fabre 6:247b
Hormonlar 8:207b
FERROMANGANEZ demir ve manganez alaşımı; çelik yapımında kullanılır
ilgili madde Manganez 12:41b
FERRUH DOĞAN Türk karikatürcü, d. 1932
ilgili madde Türk karikatürü 18:102b, görsel
FERSAN, REFİK Türk besteci ve tanbur sanatçısı, 1893-1965; uzun yıllar Ankara ve İstanbul radyolarında saz sanatçısı ve yönetici olarak çalıştı; saz eserlerinde özgün ezgileri ve yaratıcı üslubuyla dikkati çekti; sözlü yapıtlar da besteledi
ilgili madde Türk müziği 18:121b
FES Osmanlı döneminde kullanılan, kesik koni biçiminde, siperliksiz başlık; keçeden ya da çuhadan yapılırdı; 16. yy'da Cezayirli gemiciler aracılığıyla geldi ve önceleri daha çok kadın başlığı olarak kullanıldı; II. Mahmud 1832'de fesi resmi erkek başlığı olarak kabul etti; 1925'te Şapka Kanunu ile yasaklandı
ilgili maddeler
Başlık ve şapka 3:68b
Giysi 7:174b, 176a
FESHANE 19. yy'da İstanbul'da açılan fes ve yünlü dokuma fabrikaları; 1835'te Kadırga, 1839'da Haliç'teki Defterdar semtlerinde açıldı; Defterdar Feshanesi çuha ve yünlü dokuma fabrikasına dönüştürülerek 1937'de Sümerbank'a bağlandı; daha sonra Defterdar Sanayi Müessesesi adını aldı; 1986'da kapatıldı
ilgili madde İstanbul 9:121a
FESLEĞEN *ya da* **Reyhan** ballıbabagiller familyasından, anayurdu Hindistan ve İran olan otsu bitki; çok hoş bir kokusu ve baharlı tadı olan yaprakları taze ya da kuru olarak yemeklere tat vermek için kullanılır
ilgili maddeler
Aşçılık 2:100a
Baharat 2:271b
FETA BEYAZPEYNİRİ Yunanistan'da koyun ya da keçi sütünden yapılan taze, yumuşak beyazpeynir
ilgili madde Peynir 14:67b
FETH ALİ ŞAH İran şahı, 1771-1834; hk.d. (1797- 1834); hükümdarlığı Rusya ile savaşarak ve İngiltere ile Fransa'nın İran üstündeki emellerini diplomatik yollardan engellemeye çalışarak geçti
FETHİ NACİ Türk yazar, d. 1927; Türk edebiyatını toplumsal gerçekçi açıdan irdeleyen incelemeleri ve eleştiri yazılarıyla tanındı; *İnsan Tükenmez* (1956), *Edebiyat Yazıları* (1976), *Türkiyede Roman ve Toplumsal Değişme* (1981), *Eleştiri Günlüğü* (1986) başlıca yapıtlarıdır
ilgili maddeler
Deneme 5:146b
Günlük 7:300a
FETHİYE Muğla'nın ilçesi; çok engebeli ve ormanlık bir bölgede yer alır; zengin krom yatakları vardır; başlıca ekonomik etkinlikler tarım, madencilik, ormancılık ve turizmdir; nüf. (1990): ilçe 127.620, kasaba 25.783
FETHİYE Muğla'da ilçe merkezi kasaba
madde başlığı Fethiye 6:276a, görsel
ilgili madde Kaya mezarları 10:120b, görsel
FETHİYE KÖRFEZİ Akdeniz Bölgesi; doğal güzellikleriyle önemli turizm merkezleri arasında yer alır; girintili çıkıntılı kıyılarındaki küçük koylar, Mavi Yolculuk'a çıkan teknelerin uğrak yerleridir
ilgili madde Fethiye 6:276a
FETİH, EL- Filistin direniş örgütü
ilgili maddeler
Arafat 1:310b
Filistin Kurtuluş Örgütü 6:301b
FETRET DÖNEMİ 1402-13
madde başlığı Fetret Dönemi 6:277a
ilgili maddeler
Çandarlı Ailesi 4:249b
Şeyh Bedreddin 16:261b
Yıldırım Bayezid 19:169b
FETÜS *bak.* **DÖLÜT**
FETVA İslam bilginlerinin İslam hukukuna ilişkin sorulara verdikleri yazılı yanıt; yargı kararı gibi bağlayıcı değildi, ama yargı organları kararlarını genellikle bir fetvaya dayandırırlardı; Osmanlı Devleti'nde fetva vermek şeyhülislamın yetkisindeydi

FİİL *ya da* **Eylem**
madde başlığı Fiil 6:284a
ilgili maddeler
Cümle 4:217a vd.
Sözcük türleri 16:38a
FİİL CÜMLESİ
ilgili madde Cümle 4:217b
FİİLİMSİ
ana madde Fiil 6:286b
FİJİ
madde başlığı Fiji 6:287a, görsel, harita
ilgili madde Pasifik Adaları 14:19b
FİKRET MUALLÂ soyadı **Saygı** Türk ressam, 1903-67
madde başlığı Fikret Muallâ 6:288a, görsel
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı: tablo: görsel 18:127
FİL hayvan
madde başlığı Fil 6:289b, görsel
ilgili maddeler
Afrika: görsel 1:46
Avcılık 2:169b
Canlılar 4:126a
Hayvan 8:98a
Hayvanat bahçesi 8:103a
Hindistan 8:166a
Sirk: görsel 15:254
Solunum 15:319a
Tarihöncesi yaşam: görsel 17:51
Taşımacılık 17:69a
FİL satranç taşı
ilgili madde Satranç 15:70b vd.
FİLAMAN elektronik
ilgili maddeler
Edison 6:47a
Elektrik 6:106a
Metal 12:169b
FİLARMONİ ORKESTRASI
ilgili maddeler
Konser: görsel 10:319
Orkestra 13:202b
FİLARYA balıklar dışında bütün omurgalılarda asalak yaşayan ipliksolucan
ilgili madde Tropik hastalıklar 17:299b
FİLARYOZ
ilgili madde Tropik hastalıklar 17:299a vd.
FİLATELİ *bak.* **PULCULUK**
FİL AYAĞI *ya da* **Paye** mimarlık; büyük boyutlu kâgir yığma yapılarda, kubbe, yarım kubbe ya da tonozları taşıyan, daire, çokgen, dikdörtgen ya da kare planlı büyük sütun
ilgili madde Ayasofya 2:221b
FİLBAHRİ süs bitkisi olarak yetiştirilen sık dallı çalı; yüksekliği 2-3 m'dir; sivri uçlu oval yaprakları ve salkımlar oluşturan, güzel kokulu beyaz çiçekleri vardır
FİLBALIĞI
ilgili madde Balık: görsel 2:312
FİLDİŞİ
madde başlığı Fildişi ve fildişi oymacılığı 6:293a, görsel
ilgili maddeler
Afrika halkları: maske: görsel 1:58
Dişler 5:245a
FİLDİŞİ KAKMACILIĞI
ilgili madde Kakmacılık: görsel 9:269
FİLDİŞİ KIYISI
madde başlığı Fildişi Kıyısı 6:292b
ilgili madde Çikolata ve kakao 4:301b
FİL FOKU *ya da* **Denizfili** büyük, etçil deniz memelisi; kuzeyde özellikle California açıklarında, güneyde Antarktika çevresinde yaşar; adını iri gövdesinden ve erkeklerin hortum gibi uzamış burunlarından alır; başlıca besini balıktır; yağı için avlanır
ilgili madde Fok 6:322a, görsel
"FİL HAMDİ" Nesin'in öykü kitabı
ilgili madde Nesin 13:60b
FİL HASTALIĞI *ya da* **Elefantiyazis** lenf dolaşımı bozukluğuna yol açan, filaryoz grubundan bulaşıcı hastalık; dokularda şişme ve yapı bozukluklarına yol açar
ilgili maddeler
Sivrisinek 15:268a
Tropik hastalıklar 17:299b
FİLİBE *bak.* **PLOVDİV**
FİLİGRAN
madde başlığı Filigran 6:295b
ilgili maddeler
Pul ve pulculuk 14:160a, 162a
Sahtekârlık ve dolandırıcılık 15:14a
FİLİKA DEMİRİ *bak.* **IĞRIP**
FILIPEPI, ALESSANDRO DI MARIANO DEI *bak.* **BOTTICELLI, SANDRO**
FİLİPİN DENİZİ ÇARPIŞMASI 1944; II. Dünya Savaşı'nda ABD ile Japonya arasında deniz çarpışması, 19-21 Haziran 1944; ABD askerlerinin Saipan'a çıkışını izleyen savaşta uçak gemilerinden havalanan uçaklar kullanıldı; ABD'nin zaferiyle sonuçlandı
FİLİPİNLER
madde başlığı Filipinler 6:296a, görsel, harita
ilgili maddeler
Asya 2:84b
Doğu Hint Adaları 5:272b
Güneydoğu Asya 7:295b
İkinci Dünya Savaşı 8:301a, 303b
Terörizm 17:160a
FİLİPPOİ *ya da* **Philippoi** Yunanistan'da tarihi kent; Ege Denizi'nin kuzeyinde kuruldu; II. Philippos kenti kolayca kuşattı; Jül Sezar'ın öldürülmesinden sonra Brutus ve Cassius Longinus'un Octavianus ile Marcus Antonius'un askerlerine yenildikleri savaş burada yapıldı, İÖ 42; yörede Roma İmparatorluğu döneminden kalma çok sayıda kalıntı vardır
ilgili maddeler
Antonius 1:301b
Philippos II 14:68a
FİLİPUS, AZİZ Hz. İsa'nın havarisi, ö. İS 1. yy; başlangıçta Vaftizci Yahya'nın müridiydi
ilgili madde Havariler 8:85a
FİLİSKİN YAĞI
ilgili madde Nane 13:29b
FİLİSTİLER İÖ 12. yy'da Filistin'in güneyinde yerleşen Ege kökenli halk; Kutsal Kitap'ta Mısır'a saldıran Deniz Kavimleri'nden biri olarak söz edilen Filistiler, İsrailoğulları gelmeden kısa bir süre önce bölgeye yerleştiler; İÖ y. 10. yy'da İsrailoğulları'na yenildiler
ilgili maddeler
Filistin 6:299a
Yahudiler ve Musevilik 19:73a
FİLİSTİN Ortadoğu'da tarihi bölge
madde başlığı Filistin 6:299a
ilgili maddeler
Arabistan 1:310a
Arap-İsrail Savaşları 1:317a vd.
Araplar 1:320b, 321a
Baharat Yolu 2:272b
Eyyubiler 6:245a vd.
Haçlı seferleri 7:320b
Meryem, Hz. 12:162a
Ortadoğu 13:224a
Siyonizm 15:289a
Terörizm 17:160b, 161a
Yahudiler ve Musevilik 19:73a
•Filistinliler
FİLİSTİN KURTULUŞ ÖRGÜTÜ *ya da* **FKÖ**
madde başlığı Filistin Kurtuluş Örgütü 6:301a
ilgili maddeler
Arafat 1:310b vd.
Arap-İsrail Savaşları 1:318a
Filistin 6:300a vd.
Terörizm 17:161b
Ürdün 18:280b
FİLİSTİNLİLER halk
ana madde Filistin 6:299b
ilgili maddeler
Filistin Kurtuluş Örgütü 6:301a
Göç 7:189b
Lübnan 11:296a
Ortadoğu 13:224a
FİLİSTİN ULUSAL KONSEYİ Filistin'de bağımsız bir devlet kurmayı amaçlayan örgütlerin oluşturduğu konsey
ilgili maddeler
Arafat 1:310b
Filistin 6:301a
Filistin Kurtuluş Örgütü 6:301b
FİLİZLENME *bak.* **ÇİMLENME**
FİLLİT
ilgili madde Kayaç 10:116a
FİLM
•Fotoğraf filmi; Sinema filmi
FİLM BANYOSU
ilgili maddeler
Basım 3:52b
Fotoğrafçılık 7:10a, görsel
FİLM ÇEKİMİ
ana madde Sinema 15:238a vd., görsel
FİLM ŞENLİĞİ *ya da* **Film festivali**
ana madde Sinema 15:239b vd.
•Antalya Altın Portakal Film Şenliği; Cannes Film Şenliği; Uluslararası İstanbul Film Şenliği
FİLM YILDIZI
ilgili madde Sinema 15:230b
FİLOKSERA *bak.* **ASMABİTİ**
FİLOZOF TAŞI metalleri altına dönüştürdüğüne inanılan efsanevi taş
ilgili maddeler
Altın 1:183b
Simya 15:215a, 216a
FİLTRE
madde başlığı Filtre 6:301b, görsel
ilgili maddeler
Asit yağmuru 2:62a
Doğayı koruma 5:263a
Elektronik 6:123a
Isıtma ve klima 8:243b
Kanalizasyon 9:321b
•Fotoğraf filtresi
FİLUM biyolojik sınıflandırma
ana madde Zooloji 19:268b
FİNAL müzik
ilgili madde Sonat 15:324a
FİNANSMAN geniş anlamda, parayla ilgili işlerin tümü
•Bankacılık; Borç; Bütçe; Faiz; İflas; Muhasebecilik; Yatırım
FİNCE Ural dillerinin Fin-Ugor öbeğinden

FLÜORİT *ya da* **Flüorspat**
ilgili maddeler
Aşındırıcı: tablo 2:105
Flüor ve flüorür 6:319a
Kalsiyum 9:291a
FLÜOROKARBON karbon ve flüordan oluşan bileşik
ilgili maddeler
Aerosol 1:39a
Flüor ve flüorür 6:319b
FLÜOROSKOPİ
ilgili madde X ışınları 19:62a
FLÜORSPAT *bak.* **FLÜORİT**
FLÜORÜR *ya da* **Florür**
madde başlığı Flüor ve flüorür 6:318b
ilgili maddeler
Diş hekimliği 5:242a
Su dağıtım sistemi 16:160a
FLÜT
ana madde Flüt ailesi 6:320a
ilgili madde Üflemeli çalgılar 18:263b, görsel
FLÜT AİLESİ
madde başlığı Flüt ailesi 6:320a, görsel
ilgili madde Üflemeli çalgılar 18:263b, görsel
FLYNN, ERROL Avustralyalı sinema oyuncusu, 1909-59; asıl adı Leslie Thomson; yakışıklı ve çok tutulan bir oyuncuydu; 1935'te Hollywood'a gitti; son anda başrolünü üstlendiği *Kanlı Korsan* (1935) filmiyle üne kavuştu; renkli özel yaşamı ve skandallarıyla da adından çok söz ettirdi
FM *bak.* **FREKANS MODÜLASYONU**
FOBİ bir nesne ya da durum karşısında duyulan ve mantıksal bir nedeni olmayan korku; görece hafif ya da kişinin yaşamını kısıtlayacak kadar güçlü olabilir; en yaygın örnekleri klostrofobi (kapalı yer korkusu), agorafobi (açık yer korkusu), akrofobi (yükseklik korkusu) ve niktofobidir (karanlık korkusu)
FOCH, FERDINAND Fransız mareşali, 1851-1929; I. Dünya Savaşı'nın son aylarında İtilaf ordularının başkomutanıydı
ilgili madde Birinci Dünya Savaşı 3:208a
FOÇA İzmir'in ilçesi; İzmir Körfezi'nin kuzeyinde; önemli turizm merkezlerinden biridir; tarihi yapılar arasında eski Phokaia kentinin kalıntıları, Ceneviz Kalesi ve Osmanlılar'dan kalma Ulucami sayılabilir; nüf. (1990): ilçe 25.222, kasaba 12.057
FOGO ADASI Cabo Verde Adaları
ilgili madde Cabo Verde Adaları 4:98b
FOK *ya da* **Ayıbalığı**
madde başlığı Fok 6:321a, görsel
ilgili maddeler
Hayvan 8:96b
Hayvan göçü 8:109a
Memeliler 12:141b
FOKİNE, MİCHEL Rus dansçı ve koreograf, 1880-1942; Anna Pavlova için *Kuğunun Ölümü* adlı tek kişilik kısa baleyi yazdı (1905); 1909-14 arasında Diaghilev'in Rus Balesi'nde başkoreograf olarak çalıştı; Rus Balesi için Stravinski'nin müziğini kullanarak *Ateş Kuşu* ve *Petruşka* balelerinin koreografisini hazırladı; 1918'den sonra ABD'de ve Avrupa'da çalıştı
•"Kuğunun Ölümü"
FOKKER, ANTHONY Hollandalı uçak tasarımcısı, 1890-1939
ilgili madde Havacılık tarihi 8:61b, 63b
FOKSTERİYE *ya da* **Tilki teriyesi**
ilgili madde Köpek 11:52a
FOKSTROT salon dansı; 1914'ten başlayarak Avrupa ve ABD'de yaygınlık kazandı; hareketleri, dizler hafif kırık olarak ve yaylanarak atılan uzun adımlara dayanır; müziği 4/4 ölçülüdür
FOLASİN *bak.* **FOLİK ASİT**
"FOLIES-BERGÈRE'DE BİR BAR" Manet'nin tablosu
ilgili madde Manet: görsel 12:41
FOLİK ASİT *ya da* **Folasin** insanın ve bütün hayvanların beslenmesinde yaşamsal önem taşıyan B grubu vitamini; bakterilerin büyümesi için de gereklidir; insanda alyuvarların ve nükleik asitlerin üretilmesinde kullanılır; yaprakları yenen yeşil sebzelerde ve karaciğerde bulunur
ilgili madde Kan 9:303a
FOLKLOR
madde başlığı Folklor 6:325a
ilgili maddeler
Bilmece 3:192b
Tekerleme 17:108b
•Masal
"FOLKLOR VE EDEBİYAT" Boratav'ın yapıtı
ilgili madde Boratav 3:291b
FOLK ROCK müzik
ilgili madde Pop müzik 14:121b
FOLYA *ya da* **Fulyabalığı**
madde başlığı Vatoz ve folya 18:310a, görsel
ilgili maddeler
Balık 2:306a
Çarpan balıklar 4:257a, görsel
Deniz canlıları: görsel 5:156
FONDA, JANE ABD'li kadın sinema oyuncusu, d. 1937
ilgili madde Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:224a
FONDAN şekerleme
ilgili madde Şekerlemecilik 16:251b, 253b
FONEM *bak.* **SESBİRİM**
FONETİK *ya da* **Sesbilgisi**
madde başlığı Fonetik 6:326a
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:235
FONETİK ALFABE
ilgili maddeler
Alfabe 1:147b
İşaretleşme: görsel 9:140
FONETİK YAZI
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:237a
FONGAFALE Tuvalu'nun başkenti
ilgili madde Tuvalu 18:15b
FON IŞIMASI
ilgili madde Evren 6:237b
FONKSİYON
madde başlığı Fonksiyon 6:326b, görsel
ilgili maddeler
Matematik 12:99b vd.
Trigonometri 17:285a, 286a vd.
FONOGRAF
ilgili maddeler
Edison 6:47a
Ses kaydı 15:146b, görsel
Sinema 15:228a
•Pikap
FONOLOJİ *ya da* **Sesbilim**
ilgili madde Fonetik 6:326a
FONT *bak.* **DÖKME DEMİR**
"FONTAINEBLEAU PERİSİ" Cellini'nin heykeli
ilgili madde Cellini 4:148a
FONTAINEBLEAU SARAYI
ilgili madde İç mimarlık: görsel 8:278
FONTANE, THEODOR Alman yazar, 1819-98; Almanya'da modern gerçekçi edebiyatın ilk ustası sayılır; asıl mesleği gazetecilikti; gezi kitapları, oyun eleştirileri ve romanlar yazdı; *Effi Briest* (1898) adlı romanı 1974'te Fassbinder tarafından filme alındı
ilgili madde Alman edebiyatı 1:162a
FONTEYN, DAME MARGOT İngiliz balerin, 1919-91; ilk kez 1934'te, Vic-Wells Balesi'yle (bugün Kraliyet Balesi) sahneye çıktı; klasik repertuarda çok başarılıydı; ayrıca Frederick Ashton'ın *Daphnis ve Khloe* ve *Ondine* gibi balelerinde dans etti; Rudolf Nureyev'le birlikte çok ünlü bir ikili oluşturdu; 1956'da "Dame" unvanını aldı
ilgili madde Dans 5:83b
FORAMİNİFERLER *bak.* **DELİKLİLER**
FORD otomobil
ilgili madde Motorlu taşıtlar: görsel 12:281, 285
FORD, GERALD R. ABD başkanı, d. 1913; Cumhuriyetçi Parti'dendir; 1973'te Başkan Nixon tarafından başkan yardımcılığına getirildi; Nixon'ın Watergate Skandalı• nedeniyle görevden çekilmesinden sonra, 1974'te ABD'nin 38. başkanı oldu; 1977'deki seçimleri kazanamadı
ilgili madde Amerika Birleşik Devletleri 1:217a
FORD, HENRY ABD'li sanayici, 1863-1947
madde başlığı Ford 6:328b, görsel
ilgili maddeler
Motorlu taşıtlar 12:288a vd.
Teknoloji 17:123b
FORD, JOHN ABD'li film yönetmeni, 1895-1973; *western* filmleriyle tanınır; usta kurgusu, yarattığı renkli kişilikler ve etkileyici atmosfer üslubunun belirgin özellikleridir; başlıca filmleri *Gazap Üzümleri* (1940), *Vadim O Kadar Yeşildi ki* (1941) ve *Baharda Hücum*'dur (1964)
ilgili madde Sinema 15:232a
FORD VAKFI
ilgili madde Ford 6:329b
FOREMAN, GEORGE ABD'li boksör, d. 1948
ilgili madde Muhammed Ali 12:304b
FOREST, LEE DE *bak.* **DE FOREST, LEE**
FORKLİFT *ya da* **Çatallı yükleyici**
madde başlığı Forklift 6:329b, görsel
ilgili maddeler
Elektromıknatıs: görsel 6:116
Taşocağı: görsel 17:80
FORLANINI, ENRICO İtalyan mucit, 1848-1930
ilgili madde Hidrofoil 8:156b
FORMA
ilgili maddeler
Basım 3:53a vd., görsel
Ciltçilik 4:190a
Kitap 10:280b vd.
FORMALDEHİT kimyasal bileşik; saf haldeyken yakıcı kokulu bir gazdır; patlayıcı, boya ve dezenfektan yapımında, ayrıca biyolojik örneklerin saklanmasında kullanılır
FORMAN, MILOS Çekoslovak film yönetmeni, d. 1932; Çekoslovak sinemasında "Yeni Dalga" olarak bilinen 1960'lardaki

canlanmanın önde gelen temsilcilerindendir; *Bir Sarışının Aşkları* (1965) filmiyle dünya çapında ün kazandı; 1969'da ABD'ye giderek orada çalışmaya başladı; *Guguk Kuşu* (1975) ve *Amadeus*'la (1984 en iyi yönetmen dalında iki kez Oskar ödülü kazandı
ilgili madde Sinema 15:234a vd.
FORMENTERA Balear Adaları, İspanya
ilgili madde Balear Adaları 2:305a
FORMİKA mobilyaların kaplanmasında kullanılan sert ve düzgün yüzeyli plastik levhaların ticari adı; yapay bir reçine emdirilmiş özel kâğıtların kat kat yerleştirilerek ısı ve basınç altında preslenmesiyle elde edilir; ısıya, kaynar suya, yiyeceklerdeki asitlere, alkollere ve bazlara dayanıklıdır
ilgili maddeler
Mobilya 12:253b
Plastikler 14:95a
FORMİK ASİT
ilgili madde Kauçuk 10:101b
FORMOL sulu formaldehit çözeltisi
ilgili maddeler
Çocuk felci 5:23a
Şap 16:236a
FORMOZA *bak.* **TAYVAN**
FORMÜL bir yasayı ya da ilkeyi özetleyen denklem
ilgili maddeler
Alan ve hacim 1:131a
Cebir 4:141b
FORSA
ilgili madde Gemi ve gemi yapımı 7:114a
FORSTER, E. M. İngiliz yazar, 1897-1970; orta sınıf insanlarının yaşamını keskin bir gözlem gücüyle yansıtır; en tanınmış romanı *Hindistan'a Bir Geçit*'tir (1924)
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:25b
FORTALEZA Brezilya'da liman kenti; ülkenin kuzeydoğusundaki Ceara eyaletinin merkezidir; başlangıçta Yerli saldırılarına karşı yapılmış bir kaleydi; günümüzde, geniş caddeleri olan modern bir kent görünümündedir; nüf. 648.815 (1980 tah.)
FORTIN BAROMETRESİ
ilgili madde Barometre 3:47a
FORTUNA Roma mitolojisinde talih tanrıçası
ilgili madde Tekerlek 17:106a
FORUM
madde başlığı Forum 6:330a
ilgili madde Mimarlık 12:226a
FOSFATLI GÜBRE kalsiyum fosfat içeren doğal gübre
ilgili maddeler
Fosfor 6:331a
Gübre 7:244b
FOSFİN fosforlu hidrojen
ilgili madde Asetilen 2:58a
FOSFOLİPİT
ilgili madde Canlılar 4:125b
FOSFOR
madde başlığı Fosfor 6:330b
ilgili maddeler
Atom: görsel 2:157
Gübre 7:244b
Protein 14:148a
FOSFORIŞIMA
madde başlığı Fosforışıma 6:331a
ilgili madde Flüorışıma 6:318b
FOSGEN karbon dioksit ve klorun güneş ışığının etkisiyle tepkimesinden oluşan zehirli gaz
ilgili maddeler
Kimyasal savaş 10:270b
Klor 10:288a
FOSİL *ya da* **Taşıl**
madde başlığı Fosil 6:331b, görsel
ilgili maddeler
Amfibyumlar 1:234b
Ammonitler 1:237b vd.
Biyoloji 3:245b
Evrim 6:241a
Güneş sistemi: görsel 7:275
İnsanın kökeni 9:56a vd.
İskelet 9:89a
Jeoloji 9:203b vd.
Latimerya 11:207b
Leakey Ailesi 11:221a vd.
Soyu tükenmiş hayvanlar 16:31a
Tarihöncesi yaşam 17:48b
Tebeşir 17:99b
FOSİL YAKIT yerkabuğunun iç bölümlerinde bulunan ve enerji kaynağı olarak kullanılabilen biyolojik kökenli madde; tümü karbon içeren bu önemli enerji kaynaklarının başlıcaları kömür, petrol ve doğal gazdır
ilgili maddeler
Asit yağmuru 2:61a
Doğayı koruma 5:263a
Isıtma ve klima 8:243b vd.
Yakıt 19:78a
FOSSEPTİK
ana madde Kanalizasyon 9:322a
FOTİN koncu ayak bileğine kadar uzanan bağcıklı, düğmeli ya da yandan lastikli ayakkabı
ilgili madde Ayakkabı ve ayakkabıcılık 2:219b
FOTODİZGİ dizgi yöntemi; karakterler, fotoğrafla film üzerine aktarılır; daha sonra bu filmlerden baskı levhaları hazırlanır; fotodizgi makinesinde, yazı makinesindekine benzer bir klavye bulunur; ilk fotodizgi makinesi 1894'te yapılmıştır; günümüzde büyük ölçüde bilgisayardan yararlanılmaktadır
ana madde Basım 3:52a
FOTOELEKTRİK ETKİ
ilgili maddeler
Fotosel 7:14a
Işık 8:254b
FOTOELEKTRİK PİL *bak.* **FOTOSEL**
FOTOEMİSYON ETKİSİ *ya da* **Işılsalım etkisi**
ilgili madde Fotosel 7:14a vd.
FOTOFON
ilgili madde Bell 3:129a
FOTOFOR *bak.* **IŞIK ORGANI**
FOTO GERÇEKÇİLİK 1960'ların sonunda ABD'de ortaya çıkan görsel sanatlar akımı; doğrudan fotoğraftan çalışan ya da fotoğraf gibi net odaklı resimler yapan sanatçıların ürünlerini niteler; Avrupa'da ve Türkiye'de, bu doğrultuda ürün veren sanatçılar 1970'lerde ortaya çıkmıştır
ilgili madde Resim sanatı 14:234a
FOTOGRAVÜR fotoğrafçılık teknikleriyle baskı levhası hazırlama yöntemi; bazı kimyasal maddeler ışık gördüğünde aside karşı dayanıklılık kazanır; basılacak desenin görüntüsü böyle bir maddeyle kaplanmış levhanın üstüne düşürülür; levha asit banyosuna sokulur; asit, desenin dışında kalan alanları aşındırır ve desen kabartılmış olarak levha yüzeyinde kalır; daha sonra levha baskı makinesine takılarak desen basılır
FOTOĞRAF
ana madde Fotoğrafçılık 7:7a vd., görsel
•Uydu fotoğrafı
FOTOĞRAF CAMI *ya da* **Fotoğraf levhası**
ilgili maddeler
Astronomi 2:75a
Radyoaktiflik 14:182a
FOTOĞRAFÇILIK
madde başlığı Fotoğrafçılık 7:7a, görsel
ilgili maddeler
Astronomi 2:75a
Basım 3:52a
Dalgıçlık 5:66b
Denizler ve okyanuslar 5:166b
Derin deniz canlıları 5:196b
Eastman 6:36a vd.
Filtre 6:302b
Gazete ve gazetecilik 7:89a
Işık 8:255a
Radyoaktiflik 14:184b
Renkler 14:220b
•Fotoğraf filmi; Fotoğraf makinesi; Hava fotoğrafçılığı; Hologram; Mikrofilm
FOTOĞRAF FİLMİ
ilgili maddeler
Eastman 6:36a
Fotoğrafçılık 7:7a vd.
Fotoğraf makinesi 7:11b vd.
Renkler 14:220b
FOTOĞRAF FİLTRESİ
ilgili madde Fotoğrafçılık 7:8b
FOTOĞRAF LEVHASI *bak.* **FOTOĞRAF CAMI**
FOTOĞRAF MAKİNESİ
madde başlığı Fotoğraf makinesi 7:11b, görsel
ana madde Fotoğrafçılık 7:7b
ilgili maddeler
Mercek 12:155a
Sinema 15:227a
•Brownie fotoğraf makinesi; Refleks fotoğraf makinesi
FOTOİLETKENLİK ETKİSİ *ya da* **Işıliletkenlik etkisi**
ilgili madde Fotosel 7:14a
FOTOKOPİ MAKİNESİ yazı, çizim ya da fotoğrafların kopyalarını çıkartmaya yarayan aygıt; bu iş için ışık, ısı, kimyasal madde ya da elektrostatik yüklerden yararlanılır; bu makinelerin çoğu, ışıliletken bir madde ile toz haline getirilmiş, elektrostatik yüklü mürekkebin kullanıldığı kserografi yöntemiyle çalışır
FOTOMETRE
ilgili madde Arkeoloji 2:25a
FOTOMONTAJ fotoğrafçılık
ilgili madde Grafik sanatlar 7:222b
FOTO MUHABİRLİĞİ
ilgili madde Habercilik 7:313a
FOTON ışığı ve X ışınlarını ölçmekte kullanılan birim
ilgili maddeler
Einstein 6:79a
Fotosentez 7:15b
Işık 8:255a
FOTOPİL *ya da* **Fotovoltaik pil**
ilgili maddeler
Deniz feneri 5:158b
Fotosel 7:14a

kadar uzanan, dağlar ile deniz arasındaki dar kıyı şeridi; ünlü bir turizm merkezidir
ilgili maddeler
Apennin Dağları 1:305a
Marsilya 12:79b
Monako 12:263b
FRANSIZ SOMALİSİ *bak.* **CİBUTİ**
FRANSIZ SUDANI *bak.* **MALİ**
FRANSIZ TİYATROSU
ana madde Tiyatro sanatı 17:212b
FRANSIZ ULUSLAR TOPLULUĞU 1958'de oluşturulan devletler birliği; 1970'lerin sonlarında işlerliğini yitirerek sona erdi
ilgili madde Gabon 7:61a
FRANSİSKENLER Assisili Aziz Francesco'nun, 1209'da papanın sözlü izniyle kurduğu Hıristiyan tarikatı; tarikate bağlı Katolik frerler, yoksulluk yemini ederek bütün Avrupa'yı dolaştılar ve vaazlar verdiler; yoksulluk ve çilecilik temel ilkelerindendir; misyonerlik ve eğitim alanlarında önemli etkinlikleri olmuştur
FRANSİYUM alkali metaller•'in en ağır üyesi olan kimyasal element; simgesi Fr, atom numarası 87; adını Fransa'dan alır; aktinyumun bozunumu sırasında geçici olarak ortaya çıkar; en kararlı izotopu Fr-223 (yarı ömrü 21 dakika); bütün yerkabuğunda ancak 30 gr kadar bulunur; 1939'da keşfedildi
FRANZ II Kutsal Roma-Germen imparatoru, 1768-1835
ilgili maddeler
Avusturya İmparatorluğu 2:211a
Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu 11:133b
FRANZ FERDINAND Avusturya arşidükü, 1863-1914; bir suikast sonucu öldürülmesi I. Dünya Savaşı'nın başlamasına yol açtı
ilgili maddeler
Avusturya İmparatorluğu 2:211b
Habsburg hanedanı 7:314b
FRANZ JOSEPH Avusturya imparatoru, 1830-1916; 1848'de tahta çıktı; 1867'de Avusturya ile Macaristan'ın eşit haklara sahip olduğu İkili Monarşi'yi kurduktan sonra, aynı zamanda Macaristan kralı oldu; 1914'te Sırbistan'a verdiği ültimatomla Avusturya ve Almanya'yı I. Dünya Savaşı'na soktu
ilgili maddeler
Avusturya İmparatorluğu 2:211b
Habsburg hanedanı 7:314b
Macaristan 11:302a
FRANZ-JOSEPH ARAZİSİ SSCB'ye bağlı adalar grubu; Rusya'nın kuzey kıyısı açıklarında, Barents Denizi'ndeki 191 adadan oluşur; iklimi çok serttir ve yalnızca Kuzey Kutup Bölgesi'ne özgü bitkiler ile hayvanlar yaşar; 1873'te bir Avusturya keşif grubunun keşfettiği adalara imparatorun adı verildi; 1926'dan bu yana SSCB'nin yönetimindedir
ilgili madde Kutupların keşfi 11:138a
FRANZ JOSEPH BUZULU Yeni Zelanda Alpleri'nde buz ırmağı
ilgili madde Buzul ve buzullaşma 4:80b
FRASCH, HERMAN Alman asıllı ABD'li kimyacı, 1851-1914; kükürt ocaklarını işletmek için bugün kendi adıyla anılan yöntemi geliştirmiştir
ilgili madde Kükürt 11:171b
FRASCH YÖNTEMİ derin yataklardaki kükürt cevherini işletmek üzere, 116°C sıcaklığında su kullanmaya dayanan yöntem
ilgili maddeler
Kükürt 11:171b vd., görsel
Madencilik 11:317b
FRAUMÜNSTER KİLİSESİ Zürich, İsviçre
ilgili madde Zürich :görsel 19:274
FRAUNHOFER, JOSEPH VON Alman bilim adamı, 1787-1826; Güneş tayfında kendi adıyla anılan karanlık çizgileri gözlemiştir
ilgili maddeler
Astronomi 2:75b
Güneş 7:268a
Tayf 17:91a
FRAUNHOFER ÇİZGİLERİ
ana madde Tayf 17:91a
ilgili madde Güneş 7:268a
FREDERIK II Danimarka ve Norveç kralı, 1534-88
ilgili madde Brahe 4:13a
FREE JAZZ caz müziğinde 1950'lerin sonunda ortaya çıkan akım; piyanist Taylor, saksofoncu Coleman gibi caz ustalarının öncülüğünde gelişti; orkestra içinde çalgıların birbirine eşlik etmesi, solo yapması ya da belirli bir melodinin izlenmesi gibi alışılagelmiş kurallara bağlı kalmadan, tümüyle doğaçlamaya dayanarak çalınır
ilgili madde Caz 4:139a
FREETOWN Sierra Leone
ilgili madde Sierra Leone 15:196b vd.
FREGATKUŞU *bak.* **FİRKATEYNKUŞU**
FREIBURG Almanya'da, Baden-Württemberg eyaletinde il; hemen hemen bütün topraklarını, en yüksek noktası Feldberg (1.493 m) olan Karaorman kaplar; turizmin yanı sıra çiftçilik, meyvecilik, bağcılık ve kerestecilik başlıca etkinliklerdir; Freiburg im Breisgau bölgenin ekonomik ve kültürel merkezidir; nüf. 1.873.762 (1985 tah.)
FREIE BÜHNE eleştirmen ve yönetmen Otto Brahm'ın, yeni ve doğalcı oyunlar sahnelemek amacıyla 1889'da Paris'te kurduğu bağımsız tiyatro; Almanca'da "özgür sahne" anlamına gelir; kısa sürede kapanmıştır
ilgili madde Doğalcılık 5:260a
FREKANS dalga hareketinin özelliği; bilim ve mühendislikte en genel tanımıyla dalganın birim zamandaki alçalıp yükselme sayısıdır; ışık dalgalarında saniyedeki çevrim sayısı olarak tanımlanır
ana madde Ses 15:143b vd.
ilgili maddeler
Doppler etkisi 5:300b vd.
Elektronik 6:120a
Kuvantum kuramı 11:141a
Müzik 13:15b
Planck 14:89a
Radar 14:173a
Radyo 14:175b vd.
FREKANS MODÜLASYONU *ya da* **FM**
ilgili maddeler
Elektronik 6:123a
Radyo 14:181a
FREN
madde başlığı Fren 7:45b, görsel
ilgili maddeler
Demiryolu ve tren 5:134b
Hidrolik 8:160a
Motorlu taşıtlar 12:286b
Motosiklet 12:292a
Sürtünme 16:208a
•Hidrolik fren
FRENGİ cinsel yolla bulaşan ve vücudun çeşitli bölgelerinde yapı ve işlev bozukluklarına yol açan mikrobik hastalık
ilgili maddeler
Cinsellik ve eşey 4:197a
Ehrlich 6:78a
Menenjit 12:147b
FRENK ÇİLEĞİ
ilgili madde Çilek 4:303b
FRENK GÜLÜ
ilgili madde Gül 7:253b, görsel
FREN KİLİTLENMESİ
ilgili madde Fren 7:46b
FRENKİNCİRİ *ya da* **Firavuninciri** *ya da* **Hintinciri** kaynanadili cinsinden yassı gövdeli, dikenli kaktüs; 5,5 m'ye kadar boylanabilir ve iri, sarı çiçekler açar; sevilerek yenen etli ve sulu, beyaz, sarı ya da kırmızımsı mor renkli meyveleri vardır
ana madde Kaktüs 9:271a, görsel
ilgili maddeler
Çöl: görsel 5:47
Zararlı otlar: görsel 19:239
FRENKSALATASI *bak.* **HİNDİBA**
FRENKÜZÜMÜ
madde başlığı Frenküzümü 7:47b, görsel
FREN PABUCU
ilgili maddeler
Fren 7:45b
Hidrolik 8:160a
İvme 9:154b
FREN PARAŞÜTÜ
ilgili madde Paraşüt 13:324b, görsel
FREON flüor içeren renksiz, kokusuz gaz; soğutucularda kullanılır
ilgili maddeler
Aerosol 1:39a
Flüor ve flüorür 6:319b
Soğutma 15:303b
FRER halkın sadakalarıyla geçinen gezici Katolik tarikatların üyelerine verilen ad; frerlik başlangıçta yalnızca Fransisken ve Dominiken tarikatlarının üyelerine özgüydü; bu din adamları, manastırlarda yaşayan keşişlerden farklı olarak halkın içine karışır ve vaazlar vererek dolaşırlar; yoksulluk yemini eder, mülk edinemez ve halkın yardımlarıyla geçinirler
FRESHFIELD BUZULU Kanada
ilgili madde Kuzey Amerika: görsel 11:154
FRESK
madde başlığı Fresk 7:48b, görsel
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:165a
Botticelli 3:312b
Correggio 4:206b
Eski Mısır: görsel 6:190
Eski Yunan: görsel 6:200
Etrüskler: görsel 6:222
Giotto 7:153a vd.
Havariler: görsel 8:84
İç mimarlık 8:279a, 280a, görsel
Mantegna 12:53b
Michelangelo 12:203a, görsel
Mimarlık 12:228b
Nevşehir: görsel 13:64
Niğde: görsel 13:76
Resim sanatı 14:234a, görsel
Rivera 14:244b, görsel
Roma 14:259b
Taoculuk: görsel 16:334

1782-1852
ilgili maddeler
Eğitim 6:68b
Oyuncak 13:263a
FROISSART, JEAN Fransız tarihçi, y. 1333-y. 1400
ilgili maddeler
Şövalyelik 16:288b
Tarih 17:42b
FRONT SIRADAĞLARI ABD; Kayalık Dağlar'ın en yüksek kesimlerinden; zengin maden yatakları vardır
ilgili madde Kayalık Dağlar 10:119a
FROST, ROBERT LEE ABD'li şair, 1874-1963; konuşma dilinin, alışılmış ritimlerin ve New England'daki yaşamı yansıtan simgelerin egemen olduğu şiirleriyle tanınmıştır
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:224b
FROUDE, WILLIAM İngiliz mühendis ve gemi tasarımcısı, 1810-79
ilgili madde Hidrolik 8:160b
FRUNZE SSCB; Kırgız SSC'nin başkenti; Kırgız Dağları'nın eteklerinde, Çu Irmağı vadisinde kuruludur; gelişmiş bir sanayi kentidir; nüf. 617.000 (1986 tah.)
ilgili madde Kırgızistan 10:213a, görsel
FRÜKTOZ *ya da* **Meyve şekeri** meyvelerin çoğunda bulunan monosakarit
ilgili maddeler
Glikoz 7:179a
Karbonhidratlar 10:58b vd.
Şeker ve şeker yapımı 16:254b
FRY, ELIZABETH İngiliz kadın sosyal reformcu, 1780-1845; Avrupa'da cezaevi reformunun öncüleri arasında yer almış, İngiltere'de sağlık sisteminin ve ruhsal tedavinin geliştirilmesi için büyük çaba harcamıştır
ilgili madde Sosyal yardım hizmetleri 15:328b
FUAD I Mısır kralı, 1868-1936
ilgili madde Mısır 12:199a
FUAD PAŞA Osmanlı sadrazamı, 1815-69; Tanzimat döneminin önde gelen devlet adamlarındandır; Mustafa Reşid Paşa'nın yanında yetişti; beş kez hariciye nazırlığı (dışişleri bakanlığı), iki kez de (1861-63 ve 1863-66) sadrazamlık yaptı; Tanzimat kurumlarının kökleşmesi için çaba gösterdi
ilgili maddeler
Abdülaziz 1:16a
Cevdet Paşa 4:165b
Tanzimat 16:328a, görsel
Ziya Paşa 19:261a
FUAR
madde başlığı Sergi, fuar ve panayırlar 15:135a, görsel
ilgili madde Frankfurt 7:19a
FUCEYRE BAE; Ortadoğu'da, BAE'yi oluşturan emirliklerden biri; y. 1850'de Şarca tarafından ilhak edildi; İngiltere 1952'ye kadar bağımsızlığını tanımadı; ekonomik açıdan en yoksul emirliktir; nüf. 38.000 (1986 tah.)
FUCHS, LEONHARD Alman botanikçi, 1501-66; bitkileri adlarının alfabetik sıralamasına göre vererek özelliklerini, yetiştikleri yerleri ve tedavide kullanımlarını anlatan ilk resimli botanik sözlüklerinden birini hazırlamıştır
ilgili madde Küpeçiçeği 11:174b
FUCHS, SIR VIVIAN İngiliz jeolog ve kâşif, d. 1908
ilgili maddeler
Antarktika 1:290b
Kutupların keşfi 11:140a
FUELOIL *ya da* **Yağyakıt** temel olarak ham petrolün damıtılması sırasında elde edilen ve buhar kazanları ile enerji santrallarında kullanılan yakıt
ilgili maddeler
Petrol 14:58a
Teknoloji 17:124a
FUENTES, CARLOS Meksikalı diplomat ve yazar, d. 1928; çeşitli ülkelerde diplomat olarak görev yaptı; 1950'lerin başlarında Komünist Partisi'ne girdi; 1962'de partiden ayrıldı, ama Marksizm'in savunuculuğunu sürdürdü; öykü ve romanlarında gerçekçi ve fantastik öğelere yer verdi; *Artemio Cruz'un Ölümü* (1962) adlı romanıyla uluslararası ün kazandı
ilgili maddeler
Latin Amerika edebiyatı 11:211b
Meksika 12:133a
FUERTEVENTURA ADASI İspanya
ilgili madde Kanarya Adaları 9:323a
FUGU *bak.* **BALONBALIĞI**
FUJİYAMA Japonya'da dağ; Tokyo'nun y. 90 km güneybatısında, sönmüş bir yanardağdır; biçimi hemen hemen tam bir koniyi andırır; Japonlar için kutsal bir anlam taşır ve birçok geleneksel sanat yapıtına konu olmuştur
ilgili maddeler
Japonya 9:186b, görsel
Yanardağ: tablo 19:84
"FUJİ YAMA" Simavi'nin romanı
ilgili madde Simavi 15:214b
FUKUOKA Japonya'da, Hakata Körfezi'nin güney kıyısında eski liman kenti; bugün il merkezi, balıkçılık limanı, aynı zamanda bir sanayi ve iş merkezidir; nüf. 1.175.507 (1986 tah.)
FUL *bak.* **ARAP YASEMİNİ**
FULANİLER halk
ilgili maddeler
Gambia 7:68b
Göçebelik 7:192b
Nijerya 13:79b
FULLER, RICHARD BUCKMINSTER ABD'li mühendis ve mimar, 1895-1983; mimarlıkta bir mekânı en az gereçle örtme olanağı sağlayan jeodezik kubbeyi tasarımladı; aynı zamanda, dünya sorunlarına ilişkin yenilikçi düşünceleriyle tanınmış bir felsefeci ve şairdir
FULMAR kuzey ve güney yarıküredeki açık denizlerde görülen martıya benzer deniz kuşu; sarp yamaçlarda koloniler halinde yuva kurar; dalgaların üstünde alçaktan uçar ve küçük balıklardan gemilerin boşalttığı çöplere kadar hemen her şeyi yiyebilir; sırtı gri, geri kalan yerleri beyazdır
FULTON, ROBERT ABD'li mucit, 1765-1815
madde başlığı Fulton 7:54a, görsel
ilgili madde Denizaltı 5:148b
FULVIA Marcus Antonius'un karısı, ö. İÖ 40
ilgili madde Antonius 1:301b
FULYA Avrupa'nın güneyinde kendiliğinden yetişen nergis türü
ilgili madde Nergis 13:57b
FULYABALIĞI *bak.* **FOLYA**
FUNAFUTI Tuvalu
ilgili madde Tuvalu 18:15b
FUNCHAL Portekiz; Madeira Adası'nda liman kenti; şarap ihraç edilir
ilgili madde Şarap 16:240a
FUNDA fundagiller familyasından 500 kadar yaprak dökmeyen çalı türünün ortak adı; çoğu Afrika'nın güneyine, bazıları da Akdeniz bölgesine ve Avrupa'nın kuzeyine dağılmıştır; türlerin çoğu birbirine yakın, küçük ve dar yaprakları olan alçak boylu çalı biçimindedir; dört çanakyaprağı olan uzun ömürlü çiçekler açarlar
ilgili maddeler
Antalya 1:286b
Maki 12:12b
FUNDAGİLLER 2.000 kadar ağaç, ağaççık ve çalı türünü içeren bitki familyası; Latince adı *Ericaceae*
•Açalya; Funda; Kocayemiş; Ormangülü
FUNDY KÖRFEZİ Nova Scotia, Kanada
ilgili maddeler
Denizler ve okyanuslar 5:167a
Gelgit 7:104b, görsel
FUNK, CASIMIR Polonya asıllı ABD'li biyokimyacı, 1884-1967
ilgili madde Vitamin 19:21a
FUNK ROCK 1970'lerin başında James Brown, Stevie Wonder ve Sly Stone'un geliştirdikleri, Siyahlar'a özgü rock müzik üslubu; sert ve aksak bir ritmi vardır; vurmalı çalgılara ağırlık verir
ilgili madde Pop müzik 14:121b, 119b
FURLONG uzunluk birimi
ilgili madde Ölçme 13:266b
FUSHUN *ya da* **Fuşun** Çin'in Liaoning yönetim bölgesinde kent; çevresindeki kömür madenciliğine dayanarak gelişmiş bir pazar ve ürün toplama merkezidir; 1950 sonrasında sanayi büyük gelişme göstermiştir; nüf. 1.077.300 (1985 tah.)
ilgili madde Mançurya 12:35a
FUT çoğulu **Fit** İngiliz ve Amerikan ölçü sisteminde kullanılan uzunluk birimi; 1/3 yardaya ve 12 inçe eşittir
ilgili maddeler
Ağırlıklar ve ölçüler 1:78a, tablo
Ölçme 13:266b
FUTBOL
madde başlığı Futbol 7:54b, görsel
ilgili maddeler
Olimpiyat Oyunları: tablo 13:159
Spor: tablo 16:82
Spor kazaları 16:127a
•Amerikan futbolu
FU XI Çin mitolojisi
ilgili madde Çin Halk Cumhuriyeti 4:317b
FUZHOU Çin'de kent; Fujian yönetim bölgesinin merkezidir; Min Irmağı kıyısında kuruldu ve 16. yy'da bir liman kenti olarak gelişmeye başladı; özellikle Afyon Savaşı'ndan sonra hızla gelişti; 1949 sonrasında hızlı bir sanayileşme sürecine girdi; nüf. 727.000 (1983 tah.)
FUZULİ Türk şair, ö. 1556
madde başlığı Fuzuli 7:59a, görsel
ilgili maddeler
Alevilik 1:144a
Divan edebiyatı 5:253a
Gazel 7:86a
Kaside 10:83a
Osmanlıca 13:233b
Rubai 14:293a

Takma ad 16:304b
FÜG çalgı ya da insan sesi için kontrpuan• tekniğiyle yazılmış müzik yapıtı; belirli bir temanın, melodi dizileri biçiminde farklı çalgılarla yinelenmesine dayanır; bir müzik formundan çok bir besteleme tekniği sayılır; Bach'ın besteleriyle doruğa ulaşmıştır
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:167a
Bach Ailesi 2:259a
Müzik 13:16a
"FÜG SANATI" Bach'ın bestesi
ilgili madde Bach Ailesi 2:258b
FÜHRER Hitler'in unvanı
ilgili madde Hitler 8:191b
FÜNYE bir bombadaki asıl patlayıcı kütleyi patlatmaya yarayan küçük patlayıcı kütlesi
ilgili maddeler
Bomba 3:282b
Patlayıcılar 14:33b
Radar 14:175a
"FÜRS-İ KADİMDE BİR FACİA" Ahmed Midhat Efendi'nin tiyatro oyunu
ilgili madde Ahmed Midhat Efendi 1:191a
FÜTÜRİZM *bak.* **GELECEKÇİLİK**
FÜZE hedefe ulaştığında patlayacak biçimde tasarımlanmış özitmeli silah; bir ısı ya da ses kaynağına yönelmek üzere önceden programlanmış olabileceği gibi, radyo sinyalleri ya da başka güdüm sistemleriyle de yönlendirilebilir; konvansiyonel ya da nükleer başlık taşıyabilir; itme, roketlerle sağlanır
ilgili maddeler
Bomba 3:284a
Deniz kuvvetleri 5:164a vd.
Jet motoru 9:215b
Savaş ve savaş araçları 15:75b, 82b
•Güdümlü füze
FÜZESAVAR FÜZE
ilgili madde Güdümlü füzeler 7:250b
FÜZYON *bak.* **ÇEKİRDEK KAYNAŞMASI**

G

GABARDİN eskiden, pardösü yapımında kullanılan su geçirmez kumaş; günümüzde, yünlü, pamuklu ya da karışık iplikten sık dokunmuş, daha çok giysi ve palto yapımında kullanılan kumaş çeşitlerinin ortak adıdır
GABLE, CLARK ABD'li sinema oyuncusu, 1901-60; *Bir Gecede Oldu* (1934) filmiyle Oskar Ödülü kazandı ; *Rüzgâr Gibi Geçti* (1939) filminde canlandırdığı sert, buyurgan ve romantik Rhett Butler tipiyle büyük üne kavuştu; y. 25 yıl boyunca Hollywood'un en önemli erkek yıldızı olmuştur
ilgili madde Sinema 15:231b
GABO, NAUM Rus asıllı ABD'li heykelci, 1890-1977; Yapımcılık akımının önde gelen temsilcilerindendir; heykellerinde cam, plastik, metal ve tel gibi değişik gereçler kullandı; 1922'de SSCB'den ayrılarak 1932'ye kadar Almanya'da Moholy-Nang ile birlikte çalıştı; sonra Paris'e, ardından İngiltere'ye gitti; 1946'da ABD'ye yerleşti
GABON
madde başlığı Gabon 7:60b
GABON ENGEREĞİ
ilgili madde Engerek 6:157b
GABOR, DENNIS Macar fizikçi, 1900-79; üçboyutlu, merceksiz fotoğraf çekme yöntemi olan holografiyi bulmuştur
ilgili madde Hologram 8:201a
GABORONE Botsvana'nın başkenti; 1969'a kadar adı Gaberones'ti; ülkenin güneydoğusundadır; nüf. 110.973 (1988 tah.)
ilgili madde Botsvana 3:312a
GABRIEL, PETER İngiliz pop müzik sanatçısı, d. 1950
ilgili maddeler
Konser 10:320a
Pop müzik 14:123a
GABRIELI, ANDREA İtalyan Rönesans bestecisi ve orgcusu, 1520-86; madrigalleri, büyük ölçekli koro ve çalgı yapıtlarıyla tanınmıştır; başta Venedik olmak üzere, çeşitli kentlerin kiliselerinde şarkıcı ve orgcu olarak çalıştı; en güzel yapıtlarından biri, üç koro ve orkestra için bestelediği *Magnificat* 'tır
ilgili madde Madrigal 11:319b
GABRIELI, GIOVANNI İtalyan Rönesans bestecisi, orgcu ve müzik öğretmeni, y. 1556-1612; törenler için bestelediği ağır koro ve çalgı motetleri türünden dinsel besteleriyle tanınır
ilgili madde Koro ve koral müzik 11:15b
GABYA YELKENİ
ilgili madde Gemi ve gemi yapımı 7:114b
GADOLİNYUM lantanitler• dizisinden kimyasal element; simgesi Gd, atom numarası 64, bağıl atom kütlesi 157,25; adını Finlandiyalı kimyacı Johan Gadolin'den alan, gümüş beyazlığında sünek bir metaldir; 1880'de keşfedildi
GAELCE İskoçya'da, İrlanda'da ve Man Adası'nda konuşulan Kelt dili
ilgili madde Avrupa dilleri 2:186a
GAGA boynuzsu bir maddeyle kaplanarak sertleşmiş ağız yapısı; bu terim yaygın olarak kuşların ağız yapısı için kullanılır, ama bütün kaplumbağaların ve bazı balıklarla memelilerin de gagası vardır; kuşların gagası boynuzsu bir deri kılıfıyla kaplanmış olan alt ve üstçenelerden oluşur
ana madde Kuş 11:122a vd., görsel
GAGALI BALİNA
ilgili madde Balina 2:331a
GAGALIMEMELİ *bak.* **ORNİTORENK**
GAGALISİNEK adını gaga gibi uzamış ağız parçalarından alan böcek; çok bölütlü ince uzun duyargaları ve iki çift zarsı kanadı vardır; insanlara hiçbir zararı yoktur ve leşleri yediği için doğa açısından yararlıdır
ilgili madde Sinek 15:222a
GAGARİN, YURİ SSCB'li kozmonot, 1934-68; 1961'de ilk uzay yolculuğuna çıkmıştır
ilgili maddeler
Astronot 2:78b
Uzay araştırmaları 18:246a, görsel
GAGAUZLAR Balkanlar'da yaşayan Türk topluluğu; kökenleri ve adlarının kaynağı konusunda çok değişik görüşler vardır; Hıristiyanlık'ın Ortodoks mezhebine bağlıdırlar; Türkçe'nin güneybatı ya da Oğuz bölümünden olan dillerine Gagauzca denir; büyük bölümü Romanya'da ve Moldavya SSC'de yaşar
GAİA Yunan mitolojisi
ilgili maddeler
Efsane ve mitler 6:54b
Titanlar 17:206a
GAILLARD GEÇİDİ Panama Kanalı, Panama
ilgili madde Panama Kanalı 13:304b
GAINSBOROUGH, THOMAS İngiliz ressam, 1727-88
madde başlığı Gainsborough 7:61a, görsel
ilgili madde Resim sanatı 14:229b, görsel
GAIUS OCTAVIUS *bak.* **AUGUSTUS CAESAR**
GAIUS PLINIUS CAECILIUS SECUNDUS *bak.* **PLINIUS (Genç)**
GAIUS PLINIUS SECUNDUS *bak.* **PLINIUS (Yaşlı)**
GAIUS SALLUSTIUS CRISPUS *bak.* **SALLUSTIUS**
GALAGO
ilgili maddeler
İnsanın kökeni 9:55a
Maymun 12:114b
GALA GÖLÜ Marmara Bölgesi
ilgili madde Edirne 6:43a
GALAHAD, SIR Yuvarlak Masa şövalyesi; Kral Arthur öykülerinde Sir Lancelot'ın oğlu ve kusursuz şövalyeliğin temsilcisidir; Hz. İsa'nın son yemeğinde kullandığı söylenen Kutsal Kâse'yi aramaya çıkar ve sonunda bulur
ilgili madde Arthur 2:45a
GALAKSİ *bak.* **GÖKADA**
"GALAKSİ ÇÖKÜYOR" Asimov'un romanı
ilgili madde Asimov 2:59b
GALAKTOZ doğada genellikle başka şekerlerle karışmış halde bulunan monosakarit
ilgili madde Karbonhidratlar 10:58b, 59a
GALAKTOZEMİ
ilgili madde Kalıtsal hastalıklar 9:285b
GALANKA soba
ilgili madde Kars 10:76b
GALÁPAGOS ADALARI Ekvador
madde başlığı Galápagos Adaları 7:62a
ilgili maddeler
Ekvador 6:94b
Pasifik Adaları 14:22a
GALÁPAGOS İSPİNOZU Büyük Okyanus'un doğusundaki Galápagos ve Cocos adalarında yaşayan 14 kuş türünün ortak adı; hepsi 10-20 cm uzunluğunda, siyah ya da kahverengi tüylüdür; ama gagalarının biçimi, beslenme alışkanlıklarına bağlı olarak türden türe çok değişir; bu özellikleri, Darwin'in evrim kuramının biçimlenmesinde önemli ipuçlarından biri olmuştur
ilgili madde İspinozgiller 9:110b
GALÁPAGOS KAPLUMBAĞASI
ilgili madde Kaplumbağa 10:19b, görsel
GALATA İstanbul'un en eski semtlerinden
ana madde İstanbul 9:120a vd.
GALATA BANKERLERİ 19. yy'da İstanbul'da azınlıktan sarrafların kurduğu bankerlik işletmeleri; çoğunluğu Galata semtinde bulunduğu için bu adla anılır
ilgili madde Bankalar ve bankacılık 3:24b
GALATA KÖPRÜSÜ İstanbul; Haliç'in ağzında, Karaköy ile Eminönü arasında; aynı yerde 1845 ve 1863'te tahtadan, 1870 ve 1912'de demirden yapılan köprülerle iki kı-

yı arasındaki ulaşım sağlanıyordu; dubalar üstüne oturan son köprünün uzunluğu 462 m, eni 25 m'dir; hareketli olan orta bölüm yana açılarak gemilerin Haliç'e girmesi sağlanır; 1912 tarihli son köprü, yanında yapılmakta olan yeni köprünün tamamlanmasından sonra sökülecektir
ilgili maddeler
İstanbul: görsel 9:122
Köprü 11:59a
GALATA KULESİ İstanbul
madde başlığı Galata Kulesi 7:62b, görsel
GALATA MEVLEVİHANESİ İstanbul'da 1491'de kurulan ilk mevlevi tekkesi; 1975'ten bu yana Divan Edebiyatı Müzesi'dir
ilgili maddeler
Mevlevilik 12:180b
Şeyh Galib 16:262b
GALATA SARAYI MEKTEBİ İstanbul'un Galata semtinde devlet ve saray görevlisi yetiştirmek amacıyla 1482'de kurulan okul
ilgili maddeler
Bayezid II 3:86a
Enderun 6:148a
GALATASARAY LİSESİ eski adı **Mekteb-i Sultani** Osmanlı döneminde devlet eliyle kurulan ilk batılı eğitim kurumu; Tanzimat'ın getirdiği yeni kurumların yönetici gereksinimini karşılamak amacıyla 1868'de İstanbul'un Galatasaray semtinde açıldı; öğrenim dili Fransızcaydı; Cumhuriyet döneminde de ayrıcalıklı konumunu sürdüren okul, 1975'te merkezi sınavla öğrenci alan bir Anadolu Lisesi'ne dönüştürüldü
ilgili maddeler
Abdülaziz 1:15b
Tevfik Fikret 17:166b
GALATASARAY SPOR KULUBÜ 1905'te kuruldu; forma renkleri sarı-kırmızı; Cumhuriyet döneminde futbolda İstanbul liginde altı kez, İstanbul profesyonel liginde üç kez, Türkiye birinci liginde (1959-91) sekiz kez şampiyon oldu; Avrupa kupalarında iki kez çeyrek finale yükseldi; basketbol, atletizm ve su sporları dallarında da başarılar elde etti; bugün 14 spor dalında etkinlik göstermektedir
ilgili madde Futbol 7:58b
GALATEİA Yunan mitolojisi
ilgili madde Pygmalion 14:167b
GALATI *ya da* **Kalas** Romanya'nın güneydoğusunda kent; 15. yy'da, Tuna ve Siret ırmaklarının birleştiği noktada bir balıkçı köyü olarak kuruldu; II. Dünya Savaşı'nda Alman birlikleri tarafından yerle bir edildi ve nüfusunun yarısı öldürüldü; ülkenin en büyük tersanesi ve demir-çelik tesisi buradadır; kereste ihraç edilen bir ırmak limanıdır; nüf. 295.372 (1986 tah.)
ilgili madde Romanya 14:278a
GALATIA *bak.* **GALATYA**
GALATLAR İÖ 3-İS 2. yy'lar arasında Orta Anadolu'da yaşamış halk; bunlar, İÖ 278'de Bitinya'daki iç savaşta çarpışmak üzere Avrupa'dan çağrılan Galyalı Keltler'di; Batı Anadolu'yu yakıp yıktıktan sonra Selevkoslar'ca durduruldular ve Orta Anadolu'ya yerleştiler; zamanla kimliklerini yitirerek eridiler
ilgili maddeler
Eskişehir 6:195a
Keltler 10:155a
GALATYA *ya da* **Galatia** Orta Anadolu'da tarihi bölge
ilgili maddeler
Ankara 1:281a
Keltler 10:155a
GALBA Roma imparatoru, İÖ 3-İS 69
ilgili madde Neron 13:58b
GALCE Kelt dili
ilgili madde Avrupa dilleri 2:186a
GALDHÖPIGGEN Norveç'in ve İskandinav Yarımadası'nın en yüksek dağı; 2.469 m
ilgili madde Norveç 13:105b
GALEN en önemli kurşun cevheri olan gri, kurşun sülfür minerali; çoğu zaman gümüş de içerir
ilgili maddeler
Kristal 11:79b, görsel
Kurşun 11:109a
Mineral: görsel 12:236
GALENOS Eski Yunanlı hekim, y. 129-y.199; deneysel fizyolojinin kurucusu ve eskiçağın en büyük hekimi sayılır; tıp alanındaki etkisi, ortaçağ ve Rönesans boyunca bütün Avrupa'da egemen olmuştur
ilgili maddeler
Anatomi 1:263a
Biyoloji 3:244b
Kan 9:302a
Kozmetik 11:32a
Tıp 17:179b vd.
GALERİ maden ocağı
ilgili madde Madencilik 11:316a vd., görsel
GALERİ mimarlık
ilgili madde Tiyatro 17:208a, 209a
GALERİ MEZAR uzun bir oda biçimindeki mezar
ilgili madde Anıt 1:277a
GALICIALILAR halk
ilgili madde İspanya 9:102b
GALİÇYA Doğu Avrupa'da bölge; 1772'de Avusturya'nın Polonya'yı ilhak etmesine kadar Polonya'nın parçasıydı; 20. yy'da yeniden Polonya'ya bağlandı; bugün Polonya ile SSCB arasında bölünmüştür
ilgili madde Köprülü Ailesi 11:61b
GALILEI, GALILEO İtalyan bilim adamı, 1564-1642
madde başlığı Galilei 7:63b, görsel
ilgili maddeler
Astronomi 2:73b
Ay 2:213a
Aydınlanma Çağı 2:228b
Engizisyon 6:159a
Fizik 6:308a
Gözlemevi 7:216a
Jüpiter 9:231a
Pisa 14:82b
Samanyolu 15:36b
Sarkaç 15:65a
Teleskop 13:131a
Termometre 17:156a
Venüs 18:319a
Yerçekimi 19:154a
"GALILEI'NİN YAŞAMI" Brecht'in tiyatro oyunu
ilgili madde Brecht 4:19b
GALILEO DÜRBÜNÜ *ya da* **Opera dürbünü**
ilgili madde Teleskop: görsel 17:132
GALILEO TELESKOPU
ilgili madde Teleskop 17:131a vd., görsel
GALILEO UYDULARI Jüpiter'in dört uydusu
ilgili madde Jüpiter 9:231a
GAL KORGİSİ sığır gütmek amacıyla yetiştirilmiş köpek soyu
ilgili madde Köpek 11:48b
GALLALAR halk; Etiyopya, Kenya ve Doğu Afrika'da yaşarlar; dilleri, Afrika-Asya dillerinin Kuşi kolundandır
ilgili madde Etiyopya 6:218a
GALLAND, ANTOINE Fransız doğu dilleri ve kültürleri uzmanı, 1646-1715
ilgili madde Binbir Gece Masalları 3:195a
GALLE, JOHANN Alman astronom, 1812-1910; Neptün gezegenini ilk gözlemleyen kişidir (1846)
ilgili maddeler
Astronomi 2:74b
Neptün 13:56b
GALLEGOS, RÓMULO Venezuelalı devlet adamı, yazar ve eğitimci, 1884-1969; tanınmış bir romancıdır; 1948'de kısa bir süre için devlet başkanlığı yaptı
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:210a
GALLER İngiltere'de bölge
madde başlığı Galler 7:65a, görsel
ilgili maddeler
Çağlayan: görsel 4:223
İngiltere 9:32a vd.
Keltler 10:155a
GALLER PRENSİ İngiltere veliahtına verilen unvan; ilk kez 1301'de, Kral I. Edward tarafından oğlu Edward'a bu unvan verildi
ilgili madde Galler 7:66a
GALLIA CISALPINA Roma İmparatorluğu'nun eyaleti
ilgili maddeler
Galya 7:67a
Jül Sezar 9:227b, 228a
GALLIA NARBONENSIS Roma İmparatorluğu'nun eyaleti
ilgili madde Galya 7:67a
GALLIA TRANSALPINA Roma İmparatorluğu'nun eyaleti
ilgili maddeler
Galya 7:67a
Jül Sezar 9:227b, 228a
GALLIVARE İsveç'te bölge
ilgili madde Laponya 11:203a
GALLUP, GEORGE ABD'li istatistikçi, 1901-84
ilgili madde Kamuoyu araştırması 9:299a
GAL MİDİLLİSİ
ilgili madde Midilli 12:207a, görsel
GALON ABD ve İngiltere'de sıvılar için kullanılan hacim birimi; Amerikan galonu 3,78 litreye, İngiliz galonu 4,5 litreye eşittir
ilgili maddeler
Ağırlıklar ve ölçüler 1:76b
Ölçme 13:268a
GALOŞ tahta tabanlı deri ayakkabı
ilgili madde Ayakkabı ve ayakkabıcılık 2:219b
GALSAMA *bak.* **SOLUNGAÇ**
GALSAMA AĞI
ilgili madde Balıkçılık 2:317b vd., görsel
GALSWORTHY, JOHN İngiliz romancı ve oyun yazarı, 1867-1933; en önemli yapıtı *Forsyte Ailesinin Destanı* (1906-28) adlı ro-

man dizisidir; bu yapıtta, üst orta sınıftan bir ailenin kuşaklar boyu yaşamını anlattı; *Adalet* (1910) ve *Sadakat Bağları* (1922) en önemli oyunlarıdır; 1932'de Nobel Edebiyat Ödülü'nü aldı
ilgili madde Tiyatro sanatı 17:214b
GALTIERI, LEOPOLDO Arjantin devlet başkanı, d. 1926
ilgili madde Arjantin 2:16a
GALTON, SIR FRANCIS İngiliz kâşif ve antropolog, 1822- 1911; insan zekâsı konusunda öncü çalışmalar yaptı; insan soyunun genetik yardımıyla ıslahını amaçlayan öjeniğin kurucusudur
ilgili maddeler
Parmak izi 14:13a
Zekâ 19:246b
•Öjenik
GALVÁN, MANUEL DE JESÚS Dominik yazar, 1834-1911
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:209a
GALVANI, LUIGI İtalyan bilim adamı, 1737-98; elektrik akımının sinir dokusundaki etkilerini araştırdı; canlıların vücudunda da elektrik bulunduğunu kanıtladı; bulguları Volta pilinin ve elektrik enerjisi üretimindeki yeni gelişmelerin öncüsü oldu
ilgili madde Galvanometre 7:66b
GALVANİZLEME demir ve çeliği, paslanmayı önlemek amacıyla çinkoyla kaplama işlemi
ilgili maddeler
Çinko 4:325b
Hidroklorik asit 8:158b
GALVANOMETRE
madde başlığı Galvanometre 7:66b, görsel
GALVANOTROPİZM *bak.* **ELEKTROTROPİZM**
GALYA Avrupa'da tarihi bölge
madde başlığı Galya 7:67a
ilgili maddeler
Fransa 7:27b
Neron 13:58b
Roma İmparatorluğu 14:264b
Sabun ve sabun yapımı 14:326b
GALYUM bor grubu elementleri•'nden; simgesi Ga, atom numarası 31, bağıl atom kütlesi 69,72; adını Galya'dan alan, erime noktası düşük, gümüşsü beyaz, bıçakla kesilebilecek kadar yumuşak bir metaldir; yüksek sıcaklıklarda kullanılan termometrelerde ve yarıiletken aygıtlarda kullanılır; 1875'te keşfedilmiştir
GAM *bak.* **DİZİ**
GAMA, JOSÉ BASİLIO DA Brezilyalı şair, 1740-95; Portekizliler ile ispanyollar'ın, Uruguay Irmağı havzasında, Cizvitler'in denetimindeki Yerli köylerine düzenledikleri seferleri anlatan manzum destanıyla tanınır
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:208b
GAMA, VASCO DA Portekizli kâşif, y. 1460-1524
madde başlığı Gama 7:67b
ilgili maddeler
Keşifler 10:193a
Portekiz 14:129b
Ümit Burnu 18:266b
GAMALI HAÇ kolları aynı yönde (genellikle saat yönünde) dik açılarla kıvrılan haç; eskiçağdan günümüze kadar birçok toplumda başarı ve şans simgesi sayılmıştır; Hindistan'da Hindular, Caynacılar ve Budacılar tarafından yaygın olarak kullanılır; Almanya'da Nazi Partisi'nin benimsediği bu simgeye ulusal bayrakta da yer verilmişti
GAMBİA
madde başlığı Gambia 7:68a, harita
GAMBİA IRMAĞI Batı Afrika; Gine Cumhuriyeti'nde doğar ve Gambia sınırları içinde akarak Atlas Okyanusu'na dökülür; uzunluğu 1.120 km; çığırının büyük bölümünde ulaşıma elverişlidir ve Gambia'nın en önemli suyoludur
ilgili maddeler
Afrika 1:44b
Gambia 7:68b
GAMELAN Endonezya'nın Cava ve Bali adalarına özgü orkestra; daha çok küçük çekiçlerle çalınan gong, davul, ksilofon gibi vurmalı çalgılardan oluşur
ilgili maddeler
Bali 2:328b
Güneydoğu Asya sanatı 7:298a
GAMET *bak.* **ÜREME HÜCRESİ**
GAMETOFİT döl değişimi gösteren bazı bitkilerdeki eşeyli evre
ilgili maddeler
Eğreltiotu 6:74b
Kibritotu 10:252a
Yosunlar 19:189a
GAMLA STAN İsveç'te ada
ilgili madde Stockholm 16:139b, 140a
GAMMA IŞINI bazı radyoaktif maddelerce salınan ve cisimlerin içine işleyebilen ışınım
ilgili maddeler
Atom 2:155b, 158a
Gıda teknolojisi 7:145b
Güneş 7:267a
Işınım 8:256b, tablo
Maxwell 12:110a
Radyoaktiflik 14:183b, 184a vd.
GANA
madde başlığı Gana 7:68a, harita
GAN ADASI Maldivler
ilgili madde Maldivler 12:23b
GAND *bak.* **GENT**
GANDHARA bugünkü Pakistan'ın kuzeybatısında tarihi bölge; eskiçağda Hint ve Akdeniz uygarlıklarının buluşma noktasıydı; İÖ 4. yy'da Büyük İskender tarafından ele geçirildi; Takshaşila ve Peşaver gibi önemli kültür merkezlerinde özgün bir Budacı sanat üslubu gelişmişti
GANDHİ, İNDİRA Hintli kadın siyasetçi ve başbakan, 1917-84
madde başlığı Gandhi 7:71a, görsel
ilgili madde Hindistan 8:173b
GANDHİ, MOHANDAS KARAMÇAND *ya da* **Mahatma Gandhi** Hindistan'ın ulusal önderi, 1869-1948
madde başlığı Gandhi 7:72a, görsel
ilgili maddeler
Güney Afrika 7:284b
Hindistan 8:172a
GANDHİ, RACİV Hindistan başbakanı, 1944-91
madde başlığı Gandhi 7:71a, görsel
ilgili madde Hindistan 8:173b
GANEŞA fil başlı Hindu tanrısı; Şiva ve Parvati'nin en büyük oğludur; bilgelik tanrısı olduğuna inanılır
ilgili madde Hindular ve Hindu Dini 8:176b
GANGLİYON *ya da* **Sinir düğümü**
ilgili madde Sinirler ve sinir sistemi 15:244a
GANJ IRMAĞI Hindistan
madde başlığı Ganj Irmağı 7:73b, harita
ilgili maddeler
Asya: görsel 2:86
Banyo ve hamam 3:31a, görsel
Hac 7:315a
Hindistan 8:163b
Hindular ve Hindu dini 8:176b
Mezar 12:190b
Varanasi 18:305a
GANOS DAĞI *bak.* **IŞIKLAR DAĞI**
GANYMEDES Jüpiter'in en büyük uydusu
ilgili madde Jüpiter 9:231a
GAP *bak.* **GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ**
GARABET AMİRA BALYAN Ermeni asıllı mimar, 1800-66
ana madde Balyan Ailesi 3:15b
GARBO, GRETA İsveçli kadın sinema oyuncusu, 1905-90; Stockholm'deki Kraliyet Tiyatrosu'nda eğitim gördü; 1925'te Hollywood'a gitti; 1920'lerde ve 1930'larda, aralarında *Ten ve Şeytan* (1927); *Mata Hari* (1932), *Büyük Otel* (1932), *Anna Karenina* (1935) ve *Gülmeyen Kadın*'ın da (1939) bulunduğu 24 film çevirdi; 36 yaşındayken sinemayı bıraktı ve New York kentinde gözden uzak bir yaşam sürdü
ilgili madde Sinema 15:231b
GARCIA LORCA, FEDERICO İspanyol yazar, 1898-1936
madde başlığı Garcia Lorca 7:74b, görsel
ilgili madde İspanyol edebiyatı 9:110a
GARCIA MARQUEZ, GABRIEL Kolombiyalı yazar, d. 1928
madde başlığı Garcia Marquez 7:76a, görsel
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:211b, görsel
GARDA GÖLÜ İtalya'nın kuzeyindeki göllerin en büyüğü; uzunluğu 54 km, en geniş yeri 18 km; kuzeyi Alpler'le çevrili olan gölün manzarası çok güzel, iklimi ılımandır; kıyısındaki kasabalar arasında küçük gemiler işler
ilgili madde Po Irmağı 14:103a
GARDENYA
madde başlığı Gardenya 7:77a
GARDİYAN
ilgili madde Cezaevi: görsel 4:171
GARD KÖPRÜSÜ Fransa
ilgili madde Sukemeri 16:173a, görsel
GARGANO BURNU İtalya'da yarımada; ülkenin güneydoğu kıyısında, Adriya Denizi'ne doğru uzanan dağlık bir burundur; uzunluğu 50 km, genişliği 24-40 km arasında; yüksekliği, Calvo Dağı'nda 1.056 m'ye ulaşır
"GARGANTUA" Rabelais'nin romanı
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:39a
Rabelais 14:170a
GARIBALDI, GIUSEPPE İtalya'nın ulusal önderi, 1807-82
madde başlığı Garibaldi 7:77b, görsel
ilgili madde İtalya 9:148a
GARİP *ya da* **Birinci Yeni** şiir akımı
madde başlığı Garip 7:79a

ilgili maddeler
İkinci Yeni 8:310a
Şiir sanatı 16:272b
Türk edebiyatı 18:40a

GARİP Türk halk müziği makamı
ilgili madde Halk müziği 8:17a

GARLAND, JUDY ABD'li kadın tiyatro ve sinema oyuncusu, şarkıcı, 1922-69; ilk filmini 1936'da çevirdi; 1939'da, *Küçük Kızın Rüyası* filmindeki rolüyle dünya çapında ün kazandı; yaşamının son 15 yılı uyuşturucu bağımlılığı, yinelenen intihar girişimleri ve ruhsal bunalımlarla geçti; kızı Liza Minelli de ünlü bir şarkıcı ve oyuncudur
ilgili madde Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:224a

GARMISCH-PARTENKIRCHEN Almanya'da kent
ilgili madde Bavyera: görsel 3:81

GAROFALO ANAFORU Messina Boğazı, Akdeniz
ilgili madde Anafor 1:257b

GARONNE IRMAĞI Avrupa; Pireneler'in orta kesiminden doğar ve kuzeybatıya doğru akarak Gironde halicinde Dordogne Irmağı ile birleşir; Tolouse'a kadar ulaşıma elverişlidir; uzunluğu 574 km
ilgili madde Fransa 7:22a

"GARP CEPHESİNDE YENİ BİR ŞEY YOK" Remarque'ın romanı
ilgili madde Alman edebiyatı 1:163a

GARP OCAKLARI Osmanlı egemenliği altındaki Cezayir, Tunus ve Trablusgarp eyaletlerine verilen ortak ad; ocak denmesinin nedeni, eyaletlerin yönetiminde Yeniçeri ocaklarının etkili olmasındandır; başlangıçta beylerbeyilik olarak yönetilen eyaletler zamanla yeniçeriler arasından seçilen dayıların eline geçti

GARRICK, DAVID İngiliz oyun yazarı, tiyatro oyuncusu ve yönetmeni, 1717-79; Drury Lane Tiyatrosu'na en parlak dönemlerinden birini yaşatmış, getirdiği yeniliklerle tiyatronun gelişmesine önemli katkıda bulunmuştur; özellikle Shakespeare'in oyunlarını sahnelemedeki başarısıyla ün kazanmıştır
ilgili madde Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:221a vd., görsel

GARRISON, WILLIAM LLOYD ABD'li sosyal reformcu, 1805-79; 25 yaşındayken, köleliğin kaldırılması hareketine katıldı; 1833'te Amerika Kölelikle Mücadele Derneği'nin kurulmasına yardımcı oldu; görüşlerinin giderek radikalleşmesi izleyicileri arasında bölünmelere yol açtı; İç Savaş sırasında Lincoln'ı destekledi
ilgili madde Siyah Amerikalılar 15:270b vd.

GARSON
ilgili madde Lokanta 11:273a, görsel

GARY, ROMAIN Fransız romancı, 1914-80; *Polonya'da Bir Kuş Var* (1945) adlı ilk romanıyla kısa sürede ün kazandı; romanlarında mizahla trajedi, inançla alaycılık iç içedir; ölümünden sonra, Emile Ajar takma adıyla üç roman yayımlamış olduğu açıklandı; bunlardan biri olan *Onca Yoksulluk Varken* (1975) Goncourt Ödülü'nü kazanmıştı

GARZAN ÇAYI *ya da* **Yanarsu Çayı** Doğu Anadolu Bölgesi; uzunluğu 122 km
ilgili maddeler
Bitlis 3:237b
Dicle Irmağı 5:215a

GASKELL, ELIZABETH CLEGHORN İngiliz kadın yazar, 1810-65; ilk romanı *Mary Barton* (1848), 1830'ların sonlarında Manchester'daki yaşamı anlatır; ayrıca Charlotte Brontë'nin ilk yaşamöyküsünü yazmıştır
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:25a

GASKONYA Fransa'nın güneybatısında tarihi ve kültürel bölge; Pireneler'in kuzey eteklerini kapsar; Fransa-İspanya sınırındaki Bask Ülkesi'nden doğuya doğru 240 km kadar uzanır; Yüz Yıl Savaşları'nın (1337-1454) sonunda kesin olarak Fransızlar'ın eline geçmiştir; halkın çoğu Katolik'tir; Fransız edebiyatında Gaskonyalılar çabuk öfkelenen, dik kafalı tipler olarak tanımlanır

GASPIRALI İSMAİL BEY Kırımlı gazeteci ve yazar, 1851-1914; Rusya'daki Türkler'in ulusal uyanışı ve birleşmeleri için çaba gösterdi; 1883'te çıkarmaya başladığı *Tercüman* gazetesi bu çabaların yaygınlaşmasında önemli rol oynadı
ilgili madde Türkçülük 18:32a

GASTRİT
ilgili madde Sindirim 15:221a

GASTROENTERİT
ilgili madde Sindirim 15:221a

GASTROENTEROLOJİ tıp dalı
ilgili madde Tıp 17:186a

GASTROSKOP
ilgili madde Tıp 17:184a

GAT
ilgili madde Varanasi 18:305b, görsel

GAT SIRADAĞLARI Hindistan'da iki dağ sırası; bu sıradağlar Dekkan Yaylası'nın doğu ve batı kenarlarını oluşturur; Doğu Gatlar'ın en yüksek noktası 2.634 m, Batı Gatlar'ınki 2.695 m'dir; Batı Gatlar'da bir dizi dağ sayfiyesi vardır
ilgili madde Hindistan 8:165b

GATT *bak.* **GÜMRÜK TARİFELERİ VE TİCARET GENEL ANLAŞMASI**

GATUN GÖLÜ Panama
ilgili madde Panama Kanalı 13:304b

GAUDİ, ANTONIO İspanyol mimar, 1852-1926; Barselona'daki Guell Parkı ile birçok konutun tasarımını yaptı; meslek yaşamının büyük bölümünde, yapımı hâlâ süren Sagrada Familia (Kutsal Aile) Kilisesi üzerinde çalıştı; özgür biçimlerin, çarpıcı renk ve dokuların, organik bütünlüğün belirlediği üslubuyla tanınır
ilgili maddeler
Barselona 3:47b
İspanya 9:102b

GAUGUIN, PAUL Fransız ressam, 1848-1903
madde başlığı Gauguin 7:79b
ilgili maddeler
İzlenimcilik 9:170b
Resim sanatı 14:232a
Sembolizm 15:116b
•"Deniz Kenarında"

GAULLE, CHARLES DE *bak.* **DE GAULLE, CHARLES**

GAUSS, KARL FRIEDRICH Alman matematikçi ve fizikçi, 1777-1855; üstün hesaplama yeteneğiyle birçok karmaşık probleme basit çözümler getirdi; Ceres'in yörüngesini büyük bir kesinlikle hesapladı; istatistikte normal dağılımı ve bu dağılımı belirleyen Gauss eğrisini ortaya koydu; güneş ışınlarından yararlanarak yerölçümlerinde çok daha kesin sonuçlar veren helyotrop adlı aygıtı geliştirdi; kapalı bir yüzeyden geçen akımın, bu yüzeyin çevrelediği hacimdeki net elektrik yükünün toplamıyla doğru orantılı olduğunu belirten Gauss yasasını ortaya koydu

GAUTAMA, SİDDHARTA *bak.* **BUDA**

GAUTIER, THÉOPHILE Fransız yazar, 1811-72; Fransız edebiyatında erken Romantik dönemden, 19. yy'ın sonlarında gelişen Estetikçilik ve Doğalcılık akımlarına geçişte büyük etkisi olmuştur; şiirselliği ve düş gücü düzyazılarına da yansımıştır
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:41b
Romantizm 14:276b

GAVARNIE ÇAĞLAYANI Avrupa
ilgili madde Çağlayan 4:224a

GAVOT 17. ve 18. yy'larda çok gözde olan, canlı ritimli Fransız saray dansı; çiftlerin öpüştüğü bir halk dansından kaynaklanmıştır; menuete benzer; bir halka oluşturularak, sekmeli adımlarla yapılırdı; 4/4 ölçülüydü

GÂVUR DAĞI Karadeniz Bölgesi
ilgili madde Gümüşhane 7:258a

GAVYAL
ana madde Timsah 17:201b, görsel
ilgili madde Sürüngenler 16:208b

GAY, JOHN İngiliz şair ve oyun yazarı, 1685-1732; Pepusch'un bestelediği *Dilenci Operası*'nın yazarı olarak tanınır; Brecht ve Weill'ın *Üç Kuruşluk Opera*'sı da Gay'in bu oyununun uyarlamasıdır
ilgili madde Opera 13:187a

GAYDA
madde başlığı Gayda 7:80b, görsel
ilgili maddeler
İskoçya: görsel 9:93
Üflemeli çalgılar 18:266a
•Tulum

GAY-LUSSAC, JOSEPH LOUIS Fransız bilim adamı, 1778-1850; Dünya'nın magnetik alan şiddetini hesaplamak ve atmosferin bileşimini belirlemek için balonla y. 7.000 m yükseklikte araştırmalar yaptı; gazların davranışları konusundaki araştırmaların öncülerindendir; bugün Charles yasası olarak bilinen kimya yasasını Jacques A. C. Charles'dan bağımsız olarak buldu
ilgili maddeler
Balon 3:12a
Gaz 7:84a

GAY-LUSSAC YASASI gazların davranışına ilişkin yasa; bugün daha çok Fransız fizikçi J.A.C. Charles'ın adıyla anılır
•Charles yasası

GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILA *ya da* **GSMH** bir ülkenin ekonomisinde belirli bir sürede, genellikle bir yıl içinde üretilen, son kullanıcıya yönelik mal ve hizmetlerin toplam piyasa değeri

GAYYUR SİMUN *bak.* **SİMUN, AZİZ**

GAYZER
madde başlığı Gayzer 7:81b, görsel
ilgili maddeler
İzlanda 9:165a
Kaynak 10:122a
Reykjavik 14:234a
Yeni Zelanda: görsel 19:153

GAZ
madde başlığı Gaz 7:82b
ana madde Madde 11:310a vd.

Binbir Gece Masalları 3:194b vd.
Periler ve peri masalları 14:47b
"GEMİDE ÖĞLE YEMEĞİ" Renoir'ın tablosu
ilgili madde Başlık ve şapka: görsel 3:66
GEMİ KURTARMA
madde başlığı Gemi kurtarma 7:107b, görsel
ilgili madde Dalgıçlık 5:64a
GEMİ MEZAR
ilgili madde Mezar 12:190a vd.
GEMİ MOTORU
madde başlığı Gemi motoru 7:109b, görsel
ilgili madde Buhar makinesi 4:49b
GEMINI takımyıldız *bak.* **İKİZLER**
GEMINI 7 uzay aracı
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:246b
GEMINI PROGRAMI
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:246b
GEMINI UZAY ARACI
ilgili maddeler
Astronot 2:78b
Uzay araştırmaları 18:246b
GEMİ YAPIMI
madde başlığı Gemi ve gemi yapımı 7:112a, görsel
ilgili maddeler
Deniz savaşları 5:171b vd.
Sanayi Devrimi 15:48b
GEMLİK Bursa'nın ilçesi; Gemlik Körfezi kıyısında, önemli tarım ve sanayi merkezlerinden biridir; Türkiye'deki en kaliteli sofralık zeytin Gemlik'te üretilir; nüf. (1990): ilçe 78.193, kent 50.237
ilgili maddeler
Bursa 4:69b
Orhan Gazi 13:198a
GEMLİK KÖRFEZİ Marmara Denizi'nin güneydoğusunda körfez
ilgili maddeler
Bursa 4:68b
Sakarya 15:23b
GEN bütün canlılarda bulunan kalıtım birimi; her gen, belirli bir kromozomun belirli bir yerinde bulunur; nükleik asitlerden oluşur ve protein bireşimini yönlendirerek bireyin kalıtsal özelliklerini belirler
ana madde Kalıtım ve genetik 9:280a vd.
ilgili maddeler
Biyokimya 3:241b
Biyoloji 3:242b
Çocukluk çağı 5:26a
Genetik mühendisliği 7:125b vd.
Kalıtsal hastalıklar 9:285a vd.
Watson ve Crick 19:48b
•Kromozom
GENCELİ NİZAMİ İranlı şair, 1150-1214; edebi sanatları büyük bir düş gücüyle yoğurarak yalın bir üslup yarattı; *Hamse*'sinde yer alan *Leyla vü Mecnun* ile *Hüsrev u Şirin* mesnevileri İran ve Osmanlı divan edebiyatını derinden etkiledi
ilgili maddeler
İran edebiyatı 9:70b
Minyatür 12:249b
GENCER, LEYLA Türk soprano, d. 1923
madde başlığı Gencer 7:122a, görsel
GENÇ Bingöl'ün ilçesi; dağlık bir bölgede olduğundan tarım alanları kısıtlıdır; en önemli akarsuyu olan Murat Irmağı zaman zaman taşkınlara yol açar; nüf. (1990): ilçe 43.714, kasaba 11.545
ilgili maddeler
Bingöl 3:196b
Şeyh Said Ayaklanması 16:263a
"GENÇ BİR KADININ PORTRESİ" Hals'ın tablosu
ilgili madde Hals: görsel 8:19
"GENÇ DİLENCİ" Murillo'nun tablosu
ilgili madde Murillo 12:313a
"GENÇ KALEMLER" dergi
ilgili maddeler
Milli Edebiyat 12:220b
Türkçe 18:29a
Türkçülük 18:33a
Türk edebiyatı 18:39b
Ziya Gökalp 19:259b
GENÇLİK HASTALIĞI bazı memelilerde görülen, çok bulaşıcı, akut virüs hastalığı
•Kedi gençlik hastalığı; Köpek gençlik hastalığı
GENÇLİK KAMPI
ana madde Gençlik kuruluşları 7:124a vd., görsel
GENÇLİK KURULUŞLARI
madde başlığı Gençlik kuruluşları 7:123a, görsel
GENÇLİK PARKI Ankara
ilgili maddeler
Ankara 1:283b
Park 13:334b, görsel
GENÇLİK VE SPOR BAYRAMI *bak.* **ATATÜRK'Ü ANMA, GENÇLİK VE SPOR BAYRAMI**
GENÇ OSMAN *ya da* **Osman II** Osmanlı padişahı, 1604-22
madde başlığı Genç Osman 7:124b, görsel
ilgili maddeler
At 2:113b
Murad 12:312a
GENÇ OYUNCULAR
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:148a
"GENÇ ROBENSON" Heinrich Campe'nin çocuk romanı
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:12b
"GENÇ WERTHER'İN ACILARI" Goethe'nin romanı
ilgili maddeler
Alman edebiyatı 1:161b
Goethe 7:180b
GEN EKLEME
ilgili maddeler
Genetik mühendisliği 7:126a
Virüsler ve virüs hastalıkları 19:19b
GENEL AF
ilgili maddeler
Af 1:40a
Parlamento 14:12b
GENEL AMAÇLI BİLGİSAYAR
ilgili madde Bilgisayar 3:181a, görsel
GENEL GÖRELİLİK KURAMI
ilgili maddeler
Einstein 6:79a
Görelilik kuramı 7:204b, 205b vd.
Merkür 12:159b
GENEL GREV çeşitli sanayi dallarında çalışan işçilerin önemli bir bölümünün hep birlikte işi bırakması; genel grev ekonomik ya da siyasal amaçlı olabilir
ilgili maddeler
Grev 7:230a
Sendika 15:121a vd.
GENELKURMAY silahlı kuvvetlerde yüksek komuta kademesine yardımcı subaylardan oluşan genel karargâh; komuta kademesinin askeri politikasını oluşturmasına katkıda bulunur, komutanın emirlerini astlarına iletir, gereğinin yerine getirilmesini sağlar; örgütlenmesi işlevsel bir temele dayanır; yönetim, eğitim, haberalma, harekât, lojistik gibi bölümlere ayrılır
GENEL KURUL BM'in altı temel kuruluşundan biri
ilgili madde Birleşmiş Milletler 3:216a, görsel
GENEL YAYIN YÖNETMENİ
ilgili madde Gazete ve gazetecilik 7:87b vd.
GENERAL rütbesi albaydan yüksek subayların ortak unvanı; Türk Silahlı Kuvvetleri'nde generallerin rütbeleri, tuğgeneral, tümgeneral, korgeneral ve orgeneral biçiminde sıralanır; kara ve hava kuvvetlerinde kullanılan general unvanıyla rütbesinin deniz kuvvetlerindeki karşılığı amiraldir
GENESIS pop müzik topluluğu
ilgili madde Pop müzik 14:122b
GENET daha çok ormanlık bölgelerde yaşayan, miskkedisiyle akraba etçil memeli
ilgili madde Miskkedisi 12:243a
GENET, JEAN Fransız romancı ve oyun yazarı, 1910-86; toplumsal disiplin ve siyasal bağlantının her türlüsüne karşı çıktı; erotik, çoğunlukla da müstehcen konuları romanlarında şiirsel bir anlatıma dönüştürdü; *Balkon* (1956) ve öbür oyunlarıyla öncü tiyatronun, özellikle de Uyumsuzluk Tiyatrosu'nun önde gelen temsilcisi olmuştur
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:44b
Ionesco 9:62b
GENETİK
madde başlığı Kalıtım ve genetik 9:280b
ilgili madde X ışınları 19:63a vd.
•Gen; Öjenik
GENETİK FARKLILIK
ana madde Irk 8:232a
GENETİK KOD *bak.* **GENETİK ŞİFRE**
GENETİK MÜHENDİSLİĞİ
madde başlığı Genetik mühendisliği 7:125b
ilgili maddeler
Biyomühendislik 3:249b
Kan 9:304b
Virüsler ve virüs hastalıkları 19:19b
GENETİK ŞİFRE *ya da* **Genetik kod** genleri oluşturan DNA moleküllerindeki azotlu bazların diziliş sırası; proteinlerin yapıtaşı olan aminoasitlerin sırasını belirleyerek protein bireşimini yönlendirir; bakterilerden insana varıncaya kadar bütün canlılarda aynı şifre kullanılır
ilgili maddeler
Kalıtım ve genetik 9:281a vd.
Watson ve Crick 19:49a
GENİŞ AÇILI OBJEKTİF
ilgili madde Fotoğraf makinesi 7:13b
GENİŞ AÇILI ÜÇGEN *ya da* **Geniş üçgen**
ilgili madde Geometri: görsel 7:129
GENİŞ AİLE
ana madde Aile 1:95b vd.
GENİŞLEYEN EVREN evrenin, bütün gökadaların birbirinden uzaklaşmasından kaynaklanan dinamik durumu; 1920'lerde saptanmıştır; büyük patlamanın sonuçlarından biri olduğu sanılır; evrenin uzayda sınırlanmış olup olmadığı konusunda henüz yeterli bilgi yoktur

ilgili madde Çatı 4:262b, görsel
GERGİNLİK *bak.* **STRES**
GERİATRİ yaşlıların sağlık sorunlarıyla ilgilenen tıp dalı; bu dalı seçen doktorlar, daha çok kanser, kalp hastalıkları ve inme gibi kronik hastalıklardan yakınan yaşlıların bakımı ve tedavisi konularında uzmanlaşırlar
ilgili maddeler
Hastane 8:48b
Tıp 17:186b
GÉRICAULT, THÉODORE Fransız ressam, 1791-1824; geleneksel resim eğitimi gördü; başyapıtı *Medusa'nın Salı* (1918-19) Fransa'daki romantik ve gerçekçi sanatı derinden etkiledi; yaptığı at ve akıl hastası resimleriyle de tanınmıştır
GERİBESLEME *ya da* **Geribildirim**
ilgili maddeler
Fabrika 6:249a
Siberbetik 15:190b vd.
GERİLİM elektrik *bak.* **ELEKTRİK GERİLİMİ**
GERİLİM mekanik; dışarıdan uygulanan kuvvetlerin, düzensiz ısıtmanın ya da kalıcı biçim değiştirmenin etkisi altındaki gereçlerin birim alanında oluşan kuvvet; dikey etki eden kuvvetler normal gerilim, yatay etki eden kuvvetler kayma (kesme) gerilimi yaratır
ilgili madde Esneklik 6:208b vd.
GERİLİM FİLMİ
ilgili madde Sinema 15:232a, 232b
GERİLLA SAVAŞI küçük ve düzensiz kuvvetlerin, genellikle daha büyük ordu birliklerine karşı yürüttüğü, siyasal ve askeri amaçlı, küçük ölçekli harekât; gerilla taktikleri sabotaj ve terörü de içerebilir
ilgili maddeler
Angola 1:276a
El Salvador 6:139b
Güney Afrika Savaşı 7:286a
Ho Şi Minh 8:208a vd.
Kara kuvvetleri:görsel 10:38
Savaş ve savaş araçları 15:83a vd.
Vietnam 19:11a
GERİNİM esnek ya da plastik bir gerecin, dışarıdan uygulanan bir kuvvetin etkisiyle geçirdiği biçim ya da hacim değişikliği; sıkıştırma ve germe gibi etkilerle ortaya çıkabilir
ilgili madde Esneklik 6:208b vd.
GERİ TEPME
ilgili madde Ateşli silahlar 2:134a, görsel
GERİ VİTES
ilgili madde Motorlu taşıtlar 12:286a
GERİYE DÖNÜŞ *ya da* **Flash-back** sinema ve edebiyat tekniği; öyküde zamanın olağan akışı, geçmişte olan olaylarla kesintiye uğratılır; böylece yazar, öyküye dramatik bir olayla başlayıp daha sonra bu olaya yol açan gelişmeleri inceleme olanağı bulur
ilgili madde Sinema 15:235a
GERİYE SAYMA
ilgili madde Uzay uçuşları 18:257a
GERLSDORF TEPESİ Çekoslovakya; Karpat Dağları'nın en yüksek doruğu; 2.655 m
ilgili madde Karpat Dağları 10:72a
GERMANICUS, GAIUS CAESAR AUGUSTUS *bak.* **CALIGULA**
GERMANYUM karbon grubu elementleri•'nden; simgesi Ge, atom numarası 32, bağıl atom kütlesi 72,59; adını, Almanya'nın batı dillerindeki adından almıştır; oda sıcaklığında katı halde bulunan, gümüş gibi grimsi beyaz renkte, metalsi bir elementtir; yarıiletken düzeneklerde, alaşımlarda ve floresan lambalarda kullanılır; 1886'da keşfedilmiştir
ilgili maddeler
Fotosel 7:14a
İletkenlik 8:327b
Transistör 17:283a
GERMENCİK Aydın'ın ilçesi; başlıca tarım alanı Büyük Menderes Ovası'dır; en çok incir, pamuk, susam ve zeytin yetiştirilir; üretilen incirin büyük bölümü ihraç edilir; nüf. (1990): ilçe 45.907, kasaba 12.285
GERMEN DİLLERİ Hint-Avrupa dil ailesinin bir kolu; Batı Germen dilleri Almanca, İngilizce ve Hollanda dilini, Kuzey Germen dilleri ise İsveç, Norveç ve İzlanda dilleri ile Danca'yı içerir; Doğu Germen dilleri ortadan kalkmıştır; tek bir eskiçağ dilinden türedikleri sanılmaktadır
ilgili maddeler
Avrupa dilleri 2:186a
Dil 5:226b
•Almanca; Danca; Hollanda dili; İngilizce
GERMENLER halk
ilgili maddeler
Alsace-Lorraine 1:182b
Efsane ve mitler 6:55b
Irkçılık 8:233b
Jül Sezar 9:228a
Kavimler Göçü 10:110b vd.
"GERMINAL" Zola'nın romanı
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:42b
Zola 19:262b
GERMİYANOĞULLARI Türk beyliği, 1300-1429
ana madde Anadolu Beylikleri 1:246b
ilgili maddeler
Afyonkarahisar 1:63a
Denizli 5:169a
Kütahya 11:180a
Murad 12:311a
Osman Gazi 13:232b
Uşak 18:222a
GERNSBACK, HUGO ABD'li mucit ve yayımcı, 1884-1967; 1926'da ilk bilimkurgu dergisini kurarak, bilimkurgunun bağımsız bir edebiyat türü durumuna gelmesinde önemli rol oynamıştır
ilgili madde Bilimkurgu 3:189a
GERONİMO Apaşlar'ın önderi, 1829-1908; ABD'nin güçlü askeri saldırısına karşı yurtlarını savunan halkını yönetti; 1886'da yenilgiye uğrayıp teslim olduktan sonra çalışma kampına atıldı ve bir daha yurdunu göremedi
GERSHWIN, GEORGE ABD'li besteci, 1898-1937
madde başlığı Gershwin 7:136b, görsel
ilgili madde Müzik 13:20a
GERSOPPA ÇAĞLAYANI *ya da* **Jog Çağlayanı** Asya
ilgili madde Çağlayan 4:224a
GERZE Sinop'un ilçesi; topraklarının batısını ve güneyini Küre Dağları kaplar; tarımın yanı sıra balıkçılık ve ormancılık da önemli geçim kaynaklarıdır; nüf. (1990): ilçe 28.215, kasaba 8.609
ilgili madde Karadeniz Bölgesi 10:29a
GESTAPO tam adı *Geheime Staatspolizei* Almanya'da Nazi döneminin gizli polis örgütü
ilgili maddeler
Almanya 1:171b
Hitler 8:191a
Nazizm 13:45b
GETSEMANİ BAHÇESİ Kudüs'teki Zeytin Dağı'nda, Hz. İsa'nın çarmıha gerilmek üzere tutuklandığı gece dua ettiği bahçe
ilgili maddeler
İsa, Hz. 9:81b
Kudüs 11:90b
GETTO
madde başlığı Getto 7:137a, görsel
ilgili maddeler
Sanayi Devrimi 15:46a
Yahudiler ve Musevilik 19:74a
GETTYSBURG ÇARPIŞMASI 1-3 Temmuz 1863; Amerikan İç Savaşı'nın sonucunu belirleyen çarpışmalardan biridir; Pennsylvania eyaletinin Gettysburg ilçesindeki savaş Kuzeyliler'in zaferiyle sonuçlandı
GETZ, STAN ABD'li tenor saksofoncu ve caz müzikçisi, d. 1927
ilgili madde Caz 4:138b
GEVAŞ Van'ın ilçesi; çok yüksek ve dağlık bir bölgede bulunduğundan halkın geçimi daha çok hayvancılığa dayanır; özellikle canlı hayvan ticareti yapılır; bir Urartu yerleşmesi olan ilçede bu döneme ait birçok tarihi yapıt vardır; nüf. (1990): ilçe 32.119, kasaba 9.994
GEVEN
madde başlığı Geven 7:137b
ilgili maddeler
Alp bitkileri 1:179a
Baklagiller 2:291a
Ebru 6:37b
GEVHERİ Türk halk şairi, ö. 17. yy; yaşamına ilişkin bilgi yoktur; aruz ve heceyle yazdığı aşk ve gurbet şiirleriyle yaygın bir ün kazanmış, pekçok şiiri bestelenmiştir; şiirleri *Gevheri Divanı* (1984) adıyla toplanmıştır
ilgili maddeler
Halk edebiyatı 8:14a
Türk edebiyatı 18:38a
GEVHER NESİBE HATUN DARÜŞŞİFASI Kayseri; Türkler'in Anadolu'da kurduğu ilk hastanelerden biridir
ilgili madde Türk mimarlığı 18:111b, görsel
GEVİŞGETİRENLER
madde başlığı Gevişgetirenler 7:138a
ilgili maddeler
Antilop 1:294a
Memeliler 12:141b
Ortakyaşama 13:224b vd.
•*gevişgetirenlerin adları, örn.*Geyik; Keçi; Koyun; Sığır; Zürafa
GEYİK
madde başlığı Geyik 7:139a, görsel
ilgili maddeler
Boynuz 3:321b
Duyular 5:323a
Et 6:213a
Veteriner hekimlik: görsel 18:330
"GEYİK AVCISI" J.F. Cooper'ın romanı
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:222a
GEYİKBOYNUZU adını, tabandan yukarı doğru genişleyen, yassı, geyik boynuzu biçiminde dallanmış yapraklarından alan eğreltiotu

Jean Vigo Ödülü'nü aldı; 1970'lerde daha çok televizyon için militan, siyasal filmler çekti; 1980'lerde yeniden konulu, uzun metrajlı filmlere döndü
ilgili madde Sinema 15:235b
GODDARD, ROBERT H. ABD'li bilim adamı ve mucit, 1882-1945
ilgili maddeler
Roket 14:255b, görsel
Uzay araştırmaları 18:245b
"GODOT'YU BEKLERKEN" Beckett'in tiyatro oyunu
ilgili maddeler
Beckett 3:112b
Tiyatro sanatı 17:215a
GODTHÅB *ya da* **Nuuk** Grönland'ın başkenti ve en önemli limanı; 1721'de eski bir İzlanda yerleşmesinin yakınında kuruldu; parlamento ve yüksek mahkeme bu kenttedir; yönetim, balıkçılık ve tarım merkezi; havalimanı 1970'lerin sonlarında yapılmıştır; nüf. 11.209 (1987 tah.)
ilgili madde Grönland 7:236a
GODUNOV, BORİS Rus çarı, 1551-1605; hk. d. 1598- 1605
ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:18a
GODWIN-AUSTEN DORUĞU *bak.* **K2 DORUĞU**
GOEBBELS, JOSEPH Alman devlet adamı, 1897-1945; Hitler'in yönetimindeki Üçüncü Reich'ın propaganda bakanı; son ana kadar Hitler'e bağlı kalan tek Nazi önderiydi
ilgili maddeler
Almanya 1:171a
Propaganda 14:147a
GOERING, HERMANN *ya da* **Hermann Göring** Nazi önderi, 1893-1946; II. Dünya Savaşı'nda mareşal rütbesiyle Almanya'nın hava kuvvetlerine komuta etti
ilgili madde İkinci Dünya Savaşı 8:307b
GOETHE, JOHANN WOLFGANG VON Alman yazar, 1749-1832
madde başlığı Goethe 7:180b, görsel
ilgili maddeler
Alman edebiyatı 1:161b, görsel
Frankfurt 7:19a vd.
Hümanizm 8:225a
Tiyatro sanatı 17:215a
GOFRE KUMAŞ
ilgili madde Dokumacılık 5:286a, 286b
GOGH, VINCENT VAN *bak.* **VAN GOGH, VINCENT**
GOGOL, NİKOLAY Rus yazar, 1809-52
madde başlığı Gogol 7:181b, görsel
ana madde Rus edebiyatı 14:301a vd., görsel
ilgili maddeler
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:15b
Tiyatro sanatı 17:215b
•"Ölü Canlar"
GOLAN TEPELERİ Suriye'de tepelik bölge; Şeria Vadisi'ne ve Taberiye Gölü'ne egemen konumdadır; 1894'de, Yahudiler'in yerleşmesi için satın alındı; ama Araplar'ın karşı çıkması ve toprak mülkiyetine ilişkin Osmanlı yasaları bu girişime olanak vermedi; 1941'de Suriye'ye bırakıldı; 1967'de bölgeyi işgal eden İsrail, 1981'de topraklarına kattı ve burada yerleşmeler kurdu; nüf. 19.700 (1983 tah.)
ilgili maddeler
Arap-İsrail Savaşları 1:317b
İsrail 9:114b
Suriye 16:188b
GOLDEN GATE BOĞAZI ABD; San Francisco Körfezi'ni Büyük Okyanus'a bağlar; y. 5 km uzunluğunda, 1,5-5 km genişliğinde ve 90 m derinliğinde eski bir ırmak ağzıdır; kıyıları Golden Gate Köprüsü'yle birbirine bağlanır
ilgili maddeler
Kuzey Amerika 11:155b
San Francisco 15:51a
GOLDEN GATE KÖPRÜSÜ ABD; California eyaletindeki San Francisco kentinde asma köprü; ayak açıklığı 1.280 m
ilgili madde San Francisco 15:51b
GOLDING, WILLIAM İngiliz romancı, d. 1911; insanlık durumunu yansıtan alegorik romanlarıyla tanınır; özellikle II. Dünya Savaşı sonrasının genç kuşak okurları arasında büyük ilgi gördü; ilk romanı *Sineklerin Tanrısı* iki kez filme alındı; 1983'te Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazandı
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:26a
GOLDONI, CARLO İtalyan oyun yazarı, 1707-93; tiyatroya getirdiği yeniliklerle İtalyan gerçekçi komedisinin kurucusu sayılır; *İki Efendinin Uşağı* (1745), *Otelci Güzeli Mirandolina* (1753), *Yabancılar* (1760) ve *Yelpaze* (1764) en tanınmış oyunlarıdır
ilgili maddeler
İtalyan edebiyatı 9:151b
Tiyatro sanatı 17:212a
GOLDSCHMIDT, VICTOR MORITZ Norveçli mineraloji uzmanı, 1888-1947; çağdaş jeokimyanın temellerini atmıştır
ilgili madde Jeokimya 9:201b
GOLDSMITH, OLIVER İngiliz yazar, 1730-74; yapıtlarının yanı sıra ilginç kişiliğiyle de tanınır; hep borç içinde olduğundan sürekli yazmak zorunda kalmış, edebiyatın hemen her türünde ürün vermiştir; *Wakefield Papazı* (1766) adlı romanı ile *Yanlışlıklar Gecesi* (1773) adlı oyunu en tanınmış yapıtlarıdır
ilgili maddeler
İngiliz edebiyatı 9:23b
Tiyatro sanatı 17:214a
GOLDSTONE RADYOTELESKOPU
ilgili madde Radyoastronomi 14:187a
GOLF
madde başlığı Golf 7:182a, görsel
ilgili maddeler
Eldiven: görsel 6:104
Spor kazaları 16:128b
GOLGİ AYGITI hücre zarının oluşumunda, proteinlerin ve yağların depolanmasında rol oynadığı sanılan hücre organeli
ilgili madde Hücre: görsel 8:222
"GOL KRALI SAİT HOPSAİT" Nesin'in romanı
ilgili madde Nesin 13:60b
GOLYAN sazangiller familyasından, küçük tatlı su balığı; Avrupa'da ve Asya'nın kuzeyinde dağılmıştır; uzunluğu 20 cm'yi geçmez; sırtı yeşil ve sarı, karnı kirli beyazdır; üreme mevsiminde erkeklerin karında parlak kırmızı renkler belirir
ilgili madde Sazan 15:90a
GOLYAT Kutsal Kitap'ta, Davud'un öldürdüğü Filistinli dev; Kuran'da ve İslam metinlerinde Câlût adıyla geçer
ilgili madde Davud, Hz. 5:96a, görsel
GOLYATBÖCEĞİ Afrika'ya özgü kınkanatlı böcek; yaşayan böceklerin en irilerindendir
ilgili madde Kınkanatlılar 10:212a
GOMALAK lak böceğinin salgısından elde edilen ve kehribara benzeyen hayvansal reçine
ilgili maddeler
Boya ve cila 3:316b
Kabuklubit 9:240b
GOMERA Kanarya Adaları'ndan, İspanya'ya bağlı ada; y.öl. 378 km²; en önemli yerleşim yeri San Sebastian
ilgili madde Kanarya Adaları 9:323a
GOMORRA *bak.* **SODOM VE GOMORRA**
GOMUŁKA, WŁADYSŁAW Polonyalı devlet adamı, 1905-82; 1956-70 arasında Polonya Birleşik İşçi Partisi Merkez Komitesi'nin birinci sekreteriydi; 1968'de aydınların ve öğrencilerin ayaklanmasıyla başlayan ve 1970'te işçilerin ayaklanmasıyla doruğa ulaşan bunalımın üstesinden gelemediği için görevden alındı
GONAT *bak.* **EŞEY BEZİ**
GONCOURT KARDEŞLER Edmond (1822-96) ve Jules (1830-70) adlı Fransız yazar kardeşler; Edmond Goncourt'un vasiyeti üzerine 1894'te kurulan Goncourt Akademisi her yıl bir Fransız romanına ödül verir; bu, Fransa'nın en önemli edebiyat ödülüdür
ilgili maddeler
Doğalcılık 5:259b
Günlük 7:299a
GONÇAROV, İVAN Rus yazar, 1812-91
ilgili madde Rus edebiyatı 14:302a
GONDAR Etiyopya'da il
ilgili madde Etiyopya 6:218a
GONDOL Venedik kanallarına özgü, ince ve zarif yapılı, altı düz sandal; genellikle tek kürekle hareket ettirilir ve gezinti için kullanılır
ilgili maddeler
Avrupa: görsel 2:181
Venedik 18:313b, görsel
GONDWANALAND *ya da* **Gondvana** eski kıta; bugünkü Afrika, Güney Amerika, Hindistan Yarımadası, Avustralya ve Antarktika'yı kapsıyordu
ilgili maddeler
Antarktika 1:290b
Jeoloji 9:205b vd.
Yeni Zelanda 19:148b
GONG kenarları kıvrık daire biçiminde metal bir levhadan oluşan vurmalı çalgı; keçe ya da kösele kaplı bir tokmakla vurularak çalınır; özellikle doğu müziğinde ağırlıklı bir yeri vardır; ayrıca haberleşme amacıyla da kullanılır
ilgili madde Vurmalı çalgılar 19:36b
GOODMAN, BENNY ABD'li caz klarnetçisi ve orkestra şefi, 1909-86; 1930'larda çok gözde olan *swing*'in en başarılı yorumcularındandır; çeşitli toplulukları yönetti; 1962'de topluluğuyla SSCB'de turneye çıktı; yaşamı bir filme konu olmuştur
ilgili madde Caz 4:138a
GOODYEAR, CHARLES ABD'li mucit, 1800-60
ilgili maddeler
Kauçuk 10:104a
Taşıt lastiği 17:75a
GORBAÇOV, MİHAİL SSCB devlet başkanı, d. 1931
madde başlığı Gorbaçov 7:183b, görsel

Hazarlar 8:110a vd.
Oğuzlar 13:132b
Orhun Anıtları 13:201a
Sasaniler 15:70a
Türkler 18:105b
Uygurlar 18:231a

GÖKYAKUT *bak.* **SAFİR**

GÖKYAY, ORHAN ŞAİK Türk şair ve yazar, d. 1902; ulusal duyguları işleyen, âşık geleneğinde coşkulu şiirler yazdı; "Bu Vatan Kimin" bunların en ünlüsüdür; Dede Korkut Hikâyeleri üzerindeki metin incelemeleri de önemlidir
ilgili madde Dede Korkut Hikâyeleri 5:100a

GÖKYÜZÜ *ya da* **Gök**
madde başlığı Gökyüzü 7:200b
ilgili maddeler
Astroloji 2:68b
Atmosfer 2:153a
Gökada 7:193b
Güneş 7:266b vd.
Güneş sistemi 7:272a vd.

GÖKZÜMRÜT *ya da* **Akvamarin** mavi ya da mavimsi yeşil renkli yarı değerli taş; saydam beril kristalidir
ilgili maddeler
Değerli taşlar ve mücevherler 5:107a
Uğur taşı: görsel 18:177

GÖL
madde başlığı Göl 7:201a, görsel, tablo
ilgili maddeler
Asit yağmuru 2:61b
Buz 4:73a vd.
Taşkın 17:79a
Tatlı su canlıları 17:82b vd.
Tuz 18:17b
Türkiye 18:46b vd., görsel
•Baraj gölü; Büyük Göller Yöresi; Göller Yöresi; *göllerin adları, örn.* Çad Gölü; Tuz Gölü; Van Gölü

GÖL ALASI
ilgili madde Alabalık 1:127b vd.

GÖLBAŞI Adıyaman'ın ilçesi; tektonik kökenli çukur bir alanda, avcılık açısından önem taşıyan üç göl vardır; Ceyhan Irmağı'nın önemli kollarından olan Aksu Çayı bu göllerden doğar; nüf. (1990): ilçe 55.358, kasaba 29.588
ilgili madde Adıyaman 1:36b

GÖLBAŞI Ankara'nın ilçesi; ilçe sınırları içindeki Mogan Gölü sevilen bir dinlence yeridir; linyit ve kil yatakları işletilir; Gölbaşı kasabası Ankara'ya yakınlığı nedeniyle kentin banliyösü haline gelmiştir; nüf. (1990): ilçe 43.522, kasaba 25.123

GÖLBAŞI BARAJI Bursa
ilgili maddeler
Baraj: tablo 3:36
Su enerjisi 16:168b

GÖLBAŞI GÖLLERİ Güneydoğu Anadolu Bölgesi
ilgili madde Adıyaman 1:35a

GÖLCÜK Kocaeli'nin ilçesi; İzmit Körfezi'nin güneyinde yer alır; 1925'te, I. Dünya Savaşı'nda yara alan "Yavuz" gemisini onarmak amacıyla kurulan havuz daha sonra tersaneye dönüştürüldü; tersanenin sağladığı iş olanakları ve İzmit'e yakınlığı nedeniyle nüfusu hızla arttı; nüf. (1990) ilçe 111.408, kent 64.911
ilgili madde Kocaeli 10:293b

GÖLE Kars'ın ilçesi; kuzeyini Ardahan Yaylası, güneyini Allahüekber Dağları kaplar; başlıca geçim kaynağı hayvancılıktır; ayrıca canlı hayvan ihracatı yapılır; nüf. (1990): ilçe 44.953, kasaba 7.542
ilgili madde Kars 10:75b

GÖL ESNEMESİ
ilgili madde Dalga 5:63b

GÖLET büyük miktarda suyun, kullanılmak üzere toplanarak biriktirildiği yapay göl; genellikle akarsu yataklarına çekilen bentlerle ya da setlerle oluşturulur; baraj gölleri de bir barajın arkasında oluşmuş büyük göletlerdir
ilgili maddeler
Balıkçılık 2:322b, görsel
Su dağıtım sistemi 16:161a
Sulama 16:176a

GÖLEVEZ yılanyastığıgiller familyasından otsu bitki; haşlanarak patates gibi yenebilen bol nişastalı yumruları nedeniyle özellikle Güneydoğu Asya'da önemli bir tarım bitkisidir; sebze olarak yenen yapraklarında, pişirildiğinde etkisiz hale gelen zehirli bir bileşik vardır

GÖLGEBALIĞI
madde başlığı Gölgebalığı 7:203a, görsel
ilgili madde Balık: görsel 2:308

GÖLGE OYUNU gösteri sanatı
ana madde Karagöz oyunu 10:32b
ilgili madde Güneydoğu Asya sanatı 7:297b

GÖLHİSAR Burdur'un ilçesi; dağlarla çevrili çukur bir alanda yer alır; güneydoğusundaki Gölhisar Gölü balık varlığı açısından zengindir; Gölhisar Ovası ise verimli bir tarım alanıdır; nüf. (1990): ilçe 14.763, kasaba 10.434

GÖLKÖY Ordu'nun ilçesi; ilin dağlık iç kesiminde yer alır; doğal yapısı nedeniyle hayvancılık gelişmiştir; ilçede bakır, kurşun, demir ve çinko yatakları vardır; nüf. (1990): ilçe 53.896, kasaba 18.149

GÖLLER BÖLGESİ İngiltere'nin Cumbria ilinde doğal güzellikleriyle ünlü bölge ve ulusal park; 2.243 km²'lik bir alanı kaplar; Windermere Gölü ile İngiltere'nin en yüksek dağı olan Scafell Doruğu (978 m) bu bölgededir
ilgili maddeler
İngiliz edebiyatı 9:24a
İngiltere Bölgesi 9:48a

GÖLLER YÖRESİ Akdeniz Bölgesi
ilgili maddeler
Akdeniz Bölgesi 1:113b
Isparta 8:245b

GÖLMARMARA Manisa'nın ilçesi; daha önce Akhisar ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe yapıldı; nüf. (1990): ilçe 16.729, kasaba 10.976

GÖLOVA Sivas'ın ilçesi; 1990'dan önce Suşehri ilçesine bağlı bir bucaktı; o tarihte ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 6.699, kasaba 2.554

GÖLPAZARI Bilecik'in ilçesi; alüvyonlarla kaplı Gölpazarı Ovası başlıca tarım alanıdır; tahıl üretimi açısından ilin en önemli ilçesidir; ilçede Romalılar'dan kalma Kapalıkaya mezarları vardır; nüf. (1990): ilçe 15.033, kasaba 6.119
ilgili madde Bilecik 3:176b, görsel

GÖLPINARLI, ABDÜLBAKİ Türk yazar, 1900-82; tasavvuf, tarikatlar ve edebiyat tarihi alanındaki çalışmalarıyla tanınır; Mevlana üzerinde geniş çaplı araştırmalar yaptı, yapıtlarını Türkçeye çevirdi; Yunus Emre ve Türk tasavvuf edebiyatının kökleri üstünde çalıştı; birçok şairin divanını yayıma hazırladı

"GÖL SAATLERİ" Ahmed Haşim'in şiir kitabı
ilgili madde Ahmed Haşim 1:89b

GÖLYAKA Bolu'nun ilçesi; daha önce Düzce ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe olarak örgütlendi; nüf. (1990): ilçe 19.775, kasaba 3.931

GÖMEÇ Balıkesir'in ilçesi; daha önce Burhaniye ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 11.020, kasaba 3.567

GÖMÜ *bak.* **DEFİNE**

GÖMÜCÜBÖCEK siyah ya da siyah ve kavuniçi renkli kınkanatlı böcek
ilgili madde Kınkanatlılar 10:209b

GÖNEN Balıkesir'in ilçesi; ilçenin en önemli akarsuyu olan Gönen Çayı verimli Gönen Ovası'nı sular; sebze ve meyve tarımı gelişmiştir; ilçe merkezi kasaba bu zengin bölgenin ticaret merkezidir; nüf. (1990): ilçe 67.599, kasaba 26.849
ilgili madde Balıkesir 2:326b

GÖNEN Isparta'nın ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe yapıldı; nüf. (1990): ilçe 11.103, kasaba 6.053

GÖNEN ÇAYI Marmara Bölgesi; Kazdağı'ndan doğar, Erdek Körfezi'nin batısından Marmara Denizi'ne dökülür; uzunluğu 134 km
ilgili madde Balıkesir 2:324a

GÖNÜL, GÜLSEREN Türk kadın basketbolcu, d. 1950; 2,05 m'lik boyuyla dikkati çekti; Yükseliş takımıyla altı kez üstüste Türkiye basketbol şampiyonluğunu kazandı; Avrupa'ya transfer olan ilk kadın basketbolcudur; 1983'te basketbolu bıraktı

"GÖNÜLÇELEN" Salinger'ın romanı
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:227a, görsel

"GÖNÜL Kİ YETİŞMEKTE" *ya da* **"Bir Delikanlının Hikâyesi"** Flaubert'in romanı
ilgili madde Flaubert 6:314b

GÖNYE
ilgili madde Marangozluk 12:58b, görsel

GÖRDEK *ya da* **Acıbalık** *ya da* **İlikbalığı** sazangiller familyasından, Avrupa ve Anadolu'daki akarsularda yaşayan balık
ilgili madde Balık: görsel 2:312

GÖRDES Manisa'nın ilçesi; üç yanı dağlarla çevrilidir; Demirci-Simav Dağları'nın eteklerindeki Gördes-Uşak Yaylası hayvancılık açısından önem taşır; nüf. (1990): ilçe 38.853, kasaba 9.767
ilgili madde Manisa 12:47a

GÖRDES DÜĞÜMÜ *bak.* **TÜRK DÜĞÜMÜ**

GÖRDES HALISI
ilgili madde Halı ve kilim 7:331a vd.

GÖRECELİK KURAMI *bak.* **GÖRELİLİK KURAMI**

GÖREÇ, ERTEM Türk film yönetmeni ve senaryo yazarı, d. 1933
ilgili madde Türk sineması 18:137a

GÖRELE Giresun'un ilçesi; dar kıyı şeridi ve hemen arkasında yükselen dağlar ilçenin yüzey biçimlerini oluşturur; fındık ve çay üretimi önemlidir; nüf. (1990): ilçe 43.949, kasaba 20.745

GÖRELİLİK KURAMI *ya da* **Görecelik**

Bauhaus tasarım okulunu kurdu; burada, ressamlar, heykeltıraşlar, mimarlar ve tasarımcılar ilk kez birlikte çalışarak, sanatsal ilkeleri sanayi tasarımına uyguladılar; 1937'de ABD'ye gitti; daha sonra ABD yurttaşı oldu; modern mimarlığın gelişmesinde oynadığı öncü rolle tanınır
ilgili maddeler
Berlin 3:141a
Resim sanatı 13:232b
Sanayi tasarımı 15:49a

GROSSER GARTEN Almanya'nın Dresden kentinde eğlence parkı
ilgili madde Dresden 5:308b

GROSTON
ilgili madde Deniz taşımacılığı 5:178b

GROSZ, GEORGE Alman karikatürcü ve ressam, 1893-1959; karikatür ve resimleriyle dönemine keskin toplumsal eleştiriler getirdi; savaşı ve yozlaşmayı konu aldığı etkileyici yapıtları nedeniyle, Naziler tarafından "Bir numaralı Kültürel Bolşevik" ilan edildi; 1932'de ABD'ye gitti ve 1938'de ABD yurttaşlığına geçti
ilgili maddeler
Dışavurumculuk 5:211a
Karikatür 10:68b

GROTIUS, HUGO Hollandalı hukukçu ve bilim adamı, 1583-1645; aynı zamanda şair, dilbilimci, ilahiyatçı ve tarihçidir; *Savaş ve Barış Hukuku* (1625) adlı kitabıyla çağdaş uluslararası hukukun kurucusu sayılır; siyasal etkinlikleri nedeniyle tutuklandıysa da, kaçarak Paris'e gitti (1621) ve yaşamının geriye kalan bölümünü orada geçirdi
ilgili maddeler
Hollanda 8:201a
Uluslararası hukuk 18:195b

GRÖNLAND
madde başlığı Grönland 7:234b, harita
ilgili maddeler
Ada 1:23b
Atlas Okyanusu 2:145a
Buzdağı 4:74b vd.
Buzul ve buzullaşma 4:78b
Eskimolar 6:191a
Kızıl Erik 10:244a vd.
Vikingler 19:14b vd.

GRÖNLAND AKINTISI yüzeysel okyanus akıntısı; Kuzey Atlantik Akıntısı'nın geri akışı ile Irminger Akıntısı'nın bileşiminden oluşur; İzlanda kıyısının yakınında balıkçılık için çok elverişli alanlar yaratır

GRÖNLAND BALİNASI
ilgili madde Balina 2:330b vd., görsel

GRÖNLAND BUZLASI kuzey yarıkürenin en büyük buz kütlesi; Grönland Adası'nın y. % 80'ini kaplar ve dünyadaki toplam buz kütlesinin % 12'sini oluşturur; tabak biçimindeki havzasının y.öl. 1.833.900 km², ortalama kalınlığı 1.500 m; ilk kez 1888'de Norveçli kâşif Fridtjof Nansen ve ekibince aşılmıştır

GRÖNLAND DENİZİ Kuzey Buz Denizi'nin dışa uzanan kesimi; Grönland, Svalbard, Kuzey Buz Denizi, Norveç Denizi ve İzlanda'yla çevrilidir; y.öl. 1.205.000 km² dolayındadır; buz mevsimi ekimden ağustosa kadar sürer; çok sis görülür; hayvan varlığı açısından çok zengindir

GRÖNLAND FOKU
ilgili madde Fok 6:323a

GRUP matematik
ilgili madde Cebir 4:144b

GRÜNEWALD, MATTHIAS Alman ressam, ö. 1528; çağının en büyük Alman ressamlarındandır; dinsel temalı yapıtlarına yoğun renkler ve hareketli çizgilerle derin bir anlam kazandırmıştır; y. 1515'te Alsace'taki Isenheim Manastırı için yaptığı altar panosu başyapıtı olarak kabul edilir
ilgili madde Resim sanatı 14:227a

GSMH *bak.* **GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILA**

GUADALAJARA Meksika'da, Atemajac vadisinde kent; İspanyollar tarafından 1531'de kuruldu; aynı adlı ilin yönetim merkezi ve tarıma dayalı bir bölgenin sanayi merkezidir; Meksikalı ressam Orozco (1883-1949) bir süre bu kentte yaşamıştır; nüf. 1.626.152 (1980)
ilgili madde Meksika 12:133b

GUADALCANAL ADASI Solomon Adaları'nın en büyüğü; y.öl. 6.472 km²; II. Dünya Savaşı sırasında Müttefikler ile Japonya arasında kanlı çarpışmalara sahne oldu; volkanik kökenli adanın ortasında uzanan Kavo Sıradağları, Makarakomburu Dağı'nda 2.447 m'ye ulaşır; nüf. 31.677 (1976)
ilgili madde Solomon Adaları 15:311a, görsel

GUADALCANAL SAVAŞI II. Dünya Savaşı'nda, Solomon Adaları'ndaki Guadalcanal'da Müttefikler ile Japonlar arasında yaşanan bir dizi kara ve deniz savaşı (Ağustos 1942- Şubat 1943); Müttefikler'in Büyük Okyanus'taki bu ilk büyük saldırısında Japonlar adayı boşaltmak zorunda kaldılar
ilgili madde İkinci Dünya Savaşı 3:303b

GUADALQUIVIR IRMAĞI İspanya'nın ikinci büyük ırmağı; Jaen ilinden doğar, 657 km boyunca batıya doğru akarak Cadiz Körfezi'nde Atlas Okyanusu'na dökülür; Sevilla ve Córdoba kentleri ırmak kıyısındadır; sulama açısından önem taşır; ırmağın ağzında Coto Doñana Ulusal Parkı kurulmuştur
ilgili madde İspanya 9:101b

GUADELOUPE Fransa'nın denizaşırı ili
madde başlığı Guadeloupe 7:236b

GUADIANA IRMAĞI İber Yarımadası
ilgili madde Portekiz 14:127a

GUAİRA ÇAĞLAYANI Güney Amerika
ilgili madde Çağlayan 4:223b vd.

GUAM ADASI Büyük Okyanus'ta, Mariana Adaları'nın en büyük ve en güneydeki adası; y.öl. 541 km²; ABD'ye bağlı özel toprak statüsündedir; 1898'deki İspanya-Amerika Savaşı sonunda ABD'ye verildi; 1941-44 arasında Japon işgali altında kaldı; savaş sonrasında kara ve deniz üsleri kuruldu; ekonomisi tarıma dayanır; başkenti Agana'dır; nüf. 124.000 (1987)
ilgili madde Pasifik Adaları 14:20a

GUANABANA anayurdu Amerika'nın tropik bölgeleri olan herdemyeşil ağaç; ağırlığı 4,5 kg'ı bulan, üstü etli dikenlerle kaplı yeşil meyveleri sevilerek yenir; et bölümü lifli olan bu meyvelerin mango ile ananas karışımı bir tadı vardır

GUANAKO devegiller familyasından, Güney Amerika'da yaşayan çifttoynaklı memeli
ilgili madde Lama 11:197a, 197b

GUANÇELER halk
ilgili madde Kanarya Adaları 9:323b

GUANGZHOU *bak.* **KANTON**

GUANO
madde başlığı Guano 7:237a
ilgili madde Fosfor 6:330b

GUARNERI, GIUSEPPE İtalyan keman yapımcısı, 1687-1745; Cremonalı ünlü keman yapımcısı Guarneri Ailesi'nin en ünlü üyesidir; Paganini için yaptığı bir keman Cenova'daki Belediye Sarayı'nda saklanmaktadır
ilgili madde Keman ailesi 10:158a

GUATELLI PAŞA asıl adı **Callisto Guatelli** İtalyan asıllı orkestra şefi ve besteci, 1820-99; Abdülmecid döneminde İstanbul'a geldi; iki kez (1856-58, 1868-99) Muzıka-ı Hümayun komutanlığı yaptı; pekçok müzikçi yetiştirdi; Türk müziği makamlarıyla başarılı marşlar besteledi

GUATEMALA Orta Amerika ülkesi
madde başlığı Guatemala 7:237b, görsel, harita
ilgili maddeler
Mayalar 12:112a
Orta Amerika 13:219a vd.

GUATEMALA Guatemala'nın başkenti; Sierra Madre'de, 1.486 m yükseklikteki bir vadide yer alır; 1776'da kurulmuştur; kahve yetiştirilen bir bölgenin ticaret merkezi ve ülkenin en büyük kentidir; nüf 754.243 (1981)
ilgili madde Guatemala 7:238a

"GUATEMALA EFSANELERİ" Asturias'ın yapıtı
ilgili madde Asturias 2:81b

GUATR tiroit bezinin büyümesi; genellikle boyunda oluşan şişkinlikle kendini belli eder
ilgili maddeler
İyot 9:162b
Salgıbezi 15:32b

GUAVA mersingiller familyasından tropik ağaç ve çalı türlerinin ortak adı; armut biçimindeki hoş kokulu ve tatlı meyvelerinin dışı sarı ya da yeşil, içi beyazdan kırmızıya kadar değişen renklerde olabilir
ilgili madde Mersin 12:161a, görsel

GUAYAQUIL Ekvador'da kent; Guayas Irmağı kıyısında; Guayas ilinin merkezi, ülkenin en büyük kenti ve en önemli ihracat limanıdır; karides avcılığının önemi gittikçe artmaktadır; okyanusaaşırı deniz trafiğine hizmet veren modern dış limanı Puerto Marítimo 1962'de kuruldu; nüf. 1.572.615 (1987 tah.)
ilgili madde Ekvador 6:5a

GUAYAS IRMAĞI Ekvador
ilgili madde Ekvador 6:94a

GUBARİ hat sanatı
ilgili madde Hat sanatı 8:56b

GUCERAT Hindistan'da eyalet; Umman Denizi kıyısında, Pakistan sınırında; Hindistan'ın en sanayileşmiş beş eyaletinden biridir; yönetim merkezi, en büyük kenti Ahmedabat yakınlarındaki Gandhinagar'dır; nüfusun üçte ikisi tarımda çalışır; başlıca ürünler buğday, darı ve pirinçtir; y.öl. 196.024 km², nüf. 34.085.799 (1981)
ilgili maddeler
Bombay 3:286a
Hindistan 8:166a

GUCERAT DİLİ Hindistan'ın Gucerat eyaleti ile komşu Maharaştra ve Racastan eyaletlerinde konuşulur; 12. yy'a kadar inen köklü bir edebiyat geleneği vardır; Hint-Avrupa dil ailesinin Hint-Ari öbeğindendir

GUDEA Gutiler'in kralı, ö. İÖ y. 2150
ilgili madde Sümerler: görsel 16:204

GUERICKE, OTTO VON Prusyalı bilim adamı, 1602-86; ilk hava pompasını ve elektrik üretecini geliştirdi; astronomiyle de ilgilendi
ilgili madde Barometre 3:46b

GUÉRIN, CAMILLE Fransız mikrobiyoloji bilgini, 1872-1961
ilgili madde Verem 18:322b

GUERNICA İspanya'da kent
ilgili maddeler
Basklar ve Bask Bölgesi 3:59b
Picasso 14:71a

"GUERNICA" Picasso'nun tablosu
ilgili madde Picasso 14:71a, görsel

GUERNSEY ADASI Channel Adaları'nın ikinci büyük adası; y. öl. 78 km^2; Fransa'daki Normandiya'nın 48 km batısındadır; 1204'e kadar Normanlar'ın yönetimindeydi; Guernsey süt sığırı soyunun ana yurdudur; seracılık ve turizm önem taşır; iklimi ılımandır; nüf. 53.268 (1981)

GUEVARA, CHE asıl adı *Ernesto Guevara de la Serna* Küba Devrimi'nin önderlerinden, Arjantinli gerilla savaşçısı ve kuramcısı, 1928-67; dünya çapında sosyalist devrim için çaba gösterdi; Batista hükümetinin devrilmesi için Fidel ve Raul Castro ile birlikte mücadele etti (1956-59); devrim sonrasında önemli görevler üstlendi; Bolivya'da bir gerilla grubuna önderlik ederken hükümet kuvvetlerince yakalanıp öldürüldü
ilgili maddeler
Bolivya 3:279a
Havana: görsel 8:82
Küba 11:167a, görsel

GUFFE *bak.* **KUFFE**

GUGGENHEIM, DANIEL ABD'li sanayici, 1856-1930; babası Meyer Guggenheim ile birlikte kurdukları madencilik şirketi dünya sıralamasında ön sıraları alır; sanatçıları korumayı amaçlayan Daniel ve Florence Guggenheim Vakfı'nın kurucusudur

GUGGENHEİM MÜZESİ New York, ABD
ilgili maddeler
Mimarlık 12:231b, görsel
Müzeler ve sanat galerileri 13:13a, görsel
Wright 19:60a, görsel

GUGUK
madde başlığı Guguk 7:239a, görsel
ilgili madde Koruyucu renklenme 11:23a

GUGUK ARISI
ilgili madde Arı 1:330b

"GUGUK KUŞU" Forman'ın filmi
ilgili madde Sinema 15:234b

"GUGUK KUŞU" Kesey'nin romanı
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:227a

GUGUKLU SAAT
ilgili madde Sarkaç 15:65b

GUIDO DI PIETRO *bak.* **FRA ANGELICO**

GUILLOTIN, JOSEP IGNACE Fransız doktor, 1738-1814; ölüm cezalarının yerine getirilmesinde, daha az acı verdiği gerekçesiyle giyotinin kullanılmasını desteklemiştir
ilgili madde Giyotin 7:161a

GUINEVERE Kral Arthur'un karısı; Lancelot ona âşıktı; bazı öykülerde Arthur'un yeğeni Mordred tarafından kaçırılır; bu olay ile Arthur'un ölümü ve Yuvarlak Masa Şövalyeleri'nin dağılması arasında bağ kurulur
ilgili madde Arthur 2:45a

GUINNESS, SIR ALEC İngiliz tiyatro ve sinema oyuncusu, d. 1914; değişik kişilikleri kusursuz bir biçimde yorumlamasıyla ünlüdür; *Taçlar ve Kalpler* (1949) filminde, bir düklüğün sekiz vârisini birden canlandırdı; *Kwai Köprüsü* (1957) filmindeki rolüyle Oskar Ödülü aldı; *Arabistanlı Lawrence* (1962) ve *Yıldız Savaşları* (1977) da ünlü filmleridir
ilgili maddeler
Sinema 15:235b
Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:223b

GUIPÚZCOA İspanya'nın kuzeyinde, Bask Ülkesi'ne bağlı il; Biskay Körfezi kıyısında, Fransa sınırı ile Vizcaya (Biscay) ili arasındadır; nüf. 705.933 (1986 tah.)
ilgili madde Basklar ve Bask Bölgesi 3:59a, 59b

GULAG Sovyet tutuklu kampları sistemi; 1919'da zorunlu çalışma kampları olarak kuruldu; 1930'da tutuklu kamplarına dönüştürüldü; milyonlarca insanın tutuklu olduğu bu kamplar siyasal polis örgütünün denetimi altındaydı; tutuklular arasında köylüler, muhalif aydınlar, etnik azınlıklar ve adi suçlular bulunuyordu

"GULAG TAKIMADALARI" Soljenitsin'in romanı
ilgili madde Soljenitsin 15:310a

GULAŞ Macar yemeği
ilgili maddeler
Aşçılık: görsel 2:100
Macaristan 11:301a

GULET yelkenli tekne
ilgili madde Gemi ve gemi yapımı 7:116b, görsel

GULF STREAM
madde başlığı Gulf Stream 7:240b, harita
ilgili maddeler
Atlas Okyanusu 2:144b
Deniz akıntıları 5:147a
İklim 8:314b
Kuzey Amerika 11:153a

GULLFOSS İzlanda'da çağlayan
ilgili madde İzlanda: görsel 9:165

GUM devlet satış mağazaları, SSCB
ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği: görsel 16:14

GUNN, AENEAS Avustralyalı kadın yazar, 1870-1961
ilgili madde Avustralya edebiyatı 2:203a, 203b

GUNYAH *bak.* **MİA-MİA**

GUO YU *ya da* **Putonghua** dilbilim
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:235b

GUPİ *bak.* **LEPİSTES**

"GURABAHANE-İ LÂKLÂKÂN" Ahmed Haşim'in yapıtı
ilgili madde Ahmed Haşim 1:90a

GURAMİ
madde başlığı Gurami 7:241a
•Cüce gurami; Öpüşen gurami

"GURBET KUŞLARI" Orhan Kemal'in romanı
ilgili madde Orhan Kemal 13:19b

"GURBET KUŞLARI" Refiğ'in filmi
ilgili madde Türk sineması 18:136b, 137a

GUREBA HASTANESİ İstanbul; Türkiye'de hastane adı verilen ilk sağlık kuruluşudur; sağlık eğitimi ve hizmeti veren tam örgütlenmiş hastane, 1843'te II. Mahmud'un eşi Bezmiâlem Valide Sultan tarafından yaptırıldı

GURKHALAR halk
madde başlığı Gurkhalar 7:241b, görsel
ilgili madde Nepal 13:54b vd.

GURLULAR İran kökenli İslam hanedanı; 1000-1215
ilgili maddeler
Gazneliler 7:998b
Harezmşahlar 8:34b

GURNEY, SIR GOLDSWORTHY İngiliz mucit, 1793-1875; buharlı arabayı keşfetmiştir
ilgili maddeler
Motorlu taşıtlar 12:281a
Taşımacılık 17:71b vd.

GURU Hindular'da dinsel önder ya da öğretmen; bazen manevi gerçeğin cisimleşmiş biçimi olarak kabul edilip tanrıyla özdeşleştirilir; Budacılık'ta dinsel öğretmen anlamında, Sihler'de ise aynı zamanda dininin kurucuları için kullanılır; Sanskrit dilinde "saygıdeğer" anlamına gelir
ilgili madde Sihler 15:203b

"GURUR DÜNYASI" Thackeray'ın romanı
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:25a

GUSTAF ADOLF İsveç kralı, 1594-1632; hk. d. 1611-32; Otuz Yıl Savaşları'nda Protestanlar'la birlikte savaştı
ilgili maddeler
Ateşli silahlar 2:134a
Estonya 6:210b
İsveç 9:132a, 132b
Otuz Yıl Savaşları 13:253b, görsel
Savaş ve savaş araçları 15:79a

"GUSTAV VASA" Strindberg'in tiyatro oyunu
ilgili madde Strindberg 16:48a

GUT *ya da* **Damla hastalığı** eklemlerde şiddetli ve tekrarlayıcı iltihaplanmaya yol açan kalıtsal metabolizma hastalığı; nedeni, ürik asit tuzlarının çeşitli dokularda birikmesidir; belirtileri, deride kızarıklık, aşırı duyarlılık ve ağrıdır; enfeksiyon, ameliyat ya da ruhsal gerginlik gibi nedenlerin hastalık dönemlerini başlattığı sanılmaktadır; özellikle erkeklerde görülür; ilaçla tedavi edilebilir
ilgili madde Artrit ve romatizma 2:46a

GUTENBERG, JOHANNES Alman mucit, y. 1398-1468
madde başlığı Gutenberg 7:242a
ilgili maddeler
Basım 3:50b
İletişim 8:324a
Kütüphane 11:186b

GUTHRUM Danlar'ın kralı, ö. 890
ilgili madde Alfred 1:147b

GUVAŞ suyla inceltilen, ama saydam olmayan bir tür resim boyası ve bu boyayla resim yapma tekniği; boya pigmenti zamkla karıştırıldığından ışığı geçirmez; ilk kez eski Mısırlılar tarafından kullanılmıştır; 18. yy'da François Boucher gibi rokoko ressamlarınca çok tutulmuştur

GUYANA eskiden **İngiliz Guyanası**
madde başlığı Guyana 7:243a

GUYANA YAYLASI Güney Amerika'nın kuzeyinde dağlar ve ormanlarla kaplı yayla; Venezuela ve Guyana'dan Brezilya'nın

kuzeyine ve Kolombiya'nın güneydoğusuna uzanır; kerestecilik ağaç bakımından çok zengindir; altın ve elmas madenciliği yapılır; Angel Çağlayanı• da bölgededir
ilgili madde Venezuela 18:316b

GÜBRE
madde başlığı Gübre 7:244a
ilgili maddeler
Azot 2:244b
Çevre kirliliği 4:284a
Fosfor 6:331a
Guano 7:237a
Hindistancevizi 8:175a
Meyvecilik 12:187b
Potasyum 14:137a
Tarım makineleri 17:18b
Tarım tarihi 17:30b vd., 25b
Toprak 17:250b
Yosunlar 19:190b

GÜBRE MANTARI
ilgili madde Mantarlar: görsel 12:52

GÜCE Giresun'un ilçesi; daha önce Tirebolu ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 15.614, kasaba 2.890

GÜCÜ ÇERÇEVESİ
ilgili madde Dokumacılık 5:283a

GÜÇ
madde başlığı Güç 7:245b
ilgili maddeler
Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:77
Mühendislik 12:325a
•Alternatif enerji; Elektrik enerjisi; Gelgit enerjisi; Isı enerjisi; Rüzgâr enerjisi; Su enerjisi

GÜÇ BİRİMLERİ
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:77

GÜÇLENDİRİLMİŞ PLASTİK
ana madde Plastikler 14:97a

GÜÇLER DENGESİ uluslararası ilişkilerde, bir ülke ya da ülkeler grubunun, kendi güçlerini başka bir ülke ya da ülkeler grubununkiyle denk duruma getirerek kendilerini koruma tutumu ve politikası; Napolyon Savaşları'nın bitiminden I. Dünya Savaşı'na kadar Avrupa'da var olan güç ilişkilerini belirtmek için kullanıldı; II. Dünya Savaşı'ndan sonra ABD ile SSCB arasındaki güç ilişkileri için kullanılmaya başladı
ana madde Uluslararası hukuk 18:196b vd.

GÜÇLÜKONAK Şırnak'ın ilçesi; eskiden Siirt'in Eruh ilçesine bağlı bir köydü; 1990'da ilçe yapılarak, il olarak örgütlenen Şırnak'a bağlandı; nüf. (1990): ilçe 12.878, kasaba 3.305
ilgili madde Şırnak 16:266a

GÜDERİ
ilgili madde Dericilik 5:193b

GÜDÜL Ankara'nın ilçesi; Karadeniz ve İç Anadolu bölgeleri arasındaki geçiş kuşağında bulunduğundan kuzeyi dağlar ve ormanlar, güneyi ise bozkırlarla kaplıdır; Kirmir Çayı'nın vadisinde tarım yapılır; nüf. (1990): ilçe 18.698, kasaba 5.504

GÜDÜLENİM insanın ya da hayvanın, bir amaca ulaşmak için harekete geçmesini, denemesini ve başarmasını sağlayan etkenler; psikolojide insanları güdüleyen etkenlerin neler olduğunu açıklamak üzere birçok kuram geliştirilmiştir

GÜDÜMBİLİM *bak.* **SİBERNETİK**

GÜDÜMLÜ BALON *ya da* **Havagemisi**
madde başlığı Güdümlü balon 7:246a, görsel
ilgili maddeler
Balon 3:10b
Havacılık tarihi 8:59b vd.
Hava kuvvetleri 8:73b
Helyum: görsel 8:124
Taşımacılık 17:75a
•Zeplin

GÜDÜMLÜ FÜZE
madde başlığı Güdümlü füzeler 7:249a, görsel
ilgili maddeler
Hava kuvvetleri 8:75a
Savaş ve savaş araçları 15:82b
Uzay araştırmaları 18:245b
•Cruise füzesi; Kıtalararası balistik füze; V2 roketi

GÜDÜMLÜ SİLAH
ilgili maddeler
Bomba 3:284a
Cayroskop 4:136b
Deniz savaşları 5:175a
Patlayıcılar 14:33b
Uzay araştırmaları 18:246a
•Güdümlü füze

GÜFTE *ya da* **Şarkı sözü**
ilgili madde Şarkı 16:242a, 243b

GÜHERÇİLE *ya da* **Potasyum nitrat** beyaz, kristal yapılı, suda çözünen bileşik; kimyasal formülü KNO_3; bazı kayaçların üstünde ve mağara duvarlarında kabuklar halinde bulunur; tıpta, barut yapımında, gübre üretiminde ve etlerin saklanmasında yararlanılır
ilgili maddeler
Ateşli silahlar 2:133b
Havai fişek 8:72a
Patlayıcılar 14:32b
Potasyum 14:137a

GÜIRALDES, RICARDO Arjantinli romancı ve şair, 1886-1927; en ünlü yapıtı, şiirsel romanı *Bozkırdaki Gölgeler*'dir (1926); pampalarda göçebe ve başına buyruk bir yaşam süren goşoları konu alan yapıt, İspanyol-Amerikan edebiyatının klasikleri arasında sayılır
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:210b
•"Bozkırdaki Gölgeler"

GÜL
madde başlığı Gül 7:251b, görsel

GÜLABDAN genellikle gülsuyu serpmek için kullanılan, armut biçiminde bir gövdesi ve ince uzun bir boynu olan kap
ilgili maddeler
Cam ve camcılık 4:113a, görsel
Gümüş işçiliği 7:263b

GÜLAĞACI Afrika, Hindistan ve Güney Amerika'da yetişen, kerestesi değerli bazı ağaç türlerinin ortak adı; odunu kızıl kahverengiden morumsu kahverengiye kadar değişebilir; çok iyi cila tutar, ama reçineli olduğu için işlenmesi zordur; eskiden mobilya ve piyano yapımında çok aranılan gülağacı, bugün ksilofon çubuklarının yapımında kullanılır; ticari açıdan en önemli türlerinden biri, daha çok jakaranda adıyla tanınan Brezilya gülağacıdır
•Jakaranda

GÜLAĞAÇ Aksaray'ın ilçesi; eskiden Aksaray'a bağlı bir bucaktı; Aksaray il olunca bu ile bağlandı ve 1990'da ilçe statüsü kazandı; nüf. (1990): ilçe 19.641, kasaba 4.111
ilgili madde Niğde 13:73b
•Aksaray

"GÜL BAHÇESİ MADONNASI" Botticelli'nin tablosu
ilgili madde Meryem, Hz.: görsel 12:162

GÜLDESTE *bak.* **ANTOLOJİ**

GÜLDÜRÜCÜ GAZ *bak.* **DİAZOT MONOKSİT**

GÜLEK BOĞAZI *ya da* **Külek Boğazı** Akdeniz Bölgesi; Bolkar ve Aladağ dağları arasında geçit; Çukurova'yı İç Anadolu'ya bağlayan karayolu 10 km uzunluğundaki bu boğazdan geçer
ilgili madde Kilikya 10:255a

GÜLEN SIRTLAN *bak.* **BENEKLİ SIRTLAN**

GÜLER, CEMAL NADİR *bak.* **CEMAL NADİR**

GÜLERYÜZ, MEHMET Türk ressam, d. 1938; düşsel figürlerin yer aldığı, çizim ağırlıklı resimleriyle tanınır; 1979'de Sedat Simavi Vakfı Görsel Sanatlar Ödülü'nü İsmail Türemen'le paylaştı; ahşap, tel ve alçı gibi çeşitli gereçlerle yaptığı heykelleri de vardır

GÜLGİLLER 3.000 kadar ağaç, çalı ve otsu bitki türünü içeren familya; Latince adı *Rosaceae*
•Alıç; Armut; Ayva; Badem; Böğürtlen; Çilek; Gül; Kayısı; Kiraz; Maltaeriği; Muşmula; Şeftali; Taflan; Üvez; Vişne

GÜLHANE ASKERİ TIP AKADEMİSİ Ankara; 1898'de kuruldu, 1947'de bugünkü adını aldı
ilgili maddeler
Akademi 1:100b
Askeri okullar 2:62b

GÜLHANE HATT-I HÜMAYUNU *bak.* **TANZİMAT FERMANI**

GÜLHANE PARKI İstanbul
ilgili maddeler
Hayvanat bahçesi 8:101b
Park 13:334b
Topkapı Sarayı 17:239b

GÜLHATMİ
madde başlığı Gülhatmi 7:254a, görsel
ilgili madde Gül 7:253b

GÜLİBRİŞİM ebegümecigiller familyasından otsu bitki; anayurdu olan Çin'den bütün dünyaya yayılmıştır; beş ya da yedi loplu yaprakları ve gövdenin üst bölümünden çıkan beyaz, pembe kırmızı ya da sarı renkli, güzel kokulu çiçekleri vardır
ilgili madde Gül 7:253b

"GÜLİSTAN" Sadi'nin mesnevisi
ilgili madde Sadi 14:330a vd.

GÜLİSTAN SARAYI Tahran, İran
ilgili madde Tahran 16:296a

"GÜLİVER'İN GEZİLERİ" Swift'in romanı
ilgili maddeler
Alegori 1:140a
Bilimkurgu 3:188a
Çocuk edebiyatı 5:9a
Swift 16:219b, görsel

GÜLLE
ilgili maddeler
Ateşli silahlar 2:133b, 134a
Deniz savaşları 5:173a

GÜLLE ATMA 7 kg ağırlığındaki metal bir topun omuzdan fırlatılmasına dayanan atletizm dalı
ilgili maddeler
Atletizm 2:147b

Büyük Menderes Irmağı geçer; geçim kaynağı tarım ve tarıma dayalı sanayidir; nüf. (1990): ilçe 15.799, kasaba 7.333

GÜNEY, EFLATUN CEM Türk yazar, 1896-1961; Türk folkloru ve âşık edebiyatıyla ilgili araştırmaları ve masal derlemeleriyle tanındı; derlediği masalları özünü bozmadan yeni bir anlatımla yazıya geçirdi; *Açıl Sofram Açıl* (1949) adlı yapıtıyla Andersen Pâyesi Şeref Diploması'nı kazandı
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:17b

GÜNEY, YILMAZ Türk sinema oyuncusu, yönetmeni ve yazar, 1937-84; gerçekçi filmleriyle Türk sinemasında önemli yer edinmiş, uluslararası alanda da başarı kazanmıştır; sinema oyuncusu olarak ünlendikten sonra 1966'da yönetmenliğe başladı; filmlerin senaryolarını da kendisi yazdı: *Umut* (1970) filmiyle büyük başarı kazandı; senaryosunu yazdığı ve 1981'de yurtdışına gittikten sonra yeniden kurguladığı *Yol* (1981) filmi 1982 Cannes Film Şenliği'nde büyük ödülü kazandı; *Boynu Bükük Öldüler* (1971) adlı romanıyla da 1972 Orhan Kemal Roman Armağanı'nı aldı
ana madde Türk sineması 18:137b vd., görsel
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:21a

GÜNEY ADASI Yeni Zelanda; ülkeyi oluşturan adaların en büyüğü; y.öl. 150.460 km^2
ana madde Yeni Zelanda 19:147a

GÜNEY AFRİKA *ya da* **Güney Afrika Cumhuriyeti**
madde başlığı Güney Afrika 7:277a, görsel, harita
ilgili maddeler
Afrika 1:48a
Afrika halkları 1:57a
Altın 1:184a
Angola 1:276a
Botsvana 3:311a
Boykot 3:320b
Etnik gruplar 6:220b
Irkçılık 8:233b
Johannesburg 9:218b vd.
Kaunda 10:106a
Lesotho 11:237a
Livingstone 11:268a
Mağara sanatı 11:331a
Mandela 12:37a vd.
Mozambik 12:295b
Namibia 13:27b
Pretoria 14:142a
Rhodes 14:236a
Sörf 16:34b
Svaziland 16:216b

GÜNEY AFRİKA BABUNU *ya da* **Çakma**
ilgili madde Babun 2:255a

GÜNEY AFRİKA BİRLİĞİ
ilgili maddeler
Botha 3:310b
Güney Afrika 7:284b
İngiliz Uluslar Topluluğu 9:29a

GÜNEY AFRİKA CUMHURİYETİ *bak.* **GÜNEY AFRİKA**

GÜNEY AFRİKA SAVAŞI *ya da* **Boer Savaşı** 1899-1902
madde başlığı Güney Afrika Savaşı 7:285b
ana madde Güney Afrika 7:283a
ilgili maddeler
Boş inançlar 3:307b
Botha 3:310b
Rhodes 14:236a
Svaziland 16:217b

GÜNEY AFRİKA YILDIZI 1869'da Güney Afrika'da bulunan elmas
ilgili madde Elmas 6:134b, görsel

GÜNEY ALPLERİ *bak.* **YENİ ZELANDA ALPLERİ**

GÜNEY AMERİKA
madde başlığı Güney Amerika 7:286b, görsel, harita

GÜNEY AMERİKA TRİPANOZOMİYAZI *bak.* **CHAGAS HASTALIĞI**

GÜNEY ARABİSTAN FEDERASYONU Asya'da birlik, 1962-67; Aden Kolonisi ile eski Aden Protektorası'nın bazı bölümlerini kapsıyordu
ilgili maddeler
Aden 1:32a
Yemen Cumhuriyeti 19:143a

GÜNEY AVUSTRALYA Avustralya'nın orta-güney kesiminde eyalet; y.öl. 984.000 km^2; kıtanın en kurak ve çıplak bölgelerinden biridir; tahıl üretimi ve bağcılık ülke çapında önem taşır; motorlu taşıt sanayisi, madencilik ve taşocağı işletmeciliği de önemli etkinlikler arasındadır; ülkenin en büyük tersaneleri bu eyalettedir; Adelaide, Port Piric, Port Augusta ve Whyalla başlıca kentlerdir; nüf. 1.378.900 (1987 tah.)
ilgili madde Avustralya 2:195b

GÜNEY CAROLINA ABD'nin güneydoğusunda eyalet; 16. yy'da İspanyollar ve Fransızlar yerleşti; 17. yy'da İngiliz kolonisi, 1788'de ABD'nin sekizinci eyaleti oldu; 1865-77 arasında Siyahlar'a tanınan seçme ve seçilme hakkı 1895'te geri alındı; başlıca gelir kaynağı dokuma, kimya, kâğıt sanayisi, turizm ve tarımdır; başkenti Columbia; nüf. 3.505.707 (1990)
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri: tablo 1:201
Lincoln 11:261a
Siyah Amerikalılar 15:270b, 269a

GÜNEY ÇİN DENİZİ
ana madde Çin Denizi 4:308a
ilgili maddeler
İnci ve inci avcılığı 9:17b
Korsanlık 11:17a

GÜNEY DAKOTA ABD'nin orta kesiminde eyalet; adı, bölgeye ilk yerleşen Amerikan Yerlileri Dakotalar'dan gelir; 1875-76 yıllarında altına hücum nüfus patlamasına ve yeni yerleşmelerin kurulmasına yol açtı; 1889'da ABD'nin 40. eyaleti oldu; ekonomisi büyük ölçüde tarıma dayalıdır; turizm önemli bir gelir kaynağıdır; başkenti Pierre; nüf. 699.999 (1990)
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri: tablo 1:201
Amerika Yerlileri 1:233b

GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ
madde başlığı Güneydoğu Anadolu Bölgesi 7:291b, harita

GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ *ya da* **GAP**
ana madde Güneydoğu Anadolu Bölgesi 7:293b

GÜNEYDOĞU ASYA
madde başlığı Güneydoğu Asya 7:294b

GÜNEYDOĞU ASYA SANATI
madde başlığı Güneydoğu Asya Sanatı 7:295b, görsel

GÜNEYDOĞU ASYA ULUSLAR BİRLİĞİ *bak.* **ASEAN**

GÜNEY GEORGIA Atlas Okyanusu'nun güney kesiminde, Falkland Adaları'na bağlı, dağlık ve çıplak ada; soğuk Antarktika iklimi hüküm sürer ve dötte üçü karla kaplıdır; İngiliz Antarktika Araştırmaları Merkezi buradadır
ilgili madde Falkland Adaları 6:252a

GÜNEY GÖKKUTBU
ilgili madde Kutup Yıldızı 11:140a

GÜNEYHAÇI gökyüzünün güney yarıküresinde takımyıldız; Latince adı *Crux Australis*
ilgili maddeler
Bulutsu 4:59b
Kutup Yıldızı 11:141a
Takımyıldız 16:304a, görsel

GÜNEY IŞIĞI
ana madde Kutup ışıkları 11:134a
ilgili madde Van Allen kuşakları 18:296b

GÜNEY KORE *bak.* **KORE CUMHURİYETİ**

GÜNEY KUTBU Antarktika; Dünya'nın dönme ekseninin güney ucu; ilk kez 1911'de Norveçli R. Amundsen buraya ulaştı; 1929'da kutup noktasına ulaşan İngiliz R.F. Scott ise dönüş yolculuğunda öldü
ana madde Antarktika 1:289a
ilgili maddeler
Amundsen 1:241b vd., görsel
Atlas Okyanusu 2:144b
Atmosfer 2:151b
Byrd 4:97a
Keşifler 10:196a
Kutupların keşfi 11:138b vd.
Magnetik kutuplar 11:321a
Scott 15:97b

GÜNEY KUTUP BÖLGESİ Güney Kutup Dairesi içinde yer alan, büyük bölümünü Antarktika'nın kapladığı bölge
•Antarktika; Güney Kutbu; Güney Kutup Dairesi

GÜNEY KUTUP DAİRESİ 66° 30′ güney enleminde Dünya'yı çevreleyen paralel; bu paralel ile kutup noktası arasında kalan bölgelerde yılda bazı günler güneş batmaz (22 Aralık dolayında) ve doğmaz (21 Haziran dolayında); çevrelediği alanı hemen tümüyle Antarktika kıtası kaplar

GÜNEY MAGNETİK KUTBU jeofizik; coğrafi Güney Kutbu'nun yakınındaki magnetik alanın merkezi; yeri zaman içinde değişir
ana madde Magnetik kutuplar 11:321a vd.
ilgili maddeler
Dünya 6:9b
Pusula 16:164a

GÜNEY OKYANUSU Büyük Okyanus, Atlas Okyanusu ve Hint Okyanusu'nun Antarktika'yı çevreleyen güney kesimlerini içerir; derinliği 4.500 m'ye ulaşan okyanus havzaları ile derinliği 2.000 m'den daha az olan platolar bulunur; karmaşık bir akıntı sistemi görülür
ilgili madde Denizler ve okyanuslar 5:165a

GÜNEY PASİFİK FORUMU Büyük Okyanus'un güneyinde yer aşlan ülkelerin ortak sorunlarını tartışmak amacıyla 1971'de kurdukları örgüt; başbakanlar düzeyinde

toplanır; merkezi Fiji'dedir
ilgili madde Uluslararası ilişkiler 18:198a
"GÜNEY POSTASI" Saint-Exupéry'nin yapıtı
ilgili madde Saint-Exupéry 15:16b
GÜNEYSINIR Konya'nın ilçesi; Çumra ilçesine bağlı olan Güneybağ ve Karasınır köyleri 1990'da birleştirilerek Güneysınır ilçesi kuruldu; nüf. (1990): ilçe 13.283, kasaba 7.404
GÜNEYSU Rize'nin ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 19.558, kasaba 3.178
GÜNEY VİETNAM Vietnam
ana madde Vietnam 19:9a, 11b
ilgili madde Vietnam Savaşı 19:13a
GÜNEY YARIKÜRE BALİNASI
ilgili madde Balina: görsel 2:329
"GÜNLERİN GETİRDİĞİ" Ataç'ın denemeleri
ilgili madde Ataç 2:114a
"GÜNLER VE GECELER" Simonov'un romanı
ilgili madde Rus edebiyatı 14:303b
GÜNLÜK *ya da* **Günce** edebiyat
madde başlığı Günlük 7:298b, görsel
ilgili madde Frank 7:18a
GÜNLÜK *ya da* **Buhur** tütsü
ilgili madde Sığla 15:180b
GÜNLÜK AĞACI *bak.* **SIĞLA**
GÜNLÜK RİTM *ya da* **Gece-gündüz ritmi**
ilgili madde Biyolojik saat 3:248b
GÜNMERKEZLİ SİSTEM Güneş'in, Güneş sisteminin merkezinde yer aldığını kabul eden kuram
ilgili maddeler
Astronomi 2:72b
Evren 6:235b
Venüs 18:319a
GÜNÖTE NOKTASI bie gezegenin ya da kuyrukluyıldızın yörüngesinin Güneş'e en uzak olduğu nokta
ilgili maddeler
Astronomi 2:73a
Kuyrukluyıldız 11:146b
GÜNSİNEĞİ
madde başlığı Günsineği 7:300a, görsel
ilgili maddeler
Böcek 3:332b, görsel
Sinek 15:222a
GÜNSÜR, NEDİM Türk ressam, d. 1924; naif bir anlatımın egemen olduğu, toplumsal içerikli resimleriyle tanınır; 1963'teki 24. Devlet Resim ve Heykel Sergisi'nde *Gökyüzü* (1961) adlı yapıtıyla birincilik ödülü kazandı; yapıtlarında işçileri, kent ve kasaba insanlarını, lunaparkları ve bayram yerlerini betimledi
GÜNTEKİN, REŞAT NURİ Türk yazar, 1889-1956
madde başlığı Güntekin 7:300b, görsel
ilgili maddeler
Milli Edebiyat 12:221a, 221b
Türk tiyatrosu 18:146b
"GÜNÜN ADAMI" Taner'in tiyatro oyunu
ilgili madde Taner 16:319a
GÜNYOL, VEDAT Türk yazar, d. 1911; çeviri ve denemeleriyle hümanizmin yaygınlaşması için çalıştı; eleştiri yazılarıyla da dikkati çekti; 1953-76 arasında *Yeni Ufuklar* dergisini yayımladı
ilgili maddeler
Cemal Nadir 4:150b
Türk edebiyatı 18:41b, görsel
GÜNYÜZÜ Eskişehir'in ilçesi; daha önce Sivrihisar'a bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe olarak örgütlendi; nüf. (1990): ilçe 15.310, kasaba 3.804
GÜNZ BUZUL KATI
ilgili madde Tarihöncesi aletler 17:46a
GÜRAN, NAZMİ ZİYA Türk ressam, 1881-1937; izlenimci çizgideki resimleriyle tanınır; resimlerini biçimlendiren ve yönlendiren temel etken ışıktır; İstanbul'un çeşitli köşelerinin pek çok resmini yapmıştır; *Koç Kahvesi* adlı tablosu resim anlayışını en iyi yansıtan yapıtıdır
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:125a
GÜRCİSTAN Asya'da bölge
madde başlığı Gürcistan 7:302a, görsel
ilgili maddeler
Alp Arslan 1:177b
Kafkas dağları 9:254b
Murad 12:312a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:22b
GÜRCİSTAN SOVYET SOSYALİST CUMHURİYETİ SSCB
ana madde Gürcistan 7:302a
GÜRCÜLER halk; büyük bölümü Gürcistan SSC'de yaşar; İÖ 1000'lerin başlarından kalma Asur ve Urartu belgelerinde Gürcüler'in atası sayılan kabilelerden söz edilir; 4. yy başlarında Hıristiyan oldular; Kraliçe Tamara döneminde (1184-1213) güçlerinin doruğuna eriştiler; zengin ve köklü bir kültür mirasları vardır
ilgili maddeler
Alp Arslan 1:177b
Erzurum 6:181b
Kars 10:74b
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:10b
GÜREŞ
madde başlığı Güreş 7:302b, görsel
ilgili maddeler
Doğu 5:269a
Olimpiyat Oyunları: tablo 13:159
Spor: tablo 16:84
GÜRGEN
madde başlığı Gürgen 7:305a, görsel
ilgili madde Odun 13:129a
GÜRGENTEPE Ordu'nun ilçesi; daha önce Gölköy ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe yapıldı; nüf. (1990): ilçe 38.405, kasaba 17.076
GÜRKAN, CEVAT Türk binici, 1904-84
ilgili madde Binicilik 3:200b
GÜRLÜK
ana madde Ses 15:143b
GÜROYMAK Bitlis'in ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı, 1987'de ilçe yapıldı; nüf. (1990): ilçe 37.030, kasaba 16.613
GÜRPINAR Van'ın ilçesi; yüksek ve dağlık bir bölgede olduğundan hayvancılık en önemli uğraştır; ilçede Urartular'dan kalma birçok tarihi yapı vardır; Urartu Krallığı'nın merkezlerinden biri olan Çavuştepe• Gürpınar kasabası yakınlarındadır; nüf. (1990): ilçe 42.947, kasaba 3.994
GÜRPINAR, HÜSEYİN RAHMİ Türk yazar, 1864-1944
madde başlığı Gürpınar 7:306a, görsel
ilgili maddeler
Doğalcılık 5:260a
Prens Adaları 14:141b
GÜRSEL, CEMAL Türkiye Cumhuriyeti'nin dördüncü cumhurbaşkanı, 1895-1966
madde başlığı Gürsel 7:307a, görsel
ilgili maddeler
Sunay 16:184b
Türkiye 18:89b, görsel
GÜRSEY, FEZA Türk fizikçi, d. 1921; Türkiye ve ABD'de kuramsal fizik profesörlüğü yaptı; matematiksel fizik, yüksek enerji ve temel parçacıkların bakışım özellikleri alanlarındaki çalışmalarıyla tanındı
GÜRSU Bursa'nın ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe yapıldı; nüf. (1990): ilçe 18.681, kasaba 12.730
GÜRÜN Sivas'ın ilçesi; toprakları sarp, dik ve bitki örtüsünden yoksun dağlarla kaplıdır; Gürün kasabası yakınlarındaki Gökpınar Gölü'nde alabalık üretme tesisi kurulmuştur; göl aynı zamanda bir konaklama ve dinlence yeridir; nüf. (1990): ilçe 31.038, kasaba 9.886
ilgili madde Sivas 15:262b
GÜTAPERKA Malezya, Güney Pasifik ve Güney Amerika'da yetişen bazı ağaçlardan elde edilen bir çeşit kauçuk
ilgili madde Kablo 9:236a 237a,
GÜVE
madde başlığı Güve 7:308a, görsel
ilgili maddeler
Böcek 3:332a
Kelebek 10:149a
GÜVEÇ pişmiş topraktan geniş ağızlı kap ve bu kapta pişirilen yemeklerin genel adı; kapaklı, kapaksız, sırlı ya da sırsız olabilir; daha çok sebzeli et yemeklerinin pişirilmesinde kullanılır
GÜVEN ANITI Ankara
ilgili madde Anıt: görsel 1:276
GÜVENLİK
ilgili maddeler
Ateşli silahlar 2:138a
Demiryolu ve tren 5:140b
Elektrik 6:108a
Kaza 10:132a vd., görsel
Kömür 11:45a
Madencilik 11:317b
Metro 12:178a
Motorlu taşıtlar 12:287b
Nükleer enerji 13:121b vd.
Otomobil yarışı 13:251b
GÜVENLİK KONSEYİ Birleşmiş Milletler; barışın korunması için çaba gösteren sürekli organ; 5 sürekli ve 10 geçici, seçilmiş üyeden oluşur
ana madde Birleşmiş Milletler 3:216b
ilgili madde Uluslararası ilişkiler 18:197b
GÜVENLİK LAMBASI *ya da* **Madenci lambası** *ya da* **Davy lambası** maden ocaklarında kullanılan ve ocaktaki patlayıcı gazların varlığını haber veren lamba; Sir Humphrey Davy'nin buluşudur
ilgili maddeler
Davy 5:98b vd., görsel
Madencilik 11:317b
GÜVENLİK TAPASI
ilgili madde Patlayıcılar 14:33b
GÜVENLİK VE KORUMA SİSTEMLERİ insanları ve malları yangın, kaza, casusluk, sabotaj, yıkıcı etkinlik ve saldırı gibi çok değişik tehlike ve suça karşı korumak üzere oluşturulan çeşitli araç ve yöntemler; genellikle gelişkin elektronik araçlar-

dan oluşur; en basit güvenlik sistemi kilittir
ilgili maddeler
Mikrodalga 12:210b
Televizyon 17:140b
GÜVENOYU parlamento üyelerinin başta bulunan hükümete desteklerini belirtme aracı
ilgili maddeler
Bakanlar kurulu 2:285a
Başbakan 3:62b
Parlamento 14:8b
Türkiye Büyük Millet Meclisi 18:97b
GÜVERCİN
madde başlığı Güvercin ve kumru 7:309a, görsel
ilgili maddeler
Biyolojik saat 3:247b
Kuş 11:125a
GÜVERCİN SÜTÜ
ilgili madde Güvercin ve kumru 7:310a
GÜVERTE SUBAYI
ilgili madde Deniz taşımacılığı 5:178b
GÜVEYFENERİ *ya da* **Kandilotu**
madde başlığı Güveyfeneri 7:311b, görsel
GÜVEY HAMAMI
ilgili madde Banyo ve hamam 3:33b
GÜZ *bak.* **SONBAHAR**
GÜZÇİĞDEMİ zambakgiller familyasından, sonbaharda çiçek açan bitki
ilgili madde Çiğdem 4:300b
GÜZ DÖNÜMÜ *bak.* **GÜZ ILIMI**
GÜZELAVRATOTU patlıcangiller familyasından zehirli bitki; donuk yeşil yaprakları, morumsu ya da yeşilimsi çiçekleri ve kiraz büyüklüğünde, parlak siyah renkli meyveleri vardır
ilgili maddeler
Alkaloit: görsel 1:153
Zehirli bitkiler 19:244a
Zehir ve zehirlenme 19:244a, 245b
GÜZELCE KEMER İstanbul
ilgili madde Sukemeri 16:174a
GÜZELHATMİ ebegümecigiller familyasından 150 kadar otsu ve çalımsı bitki türünün ortak adı; sarkık boyunlu, beş taçyapraklı, güzel renkli çiçekleri nedeniyle süs bitkisi olarak yetiştirilir
GÜZELHİSAR BARAJI İzmir
ilgili madde Baraj: tablo 3:36
"GÜZELLEME" Rifat'ın şiir kitabı
ilgili madde Rifat 14:239b
GÜZEL SANATLAR KRALİYET MÜZESİ Brüksel, Belçika
ilgili madde Müzeler ve sanat galerileri 13:14a
GÜZELYURT Aksaray'ın ilçesi; daha önce Niğde'nin Aksaray ilçesine bağlı bir bucaktı; 1989'da ilçe yapılarak, il olarak örgütlenen Aksaray'a bağlandı; nüf. (1990): ilçe 17.182, kasaba 3.795
ilgili maddeler
Kapadokya 10:11a
Niğde 13:73b
•Aksaray
GÜZ ILIMI *ya da* **Güz dönümü**
ilgili maddeler
Hipparkhos 8:184a
Mevsimler 12:182a
Takvim 16:312b
•Bahar ılımı
GYGES Lidya kralı, ö. İÖ y. 644
ilgili madde Lidya 11:248a vd.
GYMNASİON Eski Yunan'da çeşitli spor etkinliklerinin gerçekleştirildiği yapı; çok önem verilen bu yapılardan hemen her kentte bir tane bulunurdu; başlangıçta beden eğitimi yapılan açık alanlar biçiminde ortaya çıkan *gymnasion*'lar giderek görkemli yapılara dönüştü
ilgili maddeler
Bergama 3:136b
Spor 16:49b vd.

H

HAAGSE BOS Hollanda'da doğal koruma alanı
ilgili madde Doğayı koruma 5:266a
HAARLEM Hollanda'da kent; Kuzey Denizi'nden 7 km içeride, Spaarne Irmağı üzerinde; Noordholand ilinin merkezidir; 14. ve 16. yy'larda iç savaşlar ve İspanyol savaşları sırasında yıkıma uğradı; Franz Hals ve öbür Haarlem Okulu ressamları burada çalıştı; 19. yy'da sanayi gelişti; bahçecilik yaygındır; nüf. 149.776 (1986 tah.)
"HABABAM SINIFI" Eğilmez'in filmi
ilgili madde Türk sineması 18:139a
"HABABAM SINIFI" Ilgaz'ın romanı
ilgili madde Ilgaz 8:226b
HABAROVSK SSCB'de kent; Rus SFSC'nin en doğusunda, aynı adı taşıyan bölgenin merkezidir; 1858'de bir askeri karakol olarak kuruldu; Trans-Sibirya Demiryolu üzerinde yer aldığından hızla gelişti; önemli bir sanayi merkezidir; nüf. 584.000 (1986 tah.)
ilgili madde Sibirya 15:193a
HABEAS CORPUS örf ve âdet hukukunda, bir mahkeme ya da yargıçça çıkarılan ve gönderildiği kişi ya da kurumdan, gözaltında tuttuğu kişiyi belirli bir amaçla mahkeme önünde hazır bulundurmasını isteyen yazılı yargı emri; en önemli türü, kişi özgürlüğünü çiğneyici işlemleri gidermek için bir tutuklamanın yasallığını yargıç kararına bağlayan *habeas corpus*'tur
ilgili madde Charles 4:181a
HABER, FRITZ Alman kimyacı, 1868-1934; kendi adıyla anılan amonyak elde etme yöntemini geliştirmiştir
ilgili maddeler
Azot 2:245a
Kimya 10:262a
Nitrik asit 13:88b
HABER AJANSI *ya da* **Basın ajansı** gazete, dergi, radyo ve televizyon ile öbür kitle iletişim araçları için ulusal ya da uluslararası düzeyde haber ve fotoğraf toplayıp dağıtan kuruluş; ABD'de Associated Press, SSCB'de Tass, İngiltere'de Reuters ve Fransa'da Agence France-Presse dünyanın en büyük haber ajanslarıdır
ilgili madde Gazete ve gazetecilik 7:88b, 89a
HABER-BOSCH YÖNTEMİ *ya da* **Haber işlemi** kimya sanayisi
ilgili maddeler
Amonyak 1:239a
Katalizör 10:90b
HABERCİLİK
madde başlığı Habercilik 7:312a, görsel
•Gazetecilik
HABERCİ RNA *ya da* **mRNA** nükleik asit
ilgili madde Hücre 8:221b
HABER İŞLEMİ *bak.* **HABER-BOSCH YÖNTEMİ**
HABER KİPİ *bak.* **BİLDİRME KİPİ**
HABERLEŞME *bak.* **İLETİŞİM**
HABERLEŞME ÖZGÜRLÜĞÜ *bak.* **İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ**
HABERLEŞME UYDUSU
ilgili maddeler
Balon 3:13a
Radyo 14:181b
Radyo ve televizyon yayınları 14:193b
Televizyon 17:141a
Uydu 18:230a, 230b, görsel
Uzay araştırmaları 18:251b
HABEŞİSTAN *bak.* **ETİYOPYA**
HABEŞİSTAN BABUNU
ilgili madde Babun 2:255a
HABİL VE KÂBİL Kutsal Kitap'ın Eski Ahit bölümüne ve Kuran'a göre Âdem ile Havva'nın oğulları; büyük kardeş Kâbil'in kıskançlık yüzünden Habil'i öldürmesi dünyadaki ilk cinayet olayıdır; Kuran bu olayı, insan yaşamının kutsallığı ve suçsuz birini öldürmenin vereceği azap için örnek olarak anlatır
HABİS UR *bak.* **KÖTÜ HUYLU UR**
HABSBURG HANEDANI
madde başlığı Habsburg hanedanı 7:314a
ana maddeler
Avusturya İmparatorluğu 2:209b
Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu 11:133a
ilgili maddeler
Almanya 1:168b
Çekoslovakya 4:276b
Macaristan 11:301b vd.
Richelieu 14:238b
HABUR ÇAYI Doğu Anadolu Bölgesi; Dicle Irmağı'nın kolu; uzunluğu 200 km
ilgili maddeler
Dicle Irmağı 5:215a
Şırnak 16:266b
HAC
madde başlığı Hac 7:315a, görsel
ilgili maddeler
Asya: Hindular: görsel 2:86
Banyo ve hamam: Hindular: görsel 3:32
İslam 9:96a
Kâbe 9:234b
Katolik Kilisesi: görsel 10:97
Lhasa 11:244b
Mekke 12:128b
HACCAC BİN YUSUF Arap devlet adamı, 661-714; acımasızlığıyla tanınmıştır; 694-714 arasında Irak valiliği yaptı; Emevi egemenliğini sert yöntemlerle güçlendirdi; Hariciler'e karşı kıyıma girişti
HACERÜ'L-ESVED Kâbe'de bulunan ve Müslümanlar'ca kutsal sayılan kara taş
ilgili maddeler
Kâbe 9:235a
Mekke 12:128b
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ Ankara; 1967'de kuruldu; çekirdeğini, sonradan Ankara Çocuk Sağlığı Derneği'ne dönüşen, Ankara Üniversitesi'nin çocuk sağlığı kürsüsü oluşturur; bugün üniversiteye bağlı 11 fakülte, 9 enstitü ve 12 yüksekokul vardır
ilgili madde Üniversite ve yüksekokullar: tablo 18:269

HAERBIN *bak.* **HARBİN**
HAFIZ İranlı şair, 1325-90; İran edebiyatının en büyük klasik şairi sayılır; gazel türüne yeni bir içerik kazandırdı; birçok yeni sözcük kullanarak coşkulu bir şiir dili geliştirdi; çeşitli dillere çevrilen *Divan*'ı Osmanlı divan edebiyatını da derinden etkilemiştir
ilgili madde İran edebiyatı 9:71a
HAFIZA psikoloji ve bilgisayar *bak.* **BELLEK**
HAFIZ ESAD Suriye devlet başkanı, d. 1928; 1971'de göreve seçildi; önceleri iç politikada liberalleşmeye ve öbür Arap ülkeleriyle ilişkileri güçlendirmeye ağırlık verdi; 1976-82 arasında askeri birliklerle Lübnan'ın büyük bölümünü işgal altında tuttu; 1980'de SSCB ile 20 yıllık dostluk ve işbirliği antlaşması imzaladı; 1982'de Suriye-Irak sınırını kapattı; 1991'deki Körfez Savaşı'nda da Irak'a karşı tavır aldı
ilgili madde Suriye 16:188b
HAFIZ OSMAN Osmanlı hattat, 1642-98; Osmanlı hat sanatını estetik yönden en olgun biçimine ulaştırmış, üslubuyla kendisinden sonra gelen hattatların çoğunu etkilemiştir
ilgili madde Hat sanatı 8:56a
HAFİF AT
ilgili madde At 2:111a vd.
HAFİF SUÇ *ya da* **Kabahat**
ilgili madde Suç 16:153b
HAFİF UYKU *bak.* **REM UYKUSU**
HAFİK Sivas'ın ilçesi; topraklarının Karadeniz Bölgesi'ndeki küçük bir bölümü Yeşilırmak, geri kalan bölümleri Kızılırmak havzasında yer alır; nüf. (1990): ilçe 28.280, kasaba 10.002
ilgili maddeler
Kızılırmak 10:246b
Sivas 15:263a
HAFİK GÖLLERİ İç Anadolu Bölgesi
ilgili madde Sivas 15:263a
HAFNİYUM geçiş elementleri• grubundan kimyasal element; simgesi Hf, atom numarası 72, bağıl atom kütlesi 178,49; Kopenhag'da bulunmuş, adını da bu kentin Latince adı olan *Hafnia*'dan almıştır; korozyona dayanıklı, sert, gümüşsü bir metaldir; nükleer reaktörlerdeki denetim çubuklarının yapımında kullanılır; 1923'te keşfedilmiştir
HAFRİYAT MAKİNESİ *bak.* **KAZI MAKİNESİ**
HAFSA SULTAN Yavuz Sultan Selim'in karısı ve Kanuni Sultan Süleyman'ın annesi, ö. 1534
ilgili maddeler
Kanuni Sultan Süleyman 10:7a
Manisa 12:47a
HAHAM Musevilik'te, bir Yahudi cemaatine ruhani önderlik ve dinsel öğretmenlik etme yetkisine sahip kişi; dinsel törenleri yönetir, vaaz verir ve yol gösterir; terim önceleri Yahudi hukukunu yorumlayan bilge kişiler için kullanılırdı
ilgili maddeler
Sinagog 15:216b
Yahudiler ve Musevilik 19:76a
HAHN, OTTO Alman kimyacı, 1879-1968
ilgili madde Nükleer enerji 13:118b
HAHNEMANN, SAMUEL Alman doktor, 1755-1843; homeopatinin kurucusudur
ilgili madde Tedavi yöntemleri 17:103b
HAHNİYUM *ya da* **Nielsbohryum** uranyumötesi element•; simgesi Ha ya da Ns, atom numarası 105; bilinen izotoplarının yarı ömrü ancak 0,1-3 saniye olan çok kısa ömürlü radyoaktif bir elementtir; 1967'de amerikyumun neon iyonlarıyla ve 1970'de kaliforniyumun azot iyonlarıyla bombardımanı sonucunda elde edilmiştir
HAİFONG Vietnam'ın kuzeyinde kent; ülkenin en önemli limanı ve sanayi merkezidir; nüf. 456.049 (1989)
ilgili maddeler
Hanoi 8:27a, 27b
Vietnam Savaşı 19:12b
HAIG, SIR DOUGLAS İngiliz generali, 1861-1928; I. Dünya Savaşı'nda Fransa'daki İngiliz kuvvetlerinin başkomutanıydı
ilgili madde Birinci Dünya Savaşı 3:205b
HAİKU Japonya'da 17 hecelik üç dizeden oluşan kısa şiir
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:239a
HAİLE SELASİYE Etiyopya imparatoru, 1892-1975
madde başlığı Haile Selasiye 7:324a, görsel
ilgili maddeler
Etiyopya 6:219a
Kıtlık ve açlık 10:233a
HAINAN *bak.* **HAYNAN**
HAİTİ
madde başlığı Haiti 7:324b, görsel, harita
ilgili maddeler
Batı Hint Adaları 3:76a
Dominik Cumhuriyeti 5:294b
Kauçuk 10:100a
HAK
•Bireysel hak ve özgürlük; Çocuk hakları; İnsan hakları; Kadın hakları; Siyasal haklar; Telif hakkı; Yurttaşlık hakları
HAKARET
ilgili madde Tazminat 17:98b
HAKEM
ilgili madde Futbol 7:56a
"HAKILBERİ FİN'İN MACERALARI" Twain'in romanı
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:224a
Twain 18:153a
HÂKİM *bak.* **YARGIÇ**
HÂKİMANE gazel
ilgili madde Gazel 7:86a
"HAKİMİYET-İ MİLLİYE" gazete *bak.* **"ULUS"**
HÂKİMLER VE SAVCILAR YÜKSEK KURULU Türkiye
ilgili maddeler
Anayasa Mahkemesi 1:265a
Mahkeme 11:333a
Yargıç 19:105a
Yargı sistemi 19:107a, 106b
HAK-İŞ *ya da* **Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu** 1976'da 7 sendikanın bir araya gelmesiyle kuruldu; 12 Eylül 1980 Askeri Müdahalesi'nden sonra 6 ay süreyle etkinliği durduruldu
ilgili madde Sendika 15:124b
HAKKÂKLIK *bak.* **OYMACILIK**
HAKKÂRİ il
madde başlığı Hakkâri 7:326a, görsel, harita
ilgili madde Şırnak 16:266a
HAKKÂRİ kent
ana madde Hakkâri 7:329a, görsel
HAKKÂRİ DAĞLARI Doğu Anadolu Bölgesi
ilgili madde Hakkâri 7:326b
"HAKKÂRİ'DE BİR MEVSİM" Kıral'ın filmi
ilgili madde Türk sineması 18:139a
HAKKE'L-YAKİN tasavvuf
ilgili madde Tasavvuf 17:58a
HAKLAR BİLDİRGESİ *ya da* **Haklar Bildirisi** İngiltere'de (1689) ve ABD'de (1791) temel hak ve özgürlükleri güvenceye alan metinler; İngiltere'de 1688 Devrimi'nden sonra kabul edilen bildirge, kralın haklarını kısıtlayarak yasanın krala üstünlüğünü vurgular; ABD'de ise anayasanın tek bir bölüm olarak kabul edilen ilk 10 ek maddesidir; bu maddelerle birey haklarına ilişkin güvenceler ve federal yönetimle eyalet yönetimlerine getirilen sınırlamalar pekiştirilmiştir
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:210a
İngiltere 9:43a
İnsan hakları 9:53b
Washington 19:46b
HAKLAR DİLEKÇESİ 1628
ilgili maddeler
Charles 4:180a
İnsan hakları 9:53b
HALAT
madde başlığı Halat ve halat yapımı 7:329a, görsel
ilgili madde Düğüm 5:328a
HALAY Anadolu'da 3-12 kişilik topluluklarca oynanan halk oyunu; genellikle davul-zurna eşliğinde ve el ele tutuşarak oynanır; dizinin sağ başında yer alan ve oyunu yöneten kişiye halaybaşı denir ; yöreden yöreye çalgıları, ezgileri ve oynanış biçimi değişen pek çok halay türü vardır
HAL DEĞİŞTİRME
ana madde Madde 11:310b vd., görsel
ilgili maddeler
Donma ve erime 5:299b
Isı 8:236b
HALDİ Urartular'ın en büyük tanrısı
ilgili madde Urartular 18:215b
HALE, WILLIAM İngiliz mühendis
ilgili madde Roket 14:255a
HALEAKALA ABD'nin Hawaii eyaletinde sönmüş yanardağ; Maui Adası'ndadır; en son 18. yy'da lav püskürtmüştür; çevresi 32 km'yi bulan krateri, dünyanın etkin olmayan en büyük krateridir
ilgili madde Hawaii 8:88b
HALE ASAF Türk kadın ressam, 1905-38; Berlin Güzel Sanatlar Akademisi'nde resim öğrenimi gördü; 1933'te Paris'e yerleşti; o dönemde, ayrıntılardan arınmış, renk lekelerine ağırlık veren, yalın anlatımlı resimler yaptı; Bursa'nın tarihsel yapılarını konu aldığı lirik manzara resimleri aynı zamanda belge niteliği taşır; yakalandığı ölümcül hastalık nedeniyle 1938'de intihar etti; yapıtlarından pek azı günümüze ulaşabilmiştir
HALE GÖZLEMEVLERİ ABD; Palomar ve Wilson gözlemevlerinden oluşan astronomi araştırmaları birimi
ilgili madde Gözlemevi 7:216b
HALEP Suriye'de kent; önemli bir kervan yolu üzerinde pazar kenti olarak kuruldu; İÖ 1. yy'da Roma'ya bağlandı; 637'de Araplar'ın, 1516'da Osmanlılar'ın eline

geçti; 16. yy'da Ortadoğu'nun en önemli ticaret merkeziydi; bugün ülkenin kuzey kesimdeki en önemli kenti ve dokumacılığa dayalı bir sanayi merkezidir; nüf. 1.308.000 (1989)
ilgili maddeler
Eyyubiler 6:245b
Hatay 8:51b
Matrakçı Nasuh: minyatür: görsel 12:107
Suriye 16:187a, görsel
HALEP ÇAMI
ilgili maddeler
Çam 4:232b
Toroslar 17:257b
HALEP ÇIBANI *bak.* **ŞARK ÇIBANI**
HALE TELESKOPU
ilgili madde Teleskop 17:134b
HALEY, ALEX PALMER ABD'li yazar, d. 1921; tarihsel romanlarında ve röportajlarında ABD'li Siyahlar'ın mücadelelerini konu aldı; en büyük başarısını, Afrikalı atalarının köleleştirilmesinden kendisine kadar uzanan yedi kuşağın öyküsü olan *Kökler* (1976) adlı yapıtıyla kazandı; bu yapıta dayanan televizyon dizisi de çok tutuldu
ilgili maddeler
Kölelik 11:38a
Siyah Amerikalılar 15:277b
HALEY, BILL ABD'li *rock and roll* şarkıcısı, 1927-76; Siyahlar'ın *rhythm and blues* müziğinin beyaz gençler arasında da benimsenmesini sağladı; grubu Comets ile birlikte doldurduğu *Rock Around the Clock* bugüne kadar en çok satan plaklardan biridir
ilgili madde Pop müzik 14:120b
HALFETİ Şanlıurfa'nın ilçesi; Şanlıurfa Yaylası'nın batısında; tahıl, üzüm ve antepfıstığı yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 36.058, kasaba 4.128
HALI
madde başlığı Halı ve kilim 7:330a, görsel
ilgili maddeler
Antika 1:294a
Dokumacılık 5:286a
Fırça 6:281a
Hint sanatı 8:180a
Isparta 8:248a
İç mimarlık 8:283b
Jüt 9:231b
Tunus: görsel 17:328
•Gördes halısı; İran halısı; Uşak halısı
HALIBÖCEĞİ
ilgili madde Kınkanatlılar 10:211b
"HALICI KIZ" Ertuğrul'un filmi
ilgili madde Türk sineması 18:133a
HALI GÜVESİ
ilgili madde Güve 7:308b
HALİBUT Atlas Okyanusu'nda yaşayan yassıbalık
ana madde Yassıbalıklar 19:110a, görsel
ilgili maddeler
Büyük Okyanus 4:89a
Kuzey Kutup Bölgesi 11:162b
HALİÇ *ya da* **Altın Boynuz** İstanbul Boğazı'nın Marmara Denizi'ne açıldığı yerde, jeolojik çağlarda buraya dökülen bir akarsu vadisinin deniz basmasına uğramasıyla oluşmuş girinti; kentin Avrupa yakasındaki İstanbul ve Beyoğlu kesimlerini birbirinden ayırır; uzunluğu y. 8 km; genişliği 200-700 m arasında değişir; fırtınalara karşı korunaklı ve deniz ulaşımına elverişli doğal bir liman olduğundan tarih boyunca önem taşımıştır; 19. yy sonları ile 20. yy başlarında kıyılarında toplanan sanayi kuruluşları nedeniyle sanayi ve kanalizasyon atıklarıyla dolarak kirlenmiş, temizleme çabaları istenen sonucu vermemiştir
ilgili maddeler
İstanbul 9:115b, 120a vd.
İstanbul Boğazı 9:123b
Kıyı: görsel 10:234
Köprü 11:59a
HALİÇ bir ırmağın denize döküldüğü yerdeki geniş ve korunaklı ağzı; en önemli özellikleri, denize yaklaştıkça suyun tuzluluğunun giderek artması, bitki örtüsünün değişmesi ve dalgaların gittiçe güçlenmesidir; haliçler öteden beri liman ve ticaret merkezi olarak önem kazanmıştır
ilgili maddeler
Akarsu 1:104a
Gelgit 7:104b
Kuzey Denizi 11:157b
HALİÇ TERSANESİ İstanbul
ilgili madde Gemi ve gemi yapımı 7:113b, görsel
HALIFAX Kanada'da, Nova Scotia eyaletinde kent; aynı adı taşıyan ilin merkezidir; 18. yy başlarında bir balıkçı köyü olarak kuruldu; bugün eyaletin başlıca ticaret ve sanayi merkezi, aynı zamanda ülkenin en işlek limanlarından biridir; nüf. 114.594 (1981)
ilgili madde Kuzey Amerika 11:154a
HALİFELİK
madde başlığı Halifelik 1:11b vd.
ilgili maddeler
Abbasiler 1:12b
Abdülmecid Efendi 1:20a
Atatürk 2:125a
İslam 9:97a
Vahideddin 18:288b
•Ali, Hz.; Ebubekir, Hz.; Osman, Hz.; Ömer, Hz.
HALİFET GAZİ TÜRBESİ Amasya
ilgili madde Türk mimarlığı 18:111b
HALİKARNAS *ya da* **Halikarnassos** Muğla'daki Bodrum kentinin bulunduğu yerde, İÖ 11. yy'da kurulmuş eskiçağ kenti
ana madde Bodrum 3:261a vd.
HALİKARNAS BALIKÇISI asıl adı **Cevat Şakir Kabaağaçlı** Türk yazar ve gazeteci, 1886-1973
madde başlığı Halikarnas Balıkçısı 8:7b, görsel
ilgili maddeler
Bodrum 3:262b
Takma ad 16:305a
Türk edebiyatı 18:41a
HALİKARNASSOS *bak.* **HALİKARNAS**
HALİL CİBRAN Lübnan asıllı ABD'li felsefeci, yazar ve ressam, 1883-1931; özellikle aşk, ölüm, doğa ve yurt özlemi konularını işlediği, yoğun bir lirizmle yüklü Arapça ve İngilizce yapıtları dinsel ve mistik iç dünyasını yansıtır; en ünlü yapıtı olan *The Prophet* (1923) Türkçe'ye *Hak Erenler* (1956), *Mürşit* (1969), *Ermiş* (1974) ve *Veli* (1984) adı altında birkaç kez çevrilmiştir
ilgili madde Arap edebiyatı 1:316b
HALİLE iki pirinç diskten oluşan vurmalı çalgı
ilgili maddeler
Vurmalı çalgılar 19:37a
Zil 19:256b
HALİL HAMİD PAŞA Osmanlı sadrazamı, 1736-85
ilgili madde Abdülhamid I 1:16b
HALİL PAŞA Türk ressam, 1825-1939; İzlenimcilik ve Gerçekçilik akımlarını bağdaştıran yapıtlarıyla tanınır; akademik bir anlayışla manzaralar, portreler ve natürmortlar yaptı; renge ve ışığa ağırlık verdi; yenilikçi Türk resminin öncülerindendir
ilgili maddeler
Hoca Ali Rıza 8:193b
Türk resim ve heykel sanatı 18:124b
HALKA astronomi
ilgili maddeler
Jüpiter 9:230b
Satürn 15:73a vd.
Uranüs 18:209b, 211a, görsel
HALKA jimnastik aleti
ilgili madde Jimnastik 9:216b, görsel
HALKA BULUTSU
ilgili madde Bulutsu 4:58a, görsel
HALKA KUYRUKLU MAKİ
ilgili madde Maki 12:13a, görsel
HALKALI FOK
ilgili madde Fok 6:322b
HALKALI GÜNEŞ TUTULMASI
ilgili madde Ay ve Güneş tutulması 2:240b, görsel
HALKALISOLUCANLAR
ana madde Solucan 15:313a vd.
ilgili madde Zooloji 19:269b
HALKA MASTAR
ilgili madde Duyarlı ölçü aletleri 5:321a
HALKAPINAR Konya'nın ilçesi; daha önce Ereğli ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 7.101, kasaba 1.847
"HALKA YOL GÖSTEREN ÖZGÜRLÜK" Delacroix'nın tablosu
ilgili madde Delacroix 5:111a, görsel
HALK BANDI kısa menzilli radyo iletişim sistemi; evlerde, işyerlerinde ve taşıtlarda kullanılır; vericinin gücü yasal olarak genellikle 50 km'lik bir menzille sınırlandırılmıştır
HALK CEPHESİ komünist, sosyalist ve liberallerin faşizme karşı oluşturdukları birlik; 1930'larda Fransa ve İspanya'da bu tür birliklerin kurdukları hükümetler de aynı adla anılır; III. Enternasyonal'in (Komintern) 1935'teki kongresinde alınan karara bağlı olan komünistler tarafından savunulmuştur
ilgili madde Franco 7:16b
HALKÇILIK
ana madde Atatürk 2:130a
HALKÇI PARTİ Türk siyasal partisi; 1983'te Necdet Calp'in başkanlığında kuruldu; 1985'te Sosyaldemokrat Halkçı Parti• (SHP) adını aldı ve Sosyal Demokrasi Partisi (SODEP) ile birleşti
ilgili madde Türkiye 18:94b
HALK DANSI *ya da* **Halk oyunu**
madde başlığı Halk dansları 8:9a, görsel
ilgili maddeler
Avusturya: görsel 2:208
Dans 5:81b, görsel
•*halk danslarının adları, örn.* Bar; Halay; Polka
HALK EDEBİYATI
madde başlığı Halk edebiyatı 8:13a

ana madde Türk edebiyatı 18:37b
ilgili maddeler
Roman 14:274b
Şiir sanatı 16:272a, 273b
•*halk edebiyatı türleri, örn.* Ağıt; Destan; Koşma; Mani; Masal; *halk edebiyatı ürünleri, örn.* "Dede Korkut Hikâyeleri"; "Ferhad ile Şirin"; "Keloğlan"
HALKEVLERİ
madde başlığı Halkevleri 7:14b
ilgili maddeler
Folklor 6:325b
Halk dansları 8:12b
HALK FIRKASI *bak.* **CUMHURİYET HALK PARTİSİ**
HALK HEKİMLİĞİ
ilgili madde Tedavi yöntemleri 17:101a
HALKLA İLİŞKİLER siyaset adamı, sanatçı gibi kişiler ya da ticaret şirketleri, siyasal partiler gibi kuruluşlar ile halk arasında planlanarak yürütülen ilişkiler; bu ilişkiyi genellikle müşterisi adına hareket eden bir şirket planlar ve yürütür; amaç, müşteri ile yöneldiği halk kesimi arasında bilgi ve olay iletişimini sağlamak ve birbirlerini etkileyebilecekleri çift yönlü bir ilişki kurmaktır
HALK MAHKEMESİ SSCB
ilgili madde Mahkeme 11:334b
HALK MÜZİĞİ
madde başlığı Halk müziği 8:15a
ilgili maddeler
Bartók 3:48a
Su 16:150b
•*halk müziği türleri, örn.* Balad; Ninni; Türkü
HALKOYLAMASI *ya da* **Referandum** oy verme hakkına sahip yurttaşların belirli bir konudaki tercihlerini ortaya çıkarmak için ülke çapında ya da yerel olarak yapılan oylama; bazı ülkelerde belirli konulardaki yasaların onaylanması için zorunlu kılınmıştır
ilgili maddeler
Anayasa 1:264b
Cumhurbaşkanı 4:212b
Ecevit 6:40a
Gürsel 7:308a
Kuzey İrlanda 11:160a
Şili 16:276b
Türkiye 18:93b
HALK OYUNU *bak.* **HALK DANSI**
HALK SAĞLIĞI *ya da* **Kamu sağlığı** örgütlenmiş sağlık kurumlarıyla hastalıkları önlemeyi ve daha sağlıklı bir toplum yaratmayı amaçlayan tıp dalı; mikrobik ve bulaşıcı hastalıkları denetim altına almak, sağlık personelini eğitip yetiştirmek ve halk sağlığına zarar verecek bütün etkenlerle savaşmak başlıca uğraşılarıdır
ana madde Sağlık ve sağlık hizmetleri 15:11a
ilgili maddeler
Antiseptik 1:299b
Flüor ve flüorür 6:319b
Hastalık 8:42a
Salgın hastalıklar 15:33b
Sanayi devrimi 15:46a
Su kemeri 16:172b
Tıp 17:180b
Veba 18:312a
HALK SANATI halkın içinden doğan ve genellikle kuşaktan kuşağa aktarılan anonim sanat ürünleri
•Halk dansı; Halk edebiyatı; Halk müziği

HALK ŞAİRİ *bak.* **ÂŞIK**
HALL, ASAPH ABD'li astronom, 1829-1907
ilgili madde Mars 12:78a
HALL, CHARLES M. ABD'li kimyacı, 1863-1914; elektrolizle alüminyum üretme yöntemini bulmuştur
ilgili madde Alüminyum 1:191b
HALL, CHESTER MOOR İngiliz mucit, 1703-71
ilgili madde Teleskop 17:133a
HALLAC-I MANSUR İranlı mutasavvıf, 858-922; genç yaşta tasavvufu benimsedi; görüşlerini yaymak amacıyla Hindistan ve Türkistan'a uzun geziler yaptı; coşkun davranışları yüzünden din adamlarının ve devlet yöneticilerinin tepkisini çekti; kendinden geçtiği bir anda söylediği ene'l-hakk (ben tanrıyım) sözü ve yandaşlarının giderek artan taşkınlıkları nedeniyle idam edildi
ilgili madde Arap edebiyatı 1:315b
HALLAÇ MAKİNESİ
ilgili madde Dokumacılık 5:280a
HALLE Almanya'da kent; Saale Irmağı'nın sağ kıyısında; eskiçağda bir kültür merkeziydi ve çevresindeki tuz yatakları işletilirdi; bugün Halle ilinin merkezi ve gelişmiş bir madencilik, ticaret ve sanayi kentidir; aynı zamanda üniversitesiyle ve besteci Händel'in doğum yeri olarak tanınır; nüf. 235.169 (1986 tah.)
HALLE ÜNİVERSİTESİ Almanya
ilgili madde Üniversite ve yüksekokullar 18:267b
HALLEY, EDMOND İngiliz astronomi bilgini, 1656-1742
madde başlığı Halley 7:17b, görsel
ilgili maddeler
Astronomi 2:77b
Kuyrukluyıldız 11:148a
Pusula 14:164b
Sigorta 15:200b
HALLEY KUYRUKLUYILDIZI adını, dolanım süresini hesaplayan Edmond Halley'den alan kuyrukluyıldız; Halley, 1531, 1607 ve 1682'de gözlenen üç kuyrukluyıldızın aslında tek bir kuyrukluyıldız olduğunu ve 1758'de geri geleceğini hesapladı; Halley kuyrukluyıldızı son olarak 1985-86'da görülmüştür
ana madde Kuyrukluyıldız 11:147b vd., görsel
ilgili maddeler
Astroloji 2:69a
Halley 8:18a
Karbon 10:54a
Uzay araştırmaları 18:254a
Uzay uçuşları: görsel 18:257
HALL-HÉROULT YÖNTEMİ alüminyum üretiminde uygulanan yöntem
ilgili madde Alüminyum 1:192a
HALMAHERA Endonezya'da ada; Moluk Adaları'nın en büyüğüdür; dört yarımada ile üç büyük körfezden oluşur; y.öl. 17.780 km^2; büyük bölümü dağlar ve ormanlarla kaplıdır; 1949'a kadar bir bölümü Hollanda'nın denetimindeydi; nüf. 93.895 (1980)
HALOJENLER periyotlar cetvelinin VII. grubundaki beş element: flüor, klor, brom, iyot ve astatin; çok kolay tepkimeye giren, aşındırıcı elementlerdir; metallerle tepkimeye girdiklerinde halojenür adı verilen tuzları oluştururlar
ilgili madde Flüor ve flüorür 6:318b

HALOTAN genel anestezik ilaç
ilgili madde Anestezi 1:272a
HALS, FRANS Flaman ressam, y. 1581-1666
madde başlığı Hals 8:18b
ilgili maddeler
Lahey 11:192b
Resim sanatı 14:227b
•"Genç Bir Kadının Portresi"
HALTER
madde başlığı Halter 8:19a, görsel
ilgili madde Olimpiyat Oyunları: tablo 13:161
"HALÛK'UN DEFTERİ" Tevfik Fikret'in şiir kitabı
ilgili maddeler
Şiir sanatı 16:273a
Tevfik Fikret 17:168a
HALÜSİNASYON *bak.* **SANRI**
HALÜSİNOJEN düşünceleri, duyguları ve algılamayı etkileyen ilaç; var olmayan nesnelerin algılanmasına (sanrıya) yol açabilir; en tanınmışları LSD, meskalin ve psilosibindir
ilgili madde İlaç bağımlılığı 8:319b
HALVET hamamlarda özel yıkanma bölümü
ilgili madde Banyo ve hamam 3:33b
HAMAL
ilgili madde Taşımacılık 17:68b
HAMAM
madde başlığı Banyo ve hamam 3:31a, görsel
ilgili maddeler
İslam sanatı 9:99a
Roma İmparatorluğu 14:271b, görsel
HAMAMBÖCEĞİ
madde başlığı Hamamböceği 8:20a
ilgili maddeler
Böcek 3:232b vd.
Tarihöncesi yaşam: görsel 17:51
HAMAMÖZÜ Amasya'nın ilçesi; daha önce Gümüşhacıköy ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 8.303, kasaba 1.557
HAMBURG Almanya
madde başlığı Hamburg 8:21a, görsel
ilgili maddeler
Almanya Federal Cumhuriyeti 1:174a
Elbe Irmağı 6:100a
Hayvanat bahçesi 8:100a
Liman 11:258b
HAMDİ (KAVUKLU) *bak.* **KAVUKLU HAMDİ**
HAMDULLAH (ŞEYH) *bak.* **ŞEYH HAMDULLAH**
"HAMİDİYE" Osmanlı kruvazörü; 1905'te İngiltere'de yapıldı; Birinci Balkan Savaşı (1912-13) sırasında Rauf Orbay komutasında Karadeniz, Ege Denizi ve Akdeniz'de Bulgar, Yunan ve Sırp limanlarını bombaladı; birçok gemi batırdı, kendisi de çok sayıda yara aldı; Osmanlı Devleti'nin yenilgisiyle sonuçlanan bu savaşta kazandığı başarılar nedeniyle halk arasında adı efsaneleşti
HAMİDOĞULLARI Türk beyliği, 1301-1423
ana madde Anadolu Beylikleri 1:246b
HAMİLELİK *bak.* **GEBELİK**
HAMİLKAR Kartacalı general, ö. İÖ y. 229; Hannibal'in babası; I. Kartaca Savaşı'nın (İÖ 264-241) son yıllarında Sicilya'daki Kartaca kuvvetlerine komuta etti

ilgili madde Hannibal 8:26a
HAMILTON Bermuda'nın başkenti
ilgili madde Bermuda 3:144a, görsel
HAMILTON Kanada'da, Ontario Gölü'nün batı kıyısında liman kenti; ilk sürekli yerleşim 1778'de başladı; ülkenin önde gelen sanayi, bankacılık ve meyvecilik merkezlerinden biridir; nüf. 306.434 (1981)
HAMILTON, ALEXANDER ABD'li devlet adamı, 1755-1804; 1787'deki Anayasa Kurultayı'na New York temsilcisi olarak katıldı; anayasayı ve cumhuriyet yönetimini savunan *The Federalist* adlı yazı dizisinin en önemli yazarı ve ABD'nin ilk hazine bakanıdır (1789-95)
ilgili madde Amerika Birleşik Devletleri 1:210a
HAMİ-SAMİ DİLLERİ *bak.* **AFRİKA-ASYA DİLLERİ**
HAMLAÇ *ya da* **Üfleç** *ya da* **Şalumo** havanın ya da oksijenin yanıcı bir gazla karıştırılarak yakılması ve alevin istenen hızda ve doğrultuda püskürtülmesi için kullanılan aygıt; kaynak, kesme ve lehim işlerinde kullanılır
ilgili maddeler
Hidrojen 8:157b
Kaynak 10:122b
Lehimleme 11:225b
Taşocağı :görsel 17:80
"HAMLET" Shakespeare'in tiyatro oyunu
ana madde Shakespeare 15:164b, 166a
ilgili madde Bernhardt 3:146a
HAMMAMİZADE DEDE EFENDİ *bak.* **İSMAİL DEDE EFENDİ**
HAMMARSKJÖLD, DAG Birleşmiş Milletler'in İsveçli genel sekreteri, 1905-61; 1953'te genel sekreterlik görevine seçildi; 1956'da Süveyş Bunalımı'nın çözümünde önemli rol oynadı; 1960'ta Birleşmiş Milletler Barış Gücü'nü Belçika Kongosu'na gönderdi; bir uçak kazasında öldü
HAMMURABİ Babil kralı, ö. İÖ 1750
madde başlığı Hammurabi 8:21b, görsel
ilgili madde Babil ve Asur uygarlıkları 2:251a
HAMMURABİ YASALARI günümüze ulaşmış en eksiksiz ve kusursuz Babil yasa derlemesi; Hammurabi döneminin (İÖ 1792-1750) sonlarında, onun verdiği yargısal kararların derlenmesiyle hazırlanmıştır; kabile göreneklerinin çok ötesinde bir gelişme düzeyini yansıtan yasalar kan davası ve kişisel misillemeyi kabul etmiyordu
ilgili maddeler
Adli tıp 1:37b
Babil ve Asur uygarlıkları 2:251a
Hammurabi 8:22a
Hukuk 8:214b
HAMPTON, LIONEL ABD'li caz müzikçisi, d. 1913; cazda vibrafonu ilk kez o kullanmıştır; canlı ritmi ve renkli sahne kişiliğiyle tanınır; özellikle *swing* müzikçisi olarak ünlüdür
ilgili madde Caz 4:138b
HAMSE İran ve Osmanlı divan edebiyatlarında bir şairin yazdığı beş mesneviye verilen ad; ilk kez İran edebiyatında Genceli Nizami ile başladı; Türk edebiyatında ilk hamseyi Alî Şir Nevai, Osmanlı divan edebiyatında da Hamdullah Hamdi (ö. 1563) yazdı; çoğunun konusunu İran kökenli aşk öyküleri oluşturur
HAMSİ
madde başlığı Hamsi 8:22a, görsel
ilgili maddeler
Balık 2:306b
Balıkçılık 2:316a
Doğayı koruma 5:262b
HAMSİN Afrika'nın kuzeyinde ve Arabistan'da, kış sonlarında ve bahar başlarında güneyden ya da güneydoğudan esen sıcak, kuru ve tozlu rüzgâr
ilgili madde Mısır 12:195b
HAMSİN *ya da* **Şavuot** Museviler'in üç büyük bayramından ikincisi; buğday hasadının başlangıcında kutlanan bir tarım şenliği olarak doğdu; Hamursuz Bayramı'ndan sonraki 50. günde kutlanır; ortaçağda, Tanrı'nın Sina Dağı'nda Hz. Musa'ya On Emir'i bildirmesiyle ilişkilendirildi; Hıristiyanlık'ta, Paskalya'dan sonraki 50. günde kutlanan Pentekostes Yortusu'na dönüşmüştür
ilgili madde Yahudiler ve Musevilik 19:76a
HAMSTER *bak.* **KESEĞEN**
HAMSUN, KNUT Norveçli yazar, 1859-1952; 20. yy başında gelişen Yeni-Romantizm'in edebiyattaki öncüsü olmuştur; ilk yapıtı, açlık çeken genç bir Norveçli yazarın öyküsü olan *Açlık* (1890) adlı romanıydı; yaşamı boyunca ilerlemeye karşı kayıtsız ya da eleştirel bir tutum benimsedi; II. Dünya Savaşı'nda Norveç'i işgal eden Almanlar'ı destekledi; 1920'de Nobel Edebiyat Ödülü'nü aldı
HAMUR Ağrı'nın ilçesi; dağlık bir bölgede bulunan ilçenin ekonomik olanakları kısıtlıdır; daha çok buğday ve arpa üretilir; nüf. (1990): ilçe 22.344, kasaba 3.154
HAMUR unlu yiyeceklerin yapımında kullanılan karışım
ilgili maddeler
Ekmek 6:89a vd.
Fırıncılık 6:281b vd.
Un ve un değirmeni 18:205a
HAMURSUZ BAYRAMI *ya da* **Pesah** Musevilik'te, İsrailoğulları'nın Mısır'daki tutsaklıktan kurtuluşunu anmak amacıyla kutlanan bayram; 14 Nisan'da başlar ve 7-8 gün sürer; aile içinde, *seder* adı verilen simgesel bir yemekle başlar; dualar okunur, ayinler düzenlenir; bayramın başında ve sonunda çalışmak yasaktır
ana madde Yahudiler ve Musevilik 19:75b, görsel
ilgili maddeler
İsa, Hz. 9:81b
Musa, Hz. 12:314b
Takvim 16:309b
HAN Eskişehir'in ilçesi; daha önce Çifteler ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 4.277, kasaba 1.874
HAN mimarlık
madde başlığı Han ve kervansaray 8:28b, görsel
ilgili maddeler
Anadolu Selçuklu Devleti 1:255b vd.
Diyarbakır: görsel 5:254
İslam sanatı 9:99a
Otel ve motel 13:244a
Türk mimarlığı 18:111b, görsel
HANAK Kars'ın ilçesi; topraklarını kaplayan dağların yüksek kesimlerindeki zengin otlaklar nedeniyle hayvancılık gelişmiştir; nüf. (1990): ilçe 29.633, kasaba 3.082
HANBELİ MEZHEBİ Sünnilik
madde başlığı Hanbeli mezhebi 8:23a
ilgili maddeler
İslam hukuku 8:98a
Sünnilik 16:207a
HANCOCK, THOMAS İngiliz sanayici ve mucit, 1786-1865
ilgili madde Kauçuk 10:104a
"HANÇERLİ HANIM" Glasstone'un balesi
ilgili madde Bale 2:305a
"HANDAN" Halide Edip Adıvar'ın romanı
ilgili madde Adıvar 1:33b
HÄNDEL, GEORG FRIEDRICH Alman besteci, 1685-1759
madde başlığı Händel 8:23b, görsel
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:167a
Konçerto 10:313b
Müzik 13:18a
Sonat 15:323b
HANDİKAP KOŞUSU binicilik
ilgili madde At yarışı 2:160a
HANEFİ MEZHEBİ Sünnilik
madde başlığı Hanefi mezhebi 8:24b
ilgili maddeler
İslam hukuku 9:98a
Sünnilik 16:207a
HANGÇOU *bak.* **HANGZHOU**
HANGUL Kore alfabesi
ilgili maddeler
Kore Cumhuriyeti 11:9a
Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti 11:12a
Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:237a
HANGZHOU *ya da* **Hangçou** Çin'de kent; Zhejiang yönetim bölgesinin merkezi; Güney Song hanedanının (1126-1279) başkentiydi; Marko Polo 13. yy'da kenti ziyaret etmişti; Hangzhou Körfezi'nin balçıkla dolmasından sonra önemi azaldı; 1949'dan sonra bir sanayi merkezi olarak gelişti; aynı zamanda bir turizm ve kültür merkezidir; nüf. 1.310.000 (1989)
ilgili maddeler
Çin Halk Cumhuriyeti 4:319a
Mimarlık 12:224b
HAN HANEDANI Çin
ana madde Çin Halk Cumhuriyeti 4:318a
ilgili madde Konfüçyüs ve Konfüçyüsçülük 10:315a
HANIMBALIĞI
ilgili madde Mercan resifi 12:152b, görsel
HANIMBÖCEĞİ *bak.* **UĞURBÖCEĞİ**
HANIMELİ
madde başlığı Hanımeli 8:24b, görsel
ilgili madde Tırmanıcı bitkiler 17:190a
HANIMELİGİLLER özellikle kuzey ılıman bölgelerde dağılmış 500 kadar odunsu çalı ve tırmanıcı bitki türünü içeren familya; Latince adı *Caprifoliaceae*
•Hanımeli; Kartopu; Mürver
"HANIMIN ÇİFTLİĞİ" Orhan Kemal'in romanı
ilgili madde Orhan Kemal 13:199b
HANİ balık
madde başlığı Hani 8:25b
HANİ Diyarbakır'ın ilçesi; ilin kuzeyindeki dağlık kesimde yer alır; tahıl ve meyve üretimi başlıca geçim kaynağıdır; nüf. (1990): ilçe 27.252, kasaba 10.266
HANİVA mezar heykelciği

ilgili madde İlkel sanatlar: görsel 8:332
HANKÂH tarikat merkezi
ilgili maddeler
Tarikatlar 17:52b
Tekke ve zaviyeler 17:115b
HANNİBAL *ya da* **Anibal** Kartacalı komutan, İÖ 247-182
madde başlığı Hannibal 8:26a, görsel
ilgili maddeler
Alp Dağları 1:181b
Baal 2:247b
Fil 6:292a
Kartaca Savaşları 10:77a vd.
Roma İmparatorluğu 14:262a
HANNOVER Almanya'da kent; Aşağı Saksonya eyaletinin merkezi; 1386'da Hansa Birliği'ne katıldı; 1815-66 arası, güçlü Hannover Krallığı'nın başkentiydi; şarap, deri, kömür, kereste ve tahıl üretimi ile motorlu taşıt ve makine sanayileri gelişmiştir; nüf. 505.718 (1987 tah.)
ilgili maddeler
Almanya 1:172a
Almanya Federal Cumhuriyeti 1:173a
HANOİ Vietnam
madde başlığı Hanoi 8:27b, görsel
ilgili madde Vietnam 19:9b
HANOVER HANEDANI Alman kökenli İngiliz krallık ailesi, 1714-1901; hanedanın kurucusu 1714'te I. George adıyla İngiltere kralı olan Hannover elektörü Georg Ludwig, son hükümdarı ise Kraliçe Victoria'dır; bu hanedandan beş kral, bir de kraliçe İngiltere tahtına çıkmıştır
HANÖNÜ Kastamonu'nun ilçesi; daha önce Taşköprü ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 7.360, kasaba 2.582
HANSA BİRLİĞİ Alman ticaret birliği
madde başlığı Hansa Birliği 8:28a
ilgili maddeler
Baltık Denizi 3:15a
Kent 10:170b
"HANSEL VE GRETEL" Grimm Kardeşler'in masal kitabı
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:13a
Grimm Kardeşler 7:232a
HANSEN HASTALIĞI *bak.* **CÜZAM**
HAPİSHANE *bak.* **CEZAEVİ**
HAPŞIRIK *bak.* **AKSIRIK**
"HARABAT" Ziya Paşa'nın antolojisi
ilgili madde Ziya Paşa 19:262a
"HARABELERİN ÇİÇEĞİ" Güntekin'in romanı
ilgili madde Güntekin 7:301a
HARAÇ İslam ülkelerinde yaşayan ve Müslüman olmayan yurttaşların devlete ödemekle yükümlü oldukları toprak vergisi; cizye• ile birlikte iki temel vergiden biriydi; toprağın büyüklüğüne göre ve elde edilen ürün üzerinden iki bölümde alınırdı; Osmanlı Devleti'nde de uygulanan bu vergi 1856 Islahat Fermanı'yla kaldırıldı
ilgili madde Osmanlı İmparatorluğu 13:242b
HARAKİRİ Japonya'da törensel intihar yöntemi; feodal dönemde, bir hakaretin öcünü alamamak ya da başasızlık durumlarında başvurulan onurlu bir davranış olarak görülürdü
ilgili madde Samuray 15:43a
HARALD I Norveç kralı, y. 860-y. 940
ilgili madde Norveç 13:109a
HARALD III Norveç kralı, 1015-66; 1066'da İngiltere'yi istila etti, ama İngiltere Kralı II. Harold karşısında yenilgiye uğradı
ilgili maddeler
Oslo 13:230a
Vikingler 19:15a
HARAM İslam dininde kesin olarak yasaklanmış eylem; kişisel ya da toplumsal açıdan kötü ya da zarar verici eylemleri kapsar; bu yasaklara uymayanlar bu dünyada kınanır, bazı durumlarda cezalandırılır ve toplumdan dışlanır, ahirette ise azap çeker
HARAR Etiyopya'da kent; Hararge ilinin merkezi; deniz düzeyinden 1.800 m yükseklikte; büyük olasılıkla 7. yy'da kuruldu; bugünkü yeni kent, Müslüman Adal Emirliği'nin başkenti olan, surlarla çevrili eski kentin çevresinde gelişmiştir; kahve ve tahıl ticaretinin merkezidir; nüf. 62.160 (1984 geç.)
HARARE Zimbabve
madde başlığı Harare 8:30b, görsel
ilgili madde Zimbabve 19:257b
HARBİN pinyin **Haerbin** Çin'de kent; kuzeydoğudaki Heilongjiang yönetim bölgesinin merkezi; başlangıçta küçük bir balıkçı köyüydü; 19. yy sonlarında, Doğu Çin Demiryolu'nun yapılmasıyla gelişmeye başladı; makine, ulaşım araçları, dokuma ve gıda sanayileri önem taşır; nüf. 2.930.000 (1989)
ilgili madde Mançurya 12:35a
HARÇ inşaat malzemesi; tuğla, taş ya da beton blok gibi öğeleri birbirine bağlamak için kullanılan, kireç ya da çimento ile kum ve su karışımı
ilgili madde Tuğla 17:310a, görsel
HARDAL
madde başlığı Hardal 8:31a, görsel
HARDAL GAZI I. Dünya Savaşı'nda kimyasal silah olarak kullanılan ve çok sayıda insanın ölümüne neden olan zehirli gaz; gözleri tahriş eder, akciğerlerde iltihaplanmaya ve ciltte ödemlere yol açar
ilgili maddeler
Kimyasal savaş 10:270b
Klor 10:288a
HARDALİYE içecek
ilgili madde Kırklareli 10:221a
HARDANGER FİYORDU *ya da* **Hardangerfjorden** Norveç'in ikinci büyük fiyordu; Kuzey Denizi'nden Hardanger Yaylası'na kadar 112 km boyunca uzanır; en derin yeri 891 m; iki yanındaki yüksek dağlardan dökülen görkemli çağlayanlarla ülkenin en güzel manzaralı fiyortlarından biri ve canlı bir turizm merkezidir
HARD DİSK *bak.* **SABİT DİSK**
HARDY, THOMAS İngiliz yazar, 1840-1928
madde başlığı Hardy 8:31b, görsel
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:25b
HAREKE
ilgili madde Arapça 1:313a, 313b
HAREKET biyoloji
ilgili maddeler
Bebek 3:108a
Bitki 3:233a
Hayvan 8:96b
Kas 10:79b vd.
HAREKET fizik
madde başlığı Kuvvet ve hareket 11:143b
ana madde İvme 9:155a
ilgili maddeler
Eylemsizlik 6:243b vd.
Görelilik kuramı 7:205a vd.
Sürtünme 16:207b
HAREKET DUYUSU
ana madde Duyular 5:324b vd.
HAREKETLİ KÖPRÜ *ya da* **Açılır kapanır köprü**
ana madde Köprü 11:57b
HAREKETLİ SOYUT 1950'lerde ABD'de Soyut Dışavurumculuk akımı içinde gelişen resim üslubu; en belirgin özelliği, şiddetli ve sürekli fırça vuruşlarıyla boyayı tuvalin üstüne gelişigüzel damlatarak ya da akıtarak oluşturulan rastlantısal biçimlerdir; Jackson Pollock ve Willem de Kooning bu eğilimin başlıca temsilcileridir
ilgili madde Dışavurumculuk 5:211b
HAREKET ORDUSU 31 Mart Olayı'nı bastırmak üzere hazırlanan ordu
ilgili maddeler
Abdülhamid II 1:18a
Birinci ve İkinci Meşrutiyet 3:213b
HAREKET SİNİRİ
ilgili maddeler
Beyin 3:161b, 163b
Sibernetik 15:191a
Sinirler ve sinir sistemi 15:245b vd.
HAREKET YASASI *bak.* **NEWTON'IN HAREKET YASALARI**
HAREM
madde başlığı Harem 8:32b, görsel
ilgili madde Topkapı Sarayı 17:240a, görsel
HAREMAĞASI *ya da* **Kızlarağası**
ilgili madde Harem 8:33b
"HAREMDE DÖRT KADIN" Refiğ'in filmi
ilgili madde Türk sineması 18:136b
HAREM-İ ŞERİF Mekke
ilgili maddeler
Kâbe 9:234b
Suudi Arabistan: görsel 16:196
HAREZM Türkmenistan ile Özbekistan arasında tarihi bölge
ilgili madde Harezmşahlar 8:34a, 35a
HAREZMŞAHLAR Türk devleti, 1077-1231
madde başlığı Harezmşahlar 8:34a
ilgili maddeler
Anadolu Selçuklu Devleti 1:253a
Bayrak 3:90a
İlhanlılar 8:328b
HARF
ana maddeler
Alfabe 1:144b
Yazı 19:124a vd.
ilgili maddeler
İşaretleşme 9:138b vd.
Konuşma 10:320b vd.
HARF DEVRİMİ Türkiye'de, 1 Kasım 1928'de kabul edilen bir yasayla Arap alfabesinden Latin alfabesine geçilmesi
ilgili madde Atatürk 2:127a
HARG ADASI İran; Basra Körfezi'nin kuzeyindeki bu küçük ada, dev tankerlere petrol yüklenen bir istasyondur
ilgili maddeler
Basra Körfezi 3:60b
İran 9:68b
HARGREAVES, JAMES İngiliz mucit, y. 1720-78
madde başlığı Hargreaves 8:35a, görsel
ilgili madde Dokumacılık 5:279a

HARİCİLİK İslam tarihinde ilk siyasal mezhep; Sıffin Savaşı'nda (656) hakeme başvurulmasına karşı çıkanlarca temeli atıldı; Emeviler döneminde yandaş kazanarak genişledi; Hariciler, kendi görüşlerine katılmayan herkesi dinden çıkmış saydıkları için birçok olaya yol açtılar; düzenledikleri ayaklanmalar kanlı biçimde bastırılınca, 750'ye doğru güçleri azaldı
ilgili maddeler
Ali, Hz. 1:150b
Halifelik 8:7a
İslam 9:97a
HARİKAN tropik fırtına
ilgili madde Rüzgâr 14:315a, görsel
HARİRİ Arap yazar, 1054-1122; Arap edebiyatında kısa ve uyaklı öykü türünün öncüsüdür; düzyazı ile şiiri bağdaştırarak Arapça'nın dil ve anlatım olanaklarını zenginleştirdi; en ünlü yapıtı olan *Makamat* Osmanlı edebiyatını da etkilemiştir
ilgili madde Arap edebiyatı 1:315b
HARİTA
madde başlığı Harita ve haritacılık 8:35b, görsel
ilgili maddeler
Atlas 2:144a
Batlamyus 3:80a, görsel
Coğrafya 4:198b, görsel
Denizler ve okyanuslar 5:165b
İbn Haldun: görsel 8:261
Matematik 12:3a
Piri Reis 14:79b, görsel
Pusula 14:164b
HARİZMİ Arap matematik, astronomi ve coğrafya bilgini, y. 780-y. 850; kapsamlı bir cebir kitabı yazmış ve logaritmanın kullanımına öncülük etmiştir; logaritma terimi de Harizmi'nin batı dillerindeki adından kaynaklanır; Nil Irmağı'nın gölden çıktığını belirten ilk kişi de gene Harizmi'dir
HARKOV SSCB'de kent; 1656'da Harkov Irmağı üzerinde bir kale olarak kuruldu; II. Dünya Savaşı'nda büyük yıkıma uğradı; onarılarak yeniden kurulan çağdaş kent, aynı adlı yönetim biriminin merkezidir; yakınındaki Donets kömür yataklarıyla bağlantılı önemli bir ulaşım, sanayi, kültür ve eğitim kentidir; nüf. 1.611.000 (1989)
ilgili madde Ukrayna 18:178b
HARLEM ABD'nin New York kentinde semt; Manhattan Adası'nın kuzeyinde; ilk yerleşme 1658'de başladı; bugün nüfusun hemen hepsi Siyahlar ile Porto Rikolular'dan oluşur; aşırı nüfus yoğunluğu, işsizlik ve etnik çatışmalar nedeniyle yaşam koşulları kötüleşmiştir
ilgili madde New York 13:69a
HARLEM RÖNESANSI Siyah Amerikan edebiyatında 1920'lerde başlayan canlanma ve yaratıcılık dönemi; 1929'daki Büyük Dünya Bunalım'la birlikte sona ermiştir
ilgili madde New York 13:69a
HARMAN tahılların ve tohumlarından yararlanılan öbür bitkilerin tanelerini sap ve samandan ayırma işlemi
ilgili maddeler
Hindistan: görsel 8:170
Tarım tarihi 17:29a vd.
Tarım ve hayvancılık 17:34a vd.
HARMANCIK Bursa'nın ilçesi; daha önce Orhaneli ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 12.149, kasaba 3.210
HARMANDALI Türk halk oyunu
ilgili madde Halk dansları: görsel 8:11
HARMAN MAKİNESİ
ilgili maddeler
Tarım makineleri 17:20a, 20b
Tarım tarihi 17:29b
HARMATTAN Sahra Çölü'nde özellikle kış aylarında kuzeydoğudan ya da doğudan esen ve Afrika'nın batı bölgelerinde kasırgalara yol açan kuru ve sıcak rüzgâr
ilgili madde Togo 17:226a
HAROLD II İngiltere'nin son Anglosakson kralı, 1020-66; dokuz ay süren krallığı, Hastings Savaşı'nda Normandiya Dükü William komutasındaki Norman istilacılar karşısında yenilgiye uğrayıp öldürülmesiyle son bulmuştur
ilgili maddeler
Edward 6:47b
İngiltere 9:41a
Kuyrukluyıldız 11:148b
William 19:55b
HARP AKADEMİSİ silahlı kuvvetlere kurmay subay yetiştiren askeri eğitim kurumu; Türkiye'de ilk kez 1848'de Harbiye Mektebi içinde bir sınıf olarak açıldı; 1909'da *Erkân-ı Harbiye Mektebi* adıyla ayrı bir okul oldu, 1928'de de bugünkü adını aldı; Kara, Hava ve Deniz Harp akademileri, silahlı kuvvetlerde en az yedi yıl hizmet görmüş subaylar arasından her yıl yarışma sınavıyla aldığı öğrencilere bilim ve uzmanlık eğitimi verir
ilgili madde Askeri okullar 2:62b
•Deniz Harp Akademisi; Hava Harp Akademisi; Kara Harp Akademisi
HARP MADALYASI Osmanlı İmparatorluğu
ilgili madde Madalya ve nişanlar 11:309a
HARP OKULU
•Deniz Harp Okulu; Hava Harp Okulu; Kara Harp Okulu
HARPUT Elazığ'da bucak merkezi köy; 19. yy'a kadar Doğu Anadolu'daki en önemli kültür ve ticaret merkezlerinden biriydi
ilgili madde Elazığ 6:98a, 98b vd.
HARPUT KALESİ Elazığ
ilgili madde Elazığ: görsel 6:97
HARPYA KARTALI Orta ve Güney Amerika'da yaşayan büyük yırtıcı kuş
ilgili maddeler
Amazon Irmağı: görsel 1:197
Kartal 10:78b
HARPYALAR Yunan-Roma mitolojisinde, büyük olasılıkla birer rüzgâr perisi olan yaratıklar; kadın yüzlü, çirkin kuşlar olarak betimlenirlerdi
ilgili madde Aeneis 1:38a
HARRAN Şanlıurfa'nın ilçesi; daha önce Akçakale ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 29.592, kasaba 2.267
ilgili maddeler
Güneydoğu Anadolu Bölgesi 7:293b
Harran Ovası 8:38a vd.
Şanlıurfa 16:234b, görsel
HARRAN MEDRESESİ Şanlıurfa
ilgili maddeler
Harran Ovası 8:38b
Şanlıurfa 16:234b, görsel
HARRAN OVASI *ya da* **Altınbaşak Ovası** Güneydoğu Anadolu Bölgesi
madde başlığı Harran Ovası 8:38a, görsel
ilgili maddeler
Güneydoğu Anadolu Bölgesi 7:292b
Şanlıurfa 16:233b
HARRIER uçak
ilgili maddeler
Hava kuvvetleri: görsel 8:76
Jet motoru: görsel 9:212
HARRISON, BENJAMIN ABD başkanı, 1833-1901; Cumhuriyetçi Parti adayı olarak katıldığı 1889 seçimini kazanarak 23. başkan oldu; yönetimi, yenilikçi dış politikasıyla tanınır; 1893'teki başkanlık seçiminde Grover Cleveland karşısında yenilgiye uğradı
HARRISON, JOHN İngiliz saat yapımcısı, 1693-1776
ilgili maddeler
Duyarlı ölçü aletleri 5:319a
Saat 14:322a
HARŞİT ÇAYI Karadeniz Bölgesi; uzunluğu 160 km
ilgili madde Gümüşhane 7:258b
HARTUM Sudan
madde başlığı Hartum 8:39a
ilgili madde Sudan 16:162a vd.
HARTUM KUŞATMASI 1884-85; Mehdi'ye bağlı kuvvetler Sudan'ın başkenti Hartum'u 10 ay süreyle kuşattılar; İngiliz general Charles Gordon komutasındaki Mısırlılar kenti savundular; kentin ele geçmesi ve Gordon'ın öldürülmesi İngiltere'de kamuoyunun tepkisine ve hükümetin suçlanmasına yol açtı
HARUN Hz. Musa'nın kardeşi ve İbraniler'in önderi, İÖ 14. yy
ilgili maddeler
Musa, Hz. 12:314b
Uğur taşı 18:177b
HARUN REŞİD Abbasi halifesi, 763-809
madde başlığı Harun Reşid 8:39b
ilgili maddeler
Abbasiler 1:11b
Arabistan 1:310a
HARVARD ÜNİVERSİTESİ ABD'nin Massachusetts eyaletindeki Cambridge kentinde, ülkenin en eski üniversitesi; 1636'da kuruldu; adını, Püriten papaz John Harvard'dan almıştır
ilgili madde Üniversite ve yüksekokullar 18:267b
HARVEY, WILLIAM İngiliz hekim, 1578-1657; kan dolaşımını ve kalbin pompalama görevini keşfetmiştir
ilgili maddeler
Anatomi 1:263b
Fizyoloji 6:311b
Kan 9:302a
Tıp 17:182b
HARYANA Hindistan'da eyalet
ilgili madde Pencap 14:43a
HARZ DAĞLARI Almanya'da dağ sırası; Weser ve Elbe ırmakları arasında; uzunluğu 92 km, ortalama yüksekliği 400 m; büyük ölçüde arduvaz, kumtaşı ve kireçtaşından oluşur; en yüksek doruğu 1.142 m'lik Brocken'dir
ilgili madde Kobalt 10:289b
HAS Osmanlı toprak düzeni
ilgili maddeler
Osmanlı İmparatorluğu 13:243a
Tımar 17:177b
HASA, EL- *bak.* **LAHSA**

HAŞİMİ ÜRDÜN KRALLIĞI
ilgili madde Ürdün 18:278b
HATAY
madde başlığı Hatay 8:49b, görsel, harita
ilgili madde Akdeniz Bölgesi 1:111b vd.
HATAY ARKEOLOJİ MÜZESİ Antakya, Hatay
ilgili maddeler
Hatay 8:53a
Müzeler ve sanat galerileri 13:12a
HATAYİ süsleme sanatı
ilgili madde Ciltçilik 4:192b
HATAYİ Şah İsmail'in şiirlerinde kullandığı mahlas
•Şah İsmail
HATAY SORUNU
ana madde Hatay 8:51b
HATİCE, HZ. Hz. Muhammed'in karısı
ilgili madde Muhammed, Hz. 12:303a, 303b
HATİCE SULTAN SARAYI İstanbul
ilgili madde Saray: görsel 15:59
HATMİ ebegümecigiller familyasından, anayurdu Avrupa'nın doğusu ve Afrika'nın kuzeyi olan bitki; oval yaprakları ve pembemsi beyaz çiçekleri vardır; yaprak, çiçek ve kök gibi çelitli bölümlerinden yaraları iyileştirmek ve göğsü yumuşatmak için yararlanılır
ilgili madde Gülhatmi 7:254a vd.
HAT SANATI
madde başlığı Hat sanatı 8:55a, görsel
ilgili maddeler
Grafik sanatlar 7:224a
İslam sanatı 9:98b, 100a
Katı' 10:94b
Yazı 19:124a, 125b
•Kaligrafi
HATŞEPSUT Eski Mısır kraliçesi, hk. d. İÖ 1503-1482; daha önce hiçbir kraliçenin erişemediği kadar büyük güç kazanmış, firavunlara özgü bütün unvan, giysi ve simgeleri kullanmıştır
ilgili maddeler
Savaş ve savaş araçları: mezar: görsel 15:76
Teb: mezar: görsel 17:99
HATTAT
ana madde Hat sanatı 8:55b
ilgili maddeler
Babür 2:256b
Ebru 6:37b
Tuğra 17:310b
HATT-I HÜMAYUN Osmanlı padişahlarının yazılı buyrukları; padişah bir konuyla ilgili olarak sadrazamın sunduğu belgenin üstüne el yazısıyla buyruğunu yazar ya da herhangi bir konuda doğrudan yazılı buyruk gönderirdi; III. Murad döneminde (1574-95) başlayan bu uygulama 1832'de kaldırıldı
•Tanzimat
HATTİLER halk
ilgili maddeler
Boğazköy 3:265a
Çorum 5:42b
Hititler 8:185b
Kapadokya 10:10a
Nevşehir 13:63a
Sivas 15:263b
HATTUŞAŞ Boğazköy yakınlarında eski Hitit Krallığı'nın başkenti
ana madde Boğazköy 3:265a vd.
ilgili madde Hititler 8:186a vd.
HATUNİYE MEDRESESİ Karaman
ilgili maddeler
Anadolu Beylikleri 1:249a
Karaman: görsel 10:41
HAUPTMANN, GERHART Alman yazar, 1862-1946; 20. yy'ın ilk yarısının en önemli oyun yazarıdır; ünlü oyunlarından *Dokumacıların İsyanı*'nda (1892), Silezyalı dokumacıların 1844'teki ayaklanmasını konu aldı; Almanya'da Doğalcılık akımının yerleşmesinde rol oynadı; daha sonra bu akımdan koparak, oyunlarında masal ve destan öğelerine yer verdi; 1912'de Nobel Edebiyat Ödülü'nü aldı
ilgili maddeler
Alman edebiyatı 1:162b, görsel
Tiyatro sanatı 17:215a
HAURA Hindistan'da, Bengal'in batı kesiminde kent; köprüyle Kalküta'ya bağlıdır; jüt üretimi önem taşır
ilgili madde Kalküta 9:287a
HAUSA DİLİ Nijerya'nın kuzey kesimlerinde konuşulan en yaygın dil; Afrika-Asya dil ailesinin Çad öbeğindendir
ilgili maddeler
Afrika dilleri 1:52b, 53b
Gana 7:69b
Nijerya 13:79b
HAUSALAR Nijerya'nın kuzeybatısı ile Nijer'in güneyinde yaşayan halk; Afrika'daki en büyük etnik gruptur; çoğu Müslüman'dır ve tarımla geçinirler; nüf. y. 12 milyon
ilgili madde Nijerya 13:80b
HAUY, VALENTIN Fransız eğitimci, 1745-1822; kör çocukları eğitti; "körlerin babası ve koruyucusu" olarak anılır
ilgili madde Körlük 11:63b
HAV dokumacılık
ilgili madde Dokumacılık 5:286a
HAVA
madde başlığı Hava 8:57a, görsel
ilgili maddeler
Akciğer 1:107a vd.
Atmosfer 2:151a vd.
Balon 3:10a vd.
Bulut 4:55b vd.
Çevre kirliliği 4:283a
Çiy, kırağı ve don 4:329b vd.
Çözelti ve asıltı 5:48b
Esneklik 6:209b
Gaz 7:83a
Hoverkraft 8:210b
Karbon dioksit ve karbon monoksit 10:56a vd.
Lavoisier 11:217b
Nem 13:50b vd.
Rüzgâr 14:308b vd.
Sera 15:131a vd.
Serap 15:133b
Solunum 15:315a vd.
Sürtünme 16:208b vd.
Yağmur 19:67a vd.
•Hava durumu; *havayla çalışan makineler, örn.* Hava pompası; *havanın bileşenleri, örn.* Hidrojen
HAVA AKIMI
ilgili madde Planör 14:91a, 91b
HAVAALANI *bak.* **HAVALİMANI**
HAVA BASINCI *bak.* **ATMOSFER BASINCI**
HAVA BOŞLUĞU *bak.* **VAKUM**
HAVACILIK
madde başlığı Havacılık tarihi 8:59a, görsel
•Aeronotik; Hava taşıtı; Uçuş
HAVA ÇALKANTISI rüzgârın yönünde ve hızındaki değişikliklerin yol açtığı atmosfer olayı; yükselti arttıkça etkisi azalır; yerin yüzeyine yakın kesimlerde, ısınan toprağın yarattığı konveksiyon akımları nedeniyle öğle saatleri, hava çalkantılarının en yoğun olduğu zamandır
"HAVADA BULUT" Abasıyanık'ın öykü kitabı
ilgili madde Abasıyanık 1:11a
HAVADAN AĞIR TAŞIT *bak.* **AERODİN**
HAVADAN HAFİF TAŞIT *bak.* **AEROSTAT**
HAVADAN HAVAYA GÜDÜMLÜ FÜZE
ilgili madde Güdümlü füzeler 7:251a
HAVADAN KARAYA GÜDÜMLÜ FÜZE
ilgili madde Güdümlü füzeler 7:251a
HAVA DİRENCİ
ilgili maddeler
Bisiklet sporu 3:228a
Sürtünme 16:208a
Uçak 18:158b
HAVA DURUMU
madde başlığı Hava durumu 8:69a, görsel
ana madde Meteoroloji 12:172a vd.
ilgili madde Aşınma 2:105b
•Bulut; Don; İklim; Rüzgâr; Sis; Yağış
HAVA FOTOĞRAFÇILIĞI
ilgili maddeler
Arkeoloji 2:21b vd., görsel
Fotoğrafçılık 7:11b
Harita ve haritacılık 8:37b
HAVAGAZI
ana madde Gaz 7:85a
ilgili maddeler
Kömür 11:46a
Yakıt 19:78a
HAVAGAZIYLA AYDINLATMA
ana madde Aydınlatma 2:231a vd.
HAVAGEMİSİ *bak.* **GÜDÜMLÜ BALON**
HAVA HARP AKADEMİSİ Türk Hava Kuvvetleri'ne kurmay subay yetiştiren askeri eğitim kurumu; 1937'de kuruldu; bugün Harp Akademileri Komutanlığı'na bağlı olarak İstanbul'da etkinliğini sürdürmüktedir
ilgili maddeler
Askeri okullar 2:62b
Hava kuvvetleri 8:79a
HAVA HARP OKULU Türk Hava Kuvvetleri'ne pilot adayı subay yetiştiren askeri yüksekokul; 1951'de Eskişehir'de kuruldu, daha önce Deniz ve Kara Harp okullarından yetişen subaylar uçuş okulunda eğitilerek hava subayı oluyorlardı; 1954'te İzmir'e, 1967'de de İstanbul'a taşınan okulun eğitim süresi dört yıldır
ilgili madde Askeri okullar 2:62b
HAVAİ FİŞEK
madde başlığı Havai fişek 8:72a, görsel
ilgili madde Roket 14:254b
HAVAİ HAT
ilgili maddeler
Elektrik enerjisi 6:110a
Kablo 9:237b vd.
HAVA İNDİRME TÜMENİ havadan düşman hatlarının gerisine taşınan piyade birliği
ilgili madde Kara kuvvetleri 10:39a
HAVA KESESİ *bak.* **YÜZME KESESİ**

İngiltere 9:34b
Londra 11:280a
HEAVISIDE, OLIVER İngiliz fizikçi, 1850-1925
ilgili madde Radyo 14:177b
HEBBEL, FRIEDRICH Alman şair ve oyun yazarı, 1813-63; Alman tiyatrosuna yeni bir psikolojik boyut getirdi; tarihsel trajedilerdeki çatışmaları oyunlaştırmada Hegel'in tarih kavramından yararlanmıştır
ilgili madde Alman edebiyatı 1:162b
HEBRID ADALARI İskoçya'nın Atlas Okyanusu kıyıları açıklarında ada grubu; bir yay biçiminde uzanan adalar İç ve Dış Hebridler olarak ikiye ayrılır; halkı hayvancılık, balıkçılık ve dokumacılıkla geçinir
ilgili madde İskoçya 9:93a
"HEBRIDLER UVERTÜRÜ" *ya da* **"Fingal Mağarası"** Mendelssohn'un uvertürü
ilgili maddeler
Bale 2:299a
Mendelssohn 12:146a
HEBRON Ürdün; ülkenin en eski kentlerinden biridir; 635'ten beri bir Arap kenti olmakla birlikte, Haziran 1967'deki Altı Gün Savaşı'ndan bu yana İsrail işgali altındadır; Kutsal Kitap'ın Eski Ahit bölümünde İbrahim, İshak, Yakub ve Davud peygamberlerle ilişkilendirildiğinden Yahudiler'in dört kutsal kentinden biridir; günümüzde bir tarım ve ticaret merkezidir; nüf. 75.000 (1984 tah.)
ilgili madde Ürdün 18:279b
HECENİN BEŞ ŞAİRİ *ya da* **Beş Hececiler** *ya da* **Hececiler**
madde başlığı Hecenin Beş Şairi 8:115a
ilgili maddeler
Milli Edebiyat 12:221a
Türk edebiyatı 18:39b
HECE ÖLÇÜSÜ *ya da* **Hece vezni** dizelerdeki hece sayısının eşit olmasına dayanan şiir ölçüsü
ilgili maddeler
Hecenin Beş Şairi 8:115a
Koşma 11:25a
Tekerleme 17:110a
HECİN DEVESİ
ilgili madde Deve 5:203a
"HEDDA GABLER" Ibsen'in tiyatro oyunu
ilgili maddeler
Ibsen 8:268a
Tiyatro sanatı 17:215b
HEDEF televizyon
ilgili madde Televizyon 17:136b vd.
HEGEL, GEORG WILHELM FRIEDRICH Alman düşünür, 1770-1831
madde başlığı Hegel 8:115a, görsel
ilgili maddeler
İdealizm 8:289a
Marx 12:84a
Rasyonalizm 14:203b
HEIDEGGER, MARTIN Alman düşünür, 1889-1976; Varoluşçuluk akımının önde gelen temsilcilerindendir
ilgili madde Varoluşçuluk 18:306a
HEIDELBERG Almanya'da kent; Baden-Württemberg eyaletinde, Neckar Irmağı kıyısında; 1720'ye kadar Ren Pfalz'ın merkeziydi; Otuz Yıl Savaşları'nda büyük zarar gördü; Heidelberg Şatosu kente egemen bir tepededir; yapıların çoğu barok üsluptadır; Heidelberg Üniversitesi (1386) Almanya'daki en eski yükseköğretim kurumudur; sanayi gelişmekle birlikte, en önemli ekonomik etkinlik turizmdir; nüf.136.227 (1987 tah.)
HEIFETZ, JASCHA Rus asıllı ABD'li kemancı, 1901-87; özenli yorumu ve teknik ustalığıyla tanınmıştır; 12 yaşındayken Avrupa'yı dolaşarak konser vermeye başladı; 1917'de ABD'ye gitti; 1975'te Güney California Üniversitesi'nde adına bir müzik kürsüsü kuruldu
HEILONGJIANG *ya da* **Heylungkyang** Çin Halk Cumhuriyeti'nde eyalet
ilgili maddeler
Çin Halk Cumhuriyeti: görsel 4:311
Mançurya 12:34b
HEINE, HEINRICH Alman şair, 1797-1856
madde başlığı Heine 8:116b, görsel
ilgili maddeler
Alman edebiyatı 1:162a, görsel
Schubert 15:95b
Schumann 15:96b
Sirenler 15:253a
Şarkı 16:243a
HEINKEL 178 uçak
ilgili madde Havacılık tarihi 8:66a
HEINKEL 196 uçak
ilgili madde Havacılık tarihi 8:66a
HEINLEIN, ROBERT A. ABD'li yazar, 1907-88; bilimkurgunun bir edebiyat türü olarak gelişmesine büyük katkıda bulunmuştur
ilgili madde Bilimkurgu 3:189b
HEINRICH IV Kutsal Roma-Germen imparatoru, 1050-1106; 1054'te Alman kralı, 1084'te de Kutsal Roma-Germen imparatoru oldu; Papa VII. Gregorius ile arasındaki anlaşmazlık nedeniyle papayı görevinden azletti; papa da onu aforoz etti; İtalya'ya düzenlediği seferde Roma'yı ele geçirdi; papayı görevden aldıysa da papalıkla barışı gerçekleştiremedi
ilgili maddeler
Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu 11:132b
Roma İmparatorluğu 14:269a
HEISENBERG, WERNER KARL Alman fizikçi, 1901-76
madde başlığı Heisenberg 8:117a
HEKATAİOS Eski Yunanlı yazar, ü. İÖ 6. yy; coğrafya alanında bilinen ilk kitabı yazmıştır
ilgili maddeler
Aydın 2:224a
Coğrafya 4:199b
Milet 12:219a
HEKİMHAN Malatya'nın ilçesi; oldukça yüksek bir bölgede yer alır; kuzeydeki Yama Dağı hayvancılık açısından önem taşır; nüf. (1990): ilçe 42.467, kasaba 13.612
ilgili madde Doğu Anadolu Bölgesi 5:272a
HEKİMOĞLU ALİ PAŞA Osmanlı sadrazamı, 1689-1758; üç kez sadrazamlığa getirildi (1732-35, 1741-43 ve 1754) ; Avusturya ve İran savaşlarındaki başarısıyla tanınır
ilgili madde Cezzar Ahmed Paşa 4:176b
HEKSAKLOROFEN antiseptik olarak kullanılan kimyasal madde
ilgili madde Antiseptik 1:299a
HEKTAR alan ölçüsü birimi
ilgili maddeler
Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:77
Alan ve hacim 1:130b
HEKTO uluslararası birimler sisteminde kullanılan önek
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:78
HEKTOR Yunan mitolojisi
madde başlığı Hektor 8:117b, görsel
ilgili maddeler
Aşil 2:108b
İlyada 9:13b vd.
Truva Savaşı 17:304a vd.
HELEN *bak.* **TRUVALI HELEN**
"HELENA" Öripides'in tiyatro oyunu
ilgili madde Öripides 13:280a
HELENİSTİK DÖNEM İÖ 323'ten sonra Eski Yunan uygarlığının yayılmasıyla başlayan tarihsel dönem
ana madde Eski Yunan 6:207a
ilgili maddeler
Efes 6:49b
İran sanatı 9:73a
Nemrut Dağı 13:52a
HELIGOLAND KÖRFEZİ SAVAŞI 1914
ilgili madde Birinci Dünya Savaşı 3:208a
HELİKOPTER
madde başlığı Helikopter 8:118b, görsel
ilgili maddeler
Havacılık tarihi 8:67a
Hava kuvvetleri 8:75b vd.
Hava taşıtları 8:86b
Kurtarma çalışmaları 11:111b, görsel
Vietnam Savaşı: görsel 19:12
HELİOPOLİS Mısır'da eskiçağ kenti
ilgili maddeler
Dikilitaş 5:219b
Eski Mısır 6:189b
HELİOS Yunan mitolojisi
ilgili maddeler
Dünyanın Yedi Harikası 6:16a
Efsane ve mitler 6:53a
HELLE Yunan mitolojisinde Athamas ile Nephele'nin kızı, Phriksos'un kız kardeşi
ilgili madde Altın Post 1:190b
HELLER, JOSEPH ABD'li yazar, d. 1923; II. Dünya Savaşı sonrası başkaldırı edebiyatının en seçkin örneklerinden olan *Şike* (1961) adlı romanıyla büyük ün kazandı; bu romanı sonradan sinemaya da uyarlandı
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:226b
HELLESPONTOS *bak.* **ÇANAKKALE BOĞAZI**
HELLMAN, LILLIAN ABD'li kadın senaryo ve oyun yazarı, 1905-84; 1930'larda oyun yazmaya başladı; *Küçük Tilkiler* (1939) ve *Ren Bekçileri* (1941) gibi yapıtlarında adaletsizliğe, sömürüye ve bencilliğe karşı çıktı
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:228a
Tiyatro sanatı 17:217a
HELMHOLTZ, HERMANN VON Alman bilim adamı, 1821-94; fizyoloji, optik, elektrodinamik ve meteoroloji alanlarına önemli katkılarda bulundu; özellikle enerjinin korunumu yasasıyla tanınır
ilgili madde Seurat 15:153b
HELMONT, JAN BAPTIST VAN Flaman bilim adamı, 1580-1644; değişik gaz türlerin bulunduğunu saptayan ilk kişidir
ilgili madde Karbon dioksit ve karbon monoksit 10:56b
HELOÏSE Fransız rahibe, y. 1101-64; Abélard'ın öğrencisi ve karısı
•Abélard
HELOT Sparta'da devletin mülkiyetindeki

köle; her helot toprağa bağlıydı ve bir Sparta yurttaşının toprağını işlemekle yükümlüydü
ilgili maddeler
Eski Yunan 6:203a
Sparta 16:47a, 46a
HELSINGÖR Danimarka
ilgili madde Danimarka 5:77a
HELSINKI Finlandiya
madde başlığı Helsinki 8:122b, görsel
ilgili madde Finlandiya 6:303a
HELSINKI ANLAŞMALARI 1975; Avrupa Güvenliği ve İşbirliği Konferansı sonucunda imzalanan bir dizi anlaşma; Helsinki Nihai Senedi denen bu anlaşmalara Arnavutluk dışındaki tüm Avrupa devletleri ile ABD ve Kanada katıldı; anlaşmalarla, II. Dünya Savaşı sonrasında belirlenen sınırlar tanındı; insan hak ve özgürlükleri vurgulandı; ekonomi, bilim ve toplumsal konular ile başka alanlarda işbirliği desteklendi
HELVA genellikle un ve irmikten yapılan tatlı; Balkanlar'da ve Anadolu'da yaygındır; içine katılan değişik maddelere göre tahinhelvası, susamhelvası, kozhelva, ketenhelva, peynirhelvası gibi adlarla anılır; dinsel ve toplumsal önemi olan günlerde helva yapmak yaygın bir gelenektir
HELVACI KABAĞI *bak.* **KESTANE KABAĞI**
HELYOGRAF
ilgili maddeler
İletişim: görsel 8:323
İşaretleşme 9:141a
HELYOTROP *bak.* **HEMATİT**
HELYUM
madde başlığı Helyum 8:123a, görsel
ilgili maddeler
Astronomi 2:75b
Balon 3:10a, 11a
Bulutsu 4:57b
Düşük sıcaklıklar fiziği 6:32b
Güdümlü balon 7:247a
Hava 8:57b
Radyoaktiflik 14:183b
Yıldız 19:170b
HEMATİT *ya da* **Helyotrop** *ya da* **Kantaşı** y. % 70 demir içeren en önemli demir cevheri; adını, doğada en bol rastlanan türünün kırmızı renkli olması nedeniyle kan anlamındaki Yunanca bir sözcükten almıştır
ilgili maddeler
Aşındırıcı 2:105b
Oniks 13:18b
Uğur Taşı: görsel 18:177
HEMATOLOJİ kanın yapısı, işlevi ve hastalıklarıyla ilgilenen tıp dalı; 17. yy'da alyuvarları keşfeden Antonie van Leeuwenhoek tarafından temelleri atıldı; 20. yy'ın başında Karl Landsteiner kan gruplarını keşfetti
HEMİMORFİT çinko cevheri
ilgili madde Çinko 4:325a
HEMINGWAY, ERNEST ABD'li yazar, 1899-1961
madde başlığı Hemingway 8:124a, görsel
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:225b
HEMİPLEJİ *bak.* **YARIM FELÇ**
HEMODİYALİZ *ya da* **Kan diyalizi**
ilgili madde Böbrek 3:326a, görsel
HEMODİYALİZ MAKİNESİ *bak.* **YAPAY BÖBREK**
HEMOFİLİ aşırı ve engellenemeyecek biçimde kanamalarla ortaya çıkan kalıtsal hastalık; kanın pıhtılaşmasını sağlayan etkenin eksikliğinden kaynaklanır; özellikle erkekleri etkiler, ama hastalığı sonraki kuşaklara taşıyan kadınlardır; belirtileri kanama, deride ve yumuşak dokuda çürükler, eklemlerde şişmedir; pıhtılaşmayı sağlayan ilaçlar ve kan nakliyle tedavi edilebilir
ilgili maddeler
Kalıtım ve genetik 9:284a
Kalıtsal hastalıklar 9:285b
Kan 9:303b
HEMOGLOBİN kanda bulunan ve dokulara oksijen taşıyan protein; omurgalıların alyuvarlarında bulunur; oksijen taşırken oksihemoglobin adını alır ve parlak kırmızı renklidir; oksijeni dokulara bıraktıktan sonra rengi morumsu maviye döner
ilgili maddeler
Kan 9:299b vd.
Protein 14:148b
HEMOLİTİK KANSIZLIK
ilgili madde Kan 9:303b
HEMOROİT *bak.* **BASUR**
HEMŞİN Rize'nin ilçesi; daha önce Pazar ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 5.102, kasaba 3.018
HEMŞİRELİK
madde başlığı Hemşirelik 8:125b, görsel
ilgili maddeler
Hastane 8:47a
Nightingale 13:72a vd.
HENDEK Sakarya'nın ilçesi; topraklarının büyük bölümünü Hendek Ovası oluşturur; tarım modern yöntemlerle yapılır; Hendek kasabasında küçük sanayi gelişmiştir; nüf. (1990): ilçe 60.268, kasaba 23.397
HENDEK SAVAŞI 627; Hz. Muhammed'in kutsal savaşlarındandır; Mekkeliler'in saldırısına karşı Medine kenti çevresinde kazılan hendeklerde yapıldığından bu adla anılır; Mekkeliler bu savunma düzenini aşamayınca Müslümanlar bir karşı saldırıyla Mekke ordusunu dağıttılar
ilgili madde Muhammed, Hz. 12:304a
HENDERSON, FLETCHER ABD'li caz piyanisti, 1898-1952; "büyük orkestra" cazının öncülerindendir
ilgili madde Caz 4:138a
HENDRIX, JIMI ABD'li blues ve rock gitarcısı, 1942-70; elektrogitarı çalışındaki yaratıcılıkla ünlendi; 1960'larda gençlik karşıt kültürünün simgelerinden biri oldu; aşırı dozda aldığı uyuşturucunun etkisiyle öldü
ilgili maddeler
Gitar: görsel 7:159
Pop müzik 14:122a
HENEKEN *Agave* cinsinden çokyıllık bitki; anayurdu Yucatán Yarımadası'dır; yapraklarından elde edilen sarımsı lifler halat yapımında kullanılır
ilgili madde El Salvador 6:139a
HENRI II Fransa kralı, 1519-59; Catherine de Médicis'nin kocası; 1547'de tahta çıktı; Huguenotlar•'a uyguladığı yoğun baskılarla ülkesini iç savaşa sürüklemiştir
HENRI IV Bourbon hanedanından gelen ilk Fransa kralı, 1553-1610; 1572'de III. Henri adıyla Navarra kralı oldu; 1589'da Fransa tahtına çıktı; krallığa bütünüyle egemen olabilmek için dokuz yıl mücadele etti; 1598'de, Protestanlar'a çok geniş haklar tanıyan Nantes Fermanı'nı ilan etti; hükümdarlık döneminde Fransa ekonomik ve mali açıdan güçlendi
ilgili maddeler
Reform 14:208a
Suikast 16:170b
HENRIQUE O NAVEGADOR *bak.* **GEMİCİ HENRIQUE**
HENRY ölçü birimi
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:79
HENRY, O. *bak.* **O. HENRY**
HENRY I İngiltere kralı, 1068-1135
ana madde Henry 8:127a
HENRY II İngiltere kralı, 1133-89
ana madde Henry 8:127b
ilgili maddeler
İrlanda Cumhuriyeti 9:76b
Louis 11:286a
Yüz Yıl Savaşları 19:225b
HENRY III İngiltere kralı, 1207-72
ana madde Henry 8:127b
ilgili maddeler
Banyo ve hamam 3:32a
Louis 11:286a
HENRY IV İngiltere kralı, 1367-1413
ana madde Henry 8:127b
ilgili maddeler
Güller Savaşı 7:255a
Richard 14:237a
HENRY V İngiltere kralı, 1387-1422
ana madde Henry 8:128a
ilgili maddeler
Jan Dark 9:183b
Yüz Yıl Savaşları 19:226b
HENRY VI İngiltere kralı, 1421-71
ana madde Henry 8:128a
ilgili madde Güller Savaşı 7:255a vd.
HENRY VII *ya da* **Henry Tudor** İngiltere kralı, 1457-1509
ana madde Henry 8:128a
ilgili maddeler
Güller Savaşı 7:256a
İngiltere 9:41b
İrlanda Cumhuriyeti 9:76b
Richard 14:238a
HENRY VIII İngiltere kralı, 1491-1547
ana madde Henry 8:128b, görsel
ilgili maddeler
Elizabeth 6:132a
İngiltere 9:41b vd.
İrlanda Cumhuriyeti 9:76b
Katolik Kilisesi 10:98a
Mary 12:87a
Reform 14:207b
Sansür 15:54a
Tenis 17:145b
Yazı 19:125a
HENRY TUDOR *bak.* **HENRY VII**
HENTBOL
madde başlığı Hentbol 8:129a, görsel
ilgili madde Olimpiyat Oyunları: tablo 13:162
"HENÜZ ON YEDİ YAŞINDA" Ahmed Midhat Efendi'nin romanı
ilgili madde Ahmed Midhat Efendi 1:91a
HEPATİT *ya da* **Karaciğer iltihabı** hastalık etkeni olan virüs türüne göre üçe ayrılır; mikroplu sulardan ve yiyeceklerden bulaşan hepatit A, özellikle sterilize edilmemiş şırıngalardan kaynaklanan hepatit B ve etkeni henüz belirlenememiş olan hepatit C; belirtileri ateş, halsizlik, karın bölgesinde ağrı ve sarılık•'tır
ilgili madde Karaciğer 10:26a

HEPBURN, KATHARINE ABD'li kadın sinema ve tiyatro oyuncusu, d. 1909; Hollywood'un daha önce pek benimsemediği güçlü kişilikli kadın tipleri yarattı; birçok filmde Spencer Tracy ile birlikte oynadı; *Sabah Zaferi* (1933), *Beklenmeyen Misafir* (1967), *Kış Aslanı* (1968) ve *Altın Göl* filmleriyle dört kez en iyi kadın oyuncu Oskar Ödülü'nü aldı
ilgili madde Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:223b

HEPÇİL hem bitkisel, hem hayvansal maddelerle beslenen hayvan
ilgili madde Beslenme ağı 3:152a

HEPHAİSTOS Yunan mitolojisinde ateş tanrısı; demircilerin ve zanaatçıların koruyucusuydu; atölyesinin Etna Yanardağı'nın altında olduğuna inanılırdı; Afrodit'in kocasıdır; Roma mitolojisindeki karşılığı Vulcanus'tu
ilgili maddeler
Efsane ve mitler 6:54b
Pandora 13:307b

HERA Yunan mitolojisi
madde başlığı Hera 8:131a
ilgili maddeler
Herakles 8:131b vd.
Paris 13:329a
Truva Savaşı 17:304a vd.
Zeus 19:250b

HERAKLEİON *bak.* **İRAKLİON**

HERAKLEİOS Bizans imparatoru, y. 575-641; 610'da tahta çıktı; imparatorluk yönetimini ve ordularını yeniden düzenleyerek güçlendirdi; 622-626 arasında Persler'e karşı başarılı seferler düzenledi; Suriye, Filistin, Mısır ve Mezopotamya'daki Bizans topraklarını Araplar'a kaptırdı
ilgili maddeler
Bizans İmparatorluğu 3:251a vd.
Sasaniler 15:70a

HERAKLEİTOS Eski Yunanlı filozof, İÖ y. 540-y. 480; ateşi, evrendeki düzenin temel maddesi sayan kozmoloji kuramıyla tanınır; karşıtlar arasındaki bağlantı ve birlik ile değişmenin sürekliliğini vurgulamıştır
ilgili madde Maddecilik 11:312b

HERAKLES Yunan mitolojisi
madde başlığı Herakles 8:131a, görsel
ilgili maddeler
Amazonlar 1:198b
Promete 14:145b
Truva 17:302a

HERAKLİDLER Lidya'da Trak kökenli hanedan, İÖ y. 1185-680
ilgili madde Lidya 11:248a

HERAPATİT
ilgili maddeler
Işık 8:254a
Polarılma 14:103b

HERAT Afganistan'da kent; aynı adlı ilin yönetim merkezi; deniz düzeyinden 922 m yüksekte kuruludur; nüfus yoğunluğu yüksek, verimli tarımsal alanların bulunduğu bir bölgede yer alır; eskiçağdan kalma kalesi kente egemen konumdadır; birçok eski yapı kalıntısı ve bir 15. yy camisi bulunur; el sanatları, dokumacılık, halı, pamuk ve pirinç üretimi; nüf. 140.323 (1988)

HERBARYUM
ilgili madde Botanik bahçeleri 3:309b

HERCAİMENEKŞE
madde başlığı Hercaimenekşe 8:132b, görsel
ilgili madde Alp bitkileri: görsel 1:178

HERCULANEUM İtalya'da eskiçağ kenti; Napoli'nin 8 km güneydoğusundadır; küçük ama zengin bir kentti; 69'daki depremden zarar gördü; 79'da, Vezüv Yanardağı'nın patlaması sonucunda lavlar altında kaldı
ilgili maddeler
Arkeoloji 2:19a
Lav 11:215b
Roma İmparatorluğu: görsel 14:267, 273
Yanardağ 19:84a

HERDEMTAZE *bak.* **ÖLMEZÇİÇEK**

HERDEMYEŞİL *ya da* **Yaprakdökmeyen** yapraklarını yıl boyunca dökmeyen bitki
ilgili maddeler
Ağaç 1:66b
İğneyapraklılar 8:293b
Orman 13:206b
Yaprak 19:97b vd.

HERDER, JOHANN VON Alman eleştirmen, ilahiyatçı ve filozof, 1744-1803; Coşkunluk Akımı'nın başlıca temsilcilerinden biri olarak tarih felsefesine ve kültüre yeni bir anlayışla yaklaşmıştır; Romantik akımın öncüleri arasındadır
ilgili madde Alman edebiyatı 1:161b, görsel

HERGÉ asıl adı **Georges Rémi** Belçikalı karikatürcü
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:12b
Karikatür 10:70b

HERİK
ilgili madde Koyun 11:30a

HERKÜL Roma mitolojisi
ilgili madde Herakles 8:131b

HERKÜLBÖCEĞİ Güney Amerika'ya özgü çok iri böcek
ilgili madde Kınkanatlılar 10:212a

HERMAFRODİT *bak.* **ERDİŞİ**

HERMES Yunan mitolojisi
madde başlığı Hermes 8:133a, görsel
ilgili maddeler
Merkür 12:158b
Pandora 13:307b
Praksiteles 14:140b

HERMON DAĞI *ya da* **Cebelü'ş-Şeyh** Suriye'de, dorukları karla kaplı sırt; Suriye-Lübnan sınırında; yüksekliği 2.814 m; Şeria Irmağı'nın iki ana kolu buradan doğar; Musa ve Yeşu döneminde, İsrailoğulları'nın topraklarının kuzeybatı sınırıydı; güneybatı yamaçları Golan Tepeleri'nin bir bölümünü oluşturur
ilgili madde Şeria Irmağı 16:261a

"HERNANI" Hugo'nun tiyatro oyunu
ilgili madde Hugo 8:213b

HERNÁNDEZ, JOSÉ Arjantinli yazar, 1834-86
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:209b

HERO Yunan mitolojisi
madde başlığı Hero ile Leandros 8:134b
ilgili madde Çanakkale Boğazı 4:246b

HERODES Yahuda'nın Roma tarafından atanmış kralı, İÖ 73-4; İÖ 37'de kral oldu; büyük bayındırlık işleri gerçekleştirdi, ülkesinde refahı artırdı; yaptığı işlerin en önemlilerinden biri Süleyman Tapınağı'nı tümüyle yeniden inşa ettirmesidir; yaşamının son yıllarında ruhsal dengesi iyice bozulmuş ve çeşitli entrikaların odağı haline gelmiştir
ilgili maddeler
Meryem, Hz. 12:162a
Tapınak 17:7b

HERODOT Eski Yunanlı tarihçi, İÖ y. 488-430
madde başlığı Herodot 8:133b
ilgili maddeler
Babil 2:249a
Başlık ve şapka 3:63b
Bodrum 3:261a
Etrüskler 6:221a
İskitler 9:92a
İyonya 9:159a
Karayolu 10:48b
Kilikya 10:254a
Lidya 11:248a
Mısır 12:194a
Pamuk 13:298a
Tarih 17:41b
Thermopilai Savaşı 17:174b
Tıp 17:178b
Yunanca 19:205b

HERON *bak.* **İSKENDERİYELİ HERON**

HERONİON Antakya, Hatay
ilgili madde Hatay: görsel 8:51

HEROON Bergama, İzmir
ilgili madde Bergama 3:134b

HÉROULT, PAUL L. Fransız kimyacı, 1863-1914; 1886'da alüminyumu cevherlerinden elektrolizle ayırma yöntemini buldu
ilgili madde Alüminyum 1:191b

HERSCHEL, CAROLINE LUCRETIA Alman asıllı İngiliz kadın astronom, 1750-1848; ağabeyi Sir William Herschel'a çalışmalarında yardım etti; üç bulutsu ve sekiz kuyrukluyıldız keşfetti
ilgili madde Herschel 8:135a

HERSCHEL, SIR JOHN İngiliz astronom, 1792-1871; Sir William Herschel'in oğlu; Güney Afrika'ya giderek güney yarıküredeki gökcisimleri üzerinde çalıştı; ozalit basım tekniğini geliştirdi; fotoğrafçılık alanına birçok bilimsel katkıda bulunmuştur
ilgili madde Herschel 8:135b

HERSCHEL, SIR WILLIAM Alman asıllı İngiliz astronomi bilgini, 1738-1822
madde başlığı Herschel 8:134b, görsel
ilgili maddeler
Astronomi 2:74b
Gözlemevi 7:216b
Teleskop 17:133b
Uranüs 18:208b, 210b

HERSEK Yugoslavya'da bölge; 1463-1908 arasında Osmanlı egemenliğinde kaldı
ilgili maddeler
Balkanlar 2:334b
Fatih Sultan Mehmed 6:263b

HERSEKLİ ARİF HİKMET Türk şair, 1839-1903; divan şiirinin son önemli temsilcilerindendir; şiirlerinde duygudan çok düşünce ağır basar; *Divan*'ı 1916'da basılmıştır
ilgili madde Türk edebiyatı 18:37a

HERTZ fizikte, saniyedeki çevrim sayısını (frekans) göstermek için kullanılan birim; adını Heinrich R. Hertz'den alır
ilgili maddeler
Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:79
Ses 15:143b
Sesüstü dalgalar 15:151b

HERTZ, HEINRICH RUDOLF Alman fizikçi, 1857-94; elektromanyetik dalgaların boylarını ve hızını ölçtü; ışığın elektromag-

•Sıvı hidrojen

HİDROJEN BOMBASI *ya da* **Termonükleer bomba** enerjisini çekirdek kaynaşmasından alan, yıkıcı gücü son derece yüksek nükleer silah; 1949'da Edward Teller'in önerisi ve katkısıyla ABD'li bilim adamlarınca geliştirildi; atom bombasından çok daha güçlüdür; bugüne kadar hiçbir savaşta kullanılmamıştır
ilgili maddeler
Atom 1:157b
Bomba 3:284b
Chadwick 4:177a
Enerji: görsel 6:154
Hidrojen 8:158a
Nükleer enerji 13:122b
Oppenheimer 13:192a
Russell 14:304b
Silahsızlanma 15:211a

HİDROJEN FLÜORÜR *ya da* **Hidroflüorik asit**
ilgili madde Flüor ve flüorür 6:319a

HİDROJEN KLORÜR suda çözünen, keskin kokulu, renksiz gaz
ilgili maddeler
Amonyak 1:239a
Hidroklorik asit 8:158a vd.

HİDROJENLEME hidrojen molekülü ile bir element ya da bileşik arasında gerçekleşen kimyasal tepkime
ana madde Hidrojen 8:157b

HİDROJEN PEROKSİT *ya da* **Oksijenli su** ağartıcı ve antiseptik olarak kullanılan renksiz sıvı; kimyasal formülü H_2O_2
ilgili maddeler
Ağartma 1:76a
Antiseptik 1:299a
Dokumacılık 5:284a
Katalizör 10:90b

HİDROJEN SÜLFAT *bak.* **SÜLFÜRİK ASİT**

HİDROJEN SÜLFÜR *ya da* **Kükürtlü hidrojen** çürük yumurta gibi kokan, renksiz, çok zehirli gaz
ilgili maddeler
Gaz 7:83a
Gümüş 7:256b
Kükürt 11:172a

HİDROJEN-3 *bak.* **TRİTYUM**

HİDROKARBON yalnızca hidrojen ve karbon atomlarından oluşan, gaz, sıvı ya da katı haldeki organik bileşik; petrolün ve doğal gazın temel bileşenidir; karbon atomlarının bir zincir oluşturacak biçimde birbirine bağlanmasıyla alifatik, zincirlerin halka oluşturacak biçimde biraraya gelmesiyle aromatik hidrokarbonlar oluşur; doymuş hidrokarbonlar yalnızca tekli bağ içerir ve başka bileşiklerle tepkimeye girmez; doymamış hidrokarbonlar, yapılarındaki çift ve üçlü bağlar nedeniyle kolayca tepkimeye girer ve plastik, deterjan, kauçuk üretiminde kullanılır
ilgili maddeler
Benzen 3:133b
Çevre kirliliği 4:283a
Flüor ve flüorür 6:319a
Gaz 7:85a
Hidrojen 8:157b
Karbon 10:55a
Kauçuk 10:102b
Petrol 14:61b
Polimer 14:104b

HİDROKLORİK ASİT *ya da* **Tuzruhu**
madde başlığı Hidroklorik asit 8:158a
ilgili maddeler
Asetilen 2:58b
Asit 2:60a
Bor ve boraks 3:303b
Glikoz 7:179a
Gübre 7:245a
Lehimleme 11:225a
Mide 12:205a
Nitrik asit 13:89a
Sindirim 15:220a
Turnusol 18:10a
Tuz 18:16b

HİDROKSİL
ilgili madde Baz 3:104b

HİDROLİK
madde başlığı Hidrolik 8:158b, görsel

HİDROLİK ASANSÖR su gücüyle çalışan yük asansörü
ilgili madde Asansör 2:54b

HİDROLİK DİNAMOMETRE
ilgili madde Hidrolik 8:160b

HİDROLİK EKSKAVATÖR
ilgili madde Kazı makineleri 10:135b vd.

HİDROLİK FREN motorlu taşıtlarda, yağ basıncıyla çalışan bir piston yardımıyla tekerleklerin dönmesini engelleyen düzenek
ilgili maddeler
Fren 7:46a
Hidrolik 8:160a
Motorlu taşıtlar 12:286b
Pascal 14:18a
Sıvı 15:188a

HİDROLİK KRİKO
ilgili maddeler
Hidrolik 8:160a
Tünel 18:21a

HİDROLİK MAKİNE hareket ettirici güç olarak su basıncından yararlanan makinelerin ortak adı
ana madde Hidrolik 8:159b vd.

HİDROLİK MATKAP
ilgili maddeler
Hidrolik 8:159b
Tünel 18:20a

HİDROLİK PRES çok az güç uygulayarak metalleri ya da başka gereçleri presleme olanağı veren düzenek
ana madde Hidrolik 8:159b, görsel
ilgili maddeler
Pascal 14:18a
Sıvı 15:188a

HİDROLİK SİLİNDİR
ilgili maddeler
Fren 7:46a
Hidrolik 8:159b vd., görsel
Motorlu taşıtlar 12:286b

HİDROLİZ bir bileşiğin suyla verdiği tersinir ayrışma tepkimesi
ilgili madde Sabun ve sabun yapımı 14:328a

HİDROLOJİ yeryüzündeki su örtüsünün (hidrosferin) dağılımını, kaynaklarını, buharlaşma ve yağış yoluyla atmosfer ile yeryüzü arasındaki dolaşımını inceleyen bilim dalı
ilgili madde Jeofizik 9:199a

HİDROMETRE *ya da* **Yoğunlukölçer** sıvıların yoğunluğunu ölçmeye yarayan aygıt
ilgili madde Yoğunluk 19:185a

HİDROPLAN denizin üstünde büyük bir hızla kayarak yol alacak biçimde tasarımlanmış küçük, motorlu tekne
ilgili maddeler
Deniz tekneleri 5:182a
Hidrofoil 8:156a

HİDROSFER Dünya'nın yüzeyini ya da yüzeyine yakın katmanlarını kaplayan, yer yer karalarla kesintiye uğramış su örtüsü; kutuplardaki buzul takkelerinde donmuş, okyanuslarda, denizlerde ve yeraltı kaynaklarında sıvı, atmosferde ise buhar halinde bulunan bütün yüzey ve yeraltı sularını kapsar
ilgili madde Dünya 6:11a

HİDROSİYANİK ASİT *bak.* **PRUSİK ASİT**

HİDROSTATİK
ilgili madde Fizik 6:308b

HİDROTERAPİ *bak.* **SU TEDAVİSİ**

HİDROTROPİZM *ya da* **Suya yönelim**
ilgili madde Bitki 3:233a

HİERAPOLİS Denizli kentinin yakınında, İÖ y. 190'da kurulmuş eski Frigya kenti; Bergama Kralı II. Eumenes tarafından kurulduğu sanılır; Roma döneminde genişledi, 1334'teki büyük depremden sonra terk edildi; en önemli kalıntılar hamam, tiyatro ve sütunlu iki caddedir; Pamukkale de kentin yakınındadır
ilgili maddeler
Denizli 5:169a, görsel
Pamukkale 13:301a vd.

HİERON II Siracusa tiranı, ö. İÖ y. 216; Mamertinus denen Campania'lı paralı askerleri bozguna uğratınca halk tarafından hükümdar seçildi, İÖ y. 270; İÖ 263'te Roma ile antlaşma yapmak zorunda kaldı
ilgili madde Arşimet 2:40a

HIERRO İspanya'da ada; Kanarya Adaları'nın en küçüğü ve en batıda yer alanıdır; ekonomisi tarıma dayanır; nüf. 6.408 (1981)
ilgili madde Kanarya Adaları 9:323a

HİF mantarlarda, miselyum denen dokuyu oluşturan iplikçikler
ilgili madde Mantarlar 12:50b

HI-FI SES SİSTEMİ sesin elektronik yoldan üretilmesinde kullanılan, yüksek duyarlıklı aygıt; terimin kökeni, "aslına çok sadık" anlamındaki İngilizce *high-fidelity* sözcükleridir; plak, magnetik bant, kompakt disk ya da radyo sinyali gibi bir ses ya da müzik kaynağı ile bir ses yükselteci ve bir ya da daha çok hoparlörden oluşur
ana madde Ses kaydı 15:150a
ilgili madde Sibernetik 15:191b

HİGROMETRE *ya da* **Nemölçer** atmosferdeki bağıl nemi ölçmeye yarayan aygıt
ilgili maddeler
Hava durumu 8:69b
Nem 13:51b

HİJYEN hastalıklardan korunmak amacıyla uyulması gereken sağlık ve temizlik kuralları
ilgili maddeler
Banyo ve hamam 3:32a, 32b
Bebek 3:108a
Salgın hastalıklar 15:33a

HİKÂYE *bak.* **ÖYKÜ**

HİKSOSLAR *bak.* **HYKSOSLAR**

HİLAL *ya da* **Ayça**
ilgili maddeler
Ay 2:212a
Güneş sistemi 7:275b

HİLAL-İ AHMER *bak.* **KIZILAY**

HİLAR MAĞARALARI Diyarbakır
ilgili madde Diyarbakır: görsel 5:256

HILLARY, EDMUND Yeni Zelandalı dağcı

ve kâşif, d. 1919. 1953-te Nepalli dağcı Tenzing Norgay ile birlikte ilk kez Everest'in doruğuna ulaşmayı başardı; 1955-58 arasında Antarktika daki keşif çalışmalarına katıldı
ilgili maddeler
Everest Dağı 6:226b
Nepal 13 54b

HİLVAN Şanlıurfa'nın ilçesi; kuzeyindeki toprakları Fırat Irmağı sular. Aşağı Fırat Projesi kapsamındaki sulama sistemi tamamlandığında ilçede tarımın gelişmesi beklenmektedir; nüf. (1990): ilçe 35.566, kasaba 14.152

HİMALAYA DAĞLARI Asya
madde başlığı Himalaya Dağları 8:160b, harita
ilgili maddeler
Brahmaputra 4:14a
Buzul ve buzullaşma 4:78b
Dağ 5:54a vd.
Everest Dağı 6:226a
Ganj Irmağı 7:74a
Indus Irmağı 9:18a
Kampçılık: görsel 9:295
Nepal 13:54a, görsel
Tibet 17:191b, görsel

HİMALAYA SEDİRİ
ilgili madde Sedir 15:106b

HİMATİON Eski Yunan'da giysinin üzerine sarılan atkı
ilgili madde Giysi 7:162b

HINDEMITH, PAUL Alman besteci ve müzik kuramcısı, 1895-1963; Nazi yönetimiyle anlaşamayarak Almanya'dan ayrıldı; Türkiye'ye gelerek çağdaş bir müzik eğitim sisteminin kurulmasına önemli katkılarda bulundu; 1946'da ABD yurttaşlığına geçti; çocuklar için müzikli oyundan bale müziğine ve senfonilere kadar uzanan değişik türlerde yapıtlar verdi; dizisel sisteme karşı çıkarak, geleneksel tonalitenin genişletilmesine dayanan bir armoni sisteminin ilkelerini ortaya koydu
ilgili madde Alman sanatı ve müziği 1:167b

"HINDENBURG" güdümlü balon
ilgili madde Güdümlü balon 7:248b

HINDENBURG, PAUL VON Almanya cumhurbaşkanı, 1847-1934; I. Dünya Savaşı'nda Doğu Prusya'daki Alman kuvvetlerine komuta etti; ulusal kahraman olarak büyük saygınlık kazandı; Naziler'e karşı olmakla birlikte, iktidarı ele geçirmelerini önleyemedi; buna karşılık Hitler'in şansölyeliği sırasında onu içten destekledi
ilgili maddeler
Almanya 1:170b
Hitler 8:191a

HİNDİ
madde başlığı Hindi 8:162b, görsel
ilgili madde Tarım ve hayvancılık 17:41a

HİNDİ AKBABASI Yenidünya akbabalarından, uzun kanatlı ve uzun kuyruklu kuş; tüyleri koyu renkli, gagası ve bacakları siyah, başındaki tüysüz deri kırmızıdır
ilgili madde Akbaba 1:106b, görsel

HİNDİBA *ya da* **Frenksalatası** sebze olarak yenen yaprakları nedeniyle özellikle Avrupa'da tarımı yapılan bitki; 1 m'ye kadar boylanır; parçalı yaprakları ve açık mavi renkli çiçekleri vardır
ilgili madde Çiçek 4:299b

HİNDİ DİLİ *bak.* **HİNTÇE**

HİNDİSTAN
madde başlığı Hindistan 8:163a, görsel
ana maddeler
Hindular ve Hindu dini 8:175a vd.
Hint edebiyatı 8:177b vd.
Hint sanatı 8:178b vd.
ilgili maddeler
Afganistan 1:42a
Aritmetik 2:9b
Asya 2:84a
Aşçılık 2:97b vd.
Badminton 2:263a
Baharat Yolu 2:272b
Banyan 3:31a
Banyo ve hamam 3:31a
Batik: Hintli kadınlar: görsel 3:78
Bhutan 3:171b vd.
Birinci Dünya Savaşı 3:207a
Buda ve Budacılık 4:38b, 39b vd
Büyük İskender 4:87b
Cinnah 4:193a
Çan: görsel 4:235
Çay 4:264b, 265a
Dans 5:80a, görsel
Doğu Hint Kumpanyası 5:274a
Efsane ve mitler 6:54a, 56b
Eğitim 6:65b
Elmas 6:134a
Fildişi ve fildişi oymacılığı 6:293b
Gama 7:67b
Gandhi: İndira ve Raciv 7:71a vd.
Gandhi: Mohandas 7:72a vd.
Giysi 7:164b, görsel
Güney Afrika 7:279b
Hac 7:315a
Hastane 8:45a
Hazır giyim sanayisi 8:112b
Heykel 8:142b
Hint-Türk İmparatorluğu 8:180b vd.
İngiliz Uluslar Topluluğu 9:28a, 30a
İpek 9:64b
İpek Yolu 9:66b
Kast 10:83a
Kent 10:169b
Keşmir 10:197a vd.
Kıtlık ve açlık 10:231b
Lokanta 11:274b
Mimarlık 12:224b
Mistisizm 12:245b
Muson 12:317a
Mülteci 12:330b
Müzik 13:16b
Nehru 13:48b
Nepal 13:55b
Nüfus 13:114a
Pakistan 13:291b vd.
Pantomim 13:308a
Pencap 14:42a vd.
Pirinç 14:176a
Sığır 15:176b
Sihler 15:203b vd.
Sulama 16:176a
Takvim 16:311a
Tapınak 17:8a vd.
Tarım tarihi 17:23a
Taşkın 17:76b
Tıp 17:178b
Tibet 17:193b vd.
Tunç Çağı 17:322a
•*eyaletler, kentler ve yüzey biçimleri, örn.* Bengal; Bombay; Büyük Hint Çölü; Dekkan Yaylası; Gucerat; İndus Irmağı; Yeni Delhi

HİNDİSTANCEVİZİ
madde başlığı Hindistancevizi 8:174a, görsel
ilgili maddeler
Ceviz 4:167a
Meyve 12:184b

HİNDİSTAN FİLİ *bak.* **ASYA FİLİ**

HİNDİSTAN GERGEDANI
ana madde Gergedan 7:135b, görsel
ilgili maddeler
Boynuz 3:322a, görsel
Soyu azalan türler: görsel 16:30

HİNDİSTAN KAPISI Bombay, Hindistan
ilgili madde Bombay: görsel 3:286

HİNDİSTAN KAPLANI
ilgili madde Kaplan 10:16a, 17a, görsel

HİNDİSTAN PİTONU
ilgili madde Piton 14:85a, 85b

HİNDİSTAN ULUSAL KONGRESİ *ya da* **Kongre Partisi** Hindistan'da siyasal parti; 1885'te kuruldu; İngiltere'ye karşı verilen bağımsızlık mücadelesine önderlik etti; 1947-77 ve 1980-89 arasında sürekli iktidarda kaldı; Mahatma Gandhi, Nehru, İndira Gandhi ve Raciv Gandhi önderleri arasındaydı
ilgili maddeler
Gandhi 7:73a
Hindistan 8:172a
Nehru 13:48b

HİNDU DİNİ
madde başlığı Hindular ve Hindu dini 8:175a, görsel
ana madde Din 5:231a
ilgili maddeler
Asya: hacılar: görsel 2:86
Banyan 3:31a
Banyo ve hamam: hacılar: görsel 3:32
Efsane ve mitler 6:56b
Endonezya: tören: görsel 6:149
Gandhi 7:73b
Güneydoğu Asya sanatı 7:296b vd.
Hac 7:316a
Hindistan 8:167b vd.
Hint edebiyatı 8:177a
Kast 10:83a
Köpek 11:52b
Mistisizm 12:245b vd.
Pakistan 13:291b
Takvim 16:331a
Tanrı 16:324a
Tapınak 17:8a
Varanasi 18:305a vd.
Yoga 19:183a vd.

HİNDUKUŞ DAĞLARI Orta Asya; büyük bölümü Afganistan'ın kuzeydoğu kesiminde olmak üzere y. 1.600 km boyunca uzanır; en yüksek noktası 7.600 m; kuzeybatısındaki Ceyhun vadisi ile güneydoğudaki İndus vadisi arasında subölümü çizgisini oluşturur
ilgili maddeler
Afganistan 1:40b
Pakistan 13:289b

HİNDUSTANİ 1947'deki bölünmeden önce Hindistan'da *lingua franca* olarak kullanılan dil; Delhi'nin kuzeyi ile doğusunda konuşulan Khari Boli lehçesine dayanır; Hint-Türk İmparatorluğu döneminde tüccarlar aracılığıyla bütün Hindistan'a yayıldı; bu dile adını veren ve bir sözlük hazırlayan John Borthwick Gilchrist (1759-1841) adlı İngiliz, Hindustani'nin geliştirilmesine büyük katkıda bulundu; Hintçe ve Urduca bu dilden türemiş iki edebiyat dili-

dir

HİNDU TAKVİMİ
ilgili madde Takvim 16:311b

HINES, EARL ABD'li caz piyanisti, orkestra şefi ve besteci, 1905-83; caz tarihinin ilk 30 yılı içinde en etkili olan cazcılardan biridir; piyanodan neredeyse bakır üflemeli bir çalgı gibi sesler çıkarırdı; geliştirdiği üslupla kendinden sonraki caz piyanistlerini büyük ölçüde etkilemiştir
ilgili madde Caz 4:138a

HİNT-AVRUPA DİLLERİ Avrupa'nın büyük bölümü ile Avrupalılar'ın yerleştiği başka bölgelerde ve Asya'nın güney ve güneybatısında yaygın olarak konuşulan dillerin oluşturduğu dil ailesi; bu diller, 5 bin yıldan daha uzun bir süre önce Karadeniz'in kuzeyindeki bozkırlarda konuşulduğu sanılan, yazıya geçmemiş bir dilden türemiştir
ana madde Avrupa dilleri 2:185b vd.
ilgili maddeler
Avrupa 2:184a
Dil 5:226b
•*diller ve dil grupları, örn.* Germen dilleri; İtalik diller; Kelt dilleri; Roman dilleri

HİNT AYAKLANMASI 1857-58; İngiliz Doğu Hint Kumpanyası'nın hizmetindeki Hintli askerler tarafından başlatılan ve kısa sürede geniş bir bölgeye yayılarak İngiliz sömürge yönetimine karşı genel bir başkaldırıya dönüşen ayaklanma; başarısızlıkla sonuçlanmasına karşın, sonradan yönetimde bazı değişiklikler yapıldı ve bu konularda Hintliler'in de görüşü alınmaya başladı
ilgili maddeler
Doğu Hint Kumpanyası 5:274a
Hindistan 8:171b

HİNTÇE *ya da* **Hindi dili** Hindistan'ın resmi dili; Hint-Avrupa dil ailesinin Hint-Ari dilleri kolundandır; 150 milyondan fazla kişinin anadilidir; Devanagari yazısıyla yazılan edebi Hintçe, Sanskritçe'den büyük ölçüde etkilenmiştir

HİNTDARISI
ilgili maddeler
Darı 5:89a
Ekmek 6:86a

HİNT EDEBİYATI
madde başlığı Hint edebiyatı 8:177b

HİNTİNCİRİ *bak.* **FRENKİNCİRİ**

HİNTKİRAZI *bak.* **MANGO**

HİNT KOBRASI
ilgili madde Kobra 10:290b vd., görsel

HİNT LOTUSU
ilgili madde Lotus 11:284b

HİNT MÜZESİ Kalküta, Hindistan
ilgili maddeler
Kalküta 9:287b
Müzeler ve sanat galerileri 13:14a

HİNT OKYANUSU
madde başlığı Hint Okyanusu 8:178a, harita
ilgili madde Batlamyus: harita 3:80

HİNT SANATI
madde başlığı Hint sanatı 8:178a, görsel

HİNT SIĞIRI *bak.* **ZEBU**

HİNT-TÜRK İMPARATORLUĞU *ya da* **Moğol İmparatorluğu** *ya da* **Babür İmparatorluğu**
madde başlığı Hint-Türk İmparatorluğu 8:180b
ilgili madde Babür 2:256a

HİNTYAĞI sütleğengiller familyasından hintyağı bitkisinin tohumlarından elde edilen sıvı yağ; koyu kıvamlı, duru ve kokusuzdur; y. % 90'ını risinoleik asit oluşturur; tıpta müshil olarak, sanayide en çok yapay reçine, yapay elyaf, plastik ve vernik üretiminde kullanılır
ilgili maddeler
İlaç 8:317b
Yağ 19:66a

HİPERMETROPLUK
ilgili madde Göz 7:209b, görsel

HİPNOTİZMA
madde başlığı Hipnotizma 8:181b
ilgili madde Freud 7:49b

HİPOFİZ BEZİ beynin altında yer alan iç salgıbezi; ürettiği hormonlar doğrudan kana karışarak büyüme, tiroid bezinin etkinlikleri, östrojen üretimi ve kan basıncı gibi etkinlikleri denetler
ana madde Salgıbezi 15:31b vd.
ilgili maddeler
Beyin 3:163b
Cinsellik ve eşey 4:195a
Hormonlar 8:206b
Vücut 19:39a

HİPOKONDRİ *bak.* **HASTALIK HASTALIĞI**

HİPOKRAT *ya da* **Hippokrates** Eski Yunanlı hekim, y. 460 - y. 377
madde başlığı Hipokrat 8:183a, görsel
ilgili madde Tıp 17:179a vd.

HİPOKRAT YEMİNİ İÖ 5. yy'da Eski Yunanlı hekim Hipokrat'ın başlattığı sanılan meslek yemini; bir doktorun yükümlülüklerini ve görevlerini sayar, bilgi ve yeteneklerini yalnızca insanların yararına kullanacağını ve insanlara zarar vermekten kaçınacağını belirtir
ilgili maddeler
Hipokrat 8:183b
Tıp 17:179b

HİPOPOTAM *bak.* **SUAYGIRI**

HİPOTALAMUS beyinde, iç organların işleyişini ve dolaşım sistemini denetleyen bölge
ana madde Salgıbezi 15:32a
ilgili maddeler
Beyin 3:163b
Sinirler ve sinir sistemi 15:247a

HİPOTENÜS matematik
ilgili maddeler
Hız 8:155a
Pisagor 14:83b
Trigonometri 17:285a

HİPOTEZ *bak.* **VARSAYIM**

HİPPARKHOS Eski Yunanlı astronomi bilgini, İÖ y. 190 - y. 127
madde başlığı Hipparkhos 8:183b
ilgili maddeler
Astronomi 2:71b
Batlamyus 3:79b
Burçlar kuşağı 4:62b

HIPPIE
ilgili madde Pop müzik 14:121b

HİPPODAMOS Eski Yunanlı kent plancısı, ü. İÖ y. 5. yy
ilgili madde Milet 12:219a

HİPPOKRATES *bak.* **HİPOKRAT**

HİPPOKRENE PINARI Yunan mitolojisi
ilgili madde Pegasos 14:37b

HİPPOLYTE mitolojide, Amazonlar'ın kraliçesi; Herakles'in görevlerinden biri onun kemerini ele geçirmekti
ilgili maddeler
Amazonlar 1:198b
Herakles 8:132a

HİRAGANA
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:236b

HİRAM Fenikeli Sur (Tyros) kralı; hk. d. İÖ 969-936
ilgili maddeler
Fenike 6:271b
Tapınak 17:7b

HİRFANLI BARAJI Kırşehir
ilgili maddeler
Baraj: tablo 3:36
İnşaat sanayisi 9:61b

HİROHİTO Japon imparatoru, 1901-89; 1926'da tahta çıktı; II. Dünya Savaşı'nda ABD'yle savaşa girme konusunda kuşkuları olduğu söylenir; 1945'te barıştan yana çıktı; gücü ve yetkileri sınırlandırıldı; imparatorluk ailesini halka yakınlaştırmaya çalıştı; ülke dışına çıkan ilk Japon hükümdarıydı

HİROŞİGE *ya da* **Ando Hiroşige** Japon sanatçı, 1797-1858; renkli ağaçbaskı sanatının son büyük ustalarındandır; manzara düzenlemelerindeki üstün yeteneğiyle tanınır; *Tokaido'da 53 Durak* (833-34) adlı çalışması en ünlü yapıtıdır
ilgili madde Japonya: ağaçbaskı: görsel 9:194

HİROŞİMA Japonya'da kent; Honşu Adası'nın güneybatısındaki Hiroşima ilinin merkezi; ilk atom bombası, ABD Hava Kuvvetleri tarafından 6 Ağustos 1945'te Hiroşima'ya atıldı; kentin büyük bölümü yıkıldı ve 200.000'den fazla kişi öldü; sonraki yıllarda da radyasyonun etkisiyle ya da zehirlenme nedeniyle binlerce kişi öldü ya da sakat kaldı; nükleer silahların yasaklanmasını amaçlayan barış hareketinin merkezi durumundadır; nüf. 1.079.619 (1988)
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:215b
Barış hareketleri 3:44a
Bomba 3:284b
Işınım 8:259a
İkinci Dünya Savaşı 8:306b

"HİROŞİMA SEVGİLİM" Duras'nın senaryosu
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:45a

"HİROŞİMA SEVGİLİM" Godard'ın filmi
ilgili madde Sinema 15:235b

HİRUDİN sülüklerce salgılanan ve kanın pıhtılaşmasını engelleyen madde
ilgili madde Sülük 16:200b

HİSAR, ABDÜLHAK ŞİNASİ Türk yazar, 1888-1963
madde başlığı Hisar 8:184b, görsel
ilgili madde Ahmed Haşim 1:89a

HİSARCIK Kütahya'nın ilçesi; daha önce Emet ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 16.120, kasaba 4.144

HİSARLIK Çanakkale
ilgili maddeler
Schliemann 15:93a
Truva 17:302b

HISPANIOLA Batı Hint Adaları'nın Büyük Antiller'e bağlı ikinci büyük adası; y.öl. 76.192 km^2; Küba'nın doğusunda, Porto Riko'nun batısında yer alır; Kristof Kolomb tarafından keşfedildi; bugün iki bağımsız devlet arasında bölüşülmüştür: Haiti Cum-

huriyeti ve Dominik Cumhuriyeti
ana madde Dominik Cumhuriyeti 5:293b vd.
ilgili madde Haiti 7:325b
HİSSE SENEDİ bir anonim ya da limited şirketin ortaklar arasında bölünmüş kayıtlı sermayesini temsil eden belge; ortaklar arasında, sermayedeki paylarıyla orantılı olarak dağılır; sermayeyi artırmak için yeni hisse senedi çıkarılıp satışa sunulabilir
ana madde Borsa ve kambiyo 3:297a vd.
ilgili madde Yatırım 19:117b
HİSTAMİN stres, iltihap ve alerji gibi durumlarda vücutta açığa çıkan organik madde; dokular yaralandığında, yeni oluşan dokuya besin ve oksijen iletilmesini sağlar; mide sıvılarının salgısını başlatır; vücutta etkin olduğu sırada rahatsız edici belirtilere yol açabilir
ilgili madde Alerji 1:144a
HİSTEREZİS fizik
ilgili madde Steinmetz 16:135a
HİSTERİ bunaltının, belirli bir organik neden olmaksızın birdenbire başlayan şiddetli bir ağrı, duyu yitimi, titreme, çırpınma gibi fiziksel belirtilere dönüştüğü ruhsal bozukluk
HİSTOLOJİ *ya da* **Dokubilim** bitki ve hayvan dokularının bileşimini ve yapısını inceleyen bilim dalı
HİŞAM Emevi halifesi, 691-743
ilgili madde Emeviler 6:145b
HİTABET *bak.* **KONUŞMA SANATI**
HİTAY ortaçağda Avrupalılar'ın Çin'in kuzeyine verdikleri ad; bu ad, 10. yy'da Çin'in kuzeyini ele geçirerek 200 yıl ellerinde tutan yarı göçebe Hitaylar'dan gelir
ilgili madde Asya 2:89b
HITCHCOCK, SIR ALFRED İngiliz film yönetmeni, 1899-1980; gerilim sinemasının en büyük ustası sayılır; filmlerinde çok kısa sürelerle görünmesiyle de tanınır; Hollywood'daki ilk filmi *Rebecca*'yla (1940) Oskar Ödülü'nü kazandı; *Arka Pencere* (1954), *Sapık* (1960) ve *Kuşlar* (1963) gibi filmlerinde gerilim tekniklerini kusursuzlaştırdı
ilgili madde Sinema 15:232a, 232b
HİTİT ASLANI
ilgili madde Hititler: görsel 8:187
HİTİT GEYİĞİ
ilgili madde Hititler: görsel 8:190
HİTİT İMPARATORLUĞU
ana madde
•Hititler 8:187a vd., harita
HİTİTLER halk
madde başlığı Hititler 8:185b
ilgili maddeler
Alacahöyük 1:128b
Anadolu 1:242b
Ayakkabı 2:219a
Boğazköy 3:265a vd., görsel
Çanak çömlek: Hitit çömleği: görsel 4:239
Demir Çağı 5:117b
Kapadokya 10:10a
Lidya 11:248a
Likya 11:255a
Ramses 14:200a
Şarap 16:241a
Tekerlek 17:107a
Tunç çağı 17:322b, görsel
HİTİT YAZISI
ilgili madde Hititler 8:190a, görsel

HITLER, ADOLF
madde başlığı Hitler 8:190a, görsel
ana madde Nazizm 13:44a vd.
ilgili maddeler
Adenauer 1:32a
Almanya 1:170a vd.
Avusturya 2:209a
Cumhuriyet 4:214b
Çekoslovakya 4:277b
Faşizm 6:259b
Franco 7:17b
Irkçılık 8:233b
İkinci Dünya Savaşı 8:296a vd.
Mussolini 12:318b
Münih 12:332b
Owens 13:257a
Rommel 14:280a
Stalin 16:132b
"HITLER REJİMİNİN KORKU VE SEFALETİ" Brecht'in oyunu
ilgili madde Brecht 4:19b
HİYASENT *ya da* **Yementaşı** zirkonun kırmızı, kavuniçi ya da sarı renkli türü
ilgili madde Uğur taşı 18:178a
•Zirkon
HİYERATİK YAZI Eski Mısır'da, I. Hanedan döneminden (İÖ y. 3100-y. 2890) İÖ 200'e kadar kullanılan el yazısı; daha önceleri kullanılan hiyeroglif yazıdan türemiştir
ilgili maddeler
Aritmetik: görsel 2:9
Eski Mısır 6:187b
HİYEROGLİF
madde başlığı Hiyeroglif 8:192a, görsel
ilgili maddeler
Alfabe 1:145a, görsel
Arkeoloji 2:19b
Eski Mısır 6:187b
Hititler 8:190b, görsel
Kütüphane 11:185b
HİZAN Bitlis'in ilçesi; çok engebeli bir bölgede yer alır; geçim kaynağı hayvancılık ve dokumacılıktır; nüf. (1990): ilçe 43.790, kasaba 4.798
HİZMET MODÜLÜ
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:247b, görsel
HİZMET SEKTÖRÜ tüketiciler için, maddi ürünler dışındaki her türlü hizmeti üreten şirket ve kurumlar; bankacılık, ulaşım ve iletişim, toptan ve perakende ticaret, turizm, kişisel hizmetler ve kamu hizmetleri gibi etkinlikleri kapsar
HOAZİN Güney Amerika'da, Orinoko ve Amazon havzalarındaki bataklıklarda yaşayan kuş türü; uzun bir kuyruğu, tepeliği, sarı ve kahverengi tüyleri vardır; uzun süre yol alamayan beceriksiz bir uçucudur
HOBAN, JAMES İrlanda asıllı ABD'li mimar, 1762-1831; ABD başkanlarının resmi konutu olan Beyaz Saray'ın mimarıdır
ilgili madde Beyaz Saray 3:160a
HOBART Avustralya'da kent; Tasmanya eyaletinin merkezi, en büyük kenti ve ana limanı; aynı zamanda bir ulaşım, ticaret, kültür ve sanayi merkezidir; nüf. 179.900 (1988)
ilgili madde Tasmanya 17:58b
HOBBES, THOMAS İngiliz filozof ve siyaset kuramcısı, 1588-1679; yeni gelişen liberalizmin ve o döneme özgü siyasal mutlakıyetçiliğin önemli kavramları olan bireyin güvenliği ve toplum sözleşmesi üzerine görüşleri ve yapıtlarıyla tanınır; mutlak monarşinin, insanların barış ve güvenlik içinde yaşamaları için zorunlu olduğunu ileri sürmüştür
ilgili maddeler
Anayasa 1:264a
İngiliz edebiyatı 9:22b
Maddecilik 11:313a
HOBİ *bak.* **UĞRAŞI**
HOCA, ENVER *bak.* **ENVER HOCA**
HOCA ALİ RIZA Türk ressam, 1864-1935
madde başlığı Hoca Ali Rıza 8:193b, görsel
HOCA DEHHANİ Türk şair, ö. 13. yy; divan şiirinin Anadolu'daki ilk temsilcisidir; Anadolu Selçukluları'nın Konya'daki sarayında yaşadığı sanılır; gazel ve kasidelerinin dili başarılı, ama nazım tekniği zayıftır
ilgili maddeler
Divan edebiyatı 5:253a
Söz sanatları 16:45a
HOCA İSHAK EFENDİ Osmanlı bilim adamı, 1774-1836; fen bilimlerinde modernleşmenin öncüsüdür; Mühendishane-i Berri-i Hümayun'da hocalık yaptı; en önemli yapıtı olan *Mecmua-i Ulum-ı Riyaziye* (1831-34, 4 cilt) matematik, fizik, kimya, astronomi, biyoloji, botanik, zooloji ve mineraloji alanlarında batı ülkelerindeki gelişmeleri açıklayan ilk Türkçe kitaptır
HOCALAR Afyonkarahisar'ın ilçesi; daha önce Sandıklı ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 17.216, 2.730
HOCA SADEDDİN Osmanlı tarihçi ve şeyhülislam, 1536-99; müderrislik, padişahlara hocalık, 1598'den ölümüne kadar da şeyhülislamlık yaptı; Osmanlı tarihçiliğinde sanatlı düzyazının ilk önemli örneği sayılan *Tacü't-Tevarih* (1974-79, 5 cilt) adlı yapıtı 1299-1520 arasını kapsar
ilgili madde Tarih 17:44b
HOCKNEY, DAVID İngiliz ressam, d. 1937; Foto Gerçekçilik akımının önde gelen adlarındandır; kendi çektiği fotoğraflardan türettiği resimleri akrilik boyayla tuvale aktardı; yapıtlarında en çok sessiz ve aydınlık iç mekânları, yüzme havuzlarını ve çıplak insan figürlerini konu aldı
ilgili madde Resim sanatı 14:234a
HODAN hodangiller familyasından biryıllık, tüylü bitki; yıldız biçimindeki mavi çiçekleri sarkık salkımlar halinde açar; kokusu hıyarı andıran taze yaprakları sebze ya da salata olarak yenir, koku vermesi için içkilere katılır ve arıların beslenmesinde kullanılır; Akdeniz'in yerli bitkisidir; ayrıca Avrupa ve Kuzey Amerika'da da yetiştirilir
HODGKIN HASTALIĞI en sık görülen lenf dokusu kanseri; belirtileri, lenf düğümlerinde ağrısız şişme, bazı iç organlarda büyüme, ateş, kaşıntı, kilo kaybı, halsizlik ve bitkinliktir; hastalığın ilerleme derecesine göre ilaç tedavisi, ışın tedavisi ya da her ikisi birden uygulanır
ilgili madde Kanser 9:332a
HOFBURG Viyana'da saray; Avusturya
ilgili madde Viyana 19:26b
HOFFMAN, DUSTIN ABD'li sinema ve tiyatro oyuncusu, d. 1937; ilk filmi olan *Aşk Mevsimi* (1967) ile bir anda Amerikan sinemasının yıldızları arasına katıldı; *Kramer Kramer'e Karşı* (1979) ve *Yağmur Adam*'daki (1988) oyunlarıyla iki kez Oskar

Ödülü aldı; *Geceyarısı Kovboyu* (1969), *Küçük Dev Adam* (1970) ve *Tootsie* (1982) filmelerinde de çok değişik tipleri büyük bir başarıyla canlandırdı
ilgili madde Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:224a
"HOFFMANN'IN MASALLARI" Offenbach'ın operası
ilgili madde Opera 13:190a
HOFMANN, AUGUST WILHELM VON Alman bilim adamı, 1818-92
ilgili madde Benzen 3:133b
HOFMANNSTHAL, HUGO VON Avusturyalı yazar, 1874-1929; lirik şiirlerinin ve tiyatro oyunlarının yanı sıra, Richard Strauss'un operalarına yazdığı librettolarla da ün tanınır
ilgili madde Alman edebiyatı 1:163a
HOGARTH, WILLIAM İngiliz ressam, 1697-1764
madde başlığı Hogarth 8:195a, görsel
ilgili maddeler
Karikatür 10:68a
Resim sanatı 14:229a
HOGGAR *bak.* **AHAGGAR**
HOHENZOLLERN HANEDANI Avrupa: Brandenburg-Prusya'yı (1415-1918) ve Alman İmparatorluğu'nu (1871-1918) yönetmiş hanedan; Avrupa tarihinde önemli bir rol oynamıştır
ilgili maddeler
Berlin 3:139a
Prusya 14:152a
HOKEY
•Buz hokeyi; Çim hokeyi; Salon hokeyi
HOKKABAZ
ilgili maddeler
Palyaço 13:295a
Sirk 15:253b
HOKKAİDO ADASI Japonya'nın dört büyük adasından en kuzeyde olanı; batıdan Japon Denizi, güneyden ve doğudan Büyük Okyanus'la çevrilidir; komşu birkaç küçük adayla birlikte y.öl. 83.516 km^2; demir-çelik, selüloz, süt ürünleri ve balıkçılık önem taşır; nüf. 5.670.000 (1989)
ilgili madde Japonya 9:186b
HOKUSAİ, KATSUŞİKA Japon ressam ve oymabaskı ustası, 1760-1849; manzara baskılarıyla tanınır; *Fuji Dağı'ndan 36 Görünüm* (1826-33) adlı dizisi Japon manzara baskılarının en yetkin örneği sayılır
ilgili madde Japonya 9:189b, görsel
HOLBEIN, HANS (Genç) Alman ressam, 1497-1543
madde başlığı Holbein 8:195b, görsel
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:164b
Minyatür: portre: görsel 12:239
Resim sanatı 14:227a
Rönesans: ağaçbaskı: görsel 14:286
•"Kardinal"
HOLBEIN, HANS (Yaşlı) Augsburg okuluna bağlı Alman ressam, y. 1465-1524; portrelerindeki içten üslup oğlu Hans Holbein tarafından geliştirilmiştir
HOLBOELL BATAĞANI
ilgili madde Batağan: görsel 3:71
HOLDİNG
ilgili madde Tekel 17:106a
HOLİ ilkbaharda kutlanan Hindu şenliği; beş gün sürer
ilgili maddeler
Hindistan 8:169a
Hindular ve Hindu dini 8:177a
HOLIDAY, BILLIE ABD'li kadın caz şarkıcısı, 1915-59; asıl adı Eleanora Fagan; caz tarihinin en büyük şarkıcılarından biridir; özgün vurgulama biçimi ve dramatik yorumuyla tanınır; uyuşturucu bağımlılığından ölmüştür
ilgili madde Caz 4:139b
"HOLLAND" denizaltı
ilgili madde Denizaltı 5:148b, görsel
HOLLANDA
madde başlığı Hollanda 8:196b, görsel
ilgili maddeler
Abluka 1:20a
Ağartma 1:75b
Amerika Birleşik Devletleri 1:207a
Atlas 2:144a
Avrupa 2:183a
Avrupa dilleri 2:185a vd.
Avusturya İmparatorluğu 2:210b
Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:279b
Batı Hint Adaları 3:75b
Bayrak 3:89b
Belçika 3:122a vd.
Bovling 3:313b
Cakarta 4:102b
Endonezya 6:150b
İkinci Dünya Savaşı 8:298b
İngiltere 9:42b
Kutupların keşfi 11:134a
Lale 11:194b
Mauritius 12:109a
New York 13:69a vd.
Noel 13:96b, görsel
Paten 14:29b
Ren Irmağı 14:214b vd.
Resim sanatı 14:225b vd.
Soğanlı bitkiler 15:302a, görsel
Sömürgecilik ve emperyalizm 16:33b
Sri Lanka 16:130b
Surinam 16:186b
Taşkın 17:79a
Toprak kazanımı 17:252a
Uluslararası ticaret 18:202b
•Hollanda dili; Hollanda edebiyatı; *kentler, bölgeler ve yüzey biçimleri, örn.* Amsterdam; Lahey; Zuiderzee
HOLLANDA ANTİLLERİ Karayib Denizi'nde adalar grubu; Hollanda'nın yönetiminde olmakla birlikte içişlerinde özerktir; güneydeki grubu oluşturan Curaçao, Aruba ve Bonaire adaları, Küçük Antiller'in güneybatı ucunda, Venezuela kıyılarının y. 100 km açığındadır; kuzeydeki grubu oluşturan Saint Eustatius ve Saba adaları ile Saint Martin Adası'nın güney kesimi, Küçük Antillerin kuzey ucundadır; y.öl. 997 km^2; başkent, Curaçao adası'ndaki Willemstad; en önemli sanayi dalı petrol arıtımı; nüf. 196.000 (1990)
HOLLANDA DİLİ *ya da* **Felemenkçe** *ya da* **Flamanca** Hollanda, Surinam ve Hollanda Antilleri'nin resmi dili; aynı zamanda, Belçika'daki iki resmi dilden biridir; İngilizce ve Almanca'yla birlikte Batı Germen dillerine bağlıdır; ilk yazılı belgeler 12. yy sonlarından kalmadır
ilgili maddeler
Avrupa dilleri 2:186a
Flandre 6:313b
Hollanda 8:197a
HOLLANDA EDEBİYATI Hollanda ile Belçika'nın kuzeyinde konuşulan Hollanda dilinde yazılmış edebi yapıtlar; ortaçağdan kalma bazı metinler bulunmakla birlikte, asıl gelişmesini Hollanda'nın İspanya'dan bağımsızlığını kazandığı 16. yüzyıldan sonra göstermiştir
ilgili madde Hollanda 8:200b
HOLLANDA GUYANASI *bak.* **SURİNAM**
HOLLENDER kâğıt yapımı
ilgili madde Kâğıt ve kâğıt yapımı 9:258a
HOLLY, BUDDY ABD'li *rock and roll* şarkıcısı, 1936-59; 1950'lerin sonlarında, The Crickets adlı topluluğuyla birlikte yeni pop müziği üslubunu belirlemiştir; Beatles üzerinde önemli etkisi oldu; bir uçak kazasında öldü
ilgili madde Pop müzik 14:120b
HOLLYWOOD ABD'de, California eyaletindeki Los Angeles kentinde semt; Amerikan film sanayisinin merkezidir; ılıman iklimi ve ucuz işgücü 1900'lerin başlarında film yapımcılarını buraya çekti; özellikle 1920-50 arasında çekilen gösterişli filmler ve ünlü film yıldızlarıyla tanınır; 1960 sonrasında televizyon programları üretimi ağırlık kazanmıştır; nüf. 228.550 (1980)
ilgili maddeler
California 4:103a
Los Angeles 11:283a
Sinema 15:231a vd.
HOLMES, SHERLOCK *bak.* **SHERLOCK HOLMES**
HOLMES FENERİ bazı cankurtaran simitlerine takılan aydınlatma aygıtı
ilgili madde Asetilen 2:57b
HOLMİYUM lantanitler• dizisinden element; simgesi Ho, atom numarası 67, bağıl atom kütlesi 164,93; adını Stockholm'ün Latince adı olan *Holmia*'dan alır; magnetik özellikte bileşikler oluşturan, yumuşak, gümüşsü bir metaldir
HOLOGRAM
madde başlığı Hologram 8:201a, görsel
ilgili madde Laser 11:207a
HOLOSEN BÖLÜM jeolojide Dördüncü Dönem'in bölümü; 10.000 yıl öncesinden günümüze kadar olan dönemi kapsar; iklim ılımanlaştı, buna bağlı olarak bütün denizlerin düzeyi yükseldi; hayvanlar ve bitkiler bugünkü biçimlerini aldılar
ilgili madde Jeoloji 9:210a
HOLSTEIN Almanya'da tarihsel ve kültürel bölge; ülkenin kuzeyindeki Schleswig-Holstein eyaletinin güney yarısını oluşturur
ilgili maddeler
Bismarck 3:230a
Saksonya 15:29a
HOLSTEIN-FRIESIAN *ya da* **Holştayn** *ya da* **Siyah alaca** süt verimi yüksek sığır soyu
ilgili maddeler
Hollanda 8:198a
Mandıracılık 12:38a
Sığır 15:178a vd.
HOLZMEISTER, CLEMENS Avusturyalı mimar, 1886-1983; 1927'den başlayarak Ankara'da önemli kamu yapıları gerçekleştirdi; bunlar arasında Cumhurbaşkanlığı Köşkü, Genelkurmay Başkanlığı, çeşitli bakanlık yapıları ve bugünkü TBMM binası sayılabilir
ilgili madde Türk mimarlığı 18:115b
HOMEOPATİ
ana madde Tedavi yöntemleri 17:103b vd.

HOMEOSTAZİ canlıların ve bütün biyolojik sistemlerin, yaşam için en uygun koşullara uyum sağlarken dengelerini korumalarına olanak veren özdenetim süreci; vücut sıcaklığı, kandaki akyuvar sayısı, kemiklerdeki fosfor yoğunluğu gibi değerlerin istenen sınırlar içinde kalması, genellikle geribeslemeli denetim mekanizmasıyla sağlanır

HOMEROS Eski Yunanlı yazar, ü. İÖ y. 8. yy
madde başlığı Homeros 8:202a, görsel
ilgili maddeler
Aeneis 1:38b
Aşil 2:108a
Destan 5:199a
Eski Yunan 6:201a vd.
Şiir sanatı 16:271b
Truva 17:302a
Truva Savaşı 17:303b
Yunanca 19:204b
•İlyada; Odysseia

HOMEROS ÇAĞI *ya da* **Kahramanlık Çağı**
ana madde Eski Yunan 6:201a vd.

HOMO ERECTUS insangillerin, günümüzden y. 1.5 milyon-300.000 yıl önce yaşamış türü; fosilleri geniş bir dağılım gösterir; insangillerin, mağarada yaşayan ve ateşi kullanan ilk üyesidir; *Homo sapiens* ile arasındaki anatomik farklılıklar kafatası ve dişlerde belirginleşir
ana madde İnsanın kökeni 9:57a vd.
ilgili maddeler
Tarihöncesi aletler 17:45b vd.
Taş Devri 17:64b

HOMO HABILIS insangillerin y. 1.75 milyon-150.000 yıl ve önce yaşamış ve soyu tükenmiş türü; fosilleri Tanzanya'da bulunmuştur; bazı bilim adamlarına göre *Homo sapiens*'in (bugünkü insanın) doğrudan atasıdır ve *Homo erectus* ile *Australopithecus*'tan farklıdır; bazıları ise *Australopithecus* ile arasında belirgin bir ayrım olmadığı kanısındadır
ilgili maddeler
İnsanın kökeni 9:57a
Leakey Ailesi 11:221b
Tarihöncesi aletler 17:46a

HOMOJEN
ilgili madde Çözelti ve asıltı 5:47b

HOMOJENLEŞTİRME
ilgili madde Süt 16:214a

HOMOPOLİMER
ilgili madde Polimer 14:104b

HOMO SAPIENS bugün yeryüzünde var olan tek insan türü; soyu tükenmiş olan Neanderthal ve Cro Magnon insanları da bu türdendir; büyük olasılıkla 350.000 yıllık bir geçmişi vardır; dik durma, iki ayak üstünde yürüme, büyük beyin hacmi, yüksek alın, küçük dişler, belirgin bir çene, alet yapma ve kullanma, dil ve yazı gibi simgesel sistemler kurabilme ve sanat yapıtları yaratabilme yetenekleri başlıca özellikleridir
ana madde İnsanın kökeni 9:57b
ilgili madde Antropoloji 1:302b

HOMOSEKSÜELLİK *bak.* **EŞCİNSELLİK**

HONAZ Denizli'nin ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe yapıldı; nüf. (1990): ilçe 24.254, kasaba 6.333

HONAZ DAĞI Ege Bölgesi
ilgili madde Ege Bölgesi 6:61a

HONDA motosiklet ve otomobil üreten büyük bir Japon firmasının kullandığı ticari marka
ilgili madde Motosiklet: görsel 12:290

HONDO ADASI *bak.* **HONŞU ADASI**

HONDURAS
madde başlığı Honduras 8:203a, görsel
ilgili maddeler
El Salvador 6:139b
Kolomb 10:305b
Orta Amerika 13:217b vd.

HONG KONG Çin'de İngiliz sömürgesi
madde başlığı Hong Kong 8:204b, görsel
ilgili maddeler
Çin Denizi 4:308b
Hazır giyim sanayisi 8:112b
Laos 11:200a
Otobüs 13:249a

HONG KONG GRİBİ
ilgili madde Grip ve soğuk algınlığı 7:234a

HONOLULU ABD'de, Hawaii eyaletinin merkezi ve en önemli limanı; Oahu Adası'ndadır; limanı, kentteki ve aynı adı taşıyan ildeki sanayi kuruluşlarına hizmet verir; yakınındaki Waikiki gözde bir turizm yöresidir; nüf. 848.959 (1988)
ilgili maddeler
Hawaii 8:89b
Pasifik Adaları 14:21a

HONORIUS Roma imparatoru, 384-423; imparatorluğun büyük bölümünün istilacı kavimlerin saldırısına uğradığı, Roma'nın Vizigotlar'ca yağmalandığı bir dönemde hüküm sürdü (393-423); putperestlere karşı acımasız uygulamalarıyla tanınmıştır
ilgili madde Alarik I 1:133a

HONŞU ADASI *ya da* **Hondo Adası** Japonya'nın dört ana adasından en büyüğü; Büyük Okyanus ile Japon Denizi arasında yer alır; y. öl. 230.989 km²; Japonya'nın 37 ilinden 34'ü buradadır; bunlardan biri de Tokyo'dur; ülkenin ekonomik etkinliği de burada yoğunlaşmıştır
ilgili maddeler
Japonya 9:185b vd.
Kyoto 11:187b
Osaka 13:228a
Tokyo 17:233b

HOOKE, ROBERT İngiliz fizikçi, 1635-1703; bir cisimdeki esnemenin, uygulanan kuvvetle orantılı olduğunu belirten esneklik yasasını buldu; kırınım olayının ışığın dalga kuramıyla açıklanabileceğini ileri sürdü
ilgili maddeler
Boyle 3:321a
Dokumacılık 5:277b
Esneklik 6:209a
Huygens 8:220b
Hücre 8:220b
Yay 19:119b

HOOKER, SIR WILLIAM İngiliz botanikçi, 1785-1865; özellikle eğreltiotları, suyosunları, likenler ve mantarlar üzerine yaptığı çalışmalarla botaniğe önemli katkılarda bulunmuştur
ilgili madde Botanik bahçeleri 3:310a

HOOVER, HERBERT ABD başkanı, 1874-1964; 1929'da Cumhuriyetçi Parti adayı olarak girdiği seçimi kazanarak ABD'nin 31. başkanı oldu; Büyük Dünya Bunalımı'nın güçlüklerini aşmak için federal hükümet yardımlarının kullanılmasına karşı çıktı; 1932'deki başkanlık seçiminde Franklin D. Roosevelt karşısında yenilgiye uğradı

HOOVER BARAJI ABD; Arizona ve Nevada eyaletleri arasında, Colorado Irmağı üstünde dev baraj; hidroelektrik enerji üretimi ve sulama amaçlıdır
ilgili maddeler
Colorado Irmağı 4:201a
Su enerjisi 16:167b

HOPA Artvin'in ilçesi; Karadeniz kıyısının en doğu ucunda yer alır; ilin en gelişmiş ilçesidir; çay ve fındık yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 30.862, kasaba 11.507
ilgili madde Artvin 2:48b vd.

HOPARLÖR
madde başlığı Mikrofon ve hoparlör 12:210b, görsel
ilgili maddeler
Elektronik 6:122a
Radyo 14:181a
Ses kaydı 15:149a vd.
Soğurma 15:302b
Televizyon 17:138a

HOPİLER Kuzey Amerika'da yaşayan Yerli halk; çoğu Arizona eyaletinde toplanmıştır
ilgili maddeler
Amerika Yerlileri 1:232b
Bebek 3:110a
Bumerang 4:59b

HOPKINS, GERARD MANLEY İngiliz şair, 1844-89; Victoria döneminin en özgün şairlerindendir
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:25b

HORASAN Erzurum'un ilçesi; topraklarının orta kesiminden geçen Aras Irmağı boyunca uzanan düzlüklerde tarım yapılır; ayrıca linyit yatakları işletilir; nüf. (1990): ilçe 49.677, kasaba 14.144
ilgili madde Aras Irmağı 1:322a

HORASAN İran'ın kuzeydoğu kesiminde il; merkezi Meşhed, y.öl. 313.337 km²; kuzeyinde sıradağlar, batı kesiminde Kevir Çölü uzanır; tarih boyunca birçok kez el değiştirdi; 1730'da Nadir Şah Afgan egemenliğine son vererek bölgeyi topraklarına kattı; aralarında Türkler'in ve Kürtler'in de bulunduğu pek çok etnik topluluğu barındırır; ekonomisi tarıma ve halıcılığa dayanır; nüf. 5.280.605 (1986 tah.)
ilgili madde İran 9:67b

HORATIUS tam adı **Quintus Horatius Flaccus** Eski Roma'lı şair ve yergi yazarı, İÖ 65-8; İmparator Augustus Caesar döneminde yaşamıştır; yapıtlarında en çok aşk, dostluk, felsefe ve şiir sanatı temalarını işlemiş, yergilerinde toplumsal konuları ele almıştır
ilgili maddeler
Augustus Caesar 2:164b
Latince 11:214a
Roma İmparatorluğu 14:260b

HOREMHEB Mısır firavunu, hk. d. İÖ y. 1348-y. 1320; 18. Hanedan'ın son hükümdarıdır
ilgili maddeler
Eski Mısır: görsel 6:186
Tutanhamon 18:15a

HORLAMA
ilgili madde Solunum 15:317a

HORMON
madde başlığı Hormonlar 8:206b

Osman, Hz. 13:231a
HUDEYDE Yemen'de kent; 16. yy'dan beri ülkenin Kızıldeniz kıyısındaki başlıca limandır; surlarla çevrili eski kesiminde çok katlı, süslü evler vardır; kahve, pamuk, kat (keyif verici bir madde), deri ve post ihraç edilir; nüf. 155.110 (1986)
ilgili madde Yemen Cumhuriyeti 19:141b
HUDSON, HENRY İngiliz kâşif, y. 1565-1611; Avrupa'dan Asya'ya geçişi sağlayacak kısa bir yol bulmak amacıyla Kuzey Buz Denizi'nde keşif gezilerine çıktı; Kuzey Amerika'da bir ırmağa, boğaza ve körfeze onun adı verilmiştir
ilgili maddeler
Kanada 9:314a
Kutupların keşfi 11:137a
New York 13:69b
HUDSON BOĞAZI Atlas Okyanusu; Hudson Körfezi'ni Atlas Okyanusu'na bağlar
ilgili madde Kutupların keşfi 11:137a
HUDSON IRMAĞI New York eyaleti, ABD; Adirondack Dağları'ndaki buzulların erimesiyle oluşan küçük göllerden doğar; Yukarı New York Körfezi'nin başında denize dökülür; uzunluğu 507 km; adını kâşif Henry Hudson'dan almıştır; en büyük kolu Mohawk'la birlikte ülkenin en önemli suyollarından birini oluşturur
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:200a
New York 13:69b
HUDSON KÖRFEZİ Kanada'nın ortadoğusunda içdeniz; y.öl. 819.000 km^2; ortalama derinliği 100 m; adını İngiliz kâşif Henry Hudson'dan almıştır; çevresindeki en önemli ekonomik etkinlikler balıkçılık ve kürk avcılığıdır
ilgili maddeler
Frobisher 7:53b
Kanada 9:314a
Kutupların keşfi 11:137a
Kuzey Amerika 11:154a
"HUDUTLARIN KANUNU" Akad'ın filmi
ilgili madde Türk sineması 18:135b
HUE Vietnam'da tarihi kent; adı kayıtlarda ilk kez İÖ 200'de geçer; 1883'te Fransız protektorasının yönetimi altına girdi; 1949'da Saygon (bugün Ho Şi Minh) başkent olunca önemini yitirdi; Vietkong kuvvetlerinin 1968'deki Tet saldırısı sırasında büyük zarar gördü; nüf. 165.865 (1979)
HUELVA İspanya
ilgili madde İspanya 9:103a, görsel
HUGHES, HOWARD ABD'li iş adamı, 1905-76; dünyanın en zengin insanlarından biriydi; 1926'da Hollywood'da film yapımcılığına başladı; aynı zamanda uçak tasarımcısı, yapımcısı ve pilottu; 1950'den sonra gözlerden uzak bir yaşam sürdü
ilgili maddeler
Los Angeles 11:283b
Sahtekârlık ve dolandırıcılık 15:15a
HUGHES, LANGSTON ABD'li yazar, 1902-67
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:224b
Siyah Amerikalılar 15:277a
HUGHES, TED İngiliz şair, d. 1930; hayvanların kurnazlığını ve vahşiliğini duygusallığa kapılmadan yansıtan şiirleriyle tanınır
HUGLİ IRMAĞI Hindistan; Batı Bengal eyaletinde, Ganj Irmağı'nın Kalküta'yı Bengal Körfezi'ne bağlayan kolu; uzunluğu 260 km
ilgili madde Ganj Irmağı 7:74a
HUGO, VICTOR Fransız yazar, 1802-85
madde başlığı Hugo 8:213b, görsel
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:41a
•"Sefiller"
HUGUENOTLAR 16. yy'daki Reform hareketi sırasında Fransa'da ortaya çıkan Protestan topluluk; 1520'lerden başlayarak y. 250 yıl boyunca birçok kez kıyıma uğradılar; pek çoğu başka ülkelere göç etti; ancak Fransız Devrimi'yle tüm hak ve özgürlüklerine kavuştular
ana madde Fransa 7:28b
ilgili maddeler
Louis 11:287a
Mülteci 12:330b
Protestan Kilisesi 14:150a
Richelieu 14:238b
HUİTZİLOPOÇTLİ Aztek mitolojisi
ilgili maddeler
Aztekler 2:245b, 246b
Efsane ve mitler 6:56a
HUKUK
madde başlığı Hukuk 8:214b
ana maddeler
•Mahkeme 11:331b
Suç 16:155a
ilgili maddeler
Bizans İmparatorluğu 3:251a
Duruşma 5:311b
Gemi kurtarma 7:109a
İflas 8:290a
İngiliz Uluslar Topluluğu 9:32a
Solon 15:312a
•Yasa; *hukuk sistemleri, örn.* İslam hukuku; Örf ve âdet hukuku; Roma hukuku; *hukuk dalları, örn.* Ceza hukuku; Medeni hukuk; Uluslararası hukuk; *ayrıca* Avukat; Savcı; Yargıç
HULAGU Moğol hükümdarı, 1217-65; Cengiz Han'ın torunu ve İlhanlılar'ın kurucusu; 1258'te Bağdat'ı alarak Abbasi Devleti'ne son verdi; İran, Irak ve Kafkasya'da ele geçirdiği topraklarda yeni bir devlet kurdu; Anadolu Selçukluları'nı da kendine bağladı
ilgili maddeler
Abbasiler 1:12b
Gözlemevi 7:215b
İlhanlılar 8:328a vd.
HUMAREVEYH Tolunoğulları hükümdarı, 864-895
ilgili madde Tolunoğulları 17:236b vd.
HUMASON KUYRUKLUYILDIZI
ilgili madde Kuyrukluyıldız: görsel 11:148
HUMBARACI AHMED PAŞA Osmanlı devlet adamı; 1675-1747; Fransız asıllıydı; 1729'da Osmanlı Devleti'ne sığındı; 1734'te Humbaracı Ocağı'nı düzeltmekle görevlendirildi; daha sonra siyasi danışmanlık yaptı
HUMBARACI OCAĞI Osmanlı ordusunda, humbara denen top güllelerini yapan ve kullanan asker ocağı; 16. yy'da ortaya çıktı; topçu ve cebeci ocakları içinde etkinlik gösterdi; 18.yy'da yeniden düzenlenmesi yolunda bazı adımlar atıldı; 1826'da kaldırıldı
ilgili madde Osmanlı İmparatorluğu 13:240b
HUMBARAHANE askeri okul
ilgili maddeler
Eğitim 6:70b
Nizam-ı Cedid 13:89b
HUMBOLDT, ALEXANDER VON Alman doğa bilimci ve kâşif, 1769-1859; Orinoko ve Amazon ırmak sistemleri arasında bağlantı olduğunu keşfetti; iklim ve magnetik fırtınalar üzerinde yaptığı çalışmalarla çağdaş coğrafya bilimine önemli katkılarda bulundu; hava tahmini konusundaki yöntemlerin geliştirilmesine yardımcı oldu
HUMBOLDT AKINTISI *bak.* **PERU AKINTISI**
HUMBOLDT BUZULU Grönland; bilinen en büyük buzul; yüksekliği 100 m'dir ve 100 km'lik bir cephe boyunca Kane havzasına yayılır; 1853'te Elisha Kent Kane yönetimindeki bir ekip tarafından keşfedilmiştir
HUME, DAVID İskoç filozof, tarihçi ve iktisatçı, 1711-76; bilgi felsefesine kuşkucu ve deneyci biçimde yaklaştı; nedensellik kavramını eleştirdi; modern tarih yazımının öncüsü olarak kabul edilir; iktisat konusunda da bir dizi deneme yazmıştır; ruh ve ölümsüzlük, öteki dünya gibi kavramları yadsıdığından din konusunda büyük eleştirilere uğramıştır
ilgili madde Aydınlanma Çağı 2:228b
HUMEYNİ, AYETULLAH İranlı Şii önder, y. 1900-89; 1950'lerde *ayetullah* (büyük dinsel önder) unvanını aldı; 1963'teki yönetim karşıtı gösterilerdeki rolü nedeniyle 1964'te sürgün edildi; önce Irak'taki Necef'e, ardından da Paris'e gitti; Muhammed Rıza Şah Pehlevi'nin 1979'da devrilmesine yol açan devrimde en büyük rolü oynadı; İran İslam Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra ömür boyu siyasal ve dinsel önder seçildi; İslamcı akımın savunduğu katı düzenlemeler yaşama geçirildi; birçok Şah yanlısı idam edildi; batılı düşünce ve uygulamalar yasaklandı; muhalefet bastırıldı; İran-Irak savaşına barışçı bir çözüm aranmasına karşı çıkan Humeyni Ortadoğu'daki İslam devrimcilerini destekledi
ilgili maddeler
İran 9:70a
Terörizm 17:160b
HUMPERDINCK, ENGELBERT Alman besteci, 1854-1921; Hansel ve Gretel öyküsüne dayanan operasıyla ünlüdür
ilgili madde Grimm Kardeşler 7:232b
HUMUS Suriye; eskiçağ kenti Emesa'nın yerinde kuruldu; Emesa, Suriye'deki Roma gücünün merkeziydi; kentin soylularından Elagabalus ve Severus Alexander sonradan Roma imparatoru oldular; 636'da kenti ele geçiren Araplar adını Hımıs olarak değiştirdiler; 1516'dan I. Dünya Savaşı sonrasında Suriye kuruluncaya kadar Osmanlılar'ın elinde kaldı; günümüzde zengin bir tarım bölgesinin ticaret merkezidir; nüf. 464.000 (1989)
HUMUS bitkiler için gerekli besinler açısından zengin, çok ince taneli, cansız organik madde; genellikle azot ve fosfor içerir; üç türü vardır: *mor* (iğneyapraklı ormanların bulunduğu alanlara özgüdür ve asit özelliği gösterir), *mul* (yaprakdöken ormanlar ya da otlaklarla kaplı alanlara özgüdür ve baz özelliği taşır) ve *moder* (bol

I

Isıtma ve klima 8:240b
Kuvantum kuramı 11:141a
Mikrodalga 12:210a
Nükleer enerji 13:121a vd.
Pirometre 14:80b
Planck 14:88b
Polarılma 14:103a
Radyo 14:175a
Radyum 14:195b
Sıcaklık 15:172a
Soğurma 15:302b
Termos 17:158a
Van Allen kuşakları 18:296a
•Elektromagnetik ışınım; Gamma ışını; Işın tedavisi; X ışını

IŞINLILAR
ilgili madde Tekhücreli hayvanlar 17:110b, görsel

IŞIN TEDAVİSİ *ya da* **Radyoterapi** başta iyonlaştırıcı ışınım olmak üzere çeşitli ışınım kaynaklarının hastalıkların tedavisinde kullanılması; ışınım, kanserde ve lösemi gibi kan hastalıklarında, normal ve sağlıklı dokulara olabildiğince az zarar vererek hastalıklı hücreleri öldürür; saç dökülmesi ve kusma gibi yan etkileri olabilir
ilgili maddeler
Işınım: görsel 8:256
Kan 9:303b
Kanser 9:331b
Lösemi 11:291a
Tedavi yöntemleri 17:103a
Tıp 17:187a

ITIR turnagagasıgiller familyasından güzel kokulu yaprakları olan bitki; anayurdu Afrika'dır; ezildiğinde hoş bir koku yayan derin loplu yaprakları, kümeler oluşturan çiçekleri vardır; yapraklarından elde edilen uçucu yağ, parfüm, kozmetik ürünleri ve diş macunlarında kullanılır
ilgili madde Parfüm 13:326b

ITIRŞAHİ baklagiller familyasından, hoş kokulu ve güzel çiçekleri için yaygın olarak yetiştirilen tırmanıcı bitki; çiçekleri beyaz, pembe, kırmızı ya da mor olabilir
ilgili maddeler
Baklagiller 2:291b
Tırmanıcı bitkiler 17:189b

ITRİ asıl adı **Buhurizade Mustafa** Türk besteci, 1640-1711
madde başlığı Itri 8:259b

IZBARÇO BAĞI
ilgili madde Düğüm 5:329a, görsel

IZGARA elektronik *bak.* **TRİYOT**

IZGARA YÖNTEMİ *ya da* **Gelosia yöntemi** matematik
ilgili madde Aritmetik 2:10a

İ

İAPETOS Yunan mitolojisi
ilgili madde Titanlar 17:206a

İAPETOS Satürn'ün uydusu
ilgili madde Uydu 18:229b

İASON Yunan mitolojisi; büyücü Medeia'nın yardımıyla Kolkhis'ten Altın Postu geri getiren Argo Gemicileri'nin önderidir; Medeia ile evlenir, ama daha sonra Korint Kralı Kreon'un kızı için onu terk eder
ilgili maddeler
Afrodit 1:60b
Altın Post 1:190b vd.

İASSOS Muğla'da, Güllük Körfezi'nde Karya kenti; Tunç Çağı'nın başlarında (İÖ y. 3500-2000) kuruldu; İÖ 125'te Roma İmparatorluğu'nun topraklarına katıldı; iki sıra surla çevrili kentteki eskiçağ kalıntıları arasında tiyatro, iki tapınak, nekropol ve ev temelleri sayılabilir; ayrıca Roma döneminden kalma agora, fener ve başka kalıntılar da vardır; kentte 1960'ta başlayan kazılar hâlâ sürdürülmektedir
ilgili madde Sukemeri 16:173b

İBADAN Nijerya'da kent; Oyo eyaletinin merkezi; demiryoluyla Atlas Okyanusu kıyısındaki Lagos'a ve kuzeydeki Kano'ya bağlanır; yedi tepe üzerine kurulmuştur; önemli bir ticaret merkezidir; nüf. 1.201.000 (1983)
ilgili madde Nijerya 13:80a

İBADET
ilgili maddeler
İslam 9:96a
Kuran 11:104b

İBANLAR halk
ilgili maddeler
Brunei 4:32b
Malezya 12:24b

İBER YARIMADASI Avrupa; kıtanın güneybatısında, İspanya ve Portekiz'in bulunduğu yarımada
ilgili maddeler
Avrupa 2:177b, 179a
İspanya 9:101a, 103b
Portekiz 14:127a, 128b
Tajo Irmağı 16:297a

İBİBİK *ya da* **Çavuşkuşu** *ya da* **Hüthüt**
madde başlığı İbibik 8:260a, görsel

İBİKLİ SIĞIRCIK
ilgili madde Sığırcık 15:180a

IBM tam adı *International Business Machines Corporation* bilgisayar üreten çokuluslu ABD şirketi
ilgili madde Grafik sanatlar 7:223a

İBN BATTUTA Arap gezgin, 1304-69; 14. yy İslam dünyasına ilişkin çok değerli bilgiler içeren gezi kitabıyla ünlüdür; Fas'tan Çin'e kadar geniş bir alandaki gezilerini *İbn Battuta Seyahatnamesi* (1976) adıyla bilinen yapıtında anlatmıştır
ilgili maddeler
Arap edebiyatı 1:316a
Coğrafya 4:200a
Denizli 5:170a

İBN BİBİ İranlı tarihçi ve yazar, ö. 13. yy
ilgili madde Avcılık 2:171b

İBN CEBİROL İspanyalı Yahudi şair ve filozof, 1022-70; şiirlerinde Arap şiir geleneğini ve teknik özelliklerini Tevrat'ın anlatımıyla kaynaştırmıştır; felsefi görüşleri Yahudi mistisizmi ile Hıristiyan felsefesini etkilemiştir
ilgili maddeler
Endülüs Emevileri 6:152b
İbrani edebiyatı 8:265b

İBN HALDUN Arap filozof, 1332-1406
madde başlığı İbn Haldun 8:260b, görsel
ilgili maddeler
Arap edebiyatı 1:316a
Naima 13:22a

İBN MEYMUN Yahudi filozof, hukuk bilgini ve hekim, 1135-1204; İspanya'daki Kurtuba (Córdoba) kentinde doğdu; ortaçağın en önemli Yahudi düşünürüdür; çalışmalarında din, felsefe ve bilimi birleştirmeyi amaçlamıştır; Latince'ye çevrilen felsefe yapıtı ortaçağın büyük skolastik yazarlarını etkilemiştir; tıp yazıları da tıp tarihi içinde önemli bir bölüm oluşturur
ilgili madde İbrani edebiyatı 8:265a

İBN RÜŞD tam adı *Ebu Velid Muhammed bin Ahmed bin Rüşd* Arap filozof, 1126-98
madde başlığı İbn Rüşd 8:261b

İBN SİNA tam adı *Ebu Ali el-Hüseyin bin Abdullah bin Sina* İranlı bilgin, 980-1037
madde başlığı İbn Sina 8:262a, görsel
ilgili madde Tıp 17:181a

İBN TEYMİYE Arap din bilgini, 1263-1328; dinsel kararlarda yalnız Kuran'a ve sünnete dayanılmasını savunarak mezheplere karşı çıkmıştır; Selefilik akımını canlandırmış, görüşleri Vehhabilik hareketine temel olmuştur

İBN TUFEYL Arap filozof, 1106-85; insanın sezgileri ve içedoğuşla gerçeği bulabileceğini savunmuştur; *Hayy İbn Yakzan* adlı ünlü yapıtında ıssız bir adada tek başına büyüyen Hayy'ın sezgileriyle varlıkları, nedenselliği ve tanrıyı kavramasını anlatmıştır
ilgili madde Arap edebiyatı 1:315b

İBNÜLEMİN MAHMUD KEMAL soyadı **İnal** Türk tarihçi, 1870-1957; biyografi alanındaki çalışmalarıyla tanınır; en kapsamlı yapıtı olan *Son Asır Türk Şairleri* (1930-42, 12 kitap) 19. ve 20. yy'da yetişen şairlerin yaşamöykülerini verir; öbür önemli yapıtları arasında *Osmanlı Devrinde Son Sadrazamlar* (1940-53, 14 kitap) ve *Son Hattatlar* (1955) sayılabilir
ilgili madde Yaşamöyküsü 19:113a

İBNÜ'L-HEYSEM Arap matematikçi, astronom ve fizikçi, 965-1039; ortaçağın en önemli bilginlerindendir; Fatımiler döneminde yaşadı; özellikle optik alanındaki çalışmalarıyla tanındı; ışığın, cisimlerden göze ulaşan ışınlardan oluştuğunu savunarak görme olayını doğru biçimde açıklayan ilk bilgin oldu

İBNÜRREFİK AHMET NURİ soyadı **Sekizinci** Türk oyun yazarı, 1874-1935; komedileri ve Fransız tiyatrosundan uyarlamalarıyla tanınır; sağlam bir teknikle ve günlük dille yazdığı ya da uyarladığı oyunlar geniş kitlelerin beğenisini kazandı; çoğu vodvil türündeki yapıtlarının en ünlüleri *Ceza Kanunu* ve *Hisse-i Şayia*'dır
ilgili madde Milli Edebiyat 12:221b

İBOLAR Nijerya'nın güneydoğusunda yaşayan halk; genellikle geçimlik tarımla uğraşır, ayrıca az miktarda çiftlik hayvanı beslerler; bütün Batı Afrika'da ticarette ileri bir halk olarak tanınırlar; 20. yy ortalarında etnik kimlikleri güçlendi ve tek bir halk olarak bütünleştiler; 1960'ların sonlarında, çok kısa ömürlü olan Biafra devletini kurdular
ilgili madde Nijerya 13:80b, 81a

İBRADI Antalya'nın ilçesi; daha önce Akseki ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 17.126, kasaba 4.215

İBRAHİM, HZ. peygamber
madde başlığı İbrahim, Hz. 8:263a, görsel
ilgili maddeler
Bayramlar ve kutsal günler 3:103b
Mekke 12:128b
Şanlıurfa 16:230a vd.

ilgili maddeler
Çin Halk Cumhuriyeti 4:322a
Finlandiya 6:304b
Franco 7:16b vd.
Kampuçya 9:297a
Kolombiya 10:308b
Mao Çe-Tung 12:56a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:22b vd.
•Amerikan İç Savaşı; Gerilla savaşı; İngiliz İç Savaşı; İspanya İç Savaşı

İÇ SOLUNUM
ana madde Solunum 15:317a vd.

İÇTEN YANMALI MOTOR
madde başlığı İçten yanmalı motor 8:284b, görsel
ilgili maddeler
Kavrama 10:112a
Motosiklet 12:290a
Mühendislik 12:326b
Toz 17:264b
Yanma 19:92b
•Dizel motoru; Dört zamanlı motor; İki zamanlı motor ; Jet motoru; Pistonlu motor; *ayrıca motorun bölümleri, örn.* Karbüratör

"İÇTİHAD" dergi
ilgili madde Abdullah Cevdet 1:14b

İÇ UYAK
ilgili madde Uyak 18:228a

İÇYAĞI *ya da* **Donyağı**
ilgili maddeler
Mum 12:308a vd.
Parfüm 13:327b
Yağ 19:66a

İDA DAĞI Balıkesir *bak.* **KAZ DAĞI**

İDA DAĞI *ya da* **Psiloritis** Girit, Yunanistan; dağın iki doruğundan yüksek olanı (2.456 m) aynı zamanda Girit Adası'nın da en yüksek noktasıdır
ilgili madde Zeus 19:250a

İDADİ Osmanlılar'da lise düzeyinde ortaöğretim kurumu
ilgili maddeler
Abdülmecid 1:19a
Eğitim 6:71a

IDAHO ABD'nin kuzeybatı kesiminde eyalet; y.öl. 216.412 km^2, başkenti Boise; 1890'da ABD'nin 43. eyaleti oldu; il topraklarının büyük bölümünü, Kayalık Dağlar'ın kuzey bölümü ile Columbia Yaylası kaplar; nüfusun büyük çoğunluğu Mormonlar'dır; tarım ve ormancılık önem taşır; nüf. 1.011.986 (1990)
ilgili madde Amerika Birleşik Devletleri 1:202a, tablo

İDAM *bak.* **ÖLÜM CEZASI**

"İDAM MAHKÛMUNUN SON GÜNÜ" Hugo'nun tiyatro oyunu
ilgili madde Hugo 8:213b

İDARE HUKUKU
ilgili madde Hukuk 8:215b

İDARE MAHKEMESİ
ilgili maddeler
Duruşma 5:312b
Mahkeme 11:333a

İDARİ YARGI idari uyuşmazlıkların çözümüyle görevli yargı sistemi
ilgili madde Mahkeme 11:332b vd.

İDEALİZM
madde başlığı İdealizm 8:288b
ilgili maddeler
Felsefe 6:269b
Gerçekçilik 7:132b
Hegel 8:116a
Maddecilik 11:312a

İDEOGRAFİK YAZI
ilgili maddeler
Alfabe 1:145a
Aritmetik: görsel 2:9
Hiyeroglif 8:192b

İDİL Şırnak'ın ilçesi; daha önce Mardin iline bağlı bir ilçeydi; 1990'da il olarak örgütlenen Şırnak'a bağlandı; nüf. (1990): ilçe 44.064, kasaba 12.905
ilgili madde Şırnak 16:266a, 267a

İDRAR *ya da* **Çiş** *ya da* **Sidik** vücuttaki metabolizma artıklarını içeren ve hayvanların çoğunda sıvı halde bulunan atık madde; memelilerde, kan plazmasının böbreklerde süzülmesiyle oluşur; içindeki yararlı maddeler geri emildikten sonra, üre, inorganik tuzlar, amonyak ve istenmeyen maddeler idrar kesesine geçer; memelilerin çoğunda işeme kanalı yoluyla vücuttan dışarı atılır
ilgili maddeler
Böbrek 3:325a vd.
Fizyoloji 6:312b

İDRAR BORUSU böbrekleri idrar kesesine bağlayan boru
ilgili maddeler
Böbrek 3:325a
Fizyoloji: görsel 6:311

İDRAR KESESİ *ya da* **Sidik torbası** *ya da* **Mesane** idrarın geçici olarak depolandığı torba; idrar borularıyla böbreklere bağlanır ve kuşlar dışındaki omurgalıların hemen hepsinde bulunur
ilgili maddeler
Böbrek 3:325a
Fizyoloji: görsel 6:311

İDRİS, HZ. peygamber
ilgili madde Peygamber 14:65b

İDRİS I Libya kralı, 1890-1953
ilgili madde Libya 11:247a

İDRİS DAĞI İç Anadolu Bölgesi; yüksekliği 1.988 m
ilgili madde İç Anadolu Bölgesi 8:269a

İFE Nijerya'da kent; Oyo eyaletinde, tarım ürünlerine dayalı bir ticaret merkezidir; 12. yy'dan kalma, pişmiş topraktan ve tunçtan sanat yapıtlarıyla ünlüdür; büyük olasılıkla Yorubalar'ın en eski ve kutsal kentidir; aynı zamanda bir eğitim ve kültür merkezidir; nüf. 214.500 (1983)
ilgili madde Afrika halkları 1:59b

İFELER halk
ilgili madde Nijerya 13:80b

İFLAS
madde başlığı İflas 8:289b
ilgili madde Borç 3:292b

İFNİ Fas'ta bölge; eskiden İspanya'ya bağlıydı; 1969'da Fas'a verildi; Tiznit ilinin bir parçasıdır; y.öl. 1.500 km^2; en önemli kenti olan Sidi İfni küçük bir limandır; daha çok balıkçılık ve hayvancılık yapılır; nüf. 45.784 (1971)
ilgili madde Fas 6:257b

IFORAS ADRARI Mali'de dağ
ilgili madde Mali 12:26b

IF ŞATOSU Fransa'nın Akdeniz kıyısında, Marsilya açıklarında, hisarlarla çevrili adacık
ilgili madde Marsilya 12:80a

IGNATIUS, AZİZ İspanyol din adamı, 1491-1556; 16. yy'daki Katolik Reform hareketinin en etkili kişilerindendir; 1534'te Paris'te Cizvit tarikatını kurmuştur
ilgili madde Katolik Kilisesi 10:99a
•Xavier

IGUAÇU ÇAĞLAYANI Güney Amerika
madde başlığı Iguaçu Çağlayanı 8:290a, görsel

IGUAÇU IRMAĞI Güney Amerika
ilgili madde İguaçu Çağlayanı 8:290a

İGUANA
madde başlığı İguana 8:290b, görsel
•Deniz iguanası

"İGUANA GECESİ" Williams'ın tiyatro oyunu
ilgili madde Williams 19:57b

IGUANODON
ilgili madde Dinozor 5:237a

İĞ dokumacılık
ilgili madde Dokumacılık 5:278b, görsel

İĞDE
madde başlığı İğde 8:291b, görsel

İĞDİR Oğuz boyu; Üçoklar'ın Deniz Han Oğulları kolundan; Anadolu'ya gelenlerin çoğu Muğla, Isparta, Antalya ve İçel yöresine yerleşmiştir

İĞNE zooloji
ilgili maddeler
Akrep 1:120a
Arı 1:327a, 330a

İĞNE teknoloji
madde başlığı İğne 8:292a, görsel
ilgili maddeler
Dikiş 5:220a vd.
Hazır giyim sanayisi 8:113a

İĞNE BURNU *bak.* **AGULHAS BURNU**

İĞNECİK böcek
ilgili madde Kızböceği 10:241a, görsel

İĞNECİK astronomi
ilgili madde Güneş 7:269b

İĞNE DANTELİ
ilgili madde Dantel ve oya 5:85a, görsel

İĞNELİ KELER
ilgili madde Çarpan balıklar 4:257a, görsel

İĞNELİ VATOZ
ilgili madde Çarpan balıklar 4:256b

İĞNEYAPRAKLILAR *ya da* **Kozalaklılar**
madde başlığı İğneyapraklılar 8:293a
ilgili maddeler
Açıktohumlular 1:22b
Ağaç 1:66b
Ardıç 1:322a
Odun 13:129a
Orman 13:206a
Tarihöncesi yaşam 17:49a
Yaprak 19:98a
•*iğneyapraklı ağaçların adı, örn.* Çam; Köknar; Melez; Servi

İHAP HULUSİ *bak.* **GÖREY, İHAP HULUSİ**

İHARA SAİKAKU Japon yazar, 1642-93
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:239a

İHRACAT *bak.* **DIŞSATIM**

İHRAM giysi
ilgili maddeler
Erzurum 6:183a
Gümüşhane 7:260b
Mekke 12:128b

İHSANGAZİ Kastamonu'nun ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 8.978, kasaba 3.423

İHSANİYE Afyonkarahisar'ın ilçesi; tahıl, şekerpancarı ve ayçiçeği üretimi önem ka-

10. yy'dan başlayarak İlliryalılar'ın oturduğu bölge; Adriya Denizi'nin doğu kıyısında Fiume'den Durazzo'ya, iç kesimde ise Tuna Irmağı ile Sırbistan Moravyası'na kadar uzanır

İLMEK *ya da* **Episikl** gezegenlerin hareketini açıklamak için Batlamyus'un geliştirdiği eski astronomi kavramı
ilgili madde Astronomi 2:72a, görsel

İLME'L-YAKİN tasavvuf
ilgili madde Tasavvuf 17:58a

İLMİYE SINIFI Osmanlılar'da din, yargı ve öğretimle uğraşan devlet görevlileri
ilgili madde Osmanlı İmparatorluğu 13:239b vd.

ILO *bak.* **ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ**

İL ÖZEL İDARESİ
ilgili maddeler
Siyasal ve yerel yönetim 15:287b
Türkiye 18:77b vd.

İLTERİŞ KAĞAN asıl adı **Kutluğ** Göktürk hükümdarı, ö. 692; Göktürkler'i Çin egemenliğinden kurtararak yeniden bağımsızlığa kavuşturdu; Tonyukuk'la birlikte Göktürk boylarını birleştirip 682'de Çinliler'i yenmeyi başardı; kurduğu devlete II. Göktürk Devleti ya da Kutluğ Devleti denir
ilgili madde Göktürkler 7:199b vd.

İLTİCA *bak.* **SIĞINMA**

İLTİFAT edebiyat
ilgili madde Söz sanatları 16:45a

İLTİHAPLANMA dokularda yaralanmaya ya da mikrop bulaşmasına bağlı şişkinlik ve kızarıklık; iltihaplı bölgede çoğu zaman ateş ve ağrı olur; ağrıyı hafifletmek için sıcak ya da soğuk kompres uygulanabilir; antibiyobiklerle tedavi edilir
ilgili maddeler
Apse 1:307a
İlkyardım 9:9a

İLTİZAM Osmanlılar'da, devletin, vergi gelirini toplamayı peşin bedel karşılığında kişilere bırakması; 16. yy'da ortaya çıkan bu usul tımar sisteminin bozulmasıyla birlikte yaygınlaştı ve halkın ezilmesine yol açtı
ilgili maddeler
Islahat Fermanı 8:245a
Lale Devri 11:196b
Osmanlı İmparatorluğu 13:243a
Tanzimat 16:330a

"IL TROVATORE" Verdi'nin operası
ilgili maddeler
Opera 13:190a
Verdi 18:321b

"İLYADA" Homeros'un destanı
madde başlığı İlyada 9:12b, görsel
ilgili maddeler
Destan 5:199a
Efsane ve mitler 6:54b
Homeros 8:202a vd.
İyonya 9:162a
Odysseia 13:130a vd.
Şiir sanatı 16:271b
Truva 17:303a
Truva Savaşı 17:303b vd.

İLYAS, HZ. İsrailoğulları'nın peygamberi, ü. İÖ 9. yy; Eski Ahit'teki öyküye göre, halkının Baal yerine tek tanrı olan Yahve'ye tapınması için çaba göstermiştir
ilgili maddeler
Baal 2:247b
Hıdrellez 8:150a

İMAM-HATİP LİSESİ din görevlisi yetiştiren ortaöğretim kurumu; 1951-52'de imam-hatip okulu adıyla açıldı, 1974'te lise adını aldı; Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bu okullar orta ve lise bölümünden oluşur, öğretim süresi altı yıldır

İMAMOĞLU Adana'nın ilçesi; daha önce Kozan ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 33.565, kasaba 21.484

İMARETHANE Anadolu Selçuklu ve Osmanlı devletlerinde yoksullara parasız yiyecek ve yatacak yer sağlayan hayır kurumu
ilgili maddeler
Fatih Camisi 6:261b
Sosyal yardım hizmetleri 15:331a

İMBAT
ilgili madde Ege Denizi 6:63b

"İMBATLA GELEN" Cumalı'nın şiir kitabı
ilgili madde Cumalı 4:211b

İMBİK
ilgili maddeler
Damıtma 5:72b, görsel
Viski 19:20b

İMDAT FRENİ
ilgili madde Fren 7:47a

IMF *bak.* **ULUSLARARASI PARA FONU**

İMGECİLİK 20. yy başlarında ABD ve İngiltere'de ortaya çıkan şiir akımı; Ezra Pound, Hilda Doolittle ve Conrad Aiken gibi şairlerin öncülüğünde gelişti; imgeci şairler, kuru ve açık bir üslupla sağlam bir yapısı, kesin ve basit dili olan şiirler yazdılar

İMHOTEP Eski Mısırlı devlet adamı ve mimar, ü. İÖ 27. yy
ilgili maddeler
Mısır piramitleri 12:200b
Mimarlık 12:224a

İMMÜNOGLOBÜLİN *bak.* **ANTİKOR**

İMMÜNOLOJİ *ya da* **Bağışıklıkbilim**
ilgili madde Bağışıklık 2:268a

İMPALA Afrika'nın orta ve güney bölgelerinde yaşayan antilop; tüyleri sarımsı ya da kızıl kahverengidir; erkeğin uzun, kıvrık boynuzları vardır; savanlarda ve ağaçlık alanlarda, suya yakın yerlerde yaşar; zarif görünümü ve güçlü sıçrayışıyla tanınır
ilgili madde Antilop 1:296a

İMPARATOR ilk kez Roma İmparatorluğu hükümdarlarının aldıkları unvan; sonradan Avrupa ve Asya'daki bazı devletlerin hükümdarlarınca da kullanılmıştır

"İMPARATOR JONES" O'Neill'in oyunu
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:227b
Tiyatro sanatı 17:216b

"İMPARATORLUK" Asimov'un romanı
ilgili madde Asimov 2:59b

İMPARATOR MELEKBALIĞI
ilgili madde Melekbalığı 12:139a

İMPARATOR PENGUEN en iri penguen türü
ana madde Penguen 14:43a, 43b, görsel
ilgili madde Hayvan: görsel 8:97

İMPETİGO stafilokok ya da streptokok türü bakterilerin yol açtığı deri hastalığı; deri yüzeyinde sıvı dolu kesecikler oluşur; patlayan keselerin içindeki sıvının kuruyarak kabuk oluşturduğu yerde bir leke kalır; fazla bulaşıcı değildir; lekelere sürülen antibiyotikli merhemlerle tedavi edilir
ilgili madde Antibiyotikler 1:291b

İMRALI ADASI Marmara Bölgesi
ilgili maddeler
Bursa 4:68b
Menderes 12:147a

İMRAN Kuran'a göre, Hz. Meryem'in babası
ilgili madde Meryem, Hz. 12:163a

İMRANLI Sivas'ın ilçesi; dağlık bir bölgede yer alır; orta kesiminden Kızılırmak geçer; tarım alanı kısıtlıdır; nüf. (1990): ilçe 21.530, kasaba 7.414
ilgili madde Kızılırmak 10:246b

İMROZ *bak.* **GÖKÇEADA**

İMRUÜ'L-KAYS Arap şair, ö. 550; İslam öncesi Arap şiirinin en seçkin temsilcisi ve kaside türünün yaratıcısıdır; özellikle, *Yedi Askı* adlı derlemedeki ünlü kasidesiyle tanınır
ilgili maddeler
Arap edebiyatı 1:314b
Gazel 7:86a

İNAL, İBNÜLEMİN MAHMUD KEMAL *bak.* **İBNÜLEMİN MAHMUD KEMAL**

İNALCIK, HALİL Türk tarihçi, d. 1918; Türkiye'de ve ABD'de de profesörlük yaptı; Osmanlıların ekonomik ve toplumsal yapısına ilişkin çalışmalarıyla uluslararası ün kazandı

İNAN, ERGİN Türk ressam, d. 1943; Türk halk sanatındaki elyazmalarının ve Bizans ikonalarının etkilerini yansıtan özgün baskı ve resimleriyle tanınır; minyatürü anımsatan yapıtlarında özenli bir ayrıntı işçiliği dikkati çeker; yurtiçinde ve yurtdışında birçok ödül kazanmıştır
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı: tablo: görsel 18:128

İNAN, JALE Türk kadın arkeolog, d. 1914; İstanbul üniversitesi'nde profesörlük yaptı; 1946'dan başlayarak Side ve Perge kazılarında görev aldı

İNAN, MUSTAFA Türk mekanik bilgini, 1911-67; İstanbul Teknik Üniversitesi'nde uzun yıllar öğretim görevlisi ve yönetici olarak görev aldı; TÜBİTAK'ın kurulmasına öncülük etti; ölümünden sonra anısına TÜBİTAK Hizmet Ödülü verildi (1971) ve yaşamı, öğrencisi olan Oğuz Atay'ın *Bir Bilim Adamının Romanı* (1975) adlı yapıtına konu oldu

"İNANÇ" Austen'ın romanı
ilgili madde Austen 2:165a

"İNATÇI KEDİLER" Behrengi'nin öykü kitabı
ilgili madde Behrengi 3:118a

İNCEBAĞIRSAK sindirim yolunun bir parçası olan ince kanal; mide ile kalınbağırsak arasında yer alan bu bölümde besinler sindirilerek emilir; insandaki uzunluğu 6-7 m'dir; onikiparmakbağırsağı, boşbağırsak ve kıvrımbağırsak gibi üç bölümden oluşan incebağırsaktan yiyeceklerin geçişi yaklaşık altı saat sürer
ana maddeler
Bağırsak 2:264b vd.
Sindirim 15:220a vd.
ilgili madde Fizyoloji: görsel 6:311

İNCEBURUN Anadolu'nun en kuzey ucu; 42°06' kuzey enlemi ve 34°58' doğu boylamında yer alır
ilgili madde Sinop 15:248a, 249a

İNCE DONANMA Osmanlı donanmasında daha çok ırmaklarda görev yapan filolara

verilen ad; altı düz, hareket yeteneği yüksek hafif teknelerden oluşurdu; en çok Tuna ve Fırat ırmaklarında etkinlik göstermiştir

İNCELTİCİ *ya da* **Tiner** boyaları akışkan hale getirmek için kullanılan çözücü sıvıların ortak adı
ilgili maddeler
Boya ve cila 3:316a
Resim sanatı 14:222a

İNCELTİCİ kâğıt yapımı
ilgili madde Kâğıt ve kâğıt yapımı 9:258a

"İNCE MEMED" Yaşar Kemal'in romanı
ilgili madde Yaşar Kemal 19:114a

İNCE MİNERALİ MEDRESE Konya
ilgili madde Anadolu Selçuklu Devleti: görsel 1:252

İNCESU Kayseri'nin ilçesi; topraklarını Erciyas ve Hodul dağları kuşatır; metal eşya ve makine sanayileri gelişmiştir; nüf. (1990): ilçe 21.963, kasaba 7.857
ilgili madde Erciyas Dağı 6:166a

İNCİ değerli taş
madde başlığı İnci ve inci avcılığı 9:16a, görsel
ilgili maddeler
Basra Körfezi 3:60a
İstiridye 9:129b
Midye 12:208a
Uğur taşı: görsel 18:177

"İNCİ" Steinbeck'in öyküleri
ilgili madde Steinbeck 16:134b

İNCİBALIĞI sazangiller familyasından, çoğu denizde, bazıları tatlı sularda yaşayan balık; sırtı yeşil, yanları ve karnı beyazdır
ilgili madde Balık: görsel 2:308

İNCİ İSTİRİDYESİ
ana madde İnci ve inci avcılığı 9:16a vd.

İNCİ KEFALİ
ilgili maddeler
Kefal 10:142a
Van Gölü 18:301a

İNCİL İslam inancında, Tanrı'nın Hz. İsa'ya indirdiği kutsal kitap; Hıristiyanlık'ta, Hz. İsa'nın yaşamını ve ölümünü konu alan dört kitaptan her biri; Türkçe'de, Yeni Ahit'in tümünü tanımlamak için de kullanılır
ana madde Kutsal Kitap 11:131a
ilgili maddeler
Havariler 8:85a
Hıristiyanlık 8:150b
Paskalya 14:23a
Protestan Kilisesi 14:149a
Resim sanatı 14:224a
•Eski Ahit; Yeni Ahit

İNCİLİ CAMİ Agra, Hindistan; Şah Cihan'ın yaptırdığı, beyaz mermerden cami
ilgili madde Hindistan 8:171a

İNCİR
madde başlığı İncir 9:14b, görsel

İNCİRKUŞU
madde başlığı İncirkuşu 9:15b, görsel

İNCİRLİOVA Aydın'ın ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 35.242, kasaba 15.870

İNCİR YABANARISI *ya da* **İleksineği**
ilgili madde İncir 9:15a

İNÇ İngiliz ve Amerikan ölçü sisteminde uzunluk birimi; 1/36 yardaya ve 1/12 futa eşittir
ilgili maddeler
Ağırlıklar ve ölçüler 1:78a
Ölçme 13:266b

İNÇON Kore Cumhuriyeti'nde kent; başkent Seul'ün başlıca limanıdır; dokların yanı sıra demir, çelik, cam, kereste ve tuz fabrikaları ile petrol rafinerileri bulunur; nüf. 1.682.000 (1990)
ilgili madde Kore Cumhuriyeti 11:9b

INDEPENDENT TELEVISION *bak.* **ITV**

INDIANA ABD'de eyalet; y.öl. 93.991 km², başkenti Indianapolis; 1816'da ABD'nin 19. eyaleti oldu; Appalaş Dağları'ndan Mississippi Irmağı'na doğru alçalan düzlüklerde yer alır; en önemli gelir kaynağı demir-çelik sanayisi ve tarımdır; nüf. 5.564.228 (1990)

INDIANAPOLIS Indiana, ABD; 1821'de White Irmağı üzerinde, eyalet başkenti olmak üzere planlanarak kuruldu; 20 yy başlarında otomotiv sanayisi gelişmeye başladı; önemli bir ticaret, sanayi ve finans merkezidir; nüf. 784.056 (1989)

INDIANAPOLIS 500 otomobil yarışı; 1911'den bu yana her yıl Indianapolis'te düzenlenir; ilk 500 mil yarışıdır
ilgili madde Otomobil yarışı 13:251a

İNDİGO yapay çivit
ilgili madde Çivit 4:328b

İNDİRGENME
ilgili madde Oksijen 13:138b

İNDİYUM bor grubu elementleri•'nden; simgesi In, atom numarası 49, bağıl atom kütlesi 114,82; az bulunan, yumuşak, plastik özellikleri taşıyan gümüşsü bir metaldir; yarıiletken aygıtların ve transistörlerin yapımında, ayrıca korozyona karşı dayanıklılığı arttırdığından uçaklardaki motor yataklarının kaplanmasında kullanılır

İNDONEZYA *bak.* **ENDONEZYA**

İNDRA Hindu dininde, tanrıların başı olan yağmur ve fırtına tanrısı; çoğunlukla beyaz bir file binmiş olarak betimlenir
ilgili madde Efsane ve mitler 6:57a

İNDRİ Madagaskar'da yaşayan, ince yapılı, uzun bacaklı maki
ilgili madde Maki 12:13a

İNDUS IRMAĞI Asya
madde başlığı İndus Irmağı 9:18a
ilgili maddeler
Hindistan 8:164b
Pakistan 13:290b
Tunç Çağı 17:322a

İNDÜKLEME
ilgili maddeler
Dinamo 5:233b
Transformatör 17:281b

İNDÜKLEME BOBİNİ
ilgili maddeler
İçten yanmalı motor 8:286b
Motorlu taşıtlar 12:284b
Transformatör 17:282b

İNDÜKLEME FIRINI
ilgili madde Demir ve çelik 5:129b

İNDÜKTANS
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:79

İNEBAHTI DENİZ SAVAŞI 1571; Doğu Akdeniz'de egemenliği ele geçirmek isteyen Osmanlılar ile Venedikliler arasındaki deniz savaşı; Osmanlıların Kıbrıs'ı alması üzerine öbür Avrupa devletleriyle birleşen Venedikliler, Pátrai Körfezi'ndeki bu savaşta Osmanlı donanmasını yenilgiye uğrattılar
ilgili maddeler
Deniz kuvvetleri 5:163b
Deniz savaşları 5:172b
Selim 15:111b
Venedik 18:316a

İNEBOLU Kastamonu'nun ilçesi; dar kıyı şeridinin hemen arkasında Küre Dağları yükselir; başlıca geçim kaynağı ormancılık ve orman ürünleri sanayisidir; nüf. (1990): ilçe 27.944, kasaba 8.350
ilgili madde Kastamonu 10:84b, 86a

İNEGÖL Bursa'nın ilçesi; topraklarını Uludağ ve Domaniç Dağı engebelendirir; tarım, sanayi, mobilyacılık ve ticaret gelişmiştir; ilçe merkezi, Bursa'dan sonra ilin ikinci büyük kentidir; nüf. (1990): ilçe 126.214, kent 71.120
ilgili madde Bursa 4:69a

İNEK
ilgili maddeler
Sığır 15:175b, 176b, görsel
Süt 16:212b

İNEKBALIĞI *ya da* **Kutubalığı** tropik denizlerde yaşayan 30 kadar balık türünün ortak adı
ilgili madde Balık: görsel 2:310

İNEKKUŞU ürküttükleri böcekleri yemek için gün boyunca sığır sürülerinin peşinde dolaşan 6-7 kadar ötücükuş türünün ortak adı; yumurtalarını genellikle başka kuşların yuvasına bırakan yuva asalaklarıdır
ilgili maddeler
Kuş 11:125a
Pirinçkuşu 14:79b

INGE, WILLIAM ABD'li oyun yazarı, 1913-73; sinemaya da uyarlanan *Piknik* (1956) ve *Otobüs Durağı* (1956) adlı oyunlarıyla tanınır; 1953'te Pulitzer Ödülü'nü almıştır

İNGİLİZ ANTARTİKA TOPRAKLARI Güney Amerika'nın güneydoğusunda, İngiltere'ye bağlı topraklar; batıda Büyük Okyanus'tan doğuda Atlas Okyanusu'na, güneyde ise Güney Kutbu'na kadar uzanan 5.425.000 km²'lik bir alanı kaplar; Antarktika kıtasındaki topraklar buz örtüsüyle kaplıdır; nüfusu 100 kadar bilim adamı ile teknisyenden oluşur; bazı bölümleri üzerinde Arjantin ve Şili hak iddia etmektedir

İNGİLİZ ATI
ilgili madde At 2:112a, görsel

İNGİLİZ BİLARDOSU
ilgili madde Bilardo 3:174b, görsel

İNGİLİZCE Hint-Avrupa dil ailesinin Germen koluna bağlı Batı öbeğinden dil; Almanca, Frizce ve Hollanda diliyle yakın akrabadır; altı kıtada, birçok ülkede konuşulur; İngiltere, Kuzey Amerika, Avustralya ve Yeni Zelanda'da anadil, Afrika, Hindistan ve Güneydoğu Asya'da ikinci dil olarak kullanılır; geçmişi 5. ya da 6. yy'a kadar uzanır
ilgili maddeler
Avrupa dilleri 2:186a
Dil 5:226b
Kuzey İrlanda 11:158b
•Eski İngilizce; Orta İngilizce

İNGİLİZ ÇİMİ
ilgili madde Buğdaygiller 4:44a

İNGİLİZ ÇOBAN KÖPEĞİ 18. yy başlarında İngiltere'de geliştirilen uzun tüylü, tıknaz yapılı köpek soyu; tüyleri genellikle boz ya da mavimsi boz renkli, kuyruğu yok denecek kadar kısadır
ilgili madde Köpek 11:48b

ilgili maddeler
İpek 9:64a, 65b
Naylon 13:40b
İPHİGENİA Yunan mitolojisinde Agamemnon ile Klytaimestra'nın büyük kızı; Artemis'e kurban edilmek üzereyken, ona acıyan tanrıça yerine bir geyik bırakarak onu kurtarır ve Tauris'teki tapınağında rahibe yapar; Aiskhylos, Sokrat, Öripides, Racine ve Goethe'nin İphigenia'yı konu alan oyunları, Gluck'un da bir operası vardır
ilgili madde Agamemnon 1:65b
"IPHIGENIE TAURIS'TE" Goethe'nin şiiri
ilgili madde Goethe 7:181a
İPLİK
ilgili maddeler
Dikiş 5:220a vd.
Dokumacılık 5:278b vd.
İPLİKÇİK astronomi
ilgili madde Güneş 7:269b, görsel
İPLİK EĞİRME *bak.* **EĞİRME**
İPLİKSOLUCAN *ya da* **İplikkurdu** bilinen 30.000 kadar türüyle omurgasızların en geniş gruplarından birini oluşturan yuvarlaksolucan sınıfı; uçlara doğru incelen gövdeleri genellikle 1 mm'den kısadır; kancalıkurt, kılkurdu, askarit gibi birçok asalak türün yanı sıra, toprakta ve suda serbest yaşayan türleri de içerir
ilgili maddeler
Asalak ve çürükçül canlılar 2:52b
Kancalıkurt 9:323b
Solucan 15:312b
Tropik hastalıklar 17:299b
İPLİ KUKLA
ilgili madde Kukla 11:93a, görsel
İPOTEK alacağa karşılık güvence olarak taşınmaz bir mal üzerinde kurulan hak; borcun ödenmemesi durumunda, alacaklı mala el koyma ya da paraya dönüştürmek üzere malı satma yoluna gidebilir; borç ödendiğinde ipotek kaldırılır
İPRAŞ RAFİNERİSİ İzmit; Türkiye'nin en büyük petrol arıtma tesisi; 1961'de İzmit Körfezi kıyısında, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO) ile bir ABD şirketi tarafından kuruldu; 1971'de tümüyle TPAO'na devredildi; yapılan yeni yatırımlarla petrol işleme kapasitesi artırılan rafineri, ülkedeki kurulu kapasitenin % 46'sını karşılar
ilgili maddeler
Kocaeli 10:293b
Petrol 14:64a
İPSALA Edirne'nin ilçesi; batısını, Meriç Irmağı'nın kollarıyla sulanan İpsala Ovası kaplar; tarım ve sanayi gelişmiştir; nüf. (1990): ilçe 36.122, kasaba 9.212
ilgili madde Edirne 6:44b
IQ *bak.* **ZEKÂ KATSAYISI**
IRA *bak.* **İRLANDA CUMHURİYET ORDUSU**
İRÂKLİON *ya da* **Kandiye** *ya da* **Herakleion** Yunanistan; Girit Adası'nın en büyük kenti ve limanı; eski Minos uygarlığının başkenti ve bir Roma limanı olan Knossos'un yakınındadır; ekonomisi üzüm, zeytin, sebze ve deri ihracatı ile turizme dayanır; nüf. 102.389 (1981)
İRAN
madde başlığı İran 9:67a
ana maddeler
•İran edebiyatı 9:70a vd.
•İran sanatı 9:71a vd.
ilgili maddeler
Harezmşahlar 8:134b vd.
Irak 8:230a vd.
Kanuni Sultan Süleyman 10:8a
Mezar 12:189b
Oğuzlar 13:132b
Terörizm 17:160b
•Ahamenişler; Arsaklılar; Farsça; Medler; Pehleviler; Pers İmparatorluğu; Persler; Safeviler; Sasaniler; *önemli kentler, örn.* Tahran; Tebriz; *devlet adamları, örn.* Humeyni; Kserkses
İRAN CEYLANI
ilgili madde Ceylan 4:167b
İRAN DEVRİMİ 1979
ilgili maddeler
Devrim 5:208b
Ortadoğu 13:224a
İRAN DÜĞÜMÜ *bak.* **SİNE DÜĞÜMÜ**
İRAN EDEBİYATI *ya da* **Fars edebiyatı**
madde başlığı İran edebiyatı 9:70a
ilgili maddeler
Divan edebiyatı 5:249a
Kaside 10:82a
Rubaia 14:293a
Sadi 14:330a
İRAN HALISI
ilgili madde Halı ve kilim 7:331a, görsel
İRAN-IRAK SAVAŞI *bak.* **KÖRFEZ SAVAŞI**
İRAN KEDİSİ
ilgili madde Kedi 10:141a
"İRAN MEKTUPLARI" Montesquieu'nün yapıtı
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:40b
İRAN SANATI
madde başlığı İran sanatı 9:71a, görsel
ilgili madde Uzakdoğu sanatı: minyatür: görsel 18:242
•İslam sanatı
IRAS *bak.* **KIZILÖTESİ ASTRONOMİ UYDUSU**
İRAVADİ IRMAĞI Birmanya'nın en büyük ırmağı; Tibet sınırından doğan akarsuların birleşmesiyle oluşur; güneye doğru akarak Bengal Körfezi'ne dökülür; uzunluğu 2.100 km; II. Dünya Savaşı sırasında Müttefikler ile Japonlar arasında çarpışmalara sahne olmuştur (1942)
ilgili maddeler
Birmanya 3:219b
Rangun 14:201a
IRAZÜ YANARDAĞI Kosta Rika; Orta Cordillera'nın en yüksek doruğu, 3.434 m; en son patlamalar 1963-65 arasında görülmüştür
ilgili madde Kosta Rika 11:23b, görsel
IRELAND, JOHN İngiliz besteci, 1879-1962; şarkıları ve programlı orkestra müzikleriyle tanınır
ilgili maddeler
Britten 4:26b
İngiliz edebiyatı 9:26b
Şarkı 16:243a
İRİAYAK *ya da* **Megapod** kuş
madde başlığı İriayak 9:74b, görsel
ilgili maddeler
Avustralya 2:194b
Kuş 11:120a
Yumurta 19:201b
İRİBAŞ *ya da* **Tetari** amfibyumların, özellikle kurbağanın yavrusuna verilen ad; kısa, oval gövdeli, kalın kuyruklu ve küçük ağızlıdır; dış solungaçları bulunmaz; çoğu bitkiyle beslenirse de bazıları etçil ve çok saldırgandır; başkalaşma sürecinde bacaklar belirmeye başlar, kuyruk yok olur ve solungaçlar yerini akciğerlere bırakır; başkalaşma tamamlandığında karaya bir erişkin olarak çıkar
ana madde Kurbağa 11:106b vd., görsel
ilgili maddeler
Amfibyumlar: yaşam çevrimi 1:235a vd.
Tatlı su canlıları: görsel 17:84
İRİDYUM geçiş elementleri•'nden; simgesi Ir, atom numarası 77, bağıl atom kütlesi 192,2; adı, bileşiklerinin rengi nedeniyle Latince "gökkuşağı" anlamındaki *iris* sözcüğünden gelir; az bulunan, gevrek, gümüşsü beyaz bir metaldir; bilinen metaller içinde en sert ve en yoğun olanıdır; özellikle platin alaşımlarında kullanılır; 1804'te bulunmuştur
ilgili maddeler
Alaşım 1:137a
Platin 14:98b
İRİN *ya da* **Cerahat** iltihaplanan dokularda oluşan, sarımsı beyaz sıvı
ilgili maddeler
Antibiyotikler 1:292a
Apse 1:307a
Aşı 2:101a
Ergenlik sivilcesi 6:170a
İlkyardım 9:9a
Kan 9:301a
İRİS Yunan mitolojisinde gökkuşağı tanrıçası ve tanrıların habercisi; genellikle kanatlı olarak betimlenirdi
ilgili maddeler
Hera 8:131a
Süsen 16:211a
İRİS anatomi; gözün, ortasında gözbebeği denen bir açıklık bulunan renkli bölümü; gözbebeğini daraltıp genişleterek göze gelen ışık miktarını denetleyen iki kas katmanından oluşur; gözün rengini belirleyen iristeki pigment miktarıdır
ilgili madde Göz 7:208b
İRKUTSK SSCB; Rus SFSC'nin ortadoğu kesiminde kent; aynı adı taşıyan yönetim biriminin merkezidir; 1652'de kışlık karargâh olarak kuruldu; Trans-Sibirya Demiryolu'nun 1898'de yöreye ulaşmasıyla önemi arttı; Sibirya'nın en önemli sanayi kentlerinden biridir; nüf. 601.000 (1986 tah.)
ilgili maddeler
Asya 2:88a
Rusya 14:306a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:11b
Trans-Sibirya Demiryolu 17:284a
İRLANDA Britanya Adaları'nın ikinci büyük adası; İngiltere'ye bağlı olan Kuzey İrlanda ile İrlanda Cumhuriyeti arasında bölüşülmüştür
ilgili maddeler
Armada 2:30a
Avrupa: görsel 2:176
İngiltere 9:32b
Keltler 10:153b vd.
Liverpool 11:267b
•İrlanda Cumhuriyeti; İrlanda dili; Kuzey İrlanda; *kentler, örn.* Belfast; Dublin
İRLANDA CUMHURİYETÇİ KARDEŞLİK BİRLİĞİ *bak.* **FENIAN HAREKETİ**
İRLANDA CUMHURİYETİ *ya da* **Eire**

madde başlığı İrlanda Cumhuriyeti 9:74b, görsel
ilgili maddeler
Boşanma 3:306a
De Valera 5:201b
İngiliz Uluslar Topluluğu 9:30a
İngiltere 9:32b
Kuzey İrlanda 11:158a

İRLANDA CUMHURİYET ORDUSU *ya da* **IRA** merkezi İrlanda'da bulunan, yasadışı, yarı askeri örgüt: 1913'te kurulan İrlanda Gönüllüleri 1919'da IRA'ya dönüştürüldü; İrlanda'nın bağımsızlık savaşı sırasında İngiltere'ye karşı gerilla eylemlerine giriştiler; 1969'da ikiye bölündü; IRA Provolar adıyla anılan grup 1970 ve 1980'lerde asker ve sivil çok sayıda İngiliz'in ölümüyle sonuçlanan terör eylemleri gerçekleştirdi
ilgili maddeler
İrlanda Cumhuriyeti 9:78a vd.
Kuzey İrlanda 11:160a
Terörizm 17:160a

İRLANDA DENİZİ Kuzey Atlas Okyanusu'nun İrlanda'yı İngiltere'den ayıran kolu; en geniş yeri 210 km'dir
ilgili maddeler
İngiltere Bölgesi 9:47a
İngiltere 9:32b vd.
İrlanda Cumhuriyeti 9:75a

İRLANDA DİLİ İrlanda'da konuşulan, Kelt dillerinin Goidel öbeğine bağlı dil; İrlanda Cumhuriyeti'nin resmi dillerinden biri ve eğitim dilidir; ilk yazılı belgeler 5. yy'dan kalmadır
ilgili maddeler
Avrupa dilleri 2:185a
İrlanda Cumhuriyeti 9:79b

İRLANDA TERİYESİ
ilgili madde Köpek 11:52a

İRMİK ıslatılıp kurutulmuş buğdaydan öğütülen, ince taneli un
ilgili maddeler
Aşçılık 2:8a
Buğday 4:42b
Makarna 12:10a
Un ve un değirmeni 18:205a

İROKUA YERLİLERİ Kuzey Amerika Yerlileri: yarı yerleşik bir yaşam sürer ve tarımla uğraşırlardı; bugün ABD'nin çeşitli eyaletleri ile Kanada'ya dağılmışlardır
ilgili madde Totem 17:259b

İRSAL-İ MESEL edebiyat
ilgili madde Söz sanatları 16:45b

İRTİŞ IRMAĞI Çin; Altay Dağları'nın güneybatı yamaçlarından doğar; Sibirya'daki Hantı-Mansisk yakınında Obi Irmağı'na katılır; uzunluğu 4.250 km
ilgili madde Kazakistan 10:133a

IRVING, SIR HENRY İngiliz tiyatro oyuncusu, 1838-1905; tiyatrodaki hizmetlerinden ötürü "sir" unvanı verilen ilk kişidir; 24 yıl boyunca (1878-1902) ünlü oyuncu Ellen Terry ile birlikte çalıştı
ilgili madde Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:222a vd.

IRVING, WASHINGTON ABD'li yazar, 1783-1859: Amerikan edebiyatının öncülerindendir; yergiler, öyküler ve gezi kitapları yazmıştır
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:221b
Çocuk edebiyatı 5:11a

İS *bak.* **İSA'DAN SONRA**

İSA, HZ. Hıristiyan dininin kurucusu, İÖ y. 6-İS y. 30
madde başlığı İsa, Hz. 9:80a, görsel
ana maddeler
Havariler 8:84a vd.
Hıristiyanlık 8:150a vd.
Kutsal Kitap 11:131a vd.
Meryem, Hz. 12:161a vd.
ilgili maddeler
Beytlehem 3:167b
Din 5:232a
Katolik Kilisesi 10:87a vd.
Kudüs 11:90b
Noel 13:96a
Papa 13:308b
Paskalya 14:22a vd.
Peygamber 14:65b
Resim sanatı 14:224a
Takvim 16:311a
Tanrı 16:324a

ISAAC, HEINRICH Flaman besteci, y. 1450-1517
ilgili madde Alman sanatı ve müziği 1:166a

İSA BEHZAT Türk heykelci, 1875-1916; Sanayi-i Nefise Mektebi'nde öğrenim gören ilk Türk heykelcilerdendir
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:129b

ISABELLA İngiltere kraliçesi, 1292-1358; II. Edward'ın karısı
ilgili madde Edward 6:48a

ISABELLA I İspanya kraliçesi, 1451-1504
madde başlığı Fernando ve Isabella 6:275a, görsel
ilgili madde Kolomb 10:304b vd

İSA BEY Aydınoğulları beyi, ö. y. 1400
ilgili maddeler
Anadolu Beylikleri 1:246a
Efes 6:52b
Evrenosoğulları 6:239a

İSA BEY CAMİSİ Selçuk, İzmir
ilgili maddeler
Anadolu Beylikleri 1:249b, görsel
Efes 6:52b

"İSA BU KÖYE UĞRAMADI" Carlo Levi'nin romanı
ilgili madde İtalyan edebiyatı 9:152a

İSA ÇELEBİ Yıldırım Bayezid'in oğlu, ö. 1405
ilgili madde Fetret Dönemi 6:277a

İSA'DAN ÖNCE *ya da* **İÖ**
ilgili madde Takvim 16:311a

İSA'DAN SONRA *ya da* **İS**
ilgili madde Takvim 16:311a

İSCEHİSAR Afyonkarahisar'ın ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 22.143, kasaba 10.071

İSE Japonya'da kent; Şinto tapınaklarıyla ünlüdür; nüf. 104.691 (1989 tah.)
ilgili madde Şinto dini 16:282b

İSFENDAN *bak.* **DAĞ AKÇAAĞACI**

İSFENDİYAR BEY Candaroğulları beyi, ö. 1440
ilgili madde Anadolu Beylikleri 1:246a

İSFENDİYAR DAĞLARI *bak.* **KÜRE DAĞLARI**

İSFENDİYAROĞULLARI *bak.* **CANDAROĞULLARI**

İSHAK, HZ. İsrailoğulları'na gönderilen ikinci peygamber; Hz. İbrahim ile karısı Sara'nın oğlu, Esav ve Yakub'un babasıdır
ilgili maddeler
Peygamber 14:65b
Yahudiler ve Musevilik 19:72b

İSHAKKUŞU
ilgili madde Baykuş 3:88a

İSHAK PAŞA SARAYI Doğubeyazıt, Ağrı
madde başlığı İshak Paşa Sarayı 9:82a, görsel
ilgili madde Ağrı 1:84b, görsel

İSHAL dışkının normalden daha sık ve sulu çıkması; bazen karın bölgesinde kramplа birlikte görülür; çoğu zaman beslenmeye ya da mikropların varlığına bağlıdır, ama önemli bir hastalığın belirtisi de olabilir
ilgili maddeler
Bakteri 2:293b
Çocuk felci 56:23a
Kancalıkurt 9:324a
Kolera 10:300b
Sağlık ve sağlık hizmetleri 15:12a
Santal 15:55a
Sindirim 15:221a, 221b
Şistozomiyaz 16:284b
Tifo 17:196b

ISHERWOOD, CHRISTOPHER İngiliz asıllı ABD'li roman ve oyun yazarı, 1904-86; daha çok 1930'lardaki Berlin'i konu alan romanlarıyla tanınır; bu romanlardan ikisi, 1955'te sinemaya uyarlanan *Ben Bir Fotoğraf Makinesiyim* (1951) adlı oyun ile 1972'de filme alınan *Kabare* (1966) adlı müzikale esin kaynağı olmuştur
ilgili madde Auden 2:162a

İSİDOROS Miletli mimar, ö. 6. yy
ilgili maddeler
Ayasofya 2:221b
Milet 12:219a

İSİM *ya da* **Ad**
madde başlığı İsim 9:83a
ilgili maddeler
Dilbilgisi 5:228b
Edat 6:40b
Sıfat 15:172b, 173a
Sözcük türleri 16:38a

İSİM CÜMLESİ
ilgili madde Cümle 4:217b

İSİM FİİL
ilgili madde Fiil 6:287a

İSİM TAMLAMASI
ana madde İsim 9:84b
ilgili madde Sözdizimi 16:38b

İSİN eski Mezopotamya kenti; Irak'ta büyük bir höyüğün altında olduğu sanılıyor; İÖ y. 2017'de Amori hanedanı burada kuruldu; İÖ 1934-24 arasında hüküm süren Lipit-İştar bir dizi yasa derlemesi hazırladı; ikinci hanedan İÖ y. 1156 ile 1025 arasında hüküm sürdü
ilgili madde Babil ve Asur uygarlıkları 2:251a

İSİS Eski Mısır'ın en önemli tanrıçalardan biri; Osiris'in karısı, Horus'un annesidir; toprak ve verimlilik tanrıçasıdır; başında öküz boynuzları ve güneş kursu olan bir kadın biçiminde betimlenirdi; Eski Yunan'da da İsis kültü gelişmiştir
ilgili maddeler
Efsane ve mitler 6:55b, görsel
Osiris 13:229a vd.

"İSKAMBİL OYNAYANLAR" Cézanne'ın tablosu
ilgili madde Cézanne 4:173a

İSKANDİNAV DİLLERİ Hint-Avrupa dil ailesinin Germen dilleri kolunun Kuzey öbeğini oluşturan diller

•İslam hukuku; İslam sanatı; Tasavvuf; *mezhep ve tarikatlar, örn.* Alevilik; Batınilik; Bektaşilik; Hanbeli mezhebi; Hanefi mezhebi; Sünnilik; Şiilik; *halifeler* Ali, Hz.; Ebubekir, Hz.; Osman, Hz.; Ömer, Hz.

İSLAMABAT Pakistan
madde başlığı İslamabat 9:97a
ilgili madde Pakistan 13:290a, 290b

İSLAMCILIK
madde başlığı İslamcılık 9:97b
ilgili maddeler
İslam 9:97a
İttihat ve Terakki 9:153b
Milli Edebiyat 12:220a
Ziya Gökalp 19:260b

İSLAM HUKUKU *ya da* **Fıkıh**
madde başlığı İslam hukuku 9:98a
ilgili maddeler
Boşanma 3:306a
Hukuk 8:215b
Kuran 11:104b
Osmanlı İmparatorluğu 13:240a
Şiilik 16:270a
Tanzimat 16:328b
Vakıf 18:289b

İSLAM SANATI
madde başlığı İslam Sanatı 9:98b, görsel
ilgili maddeler
İç mimarlık 8:279b
Minyatür 12:240b
Mozaik 12:295a

İSLAVLAR *bak.* **SLAVLAR**

İSLİMYELİ, BALKAN NACİ Türk ressam, d. 1947; düşsel figürler içeren resimleriyle tanınır; yapıtlarında Bizans, Selçuklu ve Osmanlı süsleme sanatlarını batılı resim tekniğiyle birleştirmiştir; yurtiçinde ve yurtdışında birçok sergiye katılmış, ödüller kazanmıştır

İSLİ SUMRU
ilgili madde Sumru 16:183a

İSMAİL, HZ. Araplar'ın atası sayılan peygamber; Hz. İbrahim'in oğludur; İslam kaynaklarına göre babası tarafından tanrıya kurban edilmek istenmişti; babasıyla Kâbe'nin yapımında çalışmış, Hz. İbrahim'in ölümünden sonra da Hicaz halkına peygamber olarak gönderilmiştir
ilgili maddeler
Bayramlar ve kutsal günler 3:103b
İbrahim, Hz. 8:263a, görsel
Kâbe 9:234b
Mekke 12:128b

İSMAİL BEY KÜLLİYESİ Kastamonu
ilgili madde Kastamonu 10:87b, görsel

İSMAİL DEDE EFENDİ *ya da* **Dede Efendi** *ya da* **Hammamizade Dede Efendi** Türk besteci, 1778-1846
madde başlığı İsmail Dede Efendi 9:100b
ilgili madde Türk müziği 18:120a

İSMAİL EFENDİ lakabı *Dellâlzade* Osmanlı besteci, 1797-1869; İsmail Dede Efendi'nin öğrencisiydi; müzik hocası ve müezzinbaşı olarak sarayda çalıştı; besteleri İsmail Dede Efendi'nin derin etkisini taşımakla birlikte, özgün melodi örgüsü ve teknik sağlamlığıyla dikkati çeker
ilgili madde Türk müziği 18:120a

İSMAİLİYE *ya da* **Sebiye** Şii mezhebinin kolu
ilgili maddeler
Batınilik 3:76b
Fatımiler 6:260b
Şiilik 16:270a

İSMAİLİYE Mısır'da kent; 1863'te Süveyş Kanalı'nın yapımı sırasında şantiye olarak kuruldu; Süveyş Kanalı'nın orta kesimindeki kent, vergiden bağışık tututulan bir sanayi bölgesi ve tersane olarak bütün zenginliğini kanala borçludur; 1967-75 arasında kanalın ulaşıma kapatılmasıyla sarsılan ekonomisi yeniden canlanmıştır; nüf. 236.200 (1986 tah.)

İSMAİL PAŞA Mısır hıdivi, 1830-95; 1867-79 arasındaki hıdivliği sırasında Mısır'ın içişlerini yönetmede serbestlik kazandı; getirdiği yeniliklerden biri temsilciler meclisi kurmak oldu; İngiltere'nin 1882'de Mısır'ı işgal etmesinde, İsmail Paşa döneminde alınan borçların olağanüstü boyutlara ulaşması önemli bir etken olmuştur
ilgili maddeler
Mısır 12:198b vd.
Süveyş Kanalı 16:215b

İSPANYA
madde başlığı İspanya 9:101a, görsel
ana madde İspanyol edebiyatı 9:108a
ilgili maddeler
Afrika 1:47b
Amerika Birleşik Devletleri 1:206a, 210b, 213a
Araplar 1:320b
Arjantin 2:14a vd.
Armada 2:28a vd.
Aşçılık 2:94a
Aztekler 2:247a vd.
Balear Adaları 2:305a vd.
Boğa güreşi 3:263b
Bolivar 3:274b vd.
Çikolata ve kakao 4:301a
Endülüs Emevileri 6:151a vd.
Engizisyon 6:159a
Fernando ve Isabella 6:275a vd.
Franco 7:16b vd.
Güney Amerika 7:290b
İspanya-Amerika Savaşı 9:107a vd.
Kolomb 10:304b vd.
Küba 11:166b vd.
Magripliler 11:324b vd.
Mağara insanları 11:329a
Mağara sanatı 11:330a vd.
Resim sanatı 14:227a
Rönesans 14:290a
Sömürgecilik ve emperyalizm 16:33b
Şarap 16:239a
•İspanya İç Savaşı; İspanyolca; *kentler, bölgeler ve yüzey biçimleri, örn.* Barselona; Madrid; Pirene Dağları; Tajo Irmağı; Valencia

İSPANYA-AMERİKA SAVAŞI 1898
madde başlığı İspanya-Amerika Savaşı 9:107a, görsel
ilgili maddeler
Havana 8:82a
İspanya 9:105b
Manila 12:44a

İSPANYA BAĞIMSIZLIK SAVAŞI *ya da* **Yarımada Savaşı** 1808-14
ilgili maddeler
İspanya 9:105b
Napolyon Savaşları 13:36b

İSPANYA DAĞKEÇİSİ
ilgili madde Dağkeçisi 5:58b

İSPANYA İÇ SAVAŞI 1936-39; İspanya'da birbirine karşıt güçler arasındaki kanlı mücadele; General Franco'nun yönetimindeki ordu birliklerinin cumhuriyet yönetimine karşı giriştiği darbeyle başladı; çeşitli ülkelerden gönüllülerin oluşturduğu Uluslararası Tugaylar ve SSCB Cumhuriyetçiler'i desteklerken, faşist İtalya ve Nazi Almanyası Franco'ya yardım ettiler; Cumhuriyetçiler yenilince Franco'nun diktatörlük yönetimi başladı
ilgili maddeler
Franco 7:16b
İspanya 9:106a
Mussolini 12:318b
Mülteci 12:330b
Neruda 13:58b
Picasso 14:71a
Sanat 15:44a
Savaş ve savaş araçları 15:83b

İSPANYA SÜSENİ
ilgili madde Süsen 16:211b

İSPANYOL ARMADASI *bak.* **ARMADA**

İSPANYOLCA İspanya'da, Orta ve Güney Amerika'nın hemen hemen bütün ülkelerinde ve Afrika'da 250 milyondan fazla insanın konuştuğu dil; Hint-Avrupa dil ailesinin İtalik diller kolunun Roman dilleri öbeğindendir; ilk yazılı belgeler 10. yy'dan, ilk edebiyat yapıtları ise 1150'lerden kalmadır
ilgili maddeler
Avrupa dilleri 2:185a, 186b
Dil 5:226b
Güney Amerika 7:289a
Kosta Rika 11:24a
Kuzey Amerika 11:155b
Latin Amerika edebiyatı 11:208b
Latince 11:213a
Roman dilleri 14:275a vd.

İSPANYOL EDEBİYATI
madde başlığı İspanyol edebiyatı 9:108a

İSPANYOL ENGİZİSYONU dinsel sapkınlıkla suçlananları yargılamak üzere Katolik Kilisesi'nin 1480'de kurduğu mahkemeler
ana madde Engizisyon 6:159a, görsel
ilgili maddeler
Fernando ve İsabella 6:276a
İspanya 9:105a

İSPANYOL SAHRASI *bak.* **BATI SAHRA**

İSPAROZ *ya da* **İspari** balık
ilgili madde Karagöz 10:32b

İSPENÇ
ilgili madde Tavuk 17:87a

İSPERMEÇET
ilgili madde Balina 2:332b

İSPERMEÇET BALİNASI *bak.* **KAŞALOT**

İSPİNOZ ispinozgiller familyasından göçmen kuş; yuvasını çalılara ya da ağaçlara kurar; çiçekler, bitkiler, böcekler ve tohumlarla beslenir
ana madde İspinozgiller 9:110a vd., görsel

İSPİNOZGİLLER
madde başlığı İspinozgiller 9:110a, görsel
ilgili madde Kuş 11:124a
•Florya; İskete; İspinoz; Kanarya; Saka

İSPİR bitki; gülgiller familyasından çiçekli çalı türü; anayurdu kuzey ılıman kuşaktır; gösterişli çiçekleri nedeniyle süs bitkisi olarak yetiştirilir

İSPİR Erzurum'un ilçesi; ilin Karadeniz Bölgesi'nde kalan bölümündedir; Çoruh Irmağı boyunca uzanan tarım alanlarında meyve ve sebze yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe

J

KADRİPLEJİ *bak.* **TAM FELÇ**
"KADRO" 1932-34 arasında İstanbul'da yayımlanan aylık dergi; Türk devriminin kapitalizm ve sosyalizm dışında kendine özgü bir ideolojisi olması gerektiği tezinden yola çıkarak bunu oluşturmaya çalıştı; görüşleri aydınlar arasında sonraları da etkili oldu
ilgili madde Karaosmanoğlu 10:45a
KADRO taşıt bölümü
ilgili maddeler
Bisiklet 3:224b
Motosiklet 12:290a
KADUNA Nijerya'da kent
ilgili madde Nijerya 13:80a
KAFA elektronik
ilgili madde Ses kaydı 15:148b vd.
KAFADANBACAKLILAR *ya da* **Kafadanayaklılar** omurgasız deniz hayvanları; yumuşakçalar filumunun en gelişmiş sınıfıdır; ahtapot, kalamar ve mürekkepbalığı gibi bilinen hayvanların yanı sıra birçok soyu tükenmiş türü içerir
ana madde Yumuşakçalar 19:203b, 204a, görsel
ilgili madde Tarihöncesi yaşam 17:49b, görsel
•Ammonit; Notilus
KAFA KARIŞ çocuk oyunu
ilgili madde Çocuk oyunları 5:38a
KAFATASI omurgalılarda başı oluşturan kemik çatı; kafatasındaki kemikler birbirleriyle sıkıca kaynaşarak beyin, gözler ve içkulak için çok sağlam ve koruyucu bir yapı oluşturur; üstçene kemiği kafatasının bir parçasıdır, altçene kemiği ise ayrıdır ve hareketli bir eklemle kafatasına bağlanır; bu kemik çatıda göz, burun ve omurilik delikleri bulunur
ilgili maddeler
Cerrahi 4:162b
Doğum 5:275b
İskelet 9:90b
Kemikler, eklemler ve bağlar 10:162a, 164b
KAFATASI DELME
ilgili madde Tıp 17:178a, görsel
KAFATASI SİNİRLERİ
ana madde Sinirler ve sinir sistemi 15:246a
ilgili madde Beyin 3:163a
KAFE *bak.* **CAFÉ**
KAFEİN önemli fizyolojik etkileri olan azotlu organik bileşik; çay yapraklarında, kahve, kakao ve kola tohumlarında bulunur; merkez sinir sistemini, kalbi, kan damarlarını ve böbrekleri uyarır; yorgunluk duygusunu azaltıp canlılık vermek gibi olumlu etkilerinin yanı sıra bunaltı, uykusuzluk ve baş ağrısı gibi olumsuz etkileri de vardır
ilgili maddeler
Alkaloit 1:154a
Kahve 9:267b
Uyku 18:232b
KAFEİNSİZ KAHVE
ilgili madde Kahve 9:267b
KAFES KUŞU
ana madde Ev hayvanları 6:230b
KAFESLİ PİTON
ilgili madde Piton 14:85a
KAFETERYA
ana madde Lokanta 11:274b
KAFİYE *bak.* **UYAK**
KAFKA, FRANZ Alman yazar, 1883-1924
madde başlığı Kafka 9:253a, görsel
ilgili maddeler
Alman edebiyatı 1:163a, görsel
Varoluşçuluk 18:306b
KAFKAS DAĞLARI *ya da* **Kafkaslar** SSCB
madde başlığı Kafkas Dağları 9:254a
ilgili maddeler
Asya 2:87a
İkinci Dünya Savaşı 8:300b
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:7b, 8b
KAFKAS HALKLARI SSCB'deki Kafkasya bölgesinde yaşayan çeşitli etnik gruplar; Azeriler, Kumikler, Nogaylar, Karaçaylar gibi Türk kökenli halklar ile Ermeniler, Gürcüler, Veynahlar, Osetler ve Avarlar bunların başlıcalarıdır; Hint-Avrupa, Türk ve Sami dillerini konuşurlar; ekonomik etkinlikleri tarıma dayanır; genellikle köylerde yaşarlar; başlıca dinler İslam, Hıristiyanlık ve Musevilik'tir
KAFKASYA SSCB'nin Avrupa'daki topraklarının güneybatısında bölge; batıda Karadeniz ve Azak Denizi, doğuda Hazar Denizi'yle çevrilidir; büyük bölümünü Kafkas Dağları kaplar; kuzey kesimi Kafkasönü, güney kesimi Transkafkasya olarak adlandırılır; etnik açıdan çok karmaşık bir bölgedir
ilgili maddeler
Birinci Dünya Savaşı 3:206b
Hazarlar 8:110a vd.
Şeyh Şamil 16:263b
KAFKASYA DAĞKEÇİSİ
ilgili madde Dağkeçisi 5:58b
KAFTAN uzun, bol, geniş yenli ve önden açık erkek giysisi; Osmanlılar'da, İran'da, Arap ülkelerinde ve Kuzey Afrika'da eskiden çok yaygındı; genellikle pamuklu ya da ipekli kumaştan dikilir, zenginliğin ve gücün göstergesi olarak işlemeler ve değerli taşlarla süslenirdi; Osmanlılar'da 1824'teki giyim kuşam değişikliğinden sonra giyilmez oldu
ilgili madde Giysi 7:173b
KAFTANCIOĞLU, ÜMİT Türk yazar, 1934-80; yerel anlatım özelliklerinden ve folklor öğelerinden yararlanarak, Doğu Anadolu insanının yaşamını çarpıcı biçimde yansıttı; başlıca yapıtları *Dönemeç* (1972) ve *Çarpıcı* (1975) adlı öykü kitapları ile *Yelatan* (1972) ve *Tüfekliler* (1974) adlı romanlarıdır
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:21b
KÂFUR *ya da* **Kâfuru**
madde başlığı Kâfur 9:254b
KAGERA IRMAĞI Afrika
ilgili madde Victoria Gölü 18:334b
KAGU Pasifik Adaları'ndaki Yeni Kaledonya'da yaşayan kuş türü
ilgili madde Kuş 11:121a
KÂĞIT
madde başlığı Kâğıt ve kâğıt yapımı 9:256b
ilgili maddeler
Filigran 6:295b vd.
Fotoğrafçılık 7:11a
Kalem 9:275a
Kereste 10:181b
Kütüphane 11:186a
Pul ve pulculuk 14:162a
Selüloz 15:114b
KÂĞITBALIĞI uzun ve yassı gövdesiyle kurdeleye benzeyen tropik derin deniz balığı
ilgili madde Balık: görsel 2:312
KÂĞIT HAMURU kâğıdın hammaddesi; saman, pamuk, jüt, odun, hatta paçavra ve kullanılmış kâğıt gibi bitkisel, mineral ya da yapay liflerden hazırlanabilir; suda bekletilerek hamur haline getirilen bu lifler, kafes örgülü bir eleğin üzerine yayılarak süzüldüğünde keçeleşmiş bir katmana dönüşür; daha sonra preslenerek kâğıt yaprağı haline getirilir
ilgili madde Kâğıt ve kâğıt yapımı 9:257a vd.
KAĞITHANE İstanbul'un ilçesi; daha önce Şişli ilçesine bağlı bir semtti; 1987'de ilçe oldu; nüf. 269.024 (1990)
ilgili maddeler
At yarışı 2:161b
Avcılık 2:171b
KÂĞIT KATLAMA SANATI *bak.* **ORİGAMİ**
KÂĞIT OYUNLARI
madde başlığı Kâğıt oyunları 9:255a, görsel
KÂĞIT PARA *bak.* **BANKNOT**
KÂĞIT YABANARISI
ilgili madde Yabanarısı 19:64b, görsel
KÂĞIT YAPIMI
madde başlığı Kâğıt ve kâğıt yapımı 9:256b, görsel
ilgili maddeler
Duvar kâğıdı 5:317a
Kaolin 10:9b
KAĞIZMAN Kars'ın ilçesi; büyük bölümü dağlarla kaplı yüksek bir bölgede yer alır; orta kesiminden geçen Aras Irmağı çevresindeki düzlükler ilçenin başlıca tarım alanlarıdır; nüf. (1990): ilçe 49.129, kasaba 15.274
KAĞNI
ilgili maddeler
Sığır 15:176a
Taşımacılık 17:70a
KÂHİN
madde başlığı Kâhin 9:259a
ilgili madde Delfi kâhinleri 5:112a
KAHİRE Mısır
madde başlığı Kahire 9:259b, görsel
ilgili maddeler
Afrika 1:52a
Mısır 12:197a vd.
Nil Irmağı 13:86b
KAHKAHAÇİÇEĞİ
madde başlığı Kahkahaçiçeği 9:260b, görsel
KAHKAHAÇİÇEĞİGİLLER iri beyaz ya da mor çiçekli, tırmanıcı bitkileri içeren familya; Latince adı *Convolvulaceae*
•Kahkahaçiçeği; Mahmudeotu; Tatlıpatates
KAHLENBERG SAVAŞI 1683
ilgili madde Viyana kuşatmaları 19:29b
KAHLO, FRIDA Meksikalı kadın ressam, 1910-54
madde başlığı Kahlo 9:261a, görsel
KAHRAMAN edebiyat; geniş anlamıyla, bir yapıtın ana karakteri; daha dar anlamda, kahramanlık destanlarında ya da halk efsanelerinde yüceltilen kişi; her an savaş ve tehlikeyle iç içe yaşayan, beceri, güç ve cesaret açısından öbür insanlardan üstün olan destan ya da efsane kahramanlarına örnek olarak Odysseus, Gılgamış ve

Kral Arthur gösterilebilir
KAHRAMAN takımyıldız *bak.* **PERSE**
KAHRAMANLIK ÇAĞI *bak.* **HOMEROS ÇAĞI**
KAHRAMANMARAŞ eskiden **Maraş** il
madde başlığı Kahramanmaraş 9:261b, görsel, harita
KAHRAMANMARAŞ eskiden **Maraş** kent
ana madde Kahramanmaraş 9:265a, görsel
ilgili maddeler
Kurtuluş Savaşı 11:117a
Terörizm 17:161b
KÂHTA Adıyaman'ın ilçesi; kuzeyini Malatya Dağları engebelendirir, güney kesimi ise düzlüktür; Fırat Irmağı'nın kollarından Kâhta Çayı üzerinde Güneydoğu Anadolu Projesi kapsamında bir baraj yapılmaktadır; nüf. (1990): ilçe 94.928, kasaba 40.281
ilgili madde Nemrut Dağı 13:51b
KAHVE
madde başlığı Kahve 9:265a, görsel
ilgili maddeler
Alkaloit 1:153b, 154a
Brezilya 4:22b
El Salvador 6:138b
Kolombiya 10:306b
Soğutma 15:305b
Viyana 19:27a
Yemen 19:142a
•Kafein
KAHVERENGİ GÖMLEKLİLER *bak.* **SA**
KAIETEUR ÇAĞLAYANI Guyana; Potaro Irmağı üzerinde; yüksekliği 226 m
ilgili maddeler
Çağlayan 4:224a
Guyana 7:243b
KÂİM Abbasi halifesi, 1001-75
ilgili maddeler
Abbasiler 1:12b
Büyük Selçuklu Devleti 4:93a
KÂİNAT *bak.* **EVREN**
KAJU bitki
madde başlığı Kaju 9:267b, görsel
KAKADU papağan
ana madde Papağan 13:311a, görsel
KAKALAK *bak.* **ALMAN HAMAMBÖCEĞİ**
KAKAO
madde başlığı Çikolata ve kakao 4:301a
ilgili maddeler
Gana 7:70a, görsel
Şekerlemecilik 16:252b, 254a
KAKAO AĞACI Amerika'nın tropik bölgelerinde doğal olarak yetişen, kolaağacıgiller familyasından ağaç; yüksekliği 12 m'ye, fasulyeyi andıran meyvelerinin uzunluğu 35 cm'ye ulaşır; tohumlarından kakao ve kakao yağı elde edilir
ilgili maddeler
Çikolata ve kakao 4:301b
Tropik bölgeler 17:297a
KAKAO YAĞI kakao tohumundan elde edilen yağ; çikolata yapımında, tıpta ve kozmetikte kullanılır
ilgili maddeler
Çikolata ve kakao 4:302a
Şekerlemecilik 16:252b
KAKAPO papağan
ilgili madde Ulusal parklar 18:189b
KAKIM
madde başlığı Kakım 9:268a
KAKIRCA
madde başlığı Kakırca 9:268b, görsel
ilgili madde Kış uykusu 10:230a
KAKMACILIK
madde başlığı Kakmacılık 9:269a, görsel
ilgili maddeler
Ahşap kaplama 1:93a
Mobilya 12:249a vd.
KAKTÜS
madde başlığı Kaktüs 9:269b, görsel
ilgili maddeler
Çöl 5:46b
Soyu azalan türler 16:30a
Uyum 18:234b
Yaprak 19:98b
KAKTÜS ÇITKUŞU
ilgili madde Çıtkuşu 4:292a
KAKULE Hindistan'da kendiliğinden yetişen, zencefilgiller familyasından bir bitkinin tohumlarından elde edilen hoş kokulu baharat; özellikle Uzakdoğu ve İskandinav mutfaklarında kullanılır; bezelye tanesi büyüklüğündeki tohum kılıfları yeşil ve üç köşelidir
ilgili madde Baharat 2:271b, görsel
KALA
madde başlığı Kala 9:271b, görsel
KALAAZAR daha çok sıcak ve tropik bölgelerde görülen mikrobik hastalık; etkeni *Leishmania* cinsinden bir kamçılı tekhücreli, taşıyıcısı tatarcık sinekleridir; kandaki akyuvar sayısı azaldığı ve vücudun başka mikroplara da direnci kırıldığı için, tedavi edilmediğinde çoğu zaman ölümle sonuçlanır
ilgili maddeler
Sinek 15:224b
Tahtakuruları 16:297a
Tropik hastalıklar 17:299b
KALAHARİ ÇÖLÜ Afrika
madde başlığı Kalahari Çölü 9:272a, harita
ilgili maddeler
Afrika 1:43b
Afrika halkları 1:56b
Botsvana 3:311a, 311b
Çöl 5:46a
KALAMAR
madde başlığı Kalamar 9:272b, görsel
ilgili maddeler
Deniz canlıları: görsel 5:156
Derin deniz canlıları 5:194b
Hayvan 8:96b
Jet motoru 9:211b, görsel
Yumuşakçalar 19:204a
KALAMBO ÇAĞLAYANI Afrika
ilgili maddeler
Çağlayan: tablo 4:224
Zambia 19:233b
KALAS *bak.* **GALATİ**
KALAVUN Memlûk sultanı, ö. 1290
ilgili madde Memlûklar 12:144a
KALAY
madde başlığı Kalay 9:273a, görsel
ilgili maddeler
Cam ve camcılık 4:118a
Kral madeni 11:73b
Metal 12:171a
Tunç 17:319a
Tunç Çağı 17:320b
KALAZA *bak.* **İÇGÖBEK BAĞI**
KALB divan şiirinde anagram
ilgili madde Söz sanatları 16:45b
KALBURLUBORU HÜCRESİ
ilgili madde Hücre: görsel 8:222
KALÇA uyluk ve leğen kemikleri arasındaki eklem
ilgili maddeler
Kemikler, eklemler ve bağlar 10:164b, 165a
KALÇA KEMERİ *bak.* **LEĞEN**
KALÇA KEMİĞİ
ilgili maddeler
İskelet 9:88a, görsel
Kemikler, eklemler ve bağlar 10:163a, 165a
KALÇIN ayakkabı ya da çizme içine giyilen, yün, meşin ya da abadan yapılmış, koncu dize kadar gelen çorap
ilgili madde Ayakkabı ve ayakkabıcılık 2:219b
KALDE Irak'ta eski krallık; İÖ 8.-6. yy'lar arasında varlığını sürdürdü; Arabistan Çölü ile Fırat deltası arasında, Basra Körfezi'ni çevreleyen bölge de aynı adla anılıyordu; Yeni Ahit'te Babil'le eşanlamlı olarak kullanılmıştır
ilgili maddeler
Babil ve Asur uygarlıkları 2:252b
Demir ve çelik 5:131a
Mezar 12:189a
Tuğla 17:306b
KALDE İMPARATORLUĞU *bak.* **YENİ BABİL İMPARATORLUĞU**
KALDELİLER *bak.* **KELDANİLER**
KALDIRAÇ *ya da* **Levye** ağır cisimleri yerinden oynatmak ya da kaldırmak için kullanılan çubuk; dayandığı destek noktası sayesinde, uygulanan kol kuvvetini artırarak iş gören basit bir makinedir
ana madde Makine 12:13b vd., görsel
ilgili maddeler
Arşimet 2:40b
Mekanik 12:126b
"KALDIRIMLAR" Kısakürek'in şiiri
ilgili madde Kısakürek 10:227a
KALDIRMA KUVVETİ *ya da* **Taşıma kuvveti**
ilgili maddeler
Balon 3:10b
Dalgıçlık 5:65a
Helikopter 8:118a, görsel
Hidrofoil 8:156a
Planör 14:90b
Sıvı 15:187b
Uçak 18:153b, 154b vd., görsel
KALDO YÖNTEMİ çelik üretiminde uygulanan yöntem
ilgili madde Demir ve çelik 5:128b
KALE Antalya'nın ilçesi; daha önce Kaş ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 20.656, kasaba 13.793
ilgili madde Antalya 1:284b
KALE Denizli'nin ilçesi; doğusu dağlarla kaplıdır; güneyindeki Eskere Ovası ilçenin başlıca tarım alanıdır; nüf. (1990): ilçe 19.089, kasaba 6.950
KALE Malatya'nın ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 8.564, kasaba 818
KALE askerlik
madde başlığı Kale ve tahkimat 9:277b, görsel
ilgili madde Tunç Çağı 17:325b
•Sur; Şato; *kale adları, örn.* Alamo Kalesi; Anamur Kalesi; Bodrum Kalesi; Van Kalesi
KALE satranç

olan ilk Türk boksörüdür; amatör olarak başladığı boksta üç kez Türkiye, bir kez de Balkan birincisi oldu; 1967'de profesyonelliğe geçti; 1973'te Avrupa şampiyonu oldu; 1976'da boksu bıraktı
KAMAMBER PEYNİRİ ilk kez Fransa'nın Camembert köyünde üretilen, inek sütünden yapılmış yumuşak peynir
ilgili madde Peynir 14:67b
KAMAN Kırşehir'in ilçesi; tahıl üretimi, hayvancılık ve halıcılık temel geçim kaynaklarıdır; imalat sanayisi gelişmiştir; ilçede Hitit ve Bizans dönemlerine ait pek çok kalıntı vardır; nüf. (1990): ilçe 61.569, kasaba 26.038
KAMAYÖ zemin oyularak üstüne kabartma desen yapılmış değerli taş; çoğunlukla, ayrı renklerde iki katmandan oluşan değerli taşlar kullanılır; ilk katmanın oyulmasıyla oluşturulan figür, alttaki katmanın üstünde kabartma olarak kalır; cam ya da denizkabuklarından yapılanlar da aynı adla anılır; eskiçağlardan beri uygulanan bir yöntemdir
ilgili madde Oniks 13:186b
KAMBİYO
madde başlığı Borsa ve kambiyo 3:296a
KAMBİYO SENEDİ
ilgili madde Uluslararası ticaret 18:201a
KAMBOÇYA *bak.* **KAMPUÇYA**
KAMBRİYEN DÖNEM jeolojide, Birinci Zaman içinde yer alan dönem; y. 570 milyon yıl önce başlamış ve 500 milyon yıl önce sona ermiştir; çoğu omurgasız olan sert kabuklu deniz hayvanları ortaya çıktı; bu dönemde tanımlanabilen tek bitki grubu suyosunlarıdır
ilgili maddeler
Jeoloji 9:204b vd.
Tarihöncesi yaşam 17:49a vd.
Trilobitler 17:287b
KAMBUR BALİNA kalın gövdeli, yüksek sırtlı, uzun ve dar yüzgeçleri olan balina türü; uzunluğu 15 m'ye ulaşır; sırtı siyah, karnı açık renklidir; üremek için kutup bölgelerindeki denizlerden tropik bölgelere göç eder; havada bir daire çizecek biçimde sıçrayabilir; iletişim kurarken çok değişik sesler çıkarabilir; aşırı avlanma nedeniyle soyu tükenmek üzeredir
ilgili madde Balina 2:330b, 331a, görsel
KAMBYSES II Ahameniş hanedanından Pers kralı, ü. İÖ 6. yy; hk. d. İÖ 529-522; II. Kiros'un oğludur; İÖ 525'te Mısır'ı fethetti; Etiyopya'ya sefer düzenledi, ama ikmal yetersizliği nedeniyle geri çekilmek zorunda kaldı; Mısır seferinden dönerken Suriye'de öldü
ilgili madde Medler ve Persler 12:122b
KAMÇATKA YARIMADASI SSCB; Rus SFSC'nin doğu ucunda, kuzeye doğru uzanan yarımada; batıda Ohotsk Denizi, doğuda Büyük Okyanus ve Bering Denizi ile çevrilidir; uzunluğu y. 1.200 km; gayzerlerin ve sıcak su kaynaklarının bulunduğu dağlık bir alandır; tundrayla kaplıdır ve iklimi serttir; küçük çapta balıkçılık ve hayvancılık yapılır
KAMÇI zooloji; bakterilerde, bazı bitkilerde ve tekhücreli hayvanlarda özellikle yer değiştirme organı olarak görev yapan kıl gibi ince uzantı
ilgili maddeler
Bakteri 2:292b
Sünger 16:205b
Tekhücreli hayvanlar 17:110b
KAMÇILILAR kamçı denen ipliksi uzantılarını suda dalgalandırararak yer değiştiren tekhücreliler grubu
ilgili maddeler
Asalak ve çürükçül canlılar 2:53a
Mikroplar 12:214a
Plankton 14:90b
Tekhücreli hayvanlar 17:110b
Tropik hastalıklar 17:299a
KAME buzul çökelmesiyle oluşmuş alçak tepe
ilgili madde Buzul ve buzullaşma 4:81a
KAMELYA
madde başlığı Kamelya 9:291a, görsel
ilgili madde Çiçek: görsel 4:296
"KAMELYALI KADIN" Oğul Dumas'nın romanı
ilgili madde Dumas 5:311b
KAMERA
•Sinema kamerası; Televizyon kamerası; Video kamerası
KAMERAMAN
ilgili maddeler
Radyo ve televizyon yayınları 14:194a
Sinema 15:239a
KAMERA TÜPÜ
ana madde Televizyon 17:136a, 137b, 139a
KAMERİ AY *bak.* **KAVUŞUM AYI**
KAMERUN
madde başlığı Kamerun 9:292a, görsel
ilgili madde Çikolata ve kakao 4:301b
KAMERUN DAĞI Kamerun
ilgili maddeler
Afrika 1:44a
Kamerun 9:292a
KAMGARN İPLİĞİ *bak.* **TARANMIŞ YÜN İPLİĞİ**
KAMIŞ bitki
madde başlığı Kamış ve saz 9:294a, görsel
ilgili maddeler
Bambu 3:16a vd.
Bataklık ve turbalık 3:72b
Çatı 4:262a
Kalem 9:275a
Sepet 15:128b
KAMIŞ *ya da* **Penis** insanda ve öbür memelilerde erkek üreme organı; spermaları dişinin dölyoluna boşaltmaya yarar; aynı zamanda işeme kanalının dışarıya açılan bitim noktasıdır; kamış başı denen şişkin ucundaki deri kıvrımı, Müslümanlar'da, Museviler'de ve bazı geleneksel toplumlarda sünnetle çıkarılıp alınır
ilgili maddeler
Cinsellik ve eşey 4:195b
Üreme 18:284a, görsel
KAMIŞ ANTİLOBU daha çok Afrika'nın orta ve güney bölgelerindeki açık alanlarda yaşayan üç antilop türünün ortak adı; postları kısa tüylü, sırtları boz, karınları daha soluk renklidir
ilgili madde Antilop: görsel 1:294
KAMIŞÇIN
madde başlığı Kamışçın 9:293a, görsel
KAMIŞ KALEM
ilgili maddeler
Hat sanatı 8:56b
Kalem 9:275a, görsel
KAMIŞKEMİĞİ
ilgili madde İskelet 9:90b, görsel
KAMIŞLI ÇALGI çalgıcının soluğundan ya da bir hava bölmesinden gelen havanın yassı bir kamışı ya da metalden yapılmış bir dili titreştirmesiyle ses çıkaran üflemeli çalgıların ortak adı; obua, klarnet, akordeon, gayda, tulum, zurna ve org kamışlı çalgılardandır
ilgili madde Üflemeli çalgılar 18:266a
KAMIŞLI OLTA balıkçılık
ilgili madde Balıkçılık 2:320a, görsel
KAMİKAZE *ya da* **İntihar uçağı** II. Dünya Savaşı'nda Müttefik hedeflerine, özellikle gemilere intihar uçuşları yapan Japon pilotları ve bu saldırılarda kullanılan uçaklar; kamikaze sözcüğü Japonca'da "kutsal rüzgâr" anlamına gelir
ilgili maddeler
Bomba 3:284a
İkinci Dünya Savaşı 8:304a
KÂMİL Eyyubi sultanı, 1180-1283
ilgili madde Eyyubiler 6:245b
KÂMİL PAŞA Osmanlı sadrazamı, 1832-1913; çeşitli valiliklerde ve nazırlıklarda bulundu; II. Abdülhamid ve II. Meşrutiyet dönemlerinde dört kez (1885-91; 1895; 1908-09; 1912-13) sadrazamlık yaptı
ilgili madde Talat Paşa 16:313b
KAMMURİ Japonya'da giyilen takke biçiminde başlık
ilgili madde Başlık ve şapka 3:67a
KAMP
ilgili maddeler
Kampçılık 9:295b vd.
Roma İmparatorluğu 14:262b
KAMPALA Uganda'nın başkenti; 1890'da, İngiliz Doğu Afrika Kumpanyası'nın merkezi olmak üzere, bir kale olarak kuruldu; 1962'de başkent yapıldı; zengin bir tarım bölgesinin ticaret merkezi, ulusal ulaşım ağının kavşak noktası ve ülkenin en büyük kentidir; nüf. 560.800 (1985 tah.)
ilgili madde Uganda 18:172b, görsel
KAMPANALI FREN
ilgili maddeler
Fren 7:45b, görsel
Motorlu taşıtlar 12:286b
Motosiklet 12:292a
KAMPANALI ŞAMANDIRA
ilgili madde Şamandıra 16:224b
KAMPANYA siyasal ve ticari amaçla, belirli bir süre için yürütülen propaganda ya da reklam girişimi
ilgili maddeler
Barış hareketleri 3:44b
Kadın hakları 9:252a
Propaganda 14:147a
Seçim 15:102a
Siyaset 15:288b, görsel
KAMPÇILIK
madde başlığı Kampçılık 9:295a, görsel
KAMPUÇYA *ya da* **Kamboçya**
madde başlığı Kampuçya 9:296a
ilgili maddeler
Angkor 1:272a
Buda ve Budacılık 4:39b
Devrim 5:209a
Kıtlık ve açlık 10:232b
Mülteci 12:330b
Vietnam 19:11b
•Khmer İmparatorluğu
KAMU, KEMALETTİN Türk şair, 1901-48; Milli Edebiyat akımı içinde, yurt, savaş, aşk ve gurbet konularını işleyen lirik şiirler

Blériot 3:258b
Uçak 18:153b, 156a, görsel
KANATLIAT KÜMESİ
ilgili maddeler
Astronomi 2:71a
Evren: görsel 6:235
KANATLI BÖCEKLER
ana madde Böcek 3:332a vd.
KANATLI TOHUM
ilgili maddeler
Akçaağaç 1:109b, görsel
Karaağaç 10:21b, görsel
Meyve 12:183b
Tohum 17:228a, görsel
KANAT PROFİLİ
ilgili madde Uçak 18:157b
KANATSIZ BÖCEKLER
ana madde Böcek 3:322a vd.
KAN BANKASI *ya da* **Kan merkezi** hastalara nakledilmek üzere sağlıklı kişilerden kan toplanmasını, kanın uygun koşullarda saklanmasını ve dağıtımını sağlayan kuruluş
ilgili madde Kan 9:304a
KAN BASINCI *ya da* **Tansiyon** kanın, damarların iç duvarlarına yaptığı basınç; kalbin pompalama hareketinden kaynaklanır ve damarların gerilerek aralıklı olarak kasılmasını, böylece kanın akmasına sağlar; atardamarlarda ortalama 80-120 mm cıva basıncına eşittir
ilgili maddeler
Kalp 9:289b
Kan 9:302b
KANCA BAĞI
ilgili madde Düğüm 5:328b, görsel
KANCALIKURT
madde başlığı Kancalıkurt 9:323b
ilgili maddeler
Asalak ve çürükçül canlılar 2:53b
Solucan 15:313a
Zooloji 19:269a
KANCİ
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:236b vd., görsel
KANÇENCANGA DAĞI Asya; dünyanın üçüncü yüksek dağı, 8.586 m; Hindistan ile Nepal sınırında, Himalayalar'ın doğu kesiminde yer alır; ilk kez 1955'te bir İngiliz keşif ekibi tırmanmıştır
KAN DAMARI kanı vücuttaki bütün dokulara taşıyan boru biçimindeki yapı
ana madde Kan 9:302b vd.
ilgili madde Solunum 15:316a
•Atardamar; Kılcal damar; Toplardamar
KAN DAVASI daha çok akrabalık ilişkilerinin egemen olduğu toplumlarda, intikam ve topluluğun onurunu koruma güdüsüne dayanan sürekli ve karşılıklı öldürme olayı; ilkel toplumlarda yaygın biçimde görülür; toplumsal gelişmeye bağlı olarak azalmaktadır
KANDEHAR Afganistan'da kent; ülkenin orta- güney kesiminde, aynı adı taşıyan ilin merkezi; çevresinde sulamayla tarım yapılır; gıda işleme ve dokumacılık başlıca sanayi kollarıdır; güney kesiminin en önemli ticaret merkezidir; nüf. 277.508 (1988)
ilgili madde Afganistan 1:41b
KANDELA ışık şiddeti birimi *bak.* **MUM**
KANDIRA Kocaeli'nin ilçesi; Karadeniz kıyısında yer alır; iç kesimleri ormanlıktır; tahıl, ayçiçeği ve keten üretilir, tavukçuluk yapılır; nüf. (1990): ilçe 49.975, kasaba 10.427
"KANDİD" Voltaire'in romanı
ilgili madde Voltaire 19:34b
"KANDİDA" Shaw'un tiyatro oyunu
ilgili madde Shaw 15:168b
KANDİL aydınlatma aracı
ilgili madde Aydınlatma 2:229a vd.
KANDİL İslam'da beş kutsal gecenin ortak adı
ilgili maddeler
Bayramlar ve kutsal günler 3:104a
Mevlit 12:181a
KANDİLLİ RASATHANESİ İstanbul; 1911'de kuruldu, 1982'ye kadar Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlıydı; bu tarihten sonra Boğaziçi Üniversitesi'ne bağlandı
ilgili madde Gözlemevi 7:216b
KANDİLOTU *bak.* **GÜVEYFENERİ**
KANDİNSKY, WASSİLY Rus ressam, 1866-1944
madde başlığı Kandinsky 9:324a, görsel
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:165a
Dışavurumculuk 5:211a
Grafik sanatlar 7:222a
Resim sanatı 14:232b
KAN DİYALİZİ *bak.* **HEMODİYALİZ**
KANDİYE *bak.* **İRAKLİON**
KAN DOLAŞIMI besin maddelerinin, solunum gazlarının, metabolizma ürünlerinin ve hormonların kanla vücudun her yanına iletilmesi; omurgalılarda, kalbin pompaladığı kan atardamarlarla akciğerlere ve kılcal damarlara taşınır; dokuların kılcal damarlarla gerekli kimyasal madde alışverişini tamamlamasından sonra, toplardamarlar aracılığıyla yeniden kalbe döner
ana madde Kan 9:302a, görsel
ilgili maddeler
Anatomi 1:263b
Hastalık 8:44a
Hayvan 8:94a vd.
İlkyardım 9:7a
Kalp 9:290b
Lenf sistemi 11:228b
Solunum 15:318b
Vücut 19:39a
KANGAL Sivas'ın ilçesi; fazla yüksek olmayan bir yayla üzerindedir; daha çok hayvancılık yapılır, kömür yatakları işletilir; ünlü Balıklı Çermik, ilçe merkezi olan Kangal kasabasının yakınlarındadır; nüf. (1990): ilçe 48.068, kasaba 12.276
ilgili madde Köpek 11:48b
KANGAL KÖPEĞİ *ya da* **Anadolu çoban köpeği**
ana madde Köpek 11:48b
KANGREN dokulara giden kan akımının kesilmesiyle ortaya çıkan yumuşak doku ölümü; bazı hastalıklarda ya da donma, yanma ve derin yaralar sonucunda oluşur; tedavi, kangrenli bölgedeki kan dolaşımını düzeltmeye ya da hasta dokunun ameliyatla alınmasına dayanır
ilgili madde Bakteri 2:293a
KAN GRUBU
ilgili maddeler
Doku ve organ nakli 5:288a
Irk 8:232a
Kan 9:304a
KANG Şİ *bak.* **KANGXI**
KANGURU
madde başlığı Kanguru 9:325b, görsel
ilgili maddeler
Hayvan 8:98b
Keseliler 10:186a, görsel
Memeliler: görsel 12:142
KANGURU ADASI Avustralya; St. Vincent Körfezi açıklarında; y.öl. 4.350 km²; yarlarla bölünmüş alçak bir yaylayla kaplıdır; bir ulusal park ve foklar için bir koruma alanı vardır; turistler okyanus balıkçılığı için adaya gelirler; nüf. 3.515 (1981)
KANGXI *ya da* **Kang Şi** Mançu hanedanından Çin imparatoru, 1654-1722
ilgili madde Çin Halk Cumhuriyeti 4:320b
KAN HASTALIKLARI
ana madde Kan 9:303a vd.
KAN HÜCRESİ
ana madde Kan 9:299b vd.
ilgili maddeler
Fizyoloji 6:312a
Hücre 8:224a
•Akyuvar; Alyuvar; Trombosit
KANIK, ORHAN VELİ Türk şair, 1914-50
madde başlığı Kanık 9:327b, görsel
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:17b
Garip 7:79a vd.
Şiir sanatı 16:272b
Türk edebiyatı 18:40a
KANİŞ teriye soyundan köpek
ilgili madde Köpek 11:52a
KANİŞ eskiçağ yerleşmesi *bak.* **KÜLTEPE**
KAN KANSERİ *bak.* **LÖSEMİ**
KAN KELEBEĞİ özellikle memelilerin kan damarlarında asalak yaşayan yapraksolucan
ilgili madde Asalak ve çürükçül canlılar 2:53b
KANKUŞU *bak.* **KIZIL BALKUŞU**
"KANLI DÜĞÜN" Garcia Lorca'nın tiyatro oyunu
ilgili madde Garcia Lorca 7:75a
KANLI MARY *bak.* **MARY I**
"KANLI TOPRAKLAR" Orhan Kemal'in romanı
ilgili madde Orhan Kemal 13:199b
KAN MERKEZİ *bak.* **KAN BANKASI**
KAN NAKLİ sağlıklı bir bireyden (verici) alınan kanın, hastalık, yaralanma ya da ameliyat gibi nedenlerle kan kaybetmiş bir hastaya (alıcı) verilmesi; verici ile alıcının aynı kan grubundan olması gerekir; kan, uygun koşullarda 35 gün kadar saklanabilir
ana madde Kan 9:303b vd.
KANO Nijerya'da kent; ülkenin kuzey kesimindeki Kano eyaletinin merkezi; Hausa devletlerinden Kano'nun başkentiydi; 19. yy'da Batı Afrika'nın en büyük ticaret merkezi olarak gelişti; halkın çoğunluğunu Müslüman Hausalar oluşturur; tarım ve sanayi merkezi, aynı zamanda Sahra Çölü'nü aşan ticaret yolları üzerinde önemli bir kenttir; nüf. 565.800 (1983)
ilgili madde Nijerya 13:80b
KANO deniz teknesi
madde başlığı Kano 9:328b, görsel
ilgili madde Deniz tekneleri 5:180b
KANON bir başlangıç melodisinin, belirli bir zaman aralığı içinde başka sesler ya da çalgılar tarafından üst üste binişecek biçimde yinelenmesine dayanan müzik biçimi ve besteleme tekniği; bilinen en eski

örnek 13. yy'dan kalmadır
KANO SPORU
ana madde Kano 9:329b vd., görsel
ilgili madde Olimpiyat Oyunları: tablo 13:164
KAN PLAZMASI *bak.* **PLAZMA**
KAN PORTAKALI
ilgili madde Portakal 14:126a
KANPUR Hindistan'da kent; ülkenin kuzey kesimindeki Uttar Pradeş eyaletinde, aynı adı taşıyan ilin merkezi; Ganj Irmağı'nın güney kıyısında kuruludur; 1857'deki Hint Ayaklanması sırasında kanlı olaylara sahne oldu; önemli bir kara ve demiryolu kavşağı, bir sanayi ve ticaret merkezidir; nüf. 1.481.789 (1981)
ilgili madde Hindistan 8:171b
KANSAS ABD'nin orta kesiminde eyalet; y.öl. 213.063 km², başkenti Topeka; 1803'te Fransa'dan satın alındı; 1861'de eyalet oldu; ekonomisi büyük ölçüde tarıma ve çoğunlukla tarım ürünlerini işleyen imalat sanayisi dallarına dayanır; petrol ve doğal gaz başlıca yeraltı kaynaklarıdır; nüf. 2.485.600 (1990)
ilgili madde Amerika Birleşik Devletleri 1:218b
KAN SAYIMI bir kan örneğindeki alyuvarların ve akyuvarların sayılması; elde edilen değer cinsiyete, yaşa ve genel sağlık durumuna bağlı olarak değişebilir; alyuvar sayısının düşük olması kansızlığın, akyuvar sayısının yüksek olması vücuttaki enfeksiyonların ya da löseminin belirtisidir
KANSER
madde başlığı Kanser 9:330b
ilgili maddeler
Atom 2:158a
Bağışıklık 2:268a
Hastalık 8:43b
Meslek hastalıkları 12:15a
Radyum 14:196a
Tedavi yöntemleri 17:103a
•Ur; *kanser tipleri, örn.* Akciğer kanseri; Deri kanseri; Lösemi
"KANSER KOĞUŞU" Soljenitsin'in romanı
ilgili madde Soljenitsin 15:310a
KAN SERUMU *bak.* **SERUM**
KANSIZLIK *ya da* **Anemi** kandaki alyuvarların sayıca azalması ya da yetersiz hemoglobin içermesiyle ortaya çıkan bozukluk; 100'e yakın türü vardır ve tedavileri farklıdır; belirtileri solgunluk, baş dönmesi ve soluk darlığıdır
ana madde Kan 9:303a
ilgili madde Kancalıkurt 9:324a
KANSU, CEYHUN ATUF Türk şair, 1919-78; halk şiirinin duyarlığını ve coşkusunu yansıtan destansı şiirleriyle tanınır
ilgili madde Şiir sanatı 16:273a
KANSU GAVRİ Memlûk hükümdarı, ö. 1516
ilgili madde Memlûklar 12:144b
KAN ŞEKERİ *bak.* **GLİKOZ**
KANT, IMMANUEL Alman düşünür, 1724-1804
madde başlığı Kant 9:332a, görsel
ilgili maddeler
Alman edebiyatı 1:162a
Aydınlanma Çağı 2:228b
İdealizm 8:289a
Rasyonalizm 14:203a
KANTABRİYA DAĞLARI İspanya
ilgili madde İspanya 9:101b, 103a
KAN TAHLİLİ hastalık etkenlerinin ve kanın çeşitli bileşenlerinin belirlenmesi için, hastadan alınan kan örneğinin laboratuvarda incelenmesi; bu inceleme kan sayımını, kan grubunun belirlenmesini, kanın bileşenlerinin kimyasal yapısını ve enzim etkinliğinin saptanmasını içerebilir
KANTALA özellikle Filipinler, Endonezya ve Hindistan'da yetiştirilen, agave cinsinden lif bitkisi
ilgili madde Meksika 12:132b
KANTAR eski kütle birimi
ilgili madde Ölçme 13:267a
KANTARİS *bak.* **YAKIBÖCEĞİ**
KANTAŞI *bak.* **HEMATİT**
KANTAT genellikle orkestranın eşlik ettiği solo insan sesi ve koro için bestelenmiş müzik yapıtı; en ünlü örnekleri J.S. Bach'ın kantatlarıdır; bazen kısa bir oratoryo ya da müzikli lirik dram olarak da tanımlanır
ilgili maddeler
Bach Ailesi 2:257b
Koro ve koral müzik 11:15b
Scarlatti Ailesi 15:91a
KANTEMİROĞLU asıl adı *Dimitrie Cantemir* Rumen-Rus asıllı tarihçi ve müzikçi, 1673-1723; Osmanlı Devleti'nin Boğdan voyvodalığını yaptı, 1710-11; Rusya'ya sığındı ve I. Petro'nun danışmanı oldu; Türk müziğini inceledi, besteler yaptı; en önemli bestesi *Kantemiroğlu Edvarı* adıyla bilinen yapıtıdır; ayrıca Osmanlı tarihi üstüne incelemeleri vardır
KANTİTATİF ANALİZ *bak.* **NİCEL ÇÖZÜMLEME**
KANTO 19. yy'ın ikinci yarısında İstanbul'da ortaya çıkan eğlendirici şarkı; tiyatrolarda oyun öncesinde ya da aralarda izleyiciyi oyalamak için yapılan bir gösteri olarak başladı; sonraları bağımsız bir gösteriye dönüştü; kantoları kadın şarkıcılar belirli hareketler eşliğinde söylerlerdi; bazı örnekleri günümüze kadar ulaşmıştır
KANTON pinyin **Guangzhou,** okunuşu *Guangcoğ* Çin Halk Cumhuriyeti
madde başlığı Kanton 9:333a, görsel
KANTON başta Fransa ve İsviçre olmak üzere, bazı ülkelerde siyasal altbirim; İsviçre Konfederasyonu'nu oluşturan 23 eyaletten her birine kanton denir; bunların ayrı siyasal örgütlenmeleri vardır; Fransa'da ise kantonların yönetsel önemi daha azdır
ilgili madde İsviçre 9:137a
KANUN hukuk *bak.* **YASA**
KANUN müzik aleti
madde başlığı Kanun 9:333b, görsel
KANUN HÜKMÜNDE KARARNAME *ya da* **Yasa gücünde kararname**
ilgili maddeler
Anayasa Mahkemesi 1:265b
Mahkeme 11:333a
Parlamento 14:8a
Sıkıyönetim 15:181b
KANUN-I ESASİ *bak.* **1876 ANAYASASI**
KANUNİ SULTAN SÜLEYMAN *ya da* **I. Süleyman** *ya da* **Muhteşem Süleyman** Osmanlı padişahı, 1495-1566
madde başlığı Kanuni Sultan Süleyman 10:7a, görsel
ilgili maddeler
Arabistan 1:310a
Araplar 1:320b
Bâkî 2:290a
Barbaros Hayreddin Paşa 3:42a vd.
Divan 5:248b
Kapitülasyon 10:15a
Matrakçı Nasuh 12:107a vd.
Mimar Sinan 12:232b
Ortadoğu 13:223b
Osmanlı İmparatorluğu 13:325a vd.
Safeviler 14:331b vd.
Selim 15:111b
Sokullu Mehmed Paşa 15:307b vd.
Sukemeri 16:174a
Turgut Reis 17:330b
Viyana kuşatmaları 19:27b vd.
Yavuz Sultan Selim 19:119a
•Amasya Antlaşması; Mohaç Meydan Savaşı; Nahcivan Seferi; Preveze Deniz Savaşı; Zigetvar Kuşatması
"KANUN KONÇERTOSU" Alnar'ın bestesi
ilgili madde Türk Beşleri 18:26b
"KANUN NAMINA" Akad'ın filmi
ilgili madde Türk sineması 18:134b, 135a
KÂNUNUEVVEL aralık ayının eski adı; mart ayından başlayan rumi takvimde 10., ocak ayından başlayan miladi takvimde 12. aydır; Türkiye'de 1945'te kabul edilen bir yasayla bu ayın adı aralık olarak değiştirilmiştir
ilgili madde Ay 2:216b
KÂNUNUSANİ ocak ayının eski adı; mart ayından başlayan rumi takvimin 11., miladi takvimin birinci ayıdır; Türkiye'de 1945'te kabul edilen bir yasayla bu ayın adı ocak olarak değiştirilmiştir
ilgili madde Ay 2:216b
KAN UYUŞMAZLIĞI
ilgili maddeler
Felç 6:266b
Kan 9:304a, 304b
KANYON dar, dik yamaçlı ve derin vadi; en bilinen örneği ABD'deki Büyük Kanyon'dur
ilgili maddeler
Amazon Irmağı 1:196a
Arnavutluk 2:35b
Büyük Kanyon 4:88a vd.
Sierra Nevada 15:198b
Toroslar 17:258a
KAN ZEHİRLENMESİ *ya da* **Septisemi** bakterilerin ve ürettikleri toksinlerin kanda üreyip çoğalmasıyla ortaya çıkan yaygın enfeksiyon; bir yaradan ya da vücuttaki başka bir enfeksiyondan kaynaklanabilir; antibiyotiklerle tedavi edilir
ilgili maddeler
Fleming, Florey ve Chain 6:315b, 316a
İlkyardım 9:9b
KAOLİN *ya da* **Arıkil**
madde başlığı Kaolin 10:9a
ilgili maddeler
Çanak çömlek 4:240a
Çin Halk Cumhuriyeti 4:316b
Kâğıt ve kâğıt yapımı 9:258b
Kalem 9:277b
KAOSYUNG Tayvan'da kent; ülkenin önemli bir sanayi merkezi ve limanıdır; 1895-1945 arasındaki Japon işgali sırasında önem kazandı; Linhai Sanayi Parkı'nda tersaneler, petrokimya tesisleri ve çelik fabrikası vardır; aynı zamanda bir balıkçılık limanı, gıda işleme ve tarımsal ürün ihraç merkezidir; nüf. 1.374.561 (1990)

sarılıcı kuyrukları vardır; kukuletalı pelerin anlamına gelen adlarını, tepelerindeki koyu renk, uzun ve dik tüylerin biçiminden alırlar; genellikle gruplar halinde ve ağaç tepelerinde dolaşır, meyveler ve küçük hayvanlarla beslenirler
ilgili madde Maymun 12:116a

KAR yağış
madde başlığı Kar 10:21a, görsel
ilgili maddeler
Buzul ve buzullaşma 4:78b
Dağcılık 5:57a
Himalaya Dağları 8:160b
Yağmur 19:67b, 68b

KÂR yatırımcının belirli bir dönemdeki toplam gelirlerinin toplam maliyetleri aşan bölümü; iktisatta, sermaye sahibinin elde ettiği faiz, toprak sahibinin elde ettiği rant ve işçinin elde ettiği ücret toplamını aşan gelir anlamında kullanılır
ilgili maddeler
Borsa ve kambiyo 3:298a
Ekonomi 6:91a
Gelir 7:106b
Kapitalizm 10:12b, 13a
Marx 12:86a vd.

KÂR klasik Türk müziğinde sözlü yapıt formu
ana madde Türk müziği 18:118a
ilgili madde Şarkı 16:243b

"KARA ADA DEFTERİ" Neruda'nın şiir kitabı
ilgili madde Neruda 13:59b

KARAAĞAÇ
madde başlığı Karaağaç 10:21b, görsel
ilgili maddeler
Ağaç 1:69a, görsel
Meyve 12:183b
Odun 13:129a
Ormancılık 13:212b

KARAAĞAÇGİLLER özellikle ılıman bölgelerde dağılmış 15 kadar ağaç ve çalı cinsini içeren bitki familyası; Latince adı *Ulmaceae*
•Çitlembik; Karaağaç

KARAAĞAÇ HASTALIĞI karaağaçların ölümüne yol açan mantar hastalığı; ilk kez Hollanda'da tanımlanan hastalık bütün dünyada yaygındır; mantarın sporları genellikle karaağaç kabukböcekleriyle taşınır; mantar bulaşmış ağaçlara böcek ilacı püskürtmekle hastalığın yayılması bir dereceye kadar denetim altına alınabilir
ilgili maddeler
Karaağaç 10:22a
Ormancılık 13:212b

KARAAĞAÇ KABUKBÖCEĞİ kabukböcekleri familyasından, bütün dünyaya dağılmış zararlı böcek; dişi böcekler karaağaçların gövdesini oyarak yumurtalarını bırakır; larvalar da tüneller açarak ağacın her yanına yayılır ve gelişmesini tamamlayınca kabuğu delerek dışarı çıkar; bu böcekler karaağaç hastalığının yayılmasında en büyük etkendir
ilgili madde Ormancılık: görsel 13:212

KARA AĞAÇKAKAN
ilgili madde Ağaçkakan 1:73a

"KARAAĞAÇLAR ALTINDA" O'Neill'in tiyatro oyunu
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:227b
O'Neill 13:186a

KARA AHMED Türk güreşçi, 1870-1902
ilgili madde Güreş 7:303b

KARA AKBABA
ilgili madde Akbaba 1:106a

KARAALİÇEV, ANGEL Bulgar yazar, 1902-72
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:19b

KARA ANTİLOP Hindistan otlaklarında yaşayan antilop türü; kahverengi postu yaşlandıkça siyaha döner
ilgili madde Antilop 1:295a, 296a, görsel

KARA ATMACA Amerika Yerlileri'nden Sauklar'ın önderi, 1767-1838; kabilesinin yaşadığı verimli toprakların ve köylerin boşaltılması için hükümetin verdiği emre direnmesi, Kara Atmaca Savaşı'nın (1832) çıkmasına yol açtı; kısa süren, ama çok sayıda Yerli'nin ölümüyle sonuçlanan savaşın bitiminde Kara Atmaca yakalandı ve Yerliler topraklarını yitirerek ABD'nin en batısına göç ettiler

KARAAYAKLAR halk; Kuzey Amerika'da, günümüzde Kanada'nın Alberta ve ABD'nin Montana eyaletlerinin bulunduğu bölgede yaşayan üç Yerli kabilesi; dilleri Algonkin dil ailesine bağlıdır; 19. yy'ın ilk yarısında kuzeybatıdaki düzlüklerin büyük bölümünü ellerinde tutuyor ve bizon avlayarak yaşıyorlardı; 1855'te toprakları için ABD ile antlaşma imzaladılar; ayrıca bizon sayısının çok azalması geleneksel kültürlerinin çökmesine yol açtı; geride kalan az sayıda Karaayak, Alberta ve Montana'daki yerleştirme kamplarında yaşamaktadır
ilgili madde Boncuk 3:287b

KARA AYI biri Asya'da, öbürü Kuzey Amerika'da yaşayan iki ayı türünün ortak adı
ana madde Ayı 2:235a

KARABAĞ SSCB; Azerbaycan'da tarihi bölge ve yönetim birimi; y.öl. 4.400 km²; III. Murad döneminde Osmanlı Devleti'nin 1735'te İran'ın, daha sonra Rusya'nın egemenliğine girdi; Ekim Devrimi'nden sonra Azerbaycan SSC'ye bağlı özerk yönetim birimi oldu; 1988'de nüfusunun y. % 80'ini oluşturan ve Ermenistan SSC'ye bağlanmak isteyen Ermeniler'in başlattıkları olaylardan sonra özerk statüsüne son verildi; ormancılık, tarım ve gıda işleme sanayisi önemlidir
ilgili madde Kanuni Sultan Süleyman 10:8b

KARA BAKAL
ana madde Bakal 2:283b, görsel

KARA BALİNA
ilgili madde Balina: görsel 2:332

KARA BARUT *bak.* **BARUT**

KARABAŞ KEKİK
ilgili madde Kekik 10:143b

KARABAŞ MARTI
ilgili madde Martı 12:81a

KARABAŞOTU *ya da* **Tuzlakekiği**
ana madde Lavanta 11:217b

KARABAŞ ÖTLEĞEN
ilgili madde Ötleğen 13:283b

KARABAŞ PATKA dalıcı ördek; erkeğin baş, boyun ve kuyruk bölümleri siyah, sırtı gri, karnı beyazdır; dişilerin tüyleri ise soluk kahverengi tonlarındadır
ilgili madde Ördek 13:276b

KARABATAK
madde başlığı Karabatak 10:22a, görsel
ilgili madde Kuş 11:123a

KARABEKİR, KÂZIM Türk asker ve siyaset adamı, 1882-1948; Kurtuluş Savaşı'nda Doğu Cephesi komutanıydı; 1924'te kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın başkanı oldu; 1925-39 arasında siyasetten uzak kaldı; 1946-48'de TBMM başkanlığı yaptı
ilgili maddeler
Atatürk 2:125b
Erzurum ve Sivas kongreleri 6:185a
Kurtuluş Savaşı 11:117a
Türkiye 18:81b, 82a

"KARA BELA" Namık Kemal'in tiyatro oyunu
ilgili madde Namık Kemal 13:27b

KARABİBER
madde başlığı Karabiber 10:23b, görsel
ilgili madde Baharat 2:271b, görsel

"KARABİBİK" Nabizade Nazım'ın uzun öyküsü
ilgili maddeler
Gerçekçilik 7:133b
Tanzimat edebiyatı 16:333a

KARABORSA devletçe koyulan kurallara aykırı olarak yürütülen ticaret; resmen yasaklanan ya da karneye bağlanan mal ve hizmetlerin satışını kapsar; çoğunlukla hırsızlık, kalpazanlık ve rüşvete dayanır; fiyat genellikle, resmi olarak saptanmış fiyatın çok üzerindedir

KARABOYUN BATAĞAN
ilgili madde Batağan 3:70b, görsel

KARABUĞDAY kuzukulağıgiller familyasından, Asya kökenli otsu bitki; ok biçimli yaprakları ve beyaz çiçekleri vardır; yetiştirildiği alanlardaki zararlı otların gelişmesini önler; tohumları insan ve hayvan yiyeceği olarak kullanılır; çiçeklerinden ve yapraklarından, yüksek kan basıncını düşürmekte kullanılan bir ilacın hammaddesi özütlenir

KARABURUN İzmir'in ilçesi; Karaburun Yarımadası'nın kuzeyinde; engebeli bir bölgede bulunduğundan tarıma elverişli alanları sınırlıdır; tahıl, üzüm ve tütün yetiştirilir; balıkçılık önemli geçim kaynaklarından biridir; nüf. (1990): ilçe 9.020, kasaba 3.405

KARABÜK Zonguldak'ın ilçesi; topraklarını sık ormanlarla kaplı Bolu ve Demiroluk dağları engebelendirir; ekonomisi sanayiye dayalıdır; önemli sanayi kuruluşları arasında Karabük Demir Çelik İşletmeleri ve Orman Ürünleri Sanayi Kurumu sayılabilir; nüf. (1990): ilçe 123.361, kent 105.373
ilgili madde Zonguldak 19:266a

KARABÜK DEMİR-ÇELİK İŞLETMELERİ Karabük, Zonguldak; Türkiye'nin ilk demir-çelik işletmesidir; yapımına 1937'de başlandı, ilk bölüm 1939'da üretime geçti; bugün üç yüksek fırını, kok fabrikaları, çelikleme, haddehane, iki boru fabrikası ile entegre kimya tesisinden oluşur; yıllık çelik üretimi 600.000 ton, demir üretimi 1.340.000 tondur
ilgili madde Zonguldak 19:266a

KARA BÜYÜ
ilgili madde Büyü ve büyücülük 4:96a

KARACA Avrupa ve Asya'nın ormanlık bölgelerinde yaşayan geyik türü; postu düz kahverengidir, ama kışın butlarında beyaz lekeler belirir; tehlike karşısında havlamaya benzer sesler çıkarır
ana madde Geyik 7:141a, görsel

KARACA, MUAMMER Türk tiyatro oyun-

cusu, 1906-78; doğaçlamaya dayalı oyunculuğuyla tanındı; vodvil türü oyunlarda başarı kazandı; en ünlü oyunu 3.000 kez sahnelediği *Cibali Karakolu*'dur

KARACABEY Bursa'nın ilçesi; tarıma elverişli toprakları, yumuşak iklimi ve ulaşım olanakları nedeniyle Marmara Bölgesi'nin ekonomik açıdan en gelişmiş ilçelerinden biridir; tarım, koyun ve sığır besiciliği, balıkçılık ve tavukçuluk yaygındır; nüf. (1990): ilçe 72.898, kasaba 31.665
ilgili madde Bursa 4:70a

KARACABEY TARIM İŞLETMESİ eskiden **Karacabey Harası** Bursa; Osmanlı Devleti'nin daha ilk yıllarında hayvan ıslahı ve hayvancılığı geliştirme amacıyla kuruldu; günümüzde bitkisel tarım çalışmaları da yapılır
ilgili madde Bursa 4:70a

KARACADAĞ Güneydoğu Anadolu Bölgesi
ilgili madde Güneydoğu Anadolu Bölgesi 7:292a

KARACAN, ALİ NACİ Türk gazeteci, 1896-55; II. Meşrutiyet döneminde gazeteciliğe başladı; *Akşam* (1918), *İnkılap* (1931), ve *Tan* (1935) gazetelerinin kurucuları arasında yer aldı; 1936-48 arasında basın ataşeliği yaptı; 1950'de kurduğu *Milliyet* gazetesi yayımını bugün de sürdürmektedir
ilgili madde Atay 2:131a

KARACAOĞLAN Türk halk şairi, ü. 17. yy
madde başlığı Karacaoğlan 10:24b
ilgili maddeler
Adana 1:28b
Dadaloğlu 5:54a
Koşma 11:25b

KARACASU Aydın'ın ilçesi; tarımsal üretim sınırlıdır; dağlık kesimlerde hayvancılık ve ormancılık yapılır; eski Afrodisias kentinin kalıntıları ilçe sınırları içindedir; nüf. (1990): ilçe 22.801, kasaba 5.282

KARA CEVİZ
ilgili madde Ceviz 4:166b

KARACİĞER
madde başlığı Karaciğer 10:25a, görsel
ilgili maddeler
Fizyoloji: görsel 6:311
Kan 9:301b, görsel
Karbonhidratlar 10:59b
Mikroplar 12:214b
Sıtma 15:183b, 184b
Sindirim 15:218b vd., görsel

KARACİĞER HASTALIKLARI
ana madde Karaciğer 10:26a

KARACİĞER İLTİHABI *bak.* **HEPATİT**

KARACİĞER İŞLEV TESTİ
ilgili madde Karaciğer 10:26a

KARACİĞER KELEBEĞİ insanın ve evcil memelilerin asalağı olan yapraksolucan
ilgili maddeler
Asalak ve çürükçül canlılar 2:53b
Koyun 11:31a
Solucan 15:312b

KARA ÇAM
ilgili maddeler
Çam 4:232b
Kabuk: görsel 9:239
Kereste 10:180a
Orman 13:208b
Tayga 17:92a

KARA ÇAY
ilgili madde Çay 4:265b

KARA ÇAYLAK
ilgili madde Çaylak 4:269b vd.

KARAÇİ Pakistan
madde başlığı Karaçi 10:26b, görsel
ilgili maddeler
İslamabat 9:97a
Pakistan 13:290a, görsel

KARAÇOBAN Erzurum'un ilçesi; daha önce Hınıs ilçesine bağlı bir köydü; 1987'de ilçe yapıldı; nüf. (1990): ilçe 19.704, kasaba 7.498

"KARA ÇOCUK" Wright'ın romanı
ilgili madde Siyah Amerikalılar 15:277b

KARADAĞ İç Anadolu Bölgesi; yüksekliği 2.288 m
ilgili madde Karaman 10:40a

KARADAĞ Yugoslavya'nın güneyinde federe cumhuriyet; başkenti Titograd; y. öl. 13.812 km²; ekonomisi büyük ölçüde hayvancılık, tarım ve ormancılığa dayanır; nüf. 639.000 (1989 tah.)
ilgili maddeler
Balkan Savaşları 3:7a vd.
Berlin Antlaşması 3:141b
Yugoslavya 19:196a, 198b

KARADAM *bak.* **YETİ**

KARADAN HAVAYA GÜDÜMLÜ FÜZE *ya da* **SAM**
ilgili madde Güdümlü füzeler 7:251a

KARADAN KARAYA GÜDÜMLÜ FÜZE
ilgili madde Güdümlü füzeler 7:250b
•Kıtalararası balistik füze

KARA DELİK
madde başlığı Kara delik 10:27a
ilgili maddeler
Astronomi 2:77b
Evren 6:237b
Gökada 7:195b
Kuvazar 11:142b
Yıldız 19:172b

KARADENİZ
madde başlığı Karadeniz 10:27b, harita
ilgili maddeler
Akdeniz 1:110a, 111a
Avrupa 2:173b, 179b
İstanbul Boğazı 9:123b vd.
Marmara Denizi 12:72a vd.
Sinop 15:248a vd.
Tuna Irmağı 17:313b, 315b
•Azak Denizi

KARADENİZ BÖLGESİ Türkiye
madde başlığı Karadeniz Bölgesi 10:28b, harita

KARA DENİZİ Kuzey Buz Denizi'nin batı Sibirya açıklarındaki uzantısı; y.öl. y. 880.000 km²; yılın büyük bölümünde buzlarla kaplıdır; Yenisey ve Obi gibi büyük ırmaklar dökülür; çok sayıda ada vardır; birçok balık ve memeli türü yaşar; başlıca liman Dikson'dur
ilgili madde Kutupların keşfi 11:135b

KARADENİZ KEMENÇESİ
ilgili madde Kemençe 10:160b vd.

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ Trabzon
ilgili madde Üniversite ve yüksekokullar: tablo 18:269

KARADUL çok zehirli bir örümcek türü; Avrupa'nın güneyinde, Afrika'da, Avustralya'da, Asya'da ve Kuzey Amerika'da bulunur; karnında kumsaatine benzeyen kırmızı bir leke vardır; dişi bazen çiftleşmeden sonra erkeği yer; zehri insanlar için öldürücü olabilir
ilgili madde Örümcek 13:282b, görsel

KARA DUT
ilgili maddeler
Bitki 3:236b
Dut 5:314a

KARAEVLİ Oğuz boyu; Bozoklar'ın Gün Han Oğulları kolundan; Anadolu'ya gelen çok küçük bir bölümü Sivas'ın güney kesimine yerleşmiştir
ilgili madde Oğuzlar 13:133a

KARAFATMA uzun bacaklı, metal parlaklığında koyu renkli birkaç böcek türünün ortak adı
ilgili maddeler
Böcek 3:333b
Hamamböceği 8:21a

KARA GERGEDAN
ilgili madde Gergedan 7:136a, görsel

KARA GÖMLEKLİLER İtalya'da siyasal örgüt
ilgili maddeler
Faşizm 6:259a
Mussolini 12:318a

KARAGÖZ balık
madde başlığı Karagöz 10:32b

KARAGÖZ gölge oyunu kahramanı
ana madde Karagöz oyunu 10:32b

KARAGÖZ İSTAVRİT *bak.* **PATLAKGÖZ İSTAVRİT**

KARAGÖZ OYUNU
madde başlığı Karagöz oyunu 10:32b, görsel
ana madde Türk tiyatrosu 18:140b, görsel
ilgili maddeler
Halk edebiyatı 8:13b
Ortaoyunu 13:225b
Tanzimat edebiyatı 16:333a

KARAGÜL KOYUNU *bak.* **KARAKUL KOYUNU**

KARA HALİL HAYREDDİN PAŞA Osmanlı veziri, ö. 1387
ana madde Çandarlı Ailesi 4:249a
ilgili madde Yeniçeri Ocağı 19:145a

KARAHALLI Uşak'ın ilçesi; doğusundaki Bulkaz Dağı'nın yaylalarında hayvancılık, düzlüklerde yaygın olarak bağcılık yapılır; Karahallı kasabasında temel uğraş pamuklu kumaş ve halı dokumacılığıdır; nüf. (1990): ilçe 18.609, kasaba 5.839

KARAHANLILAR Türk devleti, 840-1212
madde başlığı Karahanlılar 10:34b
ilgili maddeler
Bayrak 3:90a
Türk mimarlığı 18:108a vd.

KARA HARDAL
ilgili madde Hardal 8:31a, görsel

KARA HARP AKADEMİSİ Türk Kara Kuvvetleri'ne kurmay subay yetiştiren askeri eğitim kurumu; 1848'de Harbiye Mektebi içinde bir sınıf olarak açıldı; 1909'da ayrı bir okul oldu; 1928'de bu adı aldı; bugün Harp Akademileri Komutanlığı'na bağlı olarak İstanbul'da etkinliğini sürdürmektedir
ilgili madde Askeri okullar 2:62b

KARA HARP OKULU Türk Kara Kuvvetleri'ne subay yetiştiren askeri yüksekokul; 1834'te Mekteb-i Ulum-ı Harbiye adıyla İstanbul'da kuruldu; çeşitli değişiklikler geçirdikten sonra 1923'te Harbiye Mektebi adını aldı; 1936'da Ankara'ya taşındı; 1979'da öğretim süresi dört yıla çıkarıldı
ilgili maddeler

Dostoyevski 5:302b
Rus edebiyatı 14:301b
KARA MEHMED Karakoyunlu hükümdarı, hk. d. 1380-89
ilgili madde Karakoyunlular 10:36a
KARAMELA
ilgili madde Şekerlemecilik 16:252a
KARA MİLİ İngiliz ve Amerikan ölçü sisteminde uzunluk birimi; 1,6093 km'ye eşittir
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler 1:78a
KARAMUKDİKENİ
ilgili madde Kadıntuzluğu 9:252b
KARAMUSTAFA, GÜLSÜN Türk kadın ressam, d. 1946; özellikle arabesk ve yabancılaşma olgusunu, kadın sorunlarını, yaşamın çelişkili ve gerilimli yönlerini vurgulayan yapıtlarıyla tanınır; çeşitli sergilere katılmış ve bazı filmlerde sanat yönetmenliği yapmıştır
KARAMUSTAFA, SADIK Türk afiş ve grafik sanatçısı, d. 1946; sinema ve tiyatro afişleriyle tanınır; birçok ödül kazanmış, yapıtları Brno Grafik bienallerinde ve Varşova afiş bienalinde sergilenmiştir
ilgili madde Grafik sanatlar: amblem: görsel 7:225
KARA MUSTAFA PAŞA (MERZİFONLU) *bak.* **MERZİFONLU KARA MUSTAFA PAŞA**
KARAMÜRSEL Kocaeli'nin ilçesi; İzmit Körfezi'nin güneyinde; İstanbul pazarına yönelik meyve ve sebze üretimi, kıyıdaki Hersek Gölü'nde tatlı su balıkçılığı yapılır; nüf. (1990): ilçe 55.835, kasaba 25.437
ilgili madde Kocaeli 10:293b
KARAMÜRSEL BEY Türk denizci, ö. 14. yy başı; Osmanlı Devleti'nin ilk kaptan-ı deryası
ilgili madde Orhan Gazi 13:197b
KARANFİL baharat
madde başlığı Karanfil 10:43b, görsel
ilgili maddeler
Baharat 2:271b
Şifalı bitkiler: görsel 16:269
Zengibar 19:248b
KARANFİL süs bitkisi
madde başlığı Karanfil 10:43a, görsel
"KARANLIĞIN İÇİNDEN" Keller'in özyaşamöyküsü
ilgili madde Keller 10:152b
"KARANLIĞIN YÜREĞİ" Conrad'ın romanı
ilgili madde Conrad 4:202a
KARANLIK BULUTSU arkasında kalan yıldızları perdeleyecek ölçüde yoğun, yıldızlararası toz ve bulut kümesi
ilgili madde Bulutsu 4:59a, görsel
KARANLIK DAĞLAR pinyin **Kunlun** Asya; Tibet Yaylası'nın kuzeyindeki bir dizi dağ sırasını kapsar ve yaylanın kuzey kesimini Orta Asya'nın iç ovalarından ayırır; Çin'in batısında 2.700 km boyunca uzanır; en yüksek noktası 7.723 m
ilgili maddeler
Asya 2:87a
Çin Halk Cumhuriyeti 4:310a
"KARANLIK DÜNYA" *bak.* **"ÂŞIK VEYSEL'İN HAYATI"**
KARANLIK KİLİSE Nevşehir
ilgili madde Havariler: fresk: görsel 8:84
KARANLIK KUTU fotoğraf makinesinin atası; ışığın girebileceği çok küçük bir deliği olan bu karartılmış kutunun, deliğin karşısına gelen duvarlarında ters görüntü oluşurdu
ilgili madde Fotoğrafçılık 7:7a, görsel
"KARANLIKTA UYANANLAR" Göreç'in filmi
ilgili madde Türk sineması 18:137a
KARANTİNA
madde başlığı Karantina 10:44b, görsel
ilgili madde Hastane 8:48b
"KARA OK" Stevenson'ın romanı
ilgili madde Stevenson 16:138b
KARAORMAN Almanya'da, Baden-Württemberg eyaletinde bölge; y.öl. 6.009 km^2; Tuna ve Neckar ırmakları buradan doğar; temelde, aşınmış granit tepelerden oluşur; Kinzig Vadisi bölgeyi ikiye ayırır; turizm ve kış sporları açısından önem taşır; başta Baden-Baden olmak üzere birçok yerde kaplıca vardır
ilgili maddeler
Almanya Federal Cumhuriyeti 1:173b
Asit yağmuru: görsel 2:61
KARA ORMANTAVUĞU
ilgili madde Ormantavuğu 13:214a vd., görsel
KARAOSMANOĞLU, YAKUP KADRİ Türk yazar ve siyaset adamı, 1889-1974
madde başlığı Karaosmanoğlu 10:45a, görsel
ilgili maddeler
Deneme 5:146a
Milli Edebiyat 12:221b
Servet-i Fünun: görsel 15:139
Şiir sanatı 16:273b
KARA ÖLÜM 14. yy'da Avrupa'yı sarsan büyük veba salgını
ana madde Veba 18:311b vd.
ilgili maddeler
Cadılık 4:99b
İngiltere 9:41b
Keme 10:159b
Nüfus 13:115b
Tarım tarihi 17:24b vd.
Yüz Yıl Savaşları 19:226a
KARA PANTER
ilgili madde Pars 14:14b
KARA PANTER PARTİSİ ABD'de Siyahlar'ın haklarını savunan devrimci parti
ilgili madde Siyah Amerikalılar 15:273b
KARAPAS tahıllarda hastalık yapan mantar
ilgili madde Mantarlar 12:52a
KARAPINAR Konya'nın ilçesi; tarım alanı Hotamış ve Karapınar ovalarıdır; sulama olanakları kısıtlıdır; en çok şekerpancarı yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 44.254, kasaba 26.849
ilgili madde Konya 10:328b
KARA PRENS Galler ve Akitanya prensi *bak.* **EDWARD**
KARAPÜRÇEK Sakarya'nın ilçesi; daha önce Akyazı ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 13.473, kasaba 3.211
KARARTMA
ilgili madde Sivil savunma 15:266a, 267a
"KARARTMA GECELERİ" Ilgaz'ın romanı
ilgili madde Ilgaz 8:227b
KARASABAN *bak.* **SABAN**
KARA SAKAL *bak.* **TEACH, EDWARD**
KARA SALYANGOZU
ana madde Salyangoz 15:34a
KARA SEMENDER *bak.* **ALP SEMENDERİ**
KARA SIRTLI ÇAKAL
ilgili madde Çakal 4:224b, görsel
KARASİNEK
madde başlığı Karasinek 10:46a
ilgili maddeler
Larva 11:204a
Sinek 15:222b, görsel
Zararlı hayvanlar 19:237b, görsel
Zooloji: tablo 19:268
KARA SİNEKKAPAN
ilgili madde Sinekkapan: görsel 15:226
KARA SÖĞÜT
ilgili madde Söğüt 16:33a
KARASU Sakarya'nın ilçesi; Karadeniz kıyısında yer alır; Sakarya Irmağı ve Büyük Melen Çayı'nın taşıdığı alüvyonlardan oluşan düzlükler ilçenin tarım alanlarıdır; Karadeniz kıyısındaki plajlar, Acarlar, Akgöl ve Küçükboğaz gölleri turizm açısından önem taşır; nüf. (1990): ilçe 47.973, kasaba 14.500
ilgili madde Sakarya Irmağı 15:27b
KARASU göz hastalığı *bak.* **GLOKOM**
KARASU, BİLGE Türk yazar, d. 1930; öykülerinde bireyin iç dünyasını, tutkularını ve bunalımlarını simgesel bir dille yansıttı; *Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı* (1970) adlı kitabıyla 1971 Sait Faik Hikâye Armağanı'nı kazandı
KARASU-ARAS DAĞLARI Doğu Anadolu Bölgesi
ilgili maddeler
Doğu Anadolu Bölgesi 5:270b vd.
Erzurum 6:180b
Sivas 15:262b
Toroslar 17:256a
KARASU IRMAĞI Doğu Anadolu Bölgesi
ilgili madde Fırat Irmağı 6:278b vd.
"KARA ŞÖVALYE" *ya da* **"Ivanhoe"** Scott'ın romanı
ilgili maddeler
Scott 15:99b
Şövalyelik 16:289b
KARATAŞ Adana'nın ilçesi; Akdeniz kıyısında, Seyhan ve Ceyhan ırmakları arasında yer alır; Çukurova'nın uzantısı olan toprakları tümüyle ovalıktır; ilçe ekonomisi buğday ve pamuk üretimi ile turizme dayanır; nüf. (1990): ilçe 26.450, kasaba 9.025
ilgili madde Çukurova 5:52a
KARA TAŞIMACILIĞI
ilgili madde Taşımacılık 17:68b
KARATAY Konya'nın ilçesi; anakent sınırları içinde yer alır; nüf. (1990): ilçe 169.001, kent 142.678
KARATAY MEDRESESİ Konya
ilgili maddeler
Çinicilik 4:324b
Konya: görsel 10:330
KARATE
madde başlığı Karate 10:46b, görsel
ilgili madde Uzakdoğu dövüş sporları 18:240a
KARATEPE Adana'nın Kadirli ilçesinde, Asitavanda adıyla kurulmuş Geç Hitit yerleşmesi; İÖ 10.-8. yy'lara tarihlenen üç yerleşim katı saptanmıştır; en önemli yapılar yazlık saray ve tapınak kalıntısıdır; bulunan yazıtlar Hitit hiyeroglif yazısının çözülmesinde önemli rol oynamıştır; ortaya çıkarılan buluntular, burada kurulan Türkiye'nin ilk açık hava müzesinde sergilenir
ilgili maddeler
Adana 1:27b

ilgili maddeler
İçten yanmalı motor 8:285b vd.
Motorlu taşıtlar 12:283b
Motosiklet 12:290b

KARDELEN
madde başlığı Kardelen 10:60a, görsel
ilgili madde Soyu azalan türler 16:30a

"KARDEŞ PAYI" Orhan Kemal'in öykü kitabı
ilgili madde Orhan Kemal 13:199a

KARDİNAL Hıristiyanlık; papayı seçmek, Katolik Kilisesi'nin yönetiminde ona yardımcı olmak ve danışmanlık etmekle görevli Kardinaller Kutsal Kurulu'nun üyesi; genellikle papalık elçisi olarak görev yapar, ayrıca büyük piskoposluk bölgelerini yönetirler
ilgili madde
Roma 14:259b

"KARDİNAL" Holbein'ın ağaçbaskısı
ilgili madde Alman sanatı ve müziği: görsel 1:164

KARDİNALKUŞU özellikle Kuzey Amerika'da, Kayalık Dağlar bölgesinde bulunan ötücü kuş; 20 cm uzunluğunda, erkeği parlak kızıl, dişisi kahverengidir; başında bir tepelik vardır
ana madde İspinozgiller 9:112a

KARDİYA *bak.* **MİDE AĞZI**

KARDİYOLOJİ kalp, büyük kan damarları, kalp hastalıklarının teşhisi ve tedavisiyle uğraşan tıp dalı
ilgili madde Tıp 17:186b

KARE dört eşit kenarlı, düzlemsel geometrik şekil; bütün açıları diktir
ilgili maddeler
Alan ve hacim: görsel 1:131
Geometri: görsel 7:129
Matematik 12:96b

KAREKÖK
madde başlığı Karekök 10:60b
ilgili madde Matematik 12:97a, 100a

KAREL I Bohemya kralı, 1346-78; sonradan Karl IV adıyla Kutsal Roma-Germen imparatoru oldu
ilgili maddeler
Bohemya 3:268a
Prag 14:139b

"KARELER AKLAR" Necatigil'in şiir kitabı
ilgili madde Necatigil 13:47b

KARELYA ÖZERK SOVYET SOSYALİST CUMHURİYETİ SSCB; ülkenin kuzeybatısında, Finlandiya sınırında yer alır; ormanlar, göller ve bataklıklarla kaplıdır; doğu kesimi 1323'ten, batı kesimi 1947'den bu yana Rusya'nın parçasıdır; başkenti Petrozavodsk; madencilik, kerestecilik, metal işleme ve makine üretimi başlıca ekonomik etkinliklerdir; nüf. 759.000 (1983 tah.)

KARESİOĞULLARI Anadolu'da kurulmuş beylik, 1297-1360
ilgili maddeler
Balıkesir 2:325a
Orhan Gazi 13:198a
Osman Gazi 13:232b

KARGA
madde başlığı Karga 10:61a, görsel
ilgili maddeler
Kuş: görsel 11:124
Kuştüyü 11:129b
•Alakarga

KARGAGİLLER ötücükuşlar takımından, kargaları ve saksağanları içeren kuş familyası; dünyanın hemen her yerine yayılmıştır
•Alakarga; Karga; Kuzgun; Saksağan

"KARGA İLE TİLKİ" La Fontaine'in fabli
ilgili maddeler
Fabl 6:247a
La Fontaine 11:191a

"KARGALAR" Behrengi'nin öykü kitabı
ilgili madde Behrengi 3:118a

KARGAMIŞ *ya da* **Karkamış** Gaziantep'in ilçesi; daha önce Nizip ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 15.380, kasaba 3.430
ilgili maddeler
Fırat Irmağı 6:279a
Gaziantep 7:95a vd.
Harran Ovası 8:38b
Saray 15:58b

KARGI *ya da* **Masura kamışı** buğdaygiller familyasından, anayurdu Avrupa olan otsu bitki; yüksekliği 1,5-7 m arasındadır; yassı yapraklarının uzunluğu 60 cm'yi bulur; borumsu gövdesi bazı üflemeli çalgıların yapımında kullanılır
ilgili madde Kamış ve saz 9:294a

KARGI Çorum'un ilçesi; toprakları Ilgaz ve Köroğlu dağlarının uzantıları engebelendirir; Kızılırmak ve Devrez Çayı kıyılarındaki düzlüklerde başta pirinç olmak üzere çeşitli sebze ve meyveler yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 26.762, kasaba 5.858

KARGI piyade silahı; sivri, metal bir uçla uzunluğu 3-6 m arasında değişen ağır bir tahta saptan oluşur; kara savaşında önemini yitirdikten sonra uzun süre deniz savaşlarında kullanıldı
ilgili maddeler
Deniz savaşları 5:171b
Mancınık 12:34a

KARIK
ilgili madde Sulama 16:177b, görsel

"KARILAR KOĞUŞU" Kemal Tahir'in romanı
ilgili madde Kemal Tahir 10:157a

KARIN mide, karaciğer, pankreas, böbrekler, dalak ve bağırsaklar gibi iç organları barındıran en geniş vücut boşluğu; üstte diyafram denen kalın bir zarla göğüs boşluğundan ayrılır; altında ise leğen bölgesi yer alır; bu boşluğun duvarlarını ve iç organların dış yüzeyini karınzarı (periton) denen ince bir zar kaplar

KARIN AORTU
ilgili madde Fizyoloji: görsel 6:311

KÂRINÂTIK müzik
ana madde Türk müziği 18:118a

KARINCA
madde başlığı Karınca 10:62b, görsel
ilgili maddeler
Böcek: görsel 3:328
Ekidne 6:82b
Karıncaaslanı 10:66a
Karıncayiyen 10:66a
Termit 17:154b
Toprak: görsel 17:249
Yağmur ormanları 19:72a
Yaprakbiti 19:99b

KARINCAASLANI
madde başlığı Karıncaaslanı 10:65b, görsel
ilgili madde Böcek 3:327b

KARINCAYİYEN
madde başlığı Karıncayiyen 10:66a, görsel

KARINCIK beyin
ilgili madde Beyin 3:161b

KARINCIK kalp
ilgili madde Kalp 9:288a vd.

KARINDANBACAKLILAR *ya da* **Karındanayaklılar** salyangozları ve sümüklüböcekleri içeren yumuşakçalar sınıfı
ana madde Yumuşakçalar 19:203a vd., görsel

KARIN KASI
ilgili madde Kas 10:81a

KARINZARI DİYALİZİ *ya da* **Periton diyalizi**
ilgili madde Böbrek 3:326a

KARINZARI İLTİHABI *bak.* **PERİTONİT**

KARİA *bak.* **KARYA**

KARİBA BARAJI Orta Afrika; Zambia ile Zimbabve sınırındaki Kariba Boğazı'nda, Zambezi Irmağı üstünde kurulu olan beton kemer baraj; yılda 6,7 milyar kW/saat elektrik enerjisi üretir; Zambia'daki Bakır Kuşağı'na enerji sağlar; 1959'da yapımı tamamlanan barajın gerisinde Kariba Gölü oluşmuştur
ilgili maddeler
Afrika 1:44b
Su enerjisi 16:167b
Zambezi Irmağı 19:233a
Zimbabve 19:258a

KARİBA GÖLÜ Orta Afrika; Kariba Barajı'nın gerisinde oluşan baraj gölü; Zambia ile Zimbabve sınırında; y. öl. 5.180 km^2; gölün oluşması 51.000 kişinin yerinin değiştirilmesini ve yabanıl hayvanların kurtarılmasını gerektirmiştir
ilgili maddeler
Zambezi Irmağı 19:232b
Zimbabve 19:258a

KARİDES
madde başlığı Karides ve teke 10:66b, görsel
ilgili maddeler
Derin deniz canlıları 5:194b
Kabuklular 9:240b

KARİDESBALIĞI
ilgili maddeler
Balık: görsel 2:310
Mercan resifi 12:153a

KARİKATÜR
madde başlığı Karikatür 10:67a, görsel
ana madde Türk karikatürü 18:99b, görsel

KARİKATÜRCÜLER DERNEĞİ 1969'da İstanbul'da kuruldu; 12 Eylül 1980 askeri müdahalesiyle çalışmaları durduruldu; 1984'te yeniden açıldı
ilgili madde Türk karikatürü 18:103b

KARİKATÜR MÜZESİ İstanbul
ilgili madde Türk karikatürü 18:103b

KARİPLER Güney Amerika'nın kuzeyinde ve Karayib Denizi kıyısında yaşayan Yerli halk
ilgili maddeler
Amerika Yerlileri 1:233b
Batı Hint Adaları 3:75a
Saint Lucia 15:20a

KARİYAKU
ilgili madde Geyik 7:139b

KARİYE CAMİSİ eskiden **Khora Kilisesi** İstanbul'un Edirnekapı semtinde Bizans yapısı; 5. yy'da yapıldığı sanılıyor; Bizans döneminde birçok kez onarımdan geçti; 1511'de camiye çevrildi; manastır bölümü kullanılmadığından zamanla yıkıldı; ana mekânı, kenar uzunluğu 7 m olan bir kare

biçimindedir; Bizans mozaik sanatının en güzel örneklerini barındıran yapı bugün müze olarak kullanılmaktadır
ilgili maddeler
Bizans İmparatorluğu: mozaik: görsel 3:254
Mimarlık 12:227b
KARİYON tunç çanlardan oluşan çalgı
İlgili madde Çan 4:236a
KARKAMIŞ *bak.* **KARGAMIŞ**
KAR KAZI Kuzey Kutup Bölgesi'nde üreyerek kışın Kuzey Amerika ve Japonya'ya göç eden kaz türü; pembe gagası ve bacaklarıyla, siyah kanat uçları dışında tümüyle beyaz renklidir
ilgili madde Kaz 10:129b
KARKIN Oğuz boyu; Bozoklar'ın Yıldız Han Oğulları kolundan; Anadolu'ya gelenleri geniş bir alana yayılmışlardır; en kalabalık oldukları yerler Maraş ve Eğridir yöreleridir
İlgili madde Oğuzlar 13:133a
KARL I Avusturya-Macaristan imparatoru, 1887-1922; I. Dünya Savaşı'ndan sonra tahttan indirilerek sürgüne gönderildi
ilgili maddeler
Habsburg hanedanı 7:314b
Macaristan 11:302b
KARL IV *bak.* **KAREL I**
KARL V *bak.* **ŞARLKEN**
KARL VI Kutsal Roma-Germen imparatoru; 1685-1740
ilgili madde Friedrich II 7:51a
KARL XII *ya da* **Demirbaş Şarl** İsveç kralı, 1682-1718
ilgili maddeler
İsveç 9:132b
Petro I 14:57a, 57b
KARL XIV *bak.* **BERNADOTTE, JEAN**
"KARLAR KRALİÇESİ" Andersen'in masalı
ana madde Andersen 1:269a, görsel
"KARLAR ÜLKESİ" Kavabata Yasunari'nin romanı
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:239a
KARLI DAĞLAR Avustralya; Avustralya Alpleri'nin bir parçasını oluşturur; en yüksek doruğu, Avustralya'nın da en yüksek noktası olan Kosciusko Dağı'dır (2.228 m)
ilgili madde Avustralya 2:192a
KARLIOVA Bingöl'ün ilçesi; topraklarının büyük bölümü dağlarla kaplıdır; birinci derecede tehlikeli deprem kuşağında yer alan ilçede 1949'da şiddetli bir deprem olmuştur; ekilebilir alan az olduğundan daha çok hayvancılık yapılır; nüf. (1990): ilçe 33.257, kasaba 8.504
KARL-MARX-STADT eskiden **Chemnitz** Almanya'da kent; önemli bir sanayi ve ulaşım merkezidir; nüf. 311.765 (1989)
ilgili maddeler
Alman Demokratik Cumhuriyeti 1:158b
İkinci Dünya Savaşı 8:305b
Saksonya 15:29a
KARLOFÇA ANTLAŞMASI 1699
madde başlığı Karlofça Antlaşması 10:71a
ilgili madde Köprülü Ailesi 11:62b
KARLOVA ÜNİVERSİTESİ Prag, Çekoslovakya
ilgili madde Prag 14:139b
KARLUKLAR y. 6. ve 14. yy'lar arasında varlık göstermiş Türk boyu
ilgili maddeler
Göktürkler 7:200a
Karahanlılar 10:34b
KARMA EĞİTİM erkeklerle kızların aynı okulda, birlikte öğrenim görmesi; Avrupa'da ilk uygulamayı Reform hareketinden sonra Protestanlar başlattı, ama oldukça yavaş yayıldı; uygulama Çin'de, Küba'da ve gelişmekte olan öbür ülkelerde de benimsendi; Türkiye'de 20. yy'ın başlarında ilk örnekler görülmekle birlikte, sistemli bir biçimde uygulanması Cumhuriyet döneminde gerçekleşti
KARMA EKONOMİ
ilgili madde Kapitalizm 10:13b
KARMAL, BABRAK Afganistan başbakanı, d. 1929; 1979'daki SSCB askeri müdahalesinden sonra başbakanlığa getirildi; 1986'da görevinden uzaklaştırıldı
ilgili madde Afganistan 1:42a, 42b
KARMAN Hint felsefesinde, bireyin geçmiş eylemlerinin gelecek yaşamını ya da yeniden doğuşunu etkileyeceği inancı; birey, Tanrı Brahman'a ulaşıncaya kadar kendini yetkinleştirebilir ya da gitgide alçalarak bir hayvan biçiminde yeniden doğabilir
ilgili maddeler
Buda ve Budacılık 4:38b
Din 5:231a
KARMAN, THEODOR VON ABD'li mühendis, 1881-1963
ilgili madde Helikopter 8:120a
KARMATİLİK 9. yy'da Hamdan Karmat'ın kurduğu Batıni nitelikli dinsel-siyasal hareket; birçok ayaklanma düzenlediler; Fatımiler'in kuruluşunda etkili oldular; Mazdek•'ten etkilenen görüşleri, bütün dinsel yükümlülüklerin ve yasakların kaldırılması temeline dayanır
KARMEL DAĞI İsrail'de dağ sırası; uzunluğu 26 km; Hıristiyanlar için, Hz. İlyas'ın Baal'in düzmece peygamberleriyle karşılaştığı kutsal bir yerdir; Karmelit Manastırı 1150'de kurulmuş, 1928'de yeniden yapılmıştır; 1931'de güneybatı yamaçlarındaki mağaralarda Taş Devri'nden kalma iskeletler bulunmuştur
KARMELİT TARİKATI ortaçağda, halkın sadakalarıyla geçinen dört büyük tarikattan biri; 12. yy'da, Karmel Dağı'nda inzivaya çekilen eski hacılar ile Haçlı askerleri tarafından kuruldu; Karmel Dağı batılı keşişler için güvenli olmaktan çıkınca y. 1240'ta buradan göç ettiler
KARNABAHAR
madde başlığı Karnabahar 10:71b, görsel
ilgili madde Lahana 11:191b, görsel
KARNAK Yukarı Mısır'da arkeolojik bölge; Eski Mısır'ın en büyük tapınakları burada yer alır; savaş tanrısı Mont ile tanrıça Mut'a adanan tapınaklarla ünlü Amon Tapınağı bunlar arasındadır
ilgili maddeler
Ramses 14:200b
Sfenks 15:163a
Tapınak 17:7a
Teb 17:99a
KARNALİT mineral
ilgili maddeler
Magnezyum 11:324a
Potasyum 14:137a
KARNAUBA MUMU
ilgili madde Mum 12:307a
KARNAVAL pek çok Katolik ülkede, Büyük Perhiz'den önceki son günlerde, gece yarılarına kadar süren eğlence ve şenlikler; ilk günü ulusal ve yerel geleneklere göre değişir
ilgili maddeler
Almanya Federal Cumhuriyeti 1:176b
Brezilya: görsel 4:25
KARNELİYEN
ilgili madde Uğur taşı: görsel 18:177
KARNEYLE SATIŞ kıt malların alım satımını düzenleyen ve hükümet tarafından uygulanan yöntem; savaş ya da kıtlık dönemlerinde uygulanır; ya kişi başına belirli miktarda mal satın alınmasına izin verilir ya da zorunlu durumlar dışında malın kullanımı yasaklanır; bir başka uygulamada, az bulunan her mala belirli bir puan verilir ve tüketicilerin kendilerine verilen toplam puanları aşmamaları istenir
KARNIKARA *bak.* **BÖRÜLCE**
KARNOTİT
ilgili madde Radyum 14:195b
KAROLENJ DÖNEMİ
ilgili madde Alman sanatı ve müziği 1:164a
KAROLENJ HANEDANI ortaçağ başlarında Batı Avrupa'yı yöneten, Frank kökenli hanedan 750-887; bu hanedandan gelen ilk hükümdar III. Pépin, sonuncusu III. Karl, en ünlüsü ise Şarlman'dır; Fransa'da 893-923 ve 936-987 arasında da bu hanedandan krallar başa geçmiştir
KAROLENJ SANATI Avrupa'da, Şarlman döneminde (768-814) gelişen ve 9. yy sonlarına kadar süren klasik sanat üslubu; Roma ve Bizans üslupları, günün anlayışına uygun olarak değiştirilip yeniden canlandırılmıştır
KAROLENJ YAZISI
ilgili madde Yazı 19:124b, görsel
KAROLİN ADALARI Pasifik Adaları; Ekvator'un kuzeyinde, geniş bir alana yayılmış adalar grubu; I. Dünya Savaşı'ndan sonra Japonya'nın mandası altına girdi; II. Dünya Savaşı'ndan sonra ABD yönetimindeki Pasifik Adaları Vesayet Bölgesi'nin bir parçası oldu; 1986'da vesayet yönetimi sona erdi; içişlerinde özerk iki devletten oluşur: Mikronezya Federe Devletleri ve Palau Cumhuriyeti; y. öl. 1.145 km^2; nüf. 88.800 (1981 tah.)
ilgili madde Pasifik Adaları 14:20a vd.
KÂR ORTAKLIĞI bir işletmede çalışanların kârdan pay aldıkları sistem; bu, çalışanların ücret ya da maaş kazançlarına bir ektir; çalışanların kâr payı önceden belirlenmiş bir plan uyarınca saptandığından, bazen ödenen primden farklı olur
KAROSER *bak.* **KAPORTA**
KAROTEN bitki ve hayvanlarda pigment olarak bulunan çeşitli organik bileşiklerin ortak adı; hayvanların çoğunun karaciğerinde A vitaminine dönüştürülür; bitkilerin çeşitli bölümlerinin sarı, kavuniçi ve kırmızı rengi (örn. kadifeçiçeği, kayısı ve havucun rengi) karotenden kaynaklanır; yağ (örn. tereyağı), tüy (örn. kanarya) ve kabuk (örn. ıstakoz) gibi hayvansal ürünlerde de bulunur
ilgili maddeler
Havuç 8:88a

KATLAMA *ya da* **Kırma** basım
ilgili maddeler
Ciltçilik 4:190a
Kitap 10:281a
KATMA DEĞER VERGİSİ *ya da* **KDV** bir malın üretim ve dağıtımı sırasında oluşan katma değer üzerinden alınan vergi; bir işyerinde yaratılan katma değer, satılan mallardan elde edilen gelirle bu malların satın alınması için yapılan harcamalar arasındaki farktır; Türkiye'de 1985'te uygulanmaya başlamıştır
ilgili madde Vergiler 18:324b
KATMAI DAĞI Alaska, ABD
ilgili madde Yanardağ 19:83a, 84a, tablo
KATMANBULUT *bak.* **STRATUS**
KATMANDU Nepal'in başkenti; ülkenin ulaşım ve iş merkezidir; deniz düzeyinden 1.324 m yüksekte 723'te kurulmuştur; birçok eski tapınağın bulunduğu bir dinsel merkezdir; Malla krallarının 16. yy'dan kalma sarayı kenttedir; nüf. 235.160 (1981)
ilgili madde Nepal 13:55a, tablo
KATOĞLU, OYA Türk kadın ressam, d. 1940; halk motiflerinin ve Anadolu görünümlerinin egemen olduğu resimleriyle tanınır; başlıca yapıtları *Gelin Evini Ziyaret* (1969), *Eski Bursa* (1972) ve *Gecekondular* (1980) adlı tablolarıdır
KATOLİK KİLİSESİ
madde başlığı Katolik Kilisesi 10:97a, görsel
ana maddeler
Engizisyon 6:158a vd.
Hıristiyanlık 8:152b
Papa 13:308b
Reform 14:206b, 207b
Vatikan 18:309a
ilgili maddeler
Boşanma 3:306a
Bretanya 4:21a
Cadılık 4:100a
Descartes 5:198b
Elizabeth I 6:132b
Fernando ve Isabella 6:275b
Galilei 7:64b
İngiltere 9:42a
İrlanda Cumhuriyeti 9:76b vd.
İtalya 9:145b
Kilise ve katedral 10:256b
Kutsal Kitap 10:131b vd.
Kuzey İrlanda 10:159a vd.
Latince 10:213a
Ortaçağ 13:222b
Ortodoks Kilisesi 13:227b
Propaganda 14:146:a
Sansür 15:54a
•Benediktenler; Endüljans; Fransiskenler; Karşı Reform
KATOT bir elektron lambasında, elektron salan eksi elektrot; elektrolizde, artı yüklü iyonların toplandığı eksi elektrot; bir pilin artı kutbu
ilgili maddeler
Elektroliz 6:115b
Elektron 6:117b, görsel
KATOT IŞINLARI elektrik boşalmalı lambada, katottan çıkan elektron demeti
ilgili maddeler
Atom 2:115a
Elektron 6:117b
Flüorışıma 6:318a
KATOT IŞINLI LAMBA
ilgili maddeler
Radar 14:173b vd.
Televizyon 17:138a vd.
KATRAN odun ve kömürün damıtılmasıyla elde edilen koyu renkli, yağsı, koyu kıvamlı ve yapışkan madde; bileşiminde hidrokarbonlar ve krezoller bulunur; günlük dilde katran dendiği zaman ilk akla gelen kömür katranıdır
ilgili madde Sıvı 15:178b
•Kömür katranı
KATRAN ARDICI
ilgili madde Ardıç 1:323a
KATRAN ÇAMI
ilgili madde iğneyapraklılar 8:294b
KATRANRUHU *bak.* **KREOZOT**
KATSURA İMPARATORLUK VİLLASI Kyoto, Japonya
ilgili madde Kyoto:görsel 11:187
KATTEGAT BOĞAZI Avrupa; Baltık Denizi ile Kuzey Denizi arasındaki su geçidi; Danimarka ile İsveç'i birbirinden ayırır
ilgili madde Baltık Denizi 3:14b
KATUNAYAKA Sri Lanka
ilgili madde Kolombo 10:308b
KATUN IRMAĞI SSCB
ilgili madde Obi Irmağı 13:124a
KATYON artı elektrik yüklü atom (iyon)
ilgili maddeler
Elektroliz 6:115b
İyon 9:157b
Tuz 18:17a
KAUAI ADASI Hawaii
ilgili madde Hawaii 8:89b
KAUÇUK
madde başlığı Kauçuk 10:99b, görsel
ilgili maddeler
Ağaç 1:68b
Amerika Yerlileri 1:231a
Asya 2:84b
Atık değerlendirme 2:140a
Brezilya 4:22b
Güney Amerika 7:288a
Kablo 9:236a
Malezya 12:25a
Polimer 14:104b
Tarım tarihi 17:31b
Taşıt lastiği 17:75a vd.
KAUÇUKAĞACI dutgiller familyasından, Güneydoğu Asya kökenli ağaç; sütümsü özsuyu kauçuk üretiminde kullanılır; küçük boyutluları evlerde süs bitkisi olarak yetiştirilir
ana madde Kauçuk 10:99a vd., görsel
ilgili madde Malezya: görsel 12:25
KAUNDA, KENNETH Zambia devlet başkanı, d. 1924
madde başlığı Kaunda 10:105b, görsel
KAUNOS Muğla'nın Köyceğiz ilçesinin Dalyan köyü yakınlarında eskiçağ kenti; bir Karya kenti olan Kaunos, İÖ 6. yy'da Persler'in eline geçti; İÖ 5. yy ortalarında Delos Birliği'ne katıldı, ama Pers egemenliğinden kurtulamadı; İÖ 334'te Büyük İskender'ce fethedildi; İÖ 129'da Roma'ya bağlandı
KAURİ çamlarla akraba olan uzun boylu, iğneyapraklı ağaç; anayurdu Yeni Zelanda'dır; reçinesi vernik olarak kullanılır
ilgili madde Yeni Zelanda 19:149a
KAVABATA YASUNARİ Japon yazar, 1899-1972
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:239a
KAVAF
ilgili madde Ayakkabı ve ayakkabıcılık 2:219b
KAVAFİS, KONSTANTİNOS Yunanlı şair, 1863-1933
madde başlığı Kavafis 10:106a, görsel
KAVAK ağaç
madde başlığı Kavak 10:107a, görsel
ilgili madde Orman 13:208b
KAVAK Samsun'un ilçesi; topraklarını Canik Dağları'nın uzantıları engebelendirir; tahıl ve şekerpancarı üretilir; kasaba yakınlarındaki Kaledoruğu Höyüğü'nde yapılan kazılarda Erken Tuç Çağı'ndan kalma bir yerleşim ortaya çıkarılmıştır; nüf. (1990): ilçe 32.949, kasaba 5.745
KAVAKLIDERE Muğla'nın ilçesi; daha önce Yatağan ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 12.037, kasaba 3.339
KAVAL
madde başlığı Kaval 10:108a, görsel
ilgili madde Etrüskler 6:222a
KAVALA Yunanistan'da liman kenti; Makedonya bölgesinde, aynı adı taşıyan ilin merkezi; Ege Denizi'nin kuzeyinde, Kavala Körfezi kıyısında; 1387-1912 arasında Osmanlı egemenliğinde kaldı; tütün depolama ve ihraç merkezidir; nüf. 56.375 (1981)
ilgili maddeler
Çandarlı Ailesi 4:249a
Evrenosoğulları 6:239a
KAVALALI MEHMED ALİ PAŞA Mısır hidivi, 1769-1849
madde başlığı Kavalalı Mehmed Ali Paşa 10:109a, görsel
ilgili maddeler
Abdülmecid 1:18b
İskenderiye 9:91b
Mahmud II 12:8b vd.
Mısır 12:198b
Mustafa Reşid Paşa 12:319a, 319b
Sudan 16:162b
Tanzimat 16:327b
KAVALKEMİĞİ omurgalılarda, bacağın diz altı bölümündeki iki kemikten iri ve iç bölümde olanı; insanda üst ucu diz ekleminin, alt ucu ise ayak bileği ekleminin bir parçasıdır
ilgili madde İskelet 9:90b
KAVASAKİ Japonya'da, Tokyo Körfezi kıyısında kent; II. Dünya Savaşı sırasında yıkılan kent, savaştan sonra yeniden yapıldı; kimya ve makine sanayileri gelişmiştir; kentin büyük bölümü denizden kazanılmış topraklar üzerinde kuruludur; nüf. 1.157.005 (1989)
ilgili madde Tokyo 17:233b
KAVELA BAĞI
ilgili madde Düğüm 5:328b
KAVGACI SİYAM BALIĞI *bak.* **BETA**
"KAVGAM" Hitler'in kitabı
ilgili maddeler
Hitler 8:119a
Nazizm 13:44b
KAVİMLER GÖÇÜ
madde başlığı Kavimler göçü 10:110b
ilgili maddeler
Alarik 1:133a
Hunlar 8:217a
Ortaçağ 13:221b
Vandallar 18:297a
•Barbar akınları
KAVKI zooloji *bak.* **KABUK**

madde başlığı Kayın 10:120b, görsel
ilgili maddeler
Kreozot 11:74a
Meyve 12:183b
Odun 13:129a
Orman 13:208b

KAYINGİLLER özellikle ılıman bölgelerde dağılmış 10 kadar ağaç ve çalı cinsini içeren bitki familyası; Latince adı *Fagaceae;* türlerden çoğunun kerestesi değerlidir
•Kayın; Kestane; Meşe

"KAYIP" Costa-Gavras'ın filmi
ilgili madde Sinema 15:235b

"KAYIP ARANIYOR" Abasıyanık'ın romanı
ilgili madde Abasıyanık 1:11b

"KAYIP KIZ" Lawrence'ın romanı
ilgili madde Lawrence 11:219b

KAYISI
madde başlığı Kayısı 10:121a, görsel
ilgili maddeler
Meyve 12:184b
Meyvecilik 12:188a

KAYIŞ-KASNAK SİSTEMİ bir çift kasnak ile yassı ya da V kesitli bir kayıştan oluşan ve bir milin dönme hareketini, ona paralel yerleştirilmiş bir başka mile aktaran düzenek
ilgili madde Dişli çark 5:245b

KAYIT *bak.* **SES KAYDI**

KAYIT KAFASI *bak.* **KAFA**

KAYMAK sütün yağlı, sarımsı bölümü; ticari amaçla üretilen kaymak bileşimindeki yağ oranına göre sınıflandırılır ve sütün geniş tavalarda kaynatılmasıyla elde edilir

KAYMAKAM
ilgili madde Siyasal ve yerel yönetim 15:287b

KAYMAKLI Nevşehir'de yeraltı kenti
ilgili maddeler
Kapadokya 10:11b
Nevşehir 13:63a

KAYMAKTAŞI *bak.* **ALBATR**

KAYMAN Orta ve Güney Amerika'da ırmak kıyılarında yaşayan, alligatorlarla akraba sürüngen; 4,5 m'yi bulan uzunluğuyla en iri tür olan kara kayman, insanlar için de tehlike oluşturacak kadar saldırgandır
ana madde Timsah 17:201a
ilgili maddeler
Orta Amerika 13:218b
Sürüngenler 16:208b

KAYNAK jeoloji
madde başlığı Kaynak 10:122a
ilgili madde Akarsu 1:101b
•Gayzer; Kaynarca; Kuyu

KAYNAK metalurji
madde başlığı Kaynak 10:122a, görsel
ilgili maddeler
Asetilen 2:58a
Helyum 8:123b
Petrol: görsel 14:60
Plastikler 14:97a
Robot 14:251b

KAYNAK, SAADETTİN Türk besteci, 1895-1961; geniş kitlelerce sevilmiş şarkılarıyla tanındı; film müzikleri yaptı; yapıtlarında ezgi zenginliği, usul ve makam geçkilerindeki bolluk dikkati çeker
ilgili madde Türk müziği 18:121b

KAYNAK ELEKTROTU
ilgili madde Kaynak 10:123a

KAYNAMA NOKTASI çevredeki ısı artışının, sıvının sıcaklığında bir değişme olmaksızın buharlaşmasına neden olduğu sıcaklık; normal kaynama noktasında sıvının buhar basıncı, deniz düzeyindeki atmosfer basıncına eşittir; yükseklik arttıkça kaynama noktası düşer
ilgili maddeler
Celsius 4:148b
Madde 11:311a
Metal 12:169b
Sıcaklık 15:171a
Sıvı 15:188b

KAYNANADİLİ kaktüs
ana madde Kaktüs 9:270b, görsel

"KAYNANAM NASIL KUDURDU" Gürpınar'ın romanı
ilgili madde Gürpınar 7:307a

KAYNARCA Sakarya'nın ilçesi; topraklarının büyük bölümü düzlüktür; ilçe sınırları içindeki Acarlar Gölü'nün çevresi ormanlarla kaplıdır; ekonomisi tarıma dayanır; nüf. (1990): ilçe 24.435, kasaba 3.257

KAYNARCA suyun, sıcak kayaç katmanları nedeniyle ısınarak yeryüzüne çıktığı kaynak; genellikle mineraller yönünden zengindir
ilgili maddeler
Banyo ve hamam 3:34a
Bolu 3:280a
Gayzer 7:82b
Jeotermal enerji 9:210b
Kaynak 10:122a

KAYNAR SULU REAKTÖR *ya da* **BWR**
ilgili madde Nükleer enerji 13:121a

KAYNAYAN GÖL Dominika; yeraltındaki gazların sularını yukarıya doğru iterek kaynama etkisi yarattığı göl
ilgili madde Dominika 5:293a

KAYSERİ il
madde başlığı Kayseri 10:125a, harita
ilgili madde Peribacaları 14:45b

KAYSERİ kent
ana madde Kayseri 10:128a, görsel

KAYSERİLİ MEHMED AĞA Osmanlı mimar, ö. 1742; Lale Devri'nde (1718-30) başmimarlık yaptı; en önemli yapıtları İstanbul Üsküdar'da ve Topkapı Sarayı önündeki III. Ahmed çeşmeleridir

KAYYIMLIK *bak.* **YEDİEMİNLİK**

KAZ
madde başlığı Kaz 10:129a, görsel
ilgili maddeler
Hayvan 8:97b
Tarım ve hayvancılık 17:41a

KAZA
madde başlığı Kaza 10:131a
ana madde İlkyardım 9:7a vd.
ilgili maddeler
Demiryolu ve tren 5:140a
Karayolu 10:52b
Kimya sanayisi 10:273a
Nükleer enerji 13:122a
Sigorta 15:200a
Yangın ve yangından korunma 19:86a vd.
Zehir ve zehirlenme 19:244b
•Spor kazası; Trafik kazası

KAZABLANKA Fas
madde başlığı Kazablanka 10:132b
ilgili madde Fas 6:257a

KAZAKİSTAN Avrasya'da tarihi bölge
madde başlığı Kazakistan 10:133a, görsel

KAZAKİSTAN SOVYET SOSYALİST CUMHURİYETİ SSCB
ana madde Kazakistan 10:133a

KAZAKLAR halk; büyük bölümü Kazakistan SSC'de ve Çin'in Sinkiang Uygur özerk bölgesinde yaşar; Türk dillerinden birini konuşurlar; çarlık döneminde, özel ayrıcalıklar karşılığında, belli bir yaşta ve özel koşullarla askerlik hizmeti yaparlardı; 1979'da SSCB'de 6,5 milyon, Çin'de ise 800.000 kadar Kazak yaşıyordu
ilgili maddeler
Kazakistan 10:133b vd.
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:22b

KAZAKOV, YURİ PAVLOVİÇ SSCB'li yazar, d. 1927
ilgili madde Rus edebiyatı 14:303b

KAZAN Ankara'nın ilçesi; daha önce Yenimahalle ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 21.837, kasaba 6.509

KAZAN SSCB; Tatar Özerk SSC'nin başkenti; Kazanka Irmağı'nın kıyısında, Volga Irmağı'ndan 5 km uzaktadır; 13. yy'da kurulan kent, 14. yy'da bugünkü yerine taşındı; önemli bir eğitim ve kültür merkezidir; 20. yy başlarında ülkenin en önemli imalat merkezlerinden biri oldu; deri eşya, sabun, dokuma ve bira üretimi ile bakır işleme başlıca sanayi kollarıdır; nüf. 1.094.000 (1989)

KAZAN metalden yapılmış, genellikle iki kulplu, derin kap
ilgili madde Bakır: görsel 2:288

KAZAN, ELIA Rum asıllı ABD'li yazar ve film yönetmeni, d. 1909; İstanbul'da doğdu; 1913'te ABD'ye göç etti; özellikle Tennessee Williams ve Arthur Miller'ın oyunlarını sahneleyerek tiyatroda büyük başarı kazandı; 1944'te film yönetmenliğine başladı; *Bir Genç Kız Yetişiyor* (1945), *Namus Sözü* (1947), *İhtiras Tramvayı* (1951), *Viva Zapata* (1952) ve *Rıhtımlar Üzerinde* (1954) gibi etkileyici filmleriyle sinema sanatının ustaları arasına girdi; iki kez en iyi yönetmen Oskar Ödülü'nü kazandı; ayrıca, *Amerika, Amerika* (1963) ve *Uzlaşma* (1967) gibi romanlar yazmıştır
ilgili madde Sinema 15:232b

"KAZ ANA" Perrault'nun masal kitabı
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:40a

KAZANCAKİS, NİKOS Yunanlı yazar, 1885-1957
madde başlığı Kazancakis 10:134a, görsel

KAZANCI, MAZHAR Türk sporcu, 1876-1957; aletli jimnastiğin Türkiye'deki öncülerindendir
ilgili madde Jimnastik 9:218b

KAZAN HANLIĞI 1437-1552 arasında Orta Volga Havzası'na egemen olmuş Türk devleti
ilgili maddeler
Altınordu Devleti 1:190a
Kırım Hanlığı 10:215b

KAZANLIK VADİSİ *bak.* **KIZANLIK VADİSİ**

KAZASKER Osmanlı Devleti'nin yargı sisteminde şeyhülislamdan sonra en yüksek görevli; I. Murad döneminde (1361-89) ortaya çıktı; Fatih döneminde (1451-81) Rumeli ve Anadolu kazaskeri olarak ikiye ayrıldı; divan-ı hümayun üyesi olan kazaskerler kadıların ve müderrislerin atanmalarıyla görevliydiler; ayrıca önemli davalara ba-

karlardı
ilgili madde Osmanlı İmparatorluğu 13:239b vd.
KAZ DAĞI eskiden **İda Dağı** Balıkesir
ilgili maddeler
Ahududu 1:94b
Balıkesir 2:324a
Köknar 11:35b
KAZEİN sütün bileşimindeki temel protein; başta plastikler, kâğıt ve boyalar olmak üzere birçok maddenin yapımında kullanılır
ilgili madde Süt 16:212b, 214b
KAZI arkeoloji
ana madde Arkeoloji 2:22a vd.
KAZICI BAYKUŞ
ilgili madde Baykuş 3:86a
KAZICI YABANARISI
ilgili madde Yabanarısı 19:64b vd., görsel
KAZIK BAĞI
ilgili madde Düğüm 5:328b, görsel
KAZIK KÖK
ilgili madde Kök 11:34b, görsel
KAZIKKUYRUK
ilgili madde Çarpan balıklar 4:256b
KAZIKLIHUMMA *bak.* **TETANOS**
KAZI MAKİNESİ *ya da* **Ekskavatör** eskiden **Hafriyat makinesi**
madde başlığı Kazı makineleri 10:135a, görsel
ilgili maddeler
Akaçlama 1:99b, görsel
Arkeoloji 2:22b
KÂZIMKARABEKİR Karaman'ın ilçesi; daha önce Konya'nın Karaman ilçesine bağlı bir bucaktı; 1897'de il olarak örgütlenen Karaman'a bağlandı; 1989'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 12.879, kasaba 3.737
ilgili madde Karaman 10:39b
KAZİRANGA ULUSAL PARKI Hindistan
ilgili madde Gergedan 7:135b, görsel
KAZKARABATAĞI
ana madde Karabatak 10:23a vd., görsel
KDV *bak.* **KATMA DEĞER VERGİSİ**
KEA yalnız Yeni Zelanda'nın Güney Adası'nda yaşayan, karga büyüklüğünde papağan türü; kırmızı karnının dışında zeytin yeşili renginde tüyleri ve iri, kanca biçiminde bir gagası vardır; tomurcuklar, sürgünler ve çiçeklerle beslenir, böbrek yağlarını yiyebilmek için koyunlara saldırır
ana madde Papağan 13:311a
ilgili madde Kuş 11:122b
KEAN, EDMUND İngiliz tiyatro oyuncusu, 1789-1833; İngiliz tiyatrosunun en büyük trajedi sanatçılarındandır; özellikle Othello yorumuyla tanınmıştır; durağan oyunculuk yerine, canlı ve doğal oyunculuk tarzını yeniden sahneye getirmiş, yenilikçiliğiyle önem kazanmıştır
KEATON, BUSTER ABD'li sinema oyuncusu ve yönetmeni, 1895-1966; sessiz sinemanın en büyük komedi ustalarındandır; duygularını belli etmeyen yüzü ve unutulmaz filmleriyle kalıcı bir etki bırakmıştır; *Genç Sherlock* (1924), *General* (1926) ve *Kolej* (1927) gibi filmleri sessiz sinemanın başyapıtları arasındadır
KEATS, JOHN İngiliz şair, 1795-1821
madde başlığı Keats 10:136a, görsel
ilgili maddeler
İngiliz edebiyatı 9:24b
Shelley 15:169b
KEBAN Elazığ'ın ilçesi; Keban Barajı'nın yapımından sonra ekilebilir toprakların büyük bölümü sular altında kaldı; tarımsal üretim ilçe halkının tüketimini bile karşılayamayacak kadar azdır; nüf. (1990): ilçe 10.663, kasaba 4.900
ilgili maddeler
Doğu Anadolu Bölgesi 5:272a
Fırat Irmağı 6:278b vd.
KEBAN BARAJ GÖLÜ Elazığ
ilgili maddeler
Arkeoloji 2:26b
Elazığ 6:98a, görsel
Fırat Irmağı 6:279a
Göl 77:203a
Tunceli 17:316a, görsel
KEBAN BARAJI Elazığ
ana madde Baraj 3:35a, görsel
ilgili maddeler
Elazığ 6:97a
Güneydoğu Anadolu Bölgesi 7:294a
KEÇ yelkenli tekne
ilgili madde Gemi ve gemi yapımı 7:118a, görsel
KEÇE
madde başlığı Keçe 10:137a
ilgili maddeler
Lif 11:251b
Yün 19:216b
KEÇE UÇLU KALEM
ana madde Kalem 9:277a, görsel
ilgili madde Mürekkep 12:333a
KEÇECİZADE İZZET MOLLA Osmanlı divan şairi, 1785-1829; divan şiirinin 19. yy'daki en güçlü temsilcilerindendir; özellikle kasideleri ve tasavvufi mesnevileriyle tanınır; şiirleri *Divan-ı İzzet* (1839) ve *Hazân-ı Asâr* (1841) adlı kitaplarda toplanmıştır
ilgili maddeler
Nedim 13:48a
Türk edebiyatı 18:37a
KEÇİ
madde başlığı Keçi 10:137a, görsel
ilgili maddeler
Koyun 11:26b
Süt 16:212b, görsel
Tarım tarihi 17:21b vd.
•Dağkeçisi
KEÇİBORLU Isparta'nın ilçesi; toprakları dağlarla çevrili düzlüklerden oluşur; geçim kaynakları tahıl üretimi, bağcılık, gülyağcılık ve halıcılıktır; nüf. (1990): ilçe 19.766, kasaba 8.955
ilgili maddeler
Akdeniz Bölgesi 1:114a
Isparta 8:248a
KEÇİBOYNUZU
madde başlığı Keçiboynuzu 10:138b
ilgili maddeler
Akdeniz Bölgesi 1:114a
Şekerlemecilik 16:254a
KEÇİÖREN Ankara'nın ilçesi; anakent sınırları içinde; eskiden bağlık bir bölgeydi; 1950'lerdeki yoğun göç hareketinin ardından gelişmeye başladı ve kentle bütünleşti; nüf. (1990): ilçe 536.168, kent 523.891
ilgili madde Ankara 1:283b
KEÇUVALAR Amerika'nın Yerli halkı; Güney Amerika'da And Dağları'nda yaşar ve Keçuva dilini konuşurlar
ilgili maddeler
Bolivya: görsel 3:278
İnkalar 9:48b
KEDAGAURİ TAPINAĞI Orissa, Hindistan
ilgili madde Hindistan: görsel 8:170
KEDİ
madde başlığı Kedi 10:139a, görsel
ana madde Ev hayvanları 6:229a
ilgili maddeler
Dişler 5:245a
Hayvan 8:98b
Hayvan davranışı 8:108a
Zooloji 19:268a
KEDİBALIĞI köpekbalığı
ilgili madde Köpekbalığı 11:53b
KEDİBALIĞI yayınbalıklarının *Corydoras* cinsinden tatlı su balıklarının ortak adı; bazı türleri akvaryum balığı olarak değerlidir
ilgili madde Akvaryum 1:126b, görsel
KEDİCİK *bak.* **TIRTIL**
KEDİ GENÇLİK HASTALIĞI 2-6 aylık kedi yavrularında görülen virüs kökenli bulaşıcı hastalık; belirtileri öksürük, aksırık, göz ve burunda akıntı, ateş, ishal, iştahsızlık ve kusmadır; bir haftadan fazla sürmez; genellikle öldürücüdür; aşılama ile bağışıklık sağlanabilir
KEDİGİLLER etçiller takımından 36 türü içeren hayvan familyası; genellikle yumuşak ve desenli kürkleri vardır
ilgili maddeler
Koruyucu renklenme 11:21b
Tarihöncesi yaşam 17:52b
Zooloji 19:268b
•Aslan; Çita; Jaguar; Kaplan; Kedi; Oselo; Pars; Puma; Vaşak
KEDİKUŞU adlarını, çıkardıkları miyavlamayı andıran sesten alan iki kuş türü; ikisi de y. 23 cm uzunluğundadır; ağaçlık bölgelerde yaşar, böcek ve meyvelerle beslenirler; bayağı kedikuşunun tepesi kara, vücudu boz, kuyrukaltı kızıldır; kara kedikuşu, tümüyle siyahtır
KEFAL
madde başlığı Kefal 10:141b, görsel
KEFALETLE TAHLİYE gözaltına alınmış ya da tutuklanmış birisinin yargılamanın sonraki aşamalarında mahkeme önüne çıkmasını sağlamak üzere bir teminat alınarak salıverilmesi; genellikle para ya da senet olarak belirlenen teminatın miktarı yüklenen suça ve yargıcın değerlendirmesine bağlı olarak değişir
KEFEİTLER *bak.* **SEFEİTLER**
KEFEKİ *bak.* **DİŞTAŞI**
KEFERNAHUM İsrail'de eskiçağ kenti; Taberiye Gölü'nün kuzey kıyısında; Hz. İsa'nın yaşadığı ikinci kentti; Hz. İsa havarileri Petrus, Andreas ve Matta'yı orada seçti; o dönemde bir garnizon kenti, yönetim merkezi ve gümrük kapısıydı
KEFİR inek, keçi ve koyun sütünün mayalandırılmasıyla hazırlanan, oldukça koyu kıvamlı, hafif ekşimsi içki; Orta Asya ve Kafkas halklarının geleneksel içkilerindendir; başta solunum yolları, böbrek ve sinir hastalıkları olmak üzere birçok hastalığa iyi geldiğine inanılır; sonraları Avrupa ve Amerika'ya da yayılmıştır
KEFLAVIK İzlanda'da kent; küçük bir balıkçı limanıdır; II. Dünya Savaşı'ndan sonra ABD tarafından uluslararası bir havalimanı yapılmıştır
ilgili madde İzlanda 9:167b
KEFREN Mısır firavunu, ö. İÖ 2500'lerin

sonu; dördüncü hanedanın dördüncü firavunudur; Gize'deki üç piramitten kendi adıyla anılan ikincisini yaptırmıştır
ilgili maddeler
Mısır Piramitleri 12:201a
Sfenks 15:162b
KEFREN PİRAMİDİ Gize, Mısır
ilgili madde Eski Mısır 12:201a
KEHLİBAĞCIOĞLU, CEMAL SAHİR Türk operet sanatçısı ve yönetmeni, 1900-73
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:146b
KEHRİBAR
madde başlığı Kehribar 10:142a, görsel
ilgili maddeler
Boncuk 3:289a
Fosil 6:332a
İğneyapraklılar 8:294b
Reçine 14:206a
KEK
ilgili maddeler
Aşçılık 2:100a
Ekmek 6:85b
KEKEMELİK bazı ses, hece ve sözcüklerin istençsiz biçimde yinelenmesi, uzaması ya da söylenememesi biçiminde kendini gösteren, konuşmanın ritmini ve akıcılığını etkileyen bozukluk; çoğunlukla çocukluk çağında ortaya çıkar ve kekemelerin y. % 80'i hiçbir tedavi görmeden bu sorundan kurtulabilir
ilgili madde Konuşma bozuklukları 10:322a
•Pepemelik
KEKİK
madde başlığı Kekik 10:142b, görsel
KEKLİK
madde başlığı Keklik 10:143b, görsel
ilgili madde Avcılık 2:167b
KEKLİK OYUNU halk dansı
ilgili madde Dans 5:82a
KEKOVA KÖRFEZİ Akdeniz Bölgesi
ilgili madde Turizm: görsel 17:333
KEKULE, FRIEDRICH AUGUST Alman kimyacı, 1829-96; benzenin yapısını buldu; gördüğü mimarlık eğitiminin de yardımıyla organik bileşiklerin yapıları konusunda önemli keşiflerde bulundu
ilgili madde Rüya 14:308b
KEL ALİÇO Türk güreşçi, 1844-1913; yağlı güreşin en ünlü temsilcilerindendir; Abdülaziz döneminde (1861-76) sarayda bulundu; güreşi bıraktığı 1894'e kadar Kırkpınar başpehlivanlığını 27 kez üst üste kazandı
KELÂM İslam dininde inanç ilkelerini us yoluyla açıklamayı, temellendirmeyi amaçlayan bilim dalı; bu konuda gittikçe genişleyen tartışmalarda akaid•'in yetersiz kalması üzerine 8. yy'da ortaya çıktı; kelâm Eski Yunan düşünürlerinin görüşlerinden ve tartışma yöntemlerinden büyük ölçüde yararlanmıştır
KEL AYNAK
madde başlığı Kel aynak 10:144a, görsel
ilgili madde Doğayı koruma 5:267b, görsel
KELDANİLER *ya da* **Kaldeliler** halk; eskiçağda. Babil'in güneyindeki Kalde• bölgesinde yaşayan halk; bazı araştırmacılar "Keldani" terimini klasik Babil edebiyatı, özellikle de geleneksel astronomi ve astroloji eğitimi almış rahipleri ve öteki kişileri tanımlamak için kullanmışlardır

KELEBEK böcek
madde başlığı Kelebek 10:144b, görsel
ilgili maddeler
Böcek 3:326b vd.
Güve 7:308a
Hayvan göçü 8:109b
Kış uykusu 10:230b
Koruyucu renklenme 11:23a
Larva 11:203b, görsel
Uçuş 18:170b
Üreme 18:280b
Yaşam çevrimi 19:111a
KELEBEK taşıt *bak.* **GAZ KELEBEĞİ**
KELEBEK yüzme stili
ana madde Yüzme ve dalma 19:222a, görsel
KELEBEKÇALISI
madde başlığı Kelebekçalısı 10:149b, görsel
ilgili madde Çalı: görsel 4:226
KELEBEKLER asalak grubu *bak.* **YAPRAKSOLUCANLAR**
KELE DİLİ
ilgili madde Afrika dilleri 1:53b
KELER
madde başlığı Keler 10:150b, görsel
ana madde Sürüngenler 16:210b
ilgili maddeler
Hayvan 8:97a
Uçuş 18:169b
Yumurta 19:203a
•Boncuklu keler; Boynuzlu iguana; Bukalemun; İguana; Kertenkele; Komodo ejderi; Sakangur; Varan; Yakalı keler
KELERBALIĞI
ilgili madde Köpekbalığı 11:54a, görsel
KELES Bursa'nın ilçesi; dağlık bir kesimde yer alır; hayvancılık ve ormancılık gelişmiştir; ilçede linyit yatakları vardır; nüf. (1990): ilçe 21.675, kasaba 2.910
"KEL GÜVERCİNCİ" Behrengi'nin öyküleri
ilgili madde Behrengi 3:118a
KEL HASAN Osmanlı tiyatro sanatçısı, 1868-1929; yarattığı İbiş tipiyle tanındı; tuluat oyunculuğu yanında kendi kurduğu toplulukta birçok komedi sahneledi; doğaçlamaya dayanan tuluat tiyatrosunun yaygınlaşmasında etkili oldu
ilgili maddeler
Dümbüllü 5:334a vd.
Türk tiyatrosu 18:145a
"KELİLE VE DİMNE" hükümdarlara öğüt vermeye yönelik Hint masal derlemesi
ilgili maddeler
Hint edebiyatı 8:177b
İspanyol edebiyatı 9:108a
KELİME *bak.* **SÖZCÜK**
KELİME-İ ŞEHADET İslam'ın beş şartından ilki
ilgili madde İslam 9:96a
KELKİT Gümüşhane'nin ilçesi; toprakları dağlarla kaplıdır; başlıca geçim kaynağı tarımdır; Sadak köyünde Satala eskiçağ kentinin kalıntıları vardır; buradan çıkarılan Artemis büstü bugün İngiltere'deki British Museum'dadır; nüf. (1990): ilçe 47.482, kasaba 11.541
ilgili madde Gümüşhane 7:260b
KELKİT IRMAĞI Karadeniz Bölgesi
ilgili maddeler
Gümüşhane 7:258b
Kuzey Anadolu Dağları 11:156a vd.
Yeşilırmak 19:161a

"KELLECİ MEMET" Kemal Tahir'in romanı
ilgili madde Kemal Tahir 10:157a
KELLER, GOTTFRIED Almanca yazan İsviçreli yazar, 1819-90; 19. yy sonu Gerçekçilik akımının önde gelen temsilcilerindendir; şiir, öykü ve romanlar yazdı; *Yeşil Heinrich* (1854-55) adlı romanı ile *Seldwyla'lılar* (1856-74) ve *Yedi Efsane* (1872) adlı öykü derlemeleri başlıca yapıtları arasındadır
ilgili madde Alman edebiyatı 1:162b
KELLER, HELEN ABD'li kadın yazar ve eğitimci, 1880-1968
madde başlığı Keller 10:152a, görsel
ilgili madde Körlük 11:66a
KELLY, GENE ABD'li dansçı, koreograf, sinema oyuncusu ve yönetmeni, d. 1912; 1942'de film çevirmeye başladı; koreografideki yaratıcılığı ve klasik bale tekniğiyle birleştirdiği canlı, atletik dansıyla müzikal sinemada çığır açtı; *Şen Denizciler* (1949), *Paris'te Bir Amerikalı* (1951) ve *Yağmur Altında* (1952) başlıca filmleridir; 1951'de özel bir Oskar Ödülü verilmiştir
ilgili maddeler
Dans 5:84a
Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:224a
KELOĞLAN masal kahramanı
madde başlığı Keloğlan 10:153a
"KELOĞLAN" Erkin'in bale müziği
ilgili madde Türk Beşleri 18:27a
"KELOĞLAN MASALLARI" Alangu'nun masal kitabı
ilgili madde Keloğlan 10:153b
KELP deniz yosunu *bak.* **VAREK**
KELPKUYRUĞU buğdaygiller familyasından, yem ve çayır bitkisi olarak yetiştirilen otsu bitki; uzunluğu 0,5-1 m; silindir biçimli, uzun çiçek salkımları vardır
ilgili madde Buğdaygiller 4:44a, görsel
"KEL ŞARKICI" Ionesco'nun tiyatro oyunu
ilgili madde Ionesco 9:62b
KELT ARPI
ilgili madde Arp 2:37b
KELT DİLLERİ Roma İmparatorluğu döneminde ve öncesinde Avrupa'nın batısındaki birçok bölgede, günümüzde de Britanya Adaları ile Fransa'daki Bretanya'da konuşulan diller; Hint-Avrupa dil ailesinin bir kolunu oluşturur; İrlanda, Galler, Briton ve Cornwall dilleri ile İskoçya Gaelce'sini içerir; anadili Kelt dilleri olanların sayısı gittikçe azalmaktadır
ilgili maddeler
Avrupa dilleri 2:186a vd.
İngiltere 9:39a
Keltler 10:154a
KELTLER halk
madde başlığı Keltler 10:153b, görsel
ilgili maddeler
Alsace-Lorraine 1:182b
Bretanya 4:21a
Efsane ve mitler 6:57b
İngiltere 9:38b
İspanya 9:103b
İstanbul 9:117a
Tekerlek 17:107b
KELVIN, WILLIAM THOMSON *bak.* **LORD KELVIN**
KELVIN SICAKLIK ÖLÇEĞİ *ya da* **Mutlak Sıcaklık Ölçeği** İngiliz bilim adamı Lord

KİLİMANJARO *ya da* **Uhuru** Tanzanya'da yanardağ
madde başlığı Kilimanjaro 10:255b, görsel
ilgili maddeler
Afrika 1:44a
Büyük Rift Vadisi 4:91b
Dağ 5:54b, tablo
KILINDINI Kenya'da liman kenti; Mombasa'nın güneybatısındadır
ilgili madde Kenya 10:175b, 177a
KİLİS Gaziantep'in ilçesi; Tilbaşar Ovası'nın doğu kesimindedir; tarım, ticaret ve küçük sanayi gelişmiştir; yörede Hitit, Roma, Bizans ve Araplar'dan kalma birçok tarihi yapı vardır; nüf. (1990): ilçe 121.752, kent 82.882
ilgili madde Gaziantep 7:95b, 96a
KİLİSE kurum
•Katolik Kilisesi; Ortodoks Kilisesi; Protestan Kilisesi
KİLİSE yapı
madde başlığı Kilise ve katedral 10:256a, görsel
ana madde Mimarlık 12:227a, görsel
ilgili maddeler
Ağaç oymacılığı 1:74b
Alman sanatı ve müziği 1:166b
Berlin: görsel 3:140
Heykel 8:142b vd.
Hıristiyanlık 8:150b vd., görsel
Mozaik: görsel 12:295
Nevşehir 13:63a, görsel
Norveç: görsel 13:109
Ortodoks Kilisesi 13:228a, görsel
Resim sanatı 14:222b vd.
Rusya: görsel 14:305
Sinop: görsel 15:250
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:14a
Tapınak 17:7a
Yugoslavya: görsel 19:197
•Katedral; Manastır
KİLİSE HUKUKU
ilgili madde Hukuk 8:214b
KİLİS KEÇİSİ
ilgili madde Keçi 10:138a
KİLİT
madde başlığı Kilit ve anahtar 10:259a, görsel
KİLİTBAHİR KALESİ Çanakkale
ilgili madde Çanakkale: görsel 4:246
KİLİT HÜCRE *bak.* **BEKÇİ HÜCRESİ**
KİLO uluslararası birimler sisteminde kullanılan önek; günlük dilde kilogram yerine kullanılır
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:78
KİLOGRAM metre sisteminde standart kütle birimi; 1.000 grama eşittir
ilgili maddeler
Kütle 11:182a
Ölçme 13:268b vd.
KİLOHERTZ radyo yayımcılığında, göndericinin bir saniyede yaydığı radyo dalgalarının frekansını ölçmek için kullanılan birim; 1.000 hertz'e eşittir
ilgili madde Radyo 14:175b
KİLOMETRE SAATİ *bak.* **HIZ GÖSTERGESİ**
KİLOWATT kullanılan elektrik miktarını gösteren birim; 1.000 watt'a eşittir
ilgili maddeler
Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:77
Elektrik enerjisi 6:111a vd.
Su enerjisi 16:164b
KİLT dize kadar inen İskoç eteği; geleneksel İskoç giysisinin başlıca öğelerindendir; genellikle ekose desenli tartan kumaştan yapılır
KİLTAŞI *bak.* **ŞEYL**
"KIM" Kipling'in romanı
ilgili madde Kipling 10:275a
KİM, NELLİ SSCB'li kadın jimnastikçi, d. 1957; 1976 Olimpiyat Oyunları'nda yer hareketlerinde, 1980 Olimpiyat Oyunları'nda ise yer hareketleri ile takım yarışmasında altın madalya kazandı
KİMBERLİT
ilgili madde Elmas 6:134b
KIMBERLEY Güney Afrika Cumhuriyeti'nde kent; 1878'de, bölgede elmas bulunmasından birkaç yıl sonra, Kap Eyaleti'nin kuzeydoğu kesiminde kuruldu; bu ocağın 1915'te kapanmasına karşın, elmas madenciliği ve kesimi günümüzde de kentin en önemli sanayi dalıdır; nüf. 144.769 (1984 tah.)
ilgili maddeler
Elmas 6:134b
Güney Afrika 7:283b
"KİM KORKAR HAİN KURTTAN" Albee'nin tiyatro oyunu
ilgili madde Tiyatro sanatı 17:217a
KİMMERLER İÖ 15. yy'dan İÖ 8. yy'ın ilk yarısına kadar Volga Irmağı ile Karadeniz arasındaki bölgede yaşayan göçebe halk
ilgili maddeler
Frigya 7:52b vd.
Gordon 7:184b
İskitler 9:92a
Lidya 11:248b
Trabzon 17:268b
Urartular 18:215a
KİMONO Japon kadınlarının giydiği geleneksel, uzun giysi
ilgili maddeler
Giysi 7:164b, görsel
Japonya 9:188b
KİMUS *ya da* **Kimüs** sindirim sırasında mide ve bağırsaklarda bulunan, sindirilmiş besinler ve sindirim sıvılarından oluşan koyu kıvamlı, yarı sıvı madde
ilgili maddeler
Mide 12:205a
Sindirim 15:220a vd.
KİMYA
madde başlığı Kimya 10:260b
ilgili maddeler
Biyoloji 3:245a
Lavoisier 11:218a
Simya 15:216a
•Biyokimya; İnorganik kimya; Kimya sanayisi; Organik kimya
KİMYA MÜHENDİSLİĞİ
ana madde Mühendislik 12:328a vd.
KİMYASAL ANALİZ *bak.* **KİMYASAL ÇÖZÜMLEME**
KİMYASAL BAĞ
ana madde Kimya 10:263b
ilgili maddeler
Katı 10:93a
Kimyasal bileşikler 10:267b
Tepkime 17:152a
•İyon bağı; Ortaklaşım bağı
KİMYASAL BİLEŞİK
madde başlığı Kimyasal bileşikler 10:267a
ana madde Kimya 10:263a
ilgili maddeler
Çinko 4:325b
Flüor ve flüorür 6:319a
Gaz 7:83a
Jeokimya 9:201a
Molekül 12:261a
Periyotlar cetveli 14:50a
Sodyum ve soda 15:297b
Tepkime 17:152a
•İnorganik bileşik; Organik bileşik
KİMYASAL ÇÖZÜMLEME *ya da* **Kimyasal analiz** bir maddenin bileşimindeki elementlerin ya da bileşiklerin araştırılması; nitel çözümleme elementlerin ya da işlevsel grupların belirlenmesini sağlar; elementlerin miktarını ya da yüzdesini saptamak için de nicel çözümlemeye başvurulur
KİMYASAL ELEMENT
madde başlığı Kimyasal elementler 10:267b tablo
ilgili maddeler
Beslenme 3:150b
Gaz 7:83a
Gübre 7:244a vd.
Jeokimya 9:201a, tablo
Katı 10:93b
Kimya 10:262a vd.
Kimyasal bileşikler 10:267a
Lavoisier 11:218a
Metal 12:169a
Molekül 12:261a
Nükleer enerji 13:118b
Periyotlar cetveli 14:49a vd.
Su 16:48b
Tayf 17:91a vd.
•*elementlerin adları, örn.* Alüminyum; Bakır; Karbon; Uranyum
KİMYASAL ENERJİ
ilgili maddeler
Enerji 6:153a vd.
Fotosentez 7:15a
Solunum 15:315a
KİMYASAL FORMÜL kimyasal bileşiklerin yapısını gösteren simge
ana madde Kimya 10:263a
KİMYASAL GÜBRE
ilgili maddeler
Gübre 7:244b
Sülfürik asit 16:200a
Tarım makineleri 17:18b vd.
KİMYASAL KİRLİLİK
ana madde Çevre kirliliği 4:284a, görsel
KİMYASAL SAVAŞ
madde başlığı Kimyasal savaş10:270b, görsel
ilgili madde Klor 10:288a
KİMYASAL SİLAH
ana madde Kimyasal savaş 10:271a
•Dioksin; Hardal gazı
KİMYASAL SİMGE kimyasal elementlerin genellikle bir ya da iki harften oluşan gösterimi; çoğunlukla elementin adının ilk harfi kullanılır; ama aynı harfle başlayan birden çok element varsa ikinci bir harf eklenir ve ilki büyük, ikincisi küçük harfle yazılır; en son elde edilen bileşimsel elementlerin (atom numarası 104-109 olanlar) simgeleri üç harften oluşur
ilgili madde Kimyasal elementler 10:268b
KİMYASAL TEPKİME *bak.* **TEPKİME**

doğusunda hüküm süren kolu; kurucusu Çağrı Bey'in oğlu Kavurd'dur (hk. d. 1048-73); Kirman'ı merkez edinen Kavurd Umman'ı da egemenliği altına aldı; I. Arslanşah (hk. d. 1101-42) zamanında en parlak dönemini yaşadı; iç karışıklıklarla zayıfladı ve Oğuz akınları karşısında dağıldı

KİRMANŞAH *bak.* **BAHTERAN**

KİRMASTI *bak.* **MUSTAFAKEMALPAŞA**

KİROPRAKSİ *bak.* **MASAJ TEDAVİSİ**

KİROS *ya da* **Kurus** Pers kralı, İÖ y. 590-529

ilgili madde Medler ve Persler 12:122b

KİROV BALESİ *eskiden* **Çarlık Balesi**

ilgili madde Bale 2:304b

KİRPİ

madde başlığı Kirpi 10:279a, görsel

ilgili maddeler

Biyokimya: görsel 3:241

Kış uykusu 10:230a

KİRPİBALIĞI

ilgili madde Balık 2:313a, görsel

KİRPİK

ilgili maddeler

Kıl 10:205b

Sünger 16:206a

Tekhücreli hayvanlar 17:110b

KİRPİKKANATLILAR *ya da* **Saçakkanatlılar** tropik ve ılıman bölgelere dağılmış, büyük ölçüde bitkiyle beslenen y. 5.000 böcek türünün ortak adı; çoğunun uzunluğu 0,5-3 mm'yi geçmez; kenarları ince tüylerle saçaklanmış uzun ve dar kanatları vardır; birçok türü özellikle tarım ürünlerine zarar verir, bazıları da bitkilere virüs hastalıkları bulaştırır

KİRPİKLİLER gövdelerinden çıkan incecık, kirpiksi uzantılarla yer değiştiren ve besinini sağlayan tekhücreliler grubu

ilgili madde Tekhücreli hayvanlar 17:110b

KİRU *ya da* **Tibet antilobu** yüksek Tibet yaylalarında yaşayan antilop; burnu, sayga denen antiloplarınki gibi şişkin, postu kızıl kahverengi ve soğuğa dayanabilmesi için kalındır; erkeklerin uzun, ince ve eğik boynuzları vardır

ilgili maddeler

Antilop 1:295b

Boynuz: görsel 3:322

KİRVE sünnet sırasında çocuğun el ve ayaklarını tutan, sünnet giderlerini üstlenen kişi; Orta ve Doğu Anadolu'da yaygın bir gelenek olan kirvelik, aileler arasında akrabalık derecesinde bir yakınlık kurulmasına yol açar; sünnet olan çocukla kirvesinin kızı kardeş sayılır ve birbirleriyle evlenemezler

KİSANGANİ Zaire; 1883'te Avrupalılar tarafından Stanleyville adıyla kuruldu; siyasal karışıklıklar nedeniyle 1960'larda geriledi; daha sonra bir iç liman ve sanayi merkezi olarak gelişti; Zaire Ulusal Üniversitesi'nin bazı birimleri kenttedir; nüf. 315.511 (1990)

ilgili madde Zaire 19:227a

KISSINGER, HENRY Alman asıllı ABD dışişleri bakanı, d. 1923; 1969-75 arasında başkanın ulusal güvenlik danışmanı, 1973-77 arasında dışişleri bakanıydı; ABD ile SSCB arasındaki yumuşama politikasını geliştirdi; bunun sonucunda 1972'de SALT I antlaşması imzalandı; aynı yıl ABD ile Çin Halk Cumhuriyeti arasında ilk resmi ilişkileri kurdu; ABD'nin 1969-70'te Kampuçya'yı bombalamasını desteklemesine karşın, Vietnam sorununu çözüme götürmedeki katkısı nedeniyle 1973'te Nobel Barış Ödülü'nü aldı; "mekik diplomasisi" yöntemiyle 1979'da İsrail ile Mısır arasında diplomatik ilişki kurulmasına katkıda bulundu

KİST derinin ya da dokuların içinde oluşan sıvı dolu kesecik; çoğu iyi huyludur; kötü huylu olanlarının cerrahi yöntemlerle alınması gerekir; böbrek, karaciğer ve meme, kistlerin en sık görüldüğü organlardır

KİSTİK FİBROZ

ilgili madde Kalıtsal hastalıklar 9:285b

KİŞ Mezopotamya'da eskiçağ kent devleti; bugün Irak'ta, Tell el-Uheymer kenti; çok eskiden hüküm sürmüş bir hanedanın başkentiydi; bu hanedandan Kral Mesilim'in bir anlaşmazlığı hakemlik yoluyla nasıl çözdüğünü anlatan belge, günümüze ulaşabilmiş en eski tarihsel belgedir; hanedan İÖ 2660'ta, Kral Agga'nın Gılgamış'a yenilmesiyle son bulmuştur

KİŞİ DOKUNULMAZLIĞI bireyin maddi ve manevi varlığını koruma hakkı; yaşama hakkı, can güvenliği ve vücut bütünlüğünün korunması gibi konuları içerir; bireyi devletten, kamu görevlilerinden ve üçüncü kişilerden gelen tehdit ve saldırılara karşı korur; bütün özgürlüklerin önkoşuludur

KİŞİLEŞTİRME edebiyat *bak.* **TEŞHİS**

KİŞİLİK kişiyi başkalarından farklı kılan psikolojik özellikler bütünü; kişinin çevresiyle ve başka kişilerle ilişki kurma biçiminde ortaya çıkar ve gözlemlenebilir; kişilik özellikleri testler yardımıyla ölçülebilir

ilgili maddeler

Psikoloji 14:155b

Sinirler ve sinir sistemi 15:247a

KİŞİNEV SSCB

ilgili madde Moldavya 12:261a, görsel

KİŞNİŞ

ilgili madde Baharat 2:271a, görsel

KİTAKÜŞÜ *ya da* **Kitakyuşyu** Japonya; 1963'te, Şimonoseki ve Tsuşima boğazları kıyısındaki beş kentin (Kokura, Moci, Tobara, Vakamatsu, Yavara) birleştirilmesiyle oluşturulan kent; kentlerin hepsinde de sanayi gelişmiştir; ayrıca üçü önemli liman kentleridir; nüf. 1.034.328 (1990)

KİTAP

madde başlığı Kitap 10:279b

ana madde Yayımcılık 19:120a vd., görsel

ilgili maddeler

Ciltçilik 4:189b vd.

Çocuk edebiyatı 5:8a vd.

Elyazması 6:141a, görsel

Fildişi ve fildişi oymacılığı 6:295a

Resim sanatı 14:224b

Rönesans: görsel 14:286

Sansür 15:54a vd.

•Almanak; Atlas; Kodeks

KİTAPBİTİ

madde başlığı Kitapbiti 10:281a

KİTARA *ya da* **Kithara** arpa benzeyen telli çalgı

ilgili maddeler

Lir 11:263a

Roma İmparatorluğu: görsel 14:271

KİTARON *ya da* **Bas lavta**

ilgili madde Lavta ailesi 11:219a

KITCHENER, SIR HERBERT İngiliz komutan ve devlet adamı, 1850-1916; Sudan'da Mehdi'nin başlattığı ayaklanmayı bastırdı; Güney Afrika Savaşı'nda başkomutan, 1911-14 arasında Mısır valisi, I. Dünya Savaşı'nın başında da savaş bakanı olarak görev yaptı

ilgili maddeler

Hartum 8:39a

Sudan 16:162b

KİTHARA *bak.* **KİTARA**

KİTİN böceklerin ve birçok omurgasız hayvanın dış iskeletini oluşturan boynuzsu madde

ilgili maddeler

Böcek 3:327b

Kabuk ve kabuk koleksiyonculuğu 9:241b

KİTLE İLETİŞİMİ kendi içinde görece az farklılaşmış bir topluluğa, genellikle tek yönlü bilgi ve anlam aktarımı; başlıca kitle iletişim araçları gazete ve dergiler ile radyo ve televizyondur; bu araçlar bilgilendirme, eğitim, propaganda, reklam gibi çok çeşitli amaçlarla kullanılabilir

ilgili maddeler

Gazete ve gazetecilik 7:86b

Grafik sanatlar 7:222a

Habercilik 7:313b

Propaganda 14:146a

Reklamcılık 14:211a

KİTON

ilgili madde Giysi 7:162b, görsel

KİTRE

ana madde Geven 7:138a

ilgili maddeler

Ebru 6:37b

Pastel 14:246b

KITT PEAK GÖZLEMEVİ Arizona, ABD

ilgili madde Teleskop 17:135a

KİVİ bitki

madde başlığı Kivi 10:282a, görsel

KİVİ kuş

madde başlığı Kivi 10:281a, görsel

ilgili maddeler

Kuş 11:121a

Yeni Zelanda 19:149a

KİYUŞİYU ADASI Japonya'nın dört ana adasından en güneyde olanı; y.öl. 42.130 km^2; Doğu Çin Denizi ve Büyük Okyanus ile çevrilidir; dünyanın en büyük etkin yanardağ kraterinin bulunduğu Aso Dağı buradadır; yakınındaki adalarla birlikte nüf. 13.343.000 (1985)

KİZELGUR *bak.* **DİYATOMİT**

KİZZUVATNA KRALLIĞI İÖ 17. yy'da Kilikya'da kurulmuş krallık

ilgili madde Kilikya 10:255a

KLAPROTH, MARTIN HEINRICH Alman kimyacı, 1743-1817

ilgili madde Uranyum 18:211a

KLARNET

madde başlığı Klarnet ailesi 10:282a, görsel

ana madde Üflemeli çalgılar 18:263b, 266a, görsel

ilgili maddeler

Bando 3:19b

Caz 4:137b, görsel

Orkestra 13:203a, 203b

KLASİKÇİLİK sanat akımı

madde başlığı Klasikçilik ve Yeniklasikçilik 10:283a

ilgili maddeler

Fransız edebiyatı 7:39a vd.

Müzik 13:8a, 8b
KLASİK GİTAR *ya da* **Akustik Gitar**
ana madde Gitar 7:159a
KLASİK TÜRK MÜZİĞİ
ana madde Türk müziği 18:117b
KLAVİKORD
madde başlığı Klavikord 10:284a, görsel
ilgili madde Piyano: görsel 14:86
KLAVSEN
madde başlığı Klavsen 10:284b, görsel
ilgili madde Piyano 14:85b, görsel
KLAVYE
ilgili maddeler
Bilgisayar 3:182a, görsel
Elektronik 6:122a
Sözcükişlem16:37a
Telekomünikasyon 17:126a
Yazı makinesi 19:126a
KLAVYELİ ÇALGILAR tuşlarına basılarak çalınan çalgılar
ilgili madde Vurmalı çalgılar 19:36a
•*çalgıların adları, örn.* Çelesta; Klavikord; Klavsen; Org; Piyano
KLAZOMENAİ İzmir'in Urla ilçesinde kurulmuş eskiçağ İyon kenti
ilgili madde İyonya 9:159a
KLEE, PAUL İsviçreli ressam, 1879-1940
madde başlığı Klee 10:285b, görsel
ilgili madde Resim sanatı 14:232b
KLEİO Yunan mitolojisinde tarih yazarlarının esin perisi olan Musa
ilgili madde Musalar 12:316a
KLEİSTHENES Atinalı devlet adamı, İÖ y. 570 - y. 508; Atina demokrasisinin kurucusu sayılır
ilgili madde Eski Yunan 6:204a
KLEİSTHENES Eski Yunan kenti Sikyon'un tiranı, ü. İÖ 6. yy başları; İyonlar'ın desteğiyle tiranlık kurdu; kentteki Dor üstünlüğünü yok etmeye çalıştı
ilgili madde Eski Yunan 6:202b
KLEON Atinalı devlet adamı, ö. İÖ 422; tüccar sınıfından gelen ilk Atinalı önderdir
ilgili madde Peloponnesos Savaşı 14:41a
KLEOPATRA Eski Mısır kraliçesi, İÖ 69-30
madde başlığı Kleopatra 10:286b, görsel
ilgili maddeler
Antonius 1:301b
Eski Mısır 6:189a
Jül Sezar 9:228b
Kozmetik 11:316
Marmaris 12:75a
Roma İmparatorluğu 14:265a
KLEOPATRA KAPISI Tarsus, İçel
ilgili maddeler
Kilikya: görsel 10:254
Tarsus 17:25b
KLEOPATRA'NIN İĞNELERİ bugün biri New York kentindeki Central Park'ta, öbürü Londra'da Thames Irmağı kıyısında bulunan Eski Mısır dikilitaşları; İÖ1500'de Mısır'daki Heliopolis'te bulunuyorlardı
ilgili maddeler
Dikilitaş 5:219b
İskenderiye 9:92a
KLERİDES, GLAFKOS Kıbrıslı Rum siyasetçi ve devlet adamı, d. 1919
ilgili madde Kıbrıs 10:203b
KLİMA *ya da* **İklimleme**
madde başlığı Isıtma ve klima 8:239a, görsel
ilgili maddeler
Joule 9:222a
Oksijen 13:139a
Soğutma 15:305b
Termostat 17:159a
KLİNİK hastaneye yatması gerekmeyen hastaların tedavi edildiği sağlık kuruluşu
ilgili madde Tıp 17:186a
KLİNİK TERMOMETRESİ *ya da* **Doktor derecesi**
ilgili madde Termometre 17:156b, görsel
KLİNKER
ilgili maddeler
Çimento 4:305a, görsel
Demir ve çelik 5:125a
Tuğla 17:309b
KLOAK *bak.* **DIŞKILIK**
KLON tek bir bireyden eşeysiz üreme yoluyla türemiş, genetik yapıları aynı olan canlı topluluğu; eskiçağlardan beri bahçe bitkilerine uygulanan klonlama yöntemi 20. yy'da hayvanlar üzerinde de başarıyla denendi; insanlar üzerinde benzer deneylerin yapılması çeşitli ahlaki tartışmalara yol açmıştır
KLONDIKE IRMAĞI Kanada; Yukon Irmağı'nın kolu; uzunluğu 160 km; 1986'da bazı kollarında altın bulununca binlerce kişi yöreye akın etti; altın madeni tükendikten sonra nüfus hızla azaldı
ilgili maddeler
Altına hücum 1:188b
London 11:278a
KLOPSTOCK, FRIEDRICH GOTTLIEB Alman şair, 1724-1803; epik ve lirik şiirleriyle tanınır; 18. yy'ın başında Alman edebiyatında egemen olan Rasyonalizm'den kopuşun temsilcilerindendir
ilgili madde Alman edebiyatı 1:161b
KLOR
madde başlığı Klor 10:287a
ilgili maddeler
Ağartma 1:756
Antiseptik 1:297a
Atom 2:156b
Elektron 6:118b
Gaz 7:83a, 83b
Kimya 10:264a, 264b
Kimyasal bileşikler 10:267a
Kimyasal savaş 10:270b
Kimya sanayisi 10:271b
Kireç ve kireçtaşı 10:277b
Su dağıtım sistemi 16:160a
KLORAMFENİKOL beyaz, kristal yapılı antibiyotik
ilgili madde Antibiyotikler 1:292a
KLOROFİL ışık enerjisini soğurarak fotosentez yoluyla kimyasal enerjiye dönüştüren yeşil pigmentlerin ortak adı; elde edilen enerji karbon dioksidin karbonhidratlara dönüştürülmesinde kullanılır; yeşil bitkilerde ve bazı suyosunlarıyla bakterilerde bulunur
ilgili maddeler
Bitki 3:232a, 235b
Demir ve çelik 5:125a
Fotosentez 7:15b, 16a
Hücre 8:223a
Molekül 12:261a
Yaprak 19:96b, 97b
KLOROFLÜOROKARBON
ilgili madde Aerosol 1:39a
KLOROFORM hoş bir kokusu ve tadı olan renksiz sıvı; anestezik olarak kullanılır; çeşitli karbon bileşiklerinin kireç kaymağıyla işlenmesi ya da trikloroasetik asidin amonyakla ısıtılması ya da kloralin alkali ortamda hidrolizi yoluyla elde edilir
ilgili maddeler
Anestezi 1:271b
Hastane 8:47a
Karbon 10:55b
KLOROPLAST bitki hücresinde fotosentezin gerçekleştiği yapı
ilgili maddeler
Bitki 3:232a
Canlılar 4:123a
Fotosentez 7:16a
Hücre 8:223a, görsel
Yaprak 19:96b, görsel
KLYTAİMESTRA Yunan mitolojisinde Kral Agamemnon'un karısı; kocasını öldürür; kendisi de oğlu Orestes tarafından öldürülür
ilgili maddeler
Agamemnon 1:65a vd.
Truva Savaşı 17:305a
KNESSET İsrail Parlamentosu
ilgili maddeler
Kudüs 11:90a
İsrail 9:112b
KNİDOBLAST yakıcı hücre
ilgili madde Hidra 8:155b
KNİDOS Muğla'nın Datça ilçesinde eskiçağ kenti
ana madde Datça 5:92a vd.
KNİTLİLER *ya da* **Selentereler** büyük bölümü denizde yaşamaya uyarlanmış y. 9.000 türü içeren su omurgasızları filumu; silindir ya da çan biçimindeki basit yapılı gövdeleri iki doku katmanından oluşur; solunum, dolaşım ve boşaltım görevini de üstlenen sindirim boşluğu en önemli iç organlarıdır
ilgili maddeler
Canlılar 4:124a
Sinirler ve sinir sistemi 15:244a
Zooloji 19:269a
•Denizanası; Denizşakayığı; Hidra; Mercan; Polip
KNOSSOS Girit'te eskiçağ kenti; efsanevi kral Minos'un başkenti ve Minos uygarlığının merkeziydi; kazılarda, tarihi İÖ 6500'lere kadar inen eşyalar bulunmuştur; gelişmiş bir kültürün ürünleri ise İÖ y. 1600 - y. 1400 arasından kalmadır; İÖ y. 1400'den sonra bir yangınla yerle bir olmuştur
ilgili maddeler
Arkeoloji 2:21a
Eski Yunan 6:198b, 199b, görsel
Girit 7:158a
KNOSSOS SARAYI Girit
ilgili maddeler
Arkeoloji 2:21a
Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:278a
Banyo ve hamam 3:31b
İç mimarlık 8:277b
Mimarlık 12:225a
KNUD *bak.* **CANUTE**
KOALA
madde başlığı Koala 10:288a, görsel
ilgili maddeler
Ayı 2:236a
Hayvanat bahçesi 8:103b
Keseliler: görsel 10:185
KOALİSYON HÜKÜMETİ birden fazla si-

yasal parti ya da gruba bağlı üyelerden oluşan karma hükümet
ilgili maddeler
Bakanlar kurulu 2:284b
Seçim 15:104a, 104b
Siyasal partiler 15:282a
KOATİ
madde başlığı Koati 10:289a, görsel
KOB
ilgili madde Antilop: görsel 1:295
KOBALT
madde başlığı Kobalt 10:289b
KOBALT-60
ilgili maddeler
Işınım: görsel 8:256
Kobalt 10:290a
Radyoaktiflik 14:184b
KOBAY
madde başlığı Kobay 10:290a, görsel
ana madde Ev hayvanları 6:229b
KOBE Japonya'da kent; Osaka Körfezi ile Rokko Dağları arasında, dar bir kıyı şeridi üstünde kuruludur; bir sanayi kenti, Japonya'nın en önemli limanlarından biri, aynı zamanda bir gemi yapım ve çelik üretim merkezidir; nüf. 1.462.106 (1989)
ilgili madde Osaka 13:228a, 228b
KOBLENZ Almanya'da kent; Rheinland-Pfalz eyaletinde, Ren ve Mosel ırmaklarının birleştiği yerde; İÖ 9'da Romalılar'ca kuruldu; II. Dünya Savaşı'nda yıkıma uğradı, ama sonradan yeniden yapıldı; şarap ticareti, ırmak ulaşımı ve turizm merkezidir; nüf. 111.1900 (1985 tah.)
ilgili madde Ren Irmağı 14:214b
KOBRA
madde başlığı Kobra 10:290b, görsel
ilgili maddeler
Kuyruksüren: görsel 11:150
Sürüngenler: görsel 16:209
Yılan 19:165b, görsel
KOCAALİ Sakarya'nın ilçesi; daha önce Karasu ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 28.405, kasaba 10.131
KOCABAŞ bitki
ilgili madde Devedikeni 5:204a
KOCABAŞ kuş
ilgili madde İspinozgiller 9:111b, görsel
KOCAÇAY *bak.* **EŞEN ÇAYI**
KOCADARI
ilgili madde Darı 5:89b, görsel
KOCAELİ il
madde başlığı Kocaeli 10:291a görsel, harita
KOCAELİ YARIMADASI Marmara Bölgesi
ilgili maddeler
Kocaeli 10:291b vd.
Prens Adaları 14:140b
KOCAGÖZ, SAMİM Türk yazar, d. 1916; gözleme dayanan öykü ve romanlarında gerçekçi bir yaklaşımla köy ve kasaba ortamını yansıttı; *Yılan Hikâyesi* (1954) romanıyla tanındı; daha sonra Kurtuluş Savaşı'ndan başlayarak yakın tarihimizdeki siyasal olayları ele alan romanlar yazdı
ilgili madde Gerçekçilik 7:133b
KOCAKARI İLAÇLARI
ilgili madde Tedavi yöntemleri 17:101a
KOCAKÖY Diyarbakır'ın ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir köydü; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990) ilçe 15.408, kasaba 4.224
KOCAMEMİ, ZEKİ Türk ressam, 1901-59; Türkiye'de modern resmin gelişmesine önemli katkılarda bulunmuştur; Sanayi-i Nefise Mektebi'nde ve Almanya'da resim öğrenimi gördü; portre, natürmort ve manzara resimlerinde güçlü bir mekân düzenlemesi, doğayla bütünleşen yalın bir anlatım göze çarpar; Türkiye'ye döndükten sonra yaptığı resimlerin büyük bir bölümü 1948'de Güzel Sanatlar Akademisi'nde çıkan yangında yok olmuştur
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:126a
KOCATÜRK, VASFİ MAHİR Türk şair ve edebiyat tarihçisi, 1907-61
ilgili madde Türk edebiyatı 18:40a
KOCAYEMİŞ
madde başlığı Kocayemiş 10:295a
KOCA YUSUF Türk güreşçi, 1859-98
madde başlığı Koca Yusuf 10:295b
KOCA YUSUF PAŞA Osmanlı devlet adamı, ö. 1800; I. Abdülhamid ve III. Selim dönemlerinde iki kez sadrazamlık yapmıştır
ilgili madde Abdülhamid I 1:16b
KOCH, ROBERT Alman hekim, 1843-1910; bazı hastalıklarla mikroplar arasındaki ilişkiyi ortaya koydu; şarbon, kolera, uyku hastalığı, verem ve hıyarcıklı veba mikroplarını tanımladı
ilgili maddeler
Bakteri 2:293b
Kolera 10:300a
Mikroplar 12:213a, 213b
Şarbon 6:241b
Tıp 17:183a
Verem 18:322a
KOCH BASİLİ *bak.* **VEREM BASİLİ**
KOÇ damızlık erkek koyun
ilgili madde Boynuz: görsel 3:322
KOÇ spor
ilgili madde Basketbol 3:58b
KOÇ takımyıldız; Latince adı *Aries*; burçlar kuşağının 1. işaretidir
ilgili madde Astroloji: tablo 2:68
KOÇ, VEHBİ Türk işadamı ve sanayici, d. 1901; Cumhuriyet döneminin ilk büyük özel girişimcisidir; ticaretle başladığı iş yaşamını ithalat ve acentelikle sürdürdü; 1947'de sanayiye yöneldi; 1963'te kurduğu Koç Holding AŞ içinde bugün 100'e yakın şirket vardır
KOÇAK, EKREM Türk atlet, d. 1932; Türkiye'nin yetiştirdiği en iyi orta mesafe koşucularındandır; 800 m'de dört kez Balkan birincisi oldu; 1955'te 800 m ve 1.500 m'de Akdeniz Oyunları birinciliğini kazandı
KOÇAKLAMA
ilgili madde Koşma 11:25a
KOÇARLI Aydın'ın ilçesi; kuzeyini Beşparmak Dağları kaplar; Büyük Menderes Ovası içinde yer alır; topraklarında uranyum yatakları bulunur; nüf. (1990): ilçe 39.103, kasaba 10.108
KOÇBAŞI silah
ilgili madde Kuşatma 11:127a
KOÇHİSAR GÖLÜ *bak.* **TUZ GÖLÜ**
KOÇİ BEY Osmanlı devlet adamı, ö. 1650; Enderun'da yetişti; burada çeşitli görevlerde bulundu; 1631'de IV. Murad'a sunduğu risalesiyle ünlendi; *Koçi Bey Risalesi* (1989) olarak tanınan bu raporda devlet örgütünün bozulma nedenlerini ve düzeltilmesinin yollarını açıkladı
ilgili madde Murad 12:312b
KOÇUBABA TÜRBESİ Kırıkkale
ilgili madde Kırıkkale: görsel 10:214
KOD
madde başlığı Kod ve şifre 10:296a, görsel
ana madde Bilgisayar 3:182b vd.
ilgili madde İşaretleşme 9:138b
KODALLI, NEVİT Türk besteci, d. 1924; Türk Beşleri'nden sonra gelen besteci kuşağının önemli temsilcilerindendir; Ankara Devlet Konservatuvarı'nda öğretmenlik; Devlet Opera ve Balesi'nde orkestra şefliği yaptı; bestecilikte yenilikçi üslubuyla dikkati çekti; *Atatürk Oratoryosu* (1950-52) en ünlü yapıtıdır; opera, bale ve sahne müzikleri de bestelemiştir
ilgili maddeler
Bale 2:305a
Opera 13:189a
KODÁLY, ZOLTÁN Macar besteci, 1882-1967; Macar halk müziğinin örneklerini araştırıp derleyerek bestelerinde geleneksel ezgilere yer vermiştir
ana madde Bartók 3:48b
KODEİN fenantren grubundan alkaloit; haşhaştan elde edilen afyonun türevidir; sülfat ve fosfat tuzları tıpta kullanılır
ilgili maddeler
Afyon 1:61a
Haşhaş 8:49b
KODEKS el yazısıyla yazılmış kâğıt ve parşömenlerin birleştirilmesiyle oluşturulan forma ya da cüzlerin ilk örneği; parşömen ruloların yerini aldı; sayfaların her iki yüzü de kullanılırdı
ilgili madde Elyazması 6:141a
KODIAK AYISI yaşayan en iri ayı türü
ana madde Ayı 2:235a
KOEL Hindistan'da yaşayan, guguklarla akraba kuş
ilgili madde Guguk 7:240b
KOELAKANT *bak.* **LATİMERYA**
KOFANA
ilgili madde Lüfer 11:297a
KOFÇAZ Kırklareli'nin ilçesi; topraklarını Istranca Dağları engebelendirir; geçim kaynağı tarım ve ormancılıktır; nüf. (1990): ilçe 5.004, kasaba 1.306
ilgili madde Marmara Bölgesi 12:69b
KOFERDAM *bak.* **BATARDO**
KOFUL
ilgili madde Hücre 8:223a
KOHERÖR
ilgili madde Radyo 14:176b, 177a
KOHEZYON *bak.* **BAĞLANMA KUVVETİ**
KOHL, HELMUT Alman devlet adamı, d. 1930; 1982-90 arası AFC, 1990'dan bu yana Almanya şansölyesi; 1973'te Hıristiyan Demokratik Birlik Partisi'nin (CDU) başkanlığına seçildi; ADC ile AFC'nin 1990'da birleşmesiyle sonuçlanan süreçte önemli rol oynadı
KOHUTEK KUYRUKLUYILDIZI
ilgili madde Kuyrukluyıldız 11:149a
KOİKOİLER *ya da* **Hotantolar** halk
ilgili maddeler
Güney Afrika 7:279b
Kalahari Çölü 9:272b
KOİSAN DİLLERİ
ilgili madde Afrika dilleri 1:53b
KOJİKOD eskiden **Kalikût** Hindistan'da liman kenti; ülkenin güneybatısındaki Kerala eyaletinde; I7. yy'da bölgeye Arap tüccarlar yerleşti; kaliko dokumalarıyla tanınır;

KOLOFAN *ya da* **Çam reçinesi**
ilgili maddeler
Lehimleme 11:225b
Odun 13:130a
Reçine 14:205b
KOLOİT *ya da* **Koloidal asıltı** bir akışkan (sıvı ya da gaz) içinde dağılmış olan katı madde parçacıkları; boyutları bir çözelti oluşturamayacak kadar büyük, asıltı sayılamayacak kadar küçüktür; çözelti gibi zamanla dibe çökmez; smog ve sis, günlük yaşamda en sık karşılaşılan koloit örnekleridir
ana madde Çözelti ve asıltı 5:49a
KOLOMB, BARTOLOMEO İtalyan kâşif, ö. y. 1514; Kristof Kolomb'un kardeşi; Dominik Cumhuriyeti'nin başkentinin kurucusudur
ilgili maddeler
Dominik Cumhuriyeti 5:294a
Kolomb 10:304b, 305b
KOLOMB, KRISTOF İtalyan kâşif, 1451-1506
madde başlığı Kolomb10:303b, görsel
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:206b
Amerika Yerlileri 1:229a
Antigua ve Barbuda 1:293a
Bahamalar 2:271a
Batı Hint Adaları 3:75a
Boncuk 3:288a
Fernando ve Isabella 6:276a
Haiti 7:325a
Jamaika 9:181b
Keşifler 10:193a
Kolombiya 10:307b
Kosta Rika 11:24b
Küba 11:166b
Mısır 12:193a
Orta Amerika 13:220a
Porto Riko 14:131b
Saint Christopher ve Nevis Federasyonu 15:16b
Sığır 15:176a
Trinidad ve Tobago 17:288b vd.
Vespucci 18:328b vd.
KOLOMBİYA
madde başlığı Kolombiya 10:306a, görsel, harita
ilgili maddeler
Bolivar 3:274b, 275a, 275b
Güney Amerika 7:286b vd.
Panama 13:303b
Panama Kanalı 13:305a
KOLOMBO Sri Lanka
madde başlığı Kolombo 10:308a
KOLON anatomi *bak.* **KALINBAĞIRSAK**
KOLON mimarlık *bak.* **SÜTUN**
KOLON toplumbilim
ilgili madde Ortaçağ 13:221b, 222a
KOLONA BAĞI
ilgili madde Düğüm 5:329a, görsel
KOLONİ *bak.* **SÖMÜRGE**
KOLONYA genellikle % 80 oranında alkol ve derişik parfüm içeren hoş kokulu çözelti; daha çok limon, portakal kabuğu, lavanta ve portakal çiçeğinden özütlenen uçucu yağlarla kokulandırılır
ilgili maddeler
Köln 11:39b
Parfüm 13:329a
KOLORATUR SOPRANO
ilgili madde Şan 16:228a
KOLORDU
ilgili madde Ordu 13:192b
KOL SAATİ
ilgili madde Saat 14:320b, 321b vd.
KOLTUK takımyıldız; Latince adı *Cassiopeia*; Samanyolu'nun ucunda küçük bir grup oluşturur; yerleşimleri bir W harfi çizen beş parlak yıldızıyla ayırt edilir
ilgili madde Takımyıldız 16:303b
KOLTUK A süpernova kalıntısı
ilgili madde Evren 6:237b
KOLUGO *ya da* **Uçanmaki** abalımemeliler (*Dermoptera*) takımından, yarasalar gibi geceleri uçan iki memeli türünün ortak adı; kısa kuyruklu, iri bir sincabı andıran bu hayvanlar Doğu Hint Adaları ve Filipinler'de yaşarlar; enseden parmakların ve kuyruğun ucuna kadar uzanan geniş, tüylü ve zarsı bir deri sayesinde planör gibi süzülerek uçarlar; temel yiyecekleri meyve, çiçek ve yapraklardır
ilgili madde Uçuş 18:169b
KOLYE *bak.* **GERDANLIK**
KOLYOZ balık
madde başlığı Uskumru ve kolyoz 18:220a
KOLYOZ bitki; ballıbabagiller familyasından 150 kadar otsu bitki türü bu adla anılır; Eskidünya'nın sıcak ve tropik iklimli bölgelerine dağılmış olan bu türlerin bir bölümü, alacalı renklerdeki gösterişli yaprakları nedeniyle süs bitkisi olarak yetiştirilir
ilgili madde Botanık bahçeleri: görsel 3:309
KOLZA
madde başlığı Kolza 10:308b, görsel
KOLZA YAĞI
ilgili madde Kolza 10:309a
KOMA
madde başlığı Koma 10:309a
ilgili madde Ölüm 13:270a
KOMAN, İLHAN Türk heykelci, 1921-86; 1959'dan başlayarak çalışmalarını İsveç'te sürdürdü; demir, çelik, bakır, taş gibi gereçlerle geometrik heykeller yaptı; çalışmaları dünyanın çeşitli kentlerindeki modern sanat müzelerinde sergilendi; en önemli yapıtları Stockholm Mimarlık Yüksekokulu önündeki *Leonardo Anıtı* ile İstanbul, Zincirlikuyu'daki dört tonluk *Akdeniz* adlı heykelidir
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı: heykel: görsel 18:130
KOMANÇİLER Kuzey Amerika Yerlileri; 18. ve 19. yy'larda Büyük Ovalar'da yaşıyorlardı; güneye doğru göç ederek öbür Ova Yerlileri'ni yerlerinden ettiler; at kullanmaya başlayan ilk Yerli gruplarındandır; beyazlarla savaşları sırasında birçoğu öldürüldü, kalanlar da Oklahoma'daki Yerli kamplarına yerleştirildi; günümüzde sayıları ancak 3.000'i bulur
KOMANDİT ŞİRKET
ilgili madde Şirket 16:284a
KOMANDO baskın ve sabotaj gibi özel görevler için eğitilmiş asker; ilk kez, yakın dövüş için eğitilmiş İngiliz askerleri bu adla anılmıştır
KOMAR
ilgili madde Ormangülü 13:213b
KOMAROV, VLADİMİR Sovyet kozmonot, 1927-67
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:250a
KOMEDİ
madde başlığı Komedi 10:310a, görsel
ana madde Tiyatro sanatı 17:211a vd.
ilgili maddeler
Shakespeare 15:165a vd.
Türk tiyatrosu 18:140b vd.
Yunanca 19:205a
KOMET asıl adı *Mehmet Gürkan Coşkun* Türk ressam, d. 1941; 1960-67 arasında Güzel Sanatlar Akademisi'nde, daha sonra Paris'te resim öğrenimi gördü; resimlerinde çağdaş insanın yalnızlığını ve yabancılaşmasını konu aldı; özgün ve çarpıcı figür anlayışıyla dikkati çekti; yurtiçinde ve yurtdışında çeşitli sergiler açtı
KOMİK OPERA *bak.* **OPERA BUFFA**
KOMİNTERN *bak.* **ÜÇÜNCÜ ENTERNASYONAL**
KOMMAGENE KRALLIĞI Orta Anadolu'nun güneyinde eskiçağ krallığı
ilgili maddeler
Adıyaman 1:36a
Nemrut Dağı 13:52a
KOMNENOS HANEDANI Bizans, 1085-1185; I. Aleksios (hk. d. 1081-1118) tarafından kuruldu; I. Andronikos (hk. d. 1183-85) hanedanın son imparatoruydu; onun torunları Aleksios ve David Trabzon Rum İmparatorluğu'nu kurdular
ilgili maddeler
Bizans İmparatorluğu 3:252b
Trabzon 17:268b vd.
KOMODİN
ilgili madde Antika: görsel 1:294
KOMODO ADASI Endonezya; yaşayan en iri keler türü olan Komodo ejderinin anayurdu olmasıyla ünlüdür
ilgili madde Komodo ejderi 10:311b
KOMODO EJDERİ
madde başlığı Komodo ejderi 10:311a, görsel
ilgili madde Varan 18:304b
KOMOROLAR
madde başlığı Komorolar 10:311b
KOMOTİNİ *ya da* **Gümülcine** Yunanistan'da kent; Batı Trakya kesiminde yer alır; 1913'teki Londra Antlaşması'yla Bulgaristan'a bırakıldı; Sevr Antlaşması'yla da Yunanistan'a verildi; önemli bir tarımsal ticaret merkezidir; nüf. 37.487 (1981)
KOMPAKT DİSK *ya da* **CD**
ana madde Ses kaydı 15:151a
KOMPAKT DİSK ÇALAR
ana madde Ses kaydı 15:151a, görsel
KOMPARATÖR
ana madde Duyarlı ölçü aletleri 5:320b
KOMPOZİT DÜZEN klasik mimarlıkta, en son geliştirilen ve en karmaşık olan yapı düzeni; sütun başlıklarında İyon düzeninden alınmış sarmal biçimler, Korint düzeninin akantus yapraklarıyla birlikte kullanılmıştır
ilgili madde Mimarlık 12:228b
KOMPRESÖR gazları ya da havayı küçük bir bölmede sıkıştırarak, yüksek basınç altında dışarı veren aygıt; pnömatik matkaplarda, gaz türbinlerinde, havalandırma ve soğutma sistemlerinde kullanılır
ilgili maddeler
Havacılık tarihi 8:64a
İçten yanmalı motor 8:288a
Jet motoru 9:212b vd.
Pnömatik aygıtlar 14:101b
Pompa 14:115b
Soğutma 15:303b vd.
KOMPÜTER *bak.* **BİLGİSAYAR**

KOMSOMOL SSCB'de gençlik örgütü; Sovyet gençliğine komünizmi benimsetmek ve Komünist Parti'ye kadro yetiştirmek amacıyla 1918'de kuruldu
ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:17a
KOMUTA MODÜLÜ
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:247a vd., görsel
KOMÜN ortaçağda Batı Avrupa'da, özerk yerel yönetim kurumları bulunan kent; kent halkı birbirlerini koruyup yardım edecekleri konusunda yemin ederdi; genellikle kentin en zengin ve güçlü kişilerince yönetilirdi
"KOMÜNİST MANİFESTO" Marx ve Engels'in birlikte yazdıkları broşür, 1848; bilimsel sosyalizmin temel ilkelerini sistemli biçimde ortaya koymak amacıyla yazıldı; buna göre, bütün toplumların tarihi, sınıf mücadeleleri tarihidir; broşürde işçi sınıfının siyasal iktidarı ele geçirerek özel mülkiyeti ortadan kaldırması savunulur
ilgili maddeler
Engels 6:156b
Komünizm 10:313a
Marx 12:84b
KOMÜNİZM
madde başlığı Komünizm 10:312b
ilgili maddeler
Lenin 11:231b
Marx 12:86a, 86b
Siyasal partiler 15:281b
•Sosyalizm
KOMÜNİZM DORUĞU SSCB; 1962'ye kadar adı Stalin Doruğu'ydu; Tacikistan SSC'de, Pamir Dağları'nın kuzeybatı bölümünde; yüksekliği 7.495 m; yamaçlarının büyük bölümü kar ve buzla kaplıdır; ilk kez 1933'te E.M. Abalokov tırmanmıştır
ilgili maddeler
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:7b
Tacikistan 16:291b
KOMÜNYON *bak.* **ŞÜKRAN AYİNİ**
KOMÜTATÖR bir elektrik motorunda ya da üreteçte, karbondan yapılmış fırçalarla bobinler arasında bağlantıyı kuran metal parça
ilgili maddeler
Dinamo 5:234a
Elektrik motoru 6:114a, görsel
KONAK biyoloji
ilgili maddeler
Asalak ve çürükçül canlılar 2:52b
Şistozomiyaz 16:285a
Tenya 17:149b
KONAK İzmir'in ilçesi; daha önce İzmir kentinin bir semtiydi; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 874.597, kent 866.700
ilgili madde İzmir 9:177b
KONAKRİ Gine; ülkenin başkenti ve Atlas Okyanusu kıyısındaki en önemli liman kentidir; derin su limanı olan bir ulaşım, ticaret, yönetim ve sanayi merkezi; yakınlarında demir cevheri ve boksit çıkarılır; Fransızlar tarafından 1884'te kurulmuştur; nüf. 705.280 (1983)
ilgili madde Gine 7:150b
KONÇERTİNA akordeon ailesinden çalgı; Sir Charles Wheatstone icat etmiştir
ilgili madde Akordeon 1:119b
KONÇERTO
madde başlığı Konçerto 10:313b
KONÇERTO GROSSO
ilgili madde Konçerto 10:313b
KONDANSATÖR *bak.* **SIĞAÇ**
KONDOR
ana madde Akbaba 1:107a, görsel
•And kondoru; California kondoru
KONDRİT
ilgili madde Meteor ve meteorit 12:175a
KONFEDERASYON bağımsız devletlerin, ortak ve sınırlı çıkarlar için, iç ve dış egemenliklerini koruyarak bir anlaşmayla oluşturdukları topluluk; uluslararası hukuk açısından devlet sayılmaz, ama uluslararası bir kimlik taşır; genellikle federal örgütlenmenin çekirdeğini oluşturur; en eski konfederasyon olan İsviçre Konfederasyonu 1848'de federal bir devlete dönüşmüştür
KONFEDERASYON SÖZLEŞMESİ ABD tarihi
ilgili madde Amerika Birleşik Devletleri 1:210a
KONFEKSİYON SANAYİSİ *bak.* **HAZIR GİYİM SANAYİSİ**
"KONFORMİST" Bertolucci'nin filmi
ilgili madde Bertolucci 3:147b
KONFÜÇYÜS Çinli düşünür, İÖ 551-479
madde başlığı Konfüçyüs ve Konfüçyüsçülük 10:314a, görsel
ilgili maddeler
Çin 4:314a
Din 5:230a vd.
Japonya 9:189a
KONFÜÇYÜSÇÜLÜK
madde başlığı Konfüçyüs ve Konfüçyüsçülük 10:314a
ana madde Din 5:230a vd.
KONFÜÇYÜS KLASİKLERİ Çin edebiyatı
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:237b
KONGLOMERA *ya da* **Çakıllı kayaç** çapı 2 mm'yi aşan yuvarlak parçacıkların aynı kütle içinde birleşerek taşlaşmasıyla oluşmuş tortul kayaç; bazen bütün parçacıklar ana kayacın yavaş yavaş aşınmasıyla tek bir kütleden kopmuştur ve hemen hepsi aynı büyüklüktedir; yığışımdaki kayaç tiplerinin ve parçacık boyutlarının farklı olması, kayaçların hızla ufalandığını gösterir
KONGO
madde başlığı Kongo 10:315b, görsel, harita
KONGO IRMAĞI *ya da* **Zaire Irmağı** Afrika
madde başlığı Kongo Irmağı 10:316b, görsel
ilgili maddeler
Afrika 1:44a
Keşifler 10:195b
Kinşasa 10:275b
Stanley 16:133b
Tropik bölgeler 17:296b
KONGRE *bak.* **ABD KONGRESİ**
KONGREGASYONALLER Protestanlık; 16. yy sonu ile 17. yy başında İngiltere'de Protestan kiliseler arasında gelişen ve her cemaati kendisiyle ilgili kararlarda en yüksek organ sayan akım; inancı Tanrı ile kişisel bir karşılaşma olarak görürler; ibadetlerinde kutsal ayinlerden çok vaaz önem taşır
ilgili madde Protestan Kilisesi 14:150b
KONGRE KÜTÜPHANESİ Washington, DC, ABD; 1800'de kuruldu; bugün dünyadaki ulusal kütüphanelerin en büyüğüdür
ilgili maddeler
Kütüphane 11:187a, görsel
Washington 19:43b
KONGRE PARTİSİ *bak.* **HİNDİSTAN ULUSAL KONGRESİ**
KONGRE TURİZMİ
ilgili madde Otel ve motel 13:246b, 247a
KONİ daire biçiminde tabanı ve tepe noktasında birleşen eğik kenarları olan geometrik şekil
ilgili madde Alan ve hacim: görsel 1:131
KONİ HÜCRE anatomi
ilgili maddeler
Göz 7:208a
Hücre: görsel 8:222
Renkler 14:219a
KONİK DİŞLİ
ilgili maddeler
Dişli çark 5:246b, görsel
Motorlu taşıtlar 12:285a
KONİK İZDÜŞÜM
ana madde Harita ve haritacılık 8:37a, görsel
KONJUNKTİVİT gözkapaklarının içini ve gözakının dış yüzeyini kaplayan mukoza katmanının iltihaplanması; mikrop bulaşmasından, gözün örselenmesinden ya da alerjiden kaynaklanabilir; bakterilerden ileri gelen konjunktivit son derece bulaşıcıdır
ilgili madde Göz 7:212a
KONKURHİPİK
madde başlığı Konkurhipik 10:317b, görsel
KONSER
madde başlığı Konser 10:318b, görsel
ilgili maddeler
Orkestra 13:202b
Pop müzik 14:120a, 123a, görsel
KONSER FLÜTÜ
ilgili madde Flüt ailesi 6:320b. görsel
KONSERVELEME
ilgili madde Gıda teknolojisi 7:144b, görsel
KONSİL Hıristiyanlık
ilgili madde Katolik Kilisesi 10:98a
•Nikaia Konsili; Trent Konsili; Vatikan Konsili
KONSOL KİRİŞ bir ucu sağlam bir desteğe oturan, öbür ucuna yük bindirilen kiriş; inşaatlarda yaygın olarak kullanılır; örn. bir ucu duvara tutturulan ve serbest ucu dışarıya taşan ya da galerileri ve tavanı taşıyan konsol kirişler gibi
ilgili madde Köprü 11:54b vd.
KONSOL KÖPRÜ
ana madde Köprü 11:55b vd., görsel
KONSOLOS ticari, ekonomik, kültürel vb. ilişkileri yürütmek üzere yabancı bir ülkede bulunan devlet görevlisi
ilgili madde Uluslararası hukuk 18:195a
KONSOL PİYANO *ya da* **Duvar piyanosu**
ilgili madde Piyano 14:87b, görsel
KONSOL VİNÇ
ilgili madde Vinç 19:16a, görsel
KONSTANTİN Cezayir'de, aynı adlı ilin merkezi olan kent; eskiçağdan beri iyi korunmuş, doğal bir kale görünümündedir; derin bir boğazın çevrelediği, deniz düzeyinden 649 m yükseklikteki bir yaylada kurulmuştur; II. Dünya Savaşı sırasında önemli bir karargâhtı; bugün tarımsal ürünler, yünlü ve deri eşya için canlı bir ticaret merkezidir; nüf. 440.842 (1987)
KONSTANTİN LİPS MANASTIR KİLİSE-

ilgili madde Leakey Ailesi 11:221b

KOOKABURRA Avustralya ve Yeni Zelanda'da yaşayan, yalıçapkınıyla aynı familyadan kuş; uzunluğu 40-45 cm, tüyleri grikahverengidir; iri bir gagası vardır; başta kelerler ve zehirli yılanlar olmak üzere küçük hayvanları avlayarak beslenir
ilgili madde Avustralya 2:194a

KOOLAU SIRADAĞLARI Hawaii, ABD; Oahu Adası'nın doğu kesiminde kıyıya paralel olarak uzanan volkanik kökenli dağlardır; doğu kenarı uçurumdur, batıda Honolulu'ya doğru giderek alçalır; en yüksek noktası 960 m'lik Konahuanui Doruğu'dur

KOONING, WILLEM DE *bak.* **DE KOONING, WILLEM**

KOOPERATİF
madde başlığı Kooperatif 10:331a
ilgili maddeler
Owen 13:256b
Tarım tarihi 17:30b, 31b

KOORDİNAT SİSTEMİ
madde başlığı Koordinat sistemleri 10:333b, görsel

KOPANAKİ *bak.* **MEKİK DANTELİ**

"KOPAR ZİNCİRLERİNİ GÜLSARI" Aytmatov'un öykü kitabı
ilgili madde Aytmatov 2:238b

KOP DAĞI Karadeniz Bölgesi; yüksekliği 2.981 m
ilgili madde Kuzey Anadolu Dağları 11:156a

KOPENHAG Danimarka
madde başlığı Kopenhag 11:7a, görsel
ilgili maddeler
Danimarka 5:77b, görsel
Hayvanat bahçesi 8:99b

KOPENHAG ÜNİVERSİTESİ Kopenhag, Danimarka
ilgili maddeler
Danimarka 5:77b
Kopenhag 11:7b

KOPERNIK, MIKOLAJ Polonyalı astronomi bilgini, 1473-1543
madde başlığı Kopernik 11:7b, görsel
ilgili maddeler
Astronomi 2:72a vd.
Galilei 7:64a
Polonya 14:112a
Rönesans 14:290b

KOP GEÇİDİ Karadeniz Bölgesi'nde, Kop Dağı üzerinde
ilgili maddeler
Erzurum 6:183a
Gümüşhane 7:260a

KOPOLİMER
ilgili madde Polimer 14:104b

KOPRA hindistancevizinin kurutulmuş etli bölümü; preslenerek ya da kaynatılarak yağ çıkarılır
ilgili maddeler
Hindistancevizi 8:174b
Pasifik Adaları 14:21a

KOPT KİLİSESİ Mısır'daki en büyük Hıristiyan kilisesi; Kopt adı zamanla Mısır'daki Hıristiyan azınlığı tanımlamak için kullanılmaya başlamıştır; Koptlar 5. yy'dan sonra Hz. İsa'nın tek bir tanrısal doğası olduğuna ilişkin öğretiyi benimsediler; ayinlerinde Arapça ve Kopt dili kullanırlar; kilisenin başındaki patrik Kahire'de oturur
ilgili maddeler
Afrika halkları 1:56a
Kahire 9:260b
Mısır 12:197b

KOPUK MENDERES *bak.* **AKMAZ GÖL**

KOPUZ müzik aleti
ilgili madde Bağlama ailesi 2:269b

KORAL eşlikli ya da eşliksiz koro için yazılmış dinsel şarkı; ilk örnekleri Almanya'da, Lutherci kiliselerde ortaya çıktı; bu türü en çok uygulayan J. S. Bach olmuştur
ilgili madde Koro ve koral müzik 11:15a

KORAL MÜZİK
madde başlığı Koro ve koral müzik 11:15a
ilgili madde Müzik 13:17a, 18a

KORALTAN, REFİK Türk siyaset adamı, 1889-1974
ilgili maddeler
Bayar 3:83a
Türkiye 18:85b

KORANGLE müzik aleti
ilgili madde Obua ailesi 13:124b

KORAT, SUNA Türk soprano, d. 1931; Ankara Devlet Konservatuvarı'nda piyano ve şan öğrenimi gördü; ilk kez 1954'te sahneye çıktı ve uzun yıllar Avrupa'nın ünlü operalarında konuk sanatçı olarak çalıştı; 1981'de devlet sanatçısı unvanını aldı
ilgili madde Şan: görsel 16:227

KORAY, ERKİN Türk pop şarkıcısı, d. 1941
ilgili madde Pop müzik 14:124b

KORAY, KENAN HULUSİ Türk yazar, 1906-43; Yedi Meşaleciler'in öykü yazan tek temsilcisidir; başlıca yapıtları arasında *Bahar Hikâyeleri* (1939) ve *Bir Otelde Yedi Kişi* (1940) sayılabilir
ilgili madde Türk edebiyatı 18:40a

KORBUT, OLGA SSCB'li kadın jimnastikçi, d. 1956; 1972 Münih Olimpiyat Oyunları'nda jimnastikteki becerisi ve canlılığıyla hakemleri büyüledi; denge aleti, yer hareketleri ve takım yarışmasında altın madalya, 1976 Olimpiyat Oyunlarında ise bir altın, bir de gümüş madalya kazandı

KORDA, ALEXANDER Macar asıllı İngiliz film yönetmeni ve yapımcısı, 1893-1956
ilgili madde Sinema 15:232a

KORDALILAR hayvanlar âleminin, batraklar ve tulumlular gibi oldukça basit yapılı hayvanlar ile bütün omurgalıları içeren bölümü (filumu)
ilgili maddeler
Hayvan: tablo 8:95
Omurgalılar 13:183a
Zooloji 19:269b

KORD BEZİ *ya da* **Kort bezi**
ilgili maddeler
Kauçuk 10:105a
Taşıt lastiği 17:76a

KORDOFAN BÖLGESİ Sudan
ilgili madde Sudan 16:162a

KORE Asya'da tarihi bölge
ilgili maddeler
Asya 2:90a
Bebek 3:111b
Efsane ve mitler 6:57a
Etnik gruplar: Koreli çocuklar: görsel 6:219
İkinci Dünya Savaşı 8:307a
Japonya 9:193b
Seul 15:153a
Tarım ve hayvancılık: Koreli çiftçiler: görsel 17:34
•Kore Cumhuriyeti; Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti

KORE vücuttaki çeşitli kas gruplarının istemsiz ve düzensiz biçimde kasılmasıyla tanımlanan bazı sinir sistemi hastalıklarının ortak adı; hastanın özellikle el ve ayaklarında sürekli olarak kesik, hızlı ve titrek hareketler, yüz kaslarında seyirme biçiminde kasılmalar görülür; en sık karşılaşılan örnekleri, kalıtsal bir hastalık olan Huntington koresi ile ateşli romatizmanın komplikasyonu olarak ortaya çıkan Sydenham koresidir
•Huntington koresi

KORE ALFABESİ *bak.* **HANGUL**

KORE BOĞAZI Asya; Kore Cumhuriyeti ile Japonya arasında; ortalama derinliği 50 m
ilgili madde Kore Cumhuriyeti 11:9a

KORE CUMHURİYETİ *ya da* **Güney Kore**
madde başlığı Kore Cumhuriyeti 11:8b, görsel, harita
•Seul

KORE DEMOKRATİK HALK CUMHURİYETİ *ya da* **Kuzey Kore**
madde başlığı Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti 11:11a, görsel, harita
ilgili madde Kore Cumhuriyeti 11:10b

KORE DİLİ
ana madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:237a
ilgili madde Ural-Altay dilleri 18:208a

KORE EDEBİYATI
ana madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:239b
ilgili madde Kore Cumhuriyeti 11:9a

KORELASYON
ilgili madde İstatistik 9:127b

KORENT DÜZENİ *bak.* **KORİNT DÜZENİ**

KOREOGRAFİ
ana madde Bale 2:300b
ilgili madde Dans 5:79b

KORE SANATI
ana madde Uzakdoğu sanatı 18:244a

KORE SAVAŞI 1950-53; Kore'nin bölünmesini izleyen dönemde, Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti (Kuzey Kore) ile Kore Cumhuriyeti (Güney Kore) arasında başlayan ve uluslararası bir nitelik kazanan çatışma; Kuzey Kore'nin 25 Haziran 1950'deki saldırısıyla başladı; Birleşmiş Milletler'e üye birçok ülkenin Güney Kore'yi, Çin Halk Cumhuriyeti'nin ise Kuzey Kore'yi desteklediği savaş, 27 Temmuz 1953'te ateşkes anlaşmasının imzalanmasıyla sona erdi
ana madde Kore Cumhuriyeti 11:10b
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:216a
Çin Halk Cumhuriyeti 4:322b
Hava kuvvetleri 8:75b
Savaş ve savaş araçları 15:83a
Siyah Amerikalılar 15:272b
Türkiye 18:88b

KORFU ADASI *ya da* **Kerkira** İyon Denizi'nde, Yunanistan'a bağlı ada; y.öl. 593 km^2; kuzeyi ve orta kesimi dağlıktır; verimli topraklarında zeytin, incir, turunçgiller ve tahıl yetiştirilir; 1815-64 arasında İngiliz protektorasıydı; en büyük gelir kaynağı turizmdir; nüf. 97.102 (1981)
ilgili madde Peleponnesos Savaşı 14:41a

KORGAN Ordu'nun ilçesi; ilin iç kesimlerinde yer alan topraklarını Eğrikır Dağı engebelendirir; en çok patates, mısır ve fın-

dık üretilir; nüf. (1990): ilçe 36.699, kasaba 13.171
KORGENERAL Türk Silahlı Kuvvetleri'nde tümgeneral ile orgeneral arasındaki rütbe; eskiden ferik• denirdi
KORGUN Çankırı'nın ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 7.233, kasaba 3.558
KORİNDON alüminyum oksit minerali (Al_2O_3); elmastan sonra bilinen en sert maddedir; safir ve yakut gibi türleri değerli taş kabul edilir; demir oksitle (Fe_3O_4) karışımına zımpara denir; doğada yaygın olarak bulunan korindon sanayi ve mühendislik alanında, örn. matkap uçlarının ve makine yataklarının yapımında kullanılır
ilgili maddeler
Aşındırıcı 2:104b, tablo
Değerli taşlar ve mücevherler 5:107a
Yakut 19:78b
KORİNT *ya da* **Korinthos** Yunanistan
madde başlığı Korint 11:12b, görsel
ilgili maddeler
Çeşme 4:278b
Eski Yunan 6:202a
Jül Sezar 9:228b
Pegasos 14:37b
Peloponnesos Savaşı 14:41a
KORİNT DÜZENİ *ya da* **Korent düzeni** klasik mimarlıkta kullanılan beş yapı düzeninden biri; bir altlığa oturan, ince, zarif ve yivli bir sütun bulunur; en belirgin özelliği, sütun başlığının, akantus denen kenger yaprakları biçiminde kabartmalarla bezenmiş olmasıdır
ilgili madde Mimarlık 12:226a, 228b, görsel
KORİNTHOS *bak.* **KORİNT**
KORİNT KANALI Yunanistan; Korint Körfezi'ni Ege Denizi'yle birleştiren suyolu; 1893'te açılmıştır; uzunluğu 6,3 km
ilgili madde Kanal 9:320a
KORİNT KÖRFEZİ Yunanistan
ilgili maddeler
Peloponnesos Savaşı 14:40b
Yunanistan 19:206b
KORKAYAÇ *ya da* **Magmatik kayaç** yerkabuğunda erimiş halde bulunan maddelerin soğuyup katılaşmasıyla oluşmuş, kristalsi ya da camsı kayaçların ortak adı; granit gibi derinlik korkayaçları yerkabuğunun altında oluşur; yüzey korkayaçları volkaniktir ve lav akıntıları biçiminde ortaya çıkar
ana madde Kayaç 10:115a
ilgili maddeler
Dünya 6:12a
Jeokimya 9:203a
Mineral 12:237a
•Bazalt; Granit
KORKMAZGİL, HASAN HÜSEYİN *bak.* **HASAN HÜSEYİN**
KORKULUK ürüne zarar veren kuşları ürküterek uzaklaştırmak için bahçe ve tarlalara konulan insan biçiminde kukla
ilgili madde Bahçecilik ve bahçe mimarlığı: görsel 2:277
KORKUNÇ İVAN *ya da* **IV. İvan** Rus çarı, 1530-84
madde başlığı Korkunç İvan 11:13a, görsel
ilgili maddeler
Satranç 15:72a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:17b
"KORKUNÇ İVAN" Ayzenştayn'ın filmi
ilgili madde Ayzenştayn 2:242b
KORKUT Muş'un ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 27.441, kasaba 3.212
KORKUTELİ Antalya'nın ilçesi; topraklarını zengin ormanlarla kaplı dağlar engebelendirir; tarım alanları Korkuteli Ovası ve Bozova'dır; Güllük Dağı Milli Parkı• ilçe sınırları içindedir; nüf. (1990): ilçe 46.115, kasaba 13.381
KORNEA göz küresinin önünü kaplayan, y. 12 mm çapında bombeli saydam katman; gözbebeğini ve gözün içini tozdan korur; ışık dalgalarının merceğe doğru kırılmasını sağlayarak odaklamanın ilk aşamasını gerçekleştirir; bebeklerde korneanın bombesi küre biçimindedir; yaşlandıkça biçimi bozularak, astigmatlık denen görme bozukluğuna yol açabilir
ilgili maddeler
Doku ve organ nakli 5:288b
Göz 7:207b
Körlük 11:63a
KORNER
ilgili madde Futbol 7:57a
KORNET müzik aleti
ana madde Trompet ailesi 17:293b
ilgili madde Korno ailesi 11:15a
KORNİŞON özellikle turşu yapımında kullanılan küçük, üzeri pürtüklü hıyar
ilgili madde Hıyar 8:153b
KORNO
ana madde Korno ailesi 11:14a, görsel
ilgili madde Üflemeli çalgılar 18:264a, görsel
KORO
madde başlığı Koro ve koral müzik 11:15a, görsel
ilgili maddeler
Dans 5:79a
Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:220a
KORONA *bak.* **GÜNEŞ TACI**
KORONAVİRÜS
ilgili madde Grip ve soğuk algınlığı: görsel 7:234
KORONER ANJİYOGRAFİ
ilgili madde Kalp 9:289a
KORONER ATARDAMAR
ilgili madde Kalp 9:289b
KORONER BAYPAS *ya da* **Baypas** koroner damar hastalığında uygulanan cerrahi tedavi yöntemi; amacı, aorttan koroner damarlara giden temiz kanın düzenli akmasını sağlamaktır; bunun için, tıkalı olan damarların yerine, genellikle bacak toplardamarından alınan bir parça nakledilir; 1960'ların sonlarında yaygın olarak uygulanmaya başlamıştır; günümüzde koroner damar hastalıklarının, koroner baypasa başvurmadan bazı ilaçlarla tedavi edilebileceği düşünülüyor
KORONER DARLIĞI
ilgili madde Kalp 9:289b
KORONER TIKANIKLIĞI kalbe yakın atardamarlarda oluşan bir pıhtının yol açtığı tıkanıklık
ilgili madde Kalp 9:289b
KORONOGRAF
ilgili madde Güneş 7:268b
KOROZYON metallerde, havanın ve suyun etkisiyle oluşan kimyasal değişiklik; en iyi bilinen örneği demirin paslanmasıdır
ilgili maddeler
Demir ve çelik 5:127a
Gümüş 7:256b
•Pas
KORPORASYON
ilgili madde Faşizm 6:260b
KORSAN
ana madde Korsanlık 11:17a vd., görsel
ilgili maddeler
Ceza: görsel 4:169
Cezayir 4:175a
Karayib Denizi 10:47b
Osmanlı İmparatorluğu 13:241b
KORSANLIK
madde başlığı Korsanlık 11:17a, görsel
ilgili madde Uluslararası hukuk 18:195a
KORSE beli sıkarak vücuda daha ince bir görünüm vermek amacıyla elbise altına giyilen giyim eşyası
ilgili madde Giysi 7:162b, 171a, görsel
KORSİKA Akdeniz'de Fransa'ya bağlı ada
madde başlığı Korsika 11:19b, görsel
ilgili madde Fransa 7:23b
KORT
ilgili maddeler
Kroket 11:80a, görsel
Tenis 17:143b vd., görsel
KORT BEZİ *bak.* **KORD BEZİ**
KORTİZON böbreküstü bezinden salgılanan hormon; bireşimsel olarak da elde edilen bu hormon artrit, romatizmamsı artrit, astım, gut ve bazı akut deri hastalıklarının tedavisinde kullanılır
KORU DAĞI Marmara Bölgesi
ilgili maddeler
Çanakkale 4:242b, 243a
Tekirdağ 17:111a
KORUMACILIK devletin, ithalatı kısıtlama yoluyla ulusal sanayiyi korumayı amaçlayan ticaret politikası; ithal mallara yüksek vergiler koyarak ve yerli üreticilere sübvansiyon vererek yürütülür
ilgili madde Vergiler 18:325a
•Serbest ticaret
KORUNUM YASALARI bazı fiziksel özelliklerin ya da büyüklüklerin zaman içinde değişmeden kalacağını belirten fizik yasaları; kütle, enerji, elektrik yükü ve momentumun korunumu bu yasalardan doğar; temel parçacıkların spinine ve açısal hızına ilişkin korunum yasaları da vardır
KORUTÜRK, FAHRİ Türkiye'nin altıncı cumhurbaşkanı, 1909-87
madde başlığı Korutürk 11:20b, görsel
ilgili madde Türkiye 18:92a, 93a
KORUYUCU GİYSİ
ilgili maddeler
Arıcılık 1:333b, görsel
Asbest: görsel 2:57
Buz hokeyi: görsel 4:76
Eldiven 6:103b vd., görsel
Eskrim 6:207b, görsel
Kara kuvvetleri 10:39a, görsel
Kaza 10:132b, görsel
Kimyasal savaş 10:270b, görsel
Maske 12:90a
Meslek hastalıkları 12:165b, görsel
Mühendislik: görsel 12:328
Spor kazaları: görsel 16:127
Veba: görsel 18:311
•Dalgıç giysisi; Uzay giysisi; Zırh

KORUYUCU HEKİMLİK hastalıklardan korunmayı ve bulaşıcı hastalıkları denetim altına almayı amaçlayan tıp dalı; halkın aşılanması, hastalıkların tanısı için X ışınları ve öbür tekniklerin kullanılması koruyucu hekimliğin çalışma alanıdır; hastalık riskini artıran alışkanlıklara (örn. sigara içme) ve yaşama biçimlerine karşı kampanyalar başlatarak halkı bilinçlendirmek gibi etkinleriyle özellikle son yıllarda ön plana çıkmıştır
ana madde Sağlık ve sağlık hizmetleri 15:11a
ilgili maddeler
Diş hekimliği 5:242a
Hemşirelik 8:127a
Salgın hastalıklar 15:33b
Veteriner hekimlik 18:330a

KORUYUCU RENKLENME
madde başlığı Koruyucu renklenme 11:21a, görsel
ilgili maddeler
Ahtapot 1:94a
Balaban 2:295a
Balık 2:313b
Boa: görsel 3:260
Bukalemun 4:52a vd.
Ceylan 4:167b
Kalamar: görsel 9:273
Kaplan: görsel 10:16
Kelebek 10:144b
Kuş 3:121b
Kuştüyü 3:129a
Mürekkepbalığı 12:334a
Peygamberdevesi 14:66b
Semender: görsel 15:117
Sinek 15:223b
Taşbalığı 17:61a
Tembelhayvan 17:142b
Yassıbalıklar 19:109a
Yengeç 19:144a
Yılan 19:167b

KORVET kökeni çok eskiye uzanan savaş gemisi tipi; eski korvetler kalyon türü yelkenli gemilerdi; Osmanlı korvetleri üç direkli olur, yalnız güvertesinde 20-30 kadar top bulunurdu; günümüzde yüksek manevra yeteneği olan ve daha çok refakat görevi yapan 500-1.300 tonluk gemilere korvet denir
ilgili madde Gemi ve gemi yapımı 7:114b

KORYAKLAR halk
ilgili madde Bering Denizi 3:138b

KORYÜREK, ENİS BEHİÇ Türk şair, 1891-1949; Hecenin Beş Şairi'nden biridir; ana konusu yiğitlik olan, ulusal duyguların ağır bastığı şiirleriyle tanındı; şiirlerinin büyük bölümü *Miras* (1971) adlı kitapta toplanmıştır
ilgili maddeler
Hecenin Beş Şairi 8:115a
Milli Edebiyat 12:221a

KOS ADASI *ya da* **İstanköy Adası** Oniki Ada grubundan, Yunanistan'a bağlı ada; grubun üçüncü büyük adasıdır; y.öl. 290 km^2; Türkiye'nin güneybatı kıyısı açıklarında yer alır; adanın kuzey kıyısındaki yerleşme de aynı adı taşır; meyvecilik ve turizm önemli gelir kaynaklarıdır; nüf. 20.350 (1981)
ilgili maddeler
Ege Adaları 6:58b
Muğla 12:299b

KOSCIUSKO DAĞI Avustralya; Yeni Güney Galler eyaletinde, Avustralya Alpleri'ndeki Karlı Dağlar üzerinde; ülkenin en yüksek dağı (2.228 m) ve kış sporları merkezidir
ilgili madde Avustralya 2:192a

KOŚCIUSZKO, TADEUSZ Polonyalı devlet adamı, 1746-1817; Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nda İngilizler'e karşı savaştı; 1784'te ülkesine dönerek Rus işgaline karşı koyan Polonya birliklerinin başına geçti, ama başarısızlığa uğradı; ulusal kahraman olarak gömüldü
ilgili madde Polonya 14:114a

KOŠICE *bak.* **KOŞİCE**

KOSİGİN, ALEKSEY NİKOLAYEVİÇ SSCB başbakanı, 1904-80
ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:25a

KOSİNÜS
ana madde Trigonometri 17:286a vd.

KOSOVA Yugoslavya; Sırbistan Sosyalist Cumhuriyeti'ne bağlı özerk bölge; y.öl. 10.887 km^2, merkezi Priştina; çok verimli topraklarına karşılık ülkenin en az gelişmiş yöresidir; nüfusun üçte ikisini Arnavutlar oluşturur; Arnavut-Sırp çekişmesi önemli bir sorun boyutu kazanmıştır; ekonomisi tarıma dayanır; nüf. 1.939.000 (1989 tah.)
ilgili madde Yugoslavya 19:196b

KOSOVA SAVAŞLARI Osmanlı ordusunun Avrupa'daki fetihleri sırasında Kosova'da yaptığı iki meydan savaşı; birincisi 10 Haziran 1389'da Sırp ordusuna karşı yapıldı; I. Murad'ın savaş alanında öldürülmesi Osmanlı ordusunda karışıklığa yol açtıysa da, şehzade Yıldırım Bayezid'in komutayı ele almasından sonra Sırplar yenilgiye uğratıldı; ikincisinde Osmanlılar 17-20 Ekim 1448'de Macar-Eflâk ordusuyla çarpıştı; I. Murad komutasındaki Osmanlı ordusu Macar kral naibi Hunyadi Janos komutasındaki orduyu bozguna uğrattı

KOSSUTH, LAJOS Macar siyaset adamı, 1802-94; Macaristan'ın Avusturya'ya karşı giriştiği bağımsızlık mücadelesine önderlik etti; 1848 Devrimi'nden sonra kısa bir süre iktidarda kaldıysa da, 1849'daki Rus işgali üzerine Osmanlı Devleti'ne sığındı; ömrünün geri kalan bölümünü, daha sonra yerleştiği Londra'da geçirdi
ilgili madde Macaristan 11:302a

KOSSWIG, CURT Alman doğa bilimci, 1903-82; 1936-55 arası İstanbul Üniversitesi'nde çalışarak zooloji enstitüsünü kurdu; Manyas Gölü çevresindeki Kuş Cenneti Milli Parkı'nın kurulmasına ve dünyaya tanıtılmasına öncülük etti
ilgili madde Ulusal parklar 18:192b, 193a

KOSTA BRAVA İspanya'da bölge
ilgili madde İspanya 9:101a

KOSTA RİKA
madde başlığı Kosta Rika 11:23a, görsel, harita
ilgili madde Orta Amerika 13:218b vd.

KOSTÜM
ilgili maddeler
Bale 2:300a, 302a, görsel
Opera 13:186b, 189a, görsel
Tiyatro ve sinema oyunculuğu: görsel 17:219

KOŞAR GUGUK
ilgili madde Guguk 7:240a, görsel

KOŞAY, HAMİT ZÜBEYR Türk arkeolog ve etnolog, 1897-1984; 1927-31 arasında Ankara Etnografya Müzesi'ni kurdu; 1933'te Ahlatlıbel'de Cumhuriyet döneminin ilk resmi arkeoloji kazısını başlattı; 1935-48 ve 1963-67 arasında Alacahöyük kazılarını yönetti; Anadolu'nun etnolojisine ışık tutan birçok alan araştırması yaptı
ilgili madde Arkeoloji 2:26a

KOŞİCE Çekoslovakya'da kent; Doğu Slovakya ilinin merkezi; 9. yy'da kuruldu; hem bir ağır sanayi merkezi, hem de tarım ürünleri pazarıdır; nüf. 232.362 (1989)

KOŞİN İSPENCİ
ilgili madde Tavuk: görsel 17:88

KOŞMA edebiyat
madde başlığı Koşma 11:25a
ilgili maddeler
Halk edebiyatı 8:14a
Halk müziği 8:16b

KOŞNİL *bak.* **KABUKLUBİT**

KOŞU
ana madde Atletizm 2:146a vd.
ilgili madde Olimpiyat Oyunları: tablo 13:150, 151, 154

KOŞUCUBÖCEK
ilgili madde Kınkanatlılar 10:212a, görsel

KOŞULLANMA *ya da* **Şartlanma** insan ya da hayvan davranışının, ödüllendirme ya da cezalandırma yoluyla edinilen yeni alışkanlıklarla değişmesi; koşullama, davranışçı psikologların çok sık uyguladıkları bir yöntemdir
ana madde Öğrenme 13:264b
ilgili madde Pavlov 14:35b

KOŞULLU REFLEKS *ya da* **Şartlı refleks**
ana madde Pavlov 14:35b
ilgili madde Fizyoloji 6:312a

KOŞULLU SALIVERME
ilgili maddeler
Cezaevi 4:171a
Gözetim 7:214a, 214b

KOŞUM binicilik
ilgili maddeler
Binicilik: görsel 3:198
Boncuk 3:287b
Gümüş işçiliği 7:263b

KOTA mal ithalat ya da ihracatına getirilen kısıtlama; hükümet, ithaline ya da ihracına izin verilen mal miktarını ya da değerini belirler; ayrıca, vergisiz ya da düşük vergiyle ithal edilebilecek miktarları saptar

KOTATSU
ilgili madde Japonya 9:188b

KOT PANTOLON *bak.* **BLUCİN**

KOUSSEVITZKY, SERGEY Rus asıllı ABD'li orkestra şefi ve yayımcı, 1874-1951; modern müziğin savunuculuğunu üstlenmiş, bestecilere yeni yapıtlar ısmarlayarak yorumlamıştır
ilgili madde Keman ailesi 10:159b

KOVA takımyıldız; Latince adı *Aquarius*; burçlar kuşağının 11. işaretidir; en parlak yıldızı ancak 3. kadirdendir ve belirgin özellikleri yoktur
ilgili madde Astroloji: tablo 2:68

KOVADA GÖLÜ MİLLİ PARKI Akdeniz Bölgesi
ilgili maddeler
Isparta 8:246b
Ulusal parklar: tablo 18:193

KOVALANS BAĞI *bak.* **ORTAKLAŞIM BAĞI**

sanayi merkezi ve SSCB'nin en büyük alüminyum üreticisidir; kimya ve orman ürünleri işleme sanayileri de gelişmiştir; nüf. 912.000 (1989 tah.)
ilgili maddeler
Sibirya 15:192b
Su enerjisi 16:167b

KRATER
ilgili maddeler
Ay 2:213b, 215b vd., görsel
Güneş sistemi 7:276b
Meteor ve meteorit 12:175a, görsel
Yanardağ 19:82a

KRATER GÖLÜ sönmüş bir yanardağ kraterinin suyla dolması sonucunda oluşmuş göl
ilgili madde Göl 7:201b

KREBS, A. C. Fransız havacı ve mühendis, 1847-1935; Charles Renard'la birlikte ilk güdümlü balonlardan birini yapmıştır
ilgili maddeler
Güdümlü balon 7:247b
Havacılık tarihi 8:60a

KREDİ para, mal, hizmet ya da menkul değerlerin ileri bir tarihte ödeme vaadi karşılığında verilmesi; genellikle bankalar ve öbür mali kuruluşlarca verilir; krediyi veren, sağladığı hizmete karşılık, krediyi kullanandan faiz alır
ana madde Bankalar ve bankacılık 3:26a
ilgili madde Kooperatif 10:331a

KREDİ KARTI alışverişte nakit ya da çek kullanmaksızın ödeme yapmayı sağlayan kart
ilgili maddeler
Borsa ve kambiyo 3:296b
Para 13:315a

KREDİ KOOPERATİFİ
ana madde Kooperatif 10:331b

KREMA süt bekletildiğinde kendiliğinden yüzeye çıkan, yağ açısından zengin bölüm; süt ürünleri sanayisinde makineyle sütten ayrılır; çeşitli yemek ve tatlılarda kullanılır
ilgili maddeler
Süt 16:214a
Tereyağı 17:153a vd.

KREMLİN Rus kentlerinde içkaleye verilen ad; duvarlar, kuleler ve hendeklerle çevrilir, içinde prenslik sarayı, devlet yapıları ve katedraller bulunurdu; en ünlüsü Moskova'dadır
ilgili maddeler
Moskova 12:278a vd., görsel
Parlamento: görsel 14:10
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği: görsel 16:16

KREM PEYNİR
ilgili madde Peynir 14:67b

KREM TARTAR
ilgili maddeler
Asit 2:60b
Fırıncılık 6:282a

KREOL DİLİ bir dil topluluğunun anadili olarak yerleşmiş karma dil; bir dil topluluğunun, üyeleri genellikle okur-yazar olmayan bir başka dil topluluğu üzerinde ekonomik ya da siyasal üstünlük sağladığı durumlarda ortaya çıkar; örn. Curaçao'da konuşulan, İspanyolca ve Portekizce kökenli Papiamento bir kreoldür
ilgili maddeler
Haiti 7:324b
Mauritius 12:109a
Seyşeller 15:162a

KREOLLER halk
ilgili maddeler
Meksika 12:135a
Sierra Leone 15:197a
Venezuela 18:318a

KREOZOT *ya da* **Katranruhu**
madde başlığı Kreozot 11:74a
ilgili madde Odun 13:130a

KREP genellikle pamuk ya da ipekten dokunmuş, kırışık ve dalgalı görünümlü kumaş; bu görünüm, değişik dokuma yöntemleriyle ya da çeşitli kimyasal işlemlerle elde edilir; en çok kullanılan türleri kanton, krepdöşin, jorjet, maroken ve faydır

KREPLEME
ilgili madde Kauçuk 10:102a

KREŞ 0-2 yaş arası çocukların bakım ve eğitimini üstlenen kuruluş
ilgili maddeler
Anaokulu 1:261b
Kadın hakları 9:248b

KRETASE DÖNEMİ *ya da* **Tebeşir Dönemi** jeolojide İkinci Zaman içinde yer alan dönem; günümüzden 136 milyon yıl önce başlamış ve 65 milyon yıl önce sona ermiştir; bu dönemde yoğun kıta hareketleri (örn. Güney Amerika'nın Afrika'dan kopması) ve dağoluş süreçleri (örn. Kuzey Amerika'daki Kayalık Dağlar'ın oluşması) gerçekleşti; denizlerde yaşayan omurgasızların ve sürüngenlerin evrimi sürdü; kapalıtohumlu bitkiler ve böcekler giderek çoğaldı
ana madde Jeoloji 9:208b
ilgili maddeler
Dinozor 5:236b vd.
Tarihöncesi yaşam 17:49a, 50b
Tebeşir 17:99b

KREZÜS *ya da* **Kroisos** Lydia kralı, ö. İÖ y. 546
madde başlığı Krezüs 11:74a
ilgili maddeler
Anadolu 1:243a
Aydın 2:225b
Lidya 11:249a vd.
Para 13:17a

KRİKET
madde başlığı Kriket 11:74b, görsel

KRİKLER Kuzey Amerika Yerlileri; eskiden Georgia ve Alabama'nın düzlüklerinde yaşar, tarımla uğraşırlardı; çok güçlü olmayan Krik Konfederasyonu 18. yy'da İngilizler'le birlik oldu; 1813-14'teki Krik Savaşı'nda yenildiler ve 1830'larda Oklahoma'ya sürüldüler; bugün Oklahoma'nın kuzey kesiminde yaşayanların sayısı y. 13.000'dir

KRİKO ağır yükleri yerden biraz yükseltmeye yarayan aygıt; en bilinen örneği, otomobillerde lastik değiştirmek için aracın o bölümünü hafifçe yukarı kaldıran otomobil krikosudur
ilgili madde Makine 12:17a vd., görsel

KRİKOR BALYAN Ermeni asıllı mimar, 1764-1831
ana madde Balyan Ailesi 3:15b

KRİL
madde başlığı Kril 11:76a, görsel
ilgili maddeler
Beslenme ağı: görsel 3:152
Doğayı koruma 5:265b
Plankton 14:90b

KRİMİNOLOJİ insanları suç işlemeye iten toplumsal, ekonomik ve kültürel nedenler ile suçları önlemenin yollarını araştıran bilim dalı; suçların coğrafi ve toplumsal dağılımının araştırılmasını da kapsar; avukatların, yargıçların, gözetim ve cezaevi görevlilerinin suçluluk psikolojisini daha iyi anlamalarına, yasaların ve ceza kurumlarının iyileştirilmesine yardımcı olur
ana madde Suç 16:57a vd.

KRIPPEL, HEINRICH Avusturyalı heykeltıraş 1883-1945; Türkiye'de gerçekleştirdiği anıtsal heykellerle tanınır; Ankara'nın Ulus Meydanı'ndaki ve Samsun'daki Atatürk anıtları ile Afyonkarahisar'daki "Zafer Anıtı" en tanınmış yapıtlarıdır
•"Zafer Anıtı"

KRİPTA kilisede yeraltı odası ya da mahzen; genellikle önemli din adamlarının mezarları bulunur
ilgili madde Vatikan 18:310a

KRİPTOLOJİ
ilgili madde Kod ve şifre 10:296a

KRİPTON soy gazlar• grubundan element; simgesi Kr, atom numarası 36, bağıl atom kütlesi 83,8; adını "gizli" anlamındaki Yunanca *kryptos*'tan alan renksiz, kokusuz, tatsız, kolayca tepkimeye girmeyen bir gazdır; atmosferde y. milyonda bir oranında bulunur; elektron tüplerinde ve floresan lambalarda kullanılır; 1898'de keşfedilmiştir
ilgili maddeler
Gaz 7:83a
Hava 8:57b

KRİPTON-86
ilgili madde Ölçme 13:269a

KRISSA Çanakkale'nin Ayvacık ilçesinde, bugünkü Gölpınar köyü yakınında eskiçağ kenti
ilgili madde Çanakkale: görsel 4:243

KRİSTAL
madde başlığı Kristal 11:77a, görsel
ilgili maddeler
Donma ve erime 5:300a
Karbon 10:54b
Katı 10:93b
Metal 12:170a
Tuz 18:17a
•Kristalleşme; Sıvı kristal

KRİSTALBİLİM *bak.* **KRİSTALOGRAFİ**

KRİSTAL CAM
ana madde Cam ve camcılık 4:111b, görsel

KRİSTALLEŞME
ana madde Kristal 11:76a
ilgili madde Çözelti ve asıltı 5:48b

KRİSTALLİ MİKROFON elektrik gerilimi oluşturmak için kuvars kristallerinden yararlanılan mikrofon
ilgili madde Mikrofon ve hoparlör 12:211b

KRİSTALOGRAFİ *ya da* **Kristalbilim**
ilgili madde Fizik 6:309a

KRİSTAL SARAY İngiltere'de, Londra'da tarihi bina; 1851'deki 1. Dünya Sergisi için yapıldı; duvarları ve çatısı camdandı; 1936'daki bir yangında tümüyle yandı
ilgili madde Sergi, fuar ve panayırlar 15:136a, görsel

KRİŞNA Hindu dininin en kutsal ve en sevilen tanrılardan biri; aynı zamanda, Vişnu'nun sekizinci "bedene bürünmüş biçimi" sayılır; genellikle, koyu tenli ve sarı bir

gönderildi; Yunanlı paralı askerlerle birlikte Persler'in, Trakyalılar'ın ve Spartalılar'ın hizmetinde çalıştı; İÖ y. 365'te Atina'ya döndü; başta *Onbinlerin Dönüşü* olmak üzere birçok kitap yazdı
ilgili maddeler
Steno 16:135b
Tarih 17:41b
KSERKSES *ya da* **Hşayarşa** Pers kralı, İÖ 519-465
madde başlığı Kserkses 11:82b, görsel
ilgili maddeler
Çanakkale Boğazı 4:247a
Eski Yunan 6:205a
İran sanatı 9:72b
Medler ve Persler 12:123b
Salamis Savaşı 15:30a vd.
Themistokles 17:174a
Thermopilai Savaşı 17:174b
KSHATRİYA Hindistan'da kast; dört kast içinde üstten ikinci sırayı alır; geleneksel olarak askerlerin ve yönetici sınıfın kastıdır
ilgili maddeler
Bali 2:328b
Kast 10:83a
KSİLEM *bak.* **ODUNDOKU**
KSİLOFON
madde başlığı Ksilofon 11:83b, görsel
ilgili maddeler
Bali 2:328b
Vurmalı çalgılar 16:36a, görsel
KTENOFORLAR *bak.* **TARAKLILAR**
KTESİPHON *ya da* **Medain** Irak'ta tarihi kent; Dicle Irmağı kıyısında ve yıkılmış durumdadır; yüksek kemerli saray kalıntılarıyla ünlüdür
ilgili maddeler
Irak 8:229a
Saray 15:58b
KUAFÖRLÜK
madde başlığı Kuaförlük 11:84a, görsel
ilgili madde Başlık ve şapka 3:64a vd.
KUAGA eskiden Güney Afrika'da yaşayan soyu tükenmiş zebra türü
ilgili maddeler
Hayvanat bahçesi 8:99b
Soyu tükenmiş hayvanlar: görsel 16:31
KUALA LUMPUR Malezya
madde başlığı Kuala Lumpur 11:86b, görsel
ilgili madde Malezya 12:24b
KUARTET *bak.* **DÖRTLÜ**
KUBAD I Sasani hükümdarı, ö. 531
ilgili madde Akhunlar 1:115b
KUBADÂBAD SARAYI Beyşehir, Konya; 1226'da, Anadolu Selçuklu Sultanı I. Keykubad tarafından yaptırıldı; kalıntıları, Anadolu Selçukluları'nın çinicilik ve alçı bezemede üstün nitelikli yapıtlar verdiklerini gösterir
ilgili maddeler
Cam ve camcılık 4:111b
Saray 15:60a
KUBA MESCİDİ Kuba, Suudi Arabistan
ilgili madde Cami 4:108a
KUBATPAŞA MEDRESESİ Tarsus, İçel
ilgili madde Tarsus: görsel 17:56
KUBBE yarım küre biçiminde çatı; kemerin yapım ilkelerine dayanır; yalnızca üstüne oturduğu taşıyıcı duvara yük bindiğinden, başka bir destek gerektirmez; özellikle Yakındoğu mimarlığında yaygın biçimde kullanılmıştır
ilgili maddeler
Ayasofya 2:221b
Bağdat: görsel 2:264
Cami 4:107b, görsel
İran sanatı 9:73b, görsel
Kemer: görsel 10:162
Mimarlık 12:226b, 227b
Mimar Sinan 12:232b vd.
Roma 14:259a
Rönesans: görsel 14:289
Selimiye Camisi 15:113a, 113b
Süleymaniye Camisi 16:198b
Tac Mahal 16:293a, görsel
Türbe 18:22a
Türk mimarlığı 18:109a vd., görsel
KUBBEALTI Topkapı Sarayı, İstanbul
ilgili maddeler
Divan: görsel 5:247
Eldem 6:100b
Topkapı Sarayı 17:240a
KUBBEALTI VEZİRLERİ Osmanlı Devleti'nde divan-ı hümayun üyesi olan vezirlere verilen ad; genelikle beylerbeyiler arasından atanırdı; 16. yy'da sayıları beşe çıkınca kıdem sırasına göre ikinci, üçüncü vezir olarak adlandırıldılar; sadrazamlar da birinci vezir sayılır, yeri boşalınca genellikle ikinci vezir sadrazam olurdu 17. yy ortalarında önemi azaldı, 1731'de de ortadan kalktı
ilgili madde Sokullu Mehmed Paşa 15:307a
KUBBETÜ'S-SAHRA *ya da* **Ömer Camisi** Kudüs
madde başlığı Kubbetü's-Sahra 11:87b, görsel
ilgili maddeler
Emeviler 6:146b
İslam sanatı 9:99a
Kemaleddin Bey 10:155b, görsel
Mozaik 12:295a
KUBİLAY, MUSTAFA FEHMİ Türk asker, 1906-30
ilgili madde Atatürk 2:127b
KUBİLAY HAN Moğol kağanı, 1215-94
madde başlığı Kubilay Han 11:88a, görsel
ilgili maddeler
Çin Halk Cumhuriyeti 4:319b
Hayvanat bahçesi 8:99b
Marko Polo 12:67b vd.
Moğollar 12:259b
Pekin 14:38a
Tibet 17:193b
KUBİLAY OLAYI *bak.* **MENEMEN OLAYI**
KUBRICK, STANLEY ABD'li sinema yönetmeni ve senaryo yazarı, d. 1928; sakin, biçimci bir görsel üslup, titiz bir çalışma ve çoğu kez ironik bir karamsarlık taşıyan yapıtlarıyla tanınır; *Zafer Yolları* (1957), *Spartaküs* (1960), *Lolita* (1962), *2001: Uzay Yolu Macerası* (1968) ve *Otomatik Portakal* (1971) en ünlü filmleridir
ilgili madde Sinema 15:234a
KUCHİNG Malezya
ilgili madde Güneydoğu Asya: görsel 7:295
KUDRET, CEVDET Türk yazar, d. 1907
ilgili madde Türk edebiyatı 18:40a, 41b
KUDRETHELVASI
ilgili madde Ilgın 8:228a
KUDU iki antilop türünün ortak adı; büyük kudu küçük gruplar halinde Afrika'nın doğu ve güney kesimlerindeki seyrek ağaçlı ya da çalılarla kaplı engebeli yerlerde yaşar; omuz yüksekliği y. 1,3 m'dir; postu kızıl kahverengiden mavimsi boza kadar değişir; küçük kudu çiftler ya da gruplar halinde, Afrika'nın doğusundaki açık alanlarda yaşar; omuz yüksekliği y. 1 m., postu bozdan mavimsi boza kadar değişen renklerdedir; her ikisinin de boynuzunda yanlara doğru açılan kıvrımlar vardır; ama küçük kudunun boynuzları daha kısa ve daha sık kıvrımlıdır
•Büyük kudu
KUDUZ
madde başlığı Kuduz 11:88b
ilgili maddeler
Karantina 10:45a, görsel
Pasteur 14:27a
Virüsler ve virüs hastalıkları: kuduz virüsü: görsel 19:19
KUDÜM müzik aleti
ilgili madde Vurmalı çalgılar 19:37a
KUDÜS
madde başlığı Kudüs 11:89b
ilgili maddeler
Abbasiler 1:13a
Babil ve Asur uygarlıkları 2:252a, 252b
Birinci Dünya Savaşı 3:207b, görsel
Davud, Hz. 5:96b
Din: görsel 5:231
Eyyubiler 6:245a
Filistin 6:299a vd.
Hac 7:315b
Haçlı Seferleri 7:319a, 320b vd.
İsrail 9:112a vd.
Kuyrukluyıldız 11:147a
Nabukadnezar 13:21b
Paskalya: görsel 14:23
Selahaddin Eyyubi 15:109b
Süleyman, Hz. 16:197b
Ürdün 18:280a vd.
Yahudiler ve Musevilik 19:73a
KUDÜS İBRANİ ÜNİVERSİTESİ İsrail; 1925'te kuruldu; Ortadoğu'nun en büyük ve en zengin kütüphanesi bu üniversitededir
ilgili maddeler
İsrail 9:122b
Kudüs 10:91a
KUDÜS TAPINAĞI *bak.* **SÜLEYMAN TAPINAĞI**
KUETTA Pakistan'da kent; Belucistan eyaletinde önemli bir pazar ve haberleşme merkezidir; Şal vadisinin kuzey ucunda, deniz düzeyinden 1.675 m yüksekte kurulmuştur; 1935'teki depremde kentin bir bölümü yıkıldı ve 20.000 kişi yaşamını yitirdi; nüf. 285.719 (1981)
KUFFE *ya da* **Guffe** çadır bezi ya da deriden yapılmış hafif akarsu teknesi
ilgili madde Deniz tekneleri 5:180a, görsel
KÛFİ
ilgili madde Hat sanatı 8:55a, görsel
KÛFİ ÇAYI Ege Bölgesi
ilgili madde Afyonkarahisar 1:162a
KUĞU kuş
madde başlığı Kuğu 11:91a, görsel
ilgili madde Kuş 11:124a
KUĞU kuzey yarıkürede takımyıldız; Latince adı *Cygnus*; en parlak yıldızı *Deneb*'dir; bu takımyıldızda yer alan *Kuğu 61* Dünya'ya en yakın yıldızlardan biridir
ilgili madde Astronomi 2:71a

KUĞU A radyogökada
ilgili madde Radyoastronomi 14:188b, görsel
KUĞU 61 yıldız
ilgili madde Evren 6:236a
KUĞU X-1 Kuğu takımyıldızında yer alan kara delik
ilgili maddeler
Evren 6:237b
Kara delik 10:27b
X ışınları 19:63b
"KUĞU GÖLÜ" Çaykovski'nin bale müziği
ilgili madde Bale 2:298a vd.
KUĞULU PARK Ankara
ilgili madde Ankara: görsel 1:280
"KUĞUNUN ÖLÜMÜ" Fokine'in bale müziği
ilgili madde Pavlova 14:36a
KUH-İ NUR elmas
ilgili madde Elmas 6:137b, görsel
KUHNAU, JOHANN Alman besteci, 1660-1722
ilgili madde Sonat 15:324a
KUKA bovling
ilgili madde Bovling 3:313a
KUKLA
madde başlığı Kukla 11:92b, görsel
ilgili maddeler
Güneydoğu Asya sanatı 7:298a, görsel
Türk tiyatrosu 18:140b vd.
Vantrilok 18:303a
"KUKLALAR" O.Henry'nin öykü kitabı
ilgili madde O.Henry 13:134a
KU KLUX KLAN ABD'de gizli terör örgütü; İç Savaş'tan sonra Güney eyaletlerinde kuruldu; temel amaçları beyazların üstünlüğünü sağlamaktır; 1915'te yeniden örgütlendi; Başkan L.B Johnson 1965'te kamuoyu önünde örgütü suçladı; yanan haç ve kukuletalı, uzun, beyaz giysiler simgeleridir
ilgili maddeler
Faşizm 6:260b
Irkçılık: görsel 8:233
Önyargı 13:275a
Siyah Amerikalılar 15:272a vd.
KUKRİ
ilgili madde Gurkhalar 7:242a, görsel
KUKULCÁN *bak.* **QUETZALCÓATL**
KUKULETA
ilgili madde Başlık ve şapka 3:65a, görsel
KUKUMAV
ilgili madde Baykuş 3:88b
KULA Manisa'nın ilçesi; topraklarından Gediz Irmağı geçer; geçim kaynağı tarım ve dokumacılıktır; ilçede dolamit ve mermer yatakları vardır; nüf. (1990): ilçe 48.132, kasaba 17.208
ilgili madde Manisa 12:47a
KULA at donu
ilgili madde At 2:110b
KULAÇ ölçü birimi
ilgili madde Ölçme 13:266b, 267a
KULAĞAKAÇAN
madde başlığı Kulağakaçan 11:94a, görsel
ilgili madde Böcek: görsel 3:331
KULA HALISI
ilgili madde Halı ve kilim 7:334b vd.
KULAK
madde başlığı Kulak 11:94b, görsel
ilgili maddeler
Ses 15:142a vd.
Yankı 19:91b vd.
•Kulak iltihabı; Kulakkepçesi; Kulak zarı; Sağırlık
KULAKALTI TÜKÜRÜK BEZİ tükürük bezlerinin en büyüğü; kulak ile altçenenin yukarı çıkan kenarı arasında yer alır
ilgili madde Kabakulak 9:234a
KULAK-BURUN-BOĞAZ klinik
ilgili maddeler
Hastane 8:48b
Tıp 17:186b
KULAKÇIK anatomi; omurgalıların ve üstün yapılı omurgasızların kalp odacığı; kalbe gelen kanı alıp karıncığa gönderir; balıklarda bir, amfibyumlar, sürüngenler, kuşlar ve memelilerde iki kulakçık vardır
ilgili madde Kalp 9:288a vd., görsel
KULAK İLTİHABI *ya da* **Otit**
ilgili maddeler
Grip ve soğuk algınlığı 7:233b
Kulak 11:96b
KULAKKEPÇESİ dışkulağın dışarıdan görülebilen bölümü; üstü deriyle kaplı, geniş, kıvrımlı bir kıkırdak parçası ile etli bir kulakmemesinden oluşur; en derin bölümü dışkulak yoluna açılan kulak boynuzcuğudur (konka)
ilgili madde Kulak 11:95b, görsel
KULAKLI BATAĞAN
ilgili madde Batağan 3:70b, görsel
KULAKLI FOK
ana madde Fok 6:323b
ilgili madde Hayvan göçü 8:109a
KULAKLI FOLYA
ilgili maddeler
Çarpan balıklar 4:257a, görsel
Vatoz ve folya 18:311a
KULAKLI KUZEY FOKU
ilgili madde Fok 6:324a, görsel
KULAKSIZ FOK
ana madde Fok 6:321b, görsel
KULAK ZARI ortakulağı dışkulak yolundan ayıran üç katmandan oluşan, koni biçiminde zar; ses dalgalarını alarak ortakulaktaki kemikçiklere iletir; kan damarları ve duyu sinirleri yönünden zengin olduğu için ağrıya çok duyarlıdır
ilgili madde Kulak 11:95b vd., görsel
KULAN *bak.* **ASYA YABAN EŞEĞİ**
KULE
ilgili maddeler
Mimarlık 12:227b
Selanik: Beyaz Kule: görsel 15:109
Şato 16:245b, görsel
•*kule adları, örn.* Beyazıt Kulesi; Eiffel Kulesi; Galata Kulesi; Kız Kulesi; Pisa Kulesi
KULE ATLAMA spor
ilgili madde Yüzme ve dalma 19:225a
KULE DEĞİRMEN
ilgili madde Rüzgâr enerjisi 14:316b, görsel
KULELİ ASKERİ LİSESİ İstanbul; kuruluşu 1846
ilgili madde Askeri okullar 2:62b
KULELİ VAKASI 14 Eylül 1859; Abdülmecid'i devirmeyi amaçlayan darbe ve suikast girişimi; Abdülmecid'in 1856 Islahat Fermanı ile Hıristiyanlar'a tanıdığı ayrıcalıklara ve imparatorluktaki ayrılıkçı hareketlere karşı çıkan bir grup aydının kurduğu Fedaiyun Cemiyeti'nce düzenlendi; ihbar üzerine yakalanan dernek üyeleri Kuleli Kışlası'nda yargılandıkları için olay bu adla anıldı; üyelerin hepsi ömür boyu kalebentlik cezasına çarptırıldı
KUL HİMMET Türk halk şairi, ö. 17. yy; Alevi-Bektaşi şiirinin en ünlü adlarındandır; coşkulu deyişleri ve yalın anlatımıyla yaygın bir ün kazanmış, şiirleri günümüze kadar okunagelmiştir
ilgili madde Halk edebiyatı 8:14b
"KULLERVO SENFONİSİ" Sibelius'un bestesi
ilgili madde Sibelius 15:190a
KULP Diyarbakır'ın ilçesi; kuzey kesimi dağlıktır; ekime elverişli alanları az olduğundan daha çok hayvancılık yapılır; nüf. (1990): ilçe 50.482, kasaba 7.472
KULPLU BEYGİR
ana madde Jimnastik 9:216b, görsel
KULU Konya'nın ilçesi; Haymana ve Cihanbeyli yaylaları arasında yer alır; ekonomisi tarıma dayalıdır; nüf. (1990): ilçe 56.712., kasaba 17.425
KULUÇKA yumurtanın, gelişip çatlaması için en uygun sıcaklık ve nem koşullarında tutulması; bazı yılanlar, ilkel memeliler ve bütün kuşlar kuluçkaya yatarlar
ilgili maddeler
Kuş 11:125a, 125b
Tavuk 17:87a
Üreme 18:284a
Yumurta 19:201b
KULUÇKA DÖNEMİ bir mikrobun ya da herhangi bir hastalık etkeninin vücuda girişi ile hastalık belirtilerinin ortaya çıkması arasında geçen süre
ilgili maddeler
Çocuk hastalıkları 5:23b
Karantina 10:44b
KULUNCAK Malatya'nın ilçesi; daha önce Darende ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 14.378, kasaba 2.240
KUM İran'da kent; Şiiler için önemli bir din merkezidir; birçok cami, türbe ve medrese bulunur; 1979 İslam Devrimi'nin önderi Ayetullah Humeyni de kenti merkez olarak kullanmıştır; nüf. 637.700 (1985 tah.)
ilgili madde İran 9:68a, 68b
KUM ufalanmış kayaç
madde başlığı Kum ve çakıl 11:100a, görsel
ilgili maddeler
Aşındırıcı 2:104b, 105b
Isı 8:236b
Kumtaşı 11:98a vd.
Kumul 11:99a vd.
Kuvars 11:141b
Sahra Çölü 15:12b
Sıva ve alçı 15:185b vd.
Toprak 17:248a, 248b, görsel
KUM ADACIĞI *bak.* **KEY**
KUMANLAR Kıpçaklar'ın batı kolunu oluşturan büyük kabile; 13. yy başlarında Macarlar'la ilişki kurdular ve Hıristiyanlık'ı benimsediler; Moğol istilasından sonra büyük bölümü Macaristan'a sığındı ve zamanla Macarlar arasında eridi
KUMAR bir oyunun, yarışmanın ya da olayın sonucu üzerine, kazanç elde etmek amacıyla, ortaya değerli bir şey ya da para koymak; bazı kumar oyunlarının sonucunu yalnızca şans belirler, bazılarında ise beceri, eğitim ve ustalık da rol oynar; genellikle bütün ülkelerde yasaklanmış, ku-

tutum; Eski Yunanlı Pyrrhon'la başlayan ve yeniçağda Montaigne, Hume, Kierkegaard gibi düşünürlerle süren bir gelişme çizgisi izlemiştir
"KUŞLAR" Aristofanes'in tiyatro oyunu
ilgili madde Aristofanes 2:8a
KUŞPALAZI *bak.* **DİFTERİ**
KUŞSU DİNOZOR
ana madde Dinozor 5:237a vd.
KUŞSÜTÜ
ilgili madde Güvercin ve kumru 7:310b
KUŞTÜYÜ
madde başlığı Kuştüyü 11:128b, görsel
ana madde Kuş 11:120b vd.
KUŞ ÜVEZİ
ilgili madde Üvez 18:284b
KUŞ YUVASI ÇORBASI bazı yelyutan türlerinin ot, saman parçalarını tükürükle birleştirerek yaptıkları fincan biçimindeki yuvalarla hazırlanan, Çin mutfağına özgü çorba
ilgili madde Kuş 11:125b
KUT, EL- *bak.* **KUT-ÜL-AMARE**
"KUTADGU BİLİG" Yusuf Has Hacıb'in yapıtı
ilgili maddeler
Aruz 2:50b
Karahanlılar 10:35a
Mesnevi 12:166a
Şiir sanatı 16:273a
Türk edebiyatı 18:36b
KUTALMIŞOĞLU SÜLEYMAN ŞAH Anadolu Şelçuklu hükümdarı, ö. 1086; Anadolu Selçuklu Devleti'nin kurucusudur; 1072'de Anadolu içlerine akınlara başladı; 1075'te İznik'i ele geçirerek başkent yaptı; Bizans'taki karışıklıklardan yararlanarak egemenliğini güçlendirdi; bu gelişmeler Büyük Selçuklu hükümdarı Melikşah'ın tepkisiyle karşılaştı; Melikşah'ın kardeşi Tutuş'la giriştiği savaşta öldü
ilgili madde Anadolu Selçuklu Devleti 1:249b vd.
KUTAN *bak.* **PELİKAN**
KUTLU, AYLA Türk kadın yazar, d. 1938; yapıtlarında Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminden günümüze kadar yaşanan çeşitli toplumsal ve siyasal olayları işledi; *Bir Göçmen Kuştu O* (1985) adlı romanıyla Madaralı Roman Ödülü'nü aldı; öbür önemli yapıtları *Tutsaklar* (1983), *Hoşçakal Umut* (1987) ve *Sen de Gitme Triyandafilis*'tir (1990)
KUTSAL AYNAK
ilgili madde Aynak 2:237a
"KUTSAL BAKİRE VE ÇOCUK" heykel
ilgili madde Heykel: görsel 8:143
KUTSAL BOKBÖCEĞİ
ilgili madde Bokböceği 3:269a
KUTSAL EMANETLER Hz. Muhammed'e, çevresindekilere (sahabelere) ve öbür peygamberlere ait olduğu kabul edilerek korunan eşya; bugün Topkapı Sarayı'ndaki Hırka-i Saadet Dairesi'nde bulunan bu eşyalar, halifeliğin bir simgesi olarak Yavuz Sultan Selim tarafından Mısır'dan getirilmiştir; Hz. Muhammed'in hırkası, sancağı, iki kılıcı, yayı ve asası, Hz. Davud'un kılıcı, Hz. Musa'nın asası ve sahabelerin kılıçları en önemlileridir
ilgili maddeler
Abbasiler 1:12b
Topkapı Sarayı 17:240b
KUTSAL GÜN
madde başlığı Bayramlar ve kutsal günler 3:103a
•Berat Kandili; Kadir Gecesi; Mevlit Kandili; Miraç Kandili; Regaip Kandili
"KUTSAL HAZİNE AVCILARI" Spielberg'in filmi
ilgili madde Sinema 15:234a
KUTSAL KABİR KİLİSESİ Kudüs; Hz. İsa'nın çarmıha gerildikten sonra gömüldüğü kabul edilen yerde bulunan kilise; ilk kilise 336'da, bugünkü 1810'da yapıldı; çeşitli Hıristiyan gruplarca ayinler düzenlenir
ilgili madde Kudüs 11:90b
KUTSAL KÂSE Arthur efsanesinde, Kral Arthur ile şövalyelerinin aradıkları kâse; Hz. İsa'nın Son Yemek'te kullandığı, sonra da Arimatealı Yusuf'un çarmıhtaki İsa'nın kanını topladığı kâse olduğuna inanılırdı; 20. yy'a kadar, edebiyatta sık sık işlenen konulardan biri olmuştur
ilgili madde Hac 7:316a
KUTSAL KİTAP
madde başlığı Kutsal Kitap 11:130a, görsel
ilgili maddeler
Alman edebiyatı 1:160b
Hıristiyanlık 8:151b
İngiliz edebiyatı 9:22a
İsa, Hz. 9:80a vd.
Latince 11:213a
Lût Gölü Ruloları 11:292b
Protestan Kilisesi 14:149a vd.
Reform 14:207a
Yunanca 19:206a
•İncil; Tevrat
KUTSAL METİNLER kutsal ya da tanrısal bir varlığı ya da gerçekliği açıkladığı inancıyla, değişik dinlerce temel alınan metinler
KUTSAL ROMA-GERMEN İMPARATORLUĞU
madde başlığı Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu 11:131b, görsel, harita
ilgili maddeler
Almanya 1:168a
Avusturya İmparatorluğu 2:210a vd.
Fransa 7:27b
Habsburg hanedanı 7:314a
Otuz Yıl Savaşları 13:252b vd.
Polonya 14:113a
Roma İmparatorluğu 14:268b
Rönesans 14:287b
KUTSAL RUH Hıristiyanlık'ta, Baba ve Oğul'la birlikte Kutsal Üçleme'nin üçüncü kişisi; sanat yapıtlarında çoğunlukla beyaz bir güvercin biçiminde betimlenir
ilgili maddeler
Hıristiyanlık 8:151a
İsa, Hz. 9:80b
Katolik Kilisesi 10:97a
KUTSAL SANDIK Musevilik; sinagoglarda, Tevrat metinlerinin yazılı olduğu parşömen ruloların saklandığı bezemeli sandık; sinagogun en kutsal yeri ve ibadetin odağıdır; sandığın her açılışında ve kapanışında tören düzenlenir
ilgili maddeler
Sinagog 15:216b
Yahudiler ve Musevilik 19:76a
"KUTSAL SIĞINAK" Faulkner'ın romanı
ilgili madde Faulkner 6:265a
KUTSAL TOPRAKLAR Hıristiyanlar'ın, kutsal saydıkları bugünkü Filistin topraklarına verdikleri ad
ilgili maddeler
Filistin 6:299a
Haçlı Seferleri 7:319a
Keşifler 10:192b
Şövalyelik 16:290a
•Kudüs
KUTSAMA AYİNİ Hıristiyanlık
ilgili maddeler
Hıristiyanlık 8:151a
Katolik Kilisesi 10:97a
KUTUBALIĞI *bak.* **İNEKBALIĞI**
KUTU KUTU çocuk oyunu
ilgili madde Çocuk oyunları 5:33a
KUTUP coğrafya
ilgili madde Dünya 6:7b, 9a
•Güney Kutbu; Kuzey Kutbu
KUTUP magnetizma
ilgili maddeler
Magnetik kutuplar 11:321a vd.
Magnetizma 11:322a
•Güney magnetik kutbu; Kuzey magnetik kutbu
KUTUP AYISI *ya da* **Beyaz ayı** Kuzey Kutup Bölgesi'nde yaşayan beyaz ayı; hem karada, hem denizde hızlı hareket edebilen çevik bir hayvandır; foklar ve balıklarla beslenir; uzunluğu y. 2,3 m, omuz yüksekliği y. 1,6 m'dir; genellikle 2 yavru doğurur ve yavrular 18 ay boyunca annelerinin yanında kalır; sayıları çok azaldığı için koruma altına alınmıştır
ana madde Ayı 2:233b, görsel
ilgili maddeler
Kıl 10:204b
Koruyucu renklenme 11:21a
Kuzey Kutup Bölgesi 11:162b, görsel
KUTUP ÇEVRESİ AKINTISI
ilgili madde Deniz akıntıları 5:147a
KUTUP IŞIKLARI
madde başlığı Kutup ışıkları 11:133b, görsel
ilgili maddeler
Atmosfer 2:151a
Van Allen kuşakları 18:296b
KUTUPLANMA *bak.* **POLARILMA**
KUTUPLARIN KEŞFİ
madde başlığı Kutupların keşfi 11:134b, görsel, harita
ilgili maddeler
Antarktika 1:290b
Kuzey Kutup Bölgesi 11:160a
•*kâşifler, örn.* Amundsen; Scott
KUTUPSAL KOORDİNAT
ana madde Koordinat sistemleri 10:334a
KUTUP SUMRUSU koyu kırmızı gagalı, martıya benzer kuş; en uzun göç yolculuğunu gerçekleştirir
ana madde Sumru 16:182b, görsel
ilgili maddeler
Hayvan göçü 8:108b
Kuş 11:124b
KUTUP TAVŞANI
ilgili madde Tavşan 17:86a
KUTUP TİLKİSİ Kuzey Kutup Bölgesi'nde yaşayan tilki türü; kulakları yuvarlak, burun çıkıntısı kısa, ayak tabanları kürkle örtülüdür; kürkü yazın mavimsi gri, kışın beyazdır
ilgili maddeler
Koruyucu renklenme: görsel 11:22
Tilki 17:198b
KUTUP YILDIZI
madde başlığı Kutup Yıldızı 11:140a,

görsel
ilgili madde Takımyıldız 16:302b vd.
KUT-ÜL-AMARE *ya da* **el-Kut** Irak
ilgili madde Birinci Dünya Savaşı 3:207a
KUVADRANTİDLER meteor yağmuru; en kolay izlenebilenlerden biridir
ilgili madde Meteor ve meteorit 12:174b
KUVAKİYUTLAR halk
ilgili maddeler
Amerika Yerlileri 1:231b
Maske 12:90b, görsel
KUVANTUM fizikte, enerji, elektrik yükü, açısal momentum ya da başka niteliklere ilişkin birim; terim, "belirli bir miktar" anlamındaki Latince *quantum* sözcüğünden türetilmiştir
ilgili maddeler
Bohr 3:268b
Işık 8:255a
Kuvantum kuramı 11:141a
KUVANTUM KURAMI
madde başlığı Kuvantum kuramı 11:141a
ilgili maddeler
Bohr 3:269a
Heisenberg 8:117b
Planck 14:88b
KUVANTUM MEKANİĞİ
ilgili maddeler
Fizik 6:308b
Heisenberg 8:117b
Kuvantum kuramı 11:141a
Pauling 14:34b
KUVANTUM SAYISI atom, atom çekirdeği ya da temel parçacık gibi fiziksel bir sistemin durumunu tanımlayan tamsayı ya da buçuklu sayıların ortak adı; çoğunlukla enerji, elektrik yükü, momentum gibi kuvantumlaşmış özelliklere ilişkindir
ilgili maddeler
Bohr 3:269a
Kuvantum kuramı 11:141a
KUVARK fizikte, birbirlerine kopmaz bağlarla bağlanarak bütün öbür temel parçacıkların ve maddenin yapıtaşlarını oluşturduğu kabul edilen temel parçacık gruplarının ortak adı; varlıkları ABD'li fizikçi Murray Gell-Mann tarafından öne sürülmüştür
ilgili madde Temel parçacıklar 17:143b
KUVARS
madde başlığı Kuvars 11:141a, görsel
ilgili maddeler
Aşındırıcı 2:105b
Çinicilik 4:323a
Hesap makinesi 8:136b
Kristal 11:79a vd., görsel
Kum ve çakıl 11:100a, 101b
Mineral 12:237a, görsel
Ölçme 13:269b
Saat 14:320a vd.
Sesüstü dalgalar 15:151b
KUVARSİT sertleşerek kuvars kayacına dönüşmüş kumtaşı; bu dönüşüm ya yüksek sıcaklık ve basınç etkisiyle (metakuvarsit) ya da yeraltı sularındaki silisyumun çökelmesiyle (ortokuvarsit) gerçekleşir; kar gibi beyaz, gözeneksiz, üstü ve kırık yüzeyleri tümüyle pürüzsüz bir kayaçtır
ilgili maddeler
Kayaç 10:116a
Kumtaşı 11:98a
Kuvars 11:141b
KUVARS KRİSTALLİ SAAT
ana madde Saat 14:320a vd., görsel
KUVATERNER DÖNEM *bak.* **DÖRDÜNCÜ DÖNEM**
KUVA-YI İNZİBATİYE İstanbul hükümetinin Kuva-yı Milliye'ye karşı oluşturduğu askeri güç
ilgili madde Kurtuluş Savaşı 11:116a
KUVA-YI MİLLİYE Kurtuluş Savaşı'nı yürüten ulusal direniş kuvvetleri
ilgili maddeler
Anzavur Ayaklanması 1:304a vd.
Atatürk 2:122a
Kurtuluş Savaşı 11:116a
"KUVÂYI MİLLİYE" *ya da* **"Kurtuluş Savaşı Destanı"** Nâzım Hikmet'in şiir kitabı
ilgili maddeler
Nâzım Hikmet 13:43b
Şiir sanatı 16:272b
KUVAZAR
madde başlığı Kuvazar 11:141b
ana madde Radyoastronomi 14:189a vd.
ilgili maddeler
Astronomi 2:77b
Doppler etkisi 5:301b
Evren 6:237b
Gökada 7:195b
KUVEYT ülke
madde başlığı Kuveyt 11:142b, harita
ilgili madde Saddam Hüseyin 14:329b
KUVEYT kent, Kuveyt
ilgili madde Kuveyt 11:143b, görsel
KUVÖZ erken doğan bebeklerin özel bakıma alındığı aygıt
ilgili maddeler
Bebek 3:107b
Doğum 5:276a
Hastane 8:48b, görsel
KUVVET
madde başlığı Kuvvet ve hareket 11:143b
ana madde İvme 9:154b vd.
ilgili maddeler
Enerji 6:153a vd.
Güç 7:246a
Jet motoru 9:211b
Makine 12:14a vd.
Mekanik 12:126a vd., görsel
Moment 12:263a vd.
Sürtünme 16:207b
Temel parçacıklar 17:143a
•Ağırlık; Kütle; Merkezkaç kuvvet
KUVVET ÇİZGİSİ elektrik alanında hareket eden elektrik yükünün izlediği yol
ilgili madde Magnetizma 11:322b
KUVVETLER AYRILIĞI devletin yasama, yürütme ve yargı işlevlerinin ayrı ve bağımsız organlar arasında bölünmesi; böylece iktidarın keyfilik ve aşırılıklarının sınırlanacağı ileri sürülmüştür
ilgili maddeler
Siyasal ve yerel yönetim 15:285a
Yargı sistemi 19:105a
KUVVETLER BİRLİĞİ
ilgili madde Siyasal ve yerel yönetim 15:285a
KUYBIŞEV SSCB'de kent; 1586'da, Volga Irmağı'ndaki taşımacılığı korumak amacıyla kuruldu; aynı adı taşıyan yönetim biriminin merkezidir; 1935'e kadar Samara adıyla anılırdı; Volga-Ural petrol yatakları bölgesinin sanayi merkezidir; nüf. 1.257.000 (1989)
ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:12b
KUYRUK hayvanlarda, vücudun arka ucundaki çıkıntı ya da omurganın dışarıya doğru uzantısı; suda yaşayan hayvanların temel yer değiştirme organıdır; sincaplar gibi ağaçta yaşayan hayvanlarda denge organı olarak ya da sıçrarken dümen gibi kullanılır; bazen de savunma (oklukirpi), iletişim (köpek), uyarı (çıngıraklı yılan) ve avlanma (timsah) gibi değişik işlevlere uyarlanmıştır
ilgili madde İnsanın kökeni 9:55a
KUYRUK uçak
ilgili madde Uçak 18:153b, görsel
KUYRUKKAKAN
madde başlığı Kuyrukkakan 11:145a, görsel
KUYRUKLU KELEBEK kutup bölgeleri dışında yeryüzünün hemen her yerinde görülebilen gündüz kelebeği; arka kanat uçları genellikle kuyruk gibi uzamıştır; siyah, mavi ya da yeşil zemin üstüne sarı, kavuniçi, kırmızı, yeşil ve mavi desenlerle bezelidir; parlak renkli larvaları yapraklarla beslenir
ilgili madde Kelebek: görsel 10:146
KUYRUKLU PİYANO
ilgili madde Piyano 14:87b, görsel
KUYRUKLUYILDIZ
madde başlığı Kuyrukluyıldız 11:145a, görsel
ilgili maddeler
Astroloji 2:68a vd.
Güneş sistemi 7:272b
Meteor ve meteorit 12:174a
KUYRUKSALLAYAN
madde başlığı Kuyruksallayan 11:149a, görsel
KUYRUKSOKUMU KEMİĞİ
ilgili maddeler
İnsanın kökeni 9:55b
İskelet 9:90a
KUYRUKSÜREN
madde başlığı Kuyruksüren 11:149b, görsel
ilgili madde Soyu tükenmiş hayvanlar 16:32a
KUYU jeoloji
madde başlığı Kuyu 11:150a, görsel
ilgili madde Su dağıtım sistemi 16:158b, 160b
•Artezyen
"KUYU" Erksan'ın filmi
ilgili madde Türk sineması 18:136b, 137b, görsel
KUYUCAK Aydın'ın ilçesi; Büyük Menderes Ovası'nın bir bölümünü kapsar; temel geçim kaynağı tarım ve tarıma dayalı sanayidir; Türkiye'nin ilk jeotermal enerji santralı 1984'te ilçedeki Kızıldere köyü yakınlarında kurulmuştur; nüf. (1990): ilçe 32.583, kasaba 7.779
"KUYUCAKLI YUSUF" Sabahattin Ali'nin romanı
ilgili madde Sabahattin Ali 14:325b
KUYUCU MURAD PAŞA Osmanlı sadrazamı, 1521-1611
ilgili madde Celali Ayaklanmaları 4:146a
KUYUMCULUK değerli metal ve taşlardan süs eşyası ve mücevher yapma sanatı; geçmişi eskiçağa kadar uzanır
ilgili maddeler
Alaşım 1:137a
Altın 1:188a
Ayar damgası 2:221a

madde başlığı Kuzgun 11:163a, görsel
ilgili madde Kuş 11:120b, 124a
KUZİNE
ilgili madde Soba 15:296a, görsel
KUZNETSK Sibirya'da bölge
ilgili madde Sibirya 15:192b
KUZU
ilgili maddeler
Et 6:213a vd.
Hayvan davranışı 8:105b
KUZU ISPANAĞI *ya da* **Yaz ıspanağı**
ilgili madde Ispanak 8:245b
KUZUKULAĞI
madde başlığı Kuzukulağı 11:163b, görsel
KUZUKULAĞI ASİDİ *bak.* **OKSALİK ASİT**
KÜBA
madde başlığı Küba 11:164a, görsel, harita
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:213a
Batı Hint Adaları 3:73a vd.
Castro 4:132a
Havana 8:81b vd.
İspanya-Amerika Savaşı 9:107a vd.
Kennedy 10:168b
•Guevara
KÜBA BUNALIMI 1962; Küba'daki SSCB füzeleri nedeniyle ABD, 22 Ekim 1962'de Küba'ya abluka uygulamaya başladı; Sovyetler yeni füze göndermemeyi ve var olanları sökmeyi kabul ettiler; ABD de 20 Kasım'da ablukayı kaldırdı
ilgili maddeler
Kruşçev 11:82b
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:25a
KÜBA DEVRİMİ 1959
ilgili maddeler
Devrim 5:209a
Havana 8:82a
Küba 11:167a
KÜBİT uzunluk birimi
ilgili maddeler
Ölçme 13:266a, görsel
Tarım tarihi 17:23a
KÜBİZM
madde başlığı Kübizm 11:167b, görsel
ilgili maddeler
Braque 4:16a
Picasso 14:69a
Postmodernizm 14:136a
Resim sanatı 14:232b
KÜÇÜK, FAZIL Kıbrıslı Türk siyaset adamı, 1906-84; Lausanne'da tıp eğitimi gördü; Kıbrıs Türkleri'nin örgütlenmesi için çalıştı ve uluslararası toplantılara katılarak Türk tarafının haklarını savundu; 1960'ta kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin cumhurbaşkanı yardımcısı oldu; 1973'te görevinden, 1975'te siyasetten çekildi
ilgili madde Kıbrıs 10:202b
KÜÇÜK AĞAÇKAKAN
ilgili madde Ağaçkakan 1:73a, görsel
KÜÇÜK AMERİKA Antarktika; Kainan Koyu yakınında, Ross Buzlası'nın kuzeydoğu ucunda ABD askeri üssü; 1928'de, Richard E. Byrd'ün keşif gezileri için kuruldu; sonradan Byrd ve başkaları tarafından genişletildi ve geliştirildi
ilgili madde Kutupların keşfi 11:139a
KÜÇÜKANDONİADİS, LEFTER *bak.* **LEFTER**
KÜÇÜK ANTİLLER Karayib Denizi'nde küçük adalar topluluğu; Batı Hint Adaları'nın parçasıdır; Rüzgârüstü ve Rüzgâraltı adalarını da kapsar
ana madde Batı Hint Adaları 3:73a vd.
KÜÇÜKAYI kuzey yarıkürede takımyıldız; Latince adı *Ursa Minor*, Kutup Yıldızı'nı içerir
ilgili madde Takımyıldız 16:302b
KÜÇÜK AZI
ilgili madde Dişler 5:243b
KÜÇÜK BATAĞAN Avrupa ve Asya'da yaygın olarak bulunan dalıcı kuş
ilgili madde Batağan 3:70b, görsel
"KÜÇÜK BİR GECE MÜZİĞİ" Mozart'ın serenadı
ilgili madde Mozart 12:298b
KÜÇÜK CENNETKUŞU
ilgili madde Cennetkuşu 4:158a
KÜÇÜKÇEKMECE İstanbul'un ilçesi; daha önce anakent sınırları içinde bir semtti; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 479.419, kent 469.431
KÜÇÜKÇEKMECE GÖLÜ Marmara Bölgesi'nde, İstanbul'un 15 km batısında lagün; y. öl. 16 km^2
ilgili maddeler
Göl 7:202a
İstanbul 9:116b
KÜÇÜK DALICIMARTI
ilgili madde Dalıcımartı 5:69b, görsel
"KÜÇÜK DANSÇI" Degas'nın heykeli
ilgili madde Degas: görsel 5:105
"KÜÇÜK DENİZKIZI" Kopenhag'da heykel, Danimarka
ilgili madde Kopenhag 11:7b
KÜÇÜKDİL yumuşak damağın gerisinde yer alan, hareketli ve kasılgan etsi uzantı; yutkunmada ve konuşmada rol oynar
ilgili maddeler
Konuşma 10:320b
Solunum 15:317a, görsel
KÜÇÜK DOLAŞIM
ilgili madde Kan 9:302b
"KÜÇÜK ERKEKLER" Alcott'ın çocuk romanı
ilgili madde Alcott 1:139b
KÜÇÜK GEZEGEN *ya da* **Asteroit**
madde başlığı Küçük gezegen 11:169a, görsel
ilgili maddeler
Gezegen 7:143b
Güneş sistemi 7:272b
KÜÇÜKHİNDİSTANCEVİZİ
madde başlığı Küçükhindistancevizi 11:170a, görsel
ilgili maddeler
Baharat 2:271b
Yağ 19:67a
KÜÇÜK İSMAİL Osmanlı ortaoyunu sanatçısı, 1854-1928; ortaoyununun son temsilcilerindendir; Pişekâr rolünde Kavuklu Hamdi• ile başarılı bir ikili oluşturdu; kendi kurduğu toplulukta tuluat oyunları ve Batı geleneğinde komediler sahneye koydu
ilgili madde Ortaoyunu: görsel 13:226
"KÜÇÜK KADINLAR" Alcott'ın çocuk romanı
ilgili madde Alcott 1:139b
"KÜÇÜK KARA BALIK" Behrengi'nin öyküleri
ilgili maddeler
Behrengi 3:118a
Çocuk edebiyatı 5:18a, görsel
KÜÇÜK KARINCAYİYEN *bak.* **TAMANDUA**
KÜÇÜK KAYNARCA ANTLAŞMASI 1774
madde başlığı Küçük Kaynarca Antlaşması 11:170b
ilgili maddeler
Boğazlar Sorunu 3:266b
Kapitülasyon 10:15b
Kırım Hanlığı 10:216b
Osmanlı İmparatorluğu 13:237a
KÜÇÜKKÖPEK kuzey yarıkürede takımyıldız; Latince adı *Canis Minor*
ilgili madde Takımyıldız 16:303a
KÜÇÜK MEHMED AĞA Türk besteci, ö. y. 1800
ilgili madde Türk müziği 18:120a
KÜÇÜK MENDERES IRMAĞI Ege Bölgesi; Bozdağlar'dan doğar; uzunluğu 175 km; ırmağın taşıdığı alüvyonlar eskiden bir liman kenti olan Efes'in karanın içlerinde kalmasına neden olmuştur
ilgili maddeler
Delta 5:115b
Ege Bölgesi 6:61b
İzmir 9:172a
KÜÇÜK MENDERES OVASI Ege Bölgesi
ilgili maddeler
Ege Bölgesi 6:61a
İzmir 9:172a
KÜÇÜK PANDA *ya da* **Kızıl panda**
ana madde Panda 13:307a
"KÜÇÜK PRENS" Saint-Exupéry'nin romanı
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:12b, görsel
Fransız edebiyatı 7:43a
Saint-Exupéry 15:17a
KÜÇÜK SAHNE tiyatro topluluğu, İstanbul
ilgili maddeler
Ertuğrul 6:175b
Türk tiyatrosu 18:147b vd.
KÜÇÜK TOBAGO ADASI Trinidad ve Tobago; kuşlar için doğal koruma bölgesi
ilgili madde Trinidad ve Tobago 17:288b
"KÜÇÜMEN" Haslet Soyöz'ün karikatür tipi
ilgili madde Çocuk edebiyatı: görsel 5:17
KÜELA Afrika'da yaşayan, kahverengi tüylü, küçük ötücükuş; son derece kalabalık sürüler halinde dolaşır; sık sık ekinleri yağmaladığı için çiftçilerce zararlı kabul edilir
ilgili madde Kuş 11:126a
KÜF MANTARLARI
ana madde Mantarlar 12:50b
ilgili maddeler
Asalak ve çürükçül canlılar 2:54a
Penisilin 14:44b
KÜKREYEN KIRKLAR
ilgili madde Rüzgâr 14:313a
KÜKÜRT
madde başlığı Kükürt 11:171b
ilgili maddeler
Madencilik 11:317b
Mineral: görsel 12:236
Protein 14:148a
Sülfürik asit 16:199b
KÜKÜRT DİOKSİT
ana madde Kükürt 11:172a
ilgili maddeler
Asit yağmuru 2:61a
Doğayı koruma 5:263a

Pas 14:16a
Priestley 14:144a
Sülfürik asit 16:200a

KÜKÜRT KELEBEĞİ
ilgili madde Kelebek: görsel 10:146

KÜKÜRTLÜ HİDROJEN *bak.* **HİDROJEN SÜLFÜR**

KÜLÇE *ya da* **Kütük** *ya da* **İngot** depolamaya, taşınmaya ya da işlenmeye elverişli biçim ve boyutlarda, özellikle uzun tuğlalar ya da kütükler halinde dökülmüş metal kütlesi
ilgili madde Demir ve çelik 5:130a, görsel

KÜLEBİ, CAHİT Türk şair, d. 1917; halk şiiri geleneğine yaslanan yalın, duyarlı şiirleriyle tanındı; Anadolu'yu ve Anadolu insanını romantik gerçekçi bir bakışla anlattı
ilgili maddeler
Destan 5:199b
Türk edebiyatı 18:40b, görsel

KÜLEK BOĞAZI *bak.* **GÜLEK BOĞAZI**

KÜLKEDİSİ *ya da* **Cinderella** ünlü bir Avrupa halk masalının kahramanı genç kız; kötü kalpli üvey annesinin ve kıskanç üvey ablalarının engellemelerine karşın, bir perinin yardımıyla gittiği baloda prens ona âşık olur
ilgili madde Periler ve peri masalları 14:48a, görsel

"KÜLKEDİSİ" Rossini'nin operası
ilgili madde Rossini 14:282b

KÜLLEME MANTARLARI çeşitli bitkilerde asalak yaşayan ve külleme hastalığına yol açan asklımantarların ortak adı; görünümleri açık ya da koyu gri tonlarında, tozlu bir örümcek ağını andırır
ilgili maddeler
Canlılar: görsel 4:122
Mantarlar 12:52a
Yağmur ormanları 19:70b

KÜLLENME ÇARŞAMBASI Hıristiyanlık'ta Büyük Perhiz'in ilk günü; kilise tarihinin başlarında, tövbeyi simgelemek için günahkârların üzerine kül serpildiğinden bu adla anılır

KÜLLİYE mimarlık
ilgili maddeler
Cami 4:108a
Edirne: II. Bayezid Külliyesi: görsel 6:43

KÜLLÜ SU odun külünün suda bekletilmesi ya da kaynatılmasıyla elde edilen güçlü alkali sıvı
ilgili maddeler
Ağartma 1:75b
Baz 3:104b

KÜLTE *bak.* **KAYAÇ**

KÜLTEPE *ya da* **Kaniş** *ya da* **Neşa** Kayseri kentinin 20 km kuzeydoğusunda höyük; Tunç ve Demir çağları ile Helenistik ve Roma dönemlerinde yoğun bir yerleşmeye tanık olduğu saptandı; Asurlular'ın Kaniş Kurumu adını verdikleri ticaret kolonisinde çok sayıda tablet bulundu; çanak çömlek buluntuları da çok zengindir
ilgili maddeler
Altın: altın kadeh: görsel 1:184
Arkeoloji: toprak kâse: görsel 2:25
Hititler 8:186a
Kapadokya 10:10a
Tunç Çağı 17:322b vd.

KÜLTİGİN Göktürk komutanı, 684-731; Bilge Kağan'ın kardeşi; Kapağan Kağan döneminde (692-716) savaşlara katıldı; ağabeyi Bilge Kağan'ın tahta çıkmasında rol oynadı; onun döneminde ordunun komutanlığını üstlendi; ölümünden sonra anısına bir yazıt dikildi
ilgili maddeler
Bilge Kağan 3:170b
Göktürkler 7:200a

KÜLTİGİN YAZITI
ilgili madde Orhun Anıtları 13:200a

KÜLTİVATÖR yabani otları öldürmek amacıyla toprağı karıştırmakta kullanılan tarım aleti; 1870'de atla çekilen bir kültivatörle günde 6 ha işleniyordu; 20. yy'da, aynı anda birkaç sırayı işleyebilen makineler geliştirildi; bunların dar, kısa ve kıvrık uçlu dişleri vardır
ilgili madde Tarım makineleri 17:18b, 19a

KÜLTÜR antropoloji
madde başlığı Kültür 11:172b
ilgili maddeler
Dil 5:227a
Irk 8:231a
İnsanın kökeni 9:55b
Toplum bilimleri 17:247b
•*kıtalar, ülkeler, bölgeler ve halklar, örn.* Afrika; Amerika Yerlileri; Anadolu Beylikleri; Anadolu Selçukluları; Bretanya; Çin; Eski Yunan

KÜLTÜR DEVRİMİ Çin; 1960'ların sonlarında Çin Halk Cumhuriyeti'nde gelişen siyasal, toplumsal ve kültürel hareket; Çinli önder Mao Çe-Tung tarafından siyasal muhalefeti etkisiz kılmak, revizyonizmle mücadele etmek ve devrimci düşünceyi yeniden egemen kılmak için başlatıldı; tam adı Büyük Proleter Kültür Devrimi'dir
ilgili maddeler
Çin Halk Cumhuriyeti 4:322b
Devrim 5:209a
Mao Çe-Tung 12:56a

KÜLTÜREL ANTROPOLOJİ
ilgili madde Antropoloji 1:302a

KÜLTÜR İNCİSİ

KÜLTÜR MANTARI

KÜLTÜR PARK Bursa
ilgili madde Bursa 4:71b

KÜLTÜRPARK İzmir
ilgili maddeler
Hayvanat bahçesi 8:101b
Park 13:334b
Sergi, fuar ve panayırlar 15:137b

KÜLTÜR SARAYI Bükreş, Romanya
ilgili madde Bükreş: görsel 4:81

KÜMBET Anadolu ve Büyük Selçuklu mimarisinde anıtmezar
ilgili maddeler
Anadolu Beylikleri: görsel 1:247
Anadolu Selçuklu Devleti 1:255b, görsel
Bitlis: görsel 3:238
Büyük Selçuklu Devleti 4:94b
Erzincan: görsel 6:178
Türbe 18:22b, görsel

KÜME matematik
ana madde Kümeler kuramı 11:173a vd.
ilgili madde Sayı 15:85a

KÜMEBULUT *bak.* **KÜMÜLÜS**

KÜMES HAYVANI eti, yumurtası ve tüyü için yetiştirilen kuşların ortak adı; tavuk, ördek, hindi ve kaz yaygın olarak yetiştirilirken beçtavuğu ve güvercin yetiştiriciliği genellikle yerel olarak önem taşır
ilgili maddeler
Aşçılık 2:99b
Et 6:213a, 213b
Tarım tarihi 17:31a
Tarım ve hayvancılık 17:40a vd.
•Hindi; Kaz; Ördek; Tavuk

KÜMÜLONİMBUS bulut
ilgili maddeler
Bulut 4:56b, görsel
Rüzgâr 14:314b

KÜMÜLÜS *ya da* **Kümebulut** üst bölümü yuvarlak ve kabarık, tabanı genellikle düz olan bulut tipi
ilgili maddeler
Bulut 4:56b, 57a, görsel
Hava durumu: görsel 8:70

KÜP altı eşit kareden oluşan kapalı geometrik şekil
ilgili maddeler
Alan ve hacim 1:131b, görsel
Geometri 7:129b, görsel
Kristal 11:77a

KÜPE
ilgili maddeler
Altın: Etrüsk işçiliği: görsel 1:185
Değerli taşlar ve mücevherler: görsel 5:109
Tunç Çağı: Truva işçiliği: görsel 17:324

KÜPEÇİÇEĞİ
madde başlığı Küpeçiçeği 11:174b, görsel
ilgili madde Çiçek: görsel 4:294

KÜPKÖK
ilgili madde Aritmetik 2:12b

KÜR, PINAR Türk kadın yazar, d. 1943; öykülerinde ve romanlarında toplumsal baskılar altındaki bireyin iç dünyasını yansıttı; yeni biçim arayışlarıyla dikkati çekti; başlıca romanları *Yarın Yarın* (1976) ile *Asılacak Kadın*'dır (1979); *Akışı Olmayan Sular* (1983) kitabıyla da 1984 Sait Faik Hikâye Armağanı'nı kazandı
ilgili madde Türk edebiyatı 18:41a, görsel

KÜRAR tropik bitkilerden elde edilen ve kaslarda felce yol açan zehir; Güney Amerika Yerlileri'nce ok zehri olarak kullanılırdı
ilgili maddeler
Alkaloit 1:153b
Tetanos 17:165a

KÜRDİSTAN İran'ın kuzeybatısında il; 1961'de oluşturuldu; y.öl. 24.998 km^2, merkezi Senendec; İÖ 7. yy'da İskit Krallığı'nın parçasıydı; 11. yy'da Selçuklular tarafından ele geçirildi; ilin batısını Zagros Dağları, doğusunu yüksek bir yayla kaplar; nüfusun büyük çoğunluğunu Sünni Kürtler oluşturur; tarım en önemli etkinliktir; nüf. 1.078.415 (1986)

KÜRDİSTAN İŞÇİ PARTİSİ *bak.* **PKK**

KÜRE Kastamonu'nun ilçesi; topraklarını Küre Dağları engebelendirir; ilçede Karadeniz İşletmesi'nce işletilen bakır yatakları vardır; geçim kaynakları madencilik, tarım ve ormancılıktır; nüf. (1990): ilçe 14.026, kasaba 3.749
ilgili madde Kastamonu 10:86b

KÜRE geometri
ilgili madde Alan ve hacim 1:131b, görsel

KÜRE DAĞLARI *ya da* **İsfendiyar Dağları** Karadeniz Bölgesi
ilgili maddeler

L

ilgili madde Fındık 6:278a
LAMBRETTA
ilgili madde Motosiklet: görsel 12:291
LAMEL botanik
ilgili madde Mantarlar 12:51a
LAMEL optik
ilgili madde Mikroskop 12:215b
LAMİNARYA suyosunu
ilgili madde Yosunlar: görsel 19:190
LANAI ADASI *ya da* **Ananas Adası** Hawaii
ilgili madde Hawaii 8:89a
LANCASHIRE İngiltere'nin kuzeybatı kesiminde il; y.öl. 3.064 km^2; dokumacılık, madencilik, hayvancılık ve kıyı kesimlerinde turizm gelişmiştir; başlıca kentleri Lancaster ve Preston'dır; nüf. 1.382.000 (1988 tah.)
LANCASTER hava taşıtı
ilgili maddeler
Bomba 3:283b
Havacılık tarihi 8:64b
LANCASTER, BURT ABD'li sinema oyuncusu, d. 1913; güçlü bir fiziksel yapının altında duyarlı bir kişiliği barındıran karakterleri başarıyla canlandırdı; *İnsanlar Yaşadıkça* (1953), *Kırmızı Gül* (1955), *Alcatraz Kuşçusu* (1962) ve *Leopar* (1963) en ünlü filmleridir; 1960'ta Oskar Ödülü'nü almıştır
ilgili madde Bertolucci 3:147b
LANCASTER HANEDANI İngiliz kraliyet ailesi; John of Gaunt'la başlar; 1399-1461 arasında tahta çıkan IV. Henry, V. Henry ve VI. Henry bu ailedendir; Güller Savaşı'na, Lancaster ve York hanedanları arasındaki taht mücadelesi yol açmıştı
ilgili maddeler
Güller Savaşı 7:254b vd.
Henry 8:127b
İngiltere 9:41b
LANCELOT, SIR Yuvarlak Masa şövalyesi; Kral Arthur'un karısı Guinevere'in âşığı; bu aşk Kutsal Kâse'yi bulmasını engelledi ve Arthur'un ölümüne, Yuvarlak Masa'nın dağılmasına neden oldu; Sir Galahad'ın babasıdır
ilgili madde Arthur 2:45a
LANÇOU *bak.* **LANZHOU**
LAND, EDWIN ABD'li bilim adamı, d. 1909; fotoğrafların banyo ve baskı işlemlerinin tek aşamada yapılmasını sağlayan bir yöntem geliştirdi; ışığın polarılması üzerine yaptığı çalışmalar, polaroid fotoğraf makinelerinin, güneş gözlüklerinin ve öbür optik aygıtların geliştirilmesini sağladı
LANDES Fransa'nın güneybatısında ormanlık kıyı bölgesi; eskiden kumullarla kaplıydı
ilgili madde Kumul 11:99b
LANDON binek arabası
ilgili madde Ulaşım 18:182a
LANDSTEINER, KARL Avusturyalı immünoloji ve patoloji bilgini, 1868-1943; kan gruplarının varlığını saptadı
ilgili madde Kan 9:304a
LANG, ANDREW İskoç yazar, 1844-1912; tarih, mitoloji, edebiyat vb. konusunda kitaplar yazmıştır
ilgili madde Periler ve peri masalları 14:48a
LANG, FRITZ Avusturya asıllı ABD'li film yönetmeni, 1890-1976; Dışavurumculuk akımının önde gelen temsilcilerindendir; insanın yazgısı karşısındaki çaresizliğini işleyen filmleri görsel düzenlemenin başyapıtları olarak kabul edilir; *Metropolis* (1926), *M* (1931) ve *Öfke* (1936) filmlerinden bazılarıdır
ilgili maddeler
Buñuel 4:60b
Dışavurumculuk 5:211b
Sinema 15:230b
LANGE, DAVID Yeni Zelanda başbakanı, d. 1942; hukuk öğreniminden sonra avukatlığa başladı; 1977'de parlamentoya girdi; 1983'te İşçi Partisi'nin başkanlığına seçildi; 1984-89 arasında başbakanlık görevini üstlendi; ülkenin en genç başbakanıydı
LANGEN, EUGEN Alman mühendis, 1833-95; Nikolaus Otto'yla birlikte ilk içten yanmalı motorların seri üretimini başlattı
ilgili madde İçten yanmalı motor 8:285a
LANGERHANS ADACIKLARI
ilgili madde Salgıbezi 15:31a, 32a
LANGLAND, WILLIAM İngiliz şair, y. 1330 - y. 1400
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:20a
LANGUEDOC Fransa'da tarihi bölge; Akdeniz düzlüklerinde özgün bir güney uygarlığının merkezi, önemli bir Roma kentiydi; ortaçağda yoğun bir dinsel baskıyla yerle bir edildi; 18. yy'da bir Protestanlık merkezi olarak toplumsal huzursuzluklara sahne oldu; bugün birçok göçmen işçiyi barındırmaktadır
LANGUR
ilgili madde Maymun 12:117b
LANGUST
ilgili madde Istakoz 8:250b
LANOLİN
ilgili madde Koyun 11:27a
LANTAN lantanitler• dizisinden element; simgesi La, atom numarası 57, bağıl atom kütlesi 138,91; adını, "gözden kaçmak" anlamındaki Yunanca *lanthanein* sözcüğünden alan çok yumuşak, sünek, dövülebilir, gümüşsü bir metaldir; mişmetal adlı alaşımda % 25 oranında bulunur; 1839'da keşfedilmişir
LANTANİTLER *ya da* **Azrak toprak metalleri** periyotlar cetvelinde, skandiyumu, itriyumu ve lantanla başlayıp lütesyumla sona eren art arda 15 elementi içeren dizi; çoğu renkli bileşikler oluşturan, sünek, gümüşsü beyaz metallerdir
ilgili maddeler
Periyotlar cetveli 14:50a
Platin 14:98b
LANTERNA deniz feneri, Cenova, İtalya
ilgili madde Cenova 4:159b
LAOKOON Yunan mitolojisi
ilgili madde Truva Savaşı 17:304b
LAOMEDON Yunan mitolojisi
ilgili maddeler
Poseidon 14:132a
Truva 17:302a
LAOS
madde başlığı Laos 11:199b, görsel, harita
LAOZI Çinli filozof, ü. İÖ 6. yy; Çin Taoculuğu'nun ilk düşünürü; birkaç kişi tarafından yazılmış olduğu düşünülse de, *Aklın Erdemi* adlı kitabın yazarı olarak kabul edilir; Budacılık'tan çok etkilenmiş olan bu kitap Taocu felsefenin bir klasiğidir
ilgili maddeler
Din 5:230b
Taoculuk 16:334a vd., görsel
Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:237b
LAPAROSKOP
ilgili madde Tıp 17:184a
LA PAZ Bolivya
madde başlığı La Paz 11:201a
ilgili madde Bolivya 3:278b, görsel
LA PAZ IRMAĞI Bolivya
ilgili madde La Paz 11:201a
LAP DİLİ *bak.* **LAPONCA**
LA PEDRERA Barselona, İspanya
ilgili madde Barselona 3:47b
LAPİNA
madde başlığı Lapina ve çırçır 11:201b, görsel
ilgili madde Asalak ayıklayıcı balıklar: görsel 2:51
LAPLACE, PIERRE SIMON Fransız matematikçi, 1749-1827; gök mekaniğine önemli katkılarda bulunmuş, Newton'ın kütleçekim yasasından yola çıkarak Güneş sisteminin kararlığını göstermiştir
LAPLAR *bak.* **LAPONLAR**
LA PLATA Arjantin'de kent; Buenos Aires eyaletinin merkezi; kentte önemli et paketleme tesisleri bulunur; nüf. 454.884 (1980)
ilgili madde Arjantin 2:14b
LAPONCA *ya da* **Lap dili**
ilgili maddeler
Avrupa dilleri 2:186b
Dil 5:226b
Laponya 11:202b
LAPONLAR *ya da* **Laplar** halk
ana madde Laponya 11:202a vd., görsel
ilgili maddeler
Finlandiya 6:303a
Norveç 13:106a, 106b
LAPONYA Avrupa'da bölge
madde başlığı Laponya 11:202a
ilgili maddeler
Finlandiya 6:303a
Rengeyiği 14:213b
LAPSEKİ Çanakkale'nin ilçesi; Biga Yarımadası'nın kuzeyinde; ekonomisi tarım ve balıkçılığa dayalıdır; en çok tahıl, üzüm ve zeytin yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 24.545, kasaba 5.789
ilgili madde Çanakkale 4:245a
LAPTEV DENİZİ Kuzey Sibirya'da, Kuzey Buz Denizi'ne komşu deniz; y.öl. 714.000 km^2; eskiden Sibirya Denizi olan adı, 18. yy'da ilk kez kıyılarının haritasını çıkaran Laptev Kardeşler'in anısına 1935'te Laptev'e dönüştürüldü; yılın büyük bölümünde buzla kaplıdır; ırmak ağızlarında yaşayan topluluklar balıkçılıkla geçinir; en önemli limanı Tiksi'dir
ilgili madde Lena Irmağı 11:228a
LAR Roma mitolojisi
ilgili madde Roma İmparatorluğu 14:271a, 272a
LARDERELLO İtalya
ilgili madde Jeotermal enerji 9:211a
LARENJİT *ya da* **Gırtlak iltihabı** gırtlağın örselenmeye ya da bakteri enfeksiyonlarına bağlı olarak iltihaplanması; belirtileri mukozanın kanlanarak şişmesi ve balgam salgılamasıdır; nezle, grip, difteri ve verem gibi hastalıklar larenjite yol açabilir; çok sigara içenlerde, alkoliklerde ve ses tellerini aşırı zorlayanlarda da kronik larenjit görülebilir
ilgili maddeler

Konuşma bozuklukları 10:321b
Solunum 15:320b

LAR GİBONU *ya da* **Beyaz elli gibon**
ilgili madde Gibon 7:148a

LARNAKA Kıbrıs'ta liman kenti; Kition ve Pyla burunları arasındaki koyda yer alır; Kıbrıslı Zenon'un doğum yeridir; Osmanlı yönetimi sırasında gelişen limanından daha çok patates ve çimento ihraç edilir; 1874'ten bu yana Kıbrıs Türk yönetimi altındadır; nüf. 35.823 (1982)

LA ROCHELLE Fransa'da, Biskay Körfezi'nde liman kenti; 16. yy'da Protestanlar'ın kalesiydi
ilgili maddeler
Kale ve tahkimat: görsel 9:279
Richelieu 14:238b

LAROUSSE, PIERRE Fransız dilbilimci; yazar ve yayımcı, 1817-75; yayımladığı sözlük, ansiklopedi, eğitim ve başvuru yapıtlarıyla tanınır
ilgili maddeler
Ansiklopedi 1:284b
Sözlük 16:41a

LARSA Irak'ta ilkçağ kenti; Babil İmparatorluğu'nun başkentiydi; tarihöncesi dönemlerde kuruldu; en parlak dönemini, Naplanum'la başlayan bağımsız hanedan (İÖ y. 2025) yönetiminde yaşadı
ilgili madde Babil ve Asur uygarlıkları 2:251a

LARVA
madde başlığı Larva 11:203a, görsel
ana madde Böcek 3:327b, 330a, 332a, görsel
ilgili maddeler
Güve 7:308a, 308b
Sinek 15:222b, görsel
Sivrisinek: görsel 15:268
Zararlı hayvanlar 19:237a

LA SALLE, ROBERT Fransız kâşif, 1643-87; Mississippi Irmağı'nı aşarak Meksika Körfezi'ne ulaşan ilk Avrupalı'dır; 1682'de Mississippi havzası üzerinde Fransız egemenliğini ilan ederek bölgeye XVI. Louis onuruna Louisiana adını verdi
ilgili madde Büyük Göller Yöresi 4:85b

LA SCALA İtalya'da, Milano'da opera binası; 1776'da açıldı; mimarı Piermarini'dir
ilgili madde Milano 12:217b

LASCAUX MAĞARASI Dordogne, Fransa; hepsi de kazıma, çizim ya da boyayla yapılmış hayvan motifleri olan tarihöncesi duvar resimleriyle ünlüdür; mağaranın av ve büyü törenlerinin merkezi olarak kullanıldığı sanılır; 1940'ta bulunmuştur
ilgili maddeler
İlkel dinler 8:329b
Mağara insanları 11:329a
Mağara sanatı 11:330a

LASER *ya da* **Lazer**
madde başlığı Laser 11:204b, görsel
ilgili maddeler
Cerrahi 4:163a
Hologram 8:202a, görsel
Işık 8:254b, görsel
Kaynak 10:124b
Radyo 14:181b
Takım tezgâhları 16:299b
Tank 16:322a
Teknoloji 17:123a

LASER CERRAHİSİ
ilgili madde Cerrahi 4:163a

LASER FÜZYONU
ilgili madde Nükleer enerji 13:123a

LAS PALMAS İspanya'nın Kanarya Adaları'nda kent; Büyük Kanarya Adası'nın en büyük kentidir; 15. yy'da kuruldu; ekonomisi turizme dayanır; muz, domates ve öteki tarım ürünleri ihraç edilir; kentin 6,4 km kuzeyinde büyük petrol boşaltma tesisleri bulunan önemli bir liman vardır; nüf. 379.693 (1986 tah.)

LASSEN DAĞI California, ABD; 1914-21 arasında etkin durumda olan bir yanardağdır; yüksekliği 3.187 m
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:203a
Yanardağ: tablo 19:84

LAS VEGAS ABD'nin Nevada eyaletinde kent; yöreye ilk olarak, artezyen kuyuları nedeniyle Mormonlar yerleşti; 1905'te demiryolunun ulaşmasıyla kentin büyümesi hızlandı; 1931'de kumar yasallaştı; yıl boyunca turist çeken gazinoları ve otelleriyle ünlü bir dinlence yeridir; nüf. 193.240 (1986 tah.)

LATEKS bazı bitki hücrelerinde bulunan ve dokular arasında özel kanallarla taşınan sütsü akışkan; özellikle kauçukağacının, katılaştığında ham kauçuğa dönüşen sütsü sıvısı için kullanılır
ilgili madde Kauçuk 10:99b, 101a vd., görsel

LATERANO ANTLAŞMASI 1929
ilgili maddeler
Papa 13:309b
Vatikan 18:310a

LATERNA bir kolla döndürülen ve çivili bir silindirle org borularından ve körüklerden oluşan çalgı; bazen sokak piyanosu gibi çalgılar için de aynı terim kullanılır

LATHAM, HUBERT Fransız havacı, 1883-1912; 1909'da Manş Denizi'ni uçakla aşmaya çalıştıysa da başaramadı
ilgili madde Blériot 3:259a

LATİFE HANIM soyadı **Uşaklıgil** Atatürk'ün eşi, 1898-1975; İzmir'in tanınmış bir ailesindendi; 10 Eylül 1922'de İzmir'e giren Atatürk'ü evlerinde konuk etti; 1923'te Atatürk'le evlendi, 1925'te boşandılar; bundan sonraki yaşamını İzmir ve İstanbul'da geçirdi
ilgili madde Atatürk 2:124b, görsel

LATİMERYA *ya da* **Koelakant**
madde başlığı Latimerya 11:207b, görsel
ilgili madde Balık 2:306b

LATİN ALFABESİ dünyada en çok kullanılan yazı sistemi; İÖ 600'den önce, kökeni Kuzey Sami alfabesine kadar uzanan Etrüsk alfabesinden geliştirilmiştir; en eski yazıt İÖ 7. yy'dan kalmadır; 26 harf vardır; Türkiye'de, bazı değişikliklerle, 1928'de kabul edilmiş, 1929'da kullanılmaya başlamıştır
ilgili maddeler
Alfabe 1:145b, görsel
Atatürk 2:127a
Latince 11:212b
Yazı 19:124b
Yazım kuralları 19:127a

LATİN AMERİKA
madde başlığı Latin Amerika 11:208b
ilgili madde Güney Amerika 7:286b

LATİN AMERİKA EDEBİYATI
madde başlığı Latin Amerika edebiyatı 11:208b, görsel
•*yazarların adları, örn.* Asturias; Garcia Marquez

LATİNCE
madde başlığı Latince 11:212a
ilgili maddeler
Avrupa dilleri 2:186b
Eğitim 6:67a
Fransız edebiyatı 7:37a vd.
İngiliz edebiyatı 9:20a
İtalyan edebiyatı 9:150a vd.
Roman dilleri 14:275a
Yazı 19:124b
Yunanca 19:204a
•Latin alfabesi

LATİNÇİÇEĞİ
madde başlığı Latinçiçeği 11:214b, görsel

LATİN YELKENİ
ilgili madde Gemi ve gemi yapımı 7:112b

LATIUM İtalya'da tarihi bölge; Latinler'in anayurdudur
ilgili maddeler
Latince 11:212a
Roma İmparatorluğu 14:260b, 261a

LA TOUR, GEORGES DE Fransız ressam, 1593-1652
•"Aziz Sebastian'a Ağıt"

"LA TRAVIATA" Verdi'nin operası
ilgili maddeler
Dumas 5:311b
Opera 13:190a
Verdi 18:321b

"LA TRAVIATA" Zeffirelli'nin filmi
ilgili madde Sinema: görsel 15:233

LATTUADA, ALBERTO İtalyan film yönetmeni, d. 1914
ilgili madde Fellini 6:269a

LAUDA, NIKI Avusturyalı otomobil yarışçısı, d. 1949; beş Grand Prix yarışı kazanarak 1975'te dünya şampiyonu oldu; 1976 Alman Grand Prix'sinde tehlikeli biçimde yaralandıysa da, 1977 ve 1984'te yeniden dünya şampiyonluğunu kazandı
ilgili madde Otomobil yarışı 13:251a

LAUGHTON, CHARLES İngiliz asıllı ABD'li tiyatro ve sinema oyuncusu, 1899-1962; *Kadınlar Celladı* (1933) filmindeki VIII. Henry rolüyle Oskar Ödülü'nü aldı; *Gemide İsyan* (1935) ve *Beklenmeyen Şahit* (1957) öbür önemli filmleridir
ilgili madde Sinema 15:232a

LAUREL-HARDY Hollywood sinemasının ilk büyük komedi ikilisi; Stan Laurel (1890-1965) ve Oliver Hardy'nin (1892-1957) oluşturduğu bu ikiliyle 1920-50 arasında 200'den fazla film çevrilmiştir
ilgili maddeler
Sinema 15:231a
Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:223b

LAUSANNE *ya da* **Lozan** İsviçre'de kent; ülkenin batısındaki Vaud kantonunun merkezi; Cenevre Gölü'nün kuzey kıyısında 1890'da kurulan üniversitenin başlangıcı 1537'lere uzanır; hassas aletler, deri eşya, basımcılık başlıca sanayi dallarıdır; Simplon Tüneli ile birbirine bağlanan Paris-Milano ticaret yolu üzerindedir; nüf. 123.468 (1989)

LAV
madde başlığı Lav 11:215a, görsel
ilgili maddeler
Bazalt 3:105b vd.

Mayalanma 12:111a
Tıp 17:182b
LEFF Ü NEŞR edebiyat
ilgili madde Söz sanatları 16:44b
LEFKOŞE Kıbrıs
madde başlığı Lefkoşe 11:223b
LEFTER soyadı **Küçükandoniadis** Rum asıllı Türk futbolcu, d. 1925: Türk futbolunun yetiştirdiği en iyi forvet oyuncularındandır; 1947-64 arasında Fenerbahçe'de oynadı; 50 kez milli takıma seçilen ilk futbolcu oldu; üstün tekniği ve kıvrak stiliyle döneminin simgesi haline geldi
LÉGER, FERNAND Fransız ressam, 1881-1955; çağdaş teknolojik gelişmelerden büyük ölçüde etkilendi; anıtsal mekanik biçimleri ve çarpıcı renkleriyle ayırt edilen "makine sanatı"nı geliştirdi; Cézanne'dan, Kübizm'den ve çağdaş şairlerden esinlendi
LEGHORN tavuk suyu
ilgili maddeler
Tarım ve hayvancılık 17:40b
Tavuk 17:86b
LÉGION D'HONNEUR Fransa'nın en yüksek onur nişanı; 1802'de I. Napolyon tarafından konmuştur
ana madde Madalya ve nişanlar 11:309a, görsel
LEĞEN *ya da* **Kalça kemeri** insanda gövdeyi bacaklara bağlayan kemik yapı; gövdeye ve bacaklara destek olur, bağırsakları, boşaltım ve iç üreme organlarını barındırır; sağrı kemiğiyle birbirine bağlanan bir çift kalça kemiğinden oluşur; kadında erkektekinden daha geniştir
ilgili maddeler
Cinsellik ve eşey 4:195a
Doğum 5:274a
İskelet 9:90a
LE HAVRE Fransa'da liman kenti; Manş Denizi'nde, Sen Halici üzerinde, Paris'ten 216 km uzaklıkta; limanı 1517'de I. François tarafından yaptırıldı; İkinci Dünya Savaşı'nda dörtte üçü yıkıldıysa da, sonradan yeniden yapıldı; Fransa'nın İngiltere ve İrlanda'ya düzenli feribot seferleri olan ikinci limanı ve önemli bir sanayi merkezidir; nüf. 198.700 (1982)
ilgili madde Liman 11:258b
LEHÇE
madde başlığı Lehçe 11:224a
ilgili maddeler
Avrupa dilleri 2:185a vd.
Fransa 7:27a
Türk dilleri 18:35a vd.
Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:236a
"LEHÇE-İ OSMANİ" Ahmed Vefik Paşa'nın hazırladığı sözlük
ilgili maddeler
Ahmed Vefik Paşa 1:92b
Türkçülük 18:31b
LEHİM
ana madde Lehimleme 11:224b vd.
ilgili maddeler
Alaşım 1:136a
Kalay 9:274a
Kurşun 11:108a
LEHİSTAN Osmanlılar döneminde Polonya'ya verilen ad
•Polonya
LEIBNIZ, GOTTFRIED WILHELM Alman bilim adamı ve düşünür, 1646-1716
madde başlığı Leibniz 11:226a, görsel
ilgili maddeler
Aydınlanma Çağı 2:228b
Diferansiyel ve integral hesap 5:217a
Hesap makinesi 8:138a
Newton 13:67a
Rasyonalizm 14:203a
LEIDEN Hollanda'da kent; Lahey'in kuzeydoğusunda, Zuidholland'da Eski ve Yeni Ren ırmaklarının birleştiği noktada yer alır; 922'de adından söz ediliyordu; 16. yy'da önemli bir dokuma ve basım merkezi oldu; üniversitesi 1575'te kuruldu; Rembrandt'ın doğum yeri, Pilgrim Keşişleri'nin geçici yurdudur; 19. yy'da sanayileşmesine karşılık birçok tarihsel yapıyı barındırır; yöredeki deniz sayfiyelerinin yanı sıra peynir ve sığır pazarlarıyla ünlüdür; nüf. 104.668 (1985 tah.)
ilgili madde Botanik bahçeleri 3:309b
LEIDEN ŞİŞESİ
ilgili madde Sığaç 15:174a, görsel
LEIF ERIKSSON Norveçli kâşif, ü. 11. yy; Kızıl Erik'in oğlu; Kuzey Amerika'ya ayak basan ilk Avrupalı olduğu sanılır; İS y. 1002'de Kral I. Olav Tryggvason tarafından Grönland'da Hıristiyanlık'ı yaymakla görevlendirildi; yolda rotasından saparak Kuzey Amerika kıyılarında, Nova Scotia ile Cod Burnu arasındaki bölgede karaya çıktı
ilgili maddeler
Kanada 9:313b
Keşifler 10:192a
Kolomb 10:304a
Vikingler 19:15a
LEIPZIG Almanya
madde başlığı Leipzig 11:227a, görsel
ilgili maddeler
Alman Demokratik Cumhuriyeti 1:158a
Bach Ailesi 2:258a
LEIPZIG FUARI Almanya
ilgili madde Leipzig 11:227a vd.
LEIPZIG SAVAŞI 1813; I. Napolyon'un komutasındaki Fransız ordusunun 16, 18 ve 19 Ekim 1813'te giriştiği üç çarpışma; Prusyalılar, Avusturyalılar, Ruslar ve İsveçliler'den oluşan Müttefikler Fransız ordusunu yenilgiye uğrattılar
ilgili madde Napolyon Savaşları 13:37a
LEJYON Roma ordusunda 3.000-6.000 kişiden oluşan, ağır silahlarla donatılmış piyade birliği; Roma ordusunun çekirdeğini oluşturur
ilgili maddeler
Kara kuvvetleri 10:37b
Roma İmparatorluğu 14:262b
Savaş ve savaş araçları 15:77b
LEJYONER Romalı asker
ilgili maddeler
Roma İmparatorluğu: görsel 14:263
Taşımacılık 17:71a
•**LEJYONER HASTALIĞI** ilk kez 1976'da tanımlanan zatürree türü; bir savaş gazileri derneği olan Amerikan Lejyonu'nun toplantısından sonra 182 lejyoner hastalandığı ve içlerinden 29'u öldüğü için bu adla anıldı; belirtileri yüksek ateş ve öksürüktür; özellikle yaşlıları ya da sağlık durumu iyi olmayanları etkiler; 1976'daki olayda hastalık etkeninin klimadaki suya bulaşarak yayıldığı sanılıyor; antibiyotiklerle tedavi edilebilir
LEKELİHUMMA *bak.* **TİFÜS**
LEKELİ SEMENDER
ilgili madde Semender 15:117b, görsel
LELEGLER halk
ilgili maddeler
Bodrum 3:261a
Efes 6:49b
İyonya 9:158b
İzmir 9:173a
LEMAN GÖLÜ *bak.* **CENEVRE GÖLÜ**
LE MANS Fransa'da kent; Pas de Loire'da Sarthe ilinin merkezi; Romalılar'ca tahkim edildi; sık sık savaşlara sahne oldu ve işgallere uğradı; çok büyük bir katedrali vardır; 19. yy ortalarından bu yana motor ve elektrik sanayileri gelişmiştir; ünlü 24 saatlik otomobil yarışı bu kentte yapılır; nüf. 145.976 (1982)
LEMMİNG
madde başlığı Lemming 11:227b, görsel
ilgili madde Hayvan göçü 8:109a
LEMMON, JACK ABD'li sinema oyuncusu, d. 1925; özellikle komedilerde başarılı oldu; *Belalı Kaptan* (1955) filmiyle yardımcı erkek oyuncu, *Kaptan Zor Durumda* (1973) filmiyle de en iyi erkek oyuncu dalında Oskar Ödülü'nü aldı; *Bazıları Sıcak Sever* (1959), *Garsoniyer* (1960), *Büyük Yarış* (1965), *Dünyanın Kaderi* (1979) ve *Kayıp* (1982) en ünlü filmleridir
LE MONNIER KRATERİ Ay
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:250a
LEMPA IRMAĞI Orta Amerika; Guatemala'dan doğar, Honduras'tan geçip El Salvador'a girer ve Guija Gölü'nün içinden akarak Büyük Okyanus'a dökülür
ilgili madde El Salvador 6:138b
LEMUR *bak.* **MAKİ**
LENA IRMAĞI SSCB
madde başlığı Lena Irmağı 11:228a
LENDL, IVAN Çekoslovak tenisçi, d. 1960; 1984, 1986 ve 1987'de Fransa, 1985, 1986 ve 1987'de Amerika, 1989 ve 1990'da Avustralya açık tenis turnuvalarını kazandı; 1986 ve 1987'de Wimbledon'da final oynadı
ilgili madde Tenis 17:147b
LENF *ya da* **Akkan** vücuttaki bütün hücrelere ulaşan ve kan ile dokular arasındaki alışverişte aracılık eden renksiz sıvı; bakterileri ve istenmeyen yabancı maddeleri, zararsız hale getirilmek üzere lenf düğümlerine taşır; proteinleri ve öbür büyük molekülleri dokulardan alıp kana verir
ana madde Lenf sistemi 11:228b vd.
ilgili maddeler
Bağışıklık 2:267a
Kan 9:299b
L'ENFANT, PIERRE-CHARLES Fransız mühendis ve mimar, 1754-1825
ilgili madde Washington 19:43a
LENF DAMARI lenf sıvısının vücutta dolaşımını sağlayan ince damar
ana madde Lenf sistemi 11:228b vd.
ilgili madde Bağırsak 2:265b
LENF DÜĞÜMÜ lenf sistemi içinde yer alan ve temel görevi lenf sıvısındaki yabancı maddeleri süzerek vücuda zarar vermelerini engellemek olan yapı
ana madde Lenf sistemi 11:229b
ilgili maddeler
Bağışıklık 2:267a
Kan 9:301b
LENFOMA lenf dokusunda gelişen kötü

çe'ye *Miss Sara Sampson* (1753-55) ve *Emilia Galotti* (1772) adlı trajedileri, *Laokon* (1766) adlı incelemesi, *Minna von Barnhelm* (1767) adlı güldürüsü ve *Bilge Nathan* (1779) adlı dramatik şiiri çevrilmiştir
ilgili maddeler
Alman edebiyatı 1:161b, görsel
Tiyatro sanatı 17:215a
LEŞÇİL tümüyle ya da bir ölçüde leşle beslenen hayvan; akbaba ve leşböceği gibi bazı hayvanlar yalnızca leşle beslenir; leşçil omurgalılar ise (örn. sırtlanlar) gerektiğinde avlanabilir
ilgili maddeler
Akbaba 1:105b
Sırtlan 15:182b
LEŞ KARGASI
ilgili madde Karga 10:62a, görsel
LETONYA Avrupa'da bölge
madde başlığı Letonya 11:239a
ilgili maddeler
Birinci Dünya Savaşı 3:210b
İkinci Dünya Savaşı 8:298a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:16a
LETONYA SOVYET SOSYALİST CUMHURİYETİ SSCB
ana madde Letonya 11:239a
LEUKİPPOS Eski Yunanlı filozof, ü. İÖ 5. yy
ilgili maddeler
Fizik 6:308a
Yunanca 19:205a
"LEUKİPPOS KIZLARININ KAÇIRILIŞI" Rubens'in tablosu
ilgili madde Rubens 14:294b
LEUVEN *bak.* **LOUVAIN**
LEVANTEN Osmanlı döneminde, özellikle Tanzimat sonrasında, İstanbul'da ve büyük liman kentlerinde yaşayan ve ticaretle uğraşan, Müslüman olmayan azınlıklara verilen ad
ilgili maddeler
İçel 8:276a
İzmir 9:175b
Prens Adaları 14:141a
LEVASSOR, EMILE Fransız mucit, y. 1844-97
ilgili madde Motorlu taşıtlar 12:281b
LE VAU, LOUIS Fransız mimar, 1612-70
ilgili madde Versailles 18:328a
LEVEND, AGÂH SIRRI Türk yazar ve edebiyat tarihçisi, 1894-1978; Türk dil ve edebiyat tarihini bilimsel bir yaklaşımla inceledi; 1963-66 arasında Türk Dil Kurumu başkanlığı yaptı
ilgili madde Türk edebiyatı 18:41b
LEVENT Osmanlı Devleti'nde bazı deniz askerleri ile eyalet ve sancaklarda güvenlik işlerinde çalışan askerlere verilen ad; deniz leventleri bir tür paralı deniz piyadesiydi; deniz savaşlarında topun öne çıkmasıyla önemleri giderek azaldı; kara leventleri ise Celali Ayaklanmaları sırasında yönetim düzeni bozulunca işsiz kaldılar ve çeteler oluşturarak yağmacılığa, soygunculuğa başladılar; leventlerin yarattığı bu olaylar 18. yy sonlarına kadar sürdü
LE VERRIER, URBAIN Fransız astronom, 1811-77; salt matematik hesaplara dayanarak Neptün'ün varlığını saptamıştır
ilgili maddeler
Astronomi 2:74b
Neptün 13:56b
LEVHA TEKTONİĞİ yerkabuğunu oluşturan 12 ya da daha çok sayıda sert levhanın, erimiş kayaçlar üzerindeki hareketini tanımlayan kuram; yeryüzündeki sıradağların, yanardağların vb. oluşumunu bu hareketlerle açıklar
ana madde Dünya 6:14a vd.
ilgili madde Jeofizik 9:199b
LEVHA ZIRH
ana madde Zırh 19:253a vd.
LEVİLİLER Eski Ahit'in üçüncü kitabı; dinsel törenlere ilişkin kuralları içerir
ilgili madde İbrani edebiyatı 8:264b
LÉVI-STRAUSS, CLAUDE Fransız antropolog, d. 1908; 20. yy'ın en büyük antropologlarından biri ve Yapısalcılık akımının başta gelen temsilcilerindendir; akrabalık ilişkileri, din ve mitlerin çözümlenmesi üzerinde öncü çalışmalar yaptı; *Irk ve Tarih* (1952), *Yaban Düşünce* (1962), *Mit ve Anlam* (1977) yapıtlarından bazılarıdır
LEVİTSKİ, DİMİTRİ Rus ressam, 1735-1822
ilgili maddeler
Resim sanatı 14:229b
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği: tablo: görsel 16:15
LEVNİ Osmanlı minyatür sanatçısı, ö. 1732 ya da 1733
madde başlığı Levni 11:240a
ilgili maddeler
Atasözleri 2:115b
Minyatür 12:241a
Tanbur: minyatür: görsel 16:316
LEVREK
madde başlığı Levrek 11:241a, görsel
LEVYE *bak.* **KALDIRAÇ**
LEWES, GEORGE HENRY İngiliz yazar, 1817-78
ilgili madde Eliot 6:129b vd.
LEWIS, CARL ABD'li atlet, d. 1961; 1980'lerin ortalarında dünyanın en hızlı koşucusu olarak tanındı; 1984 Olimpiyatları'nda 100 m, 200 m, 4 x 100 m engelli ve uzun atlama dallarında altın madalya aldı; 1983'te 100 m, engelli koşu ve uzun atlamada dünya şampiyonu oldu
LEWIS, SINCLAIR ABD'li yazar, 1885-1951; ABD kasaba yaşamını yergili bir biçimde ele aldı; *Ana Cadde* (1920), *İbret* (1922) ve *Seni Sevmek Kaderim* (1945) yapıtlarından bazılarıdır
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:225a
LEYLA HANIM Osmanlı kadın divan şairi, ö. 1848; Mevlevi tarikatına bağlanarak tasavvuf ve din konularında şiirler yazdı
ilgili madde Türk edebiyatı 18:37a
LEYLA HANIM *bak.* **SAZ, LEYLA**
"LEYLA İLE MECNUN" bir Arap söylencesine dayanan aşk öyküsü; Leyla ile evlenemeyen Kays'ın çöllere düşüp mecnun (deli) gibi dolaşmasını anlatan ve sonunda her ikisinin de ölümüyle biten öykü; İran ve Türk edebiyatında mesnevi konusu olarak pek çok kez işlenmiştir; bunlardan en ünlüleri Genceli Nizami ile Fuzuli'nin mesnevileridir
ilgili madde Destan 5:199b
LEYLAK
madde başlığı Leylak 11:242a, görsel
ilgili maddeler
Çiçek: görsel 4:295
Yaprak 19:98a
"LEYLA VE MECNUN" Fuzuli'nin mesnevisi
ilgili madde Fuzuli 7:59b, 60a
LEYLEK
madde başlığı Leylek 11:242b, görsel
ilgili madde Kuş 11:125a
•Marabu
LEZBİYEN
ilgili madde Cinsellik ve eşey 4:196b
LHASA Tibet'in başkenti
madde başlığı Lhasa 11:243b
ilgili madde Tibet 17:193a vd., görsel
LHOTSE DAĞI Asya; Nepal-Tibet (Çin) sınırında yer alır; Himalayalar'ın bir parçasıdır ve bir sırtla Everest Dağı'na bağlanır, dünyanın en yüksek doruklarından biridir; yüksekliği 8.516 m; ilk tırmanışı 1956'da Luchsinger ve Reiss adlı iki İsviçreli yapmıştır
ilgili madde Everest Dağı 6:226b
LIĞ *bak.* **ALÜVYON**
Lİ Konfüçyüs felsefesi
ilgili madde Konfüçyüs ve Konfüçyüsçülük 10:315a
LIAODONG YARIMADASI *ya da* **Liaotung Yarımadası** Çin
ilgili madde Mançurya 12:34b
LİAO IRMAĞI pinyin **Liao He** okunuşu *Liaohı* Çin'de, Liaoning yönetim bölgesi ile İç Moğolistan özerk bölgesinde; uzunluğu 1.345 km; su hacmi mevsimden mevsime büyük farklılık gösterir
ilgili maddeler
Çin Halk Cumhuriyeti 4:310b
Mançurya 12:34b
LİAOTUNG YARIMADASI *bak.* **LIAODONG YARIMADASI**
LİBERALİZM iktisadi ve siyasal düşünce akımı; devletin halka tanıdığı özgürlükleri artırması gerektiğini savunur; devlet yurttaşın haklarını savunmalı, bu haklara saygı göstermelidir; devletin yasal etkinliğinin sınırları konusunda liberaller arasında farklı görüşler vardır
LİBERYA
madde başlığı Liberya 11:244b, görsel, harita
ilgili maddeler
Deniz taşımacılığı 5:178a
Maske 12:90b
Siyah Amerikalılar 15:270a
LI BO Çinli şair, 701-762
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:237b
LİBRA astronomi *bak.* **TERAZİ**
LİBRE kütle birimi *bak.* **PAUND**
LİBRETTO bir opera, operet ya da başka bir müzik yapıtının sözlerini içeren kitap ya da kitapçık
ilgili madde Opera 13:187b
LIBREVILLE Gabon'un başkenti; Gabon Irmağı'nın halicinde yer alır; 1849'da, azatlı köleler için bir yerleşme olarak kuruldu; limanından kereste ve kauçuk ihraç edilir; başlıca sanayileri basmacılık ve gemi yapımıdır; nüf. 352.000 (1987)
ilgili madde Gabon 7:60a
LİBYA
madde başlığı Libya 11:246a, görsel, harita
ilgili maddeler
Fatımiler 6:261a
İkinci Dünya Savaşı 8:299a
Kaddafi 9:245a vd.

ilgili madde Doğalcılık 5:260a
LONDRA İngiltere
madde başlığı Londra 11:278a, görsel
ilgili maddeler
Birinci Dünya Savaşı 3:209b
Doğayı koruma 5:263a
Hazır giyim sanayisi 8:112b
İkinci Dünya Savaşı 8:304b
İngiltere 9:40a, 40b
Polis 14:107b
Posta hizmetleri 14:133b
Thames Irmağı 17:171a vd.
Tuğla 17:308b
LONDRA ANTLAŞMASI 1839; yeni kurulan Belçika Krallığı'nın sınırları bu antlaşmayla belirlendi
ilgili madde Belçika 3:122b
LONDRA ANTLAŞMASI 1841
ilgili maddeler
Abdülmecid 1:18b
Boğazlar Sorunu 3:267a
LONDRA ANTLAŞMASI 1913
ilgili maddeler
Balkan Savaşları 3:7b
Girit 7:158b
Talat Paşa 16:313b
LONDRA ANTLAŞMASI 1959
ilgili madde Kıbrıs 10:202a
LONDRA HAYVANAT BAHÇESİ İngiltere
ilgili maddeler
Boa 3:260a
Hayvanat bahçesi 8:101b, görsel
Londra 11:280a
LONDRA KONFERANSI 1871
ilgili maddeler
Âli Paşa 1:151b
Boğazlar Sorunu 3:267a
LONDRA KÖPRÜSÜ İngiltere; Londra'da, Thames Irmağı üzerinde tarihi köprü; 1824-31 arası eski köprü yıkılarak yenisi yapıldı
ilgili maddeler
İngiltere: görsel 9:36
Londra 11:278b
LONDRA KULESİ İngiltere
ana madde Londra 11:278b, görsel
ilgili madde Richard 14:238a
LONDRA MENKUL KIYMETLER BORSASI İngiltere
ilgili maddeler
Bankalar ve bankacılık 3:27a
Borsa ve kambiyo 3:299a
LONDRA METROSU İngiltere
ilgili maddeler
Londra 11:280a
Metro 12:176b, görsel
Tünel 18:21b
LONDRA PLANETARYUMU İngiltere
ilgili maddeler
Gezegen: görsel 7:143
Planetaryum: görsel 14:89
LONDRA YANGINI *bak.* **BÜYÜK LONDRA YANGINI**
LONG, CRAWFORD ABD'li cerrah, 1825-78; 1842'de ilk kez eteri ameliyatlarda anestezik olarak kullanmıştır
ilgili madde Anestezi 1:271b
LONG BEACH ABD'nin California eyaletinde kent; San Pedro Koyu'nda bir sayfiye yeridir; adını 13,5 km uzunluğundaki kumsalından alır; petrol ve gemi yapım sanayilerinin yer aldığı liman, donanma üssü ve sanayi kentidir: 1933'teki depremde büyük zarar gördü; nüf. 426.025 (1989)
ilgili maddeler
California 4:104a
Los Angeles 11:283b
LONGFELLOW, HENRY WADSWORTH ABD'li şair, 1807-82; 19. yy'ın en tanınmış Amerikan şairlerindendir; pastoral şiiri *Evangeline* (1847) şairin kendine özgü üslubunu yansıtır
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:223a
LONG ISLAND New York, ABD'de ada; uzunluğu 190 km; kabaca, Güney Connecticut kıyısına paralel uzanır; önceleri Delaware Yerlileri'nin yurduydu; 1776'da Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nın ilk çarpışması burada yapıldı; turizm, bahçecilik, kümes hayvancılığı, balıkçılık, kum ve çakıl ocakçılığı başlıca etkinliklerdir; nüf. 6.728.074 (1980)
ilgili madde New York 13:67a, 68b
LONGOS Eski Yunanlı yazar, ü. 2.-3. yy
ilgili madde Roman 14:273b
LONGYİ Birmanlar'ın ulusal giysisi
ilgili madde Birmanya 3:220b
LON NOL Khmer Cumhuriyeti (Kampuçya) devlet başkanı, 1913-85
ilgili madde Kampuçya 9:297a
LOPES, C. Portekizli atlet
ilgili madde Maraton 12:60b
LÓPEZ, FRANCISCO SOLANO Paraguay diktatörü, 1827-70
ilgili madde Paraguay 13:321b
LORCA, FEDERICO GARCIA *bak.* **GARCIA LORCA, FEDERICO**
LORD İngiltere'de baron, vikont, kont ya da marki unvanını taşıyan soylu; feodalizmin başlangıcında, askeri hizmet karşılığında halkın dirliğinden sorumlu olan büyük toprak sahiplerine lord denmesi gelenekselleşmişti
ilgili maddeler
Anglosaksonlar 1:274b
Köy 11:68b
LORD BYRON tam adı **George Gordon, 6. Byron Baronu** İngiliz şair, 1788-1824
madde başlığı Lord Byron 11:280b, görsel
ilgili maddeler
Hero ile Leandros 8:134b
İngiliz edebiyatı 9:24b
•"Don Juan"
LORD ELGIN İngiliz diplomat ve sanat koleksiyoncusu, 1766-1841
ilgili madde Akropol 1:122a
•Elgin Mermerleri
"LORD JIM" Conrad'ın romanı
ilgili madde Conrad 4:202a
LORD KELVIN asıl adı **William Thomson, 1. Kelvin Baronu** İskoç bilim adamı, 1824-1907
madde başlığı Lord Kelvin 11:282a, görsel
ilgili maddeler
Joule 9:222a
Kablo 9:236b vd.
LORDLAR KAMARASI İngiltere; iki meclisli İngiliz Parlamentosu'nun üst meclisi; üyeleri İngiltere piskoposları, unvanlarını aileden ya da hizmet karşılığında almış olan soylular ve yüksek yargıçlardan oluşur; başlıca işlevi, bazı yasa önerilerini ve tasarılarını Avam Kamarası'ndan önce gözden geçirmektir; tasarıları erteleyebilir, ama yasallaşmasını önleyemez
ilgili maddeler
Mahkeme 11:333a vd.
Parlamento 14:9a
Siyasal ve yerel yönetim 15:285b
LOREDAN, LEONARDO Venedik dükü, 1438-1521
ilgili madde Bellini: görsel 3:130
LORELEI Alman mitolojisi; Ren Irmağı'ndaki denizcileri bulunduğu kayalıklara çekerek ölümlerine neden olan güzel denizkızı
ilgili maddeler
Ren Irmağı 14:214b
Sirenler 15:253a
LORELEI KAYASI Almanya
ilgili maddeler
Denizkızı 5:161b
Ren Irmağı 14:214b, görsel
LOREN, SOPHIA İtalyan kadın sinema oyuncusu, d. 1934; başlangıçta yalnızca fiziksel özellikleriyle dikkati çekti, ama sonradan duygusal derinliği olan yetenekli bir oyuncu olarak sivrildi; *Kızım ve Ben* (1961) filmindeki rolüyle Oskar Ödülü'nü kazandı; *Dün, Bugün, Yarın* (1963), *İtalyan Usulü Evlenme* (1964), *Özel Bir Gün* (1977) öbür filmlerinden bazılarıdır
LORENZ, KONRAD Avusturyalı zoolog, d. 1903; küçük yaşlarda hayvanlarla ilgilenmeye başladı; hatta çocukken bir hayvanat bahçesinde hasta hayvanlara bakıcılık yaptı; karşılaştırmalı zooloji yöntemleriyle hayvan davranışlarını inceledi ve hayvan davranışlarını konu alan etoloji biliminin kurucularından biri oldu
LORENZETTI, PIETRO İtalyan ressam, y. 1285-1348; zarif çizgileri ve zengin renkleri resimlerine büyük bir canlılık kazandırır; "Madonna ve Çocuk İsa" konulu tablolarıyla ünlüdür; perspektif alanında ileri çalışmalarıyla tanınır
LORİ papağanla akraba küçük kuş
ana madde Papağan 13:311b, görsel
LORİS Hindistan ve Malezya ormanlarında yaşayan ilkel maymun; yumuşak postu boz ya da kahverengi, çok iri olan gözlerinin çevresi koyu renkli ve işaretparmakları kısadır; geceleri avlanmaya çıkarak böcekler ve küçük memelilerle beslenir; her gebelikte tek bir yavru doğurur
ilgili madde Hayvanat bahçesi: görsel 8:102
LOS ALAMOS ABD'nin New Mexico eyaletinde kent; ABD hükümeti ilk atom bombasını geliştiren Atom Araştırmaları Laboratuvarı'nın yeri olarak burayı seçti; başlangıçta laboratuvar çalışanları için kurulan kent 1957'den sonra yerleşime açıldı; nüf. 11.039 (1980)
LOS ANGELES California, ABD
madde başlığı Los Angeles 11:283a, görsel
ilgili maddeler
California 4:103b, görsel
Olimpiyat Oyunları: stadyum: görsel 13:148
LOTHIAN İskoçya'nın güneydoğusunda il; y.öl. 1.813 km^2, merkezi Edinburgh; nüf. 741.200 (1988 tah.)
ilgili madde İskoçya 9:93b
LOTTO, LORENZO İtalyan ressam, y. 1480-1556; Geç Rönesans'ın ilk Venedikli sanatçısı; perspektifli portreleri ve dinsel konulu mistik tablolarıyla ünlüdür
LOTUS

kır, kobalt gibi madencilik ürünlerinin ticaret merkezidir; nüf. 683.056 (1990)

LUCAS, GEORGE ABD'li film yönetmeni, yapımcı ve senaryo yazarı, d. 1944; senaryosunu yazdığı ve yönettiği bilimkurgu türündeki *Yıldız Savaşları* (1977) sinema tarihinin o zamana kadarki en yüksek gelirini sağlamıştır
ilgili madde Sinema 15:234a

LUCERN *bak.* **LUZERN**

LUCIFER Musevi ve Hıristiyan inancında şeytan
ilgili madde Şeytan 16:265a

LUCRETIUS, TITUS Romalı şair, ü. İÖ 1. yy; yaşamı konusunda bilinenler azdır; Eski Yunanlı düşünür Epikuros'un felsefesini açıklayan "Evrenin Yapısı" adlı tek bir uzun şiir yazmıştır
ilgili maddeler
Epikuros 6:163b
Latince 11:213b

LUDDITLER 19. yy'da İngiltere'de, işlerini yitirmelerine yol açan dokuma tezgâhlarını parçalamak üzere örgütlenen zanaatçılara verilen ad
ilgili madde Sanayi Devrimi 15:45b

LUDWIG I *bak.* **LOUIS I**

LUFTHANSA Alman havayolu şirketi
ilgili maddeler
Alman Federal Cumhuriyeti 1:175b
Havacılık tarihi 8:68a

LUIK *bak.* **LIÈGE**

LUKA, AZİZ Yeni Ahit'teki Luka İncili'nin ve Resullerin İşleri Kitabı'nın yazarı, ü. 1. yy; Havari Aziz Paulus'un mektuplarında sözünü ettiği "iş arkadaşı" hekim Luka olduğu görüşü yaygındır
ilgili maddeler
Kutsal Kitap 11:131b
Meryem, Hz. 12:162a

LUKİANOS Eski Yunanlı yazar ve hatip, d. İS y. 120; eleştirel ve yergili denemeler yazdı; bazı yapıtları Türkçe'de *Seçme Yazılar* adıyla yayımlanmıştır
ilgili madde Bilimkurgu 3:188a

LUKSOR Yukarı Mısır'da kent; eski Teb kentinin kalıntılarıyla ünlüdür; geçmişi firavunlar dönemine kadar uzanır ve birçok çağın görkemli kalıntılarını içerir; çevresindeki tarım bölgesinin pazarı ve önemli bir turizm merkezidir; nüf. 113.480 (1983)
ilgili maddeler
Mimarlık 12:224a
Teb 17:99a
Tutanhamon 18:15a

LULLY, JEAN BAPTISTE Fransız besteci, 1632-87; Paris Operası'nın yöneticisiydi
ilgili maddeler
Flüt ailesi 6:320a
Müzik 13:18a
Senfoni 15:126a

LUMBAGO
ilgili madde Sinirler ve sinir sistemi 15:247b

LUMBAR
ilgili madde Gemi ve gemi yapımı 7:115a

LUMIÈRE KARDEŞLER Auguste (1862-1954) ve Louis (1864-1948) adlı Fransız mucit kardeşler; 1895'te sinematografı icat ettiler
ilgili maddeler
Sinema 15:228a vd.
Türk sineması 18:131a

LUMUMBA, PATRICE Afrikalı milliyetçi önder, 1925-61; Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nin (bugün Zaire) ilk başbakanı, Haziran-Eylül 1960; Belçika'nın müdahalesiyle Katanga'da gelişen bölgeci ayaklanmalar sırasında zorla görevden uzaklaştırıldı; ardından, ayrılıkçı kuvvetlere teslim edilerek öldürüldü
ilgili madde Zaire 19:228a

LUNA 1 yapma uydu
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:246a

LUNA 2 yapma uydu; 13 Eylül 1959'da Ay'a indi
ilgili maddeler
Ay 2:214a
Uzay araştırmaları 18:246a

LUNA 3 yapma uydu
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:246a

LUNA 9 uzay aracı
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:250a

LUNA 16 uzay aracı
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:250a

LUNARDI, VINCENZO İtalyan balon pilotu, 1759-1806; 1784'te hidrojenle doldurulmuş bir balonla havalandı
ilgili madde Güdümlü balon 7:247a

LUNAR ORBITER uzay sondası
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:247a

LUNÉVILLE ANTLAŞMASI 1801
ilgili madde Napolyon Savaşları 13:35b

LUNOHOD 1 Ay aracı
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:250a

LUNOHOD 2 uzay aracı
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:250a

LUPULİN şerbetçiotundan elde edilen sarı renkli, hoş kokulu madde; tıpta ve bira yapımında kullanılır
ilgili madde Şerbetçiotu 16:260b

LUSAKA Zambia'nın başkenti; Tanzanya ve Malavi'ye giden ana yolların kavşak noktasında bir pazaryeri olarak kurulup gelişti; önemli bir mısır ve tütün pazarıdır; tütün ürünleri, dokuma ve inşaat gereçleri üretilir; nüf. 870.030 (1988)

LUSİFERAZ *ya da* **Lüsiferaz** lusiferini yükseltgeyerek ışık üretimini sağlayan enzim
ilgili madde Biyolojik ışıldama 3:247b

LUSİFERİN *ya da* **Lüsiferin** ateşböceği gibi ışık saçan bazı böceklerde, lusiferaz enziminin etkisiyle yükseltgenerek ışık üreten organik bileşik
ilgili madde Biyolojik ışıldama 3:247b

"LUSITANIA" yolcu gemisi
ilgili maddeler
Birinci Dünya Savaşı 3:208b
Gemi ve gemi yapımı 7:119b

LUTA pinyin **Lüda** Çin'in kuzeydoğusunda belediye; Liaodong Yarımadası'nın güney yarısı ile Lüshun limanını kapsar; Ruslar'ca donanma karargâhı olarak geliştirildi; Rus-Japon Savaşı'ndan (1905) sonra Japonya'ya bağlandı; Japonlar'ın *Dairen* adını verdikleri bölge, II. Dünya Savaşı'ndan sonra Çin'e geri verildi; nüf. 1.421.000 (1987 tah.)
ilgili madde Mançurya 12:35a, görsel

LÛT GÖLÜ *ya da* **Ölü Deniz** Arabistan Yarımadası
madde başlığı Lût Gölü 11:291b, görsel
ilgili maddeler
Büyük Rift Vadisi 4:91a
Göl 7:201a

LÛT GÖLÜ RULOLARI
madde başlığı Lût Gölü Ruloları 11:292b, görsel
ilgili madde İbrani edebiyatı 8:265a

LUTHER, MARTIN Alman din adamı, 1483-1546
madde başlığı Luther 11:293a, görsel
ilgili maddeler
Alman edebiyatı 1:161a, görsel
Almanya 1:169a
Hıristiyanlık 8:152b
İlahi 8:322a
Papa 13:309a
Protestan Kilisesi 14:148b vd.

LUTHERCİLER *ya da* **Evanjelikler** Hıristiyanlık
ana madde Protestan Kilisesi 14:149a vd.
ilgili madde Luther 11:294b

LUZERN *ya da* **Lucern** İsviçre'de kent; Luzern Gölü kıyısında eski ve çok iyi korunmuş bir kenttir; tam ortasından Reuss Irmağı geçer; bir hukuk merkezi ve İsviçre'nin en canlı turizm yöresidir; nüfusunun büyük bölümü Katolik'tir ve Almanca konuşur; nüf. 62.130 (1983 tah.)

LUZERN GÖLÜ İsviçre'nin orta kesiminin en büyük gölü; y.öl. 114 km^2, en geniş yeri 3 km, en derin yeri 214 m

LUZON ADASI Filipinler; Filipin Adaları'nın en büyüğü ve en önemlisi; y.öl. 105.000 km^2; ülkenin başkenti Manila bu adadadır; hem sanayi, hem tarım (pirinç, mısır, hindistancevizi) açısından önem taşır; çevresindeki küçük adalarla birlikte nüf. 23.900.796 (1980)
ilgili madde Filipinler 6:296a vd.

LUZON KAYABALIĞI y. 11 mm'lik uzunluğuyla bilinen en küçük balıktır
ilgili madde Kayabalığı ve horozbina 10:114a

LÜBECK Almanya'da kent; Schleswig-Holstein eyaletinde, Baltık Denizi'nden 14 km içeride bir liman kentidir; 1143'te kuruldu; 1358-1630 arası Hansa Birliği'nin merkeziydi; 1871'den sonra Alman İmparatorluğu'na bağlandı; önemli tarihi yapıları barındırır; ülkenin Baltık Denizi kıyılarındaki en önemli limanı ve iş merkezidir; nüf. 209.159 (1987)
ilgili madde Hansa Birliği 8:28a vd.

LÜBECK BARIŞI 1629
ilgili madde Otuz Yıl Savaşları 13:253a

LÜBNAN
madde başlığı Lübnan 11:294b, görsel, harita
ilgili maddeler
Arap-İsrail Savaşları 1:317a
Liman 11:257b
Suriye 16:188b vd.
•Beyrut; Sayda; Sur

LÜBNAN DAĞLARI Lübnan; Akdeniz'e paralel olarak ülkenin neredeyse bir ucundan öbür ucuna kadar uzanır
ilgili madde Lübnan 11:294b

LÜDA *bak.* **LUTA**

LÜFER
madde başlığı Lüfer 11:296b, görsel

LÜKS aydınlanma birimi
ilgili maddeler
Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:79
Aydınlatma 2:232b

LÜKSEMBURG ülke
madde başlığı Lüksemburg 11:297a, görsel, harita

ilgili madde İkinci Dünya Savaşı 8:298a
LÜKSEMBURG Lüksemburg'un başkenti; Alzette Irmağı'na bakan kayalık tepelerin üzerinde bir Roma kalesi olarak kuruldu; ulaşım ve bankacılık merkezidir; Avrupa Toplulukları'na bağlı çeşitli kuruluşların, örn. Avrupa Parlamentosu ile Adalet Divanı'nın merkezleri bu kentte bulunur; nüf. 76.640 (1987)
ilgili madde Lüksemburg 11:297a, görsel
"LÜKSEMBURG BAHÇESİ" Çallı'nın tablosu
ilgili madde Çallı 4:231b
LÜKS LAMBASI *bak.* **AKKOR GÖMLEKLİ LAMBA**
LÜKS TÜKETİM MALI
ilgili madde Vergiler 18:323b
"LÜKÜS HAYAT" Cemal Reşit Rey'in opereti
ilgili madde Türk Beşleri 18:28a
LÜLEBURGAZ Kırklareli'nin ilçesi; Ergene Havzası'ndaki topraklarının büyük bölümü düzlüktür; büyük çapta buğday, şekerpancarı ve arpa üretilir; ilçe merkezi olan Lüleburgaz kenti de bir sanayi ve ticaret merkezidir; nüf. (1990): ilçe 93.060, kent 52.384
ilgili maddeler
Kırklareli 10:220b, 221b
Trakya 17:280b
LÜLETAŞI *ya da* **Eskişehirtaşı** özellikle pipo yapımında kulanılan, beyaz, yumuşak, kile benzeyen mineral
ilgili maddeler
Eskişehir 6:196a
Pipo 14:74a, görsel
LÜMEN
ilgili maddeler
Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:79
Aydınlatma 2:232b
LÜSHUN eskiden **Port Arthur** Çin
ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:20a
LÜSİFERAZ *bak.* **LUSİFERAZ**
LÜSİFERİN *bak.* **LUSİFERİN**
LÜTESYUM lantanitler• dizisinden element; simgesi Lu, atom numarası 71, bağıl atom kütlesi 174,97; adını, Paris'in Latince adı olan *Lutetia*'dan alan gümüşsü beyaz bir katıdır; 1907-08'de keşfedilmiştir
"LÜZUMSUZ ADAM" Abasıyanık'ın öykü kitabı
ilgili madde Abasıyanık 1:11a
LVOV SSCB'de kent; bugün SSCB ile Polonya arasında bölünmüş olan Galiçya bölgesinin başlıca kentidir; 1340-1772 arasında Polonya'nın, 1772-1919 arasında Avusturya'nın, 1939'da Rusya'nın yönetimine girdi; Ukrayna'nın ulaşım, makine üretim, yayımcılık ve eğitim merkezidir; nüf. 767.000 (1987)
LYDİA *bak.* **LİDYA**
LYELL, SIR CHARLES İskoçyalı jeolog, 1797-1875; yeryüzü biçimlerinin çok uzun bir zaman dilimi içinde, fiziksel, kimyasal ve biyolojik süreçler sonucunda oluştuğu görüşünün benimsenmesini sağladı; evrimci biyolojinin temellerini atmıştır
LYKİA *bak.* **LİKYA**
LYKURGOS Spartalı yasa koyucu, ü. İÖ y. 9. yy; Sparta'daki birçok kurumun öncüsü olarak kabul edilirse de, gerçekten yaşayıp yaşamadığı tartışmalıdır
ilgili madde Sparta 16:46a
LYLY, JOHN İngiliz yazar, y. 1554-1606; İngiliz komedisinin gelişiminde önemli rol oynamıştır; İngiliz dilinde kalıcı etki yaratmış ilk düzyazı ustası sayılır
ilgili maddeler
İngiliz edebiyatı 9:21a
Tiyatro sanatı 17:214a
LYON Fransa
madde başlığı Lyon 11:298b, görsel
ilgili maddeler
Fransa 7:23b, 26a
Galya 7:67a
LYRA astronomi *bak.* **ÇALGI**
LYSİPPOS Eski Yunanlı heykeltıraş, ü. İÖ 4. yy; yalnızca tunçtan heykeller yaptı; insan figürlerindeki titiz, ayrıntılı işçiliği ve doğalcı yaklaşımıyla ünlüdür

M

M14 otomatik piyade tüfeği
ilgili madde Ateşli silahlar: görsel 2:138
M60 makineli tüfek
ilgili madde Ateşli silahlar: görsel 2:138
M101 gökada
ilgili madde Samanyolu: görsel 15:37
MAAS IRMAĞI *bak.* **MEUSE IRMAĞI**
MABETAĞACI
madde başlığı Mabetağacı 11:299a, görsel
ilgili madde Açıktohumlular 1:22b vd.
MABEYN NEY müzik aleti
ilgili madde Ney 13:70b
MABOVİÇ, GOLDİE *bak.* **MEIR, GOLDA**
MCADAM, JOHN LOUDON İskoçyalı mühendis ve mucit, 1756-1836; kendi adını alan makadam yol kaplamasını bulmuştur
ilgili maddeler
Karayolu 10:50b
Taşımacılık 17:71a
Tekerlek 17:108b
MACARCA
ilgili maddeler
Avrupa dilleri 2:186b
Macaristan 11:300b
"MACAR DANSLARI" Brahms'ın bestesi
ilgili madde Brahms 4:15a
MACARİSTAN
madde başlığı Macaristan 11:299b, görsel, harita
ilgili maddeler
Avusturya İmparatorluğu 2:209b vd.
Birinci Dünya Savaşı 3:210b
İkinci Dünya Savaşı 8:300b
Kanuni Sultan Süleyman 10:7b vd.
Mülteci 12:330b
Ulaşım 18:181a
•*kentler ve yüzey biçimleri, örn.* Alföld; Balaton Gölü; Budapeşte; Debrecen
MACARİSTAN OVASI *bak.* **ALFÖLD**
"MACAR RAPSODİLERİ" Liszt'in bestesi
ilgili madde Liszt 11:265b
MACARTHUR, DOUGLAS ABD'li general, 1880-1964
madde başlığı MacArthur 11:303b, görsel
ilgili maddeler
İkinci Dünya Savaşı 8:301a, 303b
Truman 17:301b
MCAULEY, JAMES Avustralyalı şair, 1917-1976; klasik yaklaşımı ve teknik yetkinliğiyle tanınır; sekiz şiir kitabının yanı sıra edebiyat eleştirilerini topladığı üç düzyazı kitabı vardır
ilgili madde Avustralya edebiyatı 2:204b
"MACBETH" Shakespeare'in trajedisi
ilgili maddeler
Shakespeare 15:164b
Sinema 15:237b
MCCARTHY, JOSEPH R. ABD'li siyaset adamı, 1909-57; 1947-57 arasında ABD Senatörü; 1953-57'de Senato Hükümet Etkinlikleri Komitesi başkanı; etkin ve etkili bir antikomünistti; ünlü adıyla "Amerikan Aleyhtarı Etkinlikler"le ilgili soruşturma komitesinin oturumlarında ve konuşmalarında devlet dairelerine ve görevlilerine suçlamalar yöneltti
ilgili madde Kennedy 10:168b
MCCARTNEY, PAUL İngiliz pop müzik şarkıcısı, bestecisi ve söz yazarı, d. 1942; ünlü Beatles topluluğunun üyesiydi; Beatles dağıldıktan (1969) sonra Wings topluluğunu kurdu; *Wings Over America* (1976), *Pipes of Peace* (1985) ve *Flowers in Dirt* (1990) albümleri bu dönem çalışmalarının bazılarıdır
ilgili madde Pop müzik 14:121a, görsel
MCCLURE, SIR ROBERT JOHN İrlandalı kâşif, 1807-1873; Kuzeybatı Geçidi'ni aşmayı başaran ilk kişidir
ilgili madde Keşifler 10:193b
MCCLURE BOĞAZI Kuzey Buz Denizi'ndeki Beaufort Denizi'nin doğuya uzanan kolu; Kanada'nın kuzey kıyılarında yer alır; uzunluğu 270 km, genişliği 96 km; adını, 1851-52 arasında suları donmuş olan boğazı yürüyerek geçen İrlandalı kâşif R.J. McClure'dan alır
ilgili madde Keşifler 10:193b
MCCORMICK, CYRUS ABD'li mucit ve sanayici, 1809-84; 1831'de orak makinesini geliştirdi ve üretimini başlattı; 1847'de Chicago'da bir fabrika açtı; üç yıl içinde orak makinesini daha da geliştirerek bütün ABD'de yaygın olarak kullanılmasını sağladı
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri: görsel 1:211
Tarım tarihi 17:29a
MCCULLERS, CARSON ABD'li kadın yazar, 1917-67; yalnız ve sıradışı insanların iç dünyalarını konu aldığı roman ve öyküleriyle tanınır; yapıtlarındaki özgün üslubu, dil ve ayrıntı ustalığı, koku, renk ve ses öğelerini ustaca kullanarak yarattığı etkileyici atmosfer, olaylara ve kişilere derinlemesine yaklaşımıyla Amerikan edebiyatında özel bir yer edinmiştir; *Yalnız Bir Avcıdır Yürek* (1940) adlı romanı ile 1963'te Edward Albee'nin tiyatroya uyarladığı *Küskün Kahvenin Türküsü* (1951) adlı uzun öyküsü Türkçe'ye çevrilmiş en ünlü yapıtlarıdır
MACDONALD, JAMES RAMSAY İngiltere başbakanı, 1866-1937; ülkenin İşçi Partisi'nden gelen ilk başbakanıdır; 1924'te ve 1929-31 arasında İşçi Partisi hükümetlerine, 1931-35 arasında da Ulusal Hükümet olarak adlandırılan koalisyona başkanlık etti
MACDONALD, SIR JOHN Kanada başbakanı, 1815-91; 1854'te kurulan Liberal-

Muhafazakâr Parti'nin başkanlığına getirildi; 1867'de Kanada Dominyonu'nun ilk başbakanı oldu: 1873'te görevinden istifa ettiyse de, 1878-91 arasında gene aynı görevi üstlendi; Dominyon'un kuruluşuna ve daha sonraki gelişmelere önderlik etti
ilgili madde Kanada 9:315b

MCDONALD'S hamburger, kızarmış patates gibi ayakta yenecek türde "hızlı yemek" (*fast food*) yapan ABD şirketi ve işlettiği lokantalar zinciri
ilgili maddeler
Lokanta 11:274b
Reklamcılık: görsel 14:209

MACDONNELL DAĞLARI Avustralya; Kuzey Toprakları'nın orta-güney kesiminde 380 km boyunca uzanır; en yüksek noktası 1.510 m'lik Zeil Dağı'dır
ilgili madde Avustralya: görsel 2:201

MACELLAN asıl adı **Fernão de Magalhães** Portekizli kâşif, y. 1480-1521
madde başlığı Macellan 11:304a, görsel
ilgili maddeler
Baharat Yolu 2:273a
Büyük Okyanus 4:91a
Doğu Hint Adaları 5:273a
Filipinler 6:298b
İsyan 9:137b
Keşifler 10:193a
Macellan Boğazı 11:304b
Montevideo 12:270b
Patagonya 14:27a
Uçak 18:164a

MACELLAN BOĞAZI Güney Amerika
madde başlığı Macellan Boğazı 11:304b, görsel
ilgili madde Macellan 11:304b

MACELLAN BULUTLARI güney yarıküreden çıplak gözle görülebilen iki gökadanın ortak adı
ana madde Gökada 7:194b vd.
ilgili maddeler
Macellan 11:304a
Takımyıldız 16:304a

MCENROE, JOHN ABD'li tenis oyuncusu, d. 1959; 1979-81 arasında üst üste üç kez ABD tenis şampiyonu, 1981, 1983 ve 1984'te tek erkeklerde Wimbledon şampiyonu, aynı turnuvada Peter Fleming'le birlikte birkaç kez çiftlerde şampiyon oldu
ilgili madde Tenis 17:147b

"MACERA-YI AŞK" Tarhan'ın tiyatro oyunu
ilgili madde Tarhan 17:15b, 17b

"MACERA YOLCULARI" Steinbeck'in gezi notları
ilgili madde Steinbeck 16:134b

MACH, ERNST Avusturyalı fizikçi, 1838-1916; optik, klasik mekanik, dalga mekaniği ve sesüstü dalgalar konusunda çok önemli ilkeler saptadı; bir cismin hızının ses hızına oranı olan Mach sayısını tanımladı
ilgili madde Pozitivizm 14:138b

MACHEL, SAMORA Mozambik'te bağımsızlık mücadelesinin önderi ve devlet başkanı, 1935-86
ilgili madde Mozambik 12:297a

MACHIAVELLI, NICCOLÒ İtalyan devlet adamı ve yazar, 1469-1527
madde başlığı Machiavelli 11:305a, görsel
ilgili maddeler
Diplomasi 5:239b
İtalyan edebiyatı 9:151a
Rönesans 14:290b

MACHIMOTO otomobil
ilgili madde Ulaşım: görsel 18:183

MACINTOSH, CHARLES İskoçya'lı mucit, 1766-1843
ilgili madde Kauçuk 10:103b

MACKENZIE, SIR ALEXANDER İskoçyalı kâşif, y. 1755- 1820
ilgili madde Keşifler 10:194b

MACKENZIE DAĞLARI Kuzey Batı Toprakları, Kanada; Kayalık Dağlar'ın kuzey uzantısıdır; adını kâşif Sir Alexander Mackenzie'den alır; y. 800 km boyunca uzanan sıradağlar üzerindeki birçok doruğun yüksekliği 2.440 m'yi aşar; II. Dünya Savaşı'nda Yukon Toprakları'ndaki Whitehorse'a 640 km'lik bir petrol boruhattı döşendi; 1938'de av hayvanları için bir doğal koruma alanı, 1972'de de bir ulusal park kuruldu

MACKENZIE IRMAĞI Kuzey Amerika'nın kuzeybatı kesiminde büyük akarsu sistemi; Kanada'daki Great Slave Gölü'nden doğar ve genellikle kuzeye doğru akarak, Kuzey Denizi'ndeki Beaufort Denizi'ne dökülür; Finlay Irmağı ile birlikte uzunluğu 4.241 km
ilgili madde Kanada 9:308a

MCKINLEY, WILLIAM ABD başkanı, 1843-1901; 1877-91 arasında Kongre üyesiydi; 1892-96 arasında Ohio valisi olarak görev yaptı; 1897'de ABD'nin 25. başkanı oldu; gümrük tarifelerini yükseltti; İspanya-Amerika Savaşı'ndan (1898) sonra eski İspanyol sömürgelerinin ABD'ye bağımlı topraklar haline getirilmesinde diretti; 1901'de vurularak öldürüldü
ilgili madde Amerika Birleşik Devletleri: tablo 1:210

MCKINLEY DAĞI ABD; 6.194 m yüksekliğindeki doruğuyla Alaska Dağları'nın ve Kuzey Amerika'nın en yüksek noktasıdır; doruğa ilk kez 1913'te ulaşıldı
ilgili maddeler
Dağ: tablo 5:55
Kuzey Amerika 11:152a
Ulusal parklar: görsel 18:189
•Alaska Dağları

MACLAINE, SHIRLEY ABD'li kadın sinema oyuncusu, d. 1934; hem dramatik rollerde, hem de komedilerde başarılı yorumuyla tanındı; *Garsoniyer* (1960), *Sokak Kızı İrma* (1963), Oskar Ödülü aldığı *Sevgi Sözcükleri* (1984) ve *Madam Sousatzka* en önemli filmleridir

MCLAREN, NORMAN İngiliz desinatör ve film yönetmeni, 1914-87
ilgili madde Çizgi film 4:331a

MCLAUGHLIN, JOHN İngiliz gitarcı, d. 1942; hem akustik, hem elektrikli gitardaki büyük ustalığıyla modern cazın önde gelen adlarından biri olmuştur; *jazz rock* türünün yaratıcılarından biridir; 1971'de kurduğu Mahavishnu Orchestra bu türün en önemli toplulukları arasındaydı; 1970'lerin ortalarında Hint müziğiyle ilgilendi; 1980'lerde ikinci Mahavishnu Orchestra'yı kurdu
ilgili madde Pop müzik 14:122b

MCLEAN, DONALD İngiliz diplomat ve Sovyet casusu, 1913-83; Burgess, Philby ve Blunt'tan oluşan Sovyet casus ağının üyesi; Sovyetler Birliği'ne atom araştırmaları ve NATO'nun oluşumu konusunda bilgi sağladı; 1951'de Burgess ile birlikte Moskova'ya kaçtı

MACLEISH, ARCHIBALD ABD'li şair ve oyun yazarı, 1892-1982; en ünlü şiirleri kişisel duyarlılığının damgasını taşırsa da, yapıtlarının çoğunda siyasal ve toplumsal konuları işlemiştir; *Eyüb Üzerine Oyun* (1958) adlı manzum oyunu Türkiye'de de sahnelenmiştir

MCLUHAN, MARSHALL Kanadalı iletişim kuramcısı ve eğitimci, 1911-80; Toronto Üniversitesi'nde öğretim üyesiydi; ünlü "ortam mesajın kendisidir" sözü, iletişim amacıyla kulanılan televizyon, bilgisayar gibi araçların düşünme biçimini büyük ölçüde etkilediği görüşünü özetler; basılı kitapların sonunda ortadan kalkacağı inancındaydı

MACMILLAN, MAURICE HAROLD İngiliz devlet adamı, 1894-1986; İngiltere başbakanı, 1957-63; başbakanlık görevini üstlendikten hemen sonra Muhafazakâr Parti'nin başkanlığına seçildi; Süveyş Kanalı'nı ele geçirmeye yönelik girişimi (1956) izleyen bunalım döneminde İngiltere'nin uluslararası ilişkilerini düzeltmek için yoğun çaba gösterdi; 1963'te görevinden istifa etti

MCNAMARA, ROBERT ABD'li siyaset adamı, d. 1916; 1961-68 arasında savunma bakanlığı yapmış ve ABD'nin Vietnam Savaşı'na girmesinde önemli rol oynamıştır; 1968'de savunma bakanlığı görevinden ayrıldı ve Dünya Bankası başkanlığına getirildi; 13 yıl süren görevi süresince özellikle Üçüncü Dünya Ülkeleri'nin sorunlarıyla ilgilendi; 1981'de emekliye ayrıldı

"MACUN HOKKASI" Musahipzade Celal'in tiyatro oyunu
ilgili madde Musahipzade Celal 12:316a

"MAÇA KIZI" Çaykovski'nin operası
ilgili madde Çaykovski 4:269a

"MAÇİNLİ KIZ İÇİN EV" Nesin'in öykü kitabı
ilgili madde Nesin 13:60b

MAÇKA Trabzon'un ilçesi; topraklarını kaplayan Zigana Dağları zengin bir orman örtüsüyle kaplıdır; ilçede orman ürünlerini işleyen birçok atölye vardır; en çok mısır, patates, elma ve fındık yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 42.324, kasaba 7.673
ilgili madde Trabzon 17:267b, 271a, 272a

MAÇU PİKÇU Peru; Cuzco bölgesinde 15. yy'da kurulmuş İnka kenti
ilgili maddeler
İnkalar: görsel 9:49
Peru 14:53b

MADAGASKAR
madde başlığı Madagaskar 11:306a, görsel, harita
ilgili maddeler
Afrika 1:43a
İkinci Dünya Savaşı 8:303a
Korsanlık 11:19a
Maki 12:13a, 13b

MADALYA
madde başlığı Madalya ve nişanlar 11:307b, görsel

"MADAM BUTTERFLY" Puccini'nin operası
ilgili maddeler
Opera 13:190a
Puccini 14:159a, görsel

ekonomisi turizme dayalıdır; nüf. 64.679 (1981)
ilgili maddeler
Avrupa dilleri 2:186b
İngiltere Bölgesi 9:47b
MANAGUA Nikaragua'nın başkenti; Managua Gölü kıyısında; 1931'deki deprem ve yangından sonra büyük bölümü, 1972 depreminden sonra da iş merkezleri yeniden yapıldı; 1978-79'da Somoza yönetimine karşı girişilen grevlere ve yoğun çarpışmalara sahne oldu; nüf. 682.111 (1985)
ilgili madde Nikaragua 13:82b, görsel
MANA İSMİ *bak.* **SOYUT İSİM**
MANAMA Bahreyn'in başkenti ve limanı
ilgili madde Bahreyn 2:282b
MANAR ADASI Sri Lanka
ilgili madde Sri Lanka 16:129a
"MANAS" Türk destanı
ilgili madde Destan 5:199b
MANASTIR Yugoslavya'da kent *bak.* **BİTOLA**
MANASTIR Hıristiyanlık'ta keşişlerden ya da rahibelerden oluşan bir dinsel topluluğun barındığı yapılar grubu; ilk manastır İtalya'da, 529'da Aziz Benedict• tarafından kuruldu; Benedict'in oluşturduğu ideal manastır kuralları ve şeması 9. yy başlarında Avrupa'daki tüm tarikatlar arasında benimsendi ve yaygınlaştı
ilgili maddeler
Alman edebiyatı: görsel 1:160
Elyazması 6:141a
Hıristiyanlık 8:151b
İspanya: görsel 9:104
Kilise ve katedral 10:257a
Kütüphane 11:186a
Lama 11:198a
Mimarlık 12:227b
Muş: görsel 12:321
Niğde: görsel 13:76
Sosyal yardım hizmetleri 15:328a
Tarih 17:42b
Tıp 17:181b
MANASTIR KİLİSESİ Bavyera, Almanya
ilgili madde Mimarlık: görsel 12:224
MANATİ *ya da* **Denizgüzeli**
madde başlığı Manati 12:31a, görsel
MANAUS Brezilya'da kent; Amazon Yağmur Ormanları'nda, Atlas Okyanusu'ndan 1.448 km içeride, Negro Irmağı üzerinde yer alır; 1890-1920 arasında gelişen kauçuk üretimi hızla zenginleşmesini sağladı; Amazonas eyaletinin merkezi ve iç limanı, Amazon'un yukarı çığırındaki bölgelerin başlıca ticaret ve sanayi merkezidir; nüf. 809.914 (1985)
ilgili madde Brezilya 4:25a
MANAVGAT Antalya'nın ilçesi
madde başlığı Manavgat 12:32a
MANAVGAT Antalya'da ilçe merkezi kasaba
madde başlığı Manavgat 12:32a
MANAVGAT ÇAĞLAYANI Antalya
ilgili maddeler
Çağlayan 4:224a
Manavgat 12:32a, görsel
MANCHESTER İngiltere
madde başlığı Manchester 12:33a, görsel
ilgili madde İngiltere Bölgesi 9:47a
MANCINIK
madde başlığı Mancınık 12:34a, görsel
ilgili madde Ok ve yay 13:144a

MANÇO, BARIŞ Türk pop şarkıcısı, d. 1943
ilgili madde Pop müzik 14:124b
MANÇU HANEDANI *ya da* **Mançular** Çin İmparatorluğu'nun son hanedanı
ana madde Çin Halk Cumhuriyeti 4:320a
ilgili maddeler
Pekin 14:38a
Sun Yat-Sen 16:185a vd.
MANÇURYA Çin'de bölge
madde başlığı Mançurya 12:34b, görsel
ilgili maddeler
İkinci Dünya Savaşı 8:307a, 308b
Japonya 9:193b
MANÇURYA ÖRDEĞİ
ilgili madde Ördek 13:277a, görsel
MANDA
madde başlığı Manda 12:35b, görsel
ilgili maddeler
Evcil hayvanlar 6:224a
Filipinler: görsel 6:297
Taşımacılık 17:68b
MANDALAY Birmanya'da kent; İravadi Irmağı kıyısında, Yukarı Birmanya'nın eski başkenti ve Budacılık'ın din merkezlerinden biridir; birçok pagoda ve tapınak, ayrıca eski krallık sarayının yıkıntıları bulunur; ülkenin ikinci büyük kenti ve iç kesimlerin ulaşım merkezidir; nüf. 532.949 (1983)
ilgili maddeler
Birmanya 3:220a
İkinci Dünya Savaşı 8:304a
MANDALİNA
madde başlığı Mandalina 12:36b, görsel
MANDAL TEPESİ Şanlıurfa
ilgili madde Şanlıurfa 16:231b
MANDARİN DİLİ Çince'nin en yaygın olarak konuşulan biçimi; nüfusun % 70'inin ana dilidir; başlıca üç öbeğe ayrılır; Pekin ve çevresi ile Mançurya'da konuşulan Kuzey Mandarin dili, Modern Standart Çince'nin (ulusal dil) temelini oluşturur; ayrıca Tayvan'ın da resmi dilidir
ilgili maddeler
Dil 5:226b
Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:235b
MANDA YÖNETİMİ Milletler Cemiyeti'nin, eskiden sömürge olan bir toprağı yönetme yetkisini üye devletlerden birine vermesiyle oluşan rejim; I. Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya ile Osmanlı Devleti'ne bağlı eski Asya ve Afrika sömürgeleri henüz kendi kendilerini yönetebilecek düzeyde olmadıkları gerekçesiyle İtilaf Devletleri arasında bölüştürüldü; Irak, Filistin ve Ürdün İngiliz mandasına, Suriye ve Lübnan Fransız mandasına girdi; Afrika'da ve Büyük Okyanus'taki bazı adalarda da manda yönetimleri kuruldu; 1946'da bu sistemin yerini Birleşmiş Milletler Vesayet Sistemi aldı
MANDELA, NELSON Güney Afrikalı yurttaşlık hakları önderi, d. 1918
madde başlığı Mandela 12:37a, görsel
ilgili maddeler
Güney Afrika 7:285a, 285b
Konser 10:320a
MANDELA, WINNIE Güney Afrikalı kadın sosyal hizmet görevlisi ve Afrika Ulusal Kongresi önderlerinden, d. y. 1934; kocası Nelson Mandela'nın cezaevinde bulunduğu 27 yılı aşkın süre boyunca Siyah çoğunluğun en inançlı sözcülerinden biri olmuştur
ilgili madde Mandela 12:37b
MANDIRA
ana madde Mandıracılık 12:38a, görsel
MANDIRACILIK
madde başlığı Mandıracılık 12:38a
ilgili maddeler
Süt 16:212b vd.
Tarım ve hayvancılık 17:40a
MANDOLİN
madde başlığı Mandolin 12:40a, görsel
MANDRİL Afrika'nın batısındaki ormanlarda yaşayan, babuna benzer maymun; burun kemeri, ağzı ve kuyruğunun altı parlak kırmızı, ağzının yanları mavidir; boyu y. 90 cm; meyveler ve böceklerle beslenir, bir erkeğin önderliğinde gruplar halinde yaşarlar
ilgili madde Babun 2:254a
MANET, ÉDOUARD Fransız ressam, 1832-83
madde başlığı Manet 12:40a
ilgili madde Resim sanatı 12:232a
•"Folies-Bergère'de Bir Bar"
MANGABEY
ilgili madde Maymun 12:117b
MANGAL
ilgili madde Bakır: görsel 2:287
MANGANEZ *ya da* **Mangan**
madde başlığı Manganez 12:41a
ilgili madde Mineral 12:237b
MANGANEZLİ TUNÇ
ilgili madde Manganez 12:42a
MANGANLI ÇELİK
ilgili madde Manganez 12:42a
MANGAREVA ADALARI Fransız Polinezyası
ilgili madde Pasifik Adaları 14:21a
MANGLA BARAJI Pakistan; İndus Irmağı üzerinde taşkın önleme ve sulama barajı
ilgili maddeler
İndus Irmağı 9:18b
Sulama 16:176a
MANGO *ya da* **Hintkirazı**
madde başlığı Mango 12:42a, görsel
MANGROV
madde başlığı Mangrov 12:42b, görsel
ilgili maddeler
Ağaç 1:66a
Bataklık ve turbalık 3:72a
Orman 13:206b
Yağmur ormanları 19:70b
MANGROV BALABANI
ilgili madde Balaban 2:295b
MANGROV YILANI Afrika, Avustralya ve Polinezya'daki kıyıya yakın, tropik bataklıklarda yaşayan 30 kadar zehirli yılan türünün ortak adı; zehirleri ancak küçük hayvanları öldürücek kadar etkilidir; başları küçük, gövdeleri kalın ve tıknazdır; yerde ve ağaçların üstünde yaşar, geceleri kuş avlarlar; en iyi bilineni Asya'da yaşayan ve gövdesi siyah üstüne sarı bantlı olan türdür
ilgili madde Mangrov 12:43a
MANGUSTEN Güneydoğu Asya kökenli ağaç; domatese benzeyen, morumsu kahverengi, y. 9 cm çapındaki meyveleri için yaygın olarak yetiştirilir; ince, koyu kırmızı renkli iç kabuğun altında portakal ya da mandalina gibi 5-8 dilime ayrılmış olan bol sulu meyveleri sevilerek yenir
MANHATTAN ABD'nin New York kentinde

MARY İskoçya kraliçesi, 1542-87
madde başlığı Mary 12:87b, görsel
ilgili maddeler
Armada 2:28a
Edinburgh 6:41b
İskoçya 9:95a
MARY I *ya da* **Kanlı Mary** *ya da* **Mary Tudor** İngiltere kraliçesi, 1516-58
ana madde Mary 12:87a, görsel
ilgili maddeler
Elizabeth I 6:132a
İngiltere 9:42a
MARY II İngiltere kraliçesi, 1662-94
ana madde Mary 12:87a, görsel
ilgili maddeler
İngiltere 9:42a
William: görsel 19:55
MARYLAND ABD'nin doğusunda eyalet; y.öl. 27.091 km^2, başkenti Annapolis; 1788'de ABD Anayasası'nı onaylayan 7. eyalet oldu; Appalaş Dağları'yla engebelenen topraklarının y. % 42'sini ormanlar kaplar; ekonomisi kamu hizmetlerine ve imalat sanayisine dayanır; en önemli kenti Baltimore'dır; nüf. 4.798.622 (1990)
"MARY POPPINS" Travers'in masalı
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:11a, görsel
MARY TUDOR *bak.* **MARY I**
MASA
ana madde Mobilya 12:247a vd., görsel
ilgili maddeler
Antika: görsel 1:293
İç mimarlık 8:279b, görsel
MASACCIO İtalyan ressam, 1401-28; asıl adı Tommaso di Giovanni di Simone Guidi; "partal" anlamındaki *Masaccio* lakabıyla tanınır; doğalcı üsluptaki tablolarında, dramatik etki yaratmak için ışık ve gölgeden yararlandı; *Madonna ve Çocuk İsa* (y. 1426) günümüze ulaşan birkaç yapıtından biridir
ilgili madde Resim sanatı 14:224b
MASADA İsrail'de eski dağ kalesi; Herodes (hk. d. İÖ 37-4) tarafından tahkim edildi; İS 70'te Romalılar'ca kuşatıldı; kaledekiler teslim olmayı kabul etmeyince kuşatma iki yıl sürdü; kaleyi savunanlardan yalnızca yedisi sağ kaldı; 1963-65'teki kazılarda ortaya çıkarılan kale Yahudiler'in kahramanlık simgesidir
MASAİLER Doğu Afrika'nın Rift Vadisi'nde yaşayan ve hayvancılıkla geçinen göçebe halk; günümüzde Kenya ve Tanzanya hükümetleri, halkı yerleşik tarıma geçmeye özendirici önlemler almaktadır; sayıları y. 230.000'i bulur
ilgili maddeler
Afrika halkları 1:57a
Göçebelik 7:192b
Kenya 10:175a vd., görsel
Tanzanya 16:325a
MASAJ
ana madde Masaj tedavisi 12:88b vd.
ilgili madde Fizik tedavi 6:310b, görsel
MASAJ TEDAVİSİ *ya da* **Kiropraksi**
madde başlığı Masaj tedavisi 12:88b
ilgili madde Tedavi yöntemleri 17:103a
MASAL olağandışı öğelere, kahramanlara ve olaylara yer veren öykü; öncelikle, sözlü geleneğin ürünü olan halk öykülerini kapsar; sözlü gelenekle ilgisi olmayan ve edebi yönü ağır basan bazı yapıtlar da bu tür içinde ele alınır
ana maddeler
Çocuk edebiyatı 5:8b vd.
Periler ve peri masalları 14:47a
ilgili maddeler
Efsane ve mitler 6:52b vd.
Folklor 6:325a
Tekerleme 17:109a
•*masallar, örn.* "Binbir Gece Masalları"; "Karga ile Tilki"; "Karlar Kraliçesi"; "Keloğlan"; "Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler"
MASA OYUNLARI çocuk oyunları
ana madde Çocuk oyunları 5:34a
MASA PİYANO
ilgili madde Piyano 14:87a
MASARYK, THOMAS G. Çekoslovakya'nın ilk cumhurbaşkanı, 1857-1937
ilgili madde Çekoslovakya 4:277a
MASA SAATİ
ilgili madde Saat 14:320b, 323b
MASATENİSİ *ya da* **Pingpong** *ya da* **Pinpon**
madde başlığı Masatenisi 12:89a, görsel
ilgili maddeler
Olimpiyat Oyunları: tablo 13:166
Spor: tablo 16:100, görsel
MASAYA Nikaragua
ilgili madde Nikaragua 13:83a, görsel
MASCAGNI, PIETRO İtalyan besteci, 1863-1945
•"Cavalleria Rusticana"
MASER lasere benzeyen, ama görünmeyen ışınım frekanslarında çalışan aygıt
ana madde Laser 11:207a
MASERU Lesotho'nun başkenti; Caledon Irmağı üzerinde, ülkenin batı sınırı yakınlarında; nüf. 55.031 (1976)
ilgili madde Lesotho 11:238a
MASINA, GIULIETTA İtalyan kadın sinema oyuncusu, d. 1921
ilgili madde Fellini 6:268b
MASK 16.-17. yy'larda Avrupa ülkelerinde moda olan maskeli eğlence; kıyafet değiştirmiş olarak katılan konuklar ev sahibine armağanlar verir, ardından törensel bir dans yapılırdı; İngiltere'de zamanla halk tiyatrosuna, Rönesans İtalyası'nda da gelişmiş saray gösterilerine dönüşmüştür
ilgili madde Maske 12:90b vd.
MASKAT Umman'ın başkenti ve limanı; volkanik dağlarla çevrili bir koyun kıyısındadır; 1508-1650 arasında Portekiz'in denetimindeydi; kentteki yapılarda Portekiz, Hint, Arap, İran ve çağdaş Batı mimarlığının etkileri görülür; nüf. 85.000 (1982)
ilgili madde Umman 18:203b
MASKE
madde başlığı Maske 12:90a, görsel
ilgili maddeler
Afrika halkları: görsel 1:58
Arıcılık: arıcı maskesi 1:333b, görsel
Dans: görsel 5:78
Eski Mısır: görsel 6:188
Eski Yunan: görsel 6:200
İlkel sanatlar: görsel 8:333
Taksidermi: görsel 16:308
Tiyatro sanatı 17:211a, 212a
Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:217b
Tutanhamon 18:14a vd.
"MASKELİ BALO" Verdi'nin operası
ilgili madde Verdi 18:321b
MASKELİ ÖTLEĞEN
ilgili madde Ötleğen 13:283b
MASKELİ YENGEÇ
ilgili madde Yengeç: görsel 19:143
MASKELYNE, JOHN NEVIL İngiliz gözbağcı, 1839-1917
ilgili madde Gözbağcılık 7:212b vd.
MASKON Ay'da, yüzey kayaçlarının altında bulunduğu ve çekim kuvvetinde sapmalara yol açtığı sanılan kütle yoğunlaşması
ilgili madde Ay 2:216a
MASLAHATGÜZAR büyükelçinin yokluğunda yetkili olan diplomatik temsilci
ilgili madde Diplomasi 5:239b
MASONLUK
madde başlığı Masonluk 12:92a
MASSACHUSETTS ABD'nin kuzeydoğusunda eyalet; y.öl. 21.386 km^2, başkenti Boston; 1620'de "Mayflower" gemisiyle gelen ilk göçmenler burada yerleştiler; Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nda ve köleliğin kaldırılmasında öncü rol oynadı; sanayi ve turizmin yanı sıra yükseköğretim kurumlarıyla ünlü bir eğitim ve kültür merkezidir; nüf. 6.029.051 (1990)
ilgili madde Amerika Birleşik Devletleri 1:207a vd.
MASSACHUSETTS TEKNOLOJİ ENSTİTÜSÜ *ya da* **MIT** Cambridge, Massachusetts, ABD; 1861'de kuruldu; bilimsel ve teknik eğitim de veren üst düzeyde bir araştırma kurumudur
ilgili madde Boston 3:305a
MASSAVA Etiyopya
ilgili madde Etiyopya 6:218b, 219a
MASSIF CENTRAL Fransa'nın altıda birini kaplayan dağ sistemi; yer yer, yüksekliği 600-900 m arasında değişen yaylalarla bölünür; en yüksek doruğu, 1.885 m'lik Sancy Dağı'dır; elektrik üretimi, tarım, kömür madenciliği ve turizm açısından önem taşır
MASSINE, LEONIDE SSCB asıllı Alman dansçı ve koreograf, 1896-1979; üretken ve yenilikçi bir koreograf olarak tanındı
ilgili madde Bale 2:301a, 304a
MASTABA Eski Mısır mimarisinde, duvarları içe doğru eğik ve düz damlı, dikdörtgen biçiminde mezar
ilgili maddeler
Eski Mısır 6:187a
Mezar 12:188b
Mısır Piramitleri 12:200b
MASTAR
ana madde Duyarlı ölçü aletleri 5:321a
ilgili madde Marangozluk 12:58b, görsel
MASTERS, EDGAR LEE ABD'li yazar, 1869-1950
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:224b
MASTI başı büyük, tüyleri düz ve kaba, iri köpek soyu; Asya ve Avrupa'da kökeni y. 5.000 yıl öncesine dayanır; bekçi ve dövüş köpeği olarak eğitilmiştir
ilgili madde Köpek 11:52a
MASTİKA
ilgili madde Reçine 14:206a
MASTODON file benzeyen, soyu tükenmiş iri memeli hayvan; Miyosen ve Pleyistosen bölümlerde yeryüzünde geniş bir dağılım göstermiştir; bugün yaşayan fillerden daha kısa ve tıknaz yapılıydı; gövdesi uzun, kızıl kahverengi tüylerle kaplı, fildişleri uzun ve yukarı doğru kıvrıktı; öğütücü dişlerinin yapısı bu hayvanların yapraklarla

beslendiğini gösterir

MASTOİDİT kulakların arkasına rastlayan ve mastoit çıkıntı denen kafatası kemiklerinin iltihaplanması; hemen her zaman ortakulak iltihabının bir sonucu olarak gelişir; belirtileri kulak arkasında ve şakaklarda ağrı, bazen yüksek ateştir; genellikle antibiyotik tedavisiyle olumlu sonuç alınır; iltihabın çok yayıldığı durumlarda cerrahi yöntemlere başvurmak gerekebilir

MASTROIANNI, MARCELLO İtalyan sinema ve tiyatro oyuncusu, d. 1924; çekici, romantik görünümü ve cana yakın oyunculuğuyla 1960'larda uluslararası üne kavuştu; *Tatlı Hayat* (1960), *Gece* (1960), *Sekiz Buçuk* (1963), *Dün, Bugün, Yarın* (1963), *Özel Bir Gün* (1977), *Kan Davası* (1979), *Varennes Gecesi* (1982) ve *Arıcı* (1986) en ünlü filmlerinden bazılarıdır

MASURA
ilgili madde Dokumacılık 5:283b

MASURA KAMIŞI *bak.* **KARGI**

MAŞALI EŞAPMAN
ilgili madde Saat 14:323b

MAŞATHÖYÜK Tokat'ın Zile kasabasının 20 km güneyinde höyük; Erken Tunç Çağı'nın III. evresinden Demir Çağı'na kadar uzanan sürekli kültür katları saptandı ve Hititler'den kalma bir tablet arşivi bulundu
ilgili madde Tokat 17:229a, 230b

MAŞRIK Ortadoğu'da bölge; Mısır'ın batı sınırından İran'ın batı sınırına kadar uzanır; Mısır, Sudan, Suudi Arabistan, Yemen, Umman, Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri, İsrail, Ürdün, Lübnan, Suriye ve Irak'ı içine alır; y.öl. 7.000.000 km^2; bir bölümü çöl, bir bölümü tarım yapılan verimli topraklardır

MATADOR boğa güreşçisi
ana madde Boğa güreşi 3:263b vd.

MATA HARI Alman kadın casus, 1876-1917; Hollanda'da doğdu; profesyonel kabare dansçısı olarak tanındı; casuslukla suçlanarak kurşuna dizildi; olayın gerçek yüzü ve sızdırdığı bilgiler karanlıkta kalmıştır
ilgili madde Casusluk 4:134b

MATAN elmas
ilgili madde Elmas: görsel 6:135

MATBAA *bak.* **BASIMEVİ**

MATBAACILIK *bak.* **BASIM**

MATBAA MAKİNESİ *bak.* **BASKI MAKİNESİ**

MATBAA MÜREKKEBİ *bak.* **BASKI MÜREKKEBİ**

MATBUAT NİZAMNAMESİ 1864
ilgili madde Sansür 15:54a

MATE *bak.* **YERBA MATE**

MATEMATİK
madde başlığı Matematik 12:93a, görsel
ilgili maddeler
Mantık 12:55a
Öklit 13:265a
Pascal 14:17b
Pisagor 14:83a
Sayı 15:85a vd.
•*matematiğin dalları ve konuları, örn.* Aritmetik; Cebir; Diferansiyel Hesap; Geometri; Grafik; İntegral hesap; Kesir; Küme; Ondalık sayı; Trigonometri

MATERYALİZM *bak.* **MADDECİLİK**

MATILDA İngiltere Kralı I. Henry'nin kızı ve tahtın vârisi, 1102-67; babasının ölümünden sonra tahtı ele geçiren yeğeni Stephen'a karşı hakkını savunmak için uğraştıysa da, taç giyemeden ülkeden ayrılmak zorunda bırakıldı; oğlu, II. Henry adıyla 1154'te İngiltere kralı oldu
ilgili madde Henry 8:127b

MATISSE, HENRI Fransız ressam ve heykeltıraş, 1869-1954
madde başlığı Matisse 12:105a, görsel
ilgili maddeler
Chagall 4:177b
Resim sanatı 14:232b

MATKAP
ilgili maddeler
Enerji: görsel 6:154
Marangozluk 12:69a
Takım tezgâhları 16:298a, görsel
Taşocağı: görsel 17:80
Tünel 18:20a
•Dişçi matkabı

MATKAP UCU
ilgili maddeler
Aşındırıcı: görsel 2:104
Takım tezgâhları: görsel 16:298

MATLA edebiyat
ilgili madde Gazel 7:86a

"MATMAZEL JULIE" Strindberg'in tiyatro oyunu
ilgili madde Strindberg 16:147a

"MATMAZEL NORALİYA'NIN KOLTUĞU" Safa'nın romanı
ilgili madde Safa 14:331a

MATO GROSSO Brezilya'da yayla; tepelerin aşınmasıyla oluşmuştur ve deniz düzeyinden ortalama yüksekliği 600 m'dir; ülkenin iç kesimlerindeki Mato Grosso eyaletinin büyük bölümünü kaplar; bölgenin en büyük kenti Cuiabá'dır

MATOPO TEPELERİ Zimbabve
ilgili madde Zimbabve 19:257a

MATRAH *bak.* **VERGİ MATRAHI**

MATRAK eski dövüş sporu
ilgili madde Matrakçı Nasuh 12:107a

MATRAKÇI NASUH Osmanlı minyatür sanatçısı, ö. 1564
madde başlığı Matrakçı Nasuh 12:106b

MATRİS
ilgili maddeler
Basım 3:52a
Ses kaydı 15:148a

MATRİYOŞKA BEBEKLERİ
ilgili madde Bebek: görsel 3:110

MATSUO BAŞO *bak.* **BAŞO**

MATTA, AZİZ Hz. İsa'nın havarisi ve Yeni Ahit'teki Matta İncili'nin yazarı, ü. 1. yy
ana madde Havariler 8:85a
ilgili maddeler
Kutsal Kitap 11:131b
Meryem, Hz. 12:162a

MATTERHORN İsviçre'de dağ; İsviçre-İtalya sınırındaki Zermatt köyünün güneybatısında, Alpler'in en ünlü doruklarından biridir; yüksekliği 4.477 m; İsviçre'ye bakan yamacı, İtalya tarafındaki taraçalı ve dik yamacı kadar sarp ve tırmanması güç değildir; ilk kez 1865'te İngiliz dağcı Edward Whymper başkanlığındaki bir ekip doruğa tırmanmayı başardı, ama ekipten dört kişi iniş sırasında öldü
ilgili maddeler
Alp Dağları 1:179b, görsel
Dağ 5:55a, tablo
İsviçre 9:133b

MATTIAS, AZİZ Hz. İsa'nın havarisi, ü. 1. yy
ilgili madde Havariler 8:85b

MATURİDİ MEZHEBİ Maturidi'nin (852-944) kurduğu İslam mezhebi
ilgili madde Sünnilik 16:207a

MÁTYÁS I Macaristan kralı, 1443-1490
ilgili madde Macaristan 11:301b

MAUGHAM, SOMERSET İngiliz yazar, 1874-1961; kozmopolit bir çevrede geçen yapıtlarında açık, yalın bir üslup ve insan doğasına ilişkin keskin bir kavrayış egemendir; *Hayatın Esiriyiz* (1915) ve *Şeytanın Kurbanları* (1944) başlıca romanlarıdır
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:26a

MAUI ADASI *ya da* **Vadi Adası** Hawaii, ABD; Hawaii adalar zincirinin en büyük volkanik adasıdır
ilgili madde Hawaii 8:88b

MAU MAU Kenya'da siyasal topluluk ve milliyetçi hareket; 1950'lerde İngiliz yönetimine karşı Kikuyular'ca başlatıldı; sabotaj ve öldürme eylemlerine girişildi; 1952-56 arasında Kenya'daki İngiliz yönetimi ile ayaklanmacılar arasındaki çatışmalarda 11.000'den fazla direnişçi öldürüldü, 20.000'den fazlası tutuklandı; bu direniş Kenya bağımsızlık hareketinin itici gücü oldu ve 1963'te ülke bağımsızlığını kazandı
ilgili maddeler
Kenya 10:177a
Kenyatta 10:177b vd.

MAUN
madde başlığı Maun 12:107b, görsel
ilgili maddeler
Ağaç 1:69a
Kereste 10:180a
Odun 13:129a

MAUNA KEA Hawaii'de yanardağ, ABD
ilgili maddeler
Dağ: tablo 5:55
Hawaii 8:89a
Radyoastronomi 14:185b

MAUNA LOA Hawaii'de etkin yanardağ, ABD; tek bir kütle halindeki dağlar arasında en büyüklerinden biridir
ilgili maddeler
Hawaii 8:88b
Yanardağ 19:85a

MAUPASSANT, GUY DE Fransız yazar, 1850-93; öykü türünün en büyük ustalarından biridir; yapıtlarında Fransa-Prusya Savaşı'nı, köylülerin yaşantısını, bürokrasiyi ve halkının duygusal sorunlarını konu aldı; "Kar Topu" en iyi işlenmiş öykülerinden biri sayılır; ayrıca *Güzel Dost* (1885) gibi romanları vardır
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:42b

MAURETANİA Kuzey Afrika'da tarihi bölge; bugün Fas'ın kuzeyi ile Cezayir'in orta ve batı kesimlerini kaplayan bölgede göçebe Berberiler yaşar; İÖ 2. yy'da Roma egemenliği altındaydı; İS 5. yy'da bağımsızlığını kazandı, 7. yy'da da Araplar'ca istila edildi
ilgili madde Magripliler 11:324b

MAURİTİUS
madde başlığı Mauritius 12:108a, görsel
ilgili maddeler
Afrika 1:43a
Dodo 5:258b, 259a
Seyşeller 15:162a

MAURİTİUS DOĞANI
ilgili maddeler
Doğan 5:262a
Doğayı koruma 5:267a

MEFİSTO *ya da* **Mephistopheles** roman kahramanı; Faust efsanesinin bazı çeşitlemelerinde şeytanın hizmetkârı olarak geçer; 16. yy'da efsaneye eklendiği sanılan bu ada Marlowe'un *Doktor Faustus* (1604) ve Goethe'nin *Faust* (1808-32) adlı yapıtlarında rastlanır
"MEFİSTO" Szábo'nun filmi
ilgili madde Sinema 15:237a
MEGA uluslararası birimler sisteminde kullanılan önek
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:78
MEGAFON ses dalgalarının şiddetini artırarak insan sesinin daha uzağa iletilmesini sağlayan boru
ilgili maddeler
Bell 3:128a
İletişim 8:324a
MEGALİT yontulmamış, çok büyük boyutlu, tek parça taşlarla kurulan tarihöncesi yapı; genellikle dinsel amaçlı olan bu yapıların dört ana tipinde taşlar tek tek dikilir, düz bir çizgi boyunca sıralanır, çember biçiminde dizilir ya da mezar odaları biçiminde düzenlenirdi
ilgili madde Anıt 1:277a
MEGAPOD *bak.* **İRİAYAK**
MEGARALILAR halk
ilgili maddeler
Kocaeli 10:292b
Solon 15:311a
MEGATHERIUM
ilgili madde Tarihöncesi yaşam 17:52b
MEGAWATT güç birimi; 1.000.000 watt'a eşittir
ilgili maddeler
Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:78
Su enerjisi 16:164b
MEHDİ Abbasi halifesi, hk. d. 775-85
ilgili madde Harun Reşid 8:40a
MEHDİ İslam inancında kıyametten önce ortaya çıkarak dünyaya adalet dağıtacağına inanılan kurtarıcı; Yahudilik ve Hıristiyanlık'taki mesih inancının benzeridir; özellikle Şii inancında kayıp 12. imam olarak önemli bir yeri vardır
ilgili madde Pir Sultan Abdal 14:81a
MEHDİ asıl adı **Muhammed Ahmed İbnü's-Seyyid** Sudanlı din önderi, 1844-85; Kızıldeniz'den Orta Afrika'ya kadar uzanan büyük bir İslam devleti kurdu; en önemli askeri başarısı 1885'te Hartum'u ele geçirmesiydi
ilgili maddeler
Hartum 8:39a
Sudan 16:162b
•Hartum kuşatması
MEHDİ UBEYDULLAH *bak.* **UBEYDULLAH EL-MEHDİ**
MEHDİYE Tunus
ilgili maddeler
Fatımiler 6:261a
Tunus: görsel 17:327
MEHMED I *ya da* **Çelebi Sultan Mehmed** Osmanlı padişahı, 1379-1421
ana madde Mehmed 12:124a, görsel
ilgili maddeler
Amasya 1:194b
Evrenosoğulları 6:239b
Fetret Dönemi 6:277a
Osmanlı İmparatorluğu 13:234b, tablo
MEHMED II *bak.* **FATİH SULTAN MEHMED**
MEHMED III Osmanlı padişahı, 1566-1603
ana madde Mehmed 12:124b
ilgili maddeler
Celali Ayaklanmaları 4:145b
Osmanlı İmparatorluğu: tablo 13:236
Para 13:317b
MEHMED IV *ya da* **Avcı Mehmed** Osmanlı padişahı, 1642-93
ana madde Mehmed 12:125a, görsel
ilgili maddeler
Avcılık 2:171b
Köprülü Ailesi 11:60b vd.
Nabi 13:21b
Osmanlı İmparatorluğu 13:236b, tablo
MEHMED V *ya da* **Mehmed Reşad** Osmanlı padişahı, 1844-1918
ana madde Mehmed 12:125a
ilgili madde Osmanlı İmparatorluğu: tablo 13:236
MEHMED VI *bak.* **VAHİDEDDİN**
MEHMED AĞA (KAYSERİLİ) *bak.* **KAYSERİLİ MEHMED AĞA**
MEHMED AĞA (SEDEFKÂR) *bak.* **SEDEFKÂR MEHMED AĞA**
MEHMED BEY Karamanoğulları beyi, ö. 1277
ilgili maddeler
Anadolu Beylikleri 1:247b
Düzyazı 6:34a
Karaman 10:42a
MEHMED ESAD YESARİ Osmanlı hattat, ö. 1798
ilgili madde Hat sanatı 8:56a
MEHMED İZZET Türk sosyolog ve felsefeci, 1891-1930; İstanbul Darülfünunu'nda profesörlük yaptı; Rasyonalist İdealizm felsefesini savundu; sosyolojide önceleri Ziya Gökalp'in görüşlerini benimsedi; sonradan sosyolojinin toplumsal oluşumların yasalarını araştırmakla görevli olduğu savıyla ona karşı çıktı; *Milliyet Nazariyeleri ve Milli Hayat* (1969) en önemli yapıtıdır
MEHMED MURAD *bak.* **MİZANCI MEHMED MURAD**
MEHMED REŞAD *bak.* **MEHMED V**
MEHMED ŞAKİR *bak.* **FERAİZCİZADE MEHMED ŞAKİR**
MEHMED TAHİR AĞA Osmanlı mimar, ü. 18. yy
ilgili madde Fatih Camisi 6:262a
MEHMET RAUF Türk yazar, 1875-1931; Türk edebiyatında psikolojik roman türünün ilk başarılı örneği sayılan *Eylül* (1901) romanıyla ünlendi; daha sonraki roman, öykü ve oyunlarında aynı başarıyı gösteremedi
ilgili maddeler
Edebiyat-ı Cedide 6:41b
Servet-i Fünun 15:140b
Şiir sanatı 16:273b
MEHTERHANE Osmanlılar'da Yeniçeri Ocağı kaldırılıncaya kadar varlığını sürdüren askeri bando
ilgili maddeler
Bando 3:20b
Ulusal marşlar 18:187b
Zil 19:256b
MEHTER MARŞI
ilgili madde Ulusal marşlar 18:187b
MEHTER MÜZİĞİ Osmanlı Devleti'nde mehter takımı denen askeri bandoların çaldığı müzik
ilgili maddeler
Bando 3:20b
Davul 5:98a
Vurmalı çalgılar 19:37a
MEİCİ Japon imparatoru, 1852-1912; yüzyıllarca şogun•'ların elinde olan iktidarı geri alarak imparatorluk kurumunu güçlendirdi; Mutsuhito olan asıl adını, resmen imparatorluk tacını giydiği 1867'de Meici olarak değiştirdi; 1912'ye kadar süren hükümranlık döneminde, Japonya'yı dünyanın en büyük devletlerinden biri durumuna getirecek reformlar yaptı
ilgili madde Kyoto 11:188a
MEIKLE, ANDREW İskoçyalı mucit, 1719-1811; 1786'da ilk harman makinesini yaptı
ilgili madde Tarım tarihi 17:29b
MEIR, GOLDA asıl adı **Goldie Maboviç** İsrailli kadın siyasetçi ve başbakan, 1898-1978
madde başlığı Meir 12:125b, görsel
MEISSEN Almanya'da Elbe Irmağı üzerinde kent; porselenleriyle ünlüdür
ilgili madde Alman Demokratik Cumhuriyeti 1:158a, 158b
MEISSEN PORSELENİ Almanya'nın doğusundaki Saksonya'da, Dresden yakınlarındaki Meissen fabrikasında 1710'dan başlayarak üretildi; sert hamurlu Çin porselenlerinin Avrupa'daki ilk başarılı kopyasıdır; 1756'ya kadar Avrupa porselenleri arasında en değerlisiydi
ilgili maddeler
Alman Demokratik Cumhuriyeti 1:158a
Çanak çömlek 4:240a
MEITNER, LISE Avusturyalı kadın fizikçi, 1878-1968
ilgili madde Nükleer enerji 13:119a
MEKANİK
madde başlığı Mekanik 12:126a
ana madde Fizik 6:308b
ilgili madde Maddecilik 11:313a
MEKANİK ENERJİ bir sistemin kinetik ve potansiyel enerjilerinin toplamı; sürtünme ve hava direnci gibi enerji kaybına yol açan etkenlerin olmadığı ideal bir sistemin mekanik enerjisi sabittir
ana madde Enerji 6:153a vd.
ilgili maddeler
Dinamo 5:233a vd.
Elektrik motoru 6:113a
Isı 8:234a
Joule 9:221b
•Kinetik enerji; Potansiyel enerji
MEKANİK KAZANÇ
ana madde Makine 12:14a vd.
MEKE
madde başlığı Meke 12:127b, görsel
ilgili madde Kuş 11:123a, görsel
MEKİK dokuma tezgâhı
ilgili madde Dokumacılık 5:283a, görsel
MEKİK uzay aracı *bak.* **UZAY MEKİĞİ**
MEKİK DANTELİ *ya da* **Kopanaki**
ilgili madde Dantel ve oya 5:85b
MEKKE Suudi Arabistan
madde başlığı Mekke 12:128b, görsel
ilgili maddeler
Arabistan 1:310a
Kâbe 9:234b vd.
Muhammed, Hz. 12:303b vd.
Suudi Arabistan 16:195a, görsel
MEKNES Fas'ta kent; aynı adlı ilin merkezi ve doğrudan krala bağlı dört kentten biridir; 10. yy'da kuruldu, 1673'te başkent oldu; 1911'de Fransızlar'ca işgal edildi; çev-

resindeki tarım bölgesinin ticaret merkezidir; nüf. 319.783 (1982)
MEKONG IRMAĞI Asya
madde başlığı Mekong Irmağı 12:129a
ilgili maddeler
Çağlayan 4:223b
Laos 11:200a
MEKSİKA resmi adı **Meksika Birleşik Devletleri**
madde başlığı Meksika 12:129b, görsel, harita
ana madde Kuzey Amerika 11:152a vd.
ilgili maddeler
Aztekler 2:245b
California 4:105a
Göç 7:190b
Napolyon 13:35b
Orta Amerika 13:220b
Resim sanatı 14:234a
Sulama 16:175b
Texas 17:170a
•Meksika Devrimi; Meksika Savaşı; *kentler, bölgeler ve yüzey biçimleri, örn.* Baja California; Guadalajara; Meksiko; Rio Grande; Sierra Madre; Veracruz
MEKSİKA DEVRİMİ 1910-20
ana madde Meksika 12:136a vd.
•Pancho Villa; Zapata
MEKSİKA KÖRFEZİ Kuzey Amerika
madde başlığı Meksika Körfezi 12:136b, görsel
MEKSİKA SAVAŞI 1846-48
ana madde Meksika 12:135b vd.
ilgili madde Lincoln 11:260b
MEKSİKA VANİLYASI
ilgili madde Vanilya 18:301b
MEKSİKO *ya da* **México** Meksika
madde başlığı Meksiko 12:137a, görsel
ilgili madde Meksika 12:130b
MEKTEB-İ SULTANİ *bak.* **GALATASARAY LİSESİ**
MEKTUP
ana madde Posta hizmetleri 14:134a vd.
ilgili madde Mühür 12:330a
MELAMİLİK 9. yy'da ortaya çıkan tasavvuf akımı
ilgili madde Tarikatlar 17:53b
MELAMİN-FORMALDEHİT
ilgili maddeler
Plastikler 14:95a
Reçine 14:206a
MELANEZYA Büyük Okyanus'ta adalar grubu; Pasifik Adaları'nın, aralarında Yeni Gine ve Fiji'nin de bulunduğu güneybatı grubunu kapsar; genellikle dağlık olan adaların iklimi tropiktir ve ancak geçimlik tarım yapılır; nüf. 4.000.000 (1981 tah.)
ana madde Pasifik Adaları 14:19b
ilgili madde İlkel sanatlar: tekne küreği: görsel 8:333
MELANİN deride ve saç, kıl, tüy, pul gibi deri türevleri ile bazı iç zarlarda bulunan koyu renkli pigment; koyu tenli insanların derisindeki pigment hücrelerinde, koyu renkli deri lekelerinde ve benlerde bol miktarda bulunur; güneş ışınlarıyla uzun süre karşı karşıya kalan deride melanin miktarının artması, derinin renginin koyulaşarak bronzlaşmasına yol açar
ilgili madde Albino 1:139a
MELANİZM hayvan ve insan dokularında melanin pigmentinin yoğunlaşmasına bağlı olarak deri renginin koyulaşması; bu renk koyulaşması, zararlı morötesi ışınlara karşı vücudu koruyan bir savunma yoludur; hayvanların deri, post ve tüylerinin çevre kirliliği nedeniyle kalıtsal biçimde koyulaşmasına yol açan "sanayi melanizmi" de, değişinim geçirmiş bireylerin fabrika dumanlarıyla kararmış çevrede daha kolay gizlenmesini sağlayarak yaşama şansını artırır; melanizm bazen de melanom denen kötü huylu deri urları biçiminde patolojik olarak ortaya çıkar
"MELANKOLİ" Dürer'in oymabaskısı
ilgili madde Alman sanatı ve müziği: görsel 1:164
MELAS ham şekerin işlenmesi sırasında elde edilen şurup kıvamında artık; hayvan yemi ve gübre olarak kullanılır
ilgili maddeler
Alkol 1:154b
Şeker ve şeker yapımı 16:255a
Tarım ve hayvancılık 17:37a
MELATONİN omurgalılarda epifiz bezinden salgılanan hormon; uyku çevrimini ve ergenlik dönemindeki iç salgı değişikliklerini düzenler; yapılan deneyler, kandaki melatonin artışıyla uykunun gelmesi arasında doğrudan bağlantı olduğunu göstermiştir; melatonin, geceleri gündüze oranla, kışın da yaza oranla daha çok salgılanır; küçük çocukların erişkinlerden daha çok uyuması da melatonin salgısının çocuklarda daha fazla olmasıyla açıklanabilir
ilgili madde Salgıbezi 15:31b
MELBA, DAME NELLIE Avustralyalı koloratur soprano, 1861-1931; opera yaşamı 1887'de Verdi'nin *Rigoletto*'sundaki Gilda rolüyle başladı; Armstrong olan asıl soyadını Melbourne kentinin adından esinlenerek Melba'ya dönüştürdü; Avrupa ve ABD'nin bütün büyük operalarında sahneye çıktı; peşmelba denen şeftalili ve dondurmalı tatlı onun adına sunulmuştur
MELBOURNE Avustralya
madde başlığı Melbourne 12:138a, görsel
ilgili maddeler
Avustralya: görsel 2:195
Sergi, fuar ve panayırlar: görsel 15:136
Tasmanya 17:59b
MELBOURNE (2. VİKONTU), WILLIAM LAMB İngiltere başbakanı, 1779-1848
ilgili madde Victoria 18:332b
MELEK İslam, Musevi, Hıristiyan ve Zerdüşt dininde Tanrı ile maddi dünya arasında bağ kuran ruhsal varlıklara ya da güçlere verilen ad; Tanrı'nın habercisi, elçisi ya da bireylerin ve ulusların koruyucusu olarak görülürler; bütün dinlerde, melekler arasında belirli bir hiyerarşi vardır; meleklere inanmayı temel inanç ilkelerinden biri olarak gösteren İslam dininin dört büyük meleği Cebrail, İsrafil, Mikail ve Azrail'dir
•Azrail; Cebrail; İsrafil; Mikail
MELEKBALIĞI
madde başlığı Melekbalığı 12:139a, görsel
MELEKKANADI
ilgili madde Kelebek: görsel 10:146
MELEKOTU maydanozgiller familyasından hoş kokulu, otsu bitki; Avrupa'da ve Asya'da yetişen türleri şekerlemecilikte, eczacılıkta, likör ve parfüm yapımında kullanılır; İzlanda ve çevresinde ise sebze olarak yenir
MELEN, FERİT Türk siyaset ve devlet adamı, 1906-88
ilgili madde Türkiye 18:91a, tablo
MELENDİZ DAĞI İç Anadolu Bölgesi; yüksekliği 2.898 m
ilgili maddeler
Niğde 13:74a
Peribacaları 14:45b
MELEZ ağaç
madde başlığı Melez 12:139b, görsel
ilgili madde İğneyapraklılar 8:293b
MELEZ biyoloji; farklı genetik yapıdaki iki bireyden dünyaya gelen ve kalıtsal özellikleri ana babanınkinden değişik olan canlı; türler, cinsler, hatta ender olarak familyalar arasında doğal ya da yapay çaprazlamayla melezler ortaya çıkabilir; örn. katır, eşek aygırı ile kısrağın (dişi atın) melezidir; türler arası melezlerin bazıları kısır olur; kısır olmayan melezler ise döl vererek yeni türlerin oluşmasına yol açar; bitkiler arasında melezleme yoluyla, ekonomik açıdan büyük önem taşıyan birçok yeni bitki elde edilmiştir
ilgili madde Gül 7:252b
MELEZ ÜÇGÜL
ilgili madde Üçgül 18:263a, 263b
MÉLIÈS, GEORGES Fransız film yönetmeni, 1861-1938; sinemanın bir sanat olarak gelişmesine öncülük etti; bilimkurgu sinemasının ilk örneklerini verdi
ilgili maddeler
Bilimkurgu 3:190b
Sinema 15:229a, görsel
MELİK GAZİ KÜMBETİ Kemah, Erzincan
ilgili madde Erzincan: görsel 6:178
MELİKŞAH Büyük Selçuklu hükümdarı, 1052-92; Alp Arslan'ın oğlu; hk. d. 1072-92; döneminde Selçuklular en geniş sınırlarına ulaştı ve devlet örgütlenmesi olgun biçimini aldı; veziri Nizamülmülk• devleti yetkin biçimde yönetti
ana madde Büyük Selçuklu Devleti 4:93a
ilgili maddeler
Alp Arslan 1:177b
Anadolu Selçuklu Devleti 1:249b, 250a
Ömer Hayyam 13:273a
Takvim 16:312b
MELİKŞAH II Büyük Selçuklu hükümdarı, 1094-1105
ilgili madde Büyük Selçuklu Devleti 4:93b
MELKART Fenike mitolojisi
ilgili maddeler
Boya ve cila 3:318a
Fenike 6:272a
MELODİ değişik perdelerden müzikal seslerin art arda düzenlenmesi; bir melodi çizgisinin tanımlayıcı özellikleri bir ses alanı ve bir ses dizisi içermesidir
ilgili madde Armoni 2:33a
MELODRAM gerçek yaşamda olmayacak bir olay örgüsü içeren aşırı duygusal oyun; çoğunlukla erkek kahraman zalim kötü kişiyi yenerek kadın kahramanı kurtarır; 19. yy'da sahnede çok çarpıcı gemi batışı ve savaş sahneleri canlandırıldı
ilgili madde Tiyatro sanatı 17:216b
MELON ŞAPKA tepesi yuvarlak, kenarlı erkek şapkası
ilgili madde Başlık ve şapka 3:65a vd.

ğu, mide bulantısı ve kusma gibi belirtiler gösteren bir hastalık biçiminde ortaya çıkar
ilgili madde Beyin 3:163b
MİĞFER başı darbelere karşı korumak amacıyla kullanılan başlık; savaşlarda kullanılmak üzere geliştirilmesine karşılık, günümüzde itfaiyeciler, madenciler, toplum polisleri ve bazı sert sporların oyuncuları tarafından da kullanılır
ilgili maddeler
Anglosaksonlar: görsel 1:274
Arma ve armacılık 2:31a vd.
Başlık ve şapka 3:63b
Demir Çağı: Urartu işçiliği: görsel 5:118
Polis: görsel 14:108
Roma İmparatorluğu: görsel 14:272
MIHAI Romanya kralı, d. 1921
ilgili madde Romanya 14:278b, 279a
MİHAİL PALAİOLOGOS *bak.* **MİKHAEL VIII**
MİHALGAZİ Eskişehir'in ilçesi; daha önce Sarıcakaya ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 9.059, kasaba 4.016
MİHALIÇÇIK Eskişehir'in ilçesi; toprakları Sakarya Irmağı ile Porsuk Çayı arasında uzanır; çoğunluğu kırsal kesimde yaşayan ilçe halkının temel geçim kaynağı tarımdır; nüf. (1990): ilçe 24.088, kasaba 4.473
ilgili madde Eskişehir 6:196a
MİHALKOV, NİKİTA SSCB'li film yönetmeni, d. 1945
ilgili madde Sinema 15:236b
MİHARA Japonya'da yanardağ
ilgili madde Yanardağ: tablo 19:84
MİHRAP
ilgili madde Cami 4:107a
MİHRİMAH SULTAN CAMİSİ Üsküdar, İstanbul
ilgili madde Mimar Sinan 12:232b
MİHRİ MÜŞFİK HANIM Türk kadın ressam, d. 1887- ö. ?
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:126b
MİHVER DEVLETLERİ *ya da* **Berlin-Roma-Tokyo Mihveri** II. Dünya Savaşı'nda Almanya, İtalya ve Japonya önderliğinde kurulan ittifak
ilgili madde İkinci Dünya Savaşı 8:297a vd.
MİKA
madde başlığı Mika 12:209a, görsel
ilgili maddeler
Jeokimya 9:203a
Kristal 11:78b
Mineral 12:237a, görsel
MİKADO çocuk oyunu
ilgili madde Çocuk oyunları 5:34b
"MİKADO" Gilbert ve Sullivan'ın operası
ilgili madde Gilbert ve Sullivan 7:149b, görsel
"MİKADO'NUN ÇÖPLERİ" Anday'ın tiyatro oyunu
ilgili madde Anday 1:266b
MİKAİL İslam, Hıristiyan ve Musevi inancında dört büyük melekten biri; İslam'da doğa olaylarını yönetmekle görevli olduğu kabul edilir; Musevi inancında ise İsrailoğulları'nın koruyucusu, göklerin ordusunun önderidir; Hıristiyanlık'ta da savaşçı yönü vurgulanır
•Azrail; Cebrail; İsrafil
MİKEN *ya da* **Mykenai** Yunanistan'da eskiçağ kenti; Mora (Peloponnesos) Yarımadası'nda, İÖ 2. binyıla kadar inen bir Tunç Çağı yerleşmesidir; Agamemnon'un efsanede sözü geçen yurdu olarak tanınır; mezar mimarisinde Minos etkisi görülür
ilgili maddeler
Eski Yunan 6:199b vd.
Mimarlık 12:225a
MİKERİNOS Eski Mısır'da 4. hanedanın (İÖ y. 2613-y. 2494) beşinci firavunu, ü. İÖ 2500'lerin sonu; 18 ya da 28 yıl hüküm sürdü
ilgili maddeler
Eski Mısır 6:187a
Mısır Piramitleri 12:201a
MİKERİNOS PİRAMİDİ
ilgili madde Mısır Piramitleri 12:201a
MİKHAEL VIII *ya da* **Mikhael Palaiologos** *ya da* **Mihail Palaiologos** Bizans imparatoru, y. 1224-82
ilgili madde Bizans İmparatorluğu 3:253a
MİKİ FARE *ya da* **Mickey Mouse** Walt Disney'in yarattığı çizgi film karakteri
ilgili maddeler
Çizgi film 4:331a
Disney 5:240a, görsel
MİKMEKLER halk
ilgili madde Amerika Yerlileri 1:231a
MİKOLOJİ mantarları inceleyen bilim dalı
ilgili maddeler
Biyoloji 3:244a
Botanik 3:307b
Mantarlar 12:52b
MİKRO uluslararası birimler sisteminde kullanılan önek
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:78
MİKROBİLGİSAYAR genellikle taşınabilir bir televizyon alıcısı büyüklüğünde küçük sayısal bilgisayar; ana işlem birimi tek bir mikroişlemciden oluşur; programların ve verilerin saklandığı ana belleği oluşturan mikroçiplerin yanı sıra klavye, yazıcı gibi çevre birimleriyle veri alışverişini sağlayan arabirim mikroçipleri vardır
ana madde Bilgisayar 3:180b
ilgili madde Sözcükişlem 16:37a, görsel
MİKROBİYOLOJİ mikroorganizmaları, yani mikroskopsuz görülemeyecek kadar küçük, tekhücreli canlıları inceleyen bilim dalı
ilgili maddeler
Biyoloji 3:242b
Mikroplar 12:213a
MİKROCERRAHİ *ya da* **Mikroşirürji**
ilgili maddeler
Cerrahi 4:163a
Plastik cerrahi 14:94a
Teknoloji 17:123a
Tıp 17:185b
MİKROÇİP *ya da* **Çip** *ya da* **Silisyum çipi** minyatür tümleşik devre
ana maddeler
Bilgisayar 3:183a, görsel
Elektronik 6:126b
ilgili maddeler
Hesap makinesi 8:136b
Saat 14:321b
Silisyum 15:212b, görsel
Teknoloji 17:123a
Transistör 17:283a
MİKRODALGA
madde başlığı Mikrodalga 12:210a, görsel
ilgili maddeler
Astronomi 2:69b
Işınım 8:256b
Laser 11:207a
MİKRODALGA FIRIN *ya da* **Elektronik fırın**
ilgili maddeler
Aşçılık 2:99a, görsel
Işınım 8:258b
Mikrodalga 12:210b, görsel
MİKRODALGA FON IŞIMASI
ilgili madde Radyoastronomi 14:189b
MİKRODALGA İNİŞ SİSTEMİ
ilgili madde Havalimanı 8:80a
MİKROEKONOMİ
ana madde Ekonomi 6:91a
MİKROELEKTRONİK yüzlercesi, hatta binlercesi küçük bir silisyum parçası üzerine yerleştirilebilecek kadar küçük devre elemanlarıyla ilgilenen elektronik dalı
ilgili maddeler
Elektronik 6:126b
Seyir: görsel 15:160
MİKROFİLM yazılı metinlerin, fotoğraf ve çizimlerin elektronik yöntemlerle ya da fotoğrafçılık teknikleriyle son derece küçültülmüş kopyası; belgelerin çok az yer tutmasını ve kolayca ulaşılabilecek biçimde saklanmasını sağlar; özellikle bankalar, devlet kurumları ve kütüphaneler gibi çok fazla sayıda belgenin korunduğu ve kullanıldığı kuruluşlarda yararlanılır
ilgili madde Fotoğrafçılık 7:11a
MİKROFON
madde başlığı Mikrofon ve hoparlör 12:210b, görsel
ilgili maddeler
Elektronik 6:121b
Radyo: görsel 14:178
Ses 15:145a
Ses kaydı 15:147b, 149b, görsel
Televizyon 17:137b
MİKROİŞLEMCİ
madde başlığı Mikroişlemci 12:212b
ilgili maddeler
Bilgisayar 3:183b
Elektronik 6:126b
•Mikroçip
"MİKROKOSMOS" Bartók'un piyano parçaları derlemesi
ilgili madde Bartók 3:49a
MİKROKOZMOS insanı tüm evrenin bir yansıması, yani "küçükevren" olarak tanımlayan felsefe terimi; İÖ y. 5. yy'da, Sokrat döneminde ortaya çıkan bu görüş, daha sonra Yeni Platoncular, bazı Yahudi ve Skolastik filozoflar ile Paracelsus• gibi Rönesans düşünürlerince savunuldu
MİKROMETRE
ana madde Duyarlı ölçü aletleri 5:319b, görsel
MİKRONEZYA Büyük Okyanus'ta, Guam ve Marshall adalarını da kapsayan adalar grubu; adaların çoğu okyanus sırtlarının su üstündeki doruklarıdır; ayrıca çok sayıda mercanada vardır; ekonomileri öncelikle geçimlik tarıma ve balıkçılığa dayanır; nüf. 322.400 (1984 tah.)
ana madde Pasifik Adaları 14:20a
ilgili madde Düğün 5:330a
MİKROORGANİZMA ancak mikroskopla görülebilen tekhücreli canlıların ortak adı

ilgili madde Mikroplar 12:212b
MİKROP
madde başlığı Mikroplar 12:212b
ilgili maddeler
Antiseptik 1:297a
Apse 1:307a
Bağışıklık 2:266a vd.
Çocuk hastalıkları 5:23a vd.
Hastalık 8:41b
İlkyardım 9:9a vd.
Karantina 10:44b
Lister 11:264b
Pasteur 14:26a
Salgın hastalıklar 15:32b vd.
•Bakteri; Mantar; Tekhücreli hayvanlar; Virüs
MİKROSKOP
madde başlığı Mikroskop 12:214b, görsel
ilgili maddeler
Anatomi 1:263b, görsel
Bakteri 2:291b vd.
Biyoloji 3:245a
Duyarlı ölçü aletleri 5:321a
Leeuwenhoek 11:223a
Tıp 17:182b
MİKROŞİRÜRJİ *bak.* **MİKROCERRAHİ**
MİKSOMATOZ adatavşanlarında görülen öldürücü hastalık
ilgili madde Adatavşanı 1:29b
MİKSTEKLER halk
ilgili madde Hiyeroglif: yazı: görsel 8:193
MİL *ya da* **Balçık** jeoloji; çapı 0,004-0,06 mm arasında değişen çok ince taneli, gevşek ya da pekişik bir kütle oluşturan tortul kayaçların ortak adı; akarsularla kolayca taşınır ve durgun sulara ulaşınca çökelir; pekişmiş tipteki kayaçlara genellikle miltaşı denir
ilgili maddeler
Akarsu 1:102b
Delta 5:114b
Kum ve çakıl 11:100a
Toprak 17:249a
MİL makine parçası
ilgili maddeler
Dişli çark 5:245b
Kavrama 10:111b vd.
Rüzgâr enerjisi 14:316a, 317b
Türbin 18:23b
MİL uzunluk birimi
•Deniz mili; Kara mili
MİLADİ TAKVİM *bak.* **GREGORYEN TAKVİM**
MILANO İtalya
madde başlığı Milano 12:217a
ilgili maddeler
Barbar akınları 3:40a
İtalya 9:146b vd.
Roma İmparatorluğu 14:268b
MILANO KATEDRALİ İtalya; gotik bezemelerin zenginliği açısından dünyada birinci, 40.000 kişilik oturma yeriyle Avrupa'nın üçüncü büyük kilisesidir
ilgili maddeler
Leonardo da Vinci 11:235b
Milano 12:217a, görsel
MİLAS Muğla'nın ilçesi; tarım alanı Milas Ovası'dır; turizm, madencilik ve ormancılık da ilçe ekonomisinde önemli yer tutar; eski Karya bölgesinde yer alan ilçede pek çok eskiçağ kenti kalıntısı vardır; nüf. (1990): ilçe 98.710, kasaba 28.741
ilgili madde Muğla 12:302a
MİLAS HALISI
ilgili maddeler
Halı ve kilim 7:334b
Muğla 12:302a
MİLDİYÖ özellikle serin ve nemli iklimlerdeki bitkilerde yaygın olarak görülen mantar hastalığı
ilgili madde Mantarlar 12:52a
MİLET *ya da* **Miletos** Anadolu'da eskiçağ kenti
madde başlığı Milet 12:218a, görsel
ilgili maddeler
Büyük İskender 4:87a
Demir Çağı 5:118b
Didim 5:216a vd.
İyonya 9:161a vd.
Maraton Savaşı 12:61a
MİLET TİYATROSU Söke, Aydın
ana madde Milet 12:219a vd., görsel
MILFORD SOUND Yeni Zelanda
ilgili madde Yeni Zelanda 19:148a, görsel
MİLİ uluslararası birimler sisteminde kullanılan önek
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:78
MİLİBAR hava basıncı birimi; CGS sisteminde 1.000 din/cm^2 'ye, uluslararası birimler sisteminde 100 newton/m^2 'ye ya da 100 pascal'a eşittir
ilgili madde Barometre 3:47b
MİLİS gerektiğinde kısa sürede seferber edilebilen, sınırlı askeri eğitim görmüş yurttaşlardan oluşan askeri örgütlenme; genellikle yerel savunmada kullanılır
MILL, JOHN STUART İngiliz düşünür ve iktisatçı, 1806-73
madde başlığı Mill 12:222a
ilgili madde Kadın hakları 9:249a
MILLAIS, JOHN İngiliz ressam, 1829-86; Ön-Raffaellocular grubunun kurucularından
ilgili madde Resim sanatı 14:230a
MILLAY, EDNA ST. VINCENT ABD'li kadın yazar, 1892-1950; 1922'de Pulitzer Ödülü'nü almıştır
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:224b
MILLER, ARTHUR ABD'li oyun yazarı, d. 1915; ilk önemli yapıtı *Satıcının Ölümü* 'ydü (1949); *Cadı Kazanı* 'nda (1953) 17. yy'daki büyücülük davalarını konu aldı; *Bütün Oğullarım* (1947), *Köprüden Görünüş* (1959), *Düşüşten Sonra* (1964) ve *Bedel* (1968) gibi çok tanınmış tiyatro oyunları ile *Uygunsuzlar* (1961) filminin senaryosunu yazdı
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:228a
Tiyatro sanatı 17:217a
MILLER, GLENN ABD'li tromboncu ve caz topluluğu şefi, 1904-44; 1940'larda "swing" dans müziği orkestrası ve "Moonlight Serenade" gibi besteleriyle dünya çapında ün kazandı; *Sun Valley Serenade* (1942) ve *Glenn Miller Story* (1953) filmleriyle ünü daha da yaygınlaştı; bir uçak kazasında öldü
MILLET, JEAN-FRANÇOIS Fransız ressam, 1814-75
ilgili madde Resim sanatı 14:231b
MİLLETLER CEMİYETİ I. Dünya Savaşı'ndan sonra dünya sorunlarını ele almak, özellikle ülkeler arasındaki anlaşmazlıklara çözüm bulmak üzere kurulan uluslararası örgüt; 1919 Versay Antlaşması'ndan sonra kuruldu; merkezi İsviçre'nin Cenevre kentindeydi; bir konsey ile bir meclisten oluşan örgütün varlığına 18 Nisan 1946'da resmen son verildi ve görevleri Birleşmiş Milletler'e aktarıldı
ilgili maddeler
Birinci Dünya Savaşı 3:210b vd.
Birleşmiş Milletler 3:215a
Filistin 6:300a
İkinci Dünya Savaşı 8:296b vd.
İngiliz Uluslar Topluluğu 9:29b
Mülteci 12:331b
Nansen 13:31b
Silahsızlanma 15:211a
Türkiye 18:83b vd.
Uluslararası hukuk 18:195b
Uluslararası ilişkiler 18:197b
Wilson 19:58b
MİLLETLER CEMİYETİ PASAPORTU
ilgili maddeler
Mülteci 12:331b
Nansen 13:31b
MİLLET MEKTEBİ Türkiye'de, 1928'deki harf devrimiyle Arap alfabesinin yerini alan Latin alfabesini öğretmek amacıyla açılan okuma-yazma kurslarına verilen ad; 16-45 yaş arasındaki herkesin bu kurslara katılması zorunluydu; 1936'da, Halkevleri•'nin yaygınlaşmasından sonra millet mektepleri kapatıldı
MİLLET PARTİSİ Türk siyasal partisi, 1948-54; Demokrat Parti'den uzaklaştırılan ve ayrılanlar tarafından, Mareşal Fevzi Çakmak'ın fahri başkanlığında kuruldu; 1950 genel seçimlerinde oyların ancak % 3'ünü alan parti, din temeline dayandığı gerekçesiyle 1954'te kapatıldı
ilgili maddeler
Çakmak 4:225b
Türkiye 18:86a, 87b
MİLLETVEKİLİ ulusu temsil eden ve genel oyla seçilen yasama meclisi üyesi
ilgili maddeler
Birinci ve İkinci Meşrutiyet 3:212a
Parlamento 14:8b vd.
Seçim 15:105b
Türkiye Büyük Millet Meclisi 18:96b vd.
MİLLİ BİRLİK KOMİTESİ Türkiye'de 27 Mayıs 1960'ta yönetime el koyan subayların yasama ve yürütme görevlerini yerine getirmek üzere kurdukları komite; 38 subaydan oluşuyordu; aralarındaki anlaşmazlık nedeniyle 13 Kasım 1960'ta 14 üye görevden uzaklaştırıldı; yeni TBMM'nin toplanmasıyla 25 Ekim 1961'de varlığı son buldu
ilgili maddeler
Gürsel 7:307b
Menderes 12:147a
Türkiye 18:88a, 89a vd.
MİLLİ EDEBİYAT edebiyat akımı
madde başlığı Milli Edebiyat 12:220a
ana madde Türk edebiyatı 18:39b
ilgili maddeler
Hecenin Beş Şairi 8:115a
Ömer Seyfettin 13:274a
MİLLİ GÜVENLİK KONSEYİ *ya da* **MGK** Türkiye'de 12 Eylül 1980'de yönetime el koyan komutanların yasama görevini yerine getirmek üzere kurdukları komite; genelkurmay başkanı ile kara, deniz, hava

Jeokimya 9:201a vd.
Jeoloji 9:203a vd.
Kayaç 10:114a vd.
Kristal 11:78a vd.
Madencilik 11:313b vd.
Sebzeler 15:99b, 100b
Toprak 17:248b
•Değerli taş; *mineraller ve mineral grupları, örn.* Asbest; Boksit; Boraks; Grafit; Pekblend; Silikat mineralleri

MİNERAL ASİT *bak.* **İNORGANİK ASİT**

MİNERALOJİ minerallerin fiziksel ve kimyasal özelliklerini, oluşum süreçlerini ve doğadaki dağılımlarını inceleyen bilim dalı
ilgili maddeler
Bilim ve bilimsel yöntemler 3:191b
Değerli taşlar ve mücevherler 5:107a

MİNERAL YAĞ
ilgili maddeler
Aydınlatma 2:229b
Yağ 19:66b

MINERVA Roma mitolojisi
ilgili madde Athena 2:138a

MİNG HANEDANI Çin'i yöneten son Çinli hanedan; 1366-1644 arasında, kuzeyden gelen Mançular ülkeyi işgal edene kadar hüküm sürdüler
ana madde Çin Halk Cumhuriyeti 4:320a
ilgili maddeler
Mimarlık 12:224b
Pekin 14:38a

MİNG HUANG Çin'de Tang hanedanı imparatoru, 685-762
ilgili madde Çin Halk Cumhuriyeti 4:319a

MINHO IRMAĞI İber Yarımadası
ilgili madde Portekiz 14:127a

MİNİBİLGİSAYAR
ana madde Bilgisayar 3:180b

MİNİBÜS
ilgili maddeler
Dolmuş 5:290b
Motorlu taşıtlar 12:289a, görsel

MİNİDENİZALTI
ana madde Denizaltı 5:149b

MİNİMAL SANAT biçimindeki aşırı sadelik ve dolaysız yaklaşımla ayırt edilen sanat akımı; 1960'larda New York kentinde ortaya çıktı; resimi, heykeli ve müziği etkiledi

MİNİMATA HASTALIĞI
ilgili madde Çevre kirliliği 4:282b

MİNK
madde başlığı Mink 12:237b, görsel
ilgili maddeler
Hayvanat bahçesi 8:105b
Kürk ve kürkçülük 11:177b, 178a

MINNEAPOLIS ABD'de, Minnesota eyaletinin en büyük kenti; 1865'te Mississippi Irmağı kıyısında küçük bir köy olarak kuruldu; günümüzde önemli bir tahıl pazarı, iş ve sanayi kentidir; nüf. 348.384 (1989)
ilgili madde Kuzey Amerika 11:155a

MINNELLI, VINCENTE ABD'li film yönetmeni, 1910-86; Amerikan müzikal filmlerinin en önemli adlarından biridir; kamera kullanışındaki yaratıcılık, filmlerindeki görsel zenginlik ve müzik ile olay örgüsünü kaynaştırmadaki ustalığıyla tanınır; başlıca filmleri Oskar Ödülü kazanan *Paris'te Bir Amerikalı* (1951), *Büyük Gösteri* (1953), *Eğlenceler Beldesi* (1954) ve yönetmene ikinci Oskar Ödülü'nü getiren *Gigi* 'dir (1958)
ilgili madde Sinema 15:232b

MINNESINGER *ya da* **Minnesänger** 12.-13.yy'larda Alman lirik şairlere ve şarkıcılara verilen ad
ilgili maddeler
Alman edebiyatı 1:160b
Müzik 13:17b

MINNESOTA ABD'nin Ortabatı bölgesinde eyalet; y.öl. 224.329 km^2, başkenti Saint Paul; 1858'de ülkenin 32. eyaleti oldu; ekonomisi, başta tahıl olmak üzere tarıma, et ve süt ürünlerine dayanır; gıda işleme, metal ve kâğıt sanayileri gelişmiştir; nüf. 4.387.029 (1990)
ilgili madde Amerika Birleşik Devletleri 1:201a

MİNO kuş
madde başlığı Mino 12:238b, görsel

MİNORKA Akdeniz'de İspanya'ya bağlı ada; Balear Adaları'nın ikinci büyük adasıdır
ilgili madde Balear Adaları 2:305a

MİNOS Girit'in efsanevi kralı; Zeus ile Europa'nın oğlu; çocuklarını öldüren Atinalılar'la savaştı ve Atinalılar'ı Labyrinthos'taki Minotauros'a her yıl genç kurbanlar göndermekle yükümlü kıldı; sarayı Girit'teki Knossos'taydı
ilgili maddeler
Arkeoloji 2:21a
Daidalos ile İkaros 5:60b vd.
Theseus 17:175a

MİNOS UYGARLIĞI Girit'te Tunç Çağı uygarlığı, İÖ y. 3000-1100; adını efsanevi kral Minos'tan alır; başkenti Knossos•'tu; Minotauros• ve Labyrinthos• efsanelerini anımsatan boğa simgesi süslemelerde sık sık kullanılmıştır
ilgili maddeler
Altın 1:187a
Arkeoloji 2:21a
Ayakkabı ve ayakkabıcılık 2:217b
Başlık ve şapka 3:63b
Eski Yunan 6:198b vd.
Giysi 7:62b
Mimarlık 12:225a
Tekerlek 17:106b

MİNOTAUROS Yunan mitolojisinde, kral Minos'un karısı Pasiphae ile bir boğanın birleşmesinden doğan insan gövdeli, boğa başlı canavar; Labyrinthos'ta kilitli tutulur, her yıl Atina'dan gönderilen yedi genç erkek ve yedi genç kızı yerdi; Theseus tarafından öldürüldü
ilgili maddeler
Daidalos ile İkaros 5:60a vd.
Theseus 17:174b vd., görsel

MİNÖR AKOR
ilgili madde Armoni 2:33b

MİNSK SSCB'de, Svisloç Irmağı kıyısında kent; 1011'den başlayarak önem kazandı; 1919'da da Beyaz Rusya'nın başkenti oldu; II. Dünya Savaşı'nda hemen hemen tümüyle yıkıldı; bugün Moskova-Varşova ve Liepaja-Romni demiryollarının kavşak noktasında büyük bir sanayi ve yükseköğrenim merkezidir; nüf. 1.589.000 (1989)
ilgili madde Beyaz Rusya 3:159b, görsel

MİNSTREL ortaçağda sokak çalgıcısı; geniş anlamda, 12.-17. yy'lar arasında halkı eğlendiren akrobat, jonglör ve masalcıları, dar anlamda ise dindışı müzik çalıp aşk şarkıları söyleyen saray çalgıcılarını tanımlamak için kullanılır
ilgili madde Şarkı 16:242b

MİNTAN yakasız, uzun kollu erkek gömleği
ilgili madde Giysi 7:173a, 173b

MİNYATÜR
madde başlığı Minyatür 12:238b, görsel
ilgili maddeler
Ahilik: görsel 1:88
Ali Şir Nevai: görsel 1:152
Altın 1:188a
Babür: görsel 2:255
Bâkî: görsel 2:289
Birûnî: görsel 3:223
Cam ve camcılık: görsel 4:111
Divan edebiyatı: görsel 5:251
Firdevsi: Şehname: görsel 6:306
Fuzuli: Âşık Çelebi Tezkiresi: görsel 7:59
Grafik sanatlar 7:224a
İbrahim, Hz.: görsel 8:263
İslam sanatı 9:100a
Levni 11:240a, görsel
Matrakçı Nasuh 12:107b, görsel
Meddah: görsel 12:121
Mine 12:235a, görsel
Muhammed, Hz.: görsel 12:304
Ortaçağ: görsel 13:221
Tanbur: görsel 16:316
Türk resim ve heykel sanatı 18:123a
Uzakdoğu sanatı: görsel 18:242

MİNYATÜRLEŞTİRME
ilgili madde Elektronik 6:126b, görsel

MİNYATÜR TELEVİZYON
ilgili madde Televizyon 17:140b

MİR uzay istasyonu bölümü
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:251a

MIRABEAU (KONTU), HONORÉ GABRIEL RIOUETI Fransız siyaset adamı ve hatip, 1749-91; Fransız Devrimi'nin başlarında ülkeyi yöneten Ulusal Meclis'in en etkili kişilerinden biridir; ılımlı bir siyasetçi ve anayasal krallığın savunucusuydu; meclis başkanlığı sırasında bile kralla gizli ilişkisini sürdürmekten çekinmedi
ilgili madde Fransız Devrimi 7:35a

MİRAÇ KANDİLİ hicri takvime göre recep• ayının 27. gecesi; hicretten (622) bir yıl önceki bu gece Hz. Muhammed'in göğe yükselerek Tanrı'nın huzuruna çıktığına inanılır ve bu yüzden kutsal bir gece olarak kutlanır
ilgili maddeler
Bayramlar ve kutsal günler 3:104a
Mescid-i Aksa 12:163a
Mevlit 12:181a

MIRAFLORES Panama Kanalı'nda bir dizi kanal-havuz
ilgili madde Panama Kanalı 13:305b, görsel

MİRALAY Osmanlı ordusunda, bugünkü albayın karşılığı olan rütbe; 1828'de alay komutanları için konuldu; bir üst rütbesi mirliva•'ydı

MIRAMARE ŞATOSU İtalya
ilgili madde Triyeste: görsel 17:290

MIRANDA Uranüs'ün uydusu
ilgili madde Uranüs 18:210b

MIRANDA, FRANCISCO DE Venezuelalı devrimci, 1750-1816; Güney ve Orta Amerika'yı İspanyollar'dan kurtarmayı planladı; 1811'de Venezuela'nın bağımsızlığına önderlik etti; ama 1812'de İspanyollar'a teslim olması Simón Bolívar'a ve öbür devrim-

cilere ihanet olarak kabul edildi; zincire vurularak Cádiz'e götürüldü ve orada öldü; bazılarınca çıkarcı ve fırsatçı, bazılarınca yurtsever olarak görülür
ilgili madde Venezuela 18:318a
MİRAS mülk sahibinin ölümünden sonra mirasçılarına kalan mal varlığı; kimlerin mirasçı olacağı ölenin vasiyetine ya da hukuk kurallarına göre belirlenir
ilgili maddeler
Vasiyet 18:307b
Vergiler 18:324b
"MİRATÜ'L-MEMALİK" Seydi Ali Reis'in gezi anıları
ilgili madde Seydi Ali Reis 15:156b
MİRLİVA Osmanlı Devleti'nde sancakbeylerine ve 1828'den sonra miralayın bir üstündeki subaylara verilen rütbe; sancakbeyleri tımarlı askerlerden oluşan birlikleriyle savaşa katıldıklarından mirliva rütbesi ilk onlara verilmişti; 1828'den sonra generalliğin ilk basamağı olarak orduda da konuldu; bu rütbeyi alanlara paşa da denirdi; bir üst rütbe ferik•'ti; cumhuriyet döneminde generalliğin ilk rütbesi olarak karşılığı tuğgeneral oldu; ama tümen komutanlığı yapmış mirlivalara tümgeneral rütbesi verildi
MIRÓ, JOAN İspanyol ressam ve heykelci, 1893-1983
madde başlığı Mirö 12:241a, görsel
ilgili madde Gerçeküstücülük 7:134b
•"Alevli Kanatların Gülümseyişi"
MİRYOKEFALON SAVAŞI 1176
ilgili madde Anadolu Selçuklu Devleti 1:251b
MİRZA ALİ MUHAMMED *bak.* **BÂB**
MİSAK-I MİLLİ 12 Ocak 1920
ilgili madde Atatürk 2:122a
MİSELYUM mantarların yapısını oluşturan birbirine dolanmış, renksiz iplikçikler topluluğu
ilgili madde Mantarlar 12:50b
MİSK erkek misk geyiğinin karın derisinin altındaki salgıbezinden çıkarılan koyu renkli, kıvamlı sıvı; keskin ve kalıcı kokusu nedeniyle parfüm yapımında kullanılır; misk sıçanı ve miskkedisi gibi bazı hayvanların salgılarına da misk denir
ana madde Misk geyiği 12:242b
ilgili maddeler
Miskkedisi 12:242b
Parfüm 13:328a
MİSKAL değerli taşlar için kullanılan eski kütle (ağırlık) birimi
ilgili madde Ölçme 13:267a
MİSKET Türk halk müziği makamı
ilgili madde Halk müziği 8:17a
MİSKETLİMONU
ilgili madde Turunçgiller 18:13a, görsel
MİSKET OYUNU *bak.* **BİLYE OYUNU**
MİSK GEYİĞİ
madde başlığı Misk geyiği 12:242a, görsel
ilgili maddeler
Geyik 7:139b, 141b
Parfüm 13:328a
MİSK GÜLÜ
ilgili madde Gül 7:252b
"MİSKİNLER TEKKESİ" Güntekin'in romanı
ilgili madde Güntekin 7:302a
MİSKKEDİSİ
madde başlığı Miskkedisi 12:242b, görsel
ilgili madde Parfüm 13:328b
MİSK ÖKÜZÜ
madde başlığı Misk öküzü 12:243a, görsel
ilgili madde Memeliler 12:143b
MİSK ÖRDEĞİ *ya da* **Moskof ördeği**
ilgili madde Ördek 13:277a
MİSK SIÇANI
madde başlığı Misk sıçanı 12:244a, görsel
ilgili madde Memeliler 12:143b
MİSSA Katolik Kilisesi'ndeki şükran ayinlerinde söylenmek üzere koro ya da tek ses için bestelenmiş dinsel müzik
ilgili maddeler
Koro ve koral müzik 11:15b
Müzik 13:18a
MISSISSIPPI ABD'de, Meksika Körfezi kıyısında eyalet; y.öl. 123.514 km^2, başkenti Jackson; 1817'de ülkenin 20. eyaleti oldu; büyük bölümü düzlüklerden oluşan topraklarının yarıdan fazlası ormanlarla kaplıdır; soya ve pamuk tarımı ile dokumacılık, gıda, kereste ve ağaç ürünleri sanayileri ekonomisinin temelidir; suyolu taşımacılığı büyük önem taşır; nüf. 2.586.443 (1990)
ilgili madde Siyah Amerikalılar 15:269a, 274a
"MISSISSIPPI'DE YAŞAM" Twain'in romanı
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:224a
Twain 18:153a
MISSISSIPPI IRMAĞI ABD
madde başlığı Mississippi ve Missouri ırmakları 12:244b, görsel
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri: görsel 1:204
Aşınma 2:107a
Coğrafya: görsel 4:198
Kuzey Amerika 11:153b, 154a
Taşkın 17:77a vd., görsel
Twain 18:152b
MISS MARPLE roman kahramanı
ilgili maddeler
Christie 4:184b
Dedektif 5:102a
MISSOURI ABD'nin Ortabatı bölgesinde eyalet; y.öl. 180.514 km^2, başkenti Jefferson City; 1821'de 24. eyalet olarak ABD'ye katıldı; ekonomisi sanayiye dayanır; taşıt ve uzay araçları yapımı, gıda işleme ve kimyasal madde üretimi başlıca sanayi dallarıdır; nüf. 5.137.804 (1990)
MISSOURI IRMAĞI ABD
madde başlığı Mississippi ve Missouri ırmakları 12:244b
ilgili madde Amerika Birleşik Devletleri 1:220a
MİSTİSİZM
madde başlığı Mistisizm 12:245b, görsel
ilgili maddeler
Spinoza 16:49a
Tasavvuf 17:57b
MİSTRAL kış ve bahar aylarında Fransa'nın güneyindeki Rhône vadisinin aşağı kesimlerinden güneye doğru esen soğuk, kuru rüzgâr; hızı bazen saatte 100 km'yi bulur; Fransa'nın orta kesimi üzerindeki yüksek basınç merkezi ile Akdeniz üzerindeki alçak basınç merkezi arasındaki hava akımından kaynaklanır
ilgili madde Rüzgâr 14:311a
MISTRAL, GABRIELA Şilili kadın şair, 1889-1957; Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazanan (1945) ilk Latin Amerikalı kadındır; yoğun bir duygusallık taşıyan, kendine özgü mecaz ve sözcüklerle yüklü şiirleri birçok dile çevrilmiştir
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:210b, görsel
MİSURATA Libya
ilgili madde Libya 11:246b
MİSYONERLİK
madde başlığı Misyonerlik 12:246a, görsel
ilgili maddeler
Afrika 1:50b
Afrika halkları 1:57b
Anglosaksonlar 1:274b vd.
Çin Halk Cumhuriyeti 4:321a
Din 5:230a
Hıristiyanlık 8:152b
Yeni Zelanda 19:152a
MİS ZAMBAĞI *bak.* **BEYAZ ZAMBAK**
MİŞİMA YUKİO Japon yazar, 1925-70
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:239a
MİŞNA Musevi dininin sözlü yasaları
ilgili maddeler
İbrani edebiyatı 8:265a
Talmud 16:315a vd.
MİT mitoloji
madde başlığı Efsane ve mitler 6:52b
MİT *ya da* **Milli İstihbarat Teşkilatı** Türkiye Cumhuriyeti'nin güvenliğiyle ilgili bilgileri toplamak ve değerlendirmekle görevli, başbakanlığa bağlı kuruluş; Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Milli Emniyet Hizmetleri Teşkilatı adıyla kuruldu; 1965'te bugünkü adını aldı
ilgili maddeler
Casusluk 4:135a
Sıkıyönetim 15:181b
MIT *bak.* **MASSACHUSETTS TEKNOLOJİ ENSTİTÜSÜ**
MİTANNİLER halk; İÖ y. 1500-y. 1360 arasında Mezopotamya'da, Kerkük ve Zağros Dağları'ndan Akdeniz'e kadar uzanan güçlü bir devlet kurmuşlardı
ilgili madde Hititler 8:187a
MITCHELL DAĞI Kuzey Carolina, ABD
ilgili madde Kuzey Amerika 11:151b
MİTHRİDATES KTİSTES Pontos kralı, ö. İÖ 63; hk. d. İÖ 120-63; çevredeki küçük devletleri ele geçirerek kısa bir süre Roma'nın Anadolu'daki egemenliğine karşı koydu
ilgili madde Kapadokya 10:10b
MİTİNG
ilgili maddeler
Sendika: görsel 15:123
Siyasal partiler: görsel 15:283
MİTOKONDRİ hücrede, sitoplazmada yer alan çubuk biçimli organel
ilgili madde Hücre 8:221b
MİTOLOJİ bir uygarlığa ya da dinsel geleneğe özgü inançları, uygulamaları ya da doğa olaylarını açıklamak amacıyla, görünüşte gerçekten yaşanmış olayları aktaran, ama çoğunlukla kökeni bilinmeyen ve en azından bir ölçüde geleneğe dayanan efsaneler toplamı
ana madde Efsane ve mitler 6:52b
•Eski tanrılar; İlkel dinler

MİTOZ BÖLÜNME
ilgili maddeler
Hücre: görsel 8:222
Kalıtım ve genetik 9:281b
MITRE, BARTOLOME Arjantinli devlet adamı ve yazar, 1821-1906; Arjantin devlet başkanı, 1862-68
ilgili madde Arjantin 2:15b
MITTELLAND KANALI Almanya
ilgili madde Berlin 3:139b
MITTERRAND, FRANÇOIS Fransa cumhurbaşkanı, d. 1916; toplama kampından kaçarak direniş hareketine katıldı; 1946'dan başlayarak birkaç hükümette görev aldı; 1981'de Sosyalist Parti'nin adayı olarak cumhurbaşkanlığına seçildi
ilgili madde Fransa 7:32b
MİVOKLAR halk
ilgili madde Sierra Nevada 15:199a
MİYELİN
ilgili madde Sinirler ve sinir sistemi 15:245 vd.
MİYELOBLAST LÖSEMİSİ *bak.* **GRANÜLOSİT LÖSEMİSİ**
MİYELOM
ilgili madde Kan 9:303b
MİYOGLOBİN omurgalı ve omurgasız hayvanlarda bulunan bir protein; omurgalılarda yalnız çizgili kas hücrelerinde bulunur ve kasa kırmızı rengini verir; oksijen molekülünün kandan kas hücrelerine aktarılmasından ve depolanmasından sorumludur; miyoglobin hücrelerinde depolanan oksijen daha sonra kasların çalışması için gerekli enerjiyi sağlayan kimyasal tepkimelerde kullanılır
MİYOKART *bak.* **KALP KASI**
MİYOKART ENFARKTÜSÜ *ya da* **Enfarktüs** *ya da* **Kalp krizi** kalp kasına oksijen yükü kan taşıyan koroner atardamarların bir kan pıhtısıyla tıkanmasından ileri gelen doku ölümü
ilgili madde Kalp 9:289b
MİYOM
ilgili madde Kas 10:81a
MİYOPLUK görme bozukluğu; göz küresinin yatay çapı normalden uzun olduğu için uzaktaki cisimlerin görüntüsü ağtabakanın önünde odaklanır; ıraksak mercekler kullanılarak görüş düzeltilebilir
ilgili madde Göz 7:209b, görsel
MİYOSEN BÖLÜM jeolojide Üçüncü Dönem'in bölümü; günümüzden 26 milyon yıl önce başlamış ve 7 milyon yıl önce sona ermiştir; bugün var olan memelilerin en azından yarısı Miyosen Bölüm'de ortaya çıktı; bazı hayvan grupları bir kıtadan öbürüne geçti; Güney Amerika ve Avustralya kıtalarının öbür kıtalarla bağlantısı olmadığı için, bu kıtalardaki hayvanlar daha farklı bir evrim geçirdi; Afrika'da, insana benzeyen ve doğrudan insanın atası olduğu sanılan türler ortaya çıktı; ama çağdaş insanın yeryüzünde belirmesi bu dönemden daha sonraya rastlar
ilgili madde Jeoloji 9:209a
MİYOZİN
ilgili madde Protein 14:148b
MİYOZİT *ya da* **Kas iltihabı** kas dokusunun bakteri, virüs ya da tekhücreli asalaklardan kaynaklanan iltihabı; belirtileri baş ağrısı, ateş, titreme ve terlemedir; çocuklarda daha sık rastlanır
ilgili madde Kas 10:81a
MİZABA
ilgili madde Koyun 11:30a
MİZAH *bak.* **GÜLMECE**
MİZANA DİREĞİ
ilgili madde Gemi ve gemi yapımı 7:116b
MİZANCI MEHMED MURAD Osmanlı siyaset adamı, tarihçi ve yazar, 1853-1917; 1896-97'de İttihat ve Terakki'nin başkanlığını yaptı; 31 Mart Olayı'nın hazırlayıcılarından olduğu gerekçesiyle ömür boyu kalebentliğe mahkûm edildi; 1912'deki afla serbest bırakıldı; en önemli yapıtı Osmanlı tarihini anlattığı *Tarih-i Ebulfaruk*'tur (1913)
ilgili madde Tanzimat edebiyatı 16:333a
MKS *bak.* **METRE-KİLOGRAM-SANİYE SİSTEMİ**
MOA
madde başlığı Moa 12:247a, görsel
ilgili maddeler
Kuş 11:125b
Yeni Zelanda 19:149a
MOBİL
ilgili madde Heykel 8:148a
MOBİLYA
madde başlığı Mobilya 12:247b, görsel
ilgili maddeler
Ahşap kaplama 1:92b vd.
Antika 1:294a
İç mimarlık 8:280b vd., görsel
MOBUTU SESE SEKO Zaire devlet başkanı, d. 1930
ilgili madde Zaire 19:228a
"MOBY DICK" *bak.* **"BEYAZ BALİNA, MOBY DICK"**
MOD istatistik
ilgili madde İstatistik 9:126a
MOD müzik
ilgili madde Müzik 13:17a
MODA kullanım eşyalarında, özellikle giysilerde belirli bir dönem içinde genel olarak benimsenen üslup
ilgili maddeler
Başlık ve şapka 3:65a vd.
Giysi 7:166b vd.
Hazır giyim sanayisi 8:112a vd., görsel
Kuaförlük 11:84b
MODAL MÜZİK *ya da* **Makamsal müzik**
ilgili madde Halk müziği 8:17a
MODELCİLİK
madde başlığı Modelcilik 12:254b, görsel
MODEL GEMİ
ilgili madde Modelcilik 12:255b
MODEL TREN
ilgili madde Modelcilik 12:256a, görsel
MODEL UÇAK
ilgili maddeler
Modelcilik 12:256a vd., görsel
Uçak 18:161a
MODEL YAPIMI heykel *bak.* **BİÇİMLENDİRME**
MODEL YAPIMI sanayi
ilgili maddeler
Döküm 5:303a vd., görsel
Mum 12:307a vd.
MODEL YELKENLİ
ilgili madde Modelcilik: görsel 12:256
MODEM bir donanımın ürettiği sinyalleri başka bir donanımın kullanabileceği biçime dönüştüren düzenek; telefon hatlarıyla bir bilgisayardan öbürüne veri aktarımı için yaygın olarak kullanılır; bu terim, modülatör-demodülatör sözcüklerinin kısaltılmış biçimidir
ilgili madde Telekomünikasyon 17:129b
MODERN BALE
ilgili madde Bale 2:298b
MODERN CAZ DÖRTLÜSÜ caz piyanisti ve besteci John Lewis'in kurduğu, caz tarihinin en uzun ömürlü topluluğu, 1952-74; vibrafoncu Milt Jackson, basçı Repcy Healt, davulcu Conny Kay ve Lewis'ten oluşuyordu; müziği barok oda müziğini andırıyor ve *cool jazz* olarak niteleniyordu
ilgili madde Caz 4:139a
MODERN DANS Rudolf von Laban'ın başlattığı dans yöntemi
ana madde Dans 5:82b vd.
MODERN FOLK ÜÇLÜSÜ Türk pop müzik topluluğu
ilgili madde Pop müzik 14:124b
MODERNİZM 19. yy sonu ile 20. yy başlarında İspanyol edebiyatında gelişen akım; üyeleri Fransız Sembolizmi'nden ve Parnasse hareketinden etkilendiler; cesur eğretilemeler ve yeni ölçüler kullandılar, serbest nazma ve duyumsal imgelere başvurdular
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:209b
MODERN SANAT
ilgili maddeler
Heykel 8:145b vd.
Postmodernizm 14:136a
Resim sanatı 14:230a
MODERN SANAT MÜZESİ New York, ABD
ilgili madde Müzeler ve sanat galerileri 13:13a
MODIGLIANI, AMEDEO İtalyan ressam, 1884-1920
madde başlığı Modigliani 12:257a
•"Thora Klinckowstrom'un Portresi"
MODÜL uzay aracı *bak.* **KAPSÜL**
MODÜLASYON
ilgili madde Radyo 14:181a
MODÜLASYON ÇÖZÜCÜ *ya da* **Demodülatör**
ilgili madde Elektronik 6:123a
MODÜLATÖR
ana madde Elektronik 6:122b
ilgili madde Radar 14:173b
MOFOLO, THOMAS MOKOPU Afrikalı yazar, 1876-1948; 20. yy'ın ilk yarısında, bir Bantu dili olan Sotho dilinde ürün veren en önemli yazardır
ilgili madde Afrika edebiyatı 1:54b, 55b
MOGADİŞU Somali'nin başkenti; ekvatorun tam kuzeyinde, Hint Okyanusu'nun önemli bir limanı, ülkenin yönetim ve ticaret merkezidir; 10. yy'da Doğu Afrika'daki en erken Arap yerleşmelerinden biri olarak kuruldu; 1960'ta bağımsızlığına kavuşan ülkenin başkenti oldu; nüf. 500.000 (1981)
ilgili madde Somali 15:322b, görsel
MOĞOL İMPARATORLUĞU *bak.* **HİNT-TÜRK İMPARATORLUĞU**
MOĞOLİSTAN resmi adı **Moğolistan Halk Cumhuriyeti**
madde başlığı Moğolistan 12:258a, görsel, harita
ilgili maddeler
Hunlar 8:216a
Moğollar 12:260a
Orhun Anıtları 13:199b

•Bakteri; Mavi-yeşil suyosunu

MONET, CLAUDE Fransız ressam, 1840-1926
madde başlığı Monet 12:265b, görsel
ilgili maddeler
Doğalcılık 5:260b
İzlenimcilik 9:168b
•"İzlenim: Gündoğumu"; "Günbatımında Saman Yığınları"; "Saint-Lazare Garı"

MONETARİZM bir ülkedeki para arzının üretim, istihdam ve fiyatlar üzerinde doğrudan etkili olduğunu ileri süren iktisat akımı; en önemli temsilcisi ABD'li iktisatçı Milton Friedman'dır; Friedman, devletin vergi ya da faiz oranlarını değiştirmek gibi mali politikalar uygulayarak ekonomiye müdahale etmesinin olumsuz etkiler yaratacağını öne sürdü; ona göre devlet, ekonomik istikrarı sağlamak için yalnızca para arzının artışını denetlemeli, ekonomiye müdahale etmekten olabildiğince kaçınmalıdır

MONGOLİZM *ya da* **Down sendromu** *ya da* **Trizomi 21**
madde başlığı Mongolizm 12:266a, görsel
ilgili madde Kalıtsal hastalıklar 9:285a

MONİTÖR televizyon
ilgili madde Radyo ve televizyon yayınları 14:194a, görsel

MONK, THELONIOUS ABD'li caz bestecisi ve piyanisti, 1917-82; modern cazın yaratıcılarındandır; neşeli ve canlı müziğiyle tanınır
ilgili madde Caz 4:138b

MONOGAMİ *ya da* **Tekeşlilik**
ilgili maddeler
Aile 1:96b, 97a
Evlilik 6:232b

MONOGRAFİ
ilgili maddeler
Sosyoloji 15:334b
Yaşamöyküsü 19:111b

MONOGRAM
ilgili madde Steno 16:135b, görsel

MONOMER
ilgili maddeler
Dokumacılık 5:278a
Plastikler 14:94a
Polimer 14:104b

MONOPLAN *bak.* **TEK KANATLI UÇAK**

MONOPOL *bak.* **TEKEL**

MONORAY
madde başlığı Monoray 12:267a, görsel
ana madde Ulaşım 18:184a

MONOSAKARİT *ya da* **Basit şeker** karbonhidratların temel yapıtaşları olan bileşiklerin genel adı; üç ya da daha çok (genellikle beş ya da altı) karbon içeren moleküllerdir; en önemlilerinden biri glikozdur
ilgili maddeler
Karbonhidratlar 10:58b
Sindirim 15:220b

MONOSODYUM GLÜTAMAT
ilgili madde Aşçılık 2:97a

MONOTİP dizgi makinesi; her karakterin tek tek dökülüp yerine yerleştirildiği bu makineyi 1887'de T. Lanston icat etti
ilgili madde Basım 3:52a

MONOZİGOT İKİZLER *bak.* **TEK YUMURTA İKİZLERİ**

MONROE, JAMES ABD başkanı, 1758-1831
madde başlığı Monroe 12:268b, görsel

MONROE, MARILYN ABD'li kadın sinema oyuncusu, 1926-62; 1950'lerde çevirdiği filmlerle dünya çapında ün kazandı; genç yaştaki ölümünden sonra da adı bir efsaneye dönüştü; *Niagara* (1953), *Yaz Bekârı* (1955), *Otobüs Durağı* (1956), *Uyuyan Prens* (1957), *Bazıları Sıcak Sever* (1959) ve *Uygunsuzlar* (1961) en tanınmış filmleridir

MONROE DOKTRİNİ 1823; ABD Başkanı James Monroe'nun 2 Aralık 1823'te yayımladığı bildiri; başkan bu bildirisinde, Avrupa'nın Amerika kıtasını ilgilendiren sorunlara karışmaması gerektiğini, ABD'nin de Avrupa'daki savaşlara katılmak niyetinde olmadığını belirtmişti
ana madde Monroe 12:269a

MONROVIA Liberya'nın başkenti; 1822'de ABD Başkanı J. Monroe tarafından azatlı kölelerin yerleşmesi için kuruldu ve onun adıyla anıldı; Atlas Okyanusu'nun önemli limanlarından biri ve ticaret ile ulaşım merkezidir; Afrika Birliği Örgütü•'nün temeli, 1961'de toplanan Monrovia Konferansı'nda atıldı; nüf. 425.000 (1984)
ilgili madde Liberya 11:245a, 245b, görsel

MONTAFON *bak.* **İSVİÇRE ESMERİ**

MONTAGNARD'LAR Fransız Devrimi sırasında burjuvazinin radikal kanadını oluşturan Konvansiyon üyeleri; 1793-94 döneminde yönetime egemen oldular; Fransızca'da "dağlılar" anlamına gelen bu ad, mecliste en üst sıralarda oturmaları nedeniyle verilmişti
ilgili maddeler
Fransız Devrimi 7:36a
Marat 12:60a

MONTAIGNE, MICHEL DE Fransız yazar, 1533-92; hukuk öğrenimi gördü, ama yıllar sonra mesleğini bırakarak 1570'te Fransa'nın güneybatısındaki Montaigne'e çekildi ve kendini yazmaya verdi; *Denemeler*'i (1571-80) Avrupa edebiyatının en büyük yapıtlarından biridir
ilgili maddeler
Deneme 5:145b
Fransız edebiyatı 7:39a

MONTAJ HATTI bir sanayi ürününün yapımı sırasında, ürünün her birinden sırayla geçtiği makine ve donanımlar zinciri; ürün montaj hattında ilerlerken, işçiler bütün parçaları birbiri ardına eklerler ve böylece ürüne son biçimini verirler
ilgili maddeler
Fabrika 6:248b, görsel
Mühendislik: görsel 12:327
Robot 14:251b
Uçak 18:164a

MONTANA ABD'nin kuzeybatı kesiminde eyalet; y.öl. 380.847 km², başkenti Helena; 1889'da 41. eyalet olarak ABD'ye katıldı; başlıca gelir kaynağı tarımdır; hayvancılık, ormancılık ve kerestecilik de gelişmiştir; nüf. 803.655 (1990)
ilgili madde Kayalık Dağlar 10:119b

MONTANA Peru'da dağlık bölge
ilgili madde Peru 14:52a

MONT BLANC Fransa'da, Alpler üzerinde dağ; 4.807 m'lik doruğuyla Batı Avrupa'nın en yüksek dağıdır; Fransa-İtalya sınırında yer alır, ama kütlesinin yarıdan çoğu Fransa'dadır; doruğuna ilk kez 1786'da tırmanıldı; bugün bütün çevresi, Alpler'in en büyük kış sporları ve turizm merkezidir
ilgili maddeler
Alp Dağları 1:179b
Dağ: tablo 5:55

MONT BLANC TÜNELİ Alp Dağları, Avrupa; Fransa ile İtalya arasında karayolu bağlantısını sağlar
ilgili madde Alp Dağları 1:182a

MONT CENIS TÜNELİ Alp Dağları, Avrupa; Kott Alpleri ile Graie Alpleri arasında; 1871'de açıldı
ilgili maddeler
Alp Dağları 1:182a
Pnömatik aygıtlar 14:101b

MONTE CARLO Monako; Fransız Riviera'sı'nda turizm merkezi; kumarhaneleriyle ünlüdür
ilgili madde Monako 12:263b

MONTE CARLO RALLİSİ değişik yerlerden başlayarak Monte Carlo'da sona eren otomobil yarışı; 1911'den beri her yıl düzenlenir
ilgili madde Monako 12:263b

MONTE CASSINO İtalya'da manastır; 529'da Aziz Benedict tarafından kuruldu
ilgili maddeler
Kilise ve katedral 10:257a
Kütüphane 11:186a

"MONTE KRİSTO KONTU" Dumas'nın romanı
ilgili maddeler
Dumas 5:311b
Fransız edebiyatı 7:41b
Marsilya 12:80a

MONTE ROSA *bak.* **ROSA DAĞI**

MONTESQUIEU (BARONU), CHARLES LOUIS DE SECONDAT Fransız siyaset kuramcısı, 1689-1755; *Kanunların Ruhu Üzerine* (1748) adlı yapıtı siyaset kuramı ve hukuk bilimi tarihine ilişkin en önemli yapıtlardan biridir; *İran Mektupları* (1721) adlı yapıtında da Parisliler'in yaşamını ve Fransız kurumlarını büyük bir ustalıkla eleştirmiştir
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:40b

MONTESSORI, MARIA İtalyan kadın eğitimci, 1870-1952
madde başlığı Montessori 12:269a
ilgili maddeler
Anaokulu 1:260b
Eğitim 6:68b
Oyuncak 13:263b

MONTESSORI EĞİTİM SİSTEMİ çocukların gerekli bilgileri oyunla öğrenmelerini ve kendi kendilerini eğitmelerini amaçlar
ana madde Montessori 12:269a vd., görsel
ilgili madde Anaokulu 1:260b, görsel

MONTEVERDI, CLAUDIO İtalyan besteci, 1567-1643
madde başlığı Monteverdi 12:270a
ilgili maddeler
Madrigal 11:319b
Opera 13:187a
Senfoni 15:126a

MONTEVIDEO Uruguay
madde başlığı Montevideo 12:270b, görsel
ilgili maddeler
Garibaldi 7:78a
Uruguay 18:217b vd., görsel

MONTEZUMA II son Aztek imparatoru, 1466-y.1520
ilgili maddeler
Altın 1:187b

"MUTLULUK YOLU" Russell'ın yapıtı
ilgili madde Russell 14:304a
"MUTLU PRENS" Wilde'ın öykü kitabı
ilgili madde Wilde 19:54b
MUTSAMUDU Komorolar'da, Anjouan Adası'nda kent
ilgili madde Komorolar 10:312a
"MUTSUZLUĞUMUZUN KIŞI" Steinbeck'in romanı
ilgili madde Steinbeck 16:134b
MUVAHHİDLER Kuzey Afrika ve İspanya'da hüküm sürmüş Berberi kökenli hanedan, 1130-1269; kurucusu İbn Tumart (ö. 1130); onu izleyen Muvahhid hükümdarları Murabıtlar'ın egemenliğine son verdikten sonra İspanya'da ilerleyen Hıristiyanlar'ı durdurmaya çalıştılar; başkent İşbiliye'yi (Sevilla) bilim ve sanat merkezi yaptılar; sonraları İspanya'da Hıristiyanlar'ın, Kuzey Afrika'da da yerel hanedanların karşısında yenilgiye uğrayarak dağıldılar
ilgili maddeler
Endülüs Emevileri 6:152a
İbn Rüşd 8:261b
MUVAHHİT, BEDİA Türk kadın tiyatro ve sinema sanatçısı, d. 1902; sahneye çıkan ve beyazperdede görünen ilk Türk kadın sanatçılardandı; ilk filmini 1923'te çevirdi ve aynı yıl sahneye çıktı; emekliye ayrıldığı 1975'e kadar İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları'nda 500 kadar oyunda rol aldı; 1987'de devlet sanatçısı seçildi
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:147b
MUVATALLİ Hitit kralı, ü. İÖ 14. yy
ilgili madde Hititler 8:187b
MUYLU
ilgili madde Sarkaç 15:65a
MUZ
madde başlığı Muz 12:323b, görsel
ilgili maddeler
Honduras: görsel 8:204
Meyve 12:185a
Sumatra: görsel 16:181
MUZAFFERİLER İran'ın güneyinde egemenlik kurmuş İslam hanedanı, y. 1314-93
ilgili maddeler
Safeviler 14:331a
Timur 17:202a
MUZIKA-YI HÜMAYUN II. Mahmud döneminde kurulan askeri saray bandosu
ilgili maddeler
Bando 3:20b vd.
Ulusal marşlar 18:187b
MÜBALAĞA *ya da* **Abartma** edebiyat
ilgili madde Söz sanatları 16:44b
MÜCEVHER
madde başlığı Değerli taşlar ve mücevherler 5:107a, görsel
ilgili maddeler
Altın 1:186b
Elmas 6:134b vd.
Oniks 13:186b
Sümerler: görsel 16:203
Yeşim 19:162a
MÜDAFAA-İ HUKUK CEMİYETLERİ
ilgili maddeler
Atatürk 2:120b vd.
Kurtuluş Savaşı 11:114a vd.
•Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti
MÜDERRİS medresede eğitim görevlisi
ilgili madde Osmanlı İmparatorluğu 13:240a
MÜESSİR FİİL kişilere karşı işlenen ve cezayı gerektiren eylem
ilgili madde Suç 16:154a
MÜEYYİDE *bak.* **YAPTIRIM**
MÜEZZİN ezan okuyan din görevlisi
ilgili madde Cami 4:107a
"MÜFETTİŞ" Gogol'ün tiyatro oyunu
ilgili maddeler
Gogol 7:181b
Tiyatro sanatı 17:215b
"MÜFETTİŞLER MÜFETTİŞİ" Orhan Kemal'in romanı
ilgili madde Orhan Kemal 13:199b
MÜFİD RATİB Türk şair, 1887-1920
ilgili maddeler
Fecr-i Ati 6:266a
Servet-i Fünun: görsel 15:139
MÜFTÜ İslam hukukunda fetva verme yetkisine sahip fıkıh bilgini; Türkiye'de Diyanet İşleri Başkanlığı'nın il ve ilçelerdeki din hizmetlerini yürütmek, din kurumlarını yönetmek ve din görevlilerinin hizmetlerini düzenleyip denetlemekle görevlidir
ilgili madde Eğitim 6:70b
MÜFTÜOĞLU, AHMED HİKMET Türk yazar, 1870-1927; Servet-i Fünun çizgisinde başladığı edebiyat çalışmalarını II. Meşrutiyet'ten sonra Milli Edebiyat akımı doğrultusunda sürdürdü; *Gönül Hanım* (1930) adlı romanı ile *Çağlayanlar* (1922) adlı öykü kitabı en tanınmış yapıtlarıdır
ilgili maddeler
Milli Edebiyat 12:221a
Servet-i Fünun 15:140b, görsel
MÜGE zambakgiller familyasından hoş kokulu, çokyıllık bitki; Avrupa, Asya ve Kuzey Amerika'nın ılıman bölgelerinde doğal olarak yetişir; parlak yaprakları, çan biçiminde sarkık beyaz çiçekleri ve kırmızı meyveleri vardır
MÜHENDİSHANE-İ BAHRİ-İ HÜMAYUN Osmanlı donanmasına deniz subayı ve teknik eleman yetiştirmek amacıyla 1776'da İstanbul'da kurulan askeri eğitim kurumu; 1773'te açılan Hendesehane'nin yeniden düzenlenmesiyle kuruldu; 1846'da Mekteb-i Şahane adını aldı; 1928'de Deniz Harp Okulu•'na dönüştü
ilgili maddeler
Abdülhamid I 1:16b
Eğitim 6:70b
MÜHENDİSHANE-İ BERRİ-İ HÜMAYUN Osmanlı ordusuna topçu ve istihkâm subayı yetiştirmek amacıyla 1795'te İstanbul'da kurulan askeri eğitim kurumu; 1847'de İstihkâm Mektebi adını aldı; 1908'den sonra Mekteb-i Harbiye (Kara Harp Okulu) ile birleştirildi
ilgili maddeler
Eğitim 6:70b
Nizam-ı Cedid 13:89b
MÜHENDİSLİK
madde başlığı Mühendislik 12:325a, görsel
•Biyomühendislik; İnşaat mühendisliği; İstihkâm; Maden mühendisliği; Makine mühendisliği
MÜHRÜSÜLEYMAN zambakgiller familyasından, kuzey yarıkürede yaygın olarak yetişen 25 kadar çokyıllık otsu bitki türünün ortak adı; "Süleyman'ın mührü" anlamına gelen adını, köklerindeki mühür benzeri izlerden aldığı sanılmaktadır; beyaz ya da yeşilimsi beyaz çiçek salkımları ve kırmızımsı mor renkli yuvarlak meyveleri vardır; bazı türleri halk arasında şeker hastalığında, romatizma ve gut ağrılarının giderilmesinde, ve çıban tedavisinde kullanılır
MÜHÜR
madde başlığı Mühür 12:328b, görsel
•Tuğra
MÜKEBBİRE
ilgili madde Cami 4:107a
MÜLKİYE BAYTAR MEKTEBİ 1906'da İstanbul'da açılan veteriner okulu
ilgili madde Veteriner hekimlik 18:329b
MÜLKİYET bir nesnenin birisine ait olması; arazi ve yapılar gibi taşınmaz mallar, taşınabilen nesneler, çiftlik hayvanları gibi taşınır mallar, hak ve patentler mülkiyet kavramına girer; mülkiyet yasaları ülkelere göre değişir ve çoğu zaman oldukça karmaşıktır
MÜLLER, GERD Alman futbolcu, d. 1945; uzun yıllar Bayern Munich takımında oynadı; 1970'te Avrupa'da yılın futbolcusu seçildi; 62 kez milli takımda yer aldı ve 1974'te Dünya Kupası'nı kazanan Batı Alman takımının başarısına katkıda bulundu
MÜLTECİ
madde başlığı Mülteci 12:330a, görsel
ilgili maddeler
Göç 7:189b
Nansen 13:31b
Nüfus 13:114b
Yardım kurumları 19:103a
Yoksulluk 19:187a
Yurttaşlık hakları 19:213a
MÜLTECİ KAMPI
ilgili maddeler
Filistin: görsel 6:299
Mülteci: görsel 12:331
MÜLTİVİBRATÖR
ilgili madde Elektronik 6:122b
MÜMTAZ MAHAL asıl adı *Ercümend Banu* Hint-Türk İmparatoru Şah Cihan'ın karısı, 1591-1631
ilgili maddeler
Hint-Türk İmparatorluğu 8:181a
Tac Mahal 16:293a
MÜNACAT edebiyat
ilgili maddeler
Divan edebiyatı 5:251a
Kaside 10:82b
MÜNAZARA
madde başlığı Tartışma ve münazara 17:57a
MÜNECCİM *bak.* **ASTROLOG**
MÜNECCİM KRALLAR Hıristiyanlık'ta, bir yıldızı izleyerek doğudan Beytlehem'e gelen ve yeni doğan Hz. İsa'ya armağanlar veren müneccimler; bu müneccimlerin İsa'dan 5-6 yy önce ortaya çıktıklarına, astroloji ve rüyaları açıklamakla uğraştıklarına inanılır; Müneccim Krallar'ın tapınması çok eskiçağlardan beri Hıristiyan sanatının gözde konularından biri olmuş, aralarında Leonardo da Vinci, Rubens ve Botticelli gibi ünlü ressamların da bulunduğu birçok sanatçı tarafından işlenmiştir
MÜNİH Almanya
madde başlığı Münih 12:332a, görsel
ilgili madde Planetaryum 14:90a
MÜNİH ANTLAŞMASI *ya da* **Münih Paktı** 30 Eylül 1938; İngiltere, Fransa, Almanya ve İtalya tarafından imzalanan bu antlaşma uyarınca, savaştan kaçınmak amacıyla Çekoslovakya'daki Südetler bölgesi Almanya'ya ilhak edildi

N

ilgili madde Verdi 18:321a
NABUKADNEZAR Babil kralı, İÖ y. 630-562
madde başlığı Nabukadnezar 13:21b
ilgili maddeler
Babil 2:249a
Babil ve Asur uygarlıkları 2:252b
Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:279a
Dünyanın Yedi Harikası 6:15a vd.
Sur ve Sayda 16:189b
Tapınak 17:7b
Verdi 18:321a
NADAS
ilgili maddeler
Tarım tarihi 17:24a, 25b
Toprak 17:251a
NADİR ŞAH Afganistan kralı, 1880-1933; hk. d. 1929-33; 1932'de köleliği kaldırdı
ilgili madde Afganistan 1:42a
NADİR ŞAH İran şahı, 1688-1747; silahlı çetelerle 1736'da tahtı zorla ele geçirdi; Ruslar ve Osmanlılar'la savaştı; 1739'da Hint-Türk ordularını yenilgiye uğratarak Hindistan'ı aldı; Tavus Tahtı'nı ve Kuh-ı Nur elmasını İran'a getirdi; uyguladığı baskıcı yönetim nedeniyle kendi askerlerince öldürüldü
ilgili madde İran 9:69a
NAEVIUS, GNAEUS Romalı yazar, İÖ y. 270-y. 200
ilgili madde Latince 11:213a
NAFTA topraktan çıkarılan saydam, kolayca tutuşan, bitümlü sıvı hidrokarbon; kömürün damıtılmasıyla da elde edilir
ilgili madde Kauçuk 10:103b
NAFTALİN aromatik hidrokarbonların en basit üyesi; boyarmadde, yapay reçine ve patlayıcı yapımında, ayrıca özel kokusu nedeniyle güvelere karşı kullanılır
ilgili madde Karbon 10:56a
NAGANA
ilgili madde Çeçe sineği 4:270a
NAGASAKİ Japonya'da kent; aynı adlı ilin merkezi ve ülkenin en eski ihracat limanlarından biridir; 20. yy'da gemi yapım sanayisinin önemli merkezleri arasına katıldı; 9 Ağustos 1945'te ABD tarafından kente atılan atom bombası y. 80.000 kişinin ölümüne yol açtı ve kentin en yoğun yapılaşmış bölümünü yerle bir etti; nüf. 445.854 (1989)
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:215b
Bomba 3:284b
İkinci Dünya Savaşı 8:306b
Japonya 9:195a
NAGOYA Japonya'da kent; Honşu Adası'nın Büyük Okyanus kıyısında, Tokyo'ya 380 km uzaklıkta; çelik, kimyasal maddeler, petrol ve petrokimya ürünleri üretilir; otomobil, uçak ve gemi sanayileri hızla gelişmektedir; önemli bir kültür ve eğitim merkezidir; nüf. 2.116.350 (1985)
NAGPUR Hindistan'da kent; 18. yy'da bir racalık başkenti olarak kuruldu; kara, demir ve havayolları üzerinde önemli bir kavşak noktası, ticaret ve sanayi merkezidir; nüf. 1.302.066 (1981)
NAGY, IMRE Macar devlet adamı, 1896-1958; I. Dünya Savaşı'nda Ruslar'a tutsak düştü, Kızıl Ordu'da çarpıştı; 1944'ün sonlarına kadar Rusya'da kaldı; 1953'e kadar çeşitli bakanlık görevlerinde bulunduktan sonra 1953-55 arasında başbakanlığa geldi; 1956 Macar Ayaklanması sırasında bir kez daha başbakan oldu; Sovyet birlikleri Budapeşte'yi işgal edince Yugoslav elçiliğine sığındı; Romanya'ya gönderildi ve Macaristan'a geri verilerek kurşuna dizildi
ilgili madde Macaristan 11:303a
NAHA Japonya
ilgili madde Pasifik Adaları 14:19a
NAHCİVAN SEFERİ 1553-55
ilgili maddeler
Kanuni Sultan Süleyman 10:8b
Sokullu Mehmed Paşa 15:307a
NAHODKA SSCB
ilgili maddeler
Sibirya 15:193a
Trans-Sibirya Demiryolu 17:283b
NAHŞAB SAVAŞI 562
ilgili madde Akhunlar 1:116a
NAİF SANAT benimsenmiş estetik kurallara bağlı kalmayan, eğitim görmemiş sanatçıların ortaya koydukları ürünler; genellikle aşırı ayrıntı yüklü olan bu yapıtlarda perspektif kuralları hemen hiç uygulanmaz
ilgili madde Resim sanatı 14:232a
NAİLİ-İ KADİM Osmanlı divan şairi, ö. 1666; anlam açısından yoğun şiirleri ve titizlikle seçilmiş uyumlu sözcükleriyle divan şiirinin büyük ustalarındandır; üslubu kendisinden sonraki birçok şairi etkilemiştir
ilgili madde Söz sanatları 16:43b
NAİMA Osmanlı tarihçi, 1655-1716
madde başlığı Naima 13:22a
ilgili maddeler
Düzyazı 6:34b
Tarih 17:45a
"NAİMA TARİHİ" *bak.* **"TARİH-İ VEKAYİ"**
NAİRİ KONFEDERASYONU Urartular'ın Asur saldırılarına karşı oluşturdukları birlik, İÖ 13. yy
ilgili madde Urartular 18:212b
NAİROBİ Kenya
madde başlığı Nairobi 13:22a, görsel
ilgili maddeler
Afrika halkları 1:57a, görsel
Kenya 10:175b, görsel
NAKARAT
ilgili maddeler
Balad 2:296a
Divan edebiyatı 5:250a
İlahi 8:321b
Sonat 15:324a
Şarkı 16:243b, 244a
NAKIŞ
madde başlığı Nakış 13:22b, görsel
ilgili madde Uğraşı 18:175a, görsel
NAKKARE
ilgili maddeler
Bando 3:20b
Vurmalı çalgılar 19:37a
NAKKAŞ
ilgili madde Minyatür 12:238b
NAKKAŞ OSMAN Osmanlı minyatürcü, ü. 16. yy; açıklık ve uyumun egemen olduğu üslubuyla tanınır; saray minyatürcüsüydü; önemli minyatürleri Seyyid Lokman'ın *Şehname-i Selim Han* adlı yapıtında yer alır
NAKLİYECİLİK *bak.* **TAŞIMACILIK**
NAKSOS ADASI Yunanistan; Ege Denizi'ndeki Kyklad Adaları'nın en büyüğü; y.öl. 428 km²; Tunç Çağı'ndan beri yerleşim yeridir; kaliteli beyaz şarap, turunçgiller üretilir; zımpara taşı ihraç edilir; nüf. 14.037 (1981)
ilgili madde Ege Adaları 6:58b
NAKŞİBENDİLİK Muhammed Bahaeddin Nakşbendi'nin (1318-89) kurduğu tarikat; Sünni tasavvuf anlayışının en yaygın temsilcisidir; Tanrı'ya yakınlaşmanın ancak daha çok ibadet yoluyla olanaklı olduğunu savundu; 15. yy'da Anadolu'ya gelen tarikat 19. yy'da yaygınlık kazandı
NALAYHA Moğolistan'da kasaba; başkent Ulan Bator'un y. 30 km güneydoğusunda; kömür madenleri işletilir
ilgili madde Moğolistan 12:259a
NALBURUNLU YARASA Avrupa'dan Japonya'ya kadar uzanan tropik ve ılıman bölgelerde dağılmış 70 kadar yarasa türünün ortak adı; renkleri genellikle kahverengi, bazen kırmızıdır; adlarını burunlarının ucundaki nala benzeyen oluşumlardan alırlar; mağara gibi karanlık ve nemli yerlerde yaşarlar
ilgili madde Biyolojik saat: görsel 3:248
NALIN daha çok hamam gibi ıslak yerlerde giyilen, tahtadan yapılmış, üstü tasmalı yüksekçe ayakkabı; sert ağaçtan yapılan gövdesi tek parçadır ve alt bölümü oyularak ökçesi biçimlendirilir; bazen gövdesinin üstü sedef, mercan ya da gümüşle, tasması da kadife ya da aynayla kaplanır
ilgili madde Gümüş işçiliği: görsel 7:263
NALKARİDESİ
ilgili madde Kabuklular 9:241a
NALLIHAN Ankara'nın ilçesi; topraklarını Köroğlu Dağları engebelendirir; geçim kaynağı tarım ve ormancılıktır; ilçede yaban koyunları ve geyikler için doğal koruma alanları düzenlenmiştir; nüf. (1990): ilçe 36.799, kasaba 11.638
ilgili madde Ankara 1:282a
NAL YENGECİ
ana madde Yengeç 19:144b, görsel
NAMAZ
ilgili maddeler
Din: görsel 5:232
İslam 9:96a
NAMAZGÂH açık havada namaz kılmak için düzenlenmiş alan; daha çok kent dışındaki yollar üzerinde yapılırdı; genellikle çevresinden biraz yüksek bir alan taşla döşenir, kıbleyi belirtmek için de bir taş dikilirdi
"NAMI DİĞER PARMAKSIZ SALİH" Kısakürek'in tiyatro oyunu
ilgili madde Kısakürek 10:227a
NAMIK İSMAİL Türk ressam, 1890-1935
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:125a
NAMIK KEMAL Osmanlı şair ve yazar, 1840-88
madde başlığı Namık Kemal 13:26a, görsel
ilgili maddeler
Birinci ve İkinci Meşrutiyet 3:211b
Gazete ve gazetecilik 7:92a
Jön Türkler 9:223b
Osmanlıca 13:233b
Tanzimat edebiyatı 16:332a vd.
NAMİB ÇÖLÜ Afrika; kıtanın güneybatısında, Angola'dan Güney Afrika'ya kadar olan kıyı boyunca uzanır; uzunluğu y. 1.900 km, genişliği 125-160 km; büyük bölümü yüzeye çıkmış kayaç ve kumlarla kaplıdır; neredeyse hiç yağış almaz ve nüfusu birkaç yüz kişiyi geçmez
ilgili madde Namibia 13:28a
NAMİBİA

madde başlığı Namibia 13:27b, görsel
ilgili madde Afrika 1:48a
NAMLU
ilgili madde Ateşli silahlar 2:132b
NAMLU AĞZI
ilgili madde Ateşli silahlar 2:132b, 133b
NAMLU KUYRUĞU
ilgili madde Ateşli silahlar 2:132b, 133b, görsel
NAMMU Sümer mitolojisi
ilgili madde Efsane ve mitler 6:54a
"NAMUSÇULAR" Kemal Tahir'in romanı
ilgili madde Kemal Tahir 10:157a
"NANA" Zola'nın romanı
ilgili madde Zola 19:262b
NANAHUATZİN Aztek mitolojisi
ilgili madde Efsane ve mitler 6:53a
NANAK Hintli dini önder, 1469-1539
ilgili madde Sihler 15:203b
NANCY Fransa'da kent; Meurthe-et-Moselle ilinin merkezi; yöredeki iki komşu kasaba, 1750'de Polonya Kralı I. Stanislaw (Fransa Kralı XV. Louis'nin kayınpederi) tarafından birleştirilerek yeniden kuruldu; 18. yy'dan kalma mimarlık yapıtlarıyla ünlüdür; bir yönetim ve yatırım merkezi olarak gelişmiştir ve kentsel kalkınmanın odak noktasıdır; nüf. 95.654 (1982)
ilgili madde Alsace-Lorraine 1:182a
NANE
madde başlığı Nane 13:29a, görsel
ilgili madde Şifalı bitkiler 16:269a, 269b
NANKİNG pinyin **Nanjing** okunuşu *Nancing* Çin Halk Cumhuriyeti
madde başlığı Nanking 13:30a, görsel
ilgili maddeler
Çin Halk Cumhuriyeti 4:313a
Pekin 14:38a
NANNING Çin'de kent; Guangxi Zhuang özerk yönetim bölgesinin merkezi; 1907'den başlayarak hızla gelişti; iki kez Japonlar tarafından işgal edildi; II. Dünya Savaşı'nda ABD'nin hava üssü oldu; Fransa ve ABD ile savaşan Vietnam kuvvetlerinin Çin'deki en önemli destek üssüydü; nüf. 627.899 (1987)
NANO uluslararası birimler sisteminde kullanılan önek
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:78
NANOMETRE elektromagnetik ışınımları ölçmekte kullanılan birim; 1 metrenin milyarda birine eşittir
ilgili maddeler
Işık 8:254b
Işınım 8:258a
NANSEN, FRIDTJOF Norveçli kâşif ve devlet adamı, 1861-1930
madde başlığı Nansen 13:30b, görsel
ilgili maddeler
Kutupların keşfi 11:138a, görsel
Mülteci 12:331b
NANTES Fransa'nın batısında kent; Loire-Atlantique ilinin merkezi; Loire Irmağı'nın halicinde önemli bir liman, aynı zamanda bir kimya ve makine sanayisi merkezidir; nüf. 245.000 (1990)
ilgili maddeler
Loire Irmağı 11:272b
Otobüs 13:249b
NANTES FERMANI 1598; Fransa Kralı IV. Henri bu fermanla Protestan uyrukları olan Huguenotlar'a geniş dinsel özgürlük tanıdı; 1685'te XIV. Louis fermanı yürürlükten kaldırınca yüz binlerce Huguenot başka ülkelere göç etti
ilgili maddeler
Fransa 7:28b
Louis 11:287a
Reform 14:208a
NAPALM naftenik asit (molekülünde karbon atomu halkaları bulunur) ve alifatik karboksil asit (molekülünde karbon atomu zincirleri bulunur) ile alüminyum bileşiklerinin karışımı; alev makinelerinde ve yangın bombalarında tutuşturucu olarak kullanılan benzinin kalınlaştırılmasında kullanılır; bu biçimde kalınlaştırılmış benzine de napalm denir; 1940'larda geliştirildi
ilgili madde Bomba 3:283a
NAPIER, JOHN İskoçyalı matematikçi, 1550-1617; Napier logaritması olarak da bilinen doğal logaritmayı geliştirdi; çarpma ve bölme işlemlerini kolaylaştıran hesap çubuklarını yaptı; üzerinde rakamlar yazılı olan ve kemikten yapıldıkları için Napier kemikleri olarak bilinen bu çubuklar, hesap makinesinin yaygınlaşmasından önce kullanılan sürgülü hesap cetvelinin öncüsüdür
ilgili madde Logaritma 11:272a
NAPO IRMAĞI Ekvador
ilgili madde Ekvador 6:94a
NAPOLÉON II *bak.* **NAPOLYON II**
NAPOLÉON BONAPARTE *bak.* **NAPOLYON I**
NAPOLİ İtalya
madde başlığı Napoli 13:31b, görsel
NAPOLİ KÖRFEZİ İtalya
ilgili madde Napoli: görsel 13:32
NAPOLİ KRALLIĞI İtalya'da tarihi devlet; İtalya anakarasındaki İki Sicilya Krallığı'nın bir bölümüydü; 1130'da Sicilya kontu Ruggiero tarafından kuruldu; 1861'de İtalya'ya katıldı
ilgili madde Napoli 13:32a
NAPOLYON I *ya da* **Napolyon Bonapart** *ya da* **Napoléon Bonaparte** Fransa imparatoru, 1769-1821
ana maddeler
Napolyon 13:32b, görsel
Napolyon Savaşları 13:35b vd., görsel
ilgili maddeler
Almanya 1:169b
Alp Dağları 1:181b
Ateşli silahlar 2:134a
Casusluk 4:134a
Cezzar Ahmed Paşa 4:177a
Fransa 7:30a vd.
Fransız Devrimi 7:37a
İtalya 9:148a
Madalya ve nişanlar 11:309a
Mısır 12:198b
Milano 12:217b
Nelson 13:49b
Papa 13:309b
Paris 13:331a
Prusya 14:152b
Saint Helena 15:18a
Savaş ve savaş araçları 15:79a vd., görsel
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:19a
Trafalgar Savaşı 17:273b
Uluslararası ilişkiler 18:197a
Waterloo Savaşı 19:47a vd.
NAPOLYON II *ya da* **Napoléon II** Fransa veliahtı, 1811-32; I. Napolyon'un oğlu
ana madde Napolyon 13:35a
NAPOLYON III *ya da* **Louis-Napoléon Bonaparte** Fransa imparatoru, 1808-73; I. Napolyon'un yeğeni; 1870-71'deki Fransa-Prusya Savaşı'ndan sonra tahttan indirildi
ana madde Napolyon 13:35a
ilgili maddeler
Fransa 7:30b vd.
Hugo 8:214a
NAPOLYON BONAPART *bak.* **NAPOLYON I**
NAPOLYON KANUNU *bak.* **FRANSIZ MEDENİ KANUNU**
NAPOLYON KİRAZI
ilgili madde Kiraz ve vişne 10:276a
NAPOLYON SAVAŞLARI 1804-15
madde başlığı Napolyon Savaşları 13:35b, görsel
ilgili maddeler
İsviçre 9:136b
İşaretleşme 9:140a
Mauritius 12:109a
Napolyon 13:34a
Roket 14:254b
Savaş ve savaş araçları 15:79a
NAR
madde başlığı Nar 13:37a, görsel
NAR BÜLBÜLÜ *bak.* **KIZILGERDAN**
NAREKE Karagöz oyununda kullanılan kamışlı düdük
ilgili madde Karagöz Oyunu 10:34a
NARENCİYE *bak.* **TURUNÇGİLLER**
NARGİLE tütün içme aracı; içinde su bulunan sürahi biçiminde bir gövde, tömbeki denen nemli tütünün yerleştirildiği bir lüle ve marpuç denen bir hortumdan oluşur; tömbeki, üstüne konulan kor halindeki kömürle tutuşturulur; marpucun ucundaki ağızlıktan hava çekilince, tütünün dumanı gövdedeki sudan geçip yıkanarak ağza gelir; Hindistan, İran ve Arap ülkelerinde yaygın olan nargilenin Osmanlı kahvehanelerinde de özel bir yeri vardı
NARKİSSOS *ya da* **Narsis** Yunan mitolojisinde, bir pınarın suyundan yansıyan kendi görüntüsüne âşık olan ve sonunda bu umutsuz aşk uğruna kendini öldüren güzeller güzeli erkek; efsaneye göre, öldüğü yerde onun adını taşıyan bir nergis çiçeği bitmiş
ilgili madde Nergis 13:57a
NARKOLEPSİ
ilgili madde Uyku 18:233b
NARKOTİK MADDE *bak.* **UYUŞTURUCU MADDE**
NARKOZ
ilgili madde Anestezi 1:271a
NARKOZİTÖR *bak.* **ANESTEZİ UZMANI**
"NARLI BAHÇE" Wilde'ın öykü kitabı
ilgili madde Wilde 19:54b
NARMAN Erzurum'un ilçesi; dağlarla çevrili bir bölgede yer alan ilçede geçim kaynağı tarımdır; topraklarında tuz yatakları vardır; nüf. (1990): ilçe 25.699, kasaba 6.989
ilgili madde Erzurum 6:183a
NARODNAYA DAĞI SSCB
ilgili madde Ural Dağları 18:208b
NARODNİKLER
ilgili maddeler
Sosyalizm 15:327a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:20a

11:211a

NERVA Roma imparatoru, İS y. 30-98
ilgili madde Roma İmparatorluğu 14:266b, 267a

NERVAL, GÉRARD DE Fransız şair, 1808-1855; Sembolizm ve Gerçeküstücülük akımlarının öncüsü; Türkiye ve Mısır'a yaptığı bir geziyi *Doğuya Yolculuk* (1843-51) adlı yapıtında anlatır
ilgili madde Romantizm 14:276b

NERVI, PIER LUIGI İtalyan mimar, 1891-1979
ilgili maddeler
Mimarlık: spor salonu: görsel 12:230
Stadyum 16:131a

NERVO, AMADO Meksikalı diplomat ve şair, 1870-1919; 20. yy başlarındaki Modernizm akımının en ünlü Meksikalı şairi
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:210a

NESBIT, EDITH İngiliz kadın yazar, 1858-1924; sosyalizme yakınlık duydu ve Fabian Derneği'nin kurucuları arasında yer aldı; kalabalık ailesini geçindirmek için hemen her türde pek çok kitap yazdı; özellikle *Define Peşinde* (1898), *Beş Küçük Afacan* (1902) ve *Demiryolu Çocukları* (1906) gibi çocuk romanlarıyla tanındı

NESİB *ya da* **Teşbib** kasidenin başlangıç bölümü
ilgili madde Kaside 10:82b

NESİH
ilgili madde Hat sanatı 8:55b, görsel

NESİMİ Türk şair, ö. 1404; tasavvuf şiirinin en büyük temsilcilerindendir; Hurufilik•'i benimsedi ve inancını şiirlerinde dile getirdi; dinden sapmakla suçlanarak öldürüldü; Azeri Türkçesi'yle yazdığı şiirleri Alevi-Bektaşi topluluklarınca çok benimsenmiştir
ilgili maddeler
Alevilik 1:144a
Türk edebiyatı 18:38a

NESİN, AZİZ Türk gülmece yazarı, d. 1915
madde başlığı Nesin 13:59b, görsel
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:22a

NESİR *bak.* **DÜZYAZI**

NESİ VAR çocuk oyunu
ilgili madde Çocuk oyunları 5:29a

NESS GÖLÜ İskoçya, İngiltere; Büyük Britanya Adası'nın en büyük gölüdür; derinliği 230 m, genişliği 36 km; Glen More vadisinde yer alır; 1824'te Thomas Telford'un açtığı suyolları sisteminin bir parçasıdır; içinde büyük bir su canavarının yaşadığına inanılır
ilgili madde İskoçya 9:93a

"NESTEREN" Mehmed Baha Bey'in bestelediği opera
ilgili madde Opera 13:189a

"NESTEREN" Tarhan'ın tiyatro oyunu
ilgili madde Tarhan 17:15b

NESTOR Yunan mitolojisi
ilgili madde Truva Savaşı 17:304a

NEŞA *bak.* **KÜLTEPE**

NEŞTER
ilgili madde Cerrahi 4:162b

NEŞTERBALIĞI
ilgili madde Derin deniz canlıları 5:194b

NETBOL başta İngiltere olmak üzere bazı ülkelerde kız okullarında oynanan top oyunu; 30 m x 15 m'lik sert zeminli bir sahada oynanır; sahanın iki ucunda atış yapılacak alanı belirleyen daireler ve sayı yapmak için topun geçirileceği çemberler vardır

NETO, AGOSTINHO Angola devlet başkanı ve şair, 1922-79; Angola'nın Yerli kültürünü yeniden bulmayı amaçlayan ulusal kültür hareketine katıldı; birkaç kez tutuklandı; Cabo Verde ve Portekiz'deki hapis döneminde yazdığı şiirlerini bir kitapta topladı; 1975'te Angola'nın ilk devlet başkanı oldu
ilgili maddeler
Afrika edebiyatı 1:55a
Angola 1:276a

NETSUKE
ilgili madde Fildişi ve fildişi oymacılığı 6:293b

NEUCHÂTEL GÖLÜ İsviçre; Jura Dağları'nın doğu yamacının eteğinde; İsviçre'nin, tamamı ülke sınırları içinde kalan en büyük gölüdür; y.öl. 218 km^2

NEUMA nota yazımı geliştirilmeden önce kullanılan simgeler
ilgili madde Müzik 13:17b

NEUSCHWANSTEIN ŞATOSU Almanya; Bavyera Kralı II. Ludwig tarafından yaptırılmıştır
ilgili madde Almanya Federal Cumhuriyeti: görsel 1:176

NEVADA ABD'nin batısında eyalet; y.öl. 286.352 km^2, başkenti Carson City; Las Vegas ve Reno kentleri toplantı, eğlence ve kumar turizminin merkezleridir; nüf. 1.206.152 (1990)
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:202a, 204a
Çöl 5:46a
Meksika 12:232a, 232b

NEVA IRMAĞI SSCB; Ladoga Gölü'nden doğar, Finlandiya Körfezi'ne dökülür; Leningrad kenti bu ırmağın ağzında kuruludur
ilgili maddeler
Leningrad 11:232a, 232b
Taşkın 17:78a

NEVELSON, LOUISE Rus asıllı ABD'li kadın heykelci, 1900-88
ilgili madde Heykel: görsel 8:146

NEV'İ Osmanlı divan şairi, 1533-59; 30'dan çok yapıtı olduğu söylenir; *Divan, Hadis-i Erbain* çevirisi ve ansiklopedik bilgi veren *Netâicü'l-Fünûn ve Mehasinü'l-Mütûn* yapıtlarından bazılarıdır

"NEVİİM" Eski Ahit'in üç bölümünden biri
ilgili madde Kutsal Kitap 11:130b, 131a

NEVIS ADASI Saint Christopher ve Nevis Federasyonu
ana madde Saint Christopher ve Nevis Federasyonu 15:16a
ilgili madde Batı Hint Adaları 3:73b

NEVİZADE ATAİ Osmanlı divan şairi, 1583-1635; çağının olaylarını ve İstanbul'u konu alan mesnevileriyle tanınır; bir hamsesi ve bir divanı, ayrıca düzyazı yapıtları vardır

NEVROZ kişinin zihinsel çatışmalarının üstesinden gelemeyişinden kaynaklanan ruhsal bozukluk
ilgili maddeler
Psikiyatri 14:153b, 154a
Ruh hastalıkları 14:295b

NEVRUZ Ortadoğu ve Ön Asya'daki çeşitli halklarca yeni yılın başlangıcı ya da bahar bayramı olarak kutlanan gün; miladi takvimde 22 Mart'a rastlar; birçok söylenceyle örülü olan nevruz geleneğinin Zerdüşt dininden kaynaklandığı sanılır
ilgili maddeler
Alevilik 1:144a
Takvim 16:312b

NEVSKİ BULVARI Leningrad, SSCB
ilgili madde Leningrad 11:232a

NEVŞEHİR il
madde başlığı Nevşehir 13:60b, görsel, harita
ilgili madde Kapadokya 10:10a

NEVŞEHİR kent
ana madde Nevşehir 13:65a, görsel
ilgili madde Nevşehirli Damat İbrahim Paşa 13:66a

NEVŞEHİRLİ DAMAT İBRAHİM PAŞA Osmanlı sadrazamı, 1670-1730
madde başlığı Nevşehirli Damat İbrahim Paşa 13:65b, görsel
ilgili maddeler
Lale Devri 11:196a, 197a
Nedim 13:47b
Tulumbacılar 17:312b

NEW BRUNSWICK Kanada'nın eyaleti; Atlas Okyanusu kıyısında; y.öl. 73.500 km^2, merkezi Fredericton; uzun yıllar Fransız ve İngiliz egemenliğinde yaşadıktan sonra 1848'de özerkliğine kavuştu; 1867'de Kanada Dominyonu'nu kuran dört eyaletten biriydi; ekonomisi daha çok orman ürünlerine dayanır; nüf. 724.300 (1990)
ilgili madde Kanada 9:308b, 315b

NEWCOMEN, THOMAS İngiliz mühendis ve mucit, 1663-1729; atmosfer basıncıyla çalışan ilk buhar makinesini yaptı
ana madde Buhar makinesi 4:47b
ilgili maddeler
Teknoloji 17:120a
Watt 19:49b

NEWCOMEN MAKİNESİ
ana madde Buhar makinesi 4:47b vd., görsel
ilgili madde Watt 19:49a, görsel

NEW ENGLAND ABD'nin kuzeydoğusunda bölge; Maine, New Hampshire, Vermont, Massachusetts, Rhode Island ve Connecticut eyaletlerini kapsar; İngilizler'e karşı bağımsızlık mücadelesinin ve kölecilik karşıtı hareketin odak noktalarındandı; Amerikan İç Savaşı'nda (1861-65) Kuzey'i destekledi; nüf. 12.844.000 (1987 tah.)
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:223a, 223b
Keşifler 10:194a

NEW FOREST MİDİLLİSİ
ilgili madde Midilli 12:207a, görsel

NEWFOUNDLAND Kanada'da eyalet; Labrador'un bir bölümü ile Newfoundland Adası'nı kapsar; Labrador'dan Belle Isle Boğazı'yla ayrılır; y.öl. 371.690 km^2, merkezi St. John's; nüfusunun % 95'i İngiliz'dir; eskiden önemli olan balıkçılığın yerini günümüzde madencilik almıştır; nüf. 573.000 (1990 tah.)
ilgili maddeler
Atlas Okyanusu 2:144b
Cabot 4:98a
Cook 4:205a
Kanada 9:308a, 312b, 313b
Korsanlık 11:19a
Labrador 11:189a
Portekiz 14:129a

şımlarda, üstüniletkenlerde ve nükleer reaktör çekirdeklerinde kullanılır; 1801'de keşfedilmiş ve başlangıçta kolumbiyum olarak adlandırılmıştı
NİZAM-I CEDİD
madde başlığı Nizam-ı Cedid 13:89a, görsel
ilgili maddeler
Mahmud II 12:8a
Selim 15:112a
NİZAMİYE MAHKEMELERİ Osmanlı Devleti'nde, şeriat dışındaki davalara bakmak üzere Tanzimat döneminde, 1851'de kurulan mahkemeler; cumhuriyet döneminde yeni yargı sistemi oluşturuluncaya kadar görev yaptı
ilgili madde Tanzimat 16:329a
NİZAMİYE MEDRESELERİ Büyük Selçuklu veziri Nizamülmülk'ün açtığı eğitim kurumları
ilgili maddeler
Alp Arslan 1:178a
Büyük Selçuklu Devleti 4:94b
Gazali 7:85b
NİZAMİYE ORDUSU Osmanlı Devleti'nde, Fransa ve Prusya orduları örnek alınarak Tanzimat döneminde kurulan kara kuvvetleri
ilgili madde Tanzimat 16:329b
NİZAMOĞLU SEYFULLAH Türk tasavvuf şairi, ö. 1601; Halvetiliklin Sinanilik koluna bağlıydı; Yunus Emre'nin izinde aruz ve heceyle şiirler yazdı; ehl-i beyt sevgisine geniş yer verdiği için Bektaşiler'ce de çok sevildi
NİZAMÜLMÜLK Büyük Selçuklu veziri, 1081-92; Alp Arslan ve Melikşah'a vezirlik yaptı; devlet örgütünü İran geleneğine göre düzenledi; Nizamiye medreselerini kurdu; devlet yönetimi konusundaki görüşlerini *Siyasetname* (1981) adlı kitapta topladı
ilgili maddeler
Alp Arslan 1:177a vd.
Büyük Selçuklu Devleti 4:93b vd.
NİZİP Gaziantep'in ilçesi; kuzeyini Gaziantep Yaylası, güneyini Barak Ovası kaplar; ekonomik etkinlikler tarım, tarıma dayalı sanayi ve ticarettir; en çok arpa, zeytin ve antepfıstığı üretilir; nüf. (1990): ilçe 106.381, kent 58.604
NKOGOS BALYAN Ermeni asıllı mimar, 1826-58
ana madde Balyan Ailesi 3:16a
ilgili madde Dolmabahçe Sarayı 5:289a
NKOMO, JOSHUA Zimbabveli siyasal önder, d. 1917
ilgili madde Zimbabve 19:259a
NKRUMAH, KWAME Gana devlet başkanı, 1909-72; 1949'da, şiddete başvurmadan en kısa sürede bağımsızlık isteyen Konvansiyon Halk Partisi'ni kurdu; 1957'de İngiltere'den bağımsızlığını kazanan, 1960'ta da cumhuriyet olan Gana'nın devlet başkanlığına getirildi; grevlerden ve suikast girişimlerinden sonra, 1964'te tek partili bir rejim kurdu; 1966'da dış ülkelere yaptığı bir gezi sırasında ordu yönetime el koyunca Gine'ye sığındı
ilgili madde Gana 7:70b
NOBEL, ALFRED BERNHARD İsveçli kimyacı, 1833-96; dinamiti ve daha güçlü başka patlayıcıları geliştirdi; dinamit patentinden elde ettiği büyük serveti, günümüzün en saygın uluslararası ödüllerinden biri olan Nobel ödüllerinde kullanılmak üzere Nobel Vakfı'na bağışladı
ilgili maddeler
Nobel ödülleri 13:90b
Patlayıcılar 14:33a
NOBEL ÖDÜLLERİ
madde başlığı Nobel ödülleri 13:90a, tablo
ilgili madde Madalya ve nişanlar 11:310a
NOBELYUM uranyumötesi element•; simgesi No, atom numarası 102; adını Alfred Nobel'den alan kararsız, radyoaktif bir katıdır; en kararlı izotopu No-255 (yarı ömrü 3 dakika); 1957'de küriyumun karbon iyonlarıyla bombardımanı sonucunda yapay olarak elde edildi
NOBILE, UMBERTO İtalyan mühendis, 1885-1978; 1926'da Amundsen'le birlikte *Norge* adlı güdümlü balonla Kuzey Kutbu'nu aştı
ilgili maddeler
Amundsen 1:242a
Güdümlü balon 7:248a
NOEL
madde başlığı Noel 13:96a, görsel
ilgili madde Bayramlar ve kutsal günler 3:104a
NOEL BABA *ya da* **Aziz Nikolaos** *ya da* **Aya Nikola** efsanevi Hıristiyan azizi
ana madde Noel 13:98a vd., görsel
ilgili maddeler
Antalya 1:288a
Likya 11:256b
NOELYILDIZI *bak.* **ATATÜRKÇİÇEĞİ**
NOGAYLAR Türk kökenli halk; Altınordu yönetiminde büyük güç kazanan Emir Nogay'ın öldürülmesinden sonra, ona bağlı boylar Nogaylar olarak adlandırıldı; 16. yy'da Ruslar'ın baskısıyla ikiye ayrıldılar; Büyük Nogaylar Rus egemenliğini tanırken, Küçük Nogaylar Kırım Hanlığı'na göç ettiler; Ruslar'ın Kırım'ı işgalinden sonra Osmanlılar'a sığındılar ve Eskişehir dolaylarına yerleştirildiler; dilleri, Orta Türkçe'nin bir lehçesi olan Nogayca'dır; Kafkasya'daki nüfusları 60.000 dolayındadır
NOHUT
madde başlığı Nohut 13:98a, görsel
ilgili madde Sebzeler 15:101a
NOKRA SİNEĞİ *bak.* **BÜVELEK**
NOKTA matematik
ilgili madde Geometri 7:127b vd.
NOKTA noktalama işareti
ilgili madde Noktalama işaretleri 13:99a
NOKTACILIK *ya da* **Pointilizm** renklerin küçük lekecikler ya da "noktalar" biçiminde uygulandığı resim üslubu; en ünlü ve tipik örneği George Seurat'nın *Grande Jatte Adası'nda Bir Pazar Günü, Öğleden Sonra* (1866) adlı tablosudur
ilgili maddeler
İzlenimcilik 9:170b
Pissarro 14:84b
Resim sanatı 14:232a
Seurat 15:153b
NOKTA KAYNAĞI
ana madde Kaynak 10:124a
NOKTALAMA İŞARETİ
madde başlığı Noktalama işaretleri 13:98b
NOKTALI ÇİZGİ
ilgili madde Noktalama işaretleri 13:102a
NOKTALI VİRGÜL
ilgili madde Noktalama işaretleri 13:101a
NOKTÜRN müzikte geceden esinlenen ya da geceyi çağrıştıran beste; 19. yy'da öncelikle bir piyano parcası olarak ortaya çıktı; bu adı ilk kez 1814'te bir noktürn dizisi yayımlayan İrlandalı besteci John Field kullandı
NOK UYGARLIĞI Afrika'da Demir Çağı uygarlığı
ilgili maddeler
Afrika halkları 1:59b
Nijerya 13:80b
NO OYUNU *ya da* **No tiyatrosu** Japonlar'ın klasik ve geleneksel danslı oyunu; başlangıcı 14. yy'a uzanır; karakterleri temsil eden maskeler takmış dansçıların canlandırdığı, kurallara çok bağlı, törensel bir danstır
ilgili maddeler
Japonya 9:189b
Maske 12:90a
Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:238b
"NORA, BİR BEBEK EVİ" Ibsen'in tiyatro oyunu
ilgili madde Ibsen 8:267b
NORADRENALİN
ilgili madde Sinirler ve sinir sistemi 15:246b
NORDENSKIÖLD, NILS ADOLF ERIK İsveçli kâşif, 1832-1901
ilgili madde Kutupların keşfi 11:136b
NORDHAUSEN Almanya'da toplama kampı
ilgili madde Almanya: görsel 1:171
NORFOLK İngiltere'nin doğusunda il; y.öl. 5.367 km^2; çoğu bölümlerinin yükseltisi deniz düzeyinin altındadır; buna karşılık dik tepeler ve kıyı boyunca yarlar görülür; krallık ailesinin özel malikânesi buradadır; kıyıları turizm açısından önem taşır; nüf. 714.500 (1985)
NORFOLK ADASI Avustralya; Büyük Okyanus'ta, Sydney'in y. 1.450 km kuzeydoğusunda
ilgili madde Pasifik Adaları 19:22b
NORGE güdümlü balon
ilgili madde Güdümlü balon 7:248a
NORİ suyosunu
ilgili madde Yosunlar: görsel 19:190
NORIEGA, MANUEL ANTONIO Panamalı general, d. 1935; askeri gücünü kullanarak ülkeyi fiilen yönetti
ilgili maddeler
Kaçakçılık 9:244b
Panama 13:304a
NORMALLEŞTİRME metalurji
ilgili madde Demir ve çelik 5:130b
NORMAN ADASI İngiliz Virgin Adaları
ilgili madde Virgin Adaları 19:17a
NORMANDİYA Fransa'da bölge
madde başlığı Normandiya 13:104a
ilgili maddeler
Fransa 7:28a
İkinci Dünya Savaşı 8:304b
Yüz Yıl Savaşları 19:226a
NORMANDİYA ÇIKARMASI 6 Haziran 1944; II. Dünya Savaşı'nda Müttefikler'in Kuzey Avrupa'yı Almanlar'dan temizleme harekâtını başlatan çıkarma; tarihteki en büyük işgal donanmasının kullanıldığı bu çıkarma, Almanlar'ın kesin yenilgisini hazırlayan en önemli adımlardandır

ilgili madde İkinci Dünya Savaşı 6:304b, görsel
NORMAN İSTİLASI 1066; İngiliz tarihi
ilgili madde William 19:55b
•Normanlar
NORMANLAR Fransa'nın Normandiya bölgesinde yaşayan halk; 9. yy'da Franklar'ın kasaba ve köylerini basarak bölgeye yerleşen, Hıristiyan dinini ve Fransız dilini benimseyen kuzeyli Vikingler'in torunlarıdır; sert ve savaşçı kişiliklerini koruyarak 1066'da İngiltere'yi, 11. yy'da da İtalya'nın güney kesimi ile Sicilya'yı ele geçirdiler
ilgili maddeler
Başlık ve şapka 3:64b
Bizans İmparatorluğu 3:262b
İngiltere 9:41a
Kara kuvvetleri 10:38a
Mimarlık 12:227b
•Normandiya
NORN İskandinav mitolojisi
ilgili maddeler
Efsane ve mitler 6:56a
İskandinav efsaneleri 9:87a
NORODOM SİHANOUK Kampuçyalı siyaset ve devlet adamı, d. 1922; Kampuçya prenslerindendi; devlet başkanı iken 1970'te Lon Nol'un darbesiyle devrildi; 1982'de Kampuçya Ulusal Kurtuluş Hareketi'nin sürgündeki cumhurbaşkanıydı; 1989'da bu görevinden ayrıldı
ilgili madde Kampuçya 9:297a
NORRIS, FRANK ABD'li yazar, 1870-1902
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:224a
Doğalcılık 5:260a
NORTHROP, JOHN K. ABD'li uçak tasarımcısı, 1895-1981
ilgili madde Havacılık tarihi 8:64b
NORTHUMBERLAND İngiltere'nin en kuzeydeki ili; Romalılar zamanında yapılan Hadrianus Duvarı'nın kalıntılarıyla ünlüdür; Anglosakson döneminde Northumbria Krallığı'na bağlandı; bugün kimya ve cam sanayisi gelişmiştir; nüf. 300.700 (1984)
NORTHUMBRIA İngiltere'de eski krallık; Anglosakson döneminin en önemli krallıklarından biridir; Humber Irmağı'nın kuzeyindeki topraklarda kuruldu; 7-8. yy'larda özellikle bir kültür merkezi olarak gelişti; 9. yy'da Danlar'ın istilasına uğradı; 10. yy'da İngiltere krallığı içinde bir kontluk oldu
ilgili madde Hadrianus Duvarı 7:323b
NORVEÇ
madde başlığı Norveç 13:104b, görsel, harita
ilgili maddeler
Anafor 1:257b
Avrupa 2:183b
Avrupa Toplulukları 2:188a
Balina 2:332a
Doğayı koruma 5:262b
İkinci Dünya Savaşı 8:298a
İskoçya 9:94b
İsveç 9:133a
İzlanda 9:166b vd.
•*kentler ve yüzey biçimleri, örn.* Lofoten Takımadaları; Oslo
NORVEÇÇE
ilgili maddeler
Avrupa dilleri 2:186a
Norveç 13:107a
"NOSTROMO" Conrad'ın romanı
ilgili madde Conrad 4:202a
NOTA müzikte sesleri yazıya dökmek için kullanılan simgelerden her biri
ana maddeler
Armoni 2:33a vd.
Müzik 13:16a vd.
ilgili madde Ses 15:144b
NOTABILE *bak.* **MDINA**
NOTA YAZISI *ya da* **Notasyon** müziğin yazılı biçimi
ilgili madde Müzik 13:16a, görsel
NOTİLUS yumuşakça
madde başlığı Notilus 13:110a, görsel
ilgili maddeler
Ammonitler 1:227a
Yumuşakçalar 19:204a
NO TİYATROSU *bak.* **NO OYUNU**
NOTOKORD *bak.* **SIRTİPİ**
"NOTRE DAME'IN KAMBURU" Hugo'nun romanı
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:41a
Hugo 8:213b
NOTRE DAME KATEDRALİ Anvers, Belçika
ilgili madde Anvers: görsel 1:303
NOTRE DAME KATEDRALİ Paris, Fransa; yapımına 1163'te başlandı; gotik üsluptadır
ilgili maddeler
Kilise ve katedral 10:258a
Mimarlık 12:228a, görsel
Paris 13:330b
NOTTINGHAM İngiltere'de kent; Nottinghamshire ilinde, Trent Irmağı kıyısında; Robin Hood'un serüvenleri burada geçer; yöredeki şatolar restore edilerek müze haline getirilmiştir; nüf. 277.100 (1983 tah.)
NOUAKCHOTT Moritanya'nın başkenti; 1957'de Sahra Çölü'nde Fransızlar tarafından kuruldu
ilgili madde Moritanya 12:275a, görsel
NOU-ZHOU Çin imparatoru, hk. d. 582-589
ilgili madde Çin Halk Cumhuriyeti: görsel 4:319
NOVA parlaklığı geçici olarak artan patlayan yıldız; Latince'de "yeni" anlamına gelen adı, kimi zaman parlaklıkları çok arttığı için gözlemcilerin bu tür yıldızları yeni bir yıldız sanmasından kaynaklanır
NOVALIS Alman şair, 1772-1801
ilgili madde Romantizm 14:276a
NOVA SCOTIA Kanada'nın doğusunda eyalet; Cape Breton Adası ile çevredeki birkaç küçük adayı kapsar; y.öl. 52.480 km^2, merkezi Halifax; 1000 dolaylarında ilk kez Vikingler yerleşti; 1605'te yerleşen Fransız göçmenler Acadia adını verdiler; 1867'de Kanada Dominyonu'nu oluşturan dört eyaletten biriydi; bugün balıkçılık, gemi yapımı ve denizaşırı taşımacılık önemlidir; nüf. 892.000 (1990 tah.)
ilgili madde Kanada 9:308a
NOVAYA ZEMLYA TAKIMADALARI Kuzey Buz Denizi; Barent ve Kara denizlerini birbirinden ayıran adalar grubu
ilgili madde Kutupların keşfi 11:135b
NOVERRE, JEAN-GEORGES Fransız koreograf, 1727-1810
ilgili madde Bale 2:302b
NOVGOROD SSCB'de kent; Rus SFSC'nin kuzeydoğusunda, aynı adlı yönetim biriminin merkezi; en eski Rus kentlerinden biridir; 9. yy'da büyük bir ticaret merkezi olarak gelişti; 1478'de Moskova'nın egemenliğine girdi; bugün önemli bir iç liman, turizm ve kimya sanayisi merkezidir; nüf. 228.000 (1987 tah.)
ilgili maddeler
Korkunç İvan 11:14a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:9b, 10b
NOVOSİBİRSK SSCB
madde başlığı Novosibirsk 13:110b, görsel
ilgili madde Obi Irmağı 13:124a
NOVOSİBİRSK OPERASI SSCB
ilgili madde Novosibirsk: görsel 13:111
NOVOTNÝ, ANTONİN Çekoslovak siyaset adamı, 1804-75
ilgili madde Çekoslovakya 4:278a
NÖBET hastalık
ilgili madde İlkyardım 9:11b
NÖBETLİ HUMMA *bak.* **DÖNÜŞLÜ HUMMA**
NÖROLOJİ eskiden **Asabiye** sinir sistemi hastalıklarının tanı ve tedavisini konu alan tıp dalı
ilgili maddeler
Sinirler ve sinir sistemi 15:247b
Tıp 17:186b
NÖRON *ya da* **Sinir hücresi** canlıların çoğunda sinir sisteminin temel birimi; çekirdekli bir gövdesi ve iki ya da daha çok ipliksi uzantısı vardır; temel görevi beyin ile vücudun öbür bölümleri arasında sinir iletisini sağlamaktır; örn. duyu nöronları gözden ya da kulaktan gelen uyarıları beyne, hareket nöronları ise beyinden aldıkları emirleri kaslara iletir
ilgili maddeler
Beyin 3:161a
Hücre 8:223b, görsel
Sinirler ve sinir sistemi 15:245b vd., görsel
Zihinsel süreçler 19:255a
NÖROŞİRÜRJİ *ya da* **Sinir cerrahisi**
ilgili madde Cerrahi 4:162b
NÖTRİNO
ilgili maddeler
Güneş 7:267b
Temel parçacıklar: tablo 17:143
NÖTRLEŞME *ya da* **Yansızlaşma** kimya
ilgili maddeler
Asit 2:60b
Baz 3:104b
NÖTRON
madde başlığı Nötron 13:111a
ilgili maddeler
Atom 2:155a, görsel
Chadwick 4:177a
Elektron 6:117a
Fermi 6:274a
Nükleer enerji 13:118a vd.
Proton 14:151a
Radyoaktiflik 14:183a
NÖTRON BOMBARDIMANI
ilgili madde Nötron 13:111b
NÖTRON BOMBASI canlıları öldüren, ama yapılara ve eşyalara çok az zarar veren hidrojen bombası türü; patlama gücü, yaydığı ısı ve radyoaktif döküntü miktarı normal bir hidrojen bombasının ancak onda biri kadardır; 1970'lerde ABD'nin nötron bombası yapma tasarısı çok büyük protestolarla karşılaştı
NÖTRON YILDIZI

ana madde Yıldız 19:171b
ilgili madde Astronomi 2:77b
NTSC renkli televizyon sistemi
ilgili maddeler
Radyo ve televizyon yayınları 14:193a
Televizyon 17:138b
NU, U Birmanya başbakanı, d.1907
ilgili madde Birmanya 3:222a
NUFUD ÇÖLÜ Suudi Arabistan
ilgili madde Suudi Arabistan 16:194a
NUGA
ilgili madde Şekerlemecilik 16:252a
NUH PEYGAMBER Kuran'da ve Kutsal Kitap'ta adı geçen peygamber
madde başlığı Nuh Peygamber 13:112a, görsel
ilgili maddeler
Şırnak 16:268a
Taşkın 17:76b
NUH TUFANI mitoloji
ana madde Nuh Peygamber 13:112a vd.
ilgili maddeler
Babil ve Asur uygarlıkları 2:253b
Taşkın 17:76b
"NUH'UN GEMİSİ" Ayme'nin masalı
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:18b
NUH'UN GEMİSİ çocuk oyunu
ilgili madde Çocuk oyunları 5:31a
NUMA POMPILIUS Roma kralı, ö. İÖ 700; Roma'nın eski din kurumlarını düzenlediği sanılır
ilgili madde Takvim 16:311b
NUMARATÖR
ilgili madde Telekomünikasyon 17:127b vd.
NUMBAT keseli memeli
madde başlığı Numbat 13:113a, görsel
NUMEYRİ, CAFER Sudan devlet başkanı, d. 1930; 1969'da İsmail el-Ezheri'nin sivil yönetimini devirerek başbakan ve Devrim Komuta Konseyi başkanı oldu; 1971'de komünist darbeyle kısa bir süre görevden uzaklaştırıldı; 1971'deki halkoyuyla devlet başkanı seçildi; 1985'te Mısır'da bulunduğu sırada kansız bir darbeyle devrildi
ilgili madde Sudan 16:162b vd.
NUMİDYA tarihi krallık; Cezayir'in eski adı; Numidya Krallığı kıyı bölgeleri dışında Kartaca'yı çevreliyordu; başkenti Cirta'ydı (bugün Kosantine); güçlü hükümdarların yönetiminde çeşitli bağımsızlık girişimlerine karşın Roma egemenliği altında kaldı
ilgili madde Roma İmparatorluğu 14:264a
NUMITOR Roma mitolojisi
ilgili madde Romus ve Romulus 14:280a vd.
NUN Mısır mitolojisi
ilgili madde Eski Mısır 6:190a
NURCULUK Said-i Nursi•'nin görüşleri çevresinde oluşan dinsel akım; amacı çağdaş düşünce akımlarına karşı Müslümanlar'ın iman bütünlüğünü korumaktır; tarikat biçiminde örgütlenmeye karşı çıkar, ama Nurcular arasında sıkı bir dayanışmayı öngörür
NURDAĞI Gaziantep'in ilçesi; daha önce İslâhiye ilçesine bağlı bir köydü; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 31.609, kasaba 7.048
NUR DAĞI Suudi Arabistan; Mekke yakınları; Hz. Muhammed'e bu dağın tepesindeki Hıra Mağarası'nda vahiy inmiştir
ilgili madde Muhammed, Hz. 12:303b
NUREDDİN MAHMUD ZENGİ Şam atabeyi, 1118-74
ilgili maddeler
Anadolu Selçuklu Devleti 1:251b
Eyyubiler 6:245a
NUREYEV, RUDOLF Rus bale dansçısı ve koreograf, d. 1938; Leningrad'da eğitim gördü ve Kirov Balesi'ne katıldı; 1961'de Batı'ya sığındı; Londra Kraliyet Balesi'nde düzenli olarak Margot Fonteyn'le birlikte dans etti; hem klasik, hem modern balenin en yetkin dansçılarındandır; Çaykovski'nin *Kuğu Gölü* ve Prokofyev'in *Romeo ve Jülyet* balelerinin koreografilerini yeniden düzenledi; *Valentino* (1977) gibi filmlerde rol aldı; 1983'te Paris Opera Balesi'nin başyöneticisi oldu
ilgili maddeler
Bale 2:304a
Dans 5:84a
NURHAK Kahramanmaraş'ın ilçesi; daha önce Elbistan ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 14.990, kasaba 7.087
NURHAK DAĞI Kahramanmaraş
ilgili madde Kahramanmaraş 9:262a
NURMI, PAAVO Finlandiyalı atlet, 1897-1973; 1920'lerin en başarılı uzun mesafe koşucularından; 1.500 m-10.000 m uzun mesafe koşularında altı Olimpiyat şampiyonluğu kazandı (1920, 1924, 1928); 1923-31 arasında 1 mil koşusunda dünya rekorunu elinde tuttu
NURUOSMANİYE CAMİSİ İstanbul
ilgili madde Türk mimarlığı 18:113b
NUSAYBİN Mardin'in ilçesi; Mardin-Midyat Eşiği'nin güney kesiminde; geçim kaynağı tarım ve ticarettir; ilçede dokuma ve halı fabrikaları vardır; nüf. (1990): ilçe 85.448, kasaba 49.671
ilgili maddeler
Güneydoğu Anadolu Bölgesi 7:293b
Mardin 12:64b
Şistozomiyaz 16:285b
NUSAYRİLİK Şiilik'in kolu; Hz. Ali'nin tanrı olduğu inancına dayanır; İslam'ın temel inançlarını Batıni biçimde yorumlar; dini önderi Hz. Ali'nin yeryüzündeki gölgesi sayılan Büyük Şeyh'tir; dört kola ayrılan Nusayrilik Suriye'de yayılmıştır
ilgili madde Şiilik 16:270a
NUSRETİYE CAMİSİ İstanbul
ilgili maddeler
Balyan Ailesi 3:15b
Cami 4:108b
NUTKU, ÖZDEMİR Türk tiyatro araştırmacısı ve yazar, d. 1931; İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi'nde profesör; tiyatro eleştirileri ve araştırmalarıyla tanındı; tiyatro yönetmenliği yaptı; *Modern Tiyatro Akımları* (1963), *Yaşayan Tiyatro* (1977), *Meddahlık ve Meddah Hikâyeleri* (1977) başlıca yapıtlarıdır
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:18a
Türk edebiyatı 18:41b
"NUTUK" Atatürk'ün söylevi
ilgili madde Atatürk 2:127a
NUUK *bak.* **GODTHÅB**
NÜ geniş anlamıyla çıplak insan, dar anlamıyla çıplak kadın figürü
ilgili madde Resim sanatı 14:225b
NÜBYE Afrika'da tarihi bölge; İÖ y. 3000'de Mısırlılar değerli taşlar, mineraller ve fildişi almak için bölgeye sık sık seferler düzenliyorlardı; birçok firavunun bu toprakları ele geçirme çabasına karşın Nübyeliler İÖ 45'ten başlayarak Afrika kültürünü, İS 540'larda da Hıristiyan dinini benimsediler; 14. yy'da bu bölge Memlûklar'ca istila edildi
ilgili madde Ramses 14:200b
NÜBYE ÇÖLÜ Sudan'da Nil vadisi, Mısır ve Kızıldeniz'le çevrili çöl; kireçtaşı kayalıklardan ve yer yer kumullardan oluşan engebeli bir düzlüktür; Kızıldeniz Tepeleri'ne doğru hafif bir eğimle alçalır; akarsuların çoğu yazın kurur; yıllık yağış 12,5 cm'nin altındadır
NÜBYELİLER kökeni Araplar ile Siyah Afrikalı melezler olan halk
ilgili maddeler
Mısır 12:197b
Sudan 16:161b
NÜFUS
madde başlığı Nüfus 13:113b, tablo
ilgili maddeler
Çevrebilim 4:281a
Doğayı koruma 5:262b
Kıtlık ve açlık 10:231b
Tarım tarihi 17:22a
•*kıtalar, bölgeler, iller ve kentler, örn.* Asya; Güneydoğu Anadolu Bölgesi; Sahra Çölü; Tokyo; Türkiye
NÜFUSBİLİM *bak.* **DEMOGRAFİ**
NÜFUS PLANLAMASI *ya da* **Aile planlaması** hızlı nüfus artışını önlemek amacıyla uygulanan politika; doğum kontrolünün yaygınlaştırılması, halkın bilgilendirilmesi gibi uygulamaları içerir
ilgili madde Sosyal yardım hizmetleri 15:332a
NÜFUS SAYIMI
madde başlığı Nüfus sayımı 13:116a, tablo
ilgili madde Nüfus 13:114b
NÜKLEER ATIK
ana madde Nükleer enerji 13:122a
NÜKLEER BOMBA gücünü, atom çekirdeklerinin bölünmesi ya da kaynaşmasıyla açığa çıkan enerjiden alan nükleer silah; örn. atom, hidrojen ve nötron bombaları birer nükleer bombadır
ana madde Bomba 3:284b vd., görsel
ilgili madde Nükleer enerji 13:119a vd.
•Atom bombası; Hidrojen bombası; Nötron bombası
NÜKLEER DENEME
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:216b
Silahsızlanma 15:211a
Terörizm 17:159b, görsel
•Nükleer Denemelerin Yasaklanması Antlaşması
NÜKLEER DENEMELERİN YASAKLANMASI ANTLAŞMASI 1963'te Moskova'da, ABD, SSCB ve İngiltere arasında imzalanan antlaşma; bu antlaşmayla, atmosferde, sualtında ve uzayda yapılan nükleer denemeler yasaklanmış, yeraltı denemeleri serbest bırakılmıştır; daha sonra 100 ülke tarafından daha imzalandı
ilgili maddeler
Kennedy 10:168b
Silahsızlanma 15:211a
NÜKLEER DENİZALTI
ana madde Denizaltı 5:150a vd., görsel

ilgili maddeler
Atom 2:157b
Deniz kuvvetleri 5:165a
Kuzey Kutup Bölgesi 11:161b

NÜKLEER ENERJİ *ya da* **Atom enerjisi**
madde başlığı Nükleer enerji 13:117b, görsel
ilgili maddeler
Atom 2:157b
Becquerel 3:113a
Enerji 6:155a, görsel
Güneş sistemi 7:272a
Nötron 13:112a
Petrol 14:63b
Radyo 14:181b
Rutherford 14:307a
Teknoloji 17:124a
Thomson 17:177a

NÜKLEER ENERJİ SANTRALI *ya da* **Nükleer santral**
ana madde Nükleer enerji 13:120a vd.
ilgili maddeler
Atom 2:157b
Buhar makinesi 4:52a
Elektrik enerjisi 6:11a

NÜKLEER FİZİK atom çekirdeğinin yapısını, çekirdekler arası etkileşimleri, çekirdek kaynaşmasını ve bölünmesini inceleyen fizik dalı; temel parçacıklarla ilgilenen parçacık fiziği de çoğu zaman nükleer fizik kapsamına alınır
ilgili maddeler
Fizik 6:309a
Parçacık hızlandırıcıları 13:325b

NÜKLEER MÜHENDİSLİK nükleer enerji üretimini, uygulamalarını ve denetimini konu alan mühendislik dalı; nükleer enerji santrallarının tasarımı, geliştirilmesi, yapımı, denetimi ve bakımı, nükleer enerjinin askeri amaçlarla kullanımı, nükleer atıkların güvenli biçimde yok edilmesi gibi konular bu mühendislik dalının kapsamına girer

NÜKLEER REAKSİYON *bak.* **NÜKLEER TEPKİME**

NÜKLEER REAKTÖR zincirleme çekirdek bölünmesi tepkimelerinin başlatılması ve denetim altında sürdürülmesi için kullanılan aygıt; ilki 1942'de yapıldı; günümüzde birçok ülkede, uranyum ya da plütonyum çekirdeklerinin bölünmesi sırasında açığa çıkan ısı enerjisini elektrik enerjisine dönüştürmek amacıyla nükleer reaktörlerden yararlanılır
ana madde Nükleer enerji 13:119b vd., görsel
ilgili maddeler
Buhar makinesi 4:52b
Denizaltı 5:150a
Helyum 8:124a
Işınım 8:258a
Joliot-Curie 9:221a
Kobalt 10:290a
Magnezyum 11:324a
Periskop 14:48b
Radyoaktiflik 14:183a
Roket 14:257a
Sodyum ve soda 15:297b
Şanghay 16:228b
Taşımacılık 17:73b
•Gaz soğutmalı reaktör; Su soğutmalı reaktör; Termonükleer reaktör

NÜKLEER SANTRAL *bak.* **NÜKLEER ENERJİ SANTRALI**

NÜKLEER SAVAŞ uçak, güdümlü füze, yörüngede uydu ya da başka bir stratejik sistemle hedefe gönderilen nükleer bombaların ya da savaş başlıklarının kullanıldığı savaş
ilgili maddeler
Barış hareketleri 3:45a
Sivil savunma 15:266b

NÜKLEER SAVAŞ BAŞLIĞI
ilgili maddeler
Bomba 3:284a
Nükleer enerji 13:119a
Savaş ve savaş araçları 15:83a

NÜKLEER SİLAH
ilgili maddeler
Güdümlü füzeler 7:250a
Oppenheimer 13:192a
Silahsızlanma 15:210b, 211b
•Nükleer bomba

NÜKLEER SİLAHSIZLANMA
ilgili maddeler
Barış hareketleri: görsel 3:44
Russell 14:304b, görsel
•Nükleer Denemelerin Yasaklanması Antlaşması; Stratejik Silahların Sınırlandırılması Görüşmeleri

NÜKLEER TEPKİME *ya da* **Çekirdek tepkimesi** *ya da* **Nükleer reaksiyon** yüksek enerjili parçacıkların çarpması gibi dışarıdan bir etki sonucunda atom çekirdeğinde ortaya çıkan değişiklik; ısıveren nükleer tepkimelerde (örn. çekirdek bölünmesi ve çekirdek kaynaşması) enerji açığa çıkar; ısıalan nükleer tepkimeler ise enerjiyi soğurur
ana madde Nükleer enerji 13:117b vd.
ilgili maddeler
Dünya 6:9b
Evren 6:237a
Güneş 7:267b
Isı 8:236a
Joliot-Curie 9:220b
Simya 15:216a
Yıldız 19:170b vd.

NÜKLEİK ASİT bütün canlı hücrelerde bulunan, karmaşık molekül yapılı madde; kalıtsal bilgiyi taşımak ve gelecek kuşaklara aktarmakla yükümlüdür; deoksiribonükleik asit (DNA) ve ribonükleik asit (RNA) olmak üzere iki tipi vardır; her biri bir azotlu baz içeren şeker moleküllerinin fosfat gruplarıyla birbirine bağlanmasıyla oluşmuş uzun bir zincir yapısındadır
ilgili maddeler
Biyokimya 3:241a
Canlılar 4:125a
Fosfor 6:331a
Metabolizma 12:168b
Protein 14:147a
Virüsler ve virüs hastalıkları 19:19a
•DNA; RNA

NÜKLEON *ya da* **Çekirdek parçacığı** atom çekirdeğini oluşturan nötron ve proton gibi temel parçacıkların ortak adı
ilgili maddeler
Atom 2:156a
Nötron 13:111b
Proton 14:151b
•Nötron; Proton

NÜMİZMATİK
ilgili madde Para 13:319a

NÜRNBERG Almanya'da kent; Bavyera eyaletinin Münih'ten sonraki ikinci büyük kenti; ressam Albrecht Dürer'in doğum yeridir; Reform hareketi sırasında bir eğitim merkezi olarak ün kazandı; 1930'larda Naziler'in merkezi oldu; 1945-46'da Nazi savaş suçlularının yargılandığı duruşmalar bu kentte yapıldı; bugün önemli bir sanayi ve ulaşım merkezidir; nüf. 467.392 (1987 tah.)
ilgili maddeler
Almanya Federal Cumhuriyeti 1:174b
Bavyera 3:82a
Bebek 3:110b
Oyuncak 13:262a

NÜRNBERG DURUŞMALARI 1945-46; eski Nazi Partisi'nin ileri gelenleri savaştan sonra Almanya'nın Nürnberg kentinde ABD, İngiltere, SSCB ve Fransa temsilcilerinden oluşan uluslararası askeri mahkemede yargılandılar; sanıklar, savaş suçlarından bireylerin değil yalnızca bir devletin sorumlu tutulabileceğini belirterek savunma yapmayı reddettiler; 22 sanıktan 19'u suçlu bulundu, bunlardan 12'si asılarak idam edildi
ilgili madde İkinci Dünya Savaşı 8:307b

"NÜRNBERGLİ USTA ŞARKICILAR" Wagner'in operası
ilgili maddeler
Opera 13:190a
Wagner 19:41a

NYAMLAGİRA Zaire'nin doğusunda etkin yanardağ; yüksekliği 3.055m
ilgili madde Yanardağ: tablo 19:84

NYASA GÖLÜ *bak.* **MALAVİ GÖLÜ**

NYASALAND *bak.* **MALAVİ**

NYERERE, JULİUS Tanzanya cumhurbaşkanı, d. 1922
madde başlığı Nyerere 13:123a, görsel
ilgili madde Tanzanya 16:327a

NYSTAD ANTLAŞMASI 1721
ilgili madde Petro 14:57b

O

OAHU ADASI Hawaii, ABD
ilgili madde Hawaii 8:89a

OBA Oğuz boylarının toplumsal örgütlenmesinde en küçük birim; birbiriyle akraba birkaç aileden oluşur; çadırlarına ve yaylakta ya da kışlakta konakladıkları yere de oba denirdi; genellikle her oba bağlı olduğu aşiretle birlikte yaşardı

OBELİSK *bak.* **DİKİLİTAŞ**

OBERAMMERGAU Almanya'da Bavyera köyü; Münih'in 103 km güneybatısındaki Ammel Vadisi'nde, Kofel Dağları'nın eteğinde; köylülerin yaptıkları elişi oyma oyuncaklar, seramik eşyalar ve Pasyon oyunlarıyla ünlüdür
ilgili madde Bavyera 3:82a

OBERON Uranüs'ün uydusu
ilgili maddeler
Uranüs 18:210b
Uydu 18:229b

OBERTH, HERMANN Alman bilim adamı, d. 1894; çağdaş astronotiğin kurucusu olarak kabul edilir
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:245b

OBİ IRMAĞI SSCB
madde başlığı Obi Irmağı 13:124a
ilgili maddeler
Novosibirsk 13:110b vd.
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği

12 TON SİSTEMİ *bak.* **DİZİSEL SİSTEM**
"ON İKİYE BİR VAR" Taner'in öykü kitabı
ilgili madde Taner 16:319a
ONİKİYÜZLÜ 12 yüzü olan düzgün geometrik şekil
ilgili madde Geometri 7:130a, görsel
ONİKS
madde başlığı Oniks 13:186b
ilgili madde Akik 1:116b
ONİKS MERMERİ oniks gibi renkli şeritleri olan kristal yapılı kireçtaşı
ilgili madde Oniks 13:186b
ONKOLOJİ
ilgili madde Tıp 17:186b
ONLU SAYI SİSTEMİ
ilgili maddeler
İkili sayı sistemi 8:294b
Ondalık sayılar 13:183a, 183b
ONS İngiliz ve Amerikan ölçü sisteminde kütle (ağırlık) birimi; paundun 1/12'sine eşittir
ilgili madde Ölçme 13:266b
ONTARIO Kanada'nın üçüncü büyük eyaleti; y.öl. 891.190 km^2, merkezi Toronto; başkent Ottawa da bu eyalettedir; Avrupalılar bölgeye 17. yy'da gelmeye başladılar; 1867'de Kanada Dominyonu'na katıldı; ülkenin en kalabalık eyaleti ve en önemli madencilik bölgesidir; dünya nikel üretiminin hemen hemen yarısını karşılar; başta otomobil olmak üzere pek çok sanayi dalının toplandığı önemli bir merkezdir; nüf. 9.747.600 (1990 tah.)
ana madde Kanada 9:307b vd.
ilgili maddeler
Göl 7:201a
Ottawa 13:252b
Toronto 17:254a
ONTARIO GÖLÜ Kuzey Amerika; Büyük Göller Yöresi'ndeki beş gölün en küçüğü; y.öl. 18.860 km^2; gölü besleyen en önemli akarsu Niagara Irmağı'dır
ilgili maddeler
Büyük Göller Yöresi 4:84a vd.
Çağlayan 4:223a
Kanal 9:320b
Niagara Çavlanı 13:71b
Toronto 17:254a
"ONUNCU SENFONİ" Mahler'in senfonisi
ilgili madde Mahler 12:7b
"ONUNCU YIL MARŞI" Cemal Reşit Rey'in bestesi
ilgili madde Türk Beşleri 18:27b
OOLİT yumurta ya da küre biçimli, genellikle kalsiyum karbonat yapısında, taneli kristal çökel; bir çekirdeğin çevresinde gelişmiş eşmerkezli katmanlardan oluşur; çoğu 0,5-1 mm çapındadır
OOLİTLİ KİREÇTAŞI kalsiyum karbonat yapısında taneli kütlelerden oluşan kayaç
ilgili madde Kireç ve kireçtaşı 10:277a
OORT BULUTU
ilgili madde Kuyrukluyıldız 11:145b
OPAL silis minerallerinden kristobalitin değerli taş olarak kullanılan türü; içindeki mineral katışkılar opale sarı, kırmızı ve siyah renk verir; yapısındaki gaz dolu küçük boşluklar nedeniyle sütsü görünümlü, yarı saydam bir taştır; değerli opaller ışığı değişik açılardan değişik renklerde yansıtır; en sık rastlandığı yerler, özellikle kaynarcaların yakınlarındaki volkanik kayaçlardır
ilgili maddeler
Aşındırıcı: tablo 2:105
Uğur taşı: görsel 18:177
OPAL CAM
ilgili madde Cam ve camcılık 4:113a vd., görsel
OPEC *bak.* **PETROL İHRAÇ EDEN ÜLKELER ÖRGÜTÜ**
OPERA
madde başlığı Opera 13:186b, görsel
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:167a vd.
İtalyan edebiyatı 9:151b
Müzik 13:18a
Orkestra 13:202b
Siyah Amerikalılar 15:276b
Şan 16:227b
OPERA BUFFA *ya da* **Komik opera**
ilgili madde Opera 13:187a
OPERA DÜRBÜNÜ *bak.* **GALILEO DÜRBÜNÜ**
OPERA SERIA *ya da* **Ciddi opera**
ilgili madde Opera 13:187a
OPERET operaya benzeyen, ama baştan sona müzikli olmayıp sözlü diyaloglara ve olay örgüsü içinde hafif, eğlenceli ve danslı sahnelere de yer veren müzikli sahne oyunu
ilgili madde Opera 13:187b
OPOSSUM
madde başlığı Opossum 13:190b, görsel
ilgili maddeler
İskelet: görsel 9:88
Keseliler 10:186a
Memeliler 12:143a
OPPENHEIMER, J. ROBERT ABD'li fizikçi, 1904-67
madde başlığı Oppenheimer 13:191a, görsel
OP SANAT *ya da* **Optik sanat** 1950'lerde başlayan ve paralel çizgiler, kareler, daireler gibi yalın biçimlerin yinelenmesiyle optik yanılsamalar yaratan akım; gözde bir seğirme etkisi uyandırır
ilgili madde Resim sanatı 14:234a
OPTİK ışığın yapısını ve özelliklerini, görme olayını, optik aygıtların yapımını ve niteliklerini inceleyen fizik dalı
ilgili madde Fizik 6:308b
•Lif optiği
OPTİK KOMPARATÖR
ilgili madde Duyarlı ölçü aletleri 5:321a
OPTİK LİF
ana madde Lif optiği 11:253a vd.
ilgili madde Laser 11:206b vd., görsel
OPTİK PİROMETRE
ilgili madde Pirometre 14:80b
OPTİK SANAT *bak.* **OP SANAT**
OPTİK TELESKOP
ana madde Teleskop 17:130b vd.
ilgili maddeler
Gözlemevi: görsel 7:215
Radyoastronomi 14:185a, 187b
ORACLE teletekst sistemi
ilgili madde Televizyon 17:141b
ORAK
ilgili maddeler
Tarım tarihi 17:29a, görsel
Tarihöncesi aletler 17:47b
Taş Devri: görsel 17:65
ORAK HÜCRELİ KANSIZLIK alyuvarlardaki biçim ve işlev bozukluğuyla ortaya çıkan kalıtsal hastalık
ilgili maddeler
Kan 9:303a
Pauling 14:35a
ORAK MAKİNESİ
ilgili maddeler
Tarım makineleri 17:19b
Tarım tarihi 17:29a
Traktör 17:278b
ORAL, TAN Türk karikatürcü, d. 1937
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:22a
Türk karikatürü: karikatür: görsel 18:103a
ORAN Cezayir'de kent; Oran ilinin merkezi; 10. yy'da bir ticaret üssü olarak kuruldu; ülkenin ikinci büyük limanı, aynı zamanda bir ticaret ve eğitim merkezidir; Cezayir ve Fas'la demiryolu, Sahra Çölü'yle petrol boruhattı bağlantısı vardır; nüf. 590.000 (1987)
ilgili maddeler
Barbaros Hayreddin Paşa 3:41b
Cezayir 4:174b
ORANGE IRMAĞI *bak.* **ORANJ IRMAĞI**
ORANGUTAN
madde başlığı Orangutan 13:192a, görsel
ilgili maddeler
Goril 7:185b
İnsanın kökeni 9:55a, 56a
Maymun 12:118a, görsel
ORANJ BAĞIMSIZ DEVLETİ Güney Afrika Cumhuriyeti'nde yönetim bölgesi; başkenti Bloemfontein; zengin elmas, kömür, tuz ve bentonit yatakları vardır; Siyahlar nüfusun y. % 80'ini, beyazlar % 12'sini oluşturur; nüf. 1.776.0903 (1985)
ilgili madde Güney Afrika 7:281b, 283b vd.
ORANJ IRMAĞI *ya da* **Orange Irmağı** Güney Afrika; bölgenin en uzun akarsuyudur, 2.100 km; Lesotho'dan doğar, Namibia-Güney Afrika sınırı boyunca akarak Atlas Okyanusu'na ulaşır; 1961'de uygulamaya konulan Oranj Irmağı Projesi'nin öngördüğü üç barajın yapımı sürmektedir
ilgili maddeler
Elmas 6:134b
Güney Afrika 7:278a
ORANLAMA *bak.* **TENASÜP**
ORANTI
ana madde Kesirler 10:187b
ORAPA Botsvana'da bölge
ilgili madde Botsvana 3:312a
ORATORYO koro, solo sesler ve orkestra için bestelenmiş dinsel müzik formu; dinsel törenden bağımsız ya da en azından ondan ayrılabilen ve kantattan daha büyük ölçekli olan bir müzik biçimidir; en büyük temsilcisi Händel'dir
ilgili madde Koro ve koral müzik 11:16b
ORBAY, RAUF Türk asker ve siyaset adamı, 1881-1964; Hamidiye kruvazörünün komutanı olarak tanındı; 1919'da askerlikten ayrıldı ve I. TBMM'ye girdi; 1922-23'te başbakanlık yaptı; 1924'te Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kurucuları arasında yer aldı; 1925-39 arasında siyaset yaşamından uzak kaldıktan sonra yeniden milletvekili ve büyükelçi oldu
ilgili maddeler
Atatürk 2:120b, 125a, 125b
Mondros Mütarekesi 12:264b
ORDOVİSİYEN DÖNEM jeolojide, Birinci Zaman içinde yer alan dönem; 500 milyon yıl önce başlamış ve 430 milyon yıl önce

sona ermiştir; kumtaşı ve şeylden oluşan tortulların, o dönemdeki Gondwanaland kıtasının bir bölümünü kaplayan deniz sularında çökeldiği sanılmaktadır; Ordovisiyen Dönem'in sonlarına doğru buzul takkeleri oluştu; deniz düzeyinin alçalmasıyla deniz canlılarının büyük bölümü yeryüzünden silindi
ilgili maddeler
Evrim: görsel 6:240
Jeoloji 9:205a
Tarihöncesi yaşam 17:49b
ORDU il
madde başlığı Ordu 13:192b, görsel, harita
ORDU kent
ana madde Ordu 13:195b, görsel
ORDU askerlik
ana maddeler
Deniz kuvvetleri 5:161b
Hava kuvvetleri 8:73a
Kara kuvvetleri 10:36b
Savaş ve savaş araçları 15:77a vd., görsel
ilgili maddeler
Askeri okullar 2:62b
Askerlik 2:63a vd.
Bando 3:19b vd.
Birinci Dünya Savaşı 3:204b vd.
İkinci Dünya Savaşı 8:296a vd.
Osmanlı İmparatorluğu 13:240a vd., görsel
Roma İmparatorluğu 14:262b vd.
•*rütbeler, örn.* Albay; Binbaşı; General; *ordu adları, örn.* Kızıl Ordu; Nizam-ı Cedid; Türk Silahlı Kuvvetleri; Yeniçeri Ocağı
OREGON ABD'nin kuzeybatısında eyalet; y.öl. 251.418 km^2, başkenti Salem; bölgeye ilk gelen Avrupalılar İspanyollar'dı; daha sonra İngilizler'in hak iddia ettiği topraklar 1859'da ABD'nin 33. eyaleti oldu; ekonomisi tarım ve ormancılığa dayanır; en önemli ürün pamuktur; nüf. 2.853.733 (1990)
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:203a
Kuzey Amerika 11:154a
ORELLANA, FRANCISCO DE İspanyol kâşif, y. 1490- y. 1546; Amazon Irmağı'nı bulmuş ve incelemiştir
ilgili madde Amazon Irmağı 1:196b
"ORESTEİA" Aiskhylos'un tiyatro oyunu
ilgili madde Aiskhylos 1:98b
ORESTES Yunan mitolojisinde efsanevi Miken kralı; Agamemnon ile Klytaimestra'nın oğlu; Agamemnon'u öldüren annesi ile âşığı Aigisthos'u öldürerek babasının öcünü alır; kız kardeşi İphigenia'yı ve Artemis'in heykelini Tauris'ten kurtarır
ilgili madde Agamemnon 1:65b
ORFE *bak.* **ORPHEUS**
"ORFEO" Monteverdi'nin operası
ilgili madde Monteverdi 12:270b
ORFF, CARL Alman besteci, 1895-1982; operaları ve dramatik yapıtlarıyla tanınır; en ünlü besteleri, bir üçlemenin ilk iki bölümü olan *Carmina Burana* (1943) ile *Catulli Carmina*'dır (1943); bu kantatların esinini, bir manastırda bulduğu elyazması ortaçağ şiirleri ile ortaçağ gizem oyunlarından almıştır
ilgili madde Koro ve koral müzik 11:16a
ORFOZ *ya da* **Sarı hani**
ana madde Hani 8:25b
ORG
madde başlığı Org 13:196a, görsel
ilgili madde Kilise ve katedral 10:257b
ORGAN
ana madde Vücut 19:38b, görsel
ilgili maddeler
Cerrahi 4:161a vd.
Sinirler ve sinir sistemi 15:244a vd.
•Organ nakli
ORGAN BANKASI
ilgili madde Doku ve organ nakli 5:288b
ORGANDİ
ilgili madde Dokumacılık 5:286b
ORGANEL
ana madde Hücre 8:221b vd.
ilgili maddeler
Bakteri 2:292b
Bitki 3:232a
ORGANİK BİLEŞİK
ilgili maddeler
Karbon 10:54a vd.
Kimyasal bileşikler 10:267b
ORGANİK KİMYA karbon bileşiklerini inceleyen kimya dalı; karbon atomlarının oluşturduğu zincir (alifatik) ya da halka (aromatik) yapısındaki bileşiklerle ve içerdikleri işlevsel gruplarla ilgilenir; karbon atomlarının yerleşimindeki farklılıklar, organik bileşiklerin fiziksel ve kimyasal özelliklerine büyük bir çeşitlilik kazandırır; bu çeşitliliğin incelenmesi, organik kimyanın en geniş çalışma alanlarından biridir
ana madde Kimya 10:261b
ilgili madde Karbon 10:55b
ORGANİK PSİKOZ
ilgili madde Psikiyatri 14:153a
ORGANİK YAKIT
ilgili madde Karbon dioksit ve karbon monoksit 10:56b
•Fosil yakıt
ORGAN NAKLİ
madde başlığı Doku ve organ nakli 5:287a
ilgili maddeler
Lösemi 11:291a
Tıp 17:185a
"ORGANON" Aristo'nun yapıtı
ilgili madde Aristo 2:7b
ORGANUM
ilgili madde Müzik 13:17a
ORGENERAL Türk Silahlı Kuvvetleri'nde en üst general rütbesi; korgeneralin bir üstüdür ve Deniz Kuvvetleri'ndeki oramiralin karşılığıdır
ORHANELİ Bursa'nın ilçesi; topraklarının tümü Ege Bölgesi'nde kalır; dağlık kesimleri ormanlarla kaplıdır; halk geçimini tarım ve ormancılıktan sağlar; nüf. (1990): ilçe 30.015, kasaba 6.434
ilgili maddeler
Krom 11:81a
Orhan Gazi 13:197b
ORHAN GAZİ Osmanlı padişahı, 1281-1361
madde başlığı Orhan Gazi 13:197a, görsel
ilgili maddeler
Karagöz oyunu 10:33a
Osman Gazi 13:232b vd.
Osmanlı İmparatorluğu 13:234b
Para 13:317a
Tuğra 17:310b
ORHANGAZİ Bursa'nın ilçesi; topraklarını Mudanya ve Samanlı dağları engebelendirir; İznik Gölü'nün bir bölümü ilçe sınırlarındadır; ilçe merkezi kasaba Orhan Gazi döneminde kurulmuştur; nüf. (1990): ilçe 56.426, kasaba 31.889
ORHAN GAZİ CAMİSİ Bilecik
ilgili madde Bilecik: görsel 3:177
ORHAN KEMAL asıl adı **Mehmet Raşit Öğütçü** Türk yazar, 1914-70
madde başlığı Orhan Kemal 13:198b, görsel
ORHAN VELİ *bak* **KANIK, ORHAN VELİ**
ORHON, ORHAN SEYFİ Türk şair ve yazar, 1890-1972; Hecenin Beş Şairi olarak bilinen topluluğun temsilcilerindendir; öğretmenlik, milletvekilliği, gazetelerde fıkra yazarlığı yaptı; düşün ve mizah dergileri yayımladı; hece vezninin ilk başarılı örneklerini verdi; yalın bir dille ulusal konuları işledi, aşk şiirleri yazdı
ilgili madde Hecenin Beş Şairi 8:115a
ORHUN ANITLARI *ya da* **Orhun ve Yenisey yazıtları**
madde başlığı Orhun Anıtları 13:199b, görsel
ilgili maddeler
Bilge Kağan: görsel 3:179
Göktürkler 7:200b
ORİBİ Afrika'da, Sahra Çölü'nün güneyindeki çayırlıklarda yaşayan antilop türü; vücudu sarımsı ya da kızıl kahverengi, karnı beyazdır; kulakları iri, kuyruğu kısa ve bol tüylüdür
ilgili madde Antilop: görsel 1:294
ORIGAMİ *ya da* **Kâğıt katlama sanatı**
madde başlığı Origami 13:201a, görsel
ORİKS
madde başlığı Oriks 13:201b, görsel
ilgili madde Antilop 1:296a
•Arabistan oriksi
ORINOKO IRMAĞI Güney Amerika; Parima Dağları'nın eteklerinden doğar; Venezuela'da uzun bir yay çizerek Trinidad Adası yakınlarında Atlas Okyanusu'na dökülür; Kolombiya-Venezuela sınırının bir bölümünü oluşturur; Güney Amerika'nın üç büyük akarsu sisteminden biridir (öbürleri Amazon ve La Plata)
ilgili maddeler
Kolombiya 10:306a
Venezuela 18:316b
ORINOKO KAZI
ilgili madde Kaz 10:130a
ORİON Yunan mitolojisinde, olağanüstü gücüyle tanınan dev avcı; bazı öykülere göre Artemis ya da Diana tarafından öldürüldü ve öldükten sonra kendi adını taşıyan takımyıldıza dönüştü
ORİON takımyıldız; adını Yunan mitolojisindeki dev avcıdan alır; en parlak yıldızları *İkizlerevi* ve *Ayak* 'tır; *Atbaşı* ve *Orion* bulutsularını içerir
ilgili madde Takımyıldız 16:303a vd.
ORİON BULUTSUSU
ilgili madde Bulutsu 4:59a
ORİON YAĞMURU meteor yağmuru; en kolay izlenebilenlerindendir
ilgili madde Meteor ve meteorit: tablo 12:174
ORKESTRA
madde başlığı Orkestra 13:202b, görsel
ilgili maddeler
Bando 3:19a
Müzik 13:18a, 19b

Arabistan 1:310a
Araplar 1:320b
Arnavutluk 2:36b
Balkanlar 2:334b
Birinci Dünya Savaşı 3:206b vd.
Bizans İmparatorluğu 3:253a
Boğazlar Sorunu 3:265b
Bulgaristan 4:55a
Cezayir 4:174b
Girit 7:158b
Kıbrıs 10:201b
Kırım Hanlığı 10:215b vd.
Macaristan 11:301b vd.
Makedonya 12:12b
Mısır 12:198b vd.
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:18b
Suriye 16:188b
Tunus 17:328a
Yugoslavya 19:198b
Yunanistan 19:209a vd.

in

Alevilik 1:144a
Bektaşilik 3:118b
Cami 4:108b
Halifelik 8:7b
İslam 9:96b
Laiklik 11:194a
Mevlevilik 12:180b
Tekke ve zaviyeler 17:116a

konomi

Ahilik 1:87b
Bankalar ve bankacılık 3:24b vd.
Düyun-ı Umumiye 6:33a
Grev 7:230b
Kapitülasyon 10:14b
Kooperatif 10:333a
Lonca 11:277a
Para 12:317a
Sendika 15:121b vd.

rdu ve savunma

Askerlik 2:63b
Deniz kuvvetleri 5:163b
Deniz savaşları 5:172a vd.
Hava kuvvetleri 8:78b
Korsanlık 11:17b
Nizam-ı Cedid 13:89a
Yeniçeri Ocağı 19:145a

osyal hizmetler

Eğitim 6:70a
Hastane 8:46a
Kızılay 10:242b
Sigorta 15:203a
Üniversite ve yüksekokullar 18:167b vd.
Vakıf 18:289b

ılaşım ve haberleşme

Demiryolu ve tren 5:137a
Dergi 5:188a
Gazete ve gazetecilik 7:91b vd.
Gemi ve gemi yapımı 7:113b vd.
Karayolu 10:53a
Telif hakkı 17:142a
Ulaşım 18:18a vd.

yaşam ve gelenekler

Aşçılık 2:96a vd.
Ayakkabı ve ayakkabıcılık 2:219a vd.
Banyo ve hamam 3:33b
Başlık ve şapka 3:67b vd.
Bayrak 3:90b
Boşanma 3:306a
Dükkân ve mağaza 5:332b
Elmas 6:138a
Giysi 7:173b
Güreş 7:303b
Harem 8:32b
Kent 10:173b
Kölelik 11:37a
Mezar 12:191b
Mobilya 12:254a
Mühür 12:330a
Ölçme 13:267b
Takvim 16:312b
Topkapı Sarayı 17:239a
Tuğra 17:310b
Tulumbacılar 17:312a

•*ayrıca bak. Osmanlı tarihindeki olaylar, kişiler, savaşlar, antlaşmalar*

OSMANLI-İRAN SAVAŞI 1578-90
ilgili madde Sokullu Mehmed Paşa 15:308b

OSMANLI KİREMİDİ *ya da* **Alaturka kiremit**
ilgili madde Kiremit 10:278b

OSMANLI RESSAMLAR CEMİYETİ
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:125b

OSMANLI-RUS SAVAŞI 1768-74; II. Katerina'nın toprak istemi üzerine çıktı; Osmanlılar birbiri ardına yenilgiye uğradılar; Kırım, Eflâk ve Boğdan Ruslar'ca işgal edildi; Küçük Kaynarca Antlaşması'yla savaşa son verildi
ilgili maddeler
Abdülhamid I 1:16a
Küçük Kaynarca Antlaşması 11:170b vd.

OSMANLI-RUS SAVAŞI 1787-91; II. Katerina'nın genişleme siyasetini sürdürmesi üzerine çıktı; 1787'de Avusturya da Rusya'nın yanında yer aldı ve Osmanlılar bütün cephelerde ağır yenilgiye uğradılar; Ziştovi ve Yaş antlaşmalarıyla savaşa son verildi
ilgili madde Abdülhamid I 1:16b

OSMANLI-RUS SAVAŞI 1809-12; Çar I. Aleksandr'ın Eflâk-Boğdan'a girmek istemesi üzerine çıktı; karşılıklı toprak alıp vermelerle süren savaş Napolyon'un Rusya seferine çıkması üzerine imzalanan Bükreş Antlaşması ile sona erdi
ilgili madde Mahmud II 12:8b

OSMANLI-RUS SAVAŞI 1828-29; Navarin Baskını•'nın sonuçlarını yeterli bulmayan Çar I. Nikolay başlattı; Ruslar batıda Edirne'ye, doğuda Trabzon yakınlarına kadar ilerlediler; Prusya'nın aracılığıyla imzalanan Edirne Antlaşması ile Ruslar işgal ettikleri toprakların çoğunu geri verdiler
ilgili madde Mahmud II 12:8b

OSMANLI-RUS SAVAŞI 1877-78; hicri takvimle 1293 yılında başladığı için "93 Harbi" olarak da bilinir; Rusya'nın çeşitli isteklerinin kabul edilmemesi üzerine çıktı; Balkanlar'da, özellikle Plevne'de ve Doğu Anadolu'daki cephelerde başarılı savunma yapan Osmanlı ordusu Ruslar'ın üstünlüğü karşısında geriledi; Ayastefanos Antlaşması'yla savaş sona erdi
ilgili maddeler
Abdülhamid II 1:17a
Berlin Antlaşması 3:141a
Düyun-ı Umumiye 6:33a
Osmanlı İmparatorluğu 13:237b

"OSMANLI TARİHİ" Namık Kemal'in tarih kitabı
ilgili madde Namık Kemal 13:27b

"OSMANLI TÜRKLERİ'NDE İLİM" Adnan Adıvar'ın incelemesi
ilgili madde Adıvar 1:33a

OSMAN NURİ PAŞA Osmanlı ressam, 1893-1906
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:124b

OSMAN PAŞA (GAZİ) *bak.* **GAZİ OSMAN PAŞA**

OSMİYUM geçiş elementleri•'nden; simgesi Os, atom numarası 76, bağıl atom kütlesi 190,2; sert, kırılgan, grimsi beyaz bir metaldir; doğal elementler arasında yoğunluğu en yüksek olanıdır; alaşımlarda kulanılır; 1804'te keşfedilmiştir
ilgili maddeler
Aydınlatma 2:232a
Metal 12:169b
Platin 14:98b

OSMOZ *bak.* **GEÇİŞME**

OSTENDE Belçika'da kent; sayfiye yeri ve Belçika'nın Kuzey Denizi'ndeki en büyük limanıdır; istiridye yataklarında kültür incisi üretilir; nüf. 69.129 (1983 tah.)
ilgili madde Belçika 3:122a

OSTEOARTRİT *ya da* **Kireçlenme** eklem hastalığı; genellikle yaşlılık, eklemlerin örselenmesi ya da duruş bozukluğu gibi nedenlerden kaynaklanır; belirtileri eklemlerde ağrı ve sertleşmedir; tedavi yöntemleri, egzersiz, ağrı kesiciler ve eklemin içine kortizon şırınga edilmesiyle belirtilerin hafifletilmesine dayanır
ana madde Artrit ve romatizma 2:45b
ilgili madde Tedavi yöntemleri 17:103b

OSTEOBLAST
ilgili madde Kemikler, eklemler ve bağlar 10:164a

OSTEOKLAST
ilgili madde Kemikler, eklemler ve bağlar 10:164a

OSTEOMALASİ *bak.* **KEMİK YUMUŞAMASI**

OSTEOPATİ
ana madde Tedavi yöntemleri 17:103a vd.

OSTRAVA Çekoslovakya'da kent; Yukarı Silezya kömür havzasında; y. 1267'de Moravya girişini tutmak üzere bir kale kenti olarak kuruldu; önemli bir kömür, demir-çelik ve ağır sanayi merkezidir; nüf. 329.800 (1987 tah.)

OSTROGOTLAR *ya da* **Doğu Gotlar** halk; Got denen Germen halklarının doğu kolu
ana madde Gotlar 7:188a
ilgili maddeler
Barbar Akınları 3:40b
Kavimler Göçü 10:110b

OSTROVSKİ, ALEKSANDR NİKOLAYEVİÇ Rus oyun yazarı, 1823-86; Rus edebiyatındaki Gerçekçilik akımının en önemli temsilcisidir; başyapıtı sayılan *Fakirlik Ayıp Değil* (1853) adlı komedisi ve *Fırtına* (1829) adlı romanıyla tanınır
ilgili maddeler
Rus edebiyatı 14:302a
Tiyatro sanatı 17:215b

OSTWALD SİSTEMİ
ilgili madde Renkler: görsel 14:218

OSURGANBÖCEK *ya da* **Bombacıböcek**
ilgili madde Kınkanatlılar 10:212a

OŞİNOGRAFİ *bak.* **OKYANUSBİLİM**

OTAĞ Türkler'de hükümdarlar ya da sefer komutanları için kurulan büyük çadır; ge-

OZON KATMANI *ya da* **Ozonosfer** atmosferin, Dünya'dan y. 10-50 km yüksekte yer alan, ozonca zengin katmanı; Güneş'ten gelen çok kısa dalga boyundaki zararlı ışınımları emerek Dünya'ya ulaşmalarını engeller
ilgili madde Aerosol 1:39b

Ö

ÖBEK I yıldız kümeleri
ilgili madde Yıldız 19:176a
ÖBEK II yıldız kümeleri
ilgili madde Yıldız 19:176a
ÖD *bak.* **SAFRA**
ÖDAĞACI *bak.* **SARISABIR**
ÖDEM vücut sıvılarının, bağdokusundaki hücrelerarası boşluklarda birikerek içi su dolu şişkinlikler oluşturması
ilgili madde Böbrek 3:326a
ÖDEMELER DENGESİ bir ülkenin yabancı ülkelere giden parasına karşılık dış ülkelerden gelen para; yurtdışından mal ve hizmetler satın alındığında para ülke dışına çıkar, yabancılara mal ve hizmet satıldığında ülkeye geri döner
ana madde Uluslararası ticaret 18:201a vd.
ilgili madde Enflasyon 6:155b
ÖDEMİŞ İzmir'in ilçesi; Aydın Dağları ve Bozdağlar'la çevrili olan topraklarının orta kesimi Küçük Menderes Ovası üzerindedir; geçim kaynakları tarım, tarıma dayalı sanayi ve ticarettir; nüf. (1990): ilçe 124.968, kent 51.620
ÖDİP *bak.* **OİDİPUS**
ÖGEDEY Moğol hanı, 1185-1241; Cengiz Han'ın oğlu; hk. d. 1227-41; babasının fetihlerini ilerleterek Kuzey Çin'i ele geçirdi, Rusya içlerine seferler düzenledi; başkent Karakurum'u kurdu; kağan sanı alan ilk Moğol hükümdarıdır
ilgili madde Çağatay Hanlığı 4:222a
ÖGLENA
ilgili madde Tekhücreli hayvanlar: görsel 17:110
ÖGRÜK, ÖZDEN Türk kadın karikatürcü
ilgili madde Türk karikatürü 18:104b
ÖĞRENME
madde başlığı Öğrenme 13:264a
ilgili maddeler
Anaokulu 1:260a
Bebek 3:108a
Çocukluk çağı 5:27a vd.
Hayvan davranışı 8:107a
İnsanın kökeni 9:55b
Konuşma bozuklukları 10:321b
Okuma 13:139b vd.
Özürlülerin eğitimi 13:288a
Uğraşı 18:175b
Zekâ 19:246a, 247b
ÖĞÜTÇÜ, MEHMET RAŞİT *bak.* **ORHAN KEMAL**
ÖĞÜTME
ana madde Un ve un değirmeni 18:204b vd.
ilgili madde Aşındırıcı 2:105b
ÖJENİK insan soyunun genetik yardımıyla geliştirilmesini amaçlayan uygulama; bu terimi ilk kullanan Galton'dır: "iyi" genler taşıyan bireyleri çocuk sahibi olmaya özendirirken, "kötü" genler taşıyanları engellemek biçiminde iki farklı yaklaşım vardır; özellikle Naziler'in, genetik yönden aşağı saydıkları kişileri yok etmek için öjeniğe sığınmaları bu yaklaşımın gözden düşmesine yol açmıştır; bugün, kendisinde ya da ailesinde önemli bir kalıtsal bozukluk olan kişilerin evlilikten caydırılması ve dölütte genetik bozukluklar saptandığında gebeliğe son verilmesi gibi uygulamalarla sürdürülmektedir
ÖKARYOT bakteriler ile mavi-yeşil suyosunları dışındaki bütün canlıları içeren üstâlem; ökaryot hücrelerde zarla çevrilmiş belirgin bir çekirdek ve gelişmiş organeller vardır
ilgili maddeler
Bakteri 2:292a
Canlılar 4:123a
Hücre 8:221b
•Prokaryot
ÖKLİT *ya da* **Eukleides** Eski Yunanlı matematikçi, ü. İÖ y. 300
madde başlığı Öklit 13:265a
ÖKLİT GEOMETRİSİ
ilgili madde Geometri 7:127b
ÖKSE kuş yakalamak için ağaç dallarına sürülen yapışkan madde
ilgili madde Banyan 3:31a
ÖKSE ARDIÇKUŞU
ilgili madde Ardıçkuşu 1:323b, görsel
ÖKSEOTU *ya da* **Burç**
madde başlığı Ökseotu 13:265b, görsel
ilgili maddeler
Asalak ve çürükçül canlılar 2:54a
Kök 11:35a
ÖKSÜRÜK bronşlardaki aşırı sümüksü salgıyı ya da yabancı bir cismi dışarı atmak için akciğerlerdeki havanın hızla boşaltılması; bu açıdan genellikle yararlı ve gerekli bir reflekstir; ama birçok mikrobik hastalığın da belirtisi olduğundan, geçmeyen inatçı öksürüklerde bir doktora danışmak gerekir
ilgili madde Solunum 15:317b, 321a
ÖKSÜZBALIĞI Akdeniz'de ve Atlas Okyanusu'nun doğusunda yaşayan, kırlangıçbalıklarıyla akraba balık türü; çıkıntılı levhalarla korunmuş iri bir başı ve gözleri vardır; gövdesi koni, geniş göğüs yüzgeçleri yelpaze biçimindedir
ana madde Kırlangıçbalığı 10:223b
ÖKTEN, ZEKİ Türk film yönetmeni, d. 1941
ilgili madde Türk sineması 18:138a, 138b
ÖKÜZ
ilgili maddeler
Kurtuluş Savaşı: görsel 11:116
Sığır 15:175b
Tarım tarihi 17:24a
ÖKÜZİNİ MAĞARASI Antalya
ilgili madde Mağara sanatı 11:331a
ÖKÜZ KURBAĞASI Kuzey Amerika'da yaşayan en iri kurbağa türü; uzunluğu y. 20 cm
ilgili maddeler
Amfibyumlar 1:235b
Kurbağa 11:107a, görsel
ÖKÜZ MEHMED PAŞA KERVANSARAYI Kuşadası, Aydın
ilgili madde Aydın: görsel 2:226
ÖLÇEK
ilgili madde Termometre 17:156b
ÖLÇEKLİ ÇİZİM
ilgili madde Çizim 4:334b
ÖLÇME
madde başlığı Ölçme 13:266a, görsel
ana madde Ağırlıklar ve ölçüler 1:76a vd.
ilgili maddeler
Duyarlı ölçü aletleri 5:319a vd.
Geometri 7:127a vd.
Laser 11:206b
Trigonometri 17:285a
Yıldız 19:172b
Zaman 19:229b
•Yerölçümü; *ayrıca ölçü aletleri, örn.* Ampermetre; Barometre; Galvanometre; Kronometre; Saat; Termometre
ÖLÇMENGÜVE
ana madde Güve 7:308b
ÖLMEZÇİÇEK *ya da* **Herdemtaze** *ya da* **Yaylaçiçeği**
madde başlığı Ölmezçiçek 13:269b, görsel
"ÖLMEZ OTU" Yaşar Kemal'in romanı
ilgili madde Yaşar Kemal 19:114a
"ÖLÜ ALBAYIN KIZLARI" Mansfield'in öykü kitabı
ilgili madde Mansfield 12:49a
"ÖLÜ CANLAR" Gogol'un romanı
ilgili maddeler
Gogol 7:181b
Tiyatro sanatı: görsel 17:213
ÖLÜ DALGA
ilgili madde Dalga 5:63b
ÖLÜ DENİZ Arabistan *bak.* **LÛT GÖLÜ**
ÖLÜDENİZ Fethiye, Muğla
ilgili maddeler
Fethiye 6:276a
Muğla: görsel 12:302
ÖLÜ DİL
ilgili madde Dil 5:227a
ÖLÜDOĞA *bak.* **NATÜRMORT**
"ÖLÜ GEZEGEN" Asimov'un bilimkurgu romanı
ilgili madde Asimov 2:60a
ÖLÜ GÖMME bir ölünün bedenini toprağa ya da suya gömerek, mağara ya da lahit gibi kapalı bir yere koyarak ortadan kaldırma
ana maddeler
Cenaze töreleri 4:154b vd.
Mezar 12:188b vd.
ilgili maddeler
Altın 1:187a
Anıt 1:277a
Eski Mısır 6:189b
Mobilya 12:247b
Tibet 17:193a
Tunç Çağı 17:325a
"ÖLÜLER EVİNDEN ANILAR" Dostoyevski'nin romanı
ilgili madde Dostoyevski 5:302a
ÖLÜLER KİTABI Eski Mısır'da mezarlara konulan, büyülü sözcüklerden oluşan cenaze metinlerinin yer aldığı derleme; ölüleri öbür dünyada koruduğuna ve onlara yardım ettiğine inanılan bu metinlerin İÖ 16. yy'da derlendiği sanılıyor
"ÖLÜLER MİSSASI" Berlioz'un bestesi
ilgili maddeler
Berlioz 3:143b
Koro ve koral müzik 11:15b
ÖLÜM
madde başlığı Ölüm 13:270a
ilgili maddeler

1916; Ankara Üniversitesi'nde profesörlük yaptı; Acemhöyük, Kültepe ve Samsathöyük kazılarına katıldı
ilgili madde Arkeoloji 2:26b
ÖZGÜÇ, TAHSİN Türk arkeolog, d. 1916; Ankara Üniversitesi'nde profesörlük yaptı; özellikle Kültepe ve Maşathöyük'te yürüttüğü kazılarla Anadolu arkeolojisine ışık tuttu
ilgili madde Arkeoloji 2:26b
ÖZGÜL AĞIRLIK *bak.* **BAĞIL YOĞUNLUK**
ÖZGÜL ISI *ya da* **Isınma ısısı**
ana madde Isı 8:236a
ÖZGÜR FRANSA HAREKETİ 1940'ta General de Gaulle'ün Almanya'ya karşı savaşmak üzere örgütlediği askeri hareket
ilgili maddeler
Fransa 7:31b
İkinci Dünya Savaşı 8:305a
ÖZGÜRLÜK
ilgili maddeler
İnsan hakları 9:53b
Kölelik 11:36a vd.
Parlamento 14:8a
Siyah Amerikalılar 15:269b vd.
Siyasal ve yerel yönetim 15:285a vd.
•Basın özgürlüğü; Bireysel hak ve özgürlük; İletişim özgürlüğü; Seçme ve seçilme özgürlüğü
ÖZGÜRLÜK HEYKELİ *ya da* **Hürriyet Heykeli** New York, ABD
madde başlığı Özgürlük Heykeli 13:286a, görsel
ilgili madde New York 13:69a, görsel
ÖZKAN, ALİ İZZET *bak.* **ALİ İZZET**
ÖZKUL, MÜNİR Türk tiyatro ve sinema oyuncusu, d. 1925; ortaoyunu ve tuluat geleneğinin izinden giderek kendine özgü komik tiplemeleriyle tanındı; sinemada duygulu, babacan karakterleri canlandırdı
ilgili maddeler
Dümbüllü 5:334b
Türk tiyatrosu 18:145a
ÖZNE
ana madde Cümle 4:217b
ilgili madde Fiil 6:286b
ÖZODUN
ilgili maddeler
Odun 13:129a
Santal 15:55a
Tikağacı 17:197b
ÖZÖN, MUSTAFA NİHAT Türk edebiyat tarihçisi, 1896-1980; özellikle Tanzimat sonrası Türk edebiyatı üzerindeki araştırmaları ve sözlük çalışmalarıyla tanındı; *Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi* (1941) en tanınmış yapıtıdır
ilgili maddeler
Beyatlı 3:157a
Sözlük 16:41b, 42a
ÖZSEVER, HÜSEYİN SİRET Türk şair, 1872-1959; önceleri Servet-i Fünun şairi olarak tanındı; sonradan hece vezniyle ve yalın bir dille şiirler yazdı; *Leyâl-i Girizan* (1904) ve *Kıvılcımlı Kül* (1937) en tanınmış yapıtlarıdır
ilgili madde Servet-i Fünun 15:140a, görsel
"ÖZSOY" Saygun'un operası
ilgili madde Türk müziği 18:120b
ÖZSOY, İHSAN Türk heykelci, 1867-1944
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:129b
ÖZSU bitki ve hayvan dokularında bulunan organik sıvı; bitkilerde besinleri dokulara taşıyan yaşam sıvısıdır; hayvanlarda ise çeşitli salgıbezlerinden salgılanır ve biyokimyasal tepkimeler için gerekli olan enzimleri taşır
ilgili maddeler
Ağaç 1:68a, 69a
Fotosentez 7:15b
Selüloz 15:114a
•Bağırsak özsuyu; Mide özsuyu; Pankreas özsuyu
ÖZTELLİ, CAHİT Türk edebiyat tarihçisi, 1910-78; halk edebiyatı konusundaki araştırmalarıyla birçok unutulmuş şairi ve tanınmış şairlerin bilinmeyen şiirlerini gün ışığına çıkardı; *Bektaşi Gülleri* (1937), *Uyan Padişahım* (1976) gibi kapsamlı antolojiler hazırladı
ilgili madde Karacaoğlan 10:25a
ÖZÜMLEME *ya da* **Özümseme** biyoloji; bir canlının, dışarıdan aldığı maddeleri işleyerek kendisine gerekli olan yaşamsal maddelere dönüştürmesi
ilgili maddeler
Hücre 8:223a
Metabolizma 12:168a
Protein 14:148a
ÖZÜMLEME siyaset *bak.* **ASİMİLASYON**
ÖZÜRLÜLERİN EĞİTİMİ
madde başlığı Özürlülerin eğitimi 13:286b, görsel
ÖZVATAN Kayseri'nin ilçesi; daha önce Felahiye ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 23.739, kasaba 7.699
ÖZYALÇINER, ADNAN Türk yazar, d. 1934; öykülerinde kent insanının sorunlarını kendine özgü anlatım teknikleriyle yansıttı; *Sur* (1963) adlı kitabıyla 1964 Sait Faik Hikâye Armağanı'nı, *Yağma* (1971) adlı kitabıyla da 1972 Türk Dil Kurumu Öykü Ödülü'nü kazandı
ÖZYAŞAMÖYKÜSÜ *ya da* **Otobiyografi**
ana madde Yaşamöyküsü 19:111b

P

PADEREWSKI, IGNACY JAN Polonyalı piyanist ve devlet adamı, 1860-1941; 1919'da Polonya Cumhuriyeti'nin ilk başbakanı oldu; 1940'ta sürgündeki Polonya Parlamentosu'nun başkanlığına atandı
ilgili madde Polonya 14:112a
PADİŞAH
ana madde Osmanlı İmparatorluğu 13:238b vd., tablo
ilgili maddeler
Başlık ve şapka 3:68a
Divan 5:248b
Enderun 6:147b
Giysi: görsel 7:172
Harem 8:32b vd.
Topkapı Sarayı 17:239a vd.
PADOVA İtalya'nın kuzeyinde kent; 1222'de kurulan üniversitesi ve zarif mimarlık yapılarıyla ünlüdür; nüf. 225.765 (1987 tah.)
ilgili madde Botanik bahçeleri 3:309b
PAFLAGONYA *ya da* **Paphlagonia** Anadolu'da tarihi bölge
ilgili maddeler
Çankırı 4:252a
Çorum 5:42b
Kastamonu 10:85b
Kaya mezarları 10:120b
PÁFOS *bak.* **BAF**
PAGAN Birmanya'nın eski ve yıkık başkenti; İravadi Irmağı'nın sol yakasında kurulmuş olan kent 1975'te bir depremle yıkılmıştı
ilgili maddeler
Birmanya 3:221b, görsel
Güneydoğu Asya sanatı 7:296b
PAGANINI, NICCOLO İtalyan besteci ve keman virtüözü, 1782-1840; dünyanın en büyük kemancılarından biri olarak kabul edilir; Berlioz onun için bir beste yapmıştı
ilgili madde Keman ailesi 10:159a
PAGE, GERALDINE ABD'li kadın tiyatro ve sinema oyuncusu, 1924-87; özellikle Tennessee Williams'ın oyunlarındaki kadın kahramanları yorumlamasıyla ün kazandı; 1985'te Oskar Ödülü aldı
ilgili madde Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:224a
PAGODA uzakdoğu mimarisinde, kuleye benzeyen çok katlı yapı; genellikle tapınak bütünü içinde yer alır; tepeye doğru incelen kulenin her katı, en alt katın giderek küçülen bir tekrarıdır; bu birimlerden her birinin de saçağı dışarıya doğru açılan bir damı vardır; eski Hindistan'da kutsal din adamlarının ya da kralların mezarı olarak yapılan *stupa*'dan türemiştir
ilgili maddeler
Güneydoğu Asya sanatı 7:296b
Mimarlık 12:224b
Uzakdoğu sanatı 18:241a
PAGO PAGO Amerikan Samoası'nda liman kenti
ilgili madde Batı Samoa 3:77b
PAHOEHOE LAVI pürüzsüz, dalgalı, bazen parlak yüzeyli lav tipi
ilgili madde Lav: görsel 11:216
PAINE, THOMAS İngiliz asıllı ABD'li siyaset adamı ve yazar, 1737-1809
madde başlığı Paine 13:289a
PAKİSTAN
madde başlığı Pakistan 13:289b, görsel
ilgili maddeler
Asya 2:84a vd.
Aşçılık 2:97b
Bangladeş 3:21b vd.
Hindistan 8:172b vd.
İngiliz Uluslar Topluluğu 9:30a
•*kentler ve yüzey biçimleri, örn.* Hayber Geçidi; Himalaya Dağları; İndus Irmağı; İslamabat; K2 Doruğu; Karaçi; Lahor; *devlet adamları, örn.* Butto, Benazir; Butto, Zülfikâr Ali; Cinnah
PAKT devletlerin ya da başka güçlerin ortak hareket etmek için kurdukları birlik; çağımızda bu tür birlikler askeri ve ekonomik planlama amacıyla kurulur; örn. NATO, Bağdat Paktı ve Varşova Paktı
ilgili madde Antlaşma 1:299b
PAL televizyon yayım sistemi
ilgili maddeler
Radyo ve televizyon yayınları 14:193b
Televizyon 17:138b
PALA dokuma
ilgili madde Kırşehir 10:226b
PALA kılıç
ilgili madde Kılıç 10:207a
PALAEOSCINCUS

•Parthia
PARTYA *bak.* **PARTHİA**
PARVATİ Hindu tanrıçası
ilgili madde Hindular ve Hindu dini 8:176a
PARYA Hindistan'da temel Hindu kast grupları dışında kalan ve genellikle aşağı görülen işlerde çalışan topluluğun üyesi; geleneksel olarak, balıkçılık gibi bir canlının yaşamına son veren ya da çöpçülük gibi insan atıklarını ortadan kaldıran mesleklerle uğraşırlar ve Hindular'ca "kirli" kabul edilirlerdi; terimin yasaklandığı 1949'a kadar "dokunulmazlar", Gandhi tarafından da "harican" olarak adlandırıldılar
ilgili maddeler
Hindistan 8:167b
Kast 10:83a, 83b
PAS bitki hastalığı
ilgili maddeler
Asalak ve çürükçül canlılar 2:53b
Mantar 12:52a
Pas 14:16b
PAS kimya
madde başlığı Pas 14:16a
ilgili maddeler
Katalizör 10:90b
Yanma 19:92b
PASADENA California, ABD; 1874'te kurulan kent, kısa sürede turunçgil tarımı ve kış sporları merkezi olarak gelişti; bugün uçak, silah ve uzay sanayilerinin en yoğun olduğu yerlerden biridir; nüf. 118.810 (1987)
PA SAK Tayland'da ırmak
ilgili madde Tayland: görsel 17:94
PASAPORT
madde başlığı Pasaport 14:16b
ilgili maddeler
Mülteci 12:311b
Turizm 17:331a
PASAROFÇA ANTLAŞMASI 1718
madde başlığı Pasarofça Antlaşması 14:17a
ilgili maddeler
Kapitülasyon 10:15b
Osmanlı İmparatorluğu 13:236b
PASBAŞ PATKA
ilgili madde Ördek 13:276b
PASCAL bilgisayar programlama dili; mini ve mikrobilgisayarlarda yaygın olarak kullanılır; hem sayısal, hem metin halindeki verileri işleyebilir; 1970'lerde geliştirilmiştir
PASCAL uluslararası birimler sisteminde basınç birimi; N/m^2
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:79
PASCAL, BLAISE Fransız bilim adamı, 1623-62
madde başlığı Pascal 14:17b, görsel
ilgili maddeler
Barometre 3:47a
Bilgisayar 3:186b
Hesap makinesi 8:138a
Olasılık kuramı 13:145a, 146b
PASCAL YASASI
ilgili maddeler
Pascal 14:18a
Sıvı 15:188a
PASEO DEL PRADO Madrid'de cadde, İspanya
ilgili madde Madrid 11:318b
PASİF DİRENİŞ yurttaşların devlete karşı ödevlerini yerine getirmeyi reddetmeleri; vergi ödemeyerek ya da yasalara uymayarak devletin işlevlerini aksatmayı amaçlar; genellikle siyasal yönetim değişikliğini amaçlayan hareketin bir parçasıdır; örn. Hindistan'da İngiliz yönetimine karşı yürütülen pasif direniş ve ABD'deki Siyahlar'ın medeni haklar hareketi gibi
ilgili maddeler
Gandhi 7:72b
Kaunda 10:106a
Siyah Amerikalılar 15:273b
PASİFİK ADALARI
madde başlığı Pasifik Adaları 14:18b, görsel
ana madde Büyük Okyanus 4:89b vd., harita
ilgili maddeler
Heykel 8:148b
Katamaran 10:91a
Polinezyalılar: görsel 14:106b
PASİFİK MARTISI
ilgili madde Martı 12:81b
PASİFİK MORİNASI
ilgili madde Morina 12:274a
PASİFİK OKYANUSU *bak.* **BÜYÜK OKYANUS**
PASİFİK RİNGASI
ilgili madde Ringa 14:241a, 241b
PASİFİK SOMU
ilgili madde Sombalığı 15:322a, 323a vd.
PASİNLER Erzurum'un ilçesi; tarım alanı orta kesimde yer alan Pasinler Ovası'dır; ilçede perlit ve linyit yatakları ile başta Pasinler Kaplıcası olmak üzere şifalı su kaynakları vardır; İskitler tarafından kurulduğu sanılan ilçe merkezi Hasankale kasabası birçok kez depremle yıkılmıştır; nüf. (1990): ilçe 42.991, kasaba 19.114
PASKALYA
madde başlığı Paskalya 14:22b, görsel
PASKALYA ADASI Büyük Okyanus'ta Şili'ye bağlı ada
madde başlığı Paskalya Adası 14:23b, görsel
ilgili maddeler
Pasifik Adaları 14:19a
Şili 16:147b
PASKALYA AYAKLANMASI 1916; İrlandalı cumhuriyetçilerin İngiliz yönetimine karşı 24 Nisan 1916'da Dublin'de başlattıkları ayaklanma; ayaklanmacılar İrlanda Cumhuriyeti'nin kurulduğunu ilan ettiler; bir hafta süren çatışmalar ayaklanma önderlerinin ele geçirilmesi ve idam edilmesiyle sona erdi
ilgili maddeler
De Valera 5:201b
Dublin 5:310b
İrlanda Cumhuriyeti 9:77b
PASKALYA YUMURTASI
ilgili madde Paskalya 14:23b, görsel
PASKANAT
ilgili madde Ardıçkuşu 1:323b, görsel
PASLANMAZ ÇELİK % 4'ten fazla krom içeren demir, karbon ve krom alaşımı; havanın, asitlerin ve öbür kimyasal maddelerin aşındırıcı etkisine dayanıklıdır
ilgili maddeler
Demir ve çelik 5:127b
Krom 11:81b
Uçak 18:160b
PAS MANTARI
ana madde Mantarlar 12:50b, 52a
PASOLINI, PIER PAOLO İtalyan film yönetmeni ve yazar, 1922-75; toplumsal eleştiriler içeren ve alışılmışın dışındaki üslubuyla dikkati çeken çarpıcı filmleri tartışmalara yol açtı; Marksizm ile Hıristiyanlık'ı bağdaştırma çabası şaşkınlık yarattı; *Matta İncili* (1964), *Teorem* (1968) ve *Dekameron'un Aşk Hikâyeleri* (1971) en ünlü filmleridir
ilgili madde Sinema 15:235a
PASTA
ilgili maddeler
Fırıncılık 6:281a vd.
Şeker ve şeker yapımı 16:255b
PASTEL
madde başlığı Pastel 14:24b, görsel
PASTERNAK, BORİS SSCB'li romancı, 1890-1960; en ünlü romanı Ekim Devrimi'ni konu alan, ilk kez Batı'da yayımlanan ve 1987'ye kadar SSCB'de basılmayan *Doktor Jivago*'dur; yazar, bu romanla gelen Nobel Ödülü'nü geri çevirmeye zorlandı
ilgili madde Rus edebiyatı 14:303b, görsel
PASTEUR, LOUIS Fransız kimyacı ve mikrobiyoloji uzmanı, 1822-95
madde başlığı Pasteur 14:25a, görsel
ilgili maddeler
Antiseptik 1:297b
Bakteri 2:293b
Biyoloji 3:245a
Hastalık 8:41b
Maya 12:110b
Mikroplar 12:213a
Şarbon 16:241b
Tıp 17:183a
PASTEUR ENSTİTÜSÜ Paris, Fransa
ilgili madde Pasteur 14:27a
PASTIRMA tuzlanıp kurutulmuş et; üç gün tuza yatırılan et 7-10 gün kadar açık havada kurutulduktan sonra üstü çemen denen baharatlı karışımla sıvanır; Türkler arasında çok eskiden beri bilinen pastırmanın Anadolu'daki en ünlü yapım merkezi Kayseri'dir
ilgili madde Et 6:215a, 215b
"PASTORAL SENFONİ" *ya da* **"Altıncı Senfoni"** Beethoven'in bestesi
ilgili madde Senfoni 15:126b
PASTORAL ŞİİR *ya da* **Çoban şiiri** *ya da* **Çobanıl şiir** kırlarda, kent yaşamının kargaşasından uzak yaşayan çobanları konu alan şiir; pastoral şairler arasında Virjil, Herrick ve Shelley sayılabilir
ana madde Şiir sanatı 16:273a
ilgili madde Tarhan 17:16a
PASTÖRİZASYON mikroorganizmaların etkisiyle bozulmalarını önlemek için süt ve meyve suyu gibi içeceklere uygulanan ısıtma yöntemi; Louis Pasteur tarafından geliştirilmiştir
ilgili maddeler
Antiseptik 1:297b
Gıda teknolojisi 7:144b
Pasteur 14:26a
Süt 16:213a vd.
Tereyağı 17:254a
Verem 18:322a
PASYON OYUNU ortaçağ kökenli dinsel tiyatro oyunu; Hz. İsa'nın çektiği acıları, ölümünü ve dirilişini konu alır; 16. yy'da dindışı etkilerle nitelik değiştirerek kaba şakalar ve maskaralıklarla dolu bir eğlen-

ceye dönüştü; bu nedenle çoğu zaman kilise yetkilerince yasaklandı ve Reform'dan sonra tümüyle yok oldu
PATAGONYA Arjantin'de bölge
madde başlığı Patagonya 14:27a, görsel
ilgili madde Arjantin 2:13a, 14a
PATALİPUTRA *bak.* **PATNA**
PATARA Anadolu'da eskiçağ kenti; Teke Yarımadası'nda, Kalkan yakınlarında; Likya'nın altı büyük kentinden biriydi; İÖ 5. yy'da var olduğu kesin olarak saptanmıştır; Noel Baba'nın doğum yeri olarak bilinir; Bizans egemenliğindeyken de liman kenti kimliğini korudu, ama sonradan limanın dolmasıyla önemini yitirdi; 12 km'lik Patara Kumsalı Türkiye'nin en uzun kumsalıdır
PATAS MAYMUNU
ilgili madde Maymun 12:117b, görsel
PATATES
madde başlığı Patates 14:27b, görsel
ilgili maddeler
Bahçecilik ve bahçe mimarlığı: görsel 2:274
Gövde 7:207a
Kınkanatlılar 10:210a
Sebzeler 15:100a, 100b
Tarım makineleri 17:19a, 20a
PATATESBÖCEĞİ
ana madde Kınkanatlılar 10:210a vd.
ilgili madde Patates 14:28b
PATATES MİLDİYÖSÜ
ilgili maddeler
Mantarlar 12:52a
Patates 14:28a
"PATATES YİYENLER" Van Gogh'un tablosu
ilgili madde Van Gogh 18:299b
PATAV SENDROMU *bak.* **TRİZOMİ 13**
PATEN
madde başlığı Paten 14:28b, görsel
•Artistik paten
PATENT eskiden **İhtira beratı**
madde başlığı Patent 14:31a
"PATETİK SENFONİ" *ya da* **"Si Minör Altıncı Senfoni"** Çaykovski'nin bestesi
ilgili maddeler
Çaykovski 4:269a
Senfoni 15:126b
PATHÉ İstanbul'da açılan, Türkiye'nin ilk sinema salonu
ilgili maddeler
Beyoğlu 3:166a
Türk sineması 18:131b
PATHET LAO Laos'ta sol eğilimli siyasal örgüt; yönetimdeki üç partili hükümet koalisyonunun ortaklarından
ilgili madde Laos 11:201a
PATİNA *bak.* **BAKIRPASI**
PATİSKA sık ve düz dokunmuş pamuklu kumaş; özellikle Amerikan ve Mısır pamuklarından dokunur; ağartılabilir ve boyanabilir; hafif oluşu ve kolay yıkanabilmesi nedeniyle mendillerde, çocuk giysilerinde ve iç çamaşırlarında kullanılır
PATKA dünyanın hemen her yerine dağılmış 15 dalıcı ördek türünün ortak adı; yuvarlak gövdeli, iri başlı, sessiz kuşlardır; oldukça derine dalar ve deniz bitkileriyle beslenirler; dişiler kendi yuvalarına ya da başkalarınınkine 7-17 arasında yumurta bırakır
ilgili madde Ördek 13:276a
PATLAKGÖZ İSTAVRİT *ya da* **Karagöz istavrit**
ana madde İstavrit 9:128b
PATLAMA ZAMANI *ya da* **Genleşme zamanı**
ana madde İçten yanmalı motor 8:285b
PATLAYAN YILDIZ *bak.* **SÜPERNOVA**
PATLAYICI
madde başlığı Patlayıcılar 14:32a, görsel
ilgili maddeler
Bomba 3:282b vd.
Oksijen 13:139a
Silo 15:213b
Taşocağı 17:81a
Toz 17:24a
•Barut; Dinamit; Kurşun azotür; Nitrogliserin
PATLICAN
madde başlığı Patlıcan 14:34a, görsel
PATLICANGİLLER 2.300 kadar türü içeren bitki familyası; çoğu sebze olarak yenen değerli tarım bitkisidir; bazılarından da ilaç hammaddesi özütlenir; Latince adı *Solanaceae*
•Biber; Domates; Güzelavratotu; Patates; Patlıcan; Petunya; Tütün
PATNA *ya da* **Pataliputra** Hindistan'da kent; ülkenin kuzeyindeki Bihan eyaletinin merkezi; İÖ 5. yy'da kuruldu; birçok krallığın başkenti ve bir bilim merkezi olarak parladı; ama 7. yy'da terk edilmiş durumdaydı; 1541'de bir Afgan hükümdarı tarafından yeniden kuruldu ve hızla gelişti; 1765'te İngilizler'in eline geçti; nüf. 776.371 (1981)
PATNOS Ağrı'nın ilçesi; topraklarını Aladağ, Süphan ve Top dağları engebelendirir; ilçe merkezi Patnos kasabasının çevresi verimli tarım alanlarıyla çevrilidir; nüf. (1990): ilçe 85.698, kasaba 33.759
PATOLOJİ hastalıkların nedenlerini araştıran tıp dalı
ilgili maddeler
Bilim ve bilimsel yöntemler 3:191a
Fizyoloji 6:312a
Tıp 17:183a, 186b
Zooloji 19:270b
PATON, ALAN Güney Afrikalı yazar, 1903-88; en çok *Ağla Sevgili Yurdum* (1948) adlı romanı ve Güney Afrika yönetiminin uyguladığı ırk ayrımcı apartheid siyasetine karşı çıkışıyla ünlüdür
ilgili madde Afrika edebiyatı 1:55b
PATRAS *ya da* **Pátrai** Yunanistan'da, Mora Yarımadası'nda liman kenti; ülkenin üçüncü büyük limanıdır; Yunanistan ile İtalya arasındaki düzenli feribot seferleriyle deniz ulaşımının merkezlerinden ve gemi taşımacılığının uğrak noktalarından biridir; nüf. 142.163 (1981)
ilgili maddeler
Barbaros Hayreddin Paşa 3:42a
Yunanistan 19:207a
PATRICI Eski Roma'da toplumsal sınıf
ilgili maddeler
Cumhuriyet 4:213b
Roma İmparatorluğu 14:261a, 271a
PATRİK bazı Hıristiyan kiliselerinde, tarihsel ve onursal üstünlüğü olan bazı piskoposlukların ruhani başkanına verilen unvan
ilgili madde Ortodoks Kilisesi 13:227a
PATROKLOS Yunan mitolojisinde Truvalı savaşçı; Hektor tarafından öldürüldü; Aşil de Hektor'u öldürerek onun öcünü aldı
ilgili maddeler
Aşil 2:108b
Hektor 8:118a
İlyada 9:14a
PATRON biçki-dikiş
ilgili madde Dikiş 5:222b, görsel
PATRONA HALİL Osmanlı ayaklanmacı, ö. 1730; gençliğinde patrona türü bir gemide levent olarak çalıştı; bir süre yeniçerilik yaptı; Bayezid Hamamı'nda tellâklık yaparken Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'ya karşı olan devlet adamlarının kışkırtmasıyla bir ayaklanma başlattı; I. Mahmud'un tahta çıkmasından sonra yönetimde güç kazanmaya çalıştı ve Rumeli beylerbeyi oldu; Topkapı Sarayı'na çağrılarak bir hileyle öldürüldü
ilgili madde Lale Devri 11:197a
PATRONA HALİL AYAKLANMASI 1730; Lale Devri'nin yeniliklerine karşı çıkan ve uzayan İran Savaşı'nın yarattığı karışıklıklardan yararlanmak isteyen devlet adamlarının kışkırtmasıyla başladı; Patrona Halil'in önderliğindeki ayaklanma sonucunda III. Ahmed tahttan indirildi, Nevşehirli Damat İbrahim Paşa öldürüldü; Lale Devri'ni simgeleyen birçok yapı yıktırıldı ve yeniliklere son verildi
ilgili madde Lale Devri 11:197a
PATSAYEV, VİKTOR Sovyet kozmonot, d. 1933
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:251a
PATTON, GEORGE ABD'li general, 1885-1945; II. Dünya Savaşı'nda, Avrupa ve Akdeniz cephelerindeki tank savaşlarında gösterdiği üstün başarıyla tanınır; yaşamı *General Patton* (1970) filmine konu olmuştur
ilgili madde İkinci Dünya Savaşı 8:305a
PAULI, WOLFGANG Avusturya asıllı İsviçreli fizikçi, 1900-58; bir atomda birden çok elektronun aynı enerji düzeyinde bulunamayacağını belirledi; elektronların enerji durumunu belirleyebilmek için sayısal değeri +1/2 ya da -1/2 olabilen dördüncü bir kuvantum sayısı olması gerektiğini öbe sürdü; bu çalışmalarıyla 1945 Nobel Fizik Ödülü'nü aldı
PAULING, LINUS ABD'li kimyacı, d. 1901
madde başlığı Pauling 14:34b, görsel
PAULUS, AZİZ Hz.İsa'nın havarisi, ü. İS 1. yy
ana madde Havariler 8:85b vd.
ilgili maddeler
Hac 7:316a
Hıristiyanlık 8:151a
Luther 11:293b
Malta 12:29a vd.
Misyonerlik 12:246a
Selanik 15:109b
Şam 16:223a
Tarsus 17:56a
PAULUS III papa, 1468-1549; 1534'te papa oldu; Engisizyon'u yeniden örgütledi ve sansür kurumunu oluşturdu
ilgili madde Engizisyon 6:159a
PAULUS IV papa, 1476-1559; 1555'te papa oldu; uyguladığı siyaset, Fransa ile Habsburglar arasındaki savaşın yeniden alevlenmesine yol açtı
PAUND İngiliz ve Amerikan ölçü sisteminde kütle (ağırlık) birimi; 16 ons'a eşittir
ilgili maddeler

PAVANE 16. yy'da İspanya'da doğan, sonradan İngiltere ve Fransa'ya yayılan dans
ilgili madde Dans 5:77b

PAVAROTTI, LUCIANO İtalyan opera şarkıcısı, d. 1935; en tiz notalardaki ses hâkimiyetiyle ünlü lirik tenor; öğretmenlik yaparken özel şan dersleri aldı; 1961'de ilk kez profesyonel olarak sahneye çıktı; konserleri, plakları ve televizyon programları aracılığıyla bütün dünyada tanındı

PAVESE, CESARE İtalyan yazar ve eleştirmen, 1908-50; çevirileriyle çağdaş Amerikan ve İngiliz yazarlardan çoğunun İtalya'da tanınmasını sağladı; *Çıplak Modeller* (1949), *Ay ve Şenlik Ateşleri* (1950) en tanınmış romanlarıdır
ilgili maddeler
Günlük 7:299a
İtalyan edebiyatı 9:152a

PAVIA İtalya'da kent; ülkenin kuzeyindeki Pavia bölgesinin merkezi; Ticino Irmağı'nın kıyısında, Milano'nun 32 km güneyinde; eski bir bilim ve eğitim merkezidir; o çağlardan kalma yüksekokulları, zengin kütüphanesi ve Lombardiya'nın en ünlü dinsel anıtı olan Certosa di Pavia manastırıyla ünlüdür; nüf. 84.644 (1983 tah.)

PAVLOV, İVAN Rus fizyoloji bilgini, 1849-1936
madde başlığı Pavlov 14:35b, görsel
ilgili maddeler
Öğrenme 13:264b
Rusya 14:305a

PAVLOVA, ANNA Rus balerin, 1881-1931
madde başlığı Pavlova 14:36a, görsel
ilgili maddeler
Bale 2:302b
Dans 5:84a, görsel
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:15a

PAVURYA daha çok Avrupa kıyılarında ve Akdeniz'de yaşayan yengeç türü; uzunluğu ortalama 10 cm; kabuğu kızıl ya da yeşilimsi kahverengi, bacakları kıllı, kıskaçları kalındır; taşların ve yosunların arasında yaşar; eti çok lezzetli olduğu için ticari değeri yüksektir
ilgili maddeler
Balıkçılık 2:315b, 316a
Yengeç 19:144a, görsel

PAYANDA taşıyıcı duvarların yüzeyine dıştan yapılan destek
ilgili maddeler
Kemer 10:162a
Mimarlık 12:228a
Teknoloji 17:118a

PAYE *bak.* **FİL AYAĞI**

PAYPLAYN *bak.* **BORUHATTI**

PAYREKS çok yüksek oranda silis, ayrıca borik asit, alümina ve soda içeren cam; yüksek sıcaklığa dayanıklı olduğu ve kimyasal maddelerle etkileşime girmediği için laboratuvar ve mutfak kaplarının yapımında kullanılır
ilgili maddeler
Bor ve boraks 3:303b
Cam ve camcılık 4:115b

PAYSANDÜ Uruguay
ilgili madde Uruguay 18:217b

PAZ, OCTAVIO Meksikalı yazar, d. 1914; *Güneş Taşı ve Başka Şiirler* (1957) adlı şiir kitabı ile *Yalnızlık Dolambacı* (1950) ve *Kartal mı, Güneş mi?* (1951) adlı deneme ve eleştiri kitaplarıyla tanınır; 1990'da Nobel Edebiyat Ödülü'nü almıştır
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:211a, görsel

PAZAR Rize'nin ilçesi; kuzeyden Karadeniz, güneyden Doğu Karadeniz sıradağlarıyla kuşatılmıştır; ekonomisi çay üretimine dayanır; kıyı kesiminde balıkçılık, dağlık bölgelerde ise sığır besiciliği yapılır; nüf. (1990): ilçe 37.241, kasaba 11.068

PAZAR Tokat'ın ilçesi; daha önce Turhal ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 21.625, kasaba 5.669

PAZAR alıcılar ile satıcıların alışveriş için bir araya geldikleri yer (bu anlamda kullanıldığında pazaryeri de denir); ekonomide, bir ürünü satın alma isteğinde ve gücünde olduğu düşünülen alıcı kitlesi (bu anlamda kullanıldığında piyasa ile eşanlamlıdır)
ana madde Alışveriş 1:149b, görsel
ilgili maddeler
Afrika halkları: görsel 1:57
Avrupa: görsel 2:181
Basel: görsel 3:50
Bonn: görsel 3:289
Brüksel: çiçek pazarı: görsel 4:34
Fas: görsel 6:257
Güney Amerika: Peru: görsel 7:289
Kamuoyu araştırması 9:299a
Meksika: görsel 12:134
Nikaragua: görsel 13:83
Para 13:318b
Peru: görsel 14:54
Sergi, fuar ve panayırlar 15:135a
Tekel 17:105a
Yiyecekler: Gana: görsel 19:182
•Pazar araştırması

PAZAR ARAŞTIRMASI alıcıların istek ve düşüncelerini araştırarak pazarın ürünler açısından incelenmesi; sanayileşmiş ülkelerde, ürünlerin satışını artırmak amacıyla ticaret şirketleri adına düzenli olarak yapılır
ilgili maddeler
Kamuoyu araştırması 9:299a
Reklamcılık 14:209b

PAZARCIK Kahramanmaraş'ın ilçesi; tarım alanları Narlı Ovası ve Araban Ovası'nın batı uzantılarıdır; en çok tahıl, üzüm ve pamuk yetiştirilir; yörede Bizans ve Roma dönemlerine ait kalıntılar vardır; nüf. (1990): ilçe 81.644, kasaba 25.154

PAZARLAMA ekonomide, üreticilerden tüketicilere mal ve hizmet akışını sağlayan bütün etkinlikler ya da alıcılarda bir mala talep yaratmak için yapılan tanıtım çalışmaları
ana madde Reklamcılık 14:209a
ilgili madde Yayımcılık 19:129a

PAZARLAR Kütahya'nın ilçesi; daha önce Simav ilçesine bağlı bir köydü; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 13.079, kasaba 3.846

PAZARLIK
ilgili maddeler
Alışveriş 1:149a vd.
Çalışma ve işgücü 4:229b
Sendika 15:119a
•Toplu pazarlık

"PAZARTESİ HİKÂYELERİ" Daudet'nin öykü kitabı
ilgili madde Daudet 5:93a

"PAZARTESİ-PERŞEMBE" Musahipzade Celal'in tiyatro oyunu
ilgili madde Musahipzade Celal 12:316a

PAZARYERİ Bilecik'in ilçesi; güneyini Domaniç Dağı kaplar; başlıca ekonomik etkinlikler tarım, ormancılık ve ipekböcekçiliğidir; nüf. (1990): ilçe 16.112, kasaba 6.410

PAZARYERİ *bak.* **PAZAR**

PAZARYOLU Erzurum'un ilçesi; daha önce İspir ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 9.779, kasaba 3.124

PAZI ıspanakgiller familyasından tarım bitkisi; A, B ve C vitaminlerince zengin yaprakları sebze olarak yenir
ilgili madde Pancar 13:305b

PAZI KEMİĞİ *bak.* **ÜSTKOL KEMİĞİ**

PEAK YÖRESİ ULUSAL PARKI
ilgili madde Ulusal parklar: görsel 18:190

PEARL HARBOR Hawaii'de koy; Oahu Adası'nda, Büyük Okyanus kıyısında; buradaki derinsu limanında ABD'nin önemli bir deniz üssü vardır; Japonlar'ın 7 aralık 1941'de bu üsse düzenledikleri ani baskın, ABD'nin II. Dünya Savaşı'na girmesine yol açmıştı
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:215a
Deniz kuvvetleri 5:163a
Havacılık tarihi 8:65b
Hawaii 8:89b
İkinci Dünya Savaşı 8:300b
Japonya 9:195a

PEARSON, LESTER Kanadalı siyaset adamı ve diplomat, 1897-1972; 1956'daki Süveyş Bunalımı'nın çözümüne katkılarından ötürü 1957'de Nobel Barış Ödülü'nü aldı; 1963-68 arasında başbakanlık görevinde bulundu
ilgili madde Kanada 9:316b

PEARY, ROBERT EDWIN ABD'li kâşif, 1856-1920
madde başlığı Peary 14:36b, görsel
ilgili maddeler
Kutupların keşfi 11:138a, görsel
Kuzey Kutup Bölgesi 11:160b

PECKINPAH, SAM ABD'li film yönetmeni ve senaryo yazarı, 1925-84; şiddete ağırlık veren filmleriyle tanınır; *Vahşi Belde* (1969), *Çöl Şeytanı* (1970), *Köpekler* (1971) ve *Bana Onun Kellesini Getirin* (1974) en ünlü filmleridir
ilgili madde Sinema 15:234a

PÉCS Macaristan'da kent; 1009'da piskoposluk bölgesi olarak önem kazandı; Mecsek Dağlarını'nın güney eteklerinde ticaret ve il merkezi; Pécs-Komló kömür havzasında sanayi kentidir; nüf. 183.082 (1989)

PEÇE
ilgili madde Araplar: görsel 1:318

PEÇELİ BAYKUŞ Antarktika ve Mikronezya dışında bütün yeryüzüne dağılmış, gececi yırtıcı kuş; adını, yüzünü çevreleyen tüylerin oluşturduğu yürek biçimli peçeden alır; rengi beyazdan kızıl kahverengiye kadar değişir; genellikle binalarda yuva yapar ve kemiricilerle beslenir
ilgili maddeler
Audubon: görsel 2:163
Baykuş 3:88b
Oymabaskı: görsel 13:260

PEÇENEK Oğuz boyu; Üçoklar'ın Gök Han Oğulları kolundandır; çok küçük bir

bölümü Anadolu'ya gelmiş ve daha çok Çukurova'ya yerleşmiştir

PEÇENEKLER Türk kökenli göçebe halk; 6.-12. yy'lar arasında Karadeniz'in kuzeyindeki bozkırlara egemen oldular; 9. yy sonlarına doğru Hazarlar'ın ve Oğuzlar'ın baskısıyla daha batıya yöneldiler ve Bizans'la ilişki kurdular; 11. yy'dan başlayarak önemli bir bölümü Hıristiyan oldu, bir bölümü de Macaristan'a yerleşti; daha sonra yerleşik halklar arasında eriyerek kimliklerini yitirdiler

PEÇEVİ tam adı *İbrahim Peçevi* Osmanlı tarihçi, 1574-1650; çeşitli yerlerde defterdarlık yaptı; *Peçevi Tarihi* (1981-82, 2 cilt) adıyla tanınan yapıtında 1520-1640 arası Osmanlı tarihini inceledi; yapıt Osmanlı düzyazısının klasikleri arasında sayılır

PEÇKA
ilgili madde Soba 15:294a

PEÇUTA
ilgili madde Palamut 13:293b

PEDAL
ilgili maddeler
Bisiklet 3:224b, görsel
Motorlu taşıtlar 12:286b
Motosiklet 12:292a
Org 13:196b
Piyano 14:87b
Uçak 18:156b

PEDİATRİ çocuk gelişimi, bakımı, hastalıkları ve tedavisiyle ilgilenen tıp dalı
ilgili madde Tıp 17:186b

PEDRO I Brezilya imparatoru, 1798-1834; Portekiz kralı II. João'nun oğlu; halk kendisinden uzaklaştığı için tahttan çekilmek zorunda kaldı
ilgili madde Brezilya 4:26a

PEDRO II Brezilya imparatoru, 1825-91; güzel sanatların koruyucusuydu; köleliği kaldırdı, ama 1889'da tahttan indirildi
ilgili madde Brezilya 4:26a

PEEL, SIR ROBERT İngiltere başbakanı, 1788-1850; 1809'da parlamentoya girdi; 1834-35 ve 1841-46 arasında iki kez başbakanlık yaptı; Muhafazakâr Parti'nin kurucusudur

"PEER GYNT" Grieg'in bestesi
ilgili madde Grieg 7:232a

"PEER GYNT" Ibsen'in tiyatro oyunu
ilgili maddeler
Ibsen 8:267b
Tiyatro sanatı 17:215b

PEGASOS Yunan mitolojisi
madde başlığı Pegasos 14:37b

PEGASUS takımyıldız *bak.* **KANATLIAT**

PEGU *ya da* **Bago** Birmanya'da liman kenti; Rangoon'un 76 km kuzeydoğusunda; pagodaları ve Buda'nın uzanmış durumdaki 55 m'lik görkemli heykeliyle ünlü bir Budacılık merkezidir; bir zamanlar Birmanya'nın başkentiydi; pirinç tarımı ve kerestecilik önem taşır; nüf. 150.528 (1983)

PEHLEVİ, MUHAMMED RIZA ŞAH İran şahı, 1919-80; Rıza Şah Pehlevi'nin oğlu; hk. d. 1941-79; gelişen muhalefeti ezdi ve baskıcı bir rejim kurdu; artan petrol geliriyle İran'ı modernleştirmeye ve askeri bir güç durumuna getirmeye çalıştı; Ayetullah Humeyni•'nin önderliğindeki İslamcı ayaklanmayla devrildi; sürgün yaşadığı Mısır'da öldü
ilgili madde İran 9:69b

PEHLEVİ, RIZA ŞAH İran şahı, 1878-1944; 1921'de yönetimi darbeyle ele geçirdi; 1924'te şahlığını ilan etti; 1941'de İran'ı işgal eden İngiltere ve SSCB tarafından tahttan indirildi
ilgili maddeler
Behrengi 3:117b
İran 9:69a vd.

PEHLEVİLER 1924-79 arasında İran'da hüküm sürmüş hanedan; Pehlevan kabilesinden bir subay olan Rıza Şah Pehlevi Kaçarlar'ın egemenliğine son verdi; yerine geçen oğlu Muhammed Rıza Şah Pehlevi'nin hükümdarlığı İslam devrimiyle son buldu
•Pehlevi, Muhammed Rıza Şah; Pehlevi, Rıza Şah

PEHLİVANKÖY Kırklareli'nin ilçesi; topraklarını Ergene Irmağı ve kolları sular; buğday, şekerpancarı ve ayçiçegi yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 7.096, kasaba 3.045

PEKANCEVİZİ cevizgiller familyasından, Kuzey Amerika'nın ılıman bölgelerine özgü ağaç; boyu y. 50 m'ye, çapı 3 m'ye ulaşır; sivri uçlu, oval ya da yuvarlak olan tohumları yağ açısından en zengin bitkisel ürünlerden biridir; çiğ olarak ya da kavrularak yenir, pasta ve şekerleme yapımında kullanılır
ilgili madde Ceviz 4:167a

PEKARİ
madde başlığı Pekari 14:37b, görsel
ilgili madde Memeliler 12:141b

PEKBLEND *ya da* **Peşblend** siyah, belirli bir biçimi olmayan, katranımsı mineral; en önemli uranyum cevheridir; Pierre ve Marie Curie bu mineralde ayrıca polonyum ve radyumun varlığını keşfettiler; bulunduğu başlıca yerler Zaire, Çekoslovakya, İngiltere, Kanada ve ABD'dir
ilgili maddeler
Curie 4:215b
Radyum 14:195b
Uranyum 18:211a

PEKCAN, EROL Türk caz müzikçisi
ilgili madde Caz 4:139b

PEKDOKU
ilgili madde Gövde: görsel 7:206

PEKER, ORHAN Türk ressam, 1926-78; simgesel anlatımı, lekeci üslubu ve zengin renkleriyle tanınır; Güzel Sanatlar Akademisi'nde, Salzburg'da ve Paris'te resim öğrenimi gördü; yurtiçinde ve yurtdışında birçok sergiye katıldı, ödüller kazandı; 1966'da yılın ressamı seçildi

PEKER, RECEP Türk asker ve siyaset adamı, 1889-1950; Kurtuluş Savaşı'na katıldı; I. TBMM'nin genel sekreterliğini yaptı; 1923'te milletvekili seçildi; çeşitli bakanlıklarda ve CHP genel sekreterliğinde bulundu; 1946-47'de başbakanlık yaptı
ilgili madde Türkiye: görsel 18:86

PEKİN pinyin **Beijing** okunuşu *Beycinğ* Çin Halk Cumhuriyeti'nin başkenti
madde başlığı Pekin 14:38a, görsel
ilgili maddeler
Çan Kay-Şek 4:251a
Çin Halk Cumhuriyeti 4:313a, görsel

PEKİNEL, GÜHER VE SÜHER Türk piyano ikilisi ikiz kız kardeş, d. 1951; son derece uyumlu bir ikili olarak ünlendiler; ilk kez altı yaşında topluluk önünde çaldılar; 1972'de Frankfurt Yüksek Müzik Okulu'nu bitirdiler; ABD'deki Philadelphia Curtis Müzik Enstitüsü'nde ve Julliard müzik Okulu'nda okudular; dünyanın birçok ülkesinde resitaller ve konserler verdiler

PEKİN İNSANI insangillerin *Homo erectus* türünden soyu tükenmiş insan; Pekin yakınlarındaki bir mağarada bulunan fosilleriyle tanındı ve 1927'de yeni bir insan fosili olduğu belirlendi; alnı dar, altçenesi çıkıntısızdır; dişleri temel olarak insaninkine benzer, ama köpekdişleri ve azıdişleri çok daha iridir; avcıydı ve ateş yakmayı biliyordu; taştan ve hayvan kemiklerinden aletler yaptı
ilgili madde İnsanın kökeni 9:57a

PEKİN KÖPEĞİ Çin'de geliştirilen süs köpeği soyu; uzun tüyleri, sarkık kulakları ve basık bir burnu vardır
ilgili madde Köpek 11:47b

PEKİN ÖRDEĞİ
ilgili madde Ördek 13:277a

PEKMEZ üzüm suyunun kaynatılarak koyulaştırılmış şırası; harlı ateşte kaynatılan üzüm suyuna koyulaşması için pekmez toprağı katılır, katılaşmaya başlarken ince tel elekten geçirilip bir kez daha kaynatılır; duttan da yapılır; daha koyu kıvamlısına bulama denir
ilgili maddeler
Dut 5:314a
Üzüm 18:286a

PEKSİMET buğday unundan mayasız olarak yapılan bir tür gevrek
ilgili madde Fırıncılık 6:282a

PEKTİN karbonhidrat yapısında madde; meyve sularında bulunur; reçellerde ve marmelatlarda kıvam verici olarak kulanılır
ilgili madde Limon 11:259b

PEKTU DAĞI Kuzey Kore
ilgili madde Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti 11:11b

PEKUYSAL, SUNA Türk kadın tiyatro ve sinema oyuncusu, d. 1933; İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda çalıştı; komedilerde başarı kazandı; sinema ve televizyon komedilerinde "eli maşalı" halk kadını tiplerini canlandırdı

PELÉ Brezilyalı futbolcu, d. 1940; asıl adı Arantes Do Nascimento; forvet oyuncusu; Santos ve New York Cosmos takımlarında oynadı; 92 milli maçta ve 4 dünya kupasında yer aldı; 1.200'den fazla gol attı; 1977'de futbolu bıraktı
ilgili madde Futbol 7:58a

PELÉE DAĞI Martinik'te yanardağ
ilgili maddeler
Martinik 12:83a, görsel
Yanardağ 19:83a

PELERİN
ilgili maddeler
Anglosaksonlar 1:274a
Başlık ve şapka 3:64a
Giysi 7:162b, 171b

PELERİN KELEBEĞİ
ilgili madde Kelebek: görsel 10:146

PELEUS Yunan mitolojisi
ilgili madde Truva Savaşı 17:303b vd.

PELIGOT, EUGÈNE-MELCHIOR Fransız bilim adamı, 1811-90
ilgili madde Uranyum 18:211b

PELİKAN *ya da* **Kutan**
madde başlığı Pelikan 14:39b, görsel
ilgili madde Kuş 11:123a, görsel

PELİNOTU anayurdu Avrupa olan çokyıllık otsu bitki; 120 cm'ye kadar boylanabilir; grimsi ya da beyazımsı yeşil renkli çiçekle-

ri vardır; içerdiği uçucu yağ bazı hastalıkların tedavisinde kullanılır
PELLAGRA niyasin eksikliğinden kaynaklanan hastalık; deride yaralara, sindirim ve sinir sistemlerinde bozukluklara neden olur
ilgili madde Vitamin 19:22a
"PELLÉAS VE MÉLISANDE" Debussy'nin operası
ilgili maddeler
Debussy 5:99a
Opera 13:190a
"PELLÉAS VE MÉLISANDE" Maeterlinck'in tiyatro oyunu
ilgili madde Tiyatro sanatı 17:214a
"PELLÉAS VE MÉLISANDE" Schönberg'in senfonik şiiri
ilgili madde Schönberg 15:94a
PELOPONNESOS BİRLİĞİ İÖ 6. yy
ilgili madde Eski Yunan 6:203a
PELOPONNESOS SAVAŞI İÖ 431-404
madde başlığı Peloponnesos Savaşı 14:40b
ana madde Eski Yunan 6:20a
ilgili maddeler
Perikles 14:46b
Sparta 16:47a
PELOPONNESOS YARIMADASI *bak.* **MORA YARIMADASI**
PELOT spor
madde başlığı Pelot 14:41b, görsel
ilgili madde İspanya 9:102b
PELTEK KONUŞMA
ilgili madde Konuşma bozuklukları 10:322a
PELTON TÜRBİNİ *ya da* **Pelton çarkı**
ilgili madde Türbin 18:24b, görsel
PEMBA ADASI Tanzanya
ilgili maddeler
Tanzanya 16:324a
Zengibar 19:248a vd.
PEMBE EV *bak.* **CASA ROSADA**
PENA *bak.* **MIZRAP**
PENALTI spor
ilgili maddeler
Futbol 7:56b
Ragbi 14:198a
PENANG *ya da* **Pinang** Malezya'da kent; aynı adlı eyaletin merkezi ve ülkenin en önemli limanıdır; 1786'da İngiliz Doğu Hint Kumpanyası tarafından kuruldu ve bir ticaret merkezi olarak gelişti; kentte Çin kültürü egemendir; limanından en çok kalay, kauçuk ve kopra ihraç edilir; nüf. 248.241 (1980)
ilgili madde Malezya 12:23b, 25a
PENATE Roma mitolojisi
ilgili madde Roma İmparatorluğu 14:271a
PENCAP Asya'da bölge
madde başlığı Pencap 14:42b
ilgili maddeler
Hindistan 8:164b, 172b
Pakistan 13:290b, 291b
PENCAP Hindistan'da eyalet
ilgili maddeler
Pencap 14:43a
Sihler 15:203b, 204a
PENCAP Pakistan'da eyalet
ilgili madde Pencap 14:42b vd.
PENCAP DİLİ Hindistan ve Pakistan'ın Pencap bölgesinde konuşulan dil; Hint-Ari dil ailesindendir ve Batı Hintçe ile çok yakın akrabadır
PENCERE
ilgili maddeler
Cam ve camcılık 4:116b
İç mimarlık 8:277a vd., görsel
Konut 10:325a vd.
Marangozluk 12:58b
Mimarlık 12:226b, 228a
Vitray 19:23a vd., görsel
PENÇE kuşlarda ve bazı yırtıcı memelilerde parmaklar ile aşağıya doğru kıvrılmış sivri tırnaklardan oluşan yapı; kaşınmaya, eşelenmeye, kavramaya, tırmanmaya ve yiyecekleri tutmaya yarar
ilgili maddeler
Aslan 2:64b
Kuş 11:122b, görsel
PENDİK İstanbul'un ilçesi; anakent sınırları içinde yer alır; daha önce Kartal ilçesine bağlıyken 1987'de ilçe statüsü kazandı; nüf. (1990): ilçe 295.651, kent 298.380
ilgili madde İstanbul 9:121b
PENELOPE Yunan mitolojisi
ilgili madde Odysseia 13:131a vd.
P'ENGHU ADALARI *ya da* **Pescadores Adaları** Tayvan; Çin ile Tayvan Adası arasındaki Tayvan Boğazı'nda 64 adadan oluşan bir takımadadır ve 1949'dan bu yana Tayvan'ın yönetimindedir; büyük bölümü Çinli olan adalar halkı balıkçılık ve çiftçilikle geçinir; y.öl. 127 km^2, nüf. 96.232 (1990 tah.)
PENGUEN
madde başlığı Penguen 14:43a, görsel
ilgili maddeler
Hayvan: görsel 8:97
Kuş 11:119b, 123a
Kuştüyü 11:128b
"PENGUENLER ADASI" France'ın romanı
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:43a
PENİS *bak.* **KAMIŞ**
PENİSİLİN
madde başlığı Penisilin 14:44a
ana maddeler
Antibiyotikler 1:291b
Fleming, Florey ve Chain 6:315a
ilgili maddeler
Bakteri 2:293b
Mantarlar 12:52b
Tıp 17:184b
PENN, ARTHUR ABD'li film yönetmeni, d. 1922; toplumsal yapıya ve olaylara eleştirel bir bakışla eğilmiştir; *Karanlığın İçinden* (1962), *Bonnie ve Clyde* (1967) ve *Küçük Dev Adam* (1970) en önemli filmleri arasındadır
ilgili madde Sinema 15:234a
PENNINE SIRADAĞLARI İngiltere; kuzeydeki Northumberland'dan güneydeki Derbyshire'a kadar uzanır; bölgede üç ulusal park kurulmuştur
ilgili maddeler
İngiltere Bölgesi 9:48a
Mağara 11:325b
PENNSYLVANIA ABD'nin doğusunda eyalet; y.öl. 169.251 km^2, başkenti Harrisburg; ülkenin en zengin eyaletlerinden biridir; topraklarının y. üçte biri tarıma ayrılmıştır; çelik üretiminde birinci, kömür üretiminde dördüncü sırayı alır; Philadelphia ve Pittsburgh başlıca kentlerdir; nüf. 11.924.710 (1990)
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:207b, tablo
Appalaş Dağları 1:306b
PENSE
ilgili maddeler
Makine 12:14a
Marangozluk: görsel 12:59
PENTAGON ABD'de, Washington D.C. yakınlarında beşgen biçiminde yapı; ABD Savunma Bakanlığı'nın merkezidir
ana madde Washington 19:44b
PENTATLON beş ayrı alanda yapılan spor yarışması; ilk kez Eski Yunan'da düzenlendi; çağdaş pentatlon engelli koşu, epe, tabanca atışı, yüzme ve krosu kapsar
ilgili maddeler
Atletizm 2:147b
Olimpiyat Oyunları 13:147a, tablo
PENTATONİK MÜZİK *ya da* **Beş tonlu müzik** bir oktav içinde beş ses içeren dizilerden oluşur; yarım tonlu ve yarım tonsuz biçimleri vardır; pek çok ülkenin müziğinde kullanılır; Türk halk müziğinin kökeninin de pentatonik Orta Asya müziği olduğu kabul edilir
ilgili madde Halk müziği 8:16b
PENTLANDİT nikel cevheri
ilgili madde Nikel 13:84b
PEPEMELİK *ya da* **Pepelik**
ilgili madde Konuşma bozuklukları 10:322b
•Kekemelik
PEPİ II *ya da* **Neferkare** Eski Mısır'da 6. hanedanın (İÖ y. 2345-2181) 5. firavunu
ilgili madde Eski Mısır 6:188a
PÉPIN III *ya da* **Kısa Pépin** Frank kralı, y. 714-768; papalık otoritesinin ruhban hiyerarşisi dışında da egemen olmasını sağlamıştır
ilgili maddeler
Öşür 13:283a
Papa 13:308b
PEPSİN mide özsuyunda bulunan ve proteinlerin sindirimine yardımcı olan enzim; mide duvarında bireşimlenen pepsinojen adlı bir proteinin sindirim sırasında hidroklorik asit tarafından etkinleştirilmesiyle oluşur; varlığını 1836'da Alman fizyolog Theodor Schwann bulmuştur
ilgili maddeler
Enzim 6:162a
Mide 12:205a
Sindirim 15:220a
PEPTİK ÜLSER
ilgili madde Sindirim 15:221b
PEPTİT bir aminoasidin amin grubu ile bir başka aminoasidin karboksil grubu arasındaki yoğunlaşma tepkimesiyle oluşan bileşik; proteinler polipeptit yapısındadır, yani birbirine bağlanmış birçok aminoasitten oluşur
PEPUSCH, JOHN Alman besteci, 1667-1752
•"Dilenci Operası"
PEPYS, SAMUEL İngiliz yazar, 1633-1703; 1660-69 arasında tuttuğu, Restorasyon dönemi Londra'sındaki yönetici ve yukarı sınıf yaşamının ayrıntılı tablosunu çizen günlüğüyle ünlüdür
ilgili maddeler
Günlük 7:298b
İngiliz edebiyatı 9:22b
PERA İstanbul'daki Beyoğlu semtinin eski adı
ilgili madde Beyoğlu 3:165a

basınç uygulandığında elektriklenmesi
ilgili maddeler
Curie 4:215a
Mikrofon ve hoparlör 12:211b
Sesüstü dalgalar 15:151b
PİGMELER halk; Orta Afrika'nın kısa boylu insanları; en ünlüleri Zaire'deki Ituri Ormanı'nda yaşayan Bambutiler'dir; nüf. y. 200.000
ilgili maddeler
Afrika halkları 1:56b
Cadılık 4:100a vd.
Göçebelik 7:192a
PİGMENT boyalarda ya da deri ve kıl gibi organik dokularda bulunan renk verici madde
ilgili maddeler
Albino 1:139a
Boya ve cila 3:315b vd.
Deri 5:189b
Kıl 10:205a
Renkler 14:217a
Resim sanatı 14:221b, 222a
PİKADOR *bak.* **PICADOR**
PİKAP
ana madde Ses kaydı 15:247b, 248a
PİKARESK ROMAN romanın ilk biçimlerinden; bir serserinin (İspanyolca *picaro*) yaşamını sürdürebilmek amacıyla bir yerden öbürüne sürüklenirken geçirdiği serüvenleri anlatır; birbirine gevşek bir biçimde bağlanmış arabölümlerden oluşur; örnekleri arasında Henry Fielding'in *Kader Yolu* (1742) ve *Tom Jones*' u (1749), Lesage'ın *Gil Blas* 'sı (1715-35) sayılabilir
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:40b
İspanyol edebiyatı 9:109a
Roman 14:274a
PİK DEMİR *bak.* **DÖKME DEMİR**
PİKO uluslararası birimler sisteminde kullanılan önek
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:78
PİKOLO flüt
ilgili maddeler
Flüt ailesi 6:320b, görsel
Orkestra 13:203b
Üflemeli çalgılar 18:266a, görsel
PİKOLO TROMPET
ilgili madde Trompet ailesi 17:293b
PİKTLER halk
ilgili madde İskoçya 9:94b
PİL
madde başlığı Pil 14:71b, görsel
ilgili maddeler
Elektrik 6:107a vd., görsel
Elektroliz 6:115a, 115b
•Güneş pili; Kuru pil; Yaş pil
PILATE, PONTIUS Yahuda'nın Romalı valisi, ü. İS 1. yy; Hz. İsa onun emriyle yargılandı ve çarmıha gerildi
ilgili madde İsa, Hz. 9:82a
PILÂTRE DE ROZIER, FRANÇOIS Fransız havacı, 1756-85
ilgili madde Balon 3:11b
PİLAV
ilgili madde Aşçılık 2:96b, 97b
PILCOMAYO IRMAĞI Güney Amerika
ilgili madde Paraguay 13:319b
PİLON yüksek gerilim hatlarını taşıyan çelik direk
ilgili maddeler
Elektrik enerjisi 6:110a
Kablo 9:237b
PİLOR *bak.* **MİDE KAPISI**
PİLOR DARLIĞI
ilgili madde Kalıtsal hastalıklar 9:286a
PİLOT
ilgili maddeler
Havalimanı 8:79b, 80a
Uçak 18:153b vd.
PİLOT KABİNİ
ilgili madde Uçak 18:156a, 159b, görsel
PILSEN *bak.* **PLZEN**
PILSUDSKİ, JOZEF Polonya devlet başkanı, 1867-1935; Polonya'nın Rusya'dan bağımsızlığını kazanması için çalıştı ve iki kez hapse girdi; I. Dünya Savaşı'nda Polonya ordusunu kurdu; 1918'de bağımsız Polonya'nın devlet başkanı oldu; sonraki yıllar fiilen diktatördü; Polonya'nın ekonomik gelişmesini engelledi
PILTDOWN İNSANI sahte tarihöncesi insan fosili
ana madde Sahtekârlık ve dolandırıcılık 15:15a, görsel
PİNA
ilgili maddeler
Kıyı canlıları 10:237b
Midye 12:208a vd.
PINAKOTEK Münih'te sanat galerisi, Almanya
ilgili madde Münih 12:332b
PİNANG *bak.* **PENANG**
PİNDAROS Eski Yunanlı şair, İÖ y. 518-438; Atina'da eğitim gördü, ama genellikle doğum yeri olan Thebai'de yaşadı; Eski Yunan'ın en büyük lirik şairiydi; dehası özgün ve yaratıcıydı; yarışmalarda ödül kazanan atletleri kutlayan şiirleriyle ünlüdür
PİNGPONG *bak.* **MASATENİSİ**
PINK FLOYD rock müzik topluluğu
ilgili madde Pop müzik 14:122a, 122b, görsel
PINOCHET, AUGUSTO Şili devlet başkanı, d. 1915; 1973'te Başkan Salvador Allende'yi devirerek iktidarı ele geçiren askeri cuntanın lideri
ilgili maddeler
Allende 1:157a
Şili 16:276b
"PİNOKYO" Collodi'nin romanı; sonradan Walt Disney'in çizgileriyle sinemaya uyarlandı
ilgili maddeler
Çizgi film: görsel 4:330
Disney 5:240b
PİNPON *bak.* **MASATENİSİ**
PINTER, HAROLD İngiliz oyun ve senaryo yazarı, d. 1930; çok az konuşmanın, hatta suskunluğun yer aldığı, gerçek duyguları gizleyen oyunlarıyla tanınır; oyunları arasında *Doğum Günü Partisi* (1958), *Gitgel Dolap* (1957) sayılabilir; *Genç Hizmetçiler* (1963), *Arabulucu* (1971), *Seni Kaybetmek İstemiyorum* (1976) ve *Fransız Teğmenin Karısı* (1981) gibi filmlerin senaryolarını yazmıştır; ayrıca Türkiye'deki izlenimlerinden yola çıkarak yazdığı *Bir Tek Daha* ve *Dağ Dili* gibi oyunları da vardır
ilgili madde Tiyatro sanatı 17:214b
PİNTO ATI
ilgili madde At: görsel 2:111
PİNYİN Çince'yi Latin harfleriyle yazma sistemi; 1956'da kabul edildi; Mandarin Çincesi'nin Pekin lehçesiyle telaffuzuna dayanır; Çin karakterlerinin yerini almaktan çok, telaffuzun öğrenilmesini kolaylaştırmak ve Pekin lehçesini yaygınlaştırmak amacını taşır
ilgili madde Çin Halk Cumhuriyeti 4:310a
PİNYON DİŞLİ
ilgili madde Bisiklet 3:225b
PIONEER ABD'nin gezegenlerarası araştırmalar için başlattığı insansız uzay sondası programı
ilgili madde Venüs 18:319a
PIONEER 10 uzay sondası
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:253b, görsel
PIONEER 11 uzay sondası
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:253b
PIONEER VENUS 2 uzay aracı
ilgili madde Venüs 18:320a
PİPERİN
ilgili madde Karabiber 10:23b
PİPO
madde başlığı Pipo 14:73a, görsel
ilgili madde Tütün 18:151a
"PİPO İÇEN ADAM" Picasso'nun tablosu
ilgili madde Picasso 14:71a
"PİPPİ UZUNÇORAP" Lindgren'in çocuk romanı
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:14a
PİR
ilgili maddeler
Ahilik 1:87b
Tarikatlar 17:52b
PİRAMİT geometri
ilgili maddeler
Alan ve hacim: görsel 1:131
Geometri 7:130a
Kristal 11:79a
PİRAMİT mimarlık *bak.* **MISIR PİRAMİTLERİ**
PİRAMİTLER ÇARPIŞMASI 1798; Napolyon Bonapart'ın 25.000 kişilik Fransız ordusu ile Murad Bey'in 40.000 kişilik Memlûk ordusu arasındaki çarpışma; Napolyon her biri süvari nakliye birliklerini koruyan altı sıra beş tümenlik kareler oluşturdu
ilgili madde Mısır 12:198b
PİRANA
madde başlığı Pirana 14:74a, görsel
PIRANDELLO, LUIGI İtalyan yazar, 1867-1936; en çok *Size Öyle Geliyorsa Öyledir* (1918), *Altı Kişi Yazarını Arıyor* (1921), *IV. Henri* (1922) adlı oyunlarıyla tanınır; ayrıca *Gölgelenmiş Yıllar* (1904), *Karımın Kocası* (1911) gibi romanları vardır; öbür oyunları arasında *Cakomino, Kendine Gel* (1916), *Evvelkinden İyi* (1920), *Çıplakları Giydirmek* (1923), *Ağzı Çiçekli Adam* (1926), *Bu Akşam Tulûat Yapıyorum* (1930) sayılabilir
ilgili maddeler
İtalyan edebiyatı 9:152a
Tiyatro sanatı 17:212a
PİRAYA
ilgili madde Pirana 14:74b
PİRAZİZ Giresun'un ilçesi; daha önce Bulancak ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe olarak örgütlendi; nüf. (1990): ilçe 17.643, kasaba 7.685
PİRE böcek
madde başlığı Pire 14:74b, görsel
ilgili maddeler
Böcek: görsel 3:331
Salgın hastalıklar 15:33a
Veba 18:311a

14:261a, 261b, 272b
PLESIOSAURUS
ilgili maddeler
Evrim: görsel 6:240
Tarihöncesi yaşam 17:52a, görsel
PLESSIS, ARMAND-JEAN DU *bak.* **RICHELIEU**
PLEVNE SAVUNMASI 1877
ilgili madde Gazi Osman Paşa 7:97b, görsel
PLEVRA *ya da* **Göğüs zarı**
ilgili maddeler
Akciğer 1:108a
Solunum 15:320b
PLEYİSTOSEN BÖLÜM jeolojide Yakın Zaman içinde yer alan bölüm; 1,7 milyon yıl önce başlamış ve 10.000 yıl öncesine kadar devam etmiştir; birçok buzullaşma çevrimi yaşandı; kar sınırı birbirini izleyen dönemler içinde güneye ve kuzeye doğru kaydı; değişen iklim koşullarına uyum gösteremeyen bazı bitkilerin ve hayvanların soyu tükendi
ilgili madde Jeoloji 9:210a
PLINIUS (Yaşlı) *ya da* **Gaius Plinius Secundus** Romalı bilgin, İS 23-79; ansiklopedi türündeki ilk yapıtı yazmıştır
ilgili maddeler
Ansiklopedi 1:284a
Aydınlatma 2:229b
Latince 11:214b
PLINIUS (Genç) *ya da* **Gaius Plinius Caecilius Secundus** Romalı yazar, İS y. 61 - y. 113; konsül ve Bitinya valisi
ilgili maddeler
Latince 11:214b
Pompei 11:118a vd.
PLİYOSEN BÖLÜM jeolojide, Üçüncü Dönem'in bölümü; 7 milyon yıl önce başladı, 2,5 milyon yıl önce sona erdi; bu dönemde oluşan kayaçlara bütün dünyada rastlanır; iklim önceki dönemlere göre daha soğuk ve kuruydu; memeliler irileşti, primatların evrimi sürdü; insan olarak kabul edilebilecek ilk canlılar (*Australopithecus*) ortaya çıktı
ilgili madde Jeoloji 9:209b
PLOVDİV *ya da* **Filibe** Bulgaristan'ın ikinci büyük kenti; Meriç Irmağı kıyısında, Trakya Ovası'ndaki altı tepenin arasında yer alır; 1364'te Osmanlılar'ın eline geçti ve Filibe adını aldı; 1885'te Bulgaristan'a bağlandı; bir gıda işleme merkezidir; nüf. 364.162 (1989)
ilgili madde Trakya 17:279b
PLUTARKHOS Eski Yunanlı yazar, y. 46 - y. 120
madde başlığı Plutarkhos 14:99b
ilgili madde Yaşamöyküsü 19:112a
PLUTON Roma mitolojisi
ilgili madde Hades 7:322b
PLÜTON gezegen
madde başlığı Plüton 14:100a, görsel
ilgili maddeler
Astronomi 2:74b
Dünya 6:7a
Gezegen 7:142b vd.
Güneş sistemi 7:272a vd.
Kepler 10:179a
Yerçekimi 19:155a
PLÜTONYUM uranyumötesi elementler•'in en önemlisi; simgesi Pu, atom numarası 94; adını Plüton gezegeninden alan radyoaktif, gümüşsü bir metaldir; en kararlı izotopu Pu-244 (yarı ömrü 80 milyon yıl); nükleer enerji santrallarında ve nükleer silahlarda kullanılır; 1940'ta uranyumun döteronla bombardımanı sonucunda elde edildi
ilgili maddeler
Atom: görsel 2:156
Nükleer enerji 13:119b
PLÜTONYUM-239
ilgili maddeler
Atom: görsel 2:156
Nükleer enerji 13:119b
PLÜVİYOMETRE *ya da* **Yağışölçer**
ilgili madde Yağmur 19:68a
PLZEN *ya da* **Pilsen** Çekoslovakya'da kent; bira ve çelik eşya üreten bir sanayi kentidir; nüf. 174.800 (1987 tah.)
ilgili madde Çekoslovakya 4:276a
P.M. Latince *post meridiem* (öğleden sonra) sözcüklerinin kısaltması
ilgili madde Gündüz ve gece 7:265a
PNÖM-PENH *ya da* **Phnom Penh** Kampuçya'nın başkenti; 1434'te Angkor Thom'un yerine başkent olarak kuruldu; 1975-79'da büyük ölçüde boşaltıldı; eskiden dokumacılık, ilaç ve makine üretimi ve çeltikçilik gibi sanayi etkinlikleriyle, ayrıca eğitim ve kültür merkezi olarak önem taşıyordu; Mekong, Sab ve Basak ırmaklarının kavşak noktasında yer alır; nüf. 564.000 (1987)
PNÖMATİK AYGIT
madde başlığı Pnömatik aygıtlar 14:101a, görsel
PNÖMATİK ÇEKİÇ *ya da* **Havalı çekiç**
ilgili maddeler
Hava pompası 8:83a
Pnömatik aygıtlar 14:102a
PNÖMATİK MATKAP *ya da* **Havalı matkap**
ilgili madde Madencilik 11:317a
PNÖMOKOK
ilgili madde Zatürree 19:241b
PNÖMOKONYOZ çeşitli tozların ya da kimyasal maddelerin uzun süre solunmasıyla ortaya çıkan akciğer hastalıklarının ortak adı; belirtileri soluk almada güçlük ve kronik bronşittir; etkenler ortadan kaldırılmazsa akciğerler kalıcı şekilde zarar görür
ilgili maddeler
Akciğer 1:108b
Kömür 11:45a
Meslek hastalıkları 12:164a
PNÖMONİ *bak.* **ZATÜRREE**
POBYEDİ TEPESİ *ya da* **Zafer Tepesi** SSCB; Kırgızistan SSC'de
ilgili madde Kırgızistan 10:212b
POE, EDGAR ALLAN ABD'li yazar, 1809-49
madde başlığı Poe 14:102a, görsel
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:222a
"POETİKA" Aristo'nun yapıtı
ilgili maddeler
Tiyatro sanatı 17:211b
Trajedi 17:277b
POGROM
ilgili madde Yahudiler ve Musevilik 19:74b
POHL, FREDERIK ABD'li bilimkurgu yazarı, d. 1919
ilgili madde Bilimkurgu 3:190a
PO IRMAĞI İtalya
madde başlığı Po Irmağı 14:103a
ilgili madde Torino 17:253b, görsel
POINCARÉ, HENRI Fransız matematikçi, 1854-1912; matematiksel çözümleme, diferansiyel denklemler, kuramsal astronomi ve elektronun dinamiği konularına önemli katkılarda bulundu; özellikle bilim felsefesi alanındaki çalışmalarıyla tanınır
POINTE-NOIRE Atlas Okyanusu
ilgili maddeler
Brazzaville 4:18b
Kongo 10:316b
POİNTİLİZM *bak.* **NOKTACILIK**
POIROT, HERCULE roman kahramanı
ilgili madde Christie 4:184b
POITIER, SIDNEY ABD'li sinema oyuncusu, d. 1924
ilgili madde Siyah Amerikalılar 15:278a, görsel
POITIERS Fransa'da kent; Poitou-Charentes bölgesinde, Vienne ilinin merkezi; ülkenin kuzeyi ile güneyi arasında 71 km genişliğinde bir geçit olan Poitou kapısına egemen konumdadır; Jan Dark burada sorguya çekildi; basımcılık ve lastik ürünler gibi gelişen sanayileriyle bir ticaret ve yönetim merkezidir; nüf. 76.793 (1982)
POITIERS ÇARPIŞMASI 1356; Yüz Yıl Savaşları'nda İngiltere'nin Fransa'ya karşı kazandığı zafer; bataklık araziye sıkışan Fransız şövalyeler Kara Prens Edward'ın komutasındaki İngiliz okçulara hedef oldular; Fransa Kralı II. Jean İngilizler'e tutsak düştü
ilgili madde Yüz yıl savaşları 19:226a
POKROVSKİ KATEDRALİ *bak.* **VASİLİ BLAJENNİ KATEDRALİ**
POKSVİRÜS *bak.* **ÇİÇEK VİRÜSÜ**
POLANSKI, ROMAN Polonyalı film yönetmeni, senaryo yazarı ve oyuncu, d. 1933; *Sudaki Bıçak* (1962) filmiyle dünya çapında ün kazandı; *Rosemary'nin Bebeği* (1968), *Çin Mahallesi* (1974) ve *Tess* (1979) öbür önemli filmleri arasındadır
ilgili madde Sinema 15:236b
POLARILMA *ya da* **Kutuplanma**
madde başlığı Polarılma 14:103a, görsel
ana madde Işık 8:253b
POLARİMETRE
ilgili madde Polarılma 14:104b
POLARIS *bak.* **DEMİRKAZIK**
POLARIS FÜZESİ karadan karaya ya da sualtından yüzeye fırlatılan güdümlü füze
ilgili maddeler
Denizaltı 5:150a
Güdümlü füzeler 7:250b, görsel
POLAROİD FİLM
ilgili madde Polarılma 14:103b
POLAROİD FOTOĞRAF MAKİNESİ
ilgili madde Fotoğraf makinesi 7:13b
POLATKAN, HASAN Türk siyaset adamı, 1915-61; 1946'da Demokrat Parti'den milletvekili seçilerek siyasete atıldı; 1950-55 ve 1956-60 arasında maliye bakanlığı yaptı; 27 Mayıs 1960'tan sonra Yassıada'da yargılanarak idam edildi; cenazesi 1990'da devlet töreniyle İstanbul'da yaptırılan anıtmezara taşındı
ilgili madde Menderes 12:147a
POLATLI Ankara'nın ilçesi; Haymana ve Cihanbeyli yaylaları güneyden ilçe topraklarına sokulur; başlıca ekonomik etkinlik tarım ve ticarettir; nüf. (1990): ilçe 99.965, kent 60.158
ilgili maddeler

Ankara 1:280b
Gordion 7:184b
Müzeler ve sanat galerileri 13:11b
POLDER özellikle denizden kazanılan alçak arazi; kıyı çizgisine paralel setler oluşturarak ve kapalı alanın suları boşaltılarak elde edilir; bu tür topraklarda tuz oranı çok yüksektir ve tarıma elverişli duruma gelmesi için tuzun iyice azaltılması gerekir; başlıca örnekleri Hollanda'da görülür
ilgili madde Akaçlama 1:99b
POLEN *bak.* **ÇİÇEKTOZU**
POLEZYA Beyaz Rusya'da ova
ilgili madde Beyaz Rusya 3:159a
POLHYMNİA *ya da* **Polymnia** Yunan mitolojisindeki dokuz Musa'dan biri; kutsal ilahilerin esin perisi
ilgili madde Musalar 12:316a
POLİANDRİ kadının birkaç kocası olduğu evlilik biçimi; Hindistan'daki Nayarlar arasında görülür; kocalar bazen kardeştir; bu evlilik toprağın ve sürünün aile içinde kalmasını sağlar
ilgili madde Aile 1:97a
POLİESTER *bak.* **POLYESTER**
POLİETİLEN *ya da* **Politen**
ilgili maddeler
Elektron 6:119a
Molekül 12:262a
Plastikler 14:95a
Reçine 14:206a
POLİGAMİ *ya da* **Çokeşlilik** aynı anda birden çok eşle evli olma; hem çokkarılılık (poligini), hem de çokkocalılık (poliandri) biçiminde görülür; eskiden çok yaygın olmakla birlikte günümüzde azalmaktadır
ilgili maddeler
Aile 1:97a
Evlilik 6:232b
POLİGRAF *bak.* **YALAN MAKİNESİ**
POLİİZOPREN
ilgili madde Kauçuk 10:103a
POLİKARPOV I-16 uçak
ilgili madde Havacılık tarihi 8:64b
POLİKLİNİK
ilgili madde Hastane 8:48b
POLİKLORODİFENİL difenil ve klorun tepkimesiyle hazırlanan, son derece kararlı, reçine ya da kristal yapısında organik bileşiklerin ortak adı; yağlayıcılarda, yapıştırıcılarda ve koruyucu yüzey kaplamalarında kullanılır; zehirlidir ve doğal yaşama zarar verir
ilgili madde Çevre kirliliği 4:284b
POLİKLOROPREN
ilgili madde Kauçuk 10:102b
POLİMER
madde başlığı Polimer 14:104b
ilgili maddeler
Kimya sanayisi 10:272a
Molekül 12:262a
Naylon 13:41a vd.
Plastikler 14:96a
Reçine 14:206a
•Monomer
POLİMER KİMYASI
ilgili madde Kimya 10:262b
POLİMERLEŞME benzer moleküllerin bir araya gelerek büyük moleküller oluşturması
ilgili maddeler
Polimer 14:104b
Tepkime 17:152b
POLİMORFİZM *ya da* **Çokbiçimlilik**
ilgili madde Katı 10:93b
POLİNEZYA Büyük Okyanus'ta adalar grubu; Hawaii, Tahiti, Tonga ve Samoa'yı kapsar; mercanadalardan, volkanik adalardan ve yükselmiş mercan resiflerinden oluşur; ekonomileri temel olarak geçimlik tarıma dayanır; nüf. 1.472.000 (1981 tah.)
ana madde Pasifik Adaları 14:21a
ilgili madde Polinezyalılar 14:105a vd.
POLİNEZYALILAR halk
madde başlığı Polinezyalılar 14:105a, görsel, harita
ilgili maddeler
Pasifik Adaları 14:20a
Tabu 16:290b vd.
POLİP tıp; içi boş ve mukoza katmanıyla döşeli bir organın duvarında büyüyen yumuşak ur; en çok burunda, idrar kesesinde ve bağırsakta gelişir; bazen kanar, bazen hiçbir belirti vermez; genellikle iyi huyludur, ama bazıları kanserleşme eğilimi gösterdiğinden ameliyatla alınarak biyopsi yapılması gerekir
POLİP zooloji; bazı deniz hayvanlarının bir yüzeye tutunarak yaşadıkları evrede biçimlenen gövde yapısı; bir ucuyla kayalara yapışır, serbest ucundaki dokunaçlarla da yakaladığı yiyecekleri ağzına götürür; denizşakayığı ve mercan polipleri bu vücut yapısının tipik örnekleridir
ilgili maddeler
Denizanası 5:154a, görsel
Kıyı canlıları 10:236b
Mercan resifi 12:150b
POLİPROPİLEN
ilgili maddeler
Halat ve halat yapımı 7:329b
Naylon: görsel 13:41
Plastikler 14:95b, görsel
POLİS Eski Yunan'da kent devleti; genellikle surlarla çevrili bir kentle çevresindeki kırsal alanı kapsardı, kentte bir kale (akropol), bir pazaryeri (agora) ve yönetim merkezi bulunurdu; Helenistik dönemde (İÖ 323-280) siyasal özgürlüklerin kısıtlanmasına karşın polislerin yerel konulardaki bağımsızlığı sürdü
POLİS güvenlik örgütü
madde başlığı Polis 14:107a
ilgili madde Suç 16:155b, 157a
•Dedektif; Parmak izi
POLİSAKARİT çok sayıda monosakaritten oluşan büyük moleküllü karbonhidrat; monosakarit birimleri aynı (homopolisakarit) ya da farklı (heteropolisakarit) olabilir; nişasta önemli bir homopolisakarittir
ilgili madde Karbonhidratlar 10:58b
POLİSİTEMİ
ilgili madde Kan 9:303b
POLİS KÖPEĞİ
ilgili madde Polis 14:108b, görsel
POLİSTİREN yapay organik bileşik; aromatik bir hidrokarbon olan stiren molekülünün 2.000-3.000 tanesinin uzun bir zincir biçiminde dizilmesiyle oluşur; ısıtıldığında yumuşar ve kolayca biçim alabilir; asitlerin, bazların ve birçok kimyasal maddenin etkilerine karşı dirençlidir; iyi bir elektrik yalıtkanıdır
ilgili madde Plastikler 14:95a
POLİTBÜRO SSCB
ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:17a
POLİTEN *bak.* **POLİETİLEN**
POLİTETRAFLÜOROETİLEN *ya da* **Teflon**
ilgili madde Flüor ve flüorür 6:319b
"POLİTİKA" Aristo'nun yapıtı
ilgili maddeler
Aristo 2:7b
Siyaset 15:288a
POLİTİKA yönetim *bak.* **SİYASET**
POLİÜRETAN yapay reçine
ilgili maddeler
Kimya sanayisi 10:272a
Plastikler 14:98a, 97b
Reçine 14:206a
Takma kol ve bacak 16:306b
POLİVİNİL KLORÜR *ya da* **PVC** plastik yapımında kullanılan yapay reçine
ilgili maddeler
Kablo 9:238b vd.
Kimya sanayisi 10:271b
Plastikler 14:95a, 97a, görsel
Polimer 14:105a
POLKA çok hareketli ve canlı Bohemya halk dansı; 2/4 zamanlı bir müzik eşliğinde yapılır; Fransa'da çok benimsenmiştir
ilgili madde Halk dansları 8:10b
POLLACK, SYDNEY ABD'li film yönetmeni, d. 1934; toplumsal konulara değindiği sürükleyici filmleriyle tanınır; *Atları da Vururlar* (1969), *Akbabanın Üç Günü* (1975), *Tootsie* (1982) ve *Benim Afrikam* (1985) en tanınmış filmleridir
ilgili madde Sinema 15:234a
POLLENDER, ALOYS Alman biyoloji bilgini, 1800-79; şarbon basilini bularak tanımlamıştır
ilgili madde Şarbon 16:241b
POLLIO, GAIUS ASINIUS Romalı tarihçi ve hatip, İÖ 76- İS 4; Roma'nın ilk halk kütüphanesini kurdu
ilgili madde Kütüphane 11:186a
POLLOCK, JACKSON ABD'li ressam, 1912-56; Soyut Dışavurumculuk akımının, özellikle Hareketli Soyut üslubun en önemli adlarından biridir; boyayı tuvale damlatarak, akıtarak ya da savurarak yapılan "damlatma resmi" geliştirmiştir
ilgili madde Dışavurumculuk 5:211b
•"Sonbahar Ritmi"
POLLUKS yıldız; İkizler takımyıldızında yer alan parlak bir yıldızdır
ilgili madde Takımyıldız 16:303b
"POLLYANNA" Eleanor Porter'ın çocuk romanı
•Porter
POLO
madde başlığı Polo 14:109a, görsel
POLO, MARCO *bak.* **MARKO POLO**
POLONEZ
ilgili madde Chopin 4:184a
POLONYA
madde başlığı Polonya 14:110a, görsel, harita
ilgili maddeler
Almanya 1:170a, 171b
Avrupa 2:180b vd.
Beyaz Rusya 3:158b
Birinci Dünya Savaşı 3:210b
Evlilik: köy düğünü: görsel 6:233
Genç Osman 7:125a
İkinci Dünya Savaşı 8:298a vd.
Karlofça Antlaşması 10:71a, 71b
Köprülü ailesi 11:61b vd.
Küçük Kaynarca Antlaşması 11:170b, 171a

Letonya 11:239b
Litvanya 11:26b
Prusya 14:152a, 152b
Slavlar 15:291b
•*kentler, örn.* Varşova; Wrocław

POLONYUM oksijen grubu elementleri•'nden; simgesi Po, atom numarası 84; adını Polonya'dan alan radyoaktif, gümüş rengi ya da siyah, az bulunan bir metaldir; en kararlı izotopu Po-210 (yarı ömrü 138 gün); uranyum cevherlerinde çok az miktarda bulunur; 1898'de keşfedilmiştir
ilgili madde Curie 4:215b

POL POT Kampuçya başbakanı, d.1925
ilgili madde Kampuçya 9:297a vd.

POLTAVA SAVAŞI 1709
ilgili madde Petro I 14:57b

"POL VE VİRJİNİ" Bernardin de Saint-Pierre'in romanı
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:41a

POLYBİOS Eski Yunanlı devlet adamı ve tarihçi, İÖ y. 201-y. 120; Scipio'nun yakın dostuydu; İÖ 146'da Kartaca'nın yıkılmasına tanık oldu; 40 kitaptan oluşan önemli bir tarih kitabı yazdı

POLYDEKTES Yunan mitolojisi
ilgili madde Perseus 14:51b

POLYESTER *ya da* **Poliester** organik bileşik; çok sayıda molekülün ester bağlarıyla, düz bir zincir biçiminde ya da çapraz olarak birleşmesiyle oluşur; genelikle birden çok hidroksil grubu içeren bir alkol ile birden çok karboksil grubu içeren bir organik asidin tepkimesiyle elde edilir; pek çok yapay reçinenin, lifin ve plastiklerin yapımında kullanılır
ilgili maddeler
Plastikler 14:97b
Reçine 14:206a

POLYMNİA *bak.* **POLHYMNİA**

POLYO *bak.* **ÇOCUK FELCİ**

POLYOMİYELİT *bak.* **ÇOCUK FELCİ**

POLYPHEMOS Yunan mitolojisinde Kikloplar'dan biri; Poseidon'un oğlu olan tek gözlü bir devdi; Odysseus'u kaçırdı
ilgili maddeler
Kikloplar 10:253a vd.
Odysseia 13:131b

POMAKLAR Bulgaristan'da yaşayan Müslüman halk; Bulgarca'ya yakın bir dil konuşurlar; bugünkü sayıları 120.000 kadardır; bir bölümü Türkiye'ye göç etmiştir
ilgili madde Trakya 17:280b

POMERANYALI ERİK İsveç, Danimarka ve Norveç kralı, y. 1381-1459
ilgili madde İsveç 9:132b

POMPA
madde başlığı Pompa 14:115b, görsel
•Hava pompası

POMPADOUR (MARKİZİ), JEANNE ANTOINETTE POISSON Fransız soylu kadın, 1721-64; 1744'ten sonra Kral XV. Louis'nin metresi; iç ve dış siyasette etkin bir rol oynadı; güzel sanatların, özellikle mimarlığın koruyucusuydu; Sèvres porselen fabrikasını kurdu

POMPALI AĞIZ MIZIKASI *ya da* **Kromatik ağız mızıkası**
ilgili madde Ağız mızıkası 1:80b, görsel

POMPANO tropik ve ılıman denizlerde yaşayan birkaç balık türünün ortak adı; yanlardan basık gövdeleri geniş bir yaprağı andırır; çoğu parlak gümüşsü renkli, 45 cm uzunluğunda ve 1 kg ağırlığındadır

POMPEI İtalya'da eskiçağ kenti
madde başlığı Pompei 14:118a, görsel
ilgili maddeler
Amfitiyatro 1:236a
Arkeoloji 2:19a
Forum 6:330b
Kent: görsel 10:169
Latince: görsel 11:212
Lav 11:215b
Resim sanatı 14:222b
Roma İmparatorluğu 14:266b
Yanardağ 19:84a

"POMPEI'NİN SON GÜNLERİ" Luigi Maggi'nin filmi
ilgili madde Sinema 15:230a

POMPEI SÜTUNU İskenderiye, Mısır
ilgili madde İskenderiye 9:91b

POMPEIUS *ya da* **Gnaeus Pompeius** Romalı devlet adamı, İÖ 106-48
madde başlığı Pompeius 14:119a, görsel
ilgili maddeler
Jül Sezar 9:227a vd.
Kilikya 10:255a
Roma İmparatorluğu 14:264b
Spartaküs 16:47b

POMPIDOU, GEORGES Fransa cumhurbaşkanı, 1911-74; 1944-46'da de Gaulle'ün özel kalem müdürüydü; 1969-74 arasında cumhurbaşkanlığı yaptı
ilgili madde Fransa 7:32b

POMPIDOU SANAT VE KÜLTÜR MERKEZİ Paris, Fransa
ilgili maddeler
Mimarlık 12:231b, görsel
Müzeler ve sanat galerileri 13:14a
Paris 13:333a, görsel

PONAPE Mikronezya Federe Devletleri'nde eyalet; volkanik kökenli Ponape Adası ile bir grup mercanadadan oluşur; zengin bitki örtüsünde mangrov bataklıkları ile yağmur ormanları geniş yer tutar; halkı hindistancevizi, ekmekağacı, kakao ve domuz yetiştirir, balıkçılık yapar; nüf. 24.788 (1985 tah.)

PONAPE ADASI Mikronezya; Büyük Okyanus'un batısında, Karolin Adaları arasında yer alır; Pasifik Adaları Vesayet Bölgesi'nin bir parçasıdır; çevresindeki birkaç mercanadayla birlikte Mikronezya Federe Devletleri'nin bir eyaletini oluşturur; çok zengin bir tropik bitki örtüsüyle kaplıdır; en çok kopra tarımı yapılır; nüf. 16.403 (1980)
ilgili madde Pasifik Adaları 14:20b

PONSETYA *bak.* **ATATÜRKÇİÇEĞİ**

PONTE DEI SOSPIRI Venedik'te köprü, İtalya
ilgili madde Venedik 18:313b

PONTE VECCHIO Floransa'da, Arno Irmağı üzerinde köprü; İtalya
ilgili madde Köprü: görsel 11:58

PONTIAC Kuzey Amerika Yerlileri'nden Ottavalar'ın reisi, y. 1720-69; Büyük Göller Yöresi'ndeki İngiliz egemenliğine karşı başlatılan ve Pontiac Savaşı (1763-64) olarak bilinen büyük Yerli direnişine önderlik etmiştir

PONTOS CEMİYETİ Karadeniz Bölgesi'ndeki eski Pontos yöresinde yaşayan Ortodoks Rumlar'ın bağımsız bir devlet kurmak amacıyla oluşturdukları dernek; 1904'te Merzifon'da kuruldu; çeşitli gizli örgütlerle işbirliği yaptı; Kurtuluş Savaşı sırasında silahlı baskınlara girişti; Ankara hükümeti olayları sert biçimde bastırdı; 1923'ten sonra Rumlar'ın Anadolu'yu terk etmeleri üzerine dağıldı
ilgili madde Trabzon 17:271a

PONTOS DEVLETİ *ya da* **Rum Pontos Devleti** *ya da* **Trabzon Rum İmparatorluğu** İÖ 3. yy
ilgili maddeler
Akkoyunlular 1:116b
Anadolu Selçuklu Devleti 1:252b
Kapadokya 10:10b
Trabzon 17:268b, 269a

PONY EXPRESS ABD'de 1860-61'de uygulanan atlı posta taşımacılığı hizmeti; telgraf sisteminin hizmete girmesiyle ortadan kalkmıştır
ilgili madde Posta hizmetleri 14:133b, görsel

PO OVASI İtalya
ilgili maddeler
İtalya 9:144a
Po Irmağı 14:103a

POPE, ALEXANDER İngiliz yazar, 1688-1744; Yeniklasikçilik akımının önde gelen şair ve yergi yazarıdır; Homeros'un yapıtlarının çevirileriyle de ünlüdür
ilgili maddeler
Epigram 6:163a
İngiliz edebiyatı 9:23a

POPLİN
ilgili madde Dokumacılık 5:286a

POP MÜZİK
madde başlığı Pop müzik 14:119b, görsel
ilgili maddeler
Konser 10:319b vd., görsel
Müzik 13:20a

POPOCATEPETL Meksika'da uyuyan yanardağ; yüksekliği 5.452 m; karla kaplı simetrik konisi büyük duman bulutları yayarsa da 1802'den beri püskürmemiştir
ilgili madde Meksika 12:130b

POPOV, ALEKSANDR STEPANOVİÇ Rus fizikçi, 1859-1906
ilgili madde Radyo 14:176a

POPOV, OLEG SSCB'li palyaço, d. 1930
ilgili madde Sirk 15:256b

POP SANAT bir sanat üslubu olarak işlenen halk kültürü; 1950'lerin sonlarında Soyut Dışavurumculuk akımına ve "aydın sanatı"na tepki olarak doğdu; imgelerini televizyondan, dergi ve afişlerden alan bu akım, 20. yy'ın ileri teknolojisinin ve kitlesel iletişim araçlarının bir ürünüdür; ünlü temsicileri arasında Andy Warhol ile David Hockney sayılabilir
ilgili maddeler
Grafik sanatlar 7:223a
İç mimarlık 8:283a
Resim sanatı 14:234a

POQUELIN, JEAN BAPTISTE *bak.* **MOLİERE**

PORNOGRAFİ *ya da* **Porno** cinsel istek uyandırmak amacıyla üretilmiş resim, film, kitap vb. gereçler; toplumu yozlaştırıcı etkisini önlemek amacıyla çoğu zaman denetim ve baskı altında tutulur

POROS Hindistan kralı, ö. İÖ 4. yy; topraklarını savunmak için Büyük İskender'le savaştı
ilgili madde Büyük İskender 4:87b

PORSELEN
ana madde Çanak çömlek 4:240a, görsel

zar, 1848-1918
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:209b
PRADO MÜZESİ Madrid, İspanya
ilgili maddeler
Madrid 11:318b
Müzeler ve sanat galerileri 13:14b, görsel
PRAETOR Roma İmparatorluğu'nda hukuk davalarına bakan ve konsüllerin yokluğunda geniş yetkiler tanınan adalet görevlisi
ilgili madde Jül Sezar 9:227a
PRAG Çekoslovakya
madde başlığı Prag 14:139a, görsel
ilgili maddeler
Bohemya 3:267b
Çekoslovakya 4:276a
Stadyum 16:131a
PRAG ANTLAŞMASI 1635
ilgili madde Otuz Yıl Savaşları 13:253b
PRAKSİTELES Eski Yunanlı heykeltıraş, ü. İÖ y. 370-330
madde başlığı Praksiteles 14:140a
ilgili maddeler
Dünyanın Yedi Harikası 6:16a
Heykel 8:142a
PRASEODİM lantanitler• grubundan element; simgesi Pr, atom numarası 59, bağıl atom kütlesi 140,91; yumuşak, sünek ve dövülgen bir metaldir; alaşımlarda, ayrıca cam ve seramik eşyayı renklendirmekte kullanılır; 1885'te keşfedilmiştir
PRASLIN ADASI Seyşeller
ilgili madde Seyşeller 15:161b
"PRATİK AKLIN ELEŞTİRİSİ" Kant'ın yapıtı
ilgili madde Kant 9:332b
PRATİSYEN DOKTOR
ilgili madde Tıp 17:185b
PREKAMBRİYEN ZAMAN jeolojide, yerkabuğunun oluşmasından Kambriyen Dönem'in başlangıcına kadar geçen zaman; 4,6 milyar yıl öncesinden 570 milyon yıl öncesine kadar uzanır; Dünya'nın jeolojik tarihinin sekizde yedisini oluşturur; henüz kıtalar ortaya çıkmamıştı; hemen her yeri kaplayan denizlerde birkaç küçük volkanik ada bulunuyordu; bu döneme ait bakteri ve suyosunu fosilleri 3,5-3,2 milyar yıl öncesinden kalmadır ve bilinen ilk yaşam biçimleridir
ana madde Jeoloji 9:204b
ilgili madde Tarihöncesi yaşam 17:48b
PRELÜD bir sahne oyununun, bir operanın ya da bir ayinin başlamasından önce seslendirilen, kısa ve genellikle basit yapılı müzik parçası; 19. yy'da özellikle Chopin ve Debussy'nin öncülüğünde bağımsız bir beste niteliğini kazandı
PREMATÜRE *bak.* **ERKEN DOĞUM**
PREMÇAND Hintli yazar, 1880-1936
ilgili madde Hint edebiyatı 8:178a
PRENS ADALARI *ya da* **Kızıl Adalar** Marmara Denizi
madde başlığı Prens Adaları 14:140b, görsel
PRENS EDWARD ADASI Kanada'nın eyaleti; doğuda, St. Lawrence Körfezi'nin güney kesiminde; y.öl. 5.660 km^2, merkezi Charlottetown; ; nüf. 130.400 (1990 tah.)
ilgili madde Kanada 9:308a
"PRENSES DE CLÈVES" La Fayette'in romanı
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:40a
"PRENSES MARGARITA" Velazquez'in tablosu
ilgili madde Velazquez: görsel 18:312
"PRENS İGOR" Borodin'in operası
ilgili maddeler
Opera 13:190b
Rus Beşleri 14:298b
PRENS SEBAHADDİN Osmanlı düşün ve siyaset adamı, 1878-1948; Osmanlı Devleti'nin, bireyi geliştirecek bir toplumsal yapı değişikliği ve özel girişimciliği destekleyen bir iktisat politikasıyla çökmekten kurtulabileceğini savundu; Paris'te Jön Türkler'in etkinliklerine katıldı; İttihat ve Terakki ile anlaşmazlığa düştü; II. Meşrutiyet döneminde de uzun süre Avrupa'da yaşamak zorunda kaldı; hanedan üyesi olduğundan, Cumhuriyet'in ilanından sonra yurda girişi yasaklandı; düşüncelerini, *Türkiye Nasıl Kurtarılabilir* (1965) adlı yapıtında toplamıştır
ilgili madde İttihat ve Terakki Cemiyeti 9:152b
PRES
ilgili maddeler
Fabrika 6:248a
Şarap 16:240b
Yün: görsel 19:216
•Dövme presi; Hidrolik pres
PRESBİTERYEN KİLİSELER Hıristiyanlık
ana madde Protestan Kilisesi 14:150a, 148b
ilgili madde İskoçya 9:95b
PRESLEY, ELVIS ABD'li *rock'n'roll* müzikcisi, 1935-77; *rock'n'roll* kralı olarak tanınır; aşk ve başkaldırı şarkılarıyla 1950'lerde Amerikan gençliğinin "ilahı" oldu
ilgili madde Pop müzik 14:120b vd., görsel
PRESS, TAMARA SSCB'li kadın atlet, d. 1937; 1960 Olimpiyatları'nda gülle atmada, 1964 Olimpiyatlar'ında hem gülle, hem disk atmada altın madalya aldı; bu dallarda altı kez rekor kırdı
PRETORIA Güney Afrika
madde başlığı Pretoria 14:142a, görsel
ilgili maddeler
Cape Town 4:127b
Güney Afrika 7:281a
PRÉVERT, JACQUES Fransız şair, 1900-77; toplumsal umut ve aşk baladlarıyla tanındı; gerçeküstücü şiir üslubuna dayanarak eski sözlü şiir geleneğini yeniden canlandırdı; 1930-1940'larda yazdığı senaryolarla da ün kazandı
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:45a
PREVEZE DENİZ SAVAŞI 1538
madde başlığı Preveze Deniz Savaşı 14:142b, görsel
ilgili maddeler
Barbaros Hayreddin Paşa 3:42b
Deniz savaşları 5:172a
Turgut Reis 17:330a
PRİAMOS Yunan mitolojisinde, Truva'nın son kralı; Laomedon'un oğluydu; birçok kızı ve 50 oğlu oldu; Hektor ve Paris de onun oğullarıdır; Truva ele geçirildiği sırada Aşil'in oğlu Neoptolemos tarafından öldürüldü
ilgili maddeler
Truva 17:302b
Truva Savaşı 17:304a vd.
PRIBILOF ADALARI Alaska, ABD; Bering Denizi'nde; Aleutlar'ın yurdu olan adalara ilk kez 1786'da Ruslar ayak bastı; 1867'de Alaska'yla birlikte satın alınarak ABD'ye geçen adalar fokların üreme bölgesidir; yılda 60.000 kadar fok avlanır
PRİENE Aydın'ın Söke ilçesinde eskiçağ kenti; İÖ 1000'lerde kuruldu, varlığını İS 12. yy'a kadar sürdürdü; İyonya'nın en önemli kentlerindendi; bir surla çevrili kent, antik kent planlamacılığının günümüze ulaşmış en iyi örneklerindendir; en eski yapı İyon düzeninde yapılmış Athena Tapınağı'dır
ilgili maddeler
Aydın 2:225b
İyonya 9:159a
Lidya 11:248b, 249a
PRIESTLEY, JOSEPH İngiliz bilim adamı, 1733-1804
madde başlığı Priestley 14:144a, görsel
ilgili maddeler
Amonyak 1:238b
Hava 8:57a
Oksijen 13:138a
PRİM
ilgili maddeler
Emeklilik 6:142b
Sağlık ve sağlık hizmetleri 15:10a
Sigorta 15:202a
PRİMATLAR insanı, maymunları, insansımaymunları, makileri, lorisleri ve cadımakileri içeren memeliler takımı; iyi görme yetenekleri, kavrayıcı el ve ayakları, tırnaklarının pençe biçiminde değil yassılaşmış, beyinlerinin görece büyük olması ve yavruların doğumdan sonra uzun süre anaya bağımlı kalması gibi özellikleriyle ayırt edilirler
ilgili maddeler
İnsanın kökeni 9:55a, 55b
Memeliler 12:141a
•Cadımaki; İnsansımaymun; Loris; Maki; Maymun
PRIMO DE RIVERA, MIGUEL İspanya diktatörü, 1870-1930
ilgili madde İspanya 9:105b
PRİNA
ilgili madde Zeytin 19:251b
PRINCIPE ADASI São Tomé ve Principe
ana madde São Tomé ve Principe 15:56b
PRİNTER *bak.* **YAZICI**
PRİPET BATAKLIKLARI SSCB; Beyaz Rusya'nın güneyinden Ukrayna'nın kuzeyine kadar yayılır ve Avrupa kıtasının en büyük bataklığıdır; bölgenin üçte birini kaplayan ormanlarda kerestecilik gelişmiştir; 1970-1980'lerde bataklıkların büyük bölümü kurutularak tarıma açılmıştır
ilgili maddeler
Beyaz Rusya 3:159a
Toprak kazanımı 17:252a
PRİZMA geometride, tabanları birbirine eş ve paralel iki çokgenden, yan yüzleri ise bir eksene paralel düzlemlerden oluşan geometrik şekil; optikte, ışığı yansıtmak ve tayf elde etmek için kullanılan, camdan ya da başka bir saydam maddeden yapılmış prizma biçiminde cisim
ilgili maddeler
Işık 8:252b
Mercek 12:154a vd.
Tayf 17:90a, 90b, görsel
Yansıma ve kırılma 19:95a

hidrojen, karbon ve azottan oluşan renksiz, uçucu sıvı; çok güçlü bir zehirdir
ilgili maddeler
Asit 2:61a
Badem 2:261b
Zehir ve zehirlenme 19:245b

PRUSYA Avrupa'da tarihi bölge
madde başlığı Prusya 14:152a
ilgili maddeler
Almanya 1:169a vd.
Birinci Dünya Savaşı 3:206a
Bismarck 3:229a vd.
Fransa 7:30b
Fransa-Prusya Savaşı 7:32b vd.
Fransız Devrimi 7:35b
İkinci Dünya Savaşı 8:308a
Napolyon Savaşları 13:35b vd.
Polonya 14:113b
Waterloo Savaşı 19:47a vd.
Yedi Yıl Savaşı 19:133a

PRUT SAVAŞI 19-21 Temmuz 1711; Osmanlı Devleti ile Rusya arasında, Prut Irmağı kıyısında yapılan savaş, Osmanlılar'a sığınan İsveç Kralı Demirbaş Şarl'ın (Karl XII) kışkırtmasıyla çıktı; Baltacı Mehmed Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu önceleri Ruslar'a üstünlük sağladı; ama Yeniçeriler'in şiddetli top ateşi karşısında birden bozguna uğraması üzerine Baltacı Mehmed Paşa barış istemek zorunda kaldı; 21 Temmuz'da yapılan Prut Antlaşması Osmanlılar'a bazı kazançlar sağladı
ilgili madde Karlofça Antlaşması 10:71b

PRUVA DİREĞİ
ilgili madde Gemi ve gemi yapımı 7:116b, görsel

PRYTANEİON Eski Yunan kent devletlerinde yönetim sarayı
ilgili madde Efes 6:52a

PSALTERİON telli eskiçağ çalgısı; zither ailesindendir; bağırsak, at kılı ya da metalden yapılan telleri bir ses tablasının üzerine gerilirdi; teller parmakla çekilerek ya da bir mızrapla vurarak çalınırdı; Yakındoğu kökenli olan bu çalgı Avrupa'ya 12. yy'da girdi
ilgili madde Arp 2:37a vd.

PSİKANALİZ ruhsal bozuklukların tedavisinde uygulanan psikiyatri yöntemi; ilk kez Sigmund Freud'un öne sürdüğü psikanaliz kuramlarına dayanır; bu kuramların temeli, yaşanan ve acı verdiği için bilinçdışına itilen olayların ya da bastırılmış bunaltıların bilinç düzeyine çıkarılmasıdır; bunu sağlamak için serbest çağrışım gibi çeşitli yöntemlere başvurulur
ilgili maddeler
Freud 7:49b, 50b
Hipnotizma 8:182b
Jung 9:226a
Psikoloji 14:156b
Ruh hastalıkları 14:296a
•Psikiyatri

PSİKİYATRİ
madde başlığı Psikiyatri 14:153a
ilgili maddeler
Jung 9:225b
Ruh hastalıkları 14:295b
•Psikanaliz

PSİKODİNAMİK PSİKİYATRİ
ilgili madde Psikiyatri 14:154a

PSİKOLOJİ
madde başlığı Psikoloji 14:154b

PSİKOTERAPİ *ya da* **Ruhsal tedavi** ruhsal ya da duygusal bozuklukların tedavisi; bir psikoterapi uzmanı, hastalarla tek tek ya da grup halinde ilişki kurarak ruhsal bozukluk belirtilerinin üstesinden gelmekte onlara yardımcı olur; başlıca yöntemler öğüt, telkin, ikna ve hipnozdur
ilgili maddeler
İlaç bağımlılığı 8:321a vd.
Psikiyatri 14:154a
Ruh hastalıkları 14:296a

PSİKOZ en ağır ruh hastalıklarını içeren grup; kişide gerçeklik duygusunun çarpılması ve kişilik bozukluklarının ortaya çıkmasıyla ayırt edilir; en sık görülen örneği şizofrenidir
ilgili maddeler
Psikiyatri 14:153a
Ruh hastalıkları 14:295b vd.

PSİLORİTİS *bak.* **İDA DAĞI**

PSİTTAKOZ kümes ve kafes kuşlarından insana da bulaşabilen mikrobik hastalık
ilgili madde Antibiyotikler 1:292b

PSYKHE Yunan mitolojisi
madde başlığı Eros ile Psykhe 6:173a

PTERANODON soyu tükenmiş uçan sürüngen
ilgili madde Dinozor: görsel 5:237

PTERİDOLOJİ
ilgili madde Botanik 3:307b

PTEROSAURUS
ilgili maddeler
Evrim: görsel 6:240
Tarihöncesi yaşam 17:50b

PTOLEMAİOS, KLAUDİOS *bak.* **BATLAMYUS**

PTOLEMAİOS I *ya da* **Ptolemaios Soter** Mısır firavunu, İÖ y. 364-y. 282; Büyük İskender'in komutanlarından ve Ptolemaios hanedanınının kurucusu
ilgili maddeler
Eski Mısır 6:189a
Ptolemaios II 14:157b

PTOLEMAİOS II *ya da* **Ptolemaios Philadelphos** Mısır firavunu, İÖ 308-246
madde başlığı Ptolemaios II 14:157b, görsel
ilgili maddeler
Amman 1:237b
İskenderiye 9:91a
Yunanca 19:205b

PTOLEMAİOS XII Mısır firavunu, İÖ y. 112-51; hk. d. İÖ 80-51
ilgili madde Kleopatra 10:286b

PTOLEMAİOS XIII Mısır firavunu, İÖ 63-47; hk. d. İÖ 51-47
ilgili madde Kleopatra 10:286a

PTOLEMAİOS PHİLADELPHOS *bak.* **PTOLEMAİOS II**

PTOLEMAİOS SOTER *bak.* **PTOLEMAİOS I**

PTT *bak.* **POSTA TELGRAF VE TELEFON İŞLETMESİ**

PUANTER kısa tüylü av köpeği soyu; özellikle kuş avında kullanılır
ilgili madde Köpek 11:49b, görsel

PUB İngiliz birahanesi
ilgili maddeler
Bira ve bıracılık: görsel 3:202
Lokanta 11:273a

PUBLIUS OVIDIUS NASO *bak.* **OVIDIUS**

PUCCINI, GIACOMO İtalyan besteci, 1858-1924
madde başlığı Puccini 14:158a, görsel
ilgili madde Opera 13:190a

PUDLAJ demir üretme yöntemi
ilgili madde Demir ve çelik 5:132a

PUDU diken gibi çok küçük boynuzları olan, narin yapılı Güney Amerika geyiği
ilgili madde Geyik 7:140b

PUEBLOLAR *ya da* **Anasaziler** Kuzey Amerika Yerlileri; Hopiler ile Zuniler'i de kapsar; Arizona ve New Mexico'da, pueblo denen birbirine yakın köylerde yerleşik bir yaşam sürer, çiftçilik, sepetçilik ve çömlekçilik yaparlar; karmaşık dinsel törenleri ve danslarıyla ilgi çeken kültürlerini korumuşlardır
ilgili maddeler
Amerika Yerlileri 1:232b vd., görsel
Boşanma 3:306a

PUERTA DEL SOL Madrid'de anıtsal kapı, İspanya
ilgili madde Madrid 11:318b

PUFLA ÖRDEĞİ özellikle kuzey denizlerinde yaşayan tıknaz gövdeli ördek; gagasının üstünde belirgin bir tümsek vardır; erkeğin tüyleri canlı renklerle bezeli, dişinınkiler benekli kahverengidir; yuvalarının içini göğüslerinden kopardıkları tüylerle döşerler; bu yumuşak tüyler özellikle yastık ve yatak yapımında çok değerlidir
ilgili madde Ördek 13:276b

PUGAÇOV, YEMELYAN İVANOVİÇ Rus ayaklanmacı, y. 1742-75; Rusya'da 1773'te başlayan ve serfliğin kaldırılmasını isteyen köylülerin desteğini kazanarak büyüyen köylü ayaklanmasının önderi; Eylül 1774'te Çarlık ordusuna yenildi ve Moskova'ya getirilerek idam edildi
ilgili maddeler
İsyan 9:137b
Katerina 10:92b
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:19a

PUHU *ya da* **Puhukuşu** uzunlukları y. 75 cm'yi bulan, 12 iri baykuş türünün ortak adı; kulak püskülleri ve iri turuncu gözleri vardır; Avrupa, Asya ve Kuzey Amerika'nın yerleşimden uzak bölgelerinde yaşar, kemiriciler, tavşanlar ve kuşlarla beslenirler
ilgili madde Baykuş 3:89a, görsel

PUL zooloji; bazı hayvanların gövdesini örten küçük yassı levhacıklardan her biri; pullar, dış etkenlere ve yırtıcı hayvanlara karşı koruyucu bir örtü oluşturur; balıkların pulları kemik yapısındadır; sürüngenlerin gövdelerindeki ve kuşların bacaklarındaki pullar ise bir üstderi katmanından türemiştir ve boynuzsu bir maddedir
ana madde Balık 2:313a
ilgili maddeler
Balıkçılık 2:320a
Kıl 10:204a

PUL posta işletmeciliği
madde başlığı Pul ve pulculuk 14:159b, görsel
ilgili maddeler
Mürekkep 12:333a
Posta hizmetleri 14:133a vd.
Siyah Amerikalılar: görsel 15:270

PUL ALBÜMÜ
ilgili madde Pul ve pulculuk 8:161a

PULCULUK *ya da* **Filateli**
madde başlığı Pul ve pulculuk 14:159a

PULITZER, JOSEPH ABD'li gazete yayımcısı, 1847-1911
madde başlığı Pulitzer 14:159a, görsel

Q

ilgili madde Bilgisayar 3:185a
RAMA Tayland'ı 1782'den bu yana yöneten Çakri hanedanı krallarına verilen ad; önemli kralları arasında Rama I, Rama IV, Rama V sayılabilir; son kral Rama IX simgesel bir devlet başkanıdır
ilgili madde Tayland 17:95a vd.
RAMAPITHECUS
ilgili madde İnsanın kökeni 9:56b
RAMAZAN hicri takvimin dokuzuncu ayı; kutsal sayılan üç ayların (recep, şaban, ramazan) sonuncusu ve Müslümanlar'ın oruç• ayıdır; 30 gün çeker
RAMAZAN BAYRAMI *ya da* **Şeker Bayramı**
ilgili madde Bayramlar ve kutsal günler 3:103b
RAMAZANOĞULLARI 1352-1608 arasında hüküm sürmüş Türk beyliği
ilgili maddeler
Adana 1:28a
Kilikya 10:255b
RAMBERT, MARIE Polonyalı kadın bale yönetmeni, 1888-1982; Diaghilev'in Rus Baleleri'nde öğretmen olarak çalıştı; 1935'te de Rambert Balesi'ni kurdu; genç İngiliz koreograf ve dansçılarını etkilemiştir
ilgili madde Bale 2:304a
RAMBLAS BULVARI Barselona, İspanya
ilgili madde Barselona 3:4b
RAMEAU, JEAN-PHILIPPE Geç Barok dönem Fransız bestecisi, 1683-1764; günümüzde en çok klavsen müziği ile tanınmasına karşılık, yaşadığı dönemde müzik kuramcısı ve opera bestecisi olarak da ünlüydü
ilgili maddeler
Armoni 2:34a
Müzik 13:18a
RAMİ
ilgili madde Lif 11:252a
RAMOS, GRACILIANO Brezilyalı yazar, 1882-1953
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:212a
RAMPA *ya da* **Kalkış pisti** uçakların, roket ve güdümlü füzelerin hızla fırlayarak ivme kazanması için özel olarak düzenlenmiş eğik düzlem; I. Dünya Savaşı yıllarında fırlatma rampası olarak beton pistler kullanılıyordu; bugünkü karadan karaya ya da havaya güdümlü füzelerin çoğu, tankların üzerine yerleştirilmiş seyyar rampalarla fırlatılır
RAMSAY, SIR WILLIAM İskoçyalı kimyacı, 1852-1916; soy gazları keşfetti; 1904'te Nobel Kimya Ödülü'nü aldı
ilgili maddeler
Helyum 8:123b
Neon 13:53a
RAMSES II firavun, İÖ 1304-1237
madde başlığı Ramses II 14:200a, görsel
ilgili maddeler
Abu Simbel 1:20b
Hititler 8:187b
Kara kuvvetleri 10:3b
Tapınak 17:7a
Yahudiler ve Musevilik 19:72b
RAMSES III firavun, ö. İÖ 1166; Teb kentinde Amon Tapınağı'nı yaptırdı
ilgili madde Eski Mısır 6:188b
RAN, NÂZIM HİKMET *bak.* **NÂZIM HİKMET**
RANCE IRMAĞI Bretanya, Fransa; üzerinde gelgit enerjisi santralı vardır
ilgili maddeler
Fransa 7:25b
Su enerjisi 16:167b
RAND *bak.* **WITWATERSRAND**
RANGER uzay aracı
ilgili maddeler
Ay 2:214a
Uzay araştırmaları 18:246b
RANGUN Birmanya
madde başlığı Rangun 14:201a
ilgili maddeler
Birmanya 3:220a vd., görsel
İkinci Dünya Savaşı 8:304a
Tapınak 17:8b
RANGUN IRMAĞI Birmanya
ilgili madde Rangun 14:201a
RANT iktisatta, milli gelirin toprak ve mülk sahiplerine ödenen bölümü; mal sahibinin toprak, bina ya da başka mülklerini kiralaması karşılığında elde ettiği gelir
ilgili madde Ekonomi 6:91a
RAP müzik
ilgili madde Pop müzik 14:124a
"RAPUNZEL" Grimm Kardeşler'in masal kitabı
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:13a
Grimm Kardeşler 7:232b
RAROTONGA ADASI Cook Adaları'nın en büyüğü
ilgili maddeler
Maoriler 12:56b
Pasifik Adaları 14:21b
RASATHANE *bak.* **GÖZLEMEVİ**
RASGELE ERİŞİMLİ BELLEK *bak.* **RAM**
RASGELE ÖRNEKLEM
ilgili maddeler
İstatistik 9:125b
Kamuoyu araştırması 9:298b
RASHİ *ya da* **Rabbi Şlomo Yitshaki** Yahudi bilgin, 1040-1105
ilgili madde İbrani edebiyatı 8:265b
RASPUTİN Rus papaz, y. 1872-1916
madde başlığı Rasputin 14:202a, görsel
RAS ŞAMRA *bak.* **UGARİT**
RASTAFARİCİLER Jamaika'da Etiyopya'nın eski imparatoru I. Haile Selasiye'ye tahta çıkmadan önceki Ras (Prens) Tafari adıyla tapınılmasından kaynaklanan hareket; Siyahlar'ın günahları yüzünden beyazların iktidarına boyun eğmek zorunda bırakılarak cezalandırılan gerçek Yahudiler olduğuna, ama sonunda gerçek yurtları Afrika'ya döneceklerine inanırlar
RASTIK bitki hastalığı *bak.* **SÜRME**
RASYONALİZM *ya da* **Akılcılık** *ya da* **Usçuluk**
madde başlığı Rasyonalizm 14:202b
RASYONEL SAYI
ilgili madde Ondalık sayılar 13:183b
RAŞİTİZM bebeklerde ve çocuklarda, D vitamini eksikliğinden kaynaklanan hastalık; belirtileri kafatası kemiklerinin yumuşaması, daha ileri aşamalarda bacakların çarpıklaşması ve kemiklerin eğilmesidir; beslenme rejimine yüksek dozda D vitamini eklenmesi hastalığın ilerlemesini durdurur
ilgili madde Vitamin 19:22b
"RAŞOMON" Kurosava'nın filmi
ilgili madde Sinema 15:237b, görsel
RAUF BEY *bak.* **ORBAY, RAUF**
RAUF YEKTA Türk müzikbilimci, 1871-1935; Darülelhan'da Türk müziği kuramı ve tarihi dersleri verdi; Türk müziği ses sistemini akustik açısından ilk kez açıklamaya çalıştı; Türk müziğinin batı notasıyla yazılması için özel bir yazım sistemi geliştirdi; birçok yapıtın doğru biçimde notalarını yayımladı
ilgili madde Türk müziği 18:121b, görsel
RAVALPİNDİ Pakistan'da kent; başkent İslamabat'ın 14 km güneybatısında yer alır; önemli bir ticaret ve sanayi merkezidir; eskiden ülkenin başkentiydi; nüf. 794.843 (1981)
RAVEL, MAURICE Fransız besteci, 1875-1937
madde başlığı Ravel 14:203b, görsel
ilgili madde Müzik 13:19b
RAVENNA İtalya'da kent; ülkenin kuzeydoğusunda, Adriya Denizi'nden y. 5 km içeride yer alır; İS 5. yy'da Batı Roma İmparatorluğu'nun ve daha sonra bölgede kurulan krallıkların başkentiydi; günümüzde bir tarım ve sanayi kenti olan Ravenna'da birçok tarihi yapı vardır; nüf. 136.016 (1987 tah.)
ilgili maddeler
Delta 5:115a
Mozaik 12:294b
Teodorico 17:150b
RAVENT kuzukulağıgiller familyasından, özellikle Asya'da yetişen bitki; uzun yaprakları, beyaz, küme biçiminde açan çiçekleri ve üçgen biçiminde kanatlı meyveleri vardır; yaprak sapları sebze olarak yenir; içerdiği kimyasal maddeler nedeniyle tıpta kullanılır
ilgili madde Asit 2:61a
RAVİ ŞANKAR *bak.* **ŞANKAR, RAVİ**
RAVİYOLİ
ilgili madde Makarna 12:10b
RAWLINGS, JERRY JOHN Gana devlet başkanı, d. 1947; 1981'de darbe yaparak yönetimi ele geçirdi
ilgili madde Gana 7:71a
RAY
ana madde Demiryolu ve tren 5:132b vd.
RAY, JOHN İngiliz doğa bilimci, 1627-1705; taksonomiye önemli katkılarda bulunmuş ve sınıflandırmada temel birimin tür olduğunu ortaya koymuştur
ilgili madde Biyoloji 3:245a
RAY, MAN ABD'li sanatçı, 1890-1976; fotoğrafçı, ressam ve film yapımcısı; fotoğraf alanındaki teknik yenilikleriyle tanınır; Marcel Duchamp ile birlikte New York Dada grubunu oluşturdu ve "hazır nesneler"• üretti; 1921'de Paris'e yerleşti ve Gerçeküstücüler'le birlikte çalıştı
RAY, SATYACİT Hintli film yönetmeni, d. 1922; yapıtlarında geleneksel Bengal edebiyatıyla görsel sanatlarını çağdaş bir anlayışla ele aldı; *Pather Pançali* (1955) gibi filmleriyle birçok uluslararası film şenliğinde ödüller kazanmıştır
ilgili madde Sinema 15:237a
RAYBA
ilgili madde Takım tezgâhları 16:298b
RAYLEIGH (3. BARONU), JOHN WILLIAM STRUTT İngiliz matematikçi ve fizikçi, 1842-1919; akustik kuramı üzerinde çalıştı; gazların yoğunluklarının belirlenmesiyle ilgilendi; 1894'te Sir William Ramsey'le bir-

REGL *bak.* **ÂDET GÖRME**
REGULUS Aslan takımyıldızının en parlak yıldızı
ilgili madde Takımyıldız 16:303b
REGÜLATÖR bağlı olduğu hareket kaynağının hızını, hareketini ve başka işlevlerini denetleyen ve sınırlayan otomatik aygıt
ilgili madde Buhar makinesi 4:49a, görsel
REHABİLİTASYON
ilgili maddeler
Sağlık ve sağlık hizmetleri 15:9b
Spor kazaları 16:128b
REHOBOAM Yahuda kralı, hk. d. İÖ 933-917; Hz. Süleyman'ın oğlu
ilgili madde Süleyman, Hz. 16:197b
REICHENBACH ÇAĞLAYANI İsviçre
ilgili madde Çağlayan 4:223b
REICHSTAG Almanya'nın eski yasama organı
ilgili madde Almanya 1:171a
REIMS Fransa'da kent; Champagne-Ardenne bölgesinde, Marne ilinde; Fransa krallarından çoğu bu kentin katedralinde kutsanarak taç giydi; büyük bir bağcılık yöresinin şampanya üretim merkezi, iç liman ve sanayi kentidir; II. Dünya Savaşı'nın sonunda Almanya'nın teslim belgesi 1945'te bu kentte imzalandı; nüf. 176.419 (1982)
ilgili madde Havacılık tarihi: görsel 8:62
REIMS KATEDRALİ Fransa
ilgili maddeler
Heykel 8:143a
Kilise ve katedral 10:258a, görsel
Mimarlık 12:228a
REINHARDT, DJANGO Basklı gitarcı, 1910-53; Avrupa'nın ilk önemli caz gitarcılarından; bir Çingene ailesinin çocuğuydu; bir çeri yangınında iki parmağını yitirmesine karşın doğaçlama gitar sololarında kusursuz bir yoruma ulaştı; 1934-39 Hot Club de France caz topluluğunun Stephane Grappelli ile ortak şefiydi
ilgili madde Caz 4:139a
REINHARDT, MAX Avusturyalı tiyatro yönetmeni, 1873-1943; yaratıcı bir yönetmen olarak uluslararası ün kazandı; 1920'de Salzburg Festivali'nin yeniden başlamasında önemli rol oynadı; 1938'de ABD'ye yerleşti
REİSÜLKÜTTAB Osmanlı Devleti'nde Divan-ı Hümayun kalemlerinin amiri; divana gelen ve divandan çıkan bütün yazıları denetler, düzeltir ve işlemlerini tamamlardı; devlet yazışmalarını en iyi bilen kişi olduğundan 17. yy sonunda önemi arttı ve dışişlerinin yönetimi reisülküttaba verildi; 1836'da Umur-ı Hariciye Nezareti'nin (Dışişleri Bakanlığı) kurulmasıyla ortadan kalktı
ilgili madde Divan 5:248b
REITH, JOHN İngiliz iş adamı ve BBC'nin yöneticisi, 1889-1971
ilgili madde Radyo ve televizyon yayınları 14:192a
REJANS İstanbul'da lokanta
ilgili madde Lokanta 11:275a
REJİ İDARESİ Osmanlı Devleti'nde tütün ekimini denetleyen ve tekel olarak işleyen kuruluş; devletin dış borçlarına karşılık gösterilen gelir kaynaklarından tütünün denetimini ele alabilmek için 1884'te kuruldu; her yıl Osmanlı maliyesine belirli bir miktar ödendikten sonra geri kalan kârı Düyun-ı Umumiye ile Osmanlı maliyesi arasında paylaştırılırdı; 1913'te altı fabrikası olan idare 1929'a kadar varlığını sürdürdü
ilgili maddeler
Grev 7:230b
Türkiye 18:58a
REJİ ODASI *bak.* **YÖNETİM ODASI**
REKABET iktisatta, benzer malların pazar şansını artırmak için üreticilerin ya da satıcıların giriştikleri yarış
ilgili maddeler
Ekonomi 6:91b
Kapitalizm 10:13a
Smith 15:293a
REKLAM
ana madde Reklamcılık 14:208b vd.
ilgili maddeler
Dergi 5:187b
Gazete ve gazetecilik 7:87a vd.
Kozmetik 11:33a
Radyo ve televizyon yayınları 14:191a
Ticari marka 17:195a
REKLAM AJANSI
ana madde Reklamcılık 14:210a
REKLAMCILIK
madde başlığı Reklamcılık 14:208b, görsel
ilgili maddeler
Grafik sanatlar 7:220b, 223a
Psikoloji 14:157a
REKLAM MÜZİĞİ *bak.* **CINGIL**
REKLAM PANOSU
ilgili maddeler
Grafik sanatlar 7:224b
Pekin: görsel 14:38
Reklamcılık 14:208b
REKTUM *bak.* **GÖDENBAĞIRSAĞI**
REMARQUE, ERICH MARIA Alman romancı, 1898-1970; I. Dünya Savaşı'nı anlatan ünlü romanı *Batı Cephesinde Yeni Bir Şey Yok* (1929) ile tanınır; kitapları 1933'te Naziler tarafından yasaklandı; 1939'da ABD'ye yerleşti
ilgili madde Alman edebiyatı 1:163a
REMBRANDT Hollandalı ressam, 1606-69
madde başlığı Rembrandt 14:211b
ilgili madde Resim sanatı 14:227b
•"Büyük Aslan Avı"
REM-DIŞI UYKU *ya da* **Derin uyku**
ilgili madde Uyku 18:233a
REMI, GEORGES *bak.* **HERGE**
"RE MİNÖR TOCCATA VE FÜG" Bach'ın bestesi
ilgili madde Bach Ailesi 2:257b
REM UYKUSU *ya da* **Hafif uyku**
ana madde Uyku 18:233a, görsel
ilgili madde Rüya 14:307b
REN
ilgili madde Konfüçyüs ve Konfüçyüsçülük 10:314b
RENARD, CHARLES Fransız mühendis, 1847-1905
ilgili maddeler
Güdümlü balon 7:247b
Havacılık tarihi 8:59a vd.
RENDE
ilgili madde Marangozluk 12:58b, görsel
RENGEYİĞİ
madde başlığı Rengeyiği 14:212b, görsel
ilgili maddeler
Boynuz 3:322a
Geyik 7:139a
Hayvan göçü 8:109a
Laponya 11:202b
REN IRMAĞI Avrupa
madde başlığı Ren Irmağı 14:213b, görsel, harita
ilgili maddeler
Almanya Federal Cumhuriyeti 1:172b vd., görsel
Avrupa: görsel 2:178
Tuna Irmağı 17:313b, 315a
RENİN böbreklerden salgılanan ve proteinleri parçalayarak kan basıncının yükselmesini sağlayan enzim; eteneden de salgılandığı sanılmaktadır; kan basıncı üzerindeki etkisini damarları büzerek gerçekleştirir; böbreküstü bezini uyarır
ilgili madde Peynir 14:66b
RENK
madde başlığı Renkler 14:215a, görsel
ilgili maddeler
Alev 1:142b vd.
Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:281b
Basım 3:54b, görsel
Boş inançlar 3:307a
Boya ve cila 3:314b vd.
Denizler ve okyanuslar 5:166b
Gökyüzü 7:200b vd.
Göz 7:208a
Halı ve kilim 7:331b vd.
Havai fişek 8:72b
Işık 8:252a vd.
Kâğıt ve kâğıt yapımı 9:258a
Kristal 11:79a vd.
Laser 11:205a vd.
Mercek 12:156a
Pirometre 14:80b
Sinema 15:232a
Soğurma 15:302b
Tayf 17:90a vd.
Televizyon 17:139a vd.
Toz 17:263b
•Pigment
RENK AYRIMI
ilgili maddeler
Basım 3:54b
Renkler 14:220b
RENKKÖRLÜĞÜ kırmızı, yeşil ve mavi renklerden birini ya da birden fazlasını ayırt edememe; erkeklerde kadınlardakinden 20 kat daha sık görülür; genellikle çekinik kalıtımla kuşaktan kuşağa geçer
ilgili maddeler
Göz 7:210a
Renkler 14:219b
RENKKÜRE *ya da* **Kromosfer**
ana madde Güneş 7:268b, görsel
ilgili madde Tayf 17:91a
"RENKLERDEN MORU" Alice Walker'in romanı
ilgili madde Siyah Amerikalılar 15:277b
RENK SÖKME
ilgili madde Dokumacılık 5:285b
REN LİKENİ
ilgili madde Liken 11:254b
REN-MAIN-TUNA KANALI Almanya
ilgili maddeler
Kanal 9:320a
Tuna Irmağı 17:315a
RENNES Fransa'da, Bretanya'nın eski merkezi; Paris'in 374 km kuzeybatısındadır; nüf. 190.861 (1982 tah.)
ilgili madde Bretanya 4:21b
RENO ABD'de, Nevada'da kent; ticaret ve dinlence merkezidir; özellikle kumarhane-

ilgili madde Hat sanatı 8:55b
REYHANLI Hatay'ın ilçesi; topraklarının büyük bölümünü geniş düzlüklerden oluşan Amik Ovası kaplar; en çok pamuk, tahıl ve zeytin yetiştirilir; çok eski bir yerleşim olan yörede pek çok kalıntı vardır; ilk Tunç Çağı'na ait kalıntıların ortaya çıkarıldığı Alalah ilçe sınırlarındadır; nüf. (1990): ilçe 63.254, kasaba 42.451
ilgili madde Hatay 8:53a
REYKJAVİK İzlanda
madde başlığı Reykjavik 14:234a, görsel
ilgili madde İzlanda 9:166a
REYMONT, WLADYSLAW Polonyalı yazar, 1867-1925
ilgili madde Polonya 14:112a
REYNAUD, ÉMILE Fransız çizgi film yapımcısı, 1844-1918
ilgili madde Çizgi film 4:330b
REYNOLDS, SIR JOSHUA İngiliz ressam ve estetik kuramcısı, 1723-92; 18. yy'ın ikinci yarısında İngiliz sanatını yönlendirmiştir; sanatı ve eğiticiliği ile İngiliz sanatını öyküsel resim geleneğinden Avrupa'nın etkileyici, görkemli üslubuna yöneltmiştir
ilgili maddeler
Gibbon: görsel 7:146
Resim sanatı 14:229a
REYON *bak.* **YAPAY İPEK**
REZENE
madde başlığı Rezene 14:234b, görsel
ilgili madde Şifalı bitkiler: tohum: görsel 16:269
REZERV BANKASI ekonomi
ilgili madde Bankalar ve bankacılık 3:24b
REZİSTANS *bak.* **DİRENÇ**
REZONANS
ana madde Ses 15:144b
REZONANS DEVRESİ *bak.* **AKORTLU DEVRE**
RHEA Yunan mitolojisi
ilgili madde Titanlar 17:206a
RHEA SILVIA Roma mitolojisi
ilgili madde Romus ve Romulus 14:280a vd.
RHEE, SYNGMAN Koreli politikacı, 1875-1965; milliyetçiliği ve Hıristiyanlık'ı benimsedi; 1898'de altı yıl hapse mahkûm oldu; serbest kalınca ABD'ye gitti; 1945'te Kore'ye döndü; 1948-60 arasında Kore Cumhuriyeti cumhurbaşkanı oldu; baskıcı bir diktatör olarak tanındı; 1960'ta görevinden ayrıldı
ilgili madde Kore Cumhuriyeti 11:11a
Rh FAKTÖRÜ birçok canlının alyuvar hücrelerinde bulunan madde
ilgili madde Kan 9:304a
RHODE ISLAND ABD'nin kuzeybatısında eyalet; y.öl. 3.139 km^2, başkenti Providence; doğusunda kıyı düzlükleri, batısında New England tepeleri yer alır; ekonomisi imalat sanayisi ile hizmet sektörüne dayanır; nüf. 1.005.984 (1990)
ilgili madde Amerika Birleşik Devletleri 1:208a
RHODES, CECIL Kap Kolonisi başbakanı, 1853-1902
madde başlığı Rhodes 14:235a, görsel
ilgili maddeler
Güney Afrika 7:283b
Zambia 19:235a
Zimbabve 19:258b
RHÔNE BUZULU Avrupa; Rhône Irmağı'nın kaynağıdır; İsviçre'nin orta-güney bölgesinde yer alır
ilgili madde Buzul ve buzullaşma: görsel 4:80
RHÔNE IRMAĞI Avrupa
madde başlığı Rhône Irmağı 14:236a, görsel
ilgili maddeler
Cenevre 4:155b
Fransa 7:25b
Göl 7:202b
RHYTHM AND BLUES
ana madde Pop müzik 14:120a
RIFAİLİK İslam
ilgili madde Tarikatlar 17:54a
"RIHTIMLAR ÜZERİNDE" Elia Kazan'ın filmi
ilgili madde Sinema 15:232b
"RIHTIM VE SANTA MARIA DELLA SALUTE KİLİSESİ" Canaletto'nun tablosu
ilgili madde Canaletto: görsel 4:119
RIZA HAN İran şahı, 1878-1944; 1923'te başbakandı; 1926'da taç giydi; 1941'de tahttan çekildi
ilgili madde İran 9:69a vd.
RIZA NUR Türk siyaset adamı, 1878-1942; Askeri Tıbbiye'yi bitirdi; Hürriyet ve İtilaf Fırkası•'nın kurucuları arasında yer aldı; I. TBMM'ye girdi; maarif ve sıhhiye vekilliği yaptı; Lozan Antlaşması'nı imzalayan kurulda ikinci delege olarak görev aldı; uzun süre (1924-39) yurt dışında yaşadı; *Hayat ve Hatıratım* (1967-68, 4 cilt) adlı anıları Atatürk'e yönelik ağır suçlamalarla dolu olduğundan yoğun tartışmalara yol açtı
RIZA TEVFİK *bak.* **BÖLÜKBAŞI, RIZA TEVFİK**
RIALTO KÖPRÜSÜ Venedik, İtalya
ilgili madde Venedik 18:313b, görsel
RİBAT eskiden İslam devletlerinde sınır boylarına kurulan küçük kale
ilgili maddeler
Emeviler 6:146b
Han ve kervansaray 8:29b
Tekke ve zaviyeler 17:115b
Türk mimarlığı 18:108b
RİBOFLAVİN *bak.* **B_2 VİTAMİNİ**
RİBONÜKLEİK ASİT *bak.* **RNA**
RİBOZOM
ilgili maddeler
Hücre 8:221b
Sibernetik 11:191a
RICARDO, DAVID İngiliz iktisatçı, 1772-1823; modern iktisat biliminin kurucularından; devletin ekonomik yaşama karışmamasını savundu; yüksek gümrük vergilerine karşı çıktı; başarılı bir iş adamı olan Ricardo, kısa bir süre de Avam Kamarası üyeliği yaptı
RICCIOLI, GIOVANNI İtalyan astronom, 1598-1671; Ay yüzeyinin haritasını yayımladı ve Ay'da birçok yüzey biçimini adlandırdı
ilgili madde Ay 2:213a
RICHARD I *ya da* **Aslan Yürekli Richard** İngiltere kralı, 1157-99
ana madde Richard 14:236b
ilgili maddeler
Eyyubiler 6:245b
Haçlı Seferleri 7:319b, 321b
Kıbrıs 10:201b
Robin Hood 14:250b
RICHARD II İngiltere kralı, 1367-1400
ana madde Richard 14:237a, görsel
ilgili madde Güller Savaşı 7:255a
RICHARD III İngiltere kralı, 1452-85
ana madde Richard 14:237a, görsel
ilgili maddeler
Güller Savaşı 7:256a
Henry 8:128b
RICHARDSON, SAMUEL İngiliz romancı, y. 1689-1761; hepsi "kırsal kesimden okurlar" için mektup tarzında romanlar yazdı
ilgili maddeler
İngiliz edebiyatı 9:23b
Roman 14:274a
RICHELIEU asıl adı **Armand-Jean du Plessis** Richelieu kardinal ve dükü, 1585-1642
madde başlığı Richelieu 14:238a
ilgili maddeler
Akademi 1:100b
Louis 11:286b
•Otuz Yıl Savaşları
RICHTER ÖLÇEĞİ depremlerin şiddetini belirlemekte kullanılan ölçek; 10 tabanından logaritmayı temel alır ve değeri 1-10 arasında değişir; 1935'te ABD'li fizikçi ve deprem bilimci Charles Francis Richter tarafından geliştirilmiştir
ilgili madde Deprem 5:185a
RİDANİYE SAVAŞI 1517
ilgili maddeler
Memlûklar 12:144b
Yavuz Sultan Selim 19:119a
RIEMANN, BERNHARD Alman matematikçi, 1826-66; geometri ve matematiksel çözümleme alanlarında önemli çalışmalar yaptı; *n* boyutlu eğri uzay geometrisi, modern kuramsal fiziğin gelişmesinde önemli rol oynamış ve görelilik kuramı yöntemlerinin temelini oluşturmuştur
"RIENZİ" Wagner'in operası
ilgili madde Dresden 5:308b
RİFAT, OKTAY Türk şair, 1914-88
madde başlığı Rifat 14:239a, görsel
ilgili maddeler
Garip 7:79b
Türk tiyatrosu 18:143b
RİFT VADİSİ *bak.* **BÜYÜK RİFT VADİSİ**
RİGA SSCB'de Letonya SSC'nin başkenti; Batı Dvina Irmağı kıyısında liman kenti; 1201'de bir piskoposluk merkezi olarak kuruldu; 1710-1918 arasında Rusya'nın denetiminde önemli bir Baltık ticaret kentiydi; 1945'ten sonra yeniden Rusya'nın denetimine girdi; gemi yapımı ve makine sanayisi önemlidir; nüf. 915.000 (1989)
ilgili madde Letonya 11:240a, görsel
RİGA ANTLAŞMASI 1921
ilgili madde Polonya 14:114b
RİGA KÖRFEZİ Avrupa
ilgili madde Baltık Denizi 3:14b
RİGEL *bak.* **AYAK**
"RIGOLETTO" Verdi'nin operası
ilgili madde Opera 13:190a
RİGVEDA Hindu edebiyatında ilahiler derlemesi; Vedalar'ın bir bölümünü oluşturan kutsal metinler
ilgili maddeler
Efsane ve mitler 6:56b
Takma kol ve bacak 16:305b
Tıp 17:179a
RIJEKA eskiden **Fiume** Yugoslavya'da, Adriya Denizi'nin Kvarner Körfezi'nde liman kenti; 6. ve 7. yy'larda Slavlar yerleşti;

kan Yeni Roman akımının önde gelen kuramcısı ve temsilcisidir; romanlarında nesnellikle öznellik arasındaki belirsiz ilişkiyi irdeler; ayrıca senaryo yazmış, film yönetmiştir
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:44b
ROBBEN ADASI Güney Afrika; Masadağı Koyu'ndaki ada eskiden hem ceza, hem cüzam sömürgesi olarak kullanılmıştı; bugün Güney Afrika'nın en sıkı güvenlik önlemleri olan hapishanesidir ve daha çok Siyah siyasal mahkûmlara ayrılmıştır
ROBERT, NICOLAS-LOUIS Fransız mucit, 1761-1828
ilgili maddeler
Balon 3:11b
Kâğıt ve kâğıt yapımı 9:257b
ROBERT, PAUL Fransız sözlük yazarı ve yayımcı, 1910-80
ilgili madde Sözlük 16:41a
ROBERT, SHAABAN Svahili dilinde yazan Afrikalı yazar, 1909-62
ilgili madde Afrika edebiyatı 1:54b
ROBERT I asıl adı **Robert de Bruce** İskoçya kralı, 1274-1329; hk. d. 1306-29; Bannockburn Çarpışması'nda (1314) kazandığı zaferle İskoçya'yı İngiliz egemenliğinden kurtardı; 1328'deki Northampton Antlaşması'yla da İskoçya'nın bağımsızlığını güvence altına aldı
ilgili maddeler
Edward 6:48a
İskoçya 9:95a
ROBERT II Normandiya dükü, y. 1054-1134; I. William'ın en büyük oğlu
ilgili maddeler
Henry 8:127b
William 19:56a vd.
ROBERT KOLEJ *bak.* **BOĞAZİÇİ ÜNİVERSİTESİ**
ROBESPIERRE, MAXIMILIEN Fransız Devrimi'nin önderlerinden, 1758-94
madde başlığı Robespierre 14:249b, görsel
ilgili madde Fransız Devrimi 7:36b, 37a
ROBIN HOOD efsanevi İngiliz haydut ve halk kahramanı
madde başlığı Robin Hood 14:250a
ilgili madde İngiltere Bölgesi 9:48a
ROBINSON, SUGAR RAY ABD'li boksör, d. 1920; altı kez dünya şampiyonu oldu; 1946'da dünya tüy sıklet şampiyonluğunu kazandı; 1951'de La Motta'yı nakavtla yenerek orta sıklet şampiyonu oldu; 210 profesyonel karşılaşmada yalnızca 10 yenilgi aldı
ilgili madde Spor: görsel 16:72
"ROBINSON CRUSOE" Defoe'nun romanı
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:12b
Defoe 5:103b, 104b, görsel
İngiliz edebiyatı 9:23b
Pasifik Adaları 14:22b
ROBOT
madde başlığı Robot 14:251a, görsel
ilgili maddeler
Asimov 2:60a
Bilgisayar 3:185b
Motorlu taşıtlar 12:288b
Sanayi Devrimi 15:48b
ROCHDALE EŞİTLİKÇİ ÖNCÜLER DERNEĞİ *ya da* **Rochdale Öncüleri**
ilgili madde Kooperatif 10:332a
ROCHELLE, LA *bak.* **LA ROCHELLE**
ROCK AND ROLL
ilgili madde Pop müzik 14:120b, 121a
ROCKEFELLER AİLESİ sanayici, banker ve devlet adamları yetiştirmiş ABD'li aile; John D. Rockefeller (1839-1937) ABD'nin ilk büyük tröstü olan Standard Oil Company'nin kurucusudur; oğullarından John D. Rockefeller, Jr. (1874-1960) New York kentindeki Rockefeller Merkezi'ni yaptırdı; Nelson Aldrich Rockefeller (1908-79) ise New York eyaleti valisi ve ABD'nin 41. başkan yardımcısıydı
"ROCKET" buharlı lokomotif
ilgili maddeler
Demiryolu ve tren 5:133a, görsel
Sanayi Devrimi 15:46b
Stephenson 16:137a
Teknoloji: görsel 17:120
ROCK MÜZİK
ilgili maddeler
Gitar 7:159a
Pop müzik 14:121a vd.
ROCKWOOD VAZOSU
ilgili madde Çanak çömlek : görsel 4:239
RODA *bak.* **KROZ**
RODÇENKO, ALEKSANDR SSCB'li sanatçı, 1891-1956
ilgili madde Grafik sanatlar 7:222a
RODEO
madde başlığı Rodeo 14:252b, görsel
ilgili madde Kovboy 11:26b
RODEZYA *bak.* **ZİMBABVE**
RODEZYA VE NYASALAND FEDERASYONU Afrika'da siyasal birlik, 1953-63
ilgili madde Malavi 12:22a
RODGERS, RICHARD ABD'li besteci 1902-79; Lorenz Hart ve Oscar Hammerstein gibi söz yazarlarıyla birlikte çalışarak müzikaller besteledi; Hammerstein ile ortak çalışmalarının ürünleri *Oklahoma* (1943), *South Pacific* (1949) ve *The Sound of Music* (1959) gibi yıllarca liste başı olan müzikallerdir
RODIN, AUGUSTE Fransız heykelci, 1840-1917
madde başlığı Rodin 14:253a
ilgili madde Heykel 8:145a
RODNİNA, İRİNA SSCB'li kadın buz patencisi, d. 1949; Önce Aleksey Ulanov, ardından Aleksandr Zaytsev ile birlikte art arda üç kez (1972, 1976, 1980) Kış Olimpiyatları'nda altın madalya, üst üste on kez (1969-78) de dünya şampiyonluğunu kazandı; 1975'te Zaytsev'le evlendi
ilgili madde Spor: görsel 16:77
RODOP DAĞLARI Avrupa: Balkan Yarımadası'nda doğu batı yönünde uzanır: Bulgaristan'ın güneyinde 14.737 km²'lik bir alanı kaplar; ayrıca Yugoslavya, Yunanistan ve Türkiye topraklarına sokulur; Golyam Perelik'te yüksekliği 2.190 m'ye ulaşan dağlar, Balkanlar'ın en sarp ve geçit vermeyen bölgesidir
ilgili madde Bulgaristan 4:53a, 54a
RODOS Yunanistan'da ada; Türkiye'nin güneybatı kıyısı açıklarında, Oniki Ada grubunun en büyük adası; y.öl. 1.398 km²; Rodos kentinde, Dünyanın Yedi Harikası'ndan biri olan Rodos Heykeli bulunuyordu; önemli bir turizm merkezidir; nüf. 87.831 (1981)
ilgili maddeler
Dalgıçlık 5:64b
Ege Adaları 6:58b
Kanuni Sultan Süleyman 10:7a
RODOS HEYKELİ Rodos'ta, Güneş tanrısı Helios'un yüksekliği 30 m'yi aşan tunç heykeli; Dünyanın Yedi Harikası'ndan biri olan bu heykel Lindoslu Khares'in yapıtıydı; İÖ y. 225'teki bir depremde devrildi
ilgili madde Dünyanın Yedi Harikası 6:16a, görsel
RODOS SEFERİ 1522
ilgili maddeler
Bodrum 3:261b
Piri Reis 14:79b
Seydi Ali Reis 15:156b
RODOS ŞÖVALYELERİ Rodos'a yerleşen Hospitalier Şövalyeleri•'ne verilen ad
ilgili maddeler
Akkoyunlular 1:118a
Anadolu Beylikleri 1:246a
Barbaros Hayreddin Paşa 3:41a
Bayezid II 3:84b, 85b
Bodrum 3:261a, 261b
RODRIGUES ADASI Hint Okyanusu'nda Mauritius'a bağlı ada
ilgili maddeler
Dodo 5:259a
Mauritius 12:109b
RODYUM geçiş elementleri•'nden; simgesi Rh, atom numarası 45, bağıl atom kütlesi 102,91; adını, renkli bileşiklerinden ötürü "gül" anlamındaki Yunanca *rhodon*'dan alır; değerli, korozyona dayanıklı, dövülebilir, gümüşsü beyaz bir metaldir; elektrikli kaplamalarda ve alaşımlarda kullanılır; 1803'te keşfedilmiştir
ROEBLING, JOHN A. Alman inşaat mühendisi, 1806-69
ilgili madde Köprü 11:56b
ROENTGEN, WILHELM CONRAD *bak.* **RÖNTGEN, WILHELM CONRAD**
ROGERS, GINGER ABD'li kadın dansçı ve sinema oyuncusu, d. 1911; özellikle Fred Astaire'le birlikte oynadığı müzikal filmlerle tanınmıştır
ilgili madde Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:224a
ROGGEVEEN, JACOB Hollandalı kâşif, 1659-1729; Büyük Okyanus'taki Paskalya Adası'nı keşfetti
ilgili maddeler
Batı Samoa 3:77b
Paskalya Adası 14:24a
ROHRBACH, ADOLF Alman uçak tasarımcısı
ilgili madde Havacılık tarihi 8:63a
ROK satranç
ilgili madde Satranç 15:77b
ROKET
madde başlığı Roket 14:254b
ilgili maddeler
İvme 9:155b vd.
Jet motoru 9:215b
Uçak 18:154a
Uzay araştırmaları 18:244b vd., görsel
Uzay uçuşları 18:259a vd., görsel
ROKETATAR *ya da* **Bazuka** saldırı ya da savunma amacıyla roket fırlatmada kullanılan silahların genel adı; genellikle tank gibi zırhlı araçlara karşı kullanılır
ROKET MOTORLU UÇAK *ya da* **Roket uçak**
ilgili madde Havacılık tarihi 8:66a, görsel

ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:210b
ROSA DAĞI *ya da* **Monte Rosa** İtalya
ilgili madde İtalya 9:143b
ROSARIO Arjantin'de kent; 1730'da kuruldu; Santa Fe eyaletinde, Buenos Aires'in 300 km kuzeydoğusunda bir ırmak limanıdır; su kesimi 8 m'ye kadar olan okyanus gemileri limanına yanaşabilir; nüf. 875.664 (1980)
ilgili madde Arjantin 2:14b
ROSAS, JUAN MANUEL DE Arjantinli önder, 1793-1877; Buenos Aires eyaletinin diktatörüydü; devrilerek İngiltere'ye sürgün edildi
ilgili maddeler
Arjantin 2:15b
Latin Amerika edebiyatı 11:209a
ROSEAU Dominika'nın başkenti
ilgili madde Dominika 5:293a, görsel
ROSE METALİ eriyebilen kurşun, bizmut ve kalay alaşımı
ilgili maddeler
Alaşım 1:137b
Bizmut 3:256b
ROSETTA TAŞI Eski Mısır'dan kalma taş yazıt; üzerinde, V. Ptolemaios Epiphanes (İÖ 205-180) ile ilgili, hiyeroglifle yazılmış bir metin ve aynı metnin Yunanca çevirisi bulunuyordu; büyük ölçüde Jean François Champollion'un çalışmalarıyla çözülen bu metinler hiyeroglif yazının anlaşılabilmesini sağladı; 1799'da Rosetta'da (bugünkü Reşit kenti) bulunan bu taş bugün British Museum'dadır
ilgili maddeler
Arkeoloji 2:19b
Eski Mısır 6:188a
Hiyeroglif 8:192a, görsel
ROSKOLİT vanadyumlu mika
ilgili madde Mika 12:209b
ROSS, JAMES CLARK İngiliz kâşif, 1800-62; Kuzey ve Güney Kutup bölgelerine yapılan araştırma gezilerine önderlik etti
ilgili maddeler
Antarktika 1:290b
Kutupların keşfi 11:139a
Magnetik kutuplar 11:321b
ROSS, MALCOLM ABD'li fizikçi ve balon pilotu, d. 1919
ilgili madde Balon 3:12b
ROSS, SIR RONALD İngiliz bakteriyolog, 1857-1932; sıtma asalağının varlığını ve sivrisineklerle taşındığını buldu; 1902'de Nobel Tıp Ödülü'nü aldı
ilgili madde Sıtma 15:184a
ROSS BUZLASI Antarktika; Ross Denizi'nin girişinde, dünyanın en büyük yüzer buz kütlesi; y.öl. hemen hemen Fransa'nınkine eşittir; Antarktika'nın içlerine yapılan keşif gezileri için bir geçit oluşturur; yüksekliği y. 60 m, uzunluğu y. 800 km; ilk kez 1841'de James Clark Ross keşfettiği için onun adıyla anılır
ilgili madde Buzul ve buzullaşma 4:79b
ROSS DENİZİ Büyük Okyanus'un güney uzantısı; Ross Buzlası ile birlikte Antarktika'nın güneyinde içeriye doğru derin bir girinti oluşturur; kıtanın içlerine yapılan keşif gezilerinin geleneksel yoludur; y.öl. 960.000 km^2; gemisiyle buraya kadar giren ilk kâşif 1841'de James Clark Ross olmuştur
ilgili maddeler
Antarktika 1:290a vd.
Kutupların keşfi 11:139a
Scott 15:97b
ROSSELLINI, ROBERTO İtalyan film yönetmeni, 1906-77; *Roma, Açık Şehir* (1945) ve *Paisa* (1946) gibi filmleriyle İtalyan sinemasının Yeni Gerçekçilik akımını dünyaya tanıtmıştır
ilgili maddeler
Fellini 6:268b
Sinema 15:234b
ROSSIA ALANI Lizbon, Portekiz
ilgili madde Portekiz: görsel 14:129
ROSSINI, GIOACCHINO ANTONIO İtalyan opera bestecisi, 1792-1868
madde başlığı Rossini 14:282a, görsel
ilgili madde Opera 13:190a
ROSTAND, EDMOND Fransız oyun yazarı, 1868-1919; dünyaca ünlü *Cyrano de Bergerac* (1897) adlı oyunun yazarıdır
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:43a
Tiyatro sanatı 17:212b
ROSTOV SSCB
ilgili madde İkinci Dünya Savaşı 8:300b, görsel
ROSTOV-NA-DONU SSCB'de kent; Azak Denizi kıyısında, Don Irmağı'nın ağzında; 1749'da bir gümrük karakolu olarak kuruldu; bugün ticaret, ulaşım ve sanayi merkezidir; fabrikalar için gerekli olan enerji Donets kömür havzasından sağlanır; nüf. 1.020.000 (1989)
ROSTRUM
ilgili madde Roma İmparatorluğu 14:270a
ROŞ HAŞANA Musevilik'te dinsel yılbaşının kutlandığı bayram; eylül ya da ekime denk düşen Tişri ayının birinci gününe rastlar; her Yahudi'nin Tanrı ile ilişkisini gözden geçirdiği 10 günlük tövbe döneminin de başlangıcıdır; kutlama ayinlerinde sinagogda koçboynuzu (*şogar*) öttürülür ve şansın açık olması dileğiyle tatlılar yenir
ilgili madde Yahudiler ve Musevilik 19:75b
ROTA
ilgili maddeler
Havalimanı 8:79b, 80a
Seyir 15:156b vd.
Trafik 17:277a
Uçak 17:156b
ROTATİF BASKI MAKİNESİ
ilgili maddeler
Basım 3:53b
Gazete ve gazetecilik 7:89b
ROTHSCHILD AİLESİ Alman asıllı bankacı aile; 17. ve 18. yy'larda, başta Avusturya, İngiltere ve Fransa olmak üzere, Avrupa'nın çeşitli ülkelerinin ekonomik ve siyasal yaşamında önemli rol oynamışlardır
ROTİFERLER 2.000 kadar yuvarlaksolucan türünü içeren omurgasızlar sınıfı; tekerlek gibi yuvarlak gövdeli, suda yaşayan ve kirpiksi uzantılarla hareket eden oldukça ilkel hayvanlardır; çoğu tatlı sularda serbest olarak yaşar, bazıları da asalaktır
ilgili madde Hayvan: tablo 8:95
ROTOR motorların dönen, hareketli bölümü; helikopterlerde, bir motorla döndürülen ve taşıtın yükselmesini ve havada tutunmasını sağlayan pervane
ilgili maddeler
Elektrik motoru 6:113b
Helikopter 8:118b
İçten yanmalı motor 8:288a
Jet motoru 9:212b
Pnömatik aygıtlar 14:102a
Türbin 18:23b
ROTORKİT
ilgili madde Hava taşıtları 8:86b
ROTORUA Yeni Zelanda'da bölge
ilgili maddeler
Gayzer 7:82b
Yeni Zelanda 19:151a, görsel
ROTOR YÖNTEMİ
ilgili madde Demir ve çelik 5:128b
ROTTERDAM Hollanda
madde başlığı Rotterdam 14:283a, görsel
ilgili madde Hollanda 8:197b, 198a
ROTUMA ADASI Fiji
ilgili madde Pasifik Adaları 14:22a
ROUAULT, GEORGES Fransız ressam, 1871-1958; sembolist ressamlardan Gustave Moreau'nun öğrencisiydi; sonradan fovistlere katıldı; daha çok dinsel içerikli tablolar, ayrıca oymabaskılar, seramik ve vitraylar yaptı
ilgili madde Dışavurumculuk 5:211a
ROUEN Fransa'da kent; Yukarı Normandiya bölgesinde, Seine-Maritime ilinin merkezi ve Seine Irmağı kıyısında liman kenti; Romalılar zamanında kuruldu; Norman Düklüğü'nün önemli kentlerinden biri olarak parladı; Jan Dark'ın yakıldığı yerdir; başta ünlü katedrali olmak üzere tarihi yapılar açısından zengindir ve bir sanayi bölgesinin merkezidir; nüf. 100.696 (1982)
ilgili maddeler
Henry 8:128a
Normandiya 13:104b
ROUSSEAU, HENRI Fransız ressam, 1844-1910; uzun yıllar gümrük memuru olarak çalıştığı için "Gümrükçü Rousseau" diye bilinir; resim öğrenimi görmeden kendi kendini yetiştirdi; naif üslubu, zengin renkleri ve ayrıntı ustalığıyla tanınır; yapıtlarında gür ormanları, yabanıl hayvanları ve egzotik bitkileri konu aldı; en tanınmış tabloları *Savaş* (1894), *Uyuyan Çingene* (1897), fovistlerle birlikte sergilediği *Aç Aslan* (1905) ve *Yadivigha'nın Düşü* 'dür (1910)
ilgili madde Resim sanatı 14:232a
ROUSSEAU, JEAN-JACQUES Fransız düşünür ve yazar, 1712-78
madde başlığı Rousseau 14:284b, görsel
ilgili maddeler
Aydınlanma Çağı 2:228b
Beden eğitimi 3:114b
Eğitim 6:68b
Fransız edebiyatı 7:41a
Kadın hakları 9:247a
ROWLANDSON, THOMAS İngiliz ressam ve karikatürcü, 1756-1827
ilgili maddeler
Cadılık: oymabaskı: görsel 4:100
Karikatür 10:68a
Tıp: karikatür: görsel 17:182
ROYAL SOCIETY *bak.* **KRALİYET DERNEĞİ**
ROZE ŞARAP
ilgili madde Şarap 16:238b
ROZIER, FRANÇOIS PILÂTRE DE *bak.* **PILÂTRE DE ROZIER, FRANÇOIS**

RÖLATİVİTE KURAMI *bak.* **GÖRELİLİK KURAMI**

RÖLE bir elektrik devresindeki akımı, başka bir devreden geçen akımdaki değişiklikler aracılığıyla denetleyen aygıt
ilgili madde Elektromıknatıs 6:116b

RÖLYEF *bak.* **KABARTMA**

RÖMER, OLE Danimarkalı astronom, 1644-1710; Jüpiter gezegeni üzerindeki incelemeleri sonucunda ışık hızının sonsuz bir değer olmadığını ortaya koydu; yaptığı gözlemlerle ışık hızının değerini oldukça kesin biçimde hesapladı
ilgili madde Danimarka 5:77b

RÖMORKÖR büyük gemilerin limana yanaşmasına yardımcı olmak ve mavnaları yedekte çekmek için kullanılan sağlam yapılı tekne
ilgili madde Deniz taşımacılığı: görsel 5:176

RÖNESANS
madde başlığı Rönesans 14:285b, görsel
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:164b vd.
Altın 1:188a
Anatomi 1:263a vd.
Aydınlanma Çağı 2:228a
Borgia Ailesi 3:294b
Cam ve camcılık 4:110a
Dans 5:81b
Değerli taşlar ve mücevherler 5:109b
Eğitim 6:67b
Felsefe 6:270a
Floransa 6:316a vd.
Fransız edebiyatı 7:38b vd.
Fresk 7:48b vd.
Heykel 8:143b vd., görsel
Hümanizm 8:225a
İç mimarlık 8:279b vd.
İngiliz edebiyatı 9:21a
İspanyol edebiyatı 9:108b vd.
İtalya 9:149a vd.
İtalyan edebiyatı 9:151a
Kent 10:170b
Kilise ve katedral 10:258b vd.
Klasikçilik ve Yeniklasikçilik 10:283a
Komedi 10:310a
Medici Ailesi 12:121b
Mimarlık 12:228a vd.
Mobilya 12:249a vd.
Müzik 13:17b vd.
Reform 14:206b
Resim sanatı 14:224b vd.
Roma 14:258b vd.
Şiir sanatı 16:272a
Tarih 17:42b
Tıp 17:181b vd.
Tiyatro 17:209a vd.
Tiyatro sanatı 17:211b vd.
Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:220a vd.
Üniversite ve yüksekokullar 18:267b
Yazı 19:124b vd.

RÖNTGEN, WILHELM CONRAD Alman fizikçi, 1845-1923
madde başlığı Röntgen 14:291a, görsel
ilgili maddeler
Anatomi 1:263b
Atom 2:155a
Fizik 6:308b
Tıp 17:183b
X ışınları 19:60b

RÖNTGEN FİLMİ
ilgili madde X ışınları 19:62b, görsel

RÖNTGEN IŞINI *bak.* **X IŞINI**

RÖPORTAJ
ilgili madde Habercilik 8:312b

RSFSC *bak.* **RUSYA SOVYET FEDERE SOSYALİST CUMHURİYETİ**

RUA Hun hükümdarı, ö. 434
ilgili madde Hunlar 8:217a

RUANDA
madde başlığı Ruanda 14:291b, görsel, harita
ilgili maddeler
Afrika halkları 1:57a
Nil Irmağı 13:85b

RUAPEHU Yeni Zelanda'nın Kuzey Adası'nda etkin yanardağ; en son 1946'da püskürmüştür
ilgili maddeler
Yanardağ: tablo 19:84
Yeni Zelanda 19:147a

RUBAİ
madde başlığı Rubai 14:293a
ilgili maddeler
Divan edebiyatı 5:250a
Ömer Hayyam 13:273a

RUBENS, PETER PAUL Flaman ressam, 1577-1640
madde başlığı Rubens 14:293b, görsel
ilgili madde Resim sanatı 14:227b

RUBİDYUM alkali metaller• grubundan element; simgesi Rb, atom numarası 37, bağıl atom kütlesi 85,47; tayfındaki iki kırmızı çizgi nedeniyle adını "kızıl kahverengi" anlamındaki Latince *rubidus*'tan alır; etkinlik dizisinde potasyum ve sodyumdan sonra üçüncü sırayı alan, çok yumuşak, gümüşsü beyaz bir metaldir; havada kendiliğinden tutuşur, suyla şiddetli bir tepkime verir; 1861'de keşfedilmiştir

RUBİNSTEİN, ANTON GRİGORYEVİÇ Rus besteci ve piyanist, 1829-94; 1840-43'te Avrupa turnesine çıktı; 1859'da Rus Müzik Derneği'ni, 1862'de de Çarlık Konservatuvarı'nı (bugün Leningrad Konservatuvarı) kurdu; operalar ve enstrümantal parçalar besteledi

RUBINSTEIN, ARTUR Polonya asıllı ABD'li piyanist, 1887-1982
ilgili madde Polonya 14:112a

RUBLYOV, ANDREY Rus ressam, y. 1360-y. 1430
ilgili maddeler
İkona 8:316a
Resim sanatı 14:229b

RUBU eski uzunluk birimi
ilgili madde Ölçme 13:267a

RUBÜLHALİ ÇÖLÜ Arabistan
ilgili madde Suudi Arabistan 16:194a

RUDOLF I Kutsal Roma-Germen imparatoru, 1218-91; Alman kralı; Habsburg hanedanının imparator seçilen ilk üyesidir
ilgili maddeler
Almanya 1:168b
Avusturya İmparatorluğu 2:210a
Habsburg hanedanı 7:314a
Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu 11:133b

"RUDOLF CETVELLERİ" Kepler'in hazırladığı astronomi tabloları
ilgili madde Brahe 4:13b

RUGAN
ilgili madde Dericilik 5:193b

RUH ÇAĞIRMA ölümden sonraki yaşam inancıyla yola çıkarak, ölülerle yaşayanlar arasında iletişim kurmayı amaçlayan metapsişik etkinlik; iki dünya arasında ilişki kurabildikleri savıyla ortaya çıkan kişilere "medyum" denir
ilgili madde Parapsikoloji 13:322b

RUH HASTALIĞI *ya da* **Akıl hastalığı**
madde başlığı Ruh hastalıkları 14:295a, görsel
ana madde Psikiyatri 14:153a vd.
ilgili maddeler
Beyin 3:164a
Hastalık 8:44b
Psikoloji 14:157a

RUHİ (BAĞDATLI) *bak.* **BAĞDATLI RUHİ**

"RUHLARIN GIULIETTA'SI" Fellini'nin filmi
ilgili madde Fellini 6:269a

RUHR Almanya'da bölge
madde başlığı Ruhr 14:296b
ilgili maddeler
Almanya 1:170a
Almanya Federal Cumhuriyeti 1:173b
Ren Irmağı 14:214b

RUHR IRMAĞI Almanya
ilgili madde Ruhr 14:296b, 297a

RUHSAL ÇÖKÜNTÜ *ya da* **Depresyon** *ya da* **Çökkünlük** isteksizlik, fiziksel ve zihinsel güçsüzlük, keder ve kendini suçlama eğilimiyle tanımlanan ruhsal bozukluk; oldukça sık rastlanan psikolojik bir sorundur; bazı durumlarda psikoterapiyle ya da ilaçlarla tedavi edilir; ağır çöküntülerde ise elektroşok tedavisi uygulanır
ilgili maddeler
Hastalık 8:44b
Psikiyatri 14:153b
Ruh hastalıkları 14:296a

RUHSAL TEDAVİ *bak.* **PSİKOTERAPİ**

RUHSATİ Türk halk şairi, 1832-1911; taşlama ve güzellemeleriyle tanındı; şiirlerinde Orta Anadolu köylüsünün dünyasını kendine özgü bir tavırla yansıttı; aruzla yazdığı şiirler başarılı değildir
ilgili madde Türk edebiyatı 18:38a

"RUHUM YENİDEN DOĞACAK" Achebe'nin romanı
ilgili madde Achebe 1:21b

RUISDAEL, JACOB VAN *ya da* **Jacob van Ruysdael** Flaman ressam, 1629-82; Hollanda'nın en büyük manzara ressamlarından biri olarak kabul edilir; ülkesinin ormanlarını ve ovalarını canlandıran, solgun renkli, hüzün dolu tablolar yapmıştır

RULFO, JUAN PEREZ Meksika'lı yazar, 1918-85
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:211b

RULO eskiçağ ve ortaçağda papirüs tabakalarını birbirine tutkallayarak ya da parşömen sayfalarını birbirine dikerek kesintisiz bir tomar oluşturacak biçimde yapılan kitap; sütunlar halinde yazılan ruloların uzunluğu 9 m'ye kadar çıkabiliyordu
•Lût Gölü Ruloları

RULO RESİM resmin yapıldığı yüzeyi rulo biçiminde kıvırıp, hareket duygusu yaratmak üzere yavaş yavaş açarak izlenen resim; en tanınmış örnekleri 10. ve 11. yy Çin manzara ruloları ile 12. ve 13. yy Japon resminin konulu rulolarıdır
ilgili madde Japonya: görsel 9:192

RUMELİ Osmanlılar'ın Balkanlar'daki topraklarına verilen ad; Rumeli'nin fethi 14. yy'da başladı; 1361-62'de Edirne'nin alın-

SAFRAN
madde başlığı Safran 14:332b, görsel
ilgili maddeler
Baharat 2:271b
Boya ve cila 3:319a, görsel
Safranbolu 14:333b

SAFRANBOLU Zonguldak'ın ilçesi
madde başlığı Safranbolu 14:333b

SAFRANBOLU Zonguldak'ta ilçe merkezi kasaba
madde başlığı Safranbolu 14:333b, görsel
ilgili maddeler
İç mimarlık 8:283b
Konut: görsel 10:325
Safran 14:333b

SAFRA TANKI denizcilik
ilgili maddeler
Denizaltı 5:151a
Kurtarma gemisi 11:112a

SAFVETİ ZİYA Türk yazar, 1875-1929; Servet-i Fünun edebiyatının öykü ve roman yazarlarındandı; *Salon Köşelerinde* (1910) adlı romanıyla tanındı; başlıca öykü kitapları *Bir Safha-i Kalp* (1912) ile *Silinmiş Çehreler, Beliren Simalar*'dır (1924)
ilgili madde Servet-i Fünun 15:140b

SAGA
madde başlığı Saga 15:7a
ilgili maddeler
İskandinav efsaneleri 9:85b
İzlanda 9:168a
Norveç 13:110a

SAGALASSOS Burdur'da eskiçağ kenti
ilgili madde Burdur: görsel 4:64

SAGAN, FRANÇOISE Fransız kadın yazar, d. 1935; en tanınmış romanları *Hoşgeldin Hüzün* (1954), *Acı Tebessüm* (1956) ve *Brahms'ı Sever misiniz* 'dir (1959)
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:44b

SAGITTARIUS astronomi *bak.* **YAY**

SAGU ağıt
ilgili maddeler
Ağıt 1:80a
Türk edebiyatı 18:36a

SAGU nişasta
madde başlığı Sagu 15:7b, görsel
ilgili maddeler
Palmiye 13:294a
Sikas 15:210a

SAGUARO Meksika'da ve ABD'nin güneyinde yetişen dev kaktüs; 15 m'ye kadar boylanabilir
ilgili maddeler
Çöl: görsel 5:47
Kaktüs 9:270a

SAGUNTUM bugün **Sagunto** İspanya'da, Valencia ilinde eskiçağ kenti; Roma dönemi kalıntılarıyla ünlüdür
ilgili madde Hannibal 8:26a

SAGU PALMİYESİ
ana madde Sagu 15:7b, görsel
ilgili madde Palmiye 13:294a

SAĞAN *bak.* **YELYUTAN**

"SAĞDUYU VE DUYARLIK" Austen'ın romanı
ilgili madde Austen 2:165a

"SAĞIRDERE" Kemal Tahir'in romanı
ilgili madde Kemal Tahir 10:156b

SAĞIRLIK işitme duyusu yitimi; nedeni çoğu zaman içkulaktaki duyu hücrelerinin ses vurularını beyindeki işitme alanına iletememeleridir; bazen dışkulak kanalının kulak kiri gibi bir tıkaçla tıkanması sonucunda da ortaya çıkabilir
ana madde Kulak 11:96b
ilgili madde Özürlülerin eğitimi 13:288a

SAĞIROĞLU, DUYGU Türk tiyatro dekoratörü ve film yönetmeni, d. 1932
ilgili madde Türk sineması 18:137a

SAĞLAM, TEVFİK Türk hekim, 1882-1963; İstanbul Üniversitesi'nde profesörlük yaptı; Türkiye'de veremle savaş çalışmalarının örgütlenmesine önemli katkıda bulundu

SAĞLIK
madde başlığı Sağlık ve sağlık hizmetleri 15:8a
ilgili maddeler
Afrika 1:52a
Asbest 2:57a
Çevre kirliliği 4:281a
Etyemezlik 6:223a
Işınım 8:258b
Nem 13:51a
Tropik hastalıklar 17:299a
•Halk sağlığı; Hastalık; Tıp

SAĞLIK HİZMETLERİ
madde başlığı Sağlık ve sağlık hizmetleri 15:8a, görsel
ilgili maddeler
Sigorta 15:202a
Sosyal yardım hizmetleri 15:330a

SAĞLIK SİGORTASI kişiyi hastalık nedeniyle uğrayacağı maddi zararlara karşı koruyan sigorta
ana madde Sigorta 15:202a
ilgili maddeler
Hastane 8:47a
Sağlık ve sağlık hizmetleri 15:10b

SAĞLIK VE SOSYAL YARDIM BAKANLIĞI kuruluşu 1936
ana madde Sağlık ve sağlık hizmetleri 15:9b

SAĞLIK ZABITASI
ilgili madde Sağlık ve sağlık hizmetleri 15:9b

SAĞRI
ilgili madde At: görsel 2:109

SAĞRI KEMİĞİ
ilgili madde İskelet 9:90a, görsel

SAHABE İslam
ilgili madde İslam hukuku 9:98a

SAHALİN ADASI SSCB; Rusya'nın doğu kıyısı açıklarında, Tatar Boğazı ile Ohotsk Denizi arasında; güney kesimine 18. yy sonlarında Japonlar, onlardan hemen sonra da Ruslar yerleşti; 1945'ten bu yana SSCB'nin denetiminde olan ada SSCB ile Japonya arasında anlaşmazlık konusudur; madencilik ve balıkçılık gelişmiştir; nüf. 660.000 (1983 tah.)
ilgili madde Sibirya 15:192b

"SAHALİN ADASI" Çehov'un yapıtı
ilgili madde Çehov 4:271a

SAHAROV, ANDREY SSCB'li nükleer fizikçi, 1921-89; 32 yaşındayken SSCB Bilimler Akademisi'ne kabul edildi; SSCB'de ilk hidrojen bombasının yapım çalışmalarına katıldı, ama nükleer silahlara karşı çıktı ve demokratik sosyalizmi savundu; 1975 Nobel Barış Ödülü'nü aldı; SSCB'de reform yapılmasını istediği ve komünizmi eleştirdiği için 1980-87 arasında Gorki kentine sürgün edildi

SAHEL Burkina Faso'da bölge; Senegal'den Sudan'a kadar uzanır ve kurak Sahra'yı tropik Batı Afrika'dan ayıran bir kuşak oluşturur; yılın sekiz ayında yağış almayan doğal otlakları vardır
ilgili madde Sahra Çölü 15:13b

SAHIN camilerdeki asıl ibadet yeri; büyük camilerde kubbenin altındaki bölüme orta sahın, yan kubbelerin ya da mahfillerin altındaki bölümlere de yan sahın denir; kilise mimarlığında sahına karşılık düşen mekân nef•'tir
ilgili madde Cami 4:107a

SAHİB GİRAY I Kırım hanı, 1481-1551; I. Mengli Giray'ın oğlu; hk. d. 1532-51; 1521-24 arasında Kazan hanlığı yaptı; Rus topraklarına akınlar düzenledi ve 1549'da Astrahan'ı aldı

SAHİL ÇAMI
ilgili madde Çam 4:232b

SAHİL GÜVENLİK *bak.* **KIYI KORUMA**

SAHİL SEKOYASI *bak.* **KIYI SEKOYASI**

SAHNE
ilgili madde Tiyatro 17:207b, 209b

SAHNE AĞZI *ya da* **Portal**
ilgili madde Tiyatro 17:210a, 210b

"SAHNE IŞIKLARI" Chaplin'in filmi
ilgili madde Chaplin 4:179b

"SAHNENİN DIŞINDAKİLER" Tanpınar'ın romanı
ilgili madde Tanpınar 16:323b

SAHRA Kudüs'te, *Hacer-i Muallak* olarak da bilinen kutsal taş
ilgili maddeler
Kubbetü's-Sahra 11:87b
Kudüs 11:90b

"SAHRA" Tarhan'ın şiir kitabı
ilgili madde Tarhan 17:16a, 17a

SAHRA ÇÖLÜ *ya da* **Büyük Sahra** Afrika
madde başlığı Sahra Çölü 15:12b, görsel
ilgili maddeler
Afrika 1:43b, görsel
Afrika halkları 1:56a
Aşınma 2:107a
Cezayir 4:173a vd.
Çöl 5:45a vd.
Kumul 11:99b
Libya 11:246a
Nem 13:51a

SAHRA TOPU geniş kalibreli, uzun menzilli hafif top
ilgili maddeler
Ateşli silahlar 2:134a, 134b, görsel
Savaş ve savaş araçları 15:79a

SAHTEKÂRLIK
madde başlığı Sahtekârlık ve dolandırıcılık 15:13b, görsel
ilgili madde Suç 16:153a, 154a

SAİB TEBRİZİ İranlı şair, y. 1601-77
ilgili madde İran edebiyatı 9:71a

SAİD BİN SULTAN Maskad, Umman ve Zengibar hükümdarı, 1791-1856
ilgili madde Zengibar 19:248b

SAİD HALİM PAŞA Osmanlı sadrazamı, 1863-1921; Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın torunuydu; İttihat ve Terakki'ye katıldı; 1913-17 arasında sadrazamlık yaptı; sürgün yaşadığı Roma'da Ermeniler'ce öldürüldü; Osmanlı toplumunun İslamcı bir modernleşmeyle değişebileceğini savunan *Buhranlarımız* (1973) adlı yapıtı ünlüdür
ilgili maddeler
İslamcılık 9:97b
Talat Paşa 16:314a

SAİD-İ NURSİ Nurculuk akımının kurucusu, 1876-1960; II. Meşrutiyet döneminde

Kurtuluş Savaşı 11:119a
SAKAT *bak.* **BEDENSEL ÖZÜRLÜ**
SAKÇAGÖZÜ Gaziantep'in İslâhiye ilçesinde Sakçagözü köyüne yakın höyük; Bakır, Tunç ve Demir çağlarına tarihlenen yerleşim katları saptanmıştır
ilgili maddeler
Gaziantep 7:94b
Saray 15:58b
SAKIZ bazı bitkilerin gövdesinden ve dallarından sızan reçinelerin ortak adı; aromatik hidrokarbon yapısındaki bu reçinelerin en bilinen örnekleri akasya ağacından elde edilen arapzamkı ile sakızağacından elde edilen damlasakızıdır; tıpta, reçel, içki, şekerleme, zamk yapımında ve ipek sanayisinde çeşitli sakızlardan yararlanılır
•Arapzamkı; Damlasakızı
SAKIZ ADASI *ya da* **Khios Adası** Ege Denizi; Türkiye'nin batı kıyılarının 8 km kadar açığında, Yunanistan'a bağlı ada; y.öl. 831 km²; 1415-1913 arasında Osmanlı yönetiminde kaldı; geleneksel ürünleri şarap, damlasakızı ve turunçgillerdir; nüf. 49.865 (1981)
ilgili madde Ege Sorunu 6:64b
SAKIZAĞACI sakızağacıgiller familyasından, Akdeniz kıyılarında, özellikle Yunan Adaları'nda yetişen ağaç; 10 m'ye kadar boylanabilen herdemyeşil bir ağaçtır; tüysü yaprakları ve yeşilimsi kırmızı çiçekleri vardır; ağacın kabuğundan elde edilen sakıza damlasakızı• adı verilir
SAKIZ KABAĞI
ana madde Kabak 9:232b
SAKI asıl adı **Hector Hugh Munro** İskoç yazar, 1870-1916; kısa öyküler yazmaya başlamadan önce bir gazetenin dış muhabiriydi; yapıtları arasında, beklenmedik sonları ve içten içe kendini duyuran dehşet havasıyla ayırt edilen çağdaş yaşam taşlamaları önemli yer tutar
SAKİ Güney Amerika'nın tropik bölgelerinde yaşayan maymun; bütün gövdesi, özellikle kuyruğu ve burnunun çevresi gür tüylerle kaplıdır
ilgili madde Maymun 12:117a
SAKİ pirinçten yapılan alkollü içki; Japonlar'ın ulusal içkisidir
ilgili maddeler
Alkol 1:155a
Japonya 9:188b
Pirinç 14:77b
SAKİGAKE uzay aracı
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:254a
SAKKARA Mısır'da, Memphis kenti yakınlarında, basamaklı piramitlerin bulunduğu sit alanı
ilgili maddeler
Afrika: görsel 1:49
Eski Mısır 6:186b, 187a
Mısır Piramitleri 12:200b
SAKLAMBAÇ çocuk oyunu
ilgili madde Çocuk oyunları 5:35b
SAKSAĞAN
madde başlığı Saksağan 15:28a, görsel
SAKSHORN Adolphe Sax'ın icat ettiği üflemeli çalgı
ilgili maddeler
Bando 3:19a
Korno ailesi 11:15a
SAKSOFON
madde başlığı Saksofon 15:28b, görsel
ilgili madde Üflemeli çalgılar 18:266a
SAKSONLAR halk
ilgili maddeler
Anglosaksonlar 1:273a vd.
Barbar akınları 3:40a, 40b
Bretanya 4:21a
Hunlar 8:217a
Kavimler Göçü 10:111a
Saksonya 15:29a
SAKSONYA Almanya'da tarihi bölge
madde başlığı Saksonya 15:29a
ilgili madde Yedi Yıl Savaşı 19:133a
SAKSONYA ÇIKRIĞI
ilgili madde Dokumacılık 5:279a, görsel
SAL tomruk ya da kalasların yan yana bağlanmasıyla yapılan yüzer platform; ya su taşıtı ya da karaya bağlı sabit bir platform olarak kullanılır
ilgili maddeler
Deniz tekneleri 5:180a, 180b
Taşımacılık 17:73a
SAL ADASI Cabo Verde Adaları
ilgili madde Cabo Verde Adaları 4:99a
"SALÂHADDİNİ EYYUBİ VE ASLAN YÜREKLİ RİŞAR" Scott'ın romanı
ilgili madde Scott 15:99b
SALAM
ilgili madde Et 6:215a
SALAMANCA İspanya'da kent; Tormes Irmağı kıyısında, deniz düzeyinden 778 m yüksektedir; ülkenin en büyük tarih ve sanat merkezlerinden biri olan kentte iki katedral, bir üniversite ve başta Roma kalıntıları olmak üzere pek çok tarihi yapı vardır; en büyük gelir kaynağı turizmdir; nüf. 161.991 (1986 tah.)
"SALAMBO" Flaubert'in romanı
ilgili madde Flaubert 6:315a
SALAMİS Kıbrıs'ta eskiçağ kenti; Homeros'a göre Truva Savaşı'ndan sonra kuruldu; Kıbrıs ile Fenike, Mısır ve Kilikya arasındaki ticaretin kilit noktasıydı; İÖ 306'da Makedonyalılar'ın Mısır karşısında kazandıkları büyük deniz zaferine sahne oldu; birçok kez depremle yıkıldı, en sonunda İS y. 648'de de Araplar tarafından yerle bir edildi
SALAMİS ADASI Yunanistan; Ege Denizi'ndeki Saron Körfezi'nde, Pire kenti açıklarında; adanın batı kıyısında aynı adı taşıyan bir liman kenti vardır; İÖ 480'de Yunanlılar'ın Pers donanmasını yendikleri Salamis Savaşı bu adanın açıklarında yapılmıştı; nüf. (1981): ada 28.574, kent 20.437
ilgili maddeler
Ege Adaları 6:58b
Salamis Savaşı 15:30b
SALAMİS SAVAŞI İÖ 480
madde başlığı Salamis Savaşı 15:30a
ilgili maddeler
Deniz kuvvetleri 5:162b
Eski Yunan 6:205a
Kserkses 11:82a
Themistokles 17:174a
SALAMON Cemal Nadir'in yarattığı karikatür tipi
ilgili madde Türk karikatürü: görsel 18:101
SALAMURA yüyeceklerin uzun süre bozulmadan saklanabilmesi için içinde bekletildiği bol tuzlu su
ilgili maddeler
Aşçılık 2:97b
Et 6:215a
Gıda teknolojisi 7:145a
Zeytin 19:251b
SALANKAMEN SAVAŞI 1691
ilgili maddeler
Karlofça Antlaşması 10:71a
Köprülü Ailesi 11:62b
SALATA
ilgili maddeler
Aşçılık 2:99a
Hıyar 8:153a
Sirke 15:257b
SALATALIK *bak.* **HIYAR**
SALAZAR, ANTÓNIO DE OLIVEIRA Portekiz başbakanı, 1889-1970; 1926'daki askeri darbeden iki yıl sonra tam yetkiyle maliye bakanlığına atandı; ülke ekonomisini düzenlemedeki başarısı üzerine 1932'de başbakanlığa getirildi; tüm yetkileri elinde topladı ve 36 yıl boyunca ülkeyi diktatörce yönetti; bir polis devleti kurarak muhalefeti susturdu; demiryollarını, kara ulaşımını ve ticaret filosunu yenilemesine karşın Portekiz Avrupa'nın en yoksul ülkesi olmaktan kurtulamadı
ilgili madde Portekiz 14:129b
SALDIRI DAVRANIŞI hayvanlarda, rakip ya da düşman olarak görülen başka bir hayvanı yıldırmaya ya da yaralamaya yönelik davranış biçimi; hayvan yavrularında saldırganlık eğilimi zamanla gelişir; bu tip davranışların altında yatan etkenler genellikle avlanarak karnını doyurma, toplum hiyerarşisi içindeki yerini koruma, yaşam bölgesini ve yavrularını yabancılara karşı savunma içgüdüleridir
SALEP bazı orkide türlerinin yumrularının kurutulup öğütülmesiyle elde edilen nişasta; bu öğütülmüş tozun sütle karıştırılıp koyulaşıncaya kadar kaynatılmasıyla hazırlanan ve soğuk algınlığına iyi gelen sıcak içecek de aynı adla anılır
ilgili maddeler
Ebru 6:37b
Orkide 13:205b
SALERNO ÜNİVERSİTESİ İtalya
ilgili maddeler
Tıp 17:180b
Üniversite ve yüksekokullar 18:267a
SALGI bir hücrenin, bir dokunun ya da bir organın üretip dışarıya ya da içeriye akıttığı madde; bazı salgılar (örn. hormonlar ve enzimler) vücudun işleyişinde önemli rol oynar; bazıları ise (örn. ter ve gözyaşı) vücut yüzeyini ya da belli organları nemlendirir ve korur
SALGIBEZİ *ya da* **Beze**
madde başlığı Salgıbezi 15:30b, görsel
ilgili maddeler
Bağırsak 2:265b
Hücre 8:223b
Mide 12:205a
Sindirim 15:218b vd.
Sinirler ve sinir sistemi 15:245b
Solunum 15:317a
•Dış salgıbezi; İç salgıbezi
SALGIBEZİ HASTALIKLARI
ana madde Salgıbezi 15:32b
SALGIN HASTALIK
madde başlığı Salgın hastalıklar 15:32b
ilgili maddeler
Grip ve soğuk algınlığı 7:234b
Mikroplar 12:213b
SALGIN TİFÜS *bak.* **DÖKÜNTÜLÜ TİFÜS**
SALIPAZARI Samsun'un ilçesi; daha önce Terme ve Çarşamba ilçelerine bağlı

Dans 5:82a

SAMBRE IRMAĞI Avrupa; Fransa'nın kuzeyinden Belçika'ya doğru akarak Namur'da Meuse Irmağı'na kavuşur; uzunluğu 190km
ilgili madde Belçika 3:120a

SAMİ DİLLERİ Kuzey Afrika'da ve Yakındoğu'da konuşulan dil öbeği; Hami-Sami dil ailesinin beş kolundan birini oluşturur; dört öbeğe ayrılır: İbranice, Arapça, Malta dili ve kuzey Etiyopya dilleri
•Amhara dili; Arapça; İbranice

SAMİH RİFAT Türk şair, 1874-1932; Milli Edebiyat akımı doğrultusunda şiirleriyle tanındı; halk ve tasavvuf şiiri geleneğine bağlı şiirler de yazdı; Türk Dil Kurumu'nun başkanlığını yaptı

SAMİLER Batı Asya ve Kuzey Afrika'da Sami dillerini konuşan halk; Nuh Peygamber'in oğlu Sam'dan türediklerine inanılır
ilgili maddeler
Alfabe 1:145a
Baal 2:247b
Babil ve Asur uygarlıkları 2:251b
Fenike 6:271a
Mezopotamya 12:193a

SAMİPAŞAZADE SEZAİ Türk yazar, 1860-1936; Batı edebiyatındaki kısa öykü türünün ilk örneklerini verdi; ünlü romanı *Sergüzeşt* de Türk romanında gerçekçiliğe geçişin ilk başarılı örneği sayılır
ilgili maddeler
Gerçekçilik 7:133b
Roman 14:275a
Tanzimat edebiyatı 16:332b vd.
Türk edebiyatı 18:38b

SAMİSEN üç telli, uzun boyunlu, Japon bançosuna benzeyen müzik aleti
ilgili madde Japonya 9:190a

SAMNİTLER halk
ilgili madde Roma imparatorluğu 14:261b

SAMOA Büyük Okyanus'ta adalar topluluğu
ilgili maddeler
Pasifik Adaları 14:21b
Polinezyalılar 14:105b
•Amerikan Samoası; Batı Samoa

SAMOS ADASI *bak.* **SİSAM ADASI**

SAMOYED KÖPEĞİ Sibirya'da geliştirilen kızak köpeği soyu; sağlam gövdeli, genellikle beyaz postlu ve dik kulaklıdır; yumuşak huylu, sadık ve zeki bir köpek olarak tanınır
ilgili madde Köpek 11:48a

SAMPAN Asya ülkelerinde kullanılan hafif tekne; genellikle kıç bölümünde bulunan tek kürekle çekilir
ilgili maddeler
Kanton 9:333b
Tayland: görsel 17:94

SAMPSON, NİKOS EOKA önderi; EOKA'nın 1974'te Kıbrıs'ta gerçekleştirdiği darbeden sonra çok kısa bir süre cumhurbaşkanlığı yaptı
ilgili maddeler
Ecevit 6:40a
Kıbrıs 10:203a
Türkiye 18:91b

SAMSARA Hint felsefesinde, ruhun (Hindu dini ve Caynacılık) ya da kişiliğin özünün (Budacılık) göçü; kişi öldüğünde ruhu eski eylemlerinin etkisinden kurtuluncaya kadar başka bir bedene göçer

SAMSAT Adıyaman'ın ilçesi; Atatürk Barajı su tutmaya başladıktan sonra tarım alanları sular altında kaldığından halkının büyük bölümü göç etti; yörede yapılan kazılarda İÖ 8000 yıllarına inen kalıntılar bulundu; bunlardan Samsat Höyük'te Bakır Çağı'ndan ortaçağa kadar uzanan yerleşimler ortaya çıkarıldı; nüf. (1990): ilçe 11.451, kasaba 2.458
ilgili madde Arkeoloji 2:26b

SAMSAT HÖYÜĞÜ Adıyaman
ilgili madde Höyük: görsel 8:213

SAMSON Yahudiler'in efsanevi önderi, ü. İÖ y. 1100
madde başlığı Samson 15:37a
ilgili madde Kuaförlük 11:84b

"SAMSON VE DALİLA" Saint-Saëns'ın operası
ilgili madde Saint-Saëns 15:20a

SAMSUN il
madde başlığı Samsun 15:38a, görsel, harita
ilgili madde Karadeniz Bölgesi 10:29a

SAMSUN kent
ana madde Samsun 15:41b, görsel

SAMUEL Musevi peygamberi, ü. İÖ 11. yy; İsrail'in son hükümdar yargıcı ve monarşinin kurucusudur
ilgili madde Davud, Hz. 5:96a

SAMUR
madde başlığı Samur 15:42a, görsel
ilgili maddeler
Fırça 6:280b
Sansar 15:53a

SAMUR ANTİLOBU Afrika'nın güneyindeki ormanlarda yaşayan antilop; omuz yüksekliği y. 135 cm'dir; dik yeleli, uzun kulaklı, uzun boynuzludur; erkeklerin sırtı parlak siyah, dişilerinki kızıl kahverengi ile siyah arasında değişen renklerde olur
•Dev samur antilobu

SAMURAY
madde başlığı Samuray 15:42b, görsel
ilgili maddeler
Japonya 9:192b
Judo 9:224a
Kılıç 10:207a

SAM YELİ
ilgili madde Rüzgâr 14:311b

SANA Yemen'in başkenti; Yemen Yaylası üzerinde, İS 1. yy'da kurulmuş Ghumdan adlı eski bir kalenin bulunduğu yerde kuruldu; 632'de İslam dinini benimsedi; 40'tan fazla camisi olan, surlarla çevrili bir kenttir; bölgenin tarım pazarı ve dokuma sanayisinin merkezidir; nüf. 427.185 (1986)
ilgili madde Yemen Cumhuriyeti 19:141b, görsel

SANAL GÖRÜNTÜ *ya da* **Zahiri görüntü**
ilgili maddeler
Mercek 12:155b
Teleskop :görsel 17:131
Yansıma ve kırılma 19:93b

SANAT
madde başlığı Sanat 15:43b, görsel
ilgili maddeler
Afrika halkları 1:59b, görsel
Alman sanatı ve müziği 1:163b
Altın 1:186b, görsel
Amsterdam 1:241b
Aztekler 2:245b vd., görsel
Bakır 2:286a vd.
Eski Yunan 6:198a vd., görsel
Etrüskler 6:221b, görsel
Floransa 6:316a vd.
Fransa 7:27a
İtalya 9:149a vd.
Japonya 9:189b vd.
Keltler 10:154b, görsel
Müzeler ve sanat galerileri 13:7b vd.
Paris 13:329b, görsel
Roma 14:257b vd.
Rönesans 14:285b vd., görsel
Sahtekârlık ve dolandırıcılık 15:14a vd.
X ışınları 19:63a
•*sanat dalları, örn.* Dans; Edebiyat; Grafik sanatlar; Hat sanatı; Heykel; Mimarlık; Müzik; Resim; Sinema; Tiyatro sanatı; *akımlar ve üsluplar, örn.* Barok üslup; Gerçeküstücülük; Gotik üslup; İzlenimcilik; Kübizm; *ülkelerin ve halkların sanatları, örn.* Bizans sanatı; Güneydoğu Asya sanatı; Hint sanatı; İlkel sanatlar; İran sanatı; Mağara sanatı; Uzakdoğu sanatı; *ayrıca bak. sanatçı ve yapıt adları*

"SANATÇININ BİR GENÇ ADAM OLARAK PORTRESİ" Joyce'un romanı
ilgili madde Joyce 9:222b

SANAT GALERİSİ
madde başlığı Müzeler ve sanat galerileri 13:7b, görsel
•*galerilerin adları, örn.* Tate Galerisi; Uffizi Galerisi; Ulusal Galeri

SANAT YÖNETMENİ sinema, televizyon ve reklam fimlerinde, çalışmaların sanatsal yanını yönlendirip denetleyen ve uygulamanın bütününden sorumlu olan kişi
ilgili maddeler
Reklamcılık 14:210b
Sinema 15:239a

SANAYİ *ya da* **Endüstri** insanların gereksinimlerini karşılayacak eşya ve malların üretimi; bu etkinlik el emeğiyle başlayıp makineyle üretime ve fabrika sistemine doğru gelişmiştir
ana maddeler
Sanayi Devrimi 15:44b
Türkiye 18:66a vd., görsel
ilgili maddeler
Alkol 1:155b
Atık değerlendirme 2:139b vd.
Bakteri 2:293a
Bilgisayar 3:179b, 185b
Çalışma ve işgücü 4:228a vd.
Çevre kirliliği 4:281a vd.
Demir ve çelik 5:131a, 132a
Demiryolu ve tren 5:142a
Doğayı koruma 5:262b vd.
Ekonomi 6:91a
Elektrik enerjisi 6:108b
Fabrika 6:247a vd.
Fırça 6:281a
Kapitalizm 10:13a vd.
Kaza 10:131b
Kent 10:172b
Kozmetik 11:33a
Kömür 11:39b
Motorlu taşıtlar 12:288a
Petrol 14:63b
Plastikler 14:94b vd.
Radyoaktiflik 14:184a vd.
Sibernetik 15:191b
Taşımacılık 17:73b
Teknoloji 17:120a vd.
Toz 17:264a

Kosta Rika 11:23b
Nikaragua 13:82a
SANKT GOTTHARD GEÇİDİ *ya da* **Saint Gotthard Geçidi** Avrupa; Alp Dağları üzerinde, İsviçre'deki Fluelen'i İtalya'daki Bellinzona'ya bağlayan geçit; yüksekliği 2.108 m; kara ve demiryollarıyla aşılır
SANKT GOTTHARD TÜNELİ Alp Dağları, Avrupa
ilgili maddeler
Alp Dağları 1:182a
Tünel 18:21b
SANKÜLOT *bak.* **SANS-CULOTTE**
SANLAR *bak.* **BUŞMANLAR**
SAN MARCO BAZİLİKASI Venedik, İtalya; bezemelerinin ve sanat hazinelerinin zenginliği açısından eşsizdir; 4. yy'dan Rönesans'ın sonuna kadar tarihlenen heykelleri barındırır
ilgili madde Venedik 18:313b, görsel
SAN MARCO MANASTIRI Floransa, İtalya
ilgili maddeler
Floransa 6:316b
Fra Angelico 7:16a
SAN MARCO MEYDANI Venedik, İtalya
ilgili madde Venedik 18:313b vd., görsel
SAN MARINO
madde başlığı San Marino 15:52b, görsel
SAN MARTIN, JOSÉ DE Arjantinli asker ve devlet adamı, 1778-1850; 1817-18'de Şili'yi, 1821-22'de de Peru'yu İspanyol egemenliğinden kurtardı; 1824'te görevini Bolívar'a bırakarak Fransa'ya yerleşti
ilgili maddeler
And Dağları 1:267b
Arjantin 2:15b
Buenos Aires 4:40b
Güney Amerika 7:290b
SAN PIETRO BAZİLİKASI *ya da* **San Pietro Katedrali** Roma, İtalya; Vatikan Tepesi'nde, Hıristiyan azizlerinden San Pietro'nun (Aziz Petrus) mezarı üzerinde kurulmuş Katolik kilisesi; ilk bazilikanın yapımı Constantinus döneminde 326-333 arasında başladı ve 30 yıl sürdü; 16. yy başlarında yıkılan eski bazilikanın yerinde yükselen bugünkü yapı (1506-1615) büyük ölçüde Michelangelo'nun tasarımıdır
ana madde Roma 14:259a vd., görsel
ilgili maddeler
İtalya: görsel 9:148
Kilise ve katedral 10:259a
Mimarlık 12:227a
Vatikan 18:309b vd.
SAN PIETRO'NUN MEZARI Vatikan
ilgili madde Bernini 3:146b, görsel
SAN REMO İtalya'da kent; İtalyan Riviera-sı'nda gözde bir kıyı ve tatil kentidir; geliri hemen hemen tümüyle turizme ve taze çiçek ticaretine dayanır; nüf. 61.000 (1982 tah.)
SANRI *ya da* **Varsanı** *ya da* **Halüsinasyon** gerçekte var olmayan sesler işitme ya da gerçekdışı görüntüler algılama biçiminde ortaya çıkan yanılsama; beynin bazı uyuşturucularla, ameliyatla ya da kendiliğinden değişikliğe uğradığında sanrılar ürettiği sanılıyor
ilgili madde Psikiyatri 14:153b
SAN SALVADOR El Salvador'un başkenti; 1525'te İspanyol fatihler tarafından kuruldu; 1854, 1873 ve 1917'deki depremlerde yerle bir oldu, 1934'te de büyük bir sel felaketine uğradı; yeniden kurulan kent ülkenin finans, sanayi ve ulaşım merkezidir; nüf. 459.902 (1985)
ilgili madde El Salvador 6:138b
SAN SALVADOR ADASI *ya da* **Watling Adası** Bahamalar
ilgili maddeler
Bahamalar 2:271a
Batı Hint Adaları 3:73a
SANSAR
madde başlığı Sansar 15:53a, görsel
SANSARGİLLER etçiller takımından sansar, samur, porsuk, gelincik gibi 70 kadar türü içeren memeli familyası; Avustralya dışındaki bütün kıtalara dağılmıştır; hepsinin anüs bölgesinde koku bezleri bulunur; bacakları gövdelerine oranla genellikle kısadır
•Gelincik; Kakım; Kokarca; Mink; Porsuk; Samur; Sansar; Susamuru; Volverin
SANS-CULOTTE *ya da* **Sankülot** Fransız Devrimi döneminde, soylular gibi giyinmeyi reddeden devrimcilere verilen ad; Devrim Ordusu'nun gönüllüleri genellikle halkın yoksul kesiminden geliyor ve soylular gibi kısa pantolon (*culotte*) yerine aba pantolon, kısa ceket ve tahta ayakkabı giyiyorlardı; 1794'te Robespierre'in devrilmesinden sonra "Sans-culotte" terimi yasaklandı
SAN SEBASTIÁN İspanya'da liman kenti; Biskay Körfezi'nde, Fransa'ya 19 km uzaklıkta; nüf. 175.507 (1986 tah.)
ilgili madde Basklar ve Bask Bölgesi 3:59b
SANSKRİT DİLİ *ya da* **Sanskritçe** Hindistan'da yaşayan Hindular'ın klasik edebiyat dili; Hint-Avrupa dil ailesinin üyesidir; kuzeybatı Hindistan lehçesine dayanan Veda Sanskrit dili İÖ 1800'e tarihlenir ve Rigveda metninde görülür; klasik Sanskrit dili İÖ y. 500-İS 1000 arasında gelişti; bugün Hindu bilginler arasında bir araştırma, edebiyat ve iletişim dili olarak kullanılmaktadır
ilgili maddeler
Dil 5:227a
Güneydoğu Asya Sanatı 7:298b
Hindular ve Hindu dini 8:175b
Hint edebiyatı 8:177b
Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:237a
SANSÜR
madde başlığı Sansür 15:53b
ilgili maddeler
Abdülhamid II 1:17b
Gazete ve gazetecilik 7:90b, 92a
Sinema 15:232b
•Basın özgürlüğü
SANTA ANA El Salvador'da yanardağ
ilgili madde El Salvador 6:138a
SANTA ANNA, ANTONIO LOPEZ DE Meksikalı general; 1794-1876; 1833-36 arası Meksika devlet başkanı
ilgili madde Houston 8:210a
SANTA CRUZ Bolivya'da kent; 1561'de Paraguay'dan gelen İspanyollar'ca kuruldu; tropik ürünler, deri işleme ve alkol fabrikalarıyla canlı bir sanayi kentidir; zengin doğal gaz yatakları, şeker ve petrol rafinerileri vardır; nüf. 615.122 (1988)
ilgili madde Bolivya 3:277b
SANTAL *ya da* **Sandalağacı**
madde başlığı Santal 15:54b, görsel
SANTA MARIA ADASI Asor Adaları'nın güneydoğu grubunda Portekiz'e bağlı ada; y.öl. 96 km²
ilgili madde Asor Adaları 2:66a
SANTA MARIA DEL FIORE KATEDRALİ *bak.* **FLORANSA KATEDRALİ**
SANTA MARIA DELLA SALUTE Venedik'te kilise, İtalya
ilgili maddeler
Canaletto: görsel 4:119
Venedik 18:313b
SANTA MARIA DELLE GRAZIE Milano'da manastır, İtalya
ilgili maddeler
Leonardo da Vinci 11:235b
Milano 12:217b
Mimarlık 12:228b
Rönesans: görsel 14:289
SANT'ANGELO Roma'da şato, İtalya
ilgili madde Roma 14:259a
SANT'APOLLINARE IN CLASSE Ravenna'da kilise, İtalya
ilgili madde Mozaik: görsel 12:294
SANTAYANA, GEORGE ABD'li düşünür, 1863-1952
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:224a
SANTİ uluslararası birimler sisteminde kullanılan önek
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:78
SANTIAGO Şili
madde başlığı Santiago 15:55a, görsel
ilgili madde Şili 16:174b
SANTIAGO DE LOS CABALLEROS Dominik Cumhuriyeti'nin ikinci büyük kenti; bir tarım ve ticaret merkezidir; nüf. 308.400 (1986)
ilgili madde Dominik Cumhuriyeti 5:294a
SANTİGRAT SICAKLIK ÖLÇEĞİ *bak.* **CELSİUS SICAKLIK ÖLÇEĞİ**
SANTİMETRE-GRAM-SANİYE SİSTEMİ *ya da* **CGS**
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler 1:76b
SANTO DOMINGO ülke *bak.* **DOMİNİK CUMHURİYETİ**
SANTO DOMINGO Dominik Cumhuriyeti'nin başkenti; Hispaniola Adası'nın güneydoğu kıyısında 1496'da kuruldu; ülkenin sanayi, ticaret ve finans merkezidir; nüf. 1.600.000 (1986)
ilgili madde Dominik Cumhuriyeti 5:294a
SANTORİN ADASI *ya da* **Thera Adası** Ege Denizi'nde Yunanistan'a bağlı volkanik ada; Atlantis efsanesindeki ada olduğu sanılır
ilgili maddeler
Atlantis 2:144a
Ege Adaları 6:58b
Yunanistan 19:206b, görsel
SANTOS Brezilya; São Paulo'nun limanı; dünyanın en büyük kahve satış limanıdır
ilgili maddeler
Brezilya 4:24b
São Paulo 15:56a
SANTOS-DUMONT, ALBERTO Brezilyalı havacı, 1873-1932; 1901'de içten yanmalı motorla çalışan ilk güdümlü balonu ve 1909'da modern hafif uçakların öncüsü sayılan tek kanatlı uçağı geliştirdi
ilgili maddeler
Güdümlü balon 7:247b
Havacılık tarihi 8:60b
SANTRİFÜJ DÖKÜM *bak.* **SAVURMA**

DÖKÜM
SANTRİFÜJ MAKİNESİ kesintisiz merkezkaç kuvvet uygulayarak bir maddeyi başka bir maddeden ayırmaya yarayan aygıt
ilgili maddeler
Arıcılık 1:333a
Çiklet 4:301a
Merkezkaç kuvvet 12:158b, görsel
Şeker ve şeker yapımı 16:255a, görsel
SANTRİFÜJ POMPA *bak.* **MERKEZKAÇ POMPA**
SANTUR piyanonun öncüsü olan telli çalgı; üzerine tellerin gerildiği yatay bir ses tablasından oluşur; tellere tokmaklarla ya da çubuklarla vurularak çalınır
ilgili maddeler
Halk müziği 8:16a
Kanun 9:334a
Vurmalı çalgılar 19:37b
SAN VITALE BAZİLİKASI Ravenna, İtalya
ilgili maddeler
Kilise ve katedral 10:257b
Mozaik 12:294b
SÃO MIGUEL ADASI Portekiz; Asor Adaları'nın en büyük adası; y.öl. 746 km^2
ilgili madde Asor Adaları 2:66a
SAÔNE IRMAĞI Fransa
ilgili maddeler
Lyon 11:298b, görsel
Rhône Irmağı 14:236b
SÃO PAULO Brezilya
madde başlığı São Paulo 15:56a, görsel
ilgili maddeler
Brezilya 4:23a, 24b
Yoksulluk: görsel 19:187
SÃO TIAGO ADASI Cabo Verde Adaları
ilgili madde Cabo Verde Adaları 4:99a
SÃO TOMÉ VE PRÍNCIPE
madde başlığı São Tomé ve Príncipe 15:56b
SÃO VICENTE Cabo Verde Adaları
ilgili madde Cabo Verde Adaları 4:98b
SAPAN
ilgili maddeler
Mancınık 12:34a
Yay: görsel 19:119
SAPANCA Sakarya'nın ilçesi; topraklarının büyük bölümünü Samanlı Dağları kaplar; geçim kaynağı tarım ve turizmdir; en çok mısır ve elma yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 25.167, kasaba 14.124
SAPANCA GÖLÜ Marmara Bölgesi; İzmit Körfezi'nin doğusunda bir çöküntü gölüdür
ilgili maddeler
Kocaeli 10:292a vd.
Sakarya 15:24a, görsel
Sakarya Irmağı 15:27a
"SAPHO" Daudet'nin yapıtı
ilgili madde Daudet 5:93a
"SAPIK" Hitchcock'un filmi
ilgili madde Sinema 15:232b
SAPLI MEŞE
ilgili maddeler
Kabuk 9:239b
Meşe 12:167b, görsel
SAPMA
ilgili madde İstatistik 9:127a
SAPODİLLA tropik bölgelere özgü, herdemyeşil meyve ağacı
ilgili madde Çiklet 4:301a
SAPPHO Eski Yunanlı kadın şair, İÖ y. 610-y. 580; lirik şiirleriyle ünlüydü; yaşamının büyük bölümünü Lesbos (Midilli) Adası'nda geçirdi; şiirlerinde genellikle aşk, kıskançlık ve nefret konularını işler; günümüze pek az yapıtı kalmıştır
ilgili madde Şiir sanatı 16:271b
SARA *ya da* **Epilepsi**
madde başlığı Sara 15:57a
ilgili maddeler
Beyin 3:163b
İlkyardım 9:11b
SARACOĞLU, ŞÜKRÜ Türk siyaset adamı, 1887-1953; milli eğitim (1924-25), maliye (1927-30), adalet (1933-38) ve dışişleri (1938-42) bakanlığı yaptı; 1942'de başbakan oldu; 1946'da bu görevden ayrıldıktan sonra 1948-50 arasında TBMM başkanlığında bulundu
ilgili madde Türkiye: görsel 18:86
SARAÇLIK hayvanların koşum takımlarını yapma,süsleme ve onarma işi
ilgili madde Dericilik 5:193b
SARAJEVO *ya da* **Saraybosna** Yugoslavya'da, Bosna-Hersek Sosyalist Cumhuriyeti'nin başkenti; 15. yy sonlarından 1878'e kadar Osmanlı yönetiminde kaldı; nüfusunun y. yarısı Müslüman'dır; 1914'te Arşidük Franz Ferdinand ve karısı burada öldürüldü; el sanatları gelişmiştir; nüf. 319.017 (1981)
ilgili maddeler
Balkanlar 2:334b
Yugoslavya 19:198a
SARASVATİ Hindu mitolojisi
ilgili madde Hindular ve Hindu dini 8:176b
SARAVAK Malezya'da eyalet; Borneo Adası'nın kuzeybatısında; y.öl. 124.450 km^2; başlıca ürünleri petrol, kauçuk, biber ve kerestedir; racalık yönetimi 1841'de başladı; 1888'de İngiliz himayesine girdi; 1963'te Malezya ile birleşti
ilgili madde Malezya 12:23b vd.
SARAY Tekirdağ'ın ilçesi; büyük bölümü Ergene Havzası'nda yer alır; Karadeniz kıyısındaki plajlarıyla bir dinlence merkezi olan Kastros yöresinde aynı zamanda Trakya'daki tek kara çam korusu bulunur; ilçede linyit yatakları vardır; nüf. (1990): ilçe 33.716, kasaba 13.038
ilgili madde Tekirdağ 17:114a
SARAY Van'ın ilçesi; daha önce Özalp ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 17.784, kasaba 2.863
SARAY yapı
madde başlığı Saray 15:58a, görsel
ana madde Mimarlık 12:224a vd.
ilgili maddeler
Osmanlı İmparatorluğu 13:238b
Polonya: görsel 14:111
•*saray adları, örn.* Beylerbeyi Sarayı; Buckingham Sarayı; Potala Sarayı; Topkapı Sarayı; Versailles Sarayı; Yıldız Sarayı
SARAYBOSNA *bak.* **SARAJEVO**
"SARAYDAN KIZ KAÇIRMA" Mozart'ın operası
ilgili madde Mozart 12:298a
SARAYDÜZÜ Sinop'un ilçesi; daha önce Boyabat ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 9.065, kasaba 1.591
SARAYKENT Yozgat'ın ilçesi; daha önce Akdağmadeni ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 9.842, kasaba 6.059
SARAYKÖY Denizli'nin ilçesi; büyük bölümü Büyük Menderes Ovası üzerindedir; geçim kaynakları tarım, dokumacılık ve dokuma ürünleri ticaretidir; sıcak madensuyu kaynakları açısından zengindir; bunlardan Tekkeköy Ilıcası'nda Romalılar'dan kalma iki havuz bulunur; nüf. (1990): ilçe 32.890, kasaba 15.481
SARAYÖNÜ Konya'nın ilçesi; büyük bölümü Cihanbeyli Yaylası üzerindedir; ekonomisi tarıma dayanır; ilçenin güneyindeki Halıcı kasabasında dokunan Lâdik halıları ünlüdür; nüf. (1990): ilçe 34.850, kasaba 10.721
SARAZEN ortaçağda Müslüman halklara verilen ad; daha önce de Roma'da İsa'dan sonraki ilk 300 yılın klasik yazarları, Sina Yarımadası'nda yaşayan Araplar'ı bu adla adlandırmışlardı; sonradan Hıristiyanlar bu adı bütün Araplar için kullandılar
SARDALYE *ya da* **Sardalya**
madde başlığı Sardalye 15:60b, görsel
ilgili madde Balık: görsel 2:307
"SARDALYE SOKAĞI" Steinbeck'in romanı
ilgili maddeler
Sardalye 15:61b
Steinbeck 16:134b
SARDİNYA İtalya'ya bağlı ada
madde başlığı Sardinya 15:61b
ilgili madde İtalya 9:143b
SARDONİKS oniksin yarı değerli türü; rengi pembeyle kahverengi arasında değişir
ilgili maddeler
Oniks 13:186b
Uğur taşı 18:178a, görsel
SARDUNYA
madde başlığı Sardunya 15:62a, görsel
ilgili madde Bahçecilik ve bahçe mimarlığı: görsel 2:274
SARDUR I Urartu kralı, İÖ 840-830
ilgili madde Urartular 18:212b
SARDUR II Urartu kralı, İÖ 764-735
ilgili madde Urartular 18:214a
SARGASSO DENİZİ Atlas Okyanusu'nun kuzeyinde bölge; elips biçiminde, görece durgun bir su kütlesidir ve *Sargassum* denen yüzer suyosunlarıyla kaplıdır; büyük balıklar seyrek olmakla birlikte, suyosunları arasında kendine özgü zengin bir denizaltı yaşamı vardır; buradan ilk söz eden gezgin Kolomb'dur
ilgili maddeler
Atlas Okyanusu 2:145a
Kolomb 10:305a
SARGASSUM suyosunu
ilgili madde Atlas Okyanusu 2:145a
SARGASSUM BALIĞI
ilgili madde Balık: görsel 2:310
SARGI *bak.* **BOBİN**
SARGON I *ya da* **Şarrukin I** Akad kralı, hd. İÖ y. 2334-2279; dünyanın ilk imparatorluklarından birinin kurucusudur; Sami hanedanını başlattı; Mezopotamya askerlik geleneğinin kurucusu olarak kabul edilir; Suriye, Anadolu ve Elam'ın bazı yerlerini ele geçirdi; yaşamına ilişkin bilgiler daha çok efsanelere dayanır
SARGON II *ya da* **Şarrukin II** Asur kralı, hd. İÖ 721-705; Samaria'yı, Media'yı, Urartu'yu ve en sonunda İÖ y. 712'de Babil'i ele geçirdi; yazılı yapıtlar ve mühendislik

uygulamalarıyla tanınır; Babil'in yeni başkentini İÖ 713-705'te Dur Şarrukin'de (bugünkü Korsabad) kurdu; bir pusuya düşürülerek öldürüldü
ilgili madde Babil ve Asur uygarlıkları 2:252a, 253a
SARGOS
ilgili madde Karagöz 10:32b
SARHOŞLUK
ilgili madde Alkol 1:155a
SARI renk
ilgili madde Renkler 14:215b
SARIALP, RUHİ Türk atlet, d. 1924; olimpiyatlarda Türkiye'ye güreş dışında madalya kazandıran ilk sporcudur; üç adım ve uzun atlama dallarında yarıştı; 1948 Londra Olimpiyatları'nda üç adım atlamada bronz madalya kazandı; 1952'de atletizmi bıraktıktan sonra spor öğretmenliği ve spor yazarlığı yaptı
ilgili madde Olimpiyat Oyunları 13:148b
SARIASMA
madde başlığı Sarıasma 15:62b, görsel
SARICAKAYA Eskişehir'in ilçesi; kuzeyini Köroğlu, güneyini Sündiken dağlarının uzantıları engebelendirir; topraklarını Sakarya Irmağı sular; en çok üzüm ve buğday yetiştirilir; ilçede mika yatakları ve madensuyu kaynakları vardır; nüf. (1990): ilçe 7.996, kasaba 3.672
ilgili madde Sakarya Irmağı 15:27a
SARI ÇAM
ilgili maddeler
Çam 4:232b, görsel
Orman 13:208b
SARI DENİZ Büyük Okyanus'un uzantısı; Doğu Çin Denizi'nin kuzeybatısında, Kuzey Kore ile Çin arasında karanın içlerine doğru sokulur; y.öl. 400.000 km²; adını, Sarı Irmak'ın denize boşalttığı çamurlu suyun renginden almıştır
ilgili maddeler
Çin Denizi 4:308b
Çin Seddi 4:326a
SARIGÖL Manisa'nın ilçesi; orta ve batı kesimini Alaşehir Ovası kaplar; geçim kaynağı tarımdır; en çok üzüm, tahıl ve pamuk yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 34.682, kasaba 10.677
SARI HANİ *bak.* **ORFOZ**
SARIHUMMA
madde başlığı Sarıhumma 15:63a
ilgili maddeler
Sinek 15:224b
Sivrisinek 15:268a, 268b
SARI IRMAK pinyin **Huang He,** okunuşu *Huang Hı* Çin
madde başlığı Sarı Irmak 15:63b, görsel
ilgili maddeler
Çin Halk Cumhuriyeti 4:310b
Kıtlık ve açlık 10:231b
Taşkın 17:77a, 77b
SARIK fes, külah, kavuk gibi başlıkların üzerine sarılan ince ve uzun kumaş
ilgili maddeler
Atatürk 2:126b
Başlık ve şapka 3:67b
Giysi 7:174b
SARIKAMIŞ Kars'ın ilçesi; Erzurum-Kars Yaylası üzerinde; hayvancılık açısından önem taşıyan yaylalar vardır; başlıca sanayi kuruluşu olan Sümerbank'a bağlı ayakkabı fabrikasında asker postalı üretilir; nüf. (1990): ilçe 61.818, kasaba 21.743
ilgili maddeler
Ağıt 1:80a
Birinci Dünya Savaşı 3:206b
Kars 10:74a
Kış sporları 10:229a
SARIKANAT
ilgili madde Lüfer 11:297a
SARIKANAT İSTAVRİT *bak.* **SARIKUYRUK İSTAVRİT**
SARI KART
ilgili madde Futbol 7:56b
SARIKAYA Yozgat'ın ilçesi; Bozok Yaylası'nın güney kesiminde; halkının geçim kaynağı tarımdır; en çok üzüm yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 24.400, kasaba 4.195
ilgili madde Yozgat 19:193b
SARIKUM GÖLÜ Sinop
ilgili madde Sinop 15:249a, 250b
SARIKUYRUK İSTAVRİT *ya da* **Sarıkanat istavrit**
ilgili madde İstavrit 9:128b
SARILICI BİTKİ *bak.* **TIRMANICI BİTKİ**
SARILIK derinin ve gözakının sarımsı bir renk almasına yol açan karaciğer bozukluğu; genellikle karaciğerde üretilen safranın vücuttan normal yollarla atılamayacak kadar fazla olmasından ya da karaciğerin safrayı kandan ayırmakta yetersiz kalmasından kaynaklanır; kansızlık, zatürree ve karaciğerdeki urlar sarılığa yol açabilir
ilgili madde Karaciğer 10:26a
SARI MERCAN
ilgili madde Mercan: görsel 12:148
SARI MEZGİT
ilgili madde Mezgit 12:192a
SARIOĞLAN Kayseri'nin ilçesi; başlıca tarım alanı Palas Ovası'dır; ovanın batısındaki Tuzla Gölü sazlık ve bataklıklarla kaplıdır; nüf. (1990): ilçe 23.215, kasaba 4.869
SARI PİRİNÇ alaşım
ilgili madde Pirinç 14:78b
SARISABIR *ya da* **Ödağacı** zambakgiller familyasından 200 kadar çokyıllık bitki türünün ortak adı; bazı türleri tıpta kullanılır
ilgili madde Yaprak 19:98b
SARISALKIM
madde başlığı Sarısalkım 15:64b, görsel
SARI SALTIK Türk derviş, ü. 13. yy; İslam dininin Rumeli'de yayılmasında önemli rol oynamıştır; yaşamı ve kişiliği çevresinde birçok söylence vardır; bunları derleyen *Saltıkname*'ye göre Ahmed Yesevi tarafından Rumeli'de İslam dinini yaymakla görevlendirilmiştir; Bektaşiler ise onun Hacı Bektaş Veli tarafından görevlendirildiğine inanırlar
ilgili madde Alevilik 1:144a
SARI SELİM *bak.* **SELİM II**
SARISÖZEN, MUZAFFER Türk folklorcu, 1898-1963; Türk halk müziği alanındaki çalışmalarıyla tanındı, birçok türkü ve halk oyunu derledi; radyoda ilk halk müziği topluluğunu kurdu ve yönetti
SARIVELİLER Karaman'ın ilçesi; daha önce Ermenek ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 17.241, kasaba 5.228
SARIYAHŞİ Aksaray'ın ilçesi; daha önce Ankara'nın Şereflikoçhisar ilçesine bağlı bir köydü; 1989'da ilçe olarak örgütlenerek Aksaray iline bağlandı; nüf. (1990): ilçe 11.573, kasaba 5.996
ilgili madde Niğde 13:73b
•Aksaray
SARIYAR BARAJI Ankara
ilgili maddeler
Baraj: tablo 3:36
Su enerjisi 16:169a
SARIYER İstanbul'un ilçesi; anakent sınırları içinde, İstanbul Boğazı'nın batı yakasında; Boğaziçi kıyısındaki çok sayıda otel, lokanta ve eğlence yeri turizm açısından önem taşır; Fatih ve Belgrad ormanları, Emirgân Korusu ilçedeki başlıca dinlence alanlarıdır; nüf. (1990): ilçe 171.872, kent 160.075
SARIZ Kayseri'nin ilçesi; topraklarını Tahtalı ve Binboğa dağları kaplar; geçim kaynakları tarım, kilim dokumacılığı ve arıcılıktır; nüf. (1990): ilçe 19.255, kasaba 3.935
ilgili madde Kayseri 10:125b
SARI ZIRNIK *bak.* **ORPİMENT**
SARİ Hintli kadınların ulusal giysisi; vücuda dolanan tek parça kumaştan oluşur
ilgili maddeler
Giysi 7:164b, görsel
Hindistan 8:167b
Hint sanatı: görsel 8:180
SARKAÇ *ya da* **Pandül**
madde başlığı Sarkaç 15:65a, görsel
ilgili maddeler
Galilei 7:63b
Ölçme 13:269b
Saat 14:319a vd., görsel
SARKAÇLI SAAT
ana madde Saat 14:318b, 319b, görsel
ilgili maddeler
Huygens 8:220b
Sarkaç 15:65a
SARKIT
madde başlığı Sarkıt ve dikit 15:66b, görsel
ilgili maddeler
Alanya: Damlataş Mağarası: görsel 1:132
Mağara 11:326a
Su 16:150a
SARKİS BALYAN Ermeni asıllı mimar, 1835-99
ana madde Balyan Ailesi 3:16a
ilgili madde Beylerbeyi Sarayı 3:164a
SARKOM
ilgili madde Ur 18:207b
SARMAL GÖKADA
ilgili maddeler
Gökada 7:194a
Samanyolu 15:36b, görsel
SARMAŞIK
madde başlığı Sarmaşık 15:67b, görsel
ilgili maddeler
Kök 11:35a
Tırmanıcı bitkiler 17:189b
SARMAŞIKGİLLER özellikle Asya'nın güneydoğusuna ve Amerika'nın tropik bölgelerine yayılmış ağaç, çalı ve otsu bitki türlerini içeren familya; çoğu tırmanıcıdır; Latince adı *Araliaceae*
•Ginseng; Sarmaşık
SARMISAK
madde başlığı Sarmısak 15:68a, görsel
ilgili madde Baharat 2:271b
SARMIENTO, DOMINGO FAUSTINO Arjantin devlet başkanı, 1811-88; Arjantin eğitim sistemini yeniden örgütleyen bir eğitimcidir
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:209a
SARNIÇ toprak altında yapılan su depo-

"SAVARONA" yat; 1931'de ABD'li zengin bir kadın tarafından yaptırıldı; o zaman için dünyanın en büyük yatıydı; 1938'de Türk hükümetince satın alınarak Atatürk'e armağan edildi; 1938-51 arasında cumhurbaşkanlığı yatı olarak kullanıldı; 1951-79 arasında Deniz Harp Okulu öğrencilerinin eğitim gemisiydi; 1979'da çıkan yangında büyük hasar gördüğü için hizmet dışı bırakıldı; 1989'da da özel bir firmaya kiralandı

SAVAŞ
madde başlığı Savaş ve savaş araçları 15:75b, görsel
ilgili maddeler
Ambulans 1:198b
Balon 3:12b
Barış hareketleri 3:44a
Bilgisayar 3:186b
Deniz kuvvetleri 5:161b vd.
Fil 6:292a
Gaz 7:83b
Havacılık tarihi 8:61a vd.
Hava kuvvetleri 8:73a vd.
Kale ve tahkimat 9:277b
Kamuflaj 9:297b
Kara kuvvetleri 10:37a vd.
Kıtlık ve açlık 10:232a
Kod ve şifre 10:296a
Kuşatma 11:127a
Reform 14:208a
Silahsızlanma 15:210b
Sivil savunma 15:266a
Şövalyelik 16:287b
Taşımacılık 17:70b
•Deniz savaşı; Gerilla savaşı; İç savaş; Kimyasal savaş; Nükleer savaş; Siper savaşı; Soğuk savaş; *savaşların özel adları, örn.* Balkan Savaşları; Birinci Dünya Savaşı; İkinci Dünya Savaşı; Kurtuluş Savaşı; Napolyon Savaşları; Yüz Yıl Savaşları

SAVAŞ ARABASI
ilgili maddeler
Savaş ve savaş araçları 15:76b vd.
Spor 16:50a
Taşımacılık 17:69a vd.
Tekerlek 17:107a vd., görsel
Teknoloji: görsel 17:118

SAVAŞ ARAÇLARI
madde başlığı Savaş ve savaş araçları 15:75b, görsel
•Denizaltı; Savaş gemisi; Savaş uçağı; Silah; Tank; Zırh

SAVAŞ BAŞLIĞI
ilgili madde Roket 14:256a
•Nükleer savaş başlığı

SAVAŞ ESİRİ *bak.* **SAVAŞ TUTSAĞI**

SAVAŞ GEMİSİ
ilgili maddeler
Deniz kuvvetleri 5:161b vd., görsel
Deniz savaşları 5:171b vd.
Gemi ve gemi yapımı 7:114a vd.
Torpil 17:258a

"SAVAŞIN FELAKETLERİ" Goya'nın resim dizisi
ilgili madde Goya 7:188b

SAVAŞ MAHKEMESİ *ya da* **Divan-ı harp** savaş sırasında işlenen suçlara bakmakla görevli askeri mahkeme; askeri yargıya başvurma olanağı olmayan durumlarda, suçlular, en yüksek rütbeli komutanın başkanlığında toplanan ve genellikle üç kişiden oluşan bir mahkeme tarafından yargılanırdı

"SAVAŞ PİLOTU" Saint-Exupéry'nin romanı
ilgili madde Saint-Exupéry 15:17a

SAVAŞ SUÇU uluslararası hukuk ve anlaşmalarca belirlenmiş savaş kurallarına aykırı davranış; savaşa ortam hazırlama ya da fiilen savaşı başlatma, sivil halka yönelik şiddet eylemleri ve soykırım en büyük savaş suçlarıdır; üst rütbeli bir subaydan emir almak ya da başka bir zorunluluk, savaş suçlarında geçerli bir savunma olarak kabul edilmez
•Nürnberg Duruşmaları

SAVAŞ TAZMİNATI bir savaştan sonra, neden oldukları zararları karşılamak üzere, yenilen devletlerin yenen devletlere ödedikleri tazminat
ilgili maddeler
Almanya 1:170a
Faşizm 6:259b
Lozan Barış Antlaşması 11:289b

SAVAŞTEPE Balıkesir'in ilçesi; güneydeki engebeli bölgede yer alır; Kurtuluş Savaşı'nda önemli çarpışmalara sahne olduğundan, daha önce Giresun olan adı 1934'te Savaştepe olarak değiştirilmiştir; nüf. (1990): ilçe 24.337, kasaba 10.053

SAVAŞ TUTSAĞI *ya da* **Savaş esiri** savaş sırasında karşı taraf birliklerince yakalanan ya da hapsedilen kişi; bu terim dar anlamda yalnızca düzenli orduların tutsak düşmüş askerlerini, geniş anlamda ise gerillaları ve savaşan tarafların silahlı ya da silahsız bütün üyelerini kapsar; savaş tutsaklarına nasıl davranılacağını belirleyen 1949 Cenevre Sözleşmesi, tutsakların savaş alanının dışında tutulmasını, tutsaklara insanca davranılmasını ve savaş sona erdiğinde serbest bırakılarak ülkelerine geri verilmelerini öngörür
ilgili madde Kölelik 11:36a

SAVAŞ UÇAĞI
ana madde Hava kuvvetleri 8:73b vd., görsel
ilgili maddeler
Havacılık tarihi 8:61b vd.
İkinci Dünya Savaşı 8:297b
•Avcı uçağı; Bombardıman uçağı

"SAVAŞ VE BARIŞ" Tolstoy'un romanı
ilgili maddeler
Rus edebiyatı 14:302b
Tolstoy 17:235b vd.

"SAVAŞ VE BARIŞ HUKUKU" Grotius'un yapıtı
ilgili madde Uluslararası hukuk 18:195b

SAVATLAMA
ilgili madde Gümüş işçiliği 7:263b

SAVCI suçlular hakkında kamu davası açma yetkisi olan yargı görevlisi; sorumluluğu genellikle polis soruşturmasından temyiz aşamasına kadar olan yargılama sürecini kapsar
ilgili madde Hukuk 8:215a

SAVERY, THOMAS İngiliz mühendis ve mucit, y. 1650-1715
ilgili madde Buhar makinesi 4:47b

SAVOIE Fransa'da tarihi bölge; Keltlerin yurduydu; İÖ 121'de Romalılar'ca işgal edildi; 11. yy'dan 1860'a kadar Savoia hanedanınca yönetildi; mimarisi, "şale" denen ahşap dağ evleriyle Alpler'e özgü özellikler taşır; yöresel bir mutfağı ve seçkin kırmızı şarapları vardır; dilde ve folklorda Provence etkisi görülür

SAVONAROLA, GIRALAMO İtalyan keşiş, 1452-98; son kuşak Mediciler'in yönetimindeki Floransa'nın yozlaşmışlığından ve ondan da çok papalığın gösteriş düşkünlüğünden tiksinen çok inançlı bir din adamıydı; vaazlarında her ikisine de acımasızca saldırdı ve güçlü bir yandaş kitlesi topladı; ama sonunda Papa VI. Alexander'e saldırdığı için aforoz edildi ve din sapkınlığı suçuyla asılarak yakıldı
ilgili maddeler
Botticelli 3:313a
Engizisyon 6:158b

SAVT tekke müziği
ilgili madde Türk müziği 18:119a

SAVUR Mardin'in ilçesi; Mardin-Midyat Eşiği'nin kuzeyinde yer alır; topraklarını Savur ve Bağlıca çayları sular; en çok üzüm ve tahıl yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 35.832, kasaba 6.244

SAVURMA DÖKÜM *ya da* **Santrifüj döküm**
ilgili maddeler
Alüminyum 1:192a vd.
Döküm 5:304a

SAWYER, TOM *bak.* **TOM SAWYER**

SAX, ADOLPHE Belçikalı müzik aletleri yapımcısı, 1814-94; saksofon ve aynı aileden birçok çalgı onun buluşudur
ilgili madde Saksofon 15:28b vd.

SAYA
ilgili madde Ayakkabı ve ayakkabıcılık 2:217a, 220b

SAYAÇ alınan uzaklığı (örn. kilometre sayacı) ya da tüketilen enerji miktarını (örn. elektrik ve gaz sayaçları) ölçerek kaydeden aygıt
ilgili madde Elektrik enerjisi 6:110b

SAYDA *ya da* **Sidon** Lübnan
madde başlığı Sur ve Sayda 16:189a, görsel
ilgili madde Liman 11:257b

SAYDA LAHTİ *bak.* **AĞLAYAN KADINLAR LAHTİ**

SAYDAM, REFİK Türk hekim ve siyaset adamı, 1881-1942; I. Dünya Savaşı'nda koruyucu hekimlik alanında önemli çalışmalar yaptı; I. TBMM'ye girdi; 1921-37 arasında üç kez ve toplam 14 yıl sağlık bakanlığı, 1939-42 arasında da başbakanlık yaptı
ilgili madde Türkiye: görsel 18:86

SAYFA DÜZENİ
ilgili maddeler
Basım 3:50b
Gazete ve gazetecilik 7:89a
Yayımcılık 19:121b, görsel

SAYFA MONTAJI
ilgili madde Basım 3:54b, görsel

SAYFA SEKRETERİ
ilgili madde Gazete ve gazetecilik 7:89a

SAYGA
madde başlığı Sayga 15:84a, görsel
ilgili madde Antilop 1:295b, görsel

SAYGI, FİKRET MUALLÂ *bak.* **FİKRET MUALLÂ**

SAYGON *bak.* **HO Şİ MİNH**

SAYGUN, AHMET ADNAN Türk besteci, 1907-91
ana madde Türk Beşleri 18:28a, görsel
ilgili madde Opera 13:189a vd.

SAYI
madde başlığı Sayı 15:84b
ilgili maddeler

Aritmetik 2:9a vd.
Boş inançlar 3:307a
Cebir 4:140b vd.
Fonksiyon 6:327a vd.
Kesirler 10:186b
Matematik 12:93b vd.
•Asal sayı; Doğal sayı; İkili sayı sistemi; Ondalık sayı; Rakam

SAYILAR KURAMI *ya da* **Yüksek aritmetik**
ana madde Sayı 15:85a vd.
ilgili madde Matematik 12:98b

SAYIN, HİDAYET Türk oyun yazarı, d. 1929; özellikle köy sorunlarını işleyen *Pembe Kadın* (1965) gibi oyunlarıyla tanınır
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:150b

SAYIN, NİYAZİ Türk ney sanatçısı ve besteci, d. 1927; perdeler üzerindeki egemenliği ve üflemedeki ustalığıyla ney çalma tekniğine önemli yenilikler getirdi; 50'ye yakın bestesinden çoğu ilahiler ve şarkılardır

"SAYIN BAŞKAN" Asturias'ın romanı
ilgili maddeler
Asturias 2:81b
Latin Amerika edebiyatı 11:211a

SAYISAL BİLGİSAYAR *ya da* **Dijital bilgisayar** 0 ve 1 rakamlarıyla gösterilen bilgilerle işlem yapan bilgisayar; bu rakamlardan oluşan diziler halinde kodlanmış verileri, belleğindeki programın komutları uyarınca değerlendirir; işleyişinin temeli, mikroçiplerindeki devrelerden elektrik akımı geçmesine (1) ya da geçmemesine (0) dayanır; böylece saniyede milyonlarca veriyi işleyebilir; günlük yaşamda kullanılan bilgisayarların çoğu sayısal türdendir
•Örneksel bilgisayar

SAYISAL KAYIT seslerin, ikili sayı sistemine dayanarak, 0 ve 1 rakamlarından oluşan diziler halinde magnetik banda ya da kompakt diske kaydedilmesi
ana madde Ses kaydı 15:146b, 150b vd., görsel

SAYISAL SAAT *ya da* **Dijital saat**
ilgili maddeler
Saat 14:321b
Sıvı kristal 15:189b, görsel

SAYISAL SİNYAL
ilgili maddeler
Elektronik 6:120b
Telekomünikasyon 17:129a

SAYIŞTAY eskiden **Divan-ı Muhasebat** TBMM adına mali denetim yapan anayasal kuruluş; genel ve katma bütçeli devlet dairelerinin bütün gelir ve giderlerini, mallarını denetler, sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlar; üyeleri, sayıştay yasasında belirtilmiş nitelikleri taşıyan istekliler arasından TBMM Bütçe ve Plan Komisyonu'nca seçilir
ilgili maddeler
Abdülaziz 1:15b
Anayasa Mahkemesi 1:265a
Türkiye 18:75b vd.
Yargı sistemi 19:107a

SAYMA DEVRESİ
ilgili maddeler
Elektronik 6:124b
Radyoaktiflik 14:183b

SAZ bitki
madde başlığı Kamış ve saz 9:294a

SAZ müzik aleti
madde başlığı Saz 15:89b, görsel

SAZ, LEYLA Türk kadın besteci ve şair, 1850-1936; şarkı bestecisi olarak tanındı; şiirlerini *Solmuş Çiçekler* (1928) adlı kitapta topladı; saray anıları *Haremin İçyüzü* (1974) adıyla yayımlandı

SAZAN
madde başlığı Sazan 15:90a, görsel
ilgili maddeler
Balıkçılık 2:322b vd.
Canlılar 4:125b

SAZANGİLLER Avrupa, Asya ve Kuzey Amerika'da geniş bir dağılım gösteren 2.000'i aşkın türü içeren balık familyası; Latince adı *Cyprinidae*; çoğu tatlı, bazıları yarı tuzlu (acı) sularda yaşar
•Bıyıklıbalık; Çamçak; Golyan; Gördek; Japonbalığı; Kefal; Kızılkanat; Sazan

SAZHOROZU *bak.* **SAZTAVUĞU**

SAZLIGÖL Bolu
ilgili madde Yedigöller 19:131b

SAZOTU *bak.* **SANDALYE SAZI**

SAZ SEMAİSİ
ilgili madde Türk müziği 18:118b

SAZ ŞAİRİ *bak.* **ÂŞIK**

SAZTAVUĞU *ya da* **Sazhorozu**
madde başlığı Yelve ve saztavuğu 19:138b
ilgili madde Doğayı koruma 5:269a

SAZ TUYGUNU
ilgili madde Tuygun 18:16a

SBKP *bak.* **SOVYETLER BİRLİĞİ KOMÜNİST PARTİSİ**

SCAMOZZI, VINCENZO İtalyan mimar, 1552-1616
ilgili madde Tiyatro 17:209b

SCAPA FLOW İskoçya'daki Orkney Adaları'nda, dört yanı adalarla çevrili doğal liman; her iki Dünya Savaşı'nda da donanma üssü olarak kullanıldı
ilgili maddeler
Birinci Dünya Savaşı 3:211a
Gemi kurtarma 7:108b

SCARAMUCCIA İtalyan halk tiyatrosu *commedia dell'arte*'nin baş kahramanlarından; vicdansız ve güvenilmez bir uşaktır; çevirdiği entrikalar yüzünden çoğu zaman güç duruma düşer, ama her seferinde suçu orada bulunan suçsuz ve ilgisiz birinin üzerine atarak işin içinden sıyrılır

SCARBOROUGH Trininad ve Tobago'da kent; Tobago'nun yönetim merkezidir
ilgili madde Trinidad ve Tobago 17:290b

SCARLATTI, ALESSANDRO İtalyan besteci, 1660-1725
ana madde Scarlatti Ailesi 15:90b vd., görsel
ilgili madde Opera 13:187a

SCARLATTI, DOMENICO İtalyan besteci, 1685-1757
ana madde Scarlatti Ailesi 15:91a vd., görsel

SCARLATTI AİLESİ müzikçi İtalyan aile
madde başlığı Scarlatti Ailesi 15:90b, görsel

SCHAWLOW, ARTHUR L. ABD'li fizikçi, d. 1921; laser kuramını (1958) geliştirenlerden biridir
ilgili madde Laser 11:204b

SCHEELE, CARL WILHELM İsveçli kimyacı, 1742-86
ilgili maddeler
Baryum 3:49b
Kimya 10:265b
Klor 10:287b
Oksijen 13:138a

SCHELDE IRMAĞI Avrupa; Fransa'nın kuzeyinden doğar ve Belçika'dan geçerek Hollanda topraklarında Kuzey Denizi'ne dökülür; uzunluğu 435 km; önemli bir ticari suyoludur
ilgili maddeler
Anvers 1:303b vd.
Belçika 3:120a
Tünel 18:21b

SCHELLING, FRIEDRICH WILHELM Alman filozof, 1775-1854; eğitimci ve Alman İdealizmi'nin başlıca temsilcilerinden; insanı mutlak aklın değil, çok daha karanlık doğal güçlerin yönlendirdiğini öne sürdü
ilgili madde İdealizm 8:289b

SCHERZO canlı ve neşeli müzik parçası
ilgili maddeler
Senfoni 15:126a
Sonat 15:324a

SCHIAPARELLI, GIOVANNI İtalyan astronom, 1835-1910
ilgili madde Mars 12:79a

SCHILLER, JOHANN FRIEDRICH Alman yazar, 1759-1805
madde başlığı Schiller 15:92a, görsel
ilgili maddeler
Alman edebiyatı 1:161b, görsel
Tiyatro sanatı 17:215a

SCHLEIDEN, MATTHIAS J. Alman biyolog, 1804-81; hücre kuramının yaratıcılarındandır
ilgili madde Hücre 8:221a

SCHLESINGER, JOHN İngiliz film yönetmeni, d. 1926
ilgili madde Sinema 15:236a

SCHLESWIG Avrupa'da tarihi bölge
ilgili maddeler
Bismarck 3:230a
Danimarka 5:77b

SCHLESWIG-HOLSTEIN Almanya'da eyalet; Jutland Yarımadası'nın güney yarısını kaplar; merkezi Kiel; Almanya ile Danimarka arasında sürekli çatışma konusu oldu; 1920'de yapılan bir halkoylamasıyla kuzey bölümü Danimarka'ya verildi; genel olarak bataklıklarla kaplı düz bir arazidir; Kiel Kanalı ulaşımda önemli yer tutar; nüf. 2.578.500 (1990)
ilgili maddeler
Almanya Federal Cumhuriyeti 1:174b
Bismarck 3:230a

SCHLIEMANN, HEINRICH Alman arkeolog, 1822-90
madde başlığı Schliemann 15:93a, görsel
ilgili maddeler
Arkeoloji 2:20b
Eski Yunan 6:199b
Truva 17:302b vd.

SCHLÖNDORFF, VOLKER Alman film yönetmeni, d. 1939; "Genç Alman Sineması" olarak bilinen akımın en ünlü temsilcilerindendir; Günter Grass'tan uyarladığı *Teneke Trampet* (1976) ile en iyi yabancı film Oskar Ödülü'nü almıştır
ilgili madde Sinema 15:236a

SCHMIDT, BERNHARD Alman astronom, 1879-1935
ilgili madde Teleskop 17:134b

SCHMIDT, MAARTEN Hollanda asıllı ABD'li astronom, d. 1929
ilgili madde Kuvazar 11:141b vd.

SCHMIDT TELESKOPU
ilgili madde Teleskop 17:134b, 135a
SCHMITT, HARRISON ABD'li astronot, d. 1935
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:249b
SCHNITZLER, ARTHUR Avusturyalı yazar, 1862-1929
ilgili madde Alman edebiyatı 1:163a
SCHOENBERG, ARNOLD *bak.* **SCHÖNBERG, ARNOLD**
SCHOPENHAUER, ARTHUR Alman filozof, 1788-1860; dünyanın, bilimle açıklanamayacak evrensel bir iradenin çatışmalarıyla yönetildiğini öne sürdü; düşünceleri Varoluş felsefesini ve Freud'cu psikolojiyi etkilemiştir
ilgili madde Alman edebiyatı 1:162b
SCHÖNBEIN, CHRISTIAN Alman kimyacı, 1799-1868; ozonu bularak adlandırdı ve pamuk barutunu keşfetti
ilgili madde Patlayıcılar 14:33a
SCHÖNBERG, ARNOLD Avusturyalı besteci, 1874-1951
madde başlığı Schönberg 15:93b
ilgili maddeler
Armoni 2:34a
Müzik 13:20a
SCHRÖDINGER, ERWIN Avusturyalı kuramsal fizikçi. 1887-1961; dalga mekaniğini kurmuş ve geliştirmiştir; dalga-parçacık ikileminden yola çıkarak geliştirdiği denklem, kuvantum mekaniğinin temeli sayılır; kuvantum mekaniğine katkıları nedeniyle 1933 Nobel Fizik Ödülü'nü almıştır
SCHUBERT, FRANZ Avusturyalı besteci, 1797-1828
madde başlığı Schubert 15:94b, görsel
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:167a
Senfoni 15:126b
Şarkı 16:243a
SCHULZ, CHARLES M. ABD'li karikatürcü, d. 1922
ilgili madde Karikatür 10:70b
SCHUMANN, CLARA Alman kadın piyanist ve besteci, 1819-96; Robert Schumann'ın karısıdır
ilgili maddeler
Brahms 4:15a
Schumann 15:96a, 96b
SCHUMANN, ROBERT Alman besteci, 1810-56
madde başlığı Schumann 15:96a, görsel
ilgili maddeler
Brahms 4:14b vd.
Senfoni 15:126b
Şarkı 16:243a
SCHÜTZ, HEINRICH Alman besteci, 1585-1672
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:166b
Müzik 13:18a
SCHWABEN Almanya'nın Bavyera bölgesinde il; 1934'te il olarak örgütlendi; Iller-Lech Yaylası'nın teraslanmış verimli topraklarını kapsar; peynir ve tereyağı üretimi Allgäu yöresinde, sanayi merkezleri ise Augsburg ve Neu Ulm çevresinde yoğunlaşmıştır; nüf. 1.541.163 (1983 tah.)
SCHWANN, THEODOR Alman fizyoloji bilgini, 1810-82; hücrenin hayvan yapısının temel birimi olduğunu belirledi; mayalanmanın mikroskobik canlılarca gerçekleştirilen organik bir süreç olduğunu açıkladı; çalışmalarıyla Pasteur'ün mikrop kuramına ışık tutmuştur
ilgili madde Hücre 8:221a
SCHWEITZER, ALBERT Alman hekim ve misyoner, 1875-1965
madde başlığı Schweitzer 15:79a, görsel
SCILLY ADALARI İngiltere; Cornwall ilinin güneybatısında, kıyının 40-50 km kadar açığında yer alan 50 küçük ada ile çok sayıda adacıktan oluşur; başlıca ekonomik etkinlikler turizm, çiçekçilik ve balıkçılıktır; nüf. 2.000 (1982 tah.)
ilgili maddeler
İngiltere Bölgesi 9:47b
Korsanlık 11:17b
SCIPIO AFRICANUS Romalı komutan, İÖ 236-İÖ y. 184; Hannibal komutasındaki Kartaca kuvvetlerini Zama Çarpışması'nda (İÖ 202) yenerek II. Kartaca Savaşı'na son verdi
ilgili maddeler
Kartaca Savaşları 10:77b
Roma İmparatorluğu 14:262a
SCOLA, ETTORE İtalyan film yönetmeni ve senaryo yazarı, d. 1931; 1970'lerin sonlarında, değişik konuları kendine özgü bir mizah, duygusallık ve akıcılıkla işlediği filmleriyle ünlendi; *Özel Bir Gün* (1977), *Varennes Gecesi* (1982) ve *Balo* (1983) en tanınmış filmlerinden bazılarıdır
ilgili madde Sinema 15:235a
SCORPIUS astronomi *bak.* **AKREP**
SCORSESE, MARTIN ABD'li film yönetmeni ve senaryo yazarı, d. 1942; *Taksi Şoförü* (1976), *New York, New York* (1977), *Öfkeli Boğa* (1980), *Paranın Rengi* (1986) ve büyük tartışmalara yol açan *Günaha Son Çağrı* (1988) filmleriyle tanınır
ilgili madde Sinema 15:234a vd.
SCOTLAND YARD Londra polis örgütünün yönetim merkezi; 1829'da kurulan ve tam adı Londra Metropoliten Polisi olan örgüt de genellikle bu adla anılır
SCOTT, ROBERT FALCON İngiliz kâşif, 1868-1912
madde başlığı Scott 15:79b, görsel
ilgili maddeler
Antarktika 1:290b
Kutupların keşfi 11:139a
SCOTT, SIR WALTER İskoç yazar, 1771-1832
madde başlığı Scott 15:79b, görsel
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:2b
SE5A keşif uçağı
ilgili madde Hava kuvvetleri: görsel 8:73
SEARS BİNASI Chicago, ABD
ilgili maddeler
Chicago: görsel 4:182
Gökdelen 7:197a, görsel
SEATTLE ABD'nin Washington eyaletinde kent; ülkenin kuzeybatı kıyılarındaki en büyük yerleşmedir; 1851'de kuruldu; günümüzde başlıca ekonomik etkinlik imalat sanayisidir; bankacılık, sigortacılık ve taşımacılık da gelişmiştir; nüf. 514.396 (1989)
SEBAHADDİN (PRENS) *bak.* **PRENS SEBAHADDİN**
SEBA KRALLIĞI İÖ 2. yy'da Arabistan'da egemenlik kurmuş krallık
ilgili madde Yemen Cumhuriyeti 19:142a
SEBA MELİKESİ BELKIS *bak.* **BELKIS**
SEBASTE Uşak'ın Sivaslı ilçesi sınırları içinde ilkçağ kenti
ilgili madde Uşak: görsel 18:222
SEBEN Bolu'nun ilçesi; topraklarını kaplayan Köroğlu Dağları orman varlığı açısından zengindir; ekonomisi tarım ve ormancılığa dayanır; nüf. (1990): ilçe 11.020, kasaba 4.165
SEBER, CEMALETTİN *bak.* **CEMAL SÜREYA**
SEBİL hayrat olarak su dağıtmak için yaptırılan ve daha çok bir külliye içinde bulunan küçük yapı
ilgili madde Türk mimarlığı 18:112b
SEBİYE *bak.* **İSMAİLİYE**
SEBT *bak.* **ŞABAT**
SEBÜKTİGİN Gazneli hükümdarı, y. 942-997; Samaniler'in gerilemesinden yararlanarak Gazneli sınırlarını Hindistan'a kadar genişletti; öldüğünde yerine oğlu Gazneli Mahmud geçti
ilgili maddeler
Gazneliler 7:98b
Hindistan 8:171a
SEBZE
madde başlığı Sebzeler 15:99b, görsel
ilgili maddeler
Aşçılık 2:99a
Meyve 12:183b
Tarım tarihi 17:23a vd.
Tarım ve hayvancılık 17:38a
Vitamin 19:22a vd., görsel
• *sebze adları, örn.* Bamya; Fasulye; Havuç; Kabak; Karnabahar; Lahana; Patates
SECAM televizyon yayım sistemi
ilgili maddeler
Radyo ve televizyon yayınları 14:193b
Televizyon 17:138b
SECİ edebiyat
ilgili maddeler
Arap edebiyatı 1:315a
Uyak 18:227b
SEÇİM
madde başlığı Seçim 15:101b, görsel
ilgili maddeler
Cumhurbaşkanı 4:212b
Parlamento 14:10b
Siyasal partiler 15:279b, 282a vd.
Siyasal ve yerel yönetim 15:285a
Siyaset 15:288a vd.
Türkiye Büyük Millet Meclisi 18:96b vd.
SEÇKİ *bak.* **ANTOLOJİ**
SEÇME VE SEÇİLME ÖZGÜRLÜĞÜ
ilgili madde Siyasal ve yerel yönetim 15:285a
SEÇVAN *bak.* **SICHUAN**
SEDAN ÇARPIŞMASI 1870; Fransa-Prusya Savaşı'nda Fransız ordusunun kesin yenilgisiyle sonuçlanan savaş; Meuse Irmağı kıyısında, Fransa'nın Sedan sınır kalesi önünde yapıldı; savaş sonucunda 83.000 Fransız askeri tutsak düştü, İmparator III. Napolyon teslim oldu ve Fransa'da İkinci İmparatorluk yönetimi devrilerek cumhuriyet ilan edildi
SEDAT, ENVER Mısır cumhurbaşkanı, 1918-81
madde başlığı Sedat 15:105b, görsel
ilgili madde Arap-İsrail Savaşları 1:318a
SEDEF istiridye ve midye gibi bazı yumuşakçalarda kabukların iç yüzeyini kaplayan parıltılı sert madde

ana madde İnci ve inci avcılığı 9:18a
SEDEFADASI İstanbul
ilgili madde Prens Adaları 14:140b
SEDEF HASTALIĞI kronik deri hastalığı; kırmızımsı, hafif kabarık, üstü gümüşsü beyaz pullarla kaplı lekeler biçiminde ortaya çıkar
ilgili madde Deri 5:190b
SEDEF KAKMACILIĞI
ilgili maddeler
Ahşap kaplama 1:93a
İslam sanatı: görsel 9:100
SEDEFKÂR MEHMED AĞA Osmanlı mimar, ö. y. 1620; Enderun'da yetişti; sedef kakmacısı olarak tanındı; 1606'da mimarbaşı oldu; en ünlü yapıtı İstanbul'daki Sultan Ahmed Camisi'dir
ilgili madde Sultan Ahmed Camisi 16:178b
SEDEN, OSMAN F. Türk film yönetmeni ve senaryo yazarı, d. 1924; *Namus Uğruna* (1960), *Çalıkuşu* (1966), *Sinekli Bakkal* (1967) önemli filmlerinden bazılarıdır
ilgili madde Türk sineması 18:135a
SEDİMANTASYON
ilgili madde Çözelti ve asıltı 5:49a
SEDİR ağaç
madde başlığı Sedir 15:106a, görsel
ilgili madde Ağaç 1:69a
SEDİR mobilya
ilgili madde İç mimarlık: görsel 8:284
SEEGER, PETE ABD'li folk şarkıcısı, d. 1919; 1938'de Harvard Üniversitesi'nden ayrılarak bütün ülkeyi dolaşıp folk şarkıları derledi; 1948'de *The Weavers* topluluğunu kurdu; "Where Have All The Flowers Gone?" ve "If I had a Hammer" en tanınmış şarkıları arasındadır
ilgili maddeler
Barış hareketleri 3:44b
Halk müziği 8:16b
SEELAND ADASI *bak.* **SJÆLLAND ADASI**
SEFE takımyıldız; Latince adı *Cepheus*
ilgili maddeler
Takımyıldız 16:303b
Yıldız 19:175b
SEFEİTLER *ya da* **Kefeitler** değişen yıldızlar sınıfı
ana madde Yıldız 19:175b
ilgili maddeler
Astronomi 2:78a
Evren 6:236a
SEFERBERLİK savaşta ya da olağanüstü durumlarda, bir ülkenin silahlı kuvvetlerinin hazır duruma getirilmesi; en geniş anlamda tüm ulusal güçlerin ve kaynakların savaş için kullanılması
SEFERİADES, GEORGİOS *bak.* **SEFERİS, YORGO**
SEFERİHİSAR İzmir'in ilçesi; Urla Yarımadası'nın güneyinde; geçim kaynağı tarım, seracılık ve turizmdir; Sığacık yakınlarında Teos eskiçağ kentinin kalıntıları vardır; nüf. (1990): ilçe 21.406, kasaba 10.720
SEFERİS, YORGO asıl adı **Georgios Seferiades** Yunanlı şair, 1900-71
madde başlığı Seferis 15:106b, görsel
"SEFİLLER" Hugo'nun romanı
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:41a
Hugo 8:214a
SEGAL, GEORGE ABD'li heykeltıraş, d. 1924
ilgili maddeler
Dışavurumculuk 5:211a
Heykel: görsel 8:146
SEGOVIA İspanya
ilgili maddeler
İspanya: görsel 9:104
Roma İmparatorluğu: görsel 14:262
SEGOVIA, ANDRÉS İspanyol gitarcı, 1893-1987; gitarı konser çalgısı haline getirdi; birçok müziği gitara uyarladı ve klasik yapıtları seslendirdi
ilgili madde Gitar: görsel 7:159
SÉGUR, Mme De Fransız kadın yazar, 1799-1874
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:12a
SEIFERT, JAROSLAV Çek şair ve gazeteci, 1901-86; Nobel Edebiyat Ödülü'nü (1984) kazanan ilk Çekoslovak yazardır
ilgili madde Çekoslovakya 4:276a
SEINE IRMAĞI *bak.* **SEN IRMAĞI**
SEİ ŞONAGON Japon kadın yazar, 966-1013
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:238b
SEKBAN-I CEDİD
ilgili maddeler
Mahmud II 12:8a, 8b
Osmanlı İmparatorluğu 13:241a
SEKEN BOMBA
ilgili madde Bomba 3:283b
SEKENDİZ *bak.* **SATÜRN**
SEKİ
ilgili madde At 2:111a
"SEKİZ BUÇUK" Fellini'nin filmi
ilgili madde Fellini 6:269a
SEKİZİNCİ, İBNÜRREFİK AHMET NURİ *bak.* **İBNÜRREFİK AHMET NURİ**
"VIII. HENRY" Shakespeare'in tiyatro oyunu
ilgili madde Shakespeare 15:167b
SEKİZLİK takımyıldız; Latince adı *Octans*
ilgili madde Kutup yıldızı 11:141a
SEKİZYÜZLÜ sekiz yüzü olan düzgün geometrik şekil
ilgili madde Geometri 7:130a, görsel
"835 SATIR" Nâzım Hikmet'in şiir kitabı
ilgili madde Nâzım Hikmet 13:43b
SEKOYA
madde başlığı Sekoya 15:108a, görsel
ilgili madde Orman 13:206b, görsel
SEKS *bak.* **CİNSELLİK**
SEKSEK çocuk oyunu
ilgili madde Çocuk oyunları 5:38a, görsel
"SEKSEN GÜNDE DEVRİÂLEM" Verne'in romanı
ilgili madde Verne 18:327b
SEKSTANT *ya da* **Altılık** özellikle gemiciler tarafından kullanılan ve enlemle boylamın belirlenmesi için gökcisimleri ile ufuk çizgisi arasındaki açıyı saptamaya yarayan aygıt; 1731'de John Hadley tarafından geliştirilmiştir
ilgili maddeler
Deniz taşımacılığı: görsel 5:177
Duyarlı ölçü aletleri 5:321b, görsel
Seyir 15:158a, görsel
SEL *bak.* **TAŞKIN**
SELAHADDİN EYYUBİ Eyyubi Devleti'nin kurucusu, 1138-93
madde başlığı Selahaddin Eyyubi 15:109a, görsel
ana madde Eyyubiler 6:245a vd.
ilgili maddeler
Kahire 9:260a
Mescid-i Aksa 12:163b
Richard 14:237a
SELAHATTİN ENİS soyadı *Atabeyoğlu* Türk yazar, 1892-1942; Doğalcılık akımının Türkiye'deki ilk temsilcilerindendir; öykü ve romanlarında daha çok I. Dünya Savaşı ve Mütareke yıllarında İstanbul'un ahlâk düşkünlüğüne uğramış çevrelerini anlatmıştır; en ünlü yapıtı *Zaniyeler* adlı romanıdır
ilgili madde Milli Edebiyat 12:221b
SELAMET ORDUSU *bak.* **SALVATION ARMY**
SELAMLIK İslam ülkelerinde, köşk ve konaklarda erkeklere ayrılan bölüm
ilgili madde Araplar 1:320a
SELANİK Yunanistan
madde başlığı Selanik 15:109b, görsel
ilgili madde Yunanistan 19:207a
SELATİN CAMİSİ
ilgili madde Cami 4:106b
SELÇUK İzmir'in ilçesi; Küçük Menderes Irmağı'nın denize döküldüğü Çamlimanı Burnu'ndaki delta ovası başlıca tarım alanıdır; geçim kaynağı tarım ve turizmdir; nüf. (1990): ilçe 27.353, kasaba 19.412
ilgili madde Efes 6:50a, 52b
SELÇUK, MÜNİR NURETTİN Türk ses sanatçısı ve besteci, 1900-81
madde başlığı Selçuk 15:110a, görsel
SELÇUK, TİMUR Türk besteci ve orkestra şefi, d. 1946; 1977'de İstanbul Oda Orkestrası'nı kurdu, şarkılar, oyun müzikleri, oda müzikleri, bale süitleri ve film müzikleri besteledi
ilgili madde Pop müzik 14:124b
SELÇUK, TURHAN Türk karikatürcü, d. 1922
ilgili madde Türk karikatürü 18:102b, 103b, görsel
SELÇUK BEY Büyük Selçuklu Devleti'nin kurucusu, ö. y. 1009
ana madde Büyük Selçuklu Devleti 4:92a vd.
SELÇUKLU Konya'nın ilçesi; anakent sınırları içinde yer alır; nüf. (1990): ilçe 202.154, kent 188.224
SELÇUKLULAR
•Anadolu Selçukluları; Büyük Selçuklular
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ Konya
ilgili madde Üniversite ve yüksekokullar: tablo 18:269
SELEBES *ya da* **Sulawesi** Endonezya'da ada; Büyük Sunda Adaları grubundan; y.öl. 227.654 km²; çok dağlık, sık ormanlarla kaplı ve yabanıl yaşam açısından zengindir; nüf. 10.409.533 (1980 tah.)
ilgili madde Endonezya 6:148b
SELEBES DENİZİ Büyük Okyanus'un batı kesiminde; Kuzeyde Sulu Takımadaları, Sulu Denizi ve Mindanao Adası, doğuda Sangihe Adaları, güneyde Selebes Adası ve batıda Borneo ile çevrilidir; y.öl. y. 280.000 km²; yarısından çoğunda derinlik 4.000 m'yi aşar
SELEFKİLER *bak.* **SELEVKOSLAR**
SELENDİ Manisa'nın ilçesi; düzlüklerden oluşan topraklarını Eynes ve Selendi çayları sular; en çok tahıl ve baklagiller yetiştirilir; bakır, çinko ve kurşun yatakları işletilir; nüf. (1990): ilçe 25.415, kasaba 6.773
SELENİT
ilgili maddeler

Mineral: görsel 12:236
Sıva ve alçı 15:187a, görsel
SELENTERELER *bak.* **KNİTLİLER**
SELENYUM oksijen grubu elementleri•'nden; simgesi Se, atom numarası 34, bağıl atom kütlesi 78,96; adını "Ay" anlamındaki Yunanca *selene*'den alan metalsi bir elementtir; doğada birçok alotropu bulunur; fotosellerde, akım doğrultucularda ve başka elektronik aygıtlarda, cam ve seramik yapımında kullanılır; 1818'de keşfedilmiştir
SELEUKEİA Irak'ta, Dicle Irmağı kıyısında eskiçağ kenti
ilgili madde Babil ve Asur uygarlıkları 2:253a
SELEUKEİA PİERİA Hatay'da, Antakya kenti yakınında eskiçağ kenti
ilgili madde Hatay: görsel 8:51
SELEVİR BARAJI Afyonkarahisar; taşkın önleme ve sulama amacıyla 1965'te yapılmıştır
ilgili madde Afyonkarahisar 1:62b
SELEVKOSLAR *ya da* **Selefkiler** eskiçağda Trakya'dan Hindistan'a kadar uzanan büyük bir imparatorluk kurmuş hanedan; Büyük İskender'in generallerinden I. Selevkos Nikator tarafından İÖ 312'de kuruldu; yönetim, Yunanca konuşan aristokrat sınıfın elindeydi; Ortadoğu ticaretini denetleyen krallık İÖ 3. yy'dan başlayarak geriledi ve İÖ 64'te Romalılar tarafından yıkıldı
ilgili maddeler
Babil ve Asur uygarlıkları 2:254b vd.
Farsça 6:255b
Kilikya 10:255a
Şanlıurfa 16:235a
SELGE Antalya'nın Manavgat ilçesinde eskiçağ kenti; İÖ 7. yy'da kurulduğu sanılıyor; Pisidya bölgesinin en önemli kentlerinden biriydi
ilgili madde Manavgat 12:32b
SELİM Kars'ın ilçesi; topraklarını Allahüekber Dağları ve Aladağ engebelendirir; ekilebilir alanları sınırlı olduğundan halkı hayvancılıkla geçinir; nüf. (1990): ilçe 29.244, kasaba 3.957
SELİM I *bak.* **YAVUZ SULTAN SELİM**
SELİM II *ya da* **Sarı Selim** Osmanlı padişahı, 1524-74
ana madde Selim 15:111b vd., görsel
ilgili maddeler
Mahya 12:9b
Selimiye Camisi 15:113a
SELİM III Osmanlı padişahı, 1761-1808
ana madde Selim 15:112a vd., görsel
ilgili maddeler
Mahmud II 12:7b vd.
Nizam-ı Cedid 13:89b vd.
Osmanlı İmparatorluğu 13:237a, 242a
Türk müziği 18:120a
SELİMİYE CAMİSİ Edirne
madde başlığı Selimiye Camisi 15:112b, görsel
ilgili maddeler
Cami 4:108b
Mimar Sinan 12:233b
SELİMİYE CAMİSİ Konya
ilgili madde Konya: görsel 10:329
SELİMİYE KIŞLASI İstanbul
ilgili maddeler
Balyan Ailesi 3:15b
Nightingale 13:72b
SELİMNAME Divan edebiyatında, I. Selim'in saltanatını ve o dönemin önemli konularını ele alan manzum ya da düzyazı yapıtların genel adı
ilgili madde Tarih 17:45a
SELİMOĞLU, ZEYYAD Türk yazar, d. 1922; geçimini denizden sağlayan insanlarının yaşamını gerçekçi ve yalın bir dille anlatan öyküleriyle tanındı; *Direğin Tepesinde Bir Adam* (1969) adlı kitabıyla 1970 Sait Faik Hikâye Armağanı'nı, *Koca Denizde İki Nokta* (1973) adlı kitabıyla da 1974 Türk Dil Kurumu Öykü Ödülü'nü aldı
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:22b
SELİM UR *bak.* **İYİ HUYLU UR**
SELKIRK, ALEXANDER İskoç denizci, 1676-1721
ilgili maddeler
Defoe 5:104b
Pasifik Adaları 14:22b
SELOFAN ince zar biçiminde işlenmiş selüloz türevi; selülozun karbon disülfit, sodyum hidroksit ve suyla tepkimesinden elde edilir; en çok kullanılan ambalaj gereçlerinden biridir
ilgili maddeler
Balon 3:12b
Selüloz 15:114b
SELSEBİL bahçe, avlu, eyvan ya da evlerin içinde yapılan süs çeşmesi; yukarıdan akan su, sağlı sollu dizilmiş yarım tas biçimindeki yalaklara dökülürken dinlendirici bir ses ve hoş bir serinlik verir; Osmanlı mimarlığında 18. yy'da görülmeye başlamıştır
SELÜLOİT
ilgili maddeler
Plastikler 14:94a
Sinema 15:226b, 230a
SELÜLOZ
madde başlığı Selüloz 15:114a
ilgili maddeler
Dokumacılık 5:277b, 278a
Kâğıt ve kâğıt yapımı 9:257a
Karbonhidratlar 10:58b, 59a
Odun 13:130a
SELÜLOZ ASETAT
ilgili maddeler
Dokumacılık 5:278a
Plastikler 14:94b
SELÜLOZ NİTRAT
ilgili madde Plastikler 14:94a
SELVA Amazon havzasının yukarı kesimindeki, orman örtüsüyle kaplı yaylalara verilen ad
ilgili maddeler
Ova 13:255a
Peru 14:52a
"SELVİ BOYLUM AL YAZMALIM" Aytmatov'un öyküsü; Atıf Yılmaz tarafından sinemaya uyarlandı
ilgili madde Aytmatov 2:238b
SEMA Mevlevi ayini
ilgili maddeler
Dans 5:81b
Mevlevilik 12:180a, görsel
SEMAFOR bayrak ya da ışık gibi görsel işaretlerle haberleşme yöntemi; telgrafın bulunmasından önce uzak mesafeler arasındaki haberleşmede en çok uygulanan yöntemlerden biriydi
ana madde İşaretleşme 9:140a, görsel
ilgili maddeler
Demiryolu ve tren 5:140b
İletişim 8:324b, görsel
SEMAH Alevi ve Bektaşi ayini
ilgili maddeler
Alevilik 1:144b
Bektaşilik 3:119b
SEMAHANE
ilgili maddeler
Mevlevilik 12:180a
Tekke ve zaviyeler 17:116a
SEMAİ
ilgili madde Şarkı 16:243b
•Ağırsemai; Saz semaisi; Yürüksemai
SEMAN *ya da* **Sement**
ilgili madde Dişler 5:243b
SEMANTİK *bak.* **ANLAMBİLİM**
"SEMAVER" Abasıyanık'ın öykü kitabı
ilgili madde Abasıyanık 1:10b
SEMAZEN
ilgili maddeler
Dans 5:81b
Mevlevilik: görsel 12:180
Tarikatlar: görsel 17:53
SEMBOLİZM *ya da* **Simgecilik**
madde başlığı Sembolizm 15:114b
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:42b
Rus edebiyatı 14:302b
SEMELE Yunan mitolojisinde Thebai kralı Kadmos'un kızı, Dionysos'un anası
ilgili madde Dionysos 5:238b
SEMENDER *ya da* **Çörel**
madde başlığı Semender 15:116b, görsel
ilgili madde Amfibyumlar 1:234a vd., görsel
SEMENT *bak.* **SEMAN**
SEMERKANT SSCB; Özbekistan SSC'nin başkenti
madde başlığı Semerkant 15:117b
ilgili maddeler
Asya 2:87b
Gözlemevi 7:215b
Özbekistan 13:285b
Timur 17:203a
Uluğ Bey 18:186b
SEMERU Endonezya'da yanardağ
ilgili madde Yanardağ: görsel 19:83
SEMİZOTU sebze olarak yenen tarım bitkisi; ince bir gövdenin (sapın) üzerinde dizilmiş küçük, etli yaprakları olan biryıllık bir bitkidir; sapları B_1, B_2, A vitaminleri ve kalsiyum, fosfor, demir mineralleri açısından zengindir
SEMMELWEIS, IGNAZ PHILIPP Macar hekim, 1818-65; o dönemlerde hastanede doğum yapan kadınların y. % 20'sinin ölümüne neden olan loğusa hummasının nedenini bulmuş, temizlik kurallarına uymanın hastaların yaşama şansını artıracağını kanıtlamıştır
ilgili madde Antiseptik 1:297b
SEMPATİK SİNİR SİSTEMİ
ilgili madde Sinirler ve sinir sistemi 15:247a
SEMPÉ, JEAN-JACQUES Fransız karikatürcü, d. 1935
ilgili madde Karikatür: görsel 10:69
SENARİST *bak.* **SENARYO YAZARI**
SENARYO bir filmin yazılı metni
ilgili madde Sinema 15:238b
SENARYO YAZARI *ya da* **Senarist**
ilgili madde Sinema 15:238b
SENATO iki meclisli parlamentolarda üst yasama organı
ilgili madde Parlamento 14:9a

SERBEST GÜREŞ
ana madde Güreş 7:304a vd.
ilgili madde Olimpiyat Oyunları: tablo 13:159
SERBEST KOŞUK *ya da* **Serbest nazım** belirli ölçülere bağlı kalmadan, daha çok konuşma ritmine göre düzenlenmiş şiir
ilgili maddeler
Nâzım Hikmet 13:43b
Sembolizm 15:116a
Şiir sanatı 16:273b
Tevfik Fikret 17:167a
SERBEST MUHABİR habercilik
ilgili madde Habercilik 7:313a
SERBEST NAZIM *bak.* **SERBEST KOŞUK**
SERBEST STİL yüzme
ilgili maddeler
Spor: tablo 16:125
Yüzme ve dalma 19:221b, görsel
SERBEST TİCARET ekonomi politikası; devletin, ithalatı kısıtlamak ya da bazı malların ihracatını durdurmak gibi uygulamalarla denizaşırı ticarete müdahale etmemesi; bu serbestlik, devletin normal vergi ve denetim uygulamalarından vazgeçmesi anlamına gelmez
ana madde Uluslararası ticaret 18:202b
ilgili maddeler
Tekel 17:105b
Vergiler 18:325a
•Bırakınız yapsınlar
SERBEST VURUŞ futbol
ilgili madde Futbol 7:56b
SERÇE
madde başlığı Serçe 15:134a, görsel
SERDAR Osmanlı Devleti'nde ordu komutanlarına verilen ad
ilgili madde Sokullu Mehmed Paşa 15:307a
SERDAR-I EKREM ÖMER PAŞA Osmanlı asker, 1806-71
ilgili madde Kırım Savaşı 10:217a, görsel
SEREN gemi direği
ilgili madde Gemi ve gemi yapımı 7:113a
SEREN ilkel sulama aygıtı
ilgili madde Sulama 16:175b
SERENAT başlangıçta, geceleri sevgiliye kur yapmak amacıyla söylenen şarkı; 18. yy sonlarında, açık havada seslendirmeye uygun enstrümantal parçalardan oluşan kısa süitlere serenat adı verildi; Mozart birçok enstrümantal serenat yazmıştır
ilgili maddeler
Mozart 12:297b
Scarlatti Ailesi 15:91a
SERENGETİ ULUSAL PARKI Tanzanya
ilgili maddeler
Afrika 1:47a
Doğayı koruma 5:266a
Tanzanya 16:325a
Ulusal parklar 18:191a, görsel
SEREZLİ, NİSA Türk kadın tiyatro oyuncusu, d. 1928; bırkaç topluluk ta çalıştıktan sonra, kocası Tolga Aşkıner'le birlikte kendı tiyatrosunu kurdu; *Şahane Züğürtler*, *Tatlı Kaçık* ve *Töre* oyunlarındaki rolleriyle çeşitli ödüller aldı
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:148a
SERF Ortaçağ Avrupası'nda ve 1949'a kadar Çin'de yaygın olan fiili kölelik biçimi; serfler, bir senyörün kendilerine kiraladığı küçük bir toprak parçasına ve efendileri olan senyöre, kuşaktan kuşağa geçen bir yeminle bağlanıyorlardı; bu toprağı işlemek ve ürünün büyük bölümünü senyöre bırakmak zorundaydılar
ana madde Feodalizm 6:272a vd., görsel
ilgili maddeler
Çalışma ve işgücü 4:228b
Konut 10:325a
Kölelik 11:36b
Lonca 11:276b
Nüfus 13:115b
Ortaçağ 13:222a, 222b
SERGİ
madde başlığı Sergi, fuar ve panayırlar 15:135a, görsel
ilgili madde Müzeler ve sanat galerileri 13:7b vd., görsel
"SERGÜZEŞT" Samipaşazade Sezai'nin romanı
ilgili madde Gerçekçilik 7:133b
SERİ BAĞLAMA *ya da* **Seri devre** elektrik
ilgili maddeler
Elektrik: görsel 6:106
Pil 14:72b, görsel
SERİGRAFİ baskı tekniği
ilgili madde Dokumacılık 5:284b vd.
SERİK Antalya'nın ilçesi; topraklarının kuzeyi Toroslar, güneyi Akdeniz ile kuşatılmıştır; başlıca tarım alanı Akdeniz kıyısındaki verimli düzlüklerdir; doğal ve tarihi değerler açısından oldukça zengin olan ilçede turizm önemli bir geçim kaynağıdır; nüf. (1990): ilçe 84.755, kasaba 23.106
ilgili madde Manavgat 12:32b
SERİNHİSAR Denizli'nin ilçesi; 1987'de kuruldu; merkezi, daha önce Acıpayam ilçesine bağlı olan Kızılhisar kasabasıdır; nüf. (1990): ilçe 23.560, kasaba 17.112
SERİSİN *bak.* **İPEK ZAMKI**
SERİSİT
ilgili madde Mika 12:209b
SERİ ÜRETİM standartlaştırılmış tek bir ürünün büyük miktarlarda üretilmesi
ilgili maddeler
Fabrika 6:248a
Motorlu taşıtlar 12:288a
Takım tezgâhları 16:299b
Teknoloji 17:120b, 123b
Uçak 18:161b
SERKARYA
ilgili madde Şistozomiyaz 16:285a
SERMAYE *ya da* **Kapital** ekonomide, herhangi bir üretim işletmesinin kullanabileceği nakit para, bina ve öbür maddi varlıklar; bir şirketin üretimden para kazanmaya başlamadan önceki başlangıç aktifleri de sermayedir
ilgili maddeler
Bankalar ve bankacılık 3:26b, 28a
Borsa ve kambiyo 3:298a
Ekonomi 6:91a
Gelir 7:106b
Kapitalizm 10:12b vd.
Kooperatif 10:331a, 331b
Muhasebe 12:305b
Şirket 16:283a, 284a
Yatırım 19:116b
SERMAYE KAZANÇLARI VERGİSİ
ilgili madde Vergiler 18:324b
SEROTONİN epifiz bezinden salgılanan, beyinde, bağırsaklarda ve kanda bulunan hormon; güçlü damar büzücü etkisi vardır ve sinir iletisinde rol oynar; arı ve kurbağa zehirleri gibi pek çok zehrin bileşiminde bulunur
ilgili madde Salgıbezi 15:31b
SERPANTİN çeşitli magnezyum silikatlara su eklenmesiyle oluşan ve yeryüzünde çok yaygın kayaçlar halinde bulunan minerallerin ortak adı; 500°C'nin altındaki sıcaklıklarda oluşur; genellikle dağların doruklarında ve kıvrımlarında, beyaz, yeşil ya da gri katmanlar halinde bulunur; kolayca parlatılabilir ve mücevher olarak kullanılır
"SERSEM KOCANIN KURNAZ KARISI" Taner'in tiyatro oyunu
ilgili madde Taner 16:319a
"SERSERİ ÂŞIKLAR" Godard'ın filmi
ilgili madde Sinema 15:235b
SERTEL, SABİHA Türk kadın gazeteci, 1895-1968; kocası Zekeriya Sertel'le birlikte 1924'te *Resimli Ay* dergisini kurdu; 1936-45 arasında *Tan* gazetesindeki savaş ve faşizm karşıtı yazılarıyla dikkatleri üzerine çekti; 1950'den sonra yurtdışında yaşadı; anılarını *Roman Gibi* (1969) adlı kitapta topladı
ilgili madde Dergi 5:188b
SERTEL, ZEKERİYA Türk gazeteci, 1890-1980; gazeteciliğe 1908'de başladı; *Resimli Ay* dergisini, *Son Posta* ve *Tan* gazetelerini yayımladı; 1950'den sonra yurtdışında yaşadı; anılarını *Hatırladıklarım* (1968) adlı kitapta topladı
ilgili madde Dergi 5:188b
SERT ODUN genişyapraklı, kapalıtohumlu ağaçların keresteși; bütün kereste üretiminin y. % 20'sini kapsar; meşe, kayın, tikağacı, abanoz, gülağacı, maun ve akçaağaç başlıca sert odun kaynaklarıdır; tümünün odunu sert değildir, örn. bu grupta yer alan balsanın odunu en yumuşak odunlardandır; odunun işlenme güçlüğünü belirtmekten çok biyolojik bir sınıflandırmayı gösterir
ilgili maddeler
Kereste 10:180a
Odun 13:129a
Orman 13:206b
SERT SU kalsiyum ve magnezyum tuzları içeren su
ilgili maddeler
Kalsiyum 9:291a
Kurşun 11:109a
Su 16:149a
Su dağıtım sistemi 16:160a
SERTTABAKA *bak.* **GÖZAKI**
SERUM kanın, pıhtılaşmış kütleden geriye kalan açık renkli sıvı bölümü; bir hastalığın mikrobu aşılanmış hayvanlardan alınan bağışık serum, antitoksin• denen özel antikorları içerdiği için tedavi amacıyla kullanılır
ilgili maddeler
Kan 9:301b
Soğutma: serum bankası: görsel 15:305
SERVAL kedigiller familyasından ince yapılı, uzun bacaklı etçil memeli; iri ve dik kulakları, siyah benekler ve çizgilerle bezeli güzel bir postu vardır; geceleri avlanmaya çıkar; kemiriciler, tavşanlar gibi küçük memeliler ve kuşlarla beslenir; Afrika'da, Sahra Çölü'nün güneyindeki çalılıklarda ya da çayırlarda yaşar

SERVER *bak.* **YİĞİTBAŞI**
SERVET sahip olunan mal ve para toplamı; çoğu zaman parasal değerinin hesaplanması güçtür; çünkü, hiçbir zaman satılma olanağı olmayan, bu yüzden de cari piyasa değeri taşımayan malları da kapsayabilir
ilgili madde Vergiler 18:324a vd.
SERVET-İ FÜNUN edebiyat akımı
madde başlığı Servet-i Fünun 15:138a, görsel
ana madde Türk edebiyatı 18:39a
ilgili maddeler
Edebiyat-ı Cedide 6:41b
Osmanlıca 13:233b
Sone 15:324b
Tevfik Fikret 17:165a vd.
SERVETO, MIGUEL İspanyol hekim ve ilahiyatçı, y. 1511-53; en temel Hıristiyanlık öğretilerine karşı çıkan yapıtları Katolikler kadar Protestanlar'ın da şiddetli tepkileriyle karşılaştı; sonunda din sapkınlığıyla yargılanarak Calvin tarafından mahkûm edildi ve diri diri yakıldı
ilgili madde Calvin 4:106a
SERVİ
madde başlığı Servi 15:141a, görsel
ilgili maddeler
Odun 13:129a
Parfüm 13:326b
SERVİGİLLER dünyanın hemen her yanına dağılmış 130'un üstünde herdemyeşil ağaç ve çalı türünü içeren familya; Latince adı *Cupressaceae*
•Ardıç; Mazı; Servi
SERVOFREN
ilgili madde Motorlu taşıtlar 12:286b
SERVOMEKANİZMA başka bir aygıtı denetleyen ya da hatalarını gideren aygıt; hatayı algılayan bir geribesleme düzeneğiyle donatılmıştır; daha çok otomatik seyir sistemlerinde, aygıtların doğru konumu ya da yönü tutturmasını sağlamak amacıyla kullanılır
SERVOMOTOR
ilgili madde Takma kol ve bacak 16:307a
SERYUM lantanitler• dizisinden element; bu dizinin doğada en bol bulunan üyesidir; simgesi Ce, atom numarası 58, bağıl atom kütlesi 140,12; adını küçük gezegen Ceres'ten alan gri, dövülgen, sünek bir metaldir; karbonla çalışan ark lambalarında ve alaşımlarda kullanılır; 1803'te keşfedilmiştir
SES akustik
madde başlığı Ses 15:141b, görsel
ilgili maddeler
Bilgisayar 3:185b
Fonetik 6:326a
Okuma 13:140a
Ses kaydı 15:146a vd.
Sesüstü dalgalar 15:151a vd.
Sinema 15:231a
Solunum 15:320a
Televizyon 17:137b vd.
Yankı 19:91a
•Doppler etkisi; Frekans; Ses dalgası
"SES" Sabahattin Ali'nin öykü kitabı
ilgili madde Sabahattin Ali 14:325b
SESALTI FREKANS
ilgili madde Sesüstü dalgalar 15:151b
SES BANDI
ilgili madde Sinema 15:239b
SESBİLGİSİ *bak.* **FONETİK**
SESBİRİM *ya da* **Fonem**
ilgili maddeler
Fonetik 6:326a
Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:235b
SES DALGASI
ana madde
•Ses 15:142a vd., görsel
ilgili maddeler
Bell 3:128a
Dalga 5:62a
Doppler etkisi 5:300b vd.
Kulak 11:94b
Müzik 13:15b
Radyo 14:181a
Soğurma 15:302b
Yankı 19:91a vd.
SES HIZI
ilgili maddeler
Ses 15:143a, görsel
Şimsek ve gök gürültüsü 16:278b
"SESİNİ KAYBEDEN ŞEHİR" Nâzım Hikmet'in şiir kitabı
ilgili madde Nâzım Hikmet 13:43b
SES KAYDI
madde başlığı Ses kaydı 15:146a, görsel
ilgili madde Ses 15:145a vd.
SESLENDİRME *ya da* **Dublaj**
ilgili madde Sinema 15:239b
SESLİ *bak.* **ÜNLÜ**
SESLİ FİLM
ana madde Sinema 15:227a, 231a vd.
ilgili madde Ses kaydı 15:146b
SESÖTESİ FREKANS
ilgili madde Sesüstü dalgalar 15:151b
SESSİZ *bak.* **ÜNSÜZ**
SESSİZ FİLM çocuk oyunu
ilgili madde Çocuk oyunları 5:31a
SESSİZ FİLM sinema
ilgili maddeler
Sinema 15:227a, 231a
Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:223b
"SESSİZLİK" Bergman'ın filmi
ilgili madde Bergman 3:138a
SESSİZLİK DENİZİ Ay düzlüğü
ilgili maddeler
Ay 2:214b
Uzay araştırmaları 18:249a
SESSİZ WILLEM *bak.* **WILLEM I**
SES TELLERİ gırtlağın içinde enlemesine yer alan ve ses çıkarma işlevini üstlenen iki mukoza kıvrımı
ilgili maddeler
Cinsellik ve eşey 4:195b
Konuşma bozuklukları 10:321b vd.
Solunum 15:319b
SESTOS Çanakkale Boğazı kıyısında eskiçağ kenti
ilgili maddeler
Çanakkale 4:234b
Hero ile Leandros 8:134b
SES UYUMU
ana madde Yazım kuralları 19:127a
ilgili madde Türkçe 18:30a
SESÜSTÜ *ya da* **Ültrason**
madde başlığı Sesüstü dalgalar 15:151a, görsel
ilgili maddeler
Cerrahi 4:164a
Yankı 19:92b
SESÜSTÜ FREKANS *ya da* **Ültrasonik frekans**
ilgili maddeler
Ses 15:145b
Sesüstü dalgalar 15:151b, 152b
SESÜSTÜ HIZ *ya da* **Süpersonik hız**
ilgili madde Ses 15:143b
SESÜSTÜ TARAYICI *ya da* **Ültrason aygıtı**
ilgili madde Sesüstü dalgalar 15:152a, görsel
SESÜSTÜ UÇAK *ya da* **Süpersonik uçak** ses hızından daha büyük bir hızla yol alan uçak; ilk sesüstü uçak, 1947'de denenen Amerikan yapımı Bell X-1'dir; 1976'da düzenli uçuşlarına başlayan ve 2 Mach'lık hıza (ses hızının iki katına, yani saatte 1.920 km'ye) ulaşan İngiliz-Fransız ortak yapımı Concorde ilk sesüstü yolcu uçağıdır
ana madde Uçak 18:165a vd.
ilgili maddeler
Havacılık tarihi 8:66a vd.
Teknoloji 17:123b
"SES VE ÖFKE" Faulkner'ın romanı
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:226a
Faulkner 6:265a
SES YİNELEMESİ *ya da* **Aliterasyon**
ilgili maddeler
İngiliz edebiyatı 9:20a
Tekerleme 17:109a
SET Mısır mitolojisinde karanlık ve kötülük tanrısı
ilgili maddeler
Osiris 13:229b
Şeytan 16:265a
SET bent
ana madde Taşkın 17:77b, 79a, görsel
ilgili madde Hollanda 8:197a
SETER uzun tüylü, sarkık kulaklı köpek soyu; kuş avında kullanılır
ilgili madde Köpek 11:49b
SET RESİFİ
ilgili maddeler
Mercanada: görsel 12:149
Mercan resifi 12:151a vd.
•Büyük Set Resifleri
SEUL Kore Cumhuriyeti
madde başlığı Seul 15:152b, görsel
ilgili madde Kore Cumhuriyeti 11:9b, görsel
SEURAT, GEORGES Fransız ressam, 1859-91
madde başlığı Seurat 15:153b
ilgili maddeler
İzlenimcilik 9:170b
Resim sanatı 14:232a
•"Asnières'de Banyo"; "Grande Jatte Adası'nda Bir Pazar Günü, Öğleden Sonra"
SEVAN GÖLÜ SSCB; Ermenistan SSC'de 1.417 km²'lik bir alanı kaplar; eski adı Gökçe Göl'dür
ilgili madde Ermenistan 6:172a
"SEVDALI BULUT" Nâzım Hikmet'in masal kitabı
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:18a
Nâzım Hikmet 13:44a
"SEVDA PEŞİNDE" Gürpınar'ın romanı
ilgili madde Gürpınar 7:306b
SEVERN IRMAĞI İngiltere'nin en uzun akarsuyu, y. 290 km; Galler'de doğar, Gloucester'da menderesler oluşturarak denize ulaşır; kanallarla Midlands bölgesine ve Thames Irmağı'na bağlanır

tum kimyası ve moleküler biyoloji alanlarındaki çalışmalarıyla uluslararası ün kazandı
SİNAPS
ilgili madde Sinirler ve sinir sistemi 15:246b, 247b
SİNARİT Akdeniz'de ve Atlas Okyanusu'nun doğusunda yaşayan balık; gençken grimsi sarı olan rengi daha sonra pembemsi sarıya, yaşlanınca mavimsi griye döner; uzunluğu en çok 1 m, ağırlığı 12 kg kadardır; küçük balıklar ve kabuklu deniz omurgasızlarıyla beslenir; eti lezzetli olduğu için ticari değeri yüksektir
SINATRA, FRANK ABD'li şarkıcı ve sinema oyuncusu, d. 1915; 1942'de ilk kez solist olarak dinleyici karşısına çıktı ve dünya çapında ün kazandı; filmleri arasında *İnsanlar Yaşadıkça* (1953) ve *Bir Çapkının Maceraları* (1957) sayılabilir; çok sayıda plak doldurmuş, konserler vermiş ve televizyon programlarına çıkmıştır
SİNA YARIMADASI Mısır; Afrika ile Asya'yı birbirine bağlayan üçgen biçiminde kara parçası; y.öl. 61.000 km²; çok az bitki ve hayvanın yaşadığı son derece sıcak bir bölgedir; göçebe Bedeviler'in yurdu olan bölgedeki tek tük yerleşmeler kuzeyde bulunur
ilgili maddeler
Arap-İsrail Savaşları 1:317a
Mısır 12:194b
SİNBAD *bak.* **GEMİCİ SİNBAD**
SİNCAN Ankara'nın ilçesi; anakent sınırları içindedir; "F-16" uçaklarının montaj tesisleri bu ilçededir; nüf. (1990): ilçe 101.118, kent 91.016
SİNCANLI Afyonkarahisar'ın ilçesi; kuzeyini İlbulak, güneyini Ahır dağları engebelendirir; orta kesimdeki Sincanlı Ovası'nda büyük çaplı tarım yapılır; nüf. (1990): ilçe 52.206, kasaba 5.503
SİNCAP
madde başlığı Sincap 15:217a, görsel
ilgili maddeler
Dürer: görsel 6:32
Gelengi 7:102a
Kemiriciler 10:165b, görsel
Kış uykusu 10:230b
Meyve 12:184a
SİNCİK Adıyaman'ın ilçesi; daha önce Kâhta ilçesine bağlı bir köydü; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 19.524, kasaba 2.503
SINCLAIR, UPTON ABD'li romancı, 1878-1968; *Chicago Mezbahaları* (1906) adlı yapıtında mezbahalardaki koşulları sergileyince, bu konuda soruşturma açılmasını ve gıda sanayisine sağlık denetimi getiren yasaların çıkmasını sağladı; *Petrol* (1927) ve *Altın Zincir* (1925) öbür yapıtları arasındadır
SİND Pakistan'ın güneybatısında eyalet; 1970'te kuruldu; güneyden Umman Denizi, doğudan Hindistan'la çevrilidir; merkezi Karaçi; ülkenin en sanayileşmiş bölgelerinden biridir; y.öl. 140.913 km²; nüf. 20.312.000 (1983 tah.)
SİNDİRİM
madde başlığı Sindirim 15:218b, görsel
ilgili maddeler
Bağırsak 2:264a vd.
Balık 2:309b
Enzim 6:162a
Gevişgetirenler: görsel 7:138
Hayvan 8:93a vd.
Karaciğer 10:25a
Mide 12:204a vd.
SİNDİRİM GÜÇLÜĞÜ *ya da* **Hazımsızlık**
ilgili madde Sindirim 15:221a
SİNDİRİM KANALI hayvanlarda, yiyeceklerin vücuda girdiği ve özümsendikten sonra dışkı halinde dışarı atıldığı kanal; bu kanalın başlangıcı ağız, bitim noktası anüstür; memelilerde yutak, yemek borusu, mide ve bağırsaklar da bu kanalın bir parçasıdır
ana madde Sindirim 15:218b
SİNDİRİM SİSTEMİ
ana madde Sindirim 15:218b vd.
ilgili madde Hayvan 8:93a vd.
SİNDİRİM SİSTEMİ HASTALIKLARI
ana madde Sindirim 15:220b
SİNE DÜĞÜMÜ *ya da* **İran düğümü**
ilgili madde Halı ve kilim 7:331a
SİNEK
madde başlığı Sinek 15:221b, görsel
ilgili maddeler
Tozlaşma 17:265b
Yaşam çevrimi: görsel 19:111
•*sinek türleri, örn.* Bostan sineği; Etsineği; Karasinek; Lahana sineği; Meyve sineği; Sığırsineği; Sirke sineği; Sivrisinek; Süprüntüsineği; Sürü sineği
SİNEKEMANI müzik aleti
ilgili madde Keman ailesi 10:159b
SİNEK KÂĞIDI
ilgili madde Arsenik: görsel 2:39
SİNEKKAPAN bitki
ana madde Böcekçil bitkiler 4:8a, görsel
SİNEKKAPAN kuş
madde başlığı Sinekkapan 15:225a, görsel
ilgili madde Kuş: görsel 11:124
"SİNEKLER" Sartre'ın tiyatro oyunu
ilgili madde Sartre 15:69b
"SİNEKLİ BAKKAL" Halide Edip Adıvar'ın romanı
ilgili madde Adıvar 1:34a
SİNEK MANTARI
ilgili madde Mantarlar: görsel 12:52
SİNEK OLTASI
ilgili madde Balıkçılık 2:321a, görsel
SİNEMA
madde başlığı Sinema 15:226a, görsel, tablo
ana madde Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:223b, 224a
ilgili maddeler
Bilimkurgu 3:190b
Video 19:7b
SİNEMA FİLMİ
ana madde Sinema 15:226a, görsel
ilgili madde Fotosel 7:15a
SİNEMA KAMERASI
ilgili madde Sinema 15:226b vd., görsel
SİNEMA OYUNCULUĞU
madde başlığı Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:217a, görsel
ilgili madde Sinema 15:238b
SİNEMASKOP
ilgili madde Sinema 15:232b, 239a
SİNEMATOGRAF
ilgili madde Sinema 15:227b, 229a
SİNGAPUR ülke
madde başlığı Singapur 15:242a, görsel, harita
ilgili maddeler
Doğu Hint Adaları 5:273b
Güneydoğu Asya sanatı 7:295b
İkinci Dünya Savaşı 8:301a
İngiliz Uluslar Topluluğu 9:29a
Ulaşım: görsel 18:182
SİNGAPUR Singapur'un başkenti; 1819'da küçük bir liman olan Tumasik'te Güneydoğu Asya-İngiliz ticaretinin merkezi olarak kuruldu; Hint Okyanusu ile Güney Çin Denizi arasında bir derin su limanı ve ülkenin büyük ticaret merkezlerinden biridir; met. nüf. 2.641.000 (1988 tah.)
ilgili madde Singapur 15:242a, 243a
SİNGAPUR BOTANİK BAHÇESİ Singapur
ilgili madde Botanik bahçeleri: görsel 3:309
SINGER, ISAAC BASHEVIS ABD'li yazar, 1904-91
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:227a
SINGER, ISAAC MERRIT ABD'li mucit, 1811-75
ilgili maddeler
Dikiş makinesi 5:224b
Hazır giyim sanayisi 8:113b
SİNGH, GOBİND Hintli dini önder, 1666-1708
ilgili madde Sihler 15:204a
SİNHALİLER Sri Lanka'da yaşayan en büyük etnik grup; nüfusları 9 milyondan fazladır; karmaşık bir kast yapısında olan topluluğunun hemen hepsi Buda dinini benimsemiştir; İÖ 5. yy'da Kuzey Hindistan'dan göç ettikleri sanılıyor
ilgili madde Sri Lanka 16:129b, 130b
SİNİR
madde başlığı Sinirler ve sinir sistemi 15:244a, görsel
ilgili maddeler
Böcek 3:327b
Dişler 5:243b
Hücre 8:223b
Kas 10:81a
Kulak 11:96a
Vücut 19:39b
Yara 19:101a
SİNİR CERRAHİSİ *bak.* **NÖROŞİRÜRJİ**
SİNİR DÜĞÜMÜ *bak.* **GANGLİYON**
SİNİR GAZI sinir sistemini etkileyen zehirli gaz
ilgili madde Kimyasal savaş 10:271a
SİNİR HÜCRESİ *bak.* **NÖRON**
SİNİR İLETİSİ
ana madde Sinirler ve sinir sistemi 15:246a vd.
ilgili madde Beyin 3:163b
SİNİR LİFİ *bak.* **AKSON**
SİNİR SİSTEMİ
madde başlığı Sinirler ve sinir sistemi 15:244a, görsel
ilgili maddeler
Artrit ve romatizma 2:46b
Felç 6:266a vd.
Hayvan 8:92b
Hayvan davranışı 8:106a
İlaç bağımlılığı 8:319b
İskelet 9:89a vd.
Pavlov 14:35b
Sara 15:57a
Vücut 19:39b
•Beyin; Sinir
SİNİR SİSTEMİ HASTALIKLARI
ana madde Sinirler ve sinir sistemi 15:247a vd.

yalı fizikçi C.T.R. Wilson tarafından geliştirilmiştir
ilgili madde Radyoaktiflik 14:84a, görsel
SİSTEM anatomi
ilgili madde Vücut 19:39a vd.
SISTINA ŞAPELİ İtalya; Vatikan Sarayı'nda papalık şapeli; Michelangelo'nun freskleriyle ünlüdür
ilgili maddeler
Botticelli 3:312b
İç mimarlık: görsel 8:280
Michelangelo 12:102b vd., görsel
Resim sanatı: görsel 14:226
Roma 14:259b
SİSTOSKOP idrar kesesinin içini incelemeye yarayan sonda aygıtı
ilgili madde Periskop 14:48b
"SISYPHE EFSANESİ" Camus'nün denemeleri
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:44a
SİSYPHOS Yunan mitolojisinde Korint'in efsanevi kralı; ölümden kaçmaya kalkıştığı için Hades'in yeraltı cehennemine gönderildi ve her seferinde yeniden aşağıya yuvarlanan bir kayayı iterek bir dağın tepesine çıkarmakla cezalandırıldı
ilgili madde Hades 7:322b
SİTAR lavtaya benzeyen telli Hint çalgısı; Hint müziğinin en önemli çalgısıdır; genellikle beş melodi teli ile beş ya da altı burdon teli vardır ve sağ elin başparmağına takılan bir tel mızrapla çalınır
SİTATUNGA *bak.* **BATAKLIK ANTİLOBU**
SİTOKİNİN
ilgili madde Hormonlar 8:207b
SİTOLOJİ *ya da* **Hücrebilim** canlıların temel birimi olan hücreyi inceleyen bilim dalı; başlangıcı, Robert Hooke'un mikroskopla mantar hücrelerini gözlemlemesine dayanır; 19. yy'da bütün canlıların hücrelerden oluştuğu kuramı ortaya atıldı; 20. yy'da da hücrelerin kalıtımdaki rolü kanıtlandı
SİTOPLAZMA *ya da* **Hücre plazması** bir hücrenin çekirdeği dışında kalan bölümü; yapısında y. %70-90 oranında su, %15 protein, %1 inorganik tuzlar ve %3 yağ bulunur; hücrenin etkinliğini sürdürmesi için gerekli olan kimyasal maddeler sitoplazmada bireşimlenir
ilgili maddeler
Amip 1:236b
Hücre 8:221b
SİTRİK ASİT en çok turunçgillerde bulunan asit; glikozun mayalanmasıyla da elde edilir
ilgili maddeler
Ananas 1:259b
Asit 2:60b
Limon 11:260a
SİULAR *ya da* **Siyular** *ya da* **Dakotalar** Kuzey Amerika Yerlileri; önceleri Superior Gölü'nün çevresinde yaşıyorlardı; yıllarca süren savaşlarla Minnesota ve Dakota'ya sürüldüler; 19. yy ortalarında da kamplara yerleştirildiler; ama antlaşmalara uyulmaması üzerine 1876'da ayaklanarak savaşa giriştiler; reisleri Oturan Boğa öldürüldü ve 1890'da Wounded Knee'deki Yerli katliamıyla direnişleri kırıldı; bugün sayıları 50.000 kadardır
ilgili madde Amerika Yerlileri: görsel 1:229
SİVAS *ya da* **Sıvas** il
madde başlığı Sivas 15:261a, görsel, harita
SİVAS kent
ana madde Sivas 15:265b, görsel
SİVAS KONGRESİ 1919
madde başlığı Erzurum ve Sivas Kongreleri 6:184a, görsel
ilgili madde Atatürk 2:121b, görsel
SİVASLI Uşak'ın ilçesi; Banaz Çayı'nın suladığı düzlüklerde en çok tahıl, baklagiller ve susam yetiştirilir; Sebaste• eskiçağ kentinin kalıntıları ilçe sınırları içindedir; nüf. (1990): ilçe 22.804, kasaba 5.726
SİVASTOPOL KUŞATMASI 1854-55: Kırım Savaşı'nın en önemli harekâtı; İngiliz, Fransız, Osmanlı ve Piemonte birlikleri, Rus donanmasının Karadeniz'deki en büyük üssü olan Sivastopol'u kuşatarak sonunda ele geçirdiler; ama ağır kış koşullarına hazırlıklı olmadıkları için büyük kayıplar vererek antlaşma imzalamak zorunda kaldılar
ilgili maddeler
Kırım Savaşı 10:217b
Kuşatma 11:127b
SİVEREK Şanlıurfa'nın ilçesi; topraklarının Fırat Irmağı kıyısındaki bölümü Atatürk baraj gölünün suları altında kalmıştır; en çok tahıl, susam ve pamuk yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 133.832, kent 63.049
SİVİLCE irin dolu küçük apse
ana madde Ergenlik sivilcesi 6:170b
ilgili madde Apse 1:307a
•Çıban
SİVİL HAVACILIK
ana madde Havacılık tarihi 8:63a vd.
SİVİL SAVUNMA
madde başlığı Sivil savunma 15:266a
ilgili madde İkinci Dünya Savaşı: görsel 6:297
SİVRİ balık
ilgili madde Palamut 13:293a
SİVRİADA *ya da* **Hayırsızada** İstanbul
ilgili madde Prens Adaları 14:140b, 141a
SİVRİ BİBER
ilgili madde Biber 3:173a
SİVRİCE Elazığ'ın ilçesi; topraklarını Hazarbaba Dağı engebelendirir; Hazar Gölü'nün batısı ilçe sınırları içindedir; ferrokrom yatakları Etibank tarafından işletilir; nüf. (1990): ilçe 17.302, kasaba 5.261
SİVRİFARE *ya da* **Soreks**
madde başlığı Sivrifare 15:267a, görsel
ilgili madde Memeliler: görsel 12:142
SİVRİHİSAR Eskişehir'in ilçesi; ovalarda geniş çaplı tarım, yüksek kesimlerde hayvancılık yapılır; zengin yeraltı kaynakları vardır; eskiçağ kenti Pessinus'un kalıntıları Sivrihisar kasabasının yakınlarındadır; nüf. (1990): ilçe 37.297, kasaba 10.490
ilgili maddeler
Nasreddin Hoca 13:39a
Tarım ve hayvancılık: görsel 17:32
SİVRİSİNEK
madde başlığı Sivrisinek 15:267b, görsel
ilgili maddeler
Lepistes 11:237a
Mikroplar 12:214a
Sarıhumma 15:63b
Sıtma 15:183b
Sinek 15:222b
Uçuş 18:170b
SİYAH renk
ilgili madde Renkler 14:216a
SİYAH AMERİKALILAR
madde başlığı Siyah Amerikalılar 15:269a, görsel
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:205b
Amerikan edebiyatı 1:223b, 224b
Caz 4:137a
Göç 7:191a
Irkçılık 8:233a vd.
Pop müzik 14:120a vd.
SİYAH CÜCE yıldız
ilgili madde Yıldız 19:171b
SİYAH FOSFOR
ilgili madde Fosfor 6:330b vd.
"SİYAH İNCİ" Sewell'in öykü kitabı
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:10a
SİYAH KALEM Osmanlı nakkaş, ö. 15. yy
madde başlığı Siyah Kalem 15:278b, görsel
"SİYAH LALE" Dumas'nın romanı
ilgili madde Dumas 5:311b
SİYAH MİLLİYETÇİLİK ABD'deki Siyahlar arasında gelişen siyasal hareket; çeşitli gruplar, örn. Siyah Müslümanlar, bir Siyah'ın her şeyden önce Siyah topluma bağlılıkla yükümlü olduğunu, devletin onun devleti olmadığını ve o devlete karşı hiçbir yükümlülüğü bulunmadığını savunurlar
SİYAH MÜSLÜMANLAR HAREKETİ ABD
ana madde Siyah Amerikalılar 15:273b
SİYAKAT hat sanatı
ilgili madde Hat sanatı 8:56a
SİYAM *bak.* **TAYLAND**
SİYAMANG en iri gibon türü
ilgili madde Gibon 7:147a
SİYAM KEDİSİ
ilgili madde Kedi 10:140b vd.
SİYAMLI İKİZLER Siyam'da (bugünkü Tayland'da) doğan dünyanın ilk yapışık ikizleri
ilgili madde İkiz 8:311b
SİYAM TİMSAHI
ilgili madde Hayvan: görsel 8:94
SİYAN renk
ilgili maddeler
Renkler 14:215b, 217a
Televizyon :görsel 17:136
SİYANOKOBALAMİN *bak.* **B_{12} VİTAMİNİ**
SİYANÜR prusik ya da hidrosiyanik asidin tuzu; çok güçlü bir zehirdir
ilgili madde Zehir ve zehirlenme 19:245b
SİYASAL COĞRAFYA
ilgili madde Coğrafya 4:199a
SİYASAL HAKLAR
ilgili madde Yurttaşlık hakları 19:213b
SİYASAL PARTİ
madde başlığı Siyasal partiler 15:279a, görsel
ilgili maddeler
Başbakan 3:62a
Parlamento 14:8b, 9b
Seçim 15:102a
Siyaset 15:288b
•*parti adları, örn.* Cumhuriyet Halk Partisi; Demokrat Parti; İngiliz İşçi Partisi
SİYASAL TEMSİL yurttaşların seçilmiş kişiler aracılığıyla temsil edildiği siyasal sistem; bütün yurttaşların doğrudan katılımının olanaksız olduğu durumlarda, seçilmiş temsilciler yasaların ve hükümet politikalarının hazırlanmasında yurttaşlar adına söz

sahibidir; bu yöntem, sendikalar gibi büyük örgütlerde de uygulanır
SİYASAL YÖNETİM
madde başlığı Siyasal ve yerel yönetim 15:283a
ana maddeler
Osmanlı İmparatorluğu 13:238b vd.
Türkiye 18:73b
ilgili maddeler
Anayasa 1:264a
Hukuk 8:214a
Propaganda 14:146a
Sansür 15:53a vd.
Seçim 15:101b
Sıkıyönetim 15:180a
Siyasal partiler 15:279b
Siyaset 15:288a
Vergiler 18:322a vd.
•Bakanlar kurulu; Başbakan; Cumhurbaşkanı; Devlet; Devlet başkanı; Diktatör; Parlamento; *yönetim sistemleri, örn.* Başkanlık sistemi; Cumhuriyet; Demokrasi; Faşizm; Federal sistem; Krallık; Parlamenter sistem; *ayrıca bak.* Yargı; Yasama; Yürütme
SİYASET *ya da* **Politika**
madde başlığı Siyaset 15:288a, görsel
•Siyasal parti; Siyasal yönetim
SİYASET BİLİMİ hükümetleri, yasaları, bir devletin iç ve dışişlerinin yönetimini konu alan toplum bilimi; hükümetler ile hükümetleri denetleyen kamuoyu, basın, siyasal partiler, sanayi ve ticaret çevreleri gibi güçler arasındaki ilişkileri tanımlar ve açıklar
SİYATİK bacağın arkasında siyatik sinirinin izlediği yol boyunca yayılan ağrı; çoğu zaman siyatik sinirinin köklerinin bulunduğu bel omurlarına fazla yük binmesi sonucunda ortaya çıkar; tedavisi sinirin üzerindeki basıncı kaldırmaya yöneliktir
ilgili madde Sinirler ve sinir sistemi 15:247b
SİYAVUŞGİL, SABRİ ESAT Türk şair, yazar ve çevirmen, 1907-68; İstanbul Üniversitesi'nde psikoloji-pedagoji profesörlüğü yaptı; Yedi Meşale topluluğu şairlerindendi; edebiyat ve sanat incelemelerinin yanı sıra Fransızca'dan yaptığı başarılı çevrileriyle de tanındı
SİYEK *bak.* **İŞEME KANALI**
SİYON önceleri, Davud'un ele geçirerek kendi kentini kurduğu Kudüs'ün iki tepesinden birinin üzerindeki Yebusi kalesinin adıydı; sonradan Kudüs'le eşanlamlı kullanılır oldu; en sonunda da Yahudiler'in anayurdu anlamını kazandı
ilgili madde Yahudiler ve Musevilik 19:74b
SİYONİZM
madde başlığı Siyonizm 15:288b
ilgili maddeler
Filistin 6:300a
İbrani edebiyatı 8:266a
Terörizm 17:160b
Yahudiler ve Musevilik 19:74b
SİYULAR *bak.* **SİULAR**
SJÆLLAND ADASI *ya da* **Seeland Adası** Danimarka'nın en büyük ve en kalabalık adası; Kattegat Boğazı ile Baltık Denizi arasında; Kopenhag da bu adanın doğu kıyısındadır
SKAGERRAK BOĞAZI Avrupa; Kuzey Denizi'nin Danimarka ile Norveç arasında uzanan ve Baltık Denizi'ne açılan kolu
ilgili maddeler
Baltık Denizi 3:14b
İskandinavya 9:87a
SKANDERBEG *bak.* **İSKENDER BEY**
SKANDİYUM lantanitler• dizisinden element; simgesi Sc, atom numarası 21, bağıl atom kütlesi 44,96; adını İskandinavya'dan alan yumuşak, gümüş renginde bir metaldir; 1879'da keşfedilmiştir
SKEET ATICILIĞI
ilgili madde Atıcılık 2:139a
SKİNNER, B. F. ABD'li psikolog, d. 1904; davranışçı psikolojinin önde gelen temsilcilerindendir; ödüllendirme ve cezalandırma yöntemiyle öğrenmenin ilkelerini araştırdı; hayvan davranışlarını incelemek için, kendi adıyla anılan kafes gibi birçok deney aracı geliştirdi
SKLODOWSKA, MARIE *bak.* **CURIE, MARIE**
SKOLASTİK FELSEFE
madde başlığı Skolastik felsefe 15:290a
SKOLASTİKİA HAMAMI Efes, İzmir
ilgili madde Efes 6:51b
SKOPJE *ya da* **Üsküp** Yugoslavya'da kent; Makedonya Sosyalist Cumhuriyeti'nin başkenti; Vardar Irmağı kıyısında; 14. yy sonunda Osmanlı yönetimine girdi; 1963'teki büyük depremden sonra geniş çapta onarım gördü; bugün bir sanayi ve taşımacılık merkezidir; nüf. 408.143 (1981)
ilgili madde Yugoslavya 19:198a
SKRİYABİN, ALEKSANDR Rus piyanist ve besteci, 1871-1915; askeri okulda başladığı müzik eğitimini 1888'den sonra Moskova Konservatuvarı'nda sürdürdü; 1898-1903 arası bu konservatuvarda ders verdi; sonra tümüyle besteciliğe yöneldi; olağanüstü tınıları, armonileri ve sembolizmiyle tanınan piyano ve orkestra müzikleri besteledi
SKUTER
ilgili madde Motosiklet 12:291a vd., görsel
SKYE TERİYESİ çok küçük yapılı İskoç teriyesi
ilgili madde Köpek 11:49b, görsel
SKYLAB PROGRAMI ABD'nin 1973'te Skylab adlı bir uzay laboratuvarını yörüngeye oturttuğu uzay programı
ana madde Uzay araştırmaları 18:249b vd., görsel
ilgili madde Uydu 18:231a
SKYLLA VE KHARYBDİS Yunan mitolojisi; Odysseus'un gemisiyle geçmek zorunda olduğu İtalya ile Sicilya arasındaki boğazın iki yanında oturan iki doğaüstü yaratık; Skylla 12 ayaklı, 6 başlı bir deniz canavarıydı; Kharybdis ise anaforu simgeliyordu
ilgili madde Odysseia 13:132a
SLALOM
ilgili maddeler
Kano: görsel 9:329
Kayak 10:118b, görsel
Sukayağı 16:171a vd., görsel
"SLAV DANSLARI" Dvořák'ın bestesi
ilgili madde Dvořak 6:35a
SLAV DİLLERİ
ilgili maddeler
Avrupa dilleri 2:186a
Kanada 9:310a
Polonya 14:111a
Slavlar 15:291a
SLAVLAR *ya da* **İslavlar** halk
madde başlığı Slavlar 15:291a
ilgili maddeler
Balkanlar 2:334a
Bulgaristan 4:54a vd.
Efsane ve mitler 6:58a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:9b
SLAYT *bak.* **DİYAPOZİTİF**
SLEIPNIR İskandinav mitolojisi
ilgili madde İskandinav efsaneleri 9:86a
SLOVAKLAR halk
ilgili maddeler
Çekoslovakya 4:274b, 277a
Slavlar 15:291a vd.
SLOVAKYA Çekoslovakya'da federe cumhuriyet; Slovaklar, ülkenin en doğusundaki bu topraklara İS 700'den önce yerleştiler; daha sonra Macarlar'ın ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun yönetimine girdiler; 1918'de Çekler'le birleşerek Çekoslovakya'yı kurdular; toprakları dağlık, gür ormanlarla kaplı ve mineraller ile hidroelektrik enerji açısından zengindir; nüf. 4.846.659 (1990)
ilgili madde Çekoslovakya 4:274a vd.
SLOVENLER halk
ilgili maddeler
Slavlar 15:191a vd.
Yugoslavya 19:198b
SLOVENYA Yugoslavya'nın kuzeybatısında federe cumhuriyet; y.öl. 20.251 km^2, başkenti Ljubljana; Slovenler bölgeye 6. yy'da yerleştiler; büyük bölümü dağlık ve ormanlıktır; ekonomisi tarım, ormancılık ve hayvancılığa dayanır; nüf. 1.948.000 (1989 tah.)
ilgili madde Yugoslavya 19:195b
SMEATON, JOHN İngiliz mühendis, 1724-92
ilgili maddeler
Çimento 4:305a
Deniz feneri 5:157b
SMETANA, BEDŘICH Çek besteci, 1824-84
madde başlığı Smetana 15:291b, görsel
ilgili madde Prag 14:139b
SMITH, ADAM İskoç iktisatçı ve düşünür, 1723-90
madde başlığı Smith 15:292b, görsel
ilgili madde Kapitalizm 10:13a
SMITH, BESSIE ABD'li kadın şarkıcı, y. 1898-1938; yoksul geçmişinin izlerini taşıyan duyarlı blues yorumlarıyla tanınır; ilkini 1923'te doldurduğu plakları birbirini izledi ve "blues imparatoriçesi" olarak büyük ün kazandı; ama 1933'ten sonra alkol bağımlılığı nedeniyle müzikten koptu ve ününü yitirdi; bir trafik kazasında öldü
ilgili maddeler
Caz 4:139b
Siyah Amerikalılar 15:275a
SMITH, IAN Rodezya başbakanı, d.1919
ilgili madde Zimbabve 19:259a
SMITHSONIAN ENSTİTÜSÜ Washington, ABD; İngiliz kimyacı James Smithson'ın bilimsel araştırmalara destek olmak amacıyla kurduğu enstitü
ilgili maddeler
Müzeler ve sanat galerileri 13:13a, görsel
Washington 19:44a, görsel
SMİTSONİT çinko cevheri

STAMITZ, JOHANN WENZEL Alman besteci, 1717-57
ilgili maddeler
Müzik 13:18b
Senfoni 15:126a
STANDART SAPMA
ilgili madde İstatistik 9:127a
STANDART ZAMAN
ilgili madde Zaman 19:230b
STANİSLAVSKİ, KONSTANTİN Rus tiyatro oyuncusu ve yapımcı, 1863-1938; 1898'de Moskova Sanat Tiyatrosu'nu kurdu; 1905'te alışılmış uygulamanın tersine oyuncuların provaları doğaçlamalarını istedi; 30 yıl sonra da "Stanislavski yöntemi" olarak bilinen oyuncu eğitim sistemini geliştirdi
ilgili maddeler
Tiyatro sanatı 17:216a
Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:223a
STANLEY, SIR HENRY MORTON İngiliz kâşif, 1841-1904
madde başlığı Stanley 16:133a, görsel
ilgili maddeler
Brazzaville 4:18a
Kinşasa 10:274b
Livingstone 11:269a
STANLEY ÇAĞLAYANLARI *ya da* **Boyoma Çağlayanları** Afrika
ilgili madde Kongo Irmağı 10:316b
STANLEY GÖLÜ *ya da* **Malebo Gölü** Kongo
ilgili maddeler
Brazzaville 4:18a
Zaire 19:227a
STARÉ MĚSTO Prag, Çekoslovakya
ilgili madde Prag 14:139a
START *bak.* **STRATEJİK SİLAHLARIN AZALTILMASI GÖRÜŞMELERİ**
STATİK hareketsiz bir cisme etki eden kuvvetleri inceleyen mekanik dalı; üç temel ilkeye dayanır: cisimler biçim değiştirmez, etkiyen kuvvet toplamı sıfırdır ve bu kuvvetler cisme bir dönme hareketi vermeyecek biçimde etki eder; binaların, köprülerin ve barajların tasarımında statiğin büyük önemi vardır
ilgili maddeler
Fizik 6:308b
Mekanik 12:126a vd.
STATİK ELEKTRİK sürtünme sonucunda ortaya çıkan durağan elektrik yükü
ilgili madde Elektron 6:119a
STATOR
ilgili maddeler
Dinamo 5:234a
Türbin 18:24a
STAUROLİT
ilgili madde Mineral: görsel 12:236
STAVANGER Norveç'te liman kenti; ülkenin güneybatısında, Bokn Fiyordu'nda; balıkçılık, balık konserveciliği, gemi yapımı ve deniz yosunlarından iyot üretimi başlıca sanayi dallarıdır; nüf. 92.102 (1983 tah.)
ilgili madde Norveç 13:107b
STEAD, CHRISTINA ELLEN Avustralyalı kadın romancı, 1902-83
ilgili madde Avustralya edebiyatı 2:204a
STEARİK ASİT
ilgili maddeler
Mum 12:309a
Yağ 19:66a
STEATİT
ilgili madde Talk 16:314b
STEELE, SIR RICHARD İngiliz yazar ve siyaset adamı, 1672-1729; *Tatler* ve *The Spectator* dergilerini yayımladı; 1714'te parlamentoya girdi
ilgili maddeler
Deneme 5:146a
İngiliz edebiyatı 9:23a
STEEN, JAN Hollandalı ressam, y. 1626-79
ilgili madde Resim sanatı 14:227b
STEFAN BATORY Transilvanya prensi ve Polonya kralı, 1533-86
ilgili maddeler
Polonya 14:113b
Sokullu Mehmed Paşa 15:308b
STEFAN DUŞAN *ya da* **Stefan Dušan** Sırp kralı, 1308-55
ilgili maddeler
Bizans İmparatorluğu 3:253b
Yugoslavya 19:198b
STEFANSSON, VİLHALJMUR Kanadalı kâşif, 1879-1962
ilgili madde Kutupların keşfi 11:138a
STEGOSAURUS Jura Dönemi•'nin sonlarında yaşamış dinozor; uzunluğu 6,5 m, kafatası ve beyni küçük, ön bacakları arka bacaklarından daha kısaydı; sırtının gerisinde iki sıra halinde dizilmiş geniş, üçgen biçiminde kemiksi levhalar, kuyruğunda da diken gibi kemiksi çıkıntılar vardı; bitkiyle besleniyordu
ilgili madde Dinozor 5:237b
STEIN, GERTRUDE ABD'li kadın yazar, 1874-1946; Paris'teki salonu 1903'ten ölümüne kadar yazarların ve sanatçıların merkezi olmuştu; özgün üslubuyla tanınırdı; yapıtlarından biri Virgil Thompson tarafından opera olarak bestelenmiştir
STEINBECK, JOHN ABD'li yazar, 1902-68
madde başlığı Steinbeck 16:134a, görsel
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:226a
•"Fareler ve İnsanlar"; "Gazap Üzümleri"
STEINBERG, SAUL Romen asıllı ABD'li karikatürcü ve ressam, d. 1914
ilgili madde Karikatür: görsel 10:70
STEINITZ, WILHELM Avusturyalı satranç oyuncusu, 1836-1900; 1883'ten sonra ABD'de yaşadı; dünya şampiyonluğunu 1864'ten 1894'e kadar elinde tutarak rekor kırdı; çok usta bir savunma oyuncusu ve kuramcıydı; 1894'te Emanuel Lasker'e yenildikten sonra ruhsal bunalıma girdi ve yoksulluk içinde öldü
STEINMETZ, CHARLES PROTEUS ABD'li mühendis ve matematikçi, 1865-1923
madde başlığı Steinmetz 16:135a, görsel
STEN hafif makineli tüfek
ilgili madde Ateşli silahlar 2:135b
STENDHAL, HENRI BEYLE asıl adı **Marie-Henri Beyle** Fransız yazar, 1783-1842; bir yandan çocukken yitirdiği annesine duyduğu yakıcı özlem ve sevgi, öte yandan burjuva ve despot babasına duyduğu nefretle büyüdü; *Kırmızı ve Siyah* (1830), *Parma Manastırı* (1839 gibi başyapıtlarındaki psikolojik derinliğin kaynağı bu etkilenimlerdir
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:42a
Gerçekçilik 7:133a
STENMARK, INGEMAR İsveçli kayakçı, d. 1956; Alp disiplininde üç kez (1976-78) Dünya Kupası'nı kazandı; 1979 Dünya Kupası'nda 13 yarışı kazanarak bu alanda rekor kırdı; 1980 Kış Olimpiyatları'nda slalom ve büyük slalomda altın madalya aldı
STENO
madde başlığı Steno 16:135b, görsel
STEP *bak.* **BOZKIR**
STEPHENSON, GEORGE İngiliz mühendis, 1781-1848
madde başlığı Stephenson 16:136a, görsel
ilgili maddeler
Buhar makinesi 4:49b
Demiryolu ve tren 5:133a
Sanayi Devrimi 15:46b
Taşımacılık 17:71b
STEPHENSON, ROBERT İngiliz inşaat mühendisi, 1803-59
madde başlığı Stephenson 16:136a, görsel
STERADYAN
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:79
STEREOFONİK SİSTEM *ya da* **Stereo sistem** birbirinden bağımsız iki ayrı kanallı olan ses kayıt ve üretim sistemi; ses kaydında her kanal için ayrı bir mikrofon kullanılır ve kaydedilen sesler yeniden üretilirken kanallardan her biri ayrı bir hoparlöre bağlanır; mikrofon ve hoparlörlerin yerleştirme düzeni iyi ayarlandığında, dinleyici sesleri belirli bir derinlik duygusuyla algılar
ana madde Ses kaydı 15:149b, 150a
STEREO PLAK
ilgili madde Ses kaydı 15:149b
STEREO SİSTEM *bak.* **STEREOFONİK SİSTEM**
STEREOSKOP aralarında çok küçük farklılıklar olan iki resmi üst üste bindirerek üçboyutlu görüntü izlenimi veren aygıt
ilgili madde Göz 7:211b
STEREOSKOPİK FOTOĞRAF MAKİNESİ
ilgili maddeler
Göz 7:211b
Hologram 8:201a
STERİLİZASYON bir maddeyi bakterilerden ve öbür mikroorganizmalardan arıtma işlemi
ilgili maddeler
Atom 2:158a
Cerrahi 4:162a
Lister 11:264b
Mandıracılık 12:39b
STERNBERG, JOSEF VON Avusturya asıllı ABD'li film yönetmeni, 1894-1969; *Deniz Şeytanları* (1928) ve *Son Emir* (1928) gibi ilk filmleriyle adını duyurduktan sonra, Heinrich Mann'ın *Profesör Unrat* adlı romanından sinemaya uyarlanan *Mavi Melek*'i (1930) yönetti; bir taşra kentinde yaşayan orta yaşlı ve saygıdeğer bir öğretmenin, Marlene Dietrich'in canlandırdığı bir kabare dansçısına tutulduktan sonra büyük bir ahlak çöküntüsüne düşmesini işleyen bu film, sesli sinemanın ilk önemli filmlerinden biriydi
STERNE, LAURENCE İrlanda asıllı İngiliz yazar, 1713-68; çağdaş romanın, özelikle psikolojik romanın öncüsü sayılır; alışılmış roman kalıplarını zorlayan ve olay örgüsüne hemen hiç yer vermeyen yapıtlarında iğneleyici ve sevecen bir alay egemendir

Türk mimarlığı: görsel 18:113
SÜLEYMANİYE CAMİSİ Şam, Suriye
ilgili madde Şam: görsel 16:224
SÜLEYMAN NAZİF Türk şair ve yazar, 1869-1927; Servet-i Fünun edebiyatının başlıca temsilcilerindendir; süslü, ağır bir dille yazılmış şiirlerinde Namık Kemal'in ve Ziya Paşa'nın etkisi görülür; düzyazıları da aynı özellikleri taşır; başlıca şiir kitapları *Gizli Figanlar* (1906) ile *Firak-ı Irak* (1918), düzyazı kitapları ise *Batarya ile Ateş* (1916) ve *Malta Geceleri*'dir (1924)
ilgili maddeler
Cenab Şahabeddin 4:153b
Servet-i Fünun 15:140a
SÜLEYMAN NESİP *bak.* **SÜLEYMANPAŞAZADE SAMİ**
SÜLEYMANOĞLU, NAİM Türk halterci, d. 1967; spora Bulgaristan'da başladı; ilk dünya rekorunu 1983'te kırdı; 1986'da Türkiye'ye geldi; 1988 Seul Olimpiyatları'nda koparmada 152,5 kg, silkmede 190 kg ve toplamda 342,5 kg ile yeni olimpiyat ve dünya rekorlarını kırdı
ilgili maddeler
Halter: görsel 8:20
Olimpiyat Oyunları 13:148b
SÜLEYMAN PAŞA Candaroğulları beyi, ö. y. 1340
ilgili madde Anadolu Beylikleri 1:246a
SÜLEYMAN PAŞA Osmanlı şehzadesi, y. 1316 - y. 1359
ilgili maddeler
Edirne 6:45b
Murad 12:310b
Orhan Gazi 13:198a
SÜLEYMANPAŞAZADE SAMİ takma adı **Süleyman Nesip** Osmanlı şair, 1866-1917; Servet-i Fünun şiirinin önde gelen temsilcilerindendir; şiirlerinde biçim ve konu yönünden Tevfik Fikret'in etkisi görülür
ilgili madde Servet-i Fünun 15:140a, görsel
SÜLEYMAN PERVANE Anadolu Selçuklu veziri, hk. d. 1262-77
ilgili madde Anadolu Selçuklu Devleti 1:253b
SÜLEYMAN SIRADAĞLARI Pakistan; Kuzeybatı Sınır Eyaleti ile Pencap ve Belucistan'ı birbirinden ayırır; ortalama yüksekliği 1.800-2.000 m; en yüksek noktası ise Hz. Süleyman'ın ziyaret ettiğine inanılan 5.633 m yüksekliğindeki Taht-ı Süleyman tepesidir
SÜLEYMAN ŞAH I *bak.* **KUTALMIŞOĞLU SÜLEYMAN ŞAH**
SÜLEYMAN ŞAH II Anadolu Selçuklu hükümdarı, ö. 1204
ilgili madde Anadolu Selçuklu Devleti 1:252a
SÜLEYMAN TAPINAĞI *ya da* **Kudüs Tapınağı** Kudüs'te eskiçağ tapınağı
ilgili maddeler
Tapınak 17:7a vd.
Yahudiler ve Musevilik 19:73a vd., görsel
SÜLEYMANTAŞI *bak.* **GRENA**
SÜLFAMİT *bak.* **SÜLFONAMİT**
SÜLFAT sülfürik asidin tuzları ile esterlerinin ortak adı
ilgili madde Tuz 18:17a
SÜLFONAMİT *ya da* **Sülfamit** birçok hastalığın tedavisinde kullanılan kristal yapısında kimyasal madde; bu maddeden hazırlanan ilaçlar ve türevleri zatürree ve menenjit gibi hastalıkların tedavisinde etkilidir
ilgili maddeler
İlaç 8:317b
Kükürt 11:172a
Tıp 17:184b
SÜLFÜRİK ASİT *ya da* **Hidrojen sülfat**
madde başlığı Sülfürik asit 16:199b
ilgili maddeler
Asit 2:60b, 61a
Platin 14:99a
SÜLÜĞEN kurşun oksit
ilgili madde Kurşun 11:108b
SÜLÜK hayvan
madde başlığı Sülük 16:200a, görsel
ilgili madde Solucan 15:314b, görsel
SÜLÜK botanik; bazı tırmanıcı bitkilerde tutunmaya yarayan özel organ
ilgili maddeler
Tırmanıcı bitkiler 17:189b
Yaprak 19:99a
SÜLÜKAYAKLILAR
ilgili maddeler
Kabuklular 9:240b
Kıyı canlıları 10:236b
SÜLÜKBALIĞI
madde başlığı Sülükbalığı 16:201a, görsel
SÜLÜN
madde başlığı Sülün 16:201b, görsel
SÜLÜS hat sanatı
ilgili madde Hat sanatı 8:55b, görsel
SÜMBÜL
madde başlığı Sümbül 16:202a, görsel
ilgili madde Soğanlı bitkiler 15:301a
SÜMBÜLTEBER eskiçağlardan beri süs bitkisi olarak yetiştirilen çokyıllık bahçe bitkisi; yumru biçiminde kökleri, uzun, parlak yeşil yaprakları ve salkımlar halinde açan hoş kokulu, beyaz, mumsu çiçekleri vardır
ilgili madde Parfüm 13:327b
SÜMELA MANASTIRI *bak.* **SUMELA MANASTIRI**
SÜMEN, MERİÇ Türk balerin, d. 1943; Ankara Devlet Opera ve Balesi'nde başbalerinliğe yükseldi; SSCB'nin dünyaca ünlü Bolşoy Balesi'nde dans eden ilk Türk sanatçısı oldu; 1981'de devlet sanatçısı seçildi; 1986'da İstanbul Devlet Opera ve Balesi'nin başkoreografiığına getirildi
ilgili madde Bale: görsel 2:304
SÜMER, GÜNER Türk oyun yazarı, tiyatro yönetmeni ve oyuncusu, 1936-77
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:148b
SÜMERBANK kamu iktisadi teşebbüsü; sanayi alanındaki devlet yatırımlarını yönetmek ve kredileri yönlendirmek amacıyla 1933'te kuruldu; son biçimini 1984'te aldı; görevleri devlet sermayesiyle kurulacak sanayi kuruluşlarının projelerini hazırlamak, kurmak ve işletmek, sanayiye kredi sağlamak, bankacılık yapmaktı; 1990'da 31 müessesesi, 37 fabrikası ve 465 satış mağazası vardı; aynı yıl özelleştirilmesi için çalışmalara hız verildi
SÜMERLER Mezopotamya'da uygarlık kurmuş eski halk
madde başlığı Sümerler 16:203a, görsel
ilgili maddeler
Altın 1:186b
Arkeoloji 2:19b vd.
Babil ve Asur uygarlıkları 2:251a vd.
Basım 3:50b
Destan 5:199a
Efsane ve mitler 6:54a
Irak 8:229a
Kütüphane 11:185a vd.
Mezopotamya 12:193a
Tapınak 17:7a
Tarım tarihi 17:22b
Tekerlek 17:106b, görsel
SÜMMANİ Türk halk şairi, 1860-1915; koşma ve atışmalarıyla tanındı; şiirlerinde sevda, doğal güzellikler ve özlem gibi konuları işledi; ayrıca dinsel ve toplumsal olayları konu alan destanları da vardır
ilgili madde Türk edebiyatı 18:38a
SÜMSÜKKUŞU
madde başlığı Sümsükkuşu 16:204a, görsel
SÜMÜKLÜBÖCEK
madde başlığı Sümüklüböcek 16:205a, görsel
SÜMÜKSÜ SALGI *ya da* **Mukus** solunum ve sindirim yollarının içini döşeyen mukoza örtüsündeki salgıbezlerinin ürettiği nemlendirici ve kayganlaştırıcı, koyu kıvamlı sıvı
ilgili maddeler
Burun 4:72a
Solunum 15:317a vd.
SÜNDİKEN DAĞLARI Karadeniz Bölgesi; Batı Karadeniz Bölümü'nü İç Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Sakarya Bölümü'nden ayırır
ilgili madde Eskişehir 6:194b
SÜNE tarım zararlısı böcek
ilgili maddeler
Böcek 3:333a
Yarımkanatlılar 19:107b
SÜNGER
madde başlığı Sünger 16:205b, görsel
ilgili maddeler
Mercan resifi 12:152a
Zooloji 19:268b vd.
SÜNGERÖREN *bak.* **ZİKZAK KELEBEĞİ**
SÜNGERTAŞI çok gözenekli volkanik cam; yanardağlardan dışarıya akan sıvı haldeki maddelerin, kristalleşmeye zaman bulamayacak kadar hızla ve henüz köpük halindeyken soğuyarak katılaşmasıyla oluşur; kütlenin içindeki çözünmüş gazların uçmasıyla, taşın içinde "katılaşmış" hava kabarcıkları kalır; çeşitli yüzeylerin ovularak temizlenmesinde ve parlatılmasında aşındırıcı madde olarak kullanılır
ilgili maddeler
Aşındırıcı 2:104b
Lav 11:216b
SÜNGÜ
ilgili madde Birinci Dünya Savaşı: görsel 3:205
SÜNNET İslam inancı
ilgili maddeler
İslam 9:96b
Sünnilik 16:206b
SÜNNET kamışın (penis) ucundaki derinin bir bölümünün ya da tümünün kesilmesi; Müslümanlar, Yahudiler ve Kopt Hıristiyanlar'ın yanı sıra birçok toplumda önem taşır
SÜNNİLİK
madde başlığı Sünnilik 16:206b
ilgili madde İslam hukuku 9:98a
SÜPER BİLGİSAYAR
ana madde Bilgisayar 3:179b vd.
SÜPERMARKET
ilgili madde Dükkân ve mağaza 5:332a

Verem 18:322a
Yiyecekler 19:182b
•Pastörizasyon; Süt ürünleri
SÜT ASİDİ *bak.* **LAKTİK ASİT**
SÜT BEZİ *bak.* **MEME BEZİ**
SÜTÇÜLER Isparta'nın ilçesi; Göller Yöresi'nin güney kesiminde yer alır; Dedegül ve Kuyucak dağlarının yüksek kesimlerindeki yaylalarda hayvancılık yapılır; nüf. (1990): ilçe 21.957, kasaba 4.062
ilgili madde Isparta 8:249a
SÜTDİŞİ *ya da* **Geçici diş**
ilgili madde Dişler 5:243b
SÜT KESMİĞİ *bak.* **TELEME**
SÜTLÂBİ *bak.* **AK TARAKDİŞ**
SÜTLEĞEN
madde başlığı Sütleğen 16:214b, görsel
SÜT SAĞMA MAKİNESİ
ilgili maddeler
Mandıracılık 12:39b, görsel
Tarım makineleri 17:20b
SÜT SIĞIRI
ilgili maddeler
Sığır 15:177b, görsel
Tarım ve hayvancılık 17:40a
SÜT ŞEKERİ *bak.* **LAKTOZ**
SÜTTOZU
ilgili madde Süt 16:214a
SÜTUN *ya da* **Kolon** mimarlıkta, bir taban, bir gövde ve bir başlıktan oluşan, genellikle silindir biçiminde, düşey taşıyıcı öğe
ilgili maddeler
Gladyatör: görsel 7:177
Mimarlık 12:225b, görsel
•Fil ayağı
SÜTUN BAŞLIĞI bir sütunun tepesine oturtulan ve sütunun taşıdığı ağırlığı gövdeye dengeli olarak aktaran bölüm; genellikle kabartma ya da oymalarla bezenen bu bölüm, Eski Yunan mimarlığındaki Dor, İyon ve Korint düzenleri arasındaki ayrımın temel özelliklerinden biridir
ilgili maddeler
Heykel 8:142b
Mimarlık: görsel 12:225
SÜT ÜRÜNLERİ
ana madde Süt 16:214b vd., görsel
ilgili madde Mandıracılık 12:38a
•Krema; Peynir; Tereyağı; Yoğurt
SÜVARİ atlı asker
ilgili maddeler
Çad: görsel 4:222
Kara kuvvetleri 10:37a vd.
Savaş ve savaş araçları 15:76a vd., görsel
SÜVEYŞ BUNALIMI *ya da* **Süveyş Krizi** 1956; ABD ve İngiltere'nin Assuan Barajı'nın finansmanından vazgeçmeleri üzerine, Mısır Cumhurbaşkanı Nâsır Süveyş Kanalı'nı millileştirdi ve kanal bölgesinde sıkıyönetim ilan etti; Fransa, İngiltere ve İsrail kanalın denetimini yeniden ele almak üzere askeri harekâta geçtiler; ama Birleşmiş Milletler'in ve SSCB'nin müdahale tehdidi üzerine geri çekildiler; sonuçta Nâsır'ın gücü artarken Fransa ile İngiltere Ortadoğu'daki etkili konumlarını yitirdiler
SÜVEYŞ KANALI Mısır
madde başlığı Süveyş Kanalı 16:215a, görsel, harita
ilgili maddeler
Aden 1:31b
Akdeniz 1:110a vd.
Arap-İsrail Savaşları 1:317a
Delta: görsel 5:114
Kanal 9:320a
Lesseps 11:238b vd.
Mısır 12:195b, 198b vd.
Nâsır 13:38a
SÜVEYŞ KISTAĞI Mısır
ilgili madde Süveyş Kanalı 16:215a
SÜVEYŞ KRİZİ *bak.* **SÜVEYŞ BUNALIMI**
SÜZÜLME
ana madde Uçuş 18:169b
SVAHİLİ DİLİ Doğu Afrika'da anadil ya da ikinci dil olarak konuşulan ve Arapça'dan çok etkilenmiş olan Bantu dili
ilgili maddeler
Afrika edebiyatı 1:54b
Afrika halkları 1:56a
Kenya 10:175b
Tanzanya 16:325a
SVALBARD Norveç'e bağlı takımada; Tromsö'nün y. 933 km kuzeyindeki birkaç ada grubundan oluşur; en büyük ada Spitzberg'dir; 1596'da yeniden keşfedilerek balina avcılığının merkezlerinden biri oldu; daha sonra maden yataklarıyla önem kazandı; kutup ikliminin egemen olduğu adalarda kutup ayısı, kutup tilkisi ve rengeyiği gibi hayvanlar yaşar
SVAZİLAND
madde başlığı Svaziland 16:216a, görsel, harita
SVAZİLER halk
ilgili maddeler
Svaziland 16:217b, görsel
Zulular 19:270b
SVEND Danimarka kralı, ö. 1014; Canute'un babası; İngiltere'nin bir bölümünü fethetti
ilgili maddeler
Canute 4:126b
Vikingler 19:15a
SVERDLOVSK SSCB
ilgili maddeler
Sibirya 15:193a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:11b
Trans-Sibirya Demiryolu 17:283b
SVETA SOFİYA KİLİSESİ Sofya, Bulgaristan
ilgili madde Sofya 15:299b
SVEVO, ITALO İtalyan yazar, 1861-1928; çağdaş İtalyan edebiyatının ve psikolojik romanın en önemli adlarından biridir; bir özyaşamöyküsü ve bir içebakış romanı olan en ünlü yapıtı *Zeno'nun Bilinci* 'nde (1923) ince bir alayla Freud'cu psikanalizi ve kendini sorgular
ilgili madde İtalyan edebiyatı 9:152a
SWAN, SIR JOSEPH WILSON İngiliz fizik ve kimya bilgini, 1828-1914
madde başlığı Swan 16:218a
SWIFT, JONATHAN İrlandalı yazar, 1667-1745
madde başlığı Swift 16:218b, görsel
ilgili maddeler
Alegori 1:140a
İngiliz edebiyatı 9:23a
•"Güliver'in Gezileri"
SWING caz müziğinin kendine özgü ritmi; ayrıca 1930 ve 1940'lara damgasını vuran büyük dans orkestralarının yumuşak ve sürükleyici tempolu caz üslubu; en tanınmış temsilcileri arasında Duke Ellington, Benny Goodman ve Count Basie sayılabilir
ilgili madde Caz 4:138a
SYDNEY Avustralya
madde başlığı Sydney 16:220a, görsel
ilgili maddeler
Avustralya: görsel 2:196
Yelken sporu 19:135a
SYDNEY LİMANI KÖPRÜSÜ Avustralya
ilgili maddeler
Köprü 11:55b, görsel
Sydney 16:220a, görsel
SYDOW, MAX VON İsveçli sinema oyuncusu, d. 1929
ilgili madde Bergman 3:138a
SYNGE, JOHN MILLINGTON İrlandalı yazar, 1871-1909
madde başlığı Synge 16:221a, görsel
ilgili madde Tiyatro sanatı 17:214b
SYRİNKS Yunan mitolojisi
ilgili madde Pan 13:302a
SZABÓ, ISTVÁN Macar film yönetmeni, d. 1938
ilgili madde Sinema 15:237a
SZCZECIN eskiden **Stettin** Polonya'da kent; ülkenin kuzeybatısında, Oder Irmağı'nın ağzının yakınlarında; bir ticaret yerleşmesi olarak kuruldu; 1720-1945 arasında Stettin adıyla Almanya'ya bağlıydı; bugün Polonya'nın en büyük deniz ve ırmak limanı, ayrıca gemi yapımı sanayisi ve kültür merkezidir; nüf. 396.000 (1988 tah.)
ilgili madde Oder Irmağı 13:126b

Ş

ŞABAN hicri takvimin 8. ayı; kutsal ayların (recep, şaban, ramazan) ikincisidir; 15. gecesi Berat Kandili• olarak kutlanır; 29 gün çeker
ilgili madde Ay 2:216b
ŞABANÖZÜ Çankırı'nın ilçesi; ilin güney kesimindeki topraklarını Terme Çayı sular; başlıca geçim kaynağı tarımdır; nüf. (1990): ilçe 11.779, kasaba 3.002
ŞABAT *ya da* **Şabbat** *ya da* **Sebt** Musevilik'te, her cuma günbatımından cumartesi akşamüstüne kadar süren kutsal tatil günü; sinagoglarda ve evlerde çeşitli ayinler düzenlenir
ilgili madde Yahudiler ve Musevilik 19:75b
ŞABLON
ilgili madde Dokumacılık 5:284b, 285a
ŞABLON BASKI resim ve baskı tekniği; desenin kesilip çıkartılmasıyla elde edilen delikli levhanın üstünden boya ya da mürekkep püskürtülerek yapılır; 8. yy'da Çin'de ortaya çıktı; 20. yy'da çok sık uygulanan serigrafi de bu yönteme dayanır
ŞADIRVAN
ilgili maddeler
Cami 4:107b
Türk mimarlığı 18:111a
ŞAFİİ MEZHEBİ
ilgili madde Sünnilik 16:207a, 207b
ŞAFT
ilgili madde Motorlu taşıtlar 12:285a
ŞAH satrancın temel taşı; bir kerede bir kare olmak üzere bütün yönlerde ilerleyebilir
ilgili madde Satranç 15:70b vd.
ŞAHADET kişinin, Tanrı'ya ya da kutsal

saydığı değerlere tanıklık etmek gibi yüce bir inanç uğruna can vermesi; tektanrılı dinlerin hemen hepsinde, inananların ulaşabileceği en yüksek aşamalardan biri sayılır; İslam dininde, şehitlerin doğrudan cennete gideceğine inanılır
ŞAH CİHAN Hint-Türk imparatoru, 1592-1662; hk. d. 1627-58; saltanatı sırasında ülkesi ve Hint mimarlığı altın çağını yaşadı; Tac Mahal'i yaptırdı; Delhi'yi yeni yapılarla donattı
ilgili maddeler
Hindistan 8:171a
Hint sanatı 8:179b
Hint-Türk İmparatorluğu 8:181a
Tac Mahal 16:292a
ŞAHDAMARI
ilgili madde Fizyoloji: görsel 6:311
ŞAH HATAYİ Şah İsmail'in mahlası
ilgili madde Alevilik 1:144a
ŞAHİN
madde başlığı Şahin 16:221b, görsel
ilgili madde Avcılık 2:167a vd.
ŞAHİN, OSMAN Türk öykü yazarı, d. 1938
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:22b
ŞAHİN GİRAY Kırım hanı, ö. 1787
ilgili madde Abdülhamid I 1:16a
ŞAHİNKAYA, TAHSİN Türk asker, d. 1925; Milli Güvenlik Konseyi üyesi
ilgili madde Türkiye 18:93b
ŞAH İSMAİL Safevi hanedanının kurucusu, 1487-1524; 1501'de Akkoyunlular'ı yenerek hükümdarlığını ilan etti; 1502-10 arasında İran'ı ve Kuzey Irak'ı denetimi altına aldı; 1514'te Çaldıran'da Yavuz Sultan Selim'e yenildi; o tarihten sonra devlet örgütlenmesine önem verdi
ilgili maddeler
Alevilik 1:144a
Bayezid II 3:85b
Çaldıran Savaşı 4:225b vd.
İran 9:69a
Safeviler 14:331a vd.
Şiilik 16:270b
ŞAH KARTAL
ilgili madde Kartal 10:78b
ŞAHKULU AYAKLANMASI 1511; Şii Türkmen aşiretlerinin, Şahkulu Baba Tekeli (1459-1511) önderliğinde. Osmanlı Devleti'ne karşı başlattığı ayaklanma
ilgili madde Bayezid II 3:85b
ŞAHLİN, BORİS SSCB'li jimnastikçi, d. 1932; 1956, 1960 ve 1964 Olimpiyat Oyunları'nda toplam yedi, dünya şampiyonalarında da 10 altın madalya kazanarak bu alanda rekor kırmıştır
ŞAHMERAN Amerika'nın tropik bölgelerinde yaşayan dört keler türünün ortak adı; gövdeleri yanlardan basık, kuyrukları uzun ve kamçı biçimindedir; erkeklerin sırtında yeleye benzer bir çıkıntı bulunur
ilgili madde İguana 8:291a
ŞAHMERDAN beton, çelik ya da tahta kazıkları toprağa çakmakta kullanılan büyük çekiç
ilgili madde Sanayi Devrimi: görsel 15:46
ŞAHRUH Timurlu hükümdarı, 1377-1444
ilgili maddeler
Karakoyunlular 10:36b
Murad 12:311b
Timur İmparatorluğu 17:203a
Uluğ Bey 18:186b
"ŞAİR EVLENMESİ" Şinasi'nin tiyatro oyunu
ilgili maddeler
Şinasi 16:281b
Türk tiyatrosu 18:144a
ŞAKAK KEMİĞİ
ilgili madde İskelet: görsel 9:87
ŞAKAYIK
madde başlığı Şakayık 16:222a, görsel
ŞAKRAKKUŞU ispinozgiller familyasından, Avrupa ve Asya'da yaşayan altı kuş türünün ortak adı
ilgili madde İspinozgiller 9:111a
ŞAKŞAK *bak.* **ÇALPARA**
ŞALE dağ evi
ilgili madde Alp Dağları 1:181b
ŞALGAM
madde başlığı Şalgam 16:222b, görsel
ŞALMANEZER I Asur kralı; hk. d. İÖ 1274-54; Asur ve Ninova'da saraylar yaptırdı; Kalah kentini kurdu
ilgili madde Babil ve Asur uygarlıkları 2:252a
ŞALPAZARI Trabzon'un ilçesi; daha önce Vakfıkebir ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 18.983, kasaba 3.665
ŞALTER
ilgili madde Elektrik enerjisi 6:110a
ŞALUMO *bak.* **HAMLAÇ**
ŞALUPA
ilgili maddeler
Gemi ve gemi yapımı 7:116b
Yelken sporu: görsel 19:134
ŞALYAPİN, FYODOR İVANOVİÇ Rus opera şarkıcısı, 1873-1938; ilk kez 1894'te Petrograd'da sahneye çıktı; 1899'da Moskova Çarlık Operası'na girdi; 1926'da dünya turnesine çıktı; *Don Carlos*'taki II. Felipe, *Korkunç İvan*'daki Çar İvan, *Boris Godunov*'daki Çar Boris ve *Sevil Berberi*'ndeki Don Basilio sanat yaşamının en önemli rolleridir
ŞAM Suriye
madde başlığı Şam 16:223a
ilgili madde Suriye 16:187a
ŞAMAN *ya da* **Kam** doğaüstü güçlerle doğrudan iletişim kurma yeteneği olduğuna inanılan din adamı
ana madde Şamanlık 16:226a vd.
ilgili maddeler
İlkel dinler 8:330b
Tedavi yöntemleri 17:102a
ŞAMANDIRA
madde başlığı Şamandıra 16:224a, görsel
ŞAMANDIRALI VALF
ilgili madde Su tesisatı 16:191a
ŞAMANLIK
madde başlığı Şamanlık 16:226a
ilgili maddeler
Dans 5:81a
Davul 5:98a
•Şaman
ŞAMAŞ Mezopotamya mitolojisi
ilgili madde Hammurabi: görsel 8:21
ŞAMBRİYELLİ LASTİK
ilgili madde Taşıt lastiği 17:75a
ŞAMBRİYELSİZ LASTİK *ya da* **Tübles lastik**
ilgili madde Taşıt lastiği 17:75a vd.
ŞAMDAN
ilgili maddeler
Mum 12:307b
Pirinç: görsel 14:79
ŞAMFISTIĞI *bak.* **ANTEPFISTIĞI**
ŞAM KUMAŞI *ya da* **Damasko** ortaçağdan beri Şam'da dokunan pamuk ve ipek karışımı desenli kumaş
ilgili madde Şam 16:223b
ŞAMPANYA
ilgili madde Şarap 16:238b
ŞAMRAN KANALI *ya da* **Menua Kanalı** Van
ilgili madde Urartular 18:213b
ŞAN
madde başlığı Şan 16:227a
ilgili madde Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:217b
ŞANDİGAR Hindistan'da kent; Hariyana ve Pencap eyaletlerinin ortak yönetim merkezi; kent planını mimar Le Corbusier yapmıştır; nüf. 373.789 (1981)
ilgili maddeler
Le Corbusier 11:222b
Pencap 14:43a
ŞANG HANEDANI *bak.* **SHANG HANEDANI**
ŞANGHAY pinyin **Shanghai** Çin
madde başlığı Şanghay 16:228a, görsel
ilgili maddeler
Çin Halk Cumhuriyeti 4:313a
Yangtze Irmağı 19:90a
ŞANKAR, RAVİ Hintli sitar ustası ve besteci, d. 1920; Hint müziğini dünyaya tanıtan Hindistan Ulusal Orkestrası'nın kurucusudur; Avrupa ve Amerika'da birçok kez turneye çıkmıştır
ilgili madde Konser 10:319b
ŞANLIURFA eskiden **Urfa** il
madde başlığı Şanlıurfa 16:229a, görsel, harita
ilgili maddeler
Doğayı koruma 5:267b
Harran Ovası 8:38a
Kurtuluş Savaşı 11:117a
ŞANLIURFA eskiden **Urfa** kent
ana madde Şanlıurfa 16:235a, görsel
ŞANLIURFA YAYLASI Güneydoğu Anadolu Bölgesi
ilgili maddeler
Güneydoğu Anadolu Bölgesi 7:292b
Şanlıurfa 16:231b vd.
ŞANSON
ilgili maddeler
Müzik 13:17b
Şarkı 16:243a
ŞANSÖLYE
ilgili madde Başbakan 3:61b
ŞANZIMAN *bak.* **VİTES KUTUSU**
ŞAP
madde başlığı Şap 16:235b
ilgili madde Filtre 6:302a
ŞAPEL küçük kilise ya da büyük bir kilisenin içinde bir azize adanmış ibadet yeri; bir şatonun, bir din okulunun ya da bir evin de özel bir şapeli olabilir
•Sistina Şapeli
ŞAPHANE Kütahya'nın ilçesi; daha önce Gediz ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 10.247, kasaba 3.845
ŞAP HASTALIĞI
madde başlığı Şap hastalığı 16:235b
ŞAPKA
madde başlığı Başlık ve şapka 3:63b, görsel
ŞAPKA KANUNU 25 Kasım 1925; Türkiye'de şapkadan başka başlık giymeyi ya-

saklayan yasa
ilgili maddeler
Atatürk 2:126b
Giysi 7:176a
"ŞAPKALI KADIN" Matisse'in tablosu
ilgili madde Matisse 12:105b
ŞAPKALI MANTAR *ya da* **Kır mantarı**
ana madde Mantarlar 12:51a, 53a, görsel
ŞARAP
madde başlığı Şarap 16:236a, görsel
ilgili maddeler
Alkol 1:155a
Avusturya 2:208a
Fransa 7:25a
Portekiz 14:129a
Sirke 15:257b
Üzüm 18:285b
ŞARAP MAYASI
ilgili madde Şarap 16:236b vd.
ŞARAPNEL içinde yüzlerce küçük kurşun bilye olan ve zamanlamalı bir fünye aracılığıyla havadayken ateşlenen, barut yüklü, ince çeperli top mermisi; patlayınca saçma gibi dağılır; patlama gücü yüksek mermilerden saçılan metal parçalara da bu ad verilir
ilgili madde Ateşli silahlar 2:133b
ŞARBON *ya da* **Karayanık** *ya da* **Karakabarcık**
madde başlığı Şarbon 16:241b
ilgili maddeler
Mikroplar 12:213a
Sinek 15:224b
ŞARBON BASİLİ
ilgili madde Şarbon 16:241b
ŞARCA *bak.* **ŞERCE**
ŞARJ DİNAMOSU
ilgili maddeler
Dinamo 5:234a
İçten yanmalı motor 8:286b
Motorlu taşıtlar 12:282a
ŞARJÖR
ilgili madde Ateşli silahlar 2:137b
ŞARK ÇIBANI *ya da* **Halep çıbanı**
ilgili maddeler
Asalak ve çürükçül canlılar 2:53b
Behçet 3:117b
Tropik hastalıklar 17:299b
ŞARKI edebiyat
ilgili madde Divan edebiyatı 5:250a
ŞARKI müzik
madde başlığı Şarkı 16:242a
"ŞARKILAR KİTABI" Heine'nin şiir kitabı
ilgili madde Heine 8:116b
ŞARKI SÖZÜ *bak.* **GÜFTE**
ŞARKIŞLA Sivas'ın ilçesi; dağlık ve engebeli bir bölgededir; başlıca tarım alanı Şarkışla Ovası'dır; en çok tahıl, patates ve şekerpancarı yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 49.116, kasaba 16.181
ŞARKİKARAAĞAÇ Isparta'nın ilçesi; dağlarla kuşatılmış topraklarının orta kesimi düzlüktür; halkı tarımla geçinir; dokumacılık yaygın bir uğraştır; Beyşehir Gölü'nün ilçe sınırlarında kalan kıyısında Kızıldağ Milli Parkı kurulmuştur; nüf. (1990): ilçe 38.993, kasaba 12.253
ŞARKÖY Tekirdağ'ın ilçesi; topraklarını Işıklar Dağı kaplar; ekonomisi tarım, balıkçılık ve turizme dayanır; başlıca sanayi dalı şarapçılıktır; nüf. (1990): ilçe 28.480, kasaba 11.425
ilgili madde Tekirdağ 17:114a
ŞARK TÜTÜNÜ
ilgili madde Tütün 18:152a
ŞARLKEN *ya da* **V. Karl** Kutsal Roma-Germen İmparatoru, 1500-58; I. Carlos adıyla İspanya kralı, 1516-56; Avusturya arşidükü, 1519-21; Kastilya Kralı I. Felipe'nin oğlu
ilgili maddeler
Barbaros Hayreddin Paşa 3:42a vd.
Habsburg hanedanı 7:314a, görsel
Kanuni Sultan Süleyman 10:7a vd.
Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu 11:133b
Pizarro 14:88a
Preveze Deniz Savaşı 14:143a
Reform 14:208a
ŞARLMAN *ya da* **Charlemagne** Kutsal Roma-Germen imparatoru, y. 742-814
madde başlığı Şarlman 16:244a, görsel
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:163b
Almanya 1:168a
Belçika 3:122a
Fransa 7:27b
Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu 11:132a
Kuyrukluyıldız 11:147b
Ölçme 13:267b
Roma İmparatorluğu 14:268b
ŞARLO Chaplin'in yarattığı ünlü film kahramanı
ilgili maddeler
Chaplin 4:178b, görsel
Sinema 15:230b
"ŞARLO DİKTATÖR" Chaplin'in filmi
ilgili madde Chaplin 4:179b, görsel
ŞARRUKİN I *bak.* **SARGON I**
ŞARRUKİN II *bak.* **SARGON II**
ŞARTLANMA *bak.* **KOŞULLANMA**
ŞARTLI REFLEKS *bak.* **KOŞULLU REFLEKS**
ŞASTRİ, LAL BAHADUR Hindistan başbakanı, 1904-66; 1964'te C. Nehru'dan sonra başbakan oldu
ilgili madde Hindistan 8:173b
ŞAŞILIK *ya da* **Göz kayması** *ya da* **Göz tembelliği**
ilgili madde Göz 7:209b
ŞATIROĞLU, VEYSEL *bak.* **ÂŞIK VEYSEL**
ŞATO mimarlık
madde başlığı Şato 16:245b, görsel
ilgili maddeler
Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:279b
Fransa: görsel 7:29
Galler: görsel 7:66
Konut 10:324b
"ŞATO" Kafka'nın romanı
ilgili maddeler
Kafka 9:254b
Varoluşçuluk 18:306b
"ŞATODAKİ KADIN" Anne Brontë'nin romanı
ilgili madde Brontë Kardeşler 4:29a
ŞATTÜ'L-ARAP Ortadoğu'da ırmak; Dicle ve Fırat ırmaklarının el-Kurna'da birleşmesiyle oluşur ve Irak'ın Basra, İran'ın Abadan liman kentlerinden geçerek Basra Körfezi'ne dökülür; doğu kıyısı Irak ile İran arasındaki sınırı çizer; 1980'lerde yoğun çarpışmalara sahne olmuştur
ilgili maddeler
Dicle Irmağı 5:215b
Irak 8:229b
Saddam Hüseyin 14:329b
ŞAVŞAT Artvin'in ilçesi; toprakları yüksek dağlarla kaplıdır; ekilebilir alanların az olmasına karşılık ürün miktarı oldukça fazladır; nüf. (1990): ilçe 33.315, kasaba 4.850
ilgili madde Artvin 2:49a, görsel
ŞAVUOT *bak.* **HAMSİN**
ŞAYENLER *ya da* **Çeyenler** Kuzey Amerika Yerlileri; 19. yy'da Platte ve Arkansas ırmaklarının çevresindeki topraklarda yaşıyorlardı; 1870'lerde beyazlara karşı toplu Yerli ayaklanmalarına katıldılar
ŞAZELİ Arap mutasavvıf, 1196-1258; Şazelilik tarikatının kurucusudur; medrese öğrenimi gördükten sonra tasavvufa bağlandı; kurduğu tarikatı Tunus ve Mısır'da yaymaya çalıştı; tarikatlara özgü tören ve kurallara karşı çıkan, müritlerin emekleriyle geçinmesini öngören, dilenciliği yasaklayan Şazelilik zamanla Kuzey Afrika'da en yaygın tarikatlardan biri oldu
ŞEBBOY
madde başlığı Şebboy 16:247b, görsel
ŞEBEK özellikle Asya'da yaşayan ve babuna benzeyen 12 maymun türünün ortak adı; postları siyah ya da kahverengidir; bazı türlerin kuyruğu yoktur; uzunlukları 41-70 cm arasında değişir; ağaçlarda ya da çayırlık alanlarda gruplar halinde yaşarlar
ilgili madde Maymun 12:117a, görsel
ŞEBİNKARAHİSAR Giresun'un ilçesi; Çoruh-Kelkit ve Giresun dağları arasında yer alır; halkı hayvancılık ve dokumacılıkla geçinir; nüf. (1990): ilçe 39.897, kasaba 23.330
ilgili madde Giresun 7:155b
ŞEBNEM *bak.* **ÇİY**
"ŞECERE-İ TÜRKİ" Ebülgazi Bahadır Han'ın yapıtı
ilgili maddeler
Ahmed Vefik Paşa 1:92b
Ergenekon Destanı 6:167b
ŞECERÜ'D-DÜR Memlûklar'ın kadın sultanı, ö. 1257
ilgili madde Memlûklar 12:144a
ŞEELİT *bak.* **ŞELİT**
ŞEFAATLİ Yozgat'ın ilçesi; fazla yüksek olmayan düz bir alandadır; halkı tarımla geçinir; en çok tahıl ve üzüm yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 36.246, kasaba 13.171
ŞEFTALİ
madde başlığı Şeftali 16:248a, görsel
ŞEFTALİ ÇİÇEĞİ ŞENLİĞİ *bak.* **BEBEK ŞENLİĞİ**
ŞEHABEDDİN SÜLEYMAN Osmanlı yazar, 1885-1921; Fecr-i Âti topluluğu yazarlarındandır; tiyatro oyunları ve edebiyat tarihine ilişkin yapıtlarıyla tanındı; başlıca oyunları *Fırtına* (1912) ve *Çıkmaz Sokak*'tır (1912)
ilgili madde Servet-i Fünun: görsel 15:139
ŞEHİR *bak.* **KENT**
"ŞEHİRDEKİ YABANCI" Refiğ'in filmi
ilgili madde Türk sineması 18:136b
"ŞEHİR IŞIKLARI" Chaplin'in filmi
ilgili madde Chaplin 4:179b
"ŞEHİRLİ KIZ" Daudet'nin tiyatro oyunu
ilgili madde Daudet 5:93a
"ŞEHNAME" Firdevsi'nin destanı
ilgili madde Firdevsi 6:305b vd., görsel
ŞEHRAZAD Binbir Gece Masalları'nın kahramanı
ilgili madde Binbir Gece Masalları

lık da önemli bir gelir kaynağıdır; nüf. (1990): ilçe 26.881, kasaba 7.592
ŞİRAZ İran'ın güneyinde kent; Fars ilinin merkezi; deniz düzeyinden 1.485 m yüksekte; gümüş kakma, mozaik, kilim, giyecek ve sırma imalatının ağırlıkta olduğu bir ticaret merkezidir; nüf. 848.289 (1986)
ilgili madde İran 9:68b
ŞİRAZE
ilgili madde Ciltçilik 4:190a, görsel
ŞİRAZLI SADİ *bak.* **SADİ**
ŞİRDEN
ilgili madde Gevişgetirenler 7:139a, görsel
ŞİRKET
madde başlığı Şirket 16:283a
ana madde Muhasebe 12:305a vd.
ilgili maddeler
Borç 3:292b
Borsa ve kambiyo 3:298a vd.
ŞİRKET-İ HAYRİYE 1850'de kurulan Osmanlı denizcilik işletmesi; Tanzimat döneminde en düzenli yerli şirket özelliğini taşıyordu: gemileri 1944'ten sonra Devlet Denizyolları'nın İstanbul Deniz Hatları İşletmesi'ne alındı
ŞİRVAN Siirt'in ilçesi; dağlık bir alanda yer alan ilçenin geçim kaynağı hayvancılık, tereyağ ve peynir üretimi ile dokumacılıktır; nüf. (1990): ilçe 26.138, kasaba 5.459
ŞİST katmanlar halinde dilimlenebilen kristal yapısında kayaç; yapısında talk ve grafit gibi katman oluşturan mineraller vardır; çoğunda görülen belirgin kıvrımlar, bu kayaçların farklı gerilimlerin etkisi altında oluştuğunu gösterir
ilgili madde Jeokimya: görsel 9:202
ŞİSTOZOMİYAZ *ya da* **Bilharziyoz**
madde başlığı Şistozomiyaz 16:284b
ŞİŞ
ilgili madde Örgü ve tığ işi 13:277a vd.
ŞİŞE
ilgili madde Cam ve camcılık 4:109a vd., görsel
ŞİŞE BURUNLU BALİNA
ilgili madde Balina 2:331a
ŞİŞE BURUNLU YUNUS
ilgili madde Yunus 19:210b
ŞİŞE MANTARI
ilgili madde Mantar 12:50a
"ŞİŞHANE'YE YAĞMUR YAĞIYORDU" Taner'in öykü kitabı
ilgili madde Taner 16:318b
ŞİŞİRMELİ LASTİK
ilgili maddeler
Taşıt lastiği 17:75a
Tekerlek 17:108b
"ŞİŞKOLARLA SISKALAR" Maurois'nın çocuk kitabı
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:12a, görsel
ŞİŞLİ İstanbul'un ilçesi; anakent sınırları içinde; 20. yy'ın başlarına kadar sebze, meyve, çiçek yetiştirilen bahçe ve bostanlarla kaplıydı; 1950'lerde üst gelir gruplarının yerleştiği seçkin bir semt haline geldi; bugün kentin önemli ticaret merkezlerinden biridir; nüf. 250.478 (1990)
ŞİŞMANLIK vücutta aşırı yağ birikmesi; tüketilenden daha çok kalori alınması sonucunda ortaya çıkar; fazla kaloriler yağ olarak vücutta depolanır; şişmanlık hastalık riskini artıran bir etkendir; yiyeceklerin dereceli olarak kısılmasıyla tedavi edilebilir
ŞİTAİYE edebiyat
ilgili madde Divan edebiyatı 5:252a
ŞİVA Hindu tanrısı; hem yıkımı, hem de onu izleyen yeniden doğuşu simgeler; genellikle üç gözlüdür ve saçları bukleli olarak betimlenir; birçok değişik kimlikle ortaya çıkar; Hindu dininin üç temel tanrısından biridir
ilgili maddeler
Din 5:231a
Efsane ve mitler 6:57a
Hindular ve Hindu dini 8:176a, görsel
ŞİVİNİ Urartu tanrısı
ilgili madde Urartular 18:215b
ŞİZOFRENİ
ana madde Ruh hastalıkları 14:296a
ilgili madde Psikiyatri 14:153a
ŞNORKEL
ilgili madde Cousteau 4:208a
ŞOGUN Japonya'da 1192-1868 arasında babadan oğula geçen askeri diktatörlük kurumu; şogunlar yasal olarak imparatorun denetiminde olmalarına karşın ülkenin gerçek hükümdarıydılar
ilgili maddeler
Japonya 9:192b
Kyoto 11:188a
Samuray 15:42b vd.
Tokyo 17:234a
ŞOK çeşitli nedenlerden kaynaklanan ani dolaşım yetersizliğine bağlı olarak dokuların yeterince kan alamaması; belirtileri nabzın zayıf ve hızlı atması, kan basıncının düşmesidir; çok fazla kan kaybı, kalbin yeterli kan pompalayamaması ve bazı enfeksiyonlar şoka neden olur
ilgili madde İlkyardım 9:10a
ŞOK DALGASI patlama ya da şimşek gibi etkenlerin yarattığı ani basınç değişikliklerinin bir akışkanda ya da esnek bir katıda ortaya çıkardığı güçlü basınç dalgası; şok dalgası sesten daha hızlı hareket eder, ama bu sırada enerjisinin bir bölümü ısıya dönüştüğünden şiddeti ses dalgasınınkinden çok daha hızla azalır
ŞOK TEDAVİSİ *ya da* **Elektroşok tedavisi** bazı ruh hastalıklarının elektrik akımı yardımıyla iyileştirilmesi; özellikle ruhsal çöküntünün tedavisinde kullanılır; hastanın başına verilen alternatif akım, bilinç kaybına ve çırpınma nöbetlerine neden olur; bugün şok tedavisi yerine daha çok yatıştırıcı ilaçlar kullanılmaktadır
ŞOLOHOV, MİHAİL SSCB'li yazar, 1905-84
madde başlığı Şolohov 16:285b, görsel
ŞORAY, TÜRKAN Türk kadın sinema oyuncusu ve yönetmeni, d.1945; 1964 ve 1968'de Antalya Altın Portakal Film Şenliği'nde, 1973'te Adana Altın Koza Film Şenliği'nde en iyi kadın oyuncu seçildi; 1972'de yönettiği ilk filmi *Dönüş* 'le Moskova Film Şenliği'nde özel ödül kazandı
ilgili madde Türk sineması 18:135a
ŞOSON ayakkabı üzerine geçirilen koruyucu lastik kılıf
ilgili madde Ayakkabı ve ayakkabıcılık 2:218b
ŞOSTAKOVİÇ, DMİTRİ SSCB'li besteci, 1906-75
madde başlığı Şostakoviç 16:286a, görsel
ilgili maddeler
Oda müziği 13:126a
Senfoni 15:127a
ŞÖVALYE
ana madde Şövalyelik 16:287a vd., görsel
ilgili maddeler
Arma ve armacılık 2:31b
Bayrak 3:89a
Turnuva 18:10b, görsel
Zırh 19:253a vd.
ŞTRUDEL çörek
ilgili madde Fırıncılık 6:282b
ŞUAYB, HZ. peygamber
ilgili madde Peygamber 14:65b
ŞUBAT yılın 2. ayı; normal yıllarda 28, artıkyıllarda 29 gün çeker
ilgili maddeler
Ay 2:216b
Takvim 16:311b
ŞUGL Türk müziğinde arapça güftelerle bestelenmiş ilahi
ilgili madde Türk müziği 18:119a
ŞUHANE edebiyat
ilgili madde Gazel 7:86a
ŞUHUT Afyonkarahisar'ın ilçesi; dağlarla kuşatılmış topraklarının orta kesiminde yer alan Şuhut Ovası başlıca tarım alanıdır; nüf. (1990): ilçe 48.260, kasaba 12.982
ŞUKEYRİ, AHMET Filistinli siyaset adamı, 1908-80
ilgili madde Filistin Kurtuluş Örgütü 6:301a
ŞUPPİLULİUMA I Hitit kralı, İÖ 1380-40
ilgili maddeler
Boğazköy 3:265b
Hititler 8:187a vd.
ŞÛRA-YI DEVLET *bak.* **DANIŞTAY**
ŞÜKRAN AYİNİ *ya da* **Komünyon** Hıristiyanlık'ta, Hz. İsa'nın Son Akşam Yemeği'nde ekmek ve şarabı kendi bedeni ve kanı olarak havarilerine sunuşunu anmak amacıyla düzenlenen ayin
ilgili madde Katolik Kilisesi 10:97a
ŞÜKRAN GÜNÜ ABD'de, her yıl bir önceki yılın hasadının ve öteki nimetlerinin kutlandığı ulusal bayram; ilk kez 1621'de kutlandı; 1863'te ulusal tatil ilan edildi; kasımın dördüncü çarşamba günü kutlanır

T

"TAAŞŞUK-I TALÂT VE FİTNAT" Şemseddin Sami'nin romanı
ilgili madde Şemseddin Sami 16:258b
TABAK
ilgili maddeler
Çanak çömlek: görsel 4:238, 239
Hektor: görsel 8:118
Tunç: Selçuklu işçiliği: görsel 17:320
TABAKLAMA *bak.* **SEPİLEME**
TABAL KRALLIĞI Kapadokya'da kurulmuş Geç Hitit devleti
ilgili maddeler
Kayseri 10:126b
Kibele 10:250a
Konya 10:328b
TABAN
ana madde Logaritma 11:271a vd.
TABANCA
ana madde Ateşli silahlar 2:136b, görsel
ilgili madde Düello 5:326a

ilgili maddeler
Kınkanatlılar 10:211b
Larva 11:204b
TAHTAKURUSU
madde başlığı Tahtakuruları 16:296b, görsel
ilgili maddeler
Böcek 3:333a
Yarımkanatlılar 19:107b
TAHTALI Avrupa'da ve Asya'nın batısındaki ormanlık alanlarda yaygın olarak bulunan güvercin; gövdesi, boynundaki ve kanatlarındaki beyaz lekelerin dışında tümüyle gridir; tohumlar, üzümsü meyveler ve genç sürüngenlerle beslenir; bahçe ve tarla ürünlerine zarar verebilir
ilgili madde Güvercin ve kumru 7:309b, görsel
TAHTALI DAĞLAR Akdeniz Bölgesi
ilgili maddeler
Adana 1:26b
Akdeniz Bölgesi 1:112b vd.
Toroslar 17:256a
TAHTA ÜFLEMELİ ÇALGILAR tahta borudan yapılmış kamışlı ve perdeli çalgılar
ana madde Üflemeli çalgılar 18:263b
ilgili madde Orkestra 13:203a
•Fagot; Flüt; Klarnet; Obua
TAHTEREVALLİ
ilgili maddeler
Makine 12:14a
Mekanik 12:126b, görsel
TAHTIREVAN
ilgili madde Ulaşım 18:179b vd., görsel
TAHVİL kamu tüzel kişileri ile anonim ortaklıkların parasal kaynak sağlamak amacıyla çıkardıkları borç senedi; nama ya da hamiline yazılı olabilir; satın alanlara belli bir faiz geliri sağlar
ana madde Borsa ve kambiyo 3:297b
ilgili madde Yatırım 19:117b
TAİ MO DAĞI Hong Kong
ilgili madde Hong Kong 8:205a
TAINE, HIPPOLYTE Fransız düşünür, eleştirmen ve tarihçi, 1828-93; edebiyat, sanat ve tarih incelemelerine bilimsel yöntemleri uyguladı; yapıtları arasında *XIX. Yüzyılda Fransa'da Klasik Filozoflar* (1857) adlı kitabı sayılabilir
ilgili maddeler
Deneme 5:146a
Doğalcılık 5:259b
TAINTER, CHARLES ABD'li mucit, 1854-1940
ilgili madde Ses kaydı 15:147a, 147b
TAİPİNG AYAKLANMASI 1850-64; Çin'de dinsel fanatik Hong Xiuquan'ın (1814-64) önderlik ettiği siyasal ve dinsel ayaklanma; 1853'te ayaklanmacılar Nanking kentini ele geçirdiler; 1864'te kent yitirilince Hong intihar etti, ama direniş 1868'e kadar sürdü; 17 kentin yıkılması ve 20 milyon kişinin ölümüyle sonuçlanan ayaklanma Mançu hanedanının zayıflamasına yol açtı
ilgili madde Çin Halk Cumhuriyeti 4:320b
TAI ZONG *ya da* **Li Shimin** Çin imparatoru, 600-649; Tang hanedanının kurucusu
ilgili madde Çin Halk Cumhuriyeti 4:318b
TAJO IRMAĞI Avrupa
madde başlığı Tajo Irmağı 16:297a, görsel
TAJUMULCO TEPESİ Guatemala'da sönmüş yanardağ; Orta Amerika'nın en yüksek doruğu; 4.220 m
ilgili madde Orta Amerika 13:217b
TAKAHE Yeni Zelanda'da yaşayan, renkli tüylü, uçamayan kuş
ilgili maddeler
Kuş 11:121a
Yelve ve saztavuğu 19:139b
TAKAS alışverişte malların para ya da başka bir değişim aracı olmaksızın doğrudan değişimi; takas edilen malların değeri pazarlık yoluyla ya da yerel olarak biçilmiş ve kabul edilmiş değerlere uyularak belirlenir
ilgili maddeler
Alışveriş 1:148b
Borsa ve kambiyo 3:296a
Para 13:315a
Uluslararası ticaret 18:199b
TAKAS ODASI bankacılık işlemlerinin kaydedildiği ve birbiriyle dengelendiği kuruluş
ilgili madde Bankalar ve bankacılık: görsel 3:25
TAKIM biyolojik sınıflandırma
ilgili maddeler
Biyoloji 3:245b
Böcek 3:332a
Zooloji 19:268b
TAKIM ÇELİĞİ
ilgili madde Takım tezgâhları 16:299b
TAKIM TEZGÂHI
madde başlığı Takım tezgâhları 16:297b, görsel
TAKIMYILDIZ
madde başlığı Takımyıldız 16:300a, harita, tablo
ilgili maddeler
Astronomi 2:70b vd.
Burçlar kuşağı 4:62a vd., görsel, tablo
TAKİMETRE dönme hareketi yapan bir makine parçasının hızını gösteren aygıt; mekanik ya da elektrikli olabilir ve değişik tipleri vardır; özellikle otomobillerde ve uçaklarda kullanılır; hız göstergesi de bir takimetredir
TAKİYEDDİN Arap astronomi bilgini, 1526-85; Mısır'da öğrenim gördü. III. Murad döneminde (1574-95) İstanbul'a giderek müneccimbaşı oldu; padişahın onayı ve desteğiyle İstanbul'da bir gözlemevi kurduysa da din adamlarının tepkisi sonucu gözlemevi 1580'de yıktırıldı
ilgili madde Gözlemevi 7:215b
TAKKALAW ÇAĞLAYANI Kuzey Amerika
ilgili madde Çağlayan 4:224a
TAKLABÖCEĞİ
madde başlığı Taklaböceği 16:304a
ilgili maddeler
Kınkanatlılar 10:121b, görsel
Zararlı hayvanlar 19:237a
TAKLACI GÜVERCİN
ilgili madde Güvercin ve kumru 7:311a
TAKLA MAKAN ÇÖLÜ Çin; Tarım Havzası'nda yer alır; dünyanın en büyük çöllerinden biridir; y.öl. 270.000 km^2; yıllık yağış miktarı 10-38 mm'dir
ilgili madde Çin Halk Cumhuriyeti: görsel 4:311
TAKLİT *ya da* **Öykünme** insanların ve hayvanların başkalarından gördükleri davranışları yinelemesi anlamında psikoloji terimi; öğrenmenin ve topluma uyum sağlamanın yollarından biridir; hayvan yavruları avlanmayı ve kendilerini savunmayı ana babalarını taklit ederek öğrenirler; bebeklerin gülmeyi, konuşmayı ve toplumun kendilerinden beklediği birçok davranışı da taklit yoluyla öğrendikleri saptanmıştır
TAKMA AD *ya da* **Mahlas** *ya da* **Müstear ad**
madde başlığı Takma ad 16:304b
TAKMA BACAK
madde başlığı Takma kol ve bacak 16:305b, görsel
ilgili madde Cerrahi 4:163b
TAKMA DİŞ *ya da* **Diş protezi**
ilgili madde Diş hekimliği 5:243a
TAKMA KOL
madde başlığı Takma kol ve bacak 16:305b
TAKRİR-İ SÜKÛN KANUNU 1925
ilgili maddeler
Atatürk 2:126a
Sansür 15:54b
Sendika 15:122b
Türkiye 18:81b vd.
TAKSİDERMİ *ya da* **Hayvan doldurma sanatı**
madde başlığı Taksidermi 16:307a, görsel
TAKSİM İstanbul'da semt
ilgili maddeler
Beyoğlu 3:165a
İstanbul: görsel 9:118
TAKSİM müzik
ilgili madde Türk müziği 18:118b
"TAKSİ ŞOFÖRÜ" Scorsese'in filmi
ilgili madde Sinema 15:234b
TAKSONOMİ
ilgili madde Biyoloji 3:242b
•Bitki taksonomisi
"TAK-TİK" Brecht'in tiyatro oyunu
ilgili madde Brecht 4:19b
TAKVİM
madde başlığı Takvim 16:309a, tablo
ilgili maddeler
Almanak 1:157b
Ay 2:212b
Aztekler 2:246a
Tunç Çağı 17:322a
Yıl 19:163a
"TAKVİM-İ VEKÂYİ" Osmanlılar zamanında yayımlanan ilk Türkçe gazete; ilk sayısı 1 Kasım 1831'de İstanbul'da yayımlandı; resmi nitelikteydi; bir ara Fransızca, Arapça, Rumca ve Ermenice baskı da yaptı; 1860'tan sonra yalnız resmi belgeleri ve duyuruları yayımlayan bir gazete oldu; son sayısı 4 Kasım 1922'de çıktı
ilgili maddeler
Gazete ve gazetecilik 7:91b
Mahmud II 12:9a
TAKVİM YILI
ana madde Yıl 19:163a
TAL botanik
ilgili madde Bitki 3:231b
TALAS Kayseri'nin ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 49.025, kasaba 30.485
TALASEMİ hemoglobin yetersizliğine bağlı ağır kansızlık belirtileriyle tanımlanan hastalık grubu; Akdeniz halklarında çok sık görülen tipi Akdeniz kansızlığı adıyla bilinir

ilgili maddeler
Kalıtsal hastalıklar 9:285b
Kan 9:303b
TALAT PAŞA Osmanlı asker ve siyaset adamı, 1874-1921
madde başlığı Talat Paşa 16:313a, görsel
ilgili maddeler
Atatürk 2:119b vd.
İttihat ve Terakki Cemiyeti 9:153a
Osmanlı İmparatorluğu 13:238a
TALBOT, WILLIAM HENRY FOX İngiliz kimyacı ve fotoğrafçı, 1800-77
ilgili madde Fotoğrafçılık 7:7a
TALEP ekonomi
ilgili maddeler
Ekonomi 6:91a
Enflaston 6:155a
Kapitalizm 10:13a
•Arz ve talep
TALİDOMİT ilaç; gebelik sırasında alındığında dölütte yapı bozukluklarına yol açtığı saptandığı için kullanımı durdurulmuştur; 1959-62 arasında AFC'de ve İngiltere'de y. 3.500 sakat doğuma neden oldu; bu bebeklerin özellikle kol, bacak, göz, mide ve bağırsaklarında yapı bozuklukları vardı
"TALİHİN KUDRETİ" Verdi'nin operası
ilgili madde Verdi 18:321b
TÂLİK hat sanatı
ilgili madde Hat sanatı 8:56a, görsel
TALİKA atlı araba
ilgili madde Ulaşım 18:181b
TALK
madde başlığı Talk 16:314b, görsel
TALLEYRAND-PERIGORD, CHARLES-MAURICE DE Fransız diplomat ve devlet adamı, 1754-1838; Terör Dönemi'nde ABD'ye kaçtı; Napolyon'un döneminde dışişleri bakanı olarak Fransa'ya döndü; Viyana Kongresi (1814-15) en büyük başarılarından biriydi
TALLIBİTKİLER
ilgili madde Bitki 3:231b
TALLİNN eskiden **Reval** *ya da* **Revel** SSCB'de kent: Estonya SSC'nin başkenti; 1219'dan başlayarak kentin denetimi İsveç'e, Rusya'ya, Estonya'ya, en sonunda da SSCB'ye geçti; önemli bir balıkçılık limanı ve sanayi merkezidir; nüf. 482.000 (1989 tah.)
ilgili madde Estonya 6:210b, görsel
TALLIS, THOMAS İngiliz besteci, y. 1510-85
ilgili madde Koro ve koral müzik 11:15b
TALMUD İbrani edebiyatı
madde başlığı Talmud 16:315a
ilgili maddeler
İbrani edebiyatı 8:264b
Yahudiler ve Musevilik 19:74a
TALÛ, NAİM Türk siyaset ve devlet adamı, d. 1919
ilgili madde Türkiye 18:91b, tablo
TALYUM bor grubu elementleri•'nden; simgesi Tl, atom numarası 81, bağıl atom kütlesi 204,37; havanın etkisiyle rengi grimsi mavi olan yumuşak bir metaldir; 1861'de keşfedildi
TAMANDUA *ya da* **Küçük karıncayiyen**
ilgili madde Karıncayiyen 10:66b
TAMARİN bazı marmoset türlerinin ortak adı
ilgili maddeler
Marmoset 12:76a, görsel
Maymun 12:114b, görsel
TAM AY TUTULMASI
ilgili madde Ay ve Güneş tutulması: görsel 2:240
TAMBUR çalgı *bak.* **TANBUR**
TAMBUR mekanik düzenek
ilgili maddeler
Gemi motoru 7:110b vd.
Makine 12:15b vd.
TAMER, ÜLKÜ Türk şair, d. 1937; İkinci Yeni şairlerinden; yalın ve duyarlı şiirleriyle tanındı; yoğun ve özgün bir imge anlayışı geliştirdi; *İçime Çektiğim Hava Değil Gökyüzüdür* (1966) adlı yapıtıyla 1967 Yeditepe Şiir Armağanı'nı kazandı
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:22b
İkinci Yeni 8:310a
TAM FELÇ *ya da* **Kadripleji**
ilgili madde Felç 6:266b
TAM GÜNEŞ TUTULMASI
ilgili madde Ay ve Güneş tutulması 2:239b vd., görsel
TAMİLLER Hindistan'ın güneyinde (y. 47 milyon) ve Sri Lanka'da (y. 3 milyon) yaşayan halk; çoğu Hindu'dur ve çok katı sınırlarla kastlara ayrılmışlardır; Malezya, Afrika, Batı Hint Adaları ve Mauritius'ta göçmen toplulukları oluşturmuşlardır; zengin bir edebiyat ve mimarlık mirasına sahiptirler
ilgili maddeler
Madras 11:318a
Sri Lanka 16:129b, 130b
TAMPERE *ya da* **Tammerfors** Finlandiya'nın güneybatısında sanayi kenti; 1779'da kuruldu; nüf. 171.608 (1990)
ilgili madde Finlandiya 6:303a, görsel
TAMSAYI *bak.* **DOĞAL SAYI**
TAMTAM
ilgili madde Davul 5:97b
TAM UYAK
ilgili madde Uyak 18:227b
TANBUR *ya da* **Tambur**
madde başlığı Tanbur 16:315b, görsel
ilgili maddeler
Saz 15:89b
Tanburi Cemil Bey 16:317a
TANBURA
ilgili madde Bağlama ailesi 2:270a
TANBURİ CEMİL BEY Türk besteci ve saz sanatçısı, 1871-1916
madde başlığı Tanburi Cemil Bey 16:317a, görsel
ilgili madde Tanbur 16:316b
TANCA Fas
madde başlığı Tanca 16:318a
ilgili madde Fas 6:257a
TANÇ, CENGİZ Türk besteci, d. 1933; genç kuşak Türk bestecilerinin önde gelenlerindendir; Ankara Devlet Konservatuvarı Kompozisyon Bölümü'nü bitirdi; en önemli yapıtı *Deli Dumrul* (1974) operasıdır; ayrıca bale müzikleri, konçertolar ve orkestra müziği parçaları besteledi
ilgili madde Opera 13:189b
TANDIR
ilgili madde Ekmek 6:87a
TANEN bitkilerde bulunan, toz, pul ya da süngersi kütle halindeki madde; açık sarıdan kahverengiye kadar değişen renklerdedir; ham derilerin tabaklanmasında, kumaşların boyanmasında va tıpta kullanılır
ilgili madde Dericilik 5:191b vd.
TANER, HALDUN Türk tiyatro ve öykü yazarı, 1915-86
madde başlığı Taner 16:318a, görsel
ilgili madde Türk edebiyatı 18:41b
TANGANİKA *bak.* **TANZANYA**
TANGANİKA GÖLÜ Afrika; Doğu Afrika Rift Vadisi'nin ikinci büyük gölü; Tanzanya-Zaire sınırını oluşturur; dünyadaki en uzun tatlı su gölüdür; uzunluğu 660 km, y.öl. 32.892 km^2
ilgili maddeler
Burundi 4:72a vd.
Büyük Rift Vadisi 4:91a vd.
Livingstone 11:268b vd.
Tanzanya 16:324b, 326b
TANGARA
madde başlığı Tangara 16:320a, görsel
ilgili maddeler
Hayvan: görsel 8:96
Jamaika 9:180b
TANG HANEDANI Çin hanedanı, 618-907
ana madde Çin Halk Cumhuriyeti 4:318b
TANGO 1880'lerde Arjantin'de ortaya çıkan salon dansı; 20. yy'ın ilk çeyreğinde Avrupa'da yaygınlaşarak moda haline geldi; müziği 4/4 ölçüsündedir; adımları ilk başlardaki canlı havasını yitirerek daha yumuşak salon adımlarına dönüşmüştür
ilgili madde Dans 5:82a
"TANGOLAR" Solanas'ın filmi
ilgili madde Sinema 15:237b
TANGSHAN DEPREMİ 1976
ilgili madde Deprem 5:186b
TANGUTLAR halk
ilgili madde Cengiz Han 4:157a
TANGUY, YVES Fransız asıllı ABD'li ressam, 1900-55; 1927'de, kendine özgü bir Gerçeküstüçü üslup yaratmıştır
ilgili madde Gerçeküstücülük 7:134b
TANİZAKİ CUNİÇİRO Japon yazar, 1892-1927
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:239a
TANJANT
ilgili madde Trigonometri 17:287a vd.
TANK
madde başlığı Tank 16:320b, görsel
ilgili maddeler
Birinci Dünya Savaşı 3:205b
Savaş ve savaş araçları 15:81a vd., görsel
TANKER ham petrol, petrol ürünleri ve çeşitli kimyasal maddeler gibi sıvı yüklerin taşınmasında kullanılan yük gemisi
ilgili maddeler
Deniz taşımacılığı 5:176b, görsel
Petrol 14:60b
TANKSAVAR düşman tanklarının durdurulmasında ve tahrip edilmesinde kullanılan, roketatar, top, füze, mayın vb. silahların ortak adı
ilgili maddeler
Ateşli silahlar: görsel 2:135
Güdümlü füzeler 7:251a
Havacılık tarihi 8:65a
Mayın 12:113a
Savaş ve savaş araçları 15:81a
TANK TÜMENİ
ilgili madde Kara kuvvetleri 10:39a
TANNENBERG SAVAŞI 1914
ilgili madde Birinci Dünya Savaşı 3:206a
"TANNHÄUSER" Wagner'in operası

ilgili maddeler
Çekoslovakya: görsel 4:277
Polonya 14:110b
TAT TOMURCUĞU
ilgili madde Duyular 5:323a vd.
TATUM, ART ABD'li caz piyanisti, 1910-56; cazın en büyük virtüözlerinden biri sayılır; kendi kendini yetiştirdi ve üslubuyla birçok caz piyanistini etkiledi
ilgili madde Caz 4:138b
TATVAN Bitlis'in ilçesi; Van Gölü'nün güneybatısındaki dağlık alanda yer alır; geçim kaynakları sanayi, ticaret ve tarımdır; Tatvan kasabası önemli bir ticaret merkezidir; nüf. (1990): ilçe 81.992, kent 54.071
ilgili maddeler
Bitlis 3:239b, 240a
Van 18:301b
TAUNUS DAĞLARI Almanya; Hessen ve Rheinland-Pfalz eyaletlerinin sınırları içinde 80 km boyunca uzanır; sınırlarını Ren, Main ve Lahn ırmakları çizer; en yüksek doruk 880 m'lik Grosser Feldberg'dir; sık ormanlarla kaplı olan dağların eteklerinde bağcılık yapılır
TAUPO GÖLÜ Yeni Zelanda'nın en büyük gölü; Kuzey Adası'nda; toplam y.öl. 606 km^2
ilgili madde Yeni Zelanda 19:147b
TAURUS astronomi *bak.* **BOĞA**
TAUT, BRUNO Alman mimar, 1880-1938; I. Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya'da çok sayıda toplu konut tasarımı yaptı; 1936'dan ölümüne kadar İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'nde öğretim üyesiydi
ilgili madde Türk mimarlığı 18:115b
TAVA tarım
ilgili maddeler
Pirinç 14:77a, görsel
Sulama: görsel 16:176
TAVAİF-İ MÜLÜK 11. yy'da Endülüs Emevileri'nin parçalanmasıyla ortaya çıkan küçük emirliklere verilen ortak ad; 100 yıl içinde bu türden 20'yi aşkın yerel hanedan ortaya çıktı; 1090'dan başlayarak çoğu Murabıtlar'ın denetimine girdi
TAVANANNA Hititler'de ana kraliçe
ilgili madde Hititler 8:188b
TAVAS Denizli'nin ilçesi; orta kesimindeki Tavas Ovası başlıca tarım alanıdır; yaygın olarak dokumacılık yapılır; kireçtaşı ve mermer yatakları işletilir; nüf. (1990): ilçe 65.136, kasaba 11.777
TAVERNA
ilgili madde Lokanta 11:273b
TAVERNIER, BERTRAND Fransız film yönetmeni, d. 1941; maddeci ve duyarsız çağdaş dünyayı yerdiği *Ölümü Beklerken* (1980), izlenimci bir tablo sıcaklığındaki *Kırda Bir Pazar* (1984) ve savaşın acılarıyla yoğrulmuş *Aslolan Hayattır* (1989) gibi filmleriyle uluslararası ün kazandı
TAVLA
madde başlığı Tavla 17:84b, görsel
TAVLAMA metallerin gevrekliğini azaltarak daha kolay işlenmesini sağlamak için uygulanan ısıl işlem; metal ya da alaşım bir süre belirli bir sıcaklığa kadar ısıtıldıktan sonra soğumaya bırakılır
ilgili madde Demir ve çelik 5:130b
TAVŞAN
madde başlığı Tavşan 17:85b, görsel
ana madde Ev hayvanları 6:229a
ilgili madde Kemiriciler 10:165b
•Adatavşanı
TAVŞANADASI *ya da* **Eşekadası** İstanbul
ilgili madde Prens Adaları 14:141a
TAVŞAN DUDAĞI üst dudağın, burun deliklerinin altında bir yarıkla ikiye ayrıldığı doğuştan oluşum bozukluğu; bazen damak yarıklığıyla birlikte görülür; kalıtsal da olabilir; ameliyatla genellikle çok başarılı sonuçlar alınır
ilgili madde Kalıtsal hastalıklar 9:286a
"TAVŞAN İLE KAPLUMBAĞA" La Fontaine'in fablı
ilgili maddeler
Fabl 6:247a
La Fontaine 11:191a
TAVŞANLI Kütahya'nın ilçesi; toprakları genellikle düzlüklerden oluşur; Adırnaz Çayı'nın oluşturduğu Tavşanlı Ovası başlıca tarım alanıdır; linyit yatakları işletilir; en önemli sanayi kuruluşu Tunçbilek Termik Santralı'dır; nüf. (1990): ilçe 96.277, kasaba 37.623
TAVŞAN VEBASI *bak.* **TULAREMİ**
TAVUK
madde başlığı Tavuk 17:86a, görsel
ilgili maddeler
Kuş 11:122b
Yumurta 19:201a
TAVUKKARASI *bak.* **GECE KÖRLÜĞÜ**
TAVUS GÜVERCİNİ
ilgili madde Güvercin ve kumru 7:311a
TAVUSKUŞU
madde başlığı Tavuskuşu 17:89a, görsel
ilgili madde Hayvan davranışı 8:108a
TAVUS TAHTI Nadir Şah'ın ganimet olarak Hindistan'dan İran'a götürdüğü, değerli taşlarla süslü taht
ilgili maddeler
Delhi 5:112b
Tahran 16:296a
TAY
ilgili madde At 2:109b
TAY DİLİ
ilgili maddeler
Dil 5:22a
Tayland 17:94a
TAYF
madde başlığı Tayf 17:90a, görsel
ana madde Renkler 14:215b vd., görsel
ilgili maddeler
Astronomi 2:69b
Bulutsu 4:59a
Güneş 7:268a
Işık 8:252b
Işınım 8:258a
Radyo 14:175a vd.
Yansıma ve kırılma 19:95a
Yıldız 19:14b vd.
TAYFA
ilgili madde Deniz taşımacılığı 5:178b
TAYFUN
ilgili madde Rüzgâr 14:315a
TAYFUN SINIFI DENİZALTI
ilgili maddeler
Denizaltı 5:151a
Deniz kuvvetleri: görsel 5:162
TAYFUR, FERDİ Türk sinema ve tiyatro oyuncusu, 1904-58
ilgili maddeler
Türk sineması 18:133b
Türk tiyatrosu 18:141a
TAYGA *ya da* **Kuzey ormanları**
madde başlığı Tayga 17:92a, görsel
ilgili maddeler
Asya 2:88b
Orman 13:208a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:9a
TAYLAND eskiden **Siyam**
madde başlığı Tayland 17:92b, görsel
ilgili maddeler
Bangkok 3:21a
Güneydoğu Asya sanatı 7:298a
TAYLAR *ya da* **Daylar** halk
ilgili madde Tayland 17:93b
TAYPAN
madde başlığı Taypan 17:96a, görsel
TAYPE Tayvan'ın başkenti; önceleri Çin'in denizaşırı ticaret üssüydü; Japon yönetimi sırasında (1895-1945) Tayvan'ın başkenti oldu; 1949'dan bu yana milliyetçilerin başkenti, sanayi ve ticaret merkezidir; nüf. 2.702.487 (1990)
ilgili madde Tayvan 17:97a, 97b, görsel
TAY-SACHS HASTALIĞI
ilgili madde Kalıtsal hastalıklar 9:285b
TAYVAN *ya da* **Formoza** *ya da* **Çin Cumhuriyeti** *ya da* **Milliyetçi Çin**
madde başlığı Tayvan 17:96b, görsel
ilgili madde Çan Kay-Şek 4:250b
TAYYARE APARTMANLARI Laleli, İstanbul
ilgili madde Kemaleddin Bey 10:156b
TAZI ince yapılı, çok hızlı koşan av köpeği soyu; avını kokuyla değil keskin gözleriyle izler; köpek yarışlarında ve tavşan avında kullanılır
ilgili madde Köpek 11:47b
TAZMİNAT
madde başlığı Tazminat 17:98a
ilgili maddeler
Duruşma 5:313b
Sigorta 15:200a
TBİLİSİ *bak.* **TİFLİS**
TBMM *bak.* **TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ**
TCDD *bak.* **DEVLET DEMİRYOLLARI İŞLETMESİ**
TDK *bak.* **TÜRK DİL KURUMU**
TEACH, EDWARD *ya da* **Edward Thatch** *ya da* **Kara Sakal** İngiliz korsan, ö. 1718
ilgili madde Korsanlık 11:19a vd., görsel
TEAGARDEN, JACK ABD'li caz tromboncusu, 1904-64; çok taklit edilen yumuşak ve sıcak bir üslup geliştirdi; Louis Armstrong ve Earl Hines'la birlikte çaldı; aynı zamanda başarılı bir caz şarkıcısıydı; *Birth of Blues* filminde başrolü oynadı
TEAGUE, WALTER ABD'li sanayi tasarımcısı, 1883-1960
ilgili madde Sanayi tasarımı 15:49b
TEB Mısır'da eskiçağ kenti
madde başlığı Teb 17:98b, görsel
ilgili maddeler
Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:279a, görsel
Eski Mısır 6:188b
TEBEŞİR
madde başlığı Tebeşir 17:99b, görsel
ilgili maddeler
Aşınma 2:106a
Kalsiyum 9:291a
Kireç ve kireçtaşı 10:276b
Plankton 14:90b
Tekhücreli hayvanlar 17:110a

Efendi'nin İstanbul'da yayımladığı günlük gazete
ilgili madde Ahmed Midhat Efendi 1:90b

TERCÜME ODASI Osmanlı Devleti'nin Avrupa ülkeleriyle ilişkilerinde görev alan çevirmenleri yetiştiren birim; 1821'de kuruldu, 1833'te bir okul durumuna geldi; 1836'da Hariciye Nezareti'ne bağlandı; Tanzimat döneminin birçok aydını buradan yetişmiştir

TERDİT edebiyat
ilgili madde Söz sanatları 16:45a

TERE turpgiller familyasından, baharlı yaprakları salata olarak yenen bitki; 20-50 cm kadar boylanır; beyazımsı ya da kırmızı çiçekleri ve badıç biçiminde, tek tohumlu meyveleri vardır; yapraklarının yakıcı tadı, içerdiği kükürtlü bir uçucu yağdan kaynaklanır

TEREBENTİN *ya da* **Çamsakızı** iğneyapraklı ağaçların reçinemsi salgısı; ağaçların gövdesi yarılarak toplanır ve tıpta, boya, vernik, kâğıt sanayilerinde kullanılır
ilgili maddeler
Boya ve cila 3:316a
Çamaşır yıkama 4:233b
Kâfur 9:254b
Odun 13:130a
Reçine 14:205b, 206a

TERENTIUS Romalı komedi yazarı, İÖ y. 186- y. 159; oyunları çağdaş töre komedisinin temelini oluşturur; yapıtlarında kullandığı dil arı Latince'nin en iyi örneklerindendir
ilgili maddeler
Latince 11:213b
Tiyatro sanatı 17:211b

TERESA Arnavut rahibe ve misyoner, d. 1910; özellikle yoksul Hintliler'e yardım amacını güden bir misyoner derneğinin kurucusudur; 1979'da Nobel Barış Ödülü'nü almıştır

TERESA, AZİZE İspanyol azize, rahibe ve mistik yazar, 1515-82; Kastilya'daki Avila'da doğduğu için "Avilalı Azize Teresa" olarak anılır
ilgili maddeler
İspanyol edebiyatı 9:109a
Mistisizm 12:245b

TEREŞKOVA, VALENTİNA SSCB'li kadın kozmonot, d. 1937; uzaya çıkan ilk kadındır; 1963'te yörüngeye oturtulan Vostok 6 uzay gemisiyle Dünya'nın çevresinde 48 kez dolandı

TEREYAĞI
madde başlığı Tereyağı 17:153a, görsel
ilgili maddeler
Sığır 15:178a
Yağ 19:66a

TERİLEN buruşmaz kumaşların dokunduğu yapay lif
ilgili maddeler
Lif 11:252a
Polimer 14:105a

TERİYE cesareti ve gücüyle tanınan, genellikle küçük yapılı, dayanıklı köpek soyu
ana madde Köpek 11:49b vd., görsel

TERKİBİBENT edebiyat
ilgili madde Divan edebiyatı 5:250b

TERKOS GÖLÜ Marmara Bölgesi
ilgili maddeler
Göl 7:202a
İstanbul 9:116a

TERLEME memelilerin çoğunda deri yoluyla vücuttan dışarı su atılması; su buharlaşırken serinlik verdiği için, vücut sıcaklığının düzenlenmesinde önemli rol oynar
ilgili maddeler
Deri 5:190a
Hayvan 8:94b

TERLİK
ilgili madde Ayakkabı ve ayakkabıcılık 2:219b

TERLİKSİ HAYVAN
ilgili maddeler
Biyolojik saat 3:248a
Tekhücreli hayvanlar 17:110b, görsel

TERME Samsun'un ilçesi; güneyini Canik Dağları, kuzeyini Çarşamba Ovası kaplar; en çok fındık, soyafasulyesi, pirinç ve elma yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 81.668, kasaba 20.381
ilgili madde Samsun 15:41a

TERMESSOS Antalya'da, Güllük Dağı'nda eskiçağ kenti; ulaşılması güç bir tepede kurulduğundan kalıntıları oldukça iyi korunmuştur; surlarla çevrili kentteki en önemli yapılar tiyatro, özgün bir mimarisi olan agora, odeon ve Korint Tapınağı'dır; bugün Güllük Dağı Milli Parkı içinde yer alır

TERMESSOS MİLLİ PARKI *bak.* **GÜLLÜK DAĞI MİLLİ PARKI**

TERMİK SANTRAL
ana madde Elektrik enerjisi 6:110b
ilgili madde Su enerjisi 16:165a, 168b

TERMİNAL bir bilgisayara doğrudan ya da telefon hatlarıyla bağlanmış olan aygıt; verileri ya da komutları girmeye yarayan bir klavye ile bir çıktı biriminden ya da ekrandan oluşur
ilgili madde İletişim 8:326b

TERMİSTOR *bak.* **DİRENÇLİ TERMOMETRE**

TERMİT *ya da* **Beyaz karınca** böcek
madde başlığı Termit 17:154b, görsel
ilgili maddeler
Böcek 3:332b, görsel
Hayvan 8:97b
Santal 15:55a
Sırtlan 15:183a
Tikağacı 17:197b
Zararlı hayvanlar 19:237b

TERMİT kimyasal madde
ilgili madde Bomba 3:283a

TERMİT İŞLEMİ alüminyum ve demir oksit karışımıyla yüksek sıcaklıkta yapılan kaynak
ilgili maddeler
Alüminyum 1:192b
Kaynak 10:122b vd., görsel
Krom 11:81a

TERMODİNAMİĞİN BİRİNCİ YASASI *bak.* **ENERJİNİN KORUNUMU İLKESİ**

TERMODİNAMİĞİN İKİNCİ YASASI
ilgili madde Lord Kelvin 11:282a

TERMODİNAMİK ısıyı ve çeşitli enerji biçimleri arasındaki ilişkileri konu alan fizik dalı; özellikle ısı ile iş ve sıcaklık arasındaki bağıntıyı inceler
ilgili madde Fizik 6:309a

TERMOELEKTRİK TERMOMETRE *bak.* **ISILÇİFT**

TERMOGRAF
ilgili maddeler
Fotoğrafçılık: görsel 7:10
Isı: görsel 8:237

TERMOİYONİK LAMBA
ana madde Radyo 14:180b

TERMOİYONİK PİL ısıyı doğrudan elektrik enerjisine dönüştüren ve özellikle uzay araçlarında enerji kaynağı olarak kullanılan aygıt; her birinin ikişer elektrodu olan, içi boş ya da plazma dolu bölmelerden oluşur; sıcak katottan kopan elektronlar daha soğuk olan anotta toplanır ve böylece iki elektrot arasında bir elektrik akımı doğar

TERMOKUPL *bak.* **ISILÇİFT**

TERMOMETRE
madde başlığı Termometre 17:156a, görsel
ilgili maddeler
Alkol 1:155b
Celsius: görsel 4:148
Pirometre 14:80b
Sıcaklık 15:171a

TERMONÜKLEER BOMBA *bak.* **HİDROJEN BOMBASI**

TERMONÜKLEER REAKTÖR hafif elementlerin çekirdeklerini çok yüksek sıcaklıklarda kaynaştırarak, açığa çıkan termonükleer enerjiyi elektrik enerjisine dönüştürmeye yarayan aygıt; yakıt olarak, genellikle yüksek enerjili bir magnetik alanla hapsedilmiş serbest proton ve elektronlardan oluşan çok sıcak bir plazma kullanılır; bu reaktörlerin yapımında bugüne kadar birçok değişik tasarım denenmiş, ama hiçbirisi uygulamaya geçirilecek kadar verimli olmamıştır

TERMOPLASTİK *bak.* **ISILYUMUŞAR**

TERMOS
madde başlığı Termos 17:158a, görsel

TERMOSET *bak.* **ISILSERTLEŞİR**

TERMOSFER *ya da* **İyonosfer** yeryüzünün y. 80 km üstünden başlayan yukarı atmosfer katmanı; bu katmanda elektrik yüklü parçacıkların (iyonların) çok bol bulunması radyo dalgalarının yayılmasını kolaylaştırır
ilgili maddeler
Atmosfer 2:151b
İyon 9:158b
Radyo 14:177b vd.

TERMOSTAT
madde başlığı Termostat 17:158b, görsel
ilgili maddeler
Elektronik 6:121b
Genleşme 7:127a, görsel
Isıtma ve klima 8:241a
Soğutma 15:304a

TERÖR DÖNEMİ 1793-94; Fransız Devrim hükümetinin, devrim düşmanı olarak gördüğü kişilere, soylulara, din adamlarına ve stokçulara karşı sert önlemler aldığı dönem; 11 ay içinde bu kişilerden en az 17.000'i yargılanarak idam edilmiş, birçoğu da ya cezaevinde ölmüş ya da hiç yargılanmadan öldürülmüştür
ana madde Fransız Devrimi 7:36a
ilgili madde Robespierre 14:249b

TERÖRİZM
madde başlığı Terörizm 17:159a, görsel
ilgili madde Reagan 14:205a

TERPSİKHORE Yunan mitolojisinde lir çalan Musa; dansın ve koro şarkılarının esin perisi
ilgili madde Musalar 12:316a

TERRACOTTA *bak.* **PİŞMİŞ TOPRAK**

ansiklopedik yapıt; ilk örneği 12. yy'da İran'da ortaya çıkan tezkire daha çok şairler için yazıldı; Türk edebiyatında ilk şairler tezkiresini Ali Şir Nevai yazmış ve bu gelenek 20. yy'a kadar sürmüştür
ilgili maddeler
Divan edebiyatı 5:252b
Yaşamöyküsü 19:113a

THACKERAY, WILLIAM MAKEPEACE İngiliz romancı, 1811-63; 19. yy başlarında İngiltere'deki yaşamdan kesitler veren *Gurur Dünyası* (1847-48) gibi tarihi romanlarıyla ünlüdür
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:25a

THALES Eski Yunanlı filozof, İÖ y. 624- y. 546; Anadolu'daki Miletos (Milet) kentinde doğdu; maddenin temel ve ilk öğesinin su olduğunu öne sürdü ve bir Güneş tutulmasının zamanını önceden hesaplayarak haber verdi; ne var ki hiçbir çalışması günümüze ulaşmadığından, ona mal edilen birçok buluşun doğruluğunu saptamak ya da matematik ve astronomi tarihindeki gerçek yerini belirlemek güçtür
ilgili madde Astronomi 2:71a vd.

THALİA Yunan mitolojisi; komedinin ve pastoral şiirin esin perisi olan Musa
ilgili madde Musalar 12:316a

THAMES IRMAĞI İngiltere
madde başlığı Thames Irmağı 17:171a, görsel
ilgili maddeler
Kürek sporu 11:175b
Londra 11:278a

THANT, U Birmanyalı siyaset adamı, 1909-74; Birleşmiş Milletler'in üçüncü genel sekreteri, 1962-71; bu görevdeyken, dünya barışını tehlikeye atan eylemleri ve tutumları nedeniyle doğu ve batı ülkelerini eleştirmekten kaçınmadı; genel sekreter olarak SSCB ile ABD'nin uzlaştıkları bir adaydı

THATCH, EDWARD *bak.* **TEACH, EDWARD**

THATCHER, MARGARET İngiliz siyasetçi ve ülkesinin ilk kadın başbakanı, d. 1925
madde başlığı Thatcher 17:172a, görsel

THEBAİ Yunanistan
madde başlığı Thebai 17:173a
ilgili maddeler
Büyük İskender 4:86b
Peloponnesos Savaşı 14:41a
Sfenks 15:163b
Sparta 16:47a

"THEBAİ'YE KARŞI YEDİ KİŞİ" Aiskhylos'un trajedisi
ilgili madde Thebai 17:173b

THEMİSTOKLES Atinalı önder, İÖ y. 524-460
madde başlığı Themistokles 17:174a
ilgili madde Eski Yunan 6:205a, görsel

THEODORA Bizans imparatoriçesi ve I. Jüstinyen'in karısı, y. 500-548; Jüstinyen'in en güvendiği danışmanlarından biriydi; siyasal, hukuksal ve dinsel kararlarda söz sahibi olarak ülkenin tarihini kocasıyla birlikte belirledi

THEODORAKİS, MİKİS Yunanlı besteci, d. 1925; 1963'te milletvekili oldu; 1967 darbesinden sonra tutuklanarak üç yıl hapis yattı; siyasal mücadelesini yansıtan, geleneksel çalgılarla halk ezgilerine yaklaşan besteler ve film müzikleri (özellikle *Z* ve *Zorba* filmleri) yaptı
ilgili madde Elitis 6:131b

THEODOROS LASKARİS I Bizans imparatoru, 1222-58
ilgili madde Bizans İmparatorluğu 3:253a

THEODOSİUS I *ya da* **Büyük Theodosius** Roma imparatoru, 347-395; askeri başarıları üzerine 379'da Gratianus tarafından Doğu Roma imparatoru ilan edildi; İznik Amentüsü'nü Hıristiyan Kilisesi'nin evrensel inancı olarak kabul ettirdi ve paganlığı kesin olarak yasakladı; 392'de Doğu ve Batı Roma'nın tek imparatoru olarak geçici de olsa birliği sağladı
ilgili maddeler
Alarik I 1:133a
Bizans İmparatorluğu 3:250b
Gotlar 7:188a
Şam 16:223b

THEODOSİUS II Bizans imparatoru, 401-450
ilgili maddeler
Ayasofya 2:221b
Yedi Uyurlar 19:132a vd.

THEOKRİTOS Eski Yunanlı şair, İÖ y. 310-250; pastoral şiirin yaratıcısıdır
ilgili maddeler
Şiir sanatı 16:273a
Yunanca 19:205b

THEOTOKOPOULOS, DOMENİKOS *bak.* **EL GRECO**

THERA ADASI *bak.* **SANTORİN ADASI**

"THÉRÈSE RAQUIN" Zola'nın romanı
ilgili madde Zola 19:262a

THERMOPİLAİ SAVAŞI İÖ 480
madde başlığı Thermopilai Savaşı 17:174b

THESEUS Yunanlı efsane kahramanı
madde başlığı Theseus 17:174b, görsel
ilgili maddeler
Amazonlar 1:198b, görsel
Arkeoloji 2:21a
Daidalos ile İkaros 5:61a

THESPİS Eski Yunanlı oyuncu ve şair, ü. İÖ 6. yy
ilgili maddeler
Tiyatro sanatı 17:211a
Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:220a

THETİS Yunan mitolojisinde deniz tanrıçası; Nereos'un kızı, Peleus'un karısı, Aşil'in annesi
ilgili maddeler
Aşil 2:108a
İlyada 9:13b
Truva Savaşı 17:303b vd.

THIERS, ADOLPHE Fransız devlet adamı, 1797-1877
ilgili maddeler
Fransa 7:31a
Fransa-Prusya Savaşı 7:33a

THIMONNIER, BARTHÉLEMY Fransız mucit, 1793-1859
ilgili madde Dikiş makinesi 5:224a

THİMPHU Bhutan'ın başkenti
ilgili madde Bhutan 3:172a

THOMAS, DYLAN İngiliz şair ve yazar, 1914-53
madde başlığı Thomas 17:175b, görsel
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:26b

THOMASKIRCHE Leipzig'te kilise, Almanya
ilgili madde Leipzig 11:227a

THOMPSON, SIR BENJAMIN İngiliz fizikçi, 1753-1814; ısı konusundaki çalışmalarıyla tanınır
ilgili maddeler
Aşçılık 2:98a vd.
Isı 8:234b

THOMSON, SIR JOSEPH JOHN İngiliz fizikçi, 1856-1940
madde başlığı Thomson 17:176a, görsel
ilgili maddeler
Atom 2:155a
Elektron 6:117a
Fizik 6:308a

THOMSON, ROBERT WILLIAM İngiliz mühendis ve mucit, 1822-73
ilgili maddeler
Kauçuk 10:105a
Taşıt lastiği 17:75b

THOMSON, WILLIAM *bak.* **LORD KELVIN**

THOR İskandinav mitolojisinde savaş, yıldırım ve tarım tanrısı
ilgili maddeler
Efsane ve mitler 6:56a
İskandinav efsaneleri 9:86a

"THORA KLINCKOWSTROM'UN PORTRESİ" Modigliani'nin yapıtı
ilgili madde Modigliani: görsel 12:257

THOREAU, HENRY DAVID ABD'li yazar, şair ve düşünür, 1817-62; Transandantalizm'in ilkelerini yaşama geçirme deneyimini, başyapıtı olan *Walden*'de (1854) aktardı; *Haksız Yönetime Karşı* (1849) adlı denemesinde kişi özgürlüklerini inançla savunmuştur
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:222a vd.

THORNYCROFT, SIR JOHN İngiliz mimar ve mühendis, 1843-1928
ilgili madde Hoverkraft 8:210b

THOR ROKETİ ABD yapımı, karadan karaya güdümlü, orta menzilli balistik füze; bazı değişikliklerle uydu fırlatma aracı olarak kullanıldı; menzili 2.400 km, uzunluğu 20 m, ağırlığı 50 tondur

THOT Mısır mitolojisinde akıl ve bilgi tanrısı
ilgili madde Tıp 17:178b

THÖKÖLY, IMRE *ya da* **İmre Tököli** Macaristan kralı, 1657-1705
ilgili maddeler
İbrahim Müteferrika 8:264a
Viyana kuşatmaları 19:28b

THUKYDİDES Eski Yunanlı tarihçi, ü. İÖ 5. yy sonları; *Peloponnesoslular ile Atinalılar'ın Savaşı* adlı yapıtıyla tanınır; Eski Yunanlı tarihçilerin en büyüğüdür ve genellikle tarih yazarlığının babası olarak kabul edilir
ilgili madde Tarih 17:41b

THULIN, INGRID İsveç'li kadın sinema oyuncusu, d. 1929
ilgili madde Bergman 3:138a

THÜRINGEN Almanya'da tarihi bölge; doğuda Werra Irmağı'ndan Pleisse Irmağı'na, kuzeyde de Thüringen ve Franken ormanlarından Harz Dağları eteklerine kadar uzanır; tarih boyunca birçok kez el değiştirdi; Erfurt, Jena, Gera, Suhl ve Weimar başlıca kentleridir
ilgili madde Alman Demokratik Cumhuriyeti 1:158a

THY *bak.* **TÜRK HAVA YOLLARI ANONİM ORTAKLIĞI**

men, 1773-1853
ilgili madde Romantizm 14:276a
TİENANMEN MEYDANI Pekin, Çin
ilgili maddeler
Çin Halk Cumhuriyeti: görsel 4:313
Pekin 14:39a
TİENÇİN pinyin **Tianjin** Çin
madde başlığı Tiençin 17:195b
ilgili madde Çin Halk Cumhuriyeti 4:313a
TİEN ŞAN *bak.* **TANRI DAĞLARI**
TIERRA DEL FUEGO Güney Amerika'da ada; 1520'de Macellan tarafından keşfedildi; toplam y.öl. 73.746 km^2; nüfusunun y. üçte ikisi Şilili, üçte biri Arjantinli'dir; yazlar serin, kışlar soğuk geçer; petrol, kereste ve konservecilik başlıca sanayi dallarıdır; nüf. 50.000 (1986 tah.)
ilgili maddeler
Arjantin 2:13b
Macellan 11:304b
Şili 16:274a, 275a
TİFDRUK BASIM *ya da* **Gravür basım**
ana madde Basım 3:53b, görsel
ilgili maddeler
Mürekkep 12:334a
Oymabaskı 13:258a
TIFFANY, LOUIS COMFORT ABD'li sanatçı, 1848-1933
ilgili maddeler
Cam ve camcılık 4:111b
Vitray: görsel 19:24
TİFLİS *ya da* **Tbilisi** SSCB; Gürcistan SSC'nin başkenti; İS 458'de Gürcistan Krallığı'nın başkenti olarak kuruldu; 1801'de Rusya'nın eline geçti; 1921'de Gürcistan'ın başkenti oldu; bir sanayi kenti ve kültür merkezidir; ortaçağdan kalma yapılarıyla dikkati çeker; nüf. 1.260.000 (1989)
ilgili madde Gürcistan 7:302a, görsel
TİFO
madde başlığı Tifo 17:196a
ilgili madde Salgın hastalıklar 15:33a
TİFO BASİLİ
ilgili madde Tifo 17:196a
TİFTİK *ya da* **Moher** Ankara keçisinin kılı; anayurdu Anadolu olan bu keçi ırkı, örgü giyim eşyası ve kürk taklidi giysi yapılan tiftiği için bugün Avustralya, Yeni Zelanda ve ABD'de de yetiştirilmektedir
ilgili madde Keçi 10:138b
TİFÜS *ya da* **Lekelihumma**
madde başlığı Tifüs 17:196b
ilgili maddeler
Bit 3:230b
Kemiriciler 10:166a
TİGLAT-PİLESER I Asur kralı, hk. d. İÖ y. 1115-y. 1077
ilgili madde Babil ve Asur uygarlıkları 2:252a
TİGLAT-PİLESER III Asur kralı, hk. d. İÖ 745-727
ilgili maddeler
Babil ve Asur uygarlıkları 2:252a
Urartular 18:214a
TİKAĞACI
madde başlığı Tikağacı 17:197b, görsel
ilgili maddeler
Ağaç 1:69b
Tayland 17:94a
TIKAL Guatemala'da arkeolojik sit
ilgili madde Mayalar: görsel 12:112
TİKSİ SSCB; Lena Irmağı ağzında liman kenti
ilgili madde Lena Irmağı 11:228b
TİL *bak.* **BUZUL SÜRÜNTÜSÜ**
TİLKİ
madde başlığı Tilki 17:198a, görsel
ilgili maddeler
Avcılık 2:170b
Hayvan 8:97a
TİLKİCİK takımyıldız; Latince adı *Vulpecula*
ilgili madde Radyoastronomi 14:188a
TİLKİTEPE Van Gölü'nün doğusunda, Van kentinin 4 km güneyinde höyük; dört kültür katı saptandı; en üst kat bir Urartu yerleşmesidir; en alt katta yuvarlak planlı, temelsiz kerpiç evler bulunur; en önemli buluntuların çıktığı üçüncü kat ise, Suriye ve Irak'ın kuzeyindeki kültürlerin buraya kadar uzandığını göstermiştir
TİLKİ TERİYESİ *bak.* **FOKSTERİYE**
TİLKİ YARASA *bak.* **UÇANTİLKİ**
TİLKİ ZAĞARI tilki avında kullanılan güçlü ve çevik köpek soyu; kısa tüylü, beyaz, siyah ve kahverengi alacalıdır
ilgili madde Köpek 11:49b
TİLMEN HÖYÜĞÜ İslâhiye, Gaziantep; Bakır Çağı'nın son dönemlerinden Tunç Çağı ve Demir Çağı'na uzanan yerleşim katları saptandı; Tunç Çağı'na tarihlenen çanak çömlek ve yapı kalıntıları önemli yer tutar; ayrıca İslam, Bizans, Roma ve Helenistik dönemlerden buluntular ortaya çıkarıldı
ilgili madde Gaziantep 7:94b
TILSIT ANTLAŞMASI 1807; Prusya kralı Friedrich Wilhelm III, topraklarının bir bölümünü Napolyon'a bırakmak zorunda kaldı
ilgili madde Napolyon Savaşları 13:36a
TİMBAL *ya da* **Timpani**
ilgili maddeler
Davul 5:97a, görsel
Vurmalı çalgılar 19:36b, görsel
TİMBUKTU Mali
madde başlığı Timbuktu 17:199a, görsel
TİMOL
ilgili madde Kekik 10:143a
TİMOR Endonezya'da ada; Malaya Takımadaları'ndaki Küçük Sunda Adaları'nın doğu ucunda; eskiden yarısı Hollanda'ya, yarısı Portekiz'e aitti; Endonezya 1950'de Batı Timor'u, 1976'da da Doğu Timor'u işgal etti; y.öl. 30.775 km^2; nüf. 1.382.207 (1980)
TİMOR DENİZİ Hint Okyanusu'nun kolu; Timor Adası'nın güneydoğusu ile Avustralya'nın kuzeybatısı arasında uzanır; y.öl. 615.000 km^2; önemli bir petrol yatağıdır
TİMPANİ *bak.* **TİMBAL**
TİMSAH
madde başlığı Timsah 17:199b, görsel
ana madde Sürüngenler 15:57b vd., görsel
•Alligator; Gavyal
TİMSAH DERİSİ
ilgili madde Dericilik: görsel 5:192
TİMUR *ya da* **Aksak Timur** *ya da* **Timurlenk** Timurlu imparatoru, 1336-1405
madde başlığı Timur 17:202a, görsel
ilgili maddeler
Fetret Dönemi 6:277a
Karakoyunlular 10:36a
Mehmed 12:124a vd.
Semerkant 15:118a
Timur İmparatorluğu 17:203a, 204a
Yıldırım Bayezid 19:169a vd.
TİMUR İMPARATORLUĞU
madde başlığı Timur İmparatorluğu 17:203a, harita
ilgili maddeler
Akkoyunlular 1:117b
Anadolu Beylikleri 1:248a
Karakoyunlular 10:36b
Türk mimarlığı 18:110b
TİMURLENK *bak.* **TİMUR**
TİMURLULAR Timur'un ölümünden sonra Timur İmparatorluğu'nu yöneten hanedan
•Timur İmparatorluğu
TİMÜS *ya da* **Timus** insanda, göğüs kemiğinin arkasında, kalbe yakın bir yerde bulunan piramit biçiminde lenf organı; doğumdan bir yaşına kadar hızla büyür; ergenlik çağına kadar büyümesini yavaş yavaş sürdürür; bu dönemdem sonra küçülmeye başlar; yeni doğmuş bebeklerde bağışıklık sisteminin gelişmesinden sorumludur
ana madde Salgıbezi 15:31b
TİNAMU kuş
madde başlığı Tinamu 17:204a, görsel
TİNER *bak.* **İNCELTİCİ**
TİNKAL boraks cevheri
ilgili madde Bor ve boraks 3:303a
TINTORETTO İtalyan ressam, y. 1518-94
madde başlığı Tintoretto 17:204b, görsel
ilgili madde Resim sanatı 14:225b
TİPİ sert ve soğuk havalarda, saatte 50 km'den daha hızlı esen rüzgârın eşlik ettiği, görüş uzaklığını 150 m'nin altına düşüren kar yağışı
ilgili madde Kar 10:21b
TİPO BASIM
ana madde Basım 3:53b
ilgili maddeler
Gutenberg 7:242b, görsel
Pul ve pulculuk 14:163a
Taşbaskı 17:61b
TİPOGRAFİ basılacak metinlerde kullanılacak harflerin seçimi ve tasarımı; ilk örnekleri Romen, italik ve gotik el yazısına dayanır; y. 1700'den sonra karakterler el yazısının doğrudan taklidi olmaktan çıkarak matematiksel oranlara göre tasarımlanmıştır
TIPPETT, MICHAEL İngiliz besteci, d. 1905
ilgili madde Şarkı 16:243b
TİRAJ
ilgili madde Gazete ve gazetecilik 7:90b
TİRAN Arnavutluk'un başkenti; Adriya Denizi kıyısından 27 km içeride, Ishm Irmağı üzerindedir; 17. yy'da kuruldu, 1920'de başkent oldu; ülkenin en büyük kenti ve sanayi merkezidir; Müslüman nüfus çoğunluktadır; nüf. 238.100 (1989)
ilgili madde Arnavutluk 2:36a, görsel
TİRAN Eski Yunan tarihi
ilgili maddeler
Eski Yunan 6:202b
İyonya 9:161a
TİRE İzmir'in ilçesi; güneyini Aydın Dağları, kuzeyini Küçük Menderes Ovası kaplar; geçim kaynakları tarım, tarıma dayalı sanayi ve ticarettir; nüf. (1990): ilçe 77.314, kasaba 37.855
ilgili madde Anadolu Beylikleri 1:245b
TİREBOLU Giresun'un ilçesi; topraklarının

TORTUM Erzurum'un ilçesi; toprakları yüksek dağlarla kaplıdır; ekonomisi tarıma, özellikle de tahıl üretimine dayanır; yörede yapılan kızılcık pestili ünlüdür; nüf. (1990): ilçe 34.100, kasaba 5.349
TORTUM ÇAĞLAYANI Erzurum
ilgili maddeler
Çağlayan 4:224a, görsel
Erzurum 6:181a, 182b
TORTUM KALESİ Erzurum
ilgili madde Erzurum: görsel 6:181
TORUL Gümüşhane'nin ilçesi; topraklarını Zigana, Gümüşhane ve Giresun dağları engebelendirir; orman örtüsü zengindir; ekime elverişli toprak sınırlı olduğundan halkı hayvancılıkla geçinir; nüf. (1990): ilçe 17.087, kasaba 4.057
TORVILL, JAYNE İngiliz kadın buz patencisi, d. 1957; 1984 Kış Olimpiyat Oyunları'nda Christopher Dean ile birlikte buz dansında altın madalya aldı; aynı ikili 1981-84 arasında dünya şampiyonu oldu
ilgili madde Paten 14:30b, görsel
TORY *bak.* **WHIG VE TORY**
TORYUM aktinitler• dizisinden kimyasal element; simgesi Th, atom numarası 90; adını İskandinav mitolojisindeki savaş tanrısı Thor'dan alır; yumuşak, gümüşsü beyaz, radyoaktif bir metaldir; en kararlı izotopu Th-232 (yarı ömrü 14,1 milyar yıl); radyoaktif bozunumla uranyuma dönüştüğü için hızlı reaktör yakıtı olarak kullanılır; 1828'de keşfedilmiştir
ilgili maddeler
Becquerel 3:113a
Radyometrik tarihlendirme 14:190a
"TOSCA" Puccini'nin operası
ilgili maddeler
Opera 13:190a, görsel
Puccini 14:158a, 158b
TOSCANINI, ARTURO İtalyan müzikçi ve orkestra şefi, 1867-1957; Parma ve Milano konservatuvarlarında öğrenim gördü; müziğe viyolonsel çalarak başladı; 19 yaşındayken *Aida* operasını ezbere yönetti; opera ve orkestra yönetmeni olarak, özellikle Verdi'nin operaları ile Beethoven'in senfonilerindeki yorumuyla bütün müzikseverlerin hayranlığını kazandı
ilgili maddeler
Orkestra 13:204a
Puccini 14:159a
TOSKANA İtalya'nın orta kesiminde yönetim bölgesi; Rönesans kültürünün merkeziydi; en çok tahıl, şarap ve zeytin yetiştirilen zengin bir tarım bölgesidir; ayrıca sığır besiciliği, metalurji, kimyasal madde ve dokuma sanayileri bölge ekonomisinde önemli yer tutar; kıyılarda ve tarihi kentlerde turizm gelişmiştir; nüf. 3.565.280 (1989 tah.)
ilgili maddeler
Etrüskler 6:221b
İtalya 9:146b
İtalyan edebiyatı 9:150b, 151a
TOSKANA DÜZENİ
ilgili madde Mimarlık 12:228b
TOSYA Kastamonu'nun ilçesi; kuzeyini Ilgaz, güneyini Köroğlu dağları kaplar; geçim kaynağı tarım, tarıma dayalı sanayi ve ticarettir; manganez ve linyit yatakları işletilir; nüf. (1990): ilçe 48.055, kasaba 22.180
TOTALİTER REJİM yaşamın bütün yönlerini devlet otoritesine bağımlı kılan yönetim biçimi; her türlü siyasal kurumu değiştirmesi, hukuksal, toplumsal ve siyasal gelenekleri ortadan kaldırmasıyla salt diktatörlüğü aşar; yasalar önderin istek ve heveslerine bağlıdır; çağdaş örnekleri Nazizm ve Stalincilik'tir
TOTEM
madde başlığı Totem 17:259a, görsel
ilgili maddeler
Amerika Yerlileri: görsel 1:231
Avustralya Yerlileri 2:206b
Din 5:229a
Hawaii: görsel 8:90
TOULOUSE Fransa'da kent; Languedoc-Rouissillon'da, Garonne ilinin merkezi; Garonne Irmağı üzerinde eski bir Roma yerleşmesidir; eski kentte birçok ortaçağ yapısı bulunur; yeni kent ise havacılık ve uzay sanayisinin merkezidir; nüf. 359.000 (1990)
ilgili madde Fransa 7:26b
TOULOUSE-LAUTREC, HENRI DE Fransız ressam, 1864-1901
madde başlığı Toulouse-Lautrec 17:260a, görsel
ilgili maddeler
Resim sanatı 14:232a
Taşbaskı 17:163a
TOURS Fransa'da kent; Centre bölgesinde, Indre-et-Loire ilinin merkezi; Romalılar tarafından kurulmuş bir Galya yerleşmesiydi; 1462'de ipek sanayisi kuruldu; 1685'ten sonra Hıristiyanlar'ın kenti terketmesiyle sanayi geriledi; Loire vadisi ve ünlü şatosu önemli turizm merkezidir; nüf. 131.265 (1982)
TOUSSAINT LOUVERTURE Haitili önder, y. 1743-1803; 1790'larda Avrupalılar'ın egemenliğine karşı Siyahlar'a önderlik ederek köleleri özgürlüğe kavuşturdu; kısa bir süre için Haiti'yi Siyahlar'ın yönettiği bir protektora haline getirdi; 1801'de genel vali unvanını aldı; Fransızlar otoritelerini yeniden kurmak için ordularını gönderdiler; Toussaint teslim oldu ve Fransa'da tutsaklığı sırasında öldü
ilgili madde Haiti 7:325b
TOWER KÖPRÜSÜ Londra, İngiltere; ayakları arasındaki açıklık 76 m'dir
ilgili maddeler
Köprü 11:57b
Londra 11:278b
Thames Irmağı 17:171b
TOWNES, CHARLES HARD ABD'li fizikçi, d. 1915; laseri ve maseri geliştirdi; 1964'te Nobel Ödülü aldı
ilgili madde Laser 11:204b
TOY kuş
madde başlığı Toy 17:261b, görsel
ilgili madde Doğayı koruma 5:268a
TOY şölen
ilgili maddeler
Aşçılık 2:95a
Dede Korkut Hikâyeleri 5:100b
TOY, EROL Türk yazar, d. 1936; konuları Türk tarihinin yakın ve uzak olaylarından alan tezli romanlarıyla tanındı; oyunlar, deneme ve incelemeler de yazdı
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:22b
Türk tiyatrosu 18:150b
TOYGAR *ya da* **Tarlakuşu**
madde başlığı Toygar 17:262b, görsel
TOYNAK toynaklı hayvanlarda parmakların genişleyen uç bölümünü saran boynuzsu deri dokusu
ilgili madde Memeliler 12:141a
TOYNAKLI MEMELİLER tırnakları toynak biçiminde gelişmiş memeliler grubu
•Çifttoynaklılar; Tektoynaklılar
TOYNBEE, ARNOLD İngiliz tarihçi, 1889-1975; 20. yy'ın en seçkin tarih filozoflarındandır; *Türkiye, Bir Devletin Yeniden Doğuşu* (1926), *Tarih Bilinci* (2 cilt, özet), *Medeniyet Yargılanıyor* (1948), *Dünya ve Garp* (1953), *Tarih Üzerine İki Konferans* (1962) gibi yapıtlarıyla tarih bilimine çok değerli katkılarda bulunmuştur
TOYOTOMİ HİDEYOŞİ Japon şogunu, y. 1536-98; hk. d. 1585-98
ilgili madde Osaka 13:228b
TOZ
madde başlığı Toz 17:263a, görsel
ilgili maddeler
Bulutsu 4:57b
Meslek hastalıkları 12:163b
TOZ AKARI
ilgili madde Akar: görsel 1:101
TOZ HASTALIKLARI
ilgili madde Meslek hastalıkları 12:13b
TOZLAŞMA
madde başlığı Tozlaşma 17:264b, görsel
ilgili maddeler
Arı 1:326b
Arıcılık 1:331a
Bitki 3:235a
Böcek 3:334a, 334b
Çiçek 4:299a
İncir 9:15a
Meyvecilik 12:187a
Yarasa 19:102a
•Çiçektozu
TOZ METALURJİSİ
ilgili madde Alaşım 1:136a
TÖKÖLİ, İMRE *bak.* **THÖKÖLY, IMRE**
TÖR, VEDAT NEDİM Türk yazar, 1897-1985; Kadro dergisinin yayımcılarındandı; oyun yazarı olarak tanındı; ayrıca deneme ve incelemeler yazdı
ilgili madde Dergi 5:188b
TÖRE KOMEDİSİ
ilgili maddeler
Komedi 10:311a
Tiyatro sanatı 17:214b
TÖRE ROMANI bir toplumun tablosunu çizen roman; o toplumun törelerini, değer yargılarını ve ahlak anlayışını yansıtır; bu türün en tanınmış temsilcileri arasında Balzac ve Jane Austen sayılabilir
ilgili madde Roman 14:274b
TÖTON ŞÖVALYELERİ Töton Tarikatı olarak bilinen Alman askerlik ve din tarikatının üyeleri
ilgili maddeler
Estonya 6:211a
Gdansk 7:99a
Haçlı Seferleri 7:321a
Polonya 14:113a vd.
Prusya 14:152a
TPAO *bak.* **TÜRKİYE PETROLLERİ ANONİM ORTAKLIĞI**
TRABLUS *ya da* **Trablusgarp** Libya
madde başlığı Trablus 17:266a, görsel
ilgili maddeler
İkinci Dünya Savaşı 8:300a
Libya 11:246b, 247a, görsel

düzende ancak zorunlu oldukça ve aşamalı olarak değişiklik yapılmasını öngörür; en ünlü düşünürlerinden biri Edmund Burke'tür
TUTUKLAMA ceza hukukunda, suçu işlediğinden kesin olarak kuşkulanılan sanığın, henüz özgürlüğü bağlayıcı bir cezaya mahkûm olmamışken, yargıç kararıyla özgürlüğünden yoksun bırakılması
TUTULMA
•Ay tutulması; Güneş tutulması
TUTULUM *ya da* **Ekliptik** Güneş'in takımyıldızlar arasında izlediği görünür yolun oluşturduğu büyük çember
ilgili maddeler
Burçlar kuşağ 4:62a, görsel
Güneş sistemi 7:273a
Hipparkhos 8:184a
TUTUOLA, AMOS Nijeryalı yazar, d. 1920
ilgili madde Afrika edebiyatı 1:54b
TUTUŞ Büyük Selçuklu emiri,1062-95; Suriye Selçukluları'nın kurucusudur
ilgili madde Anadolu Selçuklu Devleti 1:250a
TUTYA
ilgili madde Lehimleme 11:226a
TUVALU *ya da* **Ellice Adaları**
madde başlığı Tuvalu 18:15b
ilgili maddeler
Kiribati 10:279a
Pasifik Adaları 14:20b
TUVE, MERLE ABD'li fizikçi, 1901-82
ilgili madde Radar 14:172a
TUYGUN
madde başlığı Tuygun 18:15b, görsel
TUZ
madde başlığı Tuz 18:16b
ilgili maddeler
Baz 3:104b
Buharlaşma: görsel 4:47
Su 16:149a
Turnusol 18:10a
•Sofra tuzu
TUZAKLA AVLANMA
ana madde Avcılık 2:167b vd., görsel
TUZ GÖLÜ eskiden **Koçhisar Gölü** İç Anadolu Bölgesi
madde başlığı Tuz Gölü 18:18a, görsel
ilgili madde Ankara 1:280a
TUZLA
ilgili maddeler
Buharlaşma: görsel 4:47
Tuz 18:17b, görsel
Tuz Gölü 18:18b
TUZLAKEKİĞİ *bak.* **KARABAŞOTU**
TUZLU BATAKLIK
ilgili madde Bataklık ve turbalık 3:72b
TUZLUCA Kars'ın ilçesi; büyük bölümü dağlık alanlardan oluşur; kuzey kesimi Iğdır Ovası üzerindedir; ilçede Tekel tarafından işletilen bir tuzla vardır; nüf. (1990): ilçe 28.886, kasaba 7.698
TUZLUKÇU Konya'nın ilçesi; daha önce Akşehir'e bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990) ilçe 10.710, kasaba 5.474
TUZRUHU *bak.* **HİDROKLORİK ASİT**
TUZ SIRADAĞLARI Pakistan; Pencap'ın kuzeyinde, İndus Irmağı ile Jhelum Irmağı arasında uzanır; dünyanın en büyük kayatuzu yataklarından biridir; ayrıca kömür, kireçtaşı ve başka mineraller açısından da zengindir
TÜBERKÜL
ilgili madde Verem 18:322a
TÜBERKÜLİN TESTİ verem hastalığına tanı koymak amacıyla uygulanan test; verem basilinden özütlenen tüberkülin adlı protein genellikle koldaki deri altına çok az miktarda şırınga edilir; iğne yapılan yerin çevresinde 48 saat içinde şişme ve kızarıklık olursa test pozitif yanıt vermiş demektir; bu yanıt kişinin verem mikrobuyla karşılaşmış olduğunu gösterir, ama hasta olduğu anlamına gelmez; testi 1890'da Koch geliştirmiştir
ilgili madde Verem 18:322b
TÜBERKÜLOZ *bak.* **VEREM**
TÜBİTAK tam adı **Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu** başbakanlığa bağlı, tüzel kişiliği, yönetsel ve mali özerkliği olan kurum; 1963'te kuruldu, son biçimini 1987'de aldı; amacı pozitif bilimler alanında araştırmalar yapmak, eşgüdümü sağlamak ve bilim adamlarının yetişmesine öncülük etmektir; çeşitli çalışma grupları ve araştırma enstitüleri aracılığıyla etkinliğini yürütür
TÜBLEK, NEHAR Türk karikatürcü, d.1924
ilgili madde Türk karikatürü 18:102b
TÜBLES LASTİK *bak.* **ŞAMBRİYELSİZ LASTİK**
TÜF
ilgili maddeler
Erciyas Dağı 6:165b
Peribacaları 14:45a
TÜFEK namlusunun içinde sarmal yivler olan, tabancadan daha uzun namlulu ve daha büyük kalibreli, elde taşınabilir silah; yivler merminin kendi ekseni çevresinde hızla dönmesini ve böylece yolundan sapmadan ilerlemesini sağlar
ana madde Ateşli silahlar 2:136a vd.
ilgili madde Savaş ve savaş araçları 15:75b
•Makineli tüfek
TÜFEKKUŞU Avustralya ve Yeni Gine'de yaşayan üç cennetkuşu türünün ortak adı
ilgili madde Cennetkuşu 4:158a
"TÜKENİŞ" Sartre'ın romanı
ilgili madde Sartre 15:69a
TÜKENMEZKALEM
ilgili maddeler
Kalem 9:277a
Mürekkep 12:333a
TÜKETİCİ FİYATLARI ENDEKSİ perakende fiyatlardaki değişiklikleri temel alan hayat pahalılığı ölçüsü; belirlenmiş bir tüketici grubunda yapılan örneklem araştırmasıyla, kira, beslenme, giyim, ulaşım vb. gibi vazgeçilmez mal ve hizmetler listesi saptanır; sonra da bu listedeki kalemlerin belirli dönemler içindeki fiyat değişiklikleri belirlenir
TÜKETİCİYİ KORUMA tüketicilerin yararları ve çıkarları adına üreticilerin, satıcıların ve reklam kuruluşlarının denetlenmesi; bu amaçla kurulmuş örgütlerden, kampanyalardan ve yasalardan yararlanılır; ayrıca sanayi kuruluşları da kendi kurallarını belirleyerek bu denetime gönüllü olarak katılırlar
TÜKETİM iktisatta, mal ve hizmetlerin kullanıp tüketmek amacıyla satın alınması; bir kişinin para kazanmak amacıyla kendi işletmesine makine satın satın alması tüketim sayılmaz; buna karşılık kendi özel kullanımı için otomobil satın alması tüketimdir
TÜKETİM KOOPERATİFİ
ana madde Kooperatif 10:331b
ilgili madde Owen 13:256b
TÜKÜRÜK sindirime yardımcı olmak üzere tükürük bezlerince ağzın içine salgılanan renksiz sıvı
ilgili maddeler
Salgıbezi 15:30b
Sindirim 15:219a
TÜKÜRÜK BEZİ tükürük üreten salgıbezlerinin ortak adı; en önemlileri kulakaltı, çenealtı ve dilaltı tükürük bezleridir; ayrıca dilde, damakta, dudaklarda ve yanakların içinde de birçok küçük tükürük bezi vardır
ilgili maddeler
Salgıbezi 15:30b
Sıtma 15:183b
Sindirim 15:218b, 219a
•Kulakaltı tükürük bezi
TÜLKANAT sinirkanatlılar takımından birçok böceğin ortak adı; bu böcekler yeşil tülkanatlar ve kahverengi tülkanatlar olarak iki ayrı familyada toplanmıştır; dünyanın hemen her yerine dağılmış olan yeşil tülkanatların ince uzun duyargaları, narin, yeşil gövdeleri ve iki çift kanatları vardır; düşmanlarından korunmak için pis bir koku yayarlar; kahverengi tülkanatlar daha küçük yapılıdır
TÜL KUŞKONMAZI
ilgili madde Kuşkonmaz 11:128b
TÜLKUYRUK
ilgili madde Japonbalığı 9:185b
TÜMBAŞKALAŞMALI BÖCEKLER
ilgili madde Böcek 3:332a, görsel
TÜMBEYİN *ya da* **Ansefal**
ilgili madde Beyin 3:161b
TÜMCE *bak.* **CÜMLE**
TÜMDENGELİM
ilgili madde Mantık 12:55a
TÜMEN tugaydan büyük, kolordudan küçük askeri birlik
ilgili madde Kara kuvvetleri 10:39a
TÜMER, NEJAT Türk asker, d. 1924; Milli Güvenlik Konseyi üyesi
ilgili madde Türkiye 18:93b
TÜMEVARIM
ilgili madde Mantık 12:55a
TÜMGENERAL Türk Silahlı Kuvvetleri'nde tuğgeneral ile korgeneral arasındaki rütbe; tümen ve eşiti birliklere komuta eder; Deniz Kuvvetleri'ndeki karşılığı tümamiraldir
TÜMLEÇ
ana madde Cümle 4:218b
ilgili madde Bağlaç 2:269a
TÜMLEŞİK DEVRE *ya da* **Entegre devre** mikroskobik boyutlardaki elektronik bileşenlerin bir silisyum çipi üzerine yerleştirilmesiyle oluşan minyatür elektronik devre; bilgisayarlarda, hesap makinelerinde, kol saatlerinde vb. bu tip devreler kullanılır; tümleşik devrelerin geliştirilmesi elektroniğin bütün alanlarındaki uygulamalarda bir devrim yaratmıştır
ilgili maddeler
Elektronik 6:126a vd.
Saat 14:321b
Transistör 17:283a
•Mikroçip
TÜMÖR *bak.* **UR**
TÜMSEK AYNA *bak.* **DIŞBÜKEY AYNA**
TÜMÜLÜS bir mezar odasının üstüne taş ve toprak yığılarak oluşturulan yapay tepecik; bu yöntem dünyanın bazı bölgelerin-

de hâlâ uygulanmaktadır
ilgili maddeler
Gordion 7:185b
Nemrut Dağı 13:51b vd.
TÜNEL İstanbul'da, Beyoğlu-Karaköy arasında işleyen yeraltı treni
ilgili madde Metro 12:176a
TÜNEL yeraltı geçidi
madde başlığı Tünel 18:19a, görsel
ilgili maddeler
Alp Dağları 1:182a
Karayolu: görsel 10:50
TÜNEL GÖRÜNTÜSÜ görme bozukluğu
ilgili madde Göz 7:210a
TÜP AYAK
ilgili madde Derisidikenliler 5:197b
TÜP BEBEK vücut dışında yapay döllenmeyle doğmuş bebek; kadından alınan yumurta hücresi, erkekten alınan spermayla laboratuvar ortamında döllendikten sonra, gelişmesini sürdürmesi için yeniden kadının dölyatağına bırakılır; ilk tüp bebek 1978'de İngiltere'de doğmuştur
TÜPGAZ
ilgili madde Gaz 7:85a
TÜPSÜ ÇİÇEK
ilgili madde Çiçek 4:300a
TÜR canlıların sınıflandırılmasında, cinsin altında yer alan grup; ortak özellikler taşıyan ve kendi aralarında döllenerek üreyebilen akraba canlıları içerir; bir canlının soyunu sürdürebilmesi için kendi türünden bireylerle çiftleşmesi gerekir
ilgili maddeler
Biyoloji 3:245b
Böcek 3:332a
TÜRBAN
ilgili madde Başlık ve şapka 3:63b vd.
TÜRBE
madde başlığı Türbe 18:22a, görsel
ilgili maddeler
Anadolu Selçuklu Devleti 1:255b, görsel
Bursa: görsel 4:68
İshak Paşa Sarayı: görsel 9:82
İslam sanatı 9:99a
TÜRBİN
madde başlığı Türbin 18:23a, görsel
ilgili maddeler
Elektrik enerjisi 6:108b, görsel
İçten yanmalı motor 8:284b
Su enerjisi 16:163b vd.
•Buhar türbini; Gaz türbinli motor; Rüzgâr türbini; Su türbini
TÜRBİNLİ MOTOR
ilgili madde Uçak 18:154a
TÜRBOFAN MOTOR türbojet ve türboprop ilkelerinin birlikte kullanıldığı jet motoru
ilgili maddeler
Jet motoru 9:214a, görsel
Uçak 18:154b
TÜRBOJET MOTOR gaz türbinli jet motoru
ilgili maddeler
İçten yanmalı motor 8:288a
Jet motoru 9:212b vd., görsel
Mühendislik 12:326b
Uçak 18:154b
TÜRBOKOMPRESÖR
ilgili madde Pompa 14:118a
TÜRBOPROP MOTOR gaz türbini yardımıyla pervaneyi döndüren ve itme sağlayan uçak motoru türü
ilgili maddeler
İçten yanmalı motor 8:288a
Jet motoru 9:213a vd., görsel
TÜREMİŞ FİİL
ilgili madde Fiil 6:286a
TÜREMİŞ İSİM
ilgili madde İsim 9:84b
TÜR İÇİ ÇAPRAZLAMA ortak bir atadan türeyen canlıların çiftleşmesi; istenen özelliklerin korunması ya da istenmeyen özelliklerin yok edilmesi açısından yararlıdır; ama ana babada çekinik halde bulunan zararlı genlerin gelecek kuşaklarda ortaya çıkmasına neden olabilir
TÜRKALACASI
ilgili madde Zambak 19:232b
TÜRK ALFABESİ
ana madde Alfabe 1:145b, görsel
ilgili maddeler
Atatürk 2:127a, görsel
Türkçe 18:29a
TÜRK BAYRAĞI
ana madde Bayrak 3:90b, görsel
TÜRK BEŞLERİ Türk besteciler
madde başlığı Türk Beşleri 18:25b, görsel
TÜRK CEZA KANUNU 1 Temmuz 1926; Türk ceza hukukunun temelini oluşturan 765 sayılı yasa
ilgili maddeler
Cezaevi 4:171b
Çocuk suçları 5:40b
Gözetim 7:214b
Suç 16:153b
TÜRKÇE
madde başlığı Türkçe 18:28b
ilgili maddeler
Alfabe 1:145b
Argo 1:325a
Aruz 2:50a vd.
Atasözleri 2:114b
Cümle 4:217a vd.
Dil 5:227a
Etimoloji 6:216b
Fonetik 6:326a
Lehçe 11:224b
Milli Edebiyat 12:220b
Noktalama işaretleri 13:98b vd.
Orhun Anıtları 13:201a
Osmanlıca 13:233a vd.
Sözcük türleri 16:38a
Sözlük 16:41a vd.
Türk dilleri 18:34a vd.
Yazım kuralları 19:127a vd.
•Bağlaç; Edat; Fiil; İsim; Sıfat; Ünlem; Zamir; Zarf
TÜRK ÇİNİ VE SERAMİKLERİ MÜZESİ İstanbul
ilgili madde İstanbul Arkeoloji Müzeleri 9:122a
"TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI" Ziya Gökalp'in yapıtı
ilgili maddeler
Milli Edebiyat 12:220a
Ziya Gökalp 19:260b
TÜRKÇÜLÜK
madde başlığı Türkçülük 18:31a, görsel
ilgili maddeler
Milli Edebiyat 12:229a vd.
Ziya Gökalp 19:259b
TÜRK DERNEĞİ 1908'de İstanbul'da kurulan ilk Türkçü dernek
ilgili madde Milli Edebiyat 12:220a
TÜRK DİL KURUMU *ya da* **TDK** tüzel kimliği olan kamu kuruluşu; Türkçe'nin geliştirilmesi ve özleştirilmesi amacıyla 1932'de kuruldu; 1983'te Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu•'na bağlandı; kollar halinde çalışan kurum amacına yönelik bilimsel ve tanıtıcı yayınlar yapar
ilgili maddeler
Atatürk 2:128a
Etimoloji 6:216b
Sözlük 16:42a, 42b
Türkçe 18:29a
TÜRK DİLLERİ
madde başlığı Türk dilleri 18:34a
•Osmanlıca; Türkçe
TÜRKDOĞAN, SEMİH Türk atlet, d. 1912; kısa mesafe koşucusu olarak tanındı; 1930 Balkan Oyunları'nda Türkiye'ye uluslararası bir yarışmada madalya kazandıran ilk sporcu oldu; 100 m'deki 10,6 saniyelik rekoru uzun yıllar kırılamadı
TÜRK DÜĞÜMÜ *ya da* **Gördes düğümü**
ilgili madde Halı ve kilim 7:331a
TÜRK EDEBİYATI
madde başlığı Türk edebiyatı 18:35b, görsel
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:15b vd.
Deneme 5:146a vd.
Doğalcılık 5:260a
Düzyazı 6:34b
Gerçekçilik 7:133b
Günlük 7:299b
Mevlit 12:180b vd.
Roman 14:274b
Romantizm 14:276b
Sembolizm 15:116a
Şiir sanatı 16:272a vd.
Türk tiyatrosu 18:150a vd.
Yaşamöyküsü 19:112b
Yergi 19:157a vd.
•Divan edebiyatı; Edebiyat-ı Cedide; Fecr-i Âti; Garip; Halk edebiyatı; Hecenin Beş Şairi; İkinci Yeni; Milli Edebiyat; Servet-i Fünun; Tanzimat edebiyatı
"TÜRK EDEBİYATINDA İLK MUTASAVVIFLAR" Köprülü'nün yapıtı
ilgili madde Köprülü 11:59b
"TÜRK EDEBİYATI TARİHİ" Köprülü'nün yapıtı
ilgili maddeler
Köprülü 11:60b
Milli Edebiyat 12:221b
TÜRKELİ Sinop'un ilçesi; Karadeniz kıyısındaki düzlüklerle hemen arkasında yükselen Küre Dağları başlıca yüzey biçimleridir; dar kıyı şeridinde sebze ve meyve yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 22.547, kasaba 4.547
TÜRKELİ ADASI *bak.* **AVŞA ADASI**
TÜRKEŞ, ALPASLAN Türk asker ve siyaset adamı, d. 1917; 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesini gerçekleştirenler arasında yer aldı; 1965'te Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi genel başkanı oldu; partiyi milliyetçi-Türkçü bir çizgiye oturttu ve 1969'da adını Milliyetçi Hareket Partisi olarak değiştirdi; 1975-78 arasında kurulan Milliyetçi Cephe hükümetlerinde başbakan yardımcılığı yaptı; 12 Eylül 1980 harekâtından sonra beş yıla yakın tutuklu olarak yargılandı ve partisi kapatıldı; 1987'de yeni kurulan Milliyetçi Çalışma Partisi'nin genel başkanlığına getirildi
ilgili madde Türkiye 18:95a
TÜRK EVİ

ilgili madde Kuştüyü 11:130a
TÜYLÜ GERGEDAN Avrupa, Asya ve Kuzey Amerika'da fosillerine ve donmuş cesetlerine rastlanan soyu tükenmiş hayvan; kalın bir postla örtülü iri, ağır bir gövdesi ve kafatasının önünde iki büyük boynuzu vardı
ilgili maddeler
Gergedan 7:134b
Mağara insanları 11:328b
TÜYYILDIZ denizyıldızıyla akraba olan omurgasız deniz hayvanı
ilgili maddeler
Derisidikenliler 5:197a
Mercan resifi: görsel 12:153
TÜZÜN, FERİT Türk besteci, 1929-77; Ankara Devlet Konservatuvarı piyano ve bestecilik bölümlerinde öğrenim gördü; 1959'dan sonra Ankara Devlet Operası'nın orkestrasında şeflik yaptı; 1977'de Devlet Opera ve Balesi genel müdürlüğüne atandı
ilgili maddeler
Bale 2:305a
Opera 13:189a
TWAIN, MARK asıl adı **Samuel Langhorne Clemens** ABD'li yazar, 1835-1910
madde başlığı Twain 18:152a, görsel
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:223b vd., görsel
Mississippi ve Missouri ırmakları 12:245a
Takma ad 16:305a
TWIST
ilgili madde Dans 5:82a
TYCHO KRATERİ Ay
ilgili madde Ay 2:216a
TYLER, WAT İngiliz devrimci, ö. 1381; John Ball ile birlikte 1381'de Büyük Köylü Ayaklanması'na önderlik etti; köylülerin vergilere ve sert uygulamalara karşı başkaldırmasına yol açan bu ayaklanma Wat Tyler Ayaklanması olarak da bilinir
ilgili madde Richard 14:237a
TYNE IRMAĞI İngiltere; doğuya doğru 100 km boyunca akarak Tynemouth'ta Kuzey Denizi'ne dökülür; son 22 km'lik bölümü gelgit etkisindedir
ilgili maddeler
İngiltere 9:33b
İngiltere Bölgesi 9:47a, 47b
Stephenson 16:137b
TYRANNOSAURUS soyu tükenmiş etçil dinozor; bugüne kadar yeryüzünde yaşamış en iri kara hayvanıdır
ilgili madde Dinozor 5:236b, görsel
TYROL *bak.* **TİROL**
TYRONE Kuzey İrlanda'da bölge; ülkenin orta kesiminde, dağlık, kırsal toprakları ve ırmak vadilerini içerir
ilgili maddeler
İrlanda Cumhuriyeti 9:75a
Kuzey İrlanda 11:158a, 158b
TYROS *bak.* **SUR**
TYUTÇEV, FYODOR İVANOVİÇ Rus şair, 1803-73
ilgili madde Rus edebiyatı 14:302b
TZARA, TRISTAN Rumen asıllı Fransız yazar, 1896-1963; Dadacılık akımının kurucularındandır
ilgili madde Grafik sanatlar 7:222a
TZDK *bak.* **TÜRKİYE ZİRAİ DONATIM KURUMU**

U

U2 İrlandalı *rock* topluluğu; 1978'de kuruldu
ilgili maddeler
Barış hareketleri 3:45b
Pop müzik 14:123b
U-235 *bak.* **URANYUM-235**
U-238 *bak.* **URANYUM-238**
UAGADUGU Burkina Faso'nun başkenti ve en büyük kenti; 15. yy'da Mosiler'in kurduğu krallığın başkentiydi; başlıca ürünleri dokuma, meşrubat, kibrit ve ayakkabıdır; nüf. 441.514 (1985)
ilgili madde Burkina Faso 4:66a
UB40 İngiliz pop müzik topluluğu
ilgili madde Pop müzik 14:124a
UBANGİ IRMAĞI Kongo
ilgili madde Kongo 10:315b
UBASTİ *bak.* **BAST**
UBEYDULLAH EL-MEHDİ Fatımi halifesi, 909-934
ilgili maddeler
Batınilik 3:77a
Fatımiler 6:261a
U-BOOT Alman denizaltısı
ilgili madde Denizaltı 5:149a, 149b
UCCELLO, PAOLO İtalyan ressam, 1397-1475; yapıtları Geç Gotik üslupla erken Rönesans yaklaşımını benzersiz bir biçimde kaynaştırır; *San Romano Bozgunu* (1450'lerin ortası) adlı tablosu bunun en güzel örneğidir; perspektifin gelişmesine katkıda bulunan öncü ressamlardandır
ilgili madde Resim sanatı 14:224b
UCMAN Birleşik Arap Emirlikleri'ni oluşturan emirliklerin en küçüğü; y.öl. 250 km^2, başkenti Ucman; üç bölümden oluşur; emirliklerin en yoksul olanıdır; nüf. 64.318 (1985 tah.)
ilgili madde Birleşik Arap Emirlikleri 3:214a
UÇAK
madde başlığı Uçak 18:153a, görsel
ana maddeler
•Havacılık tarihi 8:59a vd., görsel
Hava kuvvetleri 8:73b vd., görsel
Havalimanı 8:79a vd., görsel
ilgili maddeler
Birinci Dünya Savaşı 3:204b, 209b vd., görsel
Deniz savaşları 5:174b vd.
Hava taşıtları 8:86b, 87a
Hız 8:154b, 155a, görsel
Hidrolik 8:160a
İkinci Dünya Savaşı 8:297b, 300b vd.
Kutupların keşfi 11:138a, 139a
Pusula 14:166b
Radar 14:172a vd.
Roket 14:256b
Savaş ve savaş araçları 15:80a vd.
Seyir 15:158a, görsel
Sürtünme 16:208a, 208b
Taşımacılık 17:75a
Teknoloji 17:123b
Yangın ve yangından korunma 19:90a, görsel
•Delta kanatlı uçak; Deniz uçağı; Düşey kalkış ve inişli uçak; Jet uçağı; Kısa kalkış ve inişli uçak; Planör; Savaş uçağı; Sesüstü uçak; Tarım uçağı; Tek kanatlı uçak; Yatay kalkış ve inişli uçak
UÇAK GEMİSİ
ilgili maddeler
Birinci Dünya Savaşı 3:210a
Deniz kuvvetleri: görsel 5:164
Deniz savaşları 5:175a, görsel
Havacılık tarihi 8:62b, 65b
Hava kuvvetleri 8:74a, 77a
İkinci Dünya Savaşı 8:300b vd., görsel
UÇAK KAÇIRMA *ya da* **Hava korsanlığı**
ana madde Terörizm 17:160b, 161a
UÇAK POSTASI havayoluyla taşınan mektup ve koliler
ana madde Posta hizmetleri 14:133b, görsel
ilgili madde Havacılık tarihi 8:63a
UÇAKSAVAR başta uçaklar olmak üzere hava taşıtlarına ve hava saldırılarına karşı kullanılan top, mermi, füze, roket vb. silahların ortak adı
ilgili maddeler
Ateşli silahlar 2:135b
Deniz kuvvetleri 5:164b
Savaş ve savaş araçları 15:82b
UÇAMAYAN KUŞLAR
ana madde Kuş 11:120b
•Devekuşu; Dodo; Emu; Kivi; Penguen; Rea; Tepelidevekuşu
UÇANBALIK
madde başlığı Uçanbalık 18:166b, görsel
ilgili maddeler
Balık 2:307b, görsel
Uçuş 18:170a
Zargana 19:241b
UÇAN BOMBA *bak.* **V1**
UÇAN DAİRE *ya da* **UFO**
madde başlığı Uçan daire 18:167a
UÇAN DOKTORLAR yerleşmelerin dağınık ya da ulaşımın güç olduğu kırsal kesimlere uçaklarla sağlık hizmeti götüren doktorlar; bu yöntem ilk kez 1928'de Avustralya'da uygulamaya konuldu; bugün Kanada'da ve Doğu Afrika'da da uygulanmaktadır
ilgili maddeler
Avustralya 2:196a
Sağlık ve sağlık hizmetleri 15:10b, görsel
"UÇAN FİL DUMBO" Disney'in çizgi film kahramanı
ilgili madde Disney 5:240b
"UÇAN HOLLANDALI" Wagner'in operası
ilgili maddeler
Opera 13:189b
Wagner 19:40b
UÇAN KALAMAR
ilgili madde Kalamar 9:273a
UÇAN KELER Asya'nın tropik bölgelerindeki ağaçlık alanlarda yaşayan parlak renkli keler
ilgili maddeler
Keler 10:151b
Uçuş 18:169b
UÇANKIRLANGIÇ tropik ve ılıman denizlerde yaşayan, kırlangıçbalığına benzer balık; daha iri olan gövdesi ve büyük göğüs yüzgeçleriyle ayırt edilir; dipte yaşar, bazen suyun dışına fırlayıp göğüs yüzgeçlerini açarak kısa bir süre havada süzülür
ilgili madde Uçanbalık 18:167a
UÇAN KURBAĞA
ilgili maddeler

lin'e dönerek Sovyet Bölgesi'nde komünizmin temellerini atmaya girişti; Berlin Duvarı'nın yapılmasına önayak oldu; 1960-71 arasında devlet başkanıydı

ULEMA Osmanlı Devleti'nde kadılara ve müderrislere verilen ad
ilgili madde Osmanlı İmparatorluğu 13:237a
•İlmiye sınıfı

ULLMANN, LIV Norveçli kadın sinema ve tiyatro oyuncusu, d.1938
ilgili madde Bergman 3:138a

ULM SAVAŞI 1805; 210.000 kişilik Napolyon ordusunun 72.000 kişilik Avusturya ordusuna karşı kazandığı zafer; Avusturyalılar Fransız ordularının Karaormanlar'dan geçeceğini sanıyorlardı; oysa Napolyon Ren ve Tuna ırmaklarını geçerek Avusturyalılar'ın geri çekilebileceği yolları kesti ve Avusturyalılar'ı teslim olmak zorunda bıraktı

ULSTER eski İrlanda krallığı; İrlanda'nın beş büyük yönetim bölgesinden biri olarak varlığını sürdürdü; 1920'de dokuz ilinden altısı yönetsel özerklik yasasını kabul etmeyerek Kuzey İrlanda adıyla ayrı bir devlet oluşturdu
ilgili madde İrlanda Cumhuriyeti 9:75a, 76a

ULTRA YÜKSEK FREKANS *ya da* **UHF** elektromagnetik tayfın dalga boyu 0,1-1 m ve frekansı 3.000-300 MHz arasında değişen radyo dalgalarını içeren bölümü; bu dalgalar ince ve düzgün demetler halinde yoğunlaştırılabilir; özellikle televizyon yayımcılığında yararlanılır
ilgili madde Radyo 14:180a

ULUBAT GÖLÜ *ya da* **Apolyont Gölü** Marmara Bölgesi
ilgili maddeler
Bursa 4:68a
Göl 7:201b
Marmara Bölgesi 12:70b

ULU BEY Anadolu Beylikleri'nde, beyliği yöneten ailenin en yaşlı ve etkili kişisi
ilgili madde Anadolu Beylikleri 1:248a

ULUBEY Ordu'nun ilçesi; topraklarını Canik Dağları'nın uzantıları engebelendirir; geçim kaynağı tarımdır; en çok mısır, fındık, fasulye ve patates yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 37.698, kasaba 10.116

ULUBEY Uşak'ın ilçesi; düzlüklerden oluşan topraklarında tarım yapılır; Aksaz Kaplıcası'nın romatizmaya iyi geldiğine inanılır; nüf. (1990): ilçe 19.203, kasaba 5.140

ULUBORLU Isparta'nın ilçesi; üç tarafı dağlarla kuşatılmıştır; Senirkent Ovası'nın batı bölümü ilçe sınırları içindedir; ekonomisi halıcılık ve tarıma dayanır; Apollonia eskiçağ kentinin kalıntılarını barındırır; nüf. (1990): ilçe 11.970, kasaba 10.072
ilgili madde Anadolu Beylikleri 1:246b

ULUCAMİ
ilgili maddeler
Adana: görsel 1:28
Cami 4:106b
Çankırı: görsel 4:252
Diyarbakır: görsel 5:255
Elazığ: görsel 6:97

ULUÇAY *bak.* **BOTAN ÇAYI**

ULUDAĞ Bursa
madde başlığı Uludağ 18:184b, görsel
ilgili maddeler
Kış sporları 10:229a, görsel
Marmara Bölgesi 12:70b

ULUDAĞ MİLLİ PARKI Bursa
ilgili madde Ulusal parklar: tablo 18:193

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ Bursa
ilgili maddeler
Balıkesir 2:327b vd.
Bursa 4:71b
Üniversite ve yüksekokullar: tablo 18:269

ULUDERE Şırnak'ın ilçesi; dağlık bir alanda yer alır; halkı hayvancılık, halı ve kilim dokumacılığı ile geçinir; nüf. (1990): ilçe 24.929, kasaba 6.289
ilgili madde Şırnak 16:266a

ULUDORUK *bak.* **REŞKO TEPESİ**

ULUFE
ilgili maddeler
Çınar 4:289a
Yeniçeri Ocağı 19:145b

ULUĞ BEY Timurlu hükümdarı, 1394-1449
madde başlığı Uluğ Bey 18:186b
ilgili maddeler
Gözlemevi 7:215b
Timur İmparatorluğu 17:203b

ULUKIŞLA Niğde'nin ilçesi; güneyini Bolkar Dağları kaplar; ekilebilir alan az olmasına karşın ürün miktarı fazladır; ilçe yeraltı kaynakları açısından da zengindir; nüf. (1990): ilçe 29.434, kasaba 5.545

ULU KÜMBET Ahlat
ilgili maddeler
Anadolu Selçuklu Devleti 1:256a
Türk mimarlığı 18:111b

ULUS Zonguldak'ın ilçesi; yoğun orman örtüsüyle kaplı dağlık bir alanda yer alır; halkı ormancılık ve tarımla geçinir; nüf. (1990): ilçe 40.600, kasaba 2.825

"ULUS" eskiden **"Hakimiyet-i Milliye"** Ankara'da yayımlanmış günlük siyasal gazete; 1920'de *Hakimiyet-i Milliye* adıyla kuruldu; 1923'ten sonra Cumhuriyet Halk Partisi'nin sözcüsü durumuna geldi; adı 1934'te *Ulus* oldu; 1971'te kapandı
ilgili maddeler
Atay 2:131b
Ecevit 6:39a
Yalçın 19:79b

ULUSAL BAYRAM
ana madde Bayramlar ve kutsal günler 3:103a vd.

ULUSAL EGEMENLİK VE ÇOCUK BAYRAMI *ya da* **23 Nisan Bayramı**
ilgili madde Bayramlar ve kutsal günler 3:103b

ULUSAL GALERİ Londra'da müze, İngiltere; 1838'de kuruldu; ulusal sanat koleksiyonlarını barındırır
ilgili maddeler
Londra 11:280b
Müzeler ve sanat galerileri 13:14b

ULUSAL HALK PARTİSİ *bak.* **KUOMİNTANG**

ULUSAL KONVANSİYON Fransız Devrimi sırasında, 1792-95 arasında Fransa'yı yöneten meclis; monarşiye son verildikten sonra yeni anayasayı hazırlamak üzere seçildi; 749 milletvekili, Montagnardlar ve Jirondenler adıyla birbirine karşıt iki hizip oluşturdu; yeni anayasa 1795'te onaylandı
ilgili maddeler
Fransız Devrimi 7:36a
Marat 12:60a

ULUSAL MARŞ *ya da* **Milli marş**
madde başlığı Ulusal marşlar 18:187a
ilgili madde Ersoy 6:174a

ULUSAL PARK *ya da* **Milli park**
madde başlığı Ulusal parklar 18:188a, görsel
ilgili maddeler
Doğayı koruma 5:266a
Park 13:333a
Türkiye 18:52b vd.

ULUSAL SANAT GALERİSİ Washington kenti, ABD
ilgili madde Müzeler ve sanat galerileri: görsel 13:8

ULUSÇULUK
ana madde Atatürk 2:128b

ULUSLARARASI ADALET DİVANI Birleşmiş Milletler'e bağlı uluslararası hukuk mahkemesi
ana maddeler
Birleşmiş Milletler 3:217b
Uluslararası hukuk 18:199a vd.
ilgili madde Lahey 11:192b

ULUSLARARASI AF ÖRGÜTÜ
ilgili maddeler
İnsan hakları 9:54a vd.
Pop müzik 14:123a

ULUSLARARASI AĞIRLIKLAR VE ÖLÇÜLER BÜROSU
ilgili madde Ölçme 13:269a

ULUSLARARASI ANTLAŞMA
ilgili maddeler
Antlaşma 1:299a
Silahsızlanma 15:210b

ULUSLARARASI ATOM ENERJİSİ AJANSI 1957'de, atom enerjisi kullanımını yaygınlaştırmak amacıyla örgütlenen BM kuruluşu
ilgili madde Uluslararası hukuk 18:199a

ULUSLARARASI BİRİMLER SİSTEMİ *ya da* **SI** 1960'ta yürürlüğe konulan ve hemen hemen bütün ülkelerde kabul edilen ağırlık ve ölçüler sistemi; birimler önemli çalışmalar yapmış bilim adamlarının (örn. Newton, Joule, Watt) adını taşır
ana madde Ağırlıklar ve ölçüler 1:76b vd., tablo
ilgili maddeler
Elektrik enerjisi 6:111b
Güç 7:246b
Joule 9:221b
Ölçme 13:269a
Pascal 14:18a

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ *ya da* **ILO**
ilgili madde Birleşmiş Milletler 3:218b

ULUSLARARASI DENİZCİLİK ÖRGÜTÜ
ilgili madde Birleşmiş Milletler 3:218b

ULUSLARARASI DOĞA VE DOĞAL KAYNAKLARI KORUMA BİRLİĞİ
ilgili maddeler
Doğayı koruma 5:268b
Soyu azalan türler 16:29a vd.

ULUSLARARASI EMEKÇİLER BİRLİĞİ *bak.* **BİRİNCİ ENTERNASYONAL**

ULUSLARARASI FONETİK ALFABE dilbilimcilerin, dillerin doğru telaffuzunu kaydedebilmeleri için geliştirilen alfabe; bir dildeki her ses için özel bir simge kullanılır

ULUSLARARASI FUTBOL FEDERASYONU *ya da* **FIFA**
ilgili madde Futbol 7:55a, 57a

ULUSLARARASI GENÇLİK GEZİ ÖRGÜTLERİ FEDERASYONU *bak.*

UNTER DEN LINDEN Berlin'de cadde, Almanya
ilgili madde Berlin 3:140a
UNUTMABENİ
madde başlığı Unutmabeni 18:204a, görsel
UPANİŞAD Hindular'ın kutsal metinleri olan Vedalar'ın düzyazı ve manzum açıklamalarını içeren metinlere verilen ad; Hindu düşünürlerin Vedalar'a ilişkin yorumları İÖ 400-200 arasında yazılı metinlere dönüştürüldü
ilgili madde Din 5:231a
UPDIKE, JOHN ABD'li yazar, d. 1932; romanları arasında *Çiftler* (1968) ve *Tavşan Kaç* (1960) sayılabilir
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:227a
UPOLU Batı Samoa'da ada
ilgili madde Batı Samoa 3:77a
UPPSALA İsveç'te kent; 13. yy'da önemli bir ticaret merkezi ve krallığın başkentiydi; 1435'te yapılan gotik katedral kente egemen konumdadır; aynı zamanda bir eğitim ve kültür merkezi olan kent İsveç'in 1477'de kurulan en eski üniversitesini de barındırır; nüf. 164.754 (1990)
UPPSALA GÖZLEMEVİ İsveç
ilgili madde Celsius 4:148a
UPU *bak.* **EVRENSEL POSTA BİRLİĞİ**
UR Irak'ta eski kent; İÖ 4. binyılda Fırat Irmağı'nın batı kıyısında kuruldu; İÖ y. 2500'den sonra Sümer krallarının başkentiydi; büyük zigguratı İÖ y. 2.000'de yapıldı; Hz. İbrahim'in yaşadığı yer olarak bilinir; II. Nabukadnezzar döneminde (İÖ 605-562) yeniden canlandı; İÖ y. 317'de Fırat Irmağı yatağını değiştirince terkedildi
ilgili maddeler
Arkeoloji 2:19b vd.
Babil ve Asur uygarlıkları 2:251a
Mezar 12:189a
Nuh Peygamber 13:112b
Sümerler 16:203a
Tapınak 17:7a
UR *ya da* **Tümör** patoloji
madde başlığı Ur 18:207a
ilgili maddeler
Kanser 9:331a
Kas 10:81a
URAL, YALVAÇ Türk yazar, d. 1945; çocuklar için yazdığı öykü ve romanlarıyla tanındı; çeşitli çocuk dergileri yönetti; başlıca yapıtları *Kulağımdaki Küçük Çan* (1979); *Bir Gök Dolusu Güvercin* (1979), *Korkulu Bir Gün* (1980) ve *Gözü Boynuz ile İzi Yaldız*'dır (1982)
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:22b
URAL-ALTAY DİLLERİ
madde başlığı Ural-Altay dilleri 18:207b
ilgili maddeler
Avrupa 2:184a
Türk dilleri 18:34a
•Fin-Ugor dilleri
URAL DAĞLARI SSCB
madde başlığı Ural Dağları 18:208b
ilgili maddeler
Kum ve çakıl 11:100b
Rusya 14:305a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:7b
URAL IRMAĞI SSCB; Rus SFSC ile Kazakistan SSC sınırları içinde akar; uzunluğu 2.428 km; Kruglaya Dağı yakınında doğar, Hazar Denizi'ne dökülür; üzerinde bir baraj ve hidroelektrik santral vardır; Uralsk'a kadar ulaşıma elverişlidir
ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:8a
URANİA Yunan mitolojisi; astronominin esin perisi olan Musa
ilgili madde Musalar 12:316a
URANIBORG Danimarka'da gözlemevi
ilgili madde Brahe 4:13a, görsel
URANOS Yunan mitolojisi
ilgili maddeler
Efsane ve mitler 6:54b
Uranüs 18:209a
URANÜS
madde başlığı Uranüs 18:208b, görsel
ilgili maddeler
Astronomi 2:74b
Gezegen 7:142b, 143a
Güneş sistemi 7:273b, 275a, görsel
Herschel 8:135a
Satürn 15:73b
Uydu 18:229b, tablo
Uzay araştırmaları 18:254a
Yerçekimi 19:154b vd.
URANYUM
madde başlığı Uranyum 18:211a
ilgili maddeler
Atom 2:154a, görsel
Curie 4:215a vd.
Kimyasal elementler 10:270a
Nükleer enerji 13:118b vd.
Radyoaktiflik 14:183a
Radyometrik tarihlendirme 14:190a
Radyum 14:195b vd.
URANYUM-235 *ya da* **U-235**
ilgili maddeler
Nükleer enerji 13:119b
Radyoaktiflik 14:183a
Uranyum 18:212a
URANYUM-238 *ya da* **U-238**
ilgili maddeler
Nükleer enerji 13:119b
Radyoaktiflik 14:183a
Uranyum 18:212a
URANYUMÖTESİ ELEMENTLER periyotlar cetvelinde uranyumdan sonra gelen (atom numarası 92'den büyük olan) elementler; hepsi de başka elemetlerin nötronlarla ya da hızlı parçacıklarla bombardımanı sonucunda elde edilen radyoaktif katılardır
ilgili maddeler
Kimyasal elementler 10:270a
Periyotlar cetveli 14:50a
URARTULAR İÖ 900-590 arasında Van Gölü çevresinde hüküm sürmüş krallık
madde başlığı Urartular 18:212a, görsel
ilgili maddeler
Demir Çağı: demir işçiliği: görsel 5:118
Erzincan: tapınak: görsel 6:177
Kaya mezarları 10:120a, görsel
Mühür 12:329b
Van 18:292b, 294a vd.
URBANUS II papa, y. 1035-99; 1088-99 arasında papalık görevini yürüttü; 1095'te Birinci Haçlı Seferi'ni başlattı
ilgili madde Haçlı Seferleri 7:320a
URBANUS VIII papa, y. 1568-1644; 1623-44 arasında papalık yaptı
ilgili madde Bernini 3:146b
URDU DİLİ Pakistan'ın resmi dili; Hint-Ari dil ailesindendir ve Pakistan ile Hindistan'da 23 milyondan fazla kişi tarafından konuşulur; Urdu konuşma dili, 1947'de iki ülkenin bölünmesinden önce Hindistan'ın kuzeyinde konuşulan Hindustani dilinden türemiştir; edebiyat dili ise Arapça ve Farsça'dan kuvvetle etkilenmiştir
URFA *bak.* **ŞANLIURFA**
URGA *bak.* **ULAN-BATOR**
UR KEKLİK
ilgili maddeler
Keklik 10:144a
Tunceli 17:318a
URLA İzmir'in ilçesi; toprakları Urla Yarımadası'nın orta kesimindedir; geçim kaynağı tarım ve turizmdir; tahıl, üzüm, zeytin ve mandalina yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 35.467, kasaba 25.648
URMİYE GÖLÜ İran'da, Ortadoğu'nun en büyük gölü; y.öl. 6.000 km^2; Azerbaycan bölgesinin kuzeybatısında, 1.275 m yükseklikte yer alır; gideğeni olmadığından suları son derece tuzludur; bu yüzden içinde yaşayan canlılar tuza dayanıklı birkaç türle sınırlıdır
URSA MAJOR *bak.* **BÜYÜKAYI**
UR SİNEĞİ
ilgili madde Sinek 15:223a
URUATRİ KONFEDERASYONU Uratular'ın kurduğu siyasal birlik, İÖ 13. yy
ilgili madde Urartular 18:212b
URUGUAY tam adı **Uruguay Doğu Cumhuriyeti**
madde başlığı Uruguay 18:216a, harita
ilgili madde Montevideo 12:270b
URUGUAY IRMAĞI Güney Amerika
ilgili madde Paraná, Paraguay ve Plata ırmakları 13:322a
URUK Irak'ta eskiçağ kenti; Sümerler'in en büyük kentlerinden biriydi; efsaneye göre kentin surlarını Gılgamış yapmıştır; sit alanında 1928'de kazıya başlandı ve İÖ 5000 öncesinden Part dönemine (İÖ 126-İS 224) kadar uzanan uygarlıkların kalıntıları saptandı
URUMÇİ Çin'de kent; kuzeybatıdaki Xinjiang Uygur Özerk Bölgesi'nin yönetim merkezi; verimli vahalarla çevrilidir; 1949'dan sonra, çevresindeki zengin maden yataklarına dayalı bir sanayi merkezi olarak gelişti; nüfusunun çoğu Müslüman Uygurlar'dır; nüf. 986.000 (1988 tah.)
URUNDİ *bak.* **BURUNDİ**
"U.S.A." Dos Passos'un romanı
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:225b
USÇULUK *bak.* **RASYONALİZM**
USKUMRU
madde başlığı Uskumru ve kolyoz 18:220a, görsel
ilgili maddeler
Balık 2:313b, görsel
Balıkçılık 2:319a vd.
USKUNA
ilgili madde Gemi ve gemi yapımı 7:116b, görsel
USKUR gemi pervanesi
•Pervane
USMAN, MAZHAR OSMAN Türk hekim, 1884-1951; İstanbul Üniversitesi'nde profesörlük yaptı; Türkiye'de ilk modern akıl ve sinir hastalıkları hastanesini kurdu; çağdaş psikiyatrinin yerleşmesine öncülük etti
USMANBAŞ, İLHAN Türk besteci, d. 1921; Türk Beşleri'nden sonraki kuşağın önde gelen temsilcilerindendir; Ankara Devlet Konservatuvarı İleri Kompozisyon

Bölümü'nü bitirdi; 1971'de devlet sanatçısı oldu; önce yeni tekniklere yöneldi, sonraları klasik çizgide besteler yaptı; yapıtları arasında bale, senfoni, orkestra parçaları, oda müziği parçaları ve sahne müzikleri sayılabilir
USTURA
ilgili madde Tıraş aletleri 17:187b, görsel
USTURA GAGALI DALICIMARTI
ilgili madde Dalıcımartı 5:69b, görsel
USTURLAP *ya da* **Astrolab** özellikle gemicilerin kullandığı, gökcisimlerinin durumuna bağlı olarak konum belirlemeye yarayan aygıt; İÖ y. 200'den beri bilinmektedir; daha sonra usturlabın yerini sekstant aldı; bugün daha çok elektronik aygıtlar kullanılır
ilgili madde Gözlemevi 7:215a
USUL
ana madde Türk müziği 18:117b
ilgili madde İlahi 8:321b
UŞAK il
madde başlığı Uşak 18:220b, görsel, harita
UŞAK kent
ana madde Uşak 18:224a, görsel
UŞAK HALISI
ilgili madde Uşak 18:220b, 223b, görsel
UŞAKLI, ÖMER BEDRETTİN Türk şair, 1904-46; Anadolu'nun doğasını yansıtan duyarlı şiirleriyle tanındı; başlıca yapıtları *Deniz Sarhoşları* (1926) ve *Sarıkız Mermerleri*'dir (1940)
UŞAKLIGİL, HALİD ZİYA Türk yazar, 1866-1945
madde başlığı Uşaklıgil 18:224b, görsel
UŞAK OVASI Uşak
ilgili madde Uşak 18:221b, görsel
UTAH ABD'nin ortabatı kesiminde eyalet; y.öl. 219.887 km^2, başkenti Salt Lake City; Büyük Tuz Gölü ve Büyük Tuz Gölü Çölü batı kesimindedir; 1895'te 45. eyalet olarak ABD'ye katıldı; ekonomisinde besicilik önem taşır; berilyum üretiminde dünyada ilk sırayı alır; ulaşım araçları, makine ve metal üretimi, gıda işleme ve petrol arıtımı başlıca sanayi dallarıdır; nüf. 1.727.784 (1990)
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:201a
Kayaç: kireçtaşı kayalıkları: görsel 10:114
UTARİT *bak.* **MERKÜR**
UTERUS *bak.* **DÖLYATAĞI**
"UTOPIA" İngiliz yazar ve devlet adamı Sir Thomas More'un yapıtı; ilk kez 1516'da Latince olarak yayımlandı; düşsel Utopia Adası'ndaki ideal ve kusursuz bir devleti tanımlayan yapıt, gerçek mutluluğa yeryüzünde ulaşmanın olanaklı olduğunu vurgular
UTRECHT Hollanda'da kent; Utrecht ilinin merkezi; Ren Irmağı üzerinde yer alır; eski bir üniversite kenti, demiryolu, ticaret ve tarım merkezidir; nüf. 230.634 (1989)
UTRECHT ANTLAŞMASI 1713; İspanya Veraset Savaşı'na son veren antlaşma; toprak egemenliğini çözüme bağladı
ilgili maddeler
Belçika 3:122b
Cebelitarık 4:140b
Kanada 9:314b
UTRILLO, MAURICE Fransız ressam, 1883-1955
madde başlığı Utrillo 18:226a, görsel
UVAKARİ
ilgili madde Maymun 12:117a, görsel
UVERTÜR bir müzik yapıtının başında orkestra tarafından çalınan ve ana temalardan bazılarını içeren parça; bağımsız bir orkestra yapıtı da olabilir; ilk kez Jean Baptiste Lully tarafından uygulanmıştır
ilgili madde Opera 13:188a
UYAK *ya da* **Kafiye** *ya da* **Ayak**
madde başlığı Uyak 18:227a
ilgili maddeler
Garip 7:79a
Koşma 11:25a
Sone 15:324b
Şiir sanatı 16:270b
"UYANDIRILMIŞ TOPRAK" Şolohov'un romanı
ilgili madde Şolohov 16:286a
"UYANIŞ" Sartre'ın romanı
ilgili madde Sartre 15:69a
UYAR, TOMRİS Türk kadın yazar, d. 1941; her kesimden kent insanını konu alan öyküleriyle tanındı; özgün dili ve anlatımıyla dikkati çekti; çeviri alanında da başarılı çalışmalar yaptı; *Yürekte Bukağı* (1979) adlı yapıtıyla 1980 Sait Faik Hikâye Armağanı'nı aldı
UYAR, TURGUT Türk şair, 1927-85; İkinci Yeni akımının önde gelen şairlerindendir; konu ve söylem bütünlüğü olan bir şair olarak dikkati çekti; geleneksel şiirin biçim özelliklerinden yararlanarak yeni söyleyiş üslupları geliştirdi; bütün şiirlerinin toplandığı *Büyük Saat* (1984) adlı kitabıyla 1984 Sedat Simavi Vakfı Edebiyat Ödülü'nü kazandı
ana madde İkinci Yeni 8:310a
UYARAN
ilgili maddeler
Fizyoloji 6:312a
Rüya 14:308b
UYARICI MADDE özellikle beynin ve merkez sinir sisteminin işlevlerini uyaran maddelerin ortak adı; kafein gibi doğal uyarıcıların yanı sıra bireşimle elde edilmiş örnekleri de vardır
ilgili madde İlaç bağımlılığı 8:319b
UYARICI RENKLENME
ilgili madde Koruyucu renklenme 11:23a
UYDU
madde başlığı Uydu 18:228b, görsel
ilgili maddeler
Radyo 14:181a
Radyo ve televizyon yayınları 14:193b
•Doğal uydu; Yapma uydu
UYDU ANTENİ *ya da* **Çanak anten**
ilgili madde Enerji: görsel 6:154
UYDU FIRLATMA SİSTEMİ
ilgili madde Uzay araştırmaları: görsel 18:255
UYDU FOTOĞRAFI
ilgili maddeler
Coğrafya: görsel 4:198
Dünya: görsel 6:8
Fotoğrafçılık 7:11b, görsel
Hava durumu: görsel 8:70
UYDU GÖZLEMEVİ uzaydaki cisimleri incelemek amacıyla atmosfer dışında Dünya yörüngesine oturtulan uzay aracı; özellikle atmosferi geçemeyen ışınımların gözleminde kullanılır; atmosferdeki çalkantılar ve parçacıklar görüntüleri bulandırdığı için uydu gözlemevleriyle daha kesin ve güvenilir gözlemler yapılabilir
UYDU YAYIMCILIĞI
ilgili madde Radyo ve televizyon yayınları 14:193b
UYDU-YER İSTASYONU
ilgili madde Televizyon 17:140b
UYGULAMALI FİZİK
ilgili madde Fizik 6:308a
UYGULAMALI JEOFİZİK
ilgili madde Jeofizik 9:199a
UYGULAMALI MATEMATİK
ilgili madde Matematik 12:95b
UYGUR, BURHAN Türk ressam, d. 1940; resimlerinde bir arada kullandığı soyut ve figüratif öğelerle düşsel bir dünya yarattı; şiir kitapları resimledi; son döneminde yaşam-ölüm-ölümsüzlük çevrimini, üzerinde çok durduğu süreklilik kavramı içinde işledi; yurtiçinde ve yurtdışında pek çok ödül aldı
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı: tablo 18:128
UYGUR, NEJAT Türk tiyatro oyuncusu ve yönetmeni, d. 1927
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:145a
UYGUR ALFABESİ
ilgili madde Alfabe 1:145b, görsel
UYGURLAR 745-840 arasında Orta Asya'da egemenlik kurmuş Türk topluluğu
madde başlığı Uygurlar 18:231a
ilgili maddeler
Alfabe: Uygur yazısı: görsel 1:146
Bayrak 3:90a
Minyatür 12:240a
Tezhip 17:170b
Türkler 18:105b
Türk mimarlığı 18:108a
UYKU
madde başlığı Uyku 18:232a
ana madde Rüya 14:307a vd.
ilgili madde Solunum 15:31a
•Kış uykusu
UYKU BOZUKLUKLARI
ana madde Uyku 18:233a vd.
UYKU HASTALIĞI *ya da* **Afrika tripanozomiyazı**
madde başlığı Uyku hastalığı 18:233b
ilgili maddeler
Asalak ve çürükçül canlılar 2:53a
Çeçe sineği 4:270a
UYKU LABORATUVARI
ilgili madde Rüya: görsel 14:308
UYKULUK kasaplık hayvanların timüs bezi
ilgili madde Salgıbezi 15:31b
UYKUSUZLUK
ilgili madde Uyku 18:233a vd.
UYKU TULUMU
ilgili madde Kampçılık 9:296a
UYLUKKEMİĞİ *ya da* **Femur**
ilgili maddeler
İskelet 9:90b
Kemikler, eklemler ve bağlar 10:163a
UYRUKLUK
ana madde Yurttaşlık hakları 19:212b vd.
UYUM *ya da* **Adaptasyon**
madde başlığı Uyum 18:234b
ilgili madde Amfibyumlar 1:234b
•Evrim; Kamuflaj; Koruyucu renklenme
UYUMSAL AÇILIM
ilgili madde Evrim 6:241b

UYUMSUZLUK TİYATROSU *ya da* **Absürd Tiyatro** bazı Avrupalı ve ABD'li oyun yazarlarının 1950'lerde ve 1960'ların başlarında geliştirdikleri tiyatro anlayışı; Fransız düşünür Albert Camus'nün *Sisyphe Efsanesi* (1983) adlı denemesinde ortaya attığı, insanın durumunun temelde saçma ve amaçtan yoksun olduğu görüşüne dayanır; Beckett, Ionesco, Genet ve Pinter başlıca temsilcileridir
ilgili maddeler
Beckett 3:112b
Fransız edebiyatı 7:44b
Ionesco 9:62a

UYUŞMAZLIK MAHKEMESİ
ilgili madde Mahkeme 11:333a

UYUŞTURANBALIĞI *ya da* **Torpilbalığı**
ana madde Elektrikli balıklar 6:112a, görsel

UYUŞTURUCU KAÇAKÇILIĞI
ana madde Kaçakçılık 9:244b, görsel

UYUŞTURUCU MADDE *ya da* **Narkotik madde** ağrı kesici ve uyuşturucu etkileri olan bağımlılık yaratıcı madde; hastanın kendisini daha iyi hissetmesini sağlar; en yaygın kullanılanı afyondan elde edilen morfindir; bağımlılık yaratıcı etkileri nedeniyle dozu dikkatle denetlenerek tıpta kullanılır; yüksek dozda alındığında ölüme neden olur
ilgili maddeler
Alkaloit 1:154a
İlaç bağımlılığı 8:319b
Kaçakçılık 9:244a, 244b

UYUŞTURUCU ZEHİR
ilgili madde Zehir ve zehirlenme 19:245b

"UYUYAN GÜZEL" Çaykovski'nin bale müziği
ilgili maddeler
Bale 2:298b vd.
Çaykovski 4:269b

"UYUYAN GÜZEL" Perrault'nun masalı; sonradan Grimm Kardeşler tarafından derlenmiş, 1958'de Disney'in çizgileriyle sinemaya uyarlanmıştır
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:40a
Grimm Kardeşler 7:232a
Pantomim: görsel 13:308
Periler ve peri masalları 14:48a

"UYUYAN VENÜS" Giorgione'nin tablosu
ilgili madde Giorgione 7:153a

UYUZ uyuzböceğinin yol açtığı bulaşıcı deri hastalığı; en önemli belirtisi şiddetli kaşıntıdır; özellikle parmakların arasında ve deri kıvrımlarında, dişi uyuzböceğinin yumurtalarını bıraktığı birkaç milimetre derinliğinde tüneller bulunur; doğrudan temasla bulaşır; ilaçla tedavi edilebilir
ilgili madde Akar 1:101b

UYUZBÖCEĞİ uyuz hastalığına yol açan akar türü
ilgili madde Akar 1:101b

UYUZOTU tarakotugiller familyasından biryıllık ya da çokyıllık otsu bitki; çok sayıda minik çiçekten oluşan bir çiçek başı biçimindeki beyaz, pembe, kırmızı, mavi ya da mor, hoş kokulu ve alımlı çiçekleri nedeniyle süs bitkisi olarak yetiştirilir

UZAKDOĞU Doğu Asya'da, Çin, Kore ve Japonya'nın yer aldığı bölgeye verilen ad; bazen güneydoğu Asya'yı da kapsayacak biçimde, daha geniş anlamda kullanılır

UZAKDOĞU DİLLERİ
madde başlığı Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:235a

UZAKDOĞU DİNLERİ
ana madde Din 5:229b vd.
•Budacılık; Hindu dini; Konfüçyüsçülük; Şinto dini; Taoculuk

UZAKDOĞU DÖVÜŞ SPORLARI
madde başlığı Uzakdoğu dövüş sporları 18:239b

UZAKDOĞU EDEBİYATI
madde başlığı Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:235a

UZAKDOĞU EFSANELERİ
ilgili madde Efsane ve mitler 6:57a vd.

UZAKDOĞU SANATI
madde başlığı Uzakdoğu sanatı 18:240a, görsel

UZAKLIK ÖLÇÜMÜ
ilgili maddeler
Laser 11:206a
Radar 14:172a
Yerölçümü 19:157b vd.

"UZANAN FİGÜR" Moore'un heykeli
ilgili madde Moore 12:274a, görsel

UZAY ARACI *ya da* **Uzay taşıtı** insanlı ya da insansız olarak Dünya yörüngesinde ya da atmosfer dışındaki başka bir yörüngede yapılan denetimli uçuşlarda kullanılmak üzere tasarımlanmış araç; insansız uzay araçları genellikle inceleme yapmak amacıyla başka gezegenlere gönderilen yapma uyduları ve uzay sondalarını, insanlı uzay araçları ise güvenli bir biçimde Dünya'ya dönebilen uzay mekiklerini kapsar
ana maddeler
Uzay araştırmaları 18:244b vd., görsel
Uzay uçuşları 18:256b vd., görsel
ilgili maddeler
Astronomi 2:78b vd.
Astronot 2:78b vd.
Ay 2:241a
Güneş enerjisi 7:271a
Helyum 8:123b
İvme 9:155b
Jet motoru 9:215b, 216a
Jüpiter 9:230b vd.
Keşifler: görsel 10:196
Paraşüt 13:324b
Roket 14:256b, görsel
Saat 14:322a
Sürtünme 16:208b
•Uzay istasyonu; Uzay mekiği; Uzay sondası; Yapma uydu; *uzay araçlarının adı, örn.* Apollo uzay aracı

UZAY ARAŞTIRMALARI
madde başlığı Uzay araştırmaları 18:244a, görsel
ilgili maddeler
Antlaşma 1:300b
Astronomi 2:69a
•Uzay aracı; Uzay uçuşları

UZAY BİLİMLERİ Dünya'nın atmosferini, bunun ötesindeki uzayı ve uçakla, uzay aracıyla ya da başka taşıtlarla atmosferde ya da uzayda yapılan uçuşları konu alan bilim dalı; uzay mühendisleri özellikle uzay araçlarının tasarımı ve yapımıyla ilgilenir; uzay hekimliği insanın atmosferdeki ve uzaydaki yolculukları sırasında karşılaştığı sağlık sorunlarına çözümler arar

UZAY ÇARPMASI
ilgili madde Astronot 2:80b

UZAYDA BULUŞMA
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:249b

UZAY GİYSİSİ *ya da* **Uzay elbisesi**
ilgili maddeler
Astronot 2:81a, görsel
Uzay araştırmaları 18:246a, 246b

UZAY İSTASYONU Dünya'nın yörüngesinde dolaşan ve başta bilimsel araştırmalar olmak üzere çeşitli amaçlarla kullanılan insanlı yapma uydu; ilk uzay istasyonu ABD'nin 1973'te yörüngeye oturttuğu "Skylab" dir; 1980'de SSCB'li kozmonotlar bir uzay istasyonunda 180 gün geçirerek uzayda en uzun süre kalma rekorunu kırdılar
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:245a, 256b, görsel
•Salyut; Skylab Programı

UZAY LABORATUVARI
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:256a

UZAY MEKİĞİ uzaya insan ve yük taşımak için tasarımlanmış, yeniden kullanılabilir uzay aracı
ana madde Uzay araştırmaları 18:254b vd., görsel
ilgili maddeler
Alaşım: görsel 1:135
Astronot 2:79a
Havacılık tarihi 8:67a
Roket: görsel 14:257
Uzay uçuşları 18:257b, 260b, görsel

UZAY SONDASI inceleme amacıyla gezegenlere ya da uzayın derinliklerine gönderilen insansız uzay aracı
ana madde Uzay araştırmaları 18:244b, 253a, görsel
ilgili maddeler
Jüpiter 9:230b
Uzay uçuşları: görsel 18:257
Venüs 18:320a
•Mariner; Viking; Voyager 2

UZAY TAŞITI *bak.* **UZAY ARACI**

UZAY TEKNOLOJİSİ
ilgili madde İletişim 8:326a

UZAY TELESKOPU
ilgili madde Teleskop 17:135a, görsel

UZAY UÇUŞLARI
madde başlığı Uzay uçuşları 18:256b, görsel
ana madde Uzay araştırmaları 18:256b
ilgili madde Astronot 2:78b vd.
•Uzay aracı; Uzay araştırmaları

UZAY YOLCULUĞU
ilgili maddeler
Uzay araştırmaları 18:244a vd.
Uzay uçuşları 18:256b

"UZAY YOLU" Robert Wise'ın televizyon dizisi
ilgili madde Bilimkurgu 3:190b

UZAY-ZAMAN EĞRİLİĞİ
ilgili madde Görelilik kuramı 7:206a

UZKINAY, FUAT Türk film yönetmeni, 1888-1956; 1914'te ilk Türk filmi sayılan *Ayastefanos'daki Rus Abidesi'nin Yıkılışı*'nı çekti; 1915'te Merkez Ordu Sinema Dairesi'ni kurdu ve savaş belgeselleri çekti; cumhuriyet döneminde de Ordu Film Çekme Merkezi'nde çalıştı
ilgili madde Türk sineması 18:131b vd.

UZLAR anayurtları Hazar Denizi'nin çevresi olan Türk topluluğu; 11. yy'da Batı'ya doğru ilerlediler ve Doğu Avrupa topraklarını yağmaladılar; bir bölümü Rus prensliklerinin ve Bizans'ın hizmetine girdi; geri kalanları da Macarlar arasında eridi

ilgili madde Türkler 18:106a
UZMANLIK
ilgili madde Tıp 17:185b
UZO içki
ilgili madde Lokanta 11:274a
UZUN ATLAMA tek sıçrayışta olabildiğince uzak mesafeye ulaşmayı amaçlayan atletizm dalı
ilgili madde Atletizm 2:147a, görsel
UZUNBACAK
madde başlığı Uzunbacak 18:260b, görsel
UZUN BURUNLU MAYMUN Borneo'daki mangrov ormanlarında yaşayan maymun türü; erişkin erkeği 56-72 cm uzunluğunda, dişisi daha küçüktür; büyük, yassı bir burnu, uzun kuyruğu ve kırmızımsı bir postu vardır; bitkilerle beslenir; y. 20 bireyden oluşan gruplar halinde yaşarlar; dişiler her gebelikte bir yavru doğurur; yavrunun yüzü mavidir
ilgili madde Maymun 12:118a
UZUNÇALAR PLAK
ana madde Ses kaydı 15:148a
UZUNÇARŞILI, İSMAİL HAKKI Türk tarihçi, 1888-1977; İstanbul Üniversitesi'nde profesörlük yaptı; Osmanlı tarihi ile Osmanlı devlet örgütü ve kurumları üstüne kapsamlı yapıtlar bıraktı
UZUN DALGA *bak.* **ALÇAK FREKANS**
UZUNDERE Erzurum'un ilçesi; daha önce Tortum'a bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990); ilçe 12.249, kasaba 3.499
UZUN HASAN Akkoyunlu hükümdarı, 1423-78; kardeşi Cihangir'in yerine 1453'te tahta çıktı; Gürcüler'i ve Timurlular'ı yendi; 1468'de Karakoyunlu egemenliğine son verdi; Osmanlılar'a karşı Karamanoğulları'nı destekledi; 1473 Otlukbeli Savaşı'nda Fatih Sultan Mehmed karşısında ağır bir yenilgiye uğradı; bundan sonra Azerbaycan'a çekilerek iç sorunlarla uğraştı
ilgili maddeler
Akkoyunlular 1:117b vd.
Ali Kuşçu 1:151a
Fatih Sultan Mehmed 6:263b
Karakoyunlular 10:36b
Timur İmparatorluğu 17:203b
UZUN HAVA
ilgili maddeler
Bağlama ailesi 2:270a
Halk müziği 8:16b, 17a
Türkü 18:150b
UZUN HECE *ya da* **Kapalı hece**
ilgili madde Aruz 2:50a
UZUN KEMER İstanbul
ilgili madde Sukemeri 16:174b
UZUNKÖPRÜ Edirne'nin ilçesi; Ergene Havzası'nın batı kesiminde yer alır; geçim kaynağı tarımdır; ilçede çeşitli küçük sanayi işletmeleri vardır; nüf. (1990): ilçe 83.556, kasaba 34.741
UZUN KUYRUKLU KOLİBRİ
ilgili madde Kolibri: görsel 10:301
UZUNLUK BİRİMLERİ
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:77
UZUN MENZİLLİ GÜDÜMLÜ FÜZE
ana madde Güdümlü füzeler 7:250a vd.
UZUN MESAFE KOŞUSU
ilgili madde Atletizm 2:146b
UZUNYAYLA ATI
ilgili madde At 2:113a
UZUN YÜRÜYÜŞ 1934-35
ana madde Çin Halk Cumhuriyeti 4:321b
ilgili maddeler
Çu Enlay 5:49b
Mao Çe-Tung 12:56a

Ü

ÜCRET
madde başlığı Ücret 18:261b
ilgili maddeler
Çalışma ve işgücü 4:229b
Gelir 7:106b
ÜCRETLİ ASKER *bak.* **PARALI ASKER**
ÜÇ ADIM ATLAMA art arda atılan üç adımda en uzak mesafeye ulaşmayı amaçlayan atletizm dalı
ilgili madde Atletizm 2:147a, görsel
"ÜÇ ANADOLU EFSANESİ" Yaşar Kemal'in yapıtı
ilgili madde Yaşar Kemal 19:114a
ÜÇ BİRLİK KURALI tiyatroda zaman, mekân ve eylemde birlik kuralı; bu kurala katı biçimde uyulması oyunun tek bir olay örgüsüne dayanması, tek bir yerde ve tek bir günde geçmesiyle sonuçlanır; 17. yy Fransız tiyatrosu bu kurallara son derece bağlı kalma eğilimindeydi
ÜÇBOYUTLU FOTOĞRAF
ilgili maddeler
Baird 2:283a
Hologram 8:201a
ÜÇBOYUTLU GÖRME
ana madde Göz 7:210b vd.
ÜÇBOYUTLU RADAR
ilgili madde Radar 14:175a
ÜÇDORUK *ya da* **Verçenik Doruğu** Karadeniz Bölgesi
ilgili madde Rize 14:246b
ÜÇGEN matematik
ilgili maddeler
Alan ve hacim 1:130b, görsel
Geometri 7:129a, görsel
Matematik 12:96b
Trigonometri 17:285a
ÜÇGEN müzik aleti; üçgen biçiminde bükülmüş çelik çubuktan oluşan vurmalı çalgı; kısa bir çelik çubukla çalınır; ses perdesi kesin olmayan çınlamalı bir ses çıkarır
ilgili maddeler
Orkestra 13:203a
Vurmalı çalgılar 19:36a, 36b, görsel
ÜÇGENEL SAYILAR
ilgili madde Sayı 15:85a
ÜÇGENLEME *bak.* **NİRENGİ**
ÜÇGEN PİRAMİT *bak.* **DÖRTYÜZLÜ**
ÜÇGÜL *ya da* **Tirfil** *ya da* **Tırfıl**
madde başlığı Üçgül 18:262b, görsel
ilgili maddeler
Asalak ve çürükçül canlılar 2:54b
Baklagiller 2:291a, 291b
Böcek 3:334b
Gübre 7:245b
Saman 15:35b, 36a
Tarım tarihi 17:24a, 25b
"ÜÇ HİKÂYE" Flaubert'in öykü kitabı
ilgili madde Flaubert 6:315a
"ÜÇ KÂĞITÇI" Orhan Kemal'in romanı
ilgili madde Orhan Kemal 13:199b
"ÜÇ KIRMIZI GÜVERCİN" Seferis'in yapıtı
ilgili madde Seferis 15:108a
"ÜÇ KIZ KARDEŞ" Çehov'un tiyatro oyunu
ilgili maddeler
Çehov 4:271b
Tiyatro sanatı 17:215b
ÜÇ KÖŞELİ ŞAPKA başlık
ilgili madde Başlık ve şapka 3:65b, 67a, görsel
"ÜÇ KÖŞELİ ŞAPKA" Alarcón'un romanı
ilgili madde İspanyol edebiyatı 9:109b
"ÜÇ KÖŞELİ ŞAPKA" Falla'nın balesi
ilgili madde Bale 2:301a
"ÜÇ KURUŞLUK OPERA" Brecht'in yazdığı, Weill'in bestelediği opera
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:167b
Brecht 4:19b, görsel
"ÜÇ KÜÇÜK DOMUZ" Disney'in çizgi filmi
ilgili madde Sinema 15:232a
ÜÇLEME Hıristiyanlık'ta Tanrı'nın Baba, Oğul ve Kutsal Ruh olarak üç kişiliği kendinde toplamış olduğuna ilişkin inanç
ilgili maddeler
Hıristiyanlık 8:151a
Katolik Kilisesi 10:97a
Tanrı 16:324a
ÜÇLEME tiyatro
ilgili madde Tiyatro sanatı 17:211a
ÜÇLER MECLİSİ *bak.* **TRİUMVİRLİK**
ÜÇLÜ *bak.* **TRİO**
ÜÇLÜ EKİM NÖBETİ
ilgili madde Tarım tarihi 17:24a
ÜÇLÜ İTTİFAK Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya arasında 1882'de varılan gizli anlaşma
ilgili madde Bismarck 3:230a
ÜÇ NOKTA
ilgili madde Noktalama işaretleri 13:99a
ÜÇOKLAR iki büyük Oğuz boyundan biri; öbürü Bozoklar•'dır
ilgili maddeler
Akkoyunlular 1:116b
Oğuzlar 13:133a
"ÜÇ SAVAŞÇI" Dos Passos'un romanı
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:225a
"ÜÇ SİLAHŞÖRLER" Dumas'nın romanı
ilgili maddeler
Dumas 5:311a
Fransız edebiyatı 7:41b
ÜÇ ŞEREFELİ CAMİ Edirne
ilgili maddeler
Cami 4:108b
Edirne 6:46a
"ÜÇ TEKERLEKLİ BİSİKLET" Akad'ın filmi
ilgili madde Türk sineması 18:135b
"ÜÇÜNCÜ ADAM" Greene'in romanı
ilgili madde Greene 7:227b
III. AHMED ÇEŞMESİ İstanbul
ilgili madde Çeşme 4:279a, görsel
ÜÇÜNCÜ ARAP-İSRAİL SAVAŞI 1967
ana madde Arap-İsrail Savaşları 1:317b
ilgili maddeler
Nâsır 13:38b
Suriye 16:188b
Ürdün 18:279b
ÜÇÜNCÜ DÖNEM *ya da* **Tersiyer Dönem** jeolojik zaman dilimi; 65 milyon yıl öncesinden 2,5 milyon yıl öncesine kadar uzanır; kıta hareketleri sonucunda Kayalık Dağlar, And ve Himalaya dağları gibi büyük dağlar oluştu; başlangıçta iklim ılıman-

ÜREN, EŞREF Türk ressam, 1897-1984; özellikle manzara resimleriyle tanınır; bir süre Paris'te çalıştı; D Grubu'na katıldı; 1964'te 25. Devlet Resim ve Heykel Sergisi'nde birincilik kazandı; 1981'de devlet sanatçısı unvanını aldı
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:126a
ÜRETEÇ *ya da* **Jeneratör** herhangi bir enerjiyi elektrik enerjisine dönüştüren aygıt
ilgili maddeler
Baraj 3:35a
Buhar makinesi: görsel 4:51
Dinamo 5:233a
Dizel motoru 5:258b
Elektrik 6:107a
Elektrik enerjisi 6:108b
Hidroelektrik enerji 8:156a
Hidrolik 8:159b
Jeotermal enerji 9:210b
Rüzgâr enerjisi 14:316a
Su enerjisi 16:164b, 167a
ÜRETEÇ GAZI
ilgili madde Gaz 7:85a
ÜRETİM HATTI
ilgili maddeler
Cam ve camcılık: görsel 4:117
Şekerlemecilik: görsel 16:252
•Montaj hattı
ÜRETİM KOOPERATİFİ
ana madde Kooperatif 10:331b
ÜRETRA *bak.* **İŞEME KANALI**
ÜRGÜP Nevşehir'in ilçesi; güneyi dağlıktır, kuzeyi düzlüklerden oluşur; tarım, turizm, halıcılık ve turistik eşya yapımı önemli gelir kaynaklarıdır; Göreme Tarihi Milli Parkı'nın bir bölümü ilçe sınırları içinde kalır; nüf. (1990): ilçe 35.688, kasaba 11.040
ilgili madde Nevşehir 13:64a, 65a
ÜRGÜPLÜ, SUAT HAYRİ Türk siyaset adamı, 1903-81; milletvekilliği, bakanlık ve büyükelçilik yaptı; 1961-63 arasında Cumhuriyet Senatosu başkanlığında bulundu; Şubat-Ekim 1965 arasında görev yapan partilerüstü hükümetin başbakanlığını yürüttü; 1966'da getirildiği kontenjan senatörlüğü görevi 1972'de sona erdi
ilgili madde Türkiye 18:90a, 91a, görsel
ÜROLOJİ eskiden **Bevliye** boşaltım sistemi ve erkek üreme organlarının hastalıklarıyla ilgilenen tıp dalı
ilgili maddeler
Hastane 8:48b
Tıp 17:187a
ÜRTİKER *ya da* **Kurdeşen** şiddetli kaşıntı ve küçük kabartılarla beliren deri alerjisi
ilgili madde Alerji 1:142a vd.
ÜS matematik
ilgili maddeler
Aritmetik 2:12a vd.
Logaritma 11:271b
ÜSKÜDAR İstanbul'un ilçesi; anakent sınırları içinde, Anadolu yakasında yer alır; yerleşim 19. yy'da Boğaziçi kıyılarında başladı; 1960'lardan sonra iç kesimler hızlı bir gecekondulaşma süreci içine girdi; ilçedeki önemli tarihi yapılar arasında Kız Kulesi, Beylerbeyi Camisi ve Beylerbeyi Sarayı sayılabilir; nüf. 395.623 (1990)
ilgili maddeler
Avcılık 2:171b
Çeşme 4:279a
ÜSKÜP *bak.* **SKOPJE**
ÜSTDERİ *ya da* **Epiderma**
ilgili maddeler
Deri 5:189a vd.
Vücut 19:38a
ÜSTDEVLER dev yıldızlardan daha parlak ve daha büyük yıldızlar
ilgili maddeler
Güneş 7:266b
Yıldız 19:174b
ÜSTEĞMEN Türk Silahlı Kuvvetleri'nde teğmenden sonraki bir üst rütbe; süresini dolduranlar yüzbaşı olurlar
ÜSTEL FONKSİYON
ilgili madde Fonksiyon 6:328a
ÜSTKOL KEMİĞİ *ya da* **Pazı kemiği**
ilgili maddeler
İskelet 9:90b, görsel
Kemikler, eklemler ve bağlar 10:163a
ÜSTÜBEÇ beyaz pigment olarak boya yapımında ve katalizör olarak kauçuk üretiminde kullanılan bazik kurşun karbonat
ilgili maddeler
Boya ve cila 3:316a
Kauçuk 10:104b
Kurşun 11:108b
ÜSTÜNAKIŞKAN
ilgili maddeler
Düşük sıcaklıklar fiziği 6:32b
Helyum 8:124b
ÜSTÜN DAĞLARI *bak.* **OINLING DAĞLARI**
ÜSTÜN HİZMET NİŞANI
ilgili madde Madalya ve nişanlar 11:309b
ÜSTÜNİDMAN, ALİ FAİK Türk jimnastikçi, 1859-1943
ilgili madde Jimnastik 9:218b
ÜSTÜNİLETKEN *ya da* **Aşırıiletken** çok düşük sıcaklıklarda, genellikle 20 K'in (-253°C'nin) altında elektrik direnci birdenbire ve çok büyük ölçüde azalmış olan metal, alaşım ya da seramik madde; bu özellikteki maddeler güçlü elektromagnetik alanların yapımında kullanılır
ilgili madde Düşük sıcaklıklar fiziği 6:32b
ÜTOPYA ideal, düşsel bir yeri ya da ruh durumunu tanımlayan terim; genellikle siyasal, ekonomik ve toplumsal koşulları açısından kusursuz olan bir toplumu anlatır; aynı zamanda uygulanması olanaksız gözüken reform tasarılarına da bu ad verilir; sözcük Thomas More'un *Utopia* (1516) adlı yapıtından alınmıştır
ÜTOPYACI SOSYALİZM
ilgili maddeler
Komünizm 10:312b
Owen 13:255b
Sosyalizm 15:326a
ÜTÜ
ilgili maddeler
Sanayi tasarımı: görsel 15:49
Termostat 17:159a
ÜVEYİK güvercingiller familyasından, Avrupa'da ve Kuzey Amerika'da yaşayan kuş türü; başı gri mavi, gövdesi kızıl kahverengi, kuyruğunun ucu beyazdır
ilgili madde Güvercin ve kumru 7:309b, görsel
ÜVEZ
madde başlığı Üvez 18:284b, görsel
ÜZENGİ
ilgili madde Binicilik 3:198b, görsel
ÜZENGİ FREN
ilgili maddeler
Bisiklet: görsel 3:224
Fren 7:45b, görsel
ÜZENGİ KEMİĞİ
ilgili madde Kulak 11:95b, görsel
ÜZERLİK
madde başlığı Üzerlik 18:285a, görsel
ÜZGÜNBALIĞI
ilgili madde Çarpan balıklar 4:257b
ÜZÜM
madde başlığı Üzüm 18:285b, görsel
ilgili maddeler
Meyve 12:184b, görsel
Sirke 15:257b
Şarap 16:236a, 241b
ÜZÜMLÜ Erzincan'ın ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 29.589, kasaba 17.314
ÜZÜMSÜ MEYVE
ilgili madde Meyve 12:184b, görsel
•Ananas; Bektaşiüzümü; Domates; Hıyar; Muz; Üzüm
ÜZÜM ŞEKERİ *bak.* **GLİKOZ**

V

V1 *ya da* **Uçan bomba** pilotsuz uçak; II. Dünya Savaşı'nda Almanlar tarafından geliştirildi
ilgili maddeler
Bomba 3:283b, görsel
Güdümlü füzeler 7:249b
İkinci Dünya Savaşı 8:304b
V2 ROKETİ II. Dünya Savaşı'nda ilk kez Almanlar'ın kullandığı, güdümlü füze tipinde roket
ilgili maddeler
Bomba 3:283b, 284a
Güdümlü füzeler 7:250a
Havacılık tarihi 8:66a
Hava kuvvetleri 8:74b
İkinci Dünya Savaşı 8:297b
Roket 14:256a
Savaş ve savaş araçları 15:81b
Uzay araştırmaları 18:245b
VAAZ
ilgili maddeler
Cami 4:107a
Propaganda 14:146a
VACLAV Bohemya prensi ve Çekoslovakya'nın koruyucu azizi, y. 907-929; Hıristiyan dininin yayılmasını destekledi; Hıristiyan olmayanlarla savaştı; Alman istilasına boyun eğdiği için kardeşi tarafından öldürüldü
ilgili madde Prag 14:139b
VACLAV MEYDANI Prag, Çekoslovakya
ilgili madde Prag 14:139b
VADELİ TASARRUF HESABI
ilgili maddeler
Bankalar ve bankacılık 3:26b
Muhasebe 12:306a
VADESİZ TASARRUF HESABI *ya da* **Vadesiz mevduat hesabı** *ya da* **Çek hesabı**
ilgili maddeler
Bankalar ve bankacılık 3:26b
Muhasebe 12:306a
Para 13:318b
VADİ ADASI *bak.* **MAUI ADASI**
VADİ BUZULU *ya da* **Alp buzulu** *ya da* **Dağ buzulu**

VALLETTA Malta'nın başkenti; adanın kuzeydoğu kıyısında; 1565'ten sonra Malta (Hospitalier) Şövalyeleri'nin kurduğu kalenin çevresinde gelişti; 1979'a kadar deniz üssü ve garnizon olarak kullanıldı; bugün bir ticaret limanı ve turizm merkezidir; nüf. 9.196 (1990 tah.)
ilgili madde Malta 12:28a, görsel
VALOIS, DAME NINETTE DE İrlandalı kadın dansçı ve koreograf, d. 1898; İngiltere'deki Vic-Wells Balesi'nin (bugün Kraliyet Balesi) kurucusudur; 1947'de Türkiye'ye gelerek Türk balesinin kuruluşunda da önemli rol oynamıştır
ilgili madde Bale 2:305a
VALONLAR Belçika'da yaşayan halk; Flamanlar• ile birlikte bugün Belçika'daki iki büyük kültür ve dil grubunu oluştururlar; sayıları y. 3 milyon kadardır; büyük bölümü ülkenin güneyinde ve doğusunda yaşar, çoğu Katolik'tir ve Fransızca'nın bir lehçesini konuşurlar; ekonomik ve siyasal güçlerinin Flamanlar'ınkinden daha üstün olması ülkede sürekli bir gerginlik kaynağıdır
VALPARAISO Şili'de, Büyük Okyanus kıyısında liman kenti; 1536'da kuruldu; Şili'nin 1818'de bağımsızlığını kazanmasından sonra limanı gelişti ve çevresinde kentin iş merkezleri yoğunlaştı; Santiago'dan sonra Şili'nin ikinci büyük kentidir; nüf. 288.300 (1989)
ilgili madde Şili 16:274b
"VALPINÇON'LU YIKANAN KADIN" Ingres'in tablosu
ilgili madde Resim sanatı: görsel 14:230
VALS 3/4 ölçüsünde salon dansı; büyük olasılıkla Almanya'da, bir sava göre de Fransa'da doğdu; vals müziğinin en ünlü bestecileri Viyanalı Strauss Ailesi'nin bireyleridir
ilgili maddeler
Dans 5:82a
Strauss Ailesi 16:144a vd.
"VALS" Claudel'in heykeli
ilgili madde Heykel 8:145b, görsel
VAMPİR YARASA Orta ve Güney Amerika'da yaşayan, kuşların ve memelilerin kanıyla beslenen üç yarasa türünün ortak adı
ilgili madde Yarasa 19:102a, görsel
VAN il
madde başlığı Van 18:290b, görsel, harita
VAN kent
ana madde Van 18:295a
VANA
madde başlığı Musluk, vana ve subap 12:316b, görsel
ilgili madde Buhar makinesi 4:48a
VANADYUM geçiş elementleri•'nden; simgesi V, atom numarası 23, bağıl atom kütlesi 50,94; adını İskandinav tanrıçası Vanadis'ten alan yumuşak, dövülebilir, gümüşsü beyaz bir metaldir; alaşım çeliklerine katılır; bileşikleri ise katalizör olarak kullanılır; 1801'de keşfedilmiştir
VAN ALLEN, JAMES A. ABD'li fizikçi, d. 1914
ilgili madde Van Allen kuşakları 18:296b
VAN ALLEN KUŞAKLARI *ya da* **Van Allen ışınım kuşakları**
madde başlığı Van Allen kuşakları 18:296a
ilgili maddeler
Atmosfer 2:153a
Jeofizik 9:200a
VANCOUVER Kanada'da kent; İngiliz Kolumbiyası eyaletinin güneybatısında, Büyük Okyanus kıyısında önemli bir liman kenti, sanayi, ticaret ve finans merkezidir; ekonomisinin temeli keresteciliğe dayanır; nüf. 431.137 (1986)
ilgili maddeler
Monoray 12:268a
Patlayıcılar: görsel 14:32
VANCOUVER ADASI İngiliz Kolumbiyası, Kanada; Büyük Okyanus kıyısı açıklarında; 1778'de keşfedildi; y.öl. 32.184 km^2, en önemli kenti ve yönetim merkezi Victoria; bir kıyı ovasının dışında bütün iç kesimleri dağlıktır; sanayi etkinlikleri arasında orman ürünleri, balıkçılık ve turizm önemli yer tutar; nüf. 461.543 (1981)
ilgili madde Kablo 9:237a
VANDALLAR halk
madde başlığı Vandallar 18:297a
ilgili maddeler
Barbar akınları 3:40b
Bizans İmparatorluğu 3:250b
Roma İmparatorluğu 14:267b
VANDALLIK
ilgili madde Vandallar 18:297b
VANDERBILT AİLESİ ABD'nin en zengin ve en ünlü ailelerinden biri; taşımacılığa dayanan aile servetinin temellerini Cornelius Vanderbilt (1794-1877) attı; oğlu William Henry Vanderbilt (1821-85) demiryolu taşımacılığı alanında büyük yatırımlara girişerek aile servetini iki katına çıkardı
VAN DOREN, MARK ABD'li yazar, 1894-1972; 1939'da şiir dalında Pulitzer Ödülü'nü aldı
ilgili madde Epigram 6:163b
VAN DYCK, SIR ANTHONY Flaman ressam, 1599-1641
madde başlığı Van Dyck 18:298a
ilgili madde Charles: tablo: görsel 4:180
VANESSA KELEBEĞİ Avrupa'da, Afrika'da, Kuzey ve Güney Amerika'da yaşayan kelebek cinsi; kahverengi kanatları turuncu, sarı ve kırmızı desenlerle bezelidir; erişkinler özellikle devedikeni çiçeklerinden balözü emerler; ilkbaharda güneye göç ederler, ama ancak küçük bir bölümü sonbaharda geri dönebilir
ilgili madde Kelebek 10:149b, görsel
VAN EYCK, JAN *bak.* **EYCK, JAN VAN**
VAN GOGH, VINCENT Hollandalı ressam, 1853-90
madde başlığı Van Gogh 18:298b, görsel
ilgili maddeler
Çizim 4:331b, görsel
Resim sanatı 14:232a
VAN GÖLÜ Doğu Anadolu Bölgesi
madde başlığı Van gölü 18:300a
VANİLİN
ilgili madde Vanilya 18:302b
VANİLYA
madde başlığı Vanilya 18:301b, görsel
ilgili madde Baharat 2:271b
VAN KALESİ Van Gölü yakınında, Urartular'ın başkenti Tuşpa'nın çekirdeği olan kale kalıntısı
ilgili maddeler
Urartular 18:212b, görsel
Van 18:295a, görsel
VAN KEDİSİ yumuşak, dalgalı ve uzun beyaz tüylü yerli kedi soyu; bazılarının bir gözü mavi, öbürü sarıdır; sudan çekinmeyen, hatta yüzmekten hoşlanan tek kedi soyu olarak bilinir
ilgili maddeler
Kedi 10:141a
Van 18:294b
VANKULU MEHMED EFENDİ Osmanlı dil ve fıkıh bilgini, ö. 1592
ilgili madde Sözlük 16:41b
VANTİLATÖR
madde başlığı Vantilatör 18:302b
VANTRİLOK
madde başlığı Vantrilok 18:303a
VANTUZ *bak.* **ÇEKMEN**
VANTUZBALIĞI
madde başlığı Vantuzbalığı 18:303b, görsel
ilgili madde Balık 2:309a
VANUATU *ya da* **Yeni Hebridler** Pasifik Adaları
madde başlığı Vanuatu 18:304a
ilgili madde Pasifik Adaları 14:19b
VÂ-NÛ *bak.* **VÂLÂ NURETTİN**
"VANYA DAYI" Çehov'un tiyatro oyunu
ilgili madde Çehov 4:271b
VAPİTİ *ya da* **Amerika kızıl geyiği**
ilgili madde Geyik 7:140a, görsel
VAPUR kısa hatlarda çalışan küçük yolcu gemisi
ilgili madde Deniz tekneleri: görsel 5:182
VARAK
ilgili maddeler
Altın 1:186b
Tezhip 17:170b
VARAN
madde başlığı Varan 18:304b, görsel
•Komodo ejderi
VARANASİ *ya da* **Benares** Hindistan
madde başlığı Varanasi 18:305a, görsel
ilgili maddeler
Ganj Irmağı 7:73b
Hindistan 8:169a
Hindular ve Hindu dini 8:176b
Pirinç: görsel 14:78
VARDAR IRMAĞI Avrupa; Balkanlar'ın güneyinde, Yugoslavya ve Yunanistan topraklarında akarak Ege Denizi'ne dökülür; uzunluğu 420 km
ilgili madde Balkanlar 2:333b
VAREK *ya da* **Kelp** kahverengi suyosunu; soğuk denizlerde bulunur; eskiden önemli bir potas ve iyot kaynağıydı; 65 m'ye kadar boylanan bazı dev türlerinden, sanayide kullanılan algin adlı bir madde özütlenir
ilgili madde Gübre 7:245a
VARÈSE, EDGARD Fransız besteci, 1883-1965
ilgili madde Müzik 13:20a
VARGAS, GETÚLIO Brezilya devlet başkanı, 1883-1954; 1930-45 ve 1951-54 yılları arasında başkanlık yaptı
ilgili madde Brezilya 4:26b
VARGAS LLOSA, MARIO Perulu yazar, d. 1936; ilk romanı *Kent ve Köpekler*'le (1963) büyük başarı kazandı; 1970'lerden sonra siyasete atıldı ve 1990 başkanlık seçimlerinde adaylığını koydu, ama kazanamadı; *Yeşil Ev* (1966) ile *Yüzbaşı ve Kadınlar Taburu* (1973) dilimize çevrilen öbür yapıtlarıdır
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:212a

VARGEL TEZGÂHI
ilgili madde Takım tezgâhları 16:299a
"VARİDAT" Şeyh Bedreddin'in yapıtı
ilgili madde Şeyh Bedreddin 16:262a
VARİL ölçü birimi
ilgili madde Petrol 14:62a
VARİS fazla kan dolduğu için genişlemiş ve kendi üstüne kıvrılmış toplardamar; genellikle toplardamar kapakçıklarının işlev bozukluğundan kaynaklanır; yüzeydeki toplardamarlarda biriken kan damarın gerilerek şişmesine yol açar; en çok bacaklarda, bazen yemek borusunda ve idrar kesesinde görülür; ameliyatla tedavi edilebilir
"VARLIK" Ankara ve İstanbul'da çıkan edebiyat, sanat ve düşün dergisi; kurucusu Yaşar Nabi Nayır'dı; ilk sayısı 1933'te Ankara'da çıktı; 1946'da İstanbul'a taşındı; birçok yazar ve şairin yetişmesinde önemli rol oynayan dergi 1991'de 1.000. sayısını yayımladı
VARLIK VERGİSİ
ilgili maddeler
Türkiye 18:60a
Vergiler 18:324a
VARNA Bulgaristan'ın kuzeydoğusunda, Karadeniz kıyısında liman kenti; ülkenin en önemli limanıdır; en çok canlı hayvan, deri, giyecek ve tahıl ihraç edilir; nüf. 306.300 (1989)
ilgili maddeler
Bulgaristan 4:54a
Fatih Sultan Mehmed 6:262b
Murad 12:311b
VARNA SAVAŞI 10 Kasım 1444; Osmanlı ordusu ile birleşik Haçlı ordusu arasında Varna yakınlarında yapılan meydan savaşı; II. Murad komutasındaki Osmanlı ordusunun zaferiyle sonuçlanan savaşta Macaristan ve Polonya kralı Ulaszlo öldü; Macar komutan Janos Hunyadi kaçtı
VAROL KÖPRÜSÜ anatomi
ilgili madde Beyin 3:162b
VAROLUŞÇULUK *ya da* **Egzistansiyalizm**
madde başlığı Varoluşçuluk 18:306a
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:44a
VARSAM
ilgili madde Çarpan balıklar 4:256b
VARSANI *bak.* **SANRI**
VARSAYIM *ya da* **Hipotez**
ilgili maddeler
Bilim ve bilimsel yöntemler 3:192a
Kimya 10:261a
VARŞOVA Polonya
madde başlığı Varşova 18:306b, görsel
ilgili madde Polonya 14:111b, görsel
VARŞOVA AYAKLANMASI 1944; II. Dünya Savaşı sırasında, Ağustos-Ekim 1944 tarihleri arasında Varşova'da Alman işgaline karşı girişilen ayaklanma; ayaklanmacılar Polonya'da Sovyet yanlısı bir yönetimin kurulmasını kabul etmedikleri için, kentin kapılarına kadar gelmiş olan Kızıl Ordu ayaklanmayı desteklemeye yanaşmadı; böylece Almanlar ayaklanmayı kolayca bastırabildiler
VARŞOVA GETTOSU AYAKLANMASI 1943; Nazi işgali altındaki Varşova'da, Treblinka toplama kampına gönderilmek istenen Polonyalı Yahudiler'in ayaklanması; 19 Nisan 1943'te başlayan ayaklanma, Yahudi gettosunun 2.000 SS ve asker tarafından 16 Mayıs 1943'te yerle bir edilmesiyle sonuçlandı
VARŞOVA PAKTI 1955; SSCB, Bulgaristan, Çekoslovakya, Doğu Almanya, Macaristan, Polonya ve Romanya arasında 14 Mayıs 1955'te imzalandı; üye ülkelerin topraklarında Sovyet birliklerinin bulundurulmasını öngören bir ortak savunma örgütüydü ve NATO'ya karşı denge öğesi olarak kurulmuştu; askeri gücü 1980'lerin ortalarında y. 4.750.000 kişiydi; 1991'de yürürlükten kaldırıldı
ilgili madde Nato 13:40a
VARTO Muş'un ilçesi; toprakları dağlarla kuşatılmıştır; yaygın olarak hayvancılık ve kilim dokumacılığı yapılır; Kayalıdere köyü yakınlarında Urartular'dan kalma bir kale vardır; nüf. (1990): ilçe 42.641, kasaba 10.980
ilgili maddeler
Muş 12:323a
Toroslar 17:257a
VARYANS
ilgili madde İstatistik 9:127a
VARYETE müzik, dans, eğlendirici skeçler ve akrobasi gibi çeşitli gösterilerin sunulduğu eğlence yeri; genellikle içkili bir gece eğlencesidir; 20. yy'da dev varyete tiyatroları müzikholleri gölgede bıraktı; örn. Londra'daki Hippodrome su oyunları sergiliyor, Roma'daki Coliseum ise eskiçağdaki savaş arabası yarışlarını sahnede canlandırıyordu
VARYOMETRE planörlerde bulunan uçuş aygıtı
ilgili madde Planör 14:91a
VASAL feodal toplumda, bir senyöre verdiği hizmet karşılığında kendisine bir toprak parçası bırakılan kişi; senyör vasalı korumakla yükümlüydü, buna karşılık vasaldan askerlik yapmasını ya da başka ödemelerde bulunmasını istemek hakkına sahipti
ilgili maddeler
Feodalizm 6:272a
Vakıf 18:289a
VASARELY, VICTOR Macar asıllı Fransız ressam, d. 1908; iç içe geçmiş kareler, çemberler, altıgenler, yamuklar ve elipslerle çok renkli geometrik bir soyutlamaya ulaşarak Op Sanat'ın en önemli temsilcilerinden biri oldu; yapıtlarında görsel bir devinim egemendir
VASİL I *bak.* **BASİLEİOS I**
VASİL II *bak.* **BASİLEİOS II**
VASİLİ BLAJENNİ KATEDRALİ *ya da* **Vasiliya Blajennovo Hram** *ya da* **Pokrovski Katedrali** Moskova, SSCB; Kızıl Meydan'da 16. yy'dan kalma Bizans katedrali
ilgili maddeler
Kilise ve katedral 10:259a, görsel
Moskova 12:279a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği: görsel 16:16
VASİYET
madde başlığı Vasiyet 18:307b
VAŞAK
madde başlığı Vaşak 18:308b, görsel
VATANA İHANET
madde başlığı Vatana ihanet 18:309a
ilgili madde Suç 16:153a vd.
VATANDAŞLIK *bak.* **YURTTAŞLIK**
"VATAN İÇİN" Arakon'un filmi
ilgili madde Türk sineması 18:134b
"VATAN İÇİN DÖĞÜŞTÜLER" Şolohov'un romanı
ilgili madde Şolohov 16:286a
VATANSIZ *ya da* **Haymatlos**
ilgili madde Yurttaşlık hakları 19:213a
VATAN VE HÜRRİYET CEMİYETİ 1906
ilgili madde Atatürk 2:116b, 117a
"VATAN YAHUT SİLİSTRE" Namık Kemal'in tiyatro oyunu
ilgili maddeler
Namık Kemal 13:26b
Türk tiyatrosu 18:145b, görsel
VATİKAN Roma, İtalya
madde başlığı Vatikan 18:309b
ilgili maddeler
Fra Angelico 7:16b
Papa 13:308b, görsel
Roma 14:257b, 259a
"VATİKAN'IN ZİNDANLARI" Gide'in romanı
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:44a
VATİKAN KONSİLİ I 1869-70; Katolik Kilisesi'nin 20. piskoposlar konsili; Rasyonalizm, Liberalizm ve Maddecilik gibi çağdaş sorunları tartışmak üzere Papa IX. Pius'un isteğiyle toplandı; papanın yanılmazlığı ilkesini onaylayarak dağıldı
VATİKAN KONSİLİ II 1962-65; Katolik Kilisesi'nin, Papa XXIII. Johannes tarafından toplanan ve ardılı Papa VI. Paulus tarafından sürdürülen 21. piskoposlar konsili; kilisenin ruhani yönden yenilenmesini ve ayrılan Hıristiyanlar'ın yeniden Katolik Kilisesi'ne dönmesini sağlamak kararı alındı
ilgili maddeler
Katolik Kilisesi 10:99b, görsel
Papa 13:309b
VATİKAN KÜTÜPHANESİ Vatikan Sarayı, Roma; eski ve çok değerli elyazmalarını barındırır
ilgili madde Kütüphane 11:186b
VATİKAN SARAYI Vatikan, İtalya
ilgili maddeler
Roma 14:259b
Vatikan 18:310a
VATOZ
madde başlığı Vatoz ve folya 18:310a, görsel
ilgili maddeler
Balık 2:306a
Dişler 5:245b
VAT PHRA KAEO Bangkok'ta tapınak, Tayland
ilgili maddeler
Bangkok 3:21b
Güneydoğu Asya sanatı: görsel 7:297
Tapınak 17:9a
VAUBAN, SÉBASTIEN LE PRESTRE DE Fransız istihkâm mühendisi ve mareşal, 1633-1707; 1655'te krallık mühendisi, 1703'te Fransa mareşali oldu
ilgili maddeler
Kale ve tahkimat 9:278b
Kuşatma 11:127b
VAUGHAN, HENRY İngilizce yazan Galli şair, 1622-95; dinsel şiirleriyle ün kazanmıştır
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:22a
VAUGHAN, SARAH ABD'li kadın caz şarkıcısı, 1924-90; opera şarkıcılarınınki kadar geniş bir alanı olan güçlü sesi ve usta yorumuyla dünya çapında ün kazandı; 1940'lardaki *bebop* üslubuna damgasını

VENÜS Roma mitolojisi; Yunan tanrıçası Afrodit ile özdeşleştirilmiştir
•Afrodit
VENÜS *ya da* **Çoban Yıldızı** *ya da* **Çulpan** *ya da* **Akşam Yıldızı** gezegen
madde başlığı Venüs 18:318b, görsel
ilgili maddeler
Astronomi 2:77b, görsel
Atmosfer 2:153a
Gezegen 7:142b
Güneş sistemi 7:275a vd.
Karbon dioksit ve karbon monoksit 10:58a
Uzay araştırmaları 18:253a, 253b
Uzay uçuşları 18:259b, 260a
VENÜSÇARIĞI
ilgili madde Orkide 13:204b, görsel
"VENÜS'ÜN DOĞUŞU" Botticelli'nin tablosu
ilgili madde Botticelli 3:312b
"VENÜS VE ADONİS" Tiziano'nun tablosu
ilgili madde Tiziano 17:226a
"VENÜS VE LAVTACI" Tiziano'nun tablosu
ilgili madde Tiziano: görsel 17:225
"VE O HİÇBİR ŞEY DEMEDİ" Böll'ün romanı
ilgili madde Böll 4:10a
VERACRUZ Meksika
madde başlığı Veracruz 18:320b
ilgili madde Cortés 4:207a
VERCORS, JEAN BRULLER Fransız yazar, d. 1902
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:43b
VERÇENİK DORUĞU *bak.* **ÜÇDORUK**
VERDI, GIUSEPPE İtalyan besteci, 1813-1901
madde başlığı Verdi 18:320b, görsel
ilgili madde Opera 13:188a, 190a
VERDUN Fransa'da tarihi kent; Meuse Irmağı kıyısında, Paris'in y. 320 km doğusunda; daha Romalılar'ın Galya'yı istila ettikleri dönemde bile önemli bir merkezdi; stratejik konumu nedeniyle bir kale kenti olarak gelişti
ilgili madde Birinci Dünya Savaşı 3:205b
VEREM *ya da* **Tüberküloz**
madde başlığı Verem 18:321b
ilgili maddeler
Mandıracılık 12:40a
Mikroplar 12:213a
Solunum 15:320b
VEREM BASİLİ *ya da* **Koch basili**
ilgili maddeler
Verem 18:322a
Zatürree 19:242a
VERGİ
madde başlığı Vergiler 18:322b
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:208b vd.
Andorra 1:270a
Çalışma ve işgücü 4:228b
Ekonomi 6:92a
Sosyal yardım hizmetleri 15:332a
Uluslararası ticaret 18:202b
•Baş vergisi; Gelir vergisi; Gümrük vergisi; Katma değer vergisi; Öşür; Satış vergisi
VERGILIUS MARO, PUBLIUS *bak.* **VİRJİL**
VERGİ MATRAHI
ilgili madde Vergiler 18:324a
VERHOYANSK SSCB'de kasaba; Sibirya'nın kuzeydoğusunda, Yana Irmağı üzerinde; insanların yaşadığı en soğuk yerlerden biridir
ilgili maddeler
Rusya 14:305a
Sibirya 15:192a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:8b
VERİ BANKASI *ya da* **Bilgi bankası** bilgisayara yüklenmiş bilgiler toplamı
ilgili maddeler
Bilgisayar 3:186a
Televizyon 17:141b
VERİCİ tıp
ilgili maddeler
Doku ve organ nakli 5:287b
Kalp 9:290b
Kan 9:304a
VERİCİ iletişim ve yayımcılıkta sinyal göndermeye yarayan aygıt
ilgili maddeler
Bell 3:129a
Ses 15:145a
Telekomünikasyon 17:126b, görsel
VERİCİ İSTASYON
ilgili maddeler
Radyo ve televizyon yayınları 14:193b
Televizyon 17:141a
VERÍSSIMO, ÉRICO LOPES Brezilyalı yazar, 1905-75
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:210b
VERLAINE, PAUL Fransız şair, 1844-96; toplum kurallarını hiçe sayan düzensiz ve çalkantılı yaşamı, müziği anlamdan değerli tutan çarpıcı şiirleriyle çağının kolay anlaşılamayacak dehalarından biriydi; 18 kitapta toplanan şiirlerinden seçmeler *Paul Verlaine: Yaşamı, Sanatı, Şiirleri* (1984) adıyla dilimize çevrilmiştir
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:42b
Sembolizm 5:115a
VERMEER, JAN Felemenkli ressam, 1632-75
madde başlığı Vermeer 18:326a
ilgili madde Resim sanatı 14:227b
VERMİKÜLİT
ilgili madde Sıva ve alçı 15:185b
VERMONT ABD'de eyalet; kuzeydoğuda, New England bölgesinde; y.öl. 24.887 km², başkenti Montpelier; 1791'de ABD'nin 14. eyaleti oldu; mandıracılık, kerestecilik, kâğıt ürünleri ve madencilik en önemli ekonomik etkinliklerdir; nüf. 564.964 (1990)
ilgili madde Amerika Birleşik Devletleri 1:200a
VERMUT
ilgili madde Şarap 16:240b
VERNE, JULES Fransız yazar, 1828-1905
madde başlığı Verne 18:326b
ilgili madde Bilimkurgu 3:188a
VERNIER, PIERRE Fransız matematikçi, y. 1580-1637
ilgili madde Duyarlı ölçü aletleri 5:320a
VERNİK
ana madde Boya ve cila 3:316b vd.
ilgili madde Mürekkep 12:333a vd.
VERNİYE ÖLÇEĞİ
ilgili madde Duyarlı ölçü aletleri 5:320a
VERONA İtalya'nın kuzeyinde kent; Adige Irmağı kentin çevresinde bir yarım daire çizer; Brenner Geçidi üzerinden orta Avrupa'ya bağlanan kara ve demiryollarının merkezidir; Roma kalıntıları, ortaçağ ve Rönesans dönemi mimarlık yapıtları ve tablolarıyla ünlüdür; nüf. 258.523 (1988 tah.)
ilgili madde Amfitiyatro 1:236b
VERONESE, PAOLO İtalyan ressam, 1528-88; 16. yy Venedik Okulu'nun en önemli sanatçılarından biri ve büyük bir renk ustasıydı; alegorik, dinsel ve tarihsel konuları, Kutsal Kitap'tan sahneleri betimleyen tablolarıyla tanınır
ilgili madde Resim sanatı 14:255b
"VERONIKA VOSS'UN TUTKUSU" Fassbinder'in filmi
ilgili madde Sinema 15:236a
VERRES, GAIUS Romalı siyaset adamı ve Sicilya valisi, İÖ y. 115-43; Sicilya'yı haraca kesti; yargılandı ve sürgüne gönderildi
ilgili madde Cicero 4:189a
VERROCCHIO, ANDREA DEL İtalyan sanatçı, 1435-88; Leonardo da Vinci ve Raffaello gibi birçok Rönesans dönemi sanatçısı onun atölyesinde yetişti; en tanınmış yapıtları tunçtan "Davud" heykeli ile Bartolommeo Colleoni'nin at üstündeki heykelidir
ilgili maddeler
Floransa 6:316b
Heykel 8:144b
VERSAILLES *ya da* **Versay** Fransa
madde başlığı Versailles 18:327b, görsel
ilgili madde Çeşme: görsel 4:278
VERSAILLES ANTLAŞMASI *bak.* **VERSAY ANTLAŞMASI**
VERSAILLES SARAYI Fransa; Kral XIV. Louis tarafından yaptırıldı
ana madde Versailles 18:327b vd., görsel
ilgili maddeler
Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:279b
İç mimarlık 8:281a
Louis 11:287a
VERSAY *bak.* **VERSAILLES**
VERSAY ANTLAŞMASI *ya da* **Versailles Antlaşması** 1919; 28 Haziran'da İtilaf Devletleri ile Almanya arasında imzalanan ve I. Dünya Savaşı'nı sona erdiren barış antlaşması; Birleşmiş Milletler Sözleşmesi ve savaş tazminatının yanı sıra Almanya'ya ağır koşullar getiren birçok madde antlaşmada yer aldı, ama bunlardan bazıları hiç uygulanmadı; bu antlaşmayla Almanya'nın sömürgeleri elinden alındı ve Alman silahlı kuvvetlerindeki asker sayısı sınırlandırıldı
ilgili maddeler
Almanya 1:170a vd.
Amerika Birleşik Devletleri 1:215a
Antlaşma 1:300a
Birinci Dünya Savaşı 3:211a
Gdansk 7:99a
Polonya 14:114a
Versailles 18:328a, görsel
VERWOERD, HENDRIK FRENSCH Güney Afrika Cumhuriyeti'nin başbakanı, 1901-66; 1948'de parlamentoya girdi; 1958-66 arasında başbakanlık yaptı; beyazların beyaz olmayanlar üzerindeki egemenliğini destekleyen *apartheid* adlı ırk ayrımı politikasının baş mimarı olarak tanınır; öldürülünceye kadar iktidarda kaldı
VESALIUS, ANDREAS Belçikalı hekim,

VİETKONG Vietnam'da gerilla örgütü; Güney Vietnam yönetimini devirerek Kuzey ve Güney Vietnam'ı birleştirmeyi amaçlayan Vietnam Ulusal Kurtuluş Cephesi'nin askeri koludur; 25 yıl boyunca hem Güney Vietnam yönetimine, hem de ABD'ye karşı savaştı
ilgili maddeler
Vietnam 19:11a
Vietnam Savaşı 19:13a vd.
VİET MİNH *ya da* **Vietnam'ın Bağımsızlığı için Birlik** 1941'de Vietnam'da, Ho Şi Minh'in önderliğinde kurulan milliyetçi gruplar koalisyonu
ilgili maddeler
Kampuçya 9:297a
Vietnam Savaşı 19:12a vd.
VİETNAM
madde başlığı Vietnam 19:9a, görsel, harita
ilgili maddeler
Ho Şi Minh 8:208a vd.
Kampuçya 9:297a vd.
Mülteci 12:331a
•Vietnam Savaşı
VİETNAM'IN BAĞIMSIZLIĞI İÇİN BİRLİK *bak.* **VİET MİNH**
VİETNAM SAVAŞI *ya da* **I.** ve **II. Çinhindi Savaşı** 1946-75
madde başlığı Vietnam Savaşı 19:11b, görsel
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:216b
Barış hareketleri 3:44b
Fransa 7:32a
Hanoi 8:28a
Ho Şi Minh 8:208b
Kimyasal savaş 10:271a
Laos 11:200b vd.
Savaş ve savaş araçları 15:83a, 84a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:25a
Tayland 17:95b
Vietnam 19:10a, 11a
VİETNAM SOSYALİST CUMHURİYETİ
ana madde Vietnam 19:9a
ilgili maddeler
Savaş ve savaş araçları 15:84a
Vietnam Savaşı 19:14b
VİETNAM ULUSAL KURTULUŞ CEPHESİ Vietnam'da siyasal örgüt
ilgili madde Vietnam Savaşı 19:13a
•Vietkong
VIGELAND, GUSTAV Norveçli heykelci, 1869-1943; en tanınmış yapıtı Oslo'daki "Çeşme Meydanı"dır
ilgili maddeler
Norveç 13:110a
Oslo 13:230b
VIGNY, ALFRED DE Fransız yazar, 1797-1863; 1827'ye kadar Fransız ordusunda subaydı; Romantizm akımının en büyük şairlerinden sayılır; roman alanındaki yeteneğini *Cinq Mars*'da (1826), oyun yazarlığının ustalığını ise *Chatterton*'da (1895) ortaya koydu
VIGO, JEAN Fransız film yönetmeni, 1905-34
ilgili madde Sinema 15:232a
VİHUELA gitarın atası olan telli İspanyol çalgısı
ilgili madde Gitar 7:158a
VIKING 1975-76'da Mars'a gönderilen insansız uzay sondası; Dünya'ya Mars'la ilgili bilgiler iletmiştir
ilgili maddeler
Mars 12:79a
Uzay araştırmaları 18:253b, görsel
Uzay uçuşları 18:259b
VİKİNG GEMİSİ
ilgili madde Vikingler: görsel 19:14
VİKİNGLER halk
madde başlığı Vikingler 19:14b
ilgili maddeler
Alfred 1:147b
Anglosaksonlar 1:275a
Grönland 7:236a
İngiltere 9:41a
İsveç 9:132b
Keşifler 10:192a
Mezar 12:190b
Norveç 13:109a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:17a
Taşımacılık 17:73a
•Canute; İskandinav efsaneleri; Kızıl Erik; Leif Eriksson
VİKTORYA LOKANTASI *bak.* **ABDULLAH EFENDİ LOKANTASI**
VİKUNYA devegiller familyasından, Güney Amerika'da yaşayan, lamaya benzer memeli; postu çok değerlidir
ilgili madde Lama 11:197a, 197b
VILAKAZI, BENEDICT WALLET Zulu yazar ve eğitimci, 1906-47; halkının düşünsel gelişiminde büyük emeği geçmiştir
ilgili madde Afrika edebiyatı 1:55b
VİLAYET Osmanlı Devleti'nin taşra örgütlenmesinde, bir valinin yönetimindeki birim
ilgili madde Tanzimat 16:329a vd.
VİLLA kır ya da çiftlik evi; sözcüğün kökeni, Romalılar zamanında varlıklı kişilerin yazlık evlerine verilen addır
ilgili maddeler
Konut: Fransa: görsel 10:326
Roma İmparatorluğu 14:271a vd., görsel
VILLA BORGHESE Roma, İtalya
ilgili madde Roma 14:260a
VILLA, PANCHO *bak.* **PANCHO VILLA**
VILLAJOYOSA İspanya
ilgili madde Kent: görsel 10:171
VILLA-LOBOS, HEITOR Brezilyalı besteci, 1887-1959; sanat yaşamına viyolonselci olarak başladı; halk müziğini incelemek için ülkesini baştan sona dolaştı; 1942'de Rio de Janeiro'da kendi adına bir konservatuvar kurdu; 2.000'den fazla bestesi içinde operalar, baleler, marşlar, şarkılar ve solo çalgı parçaları bulunur
ilgili madde Brezilya 4:24b
VILLENEUVE, PIERRE DE Fransız amiral, 1763-1806
ilgili madde Trafalgar Savaşı 17:273b vd.
VILLON, FRANÇOIS Fransız şair, 1431-1463'ten sonra; Fransa'nın en büyük lirik şairlerindendir; hırsızlıktan adam öldürmeye kadar çeşitli suçlar işlediği için yaşamının çoğunu hapiste ya da sürgünde geçirdi; şiirlerinde aşktan ve ölümden söz eder; kendisiyle ve her şeyle alay etmekten büyük tat alır; baladları, özellikle "Evvel Zaman Kadınları Baladı" şiirinin doruğu sayılır
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:38b, görsel
VİLNİUS SSCB'de kent; uzun süre Polonya ile Litvanya arasında anlaşmazlık konusu oldu; Polonya'nın Litvanya'ya bırakmak zorunda kaldığı kent, Ağustos 1945'teki Polonya-SSCB sınır antlaşmasıyla Litvanya SSC'ye bağlandı; kereste ve tahıl ticareti merkezidir; nüf. 582.000 (1989)
ilgili madde Litvanya 11:267a, görsel
VINCI, LEONARDO DA *bak.* **LEONARDO DA VINCI**
VİNÇ
madde başlığı Vinç 19:15a, görsel
ilgili madde Elektromıknatıs 6:116b
•Forklift
VİNDİYA DAĞLARI Hindistan; Dekkan Yaylası'nın kuzey ucunu oluşturur
ilgili madde Hindistan 8:165b
VİNİL ASETAT
ilgili madde Yapıştırıcı 19:95b
VİNİL BİLEŞİKLERİ bileşiminde vinil grubu (CH_2CH) bulunan organik kimyasal bileşikler; vinil klorür (CH_2CHCl) polivinil klorür yapımında kullanılan bir vinil monomeridir; vinil monomerleri bir araya gelerek değişik özelliklerde vinil polimerlerini, örn. plastik maddeleri oluşturur
VİNİLİT
ilgili madde Ses kaydı 15:148a
VIOLA DA GAMBA
ilgili maddeler
Keman ailesi 10:158b
Viyol ailesi 19:30a
VIOLA D'AMORE
ilgili madde Viyol ailesi 19:30b
VIOLONE
ilgili maddeler
Keman ailesi 10:158b
Viyol ailesi 19:30b
VİRANŞEHİR Şanlıurfa'nın ilçesi; kuzeyini Karacadağ'ın uzantıları engebelendirir; en çok buğday, arpa ve mercimek yetiştirilir; Güneydoğu Anadolu Projesi kapsamındaki Mardin-Ceylanpınar sulaması tamamlandığında tarımda verimin artması beklenmektedir; nüf. (1990): ilçe 100.361, kent 57.461
VIRCHOW, RUDOLF Alman patoloji bilgini ve siyaset adamı, 1821-1902
ilgili madde Tıp 17:183a
VIREN, LASSE Finlandiyalı atlet, d. 1949; 5.000 ve 10.000 m'lerde dünya rekoru kırdı; 1972 Münih ve 1976 Montreal olimpiyatlarında her iki dalda da altın madalya alarak üst üste iki olimpiyat oyununda bu başarıyı gösteren ilk atlet oldu
VIRGIN ADALARI Batı Hint Adaları
madde başlığı Virgin Adaları 19:17a, görsel
VIRGINAL klavsen ailesinden çalgı; tek takımdan oluşan telleri klavyeye neredeyse paralel olarak gerilmiştir; özellikle 16. ve 17. yy'larda İngiltere'de çok tutulan bir çalgıydı
ilgili madde Klavsen 10:285a
VIRGINIA ABD'nin ortadoğu kesiminde, Atlas Okyanusu kıyısında eyalet; y.öl. 105.586 km², başkenti Richmond; ilk İngiliz kolonisi 1607'de bu topraklarda kuruldu; Kıyı Ovası, orta kesimdeki Piedmont bölgesi ve batıdaki dağlık bölge başlıca fiziksel coğrafya alanlarıdır; askeri fabrikalar ekonomide büyük önem taşır; tütün ekiminin önemi azalmıştır; nüf. 6.216.568 (1990)
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:206b

sihirbazlar, akrobatlar, komedyenler, hayvanlar, jonglörler, şarkıcılar ve dansçılar gösteri yaparlardı; sinema ve televizyonun gelişmesiyle önemini yitirdi

VOGELWEIDE, WALTHER VON DER Alman şair, y. 1170-1230
ilgili madde Alman sanatı ve müziği 1:165b

VOJ DAĞLARI *ya da* **Vosges Dağları** Fransa; Ren Irmağı'nın batısında uzanır; eski kayaçlardan oluşmuş kubbe biçimindeki dağlar güneyde granitten, kuzeyde kırmızı kumtaşından zincirler oluşturur; en yüksek doruğu 1.424 m'lik Ballon de Guebwiller'dir; kaplıcaların bulunduğu bir turizm bölgesidir
ilgili madde Fransa 7:22a

VOJVODİNA Yugoslavya'da özerk bölge
ilgili madde Yugoslavya 19:196a

VOLAN döner bir mile bağlı ağır tekerlek; motordan makineye güç aktarımının düzenli biçimde yapılmasını sağlar; gerektiğinde kullanılmak üzere enerjinin depolanmasına olanak verir
ilgili madde Buhar makinesi: görsel 4:49

VOLARU *ya da* **Kaya kangurusu**
ilgili madde Kanguru 9:326b

VOLEYBOL
madde başlığı Voleybol 19:31a, görsel
ilgili maddeler
Olimpiyat Oyunları: tablo 13:158
Spor: tablo 16:125

VOLFRAM *bak.* **TUNGSTEN**

VOLFRAMİT
ilgili madde Tungsten 17:326b

VOLGA-BALTIK SUYOLU SSCB
ilgili madde Volga Irmağı 19:33a

VOLGA-DON KANALI SSCB
ilgili madde Volga Irmağı 19:33a

VOLGA IRMAĞI Avrupa
madde başlığı Volga Irmağı 18:32b
ilgili maddeler
Hazar Denizi 8:109b
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:8a

"VOLGALI MAVNACILAR" Repin'in tablosu
ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği: görsel 16:15

VOLGOGRAD eskiden **Stalingrad** SSCB
madde başlığı Volgograd 19:33a, görsel
ilgili maddeler
İkinci Dünya Savaşı 8:300b
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:24b

VOLKAN *bak.* **YANARDAĞ**

VOLKANO ADALARI Japan
ilgili madde Pasifik Adaları 14:22b

VOLKANOLOJİ
ilgili madde Jeofizik 9:199a

VOLKOV, VLADİSLAV SSCB'li kozmonot. 1935-71
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:251a

VOLKSWAGEN otomobil
ilgili madde Motorlu taşıtlar 12:282a, görsel

VOLT elektrik birimi
ilgili maddeler
Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:79
Elektrik 6:107b

VOLTA, ALESSANDRO İtalyan fizikçi, 1745-1827; dokunmayla elektriklenme konusunda deneyler yaparak elektrik biliminin öncüsü oldu; 1775'te statik elektrik üretebilen elektrofor adlı bir aygıt geliştirdi
ilgili maddeler
Elektrik 6:107a
Pil 14:72a

VOLTA GÖLÜ Gana
ilgili madde Gana 7:69a

VOLTAIRE asıl adı **François-Marie Arouet** Fransız düşünür ve yazar, 1694-1778
madde başlığı Voltaire 19:34a, görsel
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:40b

VOLTA IRMAĞI Afrika; Kara Volta ve Beyaz Volta ırmaklarından oluşan büyük bir akarsu sistemidir; Gana topraklarında akarak Gine Körfezi'ne dökülür; Volta Barajı ile Volta Gölü'nü içeren Volta Irmağı Projesi Gana'ya elektrik enerjisi sağlar ve tarım topraklarının büyük bölümünü sulama olanağı verir
ilgili madde Gana 7:69a

VOLTAJ *bak.* **ELEKTRİK GERİLİMİ**

VOLTALI DÜLGER BAĞI
ilgili madde Düğüm 5:329a, görsel

VOLTA PİLİ doğru akım üreteci
ilgili madde Pil 14:72a, görsel

VOLTMETRE elektrik gerilimini ölçmeye yarayan aygıt; farklı kullanımlar için geliştirilmiş çeşitli tipleri vardır; en çok kullanılan türünde elektrik akımı bir bobinden geçer; gerilim değeri volt cinsinden derecelendirilmiş bir ölçek üzerinde hareket eden gösterge aracılığıyla okunur
ilgili madde Termometre 17:157b

VOLVERİN
madde başlığı Volverin 19:34b, görsel

VOMBAT
madde başlığı Vombat 19:35a, görsel
ilgili madde Keseliler 10:186a

VONNEGUT, KURT, JR. ABD'li romancı, d. 1922; yapıtları özellikle 1960'larda ABD'deki üniversite öğrencileri arasında çok tutuldu; *Gece Ana* (1961), *Kedi Beşiği* (1963), *Mezbaha No.5* (1969) ve *Şampiyonların Kahvaltısı* (1973) başlıca romanlarıdır
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:227a

VON NEUMANN, JOHN Macar asıllı Alman matematikçi, 1903-57; 1931'de ABD'deki Princeton Üniversitesi'nde profesörlüğe atandı; mantık, kuvantum fiziği, oyunlar kuramı ve matematiksel iktisat alanındaki değerli katkılarıyla tanınır

VORKUTA SSCB; Avrupa'nın kuzeydoğudaki en uç noktasıdır
ilgili madde Avrupa 12:180a

VORSTER, JOHN Güney Afrika'nın eski cumhurbaşkanı, 1915-83; 1958-66 arasındaki bakan yardımcılığı sırasında, karşı çıkanları sindirerek apartheid politikasını katı biçimde uyguladı; başbakan olarak kendisinden öncekilerden daha liberaldi; Siyah komşularıyla işbirliği yaptı, ama Angola'ya başarısız bir istila girişiminde bulunmaktan da geri kalmadı; 1978'de cumhurbaşkanlığına getirildiyse de, ertesi yıl siyasal bir skandal nedeniyle istifa etmek zorunda kaldı

VOSGES Fransa'da il; Lorraine bölgesinde, Voj Dağları'ndan başlar, Meuse Irmağı'na kadar olan toprakları kapsar; tahıl tarımı ve sığır besiciliği yapılır; ayrıca, Voj Dağları'ndaki kaplıcalarıyla ünlü bir turizm merkezidir; nüf. 385.900 (1990)

VOSGES DAĞLARI *bak.* **VOJ DAĞLARI**

VOSHOD 1 uzay aracı
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:246a

VOSHOD 2 uzay aracı
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:246a

VOSTOK 1 uzay aracı
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:246a

VOSTOK 2 uzay aracı
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:246a

VOSTOK UZAY ARACI
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:246a, görsel

VOYAGER I ABD'nin uzay sondası; 5 Eylül 1977'de fırlatıldı; 1979'da Jüpiter'e, 1980'de Satürn'e ulaştı
ilgili maddeler
Jüpiter 9:230b
Uzay araştırmaları 18:254a

VOYAGER 2 ABD'nin uzay sondası; 20 Ağustos 1977'de fırlatıldı; 1979'da Jüpiter'e, 1981'de Satürn'e, 1986'da Uranüs'e ve 1989'da Neptün'e ulaştı
ilgili maddeler
Jüpiter 9:230b
Neptün 13:56b
Uranüs 18:209b vd.
Uzay araştırmaları 18:254a

VOYVODA Osmanlı Devleti'nde 17. yy'dan başlayarak vergi toplayıcılara ve Rumeli'de sancaktan daha küçük yönetsel birimlerin başına atanan yerel yöneticilere verilen ad; özelikle vergi toplayıcılar acımasızlıklarıyla ün kazanmışlardı; Tanzimat'tan sonra bu uygulama kaldırıldı

VOYVODA HANI *bak.* **TAŞHAN**

VOZNESENSKİ, ANDREY SSCB'li şair, d. 1933; Stalin döneminden sonraki edebiyatçılar kuşağının en seçkin üyeleri arasında yer alır
ilgili madde Rus edebiyatı 14:303b

VS-300 helikopter
ilgili madde Helikopter 8:120a, görsel

VTOL UÇAK *bak.* **DÜŞEY KALKIŞ VE İNİŞLİ UÇAK**

VUDU özellikle Haiti'nin kırsal kesimlerinde yaygın olan ilkel din; Haiti'ye köleler tarafından getirilen Afrika dininden kaynaklanır; ayrıca Katolik dininden aktarılmış bazı uygulamaları ve Batı Hint Adaları'ndaki Yerli kültürlerinden öğeleri de kapsar; bu dine bağlı olanlar insanların ruhunu geçici olarak ele geçirebilen doğaüstü güçlere inanırlar

"VUKUAT VAR" Orhan Kemal'in romanı
ilgili madde Orhan Kemal 13:199b

VULCAN uçak
ilgili madde Havacılık tarihi 8:66b

VULCANO ADASI İtalya
ilgili madde Yanardağ 19:84b

VULCANUS Roma mitolojisi; Yunan tanrısı Hephaistos ile özdeşleştirilmiştir
•Hephaistos

VULGATA Kutsal Kitap'ın 4. yy'da Aziz Hieronymus tarafından yapılan Latince çevirisi
ilgili madde Kutsal Kitap 11:131b

VULKANLAMA
ilgili maddeler
Kauçuk 10:104a
Taşıt lastiği 17:75a

VURGU
ilgili madde Türkçe 18:30b

VURGUN dalgıçlarda ve sualtında çalışan işçilerde görülen inme; nedeni, atmosfer basıncının birdenbire azalması sonucunda

kanda serbest gaz kabarcıklarının oluşmasıdır; tedavi için hastayı bir basınç odasına alıp önce basıncı artırmak, sonra yavaş yavaş azaltarak normal düzeye indirmek gerekir
ilgili maddeler
Dalgıçlık 5:65b
Helyum 8:124a
VURMALI ÇALGILAR
madde başlığı Vurmalı çalgılar 19:35b, görsel
ilgili maddeler
Halk müziği 8:17a
Orkestra 13:203a
•Davul; Ksilofon; Piyano; Tef; Zil
VURU *ya da* **Darbe**
ana madde Elektronik 6:120a vd.
ilgili madde Ses 15:142b
"VURUN KAHPEYE" Halide Edip Adıvar'ın romanı
ilgili madde Adıvar 1:33b
"VURUN KAHPEYE" Akad'ın filmi
ilgili madde Türk sineması 18:134a
VÜCUT *ya da* **Beden**
madde başlığı Vücut 19:37b, görsel
ilgili maddeler
Bebek 3:106b
Beslenme 3:148b, 151a
Cerrahi 4:162b
Cinsellik ve eşey 4:195a
Enzim 6:161b vd.
Fizyoloji 6:311a, görsel
Glikoz 7:179a
Stres 16:146b
X ışınları 19:62b
Yağ 19:66b
•Anatomi; *vücut işlevleri ve sistemleri, örn.* Sindirim; Sinir sistemi; Solunum; *vücudun bölümleri ve organlar, örn.* Akciğer; Göz; Kas; Kemik; Mide
VÜCUT BİTİ *ya da* **Elbise biti**
ilgili madde Bit 3:231a
VÜCUT SICAKLIĞI üstün yapılı canlılarda metabolizmanın yan ürünü olarak açığa çıkan ısı enerjisi; kuşlar ve memeliler çevre sıcaklığındaki değişiklikler karşısında vücut sıcaklıklarını koruyabilirler; insanda vücut sıcaklığı y. 37°C'de sabit tutulur
ilgili maddeler
Hayvan 8:94b
Uyum 18:235a
VYENTYAN Laos'ta kent; 13. yy'da Mekong Irmağı üzerinde kuruldu; 1899'dan bu yana Laos'un başkentidir; ayrıca ırmak çevresindeki verimli toprakların ticaret merkezi ve ülkenin başlıca ithalat limanıdır; nüf. 377.409 (1985)
ilgili madde Laos 11:200a, görsel

W

WAAL LİMANI Rotterdam, Hollanda
ilgili madde Rotterdam 14:284a, görsel
WADDEN DENİZİ Kuzey Denizi'nin, Batı Friz Adaları ile Hollanda'nın kuzey kıyıları arasındaki kolu; derinliği az ve tuzluluk oranı düşük olduğundan kışın aylarca buz tutar; gene de kıyılarındaki Den Helder ve Harlingen gibi ticaret limanlarının trafiği çok yoğundur
WADE, VIRGINIA İngiliz kadın tenisçi, d. 1945; 1960'ların sonu ile 1970'lerin en başarılı tenisçilerinden biridir; 1968'de ABD şampiyonu oldu; 1977'de Wimbledon tek kadınlar şampiyonluğunu kazandı; Wightman ve Federasyon kupalarında 20 kez İngiltere adına oynadı
ilgili madde Tenis 17:148a
WAGNER, OTTO Avusturyalı mimar, 1841-1918
ilgili madde İç mimarlık 8:282b
WAGNER, RICHARD Alman besteci, 1813-83
madde başlığı Wagner 19:40b, görsel
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:167b
Arthur 2:44a vd.
Dresden 5:308b
Müzik 13:18b vd.
Opera 13:187b vd.
•"Nibelungen Halkası"
WAIALEALE DAĞI Hawaii
ilgili madde Hawaii 8:89b
WAIKATO IRMAĞI Yeni Zelanda; Kuzey Adası'nın orta kesiminde akar; Yeni Zelanda'nın en uzun ırmağıdır; uzunluğu 425 km; Ruapehu Dağı'ndan geçerek Auckland'ın güneyinde Tasman Denizi'ne dökülür; büyük bir hidroelektrik enerji kaynağıdır; kıyılarında sevilen dinlence yerleri bulunur
ilgili maddeler
Su enerjisi 16:167b
Yeni Zelanda 19:147b
WAIKIKI KUMSALI Hawaii, ABD; Oahu Adası'nda, sörfçülerin önemli uğrak yerlerinden biri olan tatil merkezi
ilgili maddeler
Hawaii 8:89b
Sörf 16:34b
WAIRAKEI Kuzey Adası, Yeni Zelanda; birçok gayzerin ve sıcak su kaynağının bulunduğu bir vadidir
ilgili madde Gayzer 7:82b
WAITANGI ANTLAŞMASI 1840
ilgili maddeler
Maoriler 12:57b, görsel
Yeni Zelanda 19:152b
WAJDA, ANDRZEJ Polonyalı film yönetmeni, d. 1926; 1950'lerdeki filmleriyle Polonya sinemasının uluslararası düzeyde tanınmasını sağlayan sanatçıların en önde gelenidir; *Kanal* (1957), *Küller ve Elmas* (1958), *Vaat Edilmiş Toprak* (1976), *Mermer Adam* (1977) ve *Danton* (1983) önemli filmlerinden bazılarıdır
ilgili madde Sinema 15:236b
WAKATIPU GÖLÜ Yeni Zelanda; Güney Adası'nın Te Anau'dan sonra ikinci büyük gölüdür; y.öl. 293 km^2; doğu kıyısındaki Queenstown başta olmak üzere çevresinde birçok dinlence yeri vardır
"WAKEFIELD PAPAZI" Goldsmith'in romanı
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:23b
"WALDEN" Thoreau'nun denemeleri
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:222b
WALDHEIM, KURT Avusturya cumhurbaşkanı, d. 1918
ilgili madde Birleşmiş Milletler 3:218a
WALDSEEMÜLLER, MARTIN Alman haritacı ve coğrafyacı, y. 1470 - y. 1521
ilgili madde Vespucci 18:329a
WALESA, LECH Polonyalı işçi önderi ve cumhurbaşkanı, d. 1943; 1980'de hükümeti bağımsız işçi örgütlerine izin vermek zorunda bırakan bir greve önderlik etti; daha sonra, Polonya hükümeti ile karşı karşıya gelen ve işçilerin birçok isteğini kabul ettiren Dayanışma adlı işçi örgütünün önderi oldu; 1991'de cumhurbaşkanlığına seçildi
ilgili madde Polonya 14:115a vd.
WALKER, JOHN İngiliz kimyacı, y. 1781-1859; 1827'de sürtünmeyle tutuşan kibriti yapmıştır
ilgili madde Kibrit 10:250b
WALKER, JOHN Yeni Zelandalı atlet, d. 1952; 1 mil'de 3 dakika 50 saniye rekorunu kıran ilk kişi; 1976 Olimpiyat Oyunları'nda 1500 m'de altın madalya aldı; 1 mili 4 dakikanın altında 100 kez koşan ilk atlettir
ilgili madde Atletizm 2:146b
WALLACE, ALFRED RUSSEL İngiliz doğa bilimci, 1823-1913; Darwin'den bağımsız olarak, doğal seçme yoluyla türlerin ortaya çıkışı konusunda bir kuram geliştirmiştir
ilgili madde Evrim 6:242a
WALLACE, SIR WILLIAM İskoçyalı halk kahramanı, 1270-1305; ülkenin İngiliz egemenliğinden kurtulması için yürütülen uzun mücadelenin ilk yıllarında İskoç direniş kuvvetlerine önderlik etmiştir
ilgili madde İskoçya 9:94b
WALLIS, BARNES İngiliz mühendis, 1887-1977
ilgili madde Bomba 3:283b
WALLIS VE FUTUNA TOPRAKLARI Büyük Okyanus; Samoa'nın y. 400 km batısında Fransa'ya bağlı topraklar; y. 23 adadan oluşur; başlıca ürünü hindistancevizidir; toplam y.öl. 274 km^2; nüf. 10.000 (1972 tah.)
ilgili madde Pasifik Adaları 14:22a
WALL STREET New York'ta sokak, ABD
ilgili madde Borsa ve kambiyo 3:300a, görsel
WALPOLE, SIR ROBERT İngiliz devlet adamı, 1676-1745; genellikle İngiltere'nin ilk başbakanı olduğu kabul edilir; 1708'de savaş bakanlığına getirildi; 1712'de yargılanarak Avam Kamarası'ndan çıkarıldı; 1715'te, başbakanlığa denk sayılan hazine kurulu başkanlığı ve maliye bakanlığı görevlerini üstlendi; 1717'de görevden ayrıldı; 1721'de yeniden hazine ve maliye bakanı oldu ve bu görevi 1742'ye kadar sürdürdü
ilgili madde Fielding 6:283a
WALTER, BRUNO Alman orkestra şefi, 1876-1962; sanat yaşamına piyanist olarak başladı ama orkestra şefi olarak ilk kez 1894'te Köln Operası'nın orkestrası ile çıktı; Viyana müzik okulu bestecilerinin, özellikle de Mahler'in yapıtlarını yorumlayışıyla tanınmıştır; 1939'da ABD'ye göç etti
WALTON, SIR WILLIAM İngiliz besteci, 1902-83; özellikle orkestra parçalarıyla tanınır; Vaughan Williams ile Britten'ın dönemleri arasında ülkenin en önemli bestecisi olarak kabul edilir; film müzikleri de yazmıştır
WAMPUM Kuzey Amerika Yerlileri'nce para yerine kullanılan ve deniz kabuklarından yapılan süs eşyası
ilgili maddeler
Boncuk 3:288b, görsel

Para: görsel 13:316

WANG WEI Çinli bilgin, 699-759; Çin kültürünün altın çağının en ünlü yazar ve ressamlarındandır; müzik, resim ve şiirde yetkin ürünler ortaya koymuştur; hümanist eğitimin bir örneği olarak kabul edilir
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:237b

WANKEL MOTORU 1950'lerin başında Almanya'da geliştirilen içten yanmalı motor
ilgili maddeler
Motorlu taşıtlar 12:283b
Motosiklet 12:290b

WARHOL, ANDY ABD'li sanatçı ve film yapımcısı, 1927-87; 1960'ların Pop Sanat akımının önde gelen temsilcilerinden; hazır çorba kutusu tabloları, ünlülerin serigrafi tekniğiyle yapılmış göz alıcı resimleri ve *Eat* (1963) filmi çağdaş ABD kültürünün bayağılığına ayna tutar
ilgili madde Resim sanatı 14:234a

WARREN, ROBERT PENN ABD'li romancı, şair ve eleştirmen, 1905-89; yapıtlarında, geleneksel kırsal değerlerin aşınmaya uğradığı Güney'in ahlaki ikilemlerini konu aldı; hem şiir, hem de roman dalında Pulitzer Ödülü kazanmış tek yazardır; 1986'da ABD'nin ilk başşairi seçildi; en ünlü romanı *Kralın Adamları*'dır (1946)
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:226a vd.

WARTA IRMAĞI Polonya
ilgili madde Oder Irmağı 13:126b

WARWICKSHIRE Midlands bölgesinde il, İngiltere; y.öl. 1.981 km^2; ekonomisi tarıma dayalıdır; mandıracılık en önemli gelir kaynağıdır; nüf. 484.600 (1988 tah.)

WASHINGTON ABD'de eyalet; kuzeybatıda, Büyük Okyanus kıyısında yer alır; y.öl. 176.479 km^2, başkenti Olympia'dır; 1889'da ABD'nin 42. eyaleti oldu; ülkenin toplam hidroelektrik enerji üretiminin beşte birinden fazlasını gerçekleştirir; kereste, ağaç ürünleri, işlenmiş gıda, makine ve uçak üretimi başlıca sanayi dallarıdır; nüf. 4.887.941 (1990)
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:202a vd.
Anıt 1:276b
Kent 10:171a
Kütüphane 11:187a

WASHINGTON ABD'nin başkenti
madde başlığı Washington 19:41b, görsel
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:219b
Kent 10:171a

WASHINGTON, GEORGE ABD'li asker ve devlet adamı, 1732-1799
madde başlığı Washington 19:45a, görsel
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:209b vd.
Madalya ve nişanlar 11:309b

WASHINGTON ANITI Washington DC, ABD; Gelgit Havzası'nın kuzeyinde yer alan, granitten yapılmış dikilitaş anıt; 1885'te George Washington'un anısına dikildi; y. 169 m boyundadır; içinde oyma taş panolar, tepeye çıkan bir asansör ve merdiven bulunur
ilgili madde Washington 19:44a vd.

"WASHINGTON POST" gazete
ilgili madde Habercilik 7:313b

WASHINGTON YÜRÜYÜŞÜ 1963
ilgili maddeler
King 10:273b
Siyah Amerikalılar: görsel 15:274

WATERGATE SKANDALI ABD'de siyasal skandal; Haziran 1972'de, Demokratik Parti'nin başkanlık seçimi kampanyasını yürüttüğü Washington'daki Watergate Oteli'ndeki odasından yapılan konuşmaların gizlice dinlenip banda alındığının anlaşılmasıyla patlak verdi; Cumhuriyetçi Parti'nin adayı Başkan Nixon'ın yeniden seçilmesi için oluşturulan komitece düzenlendiği öne sürüldü; soruşturmalar sırasında bu sav doğrulandı ve Nixon'ın çalışma arkadaşlarından bazıları suçlu bulundu; ABD Yüksek Mahkemesi'nce hakkında dava açılan Nixon, 9 Ağustos 1974'te istifa etmek zorunda kaldı
ilgili madde Habercilik 7:313b

WATERLOO SAVAŞI 1815
madde başlığı Waterloo Savaşı 19:47a
ilgili maddeler
Almanya 1:69b
Napolyon 13:34b vd.
Napolyon Savaşları 13:37a

WATERMAN, LEWIS E. ABD'li mucit, 1837-1901
ilgili madde Kalem 9:275b

WATLING ADASI *bak.* **SAN SALVADOR ADASI**

WATSON, DOKTOR roman kahramanı
ilgili madde Sherlock Holmes 15:170b vd., görsel

WATSON, JAMES DEWEY ABD'li biyolog, d. 1928
madde başlığı Watson ve Crick 19:48a, görsel

WATSON-WATT, ROBERT İskoçyalı fizikçi, 1892-1973
ilgili madde Radar 14:172b

WATT güç birimi; 1 watt 0,0013406 beygir gücüne eşittir
ilgili maddeler
Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:77
Güç 7:246a
Watt 19:50b

WATTEAU, JEAN ANTOINE Fransız ressam, 1648-1721
madde başlığı Watteau 19:50b
ilgili madde Resim sanatı 14:229a

WATT, JAMES İskoçyalı mucit, 1736-1819
madde başlığı Watt 19:49a, görsel
ilgili maddeler
Buhar makinesi 4:48a vd.
Güç 7:246a

WAYANG
ilgili madde Güneydoğu Asya Sanatı 7:297b

WEBB, SIR ASTON İngiliz mimar, 1849-1930; Londra'daki Victoria Anıtı'nın tasarımını yaptı
ilgili madde Buckingham Sarayı 4:34b

WEBB, BEATRICE VE SIDNEY sosyalist görüşleriyle tanınan İngiliz karıkoca, sırasıyla 1858-1943 ve 1859-1947; Fabian Derneği'nin ilk üyeleri ve London School of Economics and Political Science'ın kurucuları arasında yer almışlardır; 20. yy'ın ilk yarısında İngiliz radikal düşüncesini ve kurumlarını derinden etkilemişlerdir
ilgili madde Sosyalizm 15:326b

WEBER magnetik akı birimi
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:79

WEBER, KARL MARIA VON Alman besteci, 1786-1826
madde başlığı Weber 19:51a, görsel
ilgili madde Alman sanatı ve müziği 1:167b

WEBER, MAX Alman sosyolog, 1864-1920; sosyolojinin önde gelen kurucularından; Protestan iş etiğine ilişkin tezini *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu* (1904-05) adlı yapıtında tanımlamıştı; bir dizi denemesi Türkçe'de, *Sosyoloji Yazıları* (1985) adıyla yayımlandı
ilgili madde Sosyoloji 15:334a, görsel

WEBERN, ANTON VON Avusturyalı besteci, 1883-1943; derli topluluğu ve tutumluluğuyla olağanüstü nitelik taşıyan atonal müzik besteledi; Schoenberg'in öğrencisidir; özellikle orkestra için *Passacaglia*'sı, oda müziği ve *lied*'leri ile tanınır
ilgili madde Alman sanatı ve müziği 1:167b

WEB-OFSET BASKI MAKİNESİ
ilgili maddeler
Basım 3:53b, görsel
Mürekkep 12:333b

WEBSTER, JOHN İngiliz oyun yazarı, y. 1580-y. 1625; yaşamı konusunda bilinenler azdır; buna karşılık oyunları Shakespeare'inkiler dışında, İngiliz trajedisinin en iyi örnekleri olarak kabul edilir
ilgili madde Tiyatro sanatı 17:214a

WEBSTER, NOAH ABD'li sözlük yazarı, 1758-1843; *American Dictonary of the English Language* (1828) adlı yapıtıyla tanınır; yazım, dilbilgisi ve kullanım kurallarının günlük konuşma diline dayanması gerektiği ilkesini benimsemiş, Amerikan İngilizcesi'nin kendine özgü bir canlılık kazanmasında önemli rol oynamıştır
ilgili madde Sözlük 16:41a

WEDDELL DENİZİ Atlas Okyanusu'nun, Antarktika kıyılarına doğru derin bir girinti yapan en güney kolu; kalın bir buz tabakasıyla örtülüdür; y.öl. y. 2.800.000 km^2; adını 1823'te bu bölgeyi keşfeden James Weddell'dan alır

WEDDELL FOKU
ilgili madde Fok 6:322a, görsel

WEDEKIND, FRANK Alman tiyatro oyuncusu ve oyun yazarı, 1864-1918; I. Dünya Savaşı öncesinde Alman sanat dünyasında etkili oldu; Uyumsuzluk Tiyatrosu'na öncülük etti; ayrıca şiir, roman, şarkı ve deneme de yazmıştır
ilgili madde Tiyatro sanatı 17:215b

WEDGWOOD, JOSIAH İngiliz seramik tasarımcısı ve üreticisi, 1730-95; geliştirdiği, gözeneksiz sert seramik onun adıyla anılır; krem sırlı seramik tekniğini de yetkinleştirmiştir
ilgili madde Çanak çömlek 4:240a

WEIGEL, HELENA Avusturyalı kadın tiyatro oyuncusu, yönetmen ve yöneticisi, 1900-71; epik tiyatronun en iyi yorumcularından biridir
ilgili madde Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:223b

WEILL, KURT Alman besteci, 1900-50; Brecht'le birlikte çalışarak devrimci bir tiyatro türü yarattı; yapıtları arasında *Üç Kuruşluk Opera* (1928) vardır; Naziler'in bas-

kısından kurtulmak için ABD'ye göç etti (1938); bazı şarkıları günümüzde de yaygın olarak seslendirilmektedir
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:167b
Brecht 4:18b vd.
WEIMAR Almanya'da kent; Ilm Irmağı kıyısında; 1547'den başlayarak düklük merkezi; 1919'da Alman cumhuriyet anayasası burada hazırlandı; 18. yy sonları ile 19. yy'ın başlarında Almanya'nın entelektüel merkezi oldu; Almanya'nın en önemli yazarlarından Goethe ile Schiller'in doğum yeridir; 1919-25 arasında Bauhaus mimarlık okulunu barındırmıştır; nüf. 63.273 (1983 tah.)
WEIMAR CUMHURİYETİ Almanya'da 1919'dan 1933'e kadar süren yönetim; adı, dönemin anayasasını kabul eden meclisin Weimar'da toplanmış olmasından gelir; Hitler'in iktidara gelmesiyle sona erdi
ilgili madde Almanya 1:170a
WEINBERG, SIGMUND Leh asıllı sinemacı, ö. 1929'dan sonra; 19.yy'ın sonlarında Türkiye'de ilk kez sinema gösterileri düzenlemiş ve film yapım çalışmalarını başlatmıştır
ilgili maddeler
Beyoğlu 3:166a
Türk sineması 18:131b vd.
WEIR, PETER Avustralyalı film yönetmeni
ilgili madde Sinema 15:236b
WEISS, PETER Alman oyun ve roman yazarı, 1916-82; *Saloz'un Mavalı* (1957) *Mara* (1964) ve *Soruşturma* (1965) gibi oyunlarıyla 1960'larda Avrupa ve ABD'de büyük başarı kazanmıştır
ilgili madde Tiyatro sanatı 17:215b
WEISSMULLER, JOHNNY ABD'li yüzücü ve sinema oyuncusu, 1904-84; özellikle serbest stilde başarılıydı; 1924 Olimpiyat Oyunları'nda, 100 ve 400 m serbest stilde ve 800 m bayrak yarışında, 1928'de ise 100 m ve bayrak yarışlarında altın madalya aldı; 67 dünya rekoru kırmıştır; çevirdiği *Tarzan* filmleriyle de tanınır
WEIZMANN, CHAIM İsrailli devlet adamı, 1874-1952; 1917-31 ve 1935-46 arasında iki kez Dünya Siyonist Örgütü'nün başkanlığını yaptı; 1949'da, yeni kurulan İsrail Devleti'nin ilk başkanı oldu ve ölünceye kadar bu görevi sürdürdü
ilgili madde Siyonizm 15:289b, görsel
WELLAND KANALI Kanada; Erie Gölü'nü Ontario Gölü'ne bağlar; 1829'da tamamlandı
ilgili madde Çağlayan 4:223b
WELLESLEY, ARTHUR *bak.* **WELLINGTON DÜKÜ**
WELLES, ORSON ABD'li sinema-tiyatro oyuncusu ve yönetmeni, 1915-85; oyunculuk yaşamına İrlanda'da, Dublin'deki Gate Theatre'da başladı; ABD'deki en etkili iki filmi, kendi yazdığı, oynadığı, yönettiği ve yapımını üstlendiği *Yurttaş Kane* (1941) ile bir yıl sonra çektiği *Şahane Amberson-lar*'dır
ilgili madde Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:223b
WELLINGTON Yeni Zelanda'nın başkenti; Kuzey Adası'nın en güneyinde yer alan liman kenti; önemli bir ticaret, ulaşım, haberleşme ve sanayi merkezidir; giyim eşyası, taşıt, makine ve metal eşya başlıca sanayi ürünleridir; nüf. 135.400 (1989)
ilgili madde Yeni Zelanda 19:150a
WELLINGTON DÜKÜ *ya da* **Arthur Wellesley** İngiliz komutan ve siyaset adamı, 1769-1852; Napolyon Savaşları sırasında İngiliz ordusu komutanlığı yaptı ve Napolyon'un Waterloo'da kesin yenilgiye uğratılmasında (1815) belirleyici bir rol oynadı; 1828-30 arasında başbakanlık görevini yürüttü
ilgili madde Waterloo Savaşı 19:47a, görsel
WELLS, H. G. İngiliz yazar, 1866-1946
madde başlığı Wells 19:52a, görsel
ilgili madde Bilimkurgu 3:188a vd.
WELLS, HORACE ABD'li diş hekimi, 1815-48
ilgili madde Anestezi 1:271b
WELSBACH, CARL AUER VON Avusturyalı kimyacı ve mühendis, 1858-1929; gaz lambalarında kullanılan gaz mantosunun bulucusudur
ilgili madde Aydınlatma 2:231a
WEMBLEY STADYUMU Middlesex, İngiltere
ilgili madde Stadyum 16:131a
WENDERS, WIM Alman film yönetmeni, d. 1945; çağdaş insanın yalnızlığını ve iletişimsizliğini yansıtan yapıtlarıyla ünlüdür; *Paris-Texas* (1983) adlı filmi Cannes Film Şenliği'nde Altın Palmiye Ödülü'nü kazanmıştır
ilgili madde Sinema 15:236a
WERFEL, FRANZ Avusturyalı Dışavurumcu şair, oyun yazarı ve romancı, 1890-1945; Nazizm'in yol açtığı acı deneyimlerin etkisiyle, yapıtlarında kardeşlik, kahramanlık ve dinsel inanç gibi değerleri vurgulamıştır
ilgili madde Alman edebiyatı: görsel 1:163
WESER IRMAĞI Almanya; Muenden'den kuzeye doğru akarak Kuzey Denizi'ne dökülür; 476 km uzunluğundadır
ilgili madde Almanya Federal Cumhuriyeti 1:173a vd.
WESKER, ARNOLD İngiliz oyun yazarı, d. 1932; işçilerin yaşamını konu alan, *Kökler* (1959), *Mutfak* (1961) gibi yapıtlarıyla tanınır
ilgili madde Tiyatro sanatı 17:214b
WESLEY, CHARLES İngiliz rahip ve besteci, 1707-88; ağabeyi John'la birlikte Metodizm hareketini başlattı
ilgili madde Protestan Kilisesi 14:151a
WESLEY, JOHN İngiliz din adamı, 1703-91
ilgili madde Protestan Kilisesi 14:151a
WESSEX KRALLIĞI İngiltere'nin güneyinde hüküm sürmüş eski krallık; 5. yy'da Hampshire ve Dorset'i kapsıyordu; 9. yy'da Cornwall'dan Kent'e kadar bütün güney topraklarını sınırları içine aldı; Alfred'in (hd. 871-899) yönetiminde Dan istilasını durdurdu; 927'de Wessex'li Athelstan İngiltere kralı oldu
WESTERN *bak.* **KOVBOY FİLMİ**
WESTINGHOUSE, GEORGE ABD'li mucit ve sanayici, 1846-1914; elektrik iletiminde alternatif akımın kullanılmasına öncülük etmiştir
ilgili maddeler
Fren 7:46b
Tesla 17:163a
WESTINGHOUSE FRENİ *bak.* **HAVALI FREN**
WESTMINSTER ABBEY İngiltere; Londra'da tarihi kilise; yapımına önceki yerinde, 1052'de Aziz (Dindar) Edward tarafından başlandı; mimarisi kısmen Gotik, kısmen Norman özellikler taşır; batıdaki iki kulesi 1745'te tamamlandı; Britanya hükümdarlarının taç giydiği ve ayrıca ünlü birçok kişinin gömüldüğü yerdir
ilgili madde Londra 11:280a
WESTMINSTER SARAYI İngiltere; Londra'da Parlamento'nun ve Westminster Hall'un bulunduğu yer; 1512 ve 1834 yangınlarıyla harap olan 11. yy kraliyet sarayı buradaydı; bugünkü yapının tasarımı Barry ve Pugin adlı mimarlar tarafından yapıldı, yapımı 1840'tan 1867'ye kadar sürdü; saat kulesindeki çan Big Ben adını taşır
ilgili maddeler
Banyo ve hamam 3:32a
Londra 11:278b
Parlamento: görsel 14:8
WEXFORD İrlanda Cumhuriyeti'nin güneydoğu ucunda il; doğudan ve batıdan İrlanda Denizi ile çevrilmiştir; sığır besiciliği, tahıl ekimi ve kökbitkiler üretimi başlıca ekonomik uğraştır; başlıca kentler Enniscorthy, New Ross ve il merkezi olan Wexford'dur; nüf. 102.552 (1986)
ilgili madde İrlanda Cumhuriyeti 9:75a
WEYDEN, ROGIER VAN DER Flaman ressam, y. 1399-1464; öncelikle dinsel konulu tabloları, örn. *Aziz Luka Meryem'in Resimini Yapıyor* (y. 1435) ondan sonraki ressamları çok etkilemiştir; bir unutulma döneminden sonra 19. yy ortalarında yaygın olarak yeniden tanındı
WHEATSTONE, SIR CHARLES İngiliz fizikçi ve mucit, 1802-75
ilgili maddeler
İşaretleşme 9:141a
Telekomünikasyon 17:125a
WHEELER, SCHUYLER S. ABD'li mucit, 1860-1923
ilgili madde Vantilatör 18:302b
WHIG VE TORY İngiliz tarihinde, özellikle 18. yy'da karşıt iki siyasal parti; başlangıçta, 17. yy'da aşağılayıcı terimler olarak kullanıldı; Whig'ler liberalizmle özdeşleştiler; Tory'ler ise soydan geçen krallık haklarını desteklediler ve 19. yy'da Muhafazakâr Parti haline geldiler
ilgili madde İngiltere 9:44a
WHISTLER, JAMES MC NEILL ABD asıllı ressam; 1834-1903; yaşamının büyük bölümünü Londra ve Paris'te geçirdi; Londra'nın gece manzaralarından başka, tam boy portreleri ve oymabaskılarıyla da tanınır; Fransız sanatının İngiltere'de tanınmasında büyük rol oynamıştır
WHITE, EDWARD ABD'li astronot, 1920-67; 1965'te Gemini 4 ekibinde yer aldı ve 20 dakika kadar uzayda dolaştı
ilgili madde Astronot: görsel 2:79
WHITE, PATRICK Avustralyalı yazar, d. 1912-90 İngiltere'de doğdu ve eğitimini orada yaptı; simge ve alegorilerin çok bol bulunduğu yapıtları arasında *Çöl* (1957), *Araba ve Sürücüleri* (1961), *Yaşayanlar ve Ölüler* (1941), *Teyzemin Hikâyesi* (1946) ve *Fırtınanın Gözü* (1973) sayılabilir; 1973'te Nobel Edebiyat Ödülü'nü almıştır
ilgili madde Avustralya edebiyatı 2:203b

vd.

WHITEHEAD, ROBERT İngiliz mühendis, 1823-1905
ilgili madde Torpil 17:258b

WHITEMAN, PAUL ABD'li caz topluluğu şefi, 1890-1967; 1920'lerde ve 1930'larda cazın geniş dinleyici kitlesine yayılmasında rol oynadığı için, "Caz Kralı" adıyla anılmıştır
ilgili madde Caz 4:138a

WHITLAM, EDWARD GOUGH Avustralya başbakanı, d. 1916; 1952'de İşçi Partisi'nden parlamentoya girdi; 1967'de parti başkanlığına seçildi; 1972'de başbakanlık görevini üstlendi; 1975'te genel vali tarafından görevden alındı
ilgili madde Avustralya Yerlileri 2:207a

WHITMAN, WALT ABD'li şair, 1819-92
madde başlığı Whitman 19:53a
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:223a

WHITNEY DAĞI California, ABD
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:202b
California 4:103b
Sierra Nevada 15:198b

WHITNEY, ELI ABD'li mucit, 1765-1825; çırçır makinesini geliştirdi
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:211a
Pamuk 13:298b
Siyah Amerikalılar 15:269a

WHITTLE, SIR FRANK İngiliz mucit, d. 1907
madde başlığı Whittle 19:53b, görsel
ilgili madde Jet motoru 9:212b

WHO *bak.* **DÜNYA SAĞLIK ÖRGÜTÜ**

WICKHAM, SIR HENRY İngiliz bilim adamı, 1846-1928; kauçukağacı yetiştirilmesinin öncülüğünü yaptı
ilgili madde Kauçuk 10:100a

WICKLOW DAĞLARI İrlanda Cumhuriyeti; Wicklow ilinde, Leinster Sıradağları'nın bir bölümünü oluşturan dağ sırası; genellikle 610 m'ye kadar yükselen yayvan granit tepelerden oluşur; en yüksek yeri ise mika-şistten oluşan bir doruk olan 926 m yüksekliğindeki Lugnaquilla'dır; dağların arasında pek çok güzel vadi yer alır
ilgili madde Dublin 5:310a

WIENER, NORBERT ABD'li matematikçi, 1894-1964; sibernetik biliminin kurucusudur; matematiğin çeşitli alanlarına çok önemli katkılarda bulunmuştur
ilgili madde Sibernetik 15:190b

WIENE, ROBERT Alman sinema oyuncusu ve yönetmeni, 1861-1938
ilgili maddeler
Dışavurumculuk 5:211b
Sinema 15:230b

WIGHT ADASI Manş Denizi'nde İngiltere'ye bağlı ada ve il; Britanya'dan Solent Boğazıyla ayrılır; y.öl. 381 km^2; turizm en önemli gelir kaynağıdır; tarım, gemi ve uçak yapımı da önem taşır; nüf. 129.800 (1988 tah.)
ilgili madde İngiltere Bölgesi 9:47b

WILBERFORCE, WILLIAM İngiliz siyaset adamı ve hayırsever, 1759-1883; 1787'den başlayarak, İngiltere'nin denizaşırı topraklarında önce köle ticaretinin, daha sonra da köleliğin yasaklanması için yürütülen mücadelede önemli rol oynamıştır

WILBUR, RICHARD ABD'li şair, d. 1921
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:227b

WILDE, OSCAR İrlanda asıllı İngiliz şair ve yazar, 1854-1900
madde başlığı Wilde 19:54a, görsel
ilgili maddeler
Epigram 6:163b
İngiliz edebiyatı 9.25.b 9:25b

WILDER, THORNTON ABD'li yazar, 1897-1975; yenilikçi romanlar ve oyunlar yazdı; *Köprüden Düşenler* (1927) romanıyla 1928 Pulitzer Ödülü'nü aldı; *Hello Dolly!* (1964) adlı müzikal, Wilder'ın *Matchmaker* (1954; Çöpçatan) adlı oyunundan uyarlandı; iki yapıtıyla daha Pulitzer Ödülü almıştır
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:227b
Tiyatro sanatı 17:217a

WILHELM I Almanya imparatoru, 1797-1888; Fransa-Prusya Savaşı'nda (1870-71) başarı kazandı
ilgili maddeler
Almanya 1:169b
Bismarck 3:230a
Fransa-Prusya Savaşı 7:33a
Prusya 14:152b

WILHELM II Almanya imparatoru, 1859-1941; izlediği siyaset I. Dünya Savaşı'na yol açmıştır
ilgili maddeler
Almanya 1:170a
Atatürk 2:119b
Bismarck 3:230b

"WILHELM MEISTER'İN SEYAHAT YILLARI" Goethe'nin özyaşamöyküsü
ilgili madde Goethe 7:181b

WILKINSON, JOHN İngiliz sanayici, 1728-1808
ilgili madde Teknoloji 17:120b

WILKINS, SIR HUBERT İngiliz kâşif, 1888-1958; kutup bölgelerine yapılan keşif gezilerine katılmıştır
ilgili madde Antarktika 1:290b

WILLARD, SIMON ABD'li saat yapımcısı, 1753-1848
ilgili madde Saat 14:323a

WILLEM I *ya da* **Sessiz Willem** Hollanda Cumhuriyeti'nin ilk *stadhouder*'i (vali), 1533-84; bağımsız Hollanda krallığını kurdu
ilgili madde Hollanda 8:199b

WILLEM I Hollanda kralı, 1772-1843
ilgili madde Lüksemburg 11:298a

WILLIAM I *ya da* **Fatih William** İngiltere kralı, y. 1028-87
ana madde William 19:55a
ilgili maddeler
Anglosaksonlar 1:275b
Edward 6:47b
Fransa 7:28a
Kuyrukluyıldız 11:148b
Londra 11:280a
Vikingler 19:15a
Yüz Yıl Savaşları 19:255a

WILLIAM II *ya da* **Kızıl William** İngiltere kralı, y. 1056-1100
ana madde William 19:56a

WILLIAM III İngiltere kralı, 1650-1702
ana madde William 19:56b, görsel
ilgili maddeler
İngiltere 9:42b vd.
İrlanda Cumhuriyeti 9:77a

WILLIAM IV İngiltere kralı, 1765-1837
ana madde William 19:57a, görsel

WILLIAMS, TENNESSEE ABD'li yazar, 1911-83
madde başlığı Williams 19:57a
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:228a
Tiyatro sanatı 17:217a

WILSON, EDWARD İngiliz doğa bilimci ve kâşif, 1872-1912
ilgili madde Scott 15:97b

WILSON GÖZLEMEVİ California, ABD
ilgili madde Gözlemevi 7:216b

WILSON, HAROLD İngiltere başbakanı, d. 1916; 1945'te İşçi Partisi'nden Avam Kamarası'na girdi; 1963'de partinin başkanlığına seçildi; İşçi Partisi hükümetlerinde dört kez (1964-66, 1966-70,1974, 1974-76) başbakanlık yapmıştır

WILSON, RICHARD İngiliz ressam, 1714-82
ilgili madde Resim sanatı 14:229b

WILSON, WOODROW ABD başkanı, 1856-1924
madde başlığı Wilson 19:57b, görsel
ilgili madde Birinci Dünya Savaşı 3:210a

WIMBLEDON TENİS ŞAMPİYONASI Londra'da, Wimbledon'da her yıl düzenlenen tenis şampiyonası; tek erkekler tek kadınlar, çift erkekler, çift kadınlar ve karışık çiftler turnuvaları bütün dünyadan gelen teniscilere açıktır
ilgili madde Tenis 17:146a vd.

WINCHESTER İngiltere'de Hampshire'da tarihi kasaba; Itchen Irmağı vadisinde yer alır, Sakson eğitim merkezi (7. yy) ve daha sonra Normanların başkentiydi; büyük bir Norman katedrali bulunur; ünlü Winchester College 1382'de kuruldu; geniş bir kırsal kesime hizmet veren yönetim ve tarım merkezidir; nüf. 30.642 (1981 geç.)
ilgili madde Arkeoloji 2:24b

WINDHOEK Namibia'nın başkenti; buraya ilk kez Hotantolar (Koikoi) ve Hererolar yerleşti; 1915'te Güney Afrika bu topraklar üzerinde hak iddia etti; ticaret merkezi olan kentte sanayi etkinlikleri arasında koyun, sığır ve Karakul koyunu postu işleme de yer alır; nüf. 114.500 (1988)

WINDSOR HANEDANI İngiliz krallık ailesi; Kraliçe Victoria'nın ölümünün (1901) ardından Hanover hanedanının yerini almıştır
ilgili madde George 7:130b

WINDSOR ŞATOSU İngiltere'de, Berkshire ilinin Windsor-Maidenhead ilçesinde kraliyet malikânesi; geçmişi 9. yy'a uzanır; 5 hektarlık bir alanı kaplar; yapma bir tepe üstündeki iki avluyla bunların arasındaki taştan Yuvarlak Kule'den oluşur
ilgili madde Şato 16:247a

"WINDSOR'UN ŞEN KADINLARI" Shakespeare'in tiyatro oyunu
ilgili madde Shakespeare 15:164b

WINNIPEG Kanada; Manitoba eyaletinin merkezi kent; Winnipeg Gölü kıyısındadır; 1881'den beri yörenin tahıl depolama, dağıtım ve pazarlama merkezidir; ülkenin en büyük sanayi, haberleşme, ticaret, finans ve sigortacılık merkezlerinden biridir; nüf. 625.304 (1986)

WINNIPEG GÖLÜ Kanada'da Manitoba eyaletinde göl; bir buzul gölünün kalıntısıdır ve birçok ırmakla beslenir; 24.390 km^2'lik bir alanı kaplar; 1730'larda Jean-Baptiste Verendrye tarafından keşfedildi; derin olması nedeniyle ulaşım ve balıkçılık bakımından önem taşır; önemli bir tatil bölgesidir

ilgili maddeler
Göl 7:201b
Kanada 9:308a
WISCONSIN ABD'de, Ortabatı bölgesinin kuzeyinde eyalet; y.öl. 145.438 km², başkenti Madison; 1838'de, 30. eyalet olarak Birlik'e katıldı; ABD'nin önde gelen sanayi eyaletlerinden biridir; başta mandıracılık olmak üzere tarım da önem taşır; ülkenin başlıca peynir ve süt üreticisidir; Milwaukee ve Madison önemli kentleridir; nüf. 4.906.745 (1990)
ilgili madde Amerika Birleşik Devletleri 1:201a
WITTENBERG Almanya'da Elbe Irmağı kıyısında kent; adı kayıtlarda ilk kez 1180'de geçer; Reform Hareketi burada, Martin Luther'ın 95 tezini kilise kapılarına asmasıyla 1517'de başladı; ırmak limanı, demiryollarının birleşme noktası ve büyük bir kimya fabrikasının bulunduğu bir sanayi kentidir; nüf. 54.043 (1983 tah.)
WITWATERSRAND *ya da* **Rand** Güney Afrika'da kayalık sırt; Transvaal'da yer alır; y. 100 km uzunluğunda, 37 km genişliğinde bir alanı kaplar; 1886'da zengin altın yatakları keşfedildi; Johannesburg sırttın orta kesimlerinde yer alır; nüf. 3.491.577 (1980 geç.)
ilgili maddeler
Güney Afrika 7:281a
Johannesburg 9:219a
WLADYSLAW II JAGIELLO Litvanya grandükü ve Polonya kralı, y. 1351-1434
ilgili madde Litvanya 11:266b
WOLFE, THOMAS ABD'li yazar, 1900-38
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:226a
WOLF, HUGO Avusturyalı besteci, 1860-1903; duygu yüklü *Lied*'ler (şarkılar) yazdı; Wagner, Brahms ve Mahler'in teşvikiyle, Alman ve öbür ülkelerin edebiyatından seçtiği y. 300 şiiri besteledi
ilgili madde Şarkı 16:243a
WOLLOMOMBI ÇAĞLAYANI Avustralya
ilgili madde Çağlayan: tablo 4:224
WOLLSTONECRAFT, MARY İngiliz kadın hakları savunucusu, 1759-97
ilgili madde Kadın hakları 9:246b
WOLVERHAMPTON İngiltere'de West Midlands'ta ilçe; Staffordshire ve Shropshire tarım bölgelerinin yakınlarında yer alan Black Country sanayi bölgesinin kuzeybatı kesimindedir; kömür yatakları nedeniyle gelişmiştir ve bugün ona bağlı birçok sanayi etkinliği yer almaktadır; kent merkezinde büyük alışveriş bölgeleri vardır ve kentte birçok göçmen yaşar; nüf. 265.631 (1981)
WOOD METALİ kalay, kurşun, bizmut ve kadmiyum alaşımı; erime sıcaklığı düşüktür; otomatik yangın söndürme fıskiyelerinde ve buhar kazanı tapalarında kullanılır
ilgili maddeler
Alaşım 1:137b
Bizmut 3:256b
Kalay 9:274a
WOODSTOCK MÜZİK VE SANAT FESTİVALİ 1969
ilgili maddeler
Konser 10:319b
Pop müzik 14:122b
WOOLF, VIRGINIA İngiliz yazar, 1882-1941
madde başlığı Woolf 19:58b, görsel
ilgili maddeler
İngiliz edebiyatı: görsel 9:25
Kadın hakları 9:247a
WOOLLEY, SIR LEONARD İngiliz arkeolog, 1880-1960
ilgili madde Arkeoloji 2:19b
WORCESTER İngiltere'de Hereford ve Worcester ilinde ilçe merkezi kent; İS 680'de kurulan ilk yerleşmenin bulunduğu yerde 1218'de ibadet açılmış Norman katedralinin yanı sıra çok sayıda eski kilise ve yapılar bulunur; Oliver Cromwell, II. Charles'ı 1651'de Worcester Savaşı'nda yenilgiye uğrattı; porselen sanayisi 1750'de kuruldu; yöre topraklarında sel ve taşkınlar sık görülür; nüf. 76.000 (1983 tah.)
WORDSWORTH, WILLIAM İngiliz şair, 1770-1850; Coleridge'le birlikte, İngiltere'de Romantik akımın başlamasında önemli rol oynadı; 1843-50 arasında İngiltere'nin başşairiydi; tutkulu ama saf ve yalın bir şiir dili geliştirmiştir
ilgili maddeler
İngiliz edebiyatı 9:24a
Sone 15:324b
Şiir sanatı: görsel 16:272
"WORLD" gazete
ilgili madde Pulitzer 14:159a
WORMS Almanya'da, Rheinland-Pfalz eyaletinde Ren Irmağı'nın kıyısında liman; Luther 1521'de Worms Dieti'nin önüne çıkmıştı; Otuz Yıl Savaşları'nda çok zarara uğramasına karşın kentte birçok güzel yapı bulunur; şarap ticaretinin merkezi olan kentin imalat sanayisi çeşitlenmiştir; nüf. 73.243 (1983 tah.)
WORMS DİETİ Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu Dieti'nin 1521'de Almanya'da Worms'da yaptığı ve Martin Luther'in, İmparator V. Karl'ın (Şarlken) önünde öğretilerini savunduğu özel oturum
WOUNDED KNEE ABD; 29 Aralık 1890'da Güney Dakota'daki Pine Ridge Yerleştirme Kampı'nda Dakota yerlilerine karşı girişilen toplu kırıma sahne olan yer; bazı karışıklıklardan sonra patlayan bir silah çatışmaları başlattı ve 144 erkek, kadın ve çocuk Yerli öldürüldü; Yerliler'le ABD ordusu arasındaki son çatışmadır
ilgili madde Amerika Yerlileri 1:233b
"WOYZECK" Büchner'in tiyatro oyunu
ilgili madde Tiyatro sanatı 17:215a
WÖHLER, FRIEDRICH Alman kimyacı, 1800-82; 1828'de ilk olarak inorganik bir maddeden organik bir madde olan üreyi bireşimlemeyi başardı
ilgili madde Kimya 10:22a
WRANGELL DAĞLARI Alaska, ABD
ilgili madde Alaska: görsel 1:133
WREN, SIR CHRISTOPHER İngiliz mimar, tasarımcı ve astronom, 1632-1723; birçok önemli sivil yapıdan başka, Büyük Londra Yangını'ndan (1666) sonra kentte 53 kilisenin tasarımını yaptı; bunların en önemlisi, yapımını 35 yılda tamamladığı Saint Paul Katedrali'dir; ayrıca 1669-1723 arasında kralın başmimarlığı görevini yürütmüştür
ilgili maddeler
Greenwich 7:228a
Londra 11:278b
Mimarlık 12:229b
Tiyatro 17:210a
WRIGHT, FRANK LLOYD ABD'li mimar, 1867-1959
madde başlığı Wright 19:59b
ilgili maddeler
İç mimarlık 8:282a
Mobilya 12:253a
WRIGHT, JUDITH Avustralyalı şair, d. 1915; ayrıca çocuk kitapları ve biyografiler de yazmıştır
WRIGHT, ORVILLE ABD'li havacı, 1871-1949; ağabeyi Wilbur'la birlikte havacılık tarihinin ilk motorlu ve denetimli uçuşunu gerçekleştirdi ve tam denetimli ilk uçağı yaptı
ilgili maddeler
Havacılık tarihi 8:60a
Teknoloji 17:123b
WRIGHT, RICHARD ABD'li Siyah roman ve öykü yazarı, 1908-60; II. Dünya Savaşı sonrasında edebiyatta ırkçılıkla mücadele eden Siyah yazarlara öncülük etti; *Vatan Evladı* (1940) gibi yapıtlarında, beyaz yazarların Siyahlar'a yaklaşımına şiddetle karşı çıktı
ilgili madde Siyah Amerikalılar 15:277a
WRIGHT, WILBUR ABD'li havacı, 1867-1912
ilgili maddeler
Havacılık tarihi 8:60a
Teknoloji 17:123b
WROCŁAW eskiden **Breslau** Polonya'nın güneybatısında, Oder ve öbür dört ırmağın birleştiği noktada yer alan kent ve yönetim merkezi; İS 10. yy'da önemli ticaret yollarının kavşak noktasında kuruldu; 1741-1945 arasında Almanya'nın yönetimine girdi ve Breslau adını aldı; II. Dünya Savaşı'nda büyük ölçüde yıkıldı, sonra yeniden yapıldı; un değirmenciliği de içinde olmak üzere birçok sanayi kuruluşu bulunur; nüf. 640.200 (1988 tah.)
ilgili madde Polonya 14:111b
WU CHENGEN Çinli yazar, y. 1500-y. 1582
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:238a
WUHAN Çin'de Hubei yönetim bölgesinin merkezi kent; orta Çin'in en büyük kentidir; Hankou, Hanyang ve Wuchang kentlerinden oluşan bir bitişik kentler kümesidir; Hankou orta Çin'in başta gelen bir sanayi kenti ve ticaret merkezidir; Wuhan Üniversitesi buradadır; nüf. 3.640.000 (1985)
ilgili madde Çin Halk Cumhuriyeti 4:313a, 316a
WUXİ Çin'de Jiangsu eyaletinin güneyinde, Büyük Kanal'ın üzerinde önemli bir kavşak noktasında yer alan kent; kanal şebekesinin başlıca merkezidir; Şanghay'a bağlı olan kent, pamuklu dokumacılık en büyük sanayi olmakla birlikte, Çin'in en büyük ipek ipliği üretim merkezidir; nüf. 696.300 (1985 tah.)
WÜRM BUZUL KATI Avrupa'da Alpler bölgesinde, Pleyistosen Bölüm'de oluşan kayaç katmanı ve katmanın çökeldiği zaman dilimi
ilgili madde Tarihöncesi aletler 17:46b
WÜRTTEMBERG Almanya'da tarihi bölge; başlangıçta Schwaben'e bağlıydı; 1534'te Luthercilik'i benimsedi; Otuz Yıl Savaşları sırasında büyük yıkıma uğradı; Napolyon burasını krallık yaptı; 1871'de Alman İmparatorluğu'na katıldı; II. Dünya Sa-

vaşı'ndan sonra ABD ve Fransız işgal bölgelerine ayrıldı; 1952'de Baden-Württemberg eyaieti olarak birleştirildi; liberal hareketlerin merkezi olarak tanınır

WYAT, SIR THOMAS İngiliz şair, 1503-42; İngiliz edebiyatında sonenin öncüsüdür
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:21a

WYCLIFFE, JOHN İngiliz ilahiyatçı ve düşünür, y. 1330-84
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:20b

WYOMING ABD'nin batısındaki dağlık bölgede yer alan eyalet; y.öl. 253.324 km², başkenti Cheyenne; 1890'da eyalet statüsü kazandı; koyun besiciliğinde önde gelen eyaletler arasındadır; madencilik önemlidir; imalat sanayisi ise petrol arıtımı, kimyasal madde, gübre ve cam üretimiyle sınırlıdır; turizm de önemli bir gelir kaynağıdır; nüf. 455.975 (1990)
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:201a
Gayzer 7:82b

X

X-1 uçak
ilgili madde Havacılık tarihi 8:66a

X-15
ilgili madde Havacılık tarihi 8:66a, görsel

XAVIER, FRANCIS İspanyol, Katolik misyoner ve aziz, 1506-52; Cizvitler'in ilk yedi üyesinden biridir; Hıristiyanlık'ı Hindistan'da, Malay Takımadaları'nda ve Japonya'da yaygınlaştırmıştır

X IŞINI *ya da* **Röntgen ışını**
madde başlığı X ışınları 19:60b, görsel
ilgili maddeler
Anatomi 1:263b
Atom 2:155b
Baryum 3:49b
Cerrahi 4:164a
Evren 6:237b
Flüorışıma 6:318b
Işınım 8:256b, 258a
Meslek hastalıkları 12:165a, 165b
Röntgen 14:291a vd.
Uydu 18:231a

X IŞINI ASTRONOMİSİ
ilgili madde X ışınları 19:63b

X IŞINI KIRINIMI
ilgili maddeler
Watson ve Crick 19:48b
X ışınları 19:63b

X IŞINI KRİSTALOGRAFİSİ
ilgili madde X ışınları 1:63b

XI'AN *ya da* **Sian** okunuşu *Şian,* Çin'de Shaanxi yönetim bölgesinin merkezi kent; birkaç hanedanın başkentidir; pazar ve ticaret merkezi olarak tarihte önemli yeri vardır; Xi'an Olayı Aralık 1936'da burada yer almıştı; bu olay Japonlara karşı birleşik Milliyetçi ve Komünist direnişinin başlangıcını oluşturdu; nüf. 2.650.000 (1989 tah.)
ilgili madde Arkeoloji: mezar heykelleri: görsel 2:24

XI JIANG *bak.* **SİKYANG IRMAĞI**

XINJIANG *ya da* **Sinkiang** *ya da* **Doğu Türkistan,** okunuşu *Şincyanğ.* tam adı **Xinjiang Uygur Özerk Bölgesi** Çin'in kuzeybatı ucunda özerk bölge; y.öl. 1.646.700 km², yönetim merkezi Urumçi; yüksek dağlarla çevrilidir; bölgedeki 13 etnik gruptan en önemlileri Çinliler ve Uygurlar'dır; ülkenin önemli meyve üretim bölgelerindendir; demir-çelik, çimento ve tarımsal makine fabrikaları bulunur; nüf. 15.155.778 (1990)
ilgili madde Çin Halk Cumhuriyeti 4:310a

X KROMOZOMU
ilgili madde Cinsellik ve eşey 4:194b vd.

XR-4 helikopter
ilgili madde Helikopter 8:120a

XUZHOU Çin; Jiangsu yönetim bölgesinin kuzeybatısındaki Xuzhou ilinin yönetim merkezi kent; bölgesel bir ticaret merkezi ve bir madencilik bölgesinin başlıca kentidir; stratejik açıdan her zaman önem taşıyan kent Devrim sırasında Komünist güçlerle Milliyetçi güçler arasındaki kesin çarpışmanın yapıldığı yerdi; nüf. 753.000 (1988 tah.)

Y

"YABAN" Karaosmanoğlu'nun romanı
ilgili madde Karaosmanoğlu 10:45b, 46a

YABANARISI
madde başlığı Yabanarısı 19:64a, görsel
ilgili maddeler
Arı 1:326a
Böcek 3:333b, görsel
Koruyucu renklenme 11:23a
•Ağaçarısı; Mazıarısı

YABANCI bir ülkede yaşayan ve o ülkenin vatandaşı olmayan yabancı doğumlu kişilerin hukuki statüsü; modern çağlarda bu tür kişilerin hakları ve yükümlülükleri uluslarası sözleşmelerle belirlendi; çoğunlukla çalışma ve mülkiyet hakkı sınırlanmıştır
ilgili madde Yurttaşlık hakları 19:212b vd.

"YABANCI" Camus'nün romanı
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:44b
Varoluşçuluk 18:306b

YABANCI LEJYONU Fransa; önceleri yabancı gönüllülerden oluşan, günümüzde ise çok sayıda Fransız'ın bulunduğu paralı askeri birlik; 1831'de kurulmuştur

"YABAN ÇİLEKLERİ" Bergman'ın filmi
ilgili madde Bergman 3:138a

YABAN DOMUZU
ana madde Domuz 5:295b vd., görsel
ilgili maddeler
Dişler 5:245a
Et 6:214a

YABAN EŞEĞİ
ilgili maddeler
Eşek 6:211b
Taşımacılık 17:70b

YABAN GÜLÜ *ya da* **Yabani gül**
ilgili madde Gül 7:252b vd., görsel

YABANİ ADATAVŞANI
ana madde Adatavşanı 1:29b

"YABANİ GELİNCİKLER" Monet'nin tablosu
ilgili madde Monet 12:266a

YABANİ GÜL *bak.* **YABAN GÜLÜ**

YABANİ HAVUÇ
ilgili madde Havuç 8:88a

YABANİHİNDİBA Avrupa'da ve Anadolu'da yetişen, kazık köklü, çokyıllık bitki; salata olarak yenen yaprakları ve mavi çiçekleri vardır; kökleri hayvan yemi olarak kullanılır
ilgili madde Belçika: görsel 3:121

YABANKEDİSİ kedigiller familyasından küçük yapılı etçil memeli; Avrupa'daki ve Asya'nın batısındaki ormanlık alanlarda yaşar; kediye göre daha uzun bacakları, daha iri ve basık bir kafası vardır; kalın kuyruğunun ucu kıvrıktır; kuşlar ve küçük memelilerle beslenir

YABANMERSİNİ fundagiller familyasından alçak çalı; anayurdu Asya ve Avrupa'dır; 45 cm'ye kadar boylanabilir; dişli, oval yaprakları, küçük kırmızımsı çiçekleri ve bezelye büyüklüğünde koyu mavi meyveleri vardır; kuşlar için önemli bir besin kaynağıdır; pasta ve reçel yapımında, ayrıca ilaç olarak kullanılır
ilgili madde Boya ve cila 3:319b

YABAN ÖKÜZÜ mandayla akraba, geviş getiren hayvan
ilgili madde Et 6:213b

"YABAN ÖRDEĞİ" Ibsen'in tiyatro oyunu
ilgili madde Ibsen 8:268a

YABGU eski Türk devletlerinde hükümdar anlamında kullanılan unvan
ilgili maddeler
Büyük Selçuklu Devleti 4:93b
Oğuzlar 13:132b

YACETECUHTLI Aztek tanrısı
ilgili madde Aztekler 2:245b

YAÇOVARMAN I Khmer İmparatorluğu'nun kralı, hk. d. 889-900
ilgili madde Angkor 1:272a

YAFA İsrail
•Tel Aviv-Yafa

YAĞ
madde başlığı Yağ 19:65b, görsel
ilgili maddeler
Aşçılık 2:92a
Beslenme 3:150b
Biyokimya 3:241a vd.
Karbonhidratlar 10:59b
Sabun ve sabun yapımı 14:326b vd.
Tereyağı 17:153b

YAĞ ASİDİ bitki, hayvan ve mikroorganizma hücrelerinin önemli bir bölümünü oluşturan organik bileşiklerin ortak adı; karbon, hidrojen ve karboksilden oluşur; en yaygın bulunanı, insan vücudundaki yağların % 46'sını oluşturan oleik asittir; zeytin, ayçiçeği ve yerfıstığı gibi çeşitli bitkilerin yağında da bulunur
ilgili maddeler
Sabun ve sabun yapımı 14:328a
Yağ 19:66b

YAĞ BEZİ
ilgili maddeler
Deri 5:190a, görsel
Ergenlik sivilcesi 6:170a

YAĞBÖCEĞİ
ilgili madde Kınkanatlılar 10:209b

YAĞ GÜLÜ *bak.* **ISPARTA GÜLÜ**

YAĞIŞ katı ya da sıvı parçacıkların bulutlardan yeryüzüne, yağmur, kar ya da dolu biçiminde düşmesi; tozdan ya da kimyasal maddelerden oluşan bir çekirdek çevre-

1971'de meclisi süresiz kapattı; Doğu Pakistan'da özerklik yanlılarının başlattığı genel grevi izleyen iç savaş Bangladeş'in bağımsızlığını kazanmasıyla sonuçlanınca görevinden istifa etmek zorunda kaldı
ilgili madde Pakistan 13:292a, 292b

YAHYALI Kayseri'nin ilçesi; topraklarını Tahtalı Dağları ve Aladağlar kuşatır; Develi Ovası'nın güney bölümü ilçe sınırları içindedir; meyvecilik yaygındır; çinko, kurşun ve demir yatakları işletilir; nüf. (1990): ilçe 44.047, kasaba 20.401

YAHYA (ŞEYHÜLİSLAM) *bak.* **ŞEYHÜLİSLAM YAHYA**

YAHYA (TAŞLICALI) *bak.* **TAŞLICALI YAHYA**

YAK *ya da* **Tibet sığırı**
madde başlığı Yak 19:76a, görsel
ilgili maddeler
Himalaya Dağları 8:162a
Tarım ve hayvancılık 17:33b

YAKAKENT Samsun'un ilçesi; daha önce Alaçam ilçesine bağlı bir köydü; 1990'da ilçe olarak örgütlendi; nüf. (1990): ilçe 10.620, kasaba 3.914

YAKALI KELER Avustralya'ya özgü, iki bacağı üstünde koşan keler
ilgili maddeler
Hayvan davranışı: görsel 8:106
Keler 10:152a

YAKAMOZ denizlerde görülen ve bakteriler, bitkisel planktonlar gibi bazı canlıların kimyasal tepkimeler sonucunda ürettikleri ışıltı; ateşböceklerindeki gibi biyolojik ışıldama denen bir süreç sonucunda üretilir
ilgili maddeler
Biyolojik ışıldama 3:246b
Fosforışıma 6:331b

YAKAR TOP çocuk oyunu
ilgili madde Çocuk oyunları 5:37a

YAKIBÖCEĞİ *ya da* **Kantaris** kantaridin adlı tahriş edici bir madde salgılayan, çoğu parlak renklerle bezeli, y. 2.000 böcek türünün ortak adı; kantaridin siğillerin tedavisinde kullanılır
ilgili madde Kınkanatlılar 10:209b

YAKICI ZEHİR
ilgili madde Zehir ve zehirlenme 19:245a

YAKINDOĞU Akdeniz'in doğu kıyıları çevresindeki topraklar; Afrika'nın kuzeydoğusuyla Asya'nın güneybatısını kapsar; II. Dünya Savaşı'ndan sonra daha çok Ortadoğu adıyla anılmaya başlamıştır
ilgili madde Efsane ve mitler 6:57b
•Ortadoğu

YAKINSAK MERCEK *ya da* **Dışbükey mercek**
ilgili maddeler
Mercek 12:154b, 155b, görsel
Tayf 17:90b

YAKINSAMA optik
ilgili madde Göz 7:211a vd., görsel

YAKIN ZAMAN *ya da* **Senozoyik Zaman** Dünya'nın jeolojik tarihindeki son zaman dilimi; 65 milyon yıl öncesinden günümüze kadar uzanır; memeliler ve kapalıtohumlular çağı olarak kabul edilir; insan bu dönemde evrimleşti
ilgili maddeler
Jeoloji 9:208b
Tarihöncesi yaşam 17:52a vd.
•Dördüncü Dönem; Üçüncü Dönem

YAKIOTU küpeçiçeğiyle akraba biryıllık bitki; 1,2 m'ye kadar boylanır; uzun başakları, pembemsi mor çiçekleri ve mızrak biçimli yaprakları vardır; ucunda tüy demeti bulunan tohumlarıyla ayırt edilir; özellikle kuzey bölgelerde, yangın vb. nedenlerle çıplak kalmış alanlarda yetişir

YAKIT
madde başlığı Yakıt 19:76b, görsel
ilgili madde İçten yanmalı motor 8:284b vd.
•Fosil yakıt; Gaz yakıt; Katı yakıt; Organik yakıt Sıvı yakıt

YAKIT ÇUBUĞU
ilgili madde Nükleer enerji 13:122a

YAKIT PİLİ Francis Bacon tarafından geliştirilen elektrik enerjisi kaynağı
ilgili maddeler
Pil 14:73a
Yakıt 19:78a

YAKIT PÜSKÜRTME SİSTEMİ içten yanmalı motorlarda, yakıtın silindirlere bir pompa yardımıyla gönderilmesi; gaz türbini ve sıvı yakıtlı roket motorları gibi sürekli yanmalı motorlarda zorunludur; içten yanmalı motorlarda verimi artırır
ilgili maddeler
İçten yanmalı motor 8:285b
Karbüratör 10:60a
Motorlu taşıtlar 12:283b

YAKUB, HZ. *ya da* **İsrail** İbrani peygamber; Tevrat'a göre İsrail halkının atası; öyküleri Tekvin'de yer alır; Hz. İshak ile Rebeka'nın oğlu; kendisinden önce doğan Esav'ın ikiz kardeşi; annesiyle birlikte kör babasını aldatarak ağabeyinin doğuştan gelen öncelik hakkını elinden aldı; Esav'ın gazabına uğrayınca Harran'a sığındı; o sırada Tanrı'dan vahiy aldı; yeğenleri Lea ve Rahal ile evliliğinden 13 çocuğu oldu; bunlardan 10'u İsrailoğulları'nı oluşturan kabileleri kurdular
ilgili maddeler
Kutsal Kitap 11:131a
Yahudiler ve Musevilik 19:72b

YAKUB BEY Germiyanoğulları Beyliği'nin kurucusu, ö. y. 1327
ilgili madde Anadolu Beylikleri 1:246b

YAKUP (Büyük) Hz. İsa'nın havarisi, ö. İS y. 44
ana madde Havariler 8:85a

YAKUP (Küçük) Hz. İsa'nın havarisi, ö. İS 1. yy
ana madde Havariler 8:85b

YAKUT
madde başlığı Yakut 19:78a
ilgili madde Uğur Taşı: görsel 18:177

YAKUT GERDANLI KOLİBRİ
ilgili madde Kolibri 10:302b, görsel

YAKUT-I MUSTASIMİ Arap hattat, ö. 1298
ilgili madde Hat sanatı 8:55b vd.

YAKUTİYE MEDRESESİ Erzurum
ilgili maddeler
Erzurum: görsel 6:182
İlhanlılar 8:329b

YAKUTLAR halk; Sibirya'nın kuzeydoğusunda yaşarlar ve Şamanist inançlarını korurlar; dilleri Türkçe'nin en uzak kolu olan Yakutça'dır; nüfusları 400 bin dolayındadır; büyük bölümü Yakut Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti sınırları içinde yaşar

YAKUTSK SSCB; Rus SFSC'nin kuzeydoğu ucunda, Yakut Özerk SSC'nin başkenti; Lena Irmağı'nın kıyısındadır; temelde bir yönetim merkezi ve ırmak limanıdır; nüf. 187.000 (1989)
ilgili madde Lena Irmağı 11:228b

YALANCI AKASYA
ana madde Akasya 1:105a, görsel

YALANCIAYAK
ilgili maddeler
Amip 1:237a
Tekhücreli hayvanlar 17:110a

YALANCI MEYVE
ilgili madde Meyve 12:184b vd., görsel
•Alıç; Armut; Çilek; Dut; Elma

YALANCI SAGUPALMİYESİ bazı sikas türlerine verilen ad
ilgili maddeler
Bitki: görsel 3:234
Sikas 15:210a

YALANCISERVİ
ilgili madde Servi 15:141b, görsel

YALAN MAKİNESİ *ya da* **Poligraf** kişinin yalan söyleyip söylemediğini saptayan alet; sorgulanan kişinin soruları yanıtlarken kan basıncı, nabız ve solunum sayılarını ölçer; yargıda kanıt olarak geçerliliği oldukça tartışmalıdır

YALÇIN, HÜSEYİN CAHİT Türk yazar, eğitimci ve politikacı, 1874-1957
madde başlığı Yalçın 19:78b, görsel
ilgili madde Servet-i Fünun 15:139b, görsel

YALÇIN, HÜSEYİN SUAT Türk şair ve yazar, 1867-1942; Hüseyin Cahit Yalçın'ın ağabeyi; Servet-i Fünun edebiyatının önde gelen adlarındandı; sonra Milli Edebiyat akımına bağlandı; oyun yazarı olarak da tanındı; şiirleri *Lâne-i Melâl* (1910) ve *Hüseyin Suat Yalçın ve Şiirleri* (1943) adlı kitaplarda toplanmıştır
ilgili madde Servet-i Fünun 15:140a, görsel

YALE, LINUS ABD'li mucit, 1821-68; 1848'de Yale kilidini geliştirdi
ilgili madde Kilit ve anahtar 10:259b

YALE KİLİDİ
ilgili madde Kilit ve anahtar 10:259a, görsel

YALE ÜNİVERSİTESİ Connecticut, ABD; New Haven'da öğretim veren özel bir üniversitedir; ABD'nin üçüncü eski yükseköğrenim kurumudur; 1701'de Killingworth'ta bir grup din adamı tarafından kuruldu; 1717'de New Haven'a taşındı; adını, büyük bağışlarda bulunan Elihu Yale'den alır; öğretim programında güzel sanatlar, insan bilimleri, temel bilimler, hukuk, tıp vb. yer alır
ilgili madde Üniversite ve yüksekokullar 18:267b

YALI deniz kıyısında yapılmış konak; en güzel örnekleri İstanbul Boğazı'nın iki yanında bulunur
ilgili madde İstanbul: görsel 9:120

YALIÇAPKINI
madde başlığı Yalıçapkını 19:80a, görsel

YALIHÜYÜK Konya'nın ilçesi; daha önce Bozkır ilçesine bağlı bir köydü; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 4.248, kasaba 3.948

YALITIM
ilgili maddeler
Elektrik enerjisi 6:110a
Isıtma ve klima 8:241b
İletkenlik 8:327a

doku onarımı gibi biyolojik işlevlerin giderek aksamasına yol açan fizyolojik değişiklikler zinciri; yaşlanmayla birlikte eklemler sertleşir, kas dokusunun yağ dokusuna oranı azalır, enerji üretimi, fizyolojik tepkiler ve zihinsel süreçler yavaşlar
ilgili madde Yaşlılık 19:116a
"YAŞLI KADINLAR VE DENİZ" Ritsos'un şiir kitabı
ilgili madde Ritsos 14:244b
YAŞLILIK
madde başlığı Yaşlılık 19:115a, görsel
ilgili maddeler
Bellek 3:130a
Felç 6:267a
Nüfus 13:113b
YAŞLILIK SİGORTASI
ilgili madde Sigorta 15:202b
•Emeklilik maaşı
YAŞ PİL
ilgili madde Pil 14:72b, görsel
YATAĞAN Muğla'nın ilçesi; topraklarını Çine Çayı ve Akçay'ın kolları sular; ekonomisi tarıma dayalıdır; alüminyum, linyit ve zımparataşı yatakları işletilir; kilim ve halı dokumacılığı da önemli geçim kaynaklarındandır; nüf. (1990): ilçe 42.376, kasaba 11.890
YATAĞAN TERMİK SANTRALI Muğla; üç birimden oluşan santralın ilk birimi 1982'de açıldı; yıllık elektrik enerjisi üretim kapasitesi 3.780 milyon kW/saattir
ilgili madde Muğla 12:301a
YATAK madencilik
ilgili madde Madencilik 11:314a
YATAK mekanik; bir makinede, hareketli ya da dönen parçalara destek olan bölüm; genellikle makinenin şaftlarına ya da millerine destek olan yatağın hareketli yüzeyleri arasında, sürtünmeyi azaltmak için yağlanan makaralı ya da bilyeli rulmanlar bulunur
ilgili maddeler
Kalay 9:274a
Sürtünme 16:208a
•Bilyeli rulman
YATAK mobilya
ilgili madde Mobilya 12:247b, görsel
YATAKLI VAGON
ilgili madde Demiryolu ve tren 5:141b
YATAK TAHTAKURUSU
ana madde Tahtakurusu 16:296b vd., görsel
YATAY KALKIŞ VE İNİŞLİ UÇAK *ya da* **HOTOL uçak**
ilgili madde Uzay uçuşları: görsel 18:260
"YATIK EMİNE" Kavur'un filmi
ilgili madde Türk sineması 18:138b
YATIR evliya ve ermiş mezarlarına ya da türbelerine halk arasında verilen ad; olağanüstülüklerini öldükten sonra da sürdürdüklerine inanılan bu kişilerin mezarları bir dilek ve adak yeri durumundadır; buralara genellikle mum dikilir; bazıları için de şeker, tuz, helva gibi şeyler bırakılır
YATIRIM
madde başlığı Yatırım 19:116b
YATIRIM BANKASI ekonomi; anonim şirketlerin ve kamu iktisadi teşebbüslerinin yeni menkul değerler çıkarmasını desteklemek ve bunlara uzun süreli finansman sağlamak amacıyla oluşturulan mali kurum
ilgili madde Bankalar ve bankacılık 3:27a
YATIŞTIRICI sinir sisteminin etkinliğini yavaşlatan ilaçlardır; ağrıları dindirmek, uyku vermek ve sinir gerginliğini azaltmak amacıyla kullanılırlar
ilgili maddeler
İlaç bağımlılığı 8:319b
Ruh hastalıkları 14:296a
Sara 15:58a
YAT LİMANI *ya da* **Marina**
ilgili maddeler
Finlandiya: görsel 6:305
Turizm: görsel 17:333
YAUNDE Kamerun'un başkenti; aynı zamanda ikinci büyük kentidir; tarım ürünlerini işleyen küçük sanayi tesisleri bulunur; nüf. 712.089 (1987)
ilgili madde Kamerun 9:292b
YAVAŞLATICI
ilgili maddeler
Grafit 7:225b
Nükleer enerji 13:120b, 121a, 121b
YAVİ, ERKAL Türk grafiker, d. 1942; özellikle kitap kapağı çalışmalarıyla tanınır; yurtiçinde ve yurtdışında çeşitli sergilere katıldı, ödüller kazandı; grafiğin bütün alanlarında ürün verdi; Yunanistan'da Ellinikes-Ekdoseis Yayınevi'nin yayımladığı Türk yazarlarının kitap kapaklarını resimledi
YAVUZ, HİLMİ Türk şair ve yazar, d.1936; çağdaş şiirden ve kültür tarihinden yararlanarak kurduğu imge ve dil örgüsüyle Türk şiirinde kendine özgü bir yer edinmiştir; *Doğu Şiirleri* (1977), *Zaman Şiirleri* (1987), *Denemeler, Karşı Denemeler* (1988) ve *Taormina* (1990) yapıtlarından bazılarıdır
"YAVUZ" Osmanlı kruvazörü, 1911'de Almanya'da yapıldı; asıl adı Goeben'di; Ağustos 1914'te İngilizlerden kaçarak Çanakkale Boğazı'na sığındı; Osmanlı bayrağı çekildi ve adı Yavuz olarak değiştirildi; I. Dünya Savaşı'nda Karadeniz'de birçok harekâta katıldı; cumhuriyet döneminde donanmanın sancak gemisi oldu; 1950'de kadro dışı bırakıldı, 1973'te sökülüp parçalandı
YAVUZELİ Gaziantep'in ilçesi; orta kesimde Yavuzeli Ovası yer alır; en çok tahıl, antepfıstığı ve pamuk yetiştirilir; hayvancılık yaygındır; nüf. (1990): ilçe 23.955, kasaba 6.864
YAVUZ SULTAN SELİM *ya da* **Selim I** Osmanlı padişahı, 1470-1520
madde başlığı Yavuz Sultan Selim 19:117b, görsel
ilgili maddeler
Abbasiler 1:12b
Barbaros Hayrettin Paşa 3:41b
Halifelik 8:7b
Kudüs 11:90a
Memlûklar 12:144b
Osmanlı İmparatorluğu 13:234b vd.
Piri Reis 14:79b
Pir Sultan Abdal 14:81a
Safeviler 14:331b
•Çaldıran Savaşı; Mercidabık Savaşı
YAY mekanik
madde başlığı Yay 19:119a, görsel
ilgili maddeler
Esneklik 6:209b, görsel
Saat 14:318b
YAY silah
madde başlığı Ok ve yay 13:143b, görsel
ana madde Okçuluk 13:136a vd., görsel
ilgili maddeler
Kara kuvvetleri 10:27a
Savaş ve savaş araçları 15:78b
YAY güney yarıkürede takımyıldız; Latince adı *Sagittarius*; Üç Parçalı ve Omega bulutsularını içerir; burçlar kuşağının dokuzuncu işaretidir
ilgili madde Astroloji: tablo 2:68
YAYGIN EĞİTİM
ilgili maddeler
Eğitim 6:72b
Üniversite ve yüksekokullar 18:268b
YAYGIN SKLEROZ beyin ve omurilikte ortaya çıkan hastalık; sinir dokusunu etkiler ve sinirlerdeki iletimin kesintiye uğramasına yol açar; belirtileri görme kaybı, dengesiz yürüme, baş dönmesi ve bazen felçtir; çoğunlukla 20-40 yaşları arasında tanı konabilir; nedeni tam olarak bilinememektedir
ilgili madde Sinirler ve sinir sistemi 15:247b
YAYIK
ilgili madde Tereyağı 17:53b, görsel
YAYIK AYRANI *bak.* **AYRAN**
YAYIMCILIK *ya da* **Yayıncılık**
madde başlığı Yayımcılık 19:120a, görsel
ana madde Kitap 10:280a
ilgili madde Sansür 15:54b
•Basım
YAYINBALIĞI
madde başlığı Yayınbalığı 19:122b, görsel
ilgili madde Balık 2:314a
•Kedibalığı
YAYINCILIK *bak.* **YAYIMCILIK**
YAYINEVİ
ilgili madde Yayımcılık 19:120b vd.
YAYINIM *ya da* **Difüzyon** bir gaz ya da sıvı içindeki moleküllerin, derişikliğin fazla olduğu bölgeden az olduğu bölgeye doğru akması; sıcaklığın yükselmesi ve iki bölge arasındaki derişiklik farkının büyük olması yayınım hızını artırır
ilgili maddeler
Gaz 7:83b
Geçişme 7:101b
YAYINIMLI BULUTSU
ana madde Bulutsu 4:59a
YAYIN YÖNETMENİ *ya da* **Editör**
ilgili madde Yayımcılık 19:120b, görsel
YAYKUYRUK
ilgili maddeler
Böcek 3:332b
Toprak: görsel 17:249
YAYLA *ya da* **Plato**
madde başlığı Yayla 19:123a, görsel
ilgili maddeler
Ova 13:255a
Türkiye: görsel 18:46
YAYLAÇİÇEĞİ *bak.* **ÖLMEZÇİÇEK**
YAYLADAĞI Hatay'ın ilçesi; dağlık bir alandadır; başlıca geçim kaynağı hayvancılıktır; yörede yetiştirilen pipo tütünü ünlüdür; ilçedeki önemli tarihi yapıtlar Zeus Tapınağı ile 5. yy'dan kalma manastır ve kilise kalıntılarıdır; nüf. (1990): ilçe 26.172, kasaba 6.496
YAYLADERE Bingöl'ün ilçesi; daha önce Kiğı ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe

"YEŞİL GECE" Güntekin'in romanı
ilgili madde Güntekin 7:302a
YEŞİL GÜBRE nitrat içeriğini artırmak için toprağa karıştırılan gübre; yonca gibi otsu bitkilerin toprakla birlikte sürülmesiyle elde edilir
ilgili maddeler
Azot 2:244b
Toprak 17:251a
YEŞİLHİSAR Kayseri'nin ilçesi; doğusunda Karahisar Ovası yer alır; Sultansazlığı'nın büyük bölümü ilçe sınırları içinde kalır; geçim kaynağı tarım, halıcılık ve ticarettir; Soğanlı köyü yakınlarında peribacaları ve kaya kiliseleri vardır; nüf. (1990): ilçe 24.427, kasaba 11.907
YEŞİLIRMAK Türkiye
madde başlığı Yeşilırmak 19:160a, görsel
"YEŞİL KAPI" O.Henry'nin öykü kitabı
ilgili madde O.Henry 13:134a
YEŞİL KAPLUMBAĞA
ilgili madde Kaplumbağa 10:19a, görsel
"YEŞİL KİTAP" Kaddafi'nin yapıtı
ilgili madde Kaddafi 9:245b
YEŞİL KÜLLİYE Bursa; I. Mehmed'in yaptırdığı cami, medrese, türbe ve imaretten oluşur; 1419-24 arasında mimar Hacı İvaz Paşa tarafından yapılmıştır; çinileriyle ünlü külliyenin medresesi bugün Türk-İslam Eserleri Müzesi olarak kullanılmaktadır
ilgili madde Bursa 4:71a
YEŞİLLİ Mardin'in ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 22.385, kasaba 10.451
YEŞİL MAMBA
ilgili madde Mamba 12:30b
YEŞİL MERCİMEK
ilgili madde Mercimek 12:157a
YEŞİL ORDU Kurtuluş Savaşı sırasında Anadolu'da resmi çevrelerin desteğiyle kurulan yarı gizli örgüt; amacı İslami öğeleri kullanarak halkın destekleyeceği bir ordu kurmak, sosyalist sloganlarla da hem Sovyet Rusya'nın desteğini sağlamak, hem de yurt içindeki sosyalist akımı denetlemekti; giderek güçlenmesi ve TBMM hükümeti ile açık çatışmaya girmesi üzerine Eylül 1920'de dağıtıldı
YEŞİLOVA Burdur'un ilçesi; dağlarla kuşatılmış topraklarının ortasındaki düzlükler başlıca tarım alanıdır; Salda Gölü'nün tamamı, Yaraşlı Gölü'nün yarısı ilçe sınırlarında kalır; geçim kaynağı tarım, halı ve kilim dokumacılığı ve ormancılıktır; nüf. (1990): ilçe 24.657, kasaba 5.609
"YEŞİL PAPA" Asturias'ın romanı
ilgili madde Asturias 2:81b
"YEŞİL RENKLİ NAMUS GAZI" Nesin'in öykü kitabı
ilgili madde Nesin 13:60b
YEŞİLSAZAN Avrupa'da ve Asya'nın batısında yaşayan tatlı su balığı; uzunluğu ortalama 30, en çok 70 cm, rengi yeşilimsi ya da siyahımsıdır; oksijen oranının çok düşük olduğu sularda bile yaşayabilir; eti lezzetli olduğu için ticari değeri yüksektir
YEŞİL SUYOSUNU
ilgili madde Yosunlar 19:189b, 190a
YEŞİL TAVUSKUŞU *ya da* **Cava tavuskuşu**
ilgili madde Tavuskuşu 17:90a
YEŞİL TÜRBE Bursa
ilgili maddeler
Bursa 4:71a, görsel
Türbe 18:22b
YEŞİLYURT Malatya'nın ilçesi; topraklarının büyük bölümü dağlarla kaplıdır; kuzeyi Malatya Ovası üzerindedir; meyvecilik yaygındır; dokumacılık önemli geçim kaynaklarından biridir; nüf. (1990): ilçe 31.349, kasaba 9.184
YEŞİLYURT Tokat'ın ilçesi; daha önce Artova'ya bağlı bir köydü; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 8.736, kasaba 5.598
YEŞİM
madde başlığı Yeşim 19:161b, görsel
ilgili maddeler
Değerli taşlar ve mücevherler 5:107a
Heykel 8:142b
YEŞU Eski Ahit'te sözü edilen Musevi komutan
ilgili madde Yahudiler ve Musevilik 19:72b
YETEN, HAKKI Türk futbolcu, 1910-89; 1931-48 arasında Beşiktaş'ta oynadı; attığı gollerle takımının çeşitli lig ve kupalarda 22 şampiyonluk kazanmasında rol oynadı; çeşitli dönemlerde Beşiktaş Spor Kulübü'nün başkanlığını yaptı
YETENEK TESTİ kişinin belli bir fiziksel ya da zihinsel iş konusundaki becerilerini ya da yeteneğini ölçmeye yarayan standart test; eğitim danışmanlığında mesleki potansiyeli ölçmekte ve personel seçiminde kullanılır
YETERSİZ BESLENME bir insanın, vücut etkinlikleri için gereken enerjiyi sağlamaya yetecek kadar besin alamaması; açlık çeken azgelişmiş ülkelerde ve yaşam düzeyinin düşük olduğu bölgelerde en büyük sorunlardan biridir; alınan günlük besin miktarı yeterli olduğu halde, protein, karbonhidrat, mineral ve vitamin dengesinin iyi ayarlanmadığı beslenme rejimlerinde yetersiz değil kötü beslenme söz konusudur
ilgili maddeler
Kan 9:303a
Kıtlık ve açlık 10:234b
YETİ *ya da* **Canavar Karadam** *ya da* **Karadam** Himalaya Dağları'nda Everest yöresinde yaşayan, maymuna benzer efsanevi yaratık
ilgili madde Himalaya Dağları 8:162a
YETİK, SAMİ Türk ressam, 1878-1945; İzlenimci anlayıştaki manzara resimleriyle tanınmıştır
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:125b
YETİŞKİNLERİN EĞİTİMİ yetişkinlere verilen eğitim ya da yetişkinlerin yaptıkları öğrenim etkinliği; türleri arasında mesleki eğitim, siyasal eğitim, boş zaman kullanımı eğitimi, tamamlayıcı eğitim, kendi kendini yetiştirme eğitimi sayılabilir; öğretim yöntemleri arasında radyo-televizyon ve mektupla eğitim bulunur
YETKİN, SUUT KEMAL Türk yazar ve sanat tarihçisi, 1903-80; Ankara Üniversitesi'nde profesörlük yaptı; sanat felsefesi, sanat tarihi ve estetik alanında çalıştı; edebiyat ve sanat konularındaki denemeleriyle tanındı
ilgili madde Deneme 5:146b
"72. KOĞUŞ" Orhan Kemal'in öykü kitabı
ilgili madde Orhan Kemal 13:199a
"YEVGENİ ONEGİN" Puşkin'in romanı
ilgili maddeler
Puşkin 14:167a
Rus edebiyatı 14:300b
YEVTUŞENKO, YEVGENİ SSCB'li şair, d. 1933; Stalin sonrası dönemde daha fazla özgürlük isteminde bulunan Rus şairlerin sözcüsü; *Babı Yar* (1961) adlı yapıtı, 30.000 Ukrayna Yahudisi'nin Naziler'ce katledilmesinin ağıtıdır
ilgili maddeler
Rus edebiyatı 14:303b
Şostakoviç 16:286b
YEZİD I Emevi halifesi, y. 645-683
ilgili maddeler
Emeviler 6:145a
Kerbela Olayı 10:179b
Şiilik 16:270a
YEZİDİLER ünlü mutasavvıf Şeyh Adi bin Musafir'e (ö. y. 1160) dayandırılan dinsel akıma bağlı olanlara verilen ad; inançları, Zerdüşt dini, Manicilik, Musevilik, Nasturilik ve İslam'ın bir karışımı niteliğindedir; sayıları 250 bin dolayındadır; Türkiye, İran, Irak ve SSCB'nin bazı bölgelerinde yaşarlar
YGGDRASİL İskandinav mitolojisi
ilgili maddeler
Efsane ve mitler 6:55b
İskandinav efsaneleri 9:87a
YIĞILCA Bolu'nun ilçesi; topraklarını Bolu Dağları kaplar; geçim kaynağı tarımdır; Yedigöller Milli Parkı'nın batı kesimi ilçe sınırları içindedir; nüf. (1990): ilçe 22.271, kasaba 2.939
"YIKANANLAR" Cezanne'ın tablosu
ilgili maddeler
Cézanne 4:173a
Kübizm 11:168b
YIKANMA
ana madde Banyo ve hamam 3:31a vd., görsel
"YIKILIŞ" Greene'in romanı
ilgili madde Greene 7:227b
YIL
madde başlığı Yıl 19:163a
ilgili maddeler
Gelgit 7:104a
Hipparkhos 8:184b
Takvim 16:309a vd.
•Güneş yılı; Yıldız yılı
YILAN
madde başlığı Yılan 19:164a, görsel
ana madde Sürüngenler 16:208b vd.
ilgili maddeler
Dişler 5:245a
Hayvan 8:93a, 97a
Hayvanat bahçesi 8:101b
İlkel dinler 8:331a
İlkyardım 9:12b
Kış uykusu 10:230b
Yumurta 19:203a
•Anakonda; Kobra; Su yılanı
YILANBALIĞI
madde başlığı Yılanbalığı 19:167b
ilgili maddeler
Atlas Okyanusu 2:145a
Balık 2:305b, 313b
Hayvan göçü 8:109a
"YILANI ÖLDÜRSELER" Yaşar Kemal'in romanı
ilgili madde Yaşar Kemal 19:114b
"YILANLARIN ÖCÜ" Erksan'ın filmi
ilgili madde Türk sineması 18:136a

YILANYASTIĞIGİLLER daha çok tropik ve astropik bölgelerde yetişen y. 2.000 bitki türünü içeren familya; Latince adı *Araceae*
•Kala
YILANYILDIZI deniz omurgasızı; disk biçimindeki gövdesinden çıkan beş, ince uzun kolu vardır; kolayca kopabilen kolları kısa sürede yenilenir; ağzı gövdesinin altındadır; genellikle kollarıyla bir yere tutunarak yaşar; sıçrayarak hareket edebilir, başlıca besini organik artıklar ve planktonlardır
ilgili madde Derisidikenliler 5:197b
YILBAŞI
ana madde Takvim 16:312b
YILDIRIM
ana madde Şimşek ve gök gürültüsü 16:278a vd., görsel
ilgili madde Azot 2:244b
YILDIRIM BAYEZİD *ya da* **Bayezid I** Osmanlı padişahı, 1360-1403
madde başlığı Yıldırım Bayezid 19:168a, görsel
ilgili madde Osmanlı İmparatorluğu 13:234b, tablo
YILDIRIM SAVAŞI düşmanı hareket edemeyecek duruma getirmek amacıyla sürat, hareketlilik, psikolojik şok ve toplanmış ateş gücünden yararlanan askeri taktik; dar bir cephe üzerinde tank ve hava gücü kullanarak yoğun bir yarma harekâtı gerçekleştirilir; II. Dünya Savaşı'nın ilk yıllarında Almanlar'ca başarıyla uygulandı
ilgili maddeler
Hava kuvvetleri 8:74a
Savaş ve savaş araçları: görsel 15:82
YILDIZ
madde başlığı Yıldız 19:169b, görsel
ana madde
•Takımyıldız 16:300a
ilgili maddeler
Astroloji 2:67b vd.
Astronomi 2:69a vd.
Atmosfer 2:153a
Batlamyus 3:79b
Bulutsu 4:57b vd.
Doppler etkisi 5:301a
Gökada 7:193b vd.
Gökyüzü 7:200b
Helyum 8:123b
Herschel 8:135a
Hipparkhos 8:183b
Kara delik 10:27a
Seyir 15:158a
•Akyıldız; Güneş; Pulsar; Samanyolu Süpernova
YILDIZ, BEKİR Türk yazar, d. 1933; Güneydoğu Anadolu insanının yaşamından çarpıcı kesitler veren öyküleriyle tanındı; sonraları büyük kentlerdeki insanların bunalımlarını işledi; *Kaçakçı Şahan* (1970) adlı kitabıyla 1971 Sait Faik Hikâye Armağanı'nı kazandı
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:22b
YILDIZ BURUNLU KÖSTEBEK
ilgili madde Köstebek 11:68a, görsel
YILDIZÇİÇEĞİ
madde başlığı Yıldızçiçeği 19:176b, görsel
ilgili madde Çiçek: görsel 4:296
YILDIZ DAĞLARI *bak.* **ISTRANCA DAĞLARI**
YILDIZELİ Sivas'ın ilçesi; dağlık bir alandadır; hayvancılık önemli geçim kaynaklarından biridir; nüf. (1990): ilçe 74.902, kasaba 15.249
YILDIZ FALI
ilgili madde Astroloji 2:68b
"YILDIZ KARAYEL" Ilgaz'ın romanı
ilgili madde Ilgaz 8:227b
YILDIZ KATALOĞU
ilgili maddeler
Astronomi 2:71b
Gözlemevi 7:216a
YILDIZ KAYMASI
ilgili madde Meteor ve meteorit 12:173b
YILDIZ KÜMESİ
ana maddeler
Gökada 7:193b vd.
Yıldız 19:176a
ilgili madde Astronomi 2:76b
YILDIZLARARASI ORTAM *ya da* **Yıldızlararası uzay** yıldızların arasında dağılmış son derece düşük yoğunlukta gaz bulutlarını (büyük ölçüde hidrojen, çok az miktarda helyum) ve çok küçük katı parçacıklarını içeren uzay bölgesi; bu maddeler yıldızlardan kopup uzaya saçılmıştır ve uygun koşullarda bir araya gelerek yeni yıldızları oluşturabilir
ilgili madde Bulutsu 4:57b
"YILDIZLI GECE" Van Gogh'un tablosu
ilgili madde Van Gogh 18:300a
YILDIZ PARKI İstanbul
ilgili maddeler
Park 13:334b, görsel
Yıldız Sarayı 19:178a, 178b
YILDIZPATI
madde başlığı Yıldızpatı 19:177a, görsel
YILDIZ SARAYI İstanbul
madde başlığı Yıldız Sarayı 19:177b, görsel
ilgili madde Saray 15:69b
YILDIZ SAVAŞLARI *ya da* **Stratejik Savunma İnisiyatifi** ABD silah sistemi
ilgili maddeler
Hava kuvvetleri 8:78a
Uzay araştırmaları 18:256b
"YILDIZ SAVAŞLARI" Lucas'ın filmi
ilgili maddeler
Bilimkurgu 3:190b
Sinema 15:234a, 239a, görsel
YILDIZ SİSTEMİ sinema
ilgili madde Türk sineması 18:135a
YILDIZ ÜNİVERSİTESİ İstanbul
ilgili madde Üniversite ve yüksekokullar: tablo 18:269
YILDIZ YAKUT
ilgili madde Yakut 19:78b
YILDIZ YILI
ilgili madde Yıl 19:163a
YILDIZ ZAMANI
ana madde Zaman 19:231b
YILLIK *bak.* **ALMANAK**
YILLIK HALKA *ya da* **Büyüme halkası** bir büyüme dönemi süresinde odunsu bir bitkinin enine kesitine eklenen odun katmanı; ılıman bölgelerde halkanın oluşması genellikle bir yıl alır; halkaların sayısına bakılarak ağaçların yaşı saptanabilir
ilgili maddeler
Ağaç 1:66b
Odun 13:127b, görsel
YILMAZ, ATIF soyadı **Batıbeki** Türk film yönetmeni, d. 1925; 1950'den beri sürdürdüğü sinema yaşamında her türden film yönetmiş, gittikçe ustalaşan ve olgunlaşan bir yönetmen olarak dikkati çekmiştir; sinema eleştirileri ve senaryolar da yazan Yılmaz Antalya Altın Portakal Film Şenliği'nde yedi kez en iyi yönetmen ödülünü kazanmıştır
ilgili madde Türk sineması 18:134b, 136a, 139b
YILMAZ, MESUT Türk siyaset adamı, d. 1947; 1983'te Anavatan Partisi'nden milletvekili seçildi; 1983-1989 arasında Özal ve Akbulut hükümetlerinde devlet, kültür ve turizm ve dışişleri bakanlığı yaptı; Haziran 1991'deki Anavatan Partisi büyük kongresinde genel başkanlığa seçildi ve başbakan oldu
YIRTICI HAYVANLAR beslenmek için başka hayvanları kovalayan, yakalayan ve öldüren hayvanlar; tek başlarına (örn. pars) ya da grup halinde (örn. kurt) avlanırlar; duyuları avlanmalarına yardımcı olmak için çok keskinleşmiştir
•Etçil; Yırtıcı kuşlar
YIRTICI KUŞLAR
madde başlığı Yırtıcı kuşlar 19:179a
ilgili madde Kuş 11:122b
•Akbaba; Atmaca; Baykuş; Çakır; Çaylak; Doğan; Kartal; Şahin; Tuygun
YIRTICIMARTI
ana madde Martı 12:82a vd., görsel
YIVA Oğuz boyu
ilgili maddeler
Karakoyunlular 10:36a
Oğuzlar 13:133a
YİDİŞ DİLİ Avrupa'nın orta ve doğu bölgelerinde yaşayan Aşkenazi Yahudileri'nin ve onların soyundan gelenlerin konuştuğu dil; 9. yy'da bir Yukarı Alman lehçesinden gelişti; İbrani alfabesiyle yazılır; birçok İbranice sözcükle Slav dillerinden alınmış bazı sözcükleri kapsar; Yahudi kültürünün Naziler'ce yok edilmesinden bu yana Yidiş dili konuşanların sayısı iyice azalmıştır
ana madde Yidiş edebiyatı 19:179a vd.
YİDİŞ EDEBİYATI *ya da* **Aşkenazi edebiyatı**
madde başlığı Yidiş edebiyatı 19:179a
YİĞİTBAŞI *ya da* **Server**
ilgili madde Ahilik 1:87b
YİN
ilgili maddeler
Akupunktur 1:124a
Tedavi yöntemleri 17:102b
YİNELENEN ONDALIKLAR
ana madde Ondalık sayılar 13:185a
ilgili maddeler
Matematik 12:98a
Sayı 15:87b
YİRMİBİR kâğıt oyunu
ilgili madde Kâğıt oyunları 9:256b
"21 MEKTUP" Kutsal Kitap
ilgili madde Kutsal Kitap 11:131b
21 MAYIS OLAYI 20-21 Mayıs 1963; Talat Aydemir•'in önderliğindeki bir grup subayla Kara Harp Okulu öğrencilerinin darbe girişimi; başarısızlıkla sonuçlanmasından sonra Talat Aydemir ve Fethi Gürcan yargılanarak idam edildi; olaya katılan birçok kişi de çeşitli hapis cezalarına çarptırıldı
24 OCAK KARARLARI 24 Ocak 1980
ilgili madde Türkiye 18:64a, 93a
22 ŞUBAT OLAYI 21-22 Şubat 1962; Talat Aydemir•'in önderlik ettiği darbe girişimi; 27 Mayıs hareketinin amacından saptırıldığı savıyla harekete geçen darbeciler

batısında yer alır; y.öl. 478.970 km², yönetim merkezi Whitehorse; 1898'de Bonanza Çayı'nda altın bulunması üzerine altın arayıcılarının hücumuna uğradı; hızla artan nüfus, altın tükenince yeniden eski düzeyine düştü; günümüzde en önemli ekonomik etkinlik madenciliktir; nüf. 26.000 (1990 tah.)
ilgili maddeler
Altına hücum 1:188b
Kanada 9:307b

YUKON IRMAĞI Kuzey Amerika; kıtanın en büyük akarsularından biri; Kanada'daki Tagish Gölü'nden çıkar, Alaska'dan geçerek Bering Denizi'ne dökülür; 2.554 km uzunluğundadır; su toplama havzası, 19. yy'da Klondike'ta altın bulununca önem kazandı, ama bugün seyrek nüfuslu ve az gelişmiş bir durumda kalmıştır

YULAF
madde başlığı Yulaf 19:199b, görsel
ilgili madde Tahıl 16:295a

YUMAK
ilgili maddeler
Alp bitkileri 1:179a
Buğdaygiller 4:44a

YUMRU AYAK doğuştan gelen bir kusur nedeniyle ayağın bilek ekleminden normal olmayan biçimde bükülü olması; alçıya alınarak ya da ameliyatla tedavi edilebilir
ilgili madde Kalıtsal hastalıklar 9:286a

YUMRU KÖK patates gibi bazı bitkilerin etli toprakaltı gövdesi
ilgili maddeler
Sebzeler 15:100a
Yiyecekler 19:182b

YUMRULU-YUVALI EKLEM
ilgili madde Kemikler, eklemler ve bağlar 10:164b vd., görsel

"YUMURCAK" Chaplin'in filmi
ilgili madde Chaplin 4:179a

YUMURTA
madde başlığı Yumurta 19:200b, görsel
ilgili maddeler
Aşçılık 2:99b
Sürüngenler 16:209a
Tavuk 17:87a vd., görsel
Üreme 18:282b, 283b vd.

YUMURTA AKI
ilgili maddeler
Üreme 18:283b
Yumurta 19:201a, 201b, görsel

YUMURTA HÜCRESİ *ya da* **Ovum** dişi üreme hücresi ya da dişi gamet; dişinin yumurtalığında gelişir; yumurtlamayla atıldığında bir erkek üreme hücresiyle (sperm) birleşirse embriyon oluşturarak aynı türden yeni bireylerin oluşmasını sağlar
ana madde Üreme 18:282b vd.
ilgili maddeler
Bebek 3:106b
Cinsellik ve eşey 4:194b vd.

YUMURTALIK Adana'nın ilçesi; dağlarla kuşatılmış toprakları Çukurova'nın güney kesimini oluşturan düzlüklerle kaplıdır; en çok tahıl ve pamuk yetiştirilir; balıkçılık önemli geçim kaynaklarından biridir; Aigai eski çağ kenti kalıntıları ile Yumurtalık kasabasının karşısındaki küçük adada Cenevizliler'den kaldığı sanılan Kız Kalesi ilçedeki başlıca tarihi kalıntılardır; nüf. (1990): ilçe 20.957, kasaba 3.583
ilgili maddeler
Akdeniz Bölgesi 1:114a
Petrol 14:64a

YUMURTALIK fizyoloji; bitki ve hayvanlarda yumurtayı oluşturan dişi üreme organı; omurgalılarda genellikle iki yumurtalık bulunur; insanda üreme için gerekli olan projesteron ve östrojen gibi bazı hormonlar yumurtalıklardan salgılanır; fallop borularıyla dölyatağına bağlanır
ana madde Meyve 12:185a
ilgili maddeler
Cinsellik ve eşey 4:195a
Çiçek 4:299a, görsel
Üreme 18:282a, 284a, görsel

YUMURTALIK KANALI
ilgili madde Üreme 18:284a, görsel

YUMURTA SARISI
ilgili maddeler
Üreme 18:283b
Yumurta 19:200b vd., görsel

YUMURTLAMA dişide, olgun yumurta hücresinin yumurtalıklardan atılması; erkek üreme hücresi olan spermanın yumurtayı döllemesi ancak bundan sonra gerçekleşebilir; normal olarak insanda, her âdet döneminde yalnız bir yumurtlama gerçekleşir

YUMURTLAYAN MEMELİLER *bak.* **TEKDELİKLİLER**

YUMUŞAKÇALAR
madde başlığı Yumuşakçalar 19:203b, görsel
ilgili maddeler
Balıkçılık 2:316a
Canlılar 4:124b
Erdişi 6:166b
İskelet 9:87b
Kabuk ve kabuk koleksiyonculuğu 9:241b
Zooloji 19:269b
•Çiftçenetli; Kafadanbacaklılar; Karındanbacaklılar; *yumuşakça türleri, örn.* Ahtapot; İstiridye; Kalamar; Midye; Mürekkepbalığı; Salyangoz; Sümüklüböcek

YUMUŞAK İNİŞ
ilgili maddeler
Uzay araştırmaları 18:247a
Uzay uçuşları 18:260a

YUMUŞAK MERCAN
ilgili madde Mercan resifi: görsel 12:152

YUMUŞAK ODUN iğneyapraklı ağaçların odunu; çoğunlukla çam, köknar ve ladinden elde edilir; toplam kereste üretiminin % 80'ini oluşturur; duglasköknarı ve porsuk gibi bazı ağaçların odunu sert odunların çoğundan çok daha serttir
ilgili maddeler
Kereste 10:180a
Odun 13:129a
Orman 13:206b

YUNAK Konya'nın ilçesi; kuzeyinde Yukarı Sakarya Ovaları adıyla anılan düzlükler yer alır; geçim kaynağı tarımdır; en çok tahıl, şekerpancarı, patates ve elma yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 39.419, kasaba 10.499

YUNAN ADALARI *bak.* **İYON ADALARI**

YUNAN ALFABESİ İÖ y. 1000'de Yunanistan'da geliştirilen yazı sistemi; kökeni Kuzey Sami alfabesine dayanır; bugün Avrupa'da kullanılan bütün alfabeler ya doğrudan ya da dolaylı olarak Yunan alfabesinden türemiştir
ilgili maddeler
Alfabe 1:145b, görsel
Yunanca 19:204b, görsel

YUNANCA
madde başlığı Yunanca 19:204a
ilgili madde Avrupa dilleri 2:186b
•Yunan alfabesi

YUNANİSTAN
madde başlığı Yunanistan 19:206a, görsel, harita
ilgili maddeler
Balkanlar 2:334b
Balkan Savaşları 3:7a
Birinci Dünya Savaşı 3:206a
Bulgaristan 4:55a
Ege Sorunu 6:64a vd.
İkinci Dünya Savaşı 8:299b
İzmir 9:174a
Kıbrıs 10:202a vd.
Kurtuluş Savaşı 11:113b vd.
Lokanta 11:273b
Lord Byron 11:281b
Makedonya 12:12a vd.
Sevr Antlaşması 15:156a
Trakya 17:279b
•Eski Yunan; Yunan alfabesi; Yunanca; *kentlerin ve bölgelerin adları, örn.* Atina; Pire; Selanik

YUNUS
madde başlığı Yunus 19:210a, görsel
ilgili maddeler
Evrim 6:242a
Ses 15:146a

YUNUS, HZ. peygamber; kentin yok olacağını bildirmek üzere onu Ninova'ya gönderen Tanrı'nın buyruğuna uymaz; bir gemiden denize atılır, büyük bir balık tarafından yutulur; üç gün sonra kıyıya çıkar
ilgili maddeler
Diyarbakır 5:256b
Peygamber 14:65b

YUNUS EMRE Türk şair ve mutasavvıf, 1238-1320
madde başlığı Yunus Emre 19:210b
ilgili maddeler
Halk edebiyatı 8:14b
Söz sanatları 16:45b
Şiir sanatı 16:273a

"YUNUS EMRE ORATORYOSU" Saygun'un oratoryosu
ilgili madde Türk Beşleri 18:28a

YUNUS NADİ soyadı **Abalıoğlu** Türk gazeteci, 1880-1945
madde başlığı Yunus Nadi 19:212a, görsel

YURDAKUL, MEHMED EMİN Türk şair, 1869-1944; Türkçülük akımının şiir alanındaki ilk temsilcisi, Milli Edebiyat akımının öncüsüdür; hece veznini kullandığı şiirlerinde ulusal duyguları dile getirdi; halk şiirinin dörtlük geleneğini izlemekle birlikte üçer, altışar dizelik kıtalar kullanarak biçimsel yenilikler de denedi; *Türkçe Şiirler* (1898), *Türk Sazı* (1914), *Ey Türk Uyan* (1914), *Tan Sesleri* (1915) en tanınmış şiir kitaplarıdır
ilgili maddeler
Milli Edebiyat 12:221a
Türkçe 18:29a
Türkçülük 18:32a, görsel

YURT Asya'daki göçebelerin kullandığı, kalın keçeden yapılmış daire biçiminde çadır; sıcağa ve rüzgâra karşı koruma sağlar
ilgili maddeler

Z

"ZAFERNAME" Ziya Paşa'nın yapıtı
ilgili maddeler
Yergi 19:157b
Ziya Paşa 19:262a
ZAFER TAKI *ya da* **Zafer Anıtı** Fransızca adı **Arc de Triomphe** Paris, Fransa
ilgili madde Paris 13:331a
ZAFER TEPESİ *bak.* **POBYEDİ TEPESİ**
ZAGLUL, SAAD Mısırlı yurtsever ve devlet adamı, 1857-1927; 1924'te kısa bir süre başbakanlık yaptı
ilgili madde Mısır 12:199a
ZAGREB Yugoslavya'da kent; Hırvatistan'ın başkenti ve Yugoslavya'nın ikinci büyük kenti; bir ortaçağ kasabası, kalesi ve piskoposluğuydu; 1860-1914 arasında hızla gelişti; bir sanayi ve ticaret merkezidir; Batı ve Orta Avrupa, Adriyatik ve Balkanlar arasında önemli bir kavşaktır; nüf. 649.586 (1981 geç.)
ilgili madde Yugoslavya 19:198a
ZAĞAR avcılıkta ve iz sürmede kullanılmak üzere yetiştirilen köpek soylarının ortak adı
ilgili madde Köpek 11:49b
ZAHARIAS, BABE ABD'li kadın sporcu, 1914-56; 1932 Los Angeles Olimpiyat Oyunları'nda 80 m engellide ve ciritte altın madalya kazandı; 1934'ten sonra başta gelen kadın golfçü oldu
ZAHARYA Rum asıllı Osmanlı besteci, ö. 18. yy; klasik Türk müziğinin en büyük bestecilerindendir; Fener Patrikhanesi korosunda çalıştığına ve kürk ticaretiyle uğraştığına ilişkin bilgiler vardır; bir söylentiye göre yaşamının sonuna doğru Müslüman olmuş ve Mir Cemil adını almıştır; yoğun bir mistisizmin egemen olduğu besteleri klasik üslubun en parlak örnekleri arasındadır
ZAHİRİ GÖRÜNTÜ *bak.* **SANAL GÖRÜNTÜ**
ZAHME kudüm çalarken kullanılan uzun, ucu topuzlu değnek
ilgili madde Vurmalı çalgılar 19:37a
ZAİM, TURGUT Türk ressam, 1906-74; yöresel ve ulusal Türk resminin tipik ve benzersiz örneklerini vermiştir; kaynağını geleneksel Türk tasvir sanatlarında bulan, ama bunu çağdaş bir anlayışla değerlendiren bir görüşü benimsemiştir; çeşitli ödüller kazandı; 1967'de Ankara'da tüm çalışmalarını kapsayan bir sergisi açıldı
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:127a
ZAİRE eskiden **Belçika Kongosu**
madde başlığı Zaire 19:226b, görsel, harita
ilgili maddeler
Afrika 1:50b
Afrika halkları 1:57a
Belçika 3:123a
ZAİRE IRMAĞI *bak.* **KONGO IRMAĞI**
ZAKKUM
madde başlığı Zakkum 19:228b, görsel
ilgili maddeler
Çiçek: görsel 4:298
Zehirli bitkiler 19:243b
ZALOĞLU RÜSTEM güç ve cesaret simgesi İranlı efsane kahramanı; daha küçük yaşta filleri ve devleri öldürerek halkını belalardan kurtarır; uzun yıllar Turan hükümdarı Efrasiyab'la savaşır; Zerdüşt dinini zorla kabul ettirmek amacıyla üzerine gönderilen İskender'i öldürür ama o da İskender'in oğlu Behimi'nin kurduğu bir pusuda yaşamını yitirir; İslam dünyasında halk arasında yaygın bir ünü vardır; Arap, Fars ve Türk edebiyatlarında adı güç ve cesaret simgesi olarak kullanılmıştır; savaşları Firdevsi'nin *Şehname* adlı yapıtında ayrıntılı biçimde anlatılmıştır
ZAMAN fizik
madde başlığı Zaman 19:229a
ilgili maddeler
Ağırlıklar ve ölçüler 11:77b, tablo
Görelilik kuramı 7:205a
Gündüz ve gece 7:264a vd.
Ölçme 13:266a
Saat 14:318a
•Biyolojik saat; Saat; Yaz saati
ZAMAN jeolojide, Dünya'nın geçirdiği değişiklikler sürecinin bölündüğü uzun dönemlerden her biri
ilgili madde Jeoloji 9:204a
•Birinci Zaman; İkinci Zaman; Prekambriyen Zaman; Yakın Zaman
ZAMAN BİRİMLERİ
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:77
"ZAMANDAN KAÇIŞ" Asimov'un kitabı
ilgili madde Asimov 2:59b
ZAMAN DENKLEMİ
ilgili madde Zaman 19:230a
ZAMAN DİLİMİ
ilgili madde Zaman 19:230b vd.
"ZAMANIMIZIN BİR KAHRAMANI" Lermontov'un romanı
ilgili madde Rus edebiyatı 14:300b
ZAMAN KİPİ
ana madde Fiil 6:284b
"ZAMAN MAKİNESİ" Wells'in yapıtı
ilgili maddeler
Bilimkurgu 3:189a
Wells 19:52a
ZAMA SAVAŞI İÖ 202
ilgili maddeler
Hannibal 8:27a
Kartaca Savaşları 10:77b
ZAMBAK
madde başlığı Zambak 19:231b, görsel
ilgili maddeler
Bermuda 3:144b
Soğanlı bitkiler 15:301a
ZAMBAKGİLLER 3.700'ü aşkın otsu ve çalımsı bitki türünü içeren familya; özellikle ılıman ve astropik bölgelerde yetişir; Latince adı *Liliacea*
•Arapsümbülü; Çirişotu; Güzçiğdemi; Kardelen; Kuşkonmaz; Lale; Müge; Mührüsüleyman; Sarmısak; Sümbül; Sümbülteber; Zambak
ZAMBEZİ IRMAĞI Afrika
madde başlığı Zambezi Irmağı 19:232b, görsel
ilgili maddeler
Afrika 1:44b
Keşifler 10:195a
Livingstone 11:268a
ZAMBİA eskiden **Kuzey Rodezya**
madde başlığı Zambia 19:233a, görsel, harita
ilgili maddeler
Afrika 1:50b
Afrika halkları 1:57a
Kaunda 10:105a vd.
ZAMBİA AFRİKA ULUSAL KONGRESİ
ilgili madde Kaunda 10:105b vd.
ZAMENHOF, LUDWIG LEJZER Polonyalı araştırmacı, 1859-1917; yapay dillerden Esperanto'nun yaratıcısı (1887)
ilgili madde Esperanto 6:209b
ZAMİR *ya da* **Adıl**
madde başlığı Zamir 19:235b
ilgili maddeler
Dilbilgisi 5:228b
Sözcük türleri 16:38a vd.
ZAMK birçok bitkinin dokularında bulunan, karbon, hidrojen ve oksijenden oluşmuş, kristalleşmeyen, yapışkan ve koyu kıvamlı sıvıların ortak adı; bitkisel zamkların en iyi bilenen ve sanayide çok kullanılan başlıca örnekleri, bazı akasya türlerinden elde edilen arapzamkı• ile gevenden elde edilen kitre•'dir
ilgili maddeler
Akasya 1:105a
Yapıştırıcı 19:95b
ZAMYATİN, YEVGENİ İVANOVİÇ Rus romancı, öykü ve oyun yazarı, 1884-1937; karşı-ütopyacı romanın yaratıcısıdır; deneysel üslubuyla ve Avrupalı aydınların kozmopolit-hümanist geleneğinin bir izleyicisi olarak Sovyet Devrimi'nden sonra ülkesinin önde gelen edebiyatçıları arasında yer aldı ve birçok yazarı etkiledi; *Biz* (1924) en önemli yapıtıdır
ilgili madde Bilimkurgu 3:190b
ZANAATKÂR terzilik, ayakkabıcılık gibi, belli bir beceri gerektiren bir işi, genellikle kendi hesabına yapan kişi
ilgili maddeler
Ahilik 1:88a
Lonca 11:275a vd.
ZAPATA, EMILIANO Meksikalı devrimci önder, 1877-1919
madde başlığı Zapata 19:236a
ZAPOROJYE SSCB
ilgili madde Ukrayna 18:178b
ZAPTİYE Osmanlılar'da güvenliği sağlamakla görevli kişi
ilgili madde Polis 14:108b
ZAR biyoloji *bak.* **HÜCRE ZARI**
ZAR şans oyunları
madde başlığı Zar 19:236b
ilgili madde Tavla 17:84b vd
ZARA Sivas'ın ilçesi; toprakları dağlarla kaplıdır; ekilebilir alan az olduğundan halkı hayvancılıkla geçinir; nüf. (1990): ilçe 38.275, kasaba 16.073
ilgili madde Sivas 15:263a
ZARAGOZA İspanya'nın kuzeydoğusunda kent; Ebro Irmağı'nın güney kıyısındadır; bir sanayi merkezi ve işlek bir demiryolu kavşağıdır; aynı zamanda, yörede yetiştirilen tarımsal ürünler için bir pazar kentidir; nüf. belediye 575.317 (1987)
ZARAR bir işletmenin üretim ve satış giderleri ile satış gelirleri arasındaki fark; giderler girdi maliyeti, ücret ve faiz ödemeleri, reklam harcamaları, kullanılan makine ve donanımın aşınma ve yıpranma payı gibi maliyet kalemlerini içerir
ilgili maddeler
Muhasebe 12:305b
Sigorta 15:200a
Tazminat 17:98a vd.
ZARARLI HAYVAN
madde başlığı Zararlı hayvanlar 19:237a, görsel
ilgili maddeler
Adatavşanı 1:29b

ilgili maddeler
Arma ve armacılık 2:31b
Haçlı seferleri: görsel 7:320
Kara kuvvetleri 10:37b
Moğollar: görsel 12:260
Savaş ve savaş araçları 15:76a vd.
Şövalyelik 16:287a, görsel
Uzay uçuşları 18:159b, 160a
ZIRNIK arsenik sülfürlerinin ortak adı
•Arsenik
"ZİC-İ ULUĞ BEY" Uluğ Bey'in yapıtı
ilgili maddeler
Ali Kuşçu 1:151a
Uluğ Bey 18:186b
ZİFİN
ilgili madde Ormangülü 13:213b
ZİFT odun ve kömür katranının damıtılmasıyla elde edilen koyu siyah renkli reçinemsi madde; yol ve çatı kaplamalarında kullanılır
ZİFT GÖLÜ Trinidad ve Tobago
ilgili madde Trinidad ve Tobago 17:290a
ZİGANA DAĞLARI Karadeniz Bölgesi
ilgili madde Trabzon 17:267b, 270b, görsel
ZİGANA GEÇİDİ Zigana Dağları, Karadeniz bölgesi
ilgili maddeler
Gümüşhane 7:260a
Karadeniz Bölgesi 10:32a
Kuzey Anadolu Dağları 11:157a
Trabzon 17:270b
ZİGETVAR KUŞATMASI 1566
ilgili maddeler
Kanuni Sultan Süleyman 10:8b
Sokullu Mehmed Paşa 15:507b
ZİGGURAT basamaklı piramit biçiminde büyük tapınak kulesi; eskiçağ Mezopotamya'sında (bugün Irak) İÖ 2.000'den İÖ 500'e kadar önemli kentlere özgü yapı; eğimli yan yüzeyleri ve terasları çoğunlukla ağaçlar ve bodur bitkilerle yeşillendirilirdi; Babil'in Asma Bahçeleri'nin bir ziggurat olduğu sanılmaktadır
ilgili maddeler
Babil 2:249b
Babil Kulesi 2:250a
Babil ve Asur uygarlıkları 2:253a
Mimarlık 12:224a
Tapınak 17:7a
ZİGOT *bak.* **DÖLLENMİŞ YUMURTA**
ZİHİN
ana madde Zihinsel süreçler 19:254b vd.
ilgili maddeler
Psikoloji 14:154b
Rüya 14:308a
ZİHİNSEL SÜREÇLER
madde başlığı Zihinsel süreçler 19:254b, görsel
ilgili madde Felsefe 6:269b
ZİHNİ (BAYBURTLU) *bak.* **BAYBURTLU ZİHNİ**
ZİKİR
ilgili maddeler
Tarikatlar 17:53a
Tekke ve zaviyeler 17:115b
ZİKZAK KELEBEĞİ *ya da* **Süngerören** anayurdu Avrupa olan, *Liparidae* familyasından kelebeklerin ortak adı; dişiler beyaz üstüne siyah zikzak desenli, erkekler daha küçük yapılı ve koyu renklidir; yaprakla beslenen larvaları orman ve meyve ağaçlarının en büyük düşmanlarından biridir
ilgili madde Güve 7:308b
ZİL
madde başlığı Zil 19:256a
ilgili madde Vurmalı çalgılar 19:35b, görsel
ZİLE Tokat'ın ilçesi; üç yanı dağlarla kuşatılmıştır; başlıca tarım alanı Zile Ovası'dır; yörenin leblebisi ve pekmezi ünlüdür; Zile kasabası ilin başlıca ticaret merkezidir; nüf. (1990): ilçe 107.973, kasaba 46.090
ilgili madde Tokat 17:231b, 232a, 232b
ZİLHİCCE hicri takvimin 12. ayı; hac görevi bu ay yerine getirildiğinden "hac ayı" olarak da adlandırılır; 10-13. günleri Kurban Bayramı'dır; 29 gün olmakla birlikte artık yıllardaki bir gün bu aya eklendiğinden dört yılda bir 30 gün çeker
ilgili maddeler
Ay 2:216b
Bayramlar ve kutsal günler 3:103b
ZİLKADE hicri takvimin 11. ayı; iki bayram (ramazan-kurban) arasında kaldığından "aralık ayı" da denirdi; 30 gün çeker
ZİLLİ MAŞA müzik aleti
ilgili madde Vurmalı çalgılar 19:37b
ZİMBABVE eskiden **Rodezya**
madde başlığı Zimbabve 19:256b, görsel, harita
ilgili maddeler
Afrika 1:44a, 50b
Rhodes 14:235a, 236a
Zambia 19:235a
•Bulawayo; Harare; Kariba Barajı
ZİNCİFRE kırmızı renkli cıva sülfür minerali; yapısı kuvarsa benzer; önemli bir cıva kaynağıdır
ilgili madde Cıva 4:187b
ZİNCİR DİŞLİSİ
ilgili madde Bisiklet 3:225b
"ZİNCİRE VURULMUŞ PROMETHEUS" Aiskhylos'un trajedisi
ilgili madde Aiskhylos 1:98a
ZİNCİRLEME TEPKİME kendiliğinden yürüyen ve tepkime ürünlerinin katılmasıyla sürüp giden tepkime; küçük çapta başlar, tepkime ürünlerinin de katılmasıyla genişler ve güçlükle engellenebilecek boyutlara ulaşır; örn. çekirdek bölünmesi bir nükleer zincirleme tepkimedir
ilgili maddeler
Atom: görsel 2:154
Nükleer enerji 13:119a vd., görsel
ZİNCİRLE ÖLÇÜM TEKNİĞİ
ilgili madde Yerölçümü 19:157b, görsel
ZİNCİRLİ Gaziantep'in İslahiye ilçesinde Geç Hitit yerleşmesi; surla çevrili yerleşmenin üç kapısı vardır; Geç Hitit kent devletlerinin en önemlilerindendir; en parlak dönemini İÖ 1000'lerde yaşamış, sonra Asur egemenliğine girmiştir; kentte en iyi durumdaki yapı Asurlular'dan kalma Yeni Saray'dır
ilgili madde Gaziantep 7:95a
ZİNDAN
ilgili madde Cezaevi 4:171b
ZİNDANDELEN
ilgili madde Palamut 13:293a
ZİNDER Nijer
ilgili madde Nijer 13:78a
ZINJANTHROPUS fosil
ilgili madde Leakey ailesi 11:221b
ZINN, WALTER ABD'li fizikçi, d. 1906
ilgili madde Fermi: görsel 6:274
ZİRAAT BANKASI çiftçilere kredi vermek amacıyla 1888'de kurulan iktisadi devlet teşekkülü; her türlü bankacılık ve borsa işlemlerini yürütmekle görevli banka bugün, Türkiye'nin en büyük bankasıdır
ilgili maddeler
Bankalar ve bankacılık 3:25a
Kooperatif 10:333a
ZİRKON mineral; çok çeşitli renklerde olabilir; korkayaçlarda yaygın olarak bulunur
ilgili madde Uğur taşı: görsel 18:177
ZİRKONYUM geçiş elementleri•'nden; simgesi Zr, atom numarası 40, bağıl atom kütlesi 91,22; adını zirkon mineralinden alan yumuşak, sünek, dövülgen, beyaz bir metaldir; asitlere ve nötron bombardımanının neden olduğu aşınmaya karşı dayanıklıdır; alaşımlarda ve yakıt çubuklarının kaplanmasında kullanılır; 1824'te keşfedilmiştir
ZİŞTOVİ ANTLAŞMASI 4 Ağustos 1791; 1787-91 Osmanlı-Rus Savaşı'na katılan Avusturya ile Osmanlı Devleti arasında imzalandı; Avusturya 1790'da Yerköy'de (Giurgiu) Osmanlı ordusuna yenilince barış istedi; antlaşmaya göre Avusturya ele geçirdiği toprakları geri verecek ve Rusya'ya yardımda bulunmayacaktı
ilgili madde Nizam-ı Cedid 13:89b
ZİTHER müzik aleti
ilgili madde Arp 2:37b
ZİTVATOROK ANTLAŞMASI 1606; 1593-1606 arasındaki Osmanlı-Avusturya savaşlarına son veren barış antlaşması; 20 yıl süreli bir barışı öngeren, 17 maddelik bu antlaşmaya göre iki devlet birbirlerinin toprak bütünlüğüne ve ticaret haklarına saygı gösterecekti
ZİYA GÖKALP Türk sosyolog ve düşünür, 1876-1924
madde başlığı Ziya Gökalp 19:259b, görsel
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:16b
Milli Edebiyat 12:220a
Türkçülük 18:33a, 33b
ZİYA PAŞA Osmanlı şair ve yazar, 1825-80
madde başlığı Ziya Paşa 19:261a, görsel
ilgili maddeler
Jön Türkler 9:223b
Tanzimat edebiyatı 16:331a vd.
Türkçülük 18.31b
Türk edebiyatı 18:38b
ZİYAÜ'L-HAK Pakistanlı asker ve devlet adamı; 1924-88; 1976'da genelkurmay başkanlığına atandı; 1977'de Zülfikâr Ali Butto'yu devirdikten sonra sıkıyönetim komutanlığını da üstlendi; 1978'de cumhurbaşkanı olarak 1988'e kadar ülkeyi dikta rejimiyle yönetti; suikast olduğundan kuşkulanılan bir uçak kazasında öldü
ilgili madde Pakistan 13:292b
ZİYAÜ'R-RAHMAN Bangladeş devlet başkanı, 1936-81
ilgili madde Bangladeş 3:23a
ZOBU, VASFİ RIZA Türk tiyatro oyuncusu ve yönetmeni, d. 1902; 1917'de Darülbedayi'ye (İstanbul Şehir Tiyatrosu) girdi ve küçük bir ara dışında 1975'e kadar bu kurumda çalıştı; özellikle komedilerde başarı kazandı; iki dönem kurumun genel sanat yönetmenliğini yaptı; anılarını *O Günden*

TEMEL BRITANNICA'YA YAZI VE ÇİZİMLERİYLE KATKIDA BULUNANLAR

Hussein Abbo
Harold Maurice Abrahams
Allen Abramson
Gino D'Achille
Will Addey
Prof. Ruth M. Addoms
Kazi Saied-Uddin Ahmad
Leslie C. Aiello
William Russell Aitken
Yasemin Akbaş
Nuri Akbayar
Atilla Aksel
Alberta Hükümeti
Prof. George Cyril Allen
Dr. J. A. Allen
Prof. Ethel Josephine Alpenfels
Üstün Alsaç
Amatör Boks Birliği, İngiltere
Harry H. Anderson
Prof. J. Kyle Anderson
Roger Charles Anderson
George Frederick Andrews
William Andrews
Sir (William) Linton Andrews
Dr. Martin V. Angel
Richard Appleton
Neil Ardley
Bülent Aren
W. Arens
John Arlott
Terence Edward Armstrong
Bruce Arnold
Guy Arnold
Linden Artists
Dr. Zeynep Aruoba
Dr. A. D. Ashmore
John Simpson Astbury
Bruce Wilson Atkinson
Prof. Richard John Copley Atkinson
Prof. William Christopher Atkinson
Marian Ruth Aulbach
Australya Federal Hükümeti
Austurya Hükümeti
Laleper Aytek
İpek Babacan
Joseph Andrew Baclawski
S. R. Badmin
John Bakeless
Prof. Henry Wright Baker
Susan Baker
Baker and Confectioner dergisi
Stanley Baldwin
Iain Balfour
Adnan Balkanlı
Şöhret Baltaş
Arthur Banks
Grace Banyard
Barbados Hükümeti
Janet C. Barber
Cyril Nelson Barclay
(Ida) Phyliss Barclay-Smith
George Henry Bark
Carol Barker
W. R. Barnes-Gutteridge
Samuel Anthony Barnett
Howard Bass
Bernard Adrian Basset
Judith Bassett
Robert Hicks Bates
Batı Avustralya Hükümeti
Robert Nesham Bax
Ralph Gordon Baxendale
Allan Joseph Baxter
John Baxter
Cyril Beastall
Virginia Walcott Beauchamp
Samuel Beaufoy
Charles-Louis de Beaumont
Edgar Athelstan Bee
Sharon Beeden
John Augustus Beeston
Ernest (Andrew) Beha
Belçika Hükümeti
Arthur David Belilios
Prof. Max Beloff (Lord Beloff)
William Edward Bennett
Samuel Levy Bensusan
Phyllis (Eleanor) Bentley
Edgar Bernstein
Pat Besford
Paul Bethell
Cyril Bibby
James Melvin Biggins
Neville Samuel Billington
Bira Sanayisi Araştırma Vakfı, İngiltere
Alison Birch
Birleşmiş Milletler
William John Bishop
Raymond Victor Bernard Blackman
Peter Hunter Blair
Charles Francis Blakeman
May Blakeman
B. L. Kearley Ltd.
Gene Bludeau
Hilary Blume
Edmund Charles Blunden
Wilfrid Jasper Walter Blunt
John Board
Frederick Samuel Boas
William Charles Boddy
Hector Bolitho
John Bolt
Peter H. Bolt
Henry Charles Borger
John Borwick
James Edward Boswell
Terence George Boston
Malvin George Bowden
Karen Bowler
Alan Bowness
Edward Bowness
Kooman Boycheff
Charles Leofric Boyle
Sue Bradbury
Linda Braidwood
David E. Brewster
Prof. Asa Briggs
British Broadcasting Corporation
Shirley Broadway
Arthur Broadwin
Alan St. Hill Brock
James Thomas Brockway
Alan Houghton Brodrick
Kenneth Brookes
John Christopher George Brooks
Drake Brookshaw
Amy Louise Brown
D. A. Brown
Hilton Brown
Jennifer Brown
Judy Brown
Prof. Ralph Adams Brown
Ursula Miriam Brown
Royman Browne
Marion E. E. Browning
Sir Andrew Meikle Bryan
David Buckman
Vesile Buket
Frank J. Bull
Alan Louis Charles Bullock
Brian H. Bunce
Brian Burchill
August Burckhardt
Leonard William Burgess
Reginald Desborough Burnell
John Fobes Burnet
John Burton
Maurice Burton
Kenneth J. Button
M. E. Cain
Cambridge Üniversitesi Kütüphanesi, İngiltere
David M. Camerer
Hugh Elliot Cameron
Bruce Campbell
Donald Campbell
William Macdonald Campbell
Cam Üreticileri Federasyonu, İngiltere
Eray Canberk
A. M. Carlsson
Margaret Monteith Cariyle
Arthur E. Carr
Brian Carter
Stephen Carter
William Horsfall Carter
B. Cartwright
P. W. B. Cary
Giovanni Caselli

Charles Castle
Jeremy Cave
Sir Harry George Champion
Kenneth Francis Chapman
Peggy Chapman
Stuart R. J. Chapman
Robert Jesse Charleston
John Charlton
Prof. Thomas Malcolm Charlton
Prof. H. Charnock
Cedric Chater
William Gordon Chatterton
George William Chew
Joseph Chiari
Jack Chizlett
Anthony Herbert Christie
Chubb Lock and Safe Company, İngiltere
Leslie Frederic Church
Warren S. Churchill
Phyllis Clancy
Brenda Clarke
Roy Rainbird Clarke
Edward P. Claus
Molly Clavering
Rosemary Claxton
Jacqueline Clayden
Edward Clayton-Jones
Edward P. Cliff
M. L. Clifton
George Douglas Howard Cole
Gregory E. D. Cole
Howard Norman Cole
Nicholas Cole
John Collis
Andrew Colman
Hugh Connolly
Elizabeth Connor
William Harry Coombs
Lettice Cooper
Jennifer Coppens
Marcel Coppens
Heather Corlass
Ian Wolfran Cornwall
Deborah Cowley
Julia Margaret Cowper
Christopher Barry Cox
Joan Rosa Cox
Maurice James Craig
Alice Crang
Alison Crawshaw
Prof. Keppel Archibald Cameron Cresswell
Wilhelmine Amalie Hermine Crol
Norman Crossland
Prof. Eric Lomax Crossley
Elizabeth Crow
Thomas Crump
Irenemarie H. Cullinane
Keith Cuninghame
Simon Cunliffe
M. K. Curran
Shirley Curzon
Gönül Çapan
Prof. Cevat Çapan
Ömer Çendeoğlu
Yavuzer Çetinkaya
Yusuf Çotuksöken
Geoffrey Dakin
William Ronald Dalzell
Norman Dance
Danimarka Hükümeti
Harris L. Dante
William Aubrey Darlington
Elizabeth David
Cuthbert Collin Davies
Ernest Albert John Davies
William Davies
William Davies
James Edwin Davis
James Leslie Davis
Sue Davis
William Cyril Day
Sir George Edward Raven Deacon
Yvonne Dean
Prof. Mervin Monroe Deems
Herbert Stanley Deighton
John Lavergne DeJong
Harold Collett Dent
Prof. Hubert Deschamps
Carl George Deubel
George Alexander Cassidy Devine
Philip Dewhurst
Richard Sigismund Shepherd Dickinson
Gertrude Wylie Diederich
G. W. Dilks
Maurice Willson Disher
Dougal Dixon
Gerhardt Hugo Dobrindt
Arthur Edward Dodd
John McNeal Dodgson
Doğa Koruma Konseyi, İngiltere
Doğal Hayatı Koruma Derneği
Paul Doherty
Münevver Doğru
Robert Douch
Peter John Doyle
Anthony S. Douthwaite
Harry W. Douthwaite
Kenneth Douglas Drake
Laurence Draper
Dorothy Weitz Drummond
Waldo H. Dubberstein
John Webster Dudderidge
Ralph C. Dudrow, Jr.
Pater John Duff
Mike Duffy
Frederick Weir Dunning
Gerald Eastham
Edinburgh Dükü Ödülleri Programı
Henry Edland
Herbert Leeson Edlin
Charles Bertram Edwards
Gunvor Edwards
Peter Edwards
Victor Thomas Egger
Prof. Wilfred A. Elders
Dr. Christopher J. K. Ellis
Edward George Ellis
Oliver Elmes
Endonezya Hükümeti
Eric Arnold Roberts Ennion
Isidore Epstein
Atay Eriş
Kaya Ersoy
Margaret Samuels Ernst
Idrisyn Oliver Evans
Willam Rainsford Evans
Michael John Everett
Beril Eyuboğlu
Alfred John Fairbank
Kathleen J. Farr
Colin Charles Humphries Fenton
Mary Ferguson
Sir James Fergusson of Kilkerran
Anita Ferrar
David Fielker
Ruth Finnegan
Jack Carrington Fisher
John William Fisher
Turgay Fişekçi
Richard Sidney Richmond Fitter
I. Harvey Flack
Edith Margaret Fleming
William Ambrose Flere
Herbert John Fleure
John Flower
David Floyd
Roger Roland Westwell Folley
R. Jane Foote
David Carl Forbes
Evelyn Forbes
John Stuart Forbes
Prof. (Richard) Boris Ford
Ford Motor Company
Charlotte E. Forsberg
Forte's
Barry Fox
Syd Fox
T. Fox
Alfred White Franklin
Edgar Leonard Franklin
Eric Franklin
Gregory Coral Franklin
A. Fraser-Brunner
Prof. George M. Fredrickson
Michael Freeberne
T. A. Freeman
Cyril J. Freezer
David Frost
Patricia Frost
Roger Thomas Baldwin Fulford
Galler Atletizm Birliği, İngiltere
Linda Gamlin
Gana Hükümeti
Albert Ganado
Jack Rose Compton Gannon
Phyllis L. Garbutt

Edward John Oliver Gardiner
Frank Matthias Gardner
Madge Garland
David Garrett
Alistair George Geddes
Egon W. Gerdes
Mary Gernat
Prof. Elmer Gertz
Percy Amorey Beaufort Gethin
Gillette Industries, İngiltere
Robert Gillmor
Richard Phillip Gilson
Dr. P. Gishen
Fay Gjester
Sir William (Henry) Glanville
Norman Glick
Brian Glover
Norah Godfrey
Edward William Golding
Richard Good
Leonard Landon Goodman
Robert Marshall Goodwin
Sarvepalli Gopal
Prof. Eva L. Gordon
Lesley Gordon
Strathearn Gordon
Yehudi Gordon
Edward Otto Gothsch
Aykut Göker
Paul Eveleigh Grainger
Christopher Mabley Granger
Paul Granger
Walter Wyatt Grave
Eldred E. Green
Mirande Green
Owen Mortimer Green
Aaron R. Greenberg
Luveta Williams Gresham
Ian Grey
Joseph Grimond
Leslie Valentine Grinsell
Roxane Gudeman
Alfred Guillaume
Richard Anthony Gump
George Sinclair Gunn
Bill Gunston
Işıtan Gündüz
Güney Avustralya Hükümeti
Denis Rolleston Gwynn
Bridget Hadaway
Charles Hadfield
Roger M. Haigh
Eric Hall
Wendy Hall
Prof. Lawrence Stanley Hamilton
Sir John Hammond
Mary Katharine Hammond
Leonard Harry Hancock
S(idney) Howard Hansford
Walter Brian Harland
C. C. Harris
Chauncy Dennison Harris
Percy Wootton Harris
Peter William Harrison
Molly Harrison
Lewis Hart
Prof. Ray L. Hart
Dorothy Hartley
Pekka Harttila
Ruth Charlotte Harvey
Arnold Lionel Haskell
Charles Wilfred Buckenham Haworth
Allen Hayman
Leslie S. Haywood
Prof. O. S. Heavens
Peter Hebblethwaite
Edward Herbert Rhogan Hee
Douglas C. Heggie
Arthur James Heighway
Anthony Helliwell
John S. Hemingway
Lynette Hemmant
John Gabriel Henderson
Sir Philip Hendy
D. M. Henry
Edna Graldine Henshall
Frank Nigel Hepper
Thomas Hedman
Mark Hewish
William J. Hicklin
John Hickman
Joseph Lawrence Higgins
(John Edward) Christopher Hill
Roland John Hill
Hindistan Hükümeti
Prof. Edward Hindle
David Dury Hindley-Smith
Daisy Lucie Hobman
Christina Hole
Richard Linton Hollands
Ben Holman
Prof. Urban Tigner Holmes, Jr.
Prof. William Holmes
Winifred Alice Holmes
Richard William Holt
Jerome Holtzman
Ned Hoopes
Arthur John Hopkinson
Leonta Horrigan
Prof. Richard Joseph Honk
John Howkins
Graham Hughes
C. Pennthorne Hughes
C. Hughes-Stanton
Donald Frank Hurt
Prof. Edgar Hunt
Leslie Stannard Hunter
Frederic Martin Hutton
Brian Huxley
William John Fairchild Huxtable
William Gregory Ibberson
IBM
Imperial Chemical Industries, İngiltere
Bruce Ingham
Prof. Kenneth Ingham
İngiliz Halı Üreticileri Federasyonu
İngiltere Badminton Birliği
İngiltere Kroket Birliği
(William) Harold Ingrams
Lawrence Irvin
İtalyan Hükümeti
Joan Linnell Ivimy
Mary Ivo
Jonathan Izard
İzlanda Hükümeti
Margaret Nelson Jackson
Patricia Jackson
H. I. Jacob
Philip J. Jaggar
Jamaika Hükümeti
Norman C. Jaques
Adrian Jardine
Pierre Gabriel Jeannerat
Roy Harris Jenkins
P. A. Jobson
Emile George Howard Joffe
S. Paul Johnston
Brian Jones
Lord Elwyn Jones
Gilbert Hackforth Jones
Janet Elizabeth Jones
J. C. Griffith Jones
J. H. Emlyn Jones
John Willam Jones
Meurig Powell Jones
Roy Jones
Bernard Joy
Cyril Alfred Joyce
Prof. Jacob Kabakoff
Kalay Araştırma Enstitüsü, İngiltere
Kanada Hükümeti
Harry Kaplan
Prof. Lawrence S. Kaplan
Fikret Karakaya
Muhittin Karkın
Charles Keeping
Donovan Frank Kelley
J. F. Kemp
Douglas Neil Kennedy
David Kenning
C. H. W. Kent
Norman Leslie Kent
Peter Kent
Robert Emmet Keohane
Prof. Arthur Mervyn Keppel-Jones
David Kerr
Robin Kerrod
Doritie Kettlewell
Geoffrey Michael Kichenside
John Kielty
Jon Kimche
Donald King
Harold King
Harold Ernest King
Harold Godfrey King
Hazel King
Martha Bennett King

Raymond King
Voris Vaughn King
Prof. Winston L. King
George Eden Kirk
Prof. William Kirk
Prof. John Francis Kirkaldy
Neil Kitson
Humphrey Davy Gindley Kitto
Hugh John Klare
Nina Klarich
Sir Hughe Montgomery Knatchbull-Hugessen
Michael David Knowles
Ole Ferdinand Knudson
Hayim Eliyezer Kohen
Willemien de Koning
James J. Kortendick
Sabri Koz
Uğur Kökden
Prof. Oya Köymen
Prof. Ezra Jacob Kraus
Kraliyet Hayvanları Koruma Derneği, İngiltere
Kraliyet Ulusal Körler Enstitüsü, İngiltere
George M. Kren
Adam Kuper
Jessica Kuper
Kütüphanecilik Derneği, Londra, İngiltere
Patricia Lacey
Phyllis Ladyman
Alexander Fraser Laidlaw
Helge Larsen
Harry D. Lavery
Dorothy Kraman Lawrence
William Lawson
Helen Leacroft
Richard Leacroft
Edward Kirby le Mesurier
Robert Maurice Lenoir
George Herbert Leslie
Gertrude Rachel Levy
Brenda Ralph Lewis
John Henry Lewty
Ronald Joseph Lickorish
Barbara Lilley
Alan Lindsay
Vincent Lines
Keith Linsell
Jack Livings
Lizbon Belediye Meclisi
Lloyd's of London, İngiltere
John Lobban
Laurence Lockhart
Edward Lockspeiser
Kaptan B. W. Lockwood
Helen Long
Prof. Konrad Zacharias Lorenz
Margaret Lowry
Martin Christopher Lumby
Annie Lurie
Keith Lye
James Brian de Largie McArdle
Carlile Aylmer Macartney
Charles B. M. McBurney
George Frederick McCleary
James David Macdonald
Ralph Emerson McGill
Malcolm McGregor
Michael Francis McHugh
Bennet McInnes
Raymond W. Mack
Helen Catherine MacKenzie
William McLaren
Fiona McNab
Norris Dewar McWhirter
Frederick McCulloch Madden
Max Ambrose Madders
Malezya Hükümeti
Patricia Mallinson
Andrew Mango
Manitoba Hükümeti, Kanada
E. C. Mansell
Peter Mansfield
J. M. Manson
Tony Manstead
(Arnold) Roger Manvell
L.Field Marchant
Marconi Company
Arthur Richard Margetts
Robert Leckie Marshall
Mina Martens
Paul Sidney Martin
Rupert Claude Martin
D. Elizabeth Martin-Clarke
Geoffrey Bussell Masefield
Charles Dudley Massey
Beverley Mathias
D. R. W. May
Jerome Louis Mazzaro
Cliff Meadway
Stewart Mechie
Ronald Melville
Metal Box Company, İngiltere
Jane Michaelis
John Francis Marchment Middleton
Pieter J. Mijksenaar
G. M. Milbourn
R. S. Miles
Canon Campbell Seymour Milford
James D. Miller
Athos Millington-Ward
Stephen Mills
Joan Milroy
C. W. Minkel
Jacqueline Mitton
Cornellius Christopher Molloy
Sir Alan Aird Moncrieff
Philip E. Montag
Ivor Montagu
Daphne Mary Moore
Jacqueline Moore
Wayne Moquin
Peter Ernest Morgan
Dame Mary Moriarty
Pamela Morris
John M. Morse
Sigurd Mortensen
Andrew Mortimer
John Moss
Vernon Henry Mottram
Ronald Godfrey Moulton
Tarapada Mukherjee
A. W. Mullineux
Stephanie Mullins
Hilary Mullock
Albert Davis Munrow
Walter J. Murphy
Margaret Alice Murray
John Middleton Murry
Margaret Nanson
Frederick Dow Narborough
Suzette Nathan
National Trust, Londra, İngiltere
Netbol Birliği, İngiltere
Michael James Nevard
Bernard Newman
Blake T. Newton
John Douglas Newth
Elizabeth Nicholas
Herbert George Nicholas
Norman Cornthwaite Nicholson
Lauri J. Niemela
Gilbert Edward James Nixon
George Robert Noakes
Maurice Nockles
Peggy D. Nuttall
Robin Oakley
Prof. William Van O'Connor
Judith Okely
Edward John Olsen
Annette M. Onslow
Ontario Hükümeti
Orkney Adaları Konseyi, İngiltere
Jane Osborne
Keith Langford Osborne
Christine Osmond
Edward Osmond
Peter O'Sullevan
Terence Patrick O'Sullivan
Glenys Owen
Martin Owen
Oxford Üniversitesi, İngiltere
Selahattin Özpalabıyıklar
Meliha Öztoprak
Henry Pagan
Stanley Paine
Humphrey Pakington
Manohar Ramchandra Palande
Stephen Palfrey
Marco Pallis
A. L. Palmer
Steve Parker
Thomas Maynard Parker
Parker Pen Company, İngiltere
Prof. Cyril Northcote Parkinson
Robert L. Parkinson
Eric (Honeywood) Partridge

Ali Pasiner
Reginald Passmore
James Paterson
John Paterson
Edward Henry Patey
N. C. Patten
Prof. J. R. Pattison
R. Payne
Ernest Alexander Payne
Jack Peach
John Pearce
Clyde Pearson
George Pendle
Robin C. Penfold
Wilfred Victor Pennell
Sarah Penrose
Mark Peppe
Frank Ernest Perry
Richard Perry
Jenefer Peter
Prof. Harold F. Peterson
Petroleum Information Bureau, İngiltere
Chris Phillips
Janet Pickering
Prof. Felix Arnold Edward Pirani
John Plant
Bernard Clifford Plowright
Illa E. Podendorf
Thomas Polin
Ernest N. Poll
Robert C. Pooley
Keith Porter
Prof. Dan Q. Posin
Margaret Williamson Potton
Hilda Hülya Potuoğlu
Prof. Roscoe Pound
Olive Pounds
William Raymond Powell
P. C. Poynter
Anthony William Pragnell
Sir John Thomas Pratt
Sally Price
Prof. R. Mansell Prothero
Gene H. Pruett
Yayımcılar Birliği, Londra, İngiltere
Brian Pugh
Alec Anthur Purves
Queensland Hükümeti
Peter Rackham
Prof. John Ross Raeburn
Austin L. Rand
Michael Rand
Philip Stanley Rawson
John D. Rayner
(Stanley) Basil Reay
Cyril Charles Redman
Rosemary Redmayne
Stanley William Reed
Anthony I. Rees
Martin John Rees
(John) Terence Reese
Donald A. G. Reid
Edgar M. Reilly, Jr.
Arthur Repke
Mary Louise Rheay
Sir Albert Edward Richardson
Prof. John Henry Richardson
Thomas Dow Richardson
David Riches
Michael William Richey
Sir Ian Archibald Richmond
Trevor Ridley
Adele Mabel Ries
Norman Denbigh Riley
W. A. Risebero
Kathleen Rishbeth
Prof. Benjamin Charles Roberts
Prof. R. H. Robins
Kenneth Ernest Robinson
Prof. Richard D. Robinson
Ronald E. Robinson
Betsy Rodgers
Ann Roe
Owen Michael Roe
Robert Elliott Rogerson
Lionel Thomas Caswell Rolt
Prof. Maarten Rooij
David Rook
Herbert Jennings Rose
Keith Rose
Sheila Rose
William Ross
Betty Jane Roth
Valerie Roud
Thomas Godfrey Polson Corbett Rowallan
F. M. Russell
Helen Ross Russell
Prof. Inez Scott Ryberg
Geoffrey Ryman
Akiko Saito
Louis Francis Salzman
Colin Campbell Sanborn
Sir Henry George Sanders
Frank D. Sando
Henry Smalley Sarson
Saskatchewan Hükümeti
Ann Saunders
Sir Owen Alfred Saunders
Spencer Savage
Edwin Albert Sawyer
Saxon Artists
Rosemary Say
Thilo Schadeberg
Amram Scheinfeld
Sir Alfred Joyce Schonell
Hans Schwarz
Prof. Henry Frederick Schwarz
Andrew Scotland
John Dick Scott
Richenda Clara Scott
Trevor Edwin Scott-Chard
Charles Wilfred Scott-Giles
İzciler Birliği, İngiltere
V. P. Seary
Rona Selby
Andrew Selkirk
Eric G. Semler
Marjory Veronica Seton-Williams
Dora Shackell
Derrick Sharp
Ernest Norman Sharpe
Edwin Newbould Shaw
Mike Sheahan
Prof. P. S. Shearer
Hugh Shearman
E(dwin) Colston Shepherd
Charles Ely Rose Sherrington
R. A. Sherrington
Jil Shipley
Jeanette C. Shirk
Hubert Shirley-Smith
Aubrey Silberston
Paul Sillitoe
Edward Harold Stuart Simmonds
Ted Simmonds
Raymond Arthur Simpson
Reginald William Sims
Singapur Hükümeti
Dennis Sinor
John Rattenbury Skeaping
Kenneth Slack
Sir Henry Slesser
Lionel Manuel Sloman
Raymond Charles Smail
Victor E. Smeed
Eric John Smith
James Walter Dickson Smith
Paul Ignatius Slee Smith
Sidney Rawlings Smith
Prof. William Owen Lester Smith
Reginald Leslie Smith-Rose
Kasimierz Maciej Smogorzewski
Societe Jersiaise, Jersey
Plantagenet Somerset Fry
Prof. Lawrence M. Sommers
Alan Sorrell
Selim Somçağ
M. Halim Spatar
George Speaight
Prof. John Bamber Speakman
Cooper Phillips Speaks
Geraldine Spence
Sir Harold Spencer-Jones
Reginald Spink
Irene Mary Spry
Squash Birliği, İngiltere
Sri Lanka Hükümeti
Prof. Mysore Narasimhachar Srinivas
Frank Edmund Stafford
Sheila Stafford
Sir Laurence Dudley Stamp
Percy Stebbings
Eileen Margaret Steel
Prof. Robert Walter Steel
Roy Steel
Christopher B. Steiner

Pam Stephens
Wilson Stephens
Rolf Sternberg
Patricia Bunning Stevens
Henry Noel Cochrane Stevenson
A. B. Stewart
Paul Stinchcombe
Henry Gordon Stokes
Alan Stone
Prof. Hubert Horace Stones
Ralph Stoody
Anthony Storr
Michael Strand
Denis Albert Paul Strickland
John Stroud
Pauline A. C. Strowlger
Nik Stuart
June A. Stubbs
William Thomas Stuttard
Sudan Hükümeti
Leonard Sydney Suggate
Su Kayağı Federasyonu
Peter Sullivan
Reginald Sherriff Summerhays
Margaret Helen Sutch
Rosemary Sutcliff
Carol Humphrey Vivian Sutherland
Prof. Richard Manliffe Sutton
Erim Süerkan
Bickham Sweet-Escott
Francis Dean Swift
Prof. Harvey N. Switzky
A. H. Sykes
Robert F. Symes
Julian Gustave Symons
Patrick Millington Synge
Robert E. Synnestvedt
Oya Tangör
Lawrence Edward Tanner
Frank Tao
Derek Morris Phipps Tasker
Tasmanya Hükümeti
Eric Taverner
Alan John Percıvale Taylor
George Morrison Taylor
Joan du Plat Taylor
Richard Taylor
Robin Taylor
Henry Stuart Tegner
Mahmut Temizyürek
Vere Temple
Geoffrey Templeman
Walter Terry
Prue Theobald
Prof. John W. Thieret
Sir George Alan Thomas
Howard Morgan Thomas
James Francis Herbert Thomas
Nicholas Thomas
Alan Prescott Thompson
Bruce Logan Thompson
George Pirie Thompson
John Ross Thompson
David Thomson
Erik Thorn
Leonard St. John Tibbitts
John William Tibble
Harry Gordon Tibbutt
Maurice Tidy
R. H. G. Tillman
Eric Neshan Tiratsoo
Harry Titcombe
Eric Tobitt
Oliver Stratford Tomkins
Prof. W. E. Tomlinson
Tonga Hükümeti
Charles Wallece Tonkin
Alan Townsin
Henry William Treece
Stuart Tresilian
Mike Trier
Trinidad ve Tobago Hükümeti
Trinity House, Londra, İngiltere
Meltem Tulgar
Barış Tütün
Prof. William Freeman Twaddell
Anthony Tye
Ulusal Evlat Edinme Derneği, İngiltere
Kenneth Raymond Ulyatt
George Urry
Prof. John Ernest Vaizey
Arlo M. Vance
Georges Van Der Espt
Sir Douglas Veale
Prof. Philip Ewart Vernon
Brian Seymour Vesey-FitzGerald
Victoria Hükümeti
Canon H. M. Waddams
Vernon Alfred John Wakely
Thomas John Waldron
Alpha Anthony Wales
Raymond Arthur Walker
Doreen Wallace
Francis Alan Burnett Ward
Pat Ainsworth Ward-Thomas
Oliver Martin Wilson Warner
C. Henry Warren
Gordon Thomas Warwick
Dom Christopher Aelred Paul Watkin
Peter John Watkins
Meryl Watts
Margaret Weatherbee
Frederick William Jackson Webb
Prof. Kempton Evans Webb
Frank Webster
Graham Webster
Terry Webster
Richard Frederick Weisensell
Anne Courtenay Welch
Kenneth Frederick Welch
Melvin Denis Welch
Anne Wells
Frederick Victor Wells
William Thomas Wells
Marjorie Lawson Wenger
Francis William Wentworth-Sheilds
Prof. Richard Bruce Wernham
Anthony John Westaway
Francis White
Harley Joseph White
James Noel White
Philip Arthur White
Terence Hanbury White
Whitechapel Bell Foundry, İngiltere
Brian Paul Whitehouse
Francis J. Whitfield
Robert Broun Whitmarsh
Mildred Janovsky Wiese
Arthur Bennett Wignall
Robert Blair Wilkie
Edward Hartley Wilkinson
Harcourt Williams
Laurence Frederic Rushbrook Williams
Patrick Williams
Prof. William Ogwen Williams
Hugh Ross Williamson
Trevor Williamson
Roy Willis
Owen Wills
Prof. Charles Henry Wilson
Prof. John Tuzo Wilson
Maurice Wilson
Percy Wilson
George Herbert Winder
Audrey Withers
John Charles Withers
Charles F. Wolcott
Sir John Frederick Wolfenden
Edward Wood
William O. Wood
Douglas Woodall
Christopher Montague Woodhouse
Walter Reginald Wooldridge
Michael Wooller
F. W. Woolworth Company
Patricia Jane Wortley
Leonard Woy
Prof. Walker D. Wyman
James Fenton Wyness
Prof. Charles C. Yahr
Patrick Maurice Yarker
Doreen Yarwood
Yeni Güney Galler Hükümeti
Yeni Zelanda Hükümeti
İsmail Yerguz
Richard C. York
Prof. Andrew Young
Robert Young
Susan Young
J. Yunge-Bateman
Dr. Joel Lester Zeffren

DİZİN

Temel Britannica'nın **Dizin** cildinin ekinde, ilk 19 cildin sonundaki eklerle ilgili dizin bilgileri ile **Dizin** cildine eklenen yeni kısa maddeler yer almaktadır. Ayrıca, **Dizin**'de yer alan bazı kişilerle ilgili değişikliklere de bu ekte yer verilmiştir. Ekteki

BAHAMALAR
madde başlığı 2.9b

gibi bir giriş, Bahamalar'la ilgili yeni bilgileri 2. cildin ekinde, 9. sayfanın "b" sütununda bulabileceğinizi göstermektedir.

AKSAL, SABAHATTİN KUDRET Türk şair ve yazar, 1920-93

gibi bir giriş ise **Dizin** cildinde bulabileceğiniz bilgilere ek olarak, söz konusu kişinin 1993 yılında öldüğünü göstermektedir.

Gerek ansiklopedinizin **Dizin**'ini, gerek bu eki en iyi biçimde kullanabilmek için, önce bu cildin başındaki "Dizini Nasıl Kullanacaksınız" adlı bölümü okumanızda yarar vardır.

A

B

C

Ç

D

J

K

L

M

N

U

Ü

V

Y

Z